Nawẽnnɛ Yetɔga la Ninkãrɛ

Farefare 2003 Edition

© Wycliffe Bible Trans-
lators, Inc.

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Language:
Country:
Publisher:
Copyright: © Wycliffe Bible Translators, Inc.
Last Updated: 2023-10-20
ID: f58fb582-593a-405b-8668-a4a02b61195b
ISO: gur
ISBN:

Amatie 4
Amarkι 33
Aluki 51
Azã 83
Tõoma 104
Rom 132
1 Korẽntι 145
2 Korẽntι 158
Galatι 166
Efɛɛzι 171
Filipi 176
Kolɔsι 180
1 Tesaloniki 184
2 Tesaloniki 187
1 Timõtι 189
2 Timõtι 193
Atiti 196
Afilmõ 198
Ebre 199
Azakι 209
1 Pιyɛɛrι 213
2 Pιyɛɛrι 217
1 Zã 220
2 Zã 224
3 Zã 225
Azudi 226
Pukre 228

Amatie

Azezi-krisi yaabdõma yelle

(Aluki 3:23-38)

1 Azezi n de Adavidi yɩɩŋa, la Abraham yɩɩŋa yaab-
dõma n wãna:
2 Abraham n dɔgɛ A'izakɩ,
tɩ A'izakɩ dɔgɛ Azakɔbɩ,
tɩ Azakɔbɩ dɔgɛ Azuda, la a kẽendõma, la a yɩbsɩ.
3 Tɩ Azuda la a pɔga Atamaarɩ dɔgɛ Afarɛsɩ la Azara,
tɩ Afarɛsɩ dɔgɛ A'ɛsrɔm,
tɩ A'ɛsrɔm dɔgɛ Aram,
4 tɩ Aram dɔgɛ Aminadabɩ,
tɩ Aminadabɩ dɔgɛ Anaasõ,
tɩ Anaasõ dɔgɛ Asalmõ.
5 Tɩ Asalmõ la a pɔga Arahabɩ dɔgɛ Aboozɩ,
tɩ Aboozɩ la a pɔga Aruti dɔgɛ A'obɛɛdɩ,
tɩ A'obɛɛdɩ dɔgɛ Azese.
6 Tɩ Azese dɔgɛ naba Adavidi.
Tɩ Adavidi daan di A'uuri pɔkõorɛ, tɩ ba dɔgɛ Asalomõ.
7 Tɩ Asalomõ dɔgɛ Aroboam,
tɩ Aroboam dɔgɛ Abiya,
tɩ Abiya dɔgɛ Aza.
8 Tɩ Aza dɔgɛ Azozafatɩ,
tɩ Azozafatɩ dɔgɛ Azoram,
tɩ Azoram dɔgɛ A'oziasɩ.
9 Tɩ A'oziasɩ dɔgɛ Azɔtam,
tɩ Azɔtam dɔgɛ Akaazɩ,
tɩ Akaazɩ dɔgɛ A'ezekiasɩ.
10 Tɩ A'ezekiasɩ dɔgɛ Amanase,
tɩ Amanase dɔgɛ Amõ,
tɩ Amõ dɔgɛ Azoziasɩ.
11 Tɩ Azoziasɩ dɔgɛ Azekoniyasɩ la a yɩbsɩ.
Wakat-ẽŋa tɩ ba yõgɛ Ɩsrayɛlɩ dõma tarɩ sẽŋɛ Ba-
bilɔnɩ.
12 La ban paagɛ Babilɔnɩ na poorʊm,
tɩ Azekoniyasɩ dɔgɛ Asalatɩyɛlɩ,
tɩ Asalatɩyɛlɩ dɔgɛ Azorobabɛlɩ.
13 Tɩ Azorobabɛlɩ dɔgɛ Abiyuudɩ,
tɩ Abiyuudɩ dɔgɛ A'eliakim,
tɩ A'eliakim dɔgɛ Azɔɔrɩ.
14 Tɩ Azɔɔrɩ dɔgɛ Asadɔkɩ,
tɩ Asadɔkɩ dɔgɛ Akim,
tɩ Akim dɔgɛ A'eliyuudɩ.
15 Tɩ A'eliyuudɩ dɔgɛ A'eleazaarɩ,
tɩ A'eleazaarɩ dɔgɛ Amatã,
tɩ Amatã dɔgɛ Azakɔbɩ.
16 Tɩ Azakɔbɩ dɔgɛ Azozɛfʊ n de Amaari sɩra la.
Amaari ẽŋa n dɔgɛ Azezi tɩ ba wi'iri Krisi la.
17 Lan pĩ'ilum na Abraham wa paagɛ Adavidi, de la za-
mãana pia la anaasɩ. Lan sẽŋɛ la Adavidi wa paagɛ ban
yõgɛ Ɩsrayɛlɩ dõma sẽŋɛ Babilɔnɩ na, de la zamãana
pia la anaasɩ. Ban yõgɛ Ɩsrayɛlɩ dõma sẽŋɛ Babilɔnɩ wa
paagɛ Krisi la, de la zamãana pia la anaasɩ.

Azezi-krisi dɔka yelle

(Aluki 1:26-38;2:1-7)

18 Azezi-krisi dɔka daan ẽŋɛ la wãna: A ma Amaari
daan yetɩ a ele la Azozɛfʊ, la ba daan nãn ka gã'arɛ la
taaba, dee tɩ a tara pʊʊrɛ, la de la Nawẽnnɛ Sɩa n botɩ
a tara pʊʊrɛ la. 19 La Azozɛfʊ n daan yetɩ a di ẽ na de la
nẽr-sõŋɔ, a ka boorɩ tɩ a ẽŋɛ ẽ yãnnɛ nẽrba nifum, a
daan tẽ'esɛ mɛ tɩ a basɛ ẽ sĩm. 20 La ẽn daan tẽ'esrɩ
bɛla la, tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ malɛka wa'am wa puke
a mẽŋa pa'alɛ ẽ zãasŋɔ pʊam yele ẽ yetɩ: «Azozɛfʊ,
Adavidi yɩɩŋa, da zoe dabeem, di Amaari tɩ a dɛna fʊ
pɔga, pʊʊrɛ la tɩ a tarɩ la de la Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ ẽ. 21 A
wʊn dɔgɛ la budibla, tɩ fʊ sɩ a yʊ'ʊrɛ tɩ Azezi, la de ẽŋa
n wʊn fãagɛ a nẽrba la ba tõon-be'ero pʊam basɛ.»
22 Bõn-bãma wuu ẽŋɛ mɛ tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ n
yʊʊn botɩ a nõtɔ'ɔsa la yele se'em na n ẽŋɛ. A yʊʊn
yetɩ:
23 «Bɩsɛ-ya, pugla n nãn ka mi bʊraaga wʊn yõkɛ
pʊʊrɛ dɔgɛ budibla,
tɩ ba wi'ira a yʊ'ʊrɛ tɩ A'emanuwɛlɩ.»
A võorɛ de la Nawẽnnɛ boe la tɩ lɛ.
24 Tɩ Azozɛfʊ nẽegɛ, ẽŋɛ wʊ Zuudãana malɛka la n
yele ẽ se'em na, di a pɔga la. 25 La a daan ka gã'arɛ la ẽ,
halɩ tɩ a wa dɔgɛ budibla la, tɩ a sɩ bia la yʊ'ʊrɛ tɩ Azezi.

Bãŋrɩba sẽŋɛ ka yẽ Azezi

2 Ba daan dɔgɛ Azezi la Bɛtelɛm n boe Zude
so'olʊm, se'emwẽnnɛ tɩ A'erɔdɩ de naba la. Tɩ
bãŋrɩba ze'ele dapɔa bɔba wa'am Zerizalɛm, 2 wa soke
yetɩ: «Bia la tɩ ba dɔgɛ la boe la bɛ, sɛka n wʊn dɛna
Zifdõma naba la? Tõma yẽ la a wõrbiire dapɔa bɔba,
bɛla ĩyã tɩ tõma wa'am tɩ tɩ nã'asɛ ẽ.» 3 La naba A'erɔdɩ
n daan wõm bɛla la, ẽŋa la Zerizalɛm dõma wuu yɛm n
yɔɔrɩ. 4 Tɩ A'erɔdɩ daan lagsɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma,
la lɔɔ karẽnsãandõma la wuu, soke ba yetɩ: «Tẽn-kãna
tɩ ba wʊn dɔgɛ Krisi la?» 5 Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Bɛtelɛm n

boe Zude so'olʋm na, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa la yʋʋn gʋlsɛ yele la wãna:
6 ‹Bɛtelɛm n de tẽn-pɩka,
fʋ ka pɔ'ɔgɛ Zude so'olʋm tẽn-kãra la pʋam,
se'ere n soe la,
nẽra n wʋn yese fõn pʋam dɛna nẽŋadãana bɩsra Ɩs-
rayɛlɩ dõma n de mam nẽrba la yelle.› »
7 La A'erɔdɩ sʋgɛ mɛ wi bãŋrɩba la soke ba bãŋɛ
wẽnse'ere tɩ wõrbiire la yese, 8 dee tõm ba yetɩ: «Sẽŋɛ-
ya Bɛtelɛm ka ɛ soke bãŋɛ bia la yelle sõŋa sõŋa, la ya
sãn yẽ ẽ, ya leme wa'am wa yele mam tɩ mam mẽ sẽŋɛ
ka nã'asɛ ẽ.» 9 La ban wõm naba la yetɔga la, ba sẽnnɩ
mɛ wɛ'ɛsa, darɛ le yẽ wõrbiire la tɩ ba daan yẽ dapɔa
bɔba la n tole ba nẽŋa, tarɩ ba halɩ ka paagɛ bia la n
boe zẽ'e-sɛka la ze'ele.
10 La ban daan yẽ wõrbiire la, ba sũure ẽŋɛ yẽlʋm mɛ
halɩ zozo'e. 11 Tɩ ba kẽ yire la pʋam yẽ bia la, la a ma
Amaari, ka dũma tẽŋa bia la nẽŋam nã'asɛ ẽ, dee lorge
ba lɔgrɔ loose ban tarɩ sɛla la bɔ ẽ. Ba daan de la sãl-
ma, la tɩdarɛ, la miiri n tarɩ yũuŋ-yẽlga.
12 Tɩ Nawẽnnɛ daan kã'an ba zãasŋɔ pʋam yetɩ, ba da
le doose naba A'erɔdɩ zẽ'am, bɛla tɩ ba daan doose
sore ayẽma lebe kule ba tẽŋa.

A'erɔdɩ boorɩ tɩ a kʋ Azezi

13 Bãŋrɩba la n fõrgɛ la, tɩ Nawẽnnɛ malɛka puke a
mẽŋa pa'alɛ Azozɛfʋ zãasŋɔ pʋam, yele ẽ yetɩ: «Isge
tarɩ bia la, la a ma la zoe sẽŋɛ Ezipti ka bɔna bilam halɩ
tɩ m le wa yele fʋ se'ere. Se'ere n soe la, naba A'erɔdɩ
wʋn ɛɛra bia la mɛ tɩ a kʋ.» 14 Tɩ Azozɛfʋ isge yʋ'ʋŋɔ
tarɩ bia la, la a ma la sẽŋɛ Ezipti, 15 ka bɔna bilam halɩ tɩ
A'erɔdɩ wa ki. La ẽŋɛ la bɛla, tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ n
yʋʋn botɩ a nõtɔ'ɔsa yele se'em na ẽŋɛ. A yʋʋn yetɩ:
«Mam wi m Dayʋa la n boe Ezipti la tɩ a wa'am.»
16 La A'erɔdɩ n daan bãŋɛ tɩ bãŋrɩba la pã'asɛ ẽŋa mɛ
na, a sũure n yĩige halɩ, tɩ a tõm nẽrba yetɩ ba sẽŋɛ
Bɛtelɛm, la tẽn-sɛba n boe a kẽnkɛrsɩ la wuu ka kʋ
budim-sɛba wuu n masɛ wʋ yʋʋma ayi, la sɛba n ka
paagɛ bɛla la, wʋ ẽŋa n daan soke bãŋrɩba la bãŋɛ
se'emwẽnnɛ tɩ wõrbiire la yese la.
17 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azeremi n yʋʋn yele
se'em na ẽŋɛ. A yʋʋn yetɩ:
18 «Ba wõm tagursi Rama tẽŋa,
kʋʋnɔ la fablɩgɔ zozo'e.
La de la Arasɛlɩ n kellɩ a kɔma yelle,
tɩ ba pã'asra ẽ tɩ a ka sakra tɩ a go'oge.
Se'ere n soe la, a kɔma la ka le bɔna.»
19 La naba A'erɔdɩ daan wa ki mɛ, tɩ Zuudãana malɛka
puke a mẽŋa pa'alɛ Azozɛfʋ zãasŋɔ pʋam Ezipti, yele ẽ
yetɩ: 20 «Isge tarɩ bia la, la a ma la lebe Ɩsrayɛlɩ tẽŋa,
se'ere n soe la, sɛka n daan eerɩ bia la tɩ a kʋ la ki mɛ.»
21 Tɩ Azozɛfʋ isge tarɩ bia la, la a ma la kule Ɩsrayɛlɩ
tẽŋa.
22 La a daan wõm mɛ tɩ Arkelawusi n sɔɔgɛ a sɔ
A'erɔdɩ zẽ'am di Zude na'am. Tɩ a daan zoe dabeem ka
sẽŋɛ Zude so'olʋm. Tɩ Nawẽnnɛ kã'an ẽ zãasŋɔ pʋam,
tɩ a sẽŋɛ Galile so'olʋm. 23 A daan sẽŋɛ ka kẽ'era la tẽŋa
yʋ'ʋrɛ n de Nazarɛtɩ. Bɛla tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la n
daan yele se'em na ẽŋɛ. Ba daan yetɩ: «Ba wʋn wi'ira
Krisi la tɩ Nazarɛtɩ nẽra.»

Azã mõolɩ Nawẽnnɛ yetɔga, dee misri nẽrba ko'om pʋam

(Amarkɩ 1:1-8, Aluki 3:1-18, Azã 1:19-28)

3 Bɛla wẽnnɛ tɩ Azã n misri nẽrba ko'om pʋam na,
wa sẽŋɛ Zude weem ka mõola 2 yetɩ: «Teege-ya
yɛm basɛ tõon-be'ero, tɩ Nawẽnnɛ so'olʋm lɛm mɛ.»
3 La de la Azã yelle tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi daan
gʋlsɛ yetɩ:
«Nẽra ayɩla n boe weem mõola ke'enke'em yetɩ:
‹Malgɛ-ya sore sõŋa gu'ura Zuudãana.
Malgɛ-ya sɔa la tɩ ba tɔ tẽntẽesɩ bɔ ẽ.› »
4 Azã daan yɛ la fuugo n de yʋgnɛ kõbrɔ, dɩkɛ sagãnnɛ
lʋ a sɩa. A dia daan de la saniiro la seero. 5 Tɩ nẽrba
daan ze'ele Zerizalɛm, la Zude so'olʋm wuu, la tẽn-sɛ-
ba n lɛm kʋlaaga yʋ'ʋrɛ n de Zʋrdẽ la wuu sẽnna a
zẽ'am, 6 tɔgra ba tõon-be'ero pa'ala ẽ, tɩ a misra ba
Zʋrdẽ ko'om na pʋam.
7 La Azã yẽ la Farisi dõma, la Saduse dõma zozo'e n
sẽm a zẽ'am tɩ a mise ba ko'om pʋam, tɩ a yele ba yetɩ:
«Yãma ãn wʋ kãmpẽesɩ buuri, ãne n pa'alɛ ya tɩ ya tã
wʋn zoe põsɛ Nawẽnnɛ sɩbgrɛ n sẽm na? 8 Tõm-ya
tõon-sɛba n pa'alɩ tɩ ya teege yɛm basɛ tõon-be'ero.
9 La ya da tẽ'esra tɩ Abraham n de ya yaaba la, ya wʋn
põsɛ Nawẽnnɛ sɩbgrɛ la mɛ. Mam yetɩ ya mɛ tɩ Nawẽn-
nɛ tã wʋn dɩkɛ kuga wã botɩ ba lebge Abraham yɩɩsɩ
mɛ. 10 Nẽra n põn tara lɩa a nu'usum tɩ a lʋbɛ tɩɩsɩ. Tɩ-
sɛka woo n ka wɔnnɩ biɛ sõma, a wʋn lʋbɛ ẽ mɛ, lobge
bugum pʋam, tɩ bugum di ẽ.
11 Mam misri ya la ko'om pʋam tɩ la pa'alɛ tɩ ya teege
yɛm basɛ tõon-be'ero. La sɛka n boe mam poorʋm sẽ-
na la pãŋa gãnnɩ mam mɛ. La mam põn ka masɛ tɩ m
pirge a tagra. Ẽŋa n wʋn mise ya Nawẽnnɛ Sɩa, la
bugum pʋam. 12 Ẽŋa wʋn welge nẽrba wʋ nẽra n zãlɩ
pɩ'ɩgɔ a nu'usum tɩ a vaagɛ a si zɛɛŋa yeele, ẽŋɛ a
bãarɛ pʋam dee yõ urgo la, la bugum n ka kĩŋri.»

Azezi ko'om misga

(Amarkɩ 1:9-11, Aluki 3:21-22)

13 Azezi daan ze'ele la Galile wa'am Zʋrdẽ Azã zẽ'am
tɩ a mise ẽ ko'om pʋam. 14 Tɩ Azã daan zagsɛ, dee yetɩ:
«La de nɩ na mam n wʋn wa'am fõn zẽ'am tɩ fõn mise
mam, tɩ fõn sẽna mam zẽ'am?» 15 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ:
«Basɛ tɩ la ẽŋɛ bɛla lɛɛlɛ wã, tɩ la de la bɛla tɩ tɩ wʋn
ẽŋɛ lan masɛ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em na wuu.» Azezi n
yele bɛla la, tɩ Azã sakɛ 16 mise ẽ, tɩ a dɔɔra. Haya, tɩ

saazuum yo'oge, tɩ a yẽ Nawẽnnɛ Sɩa n signi a zuo wʋ
na'adawenne. 17 Tɩ kõa ze'ele Nawẽnnɛ yire yetɩ:
«Ẽna de la mam Dayʋa
tɩ mam nõŋɛ la m sũure wuu,
a paagɛ la mam yɛm.»

Asũtãana makɛ Azezi

(Amarkɩ 1:12-13, Aluki 4:1-13)

4 Nawẽnnɛ Sɩa la daan tarɩ Azezi sẽŋɛ la weem tɩ
Asũtãana makɛ ẽ. 2 Azezi daan lʋ la nõorɛ dabsa
pinaasɩ, wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ. Tɩ a kɔm dõnna. 3 Tɩ
Asũtãana lɛm ẽ, yetɩ: «Fʋ sãn sɩrɩ dɛna la Nawẽnnɛ
Dayʋa, fʋ botɩ kuga wã lebge dia.» 4 Tɩ Azezi lerge yetɩ:
«La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Nẽrsaala kãn vɔa dia mã'a ĩyã,
la de la yetɔg-sɛba wuu n yesrɩ Nawẽnnɛ nõorʋm ĩyã.›
»
5 Tɩ Asũtãana tarɩ Azezi sẽŋɛ Zerizalɛm, ka zom Wẽnde-
kãtɛ la zuo ze'ele, 6 dee yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn dɛna
Nawẽnnɛ Dayʋa, fʋ ẽkɛ bisge tẽŋa, se'ere n soe la, la
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Nawẽnnɛ wʋn botɩ a malɛkadõma kɔkɛ fʋ la ba
nu'usi,
tɩ fʋ kãn wẽ fʋ nã'arɛ la kugre.› »
7 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «La ken gʋlsɛ yetɩ:
‹Da makɛ fʋ Zuudãana Nawẽnnɛ bɩsɛ.› »
8 Tɩ Asũtãana le tarɩ Azezi zom tãŋa n ba wɔgɛ zuo, ka
pa'alɛ ẽ dũnia so'olʋm wuu la a na'am pãŋa, 9 yele ẽ
yetɩ: «Fʋ sãn ka dũma tẽŋa nã'asɛ mam, mam wʋn bɔ
fʋ bãna wã wuu.» 10 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ fõrgɛ,
Asũtãana! La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Nã'asra Zuudãana Nawẽnnɛ,
dee sakra ẽŋa ayɩla mã'a.› »
11 Tɩ Asũtãana basɛ Azezi dee fõrgɛ. Tɩ malɛkadõma
wa'am wa sõŋra ẽ.

Azezi pɔsɛ a tõoma Galile so'olʋm

(Amarkɩ 1:14-15, Aluki 4:14-15)

12 Tɩ Azezi wõm tɩ ba yõkɛ Azã yʋ yʋ'a deego pʋam, tɩ
a lebe Galile so'olʋm. 13 La a daan basɛ Nazarɛtɩ tẽŋa,
dee sẽŋɛ ka kẽ'era la Kapɛrnaʊm n lɛm Galile mõgrɛ la
nõorʋm, Zabulõ la Nɛftali so'olʋm pʋam, 14 tɩ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'ezayi n yʋʋn yele se'em na ẽŋɛ. A yʋʋn yetɩ:
15 «Zabulõ la Nɛftali tẽnsɩ n tɔglɛ ko-kãtɛ bɔba, Zʋrdẽ
doone ke bɔba,
Galile tẽnsɩ tɩ bu-zãŋsɩ boe a pʋam na,
16 nẽr-sɛba n boe lika pʋam na yẽ peelem zozo'e.
La nẽr-sɛba n zĩ kũm mã'asʋm pʋam na,
peelem nẽegɛ mɛ bɔ ba.»
17 Bɛla wẽnnɛ tɩ Azezi daan pɔsɛ mõola yetɩ: «Teege-ya
yɛm basɛ tõon-be'ero, tɩ Nawẽnnɛ so'olʋm lɛm mɛ.»

Azezi wi zũn-yõgrɩba tɩ ba dɔla ẽ

(Amarkɩ 1:16-20, Aluki 5:1-11)

18 Azezi daan eerɩ la Galile mõgrɛ la nõorʋm, yẽ
bʋraasɩ bayi, Asimõ tɩ ba wi'iri tɩ Apɩyɛɛrɩ, la a yɩbga
A'ãndre, tɩ ba lobrɩ yʋka mõgrɛ la pʋam, ba daan de la
zũn-yõgrɩba. 19 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Dɔla-ya mam, tɩ
mam wʋn basɛ tɩ ya ɛɛra nẽrba tɩ ba dɔla mam wʋ yã-
ma n yõgrɩ zũma se'em na.» 20 Tɩ ba basɛ ba yʋgsɩ la
bilam mẽŋa, dee dɔla ẽ.
21 Tɩ a sẽŋɛ nẽŋa le yẽ bʋraasɩ bayi n de Azebede kɔ-
ma, Azakɩ la a yɩbga Azã. Tɩ bãma, la ba sɔ Azebede bɔ-
na õorŋɔ pʋam malgra ba yʋgsɩ. Tɩ Azezi wi ba, 22 tɩ ba
basɛ õorŋɔ la, la ba sɔ la tɔtɔ, dee dɔla ẽ.

Azezi zãsnɩ nẽrba, dee bɔ'ɔra ba ĩmã'asʋm

(Aluki 6:17-19)

23 Azezi daan kaarɩ la Galile so'olʋm wuu zãsna nẽrba
Zifdõma wẽndeto pʋam, mõola Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-
yẽlga dee botɩ bã'adõma, la kobro wuu n boe nẽrba la
pʋam yẽta ĩmã'asʋm. 24 Tɩ a yʋ'ʋrɛ daan yese Siiri
so'olʋm wuu, tɩ ba tara bã'adõma wuu tɩ bã'asɩ buuri
to'oto'ore tarɩ ba, nẽrba ĩisi n dõnnɩ tɩ ba nãmsra, la
kʋlkã'arsɩ n dolɩ sɛba, la nẽrba n luti kinki'ire, la kɔɔrnɔ
wa'am a zẽ'am, tɩ a botɩ ba wuu yẽ ĩmã'asʋm. 25 Tɩ nẽr-
kʋʋŋɔ zozo'e ze'ele Galile, la Dekapɔlɩ, la Zerizalɛm, la
Zude, la tẽnsɩ n boe Zʋrdẽ doone ke bɔba doose ẽ.

Nẽr-sɛba n tarɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ

(Aluki 6:20-23)

5 Tɩ Azezi yẽ nẽr-kʋʋŋɔ la, zom tãŋa zuo zĩ'ire. Tɩ a
karẽnbiisi la lagsɛ a zẽ'am. 2 Tɩ a yãŋa zãsʋm ba
yetɩ:
3 «Nẽr-sɛba n mi tɩ ba ka masɛ Nawẽnnɛ nẽŋam tarɩ
zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ so'olʋm de la ba bõnɔ.
4 Sũ-sã'aŋɔ dõma tarɩ zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn botɩ ba sũure mã'agɛ.
5 Sũ-bʋgsʋm dõma tarɩ zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn bɔ ba dũnia tɩ ba sɔna.
6 Sɛba n boorɩ sɛla n masɛ Nawẽnnɛ yɛm la ba sũure
wuu tarɩ zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn bɔ ba sɛla tɩ ba boorɩ la
tɩ la seke.
7 Ninbãal-zɔtba tarɩ zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn zoe ba ninbãalga.
8 Pʋpeelem dõma tarɩ zu-yẽlga,
se'ere n soe la, ba wʋn yẽ Nawẽnnɛ.
9 Sɛba n botɩ sũ-mã'asʋm bɔna nẽrba tẽŋasʋka tarɩ
zu-yẽlga,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn wi'ira ba tɩ a kɔma.
10 Sɛba n ɩtɩ sɛla n masɛ, tɩ ba nãmsra ba tarɩ zu-yẽl-
ga,

se'ere n soe la, Nawẽnnɛ so'olʋm de la ba bõnɔ.
11 Yãma sɛba tɩ ba tʋʋrɩ ya, nãmsra ya, tɔgra ya tɔg-
be'ero dee parna bɔ'ɔra ya, yan dolɩ mam na ĩyã, tarɩ
zu-yẽlga. 12 Ẽŋɛ-ya sũ-yẽlga sɩrʋm, ya yɔɔrɔ n wʋn
zo'oge Nawẽnnɛ yire la ĩyã. Ba mẽ daan nãmsɛ Nawẽn-
nɛ nõtɔ'ɔsrɩba n dẽŋɛ yãma la bɛla.»

Yaarʋm, la peelem makrɛ

(Amarkɩ 9:50, Aluki 14:34-35)

13 Azezi daan le yetɩ: «Wʋ yaarʋm n botɩ dia zã'asʋm
na, yãma mẽ masɛ tɩ ya ãna wʋ yaarʋm dũnia wã
pʋam. La yaarʋm sãn sabgɛ, bẽm n wʋn basɛ tɩ a le
zã'asʋm? A lebge la zãŋa, a ka le tara yõorɔ, a de la ba
lobe ẽ basɛ yẽŋa, tɩ nẽrba nẽ ẽ la nãma.
14 Yãma de la dũnia wã peelem. Tẽŋa n boe tãŋa zuo
ka tã wʋn sʋgɛ. 15 La ba ka yõ'orɩ fɩtla vugra la pɩ'ɩgɔ,
ba wʋn zoole ẽ na fɩtla zoolgo zẽ'a, tɩ a nẽegɛ peelem
bɔ'ɔra nẽr-sɛba wuu n boe yire la pʋam na. 16 Bɛla,
basɛ-ya tɩ ya peelem nẽegɛ nẽrba tẽŋasʋka, tɩ ba yẽ ya
tõon-sõma nã'asɛ ya Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum.»

Azezi zãsʋm lɔɔ yelle

17 «Da tẽ'esɛ-ya tɩ mam wa'am tɩ m sã'am na Nawẽn-
nɛ lɔɔ, bɩɩ a nõtɔ'ɔsrɩba yetɔga la. Mam ka wa'am tɩ m
sã'am ba, mam wa'am tɩ m pa'alɛ la ba võorɛ ba'asɛ,
dee ẽŋɛ ban yele se'em na. 18 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra,
tɩ saazuum la tẽŋa n wʋn yuuge se'em, sɛla sɛla kãn
yese Nawẽnnɛ lɔɔ la pʋam baa fẽfẽe, halɩ tɩ sɛla woo
wa ẽŋɛ ba'asɛ. 19 Bɛla, nẽr-sɛka n ka sakɛ Nawẽnnɛ lɔɔ
ayɩla, baa a sãn ãna pɩka gãnna wuu, dee zãsna nẽrba
basɛba tɩ ba da sakɛ, a wʋn dɛna nẽr-pɩka Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. La sɛka n sakɛ Nawẽnnɛ lɔɔ, dee zãsna
nẽrba tɩ ba ɩta bɛla, a wʋn dɛna nẽr-kãtɛ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. 20 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ ya sãn ka
ɩta Nawẽnnɛ n boorɩ se'em na gãnna lɔɔ karẽnsãandõ-
ma, la Farisi dõma, ya kãn tã'agɛ kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm
pʋam.»

Azezi zãsʋm sũ-isgre yelle

(Aluki 12:57-59)

21 «Yãma wõm tɩ ba daan yele kʋrʋm dõma yetɩ: ‹Da
kʋ nẽra, la nẽra sãn kʋ nẽra, ba di a sarɩya.› 22 La mam
yetɩ ya tɩ nẽr-sɛka woo sũure n isge la a sɔbia, la masɛ
tɩ ba di a sarɩya. La sɛka n yele a sɔbia yetɩ: ‹Yalma›, la
masɛ tɩ sarɩyaditba nẽŋadõma di a sarɩya. La sɛka n
yele a sɔbia yetɩ: ‹Fʋ ka tarɩ võorɛ›, ẽŋa dãana masɛ
mɛ tɩ a kẽ bug-tẽŋa. 23 Bɛla, fʋ sãn tarɩ fʋ bɔ'a wa'am
kãabgɔ bĩmbĩnne zẽ'a tɩ fʋ bɔ Nawẽnnɛ, sãn tẽegɛ tɩ
fõn tarɩ la yelle la fʋ sɔbia, 24 fʋ basɛ fʋ bɔ'a la kãabgɔ
bĩmbĩnne la nẽŋam, dee dẽŋɛ sẽŋɛ ka malgɛ fʋ yelle
la, la fʋ sɔbia la, dee yãŋa leme wa'am wa dɩkɛ fʋ bɔ'a
la bɔ Nawẽnnɛ.

25 Fʋ sãn tara yelle la nẽra, tɩ a tara fʋ wɛ'ɛsa sarɩya-
dia zẽ'am, malgɛ fʋ yelle la tɔtɔ, yãma n nãn boe sore
la, tɩ a da dɩkɛ fʋ bɔ sarɩyadita, tɩ a tɔgɛ fʋ yetɔga la
dɩkɛ fʋ bɔ gu'ura, tɩ a kẽ'esɛ fɔ yʋ'a deem. 26 Mam yetɩ
fʋ la asɩra, tɩ fʋ kãn yẽ sore yese yʋ'a deem na, halɩ tɩ
fʋ wʋn wa yɔ fʋ sãnnɛ na wuu ba'asɛ.»

Azezi zãsʋm yalsɩ yelle

27 «Yãma wõm tɩ ba daan yetɩ: ‹Da gã'arɛ la fʋ
tadãana pɔga.› 28 La mam yetɩ ya tɩ, sɛka n bɩsɛ pɔka tɩ
a yɛm bɔɔra ẽ, a põn gã'arɛ la ẽ mɛ a sũure pʋam. 29 Fʋ
zʋʋgɔ nifo sãn yetɩ a botɩ fʋ basɛ Nawẽnnɛ sore, fʋ
kɩrgɛ ẽ lobe basɛ zãazãarɛ, se'ere n soe la, fʋ ĩyã sɛla
ayɩla sãn ka bɔna mĩ sõɩ ba wʋn lobe fʋ ĩyã wuu bug-
tẽŋa. 30 La fʋ zʋʋgɔ nu'ugo sãn yetɩ a botɩ fʋ basɛ
Nawẽnnɛ sore, fʋ wike ẽ lobe basɛ zãazãarɛ, se'ere n
soe la, fʋ ĩyã sɛla ayɩla sãn ka bɔna mĩ sõɩ ban wʋn
lobe fʋ ĩyã wuu bug-tẽŋa.»

Azezi zãsʋm pɔka lebsgo yelle

(Amatie 19:9, Amarkɩ 10:11-12, Aluki 16:18)

31 «Ba yʋʋn yetɩ: ‹Nẽr-sɛka n lebse a pɔga, a bɔ ẽ
gõŋɔ n pa'alɛ tɩ a lebse ẽ mɛ.› 32 La mam yetɩ ya mɛ tɩ,
nẽr-sɛka woo n lebse a pɔga, tɩ la sãn dagna tɩ a gã la
bʋraasɩ, a wʋn botɩ pɔka la sã'am mɛ, a sãn ele sɩra
ayẽma. La nẽr-sɛka n di pɔg-sɛka tɩ ba lebse la, ẽŋɛ la
be'em wʋ nẽra n gã'arɛ la a tadãana pɔga.»

Azezi zãsʋm pɔrɛ yelle

33 «Ya ken wõm tɩ ba yʋʋn yele kʋrʋm dõma yetɩ: ‹Da
viige ya pɔrɛ. Fʋ sãn bĩŋe nõorɛ pɔɩ tɩ fʋ ẽŋɛ sɛla bɔ Zu-
udãana Nawẽnnɛ, dẽnɩ tɩ fʋ ẽŋɛ bɛla.› 34 La mam yetɩ
ya tɩ, ya põn da pɔɩ. Da pɔɩ saazuum, bẽm ĩyã, a de la
Nawẽnnɛ na'am bĩmbĩnne. 35 Da pɔɩ tẽŋa, bẽm ĩyã, a
de la a nãma dɔglgɔ zẽ'a. Da pɔɩ Zerizalɛm, bẽm ĩyã, a
de la Nawẽnnɛ n de na-kãtɛ la tẽŋa. 36 Da pɔɩ fʋ zuugo,
bẽm ĩyã, fʋ ka tã wʋn basɛ tɩ fʋ zomto baa ayɩla lebge
pɛɛlga bɩɩ sabga. 37 Basɛ-ya tɩ ya ‹ẽe› dɛna ‹ẽe›, tɩ ya
‹ayɛɩ› dɛna ‹ayɛɩ›. La sãn gãŋɛ bɛla, sɛla n pa'asɛ la de
la be'em dãana bõnɔ.»

Da lebse be'em be'em ĩyã

(Aluki 6:29-30)

38 «Ya wõm tɩ ba daan yetɩ: ‹Nẽra sãn pusge a
tadãana nifo, ba mẽ pusge a nifo, nẽra sãn vike a
tadãana yẽnnɛ, ba mẽ vike a yẽnnɛ.› 39 La mam yetɩ ya
mɛ tɩ, nẽra sãn ẽŋɛ ya be'em, ya da ẽŋɛ be'em lebse.
La nẽra sãn wẽ fʋ zʋʋgɔ pɛka, fʋ basɛ tɩ a wẽ fʋ gɔbga
pɛka pa'asɛ. 40 La nẽra sãn sãm fɔ tɩ a to'oge fʋ fu-pɩka,
fʋ basɛ tɩ a to'oge fʋ fu-kãtɛ pa'asɛ. 41 La nẽra sãn
pẽrgɛ fɔ tɩ fʋ kɔlgɛ ẽ kilomẽtrɩ ayɩla, fʋ kɔlgɛ ẽ kilo-
mẽtrɩ bayi. 42 Nẽra sãn sose fʋ sɛla, fʋ bɔ ẽ. La nẽra
sãn bɔɔra tɩ a peŋe sɛla fʋ zẽ'am, da mõŋɛ ẽ.»

Nõŋɛ-ya ya bɛ'ɛba
(Aluki 6:27-28,32-36)

43 «Ya wõm tɩ ba daan yetɩ: ‹Fʋ nõŋɛ fʋ tadãana, dee
sise fʋ bɛ.› 44 La mam yetɩ ya mɛ tɩ, ya nõŋɛ ya bɛ'ɛba,
dee pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ bɔ'ɔra sɛba n nãmsrɩ ya la. 45 Ya
sãn ẽŋɛ bɛla, ya wʋn dɛna ya Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazu-
um na kɔma, se'ere n soe la, ẽŋa n botɩ wʋntɛɛŋa
yẽkra bɔ'ɔra nẽr-sõma la nẽr-be'ero, dee botɩ saaga ni-
ira bɔ'ɔra sɛba ɩrgɔ n masɛ, la sɛba ɩrgɔ n ka masɛ.
46 Yãma sãn nõŋɛ sɛba n nõŋɛ ya la mã'a, bẽm yɔɔrɔ tɩ
ya wʋn yẽ Nawẽnnɛ zẽ'am? Lampo-tɔ'ɔsrɩba mẽ ɩtɩ la
bɛla. 47 La yãma sãn pʋ'ʋsra la ya sɔbiisi mã'a, bẽm tɩ
yãma ɩtɩ gãnna ya taaba la? Nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽn-
nɛ na mẽ ɩtɩ la bɛla. 48 Bɛla, dɛna-ya nẽrba tɩ ya ɩrgɔ
wuu wʋn masɛ, wʋ ya Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum
ɩrgɔ wuu n masɛ se'em na.»

Azezi zãsʋm nẽrba sõŋrɛ, la Nawẽnnɛ pʋ'ʋsgɔ, la nõor-lʋa yelle
(Aluki 11:2-4)

6
«Guuse-ya, da ɩta-ya ɩr-sõma nẽrba nẽŋam tɩ ba
yẽta ya. Ya sãn ɩta bɛla, ya kãn to'oge yɔɔrɔ ya Sɔ
Nawẽnnɛ n boe saazuum zẽ'am.
2 Bɛla, fʋ sãn yetɩ fʋ sõŋɛ nasa, da kãn mõolɛ nẽrba
zẽ'am wʋ pʋlibsum dõma n ɩtɩ se'em ba wẽndeto
pʋam, la sorɔɔrɔ zuto tɩ nẽrba pẽgɛ ba la. Mam yetɩ ya
la sɩra, tɩ bãma põn to'oge ba yɔɔrɔ mɛ. 3 Fʋ sãn yetɩ fʋ
sõŋɛ nasdõma, da basɛ tɩ fʋ gɔbga nu'ugo bãŋɛ fʋ
zʋʋgɔ nu'ugo n ɩtɩ sɛla. 4 Bɛla nẽra nẽra kãn bãŋɛ tɩ fʋ
sõŋɛ nasdõma, la fʋ Sɔ Nawẽnnɛ n yẽ fõn sʋgɛ ẽŋɛ la,
a wʋn lebse fo.
5 Ya sãn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, da ɩta-ya wʋ pʋlibsum dõ-
ma n ɩtɩ se'em na, bãma nõŋɛ la ba zɛ ba wẽndeto
pʋam, la sorɔ-puursi zuto pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ tɩ nẽrba
yẽta ba. Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ ba põn to'oge ba yɔɔrɔ
mɛ. 6 Fʋ sãn yetɩ fʋ pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, fʋ kẽ fʋ deem yʋ
kʋlɩŋa pʋ'ʋsɛ fʋ Sɔ Nawẽnnɛ n boe zẽ'a n sʋgɛ la. La fʋ
Sɔ la n yẽ tɩ fʋ sʋgɛ mɛ pʋ'ʋsɛ la, a wʋn yɔ fɔ.
7 Ya sãn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, ya da tɔgra yetɔga n ka
tarɩ võorɛ kaana wʋ nẽr-sɛba n ka mi Nawẽnnɛ n ɩtɩ
se'em na, ba tẽ'esɛ tɩ bãma n tɔgrɩ zɔ'ɔra la ĩyã, Nawẽn-
nɛ wʋn lerge bãma pʋ'ʋsgɔ mɛ. 8 Bɛla, da ãna-ya wʋ
bãma n ãn se'em na, se'ere n soe la, lan dẽŋɛ ya wʋn
sose ya Sɔ Nawẽnnɛ, a põn mina yãma n boorɩ sɛla
mɛ. 9 Bɛla, pʋ'ʋsra-ya wãna:
‹Tõma Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum,
botɩ fʋ yʋ'ʋrɛ yẽta pẽka,
10 wa'am wa di na'am nẽrba tẽŋasʋka,
botɩ fõn boorɩ se'em ẽŋɛ tẽŋa zuo,
wʋ lan ɩtɩ fõn yire se'em na.
11 Bɔ tɔ tɩ zĩna dia.
12 Basɛ tɩ tõon-be'ero taalɛ,
wʋ tõma n mẽ basɛ sɛba n ẽŋɛ tõma be'em taalɛ
se'em na.
13 Da basɛ tɩ yelle paagɛ tɔ tɩ tɩ lui.
Fãagɛ tɔ be'em dãana nu'usum basɛ.
[Tɩ fõn soe so'olʋm, la pãŋa, la nã'asgɔ wakatɛ n ka
ba'asrɩ. Amina!]›
14 Ya sãn basɛ nẽr-sɛba n ẽŋɛ ya be'em na taalɛ, ya Sɔ
Nawẽnnɛ mẽ wʋn basɛ ya tõon-be'ero taalɛ. 15 La ya
sãn ka basɛ nẽr-sɛba n ẽŋɛ ya be'em na taalɛ, ya Sɔ
Nawẽnnɛ mẽ kãn basɛ ya taalɛ.
16 Ya sãn lʋ nõorɛ, da zũŋɛ-ya nẽŋa wʋ pʋlibsum dõ-
ma n zũŋri ba nẽnsɩ se'em, tɩ ba pa'alɛ nẽrba tɩ bãma
lʋ la nõorɛ la. Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ ba põn to'oge ba
yɔɔrɔ mɛ. 17 Fʋ sãn lʋ nõorɛ, wire fʋ nẽŋa dee sãasɛ fʋ
zuugo, 18 tɩ nẽrba da bãŋɛ tɩ fʋ lʋ la nõorɛ. La fʋ Sɔ
Nawẽnnɛ n boe zẽ'a n sʋgɛ la wʋn bãŋɛ. La fʋ Sɔ la n
yẽ fõn sʋgɛ lʋ nõorɛ la, a wʋn yɔ fɔ.»

Azezi zãsʋm Nawẽnnɛ yire bõntarsõm yelle
(Aluki 12:33-34;11:34-36;16:13;12:22-31)

19 «Da lagsrɩ-ya bõntarsõm bĩŋra dũnia wã zuo, zẽ'e-
sɛka tɩ bõn-mõgla la tẽŋanzẽem wʋn sã'am ba, tɩ
nayigba mẽ kẽ'era zũura.
20 Lagsra-ya bõntarsõm bĩŋra Nawẽnnɛ yire, bilam tɩ
mõka la tẽŋanzẽem kãn sã'am ba, tɩ nayigba mẽ kãn
kẽ zũ. 21 Se'ere n soe la, ya bõntarsõm n boe zẽ'a na, ya
pʋtẽ'era mẽ boe la bilam.
22 Nini n nẽerɩ peelem bɔ'ɔra ĩyã wʋ fɩtla la. Bɛla, fʋ
nini sãn ãna sõŋa, fʋ ĩyã wuu tarɩ peelem mɛ. 23 La fʋ
nini sãn ka ãna sõŋa, fʋ ĩyã wuu boe la lika pʋam.
Peelem sɛka n wʋn nẽegɛ fʋ pʋam na sãn dɛna lika, la
de la lika mẽŋa mẽŋa.
24 Nẽra ka boe n tã wʋn sakɛ zuudãandõma bayi, a
wʋn sise ayɩla mɛ, dee nõŋɛ ayɩla, bɩɩ a wʋn nanna
ayɩla la mɛ, dee pɔ'ɔra ayɩla la. Bɛla, yãma ka tã wʋn
sakɛ Nawẽnnɛ n de ya Zuudãana, dee botɩ bõntarsõm
mẽ dɛna ya zuudãana.
25 Bɛla n soe tɩ mam yele ya yetɩ, ya da fabla ya vɔm
yelle, yãma n wʋn di sɛla, bɩɩ ya wʋn yũ sɛla, la ya da
fabla ya ĩyã yelle, ya wʋn yɛ sɛla. Vɔm ka gãnnɩ dia? Bɩɩ
ĩyã ka gãnnɩ futo? 26 Bɩsɛ-ya bõn-ẽgla, ba ka bʋtɩ, ba
mẽ ka lagsrɩ bõnkɔɔla ɩta bã pʋam. La ya Sɔ Nawẽnnɛ
bɔ'ɔrɩ ba dia mɛ. Yãma ka tarɩ yõorɔ gãnna bõn-ẽgla
halɩ zozo'e? 27 Ãne n boe yãma pʋam n tã wʋn pa'asɛ a
vɔm woglʋm fẽfẽe ẽn fablɩ la ĩyã?
28 La bẽm tɩ ya fabla futo yelle? Bɩsɛ-ya mõ-puuro n
ãn sõŋa se'em, ba ka tõnnɩ, ba mẽ ka wʋgrɩ futo. 29 La
mam yetɩ ya mɛ tɩ, baa naba Asalomõ na'am n yʋʋn
tarɩ pãŋa la, a yʋʋn ka tã'agɛ yɛ fuugo n ãn sõŋa wʋ
mõ-puugo ayɩla. 30 La Nawẽnnɛ sãn botɩ mõorɔ n boe
zĩna dee tɩ ba wʋn yõ ba bugum beere ãna sõŋa bɛla,
a kãn bɩsɛ yãma yelle gãnna bɛla? Bẽm tɩ yãma ka bɔ
Nawẽnnɛ sɩra zo'oge? 31 Da fabla-ya yɛta tɩ: ‹Bẽm tɩ
wʋn di?› bɩɩ ‹tɩ wʋn yũ la bẽm?› bɩɩ ‹tɩ wʋn yɛ la bẽm?›

32 La de la nẽr-sɛba n ka mi Nawẽnnɛ n eerɩ bõn-bãma
wuu. La yãma Sɔ Nawẽnnɛ mi tɩ yãma boorɩ bõn-bãma
wuu mɛ. 33 Dẽŋɛ-ya ɛ Nawẽnnɛ so'olʋm, la sɛla n masɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am, tɩ a wʋn bɔ ya bõn-bãma wuu pa'asɛ.
34 Da fabla-ya beere yelle, tɩ beere ya wʋn bãŋɛ ya wʋn
ẽŋɛ se'em, daarɛ woo n bɩsrɩ a mẽŋa yelle.»

Da zɛrgra-ya taaba

(Aluki 6:37-38,41-42)

7 «Da zɛrgra-ya taaba, tɩ Nawẽnnɛ mẽ da zɛrgɛ ya.
2 Se'ere n soe la, yan wʋn zɛrgɛ nẽrba se'em na,
Nawẽnnɛ mẽ wʋn zɛrgɛ ya la bɛla. La sɛla tɩ ya dɩkɛ
makɛ bɔ nẽrba la, ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ wʋn dɩkɛ makɛ bɔ
ya. 3 Bẽm tɩ fʋ bɩsra sɔkɔ n boe fʋ sɔbia nifum, dee ka
bɩsra dɔɔgɔ n boe fʋ mẽŋa nifum na? 4 Fõn ẽŋɛ la
wãne yɛta fʋ sɔbia yetɩ, a basɛ tɩ fʋ yese sɔkɔ a nifum,
dee tɩ dɔɔgɔ bɔna fõn mẽŋa nifum? 5 Pʋlibsum dãana,
dẽŋɛ yese dɔɔgɔ la fʋ mẽŋa nifum, dee yãŋa tã'agɛ yẽ
sõŋa yese sɔkɔ la n boe fʋ sɔbia nifum na.
6 Da dɩkɛ-ya Nawẽnnɛ bõn-sõma bɔ baasɩ, la ya da
dɩkɛ sɛla n tarɩ yõorɔ zozo'e lobge kurkurdõma nẽŋam,
tɩ ba wʋn nẽ ba mɛ la ba nãma, dee tɩ baasɩ la wẽrgɛ
dõn ya zõrzõrʋm.»

Azezi zãsʋm pʋ'ʋsgɔ yelle

(Aluki 11:9-13)

7 «Sose-ya Nawẽnnɛ, tɩ a wʋn bɔ ya. Ɛ-ya, tɩ ya wʋn
yẽ. Wẽ-ya kʋlɩŋa, tɩ a wʋn yo'oge bɔ ya. 8 Se'ere n soe
la, nẽr-sɛka woo n sosrɩ Nawẽnnɛ, a wʋn bɔ ẽ. La nẽr-
sɛka woo n eerɩ, wʋn yẽ. La nẽr-sɛka n wẽ'erɩ kʋlɩŋa,
ba wʋn yo'oge bɔ ẽ. 9 Ãne n boe yãma pʋam tɩ a bia
wʋn sose ẽ borborɩ, tɩ a bɔ ẽ kugre? 10 Bɩɩ a sãn sose
zũfo, tɩ a bɔ ẽ bõnsɛla? 11 Yãma nẽrsaalba n de tõon-
be'ero dõma la sãn mina tɩ ya bɔ ya kɔma bõn-sõma,
ya Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum kãn bɔ yãma sɛba n
sosrɩ ẽ na bõn-sõma n gãnnɩ bɛla?
12 Yãma n boorɩ tɩ nẽrba ɩta se'em bɔ'ɔra ya la, yãma
mẽ ɩta bɛla bɔ'ɔra ba. Ẽna de la Nawẽnnɛ lɔɔ, la a
nõtɔ'ɔsrɩba n gʋlsɛ se'em n bɛla.»

Sorɔɔrɔ bayi yelle

(Aluki 13:24)

13 «Doose-ya zanõrɛ n ãn mika kẽ, se'ere n soe la,
zanõ-yalŋa, la so-kãtɛ la we'esɩ la sã'aŋɔ zẽ'am, la nẽr-
ba zozo'e dolɩ la bilam. 14 La zanõ-mika, la so-bãalga
we'esɩ la vɔm zẽ'am. La de la nẽrba fẽe n dolɩ ẽ.»

Tɩa woo la a biɛ

(Aluki 6:43-44)

15 «Guuse ya mẽŋa la nẽr-sɛba n parnɩ tɩ bãma de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la. Ba wʋn ẽŋɛ ba mẽŋa wʋ
saasaadõma n dɩkɛ piisi gãna fʋrɛ ba mẽŋa wa'am ya
zẽ'am wʋ ba de la piisi la, dee tɩ ba pʋam ba sã'ana wʋ
saasaadõma la. 16 Ba tõoma pʋam tɩ ya wʋn bãŋɛ ba.
Bẽm ĩyã, zãaŋa ka tã wʋn wɔm tã'ama, la kẽkɔ ka tã
wʋn wɔm kẽnkãma. 17 Tɩ-sõŋɔ woo wɔnnɩ na biɛ sõma,
la tɩ-be'ego woo wɔnnɩ na biɛ be'ero. 18 Tɩ-sõŋɔ ka tã
wʋn wɔm biɛ be'ero, la tɩ-be'ego mẽ ka tã wʋn wɔm biɛ
sõma. 19 Tɩ-sɛka woo n ka wɔnnɩ biɛ sõma, ba wʋn lʋbɛ
ẽ mɛ yõ la bugum. 20 Bɛla, la de la nẽrba la tõoma
pʋam tɩ yãma wʋn bãŋɛ ban de nẽr-sɛba.»

Nẽr-sɛba n sakrɩ Nawẽnnɛ asɩra sɩra

(Aluki 13:25-27)

21 Azezi daan le yele yetɩ: «Dagɩ nẽr-sɛka woo n wi'iri
mam tɩ ‹Zuudãana, Zuudãana› la n wʋn kẽ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. La de la nẽr-sɛka n ɩtɩ mam Sɔ Nawẽn-
nɛ n boe saazuum n boorɩ se'em na n wʋn kẽ.
22 Sarɩyadia daarɛ, nẽrba zozo'e wʋn yele mam yetɩ:
‹Zuudãana, Zuudãana, tõma daan dɩkɛ la fõn yʋ'ʋrɛ
to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba. La fõn yʋ'ʋrɛ tɩ
tõma daan dɩkɛ dige kʋlkã'arsɩ, dee daan tõm tõon-
yãlma zozo'e la fõn yʋ'ʋrɛ.› 23 La mam wʋn yele ba
yetɩ: ‹Mam põn ka mina ya, sẽŋɛ-ya fõrgɛ, tõon-be'ero
dõma wã.› »

Deto bayi mẽa makrɛ

(Aluki 6:47-49)

24 «Nẽr-sɛka woo n wõm mam yetɔga wã, dee ẽŋɛ wʋ
yetɔga la n yele se'em na, a dãana ãn wʋ yɛm dãana n
mẽ a yire tãmpĩa zuo. 25 Tɩ saaga ni, tɩ ko'om pɩrɛ kʋlsɩ
zoe wẽ ẽ, tɩ kʋsebgo vuge wẽ ẽ, tɩ a ka lui, se'ere n soe
la, a mẽ la tãmpĩa zuo.
26 La nẽr-sɛka woo n wõm mam yetɔga wã, dee ka
sakɛ ɩta yetɔga la n yele se'em na, a ãn wʋ yalma n mẽ
a yire tẽntõnbĩ'isgo zuo. 27 Tɩ saaga ni, tɩ ko'om pɩrɛ
kʋlsɩ zoe wẽ ẽ, tɩ kʋsebgo vuge wẽ ẽ, tɩ a wuu lui saam
saam.»
28 La Azezi n tɔgɛ yetɔga la kɩ'ɩlɩm na, zãsŋɔ la di'ige
nẽrba la zozo'e mɛ. 29 Se'ere n soe la, a zãsŋɔ la tarɩ la
pãŋa, la ka ãn wʋ ba lɔɔ karẽnsãandõma n zãsnɩ se'em
na.

Azezi botɩ kõnkonne yẽ ĩmã'asʋm

(Amarkɩ 1:40-45, Aluki 5:12-16)

8 Azezi daan ze'ele la tãŋa la zuo sige, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ
zozo'e dɔla ẽ. 2 Tɩ kõnkonne wa'am a zẽ'am wa ka
dũma tẽŋa a nẽŋam yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, fʋ sãn
bɔɔra, fʋ tã wʋn basɛ tɩ m yẽ ĩmã'asʋm mɛ le ãna
sõŋa.» 3 Tɩ Azezi tẽegɛ a nu'ugo kalʋm ẽ, dee yetɩ:
«Mam bɔɔra, yẽ ĩmã'asʋm le ãna sõŋa.» Bilam mẽŋa tɩ
kõnkɔm na basɛ ẽ, tɩ a le ãna sõŋa. 4 Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Da yele nẽra nẽra. La sẽŋɛ Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽe-
ma zẽ'am ka pa'alɛ ẽ fɔ mẽŋa tɩ a bɩsɛ, dee bɔ bõn-sɛ-
ba tɩ Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ yetɩ ba bɔ la, tɩ la pa'alɛ ba tɩ
fʋ sɩrɩ yẽ ĩmã'asʋm.»

Azezi botɩ sʋda-kɛ'ɛma tõntõnna yẽ ĩmã'asʋm
(Aluki 7:1-10)

5 Azezi daan sẽŋɛ ka paagɛ kẽ'era la Kapɛrnaʋm tẽŋa
pʋam, tɩ Rom dõma sʋda-kɛ'ɛma wa'am a zẽ'am wa
sose ẽ 6 yetɩ: «Zuudãana, mam tõntõnna n bẽ'erɩ
kɔɔrʋm gã yire, a ba nãmsra mɛ zozo'e.» 7 Tɩ Azezi yele
ẽ yetɩ: «Mam wʋn wa'am wa botɩ a yẽ ĩmã'asʋm.» 8 Tɩ
sʋda-kɛ'ɛma la lebse yele ẽ yetɩ: «Mam ka narɩ tɩ fõn
wa'am mam yire. Wen tɔgɛ yetɔga mã'a, tɩ mam tõn-
tõnna la wʋn yẽ ĩmã'asʋm. 9 Se'ere n soe la, nẽrba n
soe mam, la mam mẽ soe la sʋdaasɩ basɛba. Mam sãn
yele sʋda-sɛka yetɩ: ‹Sẽŋɛ›, a we'esɩ mɛ. La mam sãn
yele ayẽma yetɩ: ‹Wa'am›, a sẽm mɛ. Mam sãn yele m
tõntõnna yetɩ: ‹Ẽŋɛ wãna›, a ɩtɩ mɛ.» 10 Azezi n wõm
bɛla la, la di'ige ẽ mɛ. Tɩ a yele nẽr-sɛba n dolɩ ẽ na
yetɩ: «Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ mam nãn ka yẽ nẽra n bɔ
mam sɩra wʋ bʋra-ẽna wã, baa Ɩsrayɛlɩ buuri la pʋam
mam ka yẽ. 11 Mam yetɩ ya tɩ, nẽrba zozo'e wʋn ze'ele
zanõ-bɔba, la dapɔ-bɔba wa'am wa zĩ'ire la Abraham, la
A'izakɩ, la Azakɔbɩ di Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam. 12 La ba
wʋn lobge Ɩsrayɛlɩ dõma n wʋn soe nɩ Nawẽnnɛ
so'olʋm na basɛ la yẽŋa lika pʋam, bilam ba wʋn kaas-
ra, dee dɩkɛ ba nu'usi gɩ nõorʋm.»
13 A yele bɛla, dee yele sʋda-kɛ'ɛma la yetɩ: «Kule, tɩ
la wʋn ẽŋɛ wʋ fõn bɔ mam sɩra se'em na.» La wakat-
ẽŋa mẽŋa tɩ a tõntõnna la yẽ ĩmã'asʋm.

Azezi botɩ nẽrba zozo'e yẽ ĩmã'asʋm
(Amarkɩ 1:29-34, Aluki 4:38-41)

14 Bɛla poorʋm, Azezi sẽŋɛ la Apɩyɛɛrɩ yire ka yẽ
Apɩyɛɛrɩ dɛɛm-pɔka n bẽ'erɩ gã, tɩ a ĩyã tʋlgɛ. 15 Tɩ Azezi
kalʋm pɔka la nu'ugo, tɩ bã'aga la basɛ ẽ. Tɩ a isge ẽŋɛ
Azezi sãanɛ. 16 Tɩ zaanõorɛ paagɛ, tɩ ba tarɩ nẽrba zo-
zo'e tɩ kʋlkã'arsɩ tarɩ ba wa'am Azezi zẽ'am. Tɩ a tɔgɛ
yetɔga dige kʋlkã'arsɩ la, dee botɩ sɛba wuu n de
bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm. 17 La de la bɛla tɩ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'ezayi n yʋʋn yele se'em na ẽŋɛ. A yʋʋn yetɩ:
«Ẽŋa n to'oge tõma tooro, la tɩ bã'asɩ basɛ.»

Azezi doosgo yelle
(Aluki 9:57-62)

18 Azezi n yẽ nẽr-kʋʋŋɔ n kaagɛ ẽ na, tɩ a yele a
karẽnbiisi la yetɩ: «Tɩ dooge-ya mõgrɛ la doone ke bɔ-
ba.» 19 Tɩ lɔɔ karẽnsãama ayɩla wa'am a zẽ'am wa yele
ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, mam wʋn dɔla fʋ sẽnna zẽ'e-sɛ-
ba wuu tɩ fʋ wʋn sẽnna.» 20 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Pɩɩna
tarɩ yogro mɛ, tɩ niinto tara tʋgrɔ, la Nẽrsaala Dayʋa la
ka tarɩ zẽ'a wʋn gã'arɛ vo'ose.» 21 Tɩ a karẽnbia ayɩla
yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, basɛ tɩ m dẽŋɛ sẽŋɛ ka laagɛ m
sɔ dee wa'am wa dɔla fɔ.» 22 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Dɔla
mam dee basɛ sɛba n ka tarɩ vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am tɩ ba
laagɛ ba kũm.»

Azezi botɩ kʋsebgo yõkɛ
(Amarkɩ 4:35-41, Aluki 8:22-25)

23 Azezi daan kẽ la õorŋɔ, tɩ a karẽnbiisi la doose ẽ.
24 Tɩ kʋseb-kãtɛ wa'am wa vugra mõgrɛ la zuo. Tɩ ko-
mĩ'isi botɩ õorŋɔ la zɩgra la a mise. La Azezi daan gĩsri
mɛ. 25 Tɩ a karẽnbiisi la paagɛ nẽegɛ ẽ yetɩ: «Zuudãana,
fãagɛ tɔ, tõma yetɩ ki mɛ.» 26 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Bẽm tɩ ya zɔta dabeem, ya ka bɔ mam sɩra zo'oge.»
Azezi yele bɛla, dee isge tãsɛ kʋsebgo, la ko'om na mɛ,
tɩ ba ãna sĩm. 27 Tɩ ba wuu palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba yetɩ: «Bẽm
nẽra n de ẽna tɩ kʋsebgo, la ko'om sakra a nõorɛ?»

Kʋlkã'arsɩ n dolɩ bʋraasɩ bayi, tɩ Azezi dige ba
(Amarkɩ 5:1-20, Aluki 8:26-39)

28 Ba daan dooge mõgrɛ la doone ke bɔba paagɛ la
Gadara dõma tẽŋa pʋam, tɩ bʋraasɩ bayi tɩ kʋlkã'arsɩ
dolɩ ba ze'ele yɔɔrɔ zẽ'a sẽnna tʋ'ʋsra ẽ. Ba daan de la
zɔl-wẽensɩ, tɩ nẽrba zɔta ka sakra dɔla bilam tɔlla. 29 Tɩ
ba kaasra tagursi yetɩ: «Nawẽnnɛ Dayʋa, bẽm boe tõ-
ma la fõn tẽŋasʋka? Fõn wa'am tɩ fʋ nãmsɛ tõma mɛ
dee tɩ wakatɛ la nãn ka paagɛ?» 30 La kurkurdõma n
daan zo'oge lɛm bilam ɔbra. 31 Tɩ kʋlkã'arsɩ la sose
Azezi yetɩ: «Fʋ sãn yetɩ fʋ dige to tɩ tɩ yese, fʋ basɛ tɩ tɩ
sẽŋɛ ka kẽ kurkurdõma la.» 32 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Sẽŋɛ-ya.» Tɩ ba yese sẽŋɛ ka kẽ kurkurdõma la. Tɩ
kurkurdõma la ze'ele tãŋa zuo zoe sige ka lui mõgrɛ la
pʋam ki. 33 Tɩ sɛba n gu'uri kurkurdõma la zoe sẽŋɛ
tẽŋa pʋam ka yele lan ẽŋɛ se'em na wuu, la bõn-sɛka n
ẽŋɛ sɛba tɩ kʋlkã'arsɩ la daan dolɩ la. 34 Tɩ tẽŋa la dõma
wuu yese tʋ'ʋsra Azezi, la ban yẽ ẽ na, ba sose ẽ yetɩ, a
fõrgɛ dee basɛ ba tẽŋa.

Azezi botɩ kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʋm
(Amarkɩ 2:1-12, Aluki 5:17-26)

9 Azezi daan kẽ õorŋɔ lebe dooge la mõgrɛ la ke
bɔba kule Kapɛrnaʋm, ẽn kẽ'erɩ zẽ'a la. 2 Tɩ nẽrba
basɛba zɛ bʋraa ayɩla n de kɔɔrŋɔ n gã a bõn-gã'ala
pʋam wa'am a zẽ'am. Tɩ Azezi yẽ ban bɔ ẽ sɩra la, yele
kɔɔrŋɔ la yetɩ: «M bia, keŋe fʋ sũure, fʋ tõon-be'ero
taalɛ ka le bɔna fʋ zuo.»
3 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma basɛba tẽ'esra ba sũure
pʋam yetɩ: «Bʋra-ẽna pɔ'ɔrɩ la Nawẽnnɛ.» 4 La Azezi mi
ban tẽ'esrɩ se'em na mɛ, tɩ a yele ba yetɩ: «Bẽm tɩ yãma
tẽ'esra pʋtẽ'e-be'ero ya sũure pʋam? 5 Bẽm n de nãana
gãnna? Mam sãn yele bʋraa la yetɩ, a tõon-be'ero taalɛ
ka le bɔna a zuo, bɩɩ mam sãn yele ẽ yetɩ, a isge sẽnna
n de nãana gãnna? 6 Mam wʋn botɩ ya bãŋɛ tɩ Nẽr-
saala Dayʋa tarɩ nõorɛ dũnia zuo wʋn basɛ tõon-
be'ero taalɛ.» Azezi yele bɛla, dee yele kɔɔrŋɔ la yetɩ:
«Isge, dɩkɛ fʋ bõn-gã'ala la kule.» 7 Tɩ a isge kule. 8 Tɩ
nẽr-kʋʋŋɔ la yẽ bɛla, tɩ dabeem yõkɛ ba, tɩ ba nã'asra
Nawẽnnɛ ẽn bɔ nẽrsaalba nõor-ẽŋa la ĩyã.

Azezi wi Amatie tι a dɔla ẽ
(Amarkι 2:13-17, Aluki 5:27-32)

9 Azezi daan ze'ele la bilam sẽnna tɔlla, yẽ bʋraa
yʋ'ʋrɛ n de Amatie n zĩ tɔ'ɔsra lampo. Tι a yele ẽ yetι:
«Isge dɔla mam.» Tι Amatie isge dɔla ẽ. 10 Tι Azezi sẽŋɛ
ka zẽa Amatie yire dita, tι lampo-tɔ'ɔsrιba, la tõon-
be'ero dõma zozo'e wa'am wa lagιm na Azezi la a
karẽnbiisi la zẽa dita. 11 Tι Farisi dõma yẽ bɛla, soke a
karẽnbiisi la yetι: «Bẽm tι yãma karẽnsãama la lagιm
na lampo-tɔ'ɔsrιba, la tõon-be'ero dõma dita.» 12 Tι
Azezi wõm bɛla, yele ba yetι: «Sɛba n tarι ĩmã'asʋm ka
eerι tιba, la de bã'adõma n eerι tιba. 13 Sẽŋɛ-ya ka
zãsʋm Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em na võorɛ, Nawẽnnɛ
yetι: ‹Mam boorι tι nẽrsaalba zɔta la taaba ninbãalga,
dee dagι tι ba dιkɛ ba bõnɔ kãabra bɔ'ɔra mam.› Bɛla,
mam ka wa'am tι m wi sɛba dõma n yetι bãma masɛ
mɛ na, mam wa'am na tõon-be'ero dõma ĩyã.»

Ba soke Azezi nõorlʋa yelle
(Amarkι 2:18-22, Aluki 5:33-39)

14 Tι Azã karẽnbiisi wa'am Azezi zẽ'am wa soke ẽ yetι:
«Bẽm tι tõma la Farisi dõma lʋta nõorɛ, dee tι fõn
karẽnbiisi la ka lʋta?» 15 Tι Azezi yele ba yetι: «Nẽra sãn
di pɔka ẽŋɛ kibsa wi a tadãandõma tι ba wa'am naagɛ
la ẽ dita, ba tã wʋn ẽŋɛ sũ-sã'aŋɔ wakat-sɛka tι pɔgdita
la ken bɔna la ba lɛ mɛ bιι? Ayɛι. La dabsa sẽm mɛ, tι
ba wʋn yese pɔgdita la ba zẽ'am. Bɛla tι ba yãŋa wʋn
lʋ nõorɛ. 16 Nẽra kãn dιkɛ tãn-paalga lige fu-kɛka. A
sãn ẽŋɛ bɛla, tãn-paalga la wʋn botι fu-kɛka la ãagɛ
mɛ gãŋɛ bɛla.
17 La nẽra kãn dιkɛ dã-paalga sũm wɔ-kɛgsι pʋam. A
sãn ẽŋɛ bɛla, dã-paalga la sãn kɛlla, ba wʋn botι wɔɔsι
la tãsɛ mɛ, tι dãam na ka'agɛ, tι wɔɔsι la mẽ sã'am. La
masɛ tι ba dιkɛ dã-paalga sũm na wɔ-paalsι pʋam,
bɛla tι ba wuu kãn sã'am.»

Pɔka n yẽ ĩmã'asʋm, la pugla vo'ore yelle
(Amarkι 5:21-43, Aluki 8:40-56)

18 Azezi n ken tɔgra la ba bɛla la, tι Zifdõma
nẽŋadãana ayιla wa'am a zẽ'am, wa ka dũma tẽŋa a
nẽŋam yele yetι: «Mam pɔyʋa n ki lɛɛlɛ wã, wa'am wa
dιkɛ fʋ nu'ugo paglɛ a zuo, tι a vo'oge.» 19 Tι Azezi la a
karẽnbiisi la daan isge dɔla ẽ wɛ'ɛsa.
20 Ban daan we'esι la, tι pɔka ayιla n luti sιkẽŋa yʋʋ-
ma pia la ayi tι la ka gɔ'ɔra, wa'am Azezi poorʋm wa
kalʋm a fuugo nõorɛ. 21 Se'ere n soe la, a daan tẽ'esrι a
sũurum yetι: «Mam sãn kalʋm a fuugo mã'a, mam
wʋn yẽ ĩmã'asʋm.» 22 Tι Azezi gelge yẽ ẽ, yele ẽ yetι:
«M bia, keŋe fʋ sũure! Fõn bɔ mam sιra la n basɛ tι fʋ
yẽ ĩmã'asʋm.» Tι pɔka la yẽ ĩmã'asʋm bilam mẽŋa.
23 Tι Azezi paagɛ Zifdõma nẽŋadãana la yire yẽ wι-
pɛɛbrιba la nẽr-kʋʋŋɔ n bɔgrι. 24 Tι a yele ba yetι:
«Yese-ya, tι pugla la ka ki, a gĩsri mɛ.» Tι nẽrba la la'ara
ẽ. 25 La ẽn botι nẽr-kʋʋŋɔ la yese la, a kẽ la deem gʋrɛ
pugla la nu'ugo, tι a isge. 26 Tι yel-ẽna saagɛ tẽŋa la
wuu.

Azezi botι fɔɔsι bayi yẽta

27 Azezi daan yese zẽ'e-ẽŋa mɛ fõrgra, tι fɔɔsι bayi
dɔla ẽ tɔgra ke'enke'em yetι: «Adavidi yιιŋa, zoe tι nin-
bãalga!» 28 Tι Azezi paagɛ kẽ yire, tι fɔɔsι la paagɛ a
zẽ'am, tι a soke ba yetι: «Yãma bɔ sιra tι mam wʋn
tã'agɛ ẽŋɛ yan boorι se'em na?» Tι ba lerge yetι: «Ẽe!
Zuudãana.» 29 Tι a kalʋm ba nini dee yetι: «La wʋn ẽŋɛ
wʋ yan bɔ sιra se'em na.» 30 Tι ba nini na pike yẽta. Tι a
kã'an ba yetι: «Da basɛ-ya tι nẽra bãŋɛ.» 31 La ban
fõrgɛ la, ba mõolɛ bõn-ẽŋa mɛ tẽŋa la zẽ'a woo.

Azezi botι muko tɔgra

32 Ban daan yesrι la, tι ba tarι nẽra tι kʋlkã'arga dolι
ẽ, tι a dɛna muko, wa'am Azezi zẽ'am. 33 Tι Azezi dige
kʋlkã'arga la, tι a yese. Tι muko la tɔgra. Tι la di'ige
nẽr-kʋʋŋɔ la, tι ba yetι: «Nẽra nẽra nãn ka yẽ wãna bu-
uri Ɩsrayɛlι pʋam.» 34 La Farisi dõma daan yetι: «La de
la kʋlkã'arsι naba n bɔ ẽ pãŋa, tι a tara digra kʋlkã'arsι
la.»

Azezi zoe nẽr-kʋʋŋɔ ninbãalga

35 Azezi daan kaarι la tẽn-kãra la tẽn-pιgsι wuu, zãs-
na nẽrba Zifdõma wẽndeto pʋam, mõola Nawẽnnɛ
so'olʋm kõ-yẽlga, dee botι bã'adõma, la kobro buuri
wuu yẽta ĩmã'asʋm. 36 La Azezi n yẽ nẽr-kʋʋŋɔ la, ba
ninbãalga n yõkɛ ẽ. Se'ere n soe la, ba targɛ mɛ bãlɛ,
ãna wʋ piisi n ka tarι dũnsĩina. 37 Tι a yele a karẽnbiisi
la yetι: «Va'am na bõnkɔɔla lagsgɔ zo'oge mɛ, la tõn-
tõnιba n wʋn lagsɛ bõnkɔɔla la pɔ'ɔrι mɛ. 38 Bɛla ĩyã,
sose-ya va'am na dãana tι a tõm tõntõnιba pa'asɛ tι ba
lagsɛ bõnkɔɔla la.»

Azezi looge a karẽnbiisi pia la ayi tõm ba
(Amarkι 3:13-19;6:7-13, Aluki 6:12-16;9:1-6)

10 Azezi daan wi a karẽnbiisi pia la ayi la mɛ bɔ ba
pãŋa tι ba dige kʋlkã'arsι, dee botι bã'adõma
buuri wuu, la kobro buuri wuu yẽ ĩmã'asʋm. 2 Karẽnbi-
isi pia la ayi la tι a looge tι a tõm na yʋ'ʋra n wãna:
Pɔspɔsι dãana de la Asimõ tι ba wi'iri tι Apιyɛɛrι, la a
yιbga A'ãndre, la Azebede dayɔɔsι Azakι la a yιbga Azã,
3 la Afilipi, la Abatelemi, la Atoma, la Amatie n de lam-
po-tɔ'ɔsa la, la Azakι n de Alfe dayʋa, la Atade, 4 la
Asimõ n daan de Zelɔtι nẽra ayιla la, la Azudaasι
Iskariyo, sɛka n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ Azezi la.
5 La de la bãna pia la ayi tι Azezi daan tõm, yele ba
yetι: «Da sẽŋɛ-ya bu-zãŋsι la zẽ'am, la da kẽ-ya
Samaari dõma tẽnsι pʋam. 6 Sẽŋɛ-ya Ɩsrayɛlι dõma n
ãn wʋ piisi n ka tarι dũnsĩina, 7 ka mõola yetι: ‹Nawẽnnɛ

so'olʊm na lɛm mɛ.› 8 La ya botɩ bã'adõma yẽ
ĩmã'asʊm, dee botɩ kũm vo'oge, dee botɩ kõnkɔma yẽ
ĩmã'asʊm le ãna sõŋa, dee dige kʊlkã'arsɩ. Yãma
to'oge la zãŋa, bɛla bɔ-ya zãŋa. 9 Da dɩkɛ-ya sãlma bɩɩ
ligri sũm sẽŋɛ. 10 La ya da dɩkɛ tãmpɔkɔ sore la sẽnnɛ
ĩyã, da dɩkɛ-ya futo bayi, bɩɩ tagra, bɩɩ doore. Ba wʊn
bɔ tõntõnna ẽn boorɩ sɛla.
11 Ya sãn paagɛ tẽn-kãtɛ bɩɩ tẽn-pɩka pʊam, soke-ya
bãŋɛ nẽr-sõŋɔ sãn bɔna mĩ wʊn to'oge ya tɩ ya kẽ'era a
yire, bɔna-ya bilam ka paagɛ daar-sɛka tɩ ya wʊn fõrgɛ
tẽŋa la. 12 Ya sãn paagɛ kẽ yire pʊam, ya pʊ'ʊsɛ ba
yetɩ: ‹Sũ-mã'asʊm wʊn bɔna la ya.› 13 La yire la dõma
sãn to'oge ya, ya sũ-mã'asʊm wʊn bɔna la ba. La ba
sãn zagsɛ ka to'oge ya, ya sũ-mã'asʊm wʊn weege ya
zẽ'am. 14 La yi-sɛka, bɩɩ tẽn-sɛka nẽrba sãn ka to'oge
ya, bɩɩ ka selse ya yetɔga, ya yese zẽ'e-ẽŋa dee pɩɩsɛ ya
nãma tẽntõnnɔ basɛ mĩ. 15 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
sarɩyadia daarɛ tẽn-ẽŋa dõma wʊn yẽ toogo gãnna
Sodom la Gomõorɩ tẽnsɩ nẽrba.»

Azezi yetɩ nãmsgɔ n wʊn wa'am

(Amarkɩ 13:9-13, Aluki 21:12-17)

16 Azezi le yetɩ: «Bɩsɛ-ya, mam tõm ya wʊ piisi
saasaadõma tẽŋasʊka. Bɛla ĩyã, dɛna-ya yɛm dõma wʊ
bõnsɛ'ɛdõma, la ya ãna wʊ na'adawɛma n ka tarɩ yelle
se'em na. 17 Guuse-ya ya mẽŋa la nẽrba la. Se'ere n soe
la, ba wʊn wa yõgɛ ya mɛ tarɩ sẽŋɛ sarɩyadia zẽ'esʊm,
dee wẽ ya ba wẽndeto pʊam. 18 La ba wʊn yõgɛ ya
sẽŋɛ gɔmnadõma, la na'adõma nẽŋam, yãma n dolɩ
mam na ĩyã, tɩ ya wʊn dɛna kaset-dõma tɔgɛ bɔ bãma
la bu-zãŋsɩ. 19 La ba sãn tarɩ ya sẽŋɛ, da fabla-ya yãma
n wʊn tɔgɛ se'em, bɩɩ yãma n wʊn tɔgɛ sɛla yelle.
Se'ere n soe la, wakat-ẽŋa mẽŋa Nawẽnnɛ Sɩa wʊn bɔ
ya bõn-sɛka tɩ ya wʊn tɔgɛ. 20 La dagɩ yãma mẽŋa n
wʊn tɔgɛ, la de la ya Sɔ Nawẽnnɛ Sɩa la n boe ya pʊam
na n wʊn tɔgɛ.
21 Sɔbia wʊn botɩ ba yõkɛ a sɔbia kʊ. La sɔdõma mẽ
wʊn ẽŋɛ ba kɔma bɛla. La kɔma mẽ wʊn zɛbɛ la ba dɔ-
grɩba, botɩ ba kʊ ba. 22 Nẽrba wuu wʊn sise ya mam
yʊ'ʊrɛ la ĩyã. La sɛka n ze'ele kãŋkãŋɛ ka paagɛ ba'as-
gɔ, a wʊn yẽ fãarɛ. 23 Ba sãn nãmsɛ ya tẽŋa ayɩla
pʊam, ya zoe sẽŋɛ tẽŋa ayẽma. Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ
ya kãn yãŋɛ kaagɛ Ɩsrayɛlɩ tẽnsɩ ba'asɛ dee tɩ mam n
de Nẽrsaala Dayʊa la leme wa'am.
24 Karẽnbia ka gãnnɩ a karẽnsãama, la tõntõnna mẽ
ka gãnnɩ a zuudãana. 25 La karẽnbia sãn wa ãna wʊ a
karẽnsãama la, la tõntõnna sãn wa ãna wʊ a zuudãana
la, la seke mɛ. Ban wi'iri yidãana la tɩ Abelzebuli n de
Asũtãana la, ba wʊn tʊʊra a yire la dõma gãnna la
bɛla.»

La masɛ tɩ ya zɔta la Nawẽnnɛ

(Aluki 12:2-9)

26 «Bɛla, da zɔta-ya nẽrsaalba, tɩ bõn-sɛka woo n lile,
wʊn lilge. La bõn-sɛka woo n sʊgɛ, wʊn puke. 27 Mam
n yele ya se'em lika pʊam wã, tɔgɛ-ya ẽ peelem pʊam.
La sɛla tɩ mam waasʊm ya la, zom-ya deto zuto mõolɛ
ẽ. 28 Da zɔta-ya sɛba n kʊʊrɩ ĩyã, dee ka tãna wʊn kʊ
sɩa la. Zɔta-ya Nawẽnnɛ n tã wʊn botɩ ya ĩyã, la ya sɩa
sã'am bug-tẽŋa la. 29 Ba ka koosrɩ mõom niinto bayi la
lag-kõbrɛ ayɩla mã'a? La baa niila ayɩla kãn ki, tɩ la sãn
dagna ya Sɔ Nawẽnnɛ n sakɛ. 30 La baa yãma zuugo
zomto, Nawẽnnɛ mi ba wuu kãllɛ mɛ. 31 Bɛla ĩyã, da zɔ-
ta-ya dabeem, yãma tarɩ yõorɔ gãnna niinto zozo'e mɛ.
32 Nẽr-sɛka woo n wʊn ze'ele nẽrba nẽŋam yetɩ ẽŋa
de la mam nẽra, mam mẽ wʊn ze'ele mam Sɔ Nawẽn-
nɛ n boe saazuum nẽŋam yetɩ a de la mam nẽra. 33 La
nẽr-sɛka woo n sɩ'ɩsɛ nẽrba nẽŋam yetɩ ẽŋa ka mi
mam, mam mẽ wʊn sɩ'ɩsɛ mam Sɔ Nawẽnnɛ n boe
saazuum nẽŋam tɩ mam ka mi ẽ.»

Tɩ nõŋɛ Azezi gãnna

(Aluki 12:51-53;14:26-27)

34 «Da tẽ'esɛ-ya tɩ mam tarɩ la nõ-yẽnnɛ wa'am dũnia
zuo. Mam ka wa'am tɩ m botɩ nẽrba dɛna nõorɛ ayɩla
dũnia zuo, la de la welgre tɩ mam tarɩ wa'am. 35 Se'ere
n soe la, mam wa'am tɩ m welge la dayɔɔsɩ la ba sɔdõ-
ma, la pugunto la ba madõma, la dayɔɔsɩ pɔgba la ba
sɩrba madõma. 36 Tɩ nẽra mẽŋa yir-dõma wʊn dɛna a
bɛ'ɛba. 37 Nẽr-sɛka n nõŋɛ a sɔ bɩɩ a ma gãnna mam, a
ka masɛ tɩ a dɛna mam nẽra. La nẽr-sɛka woo n nõŋɛ a
dayʊa bɩɩ a pɔyʊa gãnna mam, a ka masɛ tɩ a dɛna
mam nẽra. 38 La nẽr-sɛka woo n ka sakɛ nãmsgɔ wʊ
nẽra n zɛɛrɩ a kũm dɔ-puurŋa dɔla mam, a ka masɛ tɩ a
dɛna mam nẽra. 39 La nẽr-sɛka woo n boorɩ tɩ a gu a
vɔm, a wʊn koŋe ẽ. La nẽr-sɛka n basɛ a vɔm mam ĩyã,
a wʊn yẽ ẽ.»

Nẽr-sɛba n tarɩ yɔɔrɔ

(Amarkɩ 9:41)

40 «Nẽr-sɛka woo n to'oge ya, a to'oge la mam. La
nẽr-sɛka woo n to'oge mam, a to'oge la sɛka n tõm
mam na. 41 La nẽr-sɛka woo n to'oge Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa
ẽn de Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la ĩyã, a wʊn to'oge Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa yɔɔrɔ. La nẽr-sɛka woo n to'oge sɩra dãana ẽn
de sɩra dãana la ĩyã, a wʊn to'oge sɩra dãana yɔɔrɔ.
42 La nẽr-sɛka woo n bɔ mam nẽrba wã ayɩla ko-mã'as-
ga tɩ a yũ, ẽn de mam karẽnbia la ĩyã, mam yetɩ ya la
sɩra, tɩ a kãn koŋe yɔɔrɔ.»

Azã n mise nẽrba ko'om pʋam tõm a karẽnbiisi Azezi-krisi zẽ'am

(Aluki 7:18-35)

11 Azezi n daan pa'alɛ a karẽnbiisi pia la ayi la
kɩ'ɩlɩm na, a yese bilam sẽŋɛ la so'olʋm na tẽnsɩ
la wuu pʋam ka zãsna nẽrba, dee mõola Nawẽnnɛ kõ-
yẽlga.
2 Tɩ Azã daan bɔna yʋ'a deem, wõm Krisi tõoma la
yelle, tõm a karẽnbiisi a zẽ'am, 3 tɩ ba sẽŋɛ ka soke ẽ
yetɩ: «Fõn de la sɛka tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a wʋn wa'am na
bɩɩ, tɩ gu'ura nẽra ayẽma?» 4 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ:
«Sẽŋɛ-ya ka yele Azã yãma n wõnnɩ se'em, la yãma n
yẽtɩ se'em na: 5 Fɔɔsɩ nini yẽtɩ mɛ, tɩ kɔɔrnɔ sẽnna, tɩ
kõnkɔma yẽta ĩmã'asʋm le ãna sõŋa, tɩ wansɩ wõnna,
tɩ kũm vɔ'ɔra, tɩ nasdõma wõnna Nawẽnnɛ kõ-yẽlga.
6 La nẽr-sɛka n ka lebrɩ poorʋm mam ĩyã la tarɩ zu-yẽl-
ga.»
7 Azã karẽnbiisi la n fõrgɛ la, tɩ Azezi yãŋa tɔgra Azã
yelle bɔ'ɔra nẽr-kʋʋŋɔ la yetɩ: «Bẽm tɩ yãma daan sẽŋɛ
ka bɩsɛ weem? Yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ la mõorɔ tɩ kʋsebgo
mĩini bɩɩ? Ayɛɩ. 8 La bẽm tɩ yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ? Nẽra n
yɛ fu-sõma? Ayɛɩ. Nẽr-sɛba n yɛ fu-sõma la boe na'adõ-
ma yiɛ. 9 La yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ la bẽm? Ya sẽŋɛ ka bɩsɛ
la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa bɩɩ? Ẽe. La mam yetɩ ya tɩ a de la
nẽra n gãnnɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa. 10 La de la ẽŋa yelle tɩ
la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
‹Mam tõntõnna n wãna
tɩ mam tõm tɩ a dẽŋɛ fʋ nẽŋa
malgɛ sore bɔ fɔ.›
11 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ nẽrsaalba tɩ ba dɔgɛ la wuu
pʋam, nẽra ka boe n gãnnɩ Azã n mise nẽrba ko'om
pʋam na. La nẽr-sɛka n de pɩka Nawẽnnɛ so'olʋm na
pʋam gãnnɩ Azã mɛ. 12 Lan pɔsɛ Azã n misri nẽrba
ko'om pʋam na wa paam lɛɛlɛ wã, Nawẽnnɛ so'olʋm
sẽnnɩ nẽŋa la pãŋa, la pãnsɩ dõma n mõrgrɩ tɩ ba
fãagɛ ẽ. 13 Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la wuu, la lɔɔ gõnnɔ la
wuu dẽŋɛ tɔgɛ so'olʋm na yelle mɛ halɩ wa paagɛ Azã
wakatɛ. 14 La ya sãn bɔɔra tɩ ya bãŋɛ a võorɛ, Azã n de
A'eli tɩ ba yʋʋn yetɩ a wʋn wa'am na. 15 Sɛka n wõm
yetɔga wã, a selse sõŋa sõŋa.
16 Mam wʋn dɩkɛ la bẽm makɛ la zamãan-ẽna wã
nẽrba? Ba ãn wʋ kɔma n zĩ da'am wi'ira taaba yetɩ:
17 ‹Tõma peebe wɩɩsɩ mɛ, tɩ yãma zagsɛ ka wa. Tɩ tõma
yõom kʋʋrɛ yõoma, tɩ yãma zagsɛ ka yõom.› 18 Se'ere n
soe la, Azã wa'am mɛ wa lʋta nõorɛ dee ka yũura
dãam, tɩ ba yetɩ kʋlkã'arga n dolɩ ẽ. 19 Tɩ Nẽrsaala
Dayʋa la wa'am wa dita dee yũura, tɩ ba yetɩ, a de la
dita, la dã-yũura, la lampo-tɔ'ɔsrɩba, la tõon-be'ero dõ-
ma sɩrɛ. Yɛm dãana tõoma n pa'alɩ tɩ a tarɩ yɛm.»

Azezi zɛrgɛ tẽn-sɛba nẽrba n ka bɔ ẽ sɩra la

(Aluki 10:13-15)

20 Bɛla poorʋm tɩ Azezi zɛrgɛ nẽr-sɛba tɩ a tõm tõon-
yãlma zozo'e ba tẽnsɩ pʋam, dee tɩ ba ka teege yɛm
basɛ tõon-be'ero la yetɩ: 21 «Korazẽ dõma, ya wʋn yẽ
toogo! Betisayida dõma, ya wʋn yẽ toogo! Se'ere n soe
la, tõon-yãlma sɛba n tõm ya tẽnsɩ pʋam na, daan sãn
tõm nɩ na Tiiri, la Sidõ tẽnsɩ pʋam, ba wʋn teege nɩ
yɛm basɛ tõon-be'ero halɩ kʋrʋm kʋrʋm, yɛ bɔra futo
ẽŋɛ tãmpɛglʋm ẽŋɛ ba zuto tɩ la pa'alɛ tɩ ba teege
yɛm. 22 Bɛla ĩyã tɩ mam yɛta ya tɩ sarɩyadia daarɛ, la
wʋn dɛna toogo bɔ yãma gãnna Tiiri, la Sidõ dõma.
23 La yãma Kapɛrnaʋm dõma, yãma tẽ'esɛ tɩ ya wʋn
zẽkɛ mɛ ka paagɛ saazuum bɩɩ? Ayɛɩ, ya wʋn sige mɛ
halɩ ka paagɛ kɩ'ɩn-tẽŋa. Se'ere n soe la, tõon-yãlma sɛ-
ba tɩ mam tõm ya zẽ'am na daan sãn tõm nɩ na Sodom
tẽŋam, a wʋn ken boe nɩ mɛ zĩna. 24 La mam yetɩ ya tɩ
sarɩyadia daarɛ, Sodom dõma kãn yẽ toogo paagɛ yã-
ma.»

Azezi tɔgɛ ẽŋa la a Sɔ Nawẽnnɛ yelle

(Aluki 10:21-22)

25 Wakat-ẽŋa Azezi tɔgɛ mɛ yetɩ: «Mam Sɔ Nawẽnnɛ n
de saazuum la tẽŋa wã Zuudãana, mam pẽgrɩ fɔ,
se'ere n soe la, fõn sʋgɛ bõn-bãna wã mɛ tɩ yɛm dõma
la bãŋrɩba ka mina, dee pa'alɛ nẽr-sɛba n ãn wʋ kɔm-
pɩgsɩ la. 26 Ẽe, mam Sɔ, la de la fõn boorɩ bɛla la ĩyã.»
27 «Mam Sɔ dɩkɛ sɛla woo ẽŋɛ la mam nu'usum. La
nẽra ka mi mam n de Nawẽnnɛ Dayʋa la n de sɛka,
sãn dagna mam Sɔ la, la nẽra mẽ ka mi mam Sɔ la n de
se'em, sãn dagna mam n de a Dayʋa la, la sɛba tɩ mam
wʋn botɩ ba bãŋɛ ẽ na.»

Azezi n bɔ'ɔrɩ nẽrba vo'osgo

28 «Wa'am-ya mam zẽ'am, yãma sɛba wuu n tʋ ze-tɩb-
sa targɛ la, tɩ mam wʋn bɔ ya vo'osgo. 29 Dɩkɛ-ya mam
sɔgrɩga sɔgɛ ya mẽŋa, zãsʋm sɛla tɩ mam wʋn pa'alɛ
ya la, tɩ ya wʋn yẽ vo'osgo. Se'ere n soe la, mam de la
sũ-bʋgsʋm dãana, la sik-m-mẽŋa dãana. 30 Mam sɔgrɩ-
ga la fakɛ mɛ, la mam zeero la ka tɩbgɛ.»

Vo'osgo daarɛ yelle

(Amarkɩ 2:23-28, Aluki 6:1-5)

12 Wakat-ẽŋa, Azezi la a karẽnbiisi la daan dolɩ la
vatɔ pʋam, Zifdõma vo'osgo daarɛ tɔlla. Tɩ a
karẽnbiisi kɔm dõnna, tɩ ba kɔ si wẽena ɔbra. 2 Tɩ Farisi
dõma yẽ, yele Azezi yetɩ: «Bɩsɛ, fʋ karẽnbiisi la ɩtɩ la
sɛla n sisri vo'osgo daarɛ.» 3 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Yã-
ma ka karẽŋɛ Adavidi la a nẽrba la kɔm n yʋʋn dõnnɩ
tɩ ba ẽŋɛ se'em na? 4 A yʋʋn kẽ la Nawẽnnɛ deego la
pʋam dɩkɛ borborɩ sɛba tɩ ba bĩŋe bɔ Nawẽnnɛ na
obe, dee bɔ a nẽrba la. La sisri mɛ, nẽra nẽra ka obrɩ

ba, sãn dagna kãabgɔ kẽma la mã'a. 5 Bιι yãma ka
karẽŋɛ lɔɔ gõŋɔ la pυam n yetι, vo'osgo daarɛ, kãabgɔ
kẽma la n tõnnι Wẽnde-kãtɛ la pυam na sã'anι vo'osgo
daarɛ sisgo la mɛ tι taalɛ ka bɔna? 6 Mam yetι ya mɛ tι
nẽra n gãnnι Wẽnde-kãtɛ la n boe kalam. 7 La gυlsɛ tι
Nawẽnnɛ yetι: ‹Mam boorι tι nẽrsaalba zɔta la taaba
ninbãalga, dee dagι tι ba dιkɛ ba bõnɔ kãabra bɔ'ɔra
mam.› Yãma sãn bãŋɛ nι yetɔg-ẽna wã võorɛ, ya kãn
yele nι sɛba n ka tõm be'em tι ba tuuge ya. 8 Se'ere n
soe la, Nẽrsaala Dayυa la n soe vo'osgo daarɛ.»

Bυraa nu'ugo n ki, tι Azezi botι a yẽ ĩmã'asυm
(Amarkι 3:1-6, Aluki 6:6-11)

9 Azezi fõrgɛ bilam sẽŋɛ la ba wẽndeem. 10 Tι bυraa
ayιla daan bɔna mĩ, tι a nu'ugo ki. Tι Farisi dõma bɔɔra
tι ba dõrɛ Azezi, soke ẽ yetι: «Sore boe tι ba botι nẽra
yẽ ĩmã'asυm vo'osgo daarɛ?» 11 Tι Azezi lerge ba yetι:
«Nẽr-kãna n boe yãma pυam wυn tara pesgo, tι a lui
boko pυam vo'osgo daarɛ, tι a kãn yõkɛ ẽ tι a dooge?
12 Nẽrsaala tarι yõorɔ mɛ gãnna pesgo zozo'e. Bɛla,
sore boe mɛ tι nẽra ẽŋɛ sõŋa vo'osgo daarɛ.» 13 La
Azezi yele bυraa la yetι: «Tẽegɛ fυ nu'ugo la.» Tι a
tẽegɛ, tι a nu'ugo la ãna sõŋa wυ nu'ugo ayẽma la.
14 Tι Farisi dõma la yese yẽŋa ka bãm bãma n wυn ẽŋɛ
se'em kυ Azezi.

Azezi de la Nawẽnnɛ tõntõnna

15 Tι Azezi bãŋɛ bɛla, fõrgɛ bilam. Tι nẽrba zozo'e
doose ẽ. Tι a botι bã'adõma wuu yẽ ĩmã'asυm. 16 Dee
kã'an ba yetι, ba da botι nẽra bãŋɛ. 17 A ẽŋɛ la bɛla tι
Nawẽnnɛ n yυυn botι a nõtɔ'ɔsa A'ezayi yele se'em na
ẽŋɛ.
18 A yυυn yetι:
«Mam tõntõnna tι mam looge n wãna:
Nẽr-sɛka tι mam nõŋɛ, a paagɛ la mam yɛm.
Mam wυn basɛ tι m Sιa pãŋa bɔna la ẽ,
tι a mõolɛ sιra, la sɛla n masɛ mam yɛm bɔ buuri
wuu.
19 A kãn wẽ'era nõke'ene, la a kãn zɛbra.
La nẽra kãn wõm a kõa sorɔɔrɔ zuto.
20 A kãn kɔ'ɔgɛ mõ-sɛka n kɔ'ɔgɛ la ba'asɛ.
La a kãn kĩŋe fιtla gõngõŋɔ la n diti fẽfẽ la ba'asɛ,
halι tι la ka paagɛ wakat-sɛka tι a wυn botι sιra, la
sɛla n masɛ to'oge zẽ'a wuu.
21 Tι buuri la wuu wυn te'ege ẽ.»

Azezi pãŋa gãnnι Asũtãana
(Amarkι 3:20-30, Aluki 11:14-23;6:43-45)

22 Tι ba tarι nẽra ayιla tι kυlkã'arga dolι ẽ, tι a dɛna
fυa la muko wa'am Azezi zẽ'am, tι Azezi botι a yẽ
ĩmã'asυm, tɔgra dee yẽta.
23 Tι la di'ige nẽr-kυυŋɔ la wuu, tι ba yetι: «Bυra-ẽna
wã kãn dɛna naba Adavidi yιιŋa la?» 24 Tι Farisi dõma
wõm bɛla, yele yetι: «Bυra-ẽna tarι la Abelzebuli n de
kυlkã'arsι naba la pãŋa digra kυlkã'arsι la.» 25 Tι Azezi
bãŋɛ ban tẽ'esrι se'em na, yele ba yetι: «So'olυm sɛka
woo nẽrba n welge wẽrgɛ zɛbra la taaba, so'olυm na
wυn sã'am mɛ. La tẽn-sɛka woo, bιι yi-sɛka woo nẽrba
n welge zɛbra la taaba, a wυn wõrgɛ mɛ. 26 La
Asũtãana sãn digra Asũtãana, a welge mɛ zɛbra la a
mẽŋa. Bɛla, a so'olυm na kãn tã'agɛ ze'ele. 27 Yãma n
yetι mam digri kυlkã'arsι la Abelzebuli pãŋa la, yãma
nẽrba tarι la ãne pãŋa digra kυlkã'arsι? Bɛla, ya nẽrba
la mẽŋa n wυn pa'alɛ tι ya ka tarι bυυrɔ. 28 La de la
Nawẽnnɛ Sιa pãŋa tι mam tarι digra kυlkã'arsι, bɛla
pa'alɛ tι Nawẽnnɛ n wa'am wa dita na'am ya tẽŋasυka.
29 Nẽra ka tã wυn kẽ pãŋa dãana yire vaagɛ a lɔgrɔ,
sãn dagna tι a dẽŋɛ lυ pãŋa dãana la mɛ dee yãŋa
vaagɛ a lɔgrɔ la.
30 Sɛka n ka boe la mam, sisri mam mɛ. La sɛka n ka
lagιm na mam lagsra, a wιrgrι mɛ. 31 Bɛla n soe tι
mam yele ya yetι, tõon-be'ero wuu, la pɔ'ɔrɛ yetɔga
wuu tι nẽrsaalba ιtι la, Nawẽnnɛ tã wυn basɛ ba taalɛ.
La sɛka n tɔgɛ pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ Sιa, a kãn basɛ ẽ taalɛ.
32 La nẽr-sɛka n tɔgrι Nẽrsaala Dayυa la tɔg-be'ero, a
wυn basɛ ẽ taalɛ. La sɛka n tɔgrι Nawẽnnɛ Sιa la tɔg-
be'ero, Nawẽnnɛ kãn malιn basɛ ẽ taalɛ dũnia ẽna wã
pυam, la dũni-sɛka n sẽm na pυam.
33 Ya sãn yetι, tιa ãn sõŋa, ya yetι a biɛ ãn sõŋa. Bιι
ya sãn yetι, tιa de tι-be'ego, ya yetι a biɛ mẽ de la biɛ
be'ero. Se'ere n soe la, tιa biɛ n botι ba bãŋra ẽn de tι-
sɛka. 34 Yãma ãn wυ kãmpẽesι buuri, yãma n de nẽr-
bɛ'ɛsι wãna wã, ya wυn ẽŋɛ la wãne tɔgɛ tɔg-sõma?
Se'ere n soe la, sɛla n zo'oge sũure pυam na tι nõorɛ
tɔgrι. 35 Nẽr-sõŋɔ tɔgrι la bõn-sõma tι a tarι a sũure
pυam. La nẽr-be'ego tɔgrι la bõn-be'ero tι a tarι a
sũure pυam. 36 Mam yetι ya tι sarιyadia daarɛ, nẽrsaal-
ba wυn ka tɔgɛ yetɔg-yaalsι tι ba tɔgɛ la wuu yelle
Nawẽnnɛ nẽŋam. 37 La de la fυ yetɔga pυam tι fυ wυn
yẽ bυυrɔ, la, la de la fυ yetɔga pυam tι fυ wυn koŋe
bυυrɔ.»

Nẽrba boorι tι ba yẽ bõn-yãlma
(Amarkι 8:11-12, Aluki 11:29-32)

38 Azezi n tɔgɛ bɛla la, tι lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi
dõma yele ẽ yetι: «Karẽnsãama, tõma boorι tι fυ ẽŋɛ la
bõn-yãlma n pa'alɛ tι fõn ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am tι tι
yẽ.» 39 Tι a yele ba yetι: «Zamãan-ẽna wã nẽrba n de
nẽr-bɛ'ɛsι, dee ka dɔla Nawẽnnɛ la sιra la, boorι tι ba
yẽ la bõn-yãlma n wυn pa'alɛ Nawẽnnɛ pãŋa, la ba kãn
yẽ bõn-yãlma, sãn dagna bõn-yãlm-sɛka n yυυn ẽŋɛ
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azonaasι la. 40 Wυ Azonaasι n yυυn
boe zũn-kãtɛ la pυυrυm dabsa atã wυntɛɛŋa la yυ'υŋɔ
la, bɛla Nẽrsaala Dayυa la mẽ wυn bɔna yɔɔgɔ pυam
na dabsa atã, wυntɛɛŋa la yυ'υŋɔ. 41 Sarιyadia daarɛ,
Niniivi dõma wυn isge zɛrgɛ zamãan-ẽna wã dõma mɛ
ba tõon-be'ero la ĩyã. Se'ere n soe la, Azonaasι n yυυn

mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga bɔ ba la, ba yʋʋn teege yɛm
mɛ basɛ tõon-be'ero. La nẽra n gãnnɩ Azonaasɩ n boe
kalam, dee tɩ yãma ka teege yɛm. 42 La sarɩyadia daarɛ,
na-pɔka la n yʋʋn yese wẽntulle gɔbga bɔba la, wʋn is-
ge mɛ zɛrgɛ zamãan-ẽna wã nẽrba ba tõon-be'ero la
ĩyã, se'ere n soe la, a daan ze'ele la zẽ'a n zãagɛ wa'am
wa selse naba Asalomõ yɛm yetɔga. La nẽra n gãnnɩ
Asalomõ n boe kalam, dee tɩ yãma ka sɛlsra ẽ.»

Kʋlkã'arga n yese dee leme makrɛ

(Aluki 11:24-26)

43 Azezi le yetɩ: «Kʋlkã'arga sãn yese dee basɛ nẽra, a
sẽŋɛ la pɔgẽntɩɩsɩ pʋam ka ɛɛra zẽ'a tɩ a vo'ose, la a
sãn ka yẽ, 44 a yetɩ mɛ tɩ: ‹Mam wʋn lebe la m yi-sɛka tɩ
m yese dee basɛ la pʋam.› La a sãn lebe ka paagɛ yẽ tɩ
deego la de la voore, pɩɩsɛ malgɛ ãna sõŋa, 45 a wʋn
lebe mɛ ka tarɩ kʋlkã'arsɩ bayopɔɩ n de wẽensɩ gãnna
ẽŋa, wa'am wa kẽ bɔna mĩ. La nẽra la toogo wʋn gãn-
na kʋrʋm toogo la. La mẽ wʋn dɛna la bɛla bɔ za-
mãan-ẽna wã nẽr-bɛ'ɛsɩ la.»

Azezi ma, la a yɩbsɩ

(Amarkɩ 3:31-35, Aluki 8:19-21)

46 Azezi daan ken tɔgra la nẽr-kʋʋŋɔ la, tɩ a ma, la a
yɩbsɩ daan zɛ yẽŋa bɔɔra tɩ ba tɔgɛ la ẽ. 47 Tɩ nẽra ayɩla
yele ẽ yetɩ: «Fʋ ma, la fʋ yɩbsɩ n wãna n ze yẽŋa bɔɔra
tɩ ba tɔgɛ la fɔ.» 48 Tɩ Azezi yele sɛka n tɔgrɩ la ẽ na yetɩ:
«Ãne n de mam ma, la ãndõma n de mam yɩbsɩ?»
49 Dee tẽegɛ a nu'ugo pa'alɛ a karẽnbiisi la yetɩ: «Mam
ma, la mam yɩbsɩ n wãna. 50 Nẽr-sɛka woo n ɩtɩ mam
Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum n boorɩ se'em, ẽŋa n de
mam yɩbga, la mam tã, la mam ma.»

Kaara n lobge a bõnbuuri makrɛ

(Amarkɩ 4:1-9, Aluki 8:4-8)

13 Daar-ẽŋa, Azezi yese yire sẽŋɛ ka zẽa la mõgrɛ
la nõorʋm. 2 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e lagsɛ a zẽ'am, tɩ
a kẽ õorŋɔ la pʋam zĩ'ire, dee tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la zɛ mõgrɛ
la nõorʋm. 3 Tɩ a makɛ magsa tɔgɛ yɛla zozo'e bɔ ba
yetɩ: «Kaara n daan yese tɩ a lobge a bõnbuuri. 4 La ẽn
lobgrɩ bõnbuuri la, basɛba lui la sore nõorʋm, tɩ niinto
wa'am wa di ba. 5 Tɩ basɛba lui tãmpĩa zuo, zẽ'a tɩ tẽn-
tõnnɔ ka zo'oge. Tẽntõnnɔ n ka zo'oge la ĩyã, ba yese la
tɔtɔ. 6 Tɩ wʋntɛɛŋa yẽkɛ wẽ ba, tɩ ba ki, ba yẽga n ka kẽ
tẽŋa la ĩyã. 7 Tɩ basɛba lui gõ'osɩ zẽ'a, tɩ gõ'osɩ la yese
fʋrɛ ba. 8 Tɩ basɛba lui zẽ'e-sõŋɔ zẽ'a, wɔm biɛ. Basɛba
wɔm na biɛ kɔbga kɔbga, tɩ basɛba wɔm pisyoob-
yoobɩ, basɛba pitã-tã. 9 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse
sõŋa sõŋa.»

Sɛla n soe tɩ Azezi makɛ magsa la

(Amarkɩ 4:10-12, Aluki 8:9-10)

10 Tɩ a karẽnbiisi la lɛm ẽ soke yetɩ: «Bẽm ĩyã tɩ fõn
makra magsa tɔgra bɔ'ɔra ba?» 11 Tɩ a lerge ba yetɩ:
«Nawẽnnɛ botɩ yãma bãŋɛ a so'olʋm yelle n sʋgɛ la
mɛ. La a ka botɩ bãma bãŋɛ. 12 Sɛka n tarɩ wʋn to'oge
pa'asɛ, tɩ la zo'oge. La sɛka n ka tarɩ, baa sɛla tɩ a tarɩ
fẽe la, ba wʋn to'oge ẽ. 13 Bɛla ĩyã tɩ mam magsra
magsa tɔgra bɔ'ɔra ba, se'ere n soe la, ba bɩsrɩ mɛ, dee
ka yẽta, wõnna, dee ka bãŋra a võorɛ. 14 Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'ezayi n yʋʋn yele se'em na ɩtɩ la bãma lɛ. A
yʋʋn yetɩ:
‹Ya wʋn wõm,
la ya kãn bãŋɛ a võorɛ,
ya wʋn bɩsɛ,
la ya kãn yẽ.
15 Se'ere n soe la,
nẽr-bãna pʋtẽ'era ka like,
ba lɩ ba tʋba mɛ,
dee mũm ba nini,
tɩ ba nini da yẽ,
tɩ ba tʋba da wõm,
tɩ ba da wõm a võorɛ.
Sãn dagɩ nɩ bɛla,
ba wʋn teege nɩ yɛm
leme wa'am mam zẽ'am,
tɩ m bɔ ba laafɛ.›
16 La, la sãn dɛna yãma, ya tarɩ zu-yẽlga, yãma tarɩ la
nini n yẽtɩ, dee tara tʋba n wõnnɩ. 17 Mam yetɩ ya la
sɩra, tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, la nẽr-sõma zozo'e yʋʋn
boorɩ tɩ ba yẽ yãma n yẽ sɛla la mɛ, la ba ka yẽ, ba
yʋʋn boorɩ tɩ ba wõm sɛla tɩ yãma wõm na mɛ, la ba
ka wõm.»

Azezi pa'alɛ bõnbuuri makrɛ la võorɛ

(Amarkɩ 4:13-20, Aluki 8:11-15)

18 «Bɛla, selse-ya sɛka n lobge bõnbuuri la makrɛ la
võorɛ. 19 Sore la nõorʋm tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ
nẽr-sɛka n wõm Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-yẽlga la, dee ka
bãŋɛ a võorɛ. Tɩ Asũtãana n de tõon-be'ero dãana la
wa'am wa yese yetɔga la a sũure pʋam. 20 Tãmpĩa zuo
tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-sɛka n wõm kõ-yẽlga
la, to'oge ẽ bilam mẽŋa la sũ-yẽlga. 21 La ban ka kẽ a
sũure pʋam na ĩyã, a sakɛ la wakatɛ fẽe. La toogo bɩɩ
nãmsgɔ sãn paagɛ ẽ Nawẽnnɛ yetɔga la ĩyã, a basrɩ mɛ
tɔtɔ. 22 La gõ'osɩ la zẽ'a tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ
nẽr-sɛka n wõm Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-yẽlga la, tɩ a yɛm
yɔɔra la dũnia wã yɛla, tɩ bõntarsõm yɛla pã'asra ẽ,
botɩ yetɔga la ka tãna wʋn wɔm biɛ a sũure pʋam.
23 La zẽ'e-sõŋɔ la tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-sɛka
n wõm Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la, wõm a võorɛ, wɔnna biɛ.

Tɩ basɛba wɔm kɔbga kɔbga, tɩ basɛba pisyoob-yoobɩ,
tɩ basɛba pitã-tã.»

Kanarsɩ makrɛ

24 Azezi le makɛ la makrɛ ayɩla bɔ ba yetɩ: «Nawẽnnɛ
so'olʊm ãn wʊ bʊraa n bʊrɛ si sõma a va'am. 25 Tɩ wẽn-
nɛ kẽ, tɩ nẽrba gã gĩsra, tɩ a bɛ tarɩ kanarsɩ sẽŋɛ ka
bʊrɛ lagɩm mĩ. 26 Tɩ si la yese bɩ waagɛ. Tɩ kanarsɩ la
mẽ waagɛ, tɩ ba yẽ tɩ ba dagɩ si. 27 Tɩ tõntõnɩba la sẽŋɛ
va'am na dãana zẽ'am ka soke ẽ yetɩ: ‹Zuudãana, dagɩ
si sõma tɩ fõn daan bʊrɛ fʊ va'am na? La bẽm tɩ ka-
narsɩ bɔna mĩ zozo'e?› 28 Tɩ a yele yetɩ: ‹La de la mam
bɛ n ẽŋɛ bɛla.› Tɩ tõntõnɩba la soke ẽ yetɩ: ‹Fõn boorɩ tɩ
tɩ sẽŋɛ ka võ kanarsɩ la mɛ bɩɩ?› 29 Tɩ a yele ba yetɩ:
‹Ayɛɩ, ya sãn võ kanarsɩ la, ya wʊn po võ la si. 30 Basɛ-
ya tɩ ba wuu bɩ ka paagɛ bõnkɔɔla lagsgɔ wakatɛ, tɩ
mam wʊn yele sɛba n lagsrɩ bõnkɔɔla la tɩ ba dẽŋɛ võ
kanarsɩ la, bobe ba yõ bugum, dee yãŋa lagsɛ si la
dɩgɛ m bãarɛ pʊam.› »

Sɔ'ɔrɔ biire, la dãbɩllɛ makrɛ

(Amarkɩ 4:30-32, Aluki 13:18-21)

31 Azezi le makɛ la makrɛ ayɩla bɔ ba yetɩ: «Nawẽnnɛ
so'olʊm ãn wʊ sɔ'ɔrɔ biire tɩ bʊraa bʊrɛ a va'am. 32 A
ãna pɩka pɩka gãnna bõnbuuri la wuu biɛ, la ba sãn
bʊrɛ ẽ, a bɩtɩ mɛ gãnna zẽvõorɔ buuri wuu, ãna wʊ tɩa
la, tɩ niinto sẽna tɛ'ɛra ba tʊgrɔ a wila zuo.»
33 La a le makɛ la makrɛ ayɩla bɔ ba yetɩ: «Nawẽnnɛ
so'olʊm ãn wʊ dãbɩllɛ tɩ pɔka dɩkɛ ẽŋɛ borborɩ zom la-
kãra batã pʊam wẽ, tɩ dãbɩllɛ la botɩ ba wuu uke.»

Sɛla n soe tɩ Azezi magsra magsa

(Amarkɩ 4:33-34)

34 Bɛla wuu Azezi magsrɩ la magsa tɔgra bɔ'ɔra nẽr-
kʊʊŋɔ la, a ka tɔgɛ yetɔga bɔ ba, tɩ la sãn dagna
magsa. 35 A ẽŋɛ bɛla tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa n yʊʊn gʊlsɛ
se'em na n ẽŋɛ. A yʊʊn yetɩ: «Mam wʊn makɛ la
magsa tɔgɛ bɔ ba, mam wʊn pa'alɛ yel-sɛba n sʊgɛ
halɩ dũnia pĩ'iluŋo wakatɛ wa paam lɛɛlɛ wã.»

Azezi pa'alɛ si, la kanarsɩ la makrɛ võorɛ

36 Azezi daan basɛ nẽr-kʊʊŋɔ la mɛ, dee kule yire. Tɩ a
karẽnbiisi wa'am wa yele ẽ yetɩ: «Pa'alɛ tɔ kanarsɩ la
makrɛ võorɛ.» 37 Tɩ a yele ba yetɩ: «Sɛka n bʊrɛ si sõma
la, de la mam n de Nẽrsaala Dayʊa la. 38 La va'am na
de la dũnia, tɩ si sõma la dɛna Nawẽnnɛ so'olʊm nẽr-
ba. Tɩ kanarsɩ la dɛna Asũtãana nẽrba. 39 Tɩ bɛ la n
bʊrɛ kanarsɩ la dɛna Asũtãana. Tɩ bõnkɔɔla lagsgɔ
wakatɛ la dɛna dũnia ba'asgɔ. Tɩ sɛba n lagsrɩ bõnkɔɔla
la dɛna Nawẽnnɛ malɛkadõma. 40 Ban lagsɛ kanarsɩ la
lobe basɛ bugum pʊam se'em na, la wʊn ẽŋɛ la bɛla
mẽ dũnia ba'asgɔ. 41 Nẽrsaala Dayʊa la wʊn tõm na a
malɛkadõma tɩ ba lagsɛ sɛba n pã'asɛ nẽrba tɩ ba basɛ
Nawẽnnɛ sore, la tõon-be'ero dõma wuu, yese ba
Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam, 42 lobe ba basɛ bugum pʊam.
Zẽ'e-sɛka tɩ ba wʊn kɛlla, dee dɩkɛ ba nu'usi gɩ
nõorʊm. 43 La nẽr-sɛba n ẽŋɛ sɛla n masɛ wʊn yẽgra
ba Sɔ Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam wʊ wʊntɛɛŋa la. Sɛka n
wõm yetɔga wã, a selse sõŋa sõŋa.»

Bõn-sõŋɔ n gãnnɩ wuu makrɛ

44 Azezi le yele ba yetɩ: «Nawẽnnɛ so'olʊm ãn wʊ
tʊʊlʊm bõnɔ tɩ ba dɩkɛ sʊgɛ va'am pʊam, tɩ nẽra yẽ ẽ.
Tɩ a sũure ẽŋɛ yẽlʊm, tɩ a le sʊgɛ ẽ pa'asɛ, dee sẽŋɛ ka
koose ẽn tarɩ sɛla wuu, sẽŋɛ ka da va'am na.
45 Nawẽnnɛ so'olʊm le ãna wʊ lɛɛba n eerɩ kug-sõma
n de tʊʊlʊm bõnɔ tɩ a da. 46 La a yẽ la ayɩla n ba ãna
sõŋa tɩ a ligri zo'oge, tɩ a lebe kule ka koose ẽn tarɩ
sɛla wuu, sẽŋɛ ka da ẽ.»

Yʊka makrɛ

47 «Nawẽnnɛ so'olʊm ken ãna wʊ yʊka tɩ ba lobge
ko-kãtɛ pʊam yõgɛ zũma buuri wuu, 48 tɩ yʊka la pɩrɛ.
Tɩ ba ve'ege ẽ dooge doone, gãsɛ zũn-sɛba n ãn sõŋa
ẽŋɛ pɩtɔ pʊam, dee lobe sɛba n ka ãn sõŋa la basɛ.
49 La wʊn ãna la bɛla dũnia ba'asgɔ wakatɛ. Malɛkadõ-
ma n wʊn wa'am wa gãsɛ nẽr-bɛ'ɛsɩ, nẽr-sõma la
pʊam, 50 lobe ba basɛ bugum pʊam, zẽ'e-ẽŋa tɩ ba
wʊn kɛlla, dee dɩkɛ ba nu'usi gɩ nõorʊm.»
51 Azezi tɔgɛ bɛla, dee soke ba yetɩ: «Yãma wõm bɛla
wuu võorɛ?» Tɩ ba lerge ẽ yetɩ: «Ẽe.» 52 Tɩ a yele ba
yetɩ: «Nẽr-sɛka woo n de lɔɔ karẽnsãama dee zãsʊm
Nawẽnnɛ so'olʊm yelle pa'asɛ, ãn wʊ yidãana n loorɩ
bõn-kɛgsɩ, la bõn-paalsɩ a bõntarsõm pʊam bɔ'ɔra nẽr-
ba.»

Nazarɛtɩ nẽrba ka bɔ Azezi sɩra

(Amarkɩ 6:1-6, Aluki 4:16-30)

53 Azezi daan magsɛ magsa la kɩ'ɩlɩm, dee fõrgɛ bilam
sẽŋɛ la a mẽŋa tẽŋa. 54 La ẽn paagɛ a mẽŋa tẽŋa la, a
kẽ la ba wẽndeego pʊam zãsna nẽrba, tɩ a zãsŋɔ la
di'ige nẽrba la, tɩ ba yetɩ: «A yẽ yɛm ẽna la bɛ? A ẽŋɛ la
wãne tõnna tõon-yãlma wã? 55 Dagɩ ẽna n de dɔ-wãta
la dayʊa la? Dagɩ ẽna ma yʊ'ʊrɛ n de Amaari la, tɩ a
yɩbsɩ dɛna Azakɩ, la Azozɛfʊ, la Asimõ, la Azudi la?
56 Dagɩ a tãpa wuu n boe tɩ zẽ'am wã? A yẽ bõn-bãma
wuu la bɛ?» 57 Bɛla tɩ ba daan ka bɔ ẽ sɩra. Tɩ Azezi yele
ba yetɩ: «Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa yẽtɩ pẽka mɛ, sãn dagna a
mẽŋa tẽŋa, la a yir-dõma tẽŋasʊka mã'a tɩ a ka yẽtɩ pẽ-
ka.» 58 A daan ka tõm tõon-yãlma zozo'e bilam, ban ka
bɔ ẽ sɩra la ĩyã.

Azã kũm yelle

(Amarkɩ 6:14-29, Aluki 9:7-9)

14 Wakat-ẽŋa tɩ Galile naba A'erɔdɩ daan wõm ban
tɔgrɩ Azezi yelle, 2 tɩ a yele a tõntõnɩba yetɩ: «Ẽna

de la Azã n daan misri nẽrba ko'om pʋam na n vo'oge.
La de la bɛla n soe tɩ a tara pãŋa tõnna tõon-yãlma.»
3 Se'ere n soe tɩ a yele bɛla la, A'erɔdɩ mẽŋa n daan
botɩ ba yõkɛ Azã lʋ tarɩ ka kẽ'esɛ yʋ'a deem a kẽema
Afilipi pɔga A'erodɩadɩ ĩyã. 4 Se'ere n soe la, A'erɔdɩ
daan fãagɛ la Afilipi pɔga di, tɩ Azã daan yele ẽ yetɩ:
«La ka masɛ tɩ fʋ fãagɛ ẽ di.» 5 A'erɔdɩ daan boorɩ tɩ a
kʋ Azã mɛ, dee zɔta tẽŋa la nẽrba, se'ere n soe la, ba
tẽ'esɛ tɩ Azã de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa.
6 La A'erɔdɩ daan wa ɩta la a dɔka daarɛ kibsa, tɩ
A'erodɩadɩ pɔyʋa wa nẽrba nẽŋam, tɩ A'erɔdɩ sũure ẽŋɛ
yẽlʋm halɩ zozo'e, 7 tɩ a pɔɩ yele pugla la yetɩ, bõn-sɛka
wuu tɩ a wʋn sose, ẽŋa wʋn bɔ ẽ. 8 Tɩ a ma botɩ a yele
naba A'erɔdɩ yetɩ: «Dɩkɛ Azã n mise nẽrba ko'om pʋam
na zuugo ẽŋɛ la-pɛsŋa pʋam bɔ mam kalam.» 9 Tɩ na-
ba la sũure sã'am, la ẽn pɔɩ la ĩyã, la sãama la ĩyã, tɩ a
bɔ nõorɛ yetɩ ba bɔ pugla la ẽn boorɩ sɛla la. 10 Dee
tõm nẽra tɩ a sẽŋɛ yʋ'a deem ka wike Azã zuugo. 11 Tɩ a
sẽŋɛ ka wike zuugo la ẽŋɛ la-pɛsŋa pʋam tarɩ ka bɔ
pugla la, tɩ a to'oge ka bɔ a ma. 12 Tɩ Azã karẽnbiisi
wa'am wa dɩkɛ kũm na ka laagɛ, dee sẽŋɛ ka yele
Azezi.

Azezi bɔ nẽr-kʋʋŋɔ dia

(Amarkɩ 6:30-44, Aluki 9:10-17, Azã 6:1-14)

13 Azezi n daan wõm bɛla la, a kẽ la õorŋɔ fõrgɛ
wɛ'ɛsa kẽnkɛrŋa, zẽ'a tɩ nẽrba ka boe. Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la
bãŋɛ, ze'ele tẽnsɩ pʋam babsɛ ẽ la nãma. 14 Tɩ Azezi
paagɛ ze'ele õorŋɔ la zuo sige, yẽ nẽr-kʋʋŋɔ la, tɩ ba
ninbãalga yõkɛ ẽ, tɩ a botɩ ba bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm.
15 Tɩ zaanõorɛ paagɛ, tɩ karẽnbiisi la lɛm Azezi yele ẽ
yetɩ: «Zẽ'a wã de la mõom, dee tɩ wẽnnɛ kẽ'era, bɛla
botɩ nẽrba la sẽŋɛ tẽnsɩ la pʋam ka da dia di.» 16 Tɩ
Azezi yele ba yetɩ: «La ka de pẽrgrɛ tɩ ba sẽŋɛ, ya mẽŋa
bɔ ba dia.» 17 Tɩ ba lerge ẽ yetɩ: «Tõma tarɩ la borborɩ
banuu, la zũma bayi mã'a.» 18 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Tarɩ-ya ba wa'am wa bɔ ma.» 19 Dee botɩ nẽr-kʋʋŋɔ la
zĩ'ire mõorɔ zuo. Tɩ a dɩkɛ borborɩ banuu, la zũma bayi
la, gorge bɩsɛ saazuum pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee fiise bor-
borɩ la bɔ a karẽnbiisi la tɩ ba pʋɩ nẽr-kʋʋŋɔ la, tɩ ba
to'oge pʋɩ ba. 20 Tɩ ba wuu di tɩgɛ, dee tɩ karẽnbiisi la
vaagɛ bõn-gito n deege pɩrɛ pɩtɔ pia la ayi. 21 Sɛba n
daan di dia la, bʋraasɩ daan de wʋ tʋsanuu, tɩ pɔgsɩ la
kɔma kãllɛ ka pa'asɛ.

Azezi sẽnnɩ ko'om zuo

(Amarkɩ 6:45-52, Azã 6:15-21)

22 Bɛla poorʋm tɩ Azezi basɛ a karẽnbiisi la tɩ ba kẽ
õorŋɔ dẽŋɛ ẽ dɔɔra mõgrɛ la doone ke bɔba, dee tɩ a
mẽŋa weege tɩ a keese nẽr-kʋʋŋɔ la. 23 Ẽn daan keese
nẽr-kʋʋŋɔ la kɩ'ɩlɩm na, a sẽŋɛ la kẽnkɛrŋa ka zom tãŋa
zuo tɩ a pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ. Tɩ wẽnnɛ kẽ, tɩ ẽŋa ayɩla
mã'a bɔna mĩ. 24 La õorŋɔ la daan boe la mõgrɛ la
pʋam zãazãarɛ, tɩ ko-mĩ'isi wẽ'era ẽ, tɩ ba nãmsra,
se'ere n soe la, kʋsebgo n vugri tʋ'ʋsra ba. 25 Tɩ beere
yɔna wiire, tɩ Azezi sẽnna ko'om na zuo wɛ'ɛsa a karẽn-
biisi la bɔba. 26 Tɩ karẽnbiisi la yẽ tɩ a sẽnnɩ ko'om na
zuo, tɩ ba palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba yetɩ: «A de la ki-isgne.» Tɩ
dabeem yõkɛ ba, tɩ ba kaasra tagursi. 27 Bilam mẽŋa tɩ
Azezi yele ba yetɩ: «Keŋe-ya ya sũure, la de la mam, da
zoe-ya dabeem.» 28 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele yetɩ: «Zuudãana, la
sãn sɩrɩ dɛna la fõn, bɔ mam nõorɛ tɩ m sẽŋɛ ko'om na
zuo wa'am fʋ zẽ'am.» 29 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Wa'am.»
Tɩ Apɩyɛɛrɩ yese õorŋɔ la pʋam sẽnna ko'om na zuo
wɛ'ɛsa Azezi zẽ'am. 30 La Apɩyɛɛrɩ bɩsɛ la kʋsebgo la n
vugri zo'oge la, tɩ dabeem yõkɛ ẽ. Tɩ a bɔna mĩ tɩ a
mise, kaasɛ yetɩ: «Zuudãana, fãagɛ ma.» 31 Tɩ Azezi
darɛ tẽegɛ nu'ugo gʋrɛ ẽ dee yetɩ: «Fʋ ka bɔ mam sɩra
zo'oge, bẽm tɩ fʋ yɛm yɔɔra?» 32 Tɩ ba kẽ õorŋɔ la
pʋam, tɩ kʋsebgo la go'oge. 33 Tɩ karẽnbiisi la n boe
õorŋɔ la pʋam na ka dũma Azezi nẽŋam yetɩ: «Fõn sɩrɩ
de la Nawẽnnɛ Dayʋa la.»

Azezi botɩ bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm Zenezarɛtɩ

(Amarkɩ 6:53-56)

34 Tɩ ba pãrgɛ mõgrɛ la dooge paagɛ Zenezarɛtɩ tẽŋa.
35 Tɩ zẽ'e-ẽŋa nẽrba bãŋɛ Azezi, tõm nẽrba tẽn-sɛba n
lɛm na wuu, tɩ ba tarɩ bã'adõma wuu wa'am a zẽ'am.
36 Ba daan sose ẽ yetɩ a basɛ tɩ bã'adõma la kalʋm a fu-
ugo nõorɛ mã'a. La sɛba wuu n daan kalʋm a fuugo la
yẽ ĩmã'asʋm mɛ.

Yaabdõma zãsŋɔ, la sɛla n botɩ nẽra dɛna dẽgrɔ

(Amarkɩ 7:1-23)

15 Tɩ Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma n ze'ele
Zerizalɛm wa'am wa soke Azezi yetɩ: 2 «Bẽm tɩ
fõn karẽnbiisi la ka sakra tɩ yaabdõma malŋɔ la? Ba
sãn yetɩ ba di, ba ka peerɩ nu'usi wʋ tɩ yaabdõma n ɩtɩ
se'em na.» 3 Tɩ a lebe soke ba yetɩ: «Bẽm ẽŋɛ tɩ yãma
mẽ sɩ'ɩsra Nawẽnnɛ nõorɛ la, ya mẽŋa malŋɔ ĩyã?
4 Nawẽnnɛ yetɩ: ‹Nanna fʋ sɔ, la fʋ ma.› Dee le yetɩ:
‹Sɛka n tɔgɛ a sɔ bɩɩ a ma be'em, dẽnɩ tɩ ba kʋ ẽ.› 5 La
yãma yetɩ, nẽra sãn yele a sɔ bɩɩ a ma yetɩ: ‹Mam n tarɩ
nɩ bõn-sɛka tɩ m sõŋɛ fɔ la, de la Nawẽnnɛ bõnɔ›, la ka
le dɛna tɩ a ẽŋɛ sɛla bɔ a sɔ. 6 Bɛla, ya basrɩ tɩ Nawẽnnɛ
yetɔga la lebge la zãŋa, dee dɔla ya mẽŋa malŋɔ.
7 Pʋlibsum dõma wã, A'ezayi yʋʋn sɩrɩ to'oge Nawẽnnɛ
yetɔga tɔgɛ ya yelle, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
8 ‹Nẽr-bãna wã pẽgrɩ mam na ba nõorɛ yetɔga,
la ba sũure zãagɛ la mam mɛ.
9 Ban nã'asrɩ mam na, la de la zãŋa.
Se'ere n soe la, ba zãsnɩ na zãsŋɔ n de nẽrsaalba lɔɔ.›
»
10 La Azezi wi nẽr-kʋʋŋɔ la, tɩ ba wa'am na a zẽ'am, tɩ a
yele ba yetɩ: «Selse-ya sõŋa sõŋa wõm a võorɛ: 11 La
dagɩ sɛla n kẽ'erɩ nẽrsaala nõorʋm n botɩ a dɛna dẽ-

grɔ, la de la sɛla n ze'etι nẽrsaala nõorυm yɛsra n botι
a dɛna dẽgrɔ.»
12 Bɛla tι a karẽnbiisi la lɛm ẽ, soke ẽ yetι: «Fõn mi tι
Farisi dõma la n wõm fõn tɔgɛ bɛla la, la dõn ba sũure
mɛ?» 13 Tι Azezi lerge yetι: «Sɛla woo tι mam Sɔ
Nawẽnnɛ ka bυrɛ, ba wυn võogɛ ẽ basɛ. 14 Basɛ-ya ba,
tι ba ãn wυ fɔɔsι n ve'erι fɔɔsι. Fυa sãn vɛ'ɛra fυa, bã-
ma bayi wuu wυn lui la boko pυam.»
15 Tι Apιyɛɛrι yele ẽ yetι: «Pa'alɛ tɔ makrɛ la võorɛ.»
16 Tι Azezi soke ba yetι: «Yãma yɛm mẽ ka like? 17 Yãma
ka mi tι bõn-sɛka woo n kẽ'erι nẽrsaala nõorυm tollι la
a pυυrυm, tι a yẽ'era ba basra? 18 La sɛla n yesrι nẽr-
saala nõorυm ze'ele la a sũure pυam, la de la bõn-bã-
ma n botι a dɛna dẽgrɔ. 19 Se'ere n soe la, pυtẽ'e-yooro
ze'etι la nẽrsaala sũure pυam botι a bɔɔra tι a ẽŋɛ
be'em: Nẽr-kυa, la yalsι, la taaba pɔgba la taaba sιrba
gã'a, la nayigum, la põmpɔrŋɔ, la pɔ'ɔrɛ yetɔga. 20 La de
la bãna wã n dẽgrι nẽrsaala. La nẽra sãn di dee ka
peege nu'usi, bɛla ka dẽgrι nẽra.»

Kanaan pɔka bɔ Azezi sιra
(Amarkι 7:24-30)

21 Azezi daan fõrgɛ bilam sẽŋɛ la Tiiri, la Sidõ so'olυm.
22 Tι Kanaan pɔka ze'ele tẽn-bãma wa'am a zẽ'am wa
tɔgra ke'enke'em yetι: «Zuudãana, Adavidi yιιŋa, zoe m
ninbãalga, mam pɔyυa tι kυlkã'arga nãmsra ẽ halι zo-
zo'e.» 23 Tι Azezi ka lerge ẽ se'ere. Tι a karẽnbiisi la
paagɛ a zẽ'am yele ẽ yetι: «Ẽŋɛ bɔ ẽ tι a fõrgɛ, tι a
kaasrι dɔla tɔ.» 24 Tι Azezi lerge ba yetι: «Nawẽnnɛ tõm
mam na Ɩsrayɛlι dõma n ãn wυ piisi n bɔι la mã'a
zẽ'am.» 25 Tι pɔka la paagɛ ka dũma tẽŋa a nẽŋam yele
ẽ yetι: «Zuudãana, sõŋɛ ma.» 26 Tι Azezi lerge yetι: «La
ka masɛ tι ba dιkɛ kɔma dia bɔ baasι.» 27 Tι pɔka la
lerge yetι: «Zuudãana, la de la sιra. La baasι diti la di-
zõra n luti ba dãana taablι tilum.» 28 Tι Azezi lerge ẽ
yetι: «Pɔka, fυ bɔ mam sιra zo'oge mɛ. La wυn ẽŋɛ wυ
fõn boorι se'em na bɔ fɔ.» La wakat-ẽŋa mẽŋa tι a
pɔyυa la yẽ ĩmã'asυm.

Azezi botι nẽrba zozo'e yẽ ĩmã'asυm

29 Azezi daan ze'ele bilam sẽŋɛ la Galile mõgrɛ la
nõorυm, ka zom tãŋa zuo zẽa. 30 Tι nẽr-kυυŋɔ zozo'e
tarι kɔɔrnɔ, la fɔɔsι, la kobro, la mugro, la bã'adõma
basɛba zozo'e wa'am Azezi nẽŋam. Tι Azezi botι ba yẽ
ĩmã'asυm. 31 La nẽrba la n daan yẽ mugro la n tɔgrι, tι
kobro la yeege, tι kɔɔrnɔ na sẽnna, tι fɔɔsι la yẽta la, la
daan di'ige ba mɛ, tι ba pẽgra Nawẽnnɛ n de Ɩsrayɛlι
dõma Zuudãana la.

Azezi le bɔ nẽr-kυυŋɔ dia
(Amarkι 8:1-10)

32 Azezi daan wi a karẽnbiisi la mɛ yele ba yetι: «Nẽr-
kυυŋɔ wã ninbãalga n tarι mam, se'ere n soe la, la de
la dabsa atã n wãna tι ba boe mam zẽ'am, dee ka tara
dia wυn di. La mam ka boorι tι m basɛ ba tι ba kule la
kɔm, ba tã wυn ka vibe sore mɛ.» 33 Tι a karẽnbiisi la
soke ẽ yetι: «Tι wυn yẽ dia la bɛ, zẽ'e-ẽna n de mõom
wã, bɔ nẽr-kυυŋɔ wã wuu tι la seke ba?» 34 Tι Azezi
soke ba yetι: «Yãma tarι la borborι balɛ?» Tι ba lerge
yetι: «Bayopɔι, la zũn-pιgsι fẽe.» 35 Tι Azezi yele nẽr-
kυυŋɔ la yetι, ba zĩ'ire tẽŋa. 36 Dee dιkɛ borborι bay-
opɔι la, la zũma la pυ'υsɛ Nawẽnnɛ, dee fiise bɔ a
karẽnbiisi la, tι ba to'oge pυι nẽr-kυυŋɔ la. 37 Tι ba wuu
di tιgɛ, dee tι ba vaagɛ bõn-gito n deege pιrɛ pιtɔ bay-
opɔι. 38 Sɛba n daan di dia la, bυraasι de la tυsa anaasι,
tι pɔgsι la kɔma kãllɛ ka pa'asɛ. 39 Bɛla poorυm, Azezi
basɛ nẽr-kυυŋɔ la tι ba kule mɛ, dee kẽ õorŋɔ sẽŋɛ
Magdala.

Farisi dõma, la Saduse dõma pυlibsum
(Amarkι 8:11-21, Aluki 12:54-56)

16 Tι Farisi dõma, la Saduse dõma basɛba wa'am
Azezi zẽ'am wa bɔɔra tι ba makɛ ẽ bιsɛ, yele ẽ
yetι, a ẽŋɛ bõn-yãlma pa'alɛ tι ẽŋa ze'ele la Nawẽnnɛ
yire. 2 Tι Azezi lerge ba yetι: «Zaanõorɛ, sawara sãn
mõ'ogɛ, yãma yetι saaga kãn ni. 3 La bulika, sawara
sãn mõ'ogɛ sobge, yãma yetι saaga n wυn ni. Yãma
bιsrι la sawara mina la ãn se'em, dee ka tãna wυn
bãŋɛ bõn-sɛba n ιtι lɛɛlɛ wã n pa'alι sɛla. 4 Zamãan-ẽna
nẽrba n de nẽr-bɛ'ɛsι, dee ka dɔla Nawẽnnɛ la sιra la,
boorι tι ba yẽ la bõn-yãlma, la ba kãn yẽ bõn-yãlma,
sãn dagna Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azonaasι bõn-yãlma la.»
La a basɛ ba mɛ dee fõrgɛ.
5 Tι ẽŋa la a karẽnbiisi la dɔɔra mõgrɛ la doone ke bɔ-
ba, tι a karẽnbiisi la yĩm ka dιkɛ borborι. 6 Tι Azezi yele
ba yetι: «Guuse-ya ya mẽŋa la Farisi dõma, la Saduse
dõma dãbιllɛ la.» 7 Tι karẽnbiisi la tẽ'esra yetι: «Tõma n
ka dιkɛ borborι la ĩyã tι a yele bɛla.» 8 Tι Azezi bãŋɛ
ban tẽ'esrι se'em na, yele ba yetι: «Ya ka bɔ mam sιra
zo'oge. Bẽm tι yãma tẽ'esra yetι, la de la yãma n ka
tarι borborι la ĩyã? 9 Yãma nãn ka bãŋɛ a võorɛ? Yãma
ka tẽrι, borborι banuu la tι bυraasι tυsanuu daan di
tιgɛ deege la, yãma daan vaagɛ di-sɛba n daan deege
la pιrɛ la pιtɔ balɛ? 10 La borborι bayopɔι la, tι bυraasι
tυsanaasι la daan di tιgɛ deege la, yãma vaagɛ di-sɛba
n deege la pιrɛ la pιtɔ balɛ? 11 Bẽm tι ya ka bãŋɛ tι la
dagι borborι yelle tι mam tɔgrι la ya? Guuse ya mẽŋa
la Farisi dõma, la Saduse dõma dãbιllɛ la yelle.» 12 Tι
ba yãŋa bãŋɛ tι a ka yele ba tι ba guuse ba mẽŋa la
dãbιllɛ sɛba tι ba tarι gaana borborι zom na, la de la
Farisi dõma, la Saduse dõma zãsŋɔ la tι a tɔgrι.

Apιyɛɛrι pa'alɛ Azezi n de nẽr-sɛka
(Amarkι 8:27-30, Aluki 9:18-21)

13 Azezi daan paagɛ la tẽŋa yυ'υrɛ n de Filipi Sezaare,
soke a karẽnbiisi la yetι: «Nẽrba yetι mam n de Nẽr-

saala Dayʋa la de la ãne?» [14] Tɩ ba lerge yetɩ: «Sɛba
yetɩ fõn de la Azã n daan misri nẽrba ko'om pʋam na.
Tɩ sɛba yetɩ fõn de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'eli. Tɩ basɛba
yetɩ fõn de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azeremi, bɩɩ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba la nẽra ayɩla.» [15] Tɩ a lebe soke ba yetɩ: «La
yãma yetɩ mam de la ãne?» [16] Tɩ Asimõ-pɩyɛɛrɩ lerge ẽ
yetɩ: «Fõn de la Krisi, Nawẽnnɛ n de vɔm dãana la
Dayʋa.» [17] Tɩ Azezi lebe yele ẽ yetɩ: «Asimõ, Azã dayʋa,
fʋ tarɩ zu-yẽlga, se'ere n soe la, la dagɩ nẽrsaala n
pa'alɛ fʋ wãna, la de la mam Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazu-
um na. [18] Mam yetɩ fʋ tɩ fʋ de la Apɩyɛɛrɩ, a võorɛ de la
tãmpĩa, la tãmpĩ-ẽna zuo tɩ mam wʋn vigle m nẽrba
lagsgɔ zẽ'a. La kũm pãŋa kãn tã'agɛ ẽ. [19] Mam wʋn bɔ
fɔ Nawẽnnɛ so'olʋm kʋlɩnbiɛ. La bõn-sɛka woo tɩ fʋ
wʋn lʋ dũnia wã zuo, bõn-ẽŋa wʋn lʋ Nawẽnnɛ yire.
La bõn-sɛka woo tɩ fʋ wʋn lorge dũnia wã zuo, bõn-
ẽŋa wʋn lorge Nawẽnnɛ yire.» [20] Azezi yele bɛla dee
kã'an a karẽnbiisi la yetɩ, ba da yele nẽra nẽra tɩ ẽŋa de
la Krisi.

Azezi dẽŋɛ tɔgɛ a kũm yelle

(Amarkɩ 8:31—9:1, Aluki 9:22-27)

[21] Wakat-ẽŋa tɩ Azezi daan pɔsɛ zãsna a karẽnbiisi la
yetɩ: «Dẽnɩ tɩ mam sẽŋɛ Zerizalɛm, tɩ tẽŋa la kẽma, la
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma ka
nãmsɛ mam halɩ zozo'e, la ba wʋn kʋ mam mɛ. La
dabsa atã daarɛ mam wʋn vo'oge.» [22] Tɩ Apɩyɛɛrɩ tarɩ ẽ
yese kẽnkɛrŋa ka yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, da le tɔgɛ
bɛla, Nawẽnnɛ wʋn gu fo, la kãn ẽŋɛ fʋ bɛla.» [23] Tɩ
Azezi gelge yele Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Lebe mam poorʋm,
Asũtãana wã. Fõn boorɩ tɩ fʋ botɩ mam lebe la
poorʋm. Fʋ tẽ'esgɔ la dagɩ Nawẽnnɛ tẽ'esgɔ, la de la
nẽrsaala tẽ'esgɔ.»

[24] Dee yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Nẽra sãn bɔɔra tɩ a
dɔla mam, dẽnɩ tɩ a basɛ a mẽŋa n boorɩ se'em, dee
sakɛ nãmsgɔ wʋ nẽra n buke a kũm dɔ-puurŋa dɔla
mam. [25] Se'ere n soe la, nẽr-sɛka woo n boorɩ tɩ a gu a
vɔm, a wʋn koŋe ẽ. La nẽr-sɛka woo n sakɛ tɩ a koŋe a
vɔm mam ĩyã, a wʋn yẽ vɔm. [26] La nẽra sãn yẽ dũnia
wã sɛla woo, dee koŋe vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am, a yõorɔ
de la bẽm? Sɛla ka boe tɩ nẽra wʋn dɩkɛ teege vɔm.
[27] Nẽrsaala Dayʋa la wʋn leme wa'am mɛ la a Sɔ
Nawẽnnɛ na'am pãŋa, la a malɛkadõma. La wakat-ẽŋa
a wʋn yɔ nẽra woo masɛ la a tõonɛ. [28] Mam yetɩ ya la
sɩra, tɩ nẽr-sɛba n ze kalam wã basɛba kãn ki, sãn
dagna tɩ ba wa yẽ la Nẽrsaala Dayʋa la n sẽm, la a
na'am.»

Azezi nẽŋa teere

(Amarkɩ 9:2-13, Aluki 9:28-36)

17 Dabsa ayoobɩ n daan tole, tɩ Azezi botɩ Apɩyɛɛrɩ,
la Azakɩ, la a yɩbga Azã doose ẽ sẽŋɛ kẽnkɛrŋa
ka zom tãn-kãtɛ zuo. [2] Tɩ a nẽŋa teege ba nẽŋam, yẽ-
gra wʋ wʋntɛɛŋa la. Tɩ a futo pelge halɩ wʋ peelem na.
[3] Tɩ Amoyisi la A'eli puke ba zẽ'am tɔgra la Azezi. [4] Tɩ
Apɩyɛɛrɩ yele Azezi yetɩ: «M Zuudãana, tõma n boe
kalam wã, la ãn sõŋa mɛ. Fʋ sãn bɔɔra, mam wʋn tĩ
põnsɩ batã, bɔ fõn ayɩla, bɔ Amoyisi ayɩla, bɔ A'eli
ayɩla.» [5] La ẽn nãn ken bɔna mĩ tɔgra la, tɩ sawatɛ n yẽ-
grɩ wa'am wa lile ba. Tɩ kõa ze'ele sawatɛ la pʋam yetɩ:
«Ẽna de la mam Dayʋa tɩ mam nõŋɛ la m sũure wuu, a
paagɛ la mam yɛm. Selse-ya a yetɔga.» [6] La a karẽnbiisi
la n wõm bɛla la, tɩ dabeem yõkɛ ba zozo'e, tɩ ba lui
dɩkɛ nẽnsɩ võglɛ tẽŋa.

[7] Tɩ Azezi lɛm kalʋm ba yetɩ: «Isge-ya, da zoe-ya
dabeem.» [8] Tɩ ba gorge bɩsɛ, ka le yẽ nẽra, sãn dagna
Azezi mã'a.

[9] La ban daan ze'ele tãŋa la zuo sigra la, Azezi kã'an
ba yetɩ: «Da yele-ya nẽra sɛla tɩ ya yẽ wã, sãn dagna tɩ
Nẽrsaala Dayʋa la wa ki mɛ dee vo'oge.» [10] Tɩ a karẽn-
biisi la soke ẽ yetɩ: «Wãne tɩ lɔɔ karẽnsãandõma yetɩ,
dẽnɩ tɩ A'eli wʋn dẽŋɛ Krisi wa'am?»

[11] Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «La de la sɩra tɩ A'eli n wʋn
dẽŋɛ wa'am wa le malgɛ sɛla woo. [12] La mam yetɩ ya
mɛ tɩ A'eli põn wa'am mɛ, tɩ ba ka bãŋɛ ẽ, dee ẽŋɛ ẽ
ban boorɩ se'em. Ba mẽ wʋn nãmsɛ Nẽrsaala Dayʋa la
bɛla.» [13] Tɩ a karẽnbiisi la yãŋa bãŋɛ tɩ la de la Azã n
daan misri nẽrba ko'om pʋam na yelle tɩ a tɔgɛ.

Kinki'ire n tarɩ bia, tɩ Azezi botɩ a yẽ ĩmã'asʋm

(Amarkɩ 9:14-29, Aluki 9:37-43)

[14] Ban daan lebe ka paara nẽr-kʋʋŋɔ la zẽ'am na, tɩ
bʋraa wa'am wa yigle Azezi nẽŋam, [15] yele ẽ yetɩ: «M
Zuudãana, zoe m dayʋa ninbãalga, a luti la kinki'ire tɩ
la nãmsra ẽ zozo'e. La sãn ẽn girge ẽ, a luti la bugum
pʋam, bɩɩ ko'om pʋam. [16] Bɛla tɩ mam tarɩ ẽ wa'am fʋ
karẽnbiisi la zẽ'am, la ba ka yãŋɛ botɩ a yẽ ĩmã'asʋm.»
[17] Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Zamãan-ẽna nẽrba, ya ka
bɔ'ɔrɩ mam sɩra, la ya ka ɩtɩ sõŋa. Mam wʋn bɔna la yã-
ma, mã'agɛ m mẽŋa halɩ ka paagɛ la wakat-kãna? Tarɩ-
ya bia la wa'am.» [18] La Azezi daan tãsɛ kʋlkã'arga la mɛ,
tɩ a yese dee basɛ bia la, tɩ a yẽ ĩmã'asʋm bilam mẽŋa.

[19] Tɩ karẽnbiisi la sẽŋɛ Azezi zẽ'am bãma mã'a, ka
soke ẽ yetɩ: «Bẽm tɩ tõma ka yãŋɛ dige kʋlkã'arga la tɩ
a yese?» [20] Tɩ a lerge ba yetɩ: «Yan ka bɔ sɩra zo'oge la
ĩyã. Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ yãma n bɔ mam sɩra la,
sãn ãna baa pɩka wʋ sɔ'ɔrɔ biire la, ya tã wʋn yele tãn-
ẽna yetɩ: ‹Vurge sẽŋɛ ke›, la a wʋn ẽŋɛ la bɛla. La sɛla
ka boe tɩ ya kãn tã'agɛ ẽŋɛ. [[21] La de la pʋ'ʋsgɔ, la
nõorlʋa mã'a tɩ ya wʋn yãŋɛ dige kʋlkã'ar-ẽŋa buuri.]»

Azezi le tɔgɛ a kũm, la a vo'ore yelle

(Amarkɩ 9:30-32, Aluki 9:43-45)

[22] Daarɛ ayɩla tɩ Azezi la a karẽnbiisi la lagɩm bɔna
Galile, tɩ a yele ba yetɩ: «Ba wʋn dɩkɛ Nẽrsaala Dayʋa
la ẽŋɛ la nẽrba nu'usum, [23] tɩ ba kʋ ẽ. La dabsa atã

daarɛ a wʊn vo'oge mɛ.» Ẽn yele bɛla la, tɩ ba sũure
sã'am zozo'e.

Wẽnde-kãtɛ lampo yʊa yelle

24 Azezi la a karẽnbiisi la daan paagɛ la Kapɛrnaʊm
tẽŋa, tɩ Wẽnde-kãtɛ la lampo-tɔ'ɔsrɩba sẽŋɛ ka soke
Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Ya karẽnsãama la yɔɔrɩ Wẽnde-kãtɛ la
lampo mɛ bɩɩ?» 25 Tɩ a lerge yetɩ: «Ẽe, a yɔɔra.» Tɩ
Apɩyɛɛrɩ kule yire, tɩ Azezi dẽŋɛ soke ẽ yetɩ: «Asimõ,
fõn tẽ'esrɩ tɩ dũnia wã na'adõma to'osrɩ ba lampo la
ãndõma zẽ'am? Tẽŋa dõma zẽ'am bɩɩ, sɛba n de sãama
la zẽ'am?» 26 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Sãama zẽ'am.» Tɩ Azezi
yele ẽ yetɩ: «Bɛla, tẽŋa la dõma nẽŋa ka boe mĩ. 27 La
tõma n ka boorɩ tɩ tɩ sã'am ba sũure la ĩyã, sẽŋɛ ka
lobge zũmbãŋa mõgrɛ pʊam, fõn yõkɛ zũn-sɛka yiɛn
na, fʊ ya'agɛ a nõorɛ, tɩ fʊ wʊn yẽ lag-kõbrɛ, dɩkɛ sẽŋɛ
ka yɔ mam, la fõn ĩyã.»

Ãne n wʊn dɛna nẽr-kãtɛ Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam

(Amarkɩ 9:33-48, Aluki 9:46-48;17:1-2)

18 Wakat-ẽŋa tɩ karẽnbiisi la daan lɛm Azezi soke ẽ
yetɩ: «Ãne n de nẽr-kãtɛ Nawẽnnɛ so'olʊm
pʊam?» 2 Tɩ Azezi wi bi-pɩka ze'ele ba tẽŋasʊka, 3 dee
yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ ya sãn ka
teege yɛm ãna wʊ kɔma la, ya kãn kẽ Nawẽnnɛ
so'olʊm pʊam. 4 Bɛla, sɛka woo n sike a mẽŋa ãna wʊ
bi-pɩka la, a wʊn dɛna nẽr-kãtɛ Nawẽnnɛ so'olʊm
pʊam. 5 La sɛka n to'oge bi-pɩka n ãn wʊ ẽna, mam
yʊ'ʊrɛ ĩyã, a to'oge la mam mẽŋa.
6 La nẽra sãn botɩ kɔm-pɩgsɩ bãna wã n bɔ mam sɩra
la ayɩla basɛ Nawẽnnɛ sore, sɩbgrɛ sɛka tɩ a wʊn yẽ la,
ba sãn dɩkɛ nẽerɛ kug-kãtɛ lʊ yulse a yugla lobe ẽ basɛ
ko-kãtɛ pʊam n sõɩ.
7 Toogo boe dũnia zuo, nẽrba n pã'asrɩ nẽrba tɩ ba
basrɩ Nawẽnnɛ sore la ĩyã. Dẽnɩ tɩ pã'asgɔ wa'am, la
nẽr-sɛka n pã'asrɩ la wʊn yẽ toogo.
8 Fʊ nu'ugo bɩɩ fʊ nã'arɛ sãn yetɩ a botɩ fʊ basɛ
Nawẽnnɛ sore, wige ba basɛ. Fʊ sãn tara nu'u-yẽŋɔ bɩɩ
nã'a-yẽŋɔ dee kẽ Nawẽnnɛ yire vɔa, n sõɩ fõn tarɩ
nu'usi bayi, la nãma bayi, dee tɩ ba lobe fʊ basɛ
bugum n ka kĩŋri pʊam. 9 La fʊ nifo sãn yetɩ a botɩ fʊ
basɛ Nawẽnnɛ sore, kɩrgɛ ẽ basɛ. Fʊ sãn tara nin-yẽŋɔ
dee kẽ Nawẽnnɛ yire vɔa, n sõɩ fõn tarɩ nini bayi, dee tɩ
ba lobe fʊ basɛ bug-tẽŋa.»

Pesgo n bɔɩ makrɛ

(Aluki 15:3-7)

10 Azezi le yele ba yetɩ: «Guuse-ya da pɔ'ɔra kɔm-bãna
wã baa ayɩla. Mam yetɩ ya tɩ ba malɛkadõma n boe
Nawẽnnɛ yire, boe mam Sɔ Nawẽnnɛ nẽŋam mɛ
wakatɛ woo.
[11 Nẽrsaala Dayʊa la wa'am tɩ a fãagɛ la nẽr-sɛba n
bɔɩ la.]
12 Yãma tẽ'esrɩ la bẽm? Nẽra sãn tara piisi kɔbga, tɩ
ayɩla bɔɩ, a kãn basɛ piswɛɩ la awɛɩ la kũnkũnne zuo tɩ
ba ɔbra, dee sẽŋɛ ka ɛ ayɩla n bɔɩ la? 13 La mam yetɩ ya
la sɩra, tɩ a sãn yẽ ẽ, a sũure wʊn ẽŋɛ yẽlʊm mɛ la ayɩla
la gãnna piswɛɩ la awɛɩ n ka bɔɩ la. 14 Ya Sɔ Nawẽnnɛ
mẽ ãn na bɛla, a ka boorɩ tɩ kɔm-pɩgsɩ bãna ayɩla bɔɩ.»

Nẽrba n wʊn malgɛ ba yelle la taaba se'em

15 Tɩ Azezi le yetɩ: «Fʊ sɔbia sãn ẽŋɛ be'em, sẽŋɛ ka yẽ
ẽ fõn na ẽŋa mã'a, pa'alɛ ẽ a tuure la. A sãn sakɛ fʊ
nõorɛ, fʊ to'oge ẽ basɛ. 16 La a sãn zagsɛ fʊ nõorɛ la, fʊ
doose nẽra ayɩla bɩɩ bayi sẽŋɛ a zẽ'am. Tɩ nẽrba bayi
bɩɩ batã dɛna kaset-dõma yelle la mãalgɔ ĩyã, wʊ
Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em na. 17 La a sãn zagsɛ ka
selse ba, fʊ yele wẽndeego la nẽrba. La a sãn zagsɛ ka
selse wẽndeego la nẽrba, ya bɩsra ẽ wʊ nẽra n ka dolɩ
Nawẽnnɛ, bɩɩ tõon-be'ero dãana. 18 La mam yetɩ ya la
sɩra sɩra, tɩ bõn-sɛka woo tɩ ya wʊn lʊ dũnia wã zuo,
wʊn lʊ Nawẽnnɛ yire. La sɛla tɩ ya wʊn lorge dũnia wã
zuo, wʊn lorge Nawẽnnɛ yire. 19 Mam ken yɛta ya tɩ
nẽrba bayi sãn naagɛ nõorɛ dũnia wã zuo sose mam
Sɔ Nawẽnnɛ sɛla, a wʊn ẽŋɛ bɔ ba. 20 La nẽrba bayi bɩɩ
batã sãn lagsɛ taaba mam yʊ'ʊrɛ ĩyã, mam boe la ba lɛ
mɛ.»

Tõntõnna n ka bɔ'ɔrɩ sugri makrɛ

21 Tɩ Apɩyɛɛrɩ lɛm Azezi soke ẽ yetɩ: «M Zuudãana,
mam sɔbia sãn ẽŋɛ mam be'em, nõorɛ wãne tɩ mam
wʊn basɛ ẽ taalɛ? Nõorɛ ayopɔɩ bɩɩ?» 22 Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Mam ka yetɩ nõorɛ ayopɔɩ mã'a, mam yetɩ nõorɛ
pisyopɔɩ nõorɛ bʊyopɔɩ.
23 La de la bɛla, tɩ Nawẽnnɛ so'olʊm ãna wʊ naba n
boorɩ tɩ a tõntõnɩba geele a tõoma pa'alɛ ẽ. 24 La ẽn
pɔsɛ bɔna mĩ gɛɛla la, tɩ ba tarɩ nẽra ayɩla n di a sãnnɛ
lig-kõba yʊ'ʊrɛ n de talã tʊspia wa'am. 25 La a daan ka
tarɩ sɛla wʊn yɔ, tɩ a zuudãana la bɔ nõorɛ yetɩ, ba
koose ẽ, la a pɔga la a kɔma, la a lɔgrɔ wuu yɔ sãnnɛ
na. 26 Tɩ tõntõnna la ka dũma tẽŋa a zuudãana la
nẽŋam sose ẽ yetɩ, a ẽŋɛ sugri tɩ ẽŋa wʊn yɔ sãnnɛ na
wuu. 27 Tɩ a zuudãana la zoe a ninbãalga, basɛ sãnnɛ
na, dee basɛ ẽ tɩ a fõrgɛ.
28 La tõntõn-ẽŋa n yesrɩ la, a tʊ'ʊsɛ la a tõntõn-
tadãana n di a sãnnɛ lig-kõba yʊ'ʊrɛ n de deniye kɔb-
ga, yõkɛ ẽ kẽkɛ a kõnkɔa, dee yele ẽ yetɩ: ‹Yɔ ma m
sãnnɛ na.› 29 Tɩ a tõntõn-tadãana la ka dũma tẽŋa a
nẽŋam sose ẽ yetɩ, a ẽŋɛ sugri tɩ ẽŋa wʊn yɔ a sãnnɛ
na. 30 Tɩ a zagsɛ, dee tarɩ ẽ sẽŋɛ ka kẽ'esɛ yʊ'a deem
yetɩ, a sãn ka yɔ ẽŋa a sãnnɛ na, a kãn yese.
31 La a tõntõn-taaba la n yẽ bɛla la, tɩ ba sũure sã'am
zozo'e. Tɩ ba sẽŋɛ ba zuudãana la zẽ'am ka yele ẽ sɛla
n ẽŋɛ la wuu. 32 Tɩ zuudãana la botɩ ba wi ẽ, tɩ a yele ẽ
yetɩ: ‹Tõntõn-be'ego wã, sãn-sɛka wuu tɩ fõn di la,
mam basɛ mɛ tɩ la ba'asɛ, fõn sose mam na ĩyã. 33 La

masɛ nɩ mɛ tɩ fʋ mẽ zoe fʋ tadãana la ninbãalga, wʋ
mam n zoe fõn ninbãalga se'em na.› 34 La a zuudãana
la sũure yĩige mɛ, tɩ a basɛ tɩ ba tarɩ ẽ sẽŋɛ ka kẽ'esɛ
yʋ'a deem tɩ ba nãmsɛ ẽ halɩ tɩ a yɔ sãnnɛ na wuu.
35 Mam Sɔ Nawẽnnɛ mẽ wʋn ẽŋɛ ya la bɛla, ya sãn ka
basɛ ya sɔbiisi tõon-be'ero taalɛ la ya sũure wuu.»

Pɔka lebsgo yelle

(Amarkɩ 10:1-12)

19 Azezi n daan tɔgɛ bɛla kɩ'ɩlɩm na, a yese Galile
sẽŋɛ la Zude so'olʋm Zʋrdẽ doone ke bɔba. 2 Tɩ
nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e doose ẽ, tɩ a botɩ ba bã'adõma yẽ
ĩmã'asʋm.
3 Tɩ Farisi dõma basɛba wa'am a zẽ'am tɩ ba di a yɛm
bɩsɛ, soke ẽ yetɩ: «Sore boe tɩ bʋraa lebse a pɔga n
wen ẽŋɛ bõn-sɛka woo mɛ bɩɩ?» 4 Tɩ Azezi lerge yetɩ:
«Yãma ka karẽŋɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ la? Pĩ'iluŋo wakatɛ,
Nawẽnnɛ n nãam nẽrsaalba la, a nãam na bʋraa la pɔ-
ka. 5 Bɛla ĩyã tɩ a yetɩ, bʋraaga basɛ a sɔ, la a ma, dee
lagɩm na a pɔga, tɩ bãma bayi lebge ayɩla. 6 Bɛla, ba ka
le dɛna nẽrba bayi, ba yãŋa lebge la ayɩla. Bɛla, sɛla tɩ
Nawẽnnɛ lagɩm na taaba, nẽrsaala da welge ba.»
7 Tɩ Farisi dõma la soke ẽ yetɩ: «La bẽm ĩyã tɩ Amoyisi
yʋʋn bɔ nõorɛ yetɩ, bʋraa sãn yetɩ a lebse a pɔga, a bɔ
ẽ pɔgdire lebsgo gõŋɔ, dee tarɩ ẽ ka lebse?» 8 Tɩ Azezi
lerge yetɩ: «La de la ya sũure n kɛ tɩ ya ka sakɛ pa'algɔ
la ĩyã, tɩ Amoyisi yʋʋn sakɛ tɩ ya lebse ya pɔgba.
Pĩ'iluŋo wakatɛ, la yʋʋn ka ãn wãna. 9 La mam yetɩ ya
tɩ, bʋraaga sãn lebse a pɔga tɩ la sãn dagna tɩ a gã la
bʋraasɩ, a sãn le di pɔka ayẽma, a ẽŋɛ la be'em wʋ
nẽra n gã'arɛ la a tadãana pɔga.»
10 Tɩ a karẽnbiisi la yele ẽ yetɩ: «Bʋraaga la a pɔga
yelle sãn dɛna bɛla, bʋraaga sãn ka di pɔka n sõɩ.» 11 Tɩ
a yele ba yetɩ: «La dagɩ nẽrba wuu n wʋn yãŋɛ to'oge
yetɔg-ẽna, sãn dagna sɛba tɩ Nawẽnnɛ sõŋɛ ba tɩ ba
to'oge. 12 Nẽrba basɛba n boe tɩ ba dɔgɛ ba tɩ ba ãna
wʋ ba fɔ ba mɛ na, ka dita pɔgsɩ. Tɩ nẽrba mẽ fɔ
bʋraasɩ basɛba. Tɩ Nawẽnnɛ so'olʋm ĩyã, tɩ sɛba mẽ ka
dita pɔgsɩ. Sɛka n tã wʋn yãŋɛ to'oge yetɔg-ẽna, a
to'oge.»

Azezi pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ bɔ kɔm-pɩgsɩ

(Amarkɩ 10:13-16, Aluki 18:15-17)

13 Tɩ nẽrba tarɩ kɔm-pɩgsɩ wa'am Azezi zẽ'am tɩ a dɩkɛ
nu'usi paglɛ ba zuto pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ bɔ ba. Tɩ a karẽn-
biisi la zɛbɛ nẽrba la. 14 Tɩ Azezi yele yetɩ: «Basɛ-ya
kɔm-pɩgsɩ la tɩ ba wa'am mam zẽ'am, da gu'ura-ya ba.
Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ so'olʋm de la nẽr-sɛba n ãn
wʋ kɔma wã bõnɔ.» 15 La a dɩkɛ la a nu'usi paglɛ ba zu-
to pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ bɔ ba, dee fõrgɛ.

Budib-polle n de bõntarsa yelle

(Amarkɩ 10:17-31, Aluki 18:18-30)

16 Tɩ bʋraaga wa'am Azezi zẽ'am wa soke ẽ yetɩ:
«Karẽnsãama, mam wʋn tõm na tõon-sõŋɔ kãna yẽ
vɔm n ka ba'asrɩ?» 17 Tɩ a lerge ẽ yetɩ: «Bẽm tɩ fʋ sɔkra
ma sɛla n ãn sõŋa yelle? Nawẽnnɛ mã'a n ãn sõŋa. Fʋ
sãn bɔɔra tɩ fʋ yẽ vɔm n ka ba'asrɩ, fʋ sakɛ Nawẽnnɛ n
bɔ a nõorɛ se'em na.» 18 Tɩ a soke yetɩ: «Nawẽnnɛ
nõorɛ yetɔg-bãna?» Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Da kʋ nẽra,
da gã'arɛ la fʋ tadãana pɔga, da zũ, da tɔgɛ põmpɔrŋɔ
kaseto, 19 nanna fʋ sɔ, la fʋ ma, la fʋ nõŋɛ fʋ tadãana
wʋ fʋ mẽŋa.» 20 Tɩ budib-polle la yele ẽ yetɩ: «Mam põn
sakra bõn-bãna wuu mɛ, bẽm n deege?» 21 Tɩ Azezi
yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn bɔɔra tɩ fʋ masɛ sɛla woo pʋam,
sẽŋɛ ka koose fõn tarɩ sɛla la wuu dɩkɛ bɔ nasdõma, tɩ
fʋ wʋn yẽ bõntarsõm Nawẽnnɛ yire, dee wa'am wa
dɔla mam.» 22 Budib-polle la n wõm bɛla la, a fõrgɛ mɛ
la sũ-sã'aŋɔ, se'ere n soe la, a tarɩ la bõntarsõm zo'oge.
23 Tɩ Azezi yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Mam yetɩ ya la
sɩra sɩra, tɩ la tɔ mɛ bɔ bõntarsa tɩ a kẽ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. 24 La mam le yɛta ya tɩ, la de la nãana tɩ
yʋgnɛ doose fupĩim yoko pʋam yese, gãnna bõntarsa
n wʋn kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.» 25 La a karẽnbiisi la
n wõm bɛla la, tɩ la di'ige ba halɩ zozo'e, tɩ ba yetɩ: «La
sãn dɛna bɛla, ãne n wʋn tã'agɛ yẽ fãarɛ?» 26 Tɩ Azezi
bɩsra ba, dee yetɩ: «Nẽrsaala ka tã wʋn ẽŋɛ bõn-ẽna, la
Nawẽnnɛ tã sɛla woo ɩta mɛ.»
27 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele Azezi yetɩ: «Tõma basɛ sɛla woo
mɛ, dee dɔla fõn. Bẽm tɩ tõma wʋn yẽ?» 28 Tɩ Azezi yele
ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ wakat-sɛka tɩ sɛla
woo wʋn lebge paalsɩ la, Nẽrsaala Dayʋa la n wʋn
zĩ'ire a na'am bĩmbĩnne zuo la, yãma sɛba n dolɩ mam
na mẽ wʋn zĩ'ire na'am bĩmbĩna pia la ayi zuto, di Ɩs-
rayɛlɩ buuri pia la ayi la sarɩya. 29 La sɛba wuu n basɛ
ba yiɛ, bɩɩ ba kẽendõma, la ba yɩbsɩ, bɩɩ ba sɔdõma, bɩɩ
ba madõma, bɩɩ ba kɔma, bɩɩ ba vatɔ mam yʋ'ʋrɛ ĩyã,
ba wʋn to'oge bãma n basɛ sɛla la nõorɛ kɔbga, dee yẽ
vɔm n ka ba'asrɩ. 30 La nẽŋam dõma zozo'e wʋn lebge
poorʋm dõma, tɩ poorʋm dõma zozo'e lebge nẽŋam
dõma.»

Tõntõnɩba yɔɔrɔ makrɛ

20 Azezi le yetɩ: «Nawẽnnɛ so'olʋm ãn wʋ yidãana
n yese bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ, sẽŋɛ ka dɩkɛ tõn-
tõnɩba tɩ ba tõm a va'am. 2 La a tɔgɛ kʋ la tõntõnɩba la
tɩ ẽŋa wʋn yɔ ba lag-kõbrɛ ayɩla daarɛ pʋam, dee tõm
ba a va'am na tɩ ba ka tõm. 3 Tɩ wʋntɛɛŋa bɩ fẽe, tɩ a le
yese yẽ nẽrba basɛba n ze da'am ka tõnna, 4 tɩ a yele
ba yetɩ: ‹Ya mẽ sẽŋɛ mam va'am na ka tõm, tɩ mam
wʋn yɔ ya lan masɛ se'em.› 5 Tɩ ba isge sẽŋɛ va'am na.
Tɩ a le yese wʋntɛɛŋa zuu-tẽŋasʋka, la wẽngɛlŋa le ẽŋɛ
bɛla. 6 Tɩ a le yese wẽnnɛ n we'esɩ lua, le yẽ nẽrba

basɛba n ze, tɩ a soke ba yetɩ: ‹Bẽm ĩyã tɩ yãma zɛ
kalam daarɛ la wuu pʊam ka ɩta sɛla sɛla?› 7 Tɩ ba lerge
yetɩ: ‹Nẽra nẽra ka dɩkɛ tõma tõoma.› Tɩ a yele ba yetɩ:
‹Ya mẽ sẽŋɛ m va'am na ka tõm.›
8 Tɩ wẽnnɛ kẽ, tɩ va'am na dãana yele sɛka n bɩsrɩ a
tõoma la yelle yetɩ: ‹Wi tõntõnɩba la tɩ ba wa'am tɩ fʊ
yɔ ba. Dẽŋɛ yɔ sɛba n sẽŋɛ poorʊm na ka paagɛ sɛba n
dẽŋɛ sẽŋɛ la.› 9 Tɩ sɛba n sẽŋɛ wẽnnɛ n we'esɩ lua la
wuu to'ose lag-kõbrɛ ayɩla ayɩla. 10 Tɩ sɛba n dẽŋɛ sẽŋɛ
la tẽ'esra tɩ bãma wʊn to'ose gãnna sɛba n wa'am
poorʊm na. La ba wuu to'ose la lag-kõbrɛ ayɩla ayɩla
wʊ sɛba n sẽŋɛ poorʊm na n to'ose se'em na. 11 La sɛ-
ba n dẽŋɛ sẽŋɛ la n to'ose lag-kõbrɛ ayɩla ayɩla la, ba
yõnnɩ yidãana la mɛ, 12 yetɩ: ‹Sɛba n wa'am poorʊm na
tõm na karf-ayɩla mã'a, la fõn basɛ tɩ ba to'ose zõna la
tõma sɛba n tõm halɩ daarɛ la wuu pʊam nãmsɛ la
wʊntɛɛŋa la.› 13 Tɩ a lebe yele ba nẽra ayɩla yetɩ: ‹M
sɩrɛ, mam ka ẽŋɛ fʊ sɛla n ka masɛ. Tɩ tɔgɛ kʊ, tɩ fʊ
sakɛ tɩ fõn wʊn to'oge la lag-kõbrɛ ayɩla. 14 To'oge fʊ
yɔɔrɔ sẽŋɛ fõrgɛ. La de la mam n boorɩ tɩ m yɔ sɛba n
wa'am poorʊm na zõna la fõn. 15 Mam ka tarɩ nõorɛ tɩ
m dɩkɛ m bõnɔ ẽŋɛ sɛla tɩ mam boorɩ? Bɩɩ mam n ẽŋɛ
sõŋa la ĩyã tɩ fõn ɩta sũure?› 16 Bɛla, nẽŋam dõma wʊn
lebge poorʊm dõma, tɩ poorʊm dõma lebge nẽŋam
dõma.»

Azezi le tɔgɛ a kũm, la a vo'ore yelle

(Amarkɩ 10:32-34, Aluki 18:31-34)

17 Azezi daan we'esɩ la Zerizalɛm welge a karẽnbiisi
pia la ayi la mã'a, yele ba yetɩ: 18 «Ya yẽ ya, tɩ we'esɩ la
Zerizalɛm, bilam ba wʊn dɩkɛ Nẽrsaala Dayʊa la mɛ ka
ẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma
nu'usum, tɩ ba wʊn tɔgɛ a yelle kʊ yetɩ, a masɛ la kũm.
19 La ba wʊn dɩkɛ ẽ ẽŋɛ la bu-zãŋsɩ nu'usum, tɩ ba la ẽ,
wẽ ẽ na ka'asa, dee ka ẽ dɔ-puurŋa zuo kʊ. La dabsa
atã daarɛ a wʊn vo'oge.»

Azakɩ la Azã ma sosgo

(Amarkɩ 10:35-45, Aluki 22:24-27)

20 Tɩ Azebede pɔga daan doose la a dayɔɔsɩ paagɛ
Azezi zẽ'am ka dũma tẽŋa a nẽŋam tɩ a sose ẽ tɩ a ẽŋɛ
sɛla bɔ ẽ. 21 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Fõn boorɩ tɩ m ẽŋɛ la
bẽm bɔ fɔ?» Tɩ pɔka la lerge yetɩ: «Bɔ nõorɛ tɩ fʊ sãn
wa dita fʊ na'am na, tɩ m dayɔɔsɩ bayi wã ayɩla zĩ'ire fʊ
zʊʊgɔ, tɩ ayɩla zĩ'ire fʊ gɔbga.» 22 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ:
«Ya ka mi yãma n sosrɩ sɛla. Ya wʊn tã'agɛ nãmsɛ
nãmsgɔ sɛka tɩ mam wʊn nãmsɛ wã?» Tɩ ba yetɩ: «Tɩ
wʊn tã'agɛ ẽŋɛ bɛla.» 23 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Ya wʊn
sɩrɩ nãmsɛ nãmsgɔ sɛka tɩ mam wʊn nãmsɛ la. La, la
dagɩ mam n wʊn looge sɛka n wʊn zĩ'ire mam zʊʊgɔ
bɩɩ mam gɔbga. Mam Sɔ Nawẽnnɛ mãasʊm zẽ'e-bãma
tɩ a bɔ la nẽr-sɛba tɩ a yetɩ a bɔ la.»
24 La karẽnbiisi pia la n wõm bɛla la, ba sũure n isge
la ba tadãandõma bayi la. 25 Tɩ Azezi wi ba wuu yetɩ:
«Ya mi tɩ dũnia wã na'adõma soe ba nẽrba la pãŋa,
dee tɩ kɛ'ɛndõma pẽrgra nẽrba tɩ ba ɩta bãma n boorɩ
se'em. 26 La yãma pʊam, la kãn dɛna bɛla. Nẽr-sɛka n
boorɩ tɩ a lebge nẽr-keko ya pʊam, la masɛ mɛ tɩ a dɛ-
na ya tõntõnna. 27 La nẽr-sɛka n mẽ boorɩ tɩ a dɛna
nẽŋadãana ya pʊam, la masɛ mɛ tɩ a dɛna ya yamŋa
wʊ Nẽrsaala Dayʊa la. 28 Nẽrsaala Dayʊa la ka wa'am tɩ
nẽrba tõm bɔ ẽ, a wa'am tɩ a tõm mɛ bɔ, dee dɩkɛ a
vɔm bɔ tɩ nẽrba zozo'e yẽ fãarɛ.»

Azezi botɩ fɔɔsɩ bayi nini yẽta

(Amarkɩ 10:46-52, Aluki 18:35-43)

29 Azezi daan ze'ele la Zeriko tẽŋa pʊam yɛsra, tɩ nẽr-
kʊʊŋɔ zozo'e dɔla ẽ. 30 Tɩ fɔɔsɩ bayi zẽa sore nõorʊm
wõm tɩ Azezi n tollɩ, tɩ ba tĩi tɔgra yetɩ: «Zuudãana,
Adavidi yɩɩŋa, zoe tɩ ninbãalga.» 31 Tɩ nẽr-kʊʊŋɔ la tãsɛ
ba yetɩ, ba sĩna. Tɩ ba malɩn tĩi tɔgra gãnna bɛla yetɩ:
«Zuudãana, Adavidi yɩɩŋa, zoe tɩ ninbãalga.» 32 Tɩ Azezi
ze'ele dee wi ba, soke ba yetɩ: «Yãma boorɩ tɩ m ẽŋɛ la
bẽm bɔ ya?» 33 Tɩ ba lerge yetɩ: «Zuudãana, tõma boorɩ
la tɩ nini yẽta.» 34 Tɩ Azezi zoe ba ninbãalga, kalʊm ba
nini, tɩ ba nini na yẽta bilam mẽŋa, tɩ ba dɔla ẽ.

Azezi kẽ'erɩ Zerizalɛm la na'am

(Amarkɩ 11:1-11, Aluki 19:28-40, Azã 12:12-19)

21 Azezi la a karẽnbiisi la daan sẽŋɛ ka lɛm na Zer-
izalɛm, paagɛ tẽŋa yʊ'ʊrɛ n de Betɩfaazɩ, Oliivi
tãŋa sɩa. Tɩ Azezi tõm a karẽnbiisi bayi 2 yele ba yetɩ:
«Sẽŋɛ-ya tẽŋa la n boe ya nẽŋa la pʊam, tɩ ya wʊn yẽ
bõŋ-yã'aŋa n lʊ zɛ la a biire, lorge-ya ẽ tarɩ ba wa'am
wa bɔ ma. 3 Nẽra sãn yele ya se'ere, ya yele ẽ yetɩ: ‹Zu-
udãana la n boorɩ ba›, tɩ a wʊn basɛ tɩ ya tarɩ ẽ wa'am
tɔtɔ.»
4 La ẽŋɛ la bɛla tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la n yʊʊn tɔgɛ
se'em na ẽŋɛ. 5 A yʊʊn yetɩ:
«Yele-ya Siyõ tẽŋa nẽrba yetɩ:
‹Ya naba la n wãna n sẽm.
A sike a mẽŋa bã la bõŋa,
la a biire sẽna.› »
6 Tɩ karẽnbiisi la sẽŋɛ ka ẽŋɛ Azezi n yele ba se'em na,
7 tarɩ bõŋ-yã'aŋa la a biire wa'am, wa dɩkɛ ba futo
paglɛ ba zuto tɩ Azezi bã. 8 Tɩ nẽr-kʊʊŋɔ zozo'e yɛrgɛ
ba futo sore zuo, tɩ sɛba kɔ tɩɩsɩ võorɔ yɛrgɛ sore zuo.
9 Tɩ nẽr-sɛba n daan boe a nẽŋa, la sɛba n boe a
poorʊm na wuu tĩi tɔgra yetɩ:
«Ozaana, naba Adavidi yɩɩŋa.
Pẽgɛ-ya nẽr-sɛka n sẽm na
Zuudãana Nawẽnnɛ yʊ'ʊrɛ la.
Ozaana! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ n boe saazuum.»
10 Ban daan sẽnnɩ kẽ'era Zerizalɛm na, tẽŋa la wuu
dãm mɛ, tɩ ba sɔkra taaba yetɩ: «Ãne n de ẽna?» 11 Tɩ

nẽr-kʋʋŋɔ la lerge ba yetɩ: «La de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa
Azezi n ze'ele Nazarɛtɩ n boe Galile so'olʋm na.»

Azezi dige nẽrba n koosrɩ Wẽnde-kãtʋm na
(Amarkɩ 11:15-19, Aluki 19:45-48, Azã 2:13-22)

12 Azezi daan kẽ la Wẽnde-kãtɛ la zẽnzakam digra sɛ-
ba wuu n koosrɩ, la sɛba n da'arɩ la, tɩ ba yɛsra, dee
zã'agɛ sɛba n teerɩ ligri taablɩdõma, la sɛba n koosrɩ
na'adawɛma kʋgsɩ lʋbɛ. 13 Dee yele ba yetɩ: «La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ: ‹Ba wʋn wi'ira
mam deego la tɩ pʋ'ʋsgɔ deego.› La yãma dɩkɛ ẽ ẽŋɛ la
nayigba lagsgɔ zẽ'a.»
14 Tɩ fɔɔsɩ, la wɔbsɩ wa'am a zẽ'am Wẽnde-kãtʋm na,
tɩ a botɩ ba yẽ ĩmã'asʋm. 15 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõ-
ma, la lɔɔ karẽnsãandõma n yẽ tõon-yãlma la tɩ Azezi
tõnnɩ, la kɔma n malɩn tĩi tɔgra Wẽnde-kãtʋm na yɛta
tɩ: «Ozaana! Pẽgɛ-ya naba Adavidi yɩɩŋa» la, ba sũure n
daan yĩige. 16 Tɩ ba yele Azezi yetɩ: «Fõn wõm ban yetɩ
se'em na?» Tɩ a lerge yetɩ: «Ẽe, mam wõm ya. Yãma
nãn ka karẽŋɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ la yetɔg-ẽna n yetɩ: ‹Fõn
botɩ kɔma, la bilɛɛsɩ n nã'asra fõn.› » 17 La Azezi basɛ ba
bilam, dee sẽŋɛ la Betani ka gã'arɛ.

Kẽnkãŋa n ka tarɩ biɛ yelle
(Amarkɩ 11:12-14,20-24)

18 Beere n daan wiige bulika, tɩ Azezi lɛbra Zerizalɛm,
tɩ a kɔm dõnna. 19 Tɩ a yẽ kẽnkãŋa n ze sore nõorʋm,
sẽŋɛ tɩ a ka bɩsɛ, la a paagɛ yẽ la võorɔ mã'a. Tɩ a yele
kẽnkãŋa la yetɩ: «Fʋ kãn le malɩn wɔm biɛ.» La bilam
mẽŋa tɩ kẽnkãŋa la kʋɩ. 20 La a karẽnbiisi la n yẽ bɛla
la, la di'ige ba mɛ, tɩ ba yetɩ: «La ẽŋɛ la wãne tɩ
kẽnkãŋa wã darɛ kʋɩ wãna?» 21 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ:
«Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ ya sãn bɔ Nawẽnnɛ sɩra dee
ka sẽ'ena, ya mẽ wʋn tã'agɛ ẽŋɛ wʋ mam n ẽŋɛ tɩ-ẽna
se'em wã, la, la dagɩ bɛla mã'a, ya wʋn tã'agɛ yele tãn-
ẽna yetɩ: ‹Võogɛ ka lui mõgrɛ pʋam›, la a wʋn ẽŋɛ bɛla.
22 La ya sãn sose Nawẽnnɛ sɛla dee bɔ ẽ sɩra, ya wʋn
to'oge.»

Ãne n bɔ Azezi nõorɛ tɩ a tõnna?
(Amarkɩ 11:27-33, Aluki 20:1-8)

23 Azezi daan kẽ la Wẽnde-kãtʋm na zãsna nẽrba, tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma wa'am wa
soke ẽ yetɩ: «Fõn yẽ nõorɛ la bɛ ɩta bõn-bãna? La ãne n
bɔ fõn nõorɛ tɩ fõn ɩta?» 24 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam
wʋn soke ya sokre ayɩla, tɩ ya sãn lerge mam, mam mẽ
wʋn yele ya nõor-sɛka tɩ mam tarɩ ɩta bõn-bãna.
25 Yele-ya ma, Azã n daan misri nẽrba ko'om pʋam na,
la de la Nawẽnnɛ n tõm ẽ bɩɩ, la de la nẽrsaalba?» Tɩ
ba bãm na taaba yetɩ: «Tɩ sãn yetɩ la de la Nawẽnnɛ n
tõm ẽ, a wʋn yetɩ, bẽm ĩyã tɩ tõma ka sakɛ ẽ? 26 Tɩ mẽ
ka tã wʋn yetɩ, la de la nẽrsaalba n tõm ẽ, dẽnɩ tɩ zɔta
nẽrba la, se'ere n soe la, ba wuu sakɛ tɩ Azã de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa.» 27 Tɩ ba koŋe lerge ẽ yetɩ: «Tõma
ka mi.» Tɩ a mẽ yele ba yetɩ: «Mam mẽ kãn yele ya
mam n yẽ nõorɛ zẽ'e-sɛka ɩta bõn-bãna.»

Dayɔɔsɩ bayi makrɛ

28 Azezi daan le yele ba yetɩ: «Pa'alɛ-ya ma yãma n
tẽ'esrɩ se'em: Bʋraa n daan boe tarɩ a dayɔɔsɩ bayi,
yele pɔspɔsɩ dãana la yetɩ: ‹M dayʋa, sẽŋɛ ka tõm m
va'am na zĩna.› 29 Tɩ a dayʋa la lerge ẽ yetɩ: ‹Mam kãn
sẽŋɛ.› Tɩ la ẽŋɛ fẽe, tɩ a teege yɛm sẽŋɛ. 30 Tɩ a sẽŋɛ a
dayʋa bʋyi dãana la zẽ'am ka yele ẽŋa mẽ yetɩ, a sẽŋɛ
ka tõm a va'am na. Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹M sɔ, mam wʋn
sẽŋɛ.› La a yele bɛla dee ka sẽŋɛ. 31 Bãma bayi, ãne n
ẽŋɛ a sɔ la n boorɩ se'em na?» Tɩ ba lerge yetɩ: «Pɔspɔsɩ
dãana la.» Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra
sɩra, tɩ lampo-tɔ'ɔsrɩba, la pɔg-yalsɩ dõma wʋn dẽŋɛ ya
nẽŋa kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam. 32 Se'ere n soe la, Azã
wa'am wa pa'alɛ ya la sore tɩ ya wʋn doose masɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am, la ya ka bɔ ẽ sɩra. La lampo-tɔ'ɔsrɩba,
la pɔg-yalsɩ dõma n bɔ ẽ sɩra. La baa yãma n yẽ bɛla la,
ya ken ka teege yɛm bɔ ẽ sɩra.»

Nẽrba n bɩsrɩ va'am makrɛ
(Amarkɩ 12:1-12, Aluki 20:9-19)

33 Azezi daan le yele ba yetɩ: «Selse-ya makrɛ ayɩla.
Yidãana ayɩla n daan kɔ a va'am sele tɩɩsɩ yʋ'ʋrɛ n de
viinye, mẽ lalga kaagɛ ẽ, tũ boko tɩ ba wẽkra viinye la
biɛ, dee mẽ de-woko tɩ ba zɔnna bɩsra a va'am na,
yãŋa dɩkɛ nẽrba tɩ ba bɩsra va'am na, dee sẽŋɛ sore.
34 Tɩ viinye la biɛ go'osgo wakatɛ paagɛ, tɩ a tõm a tõn-
tõnɩba tɩ ba sẽŋɛ sɛba n bɩsrɩ va'am na zẽ'am, ka
to'oge a viinye la biɛ wa bɔ ẽ. 35 Tɩ sɛba n bɩsrɩ va'am
na yõgɛ tõntõnɩba la wẽ ayɩla, kʋ ayɩla, dee lobe ayẽ-
ma la kuga kʋ. 36 Tɩ a le tõm tõntõnɩba basɛba n zo'oge
gãnna pɔspɔsɩ dõma la. Tɩ ba le ẽŋɛ bãma mẽ bɛla.
37 Tɩ a yãŋa tõm a mẽŋa dayʋa sɛba n bɩsrɩ va'am na
zẽ'am, dee tẽ'esra yetɩ: ‹Ẽna n de mam mẽŋa dayʋa la,
ba wʋn nan ẽ.› 38 La sɛba n bɩsrɩ va'am na n yẽ ẽ na, ba
yele taaba yetɩ: ‹Ẽna n wʋn wa sɔɔgɛ sɔna a sɔ bõn-
tarsõm na. Basɛ-ya tɩ tɩ kʋ ẽ, dee tɩ bõntarsõm na
lebge tõma bõnɔ.› 39 Tɩ ba yõkɛ ẽ ve'ege yese va'am na
kẽnkɛrŋa ka kʋ ẽ.
40 Bɛla, va'am na dãana sãn wa'am, a wʋn ẽŋɛ sɛba n
bɩsrɩ va'am na la wãne?»
41 Tɩ ba lerge yetɩ: «A wʋn nãmsɛ nẽr-bɛ'ɛsɩ bãna mɛ
halɩ kʋ ba, dee dɩkɛ va'am na bɔ nẽr-sɛba n wʋn bɔ ẽ a
viinye la biɛ ba go'osgo wakatɛ, tɩ ba bɩsra.»
42 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Yãma nãn ka karẽŋɛ Nawẽn-
nɛ gõŋɔ la n yetɩ:
‹Kug-sɛka tɩ tõnmẽtba zagsɛ la
n lebge kugre n botɩ deego la tara pãŋa.
La de la Zuudãana Nawẽnnɛ n ẽŋɛ bõn-ẽna,
tɩ la dɛna yel-di'iŋa bɔ tõma.›

43 Bɛla, mam yetɩ ya tɩ Nawẽnnɛ wʋn to'oge a so'olʋm
ya zẽ'am dɩkɛ bɔ buur-sɛba n wʋn tõm Nawẽnnɛ
so'olʋm tõoma. [44 La kug-sɛka tɩ tõnmẽtba zagsɛ la,
nẽr-sɛka woo n lui kug-ẽŋa zuo, a wʋn kɔ kɔ mɛ. La ku-
gre la sãn lui sɛka zuo, a wʋn mẽrgɛ ẽ.]»
45 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la Farisi dõma n wõm
makrɛ la, ba bãŋɛ tɩ a tɔgrɩ la bãma yelle. 46 Tɩ ba bɔɔra
tɩ ba yõkɛ ẽ, dee zɔta nẽrba la, se'ere n soe la, ba sakɛ
tɩ Azezi de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa.

Naba dayʋa pɔgdire kibsa makrɛ
(Aluki 14:15-24)

22 Azezi daan le makɛ la makrɛ yele ba yetɩ:
2 «Nawẽnnɛ so'olʋm ãn wʋ naba n ẽŋɛ a dayʋa
pɔgdire kibsa, 3 tõm a tõntõnɩba yetɩ, ba sẽŋɛ ka wi
nẽr-sɛba tɩ ẽŋa daan wi la. Tɩ nẽrba la ka bɔɔra tɩ ba
wa'am. 4 Tɩ a le tõm tõntõnɩba basɛba yetɩ: ‹Sẽŋɛ-ya ka
yele sɛba tɩ mam daan wi la yetɩ, mam mãasʋm sɛla
woo mɛ, mam kʋ la lɔlsɩ, la dũnsi n nõbɛ, mãasʋm sɛla
woo ze'ele, ba wa'am kibsa la.› 5 Tɩ ba sẽŋɛ ka wi ba, tɩ
ba zagsɛ, dee sẽŋɛ ba sẽnnɛ. Tɩ ayɩla sẽŋɛ a va'am, tɩ
ayẽma sẽŋɛ a koosgo zẽ'am. 6 Tɩ basɛba la yõgɛ tõn-
tõnɩba la nãmsɛ ba dee kʋ ba. 7 Tɩ naba la sũure yĩige,
tɩ a tõm a zɛbzɛbrɩba tɩ ba sẽŋɛ ka kʋ nẽr-kʋʋrba la,
dee yõ ba tẽŋa la. 8 La a yele a tõntõnɩba la yetɩ: ‹Kibsa
la sɛla woo mãasʋm ba'asɛ mɛ, la mam n daan wi sɛba
la ka masɛ tɩ ba di kibsa la. 9 Bɛla, sẽŋɛ-ya sorɔ-puursi
zuto ka wi nẽr-sɛba wuu tɩ ya wʋn yẽ tɩ ba wa'am
pɔgdire kibsa la zẽ'am.› 10 Tɩ tõntõnɩba la sẽŋɛ sorɔ-pu-
ursi zuto ka wi nẽr-sɛba wuu tɩ ba yẽ, nẽr-sõma la nẽr-
bɛ'ɛsɩ. Tɩ nẽrba wa'am wa pɩrɛ kibsa la zẽ'am.
11 Tɩ naba la sẽŋɛ tɩ a bɩsɛ nẽrba la, yẽ tɩ nẽra n boe
mĩ ka yɛ pɔgdire kibsa la fuugo. 12 Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹M
sɩrɛ, la ẽŋɛ la wãne tɩ fõn wa'am kibsa la, dee ka yɛ a
fuugo?› Tɩ a ka yãŋɛ lerge se'ere. 13 Tɩ naba la yele a
tõntõnɩba yetɩ, ba lʋ a nu'usi, la a nãma lobe ẽ basɛ
yẽŋa lika pʋam. Bilam tɩ nẽrba wʋn ka kɛlla, dee dɩkɛ
ba nu'usi gɩ nõorʋm. 14 La de la nẽrba pãɩ tɩ ba wi, la
fẽe tɩ ba tũ'use.»

Lampo yʋa yelle
(Amarkɩ 12:13-17, Aluki 20:20-26)

15 Tɩ Farisi dõma sẽŋɛ ka bãm bãma n wʋn ẽŋɛ se'em
botɩ Azezi tɔgɛ tuuge tɩ ba yẽ sore yõkɛ ẽ. 16 Bɛla tɩ ba
daan tõm ba karẽnbiisi, la naba A'erɔdɩ nẽrba tɩ ba
sẽŋɛ Azezi zẽ'am ka yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, tõma mi
tɩ fõn de la sɩra dãana, dee zãsna nẽrba Nawẽnnɛ sore
yɛla la sɩra. Fõn ka fablɩ nẽrba n tɔgrɩ fõn yelle se'em
na, la fõn ka tũ'usri nẽrba. 17 Yele to fõn tẽ'esrɩ se'em.
Sore boe tɩ tɩ yɔ lampo bɔ Rom na-keko bɩɩ, sore ka
boe?» 18 Tɩ Azezi bãŋɛ ba pʋtẽ'e-be'ero la, yele ba yetɩ:
«Pʋlibsum dõma wã, bẽm tɩ ya bẽta mam? 19 Pa'alɛ-ya
ma lag-sɛka tɩ ba tarɩ yɔɔra lampo la.» Tɩ ba dɩkɛ lag-
kõbrɛ pa'alɛ ẽ. 20 Tɩ a soke ba yetɩ: «Ãne yinyisŋa, la
ãne yʋ'ʋrɛ n gʋlsɛ a zuo?» 21 Tɩ ba lerge yetɩ: «La de la
Rom na-keko la.» Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «La sãn dɛna
bɛla, bɔ-ya na-keko la ẽŋa n soe bõn-sɛka, dee bɔ
Nawẽnnɛ ẽn soe bõn-sɛka.» 22 Ban wõm bɛla la, tɩ la
di'ige ba, tɩ ba basɛ ẽ dee fõrgɛ.

Kũm vo'ore yelle
(Amarkɩ 12:18-27, Aluki 20:27-40)

23 Daar-ẽŋa tɩ Saduse dõma n yetɩ nẽra sãn ki a kãn
vo'oge la, bãma nẽrba basɛba n wa'am Azezi zẽ'am wa
soke ẽ yetɩ: 24 «Karẽnsãama, Amoyisi daan gʋlsɛ yetɩ,
bʋraaga sãn ki dee ka tara bia, a sɔbia di pɔkõorɛ la
dɔgɛ kɔma bɔ sɛka n ki la.
25 Bʋraasɩ bayopɔɩ n daan boe tõma pʋam dɛna sɔbi-
isi, tɩ pɔspɔsɩ dãana la di pɔka ki dee ka dɔgɛ bia. 26 Tɩ
bʋyi dãana la di pɔkõorɛ la mẽ ki dee ka dɔgɛ bia. Tɩ
bʋtã dãana la mẽ ẽŋɛ bɛla, la bãma bayopɔɩ la wuu
ẽŋɛ la bɛla. 27 Tɩ pɔka la mẽ yãŋa ki. 28 Bɛla, ba sãn wa
vo'oge kũm vo'ore daarɛ, bãma bayopɔɩ la pʋam, ãne
n wʋn sɔna pɔka la, bãma wuu n lagɩm di ẽ na?» 29 Tɩ
Azezi lerge ba yetɩ: «Ya tuuge mɛ, yãma n ka mi
Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em võorɛ, la Nawẽnnɛ pãŋa n
ãn se'em na ĩyã. 30 Kũm vo'ore daarɛ, bʋraasɩ ka diti
pɔgsɩ, la pɔgsɩ mẽ ka ellɩ sɩrba. Ba wʋn ãna wʋ
malɛkadõma n boe Nawẽnnɛ yire la. 31 La sãn dɛna
kũm vo'ore yelle, yãma nãn ka karẽŋɛ Nawẽnnɛ n yele
ya a gõŋɔ la pʋam se'em yetɩ: 32 ‹Mam de la Abraham,
la A'izakɩ, la Azakɔbɩ Nawẽnnɛ› na? La pa'alɛ tɩ bãma
wuu vɔa mɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
dagɩ sɛba n ki Nawẽnnɛ, a de la nẽr-sɛba n vɔa Nawẽn-
nɛ.» 33 Nẽr-kʋʋŋɔ la n daan wõm a zãsŋɔ la, la di'ige ba
mɛ.

Nawẽnnɛ n bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta se'em na, bõn-kãna n gãnnɩ?
(Amarkɩ 12:28-34, Aluki 10:25-28)

34 Farisi dõma n daan wõm tɩ Azezi lerge Saduse dõ-
ma, tɩ ba ka le tã'agɛ ya'agɛ nõorɛ la, tɩ ba lagsɛ a
zẽ'am. 35 Tɩ ba nẽra ayɩla n de lɔɔ karẽnsãama bɔɔra tɩ
a di a yɛm bɩsɛ, soke ẽ yetɩ: 36 «Karẽnsãama, Nawẽnnɛ
n bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta se'em na, bõn-kãna n gãnnɩ wuu?»
37 Tɩ a lerge ẽ yetɩ: « ‹Nõŋɛ fʋ Zuudãana Nawẽnnɛ la fʋ
sũure wuu, la fʋ sɩa wuu, la fʋ yɛm wuu.› 38 Ẽna n de
Nawẽnnɛ nõorɛ la pɔspɔsɩ dãana, ẽŋa n gãnnɩ wuu.
39 La bʋyi dãana n ãn wʋ ẽŋa n wãna n yetɩ: ‹Nõŋɛ fʋ
tadãana wʋ fõn nõŋɛ fʋ mẽŋa se'em na.› 40 Amoyisi lɔɔ
la wuu, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n gʋlsɛ sɛla la wuu boe
la nõ-bãma bayi pʋam.»

Krisi de la naba Adavidi Zuudãana
(Amarkɩ 12:35-37, Aluki 20:41-44)

41 Farisi dõma n lagsɛ taaba la, tɩ Azezi soke ba yetɩ:
42 «Yãma tẽ'esrɩ la bẽm la Krisi yelle: Ãne yɩɩŋa n de ẽ?»
Tɩ ba lerge yetɩ: «A de la naba Adavidi yɩɩŋa.» 43 Tɩ a
yele ba yetɩ: «La ẽŋɛ la wãne tɩ Nawẽnnɛ Sɩa daan botɩ
Adavidi wi ẽ tɩ Zuudãana yetɩ:
44 ‹Zuudãana Nawẽnnɛ yele mam Zuudãana yetɩ,
zĩ'ire m zʊʊgɔ bɔba halɩ tɩ m wa ẽŋɛ fʊ bɛ'ɛba tɩ ba
bɔna fʊ nãma tẽŋa.›
45 Adavidi sãn wi ẽ yetɩ, Zuudãana, la wʊn ẽŋɛ la wãne
tɩ a dɛna Adavidi yɩɩŋa?» 46 Tɩ nẽra nẽra ka yãŋɛ lerge ẽ
se'ere. Lan pɔsɛ daar-ẽŋa, nẽra ka le saagɛ soke ẽ
sokre.

Azezi tɔgɛ lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma yelle
(Amarkɩ 12:38-40, Aluki 11:37-54;20:45-47)

23 Tɩ Azezi yele nẽr-kʊʊŋɔ, la a karẽnbiisi la yetɩ:
2 «Lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma n sɔɔgɛ
Amoyisi zẽ'a. 3 Bɛla, ban zãsnɩ ya se'em na, ya ɩta bɛla,
dee da ɩta bãma n ɩtɩ se'em na. Se'ere n soe la, bãma n
zãsnɩ se'em na, ba ka ɩtɩ bɛla. 4 Ba zãsŋɔ la ãn wʊ ze-
tɩbsa tɩ ba lʊ zelge nẽrba, la ba mẽŋa ka boorɩ tɩ ba
kalʊm ba la ba nu'ubiire. 5 Ba tõnnɩ ba tõoma la wuu tɩ
nẽrba n bɩsra ba, bɛla tɩ ba dɩkɛ gãna gʊlsɛ Nawẽnnɛ
yetɔga ba pʊam dɩkɛ lʊ ba dĩa bɩɩ ba kẽnkãnsɩ. Dee pɛ
fu-wogro ẽŋɛ bisa tɩ ba wɔgɛ tɩ nẽrba nã'asra ba. 6 Ba
nõŋɛ la nã'asgɔ zẽ'esɩ dia zẽ'esʊm, la ba wẽndeto
pʊam. 7 Ba nõŋɛ tɩ nẽrba n pʊ'ʊsra ba da'asɩ pʊam,
dee bɔɔra tɩ ba wi'ira ba yetɩ: ‹Karẽnsãama.› 8 La yãma
da basɛ tɩ ba wi'ira ya tɩ karẽnsãama. Se'ere n soe la,
yãma tarɩ la karẽnsãama ayɩla mã'a, la ya wuu de la
sɔbiisi la taaba. 9 Da wi'ira-ya nẽra tɩ sɔ dũnia wã zuo
Nawẽnnɛ sore la doosgo ĩyã. Se'ere n soe la, ya tarɩ la
Sɔ ayɩla mã'a n boe saazuum. 10 La ya da basɛ tɩ nẽra
wi'ira ya tɩ nẽŋadãana. Se'ere n soe la, ya tarɩ la
nẽŋadãana ayɩla mã'a n de Krisi. 11 Sɛka n de nẽr-keko
ya pʊam, a dɛna ya tõntõnna. 12 Sɛka n zẽkɛ a mẽŋa,
Nawẽnnɛ wʊn sike ẽ. La sɛka n sike a mẽŋa, Nawẽnnɛ
wʊn zẽkɛ ẽ.
13 Yãma Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma, pʊlibsum
dõma wã, ya wʊn yẽ toogo. Se'ere n soe la, yãma
gu'uri la nẽrba tɩ ba da kẽ Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam. Ya
ka kẽ'erɩ ya mẽŋa, dee mẽ ka basra nẽr-sɛba n boorɩ tɩ
ba kẽ la sore tɩ ba kẽ.
[14 Yãma Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma, pʊlib-
sum dõma wã, ya wʊn yẽ toogo, se'ere n soe la, ya
to'osrɩ la pɔkõpa n tarɩ sɛla la wuu, dee pʊ'ʊsra
Nawẽnnɛ pʊ'ʊs-wogro tɩ nẽrba bɩsra ya. Ya wʊn yẽ
sɩbgrɛ gãnna wuu].
15 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma, pʊlibsum
dõma wã, ya wʊn yẽ toogo, se'ere n soe la, ya kaarɩ la
dũnia zẽ'esɩ wuu ɛɛra tɩ ya yẽ nẽra ayɩla tɩ a sakɛ dɔla
ya sore la. La ya sãn yẽ nẽra ayɩla, ya basɛ tɩ a lebge la
tõon-be'ero dãana gãnna ya mẽŋa nõorɛ ayi, wʊn sẽŋɛ
bug-tẽŋa.
16 Yãma sɛba n de nẽŋadõma de la fɔɔsɩ, ya wʊn yẽ
toogo, se'ere n soe la, yãma yetɩ, nẽra sãn pɔɩ Wẽnde-
kãtɛ la, la de la zãŋa. La sɛka sãn pɔɩ sãlma la n boe
Wẽnde-kãtɛ la pʊam na, dẽnɩ tɩ a ẽŋɛ ẽn pɔɩ tɩ a ẽŋɛ
se'em na. 17 Yãma ka wõnnɩ sɛla võorɛ, dee ãna wʊ
fɔɔsɩ la. Bẽm n gãnnɩ? Sãlma la bɩɩ, Wẽnde-kãtɛ la n
botɩ sãlma la dɛna Nawẽnnɛ tʊʊlʊm bõnɔ na n gãnnɩ?
18 Ya ken yetɩ, nẽra sãn pɔɩ Nawẽnnɛ kãabgɔ bĩmbĩnne
na, la de la zãŋa. La nẽra sãn pɔɩ sɛla tɩ ba dɩkɛ kãabɛ
bĩŋe bĩmbĩnne na zuo la, dẽnɩ tɩ a ẽŋɛ ẽn pɔɩ tɩ a ẽŋɛ
se'em na. 19 Fɔɔsɩ, bẽm n gãnnɩ? Sɛla tɩ ba dɩkɛ kãabɛ
la bɩɩ, kãabgɔ bĩmbĩnne na n botɩ sɛla tɩ ba dɩkɛ kãabɛ
la dɛna Nawẽnnɛ tʊʊlʊm bõnɔ na n gãnnɩ? 20 Bɛla, sɛ-
ka n pɔɩ kãabgɔ bĩmbĩnne na, a po pɔɩ la sɛla n boe a
zuo la wuu. 21 La sɛka n pɔɩ Wẽnde-kãtɛ la, a po pɔɩ la
Nawẽnnɛ n boe mĩ na. 22 La sɛka n pɔɩ Nawẽnnɛ yire, a
pɔɩ la Nawẽnnɛ na'am bĩmbĩnne na, la sɛka n zĩ a zuo
la.
23 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma, pʊlibsum
dõma wã, ya wʊn yẽ toogo. Se'ere n soe la, yãma bɔ'ɔrɩ
Nawẽnnɛ zẽvõorɔ buuri wuu pia pʊrɛ mɛ, baa ba sãn
ãna pɩka pɩka, dee basra yel-sɛba n de kãŋkãŋɛ lɔɔ la
pʊam na, ka ɩta. La de la sɛla n masɛ, la ninbãal-zʊa, la
sakrɛ. La de la bõn-bãna tɩ ya wʊn dẽŋɛ ɩta, dee yãŋa
ɩta sɛla tɩ ya ɩtɩ la pa'asɛ. 24 Yãma nẽŋadõma de la fɔɔsɩ,
yãma yoorɩ ya bõn-yũula mɛ yɛsra lislima basra, dee
vɔlla yʊgma.
25 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma, pʊlibsum
dõma wã, ya wʊn yẽ toogo. Yãma peerɩ ya laasɩ, la ya
wama pɔa mɛ tɩ ba ãna sõŋa, dee tɩ ba pʊam pɩrɛ la
nayigum, la be'ero bõnɔ. 26 Yãma Farisi dõma, ya de la
fɔɔsɩ! Peege-ya ya laasɩ la pʊam pɔspɔsɩ, tɩ ba poore la
mẽ wʊn ãna sõŋa.
27 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma, pʊlibsum
dõma wã, yãma ãn wʊ yɔɔrɔ tɩ ba takɛ tɩ ba zuum
pelge ãna sõŋa sõŋa, dee tɩ ba pʊam pɩrɛ la kõba, la
põ'osgɔ wuu. 28 Yãma mẽ ãn na bɛla. Yãma botɩ nẽrba
bɩsra ya tɩ ya ãna wʊ nẽrba n ɩtɩ sɛla n masɛ, dee tɩ ya
pʊam pɩrɛ la pʊlibsum, la tõon-be'ero.
29 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma, pʊlibsum
dõma wã, ya wʊn yẽ toogo. Ya mẽtɩ la Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba yɔɔrɔ, dee malgra nẽr-sɛba n ẽŋɛ sɛla n
masɛ yɔɔrɔ tɩ ba ãna sõŋa. 30 Dee yetɩ, yãma daan sãn
boe nɩ yãma yaabdõma wakatɛ la, yãma daan kãn po
lagɩm na ba kʊ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la. 31 Ya mẽŋa n
bɔ'ɔrɩ ya mẽŋa kaseto tɩ yãma de la sɛba n yʊʊn kʊ
nõtɔ'ɔsrɩba la yɩɩsɩ. 32 Tɔ. Ken sẽŋɛ-ya nẽŋa ẽŋɛ ya
yaabdõma la n daan ẽŋɛ sɛla la ba'asɛ. 33 Bõnsɛ'ɛdõma
wã! Kãmpẽesɩ buuri! Yãma wʊn ẽŋɛ la wãne põsɛ
sarɩyadia tɩ ba kãn kẽ'esɛ ya bug-tẽŋa? 34 Bɛla tɩ mam

yɛta ya tɩ mam wʋn tõm m nõtɔ'ɔsrɩba, la yɛm dõma,
la lɔɔ karẽnsãandõma. La ya wʋn kʋ sɛba, dee ka basɛ-
ba dɔ-puursi zuto kʋ, wẽ sɛba la ka'asa ya wẽndeto
pʋam, dee dɔla ba nãma tẽŋa tẽŋa nãmsra ba. 35 Bɛla
tɩ pʋpeelem dõma la wuu tɩ ba kʋ dũnia zuo la taalɛ
wʋn bɔna ya zuto, lan pɔsɛ la Abɛlɩ kʋa halɩ wa paagɛ
Abarakɩ dayʋa Azakari tɩ ya kʋ Wẽnde-kãtɛ zẽ'e-sõŋɔ,
la kãabgɔ bĩmbĩnne na tẽŋasʋka la. 36 Mam yetɩ ya la
sɩra sɩra, tɩ bõn-bãna taalɛ wʋn bɔna zamãan-ẽna nẽr-
ba wuu zuto.»

Azezi sũure sã'am Zerizalɛm dõma ĩyã

(Aluki 13:34-35)

37 Azezi daan yetɩ: «Zerizalɛm nẽrba, Zerizalɛm nẽr-
ba, yãma kʋʋrɩ la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, dee lɔbra sɛba
tɩ Nawẽnnɛ tõm ba ya zẽ'am na kuga kʋʋra. Nõorɛ faa
tɩ mam boorɩ tɩ m lagsɛ ya wʋ nõ-yã'aŋa n lagsrɩ a kɔ-
ma ũna a kempagsɩ pʋam se'em na, tɩ ya ka bɔɔra.
38 Bãŋɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ wʋn basɛ ya tẽŋa la tɩ a lebge la
daboto. 39 Mam yetɩ ya tɩ ya kãn le malɩn yẽ mam, halɩ
tɩ ya wʋn wa yetɩ: ‹Pẽgɛ-ya sɛka n sẽm na Zuudãana
Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ la.› »

Wẽnde-kãtɛ la sã'aŋɔ, la dũnia ba'asgɔ toogo

(Amarkɩ 13:1-23, Aluki 17:22-24;21:5-24)

24 Azezi daan ze'ele la Wẽnde-kãtɛ la pʋam yese
fõrgra. Tɩ a karẽnbiisi la lɛm ẽ pa'alɛ ẽ tɩ a bɩsɛ
Wẽnde-kãtɛ la n mẽ sõŋa se'em. 2 Tɩ a yele ba yetɩ: «Yã-
ma yẽ bõn-bãna wã wuu? Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ ba
wʋn lʋbɛ ba wuu mɛ saam saam, tɩ kugre baa ayɩla
kãn weege a tadãana zuo.»
3 La a daan sẽŋɛ ka zẽa la Oliivi tãŋa zuo, tɩ a karẽnbi-
isi la mã'a sẽŋɛ a zẽ'am ka yele ẽ yetɩ: «Yele to wakat-
sɛka tɩ bõn-bãma wuu wʋn ẽŋɛ, la sɛla n wʋn pa'alɛ
fõn lemŋo, la dũnia ba'asgɔ wakatɛ.» 4 Tɩ a yele ba yetɩ:
«Guuse ya mẽŋa tɩ nẽra da pã'asɛ ya tɩ ya tuuge. 5 Nẽr-
ba zozo'e n wʋn dɩkɛ mam yʋ'ʋrɛ wa'am wa pã'asra ya,
tɩ ba nẽra woo yetɩ: ‹Mam n de Krisi la.› La ba wʋn botɩ
nẽrba zozo'e tuuge mɛ. 6 Ya wʋn wa wõm zɛbrɛ yelle,
la zɛbrɛ dãmnɛ. La da basɛ-ya tɩ dabeem tarɩ ya. Dẽnɩ
tɩ bõn-bãma ẽŋɛ, la, la nãn dagɩ dũnia ba'asgɔ. 7 Buuri
ayɩla nẽrba wʋn isge zɛbra la buuri ayẽma nẽrba, tɩ
so'olʋm ayɩla isge zɛbra la so'olʋm ayẽma, la kɔm, la
tẽn-mĩiŋo wʋn bɔna zẽ'esɩ zozo'e. 8 La bõn-bãma nãn
de la toogo la sẽŋrɛ, la ãn wʋ pɔka virgre toogo n nãn
sẽŋrɩ la. 9 Ba wʋn yõgɛ ya mɛ tarɩ ka bɔ tɩ ba nãmsɛ ya,
kʋ ya, la buuri wuu wʋn sisra ya mam yʋ'ʋrɛ ĩyã.
10 Nẽrba zozo'e wʋn basɛ sɩra sore, dee ɩta taaba zãmɔ,
dee sisra taaba. 11 La nẽrba zozo'e wʋn isge parɩm yetɩ
bãma de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba pã'asɛ nẽrba zozo'e tɩ
ba tuuge. 12 Tõon-be'ero wʋn wa pa'asɛ mɛ halɩ tɩ nẽr-
ba zozo'e nõŋrɛ ba'asɛ. 13 La nẽr-sɛka n wʋn mõrgɛ
ze'ele kãŋkãŋɛ ka paagɛ ba'asgɔ wʋn yẽ fãarɛ.
14 Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-yẽlga wʋn mõolɛ dũnia wuu
mɛ, tɩ buuri wuu wõm, dee tɩ dũnia ba'asgɔ yãŋa
paagɛ.
15 Ya wʋn wa yẽ sɛka n de bõn-be'ego n sã'anɩ sɛla
woo la, sɛka tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Adanɩyɛlɩ yʋʋn tɔgɛ a
yelle la, tɩ a boe Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ la.» Sɛka n karẽŋrɩ
mõrgɛ wõm a võorɛ.
16 «Ya sãn wa yẽ bɛla, nẽr-sɛba n boe Zude zoe zom
tãnsɩ zuto. 17 La nẽr-sɛka n boe gɔsgɔ da sige bɔɔra tɩ a
kẽ deem dɩkɛ sɛla. 18 La nẽr-sɛka n boe va'am da kãn
lebe kule yire tɩ a dɩkɛ a fuugo. 19 Dabs-bãma, la wʋn
dɛna la toogo bɔ pɔg-sɛba n tarɩ pʋa, la sɛba n tarɩ kɔ-
ma tɩ ba mõgra la. 20 Sose-ya Nawẽnnɛ tɩ ya zʋa la
wakatɛ da dɛna ɔɔrɔ wakatɛ, bɩɩ vo'osgo daarɛ.
21 Se'ere n soe la, wakat-ẽŋa, la wʋn dɛna la toogo halɩ
zozo'e tɩ ba nãn ka yẽ halɩ dũnia n pĩ'ilum wa paam
wakat-ẽŋa, la toog-ẽŋa buuri kãn le malɩn wa'am.
22 Nawẽnnɛ sãn ka bo'oge nɩ dabs-bãma sõorɛ, nẽra
nẽra ka boe n wʋn põsɛ. La nẽr-sɛba tɩ a looge la ĩyã tɩ
a bo'oge dabs-bãma sõorɛ.
23 La nẽr-sɛka sãn yele ya yetɩ: ‹Bɩsɛ-ya, Krisi la boe la
kalam›, bɩɩ ‹bɩsɛ-ya, a boe la ke›, ya da sakɛ. 24 Nẽrba
wʋn wa'am wa parɩm tɩ bãma n de Krisi, la nẽrba wʋn
wa'am wa parɩm tɩ bãma n de Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba
tõnna tõon-yãlma, la yel-kɩrsɩ, bɔɔra tɩ ba sãn tã'agɛ,
ba botɩ nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge la tuuge. 25 Mam
dẽŋɛ yele ya mɛ tɩ la nãn ka paam. 26 Bɛla, ba sãn yele
ya yetɩ: ‹Bɩsɛ-ya, a boe la weem›, da sẽŋɛ-ya. Bɩɩ, ba
sãn yetɩ: ‹A boe la deem›, ya da sakɛ. 27 Nẽrsaala
Dayʋa la lemŋo wʋn ãna wʋ saaga n ẽn yãkɛ dapoore
bɔba nẽegɛ ka paagɛ zanõa bɔba la. 28 Bõn-kɩ'ɩsɩ n boe
zẽ'e-sɛka la, zõa lagsrɩ taaba la bilam.»

Azezi n de Nẽrsaala Dayʋa la lemŋo

(Amarkɩ 13:24-37, Aluki 17:26-36;21:25-33)

29 «Toogo dabsa la poorʋm, wẽntulle wʋn sobge mɛ,
tɩ wõrga kãn le nẽera a peelem, tɩ wõrbiɛ wʋn ze'ele
saazuum lui. La bõn-sɛba n boe saazuum wʋn mĩim
mɛ. 30 La sɛla n pa'alɩ Nẽrsaala Dayʋa la lemŋo la wʋn
puke saazuum. Tɩ dũnia nẽrba buuri wuu wʋn kaasra
fabla. La ba wʋn yẽ Nẽrsaala Dayʋa la n boe sawara
pʋam sẽna la pãŋa, tɩ a na'am pãŋa peelem nẽegɛ zo-
zo'e. 31 La a wʋn tõm na a malɛkadõma, tɩ benkonne
peebe, tɩ ba sẽŋɛ dũnia zʋʋgɔ, la gɔbga, la dapoore, la
zanõrɛ ka lagsɛ nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge la, halɩ ka
paagɛ dũnia tɛka wuu.
32 Dɩkɛ-ya makrɛ la kẽnkãŋa bãŋɛ zãsŋɔ la võorɛ.
Kẽnkãŋa wila sãn wa pusra võ-paala, ya mi tɩ sigre lɛm
mɛ. 33 Bɛla, ya mẽ sãn wa yẽ tɩ bõn-bãna wuu ɩtɩ, ya
bãŋɛ tɩ Nẽrsaala Dayʋa la lɛm mɛ, a boe la zanõrʋm.
34 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ bõn-bãna wuu wʋn ɩta mɛ,
dee tɩ zamãan-ẽna yãŋa tole. 35 Saazuum la tẽŋa wʋn
tole mɛ, la mam yetɔga la kãn malɩn tole.

36 Nẽra nẽra ka mi daar-sɛka la wakat-sɛka tɩ Nẽr-
saala Dayʊa la wʊn leme wa'am, baa malɛkadõma n
boe Nawẽnnɛ yire, bɩɩ Dayʊa la mẽŋa ka mi, sãn
dagna Sɔ Nawẽnnɛ mã'a. 37 Nẽrsaala Dayʊa la lemŋo,
la wʊn ãna wʊ Anoe wakatɛ n yʊʊn ãn se'em na.
38 Se'ere n soe la, lan dẽŋɛ sã'aŋɔ sa-kãtɛ la, nẽrba
yʊʊn diti mɛ dee yũura, tɩ bʊraasɩ dita pɔgsɩ, tɩ pɔgsɩ
ɛlla sɩrba, dee tara ba pɔyɔɔsɩ sɩɩra, halɩ wa paagɛ
daar-sɛka tɩ Anoe kẽ õorŋ-kãtɛ la pʊam na. 39 Ba yʊʊn
ka bãŋɛ tɩ yelle boe, halɩ tɩ saaga wa ni, tɩ ko'om
pe'ege nẽrba la wuu. La mẽ wʊn ãna la bɛla Nẽrsaala
Dayʊa la lemŋo wakatɛ. 40 Daar-ẽŋa bʊraasɩ bayi wʊn
bɔna va'am, tɩ ba dɩkɛ ayɩla, dee basɛ ayẽma. 41 Tɩ
pɔgsɩ bayi wʊn bɔna nẽerʊm, tɩ ba dɩkɛ ayɩla, dee basɛ
ayẽma. 42 Bɛla, guuse ya mẽŋa, se'ere n soe la, ya ka
mi daar-sɛka tɩ ya Zuudãana la wʊn leme wa'am.
43 Bãŋɛ-ya tɩ yidãana sãn mina nayiga n wʊn wa'am
yʊ'ʊŋɔ wakat-sɛka wa zũ ẽ, a wʊn gu'ura a yire mɛ, a
kãn basɛ tɩ nayiga la kẽ zũ ẽ. 44 Bɛla, mãasʊm-ya
gu'ura, tɩ Nẽrsaala Dayʊa la sẽm na wakat-sɛka tɩ ya
ka tẽ'esrɩ tɩ a wʊn wa'am na.»

Tõntõn-sõŋɔ, la tõntõn-be'ego makrɛ

(Aluki 12:41-48)

45 Azezi le yetɩ: «Ãne n de tõntõn-sõŋɔ n tarɩ yɛm? La
de la ẽŋa tɩ a zuudãana wʊn yetɩ a bɩsra a yire yelle,
bɔ'ɔra a tõntõnɩba dia wʊ lan masɛ, dee sẽŋɛ sore.
46 Zuudãana la sãn leme wa yẽ tɩ tõntõnna la tõm wʊ
ẽŋa n yele ẽ se'em na, tõntõnna la tarɩ zu-yẽlga.
47 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ a zuudãana la wʊn dɩkɛ ẽŋa n
tarɩ sɛla la wuu bɔ ẽ mɛ tɩ a bɩsra.
48 La a sãn dɛna tõntõn-be'ego, tẽ'esɛ yetɩ ẽŋa zu-
udãana la yuuri mɛ ka kulna, 49 yãŋa wẽ'era a tõntõn-
taaba la, dita dee yũura la dã-yũuriba, 50 a zuudãana la
wʊn kulum na daar-sɛka tɩ a ka tẽ'esrɩ tɩ a wʊn wa'am,
la wakat-sɛka tɩ a ka mi, wa di'ige ẽ. 51 La a wʊn dige ẽ
mɛ botɩ a lagɩm na pʊlibsum dõma yẽ sɩbgrɛ. Zẽ'e-ẽŋa
tɩ ba wʊn kɛlla, dee dɩkɛ ba nu'usi gɩ nõorʊm.»

Pug-sarsɩ pia makrɛ

25 Azezi ken yetɩ: «Wakat-ẽŋa Nawẽnnɛ so'olʊm
wʊn ãna wʊ pug-sarsɩ pia n dɩkɛ ba fɩtladõma
yese sẽŋɛ tɩ ba ka tʊ'ʊsɛ pɔgdita. 2 Banuu ka tarɩ yɛm,
dee tɩ banuu dɛna yɛm dõma. 3 Tɩ sɛba n ka tarɩ yɛm
na dɩkɛ ba fɩtladõma, dee ka dɩkɛ kaam pa'asɛ. 4 La sɛ-
ba n tarɩ yɛm na dɩkɛ ba fɩtladõma mɛ, dee dɩkɛ kaam
pa'asɛ. 5 Tɩ pɔgdita la yuuge ka sẽna, tɩ gẽem yõkɛ ba,
tɩ ba wuu gĩse.
6 Tɩ sõnsʊa, tɩ ba kaasɛ tagurga yetɩ: ‹Pɔgdita la sẽm
mɛ, isge-ya yese tʊ'ʊsɛ ẽ.› 7 Tɩ pug-sarsɩ la wuu nẽegɛ
malgɛ ba fɩtladõma. 8 Tɩ sɛba n ka tarɩ yɛm na, yele
yɛm dõma la yetɩ: ‹Pʊrgɛ-ya ya kaam na bɔ tɔ, tɩ tõma
fɩtladõma la kĩŋri mɛ.› 9 Tɩ yɛm dõma la lerge yetɩ:
‹Ayɛɩ, tõma sãn ẽŋɛ bɛla, kaam na kãn seke tõma, la
yãma. Sẽŋɛ-ya ka-kɔɔsrɩba la zẽ'am ka da ya mẽŋa
bõnɔ.›
10 Tɩ ba sẽŋɛ tɩ ba ka da, dee tɩ pɔgdita la paam, tɩ
banuu la n mãasʊm kɩ'ɩlɩm na doose pɔgdita la kẽ
pɔgdire la zẽ'am, dee tɩ ba yʊ zanõrɛ.
11 Bɛla poorʊm tɩ pug-sarsɩ banuu la n weege la
wa'am wa wi'ira yetɩ: ‹Zuudãana, zuudãana, yo'oge bɔ
tɔ.› 12 Tɩ pɔgdita la lerge yetɩ: ‹Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ
mam ka mi ya.›
13 Bɛla, guuse ya mẽŋa, se'ere n soe la, ya ka mi daar-
sɛka bɩɩ wakat-sɛka tɩ Nẽrsaala Dayʊa la wʊn leme
wa'am.»

Tõntõnɩba batã makrɛ

(Aluki 19:11-27)

14 «Nawẽnnɛ so'olʊm ken ãna wʊ bʊraaga n boorɩ tɩ
a sẽŋɛ sore, wi a tõntõnɩba dɩkɛ a bõntarsõm pʊɩ ba tɩ
ba bɩsra. 15 A bɔ tõntõnna ayɩla la talã banuu, bɔ ayɩla
talã bayi, dee bɔ ayɩla talã ayɩla. A bɔ nẽra woo masɛ la
ẽn wʊn tã'agɛ se'em tõm, dee sẽŋɛ. 16 Tɩ nẽr-sɛka n
to'oge talã banuu la darɛ tõm yẽ yõorɔ talã banuu
pa'asɛ. 17 Tɩ sɛka n to'oge talã bayi la mẽ tõm yẽ talã
bayi pa'asɛ. 18 La sɛka n to'oge talã ayɩla la sẽŋɛ ka tũ la
boko pĩ a zuudãana ligri la.
19 Tɩ la yuuge, tɩ tõntõnɩba la zuudãana la leme ku-
lum, wa yele ba tɩ ba geele bãma n tõm se'em. 20 Tɩ sɛ-
ka n daan to'oge talã banuu la, tarɩ talã banuu la tɩ a
yẽ pa'asɛ la wa'am wa yetɩ: ‹M zuudãana, fõn daan bɔ
mam na talã banuu, mam tõm yẽ la talã banuu pa'asɛ,
ban wãna.› 21 Tɩ a zuudãana la yele ẽ yetɩ: ‹La ãn sõŋa.
Fʊ de la tõntõn-sõŋɔ n de sɩra dãana. Fõn ẽŋɛ sɩra la
sɛla fẽe tɩ mam bɔ fʊ la ĩyã, mam wʊn basɛ tɩ fʊ sɔna
bõnɔ zozo'e bɩsra. Wa'am wa naagɛ la mam ẽŋɛ sũ-yẽl-
ga.›
22 Tɩ sɛka n to'oge talã bayi la mẽ wa'am wa yetɩ: ‹M
zuudãana, fõn daan bɔ mam na talã bayi, mam tõm yẽ
la talã bayi pa'asɛ, ban wãna.› 23 Tɩ a zuudãana la yele
ẽ yetɩ: ‹La ãn sõŋa. Fʊ de la tõntõn-sõŋɔ n de sɩra
dãana. Fõn ẽŋɛ sɩra la sɛla fẽe tɩ mam bɔ fʊ la ĩyã,
mam wʊn basɛ tɩ fʊ sɔna bõnɔ zozo'e bɩsra. Wa'am wa
naagɛ la mam ẽŋɛ sũ-yẽlga.›
24 Tɩ sɛka n to'oge talã ayɩla la wa'am wa yetɩ: ‹M zu-
udãana, mam mi tɩ fõn de la nẽra yelle n tɔɩ. Fõn lagsrɩ
la bõnkɔɔla sɛba tɩ fõn ka bʊrɛ, dee vaara bõn-sɛba tɩ
fõn ka yɛrgɛ. 25 Bɛla tɩ mam zoe dabeem dɩkɛ fʊ ligri la
sẽŋɛ ka tũ boko pĩ. Fʊ bõnɔ n wãna, to'oge.› 26 Tɩ a zu-
udãana la yele ẽ yetɩ: ‹Tõntõn-be'ego wã, fʊ de la zẽyã-
ka. Fõn mi tɩ mam lagsrɩ la bõnkɔɔla sɛba tɩ mam ka
bʊrɛ, dee vaara bõn-sɛba tɩ mam ka yɛrgɛ la, 27 bɛla, la
de nɩ na fʊ dɩkɛ m ligri la bĩŋe bãnkɩ pʊam, tɩ mam
sãn leme wa'am, m to'oge m ligri la, la yõorɔ.› 28 A yele
bɛla dee yetɩ: ‹To'oge-ya a talã la bɔ sɛka n tarɩ talã pia
la. 29 Se'ere n soe la, nẽr-sɛka n tarɩ, a wʊn to'oge

pa'asɛ tɩ la zo'oge. La sɛka n ka tarɩ, baa sɛla fẽe tɩ a
tarɩ la, ba wʋn to'oge ẽ. 30 La tõntõn-sɛka n ka tarɩ
yõorɔ la, lobe-ya ẽ basɛ yẽŋa lika pʋam. Zẽ'e-ẽŋa tɩ ba
wʋn kɛlla, dee dɩkɛ ba nu'usi gɩ nõorʋm.› »

Azezi wʋn di buuri wuu sarɩya dũnia ba'asgɔ daarɛ

31 «Nẽrsaala Dayʋa la sãn leme wa'am la a na'am
pãŋa, la a malɛkadõma wuu, a wʋn zĩ'ire la a na'am
bĩmbĩnne zuo. 32 Tɩ dũnia so'olʋm wuu nẽrba wʋn
lagsɛ a nẽŋam, tɩ a welge nẽrba la yẽma yẽma wʋ
dũnsĩina n welgrɩ a piisi, la a bʋʋsɩ se'em na. 33 La a
wʋn ze'ele piisi la a zʋʋgɔ bɔba, dee ze'ele bʋʋsɩ a gɔb-
ga bɔba.
34 Tɩ naba la wʋn yele sɛba n boe a zʋʋgɔ la yetɩ:
‹Wa'am-ya, yãma sɛba n tarɩ mam Sɔ Nawẽnnɛ yel-
sõnnɛ na. To'oge-ya so'olʋm na tɩ Nawẽnnɛ daan põn
mãasʋm tɩ a bɔ ya halɩ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo la.
35 Se'ere n soe la, mam kɔm daan dõnnɩ mɛ, tɩ yãma bɔ
mam dia. Koyũuro daan tarɩ mam mɛ, tɩ yãma bɔ mam
ko'om tɩ mam yũ. Mam daan de la sãana, tɩ yãma
to'oge mam. 36 Mam daan de la beele, tɩ yãma bɔ mam
futo tɩ mam yɛ. Mam daan bẽ'erɩ mɛ, tɩ yãma wa'am
wa bɩsɛ mam, la mam daan boe la yʋ'a deem, tɩ yãma
wa'am mam zẽ'am.› 37 La nẽr-sɛba n ẽŋɛ sɛla n masɛ la
wʋn lerge yetɩ: ‹Zuudãana, la de la wakat-kãna tɩ tõma
yẽ fõn, tɩ fõn kɔm dõnnɩ, tɩ tõma bɔ fõn dia? Bɩɩ
koyũuro tarɩ fõn, tɩ tõma bɔ fõn ko'om? 38 La wakat-kã-
na tɩ tõma yẽ fõn, tɩ fõn dɛna sãana, tɩ tõma to'oge
fõn? Bɩɩ fõn de beele, tɩ tõma bɔ fõn futo tɩ fõn yɛ?
39 La wakat-kãna tɩ fõn bẽ'erɩ, tɩ tõma wa'am wa bɩsɛ
fõn, bɩɩ fõn boe yʋ'a deem, tɩ tõma wa'am fõn zẽ'am?›
40 Tɩ naba la wʋn lerge ba yetɩ: ‹Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ
yãma n daan ẽŋɛ sɛla wuu bɔ mam nẽrba la, baa la
sãn dɛna la nẽr-pɩka ayɩla tɩ ya ẽŋɛ bɔ, la de la mam tɩ
ya bɔ.›
41 La a wʋn yele sɛba n boe a gɔbga bɔba la yetɩ:
‹Sẽŋɛ-ya fõrgɛ, Nawẽnnɛ kã'a-be'ego boe ya zuo. Sẽŋɛ-
ya ka kẽ bugum n ka kĩŋri tɩ Nawẽnnɛ mãasʋm tɩ a
kẽ'esɛ Asũtãana, la a malɛkadõma la pʋam. 42 Se'ere n
soe la, mam kɔm daan dõnnɩ mɛ, tɩ yãma ka bɔ mam
dia. Tɩ koyũuro daan tara mam, tɩ yãma ka bɔ mam
ko'om tɩ mam yũ. 43 Mam daan de la sãana, tɩ yãma ka
to'oge mam. Mam daan de la beele, tɩ yãma ka bɔ
mam futo tɩ mam yɛ. Mam daan bẽ'erɩ mɛ, tɩ yãma ka
wa'am wa bɩsɛ mam. Mam daan boe la yʋ'a deem, tɩ
yãma ka wa'am mam zẽ'am.› 44 La ba wʋn lerge ẽ yetɩ:
‹Zuudãana, la de la wakat-kãna tɩ tõma daan yẽ fõn, tɩ
fõn kɔm dõnnɩ, bɩɩ koyũuro tarɩ fõn, bɩɩ fõn de sãana,
bɩɩ beele, bɩɩ fõn bẽ'erɩ, bɩɩ fõn boe yʋ'a deem, dee tɩ
tõma ka sõŋɛ fõn?› 45 Tɩ a wʋn lerge ba yetɩ: ‹Mam yetɩ
ya la sɩra, tɩ yãma n daan ka ɩtɩ bɛla bɔ'ɔra mam nẽrba
la, baa la sãn dɛna la nẽr-pɩka ayɩla tɩ ya ka ẽŋɛ bɔ ẽ, la
de la mam tɩ ya ka ẽŋɛ bɔ.›
46 La bãma wʋn sẽŋɛ ka kẽ nãmsgɔ n ka ba'asrɩ
pʋam. La sɛba n ẽŋɛ sɛla n masɛ la wʋn yẽ vɔm n ka
ba'asrɩ.»

Ba eerɩ sore tɩ ba yõkɛ Azezi
(Amarkɩ 14:1-2, Aluki 22:1-2, Azã 11:45-53)

26 Azezi n daan tɔgɛ yetɔg-bãma wuu kɩ'ɩlɩm na, a
yele a karẽnbiisi la yetɩ: 2 «Yãma mi tɩ la deege la
dabsa ayi tɩ Zɔɔg-basɛ kibsa paagɛ, tɩ ba wʋn yõkɛ
Nẽrsaala Dayʋa la ka bɔ tɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo kʋ.»
3 Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma
daan sẽŋɛ ka lagsɛ la taaba Akayifu yire. Akayifu daan
de la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la nẽŋadãana.
4 Ba daan tɔgɛ la taaba kʋ yetɩ, ba ẽŋɛ yɛm yõkɛ Azezi
kʋ. 5 La ba yetɩ: «Tɩ da kãn ẽŋɛ-ya bɛla kibsa la pʋam, tɩ
nẽrba la wʋn gire mɛ.»

Pɔka n ka'agɛ tɩdarɛ kaam ẽŋɛ Azezi zuo
(Amarkɩ 14:3-9, Azã 12:1-8)

6 Azezi daan boe la Betani tẽŋa, Asimõ n wa dɛna
kõnkonne na yire. 7 Tɩ ba daan bɔna mĩ dita, tɩ pɔka
tarɩ albatrɩ dugla n pɩrɛ la tɩdarɛ ka-sõma ligri n
zo'oge, wa'am Azezi zẽ'am wa ka'agɛ kaam na ẽŋɛ
Azezi zuugo. 8 Tɩ a karẽnbiisi la yẽ bɛla, tɩ ba sũure
sã'am. Tɩ ba yele taaba yetɩ: «Bẽm tɩ a sã'am kaam na
wãna? 9 Ba tã nɩ wʋn koose kaam wã ligri zo'oge mɛ,
dɩkɛ bɔ nasdõma.» 10 Tɩ Azezi bãŋɛ ba tẽ'esgɔ la, yele
ba yetɩ: «Bẽm ẽŋɛ tɩ ya tɔgra pɔka la tɩ a sũure sã'am?
Ẽn ẽŋɛ sɛla bɔ mam na de la tõon-sõŋɔ. 11 Nasdõma
boe la ya lɛ mɛ wakatɛ wuu, la mam kãn bɔna la ya
wakatɛ wuu. 12 Ẽŋa n ka'agɛ kaam na ẽŋɛ mam zuo la,
a ẽŋɛ la ba wʋn ẽŋɛ mam se'em mam laarɛ daarɛ.
13 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ dũnia wã zẽ'e-sɛka wuu tɩ ba
wʋn mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la, ba mẽ wʋn tɔgɛ pɔka
wã n ẽŋɛ mam se'em wã, tɩ ba tẽra a yelle.»

Azudaasɩ eerɩ sore tɩ a pa'alɛ tɩ ba yõkɛ Azezi
(Amarkɩ 14:10-11, Aluki 22:3-6)

14 Tɩ Azezi karẽnbiisi pia la ayi la nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n
de Azudaasɩ Iskariyo, daan sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõ-
ma zẽ'am 15 ka yele ba yetɩ: «Ya wʋn bɔ mam na bẽm,
tɩ m pa'alɛ ya sore tɩ ya yõkɛ Azezi?» Tɩ ba bɔ ẽ lig-kõba
pitã. 16 La pɔsɛ la wakat-ẽŋa tɩ a ɛɛra sore tɩ a pa'alɛ tɩ
ba yõkɛ Azezi.

Azezi diti Zɔɔg-basɛ kibsa la a karẽnbiisi
(Amarkɩ 14:12-26, Aluki 22:7-23, Azã 13:21-30, 1 Korẽntɩ 11:23-25)

17 Borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ kibsa la pɔspɔsɩ daarɛ, tɩ
Azezi karẽnbiisi la sẽŋɛ a zẽ'am ka soke ẽ yetɩ: «Fõn
boorɩ tɩ tɩ sẽŋɛ la bɛ ka mãasʋm Zɔɔg-basɛ kibsa la tɩ
fʋ di?» 18 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Sẽŋɛ-ya tẽŋa la pʋam
Abõnɔ yire ka yele ẽ yetɩ: ‹Karẽnsãama la yetɩ, ẽŋa
wakatɛ paagɛ mɛ, la de la fõn yire tɩ ẽŋa wʋn di Zɔɔg-

basɛ kibsa la, la a karẽnbiisi.› » 19 Tι karẽnbiisi la ẽŋɛ Azezi n yele ba se'em na, mãasʋm Zɔɔg-basɛ kibsa la.

20 Tι wẽnnɛ daan mã'agɛ, tι Azezi la a karẽnbiisi pia la ayi la sẽŋɛ yire la pʋam ka zẽa dita. 21 Ban daan dita la, tι Azezi yele ba yetι: «Mam yetι ya la sιra sιra, tι ya nẽra ayιla n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ mam.» 22 Tι a karẽnbiisi la sũure sã'am halι, tι ba sɔkra ẽ ayιla ayιla yetι: «Zuudãana, la de la mam bιι?» 23 Tι a lerge ba yetι: «Sɛka n wʋn yɛglɛ la mam tũm a nu'ugo laaga pʋam na, la de la ẽŋa n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ mam. 24 Nẽrsaala Dayʋa la wʋn ki wʋ la yʋʋn põn gʋlsɛ a yelle se'em Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na. La nẽr-sɛka n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ Nẽrsaala Dayʋa la wʋn yẽ toogo. Nẽrẽŋa ma daan sãn ka dɔgɛ nι ẽ n sõι.» 25 Tι Azudaasι n de nẽr-sɛka n daan wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ Azezi la soke ẽ yetι: «Karẽnsãama, la de la mam bιι?» Tι Azezi yele ẽ yetι: «Fõn yele la bɛla.»

26 Ban daan boe mĩ dita la, tι Azezi dιkɛ borborι pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee fiise bɔ a karẽnbiisi la yetι: «To'oge-ya di. Ẽna de la mam ĩyã.» 27 Dee dιkɛ bõn-yũula pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee bɔ ba yetι: «To'oge-ya ya wuu yũ. 28 Bãna wã de la mam zιιm n wʋn yese saagɛ nẽrba zozo'e ĩyã, pa'alɛ tι Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ la ba tι a basɛ ba tõon-be'ero taalɛ. 29 Mam yetι ya tι, mam kãn le yũ viinye biɛ bõn-yũula wã, halι tι la ka paagɛ daar-sɛka tι mam wʋn le naagɛ la ya yũ ba mam Sɔ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.» 30 Tι ba daan yõom yõoma pẽgɛ Nawẽnnɛ, dee yese wɛ'ɛsa Oliivi tãŋam.

Azezi yetι Apιyɛɛrι wʋn sι'ιsɛ ẽŋa

(Amarkι 14:27-31, Aluki 22:31-34, Azã 13:36-38)

31 Tι Azezi yele a karẽnbiisi la yetι: «Yãma wuu wʋn lebe la poorʋm dee basɛ mam zĩna yʋ'ʋŋɔ, se'ere n soe la, la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetι: ‹Mam wʋn kʋ dũnsĩina, dee tι piisi la wιrgɛ.› » 32 La Azezi le yele ba yetι: «La mam sãn wa vo'oge, mam wʋn dẽŋɛ ya nẽŋa sẽŋɛ Galile.» 33 Tι Apιyɛɛrι yele yetι: «Baa bãna wuu sãn lebe poorʋm dee basɛ fõn, mam kãn malιn basɛ fõn.» 34 Tι Azezi yele ẽ yetι: «Mam yetι fʋ la sιra, tι zĩna yʋ'ʋŋɔ wã, lan dẽŋɛ nõ-rɔɔgɔ n wʋn kaasɛ, fʋ wʋn sι'ιsɛ nõorɛ atã tι fõn ka mi mam.» 35 Tι Apιyɛɛrι yele yetι: «Baa la sãn dɛna tι mam lagιm na fõn ki, mam kãn malιn sι'ιsɛ fõn.» Tι Azezi karẽnbiisi la wuu lagιm yele bɛla.

Azezi pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ Getsemane

(Amarkι 14:32-42, Aluki 22:39-46)

36 Azezi la a karẽnbiisi la daan sẽŋɛ ka paagɛ la zẽ'e-sɛka tι ba wi'iri tι Getsemane, tι a yele a karẽnbiisi la yetι: «Zĩ'ire-ya kalam, dee tι m sẽŋɛ nẽŋa ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ.» 37 La Azezi tarι la Apιyɛɛrι, la Azebede dayɔɔsι bayi la sẽŋɛ. Tι a sũure sã'am halι zozo'e, tι a palẽŋa ẽgra. 38 Tι a yele ba yetι: «Sũ-sã'aŋɔ n tarι mam zozo'e tι la ãna wʋ mam yetι m ki mɛ na. Weege-ya kalam gu'ura mam, da gĩse-ya.» 39 La a sẽŋɛ la nẽŋa fẽe ka võglɛ a nẽŋa tẽŋa pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ yetι: «M Sɔ, la sãn tãna, fʋ basɛ tι nãmsgɔ ẽna tole dee basɛ ma. La, la da kãn dɛna mam n boorι se'em, la dɛna fõn boorι se'em.»

40 La a lebe a karẽnbiisi la zẽ'am ka yẽ tι ba gĩsri mɛ. Tι a soke Apιyɛɛrι yetι: «Yãma ka tã'agɛ naagɛ la mam gu karf-ayιla mã'a ka gĩse? 41 Basɛ-ya gẽem dee pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ tι yelle da paagɛ ya tι ya lui. Ya sιa boorι mɛ, la ya ĩyã la ka tarι pãŋa.»

42 La a daan le lebe mɛ ka pʋ'ʋsɛ yetι: «M Sɔ, nãmsgɔ wã sãn ka tãna wʋn tole dee basɛ mam, la sãn dɛna tι mam nãmsɛ, basɛ tι fõn boorι se'em ẽŋɛ.» 43 La a le lebe a karẽnbiisi la zẽ'am ka yẽ tι ba le gĩsra mɛ, se'ere n soe la, gẽem n daan ba tara ba.

44 Tι a basɛ ba, dee le lebe nõorɛ atã pʋam ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ tɔgɛ yetɔg-bãma mẽŋa. 45 Dee leme wa'am a karẽnbiisi la zẽ'am wa soke ba yetι: «Ya gĩsri mɛ dee vɔ'ɔsra? Wakatɛ paagɛ mɛ, tι ba wʋn dιkɛ Nẽrsaala Dayʋa la ẽŋɛ tõon-be'ero dõma nu'usum. 46 Isge-ya tι tι sẽŋɛ. Sɛka n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ mam na n wãna n sẽm.»

Ba yõkɛ Azezi

(Amarkι 14:43-50, Aluki 22:47-53, Azã 18:3-12)

47 Azezi n daan ken tɔgra la, tι Azudaasι n de a karẽnbiisi pia la ayi la nẽra ayιla doose la nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e sẽŋɛ paam. Ba daan tarι la sʋkɔbrɔ la dɔa. La de la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma n daan tõm ba. 48 La Azudaasι n wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ ẽ na, põn pa'alɛ ba mɛ yetι: «Sɛka tι mam wʋn kɔkɛ ẽ na, la de la ẽŋa, yõkɛ-ya ẽ.»

49 La ẽn paam na, a sẽŋɛ mɛ tɔtɔ lɛm Azezi, pʋ'ʋsɛ ẽ yetι: «Karẽnsãama, zaanõorɛ», dee kɔkɛ ẽ. 50 Tι Azezi yele ẽ yetι: «M sιrɛ, ẽŋɛ fõn wa'am tι fʋ ẽŋɛ se'em na.» Tι nẽrba la paagɛ yõkɛ Azezi. 51 Tι nẽr-sɛba n daan boe la Azezi la, nẽra ayιla fooge a sʋkɔbgɔ sɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tõntõnna tʋbrɛ fiige. 52 Tι Azezi yele ẽ yetι: «Lebse sũm fʋ sʋ'a la a fʋʋgɔ pʋam, se'ere n soe la, sɛba n zɛbrι la sʋ'ʋsι, sʋ'ʋsι n wʋn kʋ ba. 53 Fõn ka mi tι mam tã wʋn sose m Sɔ Nawẽnnɛ, tι a tõm malɛkadõma n gãnnι tʋsa tʋsa pia la ayi? 54 La mam sãn ẽŋɛ nι bɛla, Nawẽnnɛ gõŋɔ n yetι la wʋn ẽŋɛ se'em na, wʋn ẽŋɛ la wãne ẽŋɛ?»

55 A tɔgɛ bɛla, dee soke nẽr-kʋʋŋɔ la yetι: «Yãma sẽm na sʋkɔbrɔ, la dɔa tι ya yõkɛ mam wʋ mam de la fãara la? Mam daan boe la yãma mɛ Wẽnde-kãtʋm na daarɛ woo zãsna nẽrba, tι yãma ka yõkɛ mam. 56 La bõn-bãna wuu ẽŋɛ tι Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba n yʋʋn yele se'em Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na n ẽŋɛ.» Tι a karẽnbiisi la wuu zoe dee basɛ ẽ.

Ba tarɩ Azezi sẽŋɛ Zifdõma sarɩyaditba zẽ'am
(Amarkɩ 14:53-65, Aluki 22:54-55,63-71, Azã 18:13-14,19-24)

57 Sɛba n daan yõkɛ Azezi la, tarɩ ẽ sẽŋɛ la kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana Akayifu yire. Bilam tɩ lɔɔ karẽnsãandõ-
ma, la tẽŋa la kẽma daan lagsɛ. 58 Tɩ Apɩyɛɛrɩ daan bɔ-
na poorʊm zãazãarɛ dɔla ka paagɛ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana la yire, kẽ naagɛ la tõntõnɩba zẽa tɩ a bɩsɛ
yelle la n wʊn ba'asɛ se'em. 59 Kãabgɔ kẽma nẽŋadõ-
ma, la sarɩyaditba la wuu daan eerɩ la yelle tɩ ba parɩm
bɔ Azezi botɩ ba kʊ ẽ. 60 La ba ka yẽ, baa la nẽrba zo-
zo'e n parɩm põmpɔrŋɔ kaseto bɔ ẽ na. Tɩ nẽrba bayi
yãŋa isge 61 yetɩ: «Bʊraa wã daan yetɩ, ẽŋa tã wʊn
wõrgɛ Wẽnde-kãtɛ la, dee le mẽ ẽ dabsa atã pʊam.»
62 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la isge soke Azezi yetɩ:
«Ban tɔgɛ fõn se'em na, fõn kãn lerge se'ere?» 63 Tɩ
Azezi ka lerge se'ere. Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la
yele ẽ yetɩ: «Pɔɩ la Nawẽnnɛ n de vɔm dãana la yʊ'ʊrɛ,
fʊ sãn dɛna la Krisi, Nawẽnnɛ Dayʊa la, yele to.» 64 Tɩ
Azezi lerge ẽ yetɩ: «La de la fõn yele se'em na. La mam
yetɩ ya tɩ ya wʊn yẽ Nẽrsaala Dayʊa la, tɩ a zĩ Nawẽnnɛ
n de pãŋa dãana la zʊʊgɔ bɔba, ya wʊn yẽ tɩ a boe
sawara pʊam sẽna.» 65 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la
ãasʊm a mẽŋa futo, dee yetɩ: «A tʊʊrɩ la Nawẽnnɛ. Tɩ
ka le ɛɛra tɩ nẽra le bɔ kaseto. Ya wõm ẽn tʊʊrɩ Nawẽn-
nɛ se'em. 66 Yãma tẽ'esɛ la bẽm?» Tɩ ba lerge yetɩ: «A
masɛ la kũm.»
67 Tɩ ba tʊbsɛ nõtõorʊm mĩ a nẽŋa, dee wẽ ẽ na
kũnkũra. Tɩ basɛba wẽ a pɛgsɩ, 68 dee yele ẽ yetɩ: «Krisi,
bãŋɛ sɛka n wẽ fõn tɔgɛ pa'alɛ tɔ.»

Apɩyɛɛrɩ sɩ'ɩsɛ tɩ ẽŋa ka mi Azezi
(Amarkɩ 14:66-72, Aluki 22:56-62, Azã 18:15-18,25-27)

69 Apɩyɛɛrɩ daan zĩ la yire la zẽnzakam, tɩ tõntõn-pɔka
lɛm ẽ yele ẽ yetɩ: «Fõn mẽ daan boe la Azezi n de Galile
nẽra la lɛ.» 70 Tɩ a sɩ'ɩsɛ ba wuu nẽŋam yetɩ: «Mam ka
bãŋɛ fõn boorɩ tɩ fʊ yele se'em.» 71 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yese
yaŋa nõorʊm, tɩ tõntõn-pɔka ayẽma yẽ ẽ, yele sɛba n
boe mĩ na yetɩ: «Ẽna mẽ daan boe la Azezi n ze'ele
Nazarɛtɩ la lɛ.» 72 Tɩ Apɩyɛɛrɩ le sɩ'ɩsɛ pɔɩ yetɩ: «Mam ka
mi bʊraaga wã.» 73 Tɩ la ẽŋɛ fẽe, tɩ sɛba n ze mĩ na, lɛm
Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Asɩra, fõn de la ba nẽra ayɩla, se'ere n
soe la, fʊ yetɔga n pa'alɛ fõn ze'ele zẽ'a.» 74 Tɩ Apɩyɛɛrɩ
pɔɩ yetɩ: «Mam ka mi bʊraaga wã, mam sãn parɩm mɛ,
Nawẽnnɛ sɩbgɛ ma.» Wakat-ẽŋa mẽŋa tɩ nõ-rɔɔgɔ
kaasɛ. 75 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yãŋa tẽegɛ Azezi n daan yele ẽ
yetɩ: «Lan dẽŋɛ nõ-rɔɔgɔ n wʊn kaasɛ, fʊ wʊn sɩ'ɩsɛ
nõorɛ atã tɩ fõn ka mi mam» na. Tɩ Apɩyɛɛrɩ yese yẽŋa
ka kɛlla la sũ-sã'aŋɔ zozo'e.

Ba tarɩ Azezi sẽŋɛ gɔmna Apilatɩ zẽ'am
(Amarkɩ 15:1, Aluki 23:1-2, Azã 18:28-32)

27 Beere n daan wiige bulika, tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma la wuu lagsɛ tɔgɛ kʊ
yetɩ ba kʊ Azezi. 2 Tɩ ba lʊ ẽ tarɩ sẽŋɛ Apilatɩ n de gɔm-
na zẽ'am ka bɔ ẽ.

Azudaasɩ kũm
(Tõoma 1:18-19)

3 Azudaasɩ n de sɛka n daan pa'alɛ tɩ ba yõkɛ Azezi la,
n yẽ tɩ ba tɔgɛ Azezi yelle kʊ yetɩ ba kʊ ẽ na, a sũure
sã'am mɛ. Tɩ a tarɩ lig-kõba pitã la sẽŋɛ tɩ a ka lebse
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma la, 4 dee yetɩ:
«Mam ẽŋɛ la be'em, mam n pa'alɛ tɩ ba yõkɛ sɛka n ka
ẽŋɛ be'em tɩ ba kʊ ẽ na.» Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «La ka pakɛ
tõma. La de la fõn yelle.» 5 Tɩ Azudaasɩ dɩkɛ ligri la
lobge Wẽnde-kãtɛ la pʊam, dee sẽŋɛ ka pire mĩ'isi ki.
6 Tɩ kãabgɔ kẽma la dɩkɛ ligri la yetɩ: «Ba de la zɩɩm
ligri, la ka masɛ tɩ tɩ dɩkɛ ba naagɛ la Wẽnde-kãtɛ la
ligri.» 7 Tɩ ba bãm, dɩkɛ ligri la da yagba va'am tɩ a dɛna
sãama laarɛ zẽ'am. 8 Bɛla n soe tɩ ba ken wi'ira zẽ'e-ẽŋa
tɩ zɩɩm va'am, halɩ wa paam zĩna. 9 La de la bɛla tɩ
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azeremi n yʊʊn gʊlsɛ se'em na ẽŋɛ.
A yʊʊn yetɩ: «Ba dɩkɛ la lig-kõba pitã, lig-sɛba tɩ Ɩs-
rayɛlɩ dõma sakɛ tɩ ba dɩkɛ da ẽ na, 10 ba dɩkɛ la bãma
da yagba va'am wʊ Zuudãana Nawẽnnɛ n yele mam
se'em na.»

Ba tɔgɛ kʊ yetɩ ba kʊ Azezi
(Amarkɩ 15:2-20, Aluki 23:3-5,13-25, Azã 18:33—19:16)

11 Ban daan tarɩ Azezi sẽŋɛ gɔmna la zẽ'am na, tɩ a
soke ẽ yetɩ: «Fõn de la Zifdõma naba?» Tɩ Azezi lerge ẽ
yetɩ: «La de la fõn yele se'em na.» 12 La kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma daan dõrɛ ẽ mɛ, tɩ a ka
lerge se'ere. 13 Tɩ Apilatɩ yele ẽ yetɩ: «Fõn ka wõm ban
tɔgrɩ se'em wuu dõta fɔ?» 14 Tɩ Azezi ka lerge yetɔga la
baa ayɩla, tɩ la di'ige gɔmna la halɩ zozo'e.
15 La Zɔɔg-basɛ kibsa wakatɛ woo gɔmna la ẽn yese la
nẽra ayɩla yʊ'a deem basɛ, nẽr-sɛka tɩ nẽr-kʊʊŋɔ la
boorɩ. 16 La wakat-ẽŋa bibɛ'a ayɩla n daan boe yʊ'a
deem, tɩ a yʊ'ʊrɛ dɛna Abarabasɩ, tɩ nẽrba wuu mina a
yelle. 17 Tɩ nẽr-kʊʊŋɔ la n lagsɛ la, tɩ Apilatɩ soke ba
yetɩ: «Ãne tɩ yãma boorɩ tɩ m yese basɛ bɔ ya,
Abarabasɩ bɩɩ Azezi tɩ ba wi'iri tɩ Krisi la?» 18 Apilatɩ
daan mi tɩ la de la sũure ĩyã tɩ ba yõkɛ Azezi wa bɔ ẽŋa.
19 La Apilatɩ n daan zĩ sarɩyadia zẽ'am na, tɩ a pɔga
tõm tɩ ba wa yele ẽ yetɩ: «Yese fʊ nu'ugo pʊpeelem
dãana la yelle pʊam, se'ere n soe la, mam zãasʊm mɛ
a yelle yʊ'ʊŋɔ, tɩ la nãmsɛ mam zozo'e.»
20 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma daan
yele nẽrba la mɛ tɩ ba sose Apilatɩ tɩ a basɛ Abarabasɩ
bɔ ba, dee kʊ Azezi. 21 Tɩ gɔmna la le soke ba yetɩ:

«Nẽr-bãna bayi wã, yãma boorɩ tɩ m basɛ la ãne bɔ
ya?» Tɩ ba lerge yetɩ: «Abarabasɩ.» 22 Tɩ a soke ba yetɩ:
«Bɛla, yãma boorɩ tɩ m ẽŋɛ Azezi tɩ ba wi'iri tɩ Krisi la, la
wãne?» Tɩ ba wuu lerge yetɩ: «Ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.»
23 Tɩ a soke ba yetɩ: «A ẽŋɛ la bẽm n de be'em?» Tɩ ba
malɩn tɔgra ke'enke'em yetɩ: «Ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.»
24 La Apilatɩ n yẽ tɩ ẽŋa kãn yãŋɛ ẽŋɛ sɛla, dee tɩ nẽrba
la gita pa'asra la, tɩ a dɩkɛ ko'om peege a nu'usi nẽr-
kʊʊŋɔ la wuu nẽŋam, dee yele yetɩ: «Mam nẽŋa ka
boe ẽna wã kʊa pʊam. La de la yãma yelle.» 25 Tɩ nẽr-
kʊʊŋɔ la wuu lerge yetɩ: «A kʊa la taalɛ bɔna tõma la tɩ
kɔma zuto.» 26 Tɩ Apilatɩ basɛ Abarabasɩ bɔ ba, dee botɩ
ba wẽ Azezi la ka'asa, dee dɩkɛ ẽ bɔ tɩ ba ka ka ẽ dɔ-pu-
urŋa zuo.
27 Tɩ gɔmna la sʊdaasɩ tarɩ Azezi kẽ gɔmna la yire, tɩ
sʊdaasɩ wuu lagsɛ kaagɛ ẽ. 28 Tɩ ba yɛɛsɛ Azezi futo,
dee yɛ ẽ fuugo n de gomusga, 29 dɩkɛ gõ'osɩ wʊgɛ
mũŋa vuge ẽ, dɩkɛ dasaarɛ zãntɛ a zʊʊgɔ nu'ugo, yãŋa
ka dũma tẽŋa a nẽŋam la'ara ẽ yetɩ: «Zifdõma naba,
naa!» 30 La ba daan tʊbsrɩ la nõtõorʊm ɩta ẽ, dee tɔ'ɔs-
ra dasaarɛ la wẽ'era a zuugo. 31 La ban la ẽ kɩ'ɩlɩm na,
ba yɛɛgɛ gomusga fuugo la mɛ, dee dɩkɛ a mẽŋa fuu-
go la lebe yɛ ẽ, tara ẽ wɛ'ɛsa tɩ ba ka ka dɔ-puurŋa zuo.

Ba ka Azezi dɔ-puurŋa zuo

(Amarkɩ 15:21-32, Aluki 23:26-43, Azã 19:17-27)

32 Ban daan ze'ele tẽŋa pʊam yɛsra la, ba tʊ'ʊsɛ la
bʊraaga ayɩla yʊ'ʊrɛ n de Asimõ n ze'ele Sirɛnɩ, tɩ ba
pẽrgɛ ẽ tɩ a to'oge Azezi kũm dɔ-puurŋa la buke. 33 Tɩ
ba paagɛ zẽ'a tɩ ba wi'iri a yʊ'ʊrɛ tɩ Golgota, a võorɛ de
la zuwaŋrɛ zẽ'a, 34 dɩkɛ dãam n gaam na tɩɩm n ãn too-
go bɔ Azezi tɩ a yũ. Tɩ a leme ba, zagsɛ ka yũ. 35 Tɩ ba
daan ka ẽ dɔ-puurŋa zuo, dee dɩkɛ a futo tɩ ba pʊɩ la
taaba, pɔsɛ tɩ ba bãŋɛ nẽra woo n wʊn to'oge sɛka.
36 Dee yãŋa zẽa gu'ura ẽ. 37 Ba daan gʊlsɛ la gʊlsgɔ
pa'alɛ se'ere n soe tɩ ba kʊ ẽ, lablɛ a zuum dɔ-puurŋa la
zuo. Ba daan gʊlsɛ yetɩ:

«Ẽna de la Azezi
n de Zifdõma naba la.»

38 Ba daan tarɩ la fãarba bayi wa po ka dɔ-puursi zuto,
ayɩla Azezi zʊʊgɔ bɔba, ayẽma a gɔbga bɔba. 39 Tɩ sɛba
n dolɩ bilam tɔlla la, lɔbra ba zuto dee tʊʊra ẽ 40 yetɩ:
«Dagɩ fõn daan yetɩ fõn wʊn wõrgɛ Wẽnde-kãtɛ la, dee
le mẽ ẽ dabsa atã pʊam? Fʊ sãn sɩrɩ dɛna la Nawẽnnɛ
Dayʊa, fãagɛ fʊ mẽŋa ze'ele dɔ-puurŋa la zuo sige.»
41 Kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma, la
tẽŋa la kẽma mẽ daan tʊʊrɩ ẽ mɛ yetɩ: 42 «A daan fãa-
grɩ nẽrba basɛba mɛ, dee ka tãna wʊn fãagɛ a mẽŋa. A
sãn dɛna Ɩsrayɛlɩ dõma naba, a ze'ele dɔ-puurŋa la zuo
sige nãnannɛ wã, tɩ tõma wʊn bɔ ẽ sɩra. 43 A te'ege
Nawẽnnɛ mɛ yetɩ ẽŋa de la Nawẽnnɛ Dayʊa, Nawẽnnɛ
sãn nõŋɛ ẽ, a fãagɛ ẽ lɛɛlɛ wã.» 44 Tɩ fãarba la tɩ ba ka
dɔ-puursi zuto lɛm ẽ na mẽ tɔgra ẽ be'em.

Azezi kũm

(Amarkɩ 15:33-41, Aluki 23:44-49, Azã 19:28-30)

45 La daan pɔsɛ la wʊntɛɛŋa zuu-tẽŋasʊka, tɩ tẽŋa la
wuu lebge lika tarɩ ka paagɛ zaanõorɛ karf-atã. 46 Karf-
atã la wakatɛ tɩ Azezi tɔgɛ ke'enke'em yetɩ: «Eli, Eli,
lama sabaktani.» La võorɛ de la: «Mam Wẽnnaam,
mam Wẽnnaam, bẽm tɩ fõn basɛ mam?» 47 Tɩ sɛba n ze
lɛm bilam na basɛba wõm bɛla, yetɩ: «A wi'iri la A'eli.»
48 Tɩ ba nẽra ayɩla zoe sẽŋɛ ka dɩkɛ nẽtɩŋa lʊsɛ dã-
mĩ'isgo pʊam zẽkɛ la dɔɔgɔ bɔ ẽ tɩ a yũ. 49 Tɩ sɛba yetɩ:
«Basɛ tɩ gu bɩsɛ A'eli la sãn wʊn wa'am wa fãagɛ ẽ.»
50 Tɩ Azezi le kaasɛ ke'enke'em, dee ki. 51 Tɩ fuugo la n
yuli Wẽnde-kãtɛ la pʊam beŋe zẽ'e-sõŋɔ la ãagɛ pʊsʊ-
ka saazuum halɩ ka paagɛ tẽŋa. Tɩ tẽŋa mĩim, tɩ
tãmpĩisi wõrɛ. 52 Tɩ yɔɔrɔ be'ese, tɩ pʊpeelem dõma zo-
zo'e n yʊʊn ki vo'oge. 53 Tɩ Azezi n wa vo'oge la, tɩ ba
ze'ele yɔɔrɔ pʊam yese kẽ Zerizalɛm, tɩ nẽrba zozo'e yẽ
ba. 54 La Rom sʊdaasɩ kɛ'ɛma, la sʊdaasɩ la n ze gu'ura
Azezi la n yẽ tẽŋa la n mĩim, la bõn-sɛba n ẽŋɛ la,
dabeem n yõkɛ ba zozo'e, tɩ ba yetɩ: «A sɩrɩ de la
Nawẽnnɛ Dayʊa.»
55 La pɔgsɩ zozo'e n daan ze zãazãarɛ dee bɩsra, ba
daan ze'ele la Galile doose Azezi tɩ ba sõŋra ẽ.
56 Amaari n ze'ele Magdala, la Amaari n de Azakɩ la
Azozɛfʊ ma, la Azebede dayɔɔsɩ la ma n daan boe pɔg-
bãma pʊam.

Azezi laarɛ

(Amarkɩ 15:42-47, Aluki 23:50-56, Azã 19:38-42)

57 Bʊraaga ayɩla n daan de bõntarsa, n ze'ele Ari-
mate, tɩ a yʊ'ʊrɛ dɛna Azozɛfʊ. A de la Azezi karẽnbia.
58 Wẽnnɛ n daan mã'agɛ, tɩ a sẽŋɛ Apilatɩ zẽ'am ka sose
ẽ tɩ a basɛ tɩ a dɩkɛ Azezi kũm na sẽŋɛ ka laagɛ. Tɩ Api-
latɩ bɔ nõorɛ tɩ ba bɔ ẽ. 59 Tɩ Azozɛfʊ dɩkɛ kũm na, dɩkɛ
tãn-paalɛ n ãn sõŋa vile ẽ, 60 tarɩ ẽ ka laagɛ yɔ-paalɛ
pʊam tɩ a botɩ ba tũ tãmpĩa ĩyã, a mẽŋa ĩyã. Tɩ ba bilge
kug-kãtɛ lige yɔɔgɔ la nõorɛ dee fõrgɛ. 61 Amaari n
ze'ele Magdala, la Amaari ayẽma la daan zĩ mɛ tɩ ba
nẽŋa tɔ yɔɔgɔ la.
62 Daar-sɛka tɩ Zifdõma mãasnɩ ba vo'osgo daarɛ la n
tole tɩ beere wiige, tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la Farisi
dõma lagsɛ taaba sẽŋɛ Apilatɩ zẽ'am, 63 ka yele ẽ yetɩ:
«Zuudãana, tõma tẽrɩ tɩ põmpã'asʊm dãana wã, ẽn
daan nãn vɔa la, a daan yetɩ: ‹Mam wʊn vo'oge dabsa
atã daarɛ.› 64 Bɛla, bɔ nõorɛ tɩ ba gu'ura yɔɔgɔ la sõŋa
sõŋa ka paagɛ dabsa atã daarɛ, la sãn dagna bɛla, a
karẽnbiisi la wʊn wa zũ kũm na mɛ dee yele nẽrba tɩ a
vo'oge mɛ. Pã'asgɔ ẽna wã yãŋa wʊn dɛna be'em gãn-
na pɔspɔsɩ la.» 65 Tɩ Apilatɩ yele ba yetɩ: «Tarɩ-ya gu'ur-
ba sẽŋɛ ka basɛ tɩ ba gu'ura yɔɔgɔ la wʊ yãma n boorɩ
se'em na.» 66 Tɩ ba sẽŋɛ ka bɩ yɔɔgɔ la nõorɛ dee basɛ tɩ
gu'urba gu'ura ẽ.

Azezi vo'ore

(Amarkɩ 16:1-10, Aluki 24:1-12, Azã 20:1-10)

28 Zifdõma vo'osgo daarɛ n daan tole, tɩ beere wi-
ige Lasrɩ daarɛ bulika yʊ'ʊŋɔ yʊ'ʊŋɔ, tɩ Amaari n
ze'ele Magdala, la Amaari ayẽma isge sẽŋɛ tɩ ba ka
bɩsɛ yɔɔgɔ la. 2 Tɩ tẽŋa daan mĩim zozo'e, tɩ Zuudãana
Nawẽnnɛ malɛka ze'ele saazuum sigum wa bilge kugre
la bĩŋe kẽnkɛrŋa zẽa a zuo. 3 A nẽŋa daan yẽgrɩ wʊ sa-
yãka. Tɩ a futo pelge ãna yɩlɩ yɩlɩ. 4 Tɩ dabeem yõkɛ sɛ-
ba n gu'uri yɔɔgɔ la. Tɩ ba gõgra dee ãna wʊ ba ki mɛ
na.
5 Tɩ malɛka la yele pɔgsɩ la yetɩ: «Da zoe-ya dabeem,
mam mi tɩ ya eerɩ la Azezi tɩ ba ka dɔ-puurŋa zuo kʊ la.
6 A ka boe kalam. A vo'oge mɛ wʊ ẽn daan yele se'em
na. Wa'am-ya wa bɩsɛ ban daan bĩŋe ẽ zẽ'e-sɛka la,
7 dee sẽŋɛ-ya tɔtɔ ka yele a karẽnbiisi la yetɩ, a vo'oge
mɛ. La a wʊn dẽŋɛ ya nẽŋa sẽŋɛ Galile. Bilam tɩ ya wʊn
ka yẽ ẽ. Sɛla tɩ mam tarɩ tɩ m yele ya n bɛla.» 8 Tɩ pɔgsɩ
la fõrgɛ yɔɔm na tɔtɔ la dabeem, dee tara sũ-yẽlga zo-
zo'e, zɔta wɛ'ɛsa tɩ ba ka yele Azezi karẽnbiisi la sɛla n
ẽŋɛ la.
9 Tɩ Azezi darɛ tʊ'ʊsɛ pʊ'ʊsɛ ba. Tɩ ba lɛm ẽ ka dũma
tẽŋa a nẽŋam gʊrɛ a nãma nã'asɛ ẽ. 10 Tɩ Azezi yele ba
yetɩ: «Da zoe-ya dabeem, sẽŋɛ-ya ka yele m sɔbiisi la
yetɩ, ba sẽŋɛ Galile, tɩ la de la bilam tɩ ba wʊn yẽ
mam.»
11 Pɔgsɩ la n daan boe sore wɛ'ɛsa la, tɩ sɛba n gu'uri
yɔɔgɔ la nẽrba basɛba sẽŋɛ tẽŋa pʊam ka tɔgɛ pa'alɛ
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma bõn-sɛba wuu n ẽŋɛ la. 12 Tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma la lagsɛ kʊ
nõorɛ ayɩla, bɔ sʊdaasɩ la ligri zozo'e, 13 dee yele ba
yetɩ: «Yele-ya nẽrba la yetɩ, yʊ'ʊŋɔ tɩ yãma gã gĩsra dee
tɩ Azezi karẽnbiisi la wa'am wa zũ kũm na. 14 La gɔmna
la sãn wõm bɛla, tõma wʊn tɔgɛ la ẽ lɛ, yese ya yelle la
pʊam.» 15 Tɩ sʊdaasɩ la to'oge ligri la, dee ẽŋɛ wʊ ban
yele ba se'em na. Tɩ yetɔg-ẽŋa saagɛ Zifdõma la
tẽŋasʊka halɩ wa paam zĩna.

Azezi puke a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi

(Amarkɩ 16:14-18, Aluki 24:36-49, Azã 20:19-23, Tõoma 1:6-8)

16 Karẽnbiisi pia la ayɩla la daan sẽŋɛ la Galile, ka zom
tãn-sɛka tɩ Azezi bɔ ba nõorɛ yetɩ ba sẽŋɛ la zuo. 17 La
ba yẽ ẽ mɛ, ka dũma tẽŋa a nẽŋam nã'asɛ ẽ, la basɛba
daan sẽ'enɩ mɛ. 18 Tɩ Azezi lɛm ba, yele ba yetɩ:
«Nawẽnnɛ bɔ mam pãŋa wuu n boe saazuum, la tẽŋa
wã zuo mɛ. 19 Bɛla, sẽŋɛ-ya dũnia wuu ka botɩ nẽrba
buuri wuu lebge mam karẽnbiisi. Mise-ya ba ko'om
pʊam, la Sɔ Nawẽnnɛ, la a Dayʊa, la a Sɩa yʊ'ʊrɛ. 20 La
ya zãsʊm ba tɩ ba sakɛ bõn-sɛba wuu tɩ mam bɔ ya
nõorɛ tɩ ya ɩta la. La bãŋɛ-ya tɩ mam boe la ya mɛ
wakatɛ wuu, halɩ tɩ la ka paagɛ dũnia ba'asgɔ.»

Amarkɩ

Bilgre

Amarkɩ yʋʋn doose la Apolɩ, la Apɩyɛɛrɩ tõm Nawẽnnɛ tõoma. (Tõoma 13:5, Kolɔsɩ 4:10, 1 Pɩyɛɛrɩ 5:13).
Amarkɩ gõŋɔ wã pa'alɛ mɛ tɩ Azezi de la Nawẽnnɛ Dayʋa n tarɩ nõorɛ la sɛla woo (Amarkɩ 1:1 la 15:39).
A gõŋɔ la pɔsɛ tɔgra la Azã sɛka n yʋʋn misri nẽrba ko'om pʋam na n wa'am wa malgɛ sore bɔ Azezi yelle, la Azezi n botɩ Azã mise ẽ ko'om pʋam, la Asũtãana n makɛ Azezi yelle (1:1-13).
A pa'alɛ tɩ Azezi wi la nẽrba tɩ ba dɔla ẽ, zãsʋm ba, botɩ bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm, dige kʋlkã'arsɩ, tɩ ba yese dee basɛ nẽrba, dee basɛ nẽrba tõon-be'ero taalɛ (1:14 - 10:52).
A ken yetɩ Azezi dẽŋɛ yele a karẽnbiisi la mɛ tɩ ẽŋa sãn sẽŋɛ Zerizalɛm, ẽŋa wʋn yẽ la nãmsgɔ, dee ki, la ẽŋa wʋn vo'oge mɛ. La ba ka wõm a yetɔga la võorɛ (8:31-32, 9:30-32, 10:32-34).
A yetɩ Azezi we'esɩ la Zerizalɛm sẽŋɛ ka paagɛ kẽ'era tẽŋa la pʋam, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ nã'asɛ ẽ zozo'e, dee tɩ Zifdõma nẽŋadõma sise ẽ. La a zãsʋm la nẽr-kʋʋŋɔ, la a karẽnbiisi, la a bɛ'ɛba mẽ wuu (sapɩtrɩ 11 - 13).
Gõŋɔ la ba'asgɔ, Amarkɩ gʋlsɛ yetɩ Azezi ki la dɔ-puurŋa zuo, dee vo'oge (sapɩtrɩ 14 - 16).

Azã n mõolɩ Nawẽnnɛ yetɔga la yelle

(Amatie 3:1-12, Aluki 3:1-18, Azã 1:19-28)

1 Nawẽnnɛ Dayʋa Azezi-krisi kõ-yẽlga n pɔsɛ se'em
n wãna: 2 La ẽŋɛ wʋ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi n
yʋʋn põn gʋlsɛ se'em, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Bɩsɛ, mam wʋn tõm m tõntõnna
tɩ a dẽŋɛ fʋ nẽŋa ka malgɛ sore bɔ fɔ.
3 La de la sɛka n mõolɩ weem tɔgra ke'enke'em yetɩ:
‹Malgɛ-ya sore sõŋa gu'ura Zuudãana.
Malgɛ-ya sɔa la tɩ ba tɔ tẽntẽesɩ bɔ ẽ.› »
4 Bɛla tɩ Azã daan bɔna weem misra nẽrba ko'om
pʋam, dee mõola yetɩ: «Teege-ya yɛm basɛ tõon-
be'ero, dee botɩ ba mise ya ko'om pʋam, tɩ Nawẽnnɛ
basɛ ya tõon-be'ero taalɛ.» 5 Tɩ nẽrba zozo'e ze'ele
Zude so'olʋm wuu, la Zerizalɛm wuu sẽnna Azã zẽ'am
tɔgra ba tõon-be'ero pa'ala ẽ. Tɩ Azã misra ba kʋlaa
yʋ'ʋrɛ n de Zʋrdẽ pʋam.
6 Azã daan yɛ la fuugo n de yʋgma kõbrɔ, dee dɩkɛ
sagãnnɛ lʋ a sɩa. A daan diti la seero la saniiro.
7 A daan mõolɩ yetɩ: «Nẽra n boe mam poorʋm sẽna,
ẽŋa tarɩ pãŋa gãnna mam mɛ. Mam ka masɛ tɩ m
dõbrɛ a nẽŋam pirge a tagra. 8 Mam misri ya la ko'om
pʋam, la ẽŋa wʋn mise ya la Nawẽnnɛ Sɩa.»

Azezi ko'om misga, la Asũtãana n makɛ ẽ bɩsɛ

(Amatie 3:13—4:11, Aluki 3:21-22;4:1-13)

9 Wakat-ẽŋa Azezi ze'ele la Nazarɛtɩ n boe Galile
so'olʋm wa'am Azã zẽ'am, tɩ a mise ẽ Zʋrdẽ ko'om na
pʋam. 10 Tɩ Azezi ze'ele ko'om na pʋam dɔɔra, yẽ tɩ
saazuum darɛ yo'oge, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa ãna wʋ
na'adawenne na sige a zuo, 11 tɩ kõa ze'ele Nawẽnnɛ
yire yetɩ: «Fõn de la mam Dayʋa tɩ mam nõŋɛ la m
sũure wuu, fʋ paagɛ la mam yɛm.»
12 Bilam mẽŋa tɩ Nawẽnnɛ Sɩa botɩ Azezi sẽŋɛ weem.
13 A daan boe weem na dabsa pinaasɩ, tɩ Asũtãana
wa'am wa makɛ ẽ bɩsɛ. A daan boe la we-dũnsi lɛ, tɩ
Nawẽnnɛ malɛkadõma sõŋra ẽ.

Azezi wi nẽrba banaasɩ tɩ ba dɔla ẽ

(Amatie 4:12-22, Aluki 4:14-15;5:1-11)

14 Ba daan yõkɛ Azã yʋ la yʋ'a deego pʋam. Bɛla
poorʋm tɩ Azezi sẽŋɛ Galile ka mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽl-
ga yetɩ: 15 «Wakatɛ paagɛ mɛ, Nawẽnnɛ so'olʋm lɛm
mɛ. Teege-ya yɛm basɛ tõon-be'ero dee sakɛ kõ-yẽlga
la.»
16 Azezi daan dolɩ la Galile mõgrɛ la nõorʋm, yẽ
Asimõ la a yɩbga A'ãndre n boe mĩ lɔbra yʋka mõgrɛ la
pʋam, ba daan de la zũn-yõgrɩba. 17 Tɩ a yele ba yetɩ:
«Dɔla-ya mam, tɩ mam wʋn botɩ ya ɛɛra nẽrba tɩ ba
dɔla mam wʋ yãma n yõgrɩ zũma se'em na.» 18 Tɩ ba
basɛ ba yʋgsɩ la bilam mẽŋa, dee dɔla ẽ.
19 Tɩ a sẽŋɛ fẽe yẽ Azebede dayɔɔsɩ Azakɩ la a yɩbga
Azã n boe õorŋɔ pʋam malgra ba yʋgsɩ. 20 Tɩ a darɛ wi
ba, tɩ ba basɛ ba sɔ Azebede la a tõntõnɩba õorŋɔ la
pʋam, dee dɔla ẽ.

Kʋlkã'arga n tarɩ bʋraa tɩ Azezi botɩ a yese

(Aluki 4:31-37)

21 Tɩ Azezi la a karẽnbiisi sẽŋɛ Kapɛrnaʋm. Tɩ Zifdõma
vo'osgo daarɛ paagɛ, tɩ Azezi kẽ ba wẽndeem zãsna
nẽrba. 22 La zãsŋɔ la di'ige nẽrba la mɛ, se'ere n soe la,
a zãsŋɔ la daan tarɩ la pãŋa, la ka ãn wʋ lɔɔ karẽn-
sãandõma n zãsnɩ se'em na.

23 Tι bʊraa daan bɔna wẽndeem na tι kʊlkã'arga tara
ẽ, tι bʊraa la kaasɛ yetι: 24 «Azezi n de Nazarɛtι nẽra,
fõn bẽm yelle n boe la tõma? Fõn wa'am tι fʊ sã'am na
tõma? Mam mi fõn de sɛka. Fõn de la pʊpeelem dãana
n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am.»
25 Tι Azezi tãsɛ kʊlkã'arga la yetι: «Go'oge, yese dee
basɛ ẽ.» 26 Tι kʊlkã'arga la bigse bʊraa la tι a gõgra,
dee kaasɛ tagurga yese dee basɛ ẽ. 27 Tι ba wuu zɛ
yɛrι, sɔkra taaba yetι: «Wãna de la bẽm? La de la zãsŋɔ
paalga n tarι pãŋa. A tɔgrι la kʊlkã'arsι, tι ba sakra a
nõorɛ.» 28 Tι Azezi yʊ'ʊrɛ darɛ saagɛ Galile so'olʊm zẽ'a
woo.

Azezi botι bã'adõma yẽ ĩmã'asʊm

(Amatie 8:14-17, Aluki 4:38-41)

29 Tι Azezi la a nẽrba daan yese Zifdõma wẽndeem
na, tι Azakι la Azã doose ba, tι ba sẽŋɛ ka kẽ Asimõ la
A'ãndre dõma yire. 30 Tι Asimõ dɛɛm-pɔka ĩyã ba tʊlgɛ,
tι a gã. Tι Azezi paagɛ, tι ba darɛ tɔgɛ pɔka la yelle bɔ
ẽ. 31 Tι Azezi sẽŋɛ lɛm ẽ, gʊrɛ a nu'ugo botι a isge. Tι
bã'a la basɛ ẽ, tι a ẽŋɛ ba sãanɔ.
32 Tι wẽnnɛ wa lui sobe, tι ba tarι bã'adõma wuu, la
sɛba tι kʊlkã'arsι tarι ba wa'am Azezi zẽ'am. 33 Tι tẽŋa
la nẽrba wuu lagsɛ taaba yire la zanõrʊm. 34 Tι Azezi
botι nẽrba zozo'e tι bã'asι to'oto'ore tarι ba yẽ
ĩmã'asʊm, dee dige kʊlkã'arsι zozo'e, tι ba yese. La a
ka sakɛ tι kʊlkã'arsι la tɔgɛ, se'ere n soe la, ba põn mi-
na ẽ mɛ.

Azezi mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga Galile

(Aluki 4:42-44)

35 Azezi daan isge la bulika yʊ'ʊŋɔ yʊ'ʊŋɔ yese tẽŋa la
pʊam sẽŋɛ zẽ'a tι nẽrba ka boe, tι a ka pʊ'ʊsɛ. 36 Tι
Asimõ la nẽr-sɛba n daan boe la ẽ na yese ɛɛra ẽ. 37 La
ba daan yẽ ẽ mɛ, yele ẽ yetι: «Nẽrba wuu eerι fʊ mɛ.»
38 Tι Azezi lerge ba yetι: «Basɛ-ya tι tι sẽŋɛ tẽn-sɛba n
lɛm na tι m ka mõolɛ kõ-yẽlga la bilam mẽ, tι la de la
bɛla ĩyã tι mam wa'am.» 39 Tι a kaagɛ Galile so'olʊm
wuu mõolɛ kõ-yẽlga la Zifdõma wẽndeto pʊam, dee
dige kʊlkã'arsι tι ba yese dee basɛ nẽrba.

Azezi botι kõnkonne yẽ ĩmã'asʊm

(Amatie 8:1-4, Aluki 5:12-16)

40 Bʊraa ayιla n de kõnkonne n wa'am Azezi zẽ'am wa
ka dũma tẽŋa a nẽŋam sose ẽ yetι: «Fʊ sãn bɔɔra, fʊ tã
wʊn basɛ tι m yẽ ĩmã'asʊm mɛ le ãna sõŋa.» 41 Tι a
ninbãalga yõkɛ Azezi, tι a tẽegɛ a nu'ugo kalʊm ẽ yetι:
«Mam bɔɔra, yẽ ĩmã'asʊm le ãna sõŋa.» 42 Tι bã'a la
basɛ ẽ bilam mẽŋa, tι a le ãna sõŋa. 43 Tι Azezi yele ẽ
yetι a fõrgɛ, dee kã'an ẽ yetι: 44 «Da kãn yele nẽra nẽra,
la sẽŋɛ Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽema zẽ'am ka pa'alɛ ẽ fɔ
mẽŋa tι a bιsɛ, dee bɔ ẽ bõn-sɛba tι Amoyisi yʊʊn gʊl-
sɛ yetι ba bɔ la, tι la pa'alɛ ba tι fʊ sιrι yẽ ĩmã'asʊm.»
45 La bʊraa la fõrgɛ mɛ ka dιkɛ yelle la mõolɛ pa'alɛ la
ẽŋɛ se'em. Bɛla tι Azezi daan ka le tãna wʊn kẽ tẽŋa
pʊam, sãn dagna tι a li'ise mɛ kẽ. A daan boe la zẽ'e-
sɛba tι nẽrba ka boe mĩ na, tι nẽrba daan zɛ'ɛta zẽ'a
woo sẽnna a zẽ'am.

Azezi botι kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʊm

(Amatie 9:1-8, Aluki 5:17-26)

2 Bɛla poorʊm, dabsa fẽe n tole, tι Azezi lebe
Kapɛrnaʊm. Tι nẽrba wõm tι a boe yire, 2 lagsɛ
halι zozo'e tι zẽ'a ka bɔna, baa deego la nõorʊm. Tι a
tɔgra Nawẽnnɛ yetɔga bɔ'ɔra ba. 3 Tι nẽrba banaasι zɛ
kɔɔrŋɔ wa'am Azezi zẽ'am. 4 La nẽrba la n zo'oge la, ba
ka tã wʊn zɛ ẽ paagɛ Azezi zẽ'am, tι ba zom gɔsgɔ ka
lakɛ gɔsgɔ la bɔbrɛ ayιla, doose bilam sike kɔɔrŋɔ la, la
a bõn-gã'ala deego la pʊam Azezi nẽŋam. 5 Tι Azezi yẽ
ban bɔ ẽŋa sιra se'em na, yele kɔɔrŋɔ la yetι: «M bia, fʊ
tõon-be'ero taalɛ ka le bɔna fʊ zuo.» 6 La lɔɔ karẽn-
sãandõma basɛba n daan boe mĩ, daan zẽa tẽ'esra ba
sũurum yetι: 7 «Bẽm tι ẽna tɔgra bɛla? A tɔgrι pɔ'ɔra la
Nawẽnnɛ. Ãn tã wʊn basɛ tõon-be'ero taalɛ, sãn dagna
Nawẽnnɛ mã'a?» 8 Tι Azezi bãŋɛ a pʊtẽ'erʊm ban tẽ'es-
rι se'em ba sũurum na, yele ba yetι: «Bẽm tι ya tẽ'esra
wãna ya sũurum? 9 Bẽm n de nãana gãnna, mam sãn
yele kɔɔrŋɔ la yetι, a tõon-be'ero taalɛ ka le bɔna a zuo,
bιι mam sãn yele ẽ yetι, a isge dιkɛ a bõn-gã'ala sẽnna
n de nãana? 10 Bɛla m wʊn botι ya bãŋɛ tι Nẽrsaala
Dayʊa la tarι pãŋa dũnia wã zuo mɛ, wʊn basɛ tõon-
be'ero taalɛ.» Azezi yele bɛla, dee yele kɔɔrŋɔ la yetι:
11 «Isge dιkɛ fʊ bõn-gã'ala kule.» 12 Tι kɔɔrŋɔ la isge
kalam dιkɛ a bõn-gã'ala la ba wuu nifum yese. Tι ba
wuu zɛ yɛrι, pẽgra Nawẽnnɛ yetι: «Tõma nãn ka yẽ wã-
na.»

Azezi wi Alevi tι a dɔla ẽ

(Amatie 9:9-13, Aluki 5:27-32)

13 Azezi le sẽŋɛ la mõgrɛ la nõorʊm, tι nẽrba zozo'e
sẽna a zẽ'am, tι a zãsna ba. 14 La Azezi sẽnnι tɔlla mɛ
yẽ Alfe dayʊa Alevi tι a zĩ lampo to'osgo deem tɔ'ɔsra
lampo, tι a yele ẽ yetι: «Dɔla mam.» Tι a isge dɔla ẽ.
15 Tι Azezi sẽŋɛ ka zẽa Alevi yire dita, tι lampo-tɔ'ɔsrι-
ba la tõon-be'ero dõma zozo'e lagιm na Azezi la a
karẽnbiisi la dita, se'ere n soe la, nẽr-bãma buuri n
daan zo'oge dɔla ẽ. 16 Tι lɔɔ karẽnsãandõma n de Farisi
dõma la yẽ Azezi n diti la lampo-tɔ'ɔsrιba, la tõon-
be'ero dõma la, tι ba soke a karẽnbiisi la yetι: «Bẽm tι
a lagιm na lampo-tɔ'ɔsrιba, la tõon-be'ero dõma dita?»
17 Tι Azezi wõm bɛla, yele ba yetι: «Sɛba n tarι
ĩmã'asʊm ka eerι tιba, sɛba n bẽ'erι n eerι tιba. Mam
ka wa'am tι m wi sɛba dõma n yetι bãma masɛ mɛ na,
mam wa'am na tõon-be'ero dõma ĩyã.»

Ba soke Azezi nõorlʋa yelle
(Amatie 9:14-17, Aluki 5:33-39)

18 Azã karẽnbiisi, la Farisi dõma daan lʋtɩ la nõorɛ. Tɩ
ba wa'am wa soke Azezi yetɩ: «Bẽm tɩ Azã karẽnbiisi, la
Farisi dõma karẽnbiisi la lʋta nõorɛ dee tɩ fõn karẽnbi-
isi la ka lʋta nõorɛ?» 19 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Nẽra sãn
ẽŋɛ pɔgdire kibsa wi a sɩrdõma tɩ ba wa'am, ba tã wʋn
lʋ nõorɛ mɛ wakat-sɛka tɩ pɔgdita la ken bɔna ba
zẽ'am na bɩɩ? Ayɛɩ, pɔgdita la sãn ken bɔna ba zẽ'am,
ba kãn tã'agɛ lʋ nõorɛ. 20 Wakatɛ sẽm mɛ tɩ ba wʋn
yese pɔgdita la ba zẽ'am, wakat-ẽŋa tɩ ba yãŋa wʋn lʋ
nõorɛ.
21 Nẽra kãn dɩkɛ tãn-paalɛ lige fu-kɛka. A sãn ẽŋɛ
bɛla, tãn-paalga la wʋn botɩ fu-kɛka la ãagɛ mɛ gãnna
kʋrʋm na. 22 La nẽra mẽ kãn dɩkɛ dã-paalga sũm wɔ-
kɛgsɩ pʋam. A sãn ẽŋɛ bɛla, dã-paalga la sãn kɛlla, ba
wʋn botɩ wɔɔsɩ la tãsɛ mɛ, tɩ dãam na, la wɔɔsɩ la wuu
sã'am. La masɛ tɩ ba dɩkɛ dã-paalga sũm na wɔ-paalsɩ
pʋam.»

Vo'osgo daarɛ yelle
(Amatie 12:1-8, Aluki 6:1-5)

23 Zifdõma vo'osgo daarɛ ayɩla tɩ Azezi la a karẽnbiisi
daan dɔla vatɔ pʋam tɔlla, tɩ a karẽnbiisi la kɔ si wẽena
ɔbra. 24 Tɩ Farisi dõma yele ẽ yetɩ: «Bɩsɛ, bẽm tɩ ba ɩta
sɛla n sisri vo'osgo daarɛ?» 25 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ:
«Yãma nãn ka karẽŋɛ Adavidi la a nẽrba la kɔm n yʋʋn
dõnnɩ tɩ ba bɔɔra dia tɩ ba di, tɩ Adavidi yʋʋn ẽŋɛ
se'em, 26 wakat-sɛka tɩ Abiata de Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana la? A yʋʋn kẽ la Nawẽnnɛ deego la
pʋam dɩkɛ borborɩ sɛba tɩ ba bĩŋe bɔ Nawẽnnɛ na
obe. La sisri mɛ, nẽra nẽra ka obrɩ ba, sãn dagna
Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma mã'a. La Adavidi yʋʋn obe ba
mɛ, dee bɔ nẽr-sɛba n boe a zẽ'am na.» 27 Azezi yele
bɛla dee le yele ba yetɩ: «La de la nẽrsaala ĩyã tɩ
Nawẽnnɛ ẽŋɛ vo'osgo daarɛ, a ka ẽŋɛ nẽrsaala vo'osgo
daarɛ ĩyã. 28 Bɛla, Nẽrsaala Dayʋa la n soe sɛla woo,
baa la vo'osgo daarɛ.»

Bʋraa nu'ugo n ki, tɩ Azezi botɩ a yẽ ĩmã'asʋm
(Amatie 12:9-14, Aluki 6:6-11)

3 Bɛla poorʋm, Azezi le kẽ la Zifdõma wẽndeem. Tɩ
bʋraa bɔna mĩ tɩ a nu'ugo ki. 2 Tɩ ba bɩsra Azezi
wʋn botɩ bʋraa la yẽ ĩmã'asʋm vo'osgo daarɛ bɩɩ, a
kãn botɩ a yẽ ĩmã'asʋm. Ba daan eerɩ la ba doose bil-
am dõrɛ ẽ. 3 Tɩ Azezi yele bʋraa la nu'ugo n ki la yetɩ:
«Isge ze'ele tẽŋasʋka.» 4 Dee soke sɛba n bɩsrɩ ẽ na
yetɩ: «Sore boe tɩ nẽra ẽŋɛ sõŋa vo'osgo daarɛ bɩɩ, a
ẽŋɛ be'em? Sore boe tɩ a fãagɛ nẽra vo'osgo daarɛ bɩɩ,
a kʋ ẽ?» Tɩ ba sĩna. 5 Tɩ Azezi sũure yĩige, tɩ a bɩsɛ nẽr-
ba la kaagɛ, tɩ a sũure sã'am, ba sũure n kɛ la ĩyã. La a
yele bʋraa la yetɩ: «Tẽegɛ fʋ nu'ugo la.» Tɩ a tẽegɛ, tɩ
nu'ugo la yãŋa tẽegɛ ãna sõŋa. 6 Tɩ Farisi dõma yese
tɔtɔ ka bãm la naba A'erɔdɩ nẽrba bãma n wʋn ẽŋɛ
se'em kʋ Azezi.

Nẽrba zozo'e n lagsɛ Azezi zẽ'am Galile mõgrʋm

7 Azezi la a karẽnbiisi la yese sẽŋɛ la Galile mõgrʋm
bɔba. Tɩ nẽrba zozo'e ze'ele Galile, la Zude, 8 la Zeriza-
lɛm, la Idume, la Zʋrdẽ kʋlaa doone, la tẽn-sɛba n lɛm
Tiiri la Sidõ doose ẽ. Nẽr-kʋʋŋɔ la daan wõm na ẽn ẽŋɛ
se'em na wuu, tɩ ba sẽŋɛ a zẽ'am. 9 Tɩ Azezi yele a
karẽnbiisi la yetɩ, ba vuta õorŋɔ lɛm na tɩ nẽrba la da
wa mike ẽ. 10 A daan botɩ bã'adõma zozo'e n yẽ
ĩmã'asʋm, bɛla tɩ bã'adõma wuu daan mikra taaba
bɔɔra tɩ ba paagɛ kalʋm ẽ. 11 La kʋlkã'arsɩ n dolɩ nẽr-
sɛba la sãn ẽn yẽ ẽ, ba luti la a nẽŋam kaasra tagursi
yɛta tɩ: «Fõn de la Nawẽnnɛ Dayʋa.» 12 Tɩ Azezi daan
zɛbɛ kʋlkã'arsɩ la yetɩ, ba da botɩ nẽra bãŋɛ ẽŋa n de
nẽr-sɛka.

Azezi looge a karẽnbiisi pia la ayi
(Amatie 10:1-4, Aluki 6:12-16)

13 La bɛla poorʋm Azezi daan sẽŋɛ ka zom na tãŋa
zuo, dee wi nẽr-sɛba tɩ a boorɩ la tɩ ba wa'am a zẽ'am.
14 Tɩ a looge nẽrba pia la ayi tɩ ba bɔna la ẽ, tɩ a tõnna
ba tɩ ba sẽnna mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga, 15 dee bɔ ba
pãŋa tɩ ba digra kʋlkã'arsɩ tɩ ba yɛsra. 16 Sɛba tɩ a looge
la daan de la Asimõ tɩ Azezi sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Apɩyɛɛrɩ, 17 la
Azebede dayɔɔsɩ Azakɩ la a yɩbga Azã, tɩ a sɩ ba yʋ'ʋrɛ
tɩ Bʋanɛrgɛsɩ. A võorɛ de la nẽrba n ãn wʋ sa-dãmŋɔ.
18 La A'ãndre, la Afilipi, la Abatelemi, la Amatie, la
Atoma, la Alfe dayʋa Azakɩ, la Atade, la Asimõ sɛka n
de Zelɔtɩ nẽra ayɩla la, 19 la Azudaasɩ Iskariyo, sɛka n
wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ Azezi la.

Azezi pãŋa gãnnɩ Asũtãana
(Amatie 12:22-32, Aluki 11:14-23;12:10)

20 La Azezi daan kule la yire, tɩ nẽrba le lagsɛ zozo'e.
Tɩ Azezi la a karẽnbiisi la ka yẽ folle wʋn di. 21 Tɩ ba
daan yetɩ Azezi yirsri mɛ, tɩ a yir-dõma wõm bɛla sẽŋɛ
tɩ ba ka yõkɛ ẽ.
22 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma n ze'ele Zerizalɛm wa'am wa
yetɩ: «Abelzebuli n dolɩ ẽ, la de la ẽŋa n de kʋlkã'arsɩ
naba la pãŋa tɩ a tarɩ digra kʋlkã'arsɩ tɩ ba yɛsra.» 23 Tɩ
Azezi wi ba, makɛ makrɛ bɔ ba yetɩ: «Asũtãana wʋn
ẽŋɛ la wãne dige Asũtãana? 24 So'olʋm ayɩla nẽrba sãn
welge zɛbra taaba, so'olʋm ẽŋa wʋn wõrgɛ mɛ. 25 La
yire ayɩla dõma sãn welge zɛbra taaba, yi-ẽŋa wʋn
wõrgɛ mɛ. 26 La Asũtãana sãn isge zɛbɛ la a mẽŋa
welge, a pãŋa la ba'asɛ mɛ, a kãn tã'agɛ ze'ele.
27 La nẽra ka tã wʋn kẽ pãŋa dãana yire ka vaagɛ a lɔ-
grɔ, sãn dagna tɩ a dẽŋɛ lʋ pãŋa dãana la mɛ, dee
vaagɛ a lɔgrɔ la.

28 Mam yetʋ ya la sʋra, tʋ Nawẽnnɛ tã wʋn basɛ nẽr-
saalba tõon-be'ero la wuu tʋ ba ʋtʋ la, la ba pɔ'ɔrɛ yetɔ-
ga la wuu taalɛ. 29 La nẽra sãn pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ Sʋa,
Nawẽnnɛ kãn malʋn basɛ ẽ taalɛ. Tõon-be'e-ẽna taalɛ
boe la a dãana zuo wakatɛ wuu.» 30 Ban yetʋ kʋlkã'arga
n dolʋ ẽ na ĩyã, tʋ a yele bɛla.

Azezi ma, la a yʋbsʋ

(Amatie 12:46-50, Aluki 8:19-21)

31 Tʋ Azezi ma, la a yʋbsʋ wa'am wa zɛ yẽŋa dee tõm
yetʋ, ba wi ẽ tʋ a wa'am. 32 La nẽr-kʋʋŋɔ n daan zĩ
kaagɛ ẽ, tʋ ba yele ẽ yetʋ: «Fʋ ma, la fʋ yʋbsʋ n wãna n
boe yẽŋa ɛɛra fɔ.» 33 Tʋ Azezi yele ba yetʋ: «Ãne n de
mam ma, la ãndõma n de mam yʋbsʋ?» 34 Dee bʋsɛ nẽr-
sɛba n zĩ kaagɛ ẽ na, yetʋ: «Mam ma, la mam yʋbsʋ n
wãna. 35 Se'ere n soe la, nẽr-sɛka woo n ʋtʋ Nawẽnnɛ n
boorʋ se'em na n de mam yʋbga, la mam tã, la mam
ma.»

Kaara n lobge a bõnbuuri makrɛ

(Amatie 13:1-9, Aluki 8:4-8)

4 Azezi le bɔna la mõgrɛ la nõorʋm zãsna nẽrba. Tʋ
nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e lagsɛ a zẽ'am. Bɛla tʋ a kẽ õorŋɔ
la n boe mõgrɛ la pʋam na zĩ'ire, dee tʋ nẽr-kʋʋŋɔ la
wuu bɔna mõgrɛ la nõorʋm. 2 Tʋ a makɛ magsa zãsʋm
ba yɛla zozo'e. A zãsŋɔ la pʋam a yele ba yetʋ: 3 «Selse-
ya, kaara n daan yese tʋ a lobge a bõnbuuri. 4 La ẽn
sẽŋɛ ka lɔbgra bõnbuuri la, basɛba lui la sore zuo, tʋ ni-
into wa'am wa di ba. 5 Tʋ basɛba lui zẽ'a n de tãmpĩisi tʋ
tẽntõnnɔ ka zo'oge mĩ. Tẽntõnnɔ n ka zo'oge mĩ na ĩyã,
tʋ ba bule tɔtɔ yese, 6 tʋ wʋntɛɛŋa yẽkɛ wẽ ba tʋ ba ki,
ba yẽga n ka kẽ tẽŋa la ĩyã. 7 Tʋ bõnbuuri basɛba lui
gõ'osʋ zẽ'a. Tʋ gõ'osʋ la yese fʋrɛ ba, tʋ ba ka wɔm biɛ.
8 Tʋ bõnbuuri basɛba lui zẽ'e-sõŋɔ pʋam bule yese, bʋ
wɔm biɛ. Basɛba wɔm na biɛ pitã-tã, tʋ basɛba wɔm
pisyoob-yoobʋ, tʋ basɛba wɔm kɔbga kɔbga.» 9 A yele
bɛla dee yetʋ: «Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse sõŋa
sõŋa.»

Azezi pa'alɛ magsa võorɛ

(Amatie 13:10-23, Aluki 8:9-15)

10 La Azezi yese la kẽnkɛrŋa tʋ sɛba n kaagɛ ẽ na, la a
karẽnbiisi pia la ayi la soke ẽ magsa la võorɛ. 11 Tʋ a
yele ba yetʋ: «Nawẽnnɛ botʋ yãma bãŋɛ a so'olʋm yelle
n sʋgɛ la mɛ. La sɛba n ka boe tõma pʋam na, yɛla
wuu de la magsa bɔ ba.
12 ‹Bɛla tʋ ba wʋn bʋsɛ yẽ dee kãn bãŋɛ.
Ba wʋn wõm dee kãn bãŋɛ a võorɛ.
Sãn dagʋ nʋ bɛla, ba wʋn leme wa'am Nawẽnnɛ
zẽ'am,
tʋ a basɛ ba tõon-be'ero taalɛ.› »
13 La Azezi le yele ba yetʋ: «Yãma sãn ka bãŋɛ makrɛ ẽ-
na wã võorɛ, yãma wʋn ẽŋɛ la wãne bãŋɛ magsa la
wuu võorɛ? 14 Bõnbuuri la tʋ kaara la lobge la, de la
Nawẽnnɛ yetɔga. 15 Sore la zuo tʋ bõnbuuri sɛba lui la,
ãn wʋ nẽr-sɛba n wõm yetɔga la, tʋ Asũtãana wa'am
tɔtɔ wa yese yetɔga la ba sũure pʋam. 16 La tãmpĩa la
zuo tʋ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-sɛba n wõm
yetɔga la dee sakɛ to'oge ba tɔtɔ la sũ-yẽlga. 17 La yetɔ-
ga la n ka kẽ ba sũure pʋam na ĩyã, ba sakɛ la wakatɛ
fẽe, la toogo bʋʋ nãmsgɔ sãn paagɛ ba yetɔga la ĩyã, ba
basrʋ mɛ tɔtɔ. 18 La gõ'osʋ la zẽ'a tʋ bõnbuuri sɛba lui la,
ãn wʋ nẽr-sɛba n wõm yetɔga la, 19 tʋ ba yɛm yɔɔra la
dũnia wã yɛla, tʋ bõntarsõm yɛla pã'asra ba, tʋ yɛla
basɛba yɛmleego tara ba, botʋ yetɔga la ka tãna wʋn
wɔm biɛ ba sũure pʋam. 20 La zẽ'e-sõŋɔ la tʋ bõnbuuri
sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-sɛba n wõnnʋ kõ-yẽlga la sakra,
wɔm biɛ. Tʋ basɛba wɔm pitã-tã, tʋ basɛba pisyoob-
yoobʋ, tʋ basɛba kɔbga kɔbga.»

Fʋtla makrɛ

(Aluki 8:16-18)

21 Azezi le yele ba yetʋ: «Ba yõ'orʋ fʋtla dʋkɛ pʋ'ʋgɔ
vuge ẽ, bʋʋ ba dʋkɛ ẽ ze'ele gɔrgɔ tilum? Ayɛʋ, ba wʋn
dʋkɛ ẽ zoole la sɛla zuo. 22 Bɛla, bõn-sɛka n sʋgɛ, dẽnʋ
tʋ a puke. La bõn-sɛka wuu n lile wʋn lilge. 23 Nẽr-sɛka
n wõm yetɔga wã, a selse sõŋa sõŋa.»
24 A le yele ba yetʋ: «Mõrgɛ-ya wõm yãma n selsrʋ
se'em na võorɛ. Bõn-sɛka tʋ ya dʋkɛ makɛ bɔ nẽrba la,
Nawẽnnɛ wʋn makɛ la bɛla lebse ya, le makɛ pa'asɛ.
25 Se'ere n soe la, sɛka n tarʋ, a wʋn bɔ ẽ pa'asɛ. La sɛka
n ka tarʋ, bõn-sɛka tʋ a tarʋ la, a wʋn to'oge ẽ.»

Bõnbuuri bʋa makrɛ

26 Azezi le yele ba yetʋ: «Nawẽnnɛ so'olʋm ãn wʋ nẽra
n bʋrɛ a bõnbuuri va'am pʋam. 27 A sãn gĩsra mɛ bʋʋ a
sãn piga mɛ, wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ, bõnbuuri la bulli mɛ
yɛsra bʋta, tʋ a ka mina lan ʋtʋ se'em. 28 Tẽntõnnɔ n botʋ
bõnbuuri la yɛsra ba mẽŋa, dẽŋɛ puse võorɔ, yãŋa
yõgɛ pʋa, wɔm biɛ, tʋ ba bʋ. 29 La biɛ la sãn bʋ, kaara la
sɛ'ɛrʋ ba mɛ, se'ere n soe la, bõnkɔɔla lagsgɔ paagɛ
mɛ.»

Sɔ'ɔrɔ biire makrɛ

(Amatie 13:31-34, Aluki 13:18-19)

30 Azezi le yele ba yetʋ: «Tʋ wʋn dʋkɛ la bẽm makɛ la
Nawẽnnɛ so'olʋm, bʋʋ tʋ wʋn yetʋ a wõn na bẽm? 31 A
ãn wʋ sɔ'ɔrɔ biire n ãn pʋka pʋka gãnna bõnbuuri wuu
n boe dũnia zuo. 32 La ba sãn bʋrɛ ẽ, a bʋtʋ mɛ puse
wil-kãra gãnna zẽvõorɔ buuri wuu. Tʋ niinto tãna wʋn
tɛ ba tʋgrɔ a zuo a mã'asʋm pʋam.»
33 Azezi daan dʋkɛ la magsa zozo'e n ãn wʋ bãna tɔgɛ
bɔ ba, masɛ wʋ ban wʋn tã'agɛ wõm se'em na. 34 A ka
tɔgɛ bɔ ba tʋ la sãn dagna magsa. La a sãn yese la a
karẽnbiisi la mã'a kẽnkɛrŋa, tʋ a pa'alʋ ba yɛla la wuu
võorɛ.

Azezi botɩ kʋsebgo yõkɛ

(Amatie 8:23-27, Aluki 8:22-25)

35 Daar-ẽŋa mẽŋa zaanõorɛ, tɩ Azezi yele a karẽnbiisi
la yetɩ: «Tɩ dooge-ya mõgrɛ la ke bɔba.» 36 Tɩ a karẽnbi-
isi la basɛ nẽr-kʋʋŋɔ la, dee sẽŋɛ ka kẽ õorŋɔ la tɩ Azezi
boe mĩ na pʋam, dɩkɛ ẽ tɩ ba wɛ'ɛsa. La õornɔ basɛba
n daan mẽ boe ba zẽ'am. 37 Tɩ kʋseb-kãtɛ wa vugra
ke'enke'em, tɩ ko-mĩ'isi wẽ'era kẽ'era õorŋɔ la pʋam
deege la ba pɩrɛ ẽ. 38 La Azezi gã la õorŋɔ la poorʋm
kʋkɛ dafeere gĩsra. Tɩ a karẽnbiisi la nẽegɛ ẽ, soke ẽ
yetɩ: «Karẽnsãama, tõma n yetɩ ki wã, la ka pakɛ fõn?»
39 Tɩ a isge tãsɛ kʋsebgo la, dee yele ko-mĩ'isi la yetɩ:
«Go'oge-ya, ãna-ya sĩm.» Tɩ kʋsebgo, la ko-mĩ'isi la
go'oge ãna sĩm. 40 Tɩ a soke ba yetɩ: «Bẽm tɩ ya zɔta
dabeem bɛla? Bẽm tɩ ya ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra?» 41 Tɩ
dabeem ba kẽ ba. Tɩ ba sɔkra taaba yetɩ: «Ãne n de ẽ-
na tɩ kʋsebgo la ko'om sakra a nõorɛ?»

Kʋlkã'arsɩ n dolɩ bʋraaga, tɩ Azezi dige ba

(Amatie 8:28-34, Aluki 8:26-39)

5 La Azezi la a karẽnbiisi la dooge paagɛ la mõgrɛ
la doone Geraza dõma tẽŋa pʋam. 2 Tɩ Azezi ze'ele
õorŋɔ la pʋam sige. Tɩ bʋraa tɩ kʋlkã'arga dolɩ ẽ darɛ
ze'ele yɔɔrʋm sẽnna tʋ'ʋsra ẽ. 3 Bʋraa la daan kẽ'erɩ la
yɔɔrɔ la tẽŋasʋka. Tɩ ba daan ka le tãna wʋn ba ẽ na
bãnsɩ. 4 Se'ere n soe la, ba daan ẽn ba la a nãma la a
nu'usi la bãnsɩ, tɩ a ẽn kɔ ba basɛ. Tɩ nẽra nẽra daan ka
tãna wʋn yãŋɛ ẽ. 5 Wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ a ẽn ɛɛra la
yɔɔrʋm, la tãnsɩ tẽŋasʋka kaasra tagursi, dee wẽ'era a
mẽŋa la kuga pɔgna.
6 Tɩ a yẽ Azezi zãazãarɛ, zoe sẽŋɛ ka ka dũma tẽŋa a
nẽŋam, 7 dee tɔgɛ ke'enke'em yetɩ: «Azezi, Nawẽnnɛ n
gãnnɩ wuu Dayʋa, bẽm n boe mam na fõn tẽŋasʋka?
Mam sosrɩ fʋ mɛ Nawẽnnɛ ĩyã, da nãmsɛ ma.» 8 Azezi
dẽŋɛ yele kʋlkã'arga la mɛ yetɩ a yese dee basɛ ẽ. Bɛla
n soe tɩ kʋlkã'arga la yele bɛla. 9 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ:
«Fõn yʋ'ʋrɛ?» Tɩ a lerge yetɩ: «Mam yʋ'ʋrɛ de la Atʋsa,
se'ere n soe la, tõma zo'oge mɛ.» 10 Tɩ a belem Azezi
yetɩ, a da dige bãma tɩ ba yese tẽŋa la pʋam. 11 La
kurkurdõma zozo'e n daan boe tãŋa zuo ɔbra. 12 Tɩ
kʋlkã'arsɩ la belem Azezi yetɩ: «Bɔ tɩ nõorɛ tɩ tɩ sẽŋɛ ka
kẽ kurkurdõma la.» 13 Tɩ a sakɛ ban yele se'em na. Tɩ
kʋlkã'arsɩ la basɛ bʋraa la dee sẽŋɛ ka kẽ kurkurdõma
la. Tɩ ba wuu zoe sige ka lui mõgrɛ pʋam ki. Ba kãllɛ
daan de wʋ tʋsayi.
14 Tɩ sɛba n daan gu'uri kurkurdõma la zoe sẽŋɛ tẽŋa
pʋam, la kẽnkɛrsɩ la wuu ka yele sɛla n ẽŋɛ la. Tɩ ba
sẽŋɛ tɩ ba ka bɩsɛ lan ẽŋɛ se'em. 15 La ban paagɛ Azezi
zẽ'am na, ba yẽ bʋraa la tɩ kʋlkã'arsɩ la daan dolɩ ẽ na
n zĩ mĩ, yɛ futo, tɩ a yɛm bɔna sõŋa sõŋa. Tɩ dabeem kẽ
ba. 16 Tɩ sɛba n yẽ lan ẽŋɛ se'em na, tɔgɛ pa'alɛ ba bõn-
sɛka n ẽŋɛ bʋraa la, la bõn-sɛka n ẽŋɛ kurkurdõma la.
17 Tɩ ba belem Azezi yetɩ a fõrgɛ bãma tẽŋa.
18 Tɩ Azezi daan kẽ'era õorŋɔ la pʋam, tɩ bʋraa la tɩ
kʋlkã'arsɩ daan dolɩ ẽ na belem Azezi yetɩ, a basɛ tɩ a
dɔla ẽ. 19 Tɩ Azezi ka sakɛ, dee yele ẽ yetɩ: «Kule ya yire
ka yele fʋ yir-dõma Zuudãana n zoe fʋ ninbãalga
se'em, la ẽn ẽŋɛ sɛla wuu bɔ fʋ la.» 20 Tɩ bʋraa la sẽŋɛ
Dekapɔlɩ so'olʋm ka mõola Azezi n ẽŋɛ bõn-sɛba wuu
bɔ ẽŋa. Tɩ la daan di'ige ba wuu.

Azayirusi pɔyʋa, la pɔka n kalʋm Azezi fuugo yelle

(Amatie 9:18-26, Aluki 8:40-56)

21 Azezi daan lebe dooge la mõgrɛ la doone ke bɔba
la õorŋɔ la, daan bɔna mõgrɛ la nõorʋm, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ
zozo'e lagsɛ a zẽ'am. 22 Tɩ Zifdõma wẽndeego nẽŋadõ-
ma nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Azayirusi wa'am mĩ wa yẽ
Azezi, ka dũma tẽŋa a nẽŋam, 23 belem ẽ na a sũure
wuu yetɩ: «Mam pɔyʋa n bẽ'erɩ deege la a ki, wa'am wa
dɩkɛ fʋ nu'usi paglɛ a zuo tɩ a põsɛ da ki.» 24 Tɩ Azezi
dɔla ẽ wɛ'ɛsa, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ dɔla ẽ mikra ẽ.
25 La pɔka n daan boe nẽrba la tẽŋasʋka luta sɩkẽŋa
yʋʋma pia la ayi, tɩ la ka gɔ'ɔra. 26 A daan nãmsɛ mɛ zo-
zo'e tɩbdõma zẽ'am, dɩkɛ ẽn tarɩ sɛla wuu sã'am, dee tɩ
la ka sõna, la malɩn gãnna la bɛla. 27 Tɩ pɔka la daan
wõm Azezi yelle, wa'am wa fɩrgɛ nẽr-kʋʋŋɔ la tẽŋasʋka
paagɛ Azezi poorʋm kalʋm a fuugo. 28 A daan yele a
pʋtẽ'erʋm yetɩ: «Mam sãn kalʋm a fuugo mã'a, mam
wʋn yẽ ĩmã'asʋm.» 29 La ẽn kalʋm fuugo la, a zɩɩm na n
yesrɩ la ze'ele mɛ ka le yɛsra, tɩ a bãŋɛ a ĩyã pʋam tɩ
ẽŋa yẽ ĩmã'asʋm. 30 La bilam mẽŋa tɩ Azezi bãŋɛ tɩ
pãŋa n yese ẽŋa pʋam ẽŋɛ sɛla, tɩ a gelge soke nẽr-
kʋʋŋɔ la yetɩ: «Ãn kalʋm mam fuugo?» 31 Tɩ a karẽnbi-
isi la lerge ẽ yetɩ: «Fõn yẽ la nẽr-kʋʋŋɔ n mikri fõn wã-
na, dee sɔkra tɩ ãn kalʋm fõn.»
32 Tɩ Azezi bɩsɛ kaagɛ tɩ a bãŋɛ nẽr-sɛka n ẽŋɛ bɛla.
33 Tɩ dabeem tara pɔka la, tɩ a gõgra. La ẽn bãŋɛ sɛla n
ẽŋɛ ẽ na, a wa'am mɛ wa ka dũma tẽŋa Azezi nẽŋam
tɔgɛ ẽ a sɩra wuu. 34 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «M bia, fõn bɔ
mam sɩra la n botɩ fʋ yẽ ĩmã'asʋm. Sẽŋɛ la sũ-
mã'asʋm, fʋ bã'a la basɛ ya.»
35 La Azezi n ken bɔna mĩ tɔgra la, tɩ nẽrba ze'ele
Zifdõma wẽndeego nẽŋadãana la yire wa'am wa yele ẽ
yetɩ: «Fʋ pɔyʋa la ki mɛ. Da le nãmsɛ karẽnsãama.»
36 Tɩ Azezi wõm ban yele se'em na, dee yele Zifdõma
wẽndeego nẽŋadãana la yetɩ: «Da zoe dabeem, wen
bɔ mam sɩra.» 37 La Azezi daan ka basɛ tɩ nẽra nẽra kɔl-
gɛ ẽ, sãn dagna Apɩyɛɛrɩ, la Azakɩ, la a yɩbga Azã mã'a.
38 La ban sẽŋɛ ka paagɛ Zifdõma wẽndeego
nẽŋadãana yire la, tɩ Azezi yẽ nẽr-kʋʋŋɔ n voolɩ, kaasra
dee fabla zozo'e. 39 Tɩ a kẽ yire la yele ba yetɩ: «Bẽm tɩ
ya vɔɔla dee kɛlla? Bia la ka ki, a gĩsri mɛ.» 40 Tɩ ba
la'ara ẽ. Tɩ a botɩ nẽrba la wuu yese yẽŋa, dee doose
bia la sɔ, la a ma, la a karẽnbiisi batã la kẽ bia la n boe
zẽ'a na, 41 gʋrɛ a nu'ugo dee yele ẽ yetɩ: «Talita kumi.»

A võorɛ de la: «Pugla, mam yetι fʋ tι fʋ isge.» 42 Tι
pugla la daan darɛ isge sẽnna. Tι la di'ige nẽrba la, tι
ba zɛ yɛrι. Pugla la daan tarι la yʋʋma pia la ayi. 43 Tι
Azezi daan kã'an ba yetι, ba da kãn botι nẽra nẽra
bãŋɛ bõn-ẽŋa. Dee yetι, ba bɔ pugla la dia tι a di.

Nazarɛtι nẽrba ka bɔ Azezi sιra

(Amatie 13:53-58, Aluki 4:16-30)

6 Azezi daan basɛ tẽn-ẽŋa dee sẽŋɛ la a mẽŋa
tẽŋam, tι a karẽnbiisi la doose ẽ. 2 Tι Zifdõma
vo'osgo daarɛ tι a kẽ ba wẽndeem zãsna nẽrba. Tι nẽr-
ba pãι wõm a zãsŋɔ la, tι la di'ige ba, tι ba sɔkra taaba
yetι: «Bʋra-ẽna yẽ zãsŋɔ ẽna la bɛ? Ãne bɔ ẽ yɛm ẽna?
A ẽŋɛ la wãne ιta bõn-yãlma bɛla? 3 Dagι ẽna n de dɔ-
wãta la? Dagι ẽna n de Amaari dayʋa, tι a yιbsι dɛna
Azakι, la Azoze, la Azudi, la Asimõ la? Dagι a tãpa n
boe tõma zẽ'am kalam wã?» Bɛla tι ba zagsɛ ka bɔ
Azezi sιra. 4 Tι a yele ba yetι: «Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa yẽtι
pẽka mɛ, sãn dagna a mẽŋa tẽŋa, la a buuri, la a yir-
dõma tẽŋasʋka mã'a tι a ka yẽtι pẽka.» 5 La a daan ka
yãŋɛ tõm tõon-yãlma bilam, sãn dagna bã'adõma fẽe
tι a daan dιkɛ a nu'usi paglɛ ba zuto, tι ba yẽ
ĩmã'asʋm. 6 La ban daan ka bɔ ẽ sιra la, la di'ige ẽ mɛ.

Azezi tõm a karẽnbiisi pia la ayi

(Amatie 10:5-15, Aluki 9:1-6)

Azezi daan kaarι la tẽnsι la n boe bilam na zãsna nẽr-
ba, 7 daan wi a karẽnbiisi pia la ayi la, tι ba wa'am a
zẽ'am tι a tõm ba bayi bayi, dee bɔ ba pãŋa tι ba dige
kʋlkã'arsι. 8 Dee daan yele ba yetι: «Da dιkɛ-ya sɛla
sɛla sore la sẽnnɛ ĩyã, dιkɛ-ya dasaarɛ mã'a, da tara-ya
dia, bιι tãmpɔkɔ, bιι ligri sũm sẽŋɛ. 9 La pire-ya tagra,
dee da yɛ-ya futo bayi bayi.» 10 A le yele ba yetι: «Yan
sẽŋɛ ka sige yi-sɛka, kẽ'era-ya bilam ka paagɛ daar-sɛ-
ka tι ya wʋn yese fõrgɛ tẽŋa la. 11 La tẽn-sɛka nẽrba n
ka to'oge ya, bιι ka selse ya yetɔga, ya yese zẽ'e-ẽŋa
dee pιιsɛ ya nãma tẽntõnnɔ basɛ mĩ. Ya sãn ẽŋɛ bɛla,
la wʋn pa'alɛ ba tι ba ka ẽŋɛ sõŋa.» 12 Tι karẽnbiisi la
sẽŋɛ ka mõola yetι, ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero.
13 Dee dige kʋlkã'arsι zozo'e tι ba yese, dee ẽŋɛ kaam
ẽŋɛ bã'adõma zozo'e zuto, tι ba yẽ ĩmã'asʋm.

Azã n mise nẽrba ko'om pʋam na kũm yelle

(Amatie 14:1-12, Aluki 9:7-9)

14 Tι naba A'erɔdι wõm Azezi yelle, se'ere n soe la,
Azezi yʋ'ʋrɛ daan yese la zẽ'a woo. Tι nẽrba basɛba
daan yɛta tι: «A de la Azã n daan misri nẽrba ko'om
pʋam na n vo'oge, bɛla n soe tι a tara pãŋa tõnna
tõon-yãlma.» 15 Tι basɛba yetι: «A de la Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'eli n leme wa'am.» Tι sɛba yetι: «A de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ayẽma wʋ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba
basɛba n daan boe la.» 16 Tι naba A'erɔdι daan wõm
bɛla, yetι: «A de la Azã sɛka tι mam daan botι ba wike
a zuugo la n vo'oge.»
17 Se'ere n soe la, A'erɔdι mẽŋa n daan botι ba yõkɛ
Azã lʋ tarι ka kẽ'esɛ yʋ'a deem, a kẽema Afilipi pɔga
A'erodιadι ĩyã. Se'ere n soe la, a daan fãagɛ la a kẽema
pɔga di. 18 Tι Azã daan yele ẽ yetι, la ka masɛ tι a fãagɛ
a kẽema pɔga di. 19 Tι A'erodιadι sũure yĩige la Azã, tι a
zιgra tι a kʋ ẽ, la A'erɔdι ĩyã a ka tã'agɛ kʋ ẽ. 20 A'erɔdι
daan zotι Azã mɛ, a daan mi tι a de la nẽr-sõŋɔ, dee
dɛna pʋpeelem dãana, bɛla ĩyã tι a gu'ura ẽ tι sɛla da
ẽŋɛ ẽ. A daan sãn ẽn sɛlsra Azã yetɔga, la dãanι ẽ mɛ
zozo'e, la baa bɛla, a ẽn sɛlsra ẽ mɛ la sũ-yẽlga.
21 La daarɛ ayιla tι A'erɔdι ẽŋɛ a dɔka daarɛ kibsa, wi
a tẽŋa nẽrzuto, la sʋda-kɛ'ɛndõma, la Galile nẽŋadõ-
ma. Tι A'erodιadι yẽ sore ẽŋɛ ẽŋa n boorι se'em na.
22 A'erodιadι pɔyʋa n daan kẽ ka wa, tι A'erɔdι, la sãa-
ma la sũure ẽŋɛ yẽlʋm. Tι naba la yele pugla la yetι:
«Sose mam fõn boorι sɛla tι m bɔ fɔ.» 23 Dee pɔι yetι:
«Bõn-sɛka wuu tι fʋ wʋn sose mam, baa la sãn dɛna
mam so'olʋm pʋsʋka, mam wʋn bɔ fɔ.» 24 Tι pugla la
yese ka soke a ma yetι: «M sose bẽm?» Tι a ma lerge ẽ
yetι: «Sose Azã n mise nẽrba ko'om pʋam na zuugo.»
25 Tι pugla la lebe naba la zẽ'am tɔtɔ ka yele ẽ yetι:
«Mam boorι tι fʋ dιkɛ la Azã n mise nẽrba ko'om pʋam
na zuugo ẽŋɛ la-pɛsŋa pʋam bɔ ma lɛɛlɛ wã.» 26 Tι na-
ba la sũure sã'am halι, la ẽn pɔι nẽrba la zẽ'am na ĩyã,
a ka boorι tι a mõŋɛ ẽ. 27 Tι a tõm a sʋdaaga tɔtɔ yetι,
a sẽŋɛ ka wike Azã zuugo tarι wa'am. Tι a yese sẽŋɛ
yʋ'a deem na ka wike Azã zuugo, 28 dιkɛ ẽŋɛ la-pɛsŋa
pʋam tarι wa'am wa bɔ pugla la. Tι pugla la dιkɛ zuu-
go la bɔ a ma. 29 Tι Azã karẽnbiisi wõm, sẽŋɛ ka dιkɛ
kũm na laagɛ.

Azezi bɔ nẽr-kʋʋŋɔ dia

(Amatie 14:13-21, Aluki 9:10-17, Azã 6:1-14)

30 Azezi n tõm sɛba la leme mɛ wa lagsɛ taaba a
zẽ'am tɔgɛ pa'alɛ ẽ bãma n ẽŋɛ sɛla, la bãma n zãsʋm
se'em wuu. 31 La nẽrba zozo'e n daan sẽnnι mĩ dee fõr-
gra, tι Azezi la a karẽnbiisi la daan ka yẽ folle wʋn di. Tι
Azezi yele a karẽnbiisi la yetι: «Wa'am-ya tι tι yese
kẽnkɛrŋa zẽ'e-sɛka tι nẽrba ka boe mĩ na, tι ya ka
vo'ose fẽe.» 32 Tι ba kẽ õorŋɔ wɛ'ɛsa kẽnkɛrŋa zẽ'e-sɛka
tι nẽrba ka boe.
33 Tι nẽrba zozo'e daan yẽ ban we'esι la bãŋɛ ba,
daan yese tẽnsι la wuu pʋam lagιm sẽŋɛ tɔtɔ dẽŋɛ
Azezi la a karẽnbiisi la zẽ'e-sɛka tι ba we'esι la. 34 Tι
Azezi paagɛ ze'ele õorŋɔ la zuo sige, yẽ nẽr-kʋʋŋɔ la, tι
ba ninbãalga yõkɛ ẽ, se'ere n soe la, ba ãn wʋ piisi n ka
tarι dũnsĩina. Tι a daan zãsna ba yɛla zozo'e. 35 Tι wẽn-
nɛ daan kẽ'era, tι a karẽnbiisi la sẽŋɛ ka yele ẽ yetι:
«Kalam zẽ'a de la mõom dee tι wẽnnɛ kẽ'era, 36 basɛ
nẽrba la tι ba sẽŋɛ yiɛ, la tẽn-pιgsι la ka da dia di.» 37 Tι
a lerge ba yetι: «Yãma mẽŋa bɔ ba dia tι ba di.» Tι ba
soke ẽ yetι: «Tι wʋn sẽŋɛ ka da borborι lig-kõba kɔbsyi

tarι wa'am wa bɔ ba tι ba di?» 38 Tι Azezi soke ba yetι:
«Yãma tarι la borborι balɛ? Sẽŋɛ-ya ka bιsɛ.» Tι ba
sẽŋɛ ka bιsɛ, dee leme wa yetι: «Tõma tarι la borborι
banuu la zũma bayi.»
39 Tι Azezi yele ba yetι, ba basɛ tι nẽrba la welse sill-
sille zĩ'ire mõ-mã'asa la zuo. 40 Tι ba daan zĩ'ire kɔbga
kɔbga, tι basɛba zĩ'ire pinu-nu. 41 Tι Azezi dιkɛ borborι
banuu, la zũma bayi la gorge bιsɛ saazuo pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ, dee fiise borborι la bɔ a karẽnbiisi la yetι, ba
pʋι nẽrba la, dee dιkɛ zũma bayi la fiise bɔ ba wuu.
42 Tι ba wuu di tιgɛ. 43 Tι a karẽnbiisi la vaagɛ borbor-
gito, la zũn-gito n deege pιrɛ pιtɔ pia la ayi. 44 Nẽrba la
n daan di dia la, bʋraasι de la tʋsanuu.

Azezi sẽnnι ko'om zuo
(Amatie 14:22-33, Azã 6:15-21)

45 Bɛla poorʋm tι Azezi darɛ basɛ tι a karẽnbiisi la kẽ
õorŋɔ dẽŋɛ ẽ dɔɔra mõgrɛ la doone ke bɔba, Betisayi-
da tẽŋa bɔba. Dee tι a mẽŋa weege tι a keese nẽrba la.
46 La ẽn keese ba la, a sẽŋɛ la tãŋa zuo tι a ka pʋ'ʋsɛ.
47 Tι wẽnnɛ kẽ tι õorŋɔ la bɔna ko-kãtɛ la tẽŋasʋka, dee
tι Azezi bɔna doone ẽŋa ayιla mã'a. 48 Tι Azezi yẽ tι a
karẽnbiisi la n mõnnι õorŋɔ la nãmsrι mɛ zozo'e, se'ere
n soe la, kʋsebgo n vugri tʋ'ʋsra ba. Tι beere yɔna wi-
ire, tι a sẽnna ko'om na zuo wɛ'ɛsa ba bɔba, bɔɔra tι a
gãŋɛ ba tole. 49 La ban yẽ ẽn sẽnnι ko'om na zuo la, ba
tẽ'esɛ tι a de la ki-isgne, tι ba kaasɛ tagursi. 50 Ba wuu
yẽ ẽ mɛ, tι dabeem kẽ ba. Tι a darɛ yele ba yetι: «La de
la mam, keŋe-ya ya sũure, da zoe-ya dabeem!» 51 Dee
zom ba zẽ'am õorŋɔ la pʋam, tι kʋsebgo la go'oge. Tι
karẽnbiisi la palẽŋa ẽkɛ, tι ba zɛ yɛrι, se'ere n soe la,
52 ba ka bãŋɛ borborι bõn-yãlma la võorɛ, ba pʋtẽ'era
ka like.

Azezi botι bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm Zenezarɛtι tẽŋam
(Amatie 14:34-36)

53 Ba pãrgɛ mõgrɛ la dooge paagɛ la Zenezarɛtι,
ze'ele mõgrɛ la nõorʋm. 54 La ban daan ze'ele õorŋɔ la
pʋam dooge la, tι nẽrba la bãŋɛ Azezi tɔtɔ. 55 Tι ba zoe
kẽ so'olʋm na wuu, tι ba zɛ bã'adõma ba bõn-gã'ala
pʋam wa'am, bãma n wõm tι Azezi boe zẽ'e-sɛka la.
56 La Azezi daan sãn ẽn sẽŋɛ zẽ'e-sɛka woo, tẽn-kãra, la
tẽn-pιgsι, la yiɛ n boe kẽnkɛrsι la, ba tarι la bã'adõma
sẽnna gã'ata da'asι pʋam, dee bɛlna ẽ yetι, a basɛ tι
bã'adõma la kalʋm a fuugo nõorɛ mã'a. La sɛba wuu n
daan kalʋm a fuugo la yẽ ĩmã'asʋm mɛ.

Yaabdõma zãsŋɔ, la bõn-sɛba n botι nẽra dɛna dẽgrɔ
(Amatie 15:1-20)

7 Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma basɛba n
ze'ele Zerizalɛm daan wa'am wa lagsɛ Azezi zẽ'am,
2 yẽ tι a karẽnbiisi la basɛba diti la nu'usi n ka ãn sõŋa,
la boorι tι la yetι ba ka peege nu'usi wʋ Zifdõma sisgo
n yetι ba ιta se'em na.
3 Farisi dõma, la Zifdõma wuu sãn ka wobse nu'usi
wʋ ba yaabdõma malŋɔ la, ba ka diti. 4 Ba sãn ze'ele
da'am wa'am, ba wʋn peege ba mẽŋa mɛ dee di. La
malŋɔ basɛba zozo'e tι ba ιtι, la de la wama, la yɔa, la
kuto laasι peere.
5 Tι Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma la soke Azezi
yetι: «Bẽm tι fõn karẽnbiisi la ka sakra tι yaabdõma
malŋɔ la, dita dia la nu'usi n ka ãn sõŋa?» 6 Tι Azezi
lerge ba yetι: «A'ezayi n yʋʋn to'oge Nawẽnnɛ yetɔga
la tɔgɛ ya yelle la, a tarι bʋʋrɔ, yãma de la pʋlibsum
dõma wʋ lan gʋlsɛ se'em na. La gʋlsɛ tι Nawẽnnɛ yetι:
‹Nẽr-bãna pẽgrι mam na nõorɛ yetɔga,
la ba sũure la zãagɛ la mam mɛ.
7 Ban nã'asrι mam na,
la de la zãŋa.
Se'ere n soe la, ba zãsnι la zãsŋɔ n de nẽrsaalba
nõorɛ.›
8 Ya basɛ Nawẽnnɛ nõorɛ mɛ dee dɔla nẽrsaalba
malŋɔ.»
9 Azezi le yele ba yetι: «Ya sιrι zagsɛ Nawẽnnɛ lɔɔ mɛ,
dee tι ya dɔla ya mẽŋa malŋɔ. 10 Amoyisi yʋʋn yetι:
Nanna fʋ sɔ, la fʋ ma. Dee le yetι: Nẽr-sɛka sãn tɔgɛ a
sɔ bιι a ma be'em, dẽnι tι ba kʋ ẽ. 11 La yãma yetι:
Nẽra sãn yele a sɔ, bιι a ma yetι: Mam n tarι bõn-sɛba
tι m sõŋɛ fʋ la de la ‹Kɔrbã›, (a võorɛ de la ‹Nawẽnnɛ
bõnɔ›), 12 la ka le masɛ tι a ιta sɛla bɔ'ɔra a sɔ, la a ma.
13 Yãma mẽŋa malŋɔ la tι ya zãsnι nẽrba la, botι ya
basɛ tι Nawẽnnɛ yetɔga la dɛna la zãŋa. La bõnɔ zozo'e
n wõm na bɛla tι ya ιtι.»
14 La Azezi le wi la nẽr-kʋʋŋɔ, tι ba wa'am a zẽ'am, tι
a yele ba yetι: «Yãma wuu, selse-ya mam sõŋa wõm a
võorɛ. 15 Sɛla n ze'etι yẽŋa kẽ'erι nẽrsaala pʋʋrʋm ka
tã wʋn botι a dɛna dẽgrɔ. Bõn-sɛka n ze'etι nẽrsaala
pʋam yɛsra n botι a dɛna dẽgrɔ. [16 Sɛka n wõm yetɔ-
ga wã, a selse sõŋa sõŋa.]»
17 La a daan ze'ele nẽrba la zẽ'am kẽ la deem. Tι a
karẽnbiisi la soke ẽ makrɛ la võorɛ. 18 Tι a yele ba yetι:
«Yãma yɛm mẽ ka like? Yãma ka bãŋɛ tι sɛla n ze'etι
yẽŋa kẽ'era nẽrsaala pʋʋrʋm ka tã wʋn botι a dɛna
dẽgrɔ? 19 Se'ere n soe la, bõn-bãma ka kẽ'erι sũure
pʋam, ba kẽ'erι la pʋʋrɛ pʋam tι ba yẽ'era ba basra.»
(Azezi n daan yele bɛla la, a boorι tι a yetι dia ka bɔ'ɔrι
dẽgrɔ, nẽra tã wʋn di dia wuu mɛ.) 20 Dee daan le yetι:
«La de la bõn-sɛka n ze'etι nẽrsaala pʋam yɛsra n botι
a dɛna dẽgrɔ. 21 Se'ere n soe la, pʋtẽ'e-yooro ze'etι la
nẽrsaala sũure pʋam botι a bɔɔra tι a ẽŋɛ be'em: yalsι,
la nayigum, la nẽr-kʋa, 22 la taaba pɔgba la taaba sιrba
gã'a, la nẽra n nõŋɛ bõnɔ, la pʋtʋʋlgɔ, la yɛmkẽgsιga,
la tõon-dẽgrɔ, la nẽra n ιtι sũure la a tadãana bõnɔ, la
pɔ'ɔrɛ yetɔga, la pa'al-m-mẽŋa, la yalm-tõoma. 23 Bõn-
be'ero bãna wuu ze'etι la nẽrsaala sũure pʋam botι a
dɛna dẽgrɔ.»

Pɔka n bɔ Azezi sɩra
(Amatie 15:21-28)

24 Azezi daan ze'ele zẽ'e-ẽŋa sẽŋɛ la Tiiri so'olʋm ka
kẽ yire pʋam, dee ka bɔɔra tɩ nẽra bãŋɛ tɩ ẽŋa boe bil-
am. La a daan ka tã'agɛ sʋgɛ. 25 Tɩ pɔka ayɩla tɩ
kʋlkã'arga daan dolɩ a pɔyʋa, wõm Azezi yelle, sẽŋɛ ka
ka dũma tẽŋa a nẽŋam, 26 sose ẽ yetɩ, a dige kʋlkã'ar-
ga la tɩ a yese dee basɛ a pɔyʋa la. Pɔka la daan de la
Grɛkɩ, ba dɔgɛ ẽ na Fenisi tẽŋa n boe Siiri so'olʋm
pʋam. 27 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Basɛ tɩ kɔma dẽŋɛ di
tɩgɛ, se'ere n soe la, la ka masɛ tɩ ba dɩkɛ kɔma dia bɔ
baasɩ.» 28 Tɩ pɔka la lerge ẽ yetɩ: «M Zuudãana, la de la
sɩra, la baasɩ n boe ba dãana taablɩ tilum diti la kɔma
di-zõra n luti la.» 29 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Fõn lerge
se'em wã ĩyã, kule, tɩ kʋlkã'arga la basɛ fʋ pɔyʋa la.»
30 Tɩ pɔka la daan lebe kule, la ẽn paagɛ yire la, a yẽ tɩ a
pɔyʋa la gã la bõn-gã'ala pʋam, la kʋlkã'arga la sɩrɩ
yese dee basɛ ẽ mɛ.

Azezi botɩ bʋraa n de waŋa, dee ka tãna tɔgra sõŋa, tã'agɛ tɔgra dee wõnna

31 Azezi le ze'ele Tiiri so'olʋm doose la Sidõ, doose
Dekapɔlɩ tẽnsɩ pʋam lebe Galile mõgrɛ la bɔba. 32 Tɩ ba
tarɩ bʋraa n de waŋa, dee ka tãna tɔgra sõŋa wa'am a
zẽ'am, wa belem ẽ yetɩ, a dɩkɛ a nu'ugo paglɛ waŋa la
zuo. 33 Tɩ Azezi tarɩ ẽ nẽr-kʋʋŋɔ la pʋam yese kẽnkɛrŋa
dɩkɛ a nu'ubiɛ tũm a tʋba pʋam, dee tʋbsɛ nõtõorʋm
kalʋm bʋraa la zɩlɩŋa. 34 Dee gorge saazuo sĩ'im vo'ose
fõo, dee yele bʋraa la yetɩ: «Efata», a võorɛ de la
«yo'oge!» 35 Bilam mẽŋa tɩ bʋraa la tʋba yo'oge, tɩ a
zɩlɩŋa lakɛ, tɩ a tɔgra sõŋa sõŋa. 36 Tɩ Azezi kã'an ba
yetɩ, ba da tɔgɛ bɔ nẽra nẽra. La ẽn daan kã'an ba yetɩ,
ba da tɔgɛ bɔ nẽra nẽra la, ba daan tõn tɔgra mɛ zo-
zo'e. 37 Tɩ la di'ige ba zozo'e halɩ tɩ ba yɛta tɩ: «A ẽŋɛ
sɛla woo la sõŋa, botɩ wansɩ wõnna, tɩ mugro tɔgra.»

Azezi le bɔ nẽr-kʋʋŋɔ dia
(Amatie 15:32-39)

8 Dabs-bãma pʋam nẽr-kʋʋŋɔ n daan le lagsɛ, tɩ
dia ka bɔna tɩ ba wʋn di. Tɩ Azezi wi a karẽnbiisi la
yele ba yetɩ: 2 «Nẽr-kʋʋŋɔ wã ninbãalga n tarɩ mam,
se'ere n soe la, dabsa atã tɩ ba boe mam zẽ'am dee ka
tara dia wʋn di. 3 Mam sãn basɛ ba tɩ ba kule ba yiɛ la
kɔm, ba wʋn ka vibe mɛ sore, se'ere n soe la, basɛba
ze'ele la zẽ'a n zãagɛ wa'am.» 4 Tɩ a karẽnbiisi la lerge ẽ
yetɩ: «Tɩ wʋn ẽŋɛ la wãne tã'agɛ yẽ dia tɩ la seke nẽr-
bãna wuu, zẽ'e-ẽna n de mõom wã?» 5 Tɩ Azezi soke ba
yetɩ: «Yãma tarɩ la borborɩ balɛ?» Tɩ ba lerge yetɩ:
«Bayopɔɩ.»
6 Tɩ a botɩ nẽrba la zĩ'ire tẽŋa. Dee dɩkɛ borborɩ bay-
opɔɩ la pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee fiise bɔ a karẽnbiisi la tɩ
ba pʋɩ nẽrba la. Tɩ ba pʋɩ nẽr-kʋʋŋɔ la. 7 La ba daan
tarɩ la zũn-pɩgsɩ mẽ fẽe. Tɩ Azezi pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ zũ-
ma la ĩyã, dee botɩ a karẽnbiisi la dɩkɛ pʋɩ nẽrba la. 8 Tɩ
nẽrba la daan di tɩgɛ. Dee tɩ a karẽnbiisi la vaagɛ dia n
weege pɩrɛ pɩtɔ bayopɔɩ. 9 Nẽrba la n daan di dia la,
bʋraasɩ de wʋ tʋsanaasɩ. Tɩ Azezi daan botɩ ba kule,
10 dee tɩ ẽŋa la a karẽnbiisi la kẽ õorŋɔ sẽŋɛ Dalmanuta
so'olʋm.

Farisi dõma pʋlibsum yelle
(Amatie 16:1-12)

11 Tɩ Farisi dõma daan wa'am wa wẽ'era nõke'ene la
Azezi, yetɩ ba makɛ ẽ bɩsɛ, yele ẽ yetɩ, a botɩ bõn-yãl-
ma ze'ele saazuo ẽŋɛ n pa'alɩ tɩ ẽŋa ze'ele la Nawẽnnɛ
yire. 12 Tɩ Azezi sĩ'im vo'ose fõo, dee soke yetɩ: «Bẽm tɩ
zamãana ẽna nẽrba ɛɛra bõn-yãlma? Mam yetɩ ya la
sɩra, tɩ mam kãn botɩ bõn-yãlma n pa'alɛ bɛla ẽŋɛ tɩ za-
mãana ẽna yẽ.»
13 La Azezi basɛ ba mɛ dee le kẽ õorŋɔ dɔɔra mõgrɛ la
doone ke bɔba. 14 Tɩ a karẽnbiisi la daan yĩm ka dɩkɛ
borborɩ, sãn dagna borborɩ ayɩla mã'a tɩ ba tarɩ õorŋɔ
la pʋam. 15 Tɩ Azezi kã'an ba yetɩ: «Guuse-ya ya mẽŋa
la Farisi dõma, la naba A'erɔdɩ dãbɩllɛ la.» 16 Tɩ karẽnbi-
isi la tɔgra la taaba yetɩ: «Tõma n ka tarɩ borborɩ la ĩyã
tɩ a yele bɛla.» 17 Tɩ Azezi daan bãŋɛ, soke ba yetɩ:
«Bẽm tɩ ya tɔgra la taaba tɩ la de la yãma n ka tarɩ bor-
borɩ la ĩyã? Yãma ka wõm a võorɛ? Yãma yɛm ka like?
18 Yãma tarɩ la nini dee ka yẽta? Ya tarɩ la tʋba dee ka
wõnna? Yãma ka tẽrɩ? 19 Mam n daan fiise borborɩ
banuu la bɔ bʋraasɩ tʋsanuu tɩ ba di la, borborɩ gito n
deege la, pɩtɔ balɛ tɩ yãma daan vaagɛ?» Tɩ ba lerge ẽ
yetɩ: «Pɩtɔ pia la ayi.» Tɩ a le soke ba yetɩ: 20 «La mam n
daan fiise borborɩ bayopɔɩ la pʋɩ bʋraasɩ tʋsanaasɩ la,
yãma daan vaagɛ sɛba n deege la pɩtɔ balɛ?» Tɩ ba
lerge yetɩ: «Pɩtɔ bayopɔɩ.» 21 Tɩ a soke ba yetɩ: «Yãma
nãn ka wõm a võorɛ?»

Azezi botɩ fʋa nini yẽta

22 Azezi la a karẽnbiisi la daan sẽŋɛ la Betisayida. Tɩ
ba tarɩ fʋa wa'am Azezi zẽ'am wa belem ẽ yetɩ a kalʋm
ẽ. 23 Tɩ Azezi gʋrɛ fʋa la nu'ugo ve'ege ẽ tẽŋa la pʋam
yese kẽnkɛrŋa, ka tʋbsɛ nõtõorʋm ẽŋɛ a nini, dee dɩkɛ
a nu'usi paglɛ a zuo, soke ẽ yetɩ: «Fõn yẽtɩ sɛla mɛ
bɩɩ?» 24 Tɩ bʋraa la dɔ'ɔgɛ zuugo bɩsɛ, yetɩ: «Mam yẽtɩ
nẽrba tɩ ba ãna wʋ tɩɩsɩ la, la ba sẽnnɩ mɛ.» 25 Tɩ Azezi
le dɩkɛ a nu'usi kalʋm fʋa la nini. Tɩ a nini pike yɩlɩŋɛ, tɩ
a yẽta sɛla woo sõŋa sõŋa. 26 Tɩ Azezi basɛ ẽ yetɩ a
kule, a da le kẽ tẽŋa la pʋam.

Apɩyɛɛrɩ pa'alɛ Azezi n de nẽr-sɛka
(Amatie 16:13-20, Aluki 9:18-21)

27 La Azezi la a karẽnbiisi la daan we'esɩ la tẽnsɩ n lɛm
tẽŋa yʋ'ʋrɛ n de Filipi Sezaare. La ban boe sore wɛ'ɛsa
la, tɩ a soke ba yetɩ: «Nẽrba yetɩ mam de la ãne?» 28 Tɩ

ba lerge yetɩ: «Sɛba yetɩ fõn de la Azã n daan misri
nẽrba ko'om pʋam na. Tɩ basɛba yetɩ fõn de la Nawẽn-
nɛ nõtɔ'ɔsa A'eli. Tɩ sɛba yetɩ fõn de la Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba n yʋʋn boe la nẽra ayɩla.» 29 Tɩ a soke ba
yetɩ: «La yãma yetɩ mam de la ãne?» Tɩ Apɩyɛɛrɩ lerge
yetɩ: «Fõn de la Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm na.» 30 Tɩ Azezi
kã'an ba yetɩ, ba da tɔgɛ ẽŋa yelle bɔ nẽra nẽra.

Azezi dẽŋɛ tɔgɛ a nãmsgɔ, la a kũm yelle

(Amatie 16:21-28, Aluki 9:22-27)

31 Tɩ Azezi yãŋa zãsna a karẽnbiisi la, yele ba yetɩ:
«Dẽnɩ tɩ mam n de Nẽrsaala Dayʋa la nãmsɛ zozo'e.
Tẽŋa wã kẽma, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ
karẽnsãandõma nifo wʋn kẽ mam mɛ, tɩ ba kʋ mam,
la dabsa atã daarɛ mam wʋn vo'oge mɛ.» 32 A daan
tɔgɛ ba la vẽelga vẽelga. Tɩ Apɩyɛɛrɩ wi ẽ yese
kẽnkɛrŋa ka yele ẽ yetɩ, a da le tɔgɛ bɛla. 33 Tɩ Azezi
gelge bɩsɛ a karẽnbiisi la, dee tãsɛ Apɩyɛɛrɩ yetɩ:
«Asũtãana, sẽŋɛ lebe mam poorʋm, se'ere n soe la, fʋ
tẽ'esgɔ la dagɩ Nawẽnnɛ tẽ'esgɔ, la de la nẽrsaala tẽ'es-
gɔ.» 34 Dee wi nẽr-kʋʋŋɔ la, la a karẽnbiisi la a zẽ'am,
yele ba yetɩ: «Nẽra sãn bɔɔra tɩ a doose mam, dẽnɩ tɩ a
basɛ a mẽŋa n boorɩ se'em, dee sakɛ nãmsgɔ daarɛ
woo wʋ nẽra n buke a kũm dɔ-puurŋa dɔla mam.
35 Nẽr-sɛka woo n boorɩ tɩ a gu a vɔm, a wʋn koŋe ẽ.
La nẽr-sɛka woo n sakɛ tɩ a koŋe a vɔm mam ĩyã, la kõ-
yẽlga la ĩyã, a wʋn yẽ vɔm. 36 Nẽra sãn yẽ dũnia sɛla
woo dee koŋe vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am, a yõorɔ de la bẽm?
37 Bẽm tɩ nẽrsaala wʋn dɩkɛ teege vɔm? Sɛla kaɩ.
38 Nẽr-sɛka n zoe yãnnɛ mam ĩyã, la mam yetɔga la ĩyã,
zamãana ẽna wã n ka dolɩ Nawẽnnɛ la sɩra, dee dɛna
tõon-be'ero dõma wã tẽŋasʋka, Nẽrsaala Dayʋa la mẽ
wʋn zoe yãnnɛ na ẽ, wakat-sɛka tɩ a wʋn leme wa'am
la a Sɔ Nawẽnnɛ na'am pãŋa, la a malɛkadõma la.»
9 La a le yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ yãma
nẽr-sɛba n boe kalam wã, basɛba kãn ki, sãn
dagna tɩ ba wa yẽ la Nawẽnnɛ so'olʋm n sẽm na
pãŋa.»

Azezi nẽŋa teere

(Amatie 17:1-13, Aluki 9:28-36)

2 Tɩ dabsa ayoobɩ daan tole, tɩ Azezi botɩ Apɩyɛɛrɩ, la
Azakɩ, la Azã mã'a doose ẽ tɩ ba sẽŋɛ kẽnkɛrŋa ka zom
tãn-kãtɛ zuo. Tɩ a nẽŋa teege ba nẽŋam. 3 Tɩ a futo
pelge yɩlɩ yɩlɩ yẽgra halɩ, tɩ nẽra ka bɔna dũnia wã zuo
tãna wʋn peege tɩ ba pelge bɛla. 4 Tɩ A'eli, la Amoyisi
puke ba zẽ'am tɔgra la Azezi. 5 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele Azezi
yetɩ: «Karẽnsãama, tõma n boe kalam wã, la ãn sõŋa
mɛ. Basɛ tɩ tɩ tĩ põnsɩ batã, bɔ fõn ayɩla, bɔ Amoyisi
ayɩla, bɔ A'eli ayɩla.» 6 A daan ka mi ẽŋa n tɔgɛ se'em,
se'ere n soe la, dabeem n daan kẽ ba. 7 Tɩ sawatɛ
wa'am wa lile ba la a mã'asʋm. Tɩ kõa ze'ele sawatɛ la
pʋam yetɩ: «Ẽna de la mam Dayʋa tɩ mam nõŋɛ. Selse-
ya a yetɔga.» 8 Bilam mẽŋa tɩ ba bɩsɛ kaagɛ ka le yẽ
nẽra, sãn dagna Azezi mã'a n boe ba zẽ'am.
9 Tɩ ba ze'ele tãŋa la zuo sigra, tɩ Azezi kã'an ba yetɩ:
«Da tɔgɛ-ya pa'alɛ nẽra nẽra yãma n yẽ sɛla la, sãn
dagna tɩ Nẽrsaala Dayʋa la wa ki mɛ, dee vo'oge.» 10 Tɩ
ba to'oge ẽn yele se'em na, dee sɔkra taaba yetɩ: «Kũm
vo'ore võorɛ de la bẽm?» 11 Tɩ ba soke Azezi yetɩ: «Bẽm
tɩ lɔɔ karẽnsãandõma yetɩ, dẽnɩ tɩ A'eli dẽŋɛ wa'am, tɩ
Krisi yãŋa wa'am poorʋm?» 12 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Asɩra,
A'eli n wʋn dẽŋɛ wa'am wa malgɛ sɛla woo. La bẽm tɩ
la gʋlsɛ Nẽrsaala Dayʋa la yelle yetɩ, a wʋn nãmsɛ mɛ
zozo'e dee yẽ pɔ'ɔrɛ? 13 La mam yetɩ ya mɛ tɩ A'eli põn
wa'am mɛ, tɩ nẽrba ẽŋɛ ẽ ban boorɩ se'em, wʋ lan gʋl-
sɛ a yelle Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam se'em na.»

Kʋlkã'arga n dolɩ bia, tɩ Azezi dige ẽ tɩ a yese

(Amatie 17:14-21, Aluki 9:37-43)

14 Ban lebe ka lɛm karẽnbiisi basɛba la zẽ'am na, ba
yẽ la nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e n kaagɛ ba, tɩ lɔɔ karẽnsãandõ-
ma basɛba wẽ'era nõkɛ'ɛma la ba. 15 La nẽrba la n
daan yẽ Azezi la, la di'ige ba mɛ, tɩ ba zoe ka pʋ'ʋsɛ ẽ.
16 Tɩ Azezi soke ba yetɩ: «Bẽm yelle tɩ yãma wẽ'era
nõke'ene la ba?»
17 Tɩ nẽra ayɩla ze'ele nẽr-kʋʋŋɔ la tẽŋasʋka yele yetɩ:
«Karẽnsãama, mam tarɩ la m dayʋa wa'am fõn zẽ'am,
kʋlkã'arga n dolɩ ẽ botɩ a dɛna muko. 18 La kʋlkã'arga
la sãn ẽn girge ẽ, a lʋbrɩ ẽ mɛ tɩ nõtõn-fulunfuka yɛsra,
tɩ a ɔbra yẽna dee gorŋe. Bɛla tɩ mam tarɩ ẽ wa'am wa
sose fʋ karẽnbiisi la yetɩ ba dige kʋlkã'arga la tɩ a yese,
tɩ ba ka yãŋɛ.»
19 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Zamãan-ẽna nẽrba, ya ka
bɔ'ɔrɩ mam sɩra, mam wʋn bɔna la yãma mã'agɛ m
mẽŋa halɩ ka paagɛ la wakat-kãna? Tarɩ-ya bia la
wa'am.» 20 Tɩ ba tarɩ ẽ wa'am a zẽ'am. La kʋlkã'arga la
n yẽ Azezi la, bilam mẽŋa a dãan bia la mɛ, tɩ a lui tẽŋa
bilna, tɩ nõtõn-fulunfuka yɛsra a nõorʋm. 21 Tɩ Azezi
soke bia la sɔ yetɩ: «Wakat-kãna tɩ bõn-ẽna ẽŋɛ ẽ?» Tɩ a
lerge yetɩ: «A bõnbɩ'ɩlʋm. 22 La kʋlkã'arga la ẽn lʋbɛ ẽ
na bugum, bɩɩ ko'om pʋam, bɔɔra tɩ a kʋ ẽ. Fʋ sãn tã-
na wʋn ẽŋɛ sɛla, zoe tɩ ninbãalga sõŋɛ tɔ.» 23 Tɩ Azezi
lerge ẽ yetɩ: «Bẽm tɩ fʋ yetɩ, fõn sãn tãna? Nẽr-sɛka
woo n bɔ Nawẽnnɛ sɩra, a tã wʋn ẽŋɛ sɛla woo bɔ ẽ
mɛ.» 24 Bilam mẽŋa tɩ bia la sɔ tɔgɛ ke'enke'em yetɩ:
«Mam bɔ sɩra, la sõŋɛ mam tɩ m bɔ sɩra pa'asɛ.»
25 La Azezi daan yẽ tɩ nẽr-kʋʋŋɔ n zotɩ sẽna a zẽ'am,
tɩ a tãsɛ kʋlkã'arga la yetɩ: «Kʋlkã'arga n botɩ nẽra dɛ-
na muko la waŋa, mam yetɩ fʋ yese dee basɛ ẽ, da le
doose ẽ.» 26 Tɩ kʋlkã'arga la kaasɛ tagurga, dee bigse
bia la ke'enke'em, dee yese. Tɩ bia la ãna wʋ kũm na. Tɩ
nẽrba zozo'e yetɩ a ki mɛ. 27 Tɩ Azezi gʋrɛ a nu'ugo zẽkɛ
ẽ, tɩ a isge ze'ele saazuo.
28 La Azezi daan kẽ la deem, ẽŋa la a karẽnbiisi la
mã'a, tɩ ba soke ẽ yetɩ: «Bẽm tɩ tõma ka tã'agɛ dige
kʋlkã'ar-ẽna?» 29 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Sãn dagna pʋ'ʋs-

gɔ, sɛla sɛla ka boe n tã wʋn dige kʋlkã'ar-ẽna buuri.»

Azezi le tɔgɛ a kũm, la a vo'ore yelle

(Amatie 17:22-23, Aluki 9:43-45)

30 La ba daan yese bilam doose la Galile tẽŋa tole. La
Azezi daan ka boorɩ tɩ nẽra bãŋɛ ẽŋa n boe zẽ'a. 31 A
daan zãsʋm a karẽnbiisi la yetɩ: «Ba wʋn dɩkɛ Nẽrsaala
Dayʋa la ẽŋɛ la nẽrba nu'usum, tɩ ba kʋ ẽ. La ba sãn
kʋ ẽ, dabsa atã daarɛ a wʋn vo'oge mɛ.» 32 Tɩ ba daan
ka bãŋɛ yetɔga la võorɛ, dee zɔta ka soke ẽ.

Ãne n wʋn dɛna nẽr-kãtɛ?

(Amatie 18:1-9, Aluki 9:46-50;17:1-2)

33 Tɩ ba sẽŋɛ ka paagɛ Kapɛrnaʋm kẽ deem. Tɩ Azezi
soke a karẽnbiisi la yetɩ: «Bẽm yelle tɩ yãma wẽ'erɩ nɩ
nõke'ene sore zuo la?» 34 Tɩ ba sĩna, se'ere n soe la, ba
wẽ'erɩ la nõke'ene la taaba bɔɔra tɩ ba bãŋɛ sɛka n de
nẽr-kãtɛ gãnna. 35 Tɩ Azezi zĩ'ire, wi a karẽnbiisi pia la
ayi la yele ba yetɩ: «Nẽra sãn bɔɔra tɩ a dɛna
nẽŋadãana, dẽnɩ tɩ a dɛna poorʋm dãana, la nẽrba
wuu tõntõnna.» 36 Azezi yele bɛla dee tarɩ la bi-pɩka wa
ze'ele ba tẽŋasʋka, dɩkɛ a nu'usi kɔkɛ bia la, dee yele
ba yetɩ: 37 «Nẽra sãn to'oge bi-pɩka ẽna tadãana mam
yʋ'ʋrɛ ĩyã, a to'oge la mam mẽŋa, la nẽra sãn to'oge
mam mẽŋa, la dagɩ mam tɩ a to'oge, a to'oge la sɛka n
tõm mam na.»
38 Tɩ Azã yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, tõma daan yẽ la
bʋraa n tarɩ fõn yʋ'ʋrɛ digra kʋlkã'arsɩ, la ẽŋa n ka po
dɛna tõma nẽra la ĩyã tɩ tõma gu ẽ.» 39 Tɩ Azezi yele ba
yetɩ: «Da gu-ya ẽ, se'ere n soe la, nẽra ka boe wʋn tõm
tõon-yãlma la mam yʋ'ʋrɛ, dee tɩ la ẽŋɛ fẽe tɩ a le
tã'agɛ tɔgɛ mam be'em. 40 Nẽr-sɛka n ka sisri tõma, a
de la tõma nẽra. 41 Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ nẽra sãn bɔ
ya ko'om tɩ ya yũ, yãma n de mam n de Krisi nẽrba la
ĩyã, ẽŋa dãana kãn koŋe a yɔɔrɔ.
42 La nẽra sãn botɩ kɔm-pɩgsɩ bãna wã n bɔ mam sɩra
la ayɩla basɛ Nawẽnnɛ sore, sɩbgrɛ sɛka tɩ a wʋn yẽ la,
ba sãn dɩkɛ nẽerɛ kug-kãtɛ lʋ yulse a yugla lobe ẽ basɛ
ko-kãtɛ pʋam n sõɩ. 43 La fʋ nu'ugo sãn yetɩ a botɩ fʋ
basɛ Nawẽnnɛ sore, fʋ wike ẽ basɛ, se'ere n soe la, fʋ
sãn tara nu'u-yẽŋɔ dee kẽ Nawẽnnɛ yire vɔa, n sõɩ fõn
wʋn tara nu'usi bayi dee kẽ bug-tẽŋa, [44 zẽ'e-ẽŋa tɩ
zũnzũa boe mĩ dita nẽrba ĩyã ka kiira, dee tɩ bugum na
ka kĩŋra.] 45 La fʋ nã'arɛ sãn yetɩ a botɩ fʋ basɛ Nawẽn-
nɛ sore, fʋ wike ẽ basɛ, se'ere n soe la, fʋ sãn tara nã'a-
yẽŋɔ dee kẽ Nawẽnnɛ yire vɔa, n sõɩ fõn wʋn tara nã-
ma bayi dee tɩ ba dɩkɛ fʋ lobe basɛ bug-tẽŋa, [46 zẽ'e-
ẽŋa tɩ zũnzũa boe mĩ dita nẽrba ĩyã ka kiira, dee tɩ
bugum na ka kĩŋra.] 47 La fʋ nifo sãn yetɩ a botɩ fʋ basɛ
Nawẽnnɛ sore, fʋ kɩrgɛ ẽ basɛ, se'ere n soe la, fʋ sãn
tara nin-yẽŋɔ dee kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm, n sõɩ fõn wʋn
tara nini bayi dee tɩ ba lobe fʋ basɛ bug-tẽŋa, 48 zẽ'e-
ẽŋa tɩ zũnzũa boe mĩ dita nẽrba ĩyã ka kiira, dee tɩ
bugum na ka kĩŋra.
49 Ba wʋn dɩkɛ la bugum makɛ nẽrba wuu wʋ ban
dɩkɛ yaarʋm yugse sɛla. 50 Yaarʋm ãn sõŋa mɛ, la
yaarʋm sãn sabgɛ, ba wʋn ẽŋɛ la wãne botɩ a le ãna
yẽlʋm?
Ãna-ya wʋ yaarʋm n tarɩ yẽlʋm se'em na, dee tara
sũ-mã'asʋm la taaba.»

Pɔka lebsgo yelle

(Amatie 19:1-12, Aluki 16:18)

10 La Azezi daan ze'ele zẽ'e-ẽŋa sẽŋɛ la Zude
so'olʋm, Zʋrdẽ doone ke bɔba. Tɩ nẽrba zozo'e le
lagsɛ a zẽ'am, tɩ a zãsna ba wʋ ẽŋa n ẽn ɩta se'em na.
2 Tɩ Farisi dõma basɛba wa'am tɩ ba di a yɛm bɩsɛ,
soke ẽ yetɩ: «Bʋraa tarɩ nõorɛ tɩ a lebse a pɔga mɛ
bɩɩ?» 3 Tɩ a lebe soke ba yetɩ: «Amoyisi yʋʋn bɔ ya
nõorɛ yetɩ bẽm?» 4 Tɩ ba lerge yetɩ: «Amoyisi yʋʋn sakɛ
tɩ tɩ gʋlsɛ la pɔgdire lebsgo gõŋɔ, dee tarɩ ẽ ka lebse.»
5 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «La de la ya sũure n kɛ tɩ ya ka
sakɛ pa'algɔ la ĩyã tɩ Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ nõor-ẽŋa bɔ
ya. 6 La halɩ dũnia pĩ'iluŋo, Nawẽnnɛ n yʋʋn nãam nẽr-
saalba la, a nãam la bʋraa la pɔka. 7 Bɛla ĩyã tɩ bʋraa
wʋn basɛ a sɔ, la a ma, dee lagɩm na a pɔga. 8 La ba ka
le dɛna bayi, ba lebge la ayɩla. 9 Bɛla, sɛla tɩ Nawẽnnɛ
lagɩm na taaba, nẽrsaala da welge ba.»
10 La Azezi la a karẽnbiisi la kẽ la deem, tɩ ba le soke ẽ
yelle ẽŋa võorɛ. 11 Tɩ a yele ba yetɩ: «Bʋraa sãn lebse a
pɔga dee di pɔka ayẽma, a ẽŋɛ la be'em wʋ nẽra n
gã'arɩ la a tadãana pɔga. 12 La pɔka mẽ sãn basɛ a sɩra
dee ele bʋraa ayẽma, a mẽ ẽŋɛ la be'em wʋ a gã'arɛ la
bʋraa n dagɩ a sɩra.»

Azezi kã kã'a-sõma bɔ kɔma

(Amatie 19:13-15, Aluki 18:15-17)

13 Tɩ nẽrba zozo'e tarɩ kɔm-pɩgsɩ wa'am Azezi zẽ'am tɩ
a dɩkɛ a nu'usi paglɛ ba zuto. Tɩ a karẽnbiisi la zɛbɛ
nẽrba la. 14 La Azezi n yẽ bɛla la, la ka ẽŋɛ a sũure
yẽlʋm, tɩ a yele ba yetɩ: «Basɛ-ya kɔm-pɩgsɩ la tɩ ba
wa'am mam zẽ'am, da gu'ura-ya ba, se'ere n soe la,
Nawẽnnɛ so'olʋm de la nẽr-sɛba n ãn wʋ kɔma wã
bõnɔ. 15 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ nẽr-sɛka n ka sakɛ tɩ
Nawẽnnɛ sɔna ẽ wʋ bia la, a kãn kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm
pʋam.» 16 A yele bɛla, dee to'ose kɔma la mɛ, dɩkɛ a
nu'usi paglɛ ba zuto kã kã'a-sõma bɔ ba.

Bõntarsa yelle

(Amatie 19:16-30, Aluki 18:18-30)

17 Azezi daan basɛ bilam dee le dɩkɛ la sore sẽnna. Tɩ
bʋraa zoe wa'am a zẽ'am, wa ka dũma a nẽŋam soke ẽ
yetɩ: «Karẽnsãama, fõn de la nẽr-sõŋɔ, mam wʋn ẽŋɛ
la wãne yẽ vɔm n ka ba'asrɩ?» 18 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ:
«Bẽm tɩ fõn wi'ira mam tɩ nẽr-sõŋɔ? Nẽra ka boe n ãn

sõŋa sãn dagna Nawẽnnɛ mã'a. 19 Fõn mi Nawẽnnɛ n
bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta se'em: ‹Da kʋ nẽra, da gã'arɛ la fʋ
tadãana pɔga, da zũ, da tɔgɛ põmpɔrŋɔ kaseto, da
wẽgɛ nẽra, nanna fʋ sɔ, la fʋ ma.› » 20 Tɩ bʋraa la lerge
ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, halɩ mam bõnbɩ'ɩlʋm tɩ mam põn
sakra bõn-bãma wuu.» 21 Tɩ Azezi bɩsɛ ẽ nõŋɛ ẽ, dee
yele ẽ yetɩ: «Sɛla ayɩla n deege dɛna fʋ ẽŋɛ: Sẽŋɛ ka
koose fõn tarɩ sɛla la wuu dɩkɛ ligri la bɔ nasdõma, tɩ
fʋ wʋn yẽ bõntarsõm Nawẽnnɛ yire, dee wa'am wa
dɔla mam.» 22 La ẽn wõm wãna la, tɩ a nẽŋa zũŋe tɩ a
fõrgɛ la sũ-sã'aŋɔ, se'ere n soe la, a tarɩ la bõntarsõm
zo'oge.
23 Tɩ Azezi bɩsɛ a karẽnbiisi la kaagɛ, dee yele ba yetɩ:
«La tɔ mɛ bɔ bõntatba tɩ ba kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm
pʋam.» 24 Tɩ a yetɔga la di'ige a karẽnbiisi la. Tɩ Azezi le
yele ba yetɩ: «M kɔma, la tɔ mɛ tɩ nẽra kẽ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. 25 La de la nãana tɩ yʋgnɛ doose fupĩim
yoko pʋam yese, gãnna bõntarsa n wʋn kẽ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam.»
26 Tɩ la di'ige ba halɩ zozo'e, tɩ ba sɔkra taaba yetɩ: «La
sãn dɛna bɛla, ãne n wʋn tã'agɛ yẽ fãarɛ?» 27 Tɩ Azezi
bɩsra ba dee yetɩ: «Nẽrsaala ka tã wʋn ẽŋɛ bõn-ẽna, la
Nawẽnnɛ tã wʋn ẽŋɛ mɛ. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ tã
sɛla woo ɩta mɛ.»
28 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele ẽ yetɩ: «Tõma basɛ sɛla woo mɛ
dee dɔla fõn.» 29 Tɩ Azezi yele yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra,
tɩ nẽr-sɛka n basɛ a yire, bɩɩ a kẽendõma, la a yɩbsɩ, bɩɩ
a ma, bɩɩ a sɔ, bɩɩ a kɔma, bɩɩ a vatɔ mam ĩyã, la
Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la ĩyã, 30 dũnia wã zuo a wʋn to'oge
yiɛ, la kẽendõma, la yɩbsɩ, la madõma, la kɔma, la vatɔ
nõor-kɔbga, la a wʋn yẽ nãmsgɔ. La wakatɛ n sẽm, a
wʋn yẽ vɔm n ka ba'asrɩ. 31 La nẽŋam dõma zozo'e wʋn
lebge poorʋm dõma, tɩ poorʋm dõma lebge nẽŋam
dõma.»

Azezi le tɔgɛ a kũm, la a vo'ore yelle
(Amatie 20:17-19, Aluki 18:31-34)

32 Ba daan boe la sore wɛ'ɛsa Zerizalɛm, tɩ Azezi bɔna
ba nẽŋa. Tɩ a karẽnbiisi la palẽŋa ẽgra, dee tɩ dabeem
tara nẽr-sɛba n daan dolɩ ba la. Tɩ Azezi le tarɩ a karẽn-
biisi pia la ayi la sẽŋɛ ka tɔgra pa'ala ba bõn-sɛba n
wʋn wa ẽŋɛ ẽŋa, 33 yetɩ: «Ya yẽ ya, tɩ we'esɩ la Zeriza-
lɛm, bilam tɩ ba wʋn dɩkɛ Nẽrsaala Dayʋa la ka ẽŋɛ
Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽn-
sãandõma nu'usum. Tɩ ba wʋn tɔgɛ a yelle kʋ yetɩ a
masɛ la kũm, dɩkɛ ẽ ẽŋɛ bu-zãŋsɩ nu'usum, 34 tɩ ba la ẽ,
dee tʋbsɛ nõtõorʋm mĩ ẽ, wẽ ẽ na ka'asa dee kʋ ẽ. La
a wʋn vo'oge dabsa atã daarɛ.»

Azakɩ la Azã sosgo
(Amatie 20:20-28)

35 Tɩ Azebede kɔma Azakɩ la Azã sẽŋɛ lɛm Azezi yele ẽ
yetɩ: «Karẽnsãama, tõma boorɩ la tõma n wʋn sose fõn
bõn-sɛka la, fʋ ẽŋɛ bɔ tɔ.» 36 Tɩ a soke ba yetɩ: «Yãma
boorɩ tɩ m ẽŋɛ la bẽm bɔ ya?» 37 Tɩ ba lerge ẽ yetɩ: «Fʋ
sãn wa dita fʋ na'am na, botɩ tõma nẽra ayɩla zĩ'ire fʋ
zʋʋgɔ, tɩ ayɩla zĩ'ire fʋ gɔbga.» 38 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ:
«Ya ka mi yãma n sosrɩ sɛla. Ya wʋn tã'agɛ nãmsɛ
nãmsgɔ sɛka tɩ mam nãmsrɩ wã, bɩɩ ya wʋn tã'agɛ
nãmsɛ wʋ mam n sakɛ tɩ m nãmsɛ se'em na halɩ ka
ki?» 39 Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Tɩ wʋn tã'agɛ ẽŋɛ bɛla.» Tɩ
Azezi lebe yele ba yetɩ: «Asɩra, ya wʋn nãmsɛ nãmsgɔ
sɛka tɩ mam nãmsrɩ wã halɩ ka ki. 40 La, la dagɩ mam n
wʋn looge sɛka n wʋn zĩ'ire mam zʋʋgɔ bɩɩ mam gɔb-
ga. Nawẽnnɛ mãasʋm zẽ'e-bãma tɩ a bɔ la nẽr-sɛba tɩ
a yetɩ a bɔ la.»
41 La karẽnbiisi pia la n wõm bɛla la, ba sũure n isge
la Azakɩ la Azã. 42 Tɩ Azezi wi ba wuu, yele ba yetɩ: «Ya
mi tɩ dũnia wã na'adõma soe ba nẽrba la pãŋa, dee tɩ
kɛ'ɛndõma pẽrgra nẽrba tɩ ba ɩta bãma n boorɩ se'em.
43 La yãma pʋam, la kãn dɛna bɛla. Nẽr-sɛka n boe ya
pʋam bɔɔra tɩ a lebge nẽr-keko, la masɛ mɛ tɩ a dɛna
ya tõntõnna. 44 La nẽr-sɛka n boorɩ tɩ a dɛna
nẽŋadãana ya pʋam, la masɛ mɛ tɩ a dɛna ya wuu
yamŋa. 45 Se'ere n soe la, Nẽrsaala Dayʋa la ka wa'am
tɩ nẽrba tõm bɔ ẽ, a wa'am tɩ a tõm mɛ bɔ, dee dɩkɛ a
vɔm bɔ tɩ nẽrba zozo'e yẽ fãarɛ.»

Azezi botɩ Abartime nini yẽta
(Amatie 20:29-34, Aluki 18:35-43)

46 Azezi la a karẽnbiisi la daan sẽŋɛ ka paagɛ dɔla la
Zeriko tẽŋa pʋam tɔlla, la ban daan ze'ele tẽŋa la
pʋam yɛsra la, nẽr-kʋʋŋɔ n dolɩ ba. Tɩ fʋa zẽa sore
nõorʋm sɔsra, a yʋ'ʋrɛ de la Abartime, a de la Atime
dayʋa. 47 La ẽn wõm tɩ ba tɔgrɩ tɩ la de la Azezi n ze'ele
Nazarɛtɩ la, tɩ a tĩi tɔgra yetɩ: «Azezi, Adavidi yɩɩŋa, zoe
m ninbãalga.» 48 Tɩ nẽrba zozo'e tãsɛ ẽ yetɩ: «Go'oge fʋ
yetɔga la.» Tɩ a malɩn tĩi tɔgɛ yetɩ: «Adavidi yɩɩŋa, zoe
m ninbãalga.» 49 Tɩ Azezi ze'ele dee yetɩ: «Wi-ya ẽ tɩ a
wa'am.» Tɩ ba wi ẽ yele ẽ yetɩ: «Keŋe fʋ sũure, isge tɩ a
wi'iri fo.» 50 Tɩ a lobe a fugɔbga basɛ, dee vaa isge sẽŋɛ
Azezi zẽ'am. 51 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Fõn boorɩ tɩ m ẽŋɛ
la bẽm bɔ fɔ?» Tɩ a yetɩ: «M Zuudãana, mam boorɩ tɩ m
le yẽta mɛ.» 52 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ, fõn bɔ mam
sɩra la ĩyã tɩ fʋ yẽ laafɛ.» Tɩ fʋa la yẽta bilam mẽŋa,
dɔla Azezi sore la zuo.

Azezi kẽ'erɩ Zerizalɛm la na'am
(Amatie 21:1-11, Aluki 19:28-40, Azã 12:12-19)

11 Azezi la a karẽnbiisi la daan sẽŋɛ ka yɔna la Zer-
izalɛm, lɛm Betɩfaazɩ la Betani, Oliivi tãŋa la
zẽ'am. Tɩ a tõm a karẽnbiisi bayi, 2 yele ba yetɩ: «Sẽŋɛ-
ya tẽn-sɛka n boe ya nẽŋa la pʋam. Ya sãn paagɛ mĩ,
ya wʋn yẽ bõn-biire tɩ ba lʋ ze'ele, tɩ nẽra nãn ka bã ẽ.
Ya lorge ẽ tarɩ wa'am. 3 La nẽra sãn soke ya yetɩ: ‹Wãne
tɩ ya lɔrgra ẽ?›, ya lerge ẽ yetɩ: ‹Zuudãana la n boorɩ ẽ›,

tɩ a wʋn basɛ tɩ ya tarɩ ẽ leme wa'am tɔtɔ.» 4 Tɩ ba sẽŋɛ
ka yẽ bõn-biire la n lʋ zanõrʋm sore nõorʋm, tɩ ba
lorge ẽ. 5 La nẽrba basɛba n daan ze bilam soke ba
yetɩ: «Wãne tɩ yãma lɔrgra bõn-biire la?» 6 Tɩ ba lerge
wʋ Azezi n yele ba se'em na, tɩ nẽrba la basɛ ba. 7 Tɩ ba
tarɩ bõn-biire la sẽŋɛ Azezi zẽ'am, ka dɩkɛ ba futo paglɛ
a zuo, tɩ Azezi bã. 8 Tɩ nẽrba zozo'e yɛrgɛ ba futo sore
zuo, tɩ basɛba sẽŋɛ va'am ka kɔ võorɔ wa yɛrgɛ sore
zuo. 9 Tɩ nẽr-sɛba n boe a nẽŋa, la sɛba n boe a
poorʋm na daan tĩi tɔgra yetɩ:

«Ozaana! Pẽgɛ-ya nẽr-sɛka n sẽm
la Zuudãana Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ la.
10 Pẽgɛ-ya nẽr-sɛka n sẽm tɩ a di tɩ yaaba Adavidi
na'am na.
Ozaana! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ n boe saazuum.»

11 Tɩ Azezi paagɛ Zerizalɛm kẽ Wẽnde-kãtʋm na bɩsɛ
sɛla woo kaagɛ. Tɩ wẽnnɛ mã'agɛ, tɩ ẽŋa la a karẽnbiisi
pia la ayi la yese sẽŋɛ Betani.

Azezi kã be'em bɔ kẽnkãŋa
(Amatie 21:18-19)

12 Tɩ beere wiige, tɩ ba ze'ele Betani lɛbra Zerizalɛm,
tɩ Azezi kɔm dõnna. 13 Tɩ a yẽ kẽnkãŋa n ze zãazãarɛ
tara võorɔ, tɩ a sẽŋɛ tɩ a ka bɩsɛ a na'an wʋn yẽ sɛla
kẽnkãŋa la zuo. La ẽn paagɛ la, a ka yẽ sɛla a zuo, a yẽ
la võorɔ mã'a. Se'ere n soe la, kẽnkãma wakatɛ daan
nãn ka paagɛ. 14 Tɩ Azezi yele kẽnkãŋa la yetɩ: «Nẽra
kãn le malɩn di fʋ biɛ.» Tɩ a karẽnbiisi la wõm.

Azezi dige nẽrba n koosrɩ lɔgrɔ Wẽnde-kãtʋm na
(Amatie 21:12-17, Aluki 19:45-48, Azã 2:13-22)

15 Tɩ ba paagɛ Zerizalɛm, tɩ Azezi kẽ Wẽnde-kãtɛ la
zẽnzakam digra nẽr-sɛba n koosrɩ, la sɛba n da'arɩ
Wẽndeem na tɩ ba yɛsra. Dee zã'agɛ lig-tɛɛrba
taablɩdõma, la sɛba n koosrɩ na'adawɛma la kʋgsɩ
lʋbɛ. 16 La a daan ka sakɛ tɩ nẽra zɛɛra sɛla dɔla
Wẽnde-kãtɛ la zẽnzakam. 17 Dee daan zãsna nẽrba la
yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
‹Ba wʋn wi'ira mam deego la tɩ pʋ'ʋsgɔ deego buuri
wuu ĩyã.› La yãma dɩkɛ ẽ ẽŋɛ la nayigba lagsgɔ zẽ'a.»
18 Tɩ Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽn-
sãandõma wõm bɛla, ɛɛra bãma n wʋn ẽŋɛ se'em kʋ ẽ,
la ba zotɩ ẽ mɛ, se'ere n soe la, a zãsŋɔ la daan kẽ nẽr-
kʋʋŋɔ la sũure mɛ zozo'e. 19 Tɩ zaanõorɛ daan mã'agɛ,
tɩ Azezi la a karẽnbiisi yese tẽŋa la pʋam.

Kẽnkãŋa n kʋɩ yelle
(Amatie 21:20-22)

20 Tɩ bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ tɩ ba dɔla sore la, yẽ
kẽnkãŋa la n kʋɩ la yẽga wuu. 21 Tɩ Apɩyɛɛrɩ tẽegɛ lan
ẽŋɛ se'em na, yele Azezi yetɩ: «Karẽnsãama, bɩsɛ,
kẽnkãŋa la tɩ fʋ kã be'em bɔ ẽ na kʋɩ mɛ.» 22 Tɩ Azezi
yele ba yetɩ: «Bɔ-ya Nawẽnnɛ sɩra. 23 Mam yetɩ ya la
asɩra, tɩ nẽra sãn yele tãn-ẽna yetɩ: ‹Võogɛ ka lui mõ-
grɛ pʋam›, dee bɔ sɩra a sũure pʋam tɩ ẽŋa n yele
se'em na wʋn ẽŋɛ, dee ka sẽ'ena, la wʋn sɩrɩ ẽŋɛ.
24 Bɛla tɩ mam yetɩ, ya sãn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ sɔsra sɛla,
bɔ-ya Nawẽnnɛ sɩra tɩ ya to'oge ya, tɩ ya wʋn sɩrɩ
to'oge. 25 La ya sãn bɔna mĩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, ya sãn
tara yelle la nẽra, basɛ-ya ẽ taalɛ, tɩ ya Sɔ Nawẽnnɛ n
boe saazuum mẽ basɛ ya tõon-be'ero taalɛ. [26 Yãma
sãn ka basɛ nẽr-sɛba n ẽŋɛ ya be'em na taalɛ, ya Sɔ
Nawẽnnɛ n boe saazuum mẽ kãn basɛ ya tõon-be'ero
taalɛ.]»

Ãne n bɔ Azezi nõorɛ tɩ a tõnna?
(Amatie 21:23-27, Aluki 20:1-8)

27 Azezi la a karẽnbiisi la le sẽŋɛ la Zerizalɛm, tɩ Azezi
kẽ Wẽnde-kãtʋm na ɛɛra. Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma,
la lɔɔ karẽnsãandõma, la tẽŋa la kẽma sẽŋɛ a zẽ'am,
28 ka soke ẽ yetɩ: «Fõn yẽ nõorɛ la bɛ ɩta bõn-bãna? Bɩɩ
ãne n bɔ fõn nõorɛ tɩ fõn ɩta bõn-bãna?» 29 Tɩ Azezi
lerge ba yetɩ: «Mam wʋn soke ya sokre ayɩla, tɩ ya sãn
lerge mam, mam mẽ wʋn yele ya nõor-sɛka tɩ mam
tarɩ ɩta bõn-bãna. 30 Azã n daan misri nẽrba ko'om
pʋam na, la de la Nawẽnnɛ n tõm ẽ bɩɩ, la de la nẽr-
saalba? Lerge-ya ma.» 31 Tɩ ba bãm na taaba yetɩ: «Tɩ
sãn lerge yetɩ, la de la Nawẽnnɛ n tõm ẽ, a wʋn yetɩ,
bẽm ĩyã tɩ tõma ka sakɛ ẽ? 32 Tɩ mẽ kãn tã'agɛ yetɩ la
de la nẽrsaalba n tõm ẽ.» Ba daan zotɩ la nẽrba la,
se'ere n soe la, nẽrba la wuu daan sakɛ tɩ Azã sɩrɩ de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa. 33 Tɩ ba koŋe lerge ẽ yetɩ: «Tõma ka
mi.» Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam mẽ kãn yele ya mam n
yẽ nõorɛ zẽ'e-sɛka ɩta bõn-bãma.»

Nẽrba n bɩsrɩ va'am makrɛ
(Amatie 21:33-46, Aluki 20:9-19)

12 Bɛla poorʋm, Azezi daan magsrɩ la magsa tɔgra
bɔ'ɔra ba yetɩ: «Bʋraa ayɩla n daan kɔ a va'am se-
le tɩɩsɩ yʋ'ʋrɛ n de viinye, mẽ lalga kaagɛ ẽ, dee tũ
boko tɩ ba wẽkra viinye la biɛ, dee mẽ de-woko tɩ ba
zɔnna bɩsra a va'am na, yãŋa dɩkɛ va'am na bɔ nẽrba tɩ
ba bɩsra, dee sẽŋɛ sore. 2 Tɩ viinye la biɛ go'osgo
wakatɛ paagɛ, tɩ a tõm a tõntõnna tɩ a sẽŋɛ sɛba n bɩs-
rɩ va'am na zẽ'am ka to'oge a pʋrɛ wa'am wa bɔ ẽ. 3 Tɩ
ba yõkɛ tõntõnna la wẽ, botɩ a lebe kule zãŋa. 4 Tɩ
va'am na dãana le tõm nẽra ayɩla ba zẽ'am, tɩ ba wẽ a
zuugo ãagɛ, dee yaalɛ ẽ. 5 Tɩ a le malɩn tõm nẽra ayɩla,
tɩ ba kʋ ẽ. Tɩ a tõm nẽrba zozo'e, tɩ ba wẽ basɛba, dee
kʋ basɛba.
6 La nẽra ayɩla mã'a n daan deege tɩ a tãna wʋn tõm,
la de la a bi-nõŋrɛ. Tɩ a daan tõm ẽ sɛba n bɩsrɩ va'am
na zẽ'am, dee tẽ'esra yetɩ: ‹Ẽna n de mam dayʋa la, ba
wʋn nan ẽ.› 7 Tɩ sɛba n bɩsrɩ va'am na yele taaba yetɩ:
‹Ẽna n wʋn wa sɔɔgɛ sɔna a sɔ bõntarsõm na, basɛ-ya

tɩ tɩ kʋ ẽ, tɩ bõntarsõm na lebge tõma bõnɔ.› 8 Tɩ ba
yõkɛ ẽ kʋ, tarɩ ẽ yese va'am na kẽnkɛrŋa ka basɛ.
9 Bɛla, va'am na dãana yãŋa wʋn ẽŋɛ la wãne? A wʋn
wa'am wa kʋ sɛba n bɩsrɩ va'am na mɛ, dee to'oge
va'am na bɔ basɛba. 10 Yãma põn karẽŋɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ zẽ'e-sɛka n gʋlsɛ yetɩ:
‹Kug-sɛka tɩ tõnmẽtba zagsɛ la
n lebge kugre n botɩ deego la tara pãŋa.
11 La de la Zuudãana Nawẽnnɛ n ẽŋɛ bõn-ẽna,
tɩ la dɛna yel-di'iŋa bɔ tõma.› »
12 Tɩ Zifdõma nẽŋadõma la daan ɛɛra tɩ ba yõkɛ Azezi,
se'ere n soe la, ba mi tɩ la de la bãma ĩyã tɩ a makɛ
makrɛ ẽŋa, la ba daan zotɩ la nẽrba la, tɩ ba basɛ ẽ dee
fõrgɛ.

Ba soke Azezi lampo yʋa yelle

(Amatie 22:15-22, Aluki 20:20-26)

13 Tɩ ba tõm Farisi dõma basɛba, la naba A'erɔdɩ nẽr-
ba basɛba, tɩ ba sẽŋɛ ka soke Azezi sokre tɩ a tɔgɛ tu-
uge tɩ ba yẽ sore yõkɛ ẽ. 14 Tɩ ba wa'am wa yele ẽ yetɩ:
«Karẽnsãama, tõma mi tɩ fõn de la sɩra dãana, dee ka
fabla nẽrba n tɔgrɩ fõn yelle se'em na, fõn ka tũ'usri
nẽrba, la fõn zãsnɩ nẽrba Nawẽnnɛ sore yɛla la sɩra.
Tõma yetɩ tɩ soke bɩsɛ, sore boe tɩ tɩ yɔ lampo bɔ Rom
na-keko bɩɩ, sore ka boe? Tɩ yɔ bɩɩ tɩ da yɔ?» 15 Tɩ Azezi
bãŋɛ tɩ ba boorɩ tɩ ba bẽrɛ ẽŋa mɛ, soke ba yetɩ: «Bẽm
tɩ ya bẽta ma? Tarɩ-ya lagfɔ wa'am tɩ m bɩsɛ.» 16 Tɩ ba
tarɩ lagfɔ la wa'am wa bɔ ẽ. Tɩ Azezi soke ba yetɩ: «Ãne
yinyisŋa, la ãne yʋ'ʋrɛ n gʋlsɛ a zuo?» Tɩ ba lerge yetɩ:
«La de la Rom na-keko la.» 17 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Bɔ-
ya na-keko la ẽŋa n soe bõn-sɛka, dee bɔ Nawẽnnɛ ẽn
soe bõn-sɛka.» Tɩ Azezi yetɔga la di'ige ba.

Ba soke Azezi kũm vo'ore yelle

(Amatie 22:23-33, Aluki 20:27-40)

18 Saduse dõma n yetɩ nẽra sãn ki a kãn vo'oge la, bã-
ma nẽrba basɛba n wa'am Azezi zẽ'am wa soke ẽ yetɩ:
19 «Karẽnsãama, Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ bɔ tõma yetɩ:
‹Nẽra sɔbia sãn ki deege a pɔga dee ka tara bia, a di
pɔkõorɛ la dɔgɛ kɔma bɔ sɛka n ki la.› 20 La bʋraasɩ bay-
opɔɩ n daan boe dɛna sɔbiisi. Tɩ pɔspɔsɩ dãana la di pɔ-
ga, ki dee ka dɔgɛ bia. 21 Tɩ bʋyi dãana la di pɔkõorɛ la,
mẽ ki dee ka dɔgɛ bia. Tɩ bʋtã dãana la mẽ ẽŋɛ bɛla.
22 La bãma bayopɔɩ la wuu lagɩm di pɔka la mɛ, ki dee
ka dɔgɛ bia. Bɛla poorʋm tɩ pɔka la mẽ ki. 23 Bãma bay-
opɔɩ wuu n lagɩm di pɔka la dee ki la, ba sãn wa vo'oge
kũm vo'ore daarɛ, ãne n wʋn sɔna pɔka la?»
24 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Ya tuuge mɛ, yãma n ka mi
Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em, la Nawẽnnɛ pãŋa n ãn
se'em na ĩyã. 25 Kũm vo'ore daarɛ, bʋraasɩ ka diti pɔg-
ba, la pɔgsɩ mẽ ka ellɩ sɩrba, ba wuu wʋn ãna wʋ
malɛkadõma n boe Nawẽnnɛ yire la. 26 La sãn dɛna
kũm vo'ore yelle, yãma nãn ka karẽŋɛ Amoyisi gõŋɔ la
pʋam Nawẽnnɛ n yʋʋn ze'ele tũntuugo la pʋam tɔgɛ
la ẽ se'em na? A yʋʋn yele yetɩ: ‹Mam de la Abraham,
la A'izakɩ, la Azakɔbɩ Nawẽnnɛ.› 27 La pa'alɛ tɩ bãma
wuu vɔa mɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
dagɩ sɛba n ki Nawẽnnɛ, a de la sɛba n vɔa Nawẽnnɛ.
Ya tuuge mɛ zozo'e.»

Nawẽnnɛ n bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta se'em na, bõn-kãna n gãnnɩ?

(Amatie 22:34-40, Aluki 10:25-28)

28 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma nẽra ayɩla wõm ban tɔgrɩ la
taaba, dee bãŋɛ tɩ Azezi lerge Saduse dõma la sõŋa, tɩ
a lɛm ẽ, soke ẽ yetɩ: «Nawẽnnɛ n bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta
se'em na wuu pʋam, bõn-kãna n gãnnɩ?» 29 Tɩ Azezi
lerge ẽ yetɩ: «Sɛka n gãnnɩ wuu n wãna: ‹Ɩsrayɛlɩ dõ-
ma, selse-ya. Zuudãana n de tɩ Nawẽnnɛ na, de la Zu-
udãana ayɩla. 30 Nõŋɛ Nawẽnnɛ n de fʋ Zuudãana la fʋ
sũure wuu, la fʋ sɩa wuu, la fʋ yɛm wuu, la fʋ pãŋa
wuu.› 31 La bʋyi dãana n wãna: ‹Nõŋɛ fʋ tadãana wʋ
fõn nõŋɛ fʋ mẽŋa se'em na.› Nõorɛ ayẽma ka boe n
gãnnɩ bãna.» 32 Tɩ lɔɔ karẽnsãama la yele ẽ yetɩ:
«Karẽnsãama, fõn yele se'em na ãn sõŋa, la de la sɩra,
Nawẽnnɛ de la ayɩla, ayẽma ka boe sãn dagna ẽŋa
mã'a. 33 Fʋ nõŋɛ Nawẽnnɛ la fʋ sũure wuu, la fʋ yɛm
wuu, la fʋ pãŋa wuu, la fʋ nõŋɛ fʋ tadãana wʋ fõn
nõŋɛ fʋ mẽŋa se'em na, ãn sõŋa mɛ gãnna kãabgɔ bu-
uri wuu.»
34 Tɩ Azezi yẽ ẽn lerge la yɛm na, tɩ a yele ẽ yetɩ: «Fʋ
ka zãagɛ la Nawẽnnɛ so'olʋm.» Tɩ nẽra nẽra ka le
saagɛ soke ẽ sokre.

Krisi de la naba Adavidi Zuudãana

(Amatie 22:41-46, Aluki 20:41-44)

35 Azezi n daan zãsnɩ nẽrba Wẽnde-kãtʋm na, a soke
ba yetɩ: «Wãne tɩ lɔɔ karẽnsãandõma yetɩ Krisi de la
naba Adavidi yɩɩŋa? 36 Dee tɩ Nawẽnnɛ Sɩa yʋʋn botɩ
Adavidi mẽŋa tɔgɛ yetɩ:
‹Zuudãana Nawẽnnɛ yele mam Zuudãana yetɩ,
zĩ'ire m zʋʋgɔ bɔba halɩ tɩ m wa ẽŋɛ fʋ bɛ'ɛba la tɩ ba
bɔna fʋ nãma tẽŋa.›
37 Adavidi mẽŋa sãn wi ẽ yetɩ: ‹Zuudãana›, la wʋn ẽŋɛ
la wãne tɩ a dɛna Adavidi yɩɩŋa?» Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la sɛlsra
a yetɔga la sũ-yẽlʋm.

Azezi yele nẽrba tɩ ba da ãna wʋ lɔɔ karẽnsãandõma

(Amatie 23:1-36, Aluki 20:45-47)

38 Azezi n zãsnɩ nẽrba la, a yele ba yetɩ: «Guuse ya
mẽŋa la lɔɔ karẽnsãandõma n eerɩ kaara la fu-wogro
bɔɔra tɩ nẽrba pʋ'ʋsra nã'asra ba da'asʋm, 39 dee bɔɔra
nã'asgɔ zẽ'esɩ wẽndeto pʋam, la dia zẽ'esʋm tɩ ba zẽa
la. 40 Ba to'osrɩ la pɔkõpa n tarɩ sɛla la wuu, dee pʋ'ʋs-
ra Nawẽnnɛ pʋ'ʋs-wogro tɩ nẽrba bɩsra ba. Ba wʋn yẽ
sɩbgrɛ gãnna wuu.»

Pɔkõorɛ bɔ'a yelle
(Aluki 21:1-4)

41 Azezi daan zĩ la Wẽnde-kãtʋm ligri daka la zẽ'am
dee bɩsra nẽr-kʋʋŋɔ la n sẽnnɩ ɩta ligri daka la pʋam.
Tɩ bõntatba zozo'e ɩta ligri pãɩ. 42 Tɩ pɔkõorɛ n de nasa
wa'am wa dɩkɛ lig-kõb-pɩgsɩ bayi mã'a ẽŋɛ mĩ. 43 Tɩ
Azezi wi a karẽnbiisi la, yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la
asɩra, tɩ pɔkõorɛ ẽna n de nasa la ẽŋɛ ligri daka la
pʋam zo'oge gãnna ba wuu mɛ. 44 Se'ere n soe la, bã-
ma wuu looge la bãma n tarɩ sɛla pãɩ la pʋam wa ẽŋɛ
mĩ. La ẽŋa n de nasa la, dɩkɛ la a dia ligri wuu wa ẽŋɛ
mĩ.»

Wẽnde-kãtɛ la sã'aŋɔ, la dũnia ba'asgɔ nãmsgɔ yelle
(Amatie 24:1-28, Aluki 21:5-24)

13 Azezi daan ze'ele la Wẽnde-kãtʋm na yɛsra, tɩ a
karẽnbia ayɩla yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, bɩsɛ ku-
ga n ba ãna sõŋa tɩ ba dɩkɛ mẽ de-kãra se'em.» 2 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Fõn yẽ de-kãra wã, ba wʋn lʋbɛ ba
wuu mɛ saam saam tɩ kugre baa ayɩla kãn weege a
tadãana zuo.»
3 La Azezi daan sẽŋɛ ka zẽa la Oliivi tãŋa zuo tɩ a
nẽŋa bɩsra Wẽnde-kãtɛ la. La Apɩyɛɛrɩ, la Azakɩ, la Azã,
la A'ãndre mã'a n daan boe a zẽ'am, 4 soke ẽ yetɩ: «Yele
to, wakat-kãna tɩ bõn-ẽŋa wʋn ẽŋɛ, la bẽm n wʋn
pa'alɛ tɩ wakatɛ la paagɛ mɛ tɩ bõn-bãma wuu wʋn
ẽŋɛ?» 5 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Guuse-ya tɩ nẽra da
pã'asɛ ya tɩ ya tuuge. 6 Nẽrba zozo'e n wʋn dɩkɛ mam
yʋ'ʋrɛ wa'am wa pã'asra ya, tɩ ba nẽra woo yetɩ: ‹Mam
n de Krisi la.› La ba wʋn botɩ nẽrba zozo'e tuuge mɛ.
7 Ya sãn wa wõm zɛbrɛ dãmnɛ, la zɛbrɛ yelle, da basɛ-
ya tɩ dabeem kẽ ya, dẽnɩ tɩ bõn-bãma ẽŋɛ. La, la nãn
ka de dũnia ba'asgɔ. 8 Buuri ayɩla wʋn isge zɛbra la bu-
uri ayẽma, tɩ so'olʋm ayɩla isge zɛbra la so'olʋm ayẽ-
ma. La tẽŋa wʋn tĩi mĩim mɛ zẽ'esɩ zozo'e, la kɔm wʋn
bɔna. Bɛla wuu nãn de la toogo la sẽŋrɛ, la ãn wʋ pɔka
virgre toogo n nãn sẽŋrɩ la.
9 Guuse ya mẽŋa, tɩ nẽrba wʋn tarɩ ya mɛ sẽŋɛ ka
sãm ba sarɩyadia zẽ'esʋm, tɩ ba wẽ ya ba wẽndeto
pʋam. La ba wʋn tarɩ ya sẽŋɛ gɔmnadõma, la na'adõ-
ma nẽŋam mam ĩyã. La ya wʋn tɔgɛ mam yɛla pa'alɛ
ba. 10 La dẽnɩ tɩ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la dẽŋɛ mõolɛ bɔ
buuri wuu, dee tɩ dũnia ba'asgɔ paagɛ. 11 La ba sãn wa
yõgɛ ya tarɩ sẽŋɛ ka sãm sarɩyadia zẽ'am, ya da fabla
yãma n wʋn tɔgɛ se'em, wakatɛ sãn wa paagɛ, tɔgɛ-ya
yetɔg-sɛba tɩ Nawẽnnɛ wʋn bɔ ya la, se'ere n soe la, la
dagɩ ya mẽŋa n wʋn tɔgɛ, la de la Nawẽnnɛ Sɩa n wʋn
sõŋɛ ya. 12 Sɔbia wʋn botɩ ba yõkɛ sɔbia kʋ, tɩ sɔ mẽ
wʋn ẽŋɛ a bia bɛla, la kɔma wʋn zɛbra la ba sɔdõma, la
ba madõma botɩ ba kʋ ba. 13 Nẽrba zozo'e wʋn sise ya
mam yʋ'ʋrɛ ĩyã. La nẽr-sɛka n wʋn mõrgɛ ze'ele
kãŋkãŋɛ ka paagɛ ba'asgɔ wʋn yẽ fãarɛ.
14 Ya wʋn wa yẽ sɛka n de bõn-be'ego n sã'anɩ sɛla
woo la, tɩ a boe zẽ'e-sɛka n ka masɛ tɩ a bɔna la.» (Sɛka
n karẽŋrɩ la mõrgɛ wõm a võorɛ.) «Ya sãn yẽ bɛla, sɛba
n boe Zude zoe zom tãnsɩ zuo. 15 La nẽr-sɛka n boe
gɔsgɔ da sige bɔɔra tɩ a kẽ deem dɩkɛ sɛla. 16 La nẽr-sɛ-
ka n boe va'am da kãn lebe kule yire tɩ a dɩkɛ a fuugo.
17 Dabs-bãma, la wʋn dɛna la toogo bɔ pɔg-sɛba n tarɩ
pʋa la, la sɛba n tarɩ kɔma tɩ ba mõgra la. 18 Sose-ya
Nawẽnnɛ tɩ yel-bãma da wa dɛna ɔɔrɔ wakatɛ. 19 Se'ere
n soe la, dabs-bãma wʋn dɛna la toogo zozo'e, tɩ ba
nãn ka yẽ halɩ pĩ'iluŋo tɩ Nawẽnnɛ nãam dũnia wa
paam zĩna, la toog-ẽŋa buuri kãn le malɩn wa'am.
20 Nawẽnnɛ sãn ka bo'oge nɩ dabs-bãma sõorɛ, nẽra ka
boe nɩ n wʋn põsɛ. La Nawẽnnɛ mẽŋa nẽrba tɩ a looge
la ĩyã, tɩ a bo'oge dabs-bãma sõorɛ.
21 La nẽra sãn yele ya yetɩ: ‹Bɩsɛ-ya, Krisi boe la
kalam›, bɩɩ ‹bɩsɛ-ya, a boe la ke›, ya da sakɛ. 22 Nẽrba n
wʋn wa'am wa parɩm tɩ bãma n de Krisi, la nẽrba n
wʋn wa'am wa parɩm tɩ bãma n de Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩ-
ba tõm tõon-yãlma, la yel-kɩrsɩ, bɔɔra tɩ ba sãn tã'agɛ,
ba botɩ nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge la tuuge doose ba.
23 Guuse ya mẽŋa, tɩ mam dẽŋɛ yele ya sɛla woo mɛ.»

Azezi n de Nẽrsaala Dayʋa la lemŋo
(Amatie 24:29-44, Aluki 21:25-36)

24 Azezi le yele yetɩ: «Toogo la dabsa poorʋm, wẽn-
tulle wʋn sobge mɛ, tɩ wõrga kãn le nẽera a peelem.
25 La wõrbiɛ wʋn ze'ele saazuum lui. La bõn-sɛba n boe
saazuum wʋn mĩim mɛ. 26 La ba wʋn yẽ Nẽrsaala
Dayʋa la n boe sawara pʋam sẽna la pãn-kãtɛ, tɩ a
na'am pãŋa peelem nẽegɛ. 27 La a wʋn tõm a
malɛkadõma mɛ tɩ ba sẽŋɛ dũnia gɔbga la zʋʋgɔ, la
dapoore la zanõrɛ, ka lagsɛ nẽr-sɛba tɩ a looge la halɩ
ka paagɛ dũnia tɛka wuu.»
28 Azezi le yele ba yetɩ: «Dɩkɛ-ya makrɛ la kẽnkãŋa
bãŋɛ zãsŋɔ la võorɛ. Kẽnkãŋa wila sãn wa pusra võorɔ,
ya mi tɩ sigre lɛm mɛ. 29 Bɛla mẽ, ya sãn wa yẽ tɩ bõn-
bãma wuu ɩtɩ, ya bãŋɛ tɩ Nẽrsaala Dayʋa la lɛm mɛ, a
boe la zanõrʋm. 30 Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ bõn-bãna
wʋn ɩta mɛ dee tɩ zamãan-ẽna yãŋa tole. 31 Saazuum la
tẽŋa wʋn tole mɛ, la mam yetɔga kãn malɩn tole.
32 Nẽra nẽra ka mi daar-sɛka la wakat-sɛka tɩ Nẽr-
saala Dayʋa la wʋn leme wa'am. Baa malɛkadõma n
boe Nawẽnnɛ yire, bɩɩ Dayʋa la mẽŋa ka mi, sãn
dagna Sɔ Nawẽnnɛ mã'a. 33 Guuse ya mẽŋa sõŋa, la ya
mãasʋm, se'ere n soe la, ya ka mi wakatɛ la. 34 La wʋn
ãna wʋ bʋraa n we'esɩ sore dee dɩkɛ a yire gu'ule a
tõntõnɩba, bɔ tõntõnna woo a tõonɛ, dee yele zanõr-
gu'ura tɩ a gu'ura. 35 Bɛla ĩyã gu'ura-ya, se'ere n soe la,
ya ka mi wakat-sɛka tɩ yidãana la wʋn leme wa'am. A
tã wʋn leme wa'am zaanõorɛ mɛ, bɩɩ sõnsʋa, bɩɩ nõ-
rɔɔgɔ kaasga wakatɛ, bɩɩ bulika. 36 Guuse-ya tɩ yidãana
la da wa'am wa di'ige ya, tɩ ya gĩsri mɛ. 37 Mam n yetɩ
ya se'em na, mam yetɩ nẽrba wuu la bɛla, gu'ura-ya.»

Zifdõma nẽŋadõma eerι sore tι ba kʋ Azezi
(Amatie 26:1-5, Aluki 22:1-2, Azã 11:45-53)

14 La daan deege la dabsa ayi tι Zɔɔg-basɛ kibsa tι
ba obrι borborι n ka tarι dãbιllɛ dabsa paagɛ. Tι
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma ɛɛra
sore tι ba sʋgɛ yõkɛ Azezi kʋ. 2 Tι ba yele taaba yetι:
«Tι da kãn ẽŋɛ-ya bɛla kibsa wã pʋam, tι nẽrba la wʋn
gire mɛ.»

Pɔka n ka'agɛ kaam ẽŋɛ Azezi zuo
(Amatie 26:6-13, Azã 12:1-8)

3 Azezi daan boe la Betani, Asimõ n wa dɛna
kõnkonne yire, tι ba daan bɔna mĩ dita. Tι pɔka tarι al-
batrι dugla n pιrɛ la tιdarɛ ka-sõma ligri n zo'oge tι ba
wi'iri tι naarι, wa'am wa vuke dugla la, ka'agɛ kaam na
ẽŋɛ Azezi zuugo. 4 Tι nẽrba basɛba n boe bilam na
sũure sã'am, tι ba yele taaba yetι: «Bẽm tι pɔka la
sã'am ka-sõma la wãna? 5 Ba tã nι wʋn koose ba gãŋɛ
lig-kõba kɔbstã mɛ, dιkɛ ligri la bɔ nasdõma.» Tι ba
zɛrgɛ pɔka la.
6 Tι Azezi yele ba yetι: «Basɛ-ya pɔka la bãalam, bẽm
tι ya tɔgra ẽ tι a sũure sã'am? Ẽn ẽŋɛ sɛla bɔ mam na
de la tõon-sõŋɔ. 7 Nasdõma boe la ya lɛ mɛ wakatɛ
wuu, ya tã wʋn ẽŋɛ ba sõŋa mɛ yan boorι wakat-sɛka,
la mam kãn bɔna la ya lɛ wakatɛ wuu. 8 Ẽŋa n tarι sɛla
la, tι a ẽŋɛ. Ẽn ka'agɛ ka-sõma la ẽŋɛ mam ĩyã la, a
dẽŋɛ ẽŋɛ la ban wʋn ẽŋɛ mam se'em mam laarɛ daarɛ.
9 Mam yetι ya la asιra, tι dũnia wã zẽ'e-sɛka wuu tι ba
wʋn wa mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la, ba mẽ wʋn tɔgɛ
pɔka wã n ẽŋɛ mam se'em wã, tι ba tẽra a yelle.»

Azudaasι eerι sore tι a pa'alɛ tι ba yõkɛ Azezi
(Amatie 26:14-16, Aluki 22:3-6)

10 Tι Azudaasι Iskariyo n de Azezi karẽnbiisi pia la ayi
la nẽra ayιla sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma zẽ'am, ka
yele ba tι ẽŋa wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ Azezi. 11 La ban
daan wõm ẽn yele se'em na, tι ba sũure ẽŋɛ yẽlʋm, tι
ba yetι bãma wʋn bɔ ẽ ligri. Tι Azudaasι yãŋa ɛɛra so-
sɛka tι a wʋn pa'alɛ tι ba yãŋɛ yõkɛ ẽ na.

Azezi diti Zɔɔg-basɛ kibsa la a karẽnbiisi
(Amatie 26:17-30, Aluki 22:7-23, Azã 13:21-30, 1 Korẽntι 11:23-25)

12 Borborι n ka tarι dãbιllɛ kibsa la pɔspɔsι daarɛ tι
ba kʋʋrι pebilsi dita Zɔɔg-basɛ kibsa la n daan paagɛ.
Tι Azezi karẽnbiisi la soke ẽ yetι: «Fõn boorι tι tι sẽŋɛ
la bɛ ka mãasʋm Zɔɔg-basɛ kibsa la tι fʋ di?» 13 Tι Azezi
tõm a karẽnbiisi bayi yele ba yetι: «Sẽŋɛ-ya tẽŋa la
pʋam, tι ya wʋn tʋ'ʋsɛ bʋraaga n tʋ yoore la ko'om, ya
doose ẽ 14 sẽŋɛ yi-sɛka tι a wʋn kẽ la, ka yele yidãana
la yetι: ‹Karẽnsãama la yetι, deego boe la bɛ, tι ẽŋa la
a karẽnbiisi wʋn di Zɔɔg-basɛ kibsa la?› 15 A wʋn pa'alɛ
ya de-kãtɛ n boe ayẽma zuo, tι sɛla woo mãasʋm bɔna
mĩ. Bilam tι ya wʋn mãasʋm tι tι di kibsa la.» 16 Tι a
karẽnbiisi la yese sẽŋɛ tẽŋa la pʋam ka yẽ sɛla woo wʋ
Azezi n yele ba se'em na. Tι ba mãasʋm Zɔɔg-basɛ kib-
sa la bilam.
17 Tι wẽnnɛ daan mã'agɛ, tι Azezi la a karẽnbiisi pia la
ayi la wa'am, 18 wa zẽa dita, tι Azezi yele ba yetι: «Mam
yetι ya la asιra, tι ya nẽra ayιla n diti la mam kalam n
wʋn pa'alɛ tι ba yõkɛ mam.» 19 Tι la daan sã'am ba
sũure. Tι ba sɔkra ẽ ayιla ayιla yetι: «La de la mam?»
20 Tι a lerge ba yetι: «La de la ya nẽrba pia la ayi la nẽr-
sɛka n wʋn yɛglɛ la mam tũm a nu'ugo laaga pʋam na.
21 Nẽrsaala Dayʋa la wʋn ki wʋ lan põn gʋlsɛ a yelle
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam se'em na. La sɛka n yetι a pa'alɛ
tι ba yõkɛ Nẽrsaala Dayʋa la wʋn yẽ toogo. Nẽr-ẽŋa
ma sãn ka dɔgɛ nι ẽ n sõι.»
22 La ban daan diti la, tι Azezi dιkɛ borborι pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ, dee fiise bɔ a karẽnbiisi la yetι: «To'oge-ya
di, ẽna wã de la mam ĩyã.» 23 Dee dιkɛ bõn-yũula
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee bɔ ba, tι ba wuu yũ. 24 Dee yele
ba yetι: «Bãna wã de la mam zιιm n wʋn yese saagɛ
nẽrba zozo'e ĩyã, pa'alɛ tι Nawẽnnɛ bĩŋɛ nõorɛ la ba.
25 Mam yetι ya la asιra, tι mam kãn le yũ viinye biɛ
bõn-yũula wã, halι tι la ka paagɛ daar-sɛka tι mam
wʋn le yũ ba Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.» 26 Tι ba yõom
yõoma pẽgɛ Nawẽnnɛ, dee yese wɛ'ɛsa Oliivi tãŋam.

Azezi yetι Apιyɛɛrι wʋn sι'ιsɛ ẽŋa
(Amatie 26:31-35, Aluki 22:31-34, Azã 13:36-38)

27 Tι Azezi yele a karẽnbiisi la yetι: «Yãma wuu wʋn
lebe la poorʋm dee basɛ mam, se'ere n soe la, la gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetι: ‹Mam wʋn kʋ dũnsĩina dee
tι piisi la wιrgɛ.› » 28 La Azezi le yele ba yetι: «La mam
sãn wa vo'oge, mam wʋn dẽŋɛ ya sẽŋɛ Galile.» 29 Tι
Apιyɛɛrι yele ẽ yetι: «Baa ba wuu sãn lebe poorʋm dee
basɛ fõn, mam kãn basɛ fõn.» 30 Tι Azezi yele ẽ yetι:
«Mam yetι fʋ la sιra, tι zĩna, yʋ'ʋŋɔ ẽna wã, lan dẽŋɛ
nõ-rɔɔgɔ n wʋn kaasɛ nõorɛ ayi, fʋ wʋn sι'ιsɛ nõorɛ
atã tι fõn ka mi mam.» 31 Tι Apιyɛɛrι le tɔgɛ ke'enke'em
yetι: «Baa la sãn dɛna tι mam lagιm na fõn ki, mam
kãn malιn sι'ιsɛ fõn.» Tι karẽnbiisi la wuu lagιm yele
bɛla.

Azezi pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ Getsemane
(Amatie 26:36-46, Aluki 22:39-46)

32 Tι ba paagɛ zẽ'e-sɛka yʋ'ʋrɛ n de Getsemane la. Tι
Azezi yele a karẽnbiisi la yetι: «Zĩ'ire-ya kalam dee tι m
sẽŋɛ ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ.» 33 La a tarι la Apιyɛɛrι, la
Azakι, la Azã sẽŋɛ. Tι a sũure sã'am zozo'e, tι la dãan ẽ.
34 Tι a yele ba yetι: «Sũ-sã'aŋɔ n tarι mam zozo'e tι
mam ãna wʋ m yetι m ki mɛ na. Weege-ya kalam
gu'ura, da gĩse-ya.» 35 La a sẽŋɛ la nẽŋa fẽe, ka võglɛ
tẽŋa pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ yetι, la sãn tãna, toogo la fõrgɛ
dee basɛ ẽ. 36 Dee yetι: «M Sɔ, fõn tã sɛla woo ιta, basɛ

tɩ nãmsgɔ ẽna fõrgɛ dee basɛ ma. La, la da kãn dɛna
mam n boorɩ se'em, la dɛna fõn boorɩ se'em.»
37 La a leme a karẽnbiisi batã la zẽ'am wa yẽ tɩ ba gĩs-
ri mɛ, tɩ a soke Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Asimõ, fõn gĩsri mɛ? Fõn
ka tã wʋn gu karf-ayɩla ka gĩse?» 38 Dee yele ba yetɩ:
«Basɛ-ya gẽem dee pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ tɩ yelle da paagɛ
ya tɩ ya lui. Ya sɩa la boorɩ mɛ, la ya ĩyã ka tara pãŋa.»
39 La a daan le lebe ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ wʋ ẽn pʋ'ʋsɛ
se'em na. 40 Dee le leme wa yẽ tɩ ba gĩsri mɛ, se'ere n
soe la, gẽem n ba tarɩ ba. Tɩ ba ka mina ban wʋn yele
ẽ se'em.
41 A daan le sẽŋɛ mɛ, dee leme wa'am nõorɛ atã
pʋam wa soke ba yetɩ: «Ya ken vɔ'ɔsra mɛ dee gĩsra?
La ẽŋɛ ba'asɛ mɛ, wakatɛ paagɛ mɛ tɩ ba wʋn dɩkɛ Nẽr-
saala Dayʋa la ẽŋɛ tõon-be'ero dõma nu'usum. 42 Isge-
ya tɩ sẽŋɛ, tɩ sɛka n wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ mam na n
wãna sẽm.»

Ba yõkɛ Azezi

(Amatie 26:47-56, Aluki 22:47-53, Azã 18:3-12)

43 Azezi n daan ken tɔgra la, tɩ Azudaasɩ n de a karẽn-
biisi pia la ayi la nẽra ayɩla, doose la nẽr-kʋʋŋɔ sẽŋɛ
paam. La nẽr-kʋʋŋɔ la daan tarɩ la sʋkɔbrɔ, la dɔa dɔla
ẽ. La de la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽn-
sãandõma, la tẽŋa la kẽma n tõm ba. 44 La Azudaasɩ n
wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ na, põn tɔgɛ mɛ pa'alɛ ba yetɩ:
«Sɛka tɩ mam wʋn kɔkɛ ẽ na, ẽŋa n bɛla, yõkɛ-ya ẽ, tarɩ
ẽ sõŋa fõrgɛ.»
45 La Azudaasɩ n paam na, a sẽŋɛ lɛm na Azezi, yele ẽ
yetɩ: «Karẽnsãama.» Dee kɔkɛ ẽ. 46 Tɩ nẽrba la paagɛ
yõkɛ ẽ. 47 Tɩ nẽr-sɛba n daan boe mĩ na nẽra ayɩla
fooge a sʋkɔbgɔ sɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tõntõnna
tʋbrɛ fiige. 48 Tɩ Azezi soke ba yetɩ: «Yãma tarɩ la
sʋkɔbrɔ, la dɔa sẽna tɩ ya yõkɛ mam wʋ mam de la
fãara la? 49 Mam daan boe la yãma lɛ Wẽnde-kãtʋm na
daarɛ woo zãsna nẽrba, tɩ ya ka yõkɛ mam. La, la de la
tɩ bõn-sɛka n gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na ẽŋɛ.» 50 Tɩ
a karẽnbiisi la wuu zoe dee basɛ ẽ.
51 La budib-polle ayɩla n daan lobe fugɔbga mã'a dɔla
Azezi. Tɩ ba daan zɛ ẽ tɩ ba yõkɛ, 52 tɩ a basɛ a fugɔbga
la dee zoe beele fõrgɛ.

Ba tarɩ Azezi sẽŋɛ Zifdõma sarɩyaditba zẽ'am

(Amatie 26:57-68, Aluki 22:54-55,63-71, Azã 18:13-14,19-24)

53 Ba daan tarɩ Azezi sẽŋɛ la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana
la yire, bilam tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽ-
ma, la lɔɔ karẽnsãandõma la wuu tigse. 54 Tɩ Apɩyɛɛrɩ
daan bɔna poorʋm zãazãarɛ dɔla, ka paagɛ kẽ kãabgɔ
kẽma nẽŋadãana la yire zẽnzakam, zẽa la tõntõnɩba
ɔɔsra bugum.
55 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la sarɩyaditba la wuu
daan eerɩ la yelle tɩ ba dõrɛ Azezi botɩ ba kʋ ẽ, la ba ka
yẽ. 56 Tɩ nẽrba zozo'e daan parɩm bɔ Azezi, la ba yetɔga
la ka doose taaba.
57 Tɩ nẽrba basɛba daan isge parɩm bɔ ẽ yetɩ: 58 «Tõ-
ma wõm tɩ a yetɩ: ‹Mam wʋn wõrgɛ Wẽnde-kãtɛ la tɩ
nẽrsaalba mẽ la, dee le mẽ ayẽma dabsa atã pʋam n
dagɩ nẽrsaalba mẽa.› » 59 Baa bõn-ẽŋa pʋam ba yetɔga
la ka doose taaba.
60 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la isge ze'ele ba wuu
nẽŋam soke Azezi yetɩ: «Ban tɔgɛ fõn se'em na, fõn
kãn lerge se'ere?» 61 Tɩ Azezi daan sĩna ka lerge se'ere.
Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la le soke ẽ yetɩ: «Fõn de la
Krisi, Nawẽnnɛ tɩ tõma pẽgrɩ la Dayʋa la?» 62 Tɩ Azezi
lerge yetɩ: «Ẽe, mam de la ẽŋa. La ya wʋn yẽ Nẽrsaala
Dayʋa la tɩ a zĩ Nawẽnnɛ n de pãŋa dãana la zʋʋgɔ bɔ-
ba, ya wʋn yẽ tɩ a boe sawara pʋam sẽna.» 63 Tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la ãasʋm a mẽŋa futo, dee
yetɩ: «Tɩ le ɛɛra la bẽm kaset-dõma? 64 Ya wõm ẽn
sã'am Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ. Yãma tẽ'esɛ la wãne?» Tɩ ba
wuu yetɩ: «A masɛ la kũm.»
65 Tɩ ba nẽrba basɛba daan sẽŋɛ tʋbsra nõtõorʋm ɩta
Azezi, dɩkɛ tãnnɛ pĩ a nini, mũm kũnkũra wẽ ẽ, dee yɛ-
ta ẽ tɩ: «Bãŋɛ pa'alɛ tɔ nẽr-sɛka n wẽ fɔ?» Tɩ gu'urba la
to'oge ẽ, wẽ a pɛgsɩ.

Apɩyɛɛrɩ sɩ'ɩsɛ tɩ ẽŋa ka mi Azezi

(Amatie 26:69-75, Aluki 22:56-62, Azã 18:15-18,25-27)

66 La Apɩyɛɛrɩ daan ken bɔna la zẽnzakam na, tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tõntõn-pɔka wa'am mĩ, 67 wa
yẽ Apɩyɛɛrɩ n ɔɔsrɩ bugum na, tɩ a bɩsra ẽ, dee yetɩ:
«Fõn mẽ daan po bɔna la Nazarɛtɩ bʋraa Azezi lɛ.» 68 Tɩ
Apɩyɛɛrɩ sɩ'ɩsɛ yetɩ: «Mam ka mi, mam ka bãŋɛ fõn yele
se'em na võorɛ.» Apɩyɛɛrɩ yele bɛla dee yese ka zɛ la
zanõrʋm, tɩ nõ-rɔɔgɔ kaasɛ. 69 Tɩ tõntõn-pɔka la le yẽ ẽ,
yele sɛba n boe mĩ na yetɩ: «Bʋra-ẽna de la Azezi nẽra
ayɩla.» 70 Tɩ Apɩyɛɛrɩ le sɩ'ɩsɛ. Tɩ la ẽŋɛ fẽe, tɩ nẽr-sɛba n
ze mĩ na le yele Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Asɩra, fõn de la ba nẽra
ayɩla. Fõn de la Galile nẽra.» 71 Tɩ Apɩyɛɛrɩ pɔɩ Nawẽnnɛ
yetɩ: «Mam ka mi bʋra-sɛka tɩ ya tɔgrɩ a yelle wã.»
72 Bilam mẽŋa tɩ nõ-rɔɔgɔ le kaasɛ nõorɛ ayi pʋam. Tɩ
Apɩyɛɛrɩ tẽegɛ Azezi n daan yele ẽ yetɩ: «Lan dẽŋɛ nõ-
rɔɔgɔ n wʋn kaasɛ nõorɛ ayi, fʋ wʋn sɩ'ɩsɛ nõorɛ atã tɩ
fõn ka mi mam» na. Tɩ a sũure sã'am, tɩ a kɛlla.

Ba tarɩ Azezi sẽŋɛ gɔmna Apilatɩ zẽ'am

(Amatie 27:1-2,11-14, Aluki 23:1-5, Azã 18:28-38)

15 Beere n daan wiige bulika, tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma, la lɔɔ karẽnsãandõ-
ma, bãma wuu n de sarɩyaditba la daan lagsɛ mɛ tɔgɛ
kʋ, botɩ ba lʋ Azezi tarɩ ẽ sẽŋɛ Apilatɩ zẽ'am. 2 Tɩ Apilatɩ
soke Azezi yetɩ: «Fõn de la Zifdõma naba?» Tɩ a lerge
yetɩ: «La de la fõn yele se'em na.» 3 Tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma la dõrɛ ẽ yɛla zozo'e. 4 Tɩ Apilatɩ le soke
Azezi yetɩ: «Fõn wõm yetɔg-sɛba wuu tɩ ba tɔgɛ bɔ fʋ

wã, fõn kãn lerge se'ere?» 5 Tɩ Azezi ka le lerge se'ere,
tɩ la di'ige Apilatɩ.

Ba tɔgɛ tɩ ba kʋ Azezi

(Amatie 27:15-26, Aluki 23:13-25, Azã 18:39—19:16)

6 Zɔɔg-basɛ kibsa woo Apilatɩ daan ẽn botɩ ba yese la
nẽr-sɛka tɩ nẽrba la boorɩ la yʋ'a deem basɛ. 7 La bʋraa
ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Abarabasɩ, ẽŋa la nẽrba basɛba n
daan dãmɛ tẽŋa, kʋ nẽra tɩ ba yõgɛ ba yʋ. 8 Tɩ nẽr-
kʋʋŋɔ la sẽŋɛ Apilatɩ zẽ'am ka sose ẽ yetɩ, a ẽŋɛ ẽŋa n
ɩtɩ se'em na bɔ ba. 9 Tɩ a soke ba yetɩ: «Ya boorɩ tɩ m
yese la Zifdõma naba la basɛ bɔ ya?» 10 Se'ere n soe la,
a bãŋɛ tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la ẽŋɛ la sũure botɩ
ba yõkɛ Azezi wa bɔ ẽ. 11 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la
daan sa'asɛ nẽr-kʋʋŋɔ la mɛ, tɩ ba sẽŋɛ ka sose Apilatɩ
tɩ a yese Abarabasɩ basɛ bɔ ba. 12 Tɩ Apilatɩ le soke ba
yetɩ: «Bɛla, sɛka tɩ ya wi'iri tɩ Zifdõma naba la, yãma
boorɩ tɩ m ẽŋɛ ẽ na wãne?» 13 Tɩ ba tɔgra ke'enke'em
yetɩ: «Ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.» 14 Tɩ Apilatɩ soke ba yetɩ: «A
ẽŋɛ la bẽm n de be'em?» Tɩ ba malɩn tɔgra ke'enke'em
yetɩ: «Ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.» 15 La Apilatɩ daan boorɩ tɩ a
ẽŋɛ tɩ nẽrba la sũure n ẽŋɛ yẽlʋm, tɩ a yese Abarabasɩ
basɛ bɔ ba. Dee botɩ ba wẽ Azezi la ka'asa, dee dɩkɛ ẽ
bɔ tɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.

Sʋdaasɩ yaalɛ Azezi

(Amatie 27:27-31, Azã 19:2-3)

16 Tɩ sʋdaasɩ tarɩ Azezi kẽ gɔmna la yire zẽnzakam,
dee wi sʋdaasɩ la wuu, tɩ ba lagsɛ. 17 Tɩ ba dɩkɛ fuugo n
de gomusga yɛ Azezi, dee dɩkɛ gõ'osɩ wʋgɛ mũŋa vuge
ẽ. 18 Dee yãŋa pʋ'ʋsra ẽ yetɩ: «Zifdõma naba, naa!»
19 Dee dɩkɛ dasaarɛ wẽ a zuugo, tʋbsɛ nõtõorʋm mĩ ẽ,
dee ka dũma tẽŋa a nẽŋam nã'asra ẽ. 20 Ban yaalɛ ẽ
kɩ'ɩlɩm na, ba yɛɛgɛ gomusga fuugo la mɛ, dee le yɛ ẽ
a futo, tarɩ ẽ yese tɩ ba sẽŋɛ ka ka dɔ-puurŋa zuo kʋ.

Ba ka Azezi dɔ-puurŋa zuo

(Amatie 27:32-44, Aluki 23:26-43, Azã 19:17-27)

21 Ban daan tarɩ Azezi wɛ'ɛsa la, ba daan tʋ'ʋsɛ la
bʋraaga ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Asimõ n ze'ele Sirɛnɩ, a de la
Alɛgsãndrɩ la Arufusi sɔ. A daan ze'ele la va'am lɛmna.
Tɩ sʋdaasɩ la pẽrgɛ ẽ, tɩ a to'oge Azezi kũm dɔ-puurŋa
la buke. 22 Ba daan tarɩ Azezi sẽŋɛ la zẽ'a tɩ ba wi'iri tɩ
Golgota, a võorɛ de la zuwaŋrɛ zẽ'a. 23 Ba daan dɩkɛ la
dãam n gaam na tɩɩm yʋ'ʋrɛ n de miiri bɔ ẽ tɩ a yũ, tɩ a
zagsɛ ka yũ. 24 Tɩ ba daan ka ẽ dɔ-puurŋa zuo, dee dɩkɛ
a futo tɩ ba pʋɩ taaba, pɔsɛ tɩ ba bãŋɛ nẽra woo n wʋn
to'oge se'em. 25 La daan de la bulika karf-awɛɩ wakatɛ
tɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo. 26 Ba daan gʋlsɛ la gʋlsgɔ
pa'alɛ bõn-sɛka n botɩ ba ka ẽ lablɛ dɔ-puurŋa la zuo.
Ba daan gʋlsɛ yetɩ: «Zifdõma naba.» 27 Ba daan tarɩ la
fãarba bayi wa po ka dɔ-puursi zuto, ayɩla a zʋʋgɔ bɔ-
ba, ayẽma a gɔbga bɔba. [28 La de la bɛla, tɩ Nawẽnnɛ
gõŋɔ n gʋlsɛ se'em na ẽŋɛ. La gʋlsɛ yetɩ: «Ba geele ẽ
pa'asɛ la tõon-be'ero dõma pʋam.»]
29 Tɩ nẽr-sɛba n dolɩ bilam tɔlla la lɔbra ba zuto, dee
tʋʋra ẽ yetɩ: «Ẽhẽe, faa! Dagɩ fõn yetɩ fõn wʋn wõrgɛ
Wẽnde-kãtɛ la dee le mẽ ẽ dabsa atã pʋam? 30 Fãagɛ fʋ
mẽŋa dɔ-puurŋa la zuo sige.» 31 Tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma la mẽ la'ara ẽ yɛta
taaba yetɩ: «A daan fãagrɩ nẽrba basɛba mɛ, dee ka tã-
na wʋn fãagɛ a mẽŋa. 32 A sãn dɛna Krisi, Ɩsrayɛlɩ dõ-
ma naba la, a ze'ele dɔ-puurŋa la zuo sige nãnannɛ wã
tɩ tɩ yẽ dee sakɛ.» Tɩ nẽr-sɛba tɩ ba ka dɔ-puursi zuto
lɛm ẽ na mẽ tɔgɛ ẽ be'em.

Azezi kũm

(Amatie 27:45-56, Aluki 23:44-49, Azã 19:28-30)

33 Wʋntɛɛŋa zuu-tẽŋasʋka n daan paagɛ, tɩ tẽŋa la
wuu lebge lika halɩ ka paagɛ zaanõorɛ karf-atã. 34 Karf-
atã la wakatɛ tɩ Azezi tɔgɛ ke'enke'em yetɩ: «Eloi, Eloi,
lama sabaktani.» La võorɛ de la: «Mam Wẽnnaam,
mam Wẽnnaam, bẽm n soe tɩ fõn basɛ mam?» 35 Tɩ sɛ-
ba n ze bilam na basɛba wõm bɛla, yetɩ: «Selse-ya, a
wi'iri la A'eli.» 36 Tɩ nẽra ayẽma zoe ka dɩkɛ nẽtɩŋa lʋsɛ
dã-mĩ'isgo pʋam zẽkɛ la dɔɔgɔ bɔ ẽ tɩ a yũ, dee yetɩ:
«Basɛ-ya tɩ tɩ gu bɩsɛ A'eli la sãn wʋn wa sike ẽ dɔ-pu-
urŋa la zuo.» 37 Tɩ Azezi le kaasɛ ke'enke'em dee yãŋa
ki.
38 Wakat-ẽŋa, tɩ fuugo la n yuli Wẽnde-kãtɛ la pʋam
beŋe zẽ'e-sõŋɔ la ãagɛ pʋsʋka saazuum ka paagɛ
tẽŋa.
39 Tɩ Rom sʋdaasɩ kɛ'ɛma daan zɛ Azezi nẽŋam yẽ ẽn
ki se'em, tɩ a yetɩ: «Bʋra-ẽna wã sɩrɩ de la Nawẽnnɛ
Dayʋa.» 40 La pɔgsɩ basɛba n mẽ daan boe mĩ zɛ
kẽnkɛrŋa bɩsra. Amaari n ze'ele Magdala, la Amaari n
de Azakɩ pɩka la Azoze ma, la Asalome n daan boe ba
pʋam. 41 Azezi n daan boe Galile la, ba daan dolɩ ẽ mɛ
dee sõŋra ẽ. La pɔgsɩ basɛba zozo'e n daan lagɩm
doose ẽ wa'am Zerizalɛm n boe mĩ.

Azezi laarɛ

(Amatie 27:57-61, Aluki 23:50-56, Azã 19:38-42)

42 Tɩ wẽnnɛ daan bɔna mĩ kẽ'era, la daan de la beere
n wʋn wiige Zifdõma vo'osgo daarɛ, tɩ ba daan bɔna
mĩ mãasna. 43 Tɩ bʋraa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Azozɛfʋ, a
ze'ele la Arimate, a de la sarɩyaditba la nẽra ayɩla tɩ ba
nannɩ. A mẽ daan gu'uri la Nawẽnnɛ n wʋn wa'am wa
di na'am nẽrba tẽŋasʋka. Lan daan de beere n wʋn wi-
ige vo'osgo daarɛ la ĩyã, tɩ a kɛ'ɛm sũure sẽŋɛ Apilatɩ
zẽ'am ka sose Azezi kũm na. 44 La Apilatɩ n wõm tɩ
Azezi darɛ ki mɛ na, la di'ige ẽ mɛ. Tɩ a botɩ ba wi sʋda-
kɛ'ɛma la, tɩ a soke bãŋɛ Azezi ki yuuge mɛ? 45 La Api-
latɩ n wõm sʋda-kɛ'ɛma la lergre la, tɩ a bɔ Azozɛfʋ
sore tɩ a sike kũm na. 46 Tɩ Azozɛfʋ da tãnnɛ sike kũm
na dɔ-puurŋa la zuo, dɩkɛ tãnnɛ la vile ẽ, tarɩ ẽ sẽŋɛ ka

laagɛ yɔɔgɔ tɩ ba daan tũ tãmpĩa ĩyã, yãŋa bilge kug-
kãtɛ lige yɔɔgɔ la nõorɛ. 47 Amaari n ze'ele Magdala, la
Azoze ma Amaari daan ze mɛ bɩsra zẽ'e-sɛka tɩ ba bĩŋe
ẽ na.

Azezi vo'ore

(Amatie 28:1-8, Aluki 24:1-12, Azã 20:1-10)

16 Zifdõma vo'osgo daarɛ n daan tole, tɩ Amaari n
ze'ele Magdala, la Azakɩ ma Amaari, la Asalome
da tɩdarɛ yũuŋo n ãn sõŋa tɩ ba tarɩ sẽŋɛ ka ẽŋɛ Azezi
ĩyã. 2 Tɩ Lasrɩ daarɛ bulika wẽnnɛ n doorɩ se'em mã'a
la, tɩ ba wɛ'ɛsa yɔɔm na, 3 dee tɔgra la taaba sore yetɩ:
«Ãne n wʊn bilge kugre la yɔɔgɔ la nõorʊm bɔ tɔ?» 4 La
ban paagɛ la, ba yẽ tɩ kugre la n ba ãna kãtɛ la põn
bilge mɛ gã. 5 Tɩ ba kẽ yɔɔgɔ la pʊam, yẽ budib-polle n
yɛ fu-pɛɛlga zẽa zʊʊgɔ bɔba, tɩ ba palẽŋa ẽkɛ. 6 Tɩ a
yele ba yetɩ: «Da basɛ-ya tɩ ya palẽŋa ẽgra, mam mi tɩ
ya eerɩ la Azezi n ze'ele Nazarɛtɩ, tɩ ba ka dɔ-puurŋa
zuo kʊ la. A vo'oge mɛ, a ka boe kalam. Bɩsɛ-ya zẽ'e-sɛ-
ka tɩ ba daan bĩŋe ẽ na n wãna. 7 Sẽŋɛ-ya ka yele
Apɩyɛɛrɩ, la a karẽnbiisi basɛba la yetɩ: ‹A wʊn dẽŋɛ ya
nẽŋa sẽŋɛ Galile. Bilam tɩ ya wʊn yẽ ẽ, wʊ ẽn daan
yele ya se'em na.› » 8 Tɩ ba yɛm bɔɩ, tɩ ba ĩyã gõgra, tɩ
ba yese yɔɔgɔ la pʊam zoe, la ba daan ka yele nẽra
nẽra sɛla, se'ere n soe la, dabeem n tarɩ ba.

Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ nẽrba

(Amatie 28:9-10,16-20, Aluki 24:13-49, Azã 20:11-23)

[9 Azezi n daan vo'oge Lasrɩ daarɛ bulika yʊ'ʊŋɔ
yʊ'ʊŋɔ la, a dẽŋɛ dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ la Amaari n ze'ele
Magdala. La de la ẽŋa tɩ kʊlkã'arsɩ bayopɔɩ daan dolɩ ẽ
tɩ Azezi dige ba, tɩ ba yese la. 10 Tɩ a sẽŋɛ ka yele nẽr-
sɛba n daan dolɩ Azezi la. Ba daan zĩ la sũ-sã'aŋɔ la nin-
tãm. 11 La ban daan wõm tɩ Azezi vo'oge mɛ tɩ Amaari
yẽ ẽ na, ba daan ka sakɛ.

12 Bɛla poorʊm tɩ Azezi le teege nẽŋa ayẽma dɩkɛ a
mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi bayi n daan boe sore wɛ'ɛsa
tẽn-pɩka ayɩla. 13 Tɩ ba lebe ka yele ba taaba la, tɩ ba ka
sakɛ.

14 La bɛla poorʊm, tɩ a karẽnbiisi pia la ayɩla la daan
zẽa dita, tɩ Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ ba. Dee zɛbɛ ba,
ban daan ka bɔ sɩra, la ba sũure n kɛ la ĩyã. Se'ere n
soe la, ba daan ka sakɛ sɛba n daan yẽ ẽ yetɩ a vo'oge
mɛ na yetɔga. 15 A yele bɛla, dee yele ba yetɩ: «Sẽŋɛ-ya
dũnia zẽ'a woo ka mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la bɔ nẽr-
ba wuu. 16 Sɛka woo n bɔ sɩra, botɩ ba mise ẽ ko'om
pʊam, a wʊn yẽ fãarɛ. La sɛka woo n ka bɔ sɩra, ba
wʊn di a sarɩya sɩbgɛ ẽ. 17 La sɛba n wʊn bɔ mam sɩra
la, wʊn ɩta la bõn-yãlma bãna pa'alɛ Nawẽnnɛ pãŋa:
Ba wʊn dɩkɛ la mam yʊ'ʊrɛ digra kʊlkã'arsɩ, dee tɔgra
yetɔg-zãŋsɩ. 18 La ba sãn yõgɛ bõnsɛ'ɛdõma, bɩɩ yũ yab-
ga, la kãn ẽŋɛ ba sɛla. La ba wʊn dɩkɛ ba nu'usi paglɛ
bã'adõma zuto, tɩ ba yẽ ĩmã'asʊm.»

Azezi zom Nawẽnnɛ yire

(Aluki 24:50-53, Tõoma 1:9-11)

19 Zuudãana Azezi n daan tɔgɛ la ba kɩ'ɩlɩm na, a zẽkɛ
mɛ zom Nawẽnnɛ yire, ka zĩ'ire Nawẽnnɛ zʊʊgɔ. 20 Tɩ a
karẽnbiisi la sẽŋɛ ka mõolɛ kõ-yẽlga la zẽ'esɩ wuu. Tɩ
Zuudãana la sõŋɛ ba, botɩ ba tõm tõon-yãlma pa'alɛ tɩ
ba kõa la mõolgɔ de la sɩra.]

Aluki

Bilgre

Aluki yʋʋn de la logtore, dɔla Apolɩ tõnna Nawẽnnɛ tõoma (Afilmõ 24). Ẽŋa n ken gʋlsɛ Azezi-krisi Tõntõnɩba Tõoma Gõŋɔ. A dagɩ Zifu. A yʋʋn mõrgɛ mɛ doose Azezi yɛla la wuu nãma sõŋa sõŋa, gʋlsɛ bɔ bu-zãŋsɩ yetɩ ẽŋa yetɩ a pa'alɛ ba mɛ tɩ ba bãŋɛ tɩ ban zãsʋm ba se'em na de la sɩra (Aluki 1:1-4).
Aluki pa'alɛ tɩ Azezi de la Zifdõma, la dũnia buuri wuu nẽrba Fãagra, la ẽŋa n zotɩ nasdõma, la bã'adõma, la sɛba tɩ nẽrba sisri ninbãalga zozo'e. A ken pa'alɛ tɩ Azezi tõm na Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa lɛ, dee yetɩ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la bɔ'ɔrɩ la sũ-yẽlga zo'oge (Aluki 2:10, 24:52).
A pa'alɛ la Azezi vɔm n doose se'em wʋ Amatie, la Amarkɩ n mẽ gʋlsɛ se'em na. A pa'alɛ la Azezi tõoma pĩ'iluŋo, la ẽn zãsʋm nẽrba, dee botɩ nẽrba yẽ ĩmã'asʋm, la ẽn sẽŋɛ Zerizalɛm tɩ ba yõkɛ ẽ ka dɔ-puurŋa zuo, tɩ a ki, dee vo'oge, zom Nawẽnnɛ yire.
Aluki gõŋɔ la tarɩ la yɛla zozo'e n ka gʋlsɛ gõnnɔ basɛba la pʋam:

- Nawẽnnɛ n tõm malɛka tɩ a wa'am wa yele Amaari Azezi dɔka yelle, la Azã n yʋʋn misri nẽrba ko'om pʋam na mẽ dɔka yelle (sapɩtrɩ 1).
- Azezi dɔka n doose se'em, la malɛgsɩ n pa'alɛ dũnsĩima tɩ ba sẽŋɛ ka pẽgɛ Azezi (2:1-20).
- Ban dɩkɛ Azezi bɔ Nawẽnnɛ, tɩ Asimeyõ, la A'annɩ tɔgɛ Azezi yelle se'em (2:22-40).
- Azezi n tarɩ yʋʋma pia la ayi wakatɛ la, ẽn sẽŋɛ Wẽnde-kãtʋm ka ẽŋɛ se'em (2:41-52).
- Samaari nẽra n sõŋɛ nẽra makrɛ (10:30-35), bõntarsa n ka tarɩ yɛm makrɛ (12:13-21), la bia n basɛ a sɔ yire, le lebe kule makrɛ (15:11-32).

Se'ere n soe tɩ Aluki gʋlsɛ gõŋɔ la

1 Mam sɩr-sõŋɔ Ateofili, nẽrba zozo'e n mõrgɛ gʋlsɛ
yel-sɛba wuu n ẽŋɛ tõma zẽ'am na. 2 Ba gʋlsɛ yel-
bãma wuu wʋ nẽrba basɛba n daan yẽ yɛla la wuu halɩ
ba pĩ'iluŋo, dee mõolɛ kõ-yẽlga la tɔgɛ pa'alɛ tɩ tõma
wõm se'em na. 3 Bɛla ĩyã tɩ mam mã'agɛ m mẽŋa
doose yel-bãma nãma sõŋa sõŋa halɩ ba pĩ'iluŋo
pʋam, tɩ mam tẽ'esɛ tɩ la ãn sõŋa tɩ m gʋlsɛ yɛla la n
doose taaba se'em na bɔ fɔ. 4 Mam gʋlsrɩ wãna tɩ fʋ
bãŋɛ mɛ tɩ yel-bãna wuu tɩ ba pa'alɛ fʋ la de la sɩra.

Azakari bia Azã tɩ ba wʋn dɔgɛ yelle

5 Se'emwẽnʋm tɩ A'erɔdɩ daan de Zude tẽŋa naba la,
bʋraa n daan boe tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Azakari. A daan de
la Zifdõma kãabgɔ kẽema, a de la Abiya buuri nẽra. Tɩ
a pɔga yʋ'ʋrɛ dɛna A'elizabɛtɩ, ẽŋa mẽ daan de la
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana Aarõ buuri. 6 Bãma bayi daan
de la nẽrba n ɩtɩ sõŋa Nawẽnnɛ nifum, dee sakra
Nawẽnnɛ nõorɛ, la a lɔɔ la wuu sõŋa. 7 La ba daan ka
tarɩ bia, se'ere n soe la, A'elizabɛtɩ daan de la kõndɔgrɛ,
la bãma bayi la wuu mẽ kʋrgɛ mɛ.
8 La wakatɛ n daan paagɛ tɩ Abiya buuri kẽ Wẽnde-
kãtɛ la pʋam tɩ ba tõm. Tɩ Azakari mẽ kẽ tɩ a tõm.
9 Kãabgɔ kẽma la malŋɔ daan de la ba pɔsɛ looge nẽr-
sɛka n wʋn kẽ zẽ'e-sõŋɔ pʋam yõ tɩdarɛ bɔ Nawẽnnɛ.
Tɩ ba daan pɔsɛ, tɩ la yõkɛ Azakari. Tɩ Azakari kẽ tɩ a yõ.
10 La tɩdarɛ la yõ'a wakatɛ nẽr-kʋʋŋɔ la wuu boe la
yẽŋa pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ.
11 Tɩ Nawẽnnɛ malɛka darɛ wa'am Azakari zẽ'am wa
zɛ tɩdarɛ yõ'a bĩmbĩnne na zʋʋgɔ bɔba. 12 La Azakari n
yẽ ẽ na, a palẽŋa n ẽkɛ halɩ, tɩ dabeem kẽ ẽ. 13 Tɩ malɛ-
ka la yele ẽ yetɩ: «Azakari, da zoe dabeem, tɩ Nawẽnnɛ
wõm fʋ pʋ'ʋsgɔ mɛ. Fʋ pɔga A'elizabɛtɩ wʋn dɔgɛ la
budibla, tɩ fʋ sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Azã. 14 La fʋ wʋn ẽŋɛ sũ-yẽl-
ga sɩrʋm. La nẽrba zozo'e wʋn ẽŋɛ sũ-yẽlga bia la dɔka
ĩyã. 15 A wʋn dɛna la nẽr-keko Zuudãana Nawẽnnɛ ni-
fum, la a kãn yũ dãam bɩɩ bõn-yũula n bugri. Nawẽnnɛ
Sɩa wʋn bɔna la ẽ halɩ lan pɔsɛ ẽn boe a ma pʋʋrʋm,
la wakatɛ wuu. 16 A wʋn botɩ Ɩsrayɛlɩ nẽrba zozo'e lebe
sakɛ ba Zuudãana Nawẽnnɛ. 17 La a wʋn dẽŋɛ Zu-
udãana nẽŋam tara Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa wʋ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'eli n daan tarɩ se'em na. La a wʋn naagɛ
sɔdõma la ba kɔma yɛla, dee wʋn botɩ nẽr-sɛba n sɩ'ɩs-
rɩ Nawẽnnɛ nõorɛ la tara yɛm ɩta wʋ sɛba n ɩtɩ sɛla n
masɛ la. A wʋn botɩ nẽrba mãasʋm sõŋa gu'ura tɩ Zu-
udãana.»
18 Tɩ Azakari soke malɛka la yetɩ: «Bẽm n wʋn botɩ
mam bãŋɛ tɩ bõn-ẽna de la sɩra? Se'ere n soe la, mam
de la bʋra-yã'aŋa dee tɩ mam pɔga mẽ kʋrgɛ.» 19 Tɩ
malɛka la lerge ẽ yetɩ: «Mam yʋ'ʋrɛ de la Agabrɩyɛlɩ,

mam ze la Nawẽnnɛ nẽŋam. Ẽŋa n tõm mam yetɩ, m wa'am yele fʋ yetɔg-yẽlga wã. 20 La fõn ka sakɛ mam yetɔga la ĩyã, fʋ nõorɛ n wʋn mãam. La wakatɛ sãn paagɛ, bõn-sɛba tɩ mam yele fʋ la wʋn ẽŋɛ. La fʋ kãn le tãna tɔgra, halɩ tɩ la paagɛ daar-sɛka tɩ bõn-bãna wʋn ẽŋɛ la.»

21 Wakat-ẽŋa, nẽrba la daan gu'uri mɛ tɩ Azakari yese. La ẽn daan boe zẽ'e-sõŋɔ la pʋam yuura la, ba palẽŋa n ẽkɛ. 22 La ẽn yãŋa wa yese la, a ka tã'agɛ tɔgɛ la nẽrba la. A nõorʋm n mãam tɩ a tara nu'usi magra pa'ala ba. Bɛla tɩ ba bãŋɛ tɩ a yẽ la bõn-yãlma zẽ'e-sõŋɔ la pʋam.

23 Dabs-sɛba tɩ Azakari daan wʋn tõm Wẽnde-kãtɛ la pʋam n ba'asɛ la, a daan lebe kule la a yire.

24 Dabs-bãna poorʋm, tɩ a pɔga A'elizabɛtɩ yõkɛ pʋʋrɛ bɔna yire wõr-sɩnuu. 25 Dee yetɩ: «Wãna de la Zuudãana Nawẽnnɛ tõoma. Wakat-ẽna ẽŋa n yãŋa bɩsɛ mam yelle, dee yese bõn-ẽna n de nɩ yãnnɛ bɔ mam nẽrba tẽŋasʋka.»

Malɛka n tɔgɛ Azezi dɔka yelle

26-27 Pugla ayɩla n daan boe Galile tẽŋa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Nazarɛtɩ, tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Amaari. A daan nãn ka mi bʋraa. La bʋraa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Azozɛfʋ n yetɩ a di ẽ. Azozɛfʋ de la naba Adavidi buuri nẽra. La wakat-sɛka tɩ A'elizabɛtɩ daan tarɩ pʋʋrɛ wõr-sɩyoobɩ pʋam na, tɩ Nawẽnnɛ tõm a malɛka Agabrɩyɛlɩ tɩ a sẽŋɛ Amaari zẽ'am. 28 Tɩ malɛka la sẽŋɛ Amaari zẽ'am ka pʋ'ʋsɛ ẽ yetɩ: «Fʋ tõoma. Zuudãana Nawẽnnɛ boe la fʋ mɛ, a ẽŋɛ fʋ yel-sõnnɛ mɛ.» 29 La Amaari n daan wõm malɛka yetɔga la, a palẽŋa n ẽkɛ, tɩ a tẽ'esra malɛka la n yele se'em na võorɛ n de sɛla. 30 Tɩ malɛka la yele ẽ yetɩ: «Amaari, da zoe dabeem, tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ fʋ yel-sõnnɛ mɛ. 31 Fʋ wʋn yõkɛ la pʋʋrɛ dɔgɛ budibla, sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Azezi. 32 A wʋn dɛna la nẽr-keko. La ba wʋn wi'ira ẽ tɩ, Nawẽnnɛ n gãnnɩ wuu Bia. La Zuudãana Nawẽnnɛ wʋn bɔ ẽ a yaaba Adavidi na'am, 33 tɩ a dɛna Azakɔbɩ buuri naba wakatɛ wuu, a na'am na kãn malɩn ba'asɛ.»

34 Tɩ Amaari soke malɛka la yetɩ: «Mam ka mi bʋraa, la wʋn ẽŋɛ la wãne tɩ mam yõkɛ pʋʋrɛ?» 35 Tɩ malɛka la lerge ẽ yetɩ: «Nawẽnnɛ n gãnnɩ sɛla wuu Sɩa wʋn sige fʋ zuo, la Nawẽnnɛ pãŋa wʋn bɔna la fɔ, bɛla bia la tɩ fʋ wʋn dɔgɛ la wʋn welge la to'ore, ba wʋn wi'ira ẽ tɩ Nawẽnnɛ Dayʋa. 36 Bãŋɛ tɩ fʋ sõogɔ A'elizabɛtɩ tɩ ba yetɩ a de la kõndɔgrɛ la, a tarɩ la pʋʋrɛ wõr-sɩyoobɩ n wãna. Baa la ẽn kʋrgɛ la, a wʋn dɔgɛ la budibla.
37 Se'ere n soe la, sɛla sɛla ka boe tɩ Nawẽnnɛ ka tã ɩta.» 38 Tɩ Amaari lerge yetɩ: «Mam de la Zuudãana Nawẽnnɛ tõntõn-pɔka. Nawẽnnɛ botɩ la ẽŋɛ wʋ fõn yele se'em na.» Tɩ malɛka la fõrgɛ dee basɛ ẽ.

Amaari sẽŋɛ ka bɩsɛ A'elizabɛtɩ

39 La dabsa bãma pʋam, tɩ Amaari isge sẽŋɛ tɔtɔ paagɛ Zude so'olʋm tẽŋa ayɩla tɩ tãnsɩ boe mĩ. 40 La ẽn paagɛ la, a kẽ la Azakari yire pʋ'ʋsɛ A'elizabɛtɩ. 41 La A'elizabɛtɩ n wõm a pʋ'ʋsgɔ la, bia la wẽrgɛ mɛ a pʋʋrʋm. Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa wa'am A'elizabɛtɩ zẽ'am la pãŋa, 42 tɩ a tĩi tɔgɛ yetɩ: «Nawẽnnɛ ẽŋɛ la fõn yel-sõnnɛ gãnna pɔgsɩ la wuu. La bia la tɩ fʋ wʋn dɔgɛ la, tarɩ yel-sõnnɛ mɛ. 43 Mam de la ãne tɩ mam Zuudãana ma sẽna mam zẽ'am? 44 Se'ere n soe la, mam wõm fõn pʋ'ʋsgɔ la, bia la n boe mam pʋʋrʋm na wẽrgɛ mɛ la sũ-yẽlga. 45 Fõn sakɛ tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ yetɔga tɩ a tɔgɛ bɔ fʋ la wʋn sɩrɩ ẽŋɛ la, fʋ yẽ zu-yẽlga.»

Amaari n yõom yõoma pẽgɛ Nawẽnnɛ la yelle

46 Tɩ Amaari yele yetɩ:
«Mam pẽgrɩ Zuudãana Nawẽnnɛ la m sũure wuu.
47 Mam tarɩ sũ-yẽlga mɛ, Nawẽnnɛ n de mam Fãagra la ĩyã,
48 se'ere n soe la, a bɩsɛ mam n de a tõntõn-pɔg-tarma la yelle mɛ.
Bɛla lan pɔsɛ lɛɛlɛ wã wɛ'ɛsa, zamãana wuu nẽrba wʋn wi'ira mam tɩ zu-yẽlga dãana.
49 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n tã wuu la n ẽŋɛ bõnkãra bɔ mam.
A de la pʋpeelem dãana.
50 La nẽr-sɛba n zotɩ ẽ na,
a zotɩ ba ninbãalga mɛ zamãana wuu.
51 A dɩkɛ la a nu'ugo tõm tõon-kãra,
dee botɩ zẽk-m-mẽŋa dõma la zoe wɩrgɛ la ba zẽk-m-mẽŋa pʋtẽ'era la.
52 La sãn dɛna pãnsɩ dõma,
a sikri ba mɛ ba na'am pʋam,
dee zẽkra sik-m-mẽŋa dõma.
53 La sɛba n ka tarɩ sɛla la,
a bɔ'ɔrɩ ba bõntarsõm zɔ'ɔra mɛ,
dee botɩ bõntatba lebe fõrgɛ dee ka to'oge sɛla sɛla.
54 A tẽerɩ zɔta tõma Ɩsrayɛlɩ nẽrba n de a tõntõnɩba la ninbãalga mɛ, dee sõŋra tõma,
55 wʋ ẽn yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la tõma yaaba Abraham, la tõma sɔ-yaabdõma, la ba yɩɩsɩ la wuu tɩ a wʋn sõŋra tõma wakatɛ wuu se'em na.»
56 La Amaari daan weege A'elizabɛtɩ zẽ'am ẽŋɛ wʋ wõrsɩtã, dee yãŋa lebe kule.

Azã dɔka yelle

57 A'elizabɛtɩ dɔka wakatɛ n daan paagɛ la, a dɔgɛ la budibla. 58 Tɩ a sawiiba, la a yir-dõma wõm tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ zoe a ninbãalga zo'oge, tɩ ba wuu lagɩm ɩta sũ-yẽlga la ẽ. 59 Bia la dɔka dabsa anii daarɛ tɩ ba wa'am tɩ ba wã ẽ, daan bɔɔra tɩ ba sɩ a yʋ'ʋrɛ a sɔ Azakari yʋ'ʋrɛ. 60 La a ma ka sakɛ, yetɩ: «Ayɛɩ, a yʋ'ʋrɛ wʋn

dɛna la Azã.» 61 Tɩ ba lerge yetɩ: «Ya yir-dõma la pʋam
nẽra ka boe mĩ tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Azã.» 62 Tɩ ba yɩbsɛ la
nu'usi soke bia la sɔ tɩ ba bãŋɛ ẽŋa n boorɩ tɩ ba sɩ bia
la yʋ'ʋrɛ se'em. 63 Tɩ a botɩ ba bɔ ẽ dɔ-palaka, tɩ a
to'oge gʋlsɛ yetɩ: «A yʋ'ʋrɛ de la Azã.» Tɩ la di'ige nẽr-
ba la waa wuu. 64 La ẽn gʋlsɛ yele bɛla la, bilam mẽŋa
tɩ a zɩlɩŋa lakɛ, tɩ a tã'agɛ tɔgra pẽgra Nawẽnnɛ. 65 Tɩ
dabeem yõkɛ sɛba n lɛm bilam na wuu. Tɩ kõ-ẽŋa
saagɛ Zude tẽn-sɛba tɩ tãnsɩ boe mĩ na wuu. 66 Bãma
wuu n daan wõm yɛla la, ba daan tẽ'esrɩ mɛ dee sɔkra
yetɩ: «Bi-ẽna yetɩ a wa ãna la wãne?» Zuudãana
Nawẽnnɛ pãŋa boe la ẽ mɛ.

Azakari n to'oge Nawẽnnɛ yetɔga bɔ nẽrba la yelle

67 Nawẽnnɛ Sɩa n wa'am bia la sɔ Azakari zẽ'am la
pãŋa. Tɩ a to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ yetɩ:
68 «Basɛ-ya tɩ pẽgɛ Nawẽnnɛ n de Ɩsrayɛlɩ Zuudãana
la,
se'ere n soe la, a wa'am mɛ wa bɩsɛ a nẽrba yelle,
fãagɛ ba basɛ.
69 A bɔ tõma la Fãagra n tarɩ pãŋa n wʋn yese a tõn-
tõnna Adavidi buuri la pʋam,
70 wʋ ẽŋa n yʋʋn botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba tɔgra kʋrʋm
se'em na.
71 A yetɩ a wʋn fãagɛ tɔ tɩ bɛ'ɛba nu'usum,
la nẽr-sɛba n sisri tõma la nu'usum.
72 Bɛla, a zoe tɩ yaabdõma ninbãalga mɛ,
dee tẽegɛ ẽn yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la ba la yelle.
73 Se'ere n soe la, a yʋʋn bĩŋe nõorɛ mɛ la tɩ yaaba
Abraham
74 tɩ a wʋn fãagɛ tɔ tɩ bɛ'ɛba nu'usum,
dee wʋn botɩ tɩ tõm a tõoma, tɩ dabeem kana.
75 Dee dɔla ẽ la pʋpeelem,
dee ɩta tɩ la masra ẽn boorɩ se'em ka paagɛ tɩ vɔm tɛ-
ka.
76 La fõn, m bia, ba wʋn wi'ira fʋ tɩ Nawẽnnɛ n gãnnɩ
wuu nõtɔ'ɔsa.
Bɛla ĩyã, fõn wʋn dẽŋɛ tɩ Zuudãana la nẽŋam malgɛ
sore bɔ ẽ,
77 dee yele Nawẽnnɛ nẽrba la tɩ ba bãŋɛ tɩ a wʋn
fãagɛ ba basɛ ba tõon-be'ero taalɛ.
78 La de la Nawẽnnɛ n zotɩ tõma ninbãalga la ĩyã
tɩ a wʋn botɩ a peelem n ãn wʋ wʋntɛɛŋa n yẽkɛ buli-
ka la,
79 nẽegɛ bɔ nẽr-sɛba n boe lika pʋam,
la nẽr-sɛba n zotɩ kũm dabeem na,
dee pa'alɛ tɩ so-sɛka tɩ tɩ wʋn doose yẽ sũ-mã'asʋm.»
80 Tɩ bia la daan bɩta, tɩ a pʋtẽ'erɛ pa'asra. A daan boe
la weem ka paagɛ daar-sɛka tɩ a wa'am Ɩsrayɛlɩ dõma
la zẽ'am tɩ ba bãŋɛ ẽ.

Azezi dɔka yelle

(Amatie 1:18-25)

2 Ban daan dɔgɛ Azã la, wakat-ẽŋa tɩ na-keko
A'ogisti daan bɔ nõorɛ yetɩ, ba kãalɛ a tẽŋa la wuu
nẽrba. 2 La daan de la pɔspɔsɩ n bɛla tɩ ba kãalɛ nẽrba
la, wakat-sɛka tɩ Akirinusi daan de Siiri tẽnsɩ gɔmna la.
3 Tɩ nẽrba wuu kule ba mẽnsɩ tẽnsʋm tɩ ba kãalɛ ba.
4 Tɩ Azozɛfʋ mẽ yese Nazarɛtɩ n boe Galile so'olʋm
sẽŋɛ Bɛtelɛm n boe Zude so'olʋm pʋam, zẽ'e-ẽŋa tɩ ba
yʋʋn dɔgɛ naba Adavidi. Se'ere n soe tɩ a sẽŋɛ bilam
na, a de la naba Adavidi buuri. 5 Ẽŋa la Amaari n de
pɔg-sɛka n yetɩ a ele ẽ na sẽŋɛ mɛ tɩ ba kãalɛ ba,
wakat-ẽŋa Amaari tarɩ la pʋʋrɛ. 6 La ban nãn boe
Bɛtelɛm la, tɩ a dɔka daarɛ paagɛ. 7 Tɩ a dɔgɛ a budib-
kẽema, vile ẽ na fuugo gã'arɛ dũnsi yɔnnɔ daka pʋam.
Se'ere n soe la, zẽ'a n ka boe sãama yire la pʋam tɩ ba
wʋn gã'arɛ.

Dũnsĩima la malɛkadõma yelle

8 La tẽn-ẽŋa dũnsĩima daan boe la sẽkam gu'ura ba
dũnsi yʋ'ʋŋɔ. 9 Tɩ Nawẽnnɛ malɛka sige ba zẽ'am. Tɩ
Nawẽnnɛ na'am pãŋa peelem nẽegɛ gilge ba. Tɩ
dabeem ba kẽ ba halɩ. 10 Tɩ malɛka la yele ba yetɩ: «Da
zoe-ya dabeem, tɩ mam tarɩ la kõ-yẽlga tɩ m yele ya, n
wʋn basɛ tɩ nẽrba wuu sũure ẽŋɛ yẽlʋm. 11 La de la
yʋ'ʋŋ-ẽna tɩ ba dɔgɛ ya Fãagra la Adavidi tẽŋa pʋam,
ẽŋa n de Zuudãana Krisi la. 12 La bõn-ẽna n wʋn botɩ
ya bãŋɛ tɩ la de la sɩra, ya wʋn yẽ bilɩa tɩ ba vile ẽ na
fuugo gã'arɛ dũnsi yɔnnɔ daka pʋam.»
13 Tɩ Nawẽnnɛ malɛkadõma kʋʋŋ-kʋʋŋɔ darɛ wa'am
wa naagɛ la ayɩla la. Tɩ ba pẽgra Nawẽnnɛ yetɩ:
14 «Nawẽnnɛ n boe saazuum n soe pẽka, la nẽr-sɛba tɩ
a nõŋɛ la tarɩ sũ-mã'asʋm dũnia zuo.» 15 La malɛkadõ-
ma la lebe la Nawẽnnɛ yire, dee tɩ dũnsĩima la yele
taaba yetɩ: «Basɛ-ya tɩ tɩ sẽŋɛ Bɛtelɛm ka bɩsɛ sɛla n
ẽŋɛ tɩ Nawẽnnɛ yele tɩ la.»
16 La ba isge mɛ tɔtɔ sẽŋɛ ka paagɛ yẽ Amaari, la
Azozɛfʋ, la bilɩa la tɩ a gã dũnsi yɔnnɔ daka pʋam. 17 La
dũnsĩima la n yẽ ẽ na, ba tɔgɛ bia la yelle wʋ malɛka la
n yele ba se'em na. 18 Tɩ sɛba wuu n wõm dũnsĩima la n
yele se'em na, la di'ige ba mɛ. 19 La Amaari tẽ'esrɩ yɛla
wã wuu mɛ a sũure pʋam. 20 Dee tɩ dũnsĩima la daan
lɛbra dee pẽgra Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ zozo'e, se'ere n soe la,
ba wõm dee yẽ malɛka la n yele ba se'em na.

Azezi yʋ'ʋrɛ sɩa yelle

21 La dabsa anii la daarɛ n daan paagɛ, tɩ ba botɩ ba
wã bia la wʋ Amoyisi gõŋɔ n pa'alɛ tɩ ba wã ba budim-
to se'em na. Tɩ ba sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Azezi, yʋ'ʋr-sɛka tɩ
malɛka daan yele ba tɩ ba sɩ ẽ na, wakat-sɛka tɩ Amaari
daan nãn ka yõkɛ a pʋʋrɛ la.

Ba tarɩ Azezi ka bɔ Nawẽnnɛ

22 La wakatɛ la n paagɛ tɩ Amaari malgɛ a mẽŋa
Nawẽnnɛ zẽ'am wʋ Amoyisi lɔɔ gõŋɔ n yele se'em na.
Tɩ Azozɛfʋ la Amaari tarɩ bia la sẽŋɛ Zerizalɛm Wẽnde-
kãtʋm tɩ ba dɩkɛ ẽ bɔ Nawẽnnɛ. 23 Se'ere n soe la, la
gʋlsɛ Nawẽnnɛ lɔɔ gõŋɔ la pʋam tɩ budib-kẽema woo
wʋn dɛna la Nawẽnnɛ bõnɔ. 24 Ba daan sẽŋɛ tɩ ba
kãabɛ la sɛla bɔ Nawẽnnɛ wʋ Nawẽnnɛ lɔɔ la n yele
se'em na. La yetɩ, ba bɔ mõom dawɛma bayi bɩɩ
na'adawen-biɛ bayi.
25 Wakat-ẽŋa tɩ bʋraa daan boe Zerizalɛm tɩ a yʋ'ʋrɛ
dɛna Asimeyõ. A de la nẽr-sõŋɔ dee sakra Nawẽnnɛ
sõŋa, dee gu'ura Ɩsrayɛlɩ Fãagra la n sẽm na. Tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la ẽ. 26 La Nawẽnnɛ Sɩa la daan põn
yele ẽ tɩ a kãn ki, sãn dagna tɩ a yẽ la Krisi tɩ Zuudãana
Nawẽnnɛ wʋn tõm tɩ a wa'am na. 27 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa la
botɩ a sẽŋɛ Wẽnde-kãtʋm na, la wakat-ẽŋa tɩ Azezi sɔ,
la a ma daan tarɩ ẽ sẽŋɛ tɩ ba ẽŋɛ Nawẽnnɛ lɔɔ n yele
se'em na. 28 Tɩ Asimeyõ to'oge bia la a nu'usum, pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ yetɩ:
29 «Zuudãana, lɛɛlɛ wã, fõn bĩŋe nõorɛ se'em na ẽŋɛ
mɛ.
Fʋ yãŋa tã basɛ mam n de fõn tõntõnna sore
tɩ m basɛ dũnia dee wa'am fõn yire la sũ-mã'asʋm.
30 Se'ere n soe la, m nini yẽ Fãagra la tɩ fʋ tõm na,
31 ẽŋa tɩ fʋ mãasʋm bɔ tɩ dũnia nẽrba wuu yẽ.
32 Ẽŋa n de peelem n wʋn botɩ la nẽegɛ bɔ buuri wuu
tɩ ba bãŋɛ fõn,
dee wʋn botɩ tõma Ɩsrayɛlɩ dõma n de fõn nẽrba yẽ
pẽka.»
33 La Asimeyõ n tɔgɛ bia la yɛla la, la daan di'ige bia la
sɔ, la a ma mɛ. 34 Tɩ Asimeyõ kã kã'a-sõma bɔ ba, dee
yele bia la ma Amaari tɩ Nawẽnnɛ looge bi-ẽna tɩ a
botɩ Ɩsrayɛlɩ dõma zozo'e lui mɛ, dee tɩ zozo'e mẽ isge.
Ẽŋa n wʋn pa'alɛ Nawẽnnɛ tõoma, dee tɩ nẽrba zozo'e
wʋn zagsɛ ẽ. 35 Ẽŋa n wʋn nẽegɛ pa'alɛ sɛla n sʋgɛ ba
pʋtẽ'era pʋam na. Dee yetɩ, Amaari mẽŋa wʋn yẽ sũ-
sã'aŋɔ wʋ sʋ'a tɩ ba sɩɩsɛ lʋ nẽra sũure la.
36 Wakat-ẽŋa Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-pɔka n mẽ daan boe tɩ
a yʋ'ʋrɛ dɛna A'annɩ. Tɩ a sɔ yʋ'ʋrɛ dɛna Afanuyɛlɩ, a de
la Azɛɛrɩ buuri nẽra. Ẽŋa daan de la pug-sa'arɛ dee ele
sɩra paagɛ yʋʋma ayopɔɩ tɩ a sɩra la ki. 37 La a sɩra la n
ki la, a yãŋa de la pɔkõorɛ kʋrgɛ halɩ ka paagɛ yʋʋma
pinii la anaasɩ. A daan boe la Wẽnde-kãtʋm na wakatɛ
wuu, tõnna bɔ'ɔra Nawẽnnɛ wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ wuu
ka basra, dee lʋta nõorɛ sɔsra Nawẽnnɛ. 38 Wakat-ẽŋa
tɩ a paagɛ ba zẽ'am, pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, dee
tɔgra bia la yelle bɔ'ɔra sɛba wuu n gu'uri wakat-sɛka tɩ
Nawẽnnɛ wʋn le fãagɛ Zerizalɛm nẽrba la basɛ.
39 La ban ẽŋɛ sɛla woo ba'asɛ wʋ Nawẽnnɛ lɔɔ la n
yele se'em na, tɩ Azozɛfʋ la Amaari lebe kule Nazarɛtɩ
n boe Galile so'olʋm na. 40 Tɩ bia la bɩta tara pãŋa la
yɛm, dee tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ bɔna la ẽ.

Azezi daan de la bia, dee weege Zerizalɛm

41 Yʋʋnɛ woo Azezi sɔ, la a ma sẽnnɩ la Zerizalɛm dita
Zɔɔg-basɛ kibsa. 42 La Azezi daan tarɩ la yʋʋma pia la
ayi, dee tɩ ba sẽŋɛ kibsa la wʋ ban ẽn ɩta se'em na.
43 La kibsa la dabsa n ba'asɛ la, tɩ ba lebe kulla. Dee tɩ
Azezi weege Zerizalɛm, tɩ a sɔ la a ma daan ka bãŋɛ tɩ
a weege ya. 44 Ba daan tẽ'esɛ tɩ a dolɩ la ba tẽŋa dõma,
dee sẽŋɛ dabsrɛ mõonɛ sẽnnɛ. La ban ɛ ẽ ba nẽrba la,
la ba sɩrdõma zẽ'am dee ka yẽ ẽ na, 45 ba daan lebe la
Zerizalɛm ka ɛɛra ẽ. 46 La dabsa atã daarɛ tɩ ba yẽ ẽ
Wẽnde-kãtʋm na, tɩ a zĩ la karẽnsãandõma sɛlsra, dee
sɔkra ba sokrɩsɩ. 47 Azezi n daan tarɩ yɛm la ẽn lergrɩ
se'em na, di'ige sɛba wuu n daan wõm na mɛ. 48 La a
dɔgrɩba la n yẽ ẽ na, la ba di'ige ba mɛ. Tɩ a ma soke ẽ
yetɩ: «M bia, bẽm tɩ fʋ ẽŋɛ tɩ wãna? Mam la fʋ sɔ ɛ fʋ
mɛ halɩ la sũ-sã'aŋɔ.» 49 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Bẽm tɩ ya
ɛɛra ma? Yãma ka mi tɩ la masɛ mɛ tɩ mam bɔna m Sɔ
yire wã bɩɩ?» 50 Tɩ ba ka bãŋɛ Azezi yetɔga la võorɛ.
51 Tɩ Azezi doose ba kule Nazarɛtɩ, dee sakɛ ba nõorɛ.
Tɩ a ma tẽ'esra yel-bãma wuu a sũurum. 52 Tɩ Azezi bɩ-
ta, tɩ a yɛm pa'asra, tɩ Nawẽnnɛ la nẽrba nõŋɛ ẽ.

Azã mõolɩ Nawẽnnɛ yetɔga dee misra nẽrba ko'om pʋam

(Amatie 3:1-12, Amarkɩ 1:1-8, Azã 1:19-28)

3 Na-keko Atibɛɛrɩ n daan di na'am na, a yʋʋma pia
la anuu yʋʋnɛ, tɩ Apõnsɩ-pilatɩ de Zude gɔmna,
dee tɩ A'erɔdɩ dɛna Galile naba, tɩ a sɔbia Afilipi mẽ dɛ-
na Itiire la Trakoniti naba. Tɩ Alisaniyasɩ dɛna Abilɛnɩ
naba. 2 La A'annɩ, la Akayifu de la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadõma. Wakat-ẽŋa tɩ Azakari bia Azã daan boe
mõom tɩ Nawẽnnɛ tɔgɛ bɔ ẽ. 3 Bɛla tɩ Azã sẽŋɛ tẽn-sɛ-
ba n boe Zʋrdẽ kʋlaa nõorʋm la wuu ka mõola yetɩ, ba
teege yɛm basɛ tõon-be'ero, tɩ ba mise ba ko'om pʋam
tɩ Nawẽnnɛ basɛ ba tõon-be'ero taalɛ. 4 Azã n mõolɩ
se'em na ẽŋɛ wʋ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi n yʋʋn gʋl-
sɛ gõŋɔ pʋam se'em na. A yʋʋn yetɩ:
«Nẽra n mõolɩ weem tɔgra ke'enke'em yetɩ:
Malgɛ-ya sore sõŋa gu'ura Zuudãana,
malgɛ-ya sɔa la tɩ ba tɔ tẽntẽesɩ bɔ ẽ.
5 Palɛ-ya bɔgsɩ la wuu,
sirge-ya tãnsɩ la kũnkũma la wuu,
mãalɛ-ya so-gɔlma tɩ ba tɔ tẽntẽesɩ,
palɛ-ya sorɔɔrɔ bogro tɩ ba naagɛ taaba.
6 Bɛla nẽrsaalba wuu wʋn yẽ Nawẽnnɛ n ɩtɩ se'em fãa-
gra nẽrba basra.»
7 La nẽrba zozo'e n sẽŋɛ ka lagsɛ Azã zẽ'am tɩ a mise
ba ko'om pʋam. Tɩ a yele ba yetɩ: «Yãma ãn wʋ kãm-
pẽesɩ buuri, ãne n yele yãma yetɩ, ya tã wʋn zoe põsɛ
Nawẽnnɛ sɩbgrɛ n sẽm na? 8 Tõm-ya tõon-sɛba n pa'alɩ

tɩ ya teege yɛm basɛ tõon-be'ero. Da kãn tẽ'esɛ-ya tɩ
Abraham n de yãma yaaba la, ya wʊn põsɛ Nawẽnnɛ
sɩbgrɛ mɛ. Mam yetɩ yãma mɛ tɩ, Nawẽnnɛ tã wʊn dɩkɛ
kuga wã botɩ ba lebge Abraham yɩɩsɩ. 9 Nẽra n põn
tara lɩa a nu'usum tɩ a lʊbɛ tɩɩsɩ. Tɩ-sɛka woo n ka wɔn-
nɩ biɛ sõma la, a wʊn lʊbɛ ẽ mɛ, lobge bugum pʊam tɩ
bugum di ẽ.»
10 Tɩ nẽr-kʊʊŋɔ la soke ẽ yetɩ: «Tɩ wʊn ẽŋɛ la wãne?»
11 Tɩ Azã lerge ba yetɩ, sɛka n tarɩ futo bayi, a looge bɔ
sɛka n ka tarɩ. Tɩ sɛka n tarɩ dia, mẽ ẽŋɛ bɔ sɛka n ka
tarɩ. 12 Tɩ lampo-tɔ'ɔsrɩba mẽ wa'am tɩ a mise ba ko'om
pʊam, soke ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, tɩ wʊn ẽŋɛ la wãne?»
13 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Da to'oge-ya ligri gãŋɛ ban yele
ya se'em na.» 14 Tɩ sʊdaasɩ mẽ soke ẽ yetɩ: «Dee tõma,
tɩ wʊn ẽŋɛ la wãne?» Tɩ a yele ba yetɩ: «Da to'oge-ya
nẽra bõnɔ la pãŋa bɩɩ dõrɛ nẽrba to'oge sɛla. Basɛ-ya tɩ
ya yɔɔrɔ la seke ya.»
15 Tɩ nẽrba daan zɛ gu'ura tɩ Nawẽnnɛ fãagɛ ba, la ba
wuu daan sokrɩ la ba mẽŋa bɔɔra tɩ ba bãŋɛ, Azã na'an
dɛna Krisi tɩ ba gu'ura la bɩɩ? 16 La ban tẽ'esrɩ bɛla la, tɩ
Azã yele ba yetɩ: «Mam misri ya la ko'om pʊam, la nẽra
n boe tara pãŋa gãnna mam sẽna, la mam põn ka
masɛ tɩ m pirge a tagra bɔ ẽ. Ẽŋa n wʊn mise ya
Nawẽnnɛ Sɩa, la bugum pʊam. 17 A wʊn welge nẽrba
wʊ nẽra n zãlɩ pɩ'ɩgɔ a nu'usum tɩ a vaagɛ a si zɛɛŋa
yeele ẽŋɛ a bãarɛ pʊam, dee yõ urgo la, la bugum n ka
kĩŋri.»
18 Yetɔg-bãna, la yetɔga basɛba zozo'e tɩ Azã daan
dɩkɛ zãsʊm nẽrba la pa'alɛ ba Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la.
19 La Azã daan zɛrgɛ naba A'erɔdɩ mɛ, se'ere n soe la,
a daan fãagɛ la a kẽema pɔga yʊ'ʊrɛ n de A'erodɩadɩ
di, dee tõm tõon-be'ero basɛba zozo'e pa'asɛ, tɩ Azã
yele ẽ yetɩ la ka ãn sõŋa. 20 La A'erɔdɩ daan yõkɛ Azã ka
pagɛ mɛ, bɛla A'erɔdɩ malɩn tõm la tõon-be'ero pa'asɛ.

Azezi ko'om misga
(Amatie 3:13-17, Amarkɩ 1:9-11)

21 Azã n daan misri nẽrba wuu ko'om pʊam na, a
daan mẽ mise Azezi mɛ. La Azezi daan pʊ'ʊsrɩ la
Nawẽnnɛ, tɩ saazuum yo'oge, 22 tɩ Nawẽnnɛ Sɩa sige a
zuo, tɩ ba yẽ ẽ tɩ a wõn na na'adawenne. Tɩ kõa ze'ele
Nawẽnnɛ yire yetɩ: «Fõn de la mam Dayʊa tɩ mam
nõŋɛ la m sũure wuu. Fʊ paagɛ la mam yɛm.»

Azezi yaabdõma
(Amatie 1:1-17)

23 La Azezi n daan pĩ'ilum a tõoma la, a daan tarɩ la
yʊʊma pitã, tɩ nẽrba daan tẽ'esra tɩ a de la Azozɛfʊ bia.
Azozɛfʊ sɔ daan de la Aheli,
24 tɩ Aheli sɔ dɛna Amata,
tɩ Amata sɔ dɛna Alevi,
tɩ Alevi sɔ dɛna Amelki,
tɩ Amelki sɔ dɛna Azanayi,
tɩ Azanayi sɔ dɛna Azozɛfʊ,
25 tɩ Azozɛfʊ sɔ dɛna Amatatɩasɩ,
tɩ Amatatɩasɩ sɔ dɛna Amõsɩ,
tɩ Amõsɩ sɔ dɛna Anahum,
tɩ Anahum sɔ dɛna A'esli,
tɩ A'esli sɔ dɛna Anagayi,
26 tɩ Anagayi sɔ dɛna Amatɩ,
tɩ Amatɩ sɔ dɛna Amatatɩasɩ,
tɩ Amatatɩasɩ sɔ dɛna Asemeyẽ,
tɩ Asemeyẽ sɔ dɛna Azozɛkɩ,
tɩ Azozɛkɩ sɔ dɛna Azoda,
27 tɩ Azoda sɔ dɛna Azoanã,
tɩ Azoanã sɔ dɛna Areza,
tɩ Areza sɔ dɛna Azorobabɛlɩ,
tɩ Azorobabɛlɩ sɔ dɛna Asalatɩyɛlɩ,
tɩ Asalatɩyɛlɩ sɔ dɛna Aneri,
28 tɩ Aneri sɔ dɛna Amelki,
tɩ Amelki sɔ dɛna Adi,
tɩ Adi sɔ dɛna Akozam,
tɩ Akozam sɔ dɛna A'elmadam,
tɩ A'elmadam sɔ dɛna A'eri,
29 tɩ A'eri sɔ dɛna Azoze,
tɩ Azoze sɔ dɛna A'eliezɛɛrɩ,
tɩ A'eliezɛɛrɩ sɔ dɛna Azorim,
tɩ Azorim sɔ dɛna Amata,
tɩ Amata sɔ dɛna Alevi,
30 tɩ Alevi sɔ dɛna Asimeyõ,
tɩ Asimeyõ sɔ dɛna Azuda,
tɩ Azuda sɔ dɛna Azozɛfʊ,
tɩ Azozɛfʊ sɔ dɛna Azonam,
tɩ Azonam sɔ dɛna A'eliakim,
31 tɩ A'eliakim sɔ dɛna Ameleya,
tɩ Ameleya sɔ dɛna Amena,
tɩ Amena sɔ dɛna Amatata,
tɩ Amatata sɔ dɛna Anatã,
tɩ Anatã sɔ dɛna Adavidi,
32 tɩ Adavidi sɔ dɛna Azese,
tɩ Azese sɔ dɛna A'obɛɛdɩ,
tɩ A'obɛɛdɩ sɔ dɛna Aboozɩ,
tɩ Aboozɩ sɔ dɛna Asala,
tɩ Asala sɔ dɛna Anaasõ,
33 tɩ Anaasõ sɔ dɛna Aminadabɩ,
tɩ Aminadabɩ sɔ dɛna Admẽ,
tɩ Admẽ sɔ dɛna Arni,
tɩ Arni sɔ dɛna A'ɛsrɔm,
tɩ A'ɛsrɔm sɔ dɛna Afarɛsɩ,
tɩ Afarɛsɩ sɔ dɛna Azuda,
34 tɩ Azuda sɔ dɛna Azakɔbɩ,
tɩ Azakɔbɩ sɔ dɛna A'izakɩ,
tɩ A'izakɩ sɔ dɛna Abraham,
tɩ Abraham sɔ dɛna Atara,
tɩ Atara sɔ dɛna Anakɔɔrɩ,
35 tɩ Anakɔɔrɩ sɔ dɛna Aseruki,
tɩ Aseruki sɔ dɛna Arago,

tɩ Arago sɔ dɛna Afalɛkɩ,
tɩ Afalɛkɩ sɔ dɛna A'ebɛrɩ,
tɩ A'ebɛrɩ sɔ dɛna Asala,
36 tɩ Asala sɔ dɛna Akayinam,
tɩ Akayinam sɔ dɛna Arfasadɩ,
tɩ Arfasadɩ sɔ dɛna Asɛm,
tɩ Asɛm sɔ dɛna Anoe,
tɩ Anoe sɔ dɛna Alemɛkɩ,
37 tɩ Alemɛkɩ sɔ dɛna Amatusala,
tɩ Amatusala sɔ dɛna A'enõkɩ,
tɩ A'enõkɩ sɔ dɛna Azarɛdɩ,
tɩ Azarɛdɩ sɔ dɛna Amalelɛlɩ,
tɩ Amalelɛlɩ sɔ dɛna Akayinam,
38 tɩ Akayinam sɔ dɛna A'enõsɩ,
tɩ A'enõsɩ sɔ dɛna Asetɩ,
tɩ Asetɩ sɔ dɛna Adam,
la Nawẽnnɛ n nãam Adam.

Asũtãana makɛ Azezi

(Amatie 4:1-11, Amarkɩ 1:12-13)

4 Azezi daan ze'ele la Zʋrdẽ kʋlaam lebe, tɩ Nawẽn-
nɛ Sɩa la kɔ'ɔn bɔna la ẽ. La Nawẽnnɛ Sɩa la tarɩ ẽ
sẽŋɛ la weem. 2 Bilam tɩ Asũtãana makɛ ẽ dabsa
pinaasɩ. La dabsa pinaasɩ la pʋam a ka di sɛla sɛla, tɩ a
kɔm dõnna. 3 Bɛla tɩ Asũtãana yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn sɩrɩ
dɛna la Nawẽnnɛ Dayʋa, fʋ yele kugre wã tɩ a lebge
dia.» 4 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam yetɩ:
‹Nẽrsaala kãn vɔa dia mã'a ĩyã.› »
5 Tɩ Asũtãana tarɩ ẽ sẽŋɛ ka zom tãŋa zuo, pa'alɛ ẽ dũ-
nia so'olʋm wuu nif-kabsɩgɔ pʋam. 6 Dee yele ẽ yetɩ:
«Bãna wuu de la mam n soe, bɛla mam tã wʋn bɔ nẽr-
sɛka woo tɩ mam boorɩ mɛ. Mam wʋn bɔ fɔ dũnia wã
na'am la wuu, la so'olʋm bãma wuu pẽka. 7 Fʋ sãn ka
dũma tẽŋa nã'asɛ mam, ba wuu wʋn dɛna la fõn dẽn-
nɛ.» 8 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ yetɔga
pʋam yetɩ:
‹Nã'asra Zuudãana Nawẽnnɛ,
dee sakra ẽŋa ayɩla mã'a.› »
9 Tɩ Asũtãana le tarɩ ẽ sẽŋɛ Zerizalɛm ka zom Wẽnde-
kãtɛ la zuo yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn sɩrɩ dɛna la Nawẽnnɛ
Dayʋa, fʋ ze'ele kalam ẽkɛ bisge tẽŋa, 10 tɩ la gʋlsɛ yetɩ:
‹Nawẽnnɛ wʋn tõm a malɛkadõma tɩ ba gu fo.
11 La ba wʋn kɔkɛ fɔ la ba nu'usi
tɩ fʋ kãn wẽ fʋ nã'arɛ la kugre.› »
12 Tɩ Azezi lerge yetɩ: «Nawẽnnɛ gõŋɔ yele tɩ:
‹Da makɛ fʋ Zuudãana Nawẽnnɛ bɩsɛ.› »
13 La Asũtãana n daan makɛ Azezi bɛla wuu zɩgɛ koŋe
la, a basɛ ẽ dee gu'ura la a sãn le yẽ folle.

Azezi n pĩ'ilum a tõoma Galile tẽŋa

(Amatie 4:12-17, Amarkɩ 1:14-15)

14 La Azezi daan lebe Galile la Nawẽnnɛ Sɩa la pãŋa, tɩ
a yʋ'ʋrɛ kɔ'ɔn saagɛ zẽ'a wuu. 15 La a ẽn zãsna la nẽrba
Nawẽnnɛ yetɔga Zifdõma wẽndeto pʋam, tɩ ba wuu
pẽgra ẽ.

Nazarɛtɩ nẽrba ka bɔ Azezi sɩra

(Amatie 13:53-58, Amarkɩ 6:1-6)

16 La Azezi daan sẽŋɛ la Nazarɛtɩ, ban daan uge ẽ
tẽn-sɛka la. Tɩ Zifdõma vo'osgo daarɛ tɩ a kẽ ba wẽn-
deem wʋ ẽŋa ẽn kẽ'era se'em na, yãŋa isge ze'ele tɩ a
karẽŋɛ. 17 Tɩ ba dɩkɛ gõn-sɛka tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa
A'ezayi yʋʋn gʋlsɛ la bɔ ẽ. Tɩ a lakɛ gõŋɔ la yẽ zẽ'e-sɛka
tɩ a boorɩ la, yãŋa karẽŋɛ wʋ zẽ'a la n yele se'em na:
18 «Zuudãana Nawẽnnɛ Sɩa n boe la mam,
ẽŋa n looge mam bɔ mam pãŋa,
tɩ m bʋglɛ sũ-sã'aŋɔ dõma sũure,
tɩ m mõolɛ kõ-yẽlga la bɔ nasdõma,
dee tõm mam tɩ m tɔgɛ bɔ yamsɩ tɩ ba wʋn yẽ yolsgo,
dee tɔgɛ bɔ fɔɔsɩ tɩ ba nini wʋn pike,
dee yese sɛba n boe nãmsgɔ pʋam la basɛ,
19 dee mõolɛ tɩ wakatɛ paagɛ ya,
tɩ Zuudãana wʋn ẽŋɛ nẽrba yel-sõnnɛ.»
20 La ẽn karẽŋɛ ba'asɛ la, a lebe laglɛ gõŋɔ la mɛ bɔ sɛ-
ka n gu'uri gõnnɔ la, dee zĩ'ire. Tɩ nẽr-sɛba wuu n boe
wẽndeem na bɩsra ẽ zĩi. 21 Tɩ a yele ba yetɩ: «Zĩna, lɛɛlɛ
wã, sɛla tɩ ba gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ yãma wõm
wã, la ẽŋɛ wʋ lan yele se'em na.» 22 Tɩ ba tɔgɛ pẽgɛ ẽ,
la a yetɔg-sõma la tɩ a tɔgɛ la di'ige ba mɛ. Dee tɩ ba
sɔkra yetɩ, la ka de Azozɛfʋ dayʋa la n wãna? 23 Tɩ Azezi
yele ba yetɩ: «Mam põn mina tɩ ya wʋn makɛ makrɛ ẽ-
na bɔ mam yetɩ: ‹Tɩɩm dãana, tɩbɛ fʋ mẽŋa.› La ya wʋn
ken yele mam yetɩ: ‹Bõn-sɛba tɩ fʋ daan ẽŋɛ Kapɛr-
naʋm tẽŋam tɩ tõma wõm na, ẽŋɛ bɛla nõo fʋ mẽŋa
tẽŋam kalam mẽ.› » 24 Tɩ Azezi le yele ba yetɩ: «Mam
yetɩ ya la sɩra, tɩ ba ka nannɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa baa
ayɩla a mẽŋa tẽŋam. 25 La de la sɩra tɩ mam yetɩ ya tɩ:
Pɔkõpa zozo'e yʋʋn boe Ɩsrayɛlɩ tẽŋam A'eli wakatʋm
na mɛ, la saaga ka ni yʋʋma atã la wõr-sɩyoobɩ, tɩ kɔm
yʋʋn ba bɔna tẽŋa la wuu pʋam. 26 La Nawẽnnɛ ka
tõm A'eli yetɩ a sẽŋɛ pɔkõ-bãma zẽ'am. A tõm ẽ na
pɔkõorɛ n boe Sarɛpɩta n boe Sidõ so'olʋm pʋam na
zẽ'am. 27 La kõnkɔma zozo'e yʋʋn boe Ɩsrayɛlɩ tẽŋam
A'elize wakatʋm na mɛ, la baa ayɩla ka yẽ ĩmã'asʋm, la
Anãamã sɛka n yese Siiri so'olʋm na mã'a n yẽ
ĩmã'asʋm.» 28 La ban wõm bɛla la, sɛba n boe wẽn-
deego la pʋam wuu sũure daan yĩige mɛ. 29 Tɩ ba isge
ve'ege Azezi tẽŋa la pʋam yese. Tẽŋa la boe la tãŋa
zuo. Tɩ ba tarɩ ẽ sẽŋɛ zẽ'e-sɛka n zãagɛ la tẽŋa la, ba
daan boorɩ tɩ ba zã'agɛ ẽ basɛ mɛ tɩ a lui ki. 30 La Azezi
kẽ la nẽr-kʋʋŋɔ la tẽŋasʋka fõrgɛ.

Bʋraaga tɩ kʋlkã'arga tarɩ ẽ
(Amarkɩ 1:21-28)

31 Bɛla poorʋm, Azezi sẽŋɛ la Galile tẽŋa ayẽma
yʋ'ʋrɛ n de Kapɛrnaʋm, tɩ Zifdõma vo'osgo daarɛ daan
paagɛ, tɩ a sẽŋɛ ba wẽndeem ka zãsna nẽrba Nawẽnnɛ
yetɔga. 32 Tɩ a zãsŋɔ la daan di'ige ba, a yetɔga la n tarɩ
pãŋa la ĩyã. 33 Tɩ bʋraa daan bɔna wẽndeem na tɩ
kʋlkã'arga tara ẽ, tɩ a tĩi kaasɛ yetɩ: 34 «A'a! Azezi n de
Nazarɛtɩ nẽra, fõn bẽm yelle n boe la tõma? Fõn wa'am
tɩ fʋ sã'am na tõma? Mam mi fõn de sɛka, fõn de la
pʋpeelem dãana n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am.» 35 Tɩ Azezi
tãsɛ kʋlkã'arga la yetɩ: «Go'oge, yese dee basɛ bʋraa
la!» Tɩ kʋlkã'arga la lʋbɛ ẽ nẽrba la wuu nẽŋam, dee
yese, la a ka pɔglʋm ẽ. 36 Tɩ ba wuu palẽŋa ẽkɛ tɩ ba
yele taaba yetɩ: «Yetɔga ẽna de la bẽm? A tarɩ la pãŋa
la ke'eŋo, dee tãsra kʋlkã'arsɩ, tɩ ba yɛsra.» 37 Tɩ Azezi
yʋ'ʋrɛ saagɛ zẽ'e-bãma wuu.

Azezi botɩ nẽrba zozo'e yẽ ĩmã'asʋm
(Amatie 8:14-17, Amarkɩ 1:29-34)

38 Tɩ Azezi isge ba wẽndeego la pʋam yese ka kẽ
Asimõ yire. Tɩ Asimõ dɛɛm-pɔka bẽ'era, tɩ a ĩyã ba tʋl-
gɛ. Tɩ ba tɔgɛ a yelle bɔ Azezi, 39 tɩ a sẽŋɛ ka suure a
zuo, dee tãsɛ bã'a la yetɩ a basɛ ẽ. La ẽn yele la, bã'a la
basɛ ẽ mɛ, tɩ a isge tɔtɔ ẽŋɛ ba sãanɔ.
40 Tɩ wẽnnɛ daan bɔna mĩ kẽ'era, tɩ ba tarɩ bã'adõma
tɩ bã'asɩ buuri to'oto'ore tarɩ ba, sẽŋɛ Azezi zẽ'am. Tɩ
Azezi dɩkɛ a nu'usi paglɛ ba nẽra woo zuo, tɩ ba wuu yẽ
ĩmã'asʋm. 41 La kʋlkã'arsɩ daan yesrɩ mɛ dee basra
nẽrba zozo'e, dee kaasra yetɩ: «Fõn de la Nawẽnnɛ
Dayʋa.» Tɩ Azezi tãsɛ ba, ka basɛ tɩ ba tɔgɛ sɛla sɛla,
se'ere n soe la, ba daan bãŋɛ tɩ a de la Krisi n de Fãa-
gra la.

Azezi mõolɩ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga Zifdõma wẽndeto pʋam
(Amarkɩ 1:35-39)

42 Tɩ beere wiige, tɩ Azezi yese tẽŋa la pʋam sẽŋɛ
zẽ'e-sɛka tɩ nẽra ka boe mĩ. Tɩ nẽrba zozo'e ɛɛra ẽ. La
ba daan yẽ ẽ mɛ, bɔɔra tɩ ba gu ẽ tɩ a da le yese ba
zẽ'am. 43 La Azezi yele ba yetɩ: «Dẽnɩ tɩ mam mõolɛ kõ-
yẽlga pa'alɛ Nawẽnnɛ so'olʋm n ãn se'em tẽnsɩ basɛba
mẽ pʋam, la de la bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ tõm mam.» 44 La
a ẽn mõola kõ-yẽlga la Zifdõma wẽndeto pʋam mɛ.

Azezi wi a pɔspɔsɩ karẽnbiisi
(Amatie 4:18-22, Amarkɩ 1:16-20)

5 Daarɛ ayɩla Azezi ze la Zenezarɛtɩ mõgrɛ nõorʋm,
tɩ nẽr-kʋʋŋɔ kaagɛ ẽ mikra taaba bɔɔra tɩ ba wõm
Nawẽnnɛ yetɔga. 2 Tɩ a yẽ õornɔ bayi n ze mõgrɛ la
nõorʋm, tɩ zũn-yõgrɩba sige pɛɛra ba yʋgsɩ dee basɛ.
3 La õorŋɔ ayɩla daan de la Asimõ bõnɔ. Tɩ Azezi kẽ
õorŋɔ la pʋam, dee yele Asimõ yetɩ: «Mõm õorŋɔ la tɩ
a sẽŋɛ nẽŋa fẽe.» La Azezi n yele bɛla la, Asimõ mõm
õorŋɔ la mɛ, tɩ a lebe ko'om pʋam fẽe. Tɩ Azezi zĩ'ire
õorŋɔ la pʋam pa'alɛ nẽrba la.
4 La ẽn pa'alɛ ba ba'asɛ la, tɩ a yele Asimõ yetɩ: «Mõm
õorŋɔ la tɩ a sẽŋɛ kʋlko'om tɩ ya lobe yʋgsɩ la.» 5 Tɩ
Asimõ lerge ẽ yetɩ: «Zuudãana, tõma nãmsɛ mɛ yʋ'ʋŋɔ
wã wuu dee ka yõkɛ sɛla sɛla. La fõn yele la ĩyã, tɩ wʋn
lobe tɩ yʋgsɩ la.» 6 Tɩ ba sẽŋɛ kʋlko'om ka lobe ba
yʋgsɩ la, yãŋa yõgɛ zũma ba zo'oge, tɩ ba yʋgsɩ la zɩgra
la ba ãasʋm. 7 Tɩ ba yɩbsɛ ba taaba õorŋɔ ayɩla la
pʋam yetɩ, ba wa'am sõŋɛ ba. La ba taaba la sẽŋɛ mɛ
ka sõŋɛ ba, tɩ ba pɩrɛ õornɔ bayi la wuu la zũma, halɩ tɩ
ba zɩgra la ba mise. 8 La Asimõ yʋ'ʋrɛ ayɩla n de
Apɩyɛɛrɩ n yẽ bɛla la, tɩ a ka dũma tẽŋa Azezi nẽŋam
yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, fõrgɛ mam zẽ'am, se'ere n soe
la, mam de la tõon-be'ero dãana.» 9 Se'ere n soe tɩ
Apɩyɛɛrɩ yele bɛla la, ẽŋa la a taaba la n daan yẽ zũma
la tɩ ba yõgɛ se'em na botɩ ba palẽŋa n ẽkɛ. 10 La
dabeem mẽ n daan kẽ Azebede dayɔɔsɩ Azakɩ la Azã n
daan ẽn dɔla la Asimõ tõnna la. Tɩ Azezi yele Asimõ
yetɩ: «Da zoe dabeem, tɩ lan sẽŋɛ zĩna wɛ'ɛsa wuu, fʋ
wʋn ɛɛra la nẽrba tɩ ba dɔla mam wʋ yãma n yõgrɩ zũ-
ma se'em na.» 11 La Azezi n yele bɛla la, ba tarɩ õornɔ la
dooge mɛ yãŋa basɛ sɛla woo dee dɔla Azezi.

Azezi botɩ kõnkonne yẽ ĩmã'asʋm
(Amatie 8:1-4, Amarkɩ 1:40-45)

12 La Azezi daan boe la tẽŋa ayẽma pʋam, tɩ bʋraa
mẽ bɔna mĩ dɛna kõnkonne, la bã'a la kẽ a ĩyã zo'oge
mɛ. Tɩ a yẽ Azezi ka ka dũma Azezi nẽŋam dɩkɛ a nẽŋa
võglɛ tẽŋa sose ẽ yetɩ: «Zuudãana, fʋ sãn bɔɔra, fʋ tã
wʋn basɛ tɩ m yẽ ĩmã'asʋm mɛ le ãna sõŋa.» 13 Tɩ Azezi
tẽegɛ a nu'ugo kalʋm ẽ dee yetɩ: «Mam bɔɔra, yẽ
ĩmã'asʋm le ãna sõŋa.» Tɩ bã'a la basɛ ẽ bilam mẽŋa.
14 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Da kãn yele nẽra nẽra, la sẽŋɛ
Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽema zẽ'am ka pa'alɛ ẽ fʋ mẽŋa tɩ a
bɩsɛ, dee bɔ Nawẽnnɛ sɛla tɩ Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ yetɩ
ba bɔ la, tɩ la pa'alɛ ba tɩ fʋ sɩrɩ yẽ ĩmã'asʋm.» 15 La bɛla
wuu, Azezi yelle daan malɩn saagɛ la zẽ'esɩ zozo'e, tɩ
nẽrba zozo'e lagsɛ tɩ ba selse a yetɔga la, dee tɩ a botɩ
ba bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm. 16 La Azezi ẽn sẽnna la zẽ'e-
sɛka tɩ nẽrba ka boe la pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ.

Azezi botɩ kɔɔrŋɔ isge sẽnna
(Amatie 9:1-8, Amarkɩ 2:1-12)

17 La daarɛ ayɩla tɩ Azezi bɔna mĩ pa'ala nẽrba
Nawẽnnɛ yetɔga, tɩ Farisi dõma, la Nawẽnnɛ lɔɔ karẽn-
sãandõma n ze'ele Galile, la Zude, la Zerizalɛm mẽ zẽa
mĩ sɛlsra. Tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ pãŋa daan bɔna la
Azezi, tɩ a botɩ bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm. 18 Tɩ bʋraasɩ zɛ
bʋraa n de kɔɔrŋɔ gã a bõn-gã'ala pʋam wa'am. La ba
boorɩ tɩ ba tarɩ ẽ kẽ la de-sɛka tɩ Azezi boe mĩ na

pʋam, ka bĩŋe ẽ Azezi nẽŋam. [19] La nẽrba la mike mɛ,
tɩ ba ka yẽ folle tarɩ ẽ kẽ. Bɛla ĩyã tɩ ba zɛ kɔɔrŋɔ la zom
gɔsgɔ, ka lakɛ gɔsgɔ la bɔbrɛ ayɩla, doose bilam sike ẽ
la a bõn-gã'ala la nẽrba la sʋkam bĩŋe ẽ Azezi nẽŋam.
[20] Tɩ Azezi yẽ ban bɔ ẽŋa sɩra se'em na, yele kɔɔrŋɔ la
yetɩ: «M sɩrɛ, fʋ tõon-be'ero taalɛ ka le bɔna fʋ zuo.»
[21] Tɩ Nawẽnnɛ lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma la
tẽ'esra yetɩ: «A tẽ'esɛ tɩ ẽŋa de la ãne tɔgra pɔ'ɔra
Nawẽnnɛ. Ãne n tã wʋn basɛ nẽra tõon-be'ero taalɛ,
sãn dagna Nawẽnnɛ mã'a?» [22] Tɩ Azezi bãŋɛ ban tẽ'esrɩ
se'em na, soke ba yetɩ: «Bẽm tɩ ya tẽ'esra wãna wã?
[23] Bẽm n de nãana gãnna, mam sãn yele kɔɔrŋɔ la yetɩ,
a tõon-be'ero taalɛ ka le bɔna a zuo n de nãana, bɩɩ
mam sãn yele ẽ yetɩ, a isge sẽnna n de nãana? [24] Bɛla
m wʋn botɩ ya bãŋɛ tɩ Nẽrsaala Dayʋa la tarɩ pãŋa dũ-
nia zuo wʋn basɛ nẽrba tõon-be'ero taalɛ.» A yele bɛla
dee yele kɔɔrŋɔ la yetɩ: «Mam yetɩ fʋ tɩ fʋ isge dɩkɛ fʋ
bõn-gã'ala la kule.» [25] Bilam mẽŋa tɩ kɔɔrŋɔ la isge ba
wuu nẽŋam dɩkɛ a bõn-gã'ala la kulla, dee pẽgra
Nawẽnnɛ. [26] Tɩ nẽrba la wuu palẽŋa ẽkɛ, tɩ dabeem kẽ
ba, tɩ ba pẽgra Nawẽnnɛ yetɩ: «Tɩ zĩna yẽ bõn-yãlma.»

Azezi wi Alevi tɩ a dɔla ẽ

(Amatie 9:9-13, Amarkɩ 2:13-17)

[27] Bɛla poorʋm tɩ Azezi yese sẽŋɛ ka yẽ lampo-tɔ'ɔsa
yʋ'ʋrɛ n de Alevi, tɩ a zĩ lampo to'osgo deem. Tɩ a yele
ẽ yetɩ: «Isge dɔla mam.» [28] Tɩ a isge basɛ sɛla woo dee
dɔla ẽ. [29] Tɩ Alevi dʋgɛ dia zo'oge ẽŋɛ kibsa a yire bɔ
Azezi, tɩ ẽŋa la lampo-tɔ'ɔsrɩba, la nẽrba zozo'e zẽa di-
ta. [30] Tɩ Farisi dõma basɛba, la ba lɔɔ karẽnsãandõma
yõnna Azezi karẽnbiisi la yetɩ: «Bẽm ĩyã tɩ yãma lagɩm
na lampo-tɔ'ɔsrɩba, la tõon-be'ero dõma dita?»
[31] Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Nẽr-sɛba n tarɩ ĩmã'asʋm ka
eerɩ tɩba. Sɛba n bẽ'erɩ n eerɩ tɩba. [32] Mam ka wa'am
dũnia zuo sɛba dõma n yetɩ bãma masɛ ya la ĩyã, mam
wa'am tɩ m yele la tõon-be'ero dõma tɩ ba teege yɛm
basɛ tõon-be'ero.»

Ba soke Azezi nõorlʋa yelle

(Amatie 9:14-17, Amarkɩ 2:18-22)

[33] Tɩ nẽrba la yele Azezi yetɩ: «Azã karẽnbiisi, la Farisi
dõma karẽnbiisi ẽn lʋta nõorɛ mɛ dee pʋ'ʋsra Nawẽn-
nɛ, dee tɩ fõn karẽnbiisi dita dee yũura.» [34] Tɩ a lerge
ba yetɩ: «Nẽra n di pɔka ẽŋɛ kibsa, tɩ a tadãandõma bɔ-
na mĩ tɩ ba naagɛ la ẽ di kibsa la, yãma wʋn sakɛ tɩ ba
lʋ nõorɛ mɛ dee tɩ pɔgdita la ken bɔna ba zẽ'am bɩɩ?
[35] Ayɛɩ. La wakatɛ wʋn wa'am tɩ ba wʋn yese pɔgdita la
ba zẽ'am, wakat-ẽŋa tɩ ba yãŋa wʋn lʋ nõorɛ.» [36] Tɩ
Azezi le makɛ makrɛ bɔ ba yetɩ: «Nẽra kãn ãagɛ fu-
paalɛ dɩkɛ lige fu-kɛka. A sãn ẽŋɛ bɛla, a wʋn sã'am fu-
paalɛ la mɛ, la tãn-paalɛ la kãn masɛ la fu-kɛka la. [37] La
nẽra mẽ kãn dɩkɛ dã-paalga sũm wɔ-kɛgsɩ pʋam. A
sãn ẽŋɛ bɛla, dã-paalga la sãn kɛlla, ba wʋn botɩ wɔɔsɩ
la tãsɛ mɛ. Bɛla dãam na wʋn ka'agɛ mɛ sã'am, tɩ wɔɔsɩ
la mẽ sã'am.
[38] La masɛ tɩ ba dɩkɛ dã-paalga sũm na wɔ-paalsɩ
pʋam. [39] La nẽra sãn yũ dã-kɛka n kele la, a ka le bɔɔra
dã-paalga. A wʋn yetɩ, dã-kɛka la n ãn sõŋa.»

Vo'osgo daarɛ yelle

(Amatie 12:1-8, Amarkɩ 2:23-28)

6 Zifdõma vo'osgo daarɛ ayɩla tɩ Azezi la a karẽnbi-
isi dɔla vatɔ pʋam tɔlla, tɩ a karẽnbiisi kɔ si wẽena
ɔbra. [2] Tɩ Farisi dõma nẽrba basɛba yẽ ban ẽŋɛ bɛla la,
yele ba yetɩ: «Bẽm tɩ yãma ẽŋɛ sɛla n sisri tõma vo'os-
go daarɛ?»
[3] Tɩ Azezi lerge soke ba yetɩ: «Yãma ka karẽŋɛ Adavidi
la a nẽrba la kɔm n yʋʋn dõnnɩ tɩ Adavidi ẽŋɛ se'em
na? [4] A yʋʋn kẽ la Nawẽnnɛ deego pʋam dɩkɛ borborɩ
sɛba tɩ ba bĩŋe bɔ Nawẽnnɛ na obe. La sisri mɛ, nẽra
nẽra ka obrɩ ba, sãn dagna Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma la
mã'a. La Adavidi yʋʋn obe borborɩ bãma mɛ, dee bɔ a
nẽrba la tɩ ba obe.» [5] La Azezi ken yele ba mɛ yetɩ:
«Nẽrsaala Dayʋa la n soe vo'osgo daarɛ.»

Bʋraa nu'ugo n ki, tɩ Azezi botɩ a yẽ ĩmã'asʋm

(Amatie 12:9-14, Amarkɩ 3:1-6)

[6] Vo'osgo daarɛ ayẽma tɩ Azezi kẽ Zifdõma wẽndeem
zãsna nẽrba Nawẽnnɛ yetɔga. Tɩ bʋraa daan bɔna mĩ,
tɩ a zʋʋgɔ nu'ugo ki. [7] Tɩ Nawẽnnɛ lɔɔ karẽnsãandõma,
la Farisi dõma la daan bɩsra Azezi wʋn botɩ nẽra la yẽ
ĩmã'asʋm vo'osgo daarɛ la bɩɩ, a kãn botɩ a yẽ
ĩmã'asʋm. Se'ere n soe la, ba daan eerɩ la so-sɛka tɩ ba
wʋn yetɩ a sã'am bãma sisgo dõrɛ ẽ. [8] Tɩ Azezi bãŋɛ ba
tẽ'esgɔ la, yele bʋraa la nu'ugo n ki la yetɩ: «Isge ze'ele
nẽrba la tẽŋasʋka.» Tɩ a isge ze'ele. [9] Tɩ Azezi yele ba
yetɩ: «Mam yetɩ m soke ya mɛ bɩsɛ, sore boe tɩ nẽra
ẽŋɛ sõŋa vo'osgo daarɛ bɩɩ, a ẽŋɛ be'em? Sore boe tɩ a
fãagɛ nẽra vo'osgo daarɛ bɩɩ, a kʋ ẽ?» [10] Dee bɩsɛ ba
wuu kaagɛ, dee yele bʋraa la yetɩ: «Tẽegɛ fʋ nu'ugo
la.» Tɩ a tẽegɛ a nu'ugo la, tɩ a nu'ugo la yãŋa tẽegɛ
ãna sõŋa. [11] Tɩ ba sũnsõa yĩige halɩ tɩ ba bãnna ban
wʋn ẽŋɛ Azezi se'em.

Azezi looge a karẽnbiisi pia la ayi

(Amatie 10:1-4, Amarkɩ 3:13-19)

[12] La wakat-ẽŋa tɩ Azezi daan sẽŋɛ ka zom tãŋa zuo tɩ
a pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, bɔna bilam pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ
yʋ'ʋŋɔ wuu. [13] Tɩ beere wiige, tɩ a wi a karẽnbiisi la, tɩ
ba wa'am a zẽ'am. Tɩ a looge karẽnbiisi pia la ayi bãma
pʋam. Bãma n de nẽr-sɛba tɩ a wʋn tõm na. [14] Ba daan
de la Asimõ tɩ Azezi sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Apɩyɛɛrɩ, la A'ãndre n
de Apɩyɛɛrɩ yɩbga, la Azakɩ, la Azã, la Afilipi, la Abatele-
mi, [15] la Amatie, la Atoma, la Azakɩ sɛka n de Alfe bia la,
la Asimõ sɛka n daan de Zelɔtɩ nẽra ayɩla la, [16] la Azu-

daasɩ n de Azakɩ bia la, la Azudaasɩ Iskariyo sɛka n
wʊn zãm Azezi la.
17 La Azezi la a karẽnbiisi la ze'ele la tãŋa la zuo sige
zẽ'e-sɛka n naagɛ taaba. La a karẽnbiisi basɛba zozo'e,
la nẽr-kʊʊŋɔ zozo'e n yese Zude, la Zerizalɛm, la Tiiri la
Sidõ so'olʊm n boe ko-kãtɛ nõorʊm na n lagsɛ bilam.
18 Ba wa'am tɩ ba selse la Azezi yetɔga, dee tɩ a bɔ ba
bã'adõma ĩmã'asʊm. La nẽrba basɛba n daan boe mĩ tɩ
kʊlkã'arsɩ dɔla ba, tɩ ba daan yẽ ĩmã'asʊm. 19 Tɩ nẽr-
kʊʊŋɔ la wuu ɛɛra tɩ ba kalʊm ẽ, se'ere n soe la, pãŋa n
yesrɩ a pʊam bɔ'ɔra ba wuu ĩmã'asʊm.

Zu-yẽlga la toogo yelle
(Amatie 5:1-12)

20 Tɩ Azezi gorge bɩsɛ a karẽnbiisi la yetɩ: «Yãma sɛba
n de nasdõma la tarɩ zu-yẽlga, se'ere n soe la, Nawẽn-
nɛ so'olʊm de la ya bõnɔ. 21 Yãma sɛba kɔm n dõnnɩ
lɛɛlɛ wã tarɩ zu-yẽlga, se'ere n soe la, ya wʊn ka di
seke. Yãma sɛba n kaasrɩ lɛɛlɛ wã tarɩ zu-yẽlga, se'ere
n soe la, ya wʊn ka la'ara. 22 Yãma sɛba tɩ nẽrba sisri
ya, dee bɔkra ya, tʊʊra ya, dee ka nanna ya wʊ ya de la
tõon-be'ero dõma, mam n de Nẽrsaala Dayʊa la ĩyã la,
tarɩ zu-yẽlga. 23 Wakat-sɛka tɩ ba ɩtɩ yãma bɛla la, ẽŋɛ-
ya sũ-yẽlga sɩrʊm, se'ere n soe la, ya wʊn yẽ yɔɔrɔ
zo'oge mɛ Nawẽnnɛ yire. Bãŋɛ-ya tɩ ba yaabdõma
yʊʊn ẽŋɛ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la bɛla.
24 La yãma sɛba n de bõntatba la wʊn yẽ toogo, yã-
ma n põn yẽ bõn-sõma la ĩyã. 25 La yãma sɛba n tarɩ
sɛla woo lɛɛlɛ wã tɩ la seke la, wʊn yẽ toogo, se'ere n
soe la, ya wʊn ka sẽnna la kɔm. La yãma sɛba n la'arɩ
lɛɛlɛ wã wʊn yẽ toogo, se'ere n soe la, ya sũure wʊn ka
sã'am tɩ ya kaasɛ. 26 La yãma sɛba tɩ nẽrba wuu pẽgrɩ
ya la, wʊn yẽ toogo. Bãŋɛ-ya tɩ ba yaabdõma mẽ yʊʊn
pẽgrɩ nõtɔ'ɔs-sɛba n de põmpɔrndõma la bɛla.»

Nõŋɛ-ya ya bɛ'ɛba
(Amatie 5:38-48;7:12)

27 Azezi le yele ba yetɩ: «La mam yetɩ yãma sɛba n sel-
srɩ mam wã tɩ, ya nõŋɛ ya bɛ'ɛba, la sɛba n sisri ya la,
ya ɩta ba sõŋa. 28 La ya kã'ara kã'a-sõma bɔ'ɔra sɛba n
kã be'em bɔ'ɔra ya la, dee pʊ'ʊsra Nawẽnnɛ bɔ'ɔra sɛ-
ba n ɩtɩ ya be'em na. 29 Nẽra sãn wẽ fʊ pɛka ayɩla, fʊ
basɛ tɩ a wẽ ayẽma la pa'asɛ. La nẽra sãn fãagɛ fʊ fu-
kãtɛ, fʊ basɛ tɩ a to'oge fʊ fu-pɩka pa'asɛ. 30 La nẽra sãn
sose fʊ sɛla, fʊ bɔ ẽ. La nẽra sãn dɩkɛ sɛla n de fʊ bõnɔ,
fʊ da yetɩ a bɔ fɔ fʊ bõnɔ na. 31 La yãma n boorɩ tɩ nẽr-
ba ɩta bõn-sɛba bɔ'ɔra ya la, ya mẽ ɩta bɛla bɔ'ɔra ba.
32 La ya sãn nõŋɛ sɛba n nõŋɛ ya la mã'a, Nawẽnnɛ
wʊn bɔ ya sɛla mɛ bɩɩ? Baa la tõon-be'ero dõma nõŋɛ
sɛba n nõŋɛ ba mɛ. 33 La ya sãn ɩta sɛba n ɩtɩ ya sõŋa la
mã'a sõŋa, Nawẽnnɛ wʊn bɔ ya sɛla mɛ bɩɩ? Baa la
tõon-be'ero dõma ɩtɩ la bɛla. 34 La ya sãn pɛŋra sɛba tɩ
ya tẽ'esrɩ tɩ ba wʊn yẽ lebse ya la, Nawẽnnɛ wʊn bɔ ya
sɛla mɛ bɩɩ? Baa la tõon-be'ero dõma peŋrɩ tõon-
be'ero dõma mɛ dee le tɔ'ɔsra bɛla.
35 La, la sãn dɛna yãma, nõŋɛ-ya ya bɛ'ɛba, dee ẽŋɛ
ba sõŋa. Peŋe-ya nẽrba dee da tẽ'esra tɩ ba le bɔ ya. Ya
sãn ẽŋɛ bɛla, ya yɔɔrɔ wʊn zo'oge mɛ, la ya wʊn dɛna
Nawẽnnɛ n gãnnɩ sɛla wuu kɔma, se'ere n soe la, a ɩtɩ
sɛba n ka mi yel-sõnnɛ, la pʊtʊʊl-dõma sõŋa mɛ. 36 Zɔ-
ta-ya nẽrba ninbãalga, wʊ ya Sɔ Nawẽnnɛ n zotɩ nẽrba
ninbãalga se'em na.»

Da zɛrgra-ya taaba
(Amatie 7:1-5)

37 «Da tɔgra-ya nẽra yelle yetɩ a ẽŋɛ be'em, tɩ Nawẽn-
nɛ mẽ kãn tɔgɛ ya yelle yetɩ ya ẽŋɛ be'em. Da zɛrgra-ya
nẽrba, tɩ Nawẽnnɛ mẽ kãn zɛrgɛ ya. Basɛ-ya taaba
taalɛ, tɩ Nawẽnnɛ mẽ wʊn basɛ ya taalɛ. 38 Bɔ-ya ya
taaba, tɩ Nawẽnnɛ mẽ wʊn bɔ ya. Nawẽnnɛ wʊn bɔ ya
zo'oge wʊ ban dɩkɛ wan-kãtɛ makɛ pɩrɛ sõŋa tɩ la
saara. Bõn-sɛka tɩ yãma dɩkɛ makɛ bɔ ya taaba la, bõn-
ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ mẽ wʊn dɩkɛ makɛ bɔ ya.»
39 Tɩ Azezi daan makɛ makrɛ bɔ ba yetɩ: «Fʊa tã wʊn
ve'ege fʊa mɛ tɩ ba wuu kãn lui boko pʊam? 40 Karẽn-
bia ka gãnnɩ a karẽnsãama, la karẽnbia sãn zãsʊm sɛla
woo ba'asɛ, a ãn wʊ a karẽnsãama la.
41 Bẽm tɩ fʊ bɩsra sɔkɔ n boe fʊ sɔbia nifum, dee ka
bɩsra dɔɔgɔ n boe fʊ mẽŋa nifum na? 42 Fõn ẽŋɛ la
wãne yɛta fʊ sɔbia yetɩ, a basɛ tɩ fʊ yese sɔkɔ a nifum,
dee ka bɩsra dɔɔgɔ n boe fʊ mẽŋa nifum? Pʊlibsum
dãana, dẽŋɛ yese dɔɔgɔ la fʊ mẽŋa nifum, dee yãŋa
tã'agɛ yẽ sõŋa yese sɔkɔ la n boe fʊ sɔbia nifum na.»

Tɩa woo la a biɛ
(Amatie 7:16-20;12:33-35)

43 «Tɩ-sõŋɔ ka wɔnnɩ biɛ be'ero. Tɩ-be'ego mẽ ka wɔn-
nɩ biɛ sõma. 44 Ba bãŋrɩ tɩɩsɩ wuu la ba biɛ pʊam.
Gõ'osɩ kãn wɔm kẽnkãma, la kẽkɔ mẽ kãn wɔm tã'ama.
45 Nẽr-sõŋɔ sũure n ãn sõŋa botɩ a tɔgra la bõn-sõ-
ma, la nẽr-be'ego sũure n ka ãn sõŋa botɩ a tɔgra la
bõn-be'ero. Se'ere n soe la, bõn-sɛba n boe nẽrsaala
sũurum n yesrɩ a nõorʊm.»

Nawẽnnɛ yetɔga sakrɛ yelle
(Amatie 7:24-27)

46 «Bẽm ĩyã tɩ yãma wi'ira mam tɩ ‹Zuudãana, Zu-
udãana›, dee ka ɩta mam n yetɩ ya ɩta se'em na? 47 Nẽr-
sɛka woo n sẽm mam zẽ'am, dee sɛlsra mam yetɔga,
dee sakra ɩta mam n yele se'em na, mam wʊn pa'alɛ ya
ẽŋa dãana n ãn se'em: 48 A ãn wʊ nẽra n boorɩ tɩ a mẽ
a yire, tũ paagɛ tãmpĩa, ẽebɛ a yire tãmpĩa la zuo. Tɩ
saaga ni, tɩ ko'om pɩrɛ kʊlsɩ zoe wẽ yire la, tɩ a ka lui,
ẽn mẽ sõŋa la ĩyã. 49 La nẽr-sɛka n wõnnɩ mam yetɔga,
dee ka ɩta mam n yele se'em na, ãn wʊ nẽra n mẽ a
yire tẽntõnnɔ zuo, dee ka tũ ẽebɛ. Tɩ saaga ni, tɩ ko'om

pɩrɛ kʋlsɩ zoe wa wẽ yire la, tɩ a kɔ'ɔn lui saam saam.»

Azezi botɩ Rom sʋda-kɛ'ɛma tõntõnna yẽ ĩmã'asʋm

(Amatie 8:5-13)

7 Azezi tɔgɛ bɛla wuu bɔ nẽrba la ba'asɛ, dee sẽŋɛ
la Kapɛrnaʋm. 2 Tɩ Rom sʋda-kɛ'ɛma bɔna mĩ tara
a tõntõnna tɩ a nõŋɛ. Tɩ tõntõnna la bẽ'era dee la a ki.
3 Tɩ sʋda-kɛ'ɛma la wõm Azezi yelle, tõm Zifdõma kẽ-
ma basɛba a zẽ'am tɩ ba sose ẽ yetɩ, a wa'am wa botɩ a
tõntõnna la yẽ ĩmã'asʋm. 4 Tɩ ba sẽŋɛ Azezi zẽ'am ka tĩi
belem ẽ yetɩ: «Bʋraa la de la nẽr-sõŋɔ. 5 A nõŋɛ tõma
buuri mɛ, la ẽŋa n mẽ wẽndeego bɔ tõma. Bɛla ĩyã,
mõrgɛ sõŋɛ ẽ.» 6 Tɩ Azezi dɔla ba wɛ'ɛsa ka lɛm yire la,
tɩ sʋda-kɛ'ɛma la le tõm a sɩrdõma tɩ ba yele ẽ yetɩ:
«Zuudãana, da nãmsɛ fʋ mẽŋa. Mam ka narɩ tɩ fʋ
wa'am mam yire, 7 bɛla ĩyã tɩ mam tẽ'esɛ yetɩ mam
mẽŋa ka narɩ tɩ m wa'am fõn zẽ'am. Wen tɔgɛ yetɔga
mã'a, tɩ m tõntõnna la wʋn yẽ ĩmã'asʋm. 8 Se'ere n soe
la, nẽrba n soe mam, la mam mẽ soe la sʋdaasɩ basɛ-
ba. Mam sãn yele sʋda-sɛka yetɩ: ‹Sẽŋɛ›, a we'esɩ mɛ.
La mam sãn yele ayẽma yetɩ: ‹Wa'am›, a sẽm mɛ. Mam
sãn yele m tõntõnna yetɩ: ‹Ẽŋɛ wãna›, a ɩtɩ mɛ.» 9 Azezi
n wõm bɛla la, la daan di'ige ẽ mɛ, tɩ a wẽrgɛ yele nẽr-
sɛba n dolɩ ẽ na yetɩ: «Mam yetɩ yãma mɛ tɩ mam nãn
ka yẽ nẽra n bɔ mam sɩra wʋ bʋra-ẽna wã, baa Ɩsrayɛlɩ
buuri la pʋam mam ka yẽ.» 10 Tɩ sʋda-kɛ'ɛma la n tõm
sɛba la lebe a yire ka yẽ tɩ tõntõnna la tarɩ ĩmã'asʋm.

Azezi botɩ pɔkõorɛ bia vo'oge

11 Bɛla poorʋm, Azezi we'esɩ la tẽŋa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de
Nayin, tɩ a karẽnbiisi, la nẽrba zozo'e dɔla ẽ. 12 La Azezi
paagɛ tẽŋa la nõorʋm, tʋ'ʋsɛ la nẽrba n zɛɛrɩ budibla
n ki wɛ'ɛsa tɩ ba ka laagɛ. Budibla la ma de la pɔkõorɛ.
La a bia de la ẽŋa mã'a. Tɩ tẽŋa la nẽrba zozo'e daan
kɔlgɛ ẽ dɔla wɛ'ɛsa. 13 La Zuudãana Azezi n yẽ pɔkõorɛ
la, tɩ a ninbãalga yõkɛ ẽ, tɩ a yele ẽ yetɩ: «Da kɛlla.» 14 A
yele bɛla dee sẽŋɛ paagɛ kalʋm na sãŋandɛ la, tɩ nẽr-
sɛba n zɛɛrɩ kũm na ze'ele, tɩ a yele kũm na yetɩ:
«Budib-polle, mam yetɩ fʋ tɩ fʋ isge.» 15 Tɩ sɛka n ki la
vo'oge isge zĩ'ire, yãŋa tɔgra. Tɩ Azezi yele a ma la yetɩ:
«Fʋ bia n bɛla.» 16 Tɩ dabeem kẽ ba wuu, tɩ ba pẽgra
Nawẽnnɛ yetɩ: «Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-kãtɛ n wa'am tõma
zẽ'am.» Dee le yetɩ: «Nawẽnnɛ n wa'am tɩ a sõŋɛ a nẽr-
ba.» 17 Tɩ yetɔga la saagɛ Zude so'olʋm, la tẽn-sɛba n
lɛm na wuu, tɩ ba wõm Azezi n ẽŋɛ se'em.

Azã n mise nẽrba ko'om pʋam tõm a karẽnbiisi Azezi zẽ'am

(Amatie 11:2-19)

18 Tɩ Azã karẽnbiisi tɔgɛ bõn-bãma wuu pa'alɛ ẽ. Tɩ
Azã wi a karẽnbiisi bayi 19 tõm ba Zuudãana Azezi
zẽ'am, tɩ ba ka soke ẽ yetɩ: «Fõn de la sɛka tɩ Nawẽnnɛ
yetɩ a wʋn wa'am na bɩɩ, tɩ gu'ura nẽra ayẽma?» 20 Tɩ
karẽnbiisi la sẽŋɛ ka paagɛ Azezi zẽ'am yele ẽ yetɩ:
«Azã sɛka n mise nẽrba ko'om pʋam na n tõm tõma
yetɩ, tɩ soke fʋ bɩsɛ, fõn de sɛka tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn yetɩ
a wʋn wa'am na bɩɩ, tɩ gu'ura nẽra ayẽma?» 21 Wakat-
ẽŋa Azezi daan botɩ bã'adõma zozo'e tɩ bã'asɩ
to'oto'ore tarɩ ba, la sɛba tɩ kʋlkã'arsɩ dolɩ ba n yẽ
ĩmã'asʋm, dee botɩ fɔɔsɩ zozo'e nini yẽta. 22 Tɩ Azezi
lerge sɛba tɩ Azã tõm na yetɩ: «Sẽŋɛ-ya ka yele Azã yã-
ma n yẽ bõn-sɛba, dee wõm se'em na wuu: Fɔɔsɩ nini
yẽtɩ mɛ, tɩ kɔɔrnɔ sẽnna, tɩ kõnkɔma yẽ ĩmã'asʋm le
ãna sõŋa, tɩ wansɩ wõnna, tɩ kũm vɔ'ɔra, tɩ nasdõma
wõnna Nawẽnnɛ kõ-yẽlga. 23 La nẽr-sɛka n ka lebrɩ
poorʋm mam ĩyã tarɩ zu-yẽlga.»

24 Sɛba tɩ Azã tõm na lebe kule mɛ. Tɩ Azezi yãŋa tɔgɛ
nẽrba la Azã yelle yetɩ: «Yãma daan sẽŋɛ mõom tɩ ya
ka bɩsɛ la bẽm? Yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ la mõogɔ tɩ kʋseb-
go mĩini bɩɩ? Ayɛɩ. 25 La bẽm tɩ yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ? Yã-
ma sẽŋɛ ka bɩsɛ la nẽra n yɛ fu-sõma bɩɩ? Ayɛɩ. Nẽr-sɛ-
ba n yɛɛrɩ fu-sõma dee tarɩ bõn-sõma la, kẽ'erɩ la
na'adõma yiɛ pʋam. 26 La yãma sẽŋɛ ka bɩsɛ la bẽm? Ya
sẽŋɛ ka bɩsɛ la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa bɩɩ? Ẽe. La mam yetɩ
ya tɩ a de la nẽra n gãnnɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa. 27 La de la
ẽŋa yelle tɩ la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ
yetɩ:

‹Mam tõntõnna n wãna
tɩ mam tõm tɩ a dẽŋɛ fʋ nẽŋa malgɛ sore bɔ fɔ.›

28 Mam yetɩ ya tɩ nẽrsaalba tɩ ba dɔgɛ la wuu pʋam,
nẽra ka boe n gãnnɩ Azã, la nẽr-sɛka n de pɩka Nawẽn-
nɛ so'olʋm na pʋam gãnnɩ Azã mɛ.

29 La nẽrba la wuu, baa la lampo-tɔ'ɔsrɩba la n wõm
Azã yetɔga la, ba basɛ tɩ Azã mise ba ko'om pʋam mɛ.
Bɛla pa'alɩ mɛ tɩ ba sakɛ mɛ tɩ Nawẽnnɛ n tarɩ sɩra.
30 La Farisi dõma, la Nawẽnnɛ lɔɔ karẽnsãandõma n
zagsɛ tɩ Azã ka mise ba ko'om pʋam na, ba zagsɛ la
bõn-sɛba tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a ẽŋɛ bɔ ba la.»

31 Tɩ Azezi le yetɩ: «Bẽm tɩ mam wʋn dɩkɛ makɛ la za-
mãan-ẽna wã nẽrba n ɩtɩ se'em na. Ba ɩrgɔ wõn na
bẽm? 32 Ba ãn wʋ kɔma n zĩ da'am wi'ira taaba yetɩ:
‹Tõma peebe wɩɩsɩ mɛ, tɩ yãma zagsɛ ka wa. Tɩ tõma
yõom kʋʋrɛ yõoma, tɩ yãma ka kɛlla.› 33 Se'ere n soe la,
Azã n misri nẽrba ko'om pʋam na wa'am mɛ wa lʋta
nõorɛ, dee ka yũura dãam, tɩ ba yetɩ kʋlkã'arga n dolɩ
ẽ. 34 Tɩ Nẽrsaala Dayʋa la wa'am wa dita dee yũura, tɩ
ba yetɩ, a de la dita, la dã-yũura, la lampo-tɔ'ɔsrɩba la
tõon-be'ero dõma sɩrɛ. 35 Nẽr-sɛba n sakrɩ Nawẽnnɛ
yɛm n boorɩ se'em na n mi tɩ a tarɩ yɛm.»

Azezi boe Asimõ yire

36 Farisi nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Asimõ n daan wi Azezi
tɩ a wa'am ẽŋa yire tɩ ba di. Tɩ Azezi sẽŋɛ yire la ka zĩ'ire
bɔna mĩ tɩ a di. 37 La pɔka n boe tẽŋa la pʋam tõnna
yalsɩ tõoma. La pɔka la n wõm tɩ Azezi boe Farisi nẽra
la yire dita la, tɩ a tarɩ albatrɩ dugla n pɩrɛ la tɩdarɛ

kaam yũuŋo n ãn sõŋa wa'am Azezi zẽ'am. 38 Yãŋa
ze'ele lɛm Azezi nãma bɔba kɛlla. Tɩ a nintãm yɛsra tɔ-
gra Azezi nãma zuo. Tɩ pɔka la suure duuse Azezi nã-
ma la, la a zomto, dee kɔkɛ a nãma la, sõogɛ ba la tɩ-
darɛ kaam na.
39 Tɩ Farisi nẽra la n wi Azezi la yẽ bɛla, tẽ'esɛ yetɩ:
«Bʋra-ẽna sãn dɛna Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa, a wʋn bãŋɛ nɩ
pɔg-ẽna n kalʋm ẽ wã n de nẽr-sɛka, a wʋn bãŋɛ nɩ tɩ
a tõnnɩ la yalsɩ tõoma.»
40 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Asimõ, mam tarɩ la sɛla tɩ m
yele fo.» Tɩ Asimõ lerge ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, yele!»
41 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Nẽra n daan boe tɩ nẽrba bayi
tara a sãnnɛ. Nẽra ayɩla sãnnɛ de la lig-kõba kɔbsnuu.
Tɩ ayẽma la mẽ sãnnɛ dɛna lig-kõba pinuu. 42 Tɩ ba
daan ka tãna wʋn yɔ ẽ a ligri la. Tɩ a basɛ ligri la bɔ ba.
Bãma bayi la, ãne n wʋn nõŋɛ ligri la dãana gãnna?»
43 Tɩ Asimõ lerge ẽ yetɩ: «Mam tẽ'esɛ tɩ sɛka sãnnɛ n
zo'oge la.» Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Fõn lerge se'em na de
la sɩra.» 44 Dee gelge bɩsɛ pɔka la, yele Asimõ yetɩ:
«Fõn yẽ pɔka wã? Mam n kẽ fõn yire la, fõn ka bɔ mam
ko'om tɩ mam peege m nãma. La pɔka la peege mam
nãma mɛ la a nintãm, dee duuse ba la a zomto. 45 Fõn
ka kɔkɛ mam tɩ la pa'alɛ tɩ fʋ to'oge mam sõŋa. La
mam n kẽ'em na, pɔka la kɔkɛ mam nãma mɛ ka basɛ.
46 La fõn ka nã'asɛ mam ẽŋɛ kaam mam zuugo, la a
sõogɛ mam nãma mɛ la tɩdarɛ kaam. 47 Bɛla ĩyã tɩ
mam yele fʋ yetɩ, Nawẽnnɛ basɛ a tõon-be'ero n
zo'oge la taalɛ mɛ. Bɛla n soe tɩ a nõŋrɛ la zo'oge. La
nẽr-sɛka tɩ Nawẽnnɛ basɛ a tõon-be'ero taalɛ fẽfẽe la,
a nõŋrɛ mẽ de la fẽe.»
48 Azezi yele bɛla, dee yele pɔka la yetɩ: «Fʋ tõon-
be'ero taalɛ ka le bɔna fʋ zuo.» 49 Tɩ sɛba n daan diti la
ẽ na tɔgra la taaba sɔkra yetɩ: «A tẽ'esɛ tɩ ẽŋa de la ãne
basɛ nẽrba tõon-be'ero taalɛ?» 50 Tɩ Azezi yele pɔka la
yetɩ: «Fõn bɔ mam sɩra la ĩyã n fãagɛ fɔ basɛ. Sẽŋɛ la
sũ-mã'asʋm.»

Pɔgsɩ n dolɩ Azezi

8 Bɛla poorʋm, Azezi sẽŋɛ la tẽn-kãra, la tẽn-pɩgsɩ
pʋam ka mõola Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-yẽlga. Tɩ a
karẽnbiisi pia la ayi la dɔla ẽ. 2 La pɔgsɩ basɛba n mẽ
daan dolɩ ẽ. La kʋlkã'arsɩ, la bã'asɩ n daan nãmsrɩ pɔg-
bãma, tɩ Azezi botɩ ba yẽ ĩmã'asʋm. Pɔgsɩ la ayɩla
yʋ'ʋrɛ de la Amaari n yese Magdala, ẽŋa tɩ kʋlkã'arsɩ
bayopɔɩ daan yese dee basɛ ẽ na. 3 La ayẽma yʋ'ʋrɛ de
la Azanɩ. Ẽŋa de la Asuza n bɩsrɩ naba A'erɔdɩ yire yelle
la pɔga. La ayɩla yʋ'ʋrɛ de la Asuzanɩ. Pɔg-bãna, la
pɔgsɩ zozo'e n tarɩ ba mẽŋa lɔgrɔ sõŋra Azezi la a
karẽnbiisi la.

Nẽra n yese tɩ a lobge a bõnbuuri makrɛ

(Amatie 13:1-23, Amarkɩ 4:1-20)

4 La nẽrba n ze'ele tẽnsɩ to'oto'ore sẽnna Azezi zẽ'am.
Nẽrba la n daan lagsɛ zo'oge pãɩ la, tɩ Azezi makɛ
makrɛ bɔ ba yetɩ: 5 «Kaara n daan yese tɩ a lobge a
bõnbuuri. Ẽŋa n boe mĩ lɔbgra la, tɩ bõnbuuri la basɛ-
ba lui sore zuo tɩ nẽrba nẽ ba, dee tɩ niinto mẽ wa'am
wa di ba. 6 Tɩ basɛba lui tãmpĩa zuo bule, la mã'asrɛ n
ka boe mĩ na ĩyã tɩ ba zẽkɛ ki. 7 Tɩ bõnbuuri basɛba lui
gõ'osɩ zẽ'a, tɩ bãma la gõ'osɩ la wuu lagɩm yese, tɩ
gõ'osɩ la fʋrɛ ba. 8 Tɩ basɛba lui zẽ'e-sõŋɔ zẽ'a yese,
wɔm biɛ zo'oge paagɛ kɔbga kɔbga.» Azezi n tɔgɛ bɛla
la, dee yetɩ: «Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse sõŋa
sõŋa.»
9 Tɩ a karẽnbiisi la soke ẽ makrɛ la võorɛ. 10 Tɩ a lerge
ba yetɩ: «Nawẽnnɛ botɩ yãma bãŋɛ a so'olʋm yelle n
sʋgɛ la mɛ, la sɛba n ka boe tõma pʋam na, mam
makrɩ la magsa bɔ'ɔra ba.
‹Bɛla tɩ ba wʋn bɩsra,
dee ka yẽta,
ba wʋn wõnna,
dee ka bãŋra ba võorɛ.›
11 Makrɛ la võorɛ n wãna: Bõnbuuri la de la Nawẽnnɛ
yetɔga. 12 Sore la zuo tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ
nẽr-sɛba n wõm yetɔga la, tɩ Asũtãana wa'am wa yese
yetɔga la ba sũure pʋam, botɩ ba kãn sakɛ yẽ fãarɛ.
13 La tãmpĩa la zuo tɩ bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-
sɛba n wõm yetɔga la, dee sakɛ la sũ-yẽlga, la yetɔga la
ka kẽ ba sũure pʋam sõŋa. Ba sakɛ la wakatɛ fẽe, tɩ
yelle sãn paagɛ ba, tɩ ba basɛ. 14 La gõ'osɩ la zẽ'a tɩ
bõnbuuri sɛba lui la, ãn wʋ nẽr-sɛba n wõm Nawẽnnɛ
yetɔga, tɩ ba yɛm yɔɔra la ba vɔm yelle, tɩ bõntarsõm la
dũnia yẽlʋm yɛmleego botɩ ba ka tãna wʋn bɩ Nawẽn-
nɛ sore la pʋam. 15 La zẽ'e-sõŋɔ la tɩ bõnbuuri sɛba lui
la, ãn wʋ nẽr-sɛba n wõm yetɔga la, dee sakra dɩkra
yetɔga la ɩta ba sũure pʋam sõŋa sõŋa, mõrgɛ zɛ
kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore la pʋam wʋ bõnbuuri la n wɔm
biɛ se'em na.»

Mõrgɛ-ya bãŋɛ yãma n selsrɩ se'em na võorɛ

(Amarkɩ 4:21-25)

16 Azezi le yetɩ: «Nẽra ka yõ'orɩ fɩtla dɩkɛ lɔkɔ vuge ẽ,
bɩɩ dɩkɛ ẽ sʋgɛ gɔrgɔ tilum. A wʋn dɩkɛ ẽ zoole la sɛla
zuo, tɩ a nẽegɛ peelem tɩ sɛba n kẽ'erɩ la yẽta. 17 Bõn-
sɛka woo n lile la wʋn lilge mɛ, la bõn-sɛka woo n sʋgɛ
wʋn wa puke mɛ tɩ nẽrba bãŋɛ. 18 Mõrgɛ-ya bãŋɛ yãma
n selsrɩ se'em na võorɛ. Se'ere n soe la, nẽr-sɛka n tarɩ
sɛla, ba wʋn bɔ ẽ pa'asɛ, la nẽr-sɛka n ka tarɩ sɛla, bõn-
sɛba fẽe tɩ a tẽ'esɛ tɩ a tara la, ba wʋn to'oge ba.»

Azezi ma, la a yɩbsɩ
(Amatie 12:46-50, Amarkɩ 3:31-35)

19 Azezi ma, la a yɩbsɩ n daan wa'am tɩ ba yẽ ẽ. La
nẽrba zo'oge mɛ tɩ ba ka tã'agɛ paagɛ a zẽ'am. 20 Tɩ ba
yele Azezi yetɩ: «Fʋ ma, la fʋ yɩbsɩ n boe yẽŋa bɔɔra tɩ
ba yẽ fɔ.» 21 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Nẽr-sɛba wuu n wõnnɩ
Nawẽnnɛ yetɔga, dee sakɛ ɩta lan yele se'em na, n de
mam ma, la mam yɩbsɩ.»

Azezi botɩ kʋsebgo yõkɛ
(Amatie 8:23-27, Amarkɩ 4:35-41)

22 Daarɛ ayɩla tɩ Azezi la a karẽnbiisi kẽ õorŋɔ, tɩ a
yele ba yetɩ: «Basɛ-ya tɩ dooge ya mõgrɛ la ke bɔba
doone.» Tɩ ba mõnna õorŋɔ la wɛ'ɛsa. 23 La ban mõnnɩ
wɛ'ɛsa la, tɩ gẽem yõkɛ Azezi, tɩ a gĩse. Tɩ kʋseb-kãtɛ is-
ge ko'om na zuo vugra, tɩ ko'om kẽ'era õorŋɔ la pʋam,
tɩ la lebge pakrɛ bɔ ba. 24 Tɩ ba paagɛ nẽegɛ Azezi, yele
ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, karẽnsãama, tõma yetɩ tɩ ki mɛ.»
Tɩ a isge tãsɛ kʋsebgo, la ko-mĩ'isi tɩ ba ãna sĩm. Tɩ
kʋsebgo la ko-mĩ'isi la yõkɛ, tɩ la ãna sĩm. 25 Tɩ a soke a
karẽnbiisi la yetɩ: «Bẽm tɩ ya ka bɔ mam sɩra?» Tɩ
dabeem kẽ ba. Tɩ ba palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba sɔkra taaba yetɩ:
«Ãne n de ẽna tã'agɛ tãsra kʋsebgo la ko'om, tɩ ba
sakra a nõorɛ?»

Kʋlkã'arsɩ n dolɩ bʋraaga, tɩ Azezi dige ba
(Amatie 8:28-34, Amarkɩ 5:1-20)

26 La ba paagɛ la Geraza dõma tẽŋa. Mõgrɛ la boe la
tẽn-ẽŋa la Galile tẽŋasʋka. 27 Tɩ Azezi ze'ele õorŋɔ
pʋam sige. Tɩ tẽŋa la bʋraa ayɩla tɩ kʋlkã'arsɩ dolɩ ẽ
sẽnna tʋ'ʋsra ẽ. A ka yɛɛrɩ fuugo, halɩ tɩ la yuuge, la a
ka kẽ'erɩ yire, a boe la zẽ'e-sɛba tɩ yɔɔrɔ boe mĩ na.
28-29 Nõor-faa tɩ kʋlkã'arga la ẽn girge ẽ. Tɩ ba gu'ura ẽ,
dee ba a nãma, la a nu'usi wuu la bãnsɩ. Tɩ a kɔ'ɔra
bãnsɩ la. La kʋlkã'arga la ẽn tarɩ ẽ sẽŋɛ la mõom.
La bʋraaga la n yẽ Azezi la, a kaasɛ mɛ ka dũma tẽŋa
a nẽŋam, tĩi tɔgra yetɩ: «Azezi, Nawẽnnɛ n gãnnɩ wuu
Dayʋa, bẽm boe mam la fõn tẽŋasʋka? M sosrɩ fʋ mɛ
tɩ fʋ da nãmsɛ mam.» Azezi dẽŋɛ yele kʋlkã'arga la mɛ
tɩ a yese dee basɛ bʋraa la, bɛla n soe tɩ kʋlkã'arga la
yele bɛla. 30 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Fõn yʋ'ʋrɛ?» Tɩ a
lerge yetɩ: «Mam yʋ'ʋrɛ de la Atʋsa.» Se'ere n soe tɩ a
yele bɛla la, kʋlkã'arsɩ la n dolɩ ẽ na zo'oge mɛ. 31 Tɩ
kʋlkã'arsɩ la sose Azezi yetɩ, a da botɩ ba sẽŋɛ bug-
tẽŋa bog-ko'ogo la pʋam.
32 La kurkurdõma n daan zo'oge bɔna tãŋa zuo ɔbra
yɔnnɔ. Tɩ kʋlkã'arsɩ la belem Azezi yetɩ, a bɔ ba nõorɛ tɩ
ba kẽ kurkurdõma la. Tɩ Azezi sakɛ ban yele se'em na.
33 Tɩ kʋlkã'arsɩ la basɛ bʋraa la, dee sẽŋɛ ka kẽ kurkur-
dõma la. Tɩ ba wuu zoe sige ka lui mõgrɛ pʋam ki.
34 La sɛba n gu'uri kurkurdõma la n yẽ bõn-sɛka n
ẽŋɛ la, ba zoe sẽŋɛ la tẽŋa pʋam, la kẽnkɛrsɩ wuu ka
yele sɛla n ẽŋɛ la. 35 Tɩ nẽrba sẽŋɛ tɩ ba ka bɩsɛ lan ẽŋɛ
se'em na. La ban paagɛ Azezi zẽ'am na, ba yẽ bʋraa la
tɩ kʋlkã'arsɩ la yese dee basɛ ẽ na, tɩ a yɛ la futo zẽa
Azezi nẽŋam, dee tarɩ yɛm sõŋa sõŋa. Tɩ dabeem kẽ
ba. 36 Tɩ sɛba n yẽ bõn-sɛka n ẽŋɛ la, yele ba lan ẽŋɛ
se'em tɩ kʋlkã'arsɩ la yese dee basɛ bʋraa la. 37 Tɩ Ger-
aza tẽŋa nẽrba la wuu belem Azezi yetɩ, a fõrgɛ dee
basɛ ba tẽŋa, se'ere n soe la, dabeem n ba kẽ ba. Tɩ
Azezi kẽ'era õorŋɔ la tɩ a fõrgɛ. 38 Tɩ bʋraa la tɩ kʋlkã'ar-
sɩ la yese dee basɛ ẽ na, sose Azezi tɩ a basɛ tɩ a doose
ẽ. Tɩ Azezi zagsɛ, dee yele ẽ yetɩ: 39 «Lebe kule ya yire,
ka pa'alɛ bõn-sɛba wuu tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ bɔ fʋ la.» Tɩ a
doose tẽŋa la wuu pʋam, mõola pa'ala Azezi n ẽŋɛ
bõn-sɛba wuu bɔ ẽ na.

Azayirusi pɔyʋa, la pɔka n kalʋm Azezi fuugo yelle
(Amatie 9:18-26, Amarkɩ 5:21-43)

40 Azezi daan lebe dooge la mõgrɛ la ke bɔba. La nẽr-
kʋʋŋɔ n põn lagsɛ bilam zɛ gu'ura ẽ. Azezi n daan
paagɛ mĩ na, ba to'oge ẽ mɛ sõŋa sõŋa. 41 La bʋraa
ayɩla n boe mĩ tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Azayirusi, a de la Zifdõ-
ma wẽndeego nẽŋadãana, wa'am wa ka dũma tẽŋa
Azezi nẽŋam sose ẽ yetɩ: «Wa'am mam yire, 42 tɩ mam
pɔyʋa n tarɩ yʋʋma pia la ayi n dee la a ki.» Bʋraa la
bia de la ẽŋa ayɩla mã'a.
Tɩ Azezi dɔla ẽ wɛ'ɛsa, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la mikra ẽ. 43 La
pɔka n daan boe mĩ luta sɩkẽŋa yʋʋma pia la ayi tɩ la
ka gɔ'ɔra. Tɩ a daan dɩkɛ ẽn tarɩ sɛla la wuu sã'am tɩb-
dõma zẽ'am, la baa ayɩla ka yãŋɛ botɩ a yẽ ĩmã'asʋm.
44 Tɩ a paagɛ Azezi poorʋm, kalʋm Azezi fuugo nõorɛ.
La bilam mẽŋa tɩ a zɩɩm na ze'ele ka le yɛsra. 45 Tɩ Azezi
soke yetɩ: «Ãne n kalʋm mam?» Tɩ nẽra woo sɩ'ɩsɛ. Tɩ
Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Zuudãana, nẽrba wã wuu n lagɩm gilge
fõn mikra se'em wã tɩ fõn sɔkra?» 46 Tɩ Azezi yetɩ: «Nẽra
n kalʋm mam, se'ere n soe la, mam bãŋɛ mɛ tɩ pãŋa n
yese mam zẽ'am.» 47 La pɔka la n bãŋɛ tɩ a kãn yãŋɛ
sʋgɛ la Azezi la, tɩ a gõgra wa'am wa ka dũma tẽŋa
Azezi nẽŋam, yele ẽ nẽrba la wuu nẽŋam se'ere n soe
tɩ ẽŋa kalʋm ẽ, la ẽŋa n yẽ ĩmã'asʋm bilam mẽŋa
se'em. 48 Tɩ Azezi yele pɔka la yetɩ: «M bia, fõn bɔ mam
sɩra la ĩyã n botɩ fʋ yẽ ĩmã'asʋm. Sẽŋɛ la sũ-mã'asʋm.»
49 La Azezi n nãn boe mĩ tɔgra la, tɩ nẽra ze'ele Zifdõ-
ma wẽndeego nẽŋadãana la yire wa'am wa yele ẽ yetɩ:
«Fʋ pɔyʋa la ki mɛ, da le nãmsɛ karẽnsãama la.» 50 La
Azezi n wõm bɛla la, tɩ a yele Azayirusi yetɩ: «Da zoe
dabeem, wen bɔ mam sɩra, tɩ fʋ pɔyʋa la wʋn yẽ
ĩmã'asʋm.» 51 Tɩ Azezi sẽŋɛ ka paagɛ a yire, la a ka botɩ
nẽra nẽra doose ẽ kẽ, sãn dagna Apɩyɛɛrɩ, la Azakɩ, la
Azã, la bia la sɔ, la a ma mã'a. 52 La nẽrba la wuu daan
kellɩ mɛ fabla bia la ĩyã. Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Da kaas-
ra-ya, bia la ka ki, a gĩsri mɛ.» 53 Tɩ ba la'ara Azezi, ban
mi tɩ bia la ki mɛ na ĩyã. 54 Tɩ Azezi gʋrɛ bia la nu'ugo,
tĩi tɔgɛ ẽ yetɩ: «Bia, isge.» 55 Tɩ bia la vɔm leme, tɩ a isge
bilam mẽŋa. Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Bɔ-ya bia la dia tɩ a

di.» 56 Tɩ la daan di'ige bia la sɔ, la a ma. Tɩ Azezi kã'an
ba yetɩ, ba da yele nẽra nẽra sɛla n ẽŋɛ la.

Azezi tõm a karẽnbiisi pia la ayi tɩ ba sẽŋɛ ka mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga

(Amatie 10:5-15, Amarkɩ 6:7-13)

9 Azezi daan wi a karẽnbiisi pia la ayi la lagsɛ mɛ,
bɔ ba pãŋa, la nõorɛ tɩ ba dige kʋlkã'arsɩ dee botɩ
bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm. 2 Dee tõm ba yetɩ ba mõolɛ
Nawẽnnɛ so'olʋm yelle, dee botɩ bã'adõma yẽ
ĩmã'asʋm. 3 La a yele ba yetɩ: «Da dɩkɛ-ya sɛla sɛla
sẽŋɛ. Da dɩkɛ-ya dasaarɛ, bɩɩ tãmpɔkɔ, bɩɩ dia, bɩɩ ligri.
Da dɩkɛ ya futo bayi bayi. 4 La yi-sɛka tɩ ya paagɛ tɩ ba
to'oge ya, bɔna-ya yi-ẽŋa pʋam ka paagɛ daar-sɛka tɩ
ya wʋn fõrgɛ tẽŋa la. 5 La zẽ'e-sɛka tɩ nẽrba ka to'oge
ya, yese-ya tẽn-ẽŋa pʋam, dee pɩɩsɛ ya nãma tẽntõnnɔ
basɛ. Ya sãn ẽŋɛ bɛla, la wʋn pa'alɛ ba tɩ ba ka ẽŋɛ
sõŋa.» 6 Azezi n yele bɛla la, karẽnbiisi la yese mɛ sẽŋɛ
tẽn-pɩgsɩ wuu pʋam ka mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga, dee
botɩ bã'adõma yẽta ĩmã'asʋm.

A'erɔdɩ boorɩ tɩ a bãŋɛ Azezi n de nẽr-sɛka

(Amatie 14:1-12, Amarkɩ 6:14-29)

7 Galile Naba A'erɔdɩ n daan wõm bõn-sɛba wuu n ɩtɩ
la, a palẽŋa n ẽkɛ, se'ere n soe la, nẽrba basɛba n daan
yele ẽ tɩ Azezi de la Azã sɛka n daan misri nẽrba ko'om
pʋam na n vo'oge. 8 Tɩ nẽrba basɛba yetɩ, Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa A'eli n le wa'am dũnia zuo, tɩ nẽrba basɛba
yetɩ, kʋrʋm kʋrʋm Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ayẽma n vo'oge.
9 Tɩ A'erɔdɩ yetɩ: «Mam daan botɩ ba wike Azã zuugo
mɛ, dee tɩ ãne n de ẽna wã tɩ mam wõm a yelle wãna
wã?» La a daan boorɩ tɩ a yẽ Azezi mɛ.

Azezi bɔ nẽr-kʋʋŋɔ dia

(Amatie 14:13-21, Amarkɩ 6:30-44, Azã 6:1-14)

10 Azezi karẽnbiisi pia la ayi la tɩ a daan tõm na, lebe
mɛ ka tɔgɛ pa'alɛ ẽ bãma n ẽŋɛ se'em na wuu. Tɩ Azezi
botɩ ba doose la ẽ yese kẽnkɛrŋa ka lɛm tẽŋa yʋ'ʋrɛ n
de Betisayida. 11 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la bãŋɛ ẽn sẽŋɛ zẽ'am
na, babsɛ ẽ. Tɩ a to'oge ba, tɔgɛ Nawẽnnɛ so'olʋm yelle
bɔ ba, dee botɩ bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm.
12 La wẽnnɛ n daan boe mĩ tɩ a kẽ, tɩ karẽnbiisi pia la
ayi la wa'am a zẽ'am wa yele ẽ yetɩ: «Botɩ nẽrba la sẽŋɛ
tẽn-pɩgsɩ, la yiɛ n lɛm na ka ɛ dia, la gã'a-zẽ'a, se'ere n
soe la, tɩn boe zẽ'e-sɛka wã de la mõom.» 13 Tɩ Azezi
yele ba yetɩ: «Yãma mẽŋa bɔ ba dia tɩ ba di.» Tɩ ba
lerge yetɩ: «Tõma tarɩ la borborɩ banuu, la zũma bayi
mã'a, sãn dagna tɩ tɩ sẽŋɛ ka da dia wa'am wa bɔ nẽr-
bãna wuu.» 14 La bʋraasɩ n daan boe mĩ de wʋ
tʋsanuu. Tɩ Azezi yele karẽnbiisi la yetɩ: «Basɛ-ya tɩ
nẽrba la welse zĩ'ire pinu-nu.» 15 Tɩ karẽnbiisi la botɩ
nẽrba la wuu zĩ'ire bɛla. 16 Tɩ Azezi dɩkɛ borborɩ banuu,
la zũma bayi la gorge bɩsɛ saazuum pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ
dia la ĩyã, dee fiise borborɩ la zũma la bɔ a karẽnbiisi la
tɩ ba to'oge pʋɩ nẽrba la. 17 Tɩ ba wuu di tɩgɛ, dee tɩ
karẽnbiisi la vaagɛ bõn-gito n deege pɩrɛ pɩtɔ pia la
ayi.

Apɩyɛɛrɩ yetɩ Azezi de la Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm

(Amatie 16:13-21, Amarkɩ 8:27-31)

18 Daarɛ ayɩla Azezi daan boe la kẽnkɛrŋa pʋ'ʋsra
Nawẽnnɛ, tɩ a karẽnbiisi la bɔna a zẽ'am, tɩ a soke ba
yetɩ: «Nẽrba yetɩ mam de la ãne?» 19 Tɩ ba lerge yetɩ:
«Nẽrba basɛba yetɩ fõn de la Azã sɛka n daan misri
nẽrba ko'om pʋam na, tɩ nẽrba basɛba yetɩ, fõn de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'eli, tɩ basɛba yetɩ, fõn de la kʋrʋm
kʋrʋm Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ayẽma n vo'oge.» 20 Tɩ a soke
ba yetɩ: «Dee yãma yetɩ mam de la ãne?» Tɩ Apɩyɛɛrɩ
lerge yetɩ: «Fõn de la Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm na.»
21 Tɩ Azezi kã'an ba yetɩ, ba da yele nẽra nẽra, 22 dee
yetɩ: «Dẽnɩ tɩ mam n de Nẽrsaala Dayʋa la nãmsɛ zo-
zo'e. Tẽŋa wã kẽma, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ
karẽnsãandõma nifo wʋn kẽ mam mɛ, tɩ ba kʋ mam,
la dabsa atã daarɛ mam wʋn vo'oge mɛ.»

Azezi doosgo yelle

(Amatie 16:24-28, Amarkɩ 8:34—9:1)

23 Azezi yele bɛla dee yele nẽrba la wuu yetɩ: «Nẽra
sãn bɔɔra tɩ a doose mam, dẽnɩ tɩ a basɛ a mẽŋa n
boorɩ se'em, dee sakɛ nãmsgɔ daarɛ woo wʋ nẽra n
buke a kũm dɔ-puurŋa dɔla mam. 24 Nẽr-sɛka woo n
boorɩ tɩ a gu a vɔm, a wʋn koŋe ẽ, la nẽr-sɛka n sakɛ tɩ
a koŋe a vɔm mam ĩyã, a wʋn yẽ vɔm. 25 Nẽra sãn yẽ
dũnia sɛla woo dee koŋe vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am, a yõorɔ
de la bẽm? 26 Nẽr-sɛka n zoe yãnnɛ mam ĩyã, la mam
yetɔga la ĩyã, mam n de Nẽrsaala Dayʋa la mẽ wʋn
zoe yãnnɛ la ẽ wakat-sɛka tɩ mam wʋn leme wa'am la
m na'am pãŋa, la Nawẽnnɛ, la a malɛkadõma na'am
pãŋa la. 27 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ yãma nẽr-sɛba n
boe kalam wã basɛba kãn ki, sãn dagna tɩ ba wa yẽ la
Nawẽnnɛ so'olʋm.»

Azezi nẽŋa teere

(Amatie 17:1-18, Amarkɩ 9:2-8)

28 Yetɔg-bãma poorʋm, la daan ẽŋɛ wʋ dabsa anii, tɩ
Azezi botɩ Apɩyɛɛrɩ, la Azakɩ, la Azã doose ẽ zom tãŋa
zuo tɩ a ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ. 29 La ẽn boe mĩ pʋ'ʋsra la,
tɩ a nẽŋa teege, tɩ a futo pelge yẽgra. 30 Tɩ bʋraasɩ bayi
darɛ zɛ tɔgra la ẽ. Ba de la Amoyisi, la A'eli 31 n puke ba
mẽŋa nẽegɛ la Nawẽnnɛ na'am peelem tɔgra la Azezi,
ẽŋa n wʋn ki Zerizalɛm se'em tɩ bõn-sɛka tɩ a wa'am tɩ
a ẽŋɛ la, ẽŋɛ ba'asɛ yelle. 32 La gẽem n daan tarɩ
Apɩyɛɛrɩ la a taaba la tɩ ba gĩse, yãŋa nẽegɛ yẽ Azezi n
yẽgrɩ, tɩ nẽrba bayi la zɛ a zẽ'am. 33 Tɩ nẽrba bayi la
daan bɔna mĩ tɩ ba fõrgɛ, tɩ Apɩyɛɛrɩ yele Azezi yetɩ: «M
Zuudãana, tõma n boe kalam wã, la ãn sõŋa mɛ. Basɛ

tɩ tɩ tĩ põnsɩ batã, ayɩla bɔ fõn, ayɩla bɔ Amoyisi, la ayɩla
bɔ A'eli.» A daan wen tɔgɛ mɛ, a ka mi ẽn tɔgrɩ se'em
na. 34 La ẽn daan boe mĩ tɔgra bɛla la, tɩ sawatɛ wa'am
wa lile ba la a mã'asʊm. La sawatɛ la n lile ba la,
dabeem n yõkɛ karẽnbiisi la. 35 Tɩ kõa ze'ele sawatɛ la
pʊam yetɩ: «Ẽna de la mam Dayʊa tɩ mam looge.
Selse-ya ẽ.» 36 La kõa la n tɔgɛ la, ba yẽ la Azezi mã'a n
ze. Tɩ ba daan sĩna wakat-ẽŋa ka yele nẽra nẽra bãma
n yẽ sɛla la.

Kʊlkã'arga n tarɩ bia, tɩ Azezi botɩ a yẽ ĩmã'asʊm

(Amatie 17:14-18, Amarkɩ 9:14-27)

37 Tɩ beere daan wiige, tɩ Azezi la a karẽnbiisi la ze'ele
tãŋa la zuo sige, tɩ nẽr-kʊʊŋɔ daan tʊ'ʊsɛ ẽ. 38 La bʊraa
ayɩla n daan boe nẽr-kʊʊŋɔ la pʊam tĩi tɔgɛ yetɩ:
«Karẽnsãama, mam belnɩ fʊ mɛ, bɩsɛ m bia wã. A de la
mam bi-yẽŋa, la kʊlkã'arga n dolɩ ẽ. 39 Kʊlkã'arga la
sãn ẽn girge ẽ, a botɩ a kaasra mɛ, dee luta kinki'ire, tɩ
nõtõorʊm yɛsra a nõorʊm. Kʊlkã'arga la ẽn nãmsɛ ẽ
zo'oge mɛ, pɔglʊm ẽ dee basɛ ẽ. 40 Bɛla tɩ mam belem
fʊ karẽnbiisi yetɩ, ba dige ẽ tɩ a yese, tɩ ba ka yãŋɛ.»
41 Tɩ Azezi yetɩ: «Zamãan-ẽna nẽrba, ya ka bɔ'ɔrɩ mam
sɩra, la ya ka ɩtɩ sõŋa. Mam wʊn mã'agɛ m mẽŋa la yã-
ma yuuge paagɛ la wakat-kãna?» A yele bɛla dee yele
bʊraa la yetɩ: «Tarɩ bia la wa'am.» 42 La bia la n paarɩ
Azezi zẽ'am na, tɩ kʊlkã'arga la lʊbɛ ẽ tɩ a gõgra. Tɩ
Azezi tãsɛ kʊlkã'arga la tɩ a basɛ bia la. Tɩ kʊlkã'arga la
basɛ bia la, tɩ a yẽ ĩmã'asʊm, tɩ Azezi dɩkɛ ẽ lebse a sɔ.
43 La nẽrba la wuu n yẽ Nawẽnnɛ pãn-kãtɛ la, la di'ige
ba mɛ.

Azezi tɔgɛ a kũm yelle

(Amatie 17:22-23, Amarkɩ 9:30-32)

Nẽrba la wuu daan ken ze la yɛrɩ la bõn-sɛba wuu tɩ
Azezi ẽŋɛ la. Tɩ Azezi yele a karẽnbiisi la yetɩ: 44 «Selse-
ya yetɔg-ẽna tɩ mam yetɩ m tɔgɛ wã sõŋa: Ba wʊn yõkɛ
Nẽrsaala Dayʊa la sẽŋɛ ka ẽŋɛ la nẽrsaalba nu'usum.»
45 La ba daan ka bãŋɛ a yetɔga la võorɛ. Yetɔga la daan
sʊgɛ mɛ tɩ ba ka tã'agɛ bãŋɛ a võorɛ, dee zɔta dabeem
ka soke ẽ.

Ãne n wʊn dɛna nẽr-kãtɛ Nawẽnnɛ zẽ'am?

(Amatie 18:1-5, Amarkɩ 9:33-37)

46 Azezi karẽnbiisi la daan wẽ'erɩ la nõke'ene la taaba,
bɔɔra tɩ ba bãŋɛ bãma pʊam nẽr-sɛka n wʊn dɛna nẽr-
kãtɛ gãnna. 47 Tɩ Azezi bãŋɛ ban tẽ'esrɩ se'em na, yõkɛ
bia ze'ele lɛm a mẽŋa, 48 dee yetɩ: «Nẽr-sɛka woo n
to'oge bi-pɩka n ãn wʊ ẽna mam yʊ'ʊrɛ ĩyã, a to'oge la
mam, la sɛka n mẽ to'oge mam, a to'oge la sɛka n tõm
mam na. Nẽr-sɛka n de pɩka ya zẽ'am na, ẽŋa n de nẽr-
kãtɛ.»

Nẽr-sɛka n ka sisri yãma, a de la ya nẽra

(Amarkɩ 9:38-40)

49 Tɩ Azã yele Azezi yetɩ: «Zuudãana, tõma yẽ la bʊraa
n digri kʊlkã'arsɩ la fõn yʊ'ʊrɛ tɩ ba yɛsra, la ẽŋa n ka
po dɛna tõma nẽra la ĩyã, tɩ tõma gu ẽ yetɩ a basɛ.»
50 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Da gu-ya ẽ, nẽr-sɛka n ka sisri
yãma, a de la ya nẽra.»

Samaari tẽŋa nẽrba ka bɔ Azezi sɩra

51 Dabs-sɛba tɩ Azezi daan wʊn zẽkɛ sẽŋɛ Nawẽnnɛ
yire la n daan lɛm, tɩ a kɔ'ɔn yetɩ, dẽnɩ tɩ ẽŋa sẽŋɛ Zer-
izalɛm. 52 A daan tõm na nẽrba yetɩ ba dẽŋɛ nẽŋam. Tɩ
nẽrba la daan dẽŋɛ sẽŋɛ ka kẽ Samaari tẽn-pɩka pʊam
tɩ ba mãasna sɛla woo dee gu'ura ẽ. 53 Tɩ tẽŋa la nẽrba
zagsɛ tɩ bãma kãn to'oge ẽ, ẽn we'esɩ Zerizalɛm na ĩyã.
54 La a karẽnbiisi Azakɩ la Azã n bãŋɛ bɛla la, tɩ ba soke
Azezi yetɩ: «Zuudãana, fõn boorɩ tɩ tɩ wi bugum tɩ ba
ze'ele saazuum wa di ba mɛ bɩɩ?» 55 Tɩ Azezi wẽrgɛ, gi
ba [yetɩ: «Yãma ka mi sɩ-sɛka n tarɩ ya la. 56 Nẽrsaala
Dayʊa la ka wa'am tɩ a sã'am nẽrba vɔm, a wa'am tɩ a
fãagɛ ba mɛ.»] Tɩ ba wɛ'ɛsa tẽŋa ayẽma.

Azezi doosgo yelle

(Amatie 8:19-22)

57 Ban boe sore wɛ'ɛsa la, tɩ bʊraaga yele Azezi yetɩ:
«Mam wʊn dɔla fɔ sẽnna zẽ'e-sɛba wuu tɩ fʊ wʊn sẽn-
na.» 58 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Pɩɩna tarɩ yogro mɛ, tɩ ni-
into mẽ tara tʊgrɔ, la Nẽrsaala Dayʊa la ka tarɩ zẽ'a
wʊn gã'arɛ vo'ose.» 59 Dee le yele bʊraa ayẽma mẽ
yetɩ: «Doose mam.» Tɩ bʊraa la lerge ẽ yetɩ: «Basɛ tɩ m
sẽŋɛ ka laagɛ m sɔ dee wa'am wa dɔla fɔ.» 60 Tɩ Azezi
lerge ẽ yetɩ: «Basɛ tɩ sɛba n ka tarɩ vɔm Nawẽnnɛ
zẽ'am na laagɛ ba kũm. Dee tɩ fõn sẽŋɛ ka mõolɛ
Nawẽnnɛ so'olʊm kõ-yẽlga la.» 61 Tɩ bʊraa ayɩla yele ẽ
yetɩ: «Zuudãana, mam wʊn doose fo, la basɛ tɩ m sẽŋɛ
ka keese m yir-dõma.» 62 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Nẽr-sɛ-
ka n gʊrɛ nii-kũure kɔɔra dee bɩsra poorʊm, ka tã wʊn
tõm Nawẽnnɛ so'olʊm tõoma.»

Azezi tõm a karẽnbiisi pisyopɔɩ la ayi tɩ ba sẽŋɛ ka mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga

10 Bɛla poorʊm, Azezi looge la karẽnbiisi basɛba
pisyopɔɩ la ayi tɩ a tõm ba bayi bayi tɩ ba dẽŋɛ
nẽŋa sẽŋɛ tẽn-sɛba, la zẽ'e-sɛba wuu tɩ ẽŋa mẽŋa wʊn
sẽŋɛ la. 2 A yele ba yetɩ: «Va'am na bõnkɔɔla lagsgɔ
zo'oge mɛ, la tõntõnɩba n wʊn lagsɛ bõnkɔɔla la pɔ'ɔrɩ
mɛ. Bɛla ĩyã sose-ya va'am na dãana tɩ a tõm tõntõnɩ-
ba pa'asɛ tɩ ba lagsɛ bõnkɔɔla la.» 3 Dee yãŋa yele ba
yetɩ: «Sẽŋɛ-ya, yãma ãn wʊ piisi tɩ mam tõm saasaadõ-
ma tẽŋasʊka. 4 Da dɩkɛ-ya pʊtmãanɛ, bɩɩ tãmpɔkɔ, la
da dɩkɛ-ya tagra pa'asɛ, da ze'ele-ya sore bɔ nẽra gã'a.
5 La ya sãn yetɩ ya kẽ yire pʊam, ya dẽŋɛ pʊ'ʊsɛ yire la

dõma yetɩ: ‹Nawẽnnɛ wʋn bɔ ya sũ-mã'asʋm.› 6 Nẽra sãn bɔna mĩ bɔɔra sũ-mã'asʋm, ya sũ-mã'asʋm wʋn bɔna la ẽ. La nẽra sãn ka bɔna mĩ bɔɔra sũ-mã'asʋm, ya sũ-mã'asʋm wʋn leme ya mẽŋa zẽ'am. 7 Da lɔsna-ya yiɛ, bɔna-ya yire ayɩla pʋam, yũura dee dita bõn-sɛba tɩ ba bɔ ya la, se'ere n soe la, la masɛ mɛ tɩ tõntõnna to'oge a yɔɔrɔ. 8 Ya sãn paagɛ tẽn-sɛka woo pʋam tɩ ba to'oge ya, di-ya bõn-sɛba tɩ ba bɔ ya la, 9 la ya botɩ tẽn-ẽŋa bã'adõma yẽ ĩmã'asʋm, dee yele nẽrba la yetɩ: ‹Wakatɛ lɛm mɛ tɩ Nawẽnnɛ wʋn di na'am ya tẽŋasʋka.› 10 La tẽn-sɛka woo pʋam tɩ ya kẽ tɩ ba ka to'oge ya, ya yese sore dee yele tẽŋa la nẽrba wuu yetɩ: 11 ‹Tõma pɩɩsrɩ la ya tẽŋa tẽntõnnɔ n tabɛ tõma nãma la, tɩ la pa'alɛ tɩ ya ka ẽŋɛ sõŋa. La bãŋɛ-ya tɩ wakatɛ lɛm mɛ tɩ Nawẽnnɛ wʋn di na'am nẽrba tẽŋasʋka.› 12 Mam yetɩ ya mɛ tɩ sarɩyadia daarɛ, Sodom nẽrba kãn ba yẽ toogo wʋ tẽn-ẽŋa nẽrba n wʋn yẽ toogo se'em na.

13 Korazẽ dõma, ya wʋn yẽ toogo! Betisayida dõma, ya wʋn yẽ toogo! Se'ere n soe la, tõon-yãlma sɛba n tõm ya tẽnsɩ pʋam na, daan sãn tõm nɩ na Tiiri, la Sidõ tẽnsɩ pʋam, ba wʋn teege nɩ yɛm basɛ tõon-be'ero halɩ kʋrʋm kʋrʋm, yɛ bɔra futo ẽŋɛ tãmpɛglʋm ẽŋɛ ba zuto tɩ la pa'alɛ tɩ ba teege yɛm. 14 La sarɩyadia daarɛ, la wʋn dɛna toogo bɔ yãma gãnna Tiiri, la Sidõ dõma. 15 La yãma Kapɛrnaʋm dõma, yãma tẽ'esɛ tɩ ya wʋn zẽkɛ mɛ ka paagɛ saazuum bɩɩ? Ayɛɩ, ya wʋn sige mɛ ka paagɛ bug-tẽŋa.»

16 La Azezi le yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Sɛka n selsrɩ ya yetɔga, a selsrɩ la mam yetɔga, la sɛka n zagsɛ ya, a zagsɛ la mam. La sɛka n zagsɛ mam, a zagsɛ la sɛka n tõm mam na.»

17 La karẽnbiisi pisyopɔɩ la ayi la sẽŋɛ mɛ dee leme wa'am la sũ-yẽlga wa yetɩ: «Zuudãana, baa la kʋlkã'arsɩ sakrɩ tõma nõorɛ mɛ, ban zotɩ fõn yʋ'ʋrɛ la ĩyã.» 18 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam yẽ la Asũtãana n ze'ele saazuum lui tẽŋa wʋ saaga n yãkɛ la. 19 Bãŋɛ-ya tɩ mam bɔ ya pãŋa mɛ tɩ ya nẽ bõnsɛ'ɛdõma, la nãnsɩ, dee yãŋɛ Asũtãana la a pãŋa wuu, la sɛla sɛla ka tã wʋn ẽŋɛ ya be'em. 20 La da ɩta-ya sũ-yẽlga kʋlkã'arsɩ n sakrɩ ya nõorɛ la ĩyã, ɩta-ya sũ-yẽlga ya yʋ'ʋra n gʋlsɛ Nawẽnnɛ yire vɔm gõŋɔ pʋam na ĩyã.»

Azezi ɩtɩ sũ-yẽlga

(Amatie 11:25-27;13:16-17)

21 Wakat-ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ Sɩa botɩ Azezi sũure ẽŋɛ yẽlʋm, tɩ a yetɩ: «Mam Sɔ Nawẽnnɛ n de saazuum la tẽŋa wã Zuudãana, mam pẽgrɩ fɔ, se'ere n soe la, fõn sʋgɛ bõn-bãna wã mɛ tɩ yɛm dõma la bãŋrɩba ka mina, dee pa'alɛ nẽr-sɛba n ãn wʋ kɔm-pɩgsɩ la. Ẽe, mam Sɔ, la de la fõn boorɩ bɛla la ĩyã.»

22 «Mam Sɔ dɩkɛ sɛla woo ẽŋɛ la mam nu'usum. La nẽra ka mi mam n de Nawẽnnɛ Dayʋa la n de sɛka, sãn dagna mam Sɔ la, la nẽra mẽ ka mi mam Sɔ la n de se'em, sãn dagna mam n de a Dayʋa la, la sɛba tɩ mam wʋn botɩ ba bãŋɛ ẽ na.»

23 Azezi yele bɛla dee wẽrgɛ la a karẽnbiisi la bɔba, yele bãma mã'a yetɩ: «Yãma sɛba n yẽtɩ sɛla tɩ ya yẽtɩ wã, tarɩ zu-yẽlga. 24 La mam yetɩ ya tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, la na'adõma zozo'e yʋʋn boorɩ tɩ ba yẽ yãma n yẽ sɛla la mɛ, la ba ka yẽ, ba yʋʋn boorɩ tɩ ba wõm sɛla tɩ yãma wõm na mɛ, la ba ka wõm.»

Samaari nẽra n sõŋɛ a tadãana makrɛ

25 Tɩ lɔɔ karẽnsãama isge tɩ a di Azezi yɛm bɩsɛ, soke ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, mam wʋn ẽŋɛ la wãne yẽ vɔm n ka ba'asrɩ?» 26 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ lɔɔ gõŋɔ la pʋam yetɩ bẽm? Fõn karẽŋrɩ ẽ na, a yetɩ bẽm?» 27 Tɩ a lerge yetɩ: «La yetɩ: Nõŋɛ fʋ Zuudãana Nawẽnnɛ la fʋ sũure wuu, la fʋ sɩa wuu, la fʋ pãŋa wuu, la fʋ yɛm wuu, dee nõŋɛ fʋ tadãana wʋ fõn nõŋɛ fʋ mẽŋa se'em na.» 28 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Fʋ yele sõŋa. Ẽŋɛ bɛla tɩ fʋ wʋn yẽ vɔm na.»

29 La ẽŋa n boorɩ tɩ a bɔ a mẽŋa bʋʋrɔ la, tɩ a soke Azezi yetɩ: «Ãne n de mam tadãana?» 30 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Nẽra n daan yese Zerizalɛm wɛ Zeriko, tɩ fãarba yõkɛ ẽ fã a lɔgrɔ wuu, dee wẽ ẽ tɩ a dee la a ki, tɩ ba basɛ ẽ dee fõrgɛ. 31 Tɩ Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽema ayɩla dɔla so-ẽŋa tɔlla, yẽ ẽ, lɔkɛ tole dee basɛ ẽ. 32 Tɩ Leviti nẽra mẽ wa'am tɔlla, yẽ ẽ, bʋrgɛ tole dee basɛ ẽ. 33 La Samaari nẽra n mẽ daan dolɩ so-ẽŋa tɔlla yẽ ẽ, tɩ a ninbãalga yõkɛ ẽ. 34 Tɩ a paagɛ a zẽ'am dɩkɛ dãam peege a nõtɔ la, ẽŋɛ kaam ĩmĩ vile. Yãŋa yõkɛ ẽ bã a bõŋa zuo, tarɩ ẽ sẽŋɛ sãama yire ka bɩsɛ a yelle. 35 Tɩ beere wiige tɩ a dɩkɛ lig-kõba bayi bɔ nẽr-sɛka n bɩsrɩ sãama yire yelle la, dee yele ẽ yetɩ: ‹Bɩsra a yelle, ligri la sãn pɔ'ɔgɛ, mam sãn leme, mam wʋn yɔ fɔ.› » 36 Azezi tɔgɛ bɛla kɩ'ɩlɩm dee soke ẽ yetɩ: «Nẽrba batã wã, fõn tẽ'esɛ tɩ ãne n de nẽra la tɩ fãarba yõkɛ la tadãana?» 37 Tɩ lɔɔ karẽnsãama la lerge yetɩ: «Sɛka n zoe a ninbãalga sõŋɛ ẽ na.» Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ mẽ ka ẽŋɛ bɛla.»

Amartɩ la Amaari yelle

38 Azezi la a karẽnbiisi daan sẽnnɩ mɛ ka kẽ tẽŋa ayɩla pʋam. Tɩ pɔka yʋ'ʋrɛ n de Amartɩ bɔna tẽn-ẽŋa pʋam to'oge ẽ a yire. 39 Amartɩ tarɩ la yɩbga tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Amaari. Tɩ Amaari zẽa Zuudãana Azezi nãma bɔba sɛlsra a yetɔga.

40 La Amartɩ tõoma yelle n daan mõ'ogɛ a nini, tɩ a sẽŋɛ ka yele Azezi yetɩ: «Mam Zuudãana, mam yɩbga la n basɛ tɩ mam m yɩla mã'a tõnna la, fõn yetɩ bẽm? Yele ẽ tɩ a wa'am wa sõŋɛ ma.» 41 Tɩ Zuudãana Azezi lerge ẽ yetɩ: «Amartɩ, Amartɩ, fõn botɩ fʋ yɛm n yɔɔra la yɛla zozo'e yelle. 42 La bõnɔ ayɩla mã'a n de yelkãŋkãŋɛ. Amaari looge la bõn-sõŋɔ, la nẽra nẽra kãn tã'agɛ to'oge bõn-ẽŋa a zẽ'am.»

Azezi pa'alɛ a karẽnbiisi ba wʊn pʊ'ʊsra se'em
(Amatie 6:9-13;7:7-11)

11 Azezi daan boe la zẽ'a ayɩla pʊ'ʊsra Nawẽnnɛ.
La ẽn pʊ'ʊsɛ kɩ'ɩlɩm na, tɩ a karẽnbia ayɩla yele ẽ
yetɩ: «Zuudãana, pa'alɛ tɔ tõma n wʊn pʊ'ʊsra Nawẽn-
nɛ se'em, wʊ Azã n pa'alɛ a karẽnbiisi se'em na.» 2 Tɩ a
yele ba yetɩ: «Ya sãn pʊ'ʊsra, ya yetɩ:
‹Tõma Sɔ, botɩ fʊ yʊ'ʊrɛ yẽta pẽka,
wa'am wa di na'am nẽrba tẽŋasʊka,
3 bɔ'ɔra tɔ daarɛ woo la a dia.
4 Basɛ tɩ tõon-be'ero taalɛ,
tɩ tõma mẽ basrɩ sɛba n ẽŋɛ tõma be'em taalɛ mɛ.
Da basɛ tɩ yelle paagɛ tɔ tɩ tɩ lui.› »
5 Dee le yele ba yetɩ: «Tẽ'esɛ-ya bɩsɛ, yãma nẽr-sɛka
sãn tara sɩrɛ, tɩ a wa'am a zẽ'am yʊ'ʊŋɔ wa sose ẽ yetɩ:
‹M sɩrɛ, bɔ ma borborɩ batã, 6 mam sɩrɛ n ze'ele sore
wa'am, tɩ mam ka tara sɛla wʊn bɔ ẽ tɩ a di.› 7 Tɩ a sɩrɛ
la bɔna deem dee lerge ẽ yetɩ: ‹Da dãam mam, mam
yʊ m zanõrɛ mɛ, tɩ mam la m kɔma gã, mam kãn yãŋɛ
isge bɔ fɔ fõn boorɩ sɛla la.› 8 Mam yetɩ ya mɛ tɩ, baa a
sãn põn kãn isge bɔ ẽ sɛla ban de sɩtɔ la ĩyã, a wʊn is-
ge bɔ ẽ ẽn boorɩ sɛla la mɛ, ẽn bʊlɛ ẽ na ĩyã. 9 Bɛla
mam yetɩ ya mɛ tɩ ya sose Nawẽnnɛ, tɩ a wʊn bɔ ya, ya
ɛ, tɩ ya wʊn yẽ, ya wẽ kʊlɩŋa, tɩ a wʊn yo'oge bɔ ya.
10 Se'ere n soe la, nẽr-sɛka woo n sosrɩ Nawẽnnɛ, a
wʊn bɔ ẽ. La nẽr-sɛka n eerɩ, wʊn yẽ. La nẽr-sɛka n
wẽ'erɩ kʊlɩŋa, ba wʊn yo'oge bɔ ẽ. 11 Ãne n boe yãma
pʊam tɩ a bia wʊn sose ẽ zũfo, tɩ a dɩkɛ bõnsɛla bɔ ẽ?
12 Bɩɩ a sãn sose ẽ zelle, tɩ a dɩkɛ nãŋa bɔ ẽ? 13 Yãma n
de tõon-be'ero dõma la sãn mina tɩ ya bɔ ya kɔma bõn-
sõma, Nawẽnnɛ n de ya Sɔ n boe saazuum n ãn sõŋa
la wʊn bɔ nẽr-sɛba n sosrɩ ẽ a Sɩa la gãnna.»

Azezi pãŋa gãnnɩ Asũtãana
(Amatie 12:22-30, Amarkɩ 3:22-27)

14 La Azezi daan dige la kʊlkã'arga n tarɩ bʊraa tɩ a
dɛna muko, tɩ kʊlkã'arga la daan yese, dee tɩ bʊraa la
n de muko la yãŋa tã'agɛ tɔgra, tɩ la di'ige nẽrba la.
15 Tɩ nẽrba la basɛba yele ẽ yetɩ: «Ẽn digri kʊlkã'arsɩ la,
la de la Abelzebuli n de kʊlkã'arsɩ naba la pãŋa tɩ a tarɩ
digra ba.» 16 Tɩ nẽrba basɛba bɔɔra tɩ ba makɛ ẽ bɩsɛ,
yele ẽ yetɩ, a tõm tõon-yãlma n pa'alɛ tɩ a pãŋa la ze'etɩ
la Nawẽnnɛ zẽ'am. 17 Tɩ Azezi bãŋɛ ban tẽ'esrɩ se'em
na, yele ba yetɩ: «So'olʊm sɛka woo nẽrba n welge
wẽrgɛ zɛbra la taaba, so'olʊm na wʊn sã'am mɛ. La
so'olʊm ẽŋa yiɛ mẽ wʊn lui mɛ. 18 La Asũtãana sãn
welge zɛbra la a mẽŋa, a so'olʊm na kãn tã'agɛ ze'ele.
Yãma n yetɩ mam digri kʊlkã'arsɩ la Abelzebuli pãŋa la
ĩyã tɩ mam yele bɛla. 19 Yãma n yetɩ mam digri kʊlkã'ar-
sɩ la Abelzebuli pãŋa la, yãma nẽrba tarɩ la ãn pãŋa di-
gri kʊlkã'arsɩ? Bɛla, ya nẽrba la mẽŋa n wʊn pa'alɛ tɩ ya
ka tarɩ bʊʊrɔ. 20 La de la Nawẽnnɛ pãŋa tɩ mam tarɩ di-
gra kʊlkã'arsɩ, bɛla pa'alɛ tɩ Nawẽnnɛ wa'am mɛ wa di-
ta na'am ya tẽŋasʊka. 21 Pãŋa dãana sãn mãasʊm sõŋa
la a bʊdaan-lɔgrɔ gu'ura a yire, sɛla kãn ẽŋɛ a bõn-
tarsõm. 22 La nẽra n tarɩ pãŋa gãnna ẽ sãn wa'am wa
zɛbɛ yãŋɛ ẽ, a wʊn fãagɛ la a zɛbrɛ lɔg-sɛba tɩ a te'ege
la yiɛn, dee yãŋa vaagɛ a yire lɔgrɔ la pʊɩ.
23 Nẽr-sɛka n ka boe la mam, sisri mam mɛ, la nẽr-sɛ-
ka n ka lagɩm na mam lagsra, a wɩrgrɩ mɛ.»

Kʊlkã'arga n yese dee leme makrɛ
(Amatie 12:43-45)

24 Azezi le yetɩ: «Kʊlkã'arga sãn yese dee basɛ nẽra, a
sẽŋɛ la pɔgẽntɩɩsɩ pʊam ka ɛɛra zẽ'a tɩ a vo'ose, la a
sãn ɛ zẽ'a koŋe, a yetɩ mɛ tɩ: ‹Mam wʊn lebe la m yi-sɛ-
ka tɩ m yese dee basɛ la pʊam.› 25 La a sãn lebe ka yẽ tɩ
a pɩɩsɛ mɛ malgɛ ãna sõŋa, 26 a wʊn lebe mɛ ka tarɩ
kʊlkã'arsɩ bayopɔɩ n de wẽensɩ gãnna ẽŋa mẽŋa
wa'am, tɩ ba kẽ lagɩm bɔna mĩ. Bɛla, nẽr-ẽŋa toogo
yãŋa wʊn gãnna a kʊrʊm toogo la mɛ.»

Nẽr-sɛba n sakrɩ Nawẽnnɛ yetɔga tarɩ zu-yẽlga

27 Azezi n tɔgɛ bɛla kɩ'ɩlɩm na, tɩ pɔka ze'ele nẽrba la
tẽŋasʊka tĩi tɔgɛ yetɩ: «Pɔg-sɛka n dɔgɛ fɔ, tɩ fʊ mõgɛ a
bĩ'isum na, tarɩ zu-yẽlga.» 28 Tɩ Azezi lerge yetɩ: «Nẽr-
sɛba n wõnnɩ Nawẽnnɛ yetɔga, dee sakra ɩta lan yele
se'em na, n tõn tarɩ zu-yẽlga.»

Nẽrba boorɩ tɩ ba yẽ la bõn-yãlma
(Amatie 12:38-42)

29 Nẽr-kʊʊŋɔ n lagsɛ Azezi zẽ'am zo'oge, tɩ a yele ba
yetɩ: «Zamãan-ẽna wã nẽrba de la nẽr-bɛ'ɛsɩ. Ba eerɩ la
bõn-yãlma n wʊn pa'alɛ Nawẽnnɛ pãŋa, la ba kãn yẽ
bõn-yãlma ayẽma, sãn dagna bõn-yãlma sɛka n yʊʊn
ẽŋɛ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Azonaasɩ la. 30 Bõn-sɛka n yʊʊn
ẽŋɛ Azonaasɩ la, pa'alɛ Niniivi dõma la Nawẽnnɛ pãŋa,
bɛla Nẽrsaala Dayʊa la mẽ de la sɛka n pa'alɩ zamãan-
ẽna dõma Nawẽnnɛ pãŋa. 31 Sarɩyadia daarɛ, na-pɔka
la n yʊʊn yese wẽntulle gɔbga bɔba la wʊn isge mɛ
zɛrgɛ zamãan-ẽna wã dõma ba tõon-be'ero la ĩyã.
Se'ere n soe la, a yʊʊn ze'ele la zẽ'a n zãagɛ wa'am wa
selse naba Asalomõ yɛm yetɔga la, la sɛka n gãnnɩ
Asalomõ n boe kalam, dee tɩ yãma ka sɛlsra ẽ.
32 Sarɩyadia daarɛ, Niniivi dõma mẽ wʊn isge zɛrgɛ za-
mãan-ẽna wã dõma mɛ ba tõon-be'ero la ĩyã. Se'ere n
soe la, Azonaasɩ n yʊʊn mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga bɔ ba
la, ba yʊʊn teege yɛm mɛ basɛ tõon-be'ero. La sɛka n
gãnnɩ Azonaasɩ n boe kalam, dee tɩ yãma ka teege
yɛm.»

Peelem yelle
(Amatie 5:15;6:22-23)

33 «Nẽra kãn yõ fɩtla sʊgɛ, bɩɩ dɩkɛ pɩ'ɩgɔ vuge ẽ, a
wʊn dɩkɛ ẽ zoole la sɛla zuo tɩ a nẽegɛ bɔ sɛba n kẽ'erɩ

la. 34 Fʋ nini n nẽerɩ peelem bɔ'ɔra fʋ ĩyã wʋ fɩtla la,
bɛla fʋ nini sãn ãna sõŋa, fʋ ĩyã wuu tarɩ peelem mɛ.
La fʋ nini sãn ka ãna sõŋa, fʋ ĩyã wuu boe la lika
pʋam. 35 Bɛla ĩyã, guuse tɩ bõn-sɛka n de peelem fʋ
pʋam na, da dɛna lika. 36 La fʋ ĩyã wuu sãn tara
peelem sõŋa, tɩ baa bɔbrɛ ayɩla ka tara lika, fʋ ĩyã wuu
tarɩ peelem mɛ wʋ fɩtla n tarɩ peelem nẽera bɔ'ɔra nẽr-
ba se'em na.»

Azezi zɛrgɛ Farisi dõma la lɔɔ karẽnsãandõma

(Amatie 23:1-36, Amarkɩ 12:38-40)

37 Azezi n daan tɔgɛ kɩ'ɩlɩm na, tɩ Farisi nẽra ayɩla wi ẽ
tɩ a wa'am ẽŋa yire tɩ ba di. Tɩ a sẽŋɛ ka kẽ zĩ'ire bɔna
mĩ tɩ a di. 38 Tɩ Farisi nẽra la yẽ tɩ Azezi ka peege nu'usi
wʋ ban ɩtɩ ba sisgo se'em na, dee yetɩ a di, tɩ la di'ige
ẽ. 39 Tɩ Zuudãana Azezi yele ẽ yetɩ: «Yãma Farisi dõma
peerɩ ya wama la ya laasɩ pɔa mɛ, la yãma mẽŋa pʋam
pɩrɛ la dẽgrɔ n de fãaga la pʋtʋʋlgɔ. 40 Ya de la geto! La
dagɩ Nawẽnnɛ n ẽŋɛ poorʋm na, n ken ẽŋɛ pʋam na?
41 Dɩkɛ-ya yan tarɩ sɛla la bɔ nasdõma la ya sũure wuu,
tɩ sɛla woo wʋn ãna sõŋa bɔ ya.
42 Farisi dõma, ya wʋn yẽ toogo. Se'ere n soe la, yã-
ma bɔ'ɔrɩ Nawẽnnɛ zẽvõorɔ buuri wuu pia pʋrɛ mɛ,
baa ba sãn ãna pɩka pɩka, la ya ka ɩtɩ sɛla n masɛ, la ya
ka nõŋɛ Nawẽnnɛ. La de la bõn-bãna tɩ ya wʋn dẽŋɛ
ɩta, dee yãŋa ɩta sɛla tɩ ya ɩtɩ la pa'asɛ.
43 Farisi dõma, ya wʋn yẽ toogo. Se'ere n soe la, yã-
ma eerɩ la zẽ'esɩ nẽŋa tɩ ya zĩ'ire wẽndeto pʋam, dee
bɔɔra tɩ ba nã'asra ya da'asɩ pʋam. 44 Ya wʋn yẽ toogo.
Se'ere n soe la, ya ãn wʋ yɔɔrɔ n naagɛ la tẽŋa tɩ nẽrba
nẽera ba zuto tɔlla, dee ka mina tɩ yɔɔrɔ n boe mĩ.»
45 Tɩ lɔɔ karẽnsãama ayɩla yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama,
fʋ sãn tɔgra bɛla fʋ po pɔ'ɔra la tõma wuu.» 46 Tɩ Azezi
lerge yetɩ: «Yãma lɔɔ karẽnsãandõma mẽ wʋn yẽ too-
go. Se'ere n soe la, yãma n botɩ nẽrba la ɩta se'em na,
ãn wʋ ze-tɩbsa tɩ ya zelgrɩ nẽrba la, la yãma mẽŋa ka
boorɩ tɩ ya kalʋm ba la ya nu'ubiire. 47 Ya wʋn yẽ too-
go. Se'ere n soe la, yãma mẽtɩ la yɔɔrɔ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba la. La yãma yaabdõma n yʋʋn kʋ ba. 48 La
yãma n mẽtɩ sɛba tɩ ya yaabdõma kʋ la yɔɔrɔ la, la
pa'alɛ tɩ ya sakɛ tɩ ban yʋʋn tõm se'em na ãn sõŋa mɛ.
49 Bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ n tarɩ yɛm na yʋʋn yetɩ: ‹Mam
wʋn tõm nõtɔ'ɔsrɩba, la Tõntõnɩba bɔ ba, la ba wʋn kʋ
basɛba, dee nãmsɛ basɛba.› 50 Bɛla Nawẽnnɛ wʋn
sɩbgɛ zamãan-ẽna wã dõma wʋ la de la bãma n kʋ
nõtɔ'ɔsrɩba la halɩ dũnia pĩ'iluŋo, wa paam lɛɛlɛ wã,
51 lan pɔsɛ la Abɛlɩ kʋa, halɩ wa paagɛ Azakari tɩ ba kʋ
kãabgɔ bĩmbĩnne, la Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ tẽŋasʋka la.
Mam yetɩ ya la sɩra, tɩ tõon-be'ero bãma wuu taalɛ boe
la zamãan-ẽna nẽrba zuo.
52 Yãma lɔɔ karẽnsãandõma la wʋn yẽ toogo. Se'ere n
soe la, yãma n gu'uri nẽrba tɩ ba ka bãŋra Nawẽnnɛ
sɩra. Yãma mẽŋa ka sakrɩ Nawẽnnɛ sɩra la, dee mẽ
gu'ura nẽr-sɛba n boorɩ tɩ ba sakɛ la.»
53 La Azezi n ze'ele bilam fõrgɛ la, tɩ lɔɔ karẽnsãandõ-
ma la Farisi dõma sũure ba isge la ẽ. Tɩ ba bɔɔra tɩ ba
bẽrɛ ẽ, sɔkra ẽ sokrɩsɩ zozo'e 54 bɔɔra tɩ a tɔgɛ tuuge tɩ
ba yõkɛ ẽ.

Da dɛna-ya pʋlibsum dõma

(Amatie 10:26-27)

12 Wakat-ẽŋa nẽr-kʋʋŋɔ n lagsɛ zo'oge mikra taa-
ba, nẽera taaba nãma, tɩ Azezi dẽŋɛ yele a
karẽnbiisi la yetɩ: «Guuse ya mẽŋa la Farisi dõma
pʋlibsum na n ãn wʋ dãbɩllɛ n botɩ dãam wuu kɛlla la.
2 Bõn-sɛka woo n lile wʋn lilge, la bõn-sɛka woo n sʋgɛ
wʋn puke. 3 Bɛla, bõn-sɛka woo tɩ ya tɔgɛ lika pʋam,
ba wʋn tɔgɛ ẽ na peelem pʋam tɩ nẽrba wuu wõm, la
bõn-sɛka tɩ ya waasʋm deem na, ba wʋn zom na gɔs-
gɔ mõolɛ tɩ nẽrba wuu wõm.»

La masɛ tɩ ya zɔta la Nawẽnnɛ

(Amatie 10:28-31)

4 «M sɩrdõma, mam yetɩ ya tɩ ya da zɔta dabeem la
sɛba n kʋʋrɩ ĩyã mã'a, dee ka tãna wʋn ẽŋɛ sɛla pa'asɛ
la. 5 Mam wʋn pa'alɛ ya lan masɛ tɩ ya zɔta sɛka. Zɔta-
ya Nawẽnnɛ n tã wʋn kʋ, dee tara pãŋa wʋn kẽ'esɛ ya
bug-tẽŋa la. Asɩra, zɔta-ya Nawẽnnɛ. 6 Ba ka koosrɩ
mõom niinto banuu la lig-kõba bayi mã'a? La Nawẽnnɛ
ka yĩnni baa ayɩla yelle. 7 La baa yãma zuugo zomto,
Nawẽnnɛ mi ba wuu kãllɛ mɛ. Bɛla ĩyã, da zɔta-ya
dabeem, tɩ yãma tarɩ yõorɔ gãnna niinto zozo'e mɛ.»

Sɛka n sakrɩ Azezi, Nawẽnnɛ Sɩa wʋn sõŋɛ ẽ mɛ

(Amatie 10:32-33;12:32;10:19-20)

8 «La mam yetɩ ya tɩ nẽr-sɛka woo n ze'ele nẽrba
nẽŋam yetɩ ẽŋa de la mam nẽra, mam n de Nẽrsaala
Dayʋa la mẽ wʋn ze'ele Nawẽnnɛ malɛkadõma nẽŋam
yetɩ a de la mam nẽra. 9 La nẽr-sɛka woo n sɩ'ɩsɛ nẽrba
nẽŋam tɩ ẽŋa dagɩ mam nẽra, mam mẽ wʋn sɩ'ɩsɛ
Nawẽnnɛ malɛkadõma nẽŋam tɩ a dagɩ mam nẽra.
10 La nẽr-sɛka woo n tɔgɛ Nẽrsaala Dayʋa la be'em,
Nawẽnnɛ wʋn basɛ a tõon-be'ero taalɛ, la nẽr-sɛka
woo n pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ Sɩa, Nawẽnnɛ kãn basɛ a tõon-
be'ero taalɛ.
11 Ba sãn yõgɛ ya sẽŋɛ ba wẽndeto pʋam, bɩɩ na'adõ-
ma nẽŋam, bɩɩ kɛ'ɛndõma nẽŋam tɩ ba di ya sarɩya, da
fabla-ya yan wʋn lerge se'em, bɩɩ yan wʋn tɔgɛ se'em
to'oge ya mẽŋa. 12 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ Sɩa n wʋn
pa'alɛ ya wakat-ẽŋa yan wʋn tɔgɛ se'em.»

Bõntarsa n ka tarɩ yɛm makrɛ

13 Azezi n tɔgɛ kɩ'ɩlɩm na, tɩ nẽra ayɩla n boe nẽr-
kʋʋŋɔ la pʋam yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, yele m kẽe-
ma tɩ a dɩkɛ tõma sɔ n ki dee bõn-sɛba la, pʋɩ bɔ ma m
bõnɔ.» 14 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Ãne n bɔ mam nõorɛ tɩ
m dɛna ya sarɩyadita, bɩɩ m pʋta ya bõntarsõm bɔ'ɔra

ya?» 15 Dee yele nẽrba la wuu yetɩ: «Guusra-ya ya
mẽŋa, da ɛɛra bõntarsõm zozo'e, se'ere n soe la, la
dagɩ nẽra n tarɩ bõntarsõm zo'oge ĩyã tɩ a tarɩ yõvore.»
16 A yele bɛla, dee makɛ la makrɛ bɔ ba yetɩ: «Bʊraa-
ga n daan boe dɛna bõntarsa, tɩ a vatɔ bõnkɔɔla mãalɛ
sõŋa, 17 tɩ a tẽ'esɛ a pʊtẽ'erʊm yetɩ: ‹Zẽ'a ka boe tɩ m
wʊn sũm m bõnkɔɔla la. Bɛla ĩyã, mam wʊn ẽŋɛ la
wãne?› 18 Yãŋa yele a mẽŋa yetɩ: ‹Mam mi mam wʊn
ẽŋɛ se'em. Mam wʊn wõrɛ m bã la mɛ, malgɛ mẽ bã-
kãra, sũm m bõnkɔɔla, la m sɛla woo. 19 Dee yele m
sũurum yetɩ: M tarɩ bõntarsõm zo'oge, la wʊn seke ma
paagɛ yʊʊma zozo'e. Bɛla m wʊn vo'ose mɛ di dee yũ,
dee ẽŋɛ sũ-yẽlga.› 20 Tɩ Nawẽnnɛ yele ẽ yetɩ: ‹Gergo
wã, yʊ'ʊŋ-ẽna wã m wʊn to'oge fʊ vɔm na. La ãne n
wʊn sɔna bõn-sɛba tɩ fʊ bĩŋe la?› » 21 La Azezi le yetɩ:
«La de la bɛla la nẽr-sɛka woo n lagsrɩ bõntarsõm
bĩŋra a mẽŋa ĩyã, dee ka tara sɛla sɛla Nawẽnnɛ
zẽ'am.»

Nawẽnnɛ n bɩsrɩ tɩ yelle
(Amatie 6:25-34)

22 Bɛla poorʊm, Azezi yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Bɛla
ĩyã, mam yetɩ ya tɩ ya da fabla ya vɔm yelle, ya wʊn di
sɛla, bɩɩ ya wʊn yɛ fu-sɛba la yelle. 23 Vɔm yelle gãnnɩ
dia mɛ, tɩ ĩyã yelle mẽ gãnna futo. 24 Bɩsɛ-ya gõorɔ, ba
ka bʊtɩ, ba ka lagsrɩ bõnkɔɔla, la ba ka tarɩ bãarɛ bɩɩ
dia bĩŋre zẽ'a, la Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrɩ ba dia. La yãma ka
tarɩ yõorɔ gãnna bõn-ẽgla zo'oge sɩra? 25 Ãne n boe ya
pʊam n tã wʊn pa'asɛ a vɔm woglʊm fẽfẽe ẽn fablɩ la
ĩyã? 26 La yãma sãn ka tãna wʊn ẽŋɛ bɛla n de bõn-pɩ-
ka, bẽm ĩyã tɩ yãma fabla bõn-sɛba n weege la yelle?
27 Bɩsɛ-ya mõ-puuro n ãn sõŋa se'em, ba ka tõnnɩ, ba
mẽ ka wʊgrɩ futo. La mam yetɩ ya mɛ tɩ, baa naba Asa-
lomõ na'am n yʊʊn tarɩ pãŋa la, a yʊʊn ka tã'agɛ yɛ fu-
ugo n ãn sõŋa wʊ mõ-puugo ayɩla. 28 La Nawẽnnɛ sãn
botɩ mõorɔ n boe zĩna dee tɩ ba wʊn yõ ba bugum
beere ãna sõŋa bɛla, a kãn bɩsɛ ya yelle sõŋa gãnna
bɛla mɛ bɩɩ? Bẽm tɩ yãma ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra zo'oge?
29 Da basɛ-ya tɩ yan wʊn di sɛla, bɩɩ yan wʊn yũ sɛla
yelle pakɛ ya. 30 La de la nẽr-sɛba n ka mi Nawẽnnɛ n
eerɩ bõn-bãma wuu. La yãma Sɔ Nawẽnnɛ mi tɩ yãma
boorɩ bõn-bãma wuu mɛ. 31 Ɛ-ya Nawẽnnɛ so'olʊm na
gãnna wuu, tɩ a wʊn bɔ ya bõn-bãma pa'asɛ.»

Bõntarsõm n ka sã'anɩ
(Amatie 6:19-21)

32 «M nẽrba, ya ka zo'oge, la da zɔta-ya dabeem,
se'ere n soe la, la paagɛ ya Sɔ Nawẽnnɛ yɛm mɛ tɩ a
yetɩ a bɔ ya a so'olʊm. 33 Koose-ya yãma n tarɩ sɛla la
dɩkɛ ligri la bɔ nasdõma. Ya sãn ẽŋɛ bɛla, ya eerɩ la
bõntarsõm n ka sã'anɩ. Ɛ-ya bõntarsõm tɩ ba bɔna
Nawẽnnɛ yire wakatɛ wuu, bilam tɩ nayigba kãn tã'agɛ
zũ, tɩ bõn-mõgla mẽ kãn tã'agɛ sã'am ba. 34 Se'ere n
soe la, ya bõntarsõm n boe zẽ'a na, ya pʊtẽ'era mẽ boe
la bilam.»

Mãasʊm-ya gu'ura

35 Azezi le yetɩ: «Mãasʊm-ya lʊ ya sagãna ya sɩɩsɩ tɩ
ya wʊn tã'agɛ tõm, dee yõ ya fɩtladõma, 36 ãna wʊ nẽr-
ba n gu'uri ba zuudãana n wʊn ze'ele pɔgdire kibsa
wa'am, tɩ a sãn wa'am wa wi, tɩ ba yo'oge yaŋa tɔtɔ bɔ
ẽ. 37 Tõntõn-sɛba tɩ ba zuudãana wʊn paam tɩ ba ze
gu'ura ẽ, tarɩ zu-yẽlga. Mam yetɩ ya la sɩra tɩ, a wʊn
basɛ tɩ ba zĩ'ire, tɩ zuudãana la mẽŋa mãasʊm wa pʊɩ
ba dia. 38 A sãn wa'am sõnsʊa, bɩɩ bewiine, wa yẽ tɩ ba
ken gu'ura ẽ, ba tarɩ zu-yẽlga. 39 Bãŋɛ-ya tɩ yidãana sãn
mina wakat-sɛka tɩ nayiga wʊn wa zũ ẽ, a wʊn gu'ura a
yire mɛ kãn basɛ tɩ nayiga la kẽ zũ ẽ. 40 Bɛla, yãma mẽ
mãasʊm zɛ sõŋa, tɩ Nẽrsaala Dayʊa la sẽm na wakat-
sɛka tɩ yãma ka tẽ'esrɩ tɩ a wʊn wa'am na.»

Tõntõnna masɛ mɛ tɩ a ɩta a zuudãana n boorɩ se'em na
(Amatie 24:45-51)

41 Tɩ Apɩyɛɛrɩ soke ẽ yetɩ: «Zuudãana, fõn makɛ
makrɛ ẽna wã la tõma mã'a bɩɩ, nẽrba wuu?» 42 Tɩ Zu-
udãana Azezi lerge ẽ yetɩ: «Ãne n de tõntõn-sõŋɔ n tarɩ
yɛm? La de la ẽŋa tɩ a zuudãana wʊn yetɩ a bɩsra a yire
yelle, bɔ'ɔra a tõntõnɩba dia wʊ lan masɛ, dee sẽŋɛ
sore. 43 Zuudãana la sãn leme wa yẽ tɩ tõntõnna la tõm
wʊ ẽŋa n yele se'em na, tõntõnna la tarɩ zu-yẽlga.
44 Mam yetɩ ya la sɩra tɩ, a zuudãana la wʊn dɩkɛ ẽŋa n
tarɩ sɛla la wuu bɔ ẽ mɛ tɩ a bɩsra.
45 La tõntõnna la sãn tẽ'esɛ yetɩ, ẽŋa zuudãana la yu-
uri mɛ ka kulna, yãŋa wẽ'era tõntõn-bʊraasɩ, la tõntõn-
pɔgsɩ, dita, dee yũura bugra, 46 a zuudãana la wʊn ku-
lum na daar-sɛka tɩ a ka tẽ'esrɩ tɩ a wʊn wa'am, la
wakat-sɛka tɩ a ka mi, wa di'ige ẽ. La a wʊn dige ẽ mɛ
botɩ a lagɩm na sɛba n ka bɔ ẽŋa sɩra la yẽ sɩbgrɛ.
47 Tõntõn-sɛka n mi a zuudãana n boorɩ se'em, dee ka
mãasʊm bɩɩ ka tõm ẽn boorɩ se'em na, ba wʊn wẽ ẽ
mɛ zozo'e. 48 La tõntõn-sɛka n ka mi a zuudãana n
boorɩ se'em, dee ẽŋɛ sɛla n masɛ tɩ ba wẽ ẽ, ba wʊn
wẽ ẽ na fẽe. Sɛka tɩ ba bɔ ẽ zo'oge, ba mẽ wʊn soke ẽ
yɛla zozo'e yelle mɛ, la sɛka tɩ ba gu'ule ẽ zo'oge, ba
mẽ wʊn soke ẽ halɩ yɛla zozo'e yelle gãnna mɛ.»

Nẽr-sɛba n ka dolɩ Azezi wʊn welge mɛ la sɛba n dolɩ Azezi
(Amatie 10:34-36)

49 «Mam wa'am tɩ m tʊʊrɛ la bugum dũnia wã zuo, la
mam boorɩ nɩ mɛ zozo'e tɩ bugum na põn darɛ dita.
50 La dẽnɩ tɩ mam yẽ nãmsgɔ zozo'e wʊ mam mise la
ko'om pʊam na, la a yelle la wʊn nãmsɛ mam mɛ halɩ
tɩ la wa ẽŋɛ ba'asɛ. 51 Ya tẽ'esɛ tɩ mam wa'am tɩ m botɩ
nẽrba nõorɛ n dɛna ayɩla dũnia zuo bɩɩ? Ayɛɩ, mam

yetɩ ya tɩ mam tarɩ la welgre wa'am. 52 La, lan pɔsɛ lɛɛlɛ
wã wɛ'ɛsa, nẽrba banuu sãn bɔna yire ayɩla pʋam, nẽr-
ba batã wʋn welge mɛ sisra nẽrba bayi la, tɩ nẽrba
bayi la mẽ sisra nẽrba batã la. 53 La sɔ wʋn sise a
dayʋa, tɩ dayʋa mẽ sise a sɔ. La ma wʋn sise a pɔyʋa,
tɩ pɔyʋa mẽ sise a ma. La dayʋa pɔga wʋn sise a sɩra
ma, tɩ sɩra ma mẽ sise a dayʋa pɔga.»

Bãŋɛ-ya bõn-sɛba n ɩtɩ lɛɛlɛ wã võorɛ bɔkɛ

(Amatie 16:2-3)

54 Tɩ Azezi yele nẽr-kʋʋŋɔ la yetɩ: «Ya sãn yẽ tɩ wara
sobge bɔbrɛ ayẽma, ya yetɩ mɛ tɔtɔ tɩ saaga wʋn ni
mɛ, tɩ a sɩrɩ ni. 55 La ya sãn le yẽ tɩ kʋsebgo vugri bɔbrɛ
ayẽma, ya yetɩ mɛ tɩ wɔlgɔ lɛm mɛ, tɩ wɔlgɔ wʋn sɩrɩ
paagɛ. 56 Pʋlibsum dõma wã! Yãma bɩsrɩ mɛ mina
tẽŋa, la saazuum yɛla n ãn se'em. La bẽm tɩ yãma ka
mina bõn-sɛba n ɩtɩ lɛɛlɛ wã võorɛ bɔkɛ?»

Malgɛ fʋ yɛla la Nawẽnnɛ

(Amatie 5:25-26)

57 «Bẽm tɩ ya mẽŋa ka tẽ'esɛ bãŋɛ sɛla n masɛ tɩ ya
wʋn ẽŋɛ bɔkɛ? 58 Fʋ sãn tara yelle la nẽra, tɩ a tarɩ fʋ
wɛ'ɛsa sarɩyadia zẽ'am, mõrgɛ tɩ ya mãalɛ yelle la sore,
tɩ a da dɩkɛ fʋ bɔ sarɩyadita, tɩ a tɔgɛ fʋ yetɔga la dɩkɛ
fʋ bɔ gu'ura, tɩ a kẽ'esɛ fɔ yʋ'a deem. 59 Mam yetɩ fʋ la
sɩra, tɩ fʋ kãn yẽ sore yese yʋ'a deem na, halɩ tɩ fʋ wʋn
wa yɔ fʋ sãnnɛ na wuu ba'asɛ.»

Teege-ya yɛm basɛ tõon-be'ero

13 La wakat-ẽŋa nẽrba basɛba n wa'am wa tɔgɛ
pa'alɛ Azezi, gɔmna Apilatɩ n daan botɩ ba kʋ
Galile nẽrba basɛba wakat-sɛka tɩ ba boe mĩ kãabra
bɔ'ɔra Nawẽnnɛ, tɩ ba zɩɩm yese gaam na kãabgɔ la
zɩɩm. 2 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Yãma tẽ'esɛ tɩ Galile nẽr-
bãma n daan yẽ nãmsgɔ ẽŋa la, bãma n de tõon-
be'ero dõma gãnna Galile dõma basɛba la bɩɩ? 3 Mam
yetɩ ya tɩ ayɛɩ, yãma sãn ka teege yɛm basɛ tõon-
be'ero, yãma wuu mẽ wʋn sã'am na bɛla. 4 La nẽrba
pia la anii tɩ de-tʋgma yʋʋn lui kʋ ba Silo tẽŋa la, yãma
tẽ'esɛ tɩ bãma n de tõon-be'ero dõma gãnna Zerizalɛm
nẽrba basɛba la bɩɩ? 5 Mam yetɩ ya tɩ ayɛɩ, yãma sãn ka
teege yɛm basɛ tõon-be'ero, yãma wuu mẽ wʋn sã'am
na bɛla.»

Kẽnkãŋa n ka wɔnnɩ makrɛ

6 Azezi le makɛ la makrɛ ẽna wã yetɩ: «Bʋraaga n tarɩ
kẽnkãŋa n sele a va'am pʋam, yãŋa wa'am tɩ a bɩsɛ a
sãn tara biɛ, ka yẽ sɛla sɛla. 7 Tɩ a yele va'am na gu'ura
yetɩ: ‹Bɩsɛ, yʋʋma atã n wãna tɩ mam sẽnnɩ dee ka yẽ-
ta biɛ kẽnkãŋa wã zuo. Sɛ ẽ basɛ, tɩ a yẽrɛ la zẽ'a.› 8 Tɩ
gu'ura la lerge ẽ yetɩ: ‹Zuudãana, basɛ ẽ yʋʋn-ẽna
mã'a, tɩ mam wʋn kɔ gilge a tille, ẽŋɛ bugulgo basɛ ẽ,
9 la yʋʋnɛ sãn kaagɛ tɩ a wɔm, la ãn sõŋa, la a sãn ken
ka wɔm, fʋ yãŋa sɛ ẽ basɛ.› »

Azezi botɩ pɔka yẽ ĩmã'asʋm vo'osgo daarɛ

10 Azezi daan boe la Zifdõma wẽndeem vo'osgo daarɛ
zãsna nẽrba, 11 tɩ pɔka ayɩla bɔna mĩ tɩ kʋlkã'arga tara
ẽ botɩ a dɛna kobgo paagɛ yʋʋma pia la anii, yũre ka
tãna wʋn dɔ'ɔgɛ. 12 Tɩ Azezi yẽ pɔka la, wi ẽ yetɩ: «Pɔka,
fʋ yẽ yolsgo, fʋ bã'aga la basɛ fɔ.» 13 Dee dɩkɛ a nu'usi
paglɛ pɔka la zuo, tɩ bã'aga la basɛ pɔka la bilam
mẽŋa, tɩ a tã'agɛ dɔ'ɔra, yãŋa pẽgra Nawẽnnɛ. 14 Tɩ
wẽndeego la naba sũure isge la Azezi, ẽŋa n botɩ pɔka
la yẽ ĩmã'asʋm vo'osgo daarɛ la ĩyã. Tɩ a yele nẽrba la
yetɩ: «Dabsa ayoobɩ n boe tɩ ya tãna wʋn tõm. Wa'am-
ya dabs-bãma pʋam wa tɩbɛ ya mẽŋa, dee da sẽnna
vo'osgo daarɛ tɩbra ya mẽŋa.» 15 Tɩ Zuudãana Azezi
lerge ẽ yetɩ: «Pʋlibsum dõma wã! Yãma nẽra woo ka
lorgrɩ a lɔlga, bɩɩ a bõŋa sẽnna yũula ko'om vo'osgo
daarɛ mɛ bɩɩ? 16 Tɩ pɔg-ẽna wã n de Abraham yɩɩŋa tɩ
Asũtãana lʋ ẽ yʋʋma pia la anii wã, la ka narɩ tɩ mam
lorge ẽ vo'osgo daarɛ?» 17 La ẽŋa n yele bɛla la, tɩ yãn-
nɛ yõkɛ a bɛ'ɛba la wuu, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la wuu sũure ẽŋɛ
yẽlʋm la a tõon-yãlma sɛba wuu tɩ a ẽŋɛ la.

Nawẽnnɛ so'olʋm wõn na bẽm?

(Amatie 13:31-33, Amarkɩ 4:30-32)

18 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Nawẽnnɛ so'olʋm wõn na
bẽm? La mam wʋn dɩkɛ la bẽm makɛ la ẽ? 19 A ãn wʋ
sɔ'ɔrɔ biire tɩ nẽra bʋrɛ a va'am pʋam, tɩ a bɩ lebge tɩ-
kãtɛ. Tɩ niinto sẽnna tɛ'ɛra ba tʋgrɔ a wila zuo.»
20 La a le yetɩ: «Mam wʋn le dɩkɛ la bẽm makɛ la
Nawẽnnɛ so'olʋm? 21 A ãn wʋ dãbɩllɛ tɩ pɔka dɩkɛ gaam
na borborɩ zom la-kãra batã wẽ, tɩ dãbɩllɛ la botɩ ba
wuu uke.»

Nẽrba n wʋn ẽŋɛ se'em kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm

(Amatie 7:13-14,21-23)

22 Azezi daan we'esɩ la Zerizalɛm dɔla tẽn-kãra la tẽn-
pɩgsɩ pʋam zãsna nẽrba. 23 Tɩ nẽra soke ẽ yetɩ: «Zu-
udãana, nẽrba fẽe mã'a n wʋn yẽ fãarɛ bɩɩ?» Tɩ a lerge
ba yetɩ: 24 «Nargɛ-ya pãŋa doose zanõrɛ n ãn mika kẽ
Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam, tɩ mam yetɩ ya mɛ tɩ nẽrba
zozo'e wʋn wa ɛɛra mɛ tɩ ba kẽ, la ba kãn yãŋɛ. 25 La
wakatɛ sãn paagɛ, yidãana wʋn isge yʋ yaŋa la mɛ, la
ya sãn weege yẽŋa, ya wʋn wẽ'era mɛ kɔkɔ yetɩ: ‹Zu-
udãana, yo'oge tɩ tɩ kẽ.› La a wʋn lerge ya yetɩ: ‹Mam
ka mi yãma n ze'ele zẽ'a.› 26 La ya wʋn yele ẽ yetɩ:
‹Dagɩ tõma la fõn n daan lagɩm dita, dee yũura, tɩ fʋ
sẽnna tõma tẽŋam zãsna nẽrba?› 27 La a wʋn le lerge
ya yetɩ: ‹Mam ka mi yãma n ze'ele zẽ'a, fõrgɛ ya mam
zẽ'am, yãma de la tõon-be'ero dõma.› 28 La ya wʋn ka
yẽ Abraham, la A'izakɩ, la Azakɔbɩ, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-
rɩba wuu, tɩ ba boe Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam, la yãma

wʊn weege la yẽŋa kɛlla dee dɩkɛ ya nu'usi gɩ nõorʊm.
29 La nẽrba wʊn yese dapɔ-bɔba, la zanõ-bɔba, la zʊʊgɔ
bɔba, la gɔbga bɔba wa'am wa zĩ'ire Nawẽnnɛ so'olʊm
pʊam di. 30 Bãŋɛ-ya tɩ nẽrba basɛba n de poorʊm dõ-
ma wʊn lebge nẽŋam dõma, tɩ basɛba n mẽ de nẽŋam
dõma wʊn wa lebge poorʊm dõma.»

Azezi sũure sã'am mɛ Zerizalɛm dõma ĩyã

(Amatie 23:37-39)

31 La wakat-ẽŋa tɩ Farisi dõma basɛba sẽŋɛ ka yele
Azezi yetɩ: «Basɛ kalam dee sẽŋɛ zẽ'a ayẽma, tɩ Naba
A'erɔdɩ eerɩ fʊ mɛ tɩ a kʊ.» 32 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Sẽŋɛ-
ya ka yele yɛm be'ero dãana la yetɩ: ‹Zĩna la beesã,
mam wʊn dige kʊlkã'arsɩ mɛ tɩ ba yese, dee botɩ
bã'adõma yẽ ĩmã'asʊm, la dabsa atã daarɛ tɩ mam
wʊn ba'asɛ m tõoma la wuu.› 33 La dẽnɩ tɩ mam sẽŋɛ m
sẽnnɛ na zĩna, la beesã, la dabsa atã daarɛ, se'ere n
soe la, la ka masɛ tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ki zẽ'a ayẽma,
sãn dagna Zerizalɛm pʊam.
34 Zerizalɛm nẽrba, Zerizalɛm nẽrba, yãma kʊʊrɩ la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, dee lɔbra sɛba tɩ Nawẽnnɛ tõm
ba ya zẽ'am la kuga kʊʊra. Nõorɛ faa tɩ mam boorɩ tɩ
m lagsɛ ya wʊ nõ-yã'aŋa n lagsrɩ a kɔma ũna a kem-
pagsɩ pʊam se'em na, tɩ ya ka bɔɔra. 35 Bɛla, Nawẽnnɛ
wʊn basɛ ya tẽŋa bɔ ya, tɩ a lebge daboto. Mam yetɩ ya
tɩ ya kãn le yẽ mam, halɩ tɩ ya wʊn wa yetɩ: ‹Pẽgɛ-ya
sɛka n sẽm na Zuudãana Nawẽnnɛ yʊ'ʊrɛ la.› »

Azezi botɩ bʊraaga yẽ ĩmã'asʊm vo'osgo daarɛ

14 Vo'osgo daarɛ ayɩla tɩ Azezi daan sẽŋɛ Farisi dõ-
ma naba ayɩla yire tɩ ba di. Tɩ nẽrba la n boe mĩ
na bɩsra ẽn wʊn ẽŋɛ se'em. 2 La bʊraaga ayɩla n boe
mĩ tɩ ĩ-fʊʊsŋɔ bã'aga tara ẽ, tɩ a zɛ Azezi nẽŋam. 3 Tɩ
Azezi soke lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma la yetɩ:
«Sore boe tɩ nẽra botɩ nẽrba yẽ ĩmã'asʊm vo'osgo
daarɛ bɩɩ, sore ka boe?» 4 Tɩ ba sĩna. Tɩ Azezi botɩ
bʊraaga la yẽ ĩmã'asʊm, basɛ ẽ tɩ a kule. 5 Dee soke ba
yetɩ: «Ãne n boe yãma pʊam tɩ a dayʊa, bɩɩ a lɔlga wʊn
lui lʊa pʊam vo'osgo daarɛ tɩ a kãn zoe tɔtɔ sẽŋɛ ka
yaagɛ ẽ?» 6 Tɩ ba makɛ tɩ ba lerge ẽ koŋe.

Dɛna-ya sik-m-mẽŋa dõma

7 Tɩ Azezi yẽ nẽr-sɛba tɩ ba wi tɩ ba wa'am wa di la n
loosrɩ zẽ'e-sõma zĩ'ita, tɩ a makɛ makrɛ yele ba yetɩ:
8 «Nẽra sãn ẽŋɛ pɔgdire kibsa wi fo, da kãn sẽŋɛ ka
zĩ'ire zẽ'e-sõŋɔ, tã tɩ a mẽ wi la nẽra n gãnnɩ fõn. 9 Tɩ
sɛka n wi ya wuu la, da wa'am wa yele fʊ yetɩ: ‹Isge,
dee tɩ ẽna zĩ'ire.› Tɩ fʊ yãŋa isge sẽŋɛ ka zĩ'ire poorʊm
poorʊm la yãnnɛ. 10 Nẽra sãn wi fo, sẽŋɛ ka zĩ'ire
poorʊm, tɩ sɛka n wi fʊ la sãn wa'am yẽ fɔ, a wʊn yetɩ:
‹M sɩrɛ, wa'am wa zĩ'ire nẽŋam.› Bɛla tɩ fʊ wʊn yẽ
nã'asgɔ nẽr-sɛba tɩ fʊ zĩ la ba la zẽ'am. 11 Nẽr-sɛka woo
n zẽkrɩ a mẽŋa, Nawẽnnɛ wʊn sike ẽ, la nẽr-sɛka n
sikri a mẽŋa, Nawẽnnɛ wʊn zẽkɛ ẽ.»
12 La Azezi yele sɛka n wi ẽ na yetɩ: «Fʊ sãn yetɩ fʊ
ẽŋɛ dia wʊntɛɛŋa, bɩɩ yʊ'ʊŋɔ wi nẽrba tɩ ba wa'am wa
di, da wi'ira fʊ sɩrdõma, bɩɩ fʊ sɔbiisi, bɩɩ fʊ nẽrba, bɩɩ
fʊ sawiiba n de bõntatba, se'ere n soe la, ba mẽ wʊn
wa ẽŋɛ bɛla daar-sɛka mɛ wi fo lebse bɛla sãnnɛ. 13 Fʊ
sãn yetɩ fʊ ẽŋɛ dia wi nẽrba tɩ ba wa'am di, wi nasdõ-
ma, la kɔɔrnɔ, la wɔbsɩ, la fɔɔsɩ. 14 Fʊ sãn ẽŋɛ bɛla, fʊ
wʊn tara zu-yẽlga, se'ere n soe la, ba kãn yãŋɛ ẽŋɛ leb-
se fo. Bɛla, wakat-sɛka tɩ Nawẽnnɛ wʊn botɩ nẽr-sɛba
n ẽŋɛ sɛla n masɛ a yɛm na vo'oge la, fʊ wʊn yẽ yɔɔrɔ.»

Kibs-kãtɛ makrɛ

(Amatie 22:1-10)

15 La nẽrba la n lagsɛ zẽa dia zẽ'a la Azezi la, ba wõm
ẽn yele se'em na mɛ, tɩ nẽra ayɩla yele ẽ yetɩ: «Nẽr-sɛ-
ka woo n wʊn po di dia Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam na
tarɩ zu-yẽlga.» 16 Tɩ Azezi makɛ makrɛ bɔ ẽ yetɩ: «Bʊraa
ayɩla n daan boe, ẽŋɛ dia zozo'e, wi nẽrba zozo'e tɩ ba
wa'am wa di. 17 Tɩ dia la wakatɛ paagɛ, tɩ a tõm a tõn-
tõnna yetɩ, a sẽŋɛ ka yele nẽrba la tɩ ẽŋa yetɩ: ‹Wa'am-
ya tɩ mam mãasʊm ba'asɛ mɛ gu'ura ya.› 18 Tɩ ba nẽra
woo yɛta lan pakɛ ẽŋa se'em, tɩ ẽŋa sɔsra sugri.
Pɔspɔsɩ dãana la yele ẽ yetɩ: ‹Mam da la va'am, tɩ m
sẽŋɛ ka bɩsɛ lan ãn se'em, bɛla tɩ mam sɔsra ẽ sugri.›
19 Tɩ ayɩla yetɩ: ‹Mam da la nii-kɔɔrsɩ pia bɔɔra tɩ m
makɛ ba bayi bayi kɔ bɩsɛ, bɛla tɩ mam sɔsra ẽ sugri.›
20 Tɩ ayẽma mẽ yetɩ: ‹Mam di la pɔg-sãana, bɛla tɩ mam
kãn yãŋɛ wa'am.›
21 Tɩ tõntõnna la lebe ka tɔgɛ bɛla bɔ a zuudãana la.
Tɩ a zuudãana la sũure yĩige, tɩ a yele a tõntõnna la
yetɩ: ‹Yese tɔtɔ sẽŋɛ tẽŋa la sorɔɔrɔ zuto ka tarɩ nasdõ-
ma, la kɔɔrnɔ, la fɔɔsɩ, la wɔbsɩ wa'am tɩ ba di.› 22 Tɩ
tõntõnna la sẽŋɛ ka ẽŋɛ a zuudãana la n yele se'em na,
dee yele ẽ yetɩ: ‹M zuudãana, fõn yetɩ mam ẽŋɛ se'em
na, mam ẽŋɛ mɛ, la zẽ'a ken dee mɛ.› 23 Tɩ zuudãana la
le yele a tõntõnna la yetɩ: ‹Yese tẽŋa la pʊam sẽŋɛ
sorɔ-pɩgsɩ la wuu zuo, ka mõrgɛ tarɩ nẽrba la wa'am tɩ
ba kẽ tɩ mam yire pɩrɛ.›
24 La mam yetɩ yãma mɛ tɩ nẽr-sɛba tɩ mam dẽŋɛ yele
ba tɩ ba wa'am, tɩ ba zagsɛ la, ba nẽra nẽra kãn le
malɩn di mam dia la.»

Azezi karẽnbia n masɛ tɩ a ẽŋɛ se'em

(Amatie 10:37-38;5:13, Amarkɩ 9:50)

25 Azezi daan sẽnnɩ mɛ, tɩ nẽr-kʊʊŋɔ dɔla ẽ, tɩ a gelge
yele ba yetɩ: 26 «Nẽra sãn yetɩ a doose mam dee ka
nõŋɛ mam gãnna a sɔ, la a ma, la a pɔga, la a kɔma, la
a sɔbiisi, la a tãpa, bɩɩ a sãn ka nõŋɛ mam gãnna a
mẽŋa vɔm, a kãn tã'agɛ dɛna mam karẽnbia. 27 La sɛka
woo n ka sakɛ nãmsgɔ wʊ nẽra n zɛɛrɩ a kũm dɔ-pu-
urŋa dɔla mam, a kãn tã'agɛ dɛna mam karẽnbia.

28 Ya mi tɩ nẽra sãn bɔna ya pʋam bɔɔra tɩ a mẽ de-
tʋgma, a wʋn dẽŋɛ zĩ'ire mɛ geele bɩsɛ, ẽn tarɩ se'em
na wʋn seke tɩ a yãŋɛ mẽ ba'asɛ, bɩɩ la kãn seke? 29 La
sãn dagna bɛla, a sãn ẽebɛ ẽbrɛ dee ka yãŋɛ mẽ
ba'asɛ, sɛba wuu n yẽ bɛla la wʋn la ẽ mɛ 30 yetɩ: ‹Nẽr-
ẽna ẽebɛ la deego, dee ka yãŋɛ mẽ ba'asɛ.› 31 Bɩɩ naba
sãn wɛ'ɛsa tɩ a zɛbɛ la a na-tadãana, dẽnɩ tɩ a dẽŋɛ
tẽ'esɛ bɩsɛ, ẽŋa n tarɩ nẽrba tʋspia la, a wʋn tã'agɛ
zɛbɛ la na-sɛka n tarɩ nẽrba tʋspisyi, bɩɩ a kãn tã'agɛ?
32 La a sãn bãŋɛ tɩ a kãn tã'agɛ, naba ayẽma la n ken
zãagɛ la, a wʋn dẽŋɛ tõm na a tõntõnɩba tɩ ba sẽŋɛ na-
ba la zẽ'am ka soke ẽ bɩsɛ, bãma wʋn ẽŋɛ la wãne tɩ
zɛbrɛ la ba'asɛ. 33 Bɛla mẽ, yãma nẽr-sɛka woo n ka
basrɩ bõn-sɛba wuu tɩ a tarɩ la, ka tã wʋn dɛna mam
karẽnbia.
34 Yaarʋm ãn sõŋa mɛ, la a sãn sabgɛ, ba wʋn ẽŋɛ la
wãne botɩ a le ãna yẽlʋm? 35 A ka le tara yõorɔ la tẽŋa,
la a ka tã wʋn dɛna bugulgo mẽ, ba lobrɩ ẽ basra mɛ.
Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse sõŋa sõŋa.»

Pesgo, la lagfɔ n bɔɩ makrɛ
(Amatie 18:12-14)

15 Lampo-tɔ'ɔsrɩba, la tõon-be'ero dõma zozo'e n
daan sẽŋɛ Azezi zẽ'am tɩ ba selse a yetɔga. 2 Tɩ
Farisi dõma, la lɔɔ karẽnsãandõma la yõnna yetɩ:
«Bʋra-ẽna wã to'orɩ la tõon-be'ero dõma, dee dita la
ba.» 3 Tɩ Azezi makɛ makrɛ wã soke ba yetɩ: 4 «Bʋra-kã-
na n boe ya pʋam tara piisi kɔbga, tɩ ayɩla sãn bɔɩ, tɩ a
kãn lagsɛ piisi piswɛɩ la awɛɩ la basɛ dũnsẽkam, dee
sẽŋɛ ka ɛ ayẽma n bɔɩ la halɩ yãŋa yẽ ẽ? 5 La a sãn yẽ ẽ,
a wʋn yõkɛ ẽ mɛ buke la sũ-yẽlga. 6 La a sãn kule yire,
a wʋn wi a sɩrdõma, la a sawiiba mɛ yele ba yetɩ:
‹Naagɛ-ya la mam tɩ tɩ ẽŋɛ sũ-yẽlga, se'ere n soe la,
mam yẽ m pesgo la n bɔɩ la mɛ.› 7 Bɛla mam yetɩ ya tɩ
tõon-be'ero dãana ayɩla sãn teege yɛm basɛ tõon-
be'ero, sũ-yẽlga boe Nawẽnnɛ yire pʋam la bɛla gãnna
nẽr-sõma piswɛɩ la awɛɩ n ka eerɩ tɩ ba teege yɛm.
8 Bɩɩ, pɔg-kãna n boe wʋn tara lig-kõba pia, tɩ ayɩla
sãn bɔɩ, tɩ a kãn yõ fɩtla pɩɩsɛ deego la ɛ lagfɔ la sõŋa
halɩ wa yẽ ẽ? 9 La a sãn yẽ ẽ, a wʋn wi a sɩrdõma, la a
sawiiba mɛ yele ba yetɩ: ‹Naagɛ-ya la mam tɩ tɩ ẽŋɛ sũ-
yẽlga, se'ere n soe la, mam yẽ m lagfɔ la n bɔɩ la mɛ.›
10 Bɛla mam yetɩ ya tɩ tõon-be'ero dãana ayɩla sãn
teege yɛm basɛ tõon-be'ero, sũ-yẽlga boe Nawẽnnɛ
malɛkadõma zẽ'am na bɛla.»

Budibla n basɛ a sɔ yire, la a kẽema makrɛ

11 Tɩ Azezi le yele ba yetɩ: «Bʋraa n daan boe tara a
dayɔɔsɩ bayi. 12 Tɩ yɩbga la yele a sɔ yetɩ: ‹M sɔ, pʋɩ fʋ
bõntarsõm na bɔ mam m bõnɔ.› Tɩ a sɔ pʋɩ a bõn-
tarsõm na bɔ ba. 13 Tɩ la ẽŋɛ dabsa fẽe, tɩ yɩbga la lagsɛ
a bõntarsõm na wuu yese sẽŋɛ tẽŋa n zãagɛ, ka tõm
tõon-yooro sã'am ẽn tarɩ sɛla la wuu. 14 La ẽn sã'am a
bõntarsõm na wuu ba'asɛ la, kɔm kãtɛ n wa'am tẽŋa la
pʋam, tɩ a ka le tara sɛla wʋn di. 15 Tɩ a sẽŋɛ tẽŋa la
nẽra ayɩla zẽ'am tɩ a dɩkɛ ẽ tɩ a tõnna. Tɩ nẽra la dɩkɛ ẽ
botɩ a sẽŋɛ mõom ka gu'ura a kurkurdõma. 16 Tɩ a kɔm
dõnna tɩ a bɔɔra tɩ a di kurkuri dia. Tɩ nẽra nẽra ka bɔ
ẽ. 17 Tɩ a tẽ'esɛ a sũurum yetɩ: ‹Mam sɔ tarɩ tõntõnɩba
zo'oge mɛ tɩ ba dita tɩgra dee basra, dee tɩ mam bɔna
kalam kiira la kɔm.› 18 Yãŋa yetɩ: ‹Mam wʋn lebe kule la
m sɔ yire ka yele ẽ yetɩ, mam tõm na Nawẽnnɛ la fõn
be'em, 19 mam ka le masɛ tɩ ba wi mam tɩ fʋ bia. Ɩta
mam wʋ fʋ tõntõnɩba la ayɩla.› 20 Dee isge kulla a sɔ
yire. La ẽn nãn boe zãazãarɛ la, tɩ a sɔ la yẽ ẽ, tɩ a nin-
bãalga yõkɛ ẽ, tɩ a zoe tʋ'ʋsɛ kɔkɛ ẽ, mõbgɛ ẽ. 21 Tɩ bia
la yele ẽ yetɩ: ‹M sɔ, mam tõm na Nawẽnnɛ la fõn
be'em. Mam ka masɛ tɩ ba le wi'ira mam tɩ fʋ bia.› 22 Tɩ
a sɔ la yele a tõntõnɩba yetɩ: ‹Sẽŋɛ-ya tɔtɔ ka tarɩ fu-sɛ-
ka n ãn sõŋa gãnna la wa'am wa yɛ ẽ, dee dɩkɛ nutʋa
pire a nu'ubiire, dee dɩkɛ tagra pire ẽ. 23 La ya yõkɛ lɔl-
polle n nõbɛ wa'am wa kʋ tɩ tɩ ẽŋɛ dia di, dee ẽŋɛ sũ-
yẽlga. 24 Se'ere n soe la, mam bia wã daan wõn na a ki
mɛ, dee le vo'oge. A daan bɔɩ mɛ, tɩ tɩ le yẽ ẽ.› Tɩ ba
yãŋa ɩta sũ-yẽlga.
25 Wakat-ẽŋa tɩ a dayɔ-kẽema la boe la va'am. La ẽn
lebe kulna wa lɛm yire la, a wõm na duursi tɩ ba wẽ'erɩ
wa'ara. 26 Tɩ a wi a sɔ tõntõnna ayɩla soke ẽ yetɩ: ‹Bẽm
n ẽŋɛ?› 27 Tɩ tõntõnna la lerge ẽ yetɩ: ‹Fʋ yɩbga la n
wa'am, tɩ fʋ sɔ kʋ lɔl-polle n nõbɛ, ẽŋa n yẽ fʋ yɩbga la
tɩ a tarɩ ĩmã'asʋm na ĩyã.› 28 Tɩ kẽema la sũure yĩige
halɩ. Tɩ a zagsɛ tɩ ẽŋa kãn kẽ yire. Tɩ a sɔ yese belem ẽ
yetɩ, a wa'am wa kẽ. 29 Tɩ a lerge a sɔ la yetɩ: ‹Bɩsɛ, yʋʋ-
ma zozo'e tɩ mam tõnnɩ fʋ tõoma, dee ka zagsɛ fʋ
nõorɛ baa daarɛ ayɩla, la fõn ka bɔ mam bulla baa
daarɛ ayɩla tɩ m kʋ tɩ mam la m sɩrdõma ẽŋɛ sũ-yẽlga.
30 La fʋ bi-ẽna wã n dɩkɛ fʋ bõntarsõm sẽŋɛ ka tõm yal-
sɩ tõoma sã'am ba wuu dee kulum wã, fʋ kʋ la lɔl-polle
bɔ ẽ.› 31 Tɩ a sɔ lerge ẽ yetɩ: ‹M bia, fõn boe la mam
zẽ'am daarɛ woo. La mam n tarɩ sɛla wuu la de la fõn
bõnɔ. 32 La, la masɛ mɛ tɩ tɩ ẽŋɛ sũ-yẽlga sɩrʋm, se'ere
n soe la, fʋ yɩbga wã daan wõn na a ki mɛ, dee le
vo'oge. A daan bɔɩ mɛ. Tɩ tɩ le yẽ ẽ.› »

Tõntõnna n de yɛm dãana makrɛ

16 Tɩ Azezi le yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Bʋraaga n
daan boe dɛna bõntarsa, tara tõntõnna tɩ a bɩs-
ra a yire yelle. Tɩ ba wa'am wa yele bõntarsa la yetɩ,
tõntõnna la sã'anɩ a bõntarsõm na mɛ. 2 Tɩ zuudãana
la wi a tõntõnna la yetɩ: ‹Bẽm tɩ ba tɔgra fõn yelle tɩ
mam wõnna wãna? Geele pa'alɛ ma fõn ẽŋɛ mam bõn-
tarsõm na se'em. Fʋ kãn le bɩsra mam yire yelle.› 3 Tɩ
tõntõnna la yele a mẽŋa yetɩ: ‹Mam zuudãana la yetɩ a
dige mam a tõoma la pʋam mɛ, mam wʋn ẽŋɛ la
wãne? Kʋa? Mam ka tarɩ pãŋa wʋn kɔ. La yãnnɛ n wʋn
tara mam la sosgo. 4 Mam mi mam wʋn ẽŋɛ se'em, tɩ a

sãn wa dige ma, m tara sɩrdõma n wʋn to'oge mam ba
yiɛ sõŋa.› 5 Tɩ a wi a zuudãana sãnditba ayɩla ayɩla,
soke pɔspɔsɩ dãana la yetɩ: ‹Fõn tarɩ mam zuudãana
sãnnɛ la wãne?› 6 Tɩ a lerge yetɩ: ‹Mam tarɩ a sãnnɛ na
kaam dugl-kãra kɔbga.› Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹To'oge fʋ sãn-
nɛ gõŋɔ tɔtɔ zĩ'ire gʋlsɛ yetɩ, kaam dugl-kãra pinuu.›
7 Dee soke ayẽma yetɩ: ‹Fõn tarɩ mam zuudãana sãnnɛ
na wãne?› Tɩ a lerge yetɩ: ‹Mam tarɩ a sãnnɛ na mui
bɔra kɔbga.› Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹To'oge fʋ sãnnɛ gõŋɔ gʋl-
sɛ yetɩ pinii.› 8 Baa la tõntõnna wã ɩrgɔ n ka doose sore
la, a zuudãana pẽgɛ ẽ mɛ, ẽn tõm na yɛm na ĩyã. Dũni-
ẽna wã dõma tarɩ la yɛm tõnna la taaba gãnna nẽr-sɛ-
ba n bãŋɛ Nawẽnnɛ peelem.
9 Bɛla ĩyã, mam yetɩ ya tɩ ya dɩkɛ dũnia bõntarsõm
yõgɛ sɩrdõma, tɩ dũnia bõntarsõm na sãn wa ba'asɛ,
ba wʋn to'oge ya tɩ ya bɔna Nawẽnnɛ yire wakatɛ n ka
ba'asrɩ.»

Bõntarsõm sɩra sɩra

10 «Nẽr-sɛka woo n de sɩra dãana bõn-pɩgsɩ pʋam,
mẽ de la sɩra dãana bõn-kãra pʋam. La sɛka n ka de
sɩra dãana bõn-pɩgsɩ pʋam, mẽ ka de sɩra dãana bõn-
kãra pʋam. 11 Bɛla, ya sãn ka dɛna sɩra dõma dũnia wã
bõntarsõm pʋam, ãne n wʋn dɩkɛ bõntarsõm sɩra sɩra
gu'ule ya? 12 La ya sãn ka dɛna sɩra dõma la bõn-sɛba n
dagɩ ya mẽŋa bõnɔ, ãne n wʋn dɩkɛ bõnɔ bɔ ya tɩ la dɛ-
na ya mẽŋa bõnɔ? 13 Tõntõnna ka tã wʋn sakɛ zu-
udãandõma bayi. A wʋn sise ayɩla mɛ, dee nõŋɛ ayɩla,
bɩɩ a wʋn nanna ayɩla la mɛ, dee pɔ'ɔra ayɩla la. Bɛla,
yãma ka tã wʋn sakɛ Nawẽnnɛ n de ya Zuudãana, dee
botɩ bõntarsõm mẽ dɛna ya zuudãana.»

Nawẽnnɛ lɔɔ, la a so'olʋm yelle

(Amatie 11:12-13;5:31-32, Amarkɩ 10:11-12)

14 Farisi dõma n nõŋɛ ligri la n wõm bɛla la, ba la'arɩ
Azezi mɛ. 15 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Yãma pa'alɩ ya mẽŋa
nẽrba nẽŋam wʋ ya de la nẽr-sõma. La Nawẽnnɛ mi ya
pʋtẽ'era n ãn se'em mɛ. Bõn-sɛka tɩ nẽrsaalba pẽgrɩ la,
de la bõn-dẽgrɔ Nawẽnnɛ zẽ'am.
16 Amoyisi lɔɔ, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n yʋʋn pa'alɩ
nẽrba ban wʋn ãna se'em, ka paagɛ wakat-sɛka tɩ Azã
wa'am na. Lan pɔsɛ Azã n misri nẽrba ko'om pʋam na,
ba mõolɛ Nawẽnnɛ so'olʋm kõ-yẽlga mɛ, tɩ nẽra woo
nargra pãŋa tɩ a kẽ. 17 La, la de la nãana tɩ saazuum la
dũnia tole gãnna tɩ Nawẽnnɛ lɔɔ la bõn-pɩka ayɩla bɔɩ.
18 Nẽr-sɛka woo n basɛ a pɔga, dee le di pɔka ayẽma,
a ẽŋɛ la be'em wʋ nẽra n gã'arɩ la a tadãana pɔga, la
sɛka woo n di pɔka tɩ a sɩra basɛ mẽ ẽŋɛ la be'em.»

Bõntarsa, la nasa Alazaarɩ makrɛ

19 Tɩ Azezi yetɩ: «Bõntarsa n daan boe, yɛɛra futo n ba
ãna sõŋa, dee tara sɛla woo daarɛ woo tɩ la seke. 20 Tɩ
nasa ayɩla mẽ daan bɔna, tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Alazaarɩ, tɩ a
ĩyã wuu tara nõtɔ. A daan ẽn gã la bõntarsa la
zanõrʋm, 21 bɔɔra tɩ a di bõntarsa la n diti tɩ di-zõra lu-
ta la. Tɩ baasɩ sẽnna lɛɛla a nõtɔ la. 22 Tɩ Alazaarɩ wa ki.
Tɩ Nawẽnnɛ malɛkadõma tarɩ ẽ sẽŋɛ Nawẽnnɛ yire
Abraham zẽ'am. Tɩ bõntarsa la mẽ wa ki, tɩ ba laagɛ ẽ.
23 Tɩ bõntarsa la daan bɔna bug-tẽŋa nãmsra, yãŋa
gorge yẽ Abraham halɩ zẽ'a n zãagɛ, tɩ Alazaarɩ zẽa a
sakʋkɔ. 24 Tɩ bõntarsa la wi Abraham yetɩ: ‹M sɔ Abra-
ham, zoe m ninbãalga, dee tõm Alazaarɩ tɩ a dɩkɛ a
nu'ubiire tẽ'egɛ ko'om mã'alɛ m zɩlɩŋa, se'ere n soe la,
mam boe la bugum pʋam nãmsra.› 25 Tɩ Abraham yele
ẽ yetɩ: ‹M bia, tẽegɛ tɩ fõn daan boe dũnia zuo wakat-
sɛka la, fõn daan tarɩ bõn-sõma mɛ, dee tɩ Alazaarɩ yẽ-
ta toogo. La lɛɛlɛ wã, a sũure mã'agɛ mɛ, dee tɩ fõn
yãŋa nãmsra. 26 La bõn-sɛka n pa'asɛ, bog-ko'ogo n
beŋe tõma la yãma, tɩ nẽra sãn bɔɔra tɩ a ze'ele kalam
sẽŋɛ yãma zẽ'am, a kãn tã'agɛ. La nẽra mẽ sãn bɔɔra tɩ
a ze'ele yãma zẽ'am wa'am tõma zẽ'am, a kãn tã'agɛ.›
27 Tɩ a lerge Abraham yetɩ: ‹M sɔ Abraham, la sãn dɛna
bɛla, mam sosrɩ fʋ mɛ tɩ fʋ tõm Alazaarɩ tɩ a sẽŋɛ mam
sɔ yire, 28 tɩ mam tarɩ la sɔbiisi banuu, a sẽŋɛ ka kã'an
ba, tɩ ba mẽ da wa'am nãmsgɔ zẽ'a wã.› 29 Tɩ Abraham
yele ẽ yetɩ: ‹Ba tarɩ Amoyisi la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n
gʋlsɛ gõn-sɛba la mɛ. La masɛ tɩ ba sakɛ la gõn-bãma
yetɔga.› 30 Tɩ a lerge ẽ yetɩ: ‹M sɔ, ayɛɩ, nẽra sãn vo'oge
lebe sẽŋɛ ba zẽ'am, ba wʋn teege yɛm basɛ tõon-
be'ero.› 31 Tɩ Abraham lerge ẽ yetɩ: ‹Ba sãn kãn sakɛ
Amoyisi, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la nõorɛ, baa nẽra n
ki sãn vo'oge lebe, ba kãn sakɛ.› »

Tɩ da botɩ nẽra basɛ Nawẽnnɛ sore, la tɩ basɛ taaba tõon-be'ero taalɛ

(Amatie 18:6-7,21-22, Amarkɩ 9:42)

17 Tɩ Azezi yele a karẽnbiisi la yetɩ: «La ka tã tɩ bõn-
sɛba n pã'asrɩ nẽrba tɩ ba basra Nawẽnnɛ sore la
ka wa'am. La nẽr-sɛka n wʋn botɩ bõn-bãma wa'am na
wʋn yẽ toogo. 2 Ba sãn dɩkɛ nẽerɛ kug-kãtɛ lʋ yulse a
yugla lobe ẽ basɛ ko-kãtɛ pʋam, n sõɩ ẽŋa n wʋn botɩ
bi-pɩka ayɩla basɛ Nawẽnnɛ sore. 3 Guuse-ya ya mẽŋa.
Fʋ sɔbia sãn tõm be'em, fʋ kã'an ẽ. La a sãn teege
yɛm basɛ tõon-be'ero la, fʋ basɛ ẽ taalɛ. 4 La a sãn ẽŋɛ
fʋ be'em nõorɛ ayopɔɩ daarɛ ayɩla, dee leme fʋ zẽ'am
nõorɛ ayopɔɩ wa yetɩ: ‹Mam tõm na be'em, bɔ mam
sugri›, dẽnɩ tɩ fʋ basɛ ẽ taalɛ.»

Tɩ bɔ Azezi sɩra

5 Tɩ Zuudãana Azezi karẽnbiisi pia la ayi la yele ẽ yetɩ:
«Botɩ tɩ bɔ fɔ sɩra zo'oge.» 6 Tɩ Zuudãana la yele ba yetɩ:
«Ya sãn bɔ mam sɩra fẽe wʋ sɔ'ɔrɔ biire la, ya tã wʋn
yele kẽnkãŋa wã tɩ a võogɛ sẽŋɛ ka sele mõgrɛ pʋam
ke, la a wʋn sakɛ ya nõorɛ mɛ.»

Tõntõnna masɛ mɛ tɩ a tõm a tõonɛ

7 «Tẽ'esɛ-ya bɩsɛ, nẽra sãn bɔna yãma pʋam tara tõn-
tõnna tɩ a kɔɔra, bɩɩ gu'ura a dũnsi, tɩ tõntõnna la sãn
ze'ele va'am wa'am, a wʋn yele ẽ mɛ yetɩ, wa'am wa di
bɩɩ? 8 Ayɛɩ, a wʋn yele ẽ yetɩ: ‹Dʋgɛ m dia, dee teege
fuugo yɛ, tarɩ dia la wa'am wa bɔ ma tɩ m di. M sãn di
dee yũ ba'asɛ, tɩ fʋ mẽ yãŋa di dee yũ.› 9 La zuudãana
la n yele tõntõnna la tɩ a ẽŋɛ se'em, tɩ a ẽŋɛ la, zu-
udãana la kãn pʋ'ʋsɛ ẽ. 10 Bɛla mẽ, ya sãn ẽŋɛ sɛla woo
tɩ Nawẽnnɛ yele ya tɩ ya ẽŋɛ la, ya yetɩ: ‹Tõma wen dɛ-
na la tõntõnɩba, tõma ka narɩ pʋ'ʋsgɔ, se'ere n soe la,
la de la tɩ tõoma, la masɛ mɛ tɩ tɩ tõm.› »

Azezi botɩ kõnkɔma pia yẽ ĩmã'asʋm

11 Azezi daan boe la sore wɛ'ɛsa Zerizalɛm dɔla
Samaari la Galile tẽŋasʋka, 12 paagɛ tẽŋa ayɩla pʋam,
tɩ kõnkɔma pia tʋ'ʋsra ẽ, ze'ele kẽnkɛrŋa 13 kaasra yetɩ:
«Zuudãana Azezi, zoe tɩ ninbãalga.» 14 La ẽn yẽ ba la, tɩ
a yele ba yetɩ: «Sẽŋɛ-ya kãabgɔ kẽma la zẽ'am tɩ ba ka
bɩsɛ ya ĩyã la n ãn se'em.» La ban sẽnnɩ wɛ'ɛsa la, tɩ
bã'asɩ la basɛ ba, tɩ ba ãna sõŋa. 15 La ba nẽra ayɩla n
yẽ tɩ a kõnkɔm na basɛ ẽ na, tɩ a lɛbra Azezi zẽ'am dee
tɔgra ke'enke'em pẽgra Nawẽnnɛ, 16 sẽŋɛ ka ka dũma
dɩkɛ a nẽŋa võglɛ tẽŋa Azezi nẽŋam pʋ'ʋsɛ ẽ. A daan
de la Samaari nẽra. 17 Tɩ Azezi yetɩ: «La dagɩ bãma pia
n yẽ ĩmã'asʋm? Tɩ bawɛɩ la bɔna la bɛ? 18 Bẽm tɩ ẽna n
de sãana la mã'a n leme wa'am tɩ a pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a
yel-sõnnɛ?» 19 Dee yele ẽ yetɩ: «Fõn bɔ mam sɩra la n
botɩ fʋ yẽ fãarɛ, isge sẽŋɛ.»

Nawẽnnɛ n diti na'am se'em

(Amatie 24:23-28,37-41)

20 Farisi dõma soke Azezi mɛ tɩ ba bãŋɛ wakat-sɛka tɩ
Nawẽnnɛ wʋn di na'am nẽrba sʋkam. Tɩ a lerge ba
yetɩ: «Nawẽnnɛ sãn wa dita na'am, la ka de sɛla tɩ nẽr-
ba tã wʋn yẽ la nini. 21 La nẽra kãn yetɩ: ‹Bɩsɛ-ya, a boe
la kalam›, bɩɩ ‹a boe la ke›. Bãŋɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ boe la
ya tẽŋasʋka dita na'am.»
22 La Azezi yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Wakatɛ sẽm mɛ tɩ
ya wʋn bɔɔra tɩ ya yẽ Nẽrsaala Dayʋa la, baa la sãn dɛ-
na daarɛ ayɩla, la ya kãn yẽ ẽ. 23 La nẽrba wʋn yele ya
yetɩ: ‹Bɩsɛ-ya, a boe la ke›, bɩɩ ‹bɩsɛ-ya, a boe la kalam.›
Da kãn sẽŋɛ-ya, da doose-ya ba. 24 Se'ere n soe la,
daar-sɛka tɩ Nẽrsaala Dayʋa la wʋn leme na, la wʋn
ãna wʋ saaga n ẽn yãkɛ saazuum tɩ la nẽegɛ zẽ'a wuu
se'em na. 25 La, lan dẽŋɛ tɩ bõn-bãma wʋn ẽŋɛ, dẽnɩ tɩ
a nãmsɛ zozo'e tɩ zamãan-ẽna wã dõma zagsɛ ẽ.
26 Wakat-sɛka tɩ Nẽrsaala Dayʋa la wʋn leme wa'am
na, la wʋn ãna wʋ Anoe wakatɛ tɩ la yʋʋn ãn se'em na.
27 Nẽrba yʋʋn diti mɛ, dee yũura, tɩ bʋraasɩ dita pɔgba,
tɩ pɔgsɩ mẽ ɛlla sɩrba, tɩ la wa paagɛ daar-sɛka tɩ Anoe
kẽ õorŋ-kãtɛ la pʋam, dee tɩ ko'om yãŋa wa'am wa
pɩrɛ zẽ'a wuu libe nẽrba wuu tɩ ba ki. 28 La mẽ wʋn ãna
wʋ Alotɩ wakatɛ n yʋʋn ãn se'em na. Ba yʋʋn diti mɛ,
dee yũura, dee da'ara, dee kɔɔsra, dee bʋta, dee mẽta,
29 ka paagɛ daar-sɛka tɩ Alotɩ fõrgɛ Sodom tẽŋa la, dee
tɩ bugum n diti kidibre ze'ele saazuum lui tẽŋa kʋ ba
wuu. 30 Nẽrsaala Dayʋa la lemŋo daarɛ la mẽ wʋn
di'ige ba la bɛla. 31 Daar-ẽŋa, nẽr-sɛka n boe gɔsgɔ dee
tɩ a lɔgrɔ bɔna deego pʋam, a da sige bɔɔra tɩ a ze'ele
dɩkɛ ba zoe. La nẽr-sɛka n boe a va'am, da lebe kule.
32 Tẽegɛ-ya lan yʋʋn ẽŋɛ Alotɩ pɔga se'em na. 33 Nẽr-sɛ-
ka woo n boorɩ tɩ a gu a vɔm, a wʋn koŋe ẽ, la nẽr-sɛ-
ka n sakɛ tɩ a koŋe a vɔm, a wʋn yẽ ẽ.
34 Mam yetɩ ya tɩ nẽrba bayi sãn gã sõŋɔ ayɩla pʋam
yʋ'ʋŋɔ, ba wʋn dɩkɛ ayɩla, dee basɛ ayẽma. 35 La pɔgsɩ
bayi sãn bɔna nẽerʋm nẽena, ba wʋn dɩkɛ ayɩla, dee
basɛ ayẽma. 36 [Bʋraasɩ bayi sãn bɔna va'am, ba wʋn
dɩkɛ ayɩla, dee basɛ ayẽma.]»
37 Tɩ karẽnbiisi la soke Azezi yetɩ: «Zuudãana, bõn-ẽ-
na wʋn ẽŋɛ la bɛ?» Tɩ a lerge yetɩ: «Zẽ'e-sɛka tɩ bõn-
kɩ'ɩsɩ boe la, zẽ'e-ẽŋa tɩ zõa lagsrɩ taaba.»

Pɔkõorɛ, la sarɩyadita makrɛ

18 Tɩ Azezi makɛ makrɛ pa'alɛ ba tɩ ba sɔsra
Nawẽnnɛ wakatɛ wuu da basɛ, 2 yele ba yetɩ:
«Sarɩyadita n daan boe tẽŋa ayɩla ka zɔta Nawẽnnɛ,
dee ka nanna nẽrba. 3 Tɩ pɔkõorɛ mẽ bɔna tẽŋa la
pʋam sẽnna a zẽ'am wakatɛ wuu yɛta ẽ tɩ: ‹Sõŋɛ ma tɩ
m yẽ bʋʋrɔ m bɛ zẽ'am.› 4 La pɔkõorɛ la sẽŋɛ ka sose ẽ
na nõor-faa, tɩ sarɩyadita la ka sõŋɛ ẽ. La pɔkõorɛ la ẽn
ken sẽnna sɔsra ẽ na, sarɩyadita la wa yele a pʋtẽ'erʋm
mɛ yetɩ: ‹Baa mam ka zotɩ Nawẽnnɛ, dee ka nanna
nẽrba la, 5 pɔkõ-ẽna n sẽnnɩ dãana mam se'em wã,
mam wʋn isge mɛ sõŋɛ ẽ. La sãn dagna bɛla, a wʋn
sẽnna mɛ nãmsra mam, a kãn basɛ.› »
6 Tɩ Zuudãana Azezi le yetɩ: «Bɩsɛ-ya sarɩyadita la n
de nẽr-be'ego la n yele se'em. 7 La sãn dɛna bɛla,
Nawẽnnɛ kãn sõŋɛ nẽr-sɛba tɩ a looge la n sosrɩ ẽ
wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ la, bɔ ba bʋʋrɔ gãnna bɛla? A wʋn
yuuge mɛ dee sõŋɛ ba bɩɩ? 8 Mam yetɩ ya mɛ tɩ a wʋn
wa sõŋɛ ba mɛ tɔtɔ. La Nẽrsaala Dayʋa la sãn wa leme
dũnia zuo, a wʋn yẽ nẽrba n bɔ ẽ sɩra mɛ bɩɩ?»

Farisi nẽra, la lampo-tɔ'ɔsa makrɛ

9 Azezi le makɛ la makrɛ ayẽma bɔ nẽr-sɛba n tẽ'esrɩ
tɩ bãma de la nẽr-sõma nẽ'esra nẽrba basɛba la, yetɩ:
10 «Bʋraasɩ bayi n sẽŋɛ Wẽnde-kãtʋm na tɩ ba ka
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, ayɩla de la Farisi nẽra, tɩ ayẽma dɛna
lampo-tɔ'ɔsa. 11 Tɩ Farisi nẽra la zɛ saazuo pʋ'ʋsra a
sũurum yetɩ: ‹Nawẽnnɛ, mam pʋ'ʋsrɩ fʋ, mam n ka
wõn na nẽrba basɛba la n ãn se'em na, n de nayigba,
bɩɩ nẽr-be'ero, bɩɩ nẽrba n tõnnɩ yalsɩ, la mam n ka
wõn na lampo-tɔ'ɔs-ẽna wã la ĩyã. 12 Dabsa ayopɔɩ woo
pʋam, mam lʋtɩ nõorɛ la bʋyi, la bõn-sɛba wuu tɩ mam

yẽtɩ la, pia pʋam woo mam loorɩ ayɩla bɔ'ɔra fõn mɛ.›
13 La lampo-tɔ'ɔsa la ze'ele la kẽnkɛrŋa põn ka gorge a
nẽŋa saazuum, dee wẽ nupʋ'ʋgɔ yetɩ: ‹Nawẽnnɛ, zoe
m ninbãalga, mam de la tõon-be'ero dãana.› »
14 Azezi yele bɛla dee yetɩ: «Mam yetɩ ya mɛ tɩ bʋra-ẽ-
na wã n kule la, a yelle masɛ mɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, dee
tɩ Farisi nẽra la yelle ka masɛ. Se'ere n soe la, nẽr-sɛka
woo n zẽkrɩ a mẽŋa, Nawẽnnɛ wʋn sike ẽ mɛ, la nẽr-
sɛka n sikri a mẽŋa, Nawẽnnɛ wʋn zẽkɛ ẽ.»

Tɩ ãna wʋ kɔm-pɩgsɩ tɩ tɩ tã'agɛ kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm

(Amatie 19:13-15, Amarkɩ 10:13-16)

15 Nẽrba basɛba n daan tarɩ kɔm-pɩgsɩ wa'am Azezi
zẽ'am tɩ a dɩkɛ a nu'usi paglɛ ba zuto. La a karẽnbiisi la
n yẽ bɛla la, ba zɛbɛ nẽrba la mɛ. 16 Tɩ Azezi wi a karẽn-
biisi la yele ba yetɩ: «Basɛ-ya kɔma la tɩ ba wa'am mam
zẽ'am, da gu'ura-ya ba, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
so'olʋm de la nẽr-sɛba n ãn wʋ kɔma wã bõnɔ. 17 Mam
yetɩ ya la sɩra, tɩ nẽr-sɛka woo n ka sakɛ tɩ Nawẽnnɛ sɔ-
na ẽ wʋ bia la, a kãn kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.»

Bõntarsa yelle

(Amatie 19:16-30, Amarkɩ 10:17-31)

18 Zifdõma nẽrzuo ayɩla n daan soke Azezi yetɩ:
«Karẽnsãama, fõn de la nẽr-sõŋɔ, mam wʋn ẽŋɛ la
wãne yẽ vɔm n ka ba'asrɩ?» 19 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Bẽm
tɩ fõn wi mam tɩ nẽr-sõŋɔ? Nẽra ka boe n ãn sõŋa, sãn
dagna Nawẽnnɛ mã'a. 20 Fõn mi Nawẽnnɛ n bɔ nõorɛ tɩ
ba ɩta se'em na: ‹Da gã'arɛ la fʋ tadãana pɔga, da kʋ
nẽra, da zũ, da tɔgɛ põmpɔrŋɔ kaseto, nanna fʋ sɔ la
fʋ ma.› » 21 Tɩ a lerge yetɩ: «Halɩ mam bõnbɩ'ɩlʋm tɩ
mam põn sakra bõn-bãma wuu.» 22 Azezi n wõm ẽn
yele bɛla la, tɩ a yele ẽ yetɩ: «Sɛla ayɩla n deege dɛna fʋ
ẽŋɛ: Koose fõn tarɩ sɛla la wuu dɩkɛ ligri la pʋɩ nasdõ-
ma, tɩ fʋ wʋn yẽ bõntarsõm Nawẽnnɛ yire, dee wa'am
wa dɔla mam.» 23 La bʋraa la n wõm bɛla la, tɩ a sũure
ba sã'am, se'ere n soe la, a daan ba dɛna la bõntarsa.
24 Azezi n yẽ tɩ a sũure sã'am bɛla la, tɩ a yetɩ: «La tɔ
mɛ bɔ bõntatba tɩ ba kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam. 25 La
de la nãana tɩ yʋgnɛ doose fupĩim yoko pʋam yese,
gãnna bõntarsa n wʋn kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.»
26 Tɩ sɛba n wõm bɛla la yele yetɩ: «La sãn dɛna bɛla,
ãne n wʋn tã'agɛ yẽ fãarɛ?» 27 Tɩ a yele ba yetɩ: «Bõn-
sɛka tɩ nẽrsaalba ka tã wʋn ẽŋɛ la, Nawẽnnɛ tã wʋn
ẽŋɛ mɛ.»
28 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele ẽ yetɩ: «Tõma basɛ tõma n tarɩ sɛla
mɛ dee dɔla fõn.» 29 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya
la sɩra, tɩ nẽr-sɛka n basɛ a yire, bɩɩ a pɔga, bɩɩ a sɔbiisi,
bɩɩ a sɔ la a ma, bɩɩ a kɔma, Nawẽnnɛ so'olʋm na ĩyã,
30 a wʋn to'oge zo'oge gãnna ẽn basɛ sɛla la dũnia wã
zuo, dee wʋn yẽ vɔm n ka ba'asrɩ wakat-sɛka n sẽm
na.»

Azezi le tɔgɛ a kũm, la a vo'ore yelle

(Amatie 20:17-19, Amarkɩ 10:32-34)

31 Azezi daan tarɩ a karẽnbiisi pia la ayi la mɛ yese
kẽnkɛrŋa, ka yele ba yetɩ: «Ya yẽ ya, tɩ we'esɩ la Zeriza-
lɛm, la bõn-sɛba wuu tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba yʋʋn gʋl-
sɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam Nẽrsaala Dayʋa la yelle la,
wʋn sɩrɩ ẽŋɛ mɛ. 32 Ba wʋn yõkɛ ẽ mɛ ka ẽŋɛ bu-zãŋsɩ
nu'usum, tɩ ba la ẽ, yaalɛ ẽ, tʋbsɛ nõtõorʋm mĩ ẽ, 33 wẽ
ẽ na ka'asa, dee kʋ ẽ. La dabsa atã daarɛ a wʋn
vo'oge.» 34 La ba ka bãŋɛ ẽn yele se'em na võorɛ baa
fẽe, yetɔga la daan sʋgɛ mɛ, tɩ ba ka tã'agɛ bãŋɛ yetɔ-
ga la võorɛ n boorɩ tɩ la yele se'em.

Azezi botɩ fʋa yẽta

(Amatie 20:29-34, Amarkɩ 10:46-52)

35 Azezi daan we'esɩ ka lɛm na Zeriko, tɩ fʋa zẽa sore
kẽnkɛrŋa sɔsra, 36 wõm nẽr-kʋʋŋɔ la n tollɩ la dãmnɛ,
soke yetɩ: «Bẽm ẽŋɛ?» 37 Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Azezi n de
Nazarɛtɩ nẽra la n tollɩ.» 38 Tɩ a tĩi tɔgra yetɩ: «Adavidi
yɩɩŋa Azezi, zoe m ninbãalga.» 39 Tɩ nẽr-sɛba n boe a
nẽŋam na tãsɛ ẽ yetɩ a sĩna. Tɩ a malɩn tĩi tɔgɛ yetɩ:
«Adavidi yɩɩŋa, zoe m ninbãalga.» 40 Tɩ Azezi ze'ele, yetɩ
ba tarɩ ẽ wa'am. La ẽn lɛm Azezi la, tɩ Azezi soke ẽ yetɩ:
41 «Fõn boorɩ tɩ m ẽŋɛ la bẽm bɔ fɔ?» Tɩ a lerge ẽ yetɩ:
«Zuudãana, mam boorɩ tɩ m le yẽta mɛ.» 42 Tɩ Azezi
yele ẽ yetɩ: «Le yẽta, fõn bɔ mam sɩra la ĩyã n botɩ fʋ yẽ
laafɛ.» 43 Bilam mẽŋa tɩ a le yẽta dɔla Azezi pẽgra
Nawẽnnɛ. Tɩ nẽrba la wuu n yẽ bɛla la, mẽ nã'asra
Nawẽnnɛ.

Azezi la Azase yelle

19 Azezi daan dolɩ la Zeriko tẽŋa pʋam tɔlla, 2 tɩ
bʋraa bɔna mĩ tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Azase. A de la
lampo-tɔ'ɔsrɩba naba, dee dɛna bõntarsa. 3 A daan
boorɩ tɩ a bãŋɛ la Azezi n de nẽr-sɛka. A de la nẽr-gɩl-
ga, la nẽrba la n zo'oge la ĩyã, a ka tã wʋn yẽ Azezi. 4 Tɩ
a zoe tole nẽŋam sẽŋɛ Azezi n we zẽ'am bɔba la ka
zom kẽnkãŋa tɩ a bɩsɛ Azezi. 5 Tɩ Azezi sẽŋɛ ka paagɛ
zẽ'e-ẽŋa, gorge bɩsɛ kẽnkãŋa la zuo yẽ ẽ, yele ẽ yetɩ:
«Azase, sige tɔtɔ, se'ere n soe la, dẽnɩ tɩ mam gã'arɛ
fõn yire zĩna.» 6 Tɩ Azase sige tɔtɔ, to'oge ẽ sẽŋɛ a yire
la sũ-yẽlga.
7 La nẽrba la n yẽ bɛla la, ba wuu yõnnɩ mɛ yetɩ: «A
sẽŋɛ ka kẽ tɩ a bɔna la tõon-be'ero dãana la yire.» 8 Tɩ
Azase zɛ Azezi nẽŋam, yele ẽ yetɩ: «M Zuudãana, mam
wʋn dɩkɛ m bõntarsõm pʋsʋka pʋɩ bɔ nasdõma. La
mam sãn pã'asɛ nẽrba to'oge ba sɛla, mam wʋn lebse
bɔ ba nõor-anaasɩ.» 9 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Zĩna yi-ẽna
dõma yẽ fãarɛ, se'ere n soe la, ẽna mẽ sɩrɩ de la Abra-
ham yɩɩŋa. 10 Nẽrsaala Dayʋa la wa'am dũnia zuo tɩ a ɛ
la nẽr-sɛba n bɔɩ la, fãagɛ ba.»

Nabia, la a tõntõnɩba makrɛ

(Amatie 25:14-30)

11 Nẽrba la n daan selsrɩ Azezi yetɔga la, tɩ a makɛ
makrɛ bɔ ba, se'ere n soe la, a daan lɛm na Zerizalɛm,
tɩ nẽrba la tẽ'esra tɩ wakat-ẽŋa tɩ ba wʋn yẽ tɩ Nawẽn-
nɛ diti na'am ba tẽŋasʋka. 12 Bɛla tɩ a makɛ bɔ ba yetɩ:
«Nabia n yʋʋn yetɩ a sẽŋɛ tẽŋa n zãagɛ ka di na'am
leme wa'am. 13 Ẽn yʋʋn yetɩ a sẽŋɛ la, a wi la a tõntõnɩ-
ba pia bɔ ba sãlma lag-kõbrɛ ayɩla ayɩla, yele ba yetɩ:
‹Dɩkɛ-ya ligri la lɛɛbra, tɩ m sẽŋɛ dee leme wa'am.› 14 La
a so'olʋm na nẽrba nifo kẽ ẽ mɛ, tɩ ẽn fõrgɛ la, tɩ ba
tõm tõntõnɩba tɩ ba babsɛ ẽ ka yetɩ, bãma ka boorɩ tɩ a
dɛna bãma naba.
15 La baa la bɛla a di na'am na mɛ, lebe kule ka basɛ
tɩ ba wi tõntõn-sɛba tɩ a daan bɔ ba ligri la, tɩ ba wa'am
tɩ a soke ba bãŋɛ, nẽra woo n leebe yẽ yõorɔ se'em.
16 Tɩ pɔspɔsɩ dãana la yele ẽ yetɩ: ‹M zuudãana, mam
dɩkɛ fʋ sãlma lag-kõbrɛ la leebe yẽ la yõorɔ sãlma lig-
kõba pia pa'asɛ.› 17 Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹Fʋ ẽŋɛ sõŋa, fʋ de
la tõntõn-sõŋɔ! Fõn ẽŋɛ sɩra la bõnɔ fẽe la ĩyã, fʋ wʋn
sɔna tẽnsɩ pia bɩsra.› 18 Tɩ bʋyi dãana la mẽ wa'am wa
yele ẽ yetɩ: ‹M zuudãana, mam dɩkɛ fʋ sãlma lagfɔ la
leebe yẽ la yõorɔ sãlma lig-kõba banuu pa'asɛ.› 19 Tɩ a
yele ẽ mẽ yetɩ: ‹Fõn wʋn sɔna tẽnsɩ banuu bɩsra.› 20 Tɩ
ayẽma mẽ wa'am wa yetɩ: ‹M zuudãana, fʋ lagfɔ la n
wãna, mam vile ẽ na tãnnɛ sʋgɛ, 21 mam zotɩ fõn mɛ,
se'ere n soe la, fõn de la nẽra yelle n tɔɩ. Fõn to'orɩ la
bõn-sɛba tɩ fʋ mẽŋa ka tõm na yõorɔ, dee lagsra
bõnkɔɔl-sɛba tɩ fõn ka bʋrɛ.› 22 Tɩ a yele ẽ yetɩ: ‹Fʋ de la
tõntõn-be'ego, mam wʋn dɩkɛ la fʋ nõorɛ yetɔga la di
fʋ sarɩya. Fõn mi tɩ mam de la nẽra yelle n tɔɩ, tɔ'ɔra
bõn-sɛba tɩ mam ka tõm na yõorɔ, dee lagsra bõnkɔɔl-
sɛba tɩ mam ka bʋrɛ la, 23 bẽm ĩyã tɩ fʋ ka tarɩ m ligri la
ka bĩŋe bãnkɩ pʋam, tɩ m sãn leme wa'am tɩ m to'oge
m ligri la, la yõorɔ?› 24 Dee yele sɛba n boe bilam na
yetɩ: ‹To'oge-ya lagfɔ la bɔ sɛka n tarɩ ligri pia la.› 25 Tɩ
ba yele ẽ yetɩ: ‹Zuudãana, a põn tarɩ la ligri pia.› 26 Tɩ a
lerge ba yetɩ: ‹Mam yetɩ ya tɩ sɛka woo n tarɩ, a wʋn
to'oge pa'asɛ. La sɛka woo n ka tarɩ, a wʋn koŋe sɛla
fẽe tɩ a tarɩ la. 27 La sãn dɛna mam bɛ'ɛba la n ka boorɩ
tɩ mam di na'am na, tarɩ-ya ba wa'am wa kʋ ba mam
nẽŋam.› »

Azezi kẽ'erɩ Zerizalɛm la na'am

(Amatie 21:1-11, Amarkɩ 11:1-11, Azã 12:12-19)

28 La Azezi n daan tɔgɛ bɛla ba'asɛ la, a tole la nẽrba
la nẽŋa tɩ ba wɛ'ɛsa Zerizalɛm. 29 La ẽn daan sẽŋɛ ka
lɛm Betɩfaazɩ, la Betani n boe Oliivi tãŋa zẽ'am na, a
tõm na a karẽnbiisi bayi 30 yetɩ: «Sẽŋɛ-ya tẽn-sɛka n
boe nẽŋa la pʋam. Ya sãn paagɛ mĩ, ya wʋn yẽ bõn-bi-
ire tɩ ba lʋ ze'ele, tɩ nẽra nẽra nãn ka bã ẽ. Ya lorge ẽ
tarɩ wa'am. 31 La nẽra sãn soke ya yetɩ: ‹Wãne tɩ ya lɔr-
gra ẽ?›, ya lerge yetɩ: ‹Zuudãana la n boorɩ ẽ.› »
32 La ẽŋa n tõm sɛba la sẽŋɛ ka paagɛ, yẽ sɛla woo
wʋ ẽn yele ba se'em na. 33 Tɩ ba lorge bõn-biire la, tɩ
bõŋa la dõma soke ba yetɩ: «Bẽm tɩ ya lɔrgra bõŋa la?»
34 Tɩ ba lerge ba yetɩ: «Zuudãana la n boorɩ ẽ.» 35 Tɩ ba
tarɩ bõŋa la sẽŋɛ Azezi zẽ'am, ka dɩkɛ ba futo paglɛ a
zuo, tɩ Azezi bã. 36 La ẽn daan we la, nẽrba la yɛrgɛ la
ba futo sore la zuo. 37 Ẽn daan lɛm Zerizalɛm na, a dolɩ
la Oliivi tãŋa sore la sigra, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la wuu n de a
karẽnbiisi la ɩta sũ-yẽlga zẽkɛ ba kõosɩ pẽgra Nawẽnnɛ
ke'enke'em, a tõon-yãlma tɩ ba yẽ la ĩyã, 38 yɛta tɩ:

«Pẽgɛ-ya na-sɛka n sẽm na
Zuudãana Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ la.
Sũ-mã'asʋm boe la Nawẽnnɛ yire,
nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ n boe saazuum.»

39 La Farisi dõma basɛba n boe nẽrba la pʋam yele
Azezi yetɩ: «Karẽnsãama, tãsɛ fʋ karẽnbiisi la tɩ ba sĩ-
na.» 40 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Mam yetɩ ya mɛ tɩ ba sãn sĩ-
na, kuga wʋn kaasɛ tagurga.»

Azezi kellɩ Zerizalɛm nẽrba ĩyã

41 Azezi n daan lɛm Zerizalɛm yẽ tẽŋa la, a kellɩ mɛ
tẽŋa la nẽrba ĩyã, 42 yetɩ: «Ya sãn mi ni zĩna wã bõn-sɛ-
ka n wʋn bɔ ya sũ-mã'asʋm, la wʋn ãn nɩ sõŋa! La, la
sʋgɛ mɛ, tɩ ya nini ka yẽta ẽ. 43 La wakatɛ sẽm mɛ, tɩ ya
bɛ'ɛba wʋn wa'am wa mẽ lalga gilge ya tẽŋa wã wuu
gu, tɩ ya nẽrba kãn tã'agɛ yese. 44 Ba wʋn sã'am tẽŋa la
wuu mɛ, dee kʋ yãma sɛba wuu n boe a pʋam na. Ba
wʋn sã'am ẽ saam saam mɛ, tɩ kugre kãn weege a
tadãana zuo. Bõn-bãna n wʋn ẽŋɛ la, de la yan ka bãŋɛ
wakat-sɛka tɩ Nawẽnnɛ wa'am tɩ a fãagɛ ya la ĩyã.»

Azezi dige leebdõma Wẽnde-kãtʋm na

(Amatie 21:12-17, Amarkɩ 11:15-19, Azã 2:13-22)

45 Azezi n tɔgɛ bɛla ba'asɛ la, a kẽ la Wẽnde-kãtɛ la
zẽnzakam digra sɛba n koosrɩ la tɩ ba yɛsra, 46 dee yele
ba yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ
yetɩ: ‹Mam deego wã wʋn dɛna la pʋ'ʋsgɔ deego.› La
yãma dɩkɛ ẽ ẽŋɛ la nayigba lagsgɔ zẽ'a.»
47 La daarɛ woo a boe la Wẽnde-kãtʋm na zãsna nẽr-
ba Nawẽnnɛ yetɔga. Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ
karẽnsãandõma, la tẽŋa la nẽrzuto daan ɛɛra sore tɩ
ba kʋ ẽ. 48 La ba ka mi ba wʋn ẽŋɛ se'em, se'ere n soe
la, nẽrba la wuu daan ãn na sɛlɩ sɛlsra a yetɔga la.

Ãne n bɔ Azezi nõorɛ tɩ a tõnna?

(Amatie 21:23-27, Amarkɩ 11:27-33)

20 Daarɛ ayɩla Azezi boe la Wẽnde-kãtʋm na zãsna
nẽrba, dee mõola kõ-yẽlga la bɔ'ɔra ba. Tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma, la
tẽŋa la kẽma 2 wa'am wa yele ẽ yetɩ: «Yele to, fõn yẽ
nõorɛ la bɛ ɩta bõn-bãna, bɩɩ ãne n bɔ fõn nõorɛ tɩ fõn

ɩta?» 3 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Mam mẽ wʋn soke ya sokre
ayɩla tɩ ya lerge ma: 4 Azã n daan misri nẽrba ko'om
pʋam na, la de la Nawẽnnɛ n tõm ẽ bɩɩ, la de la nẽr-
saalba?» 5 Tɩ ba bãm na taaba yetɩ: «Tɩ sãn yetɩ la de la
Nawẽnnɛ n tõm ẽ, a wʋn yetɩ, bẽm ĩyã tɩ tõma ka sakɛ
ẽ? 6 La tɩ sãn yetɩ la de la nẽrsaalba, nẽrba la wuu wʋn
lobe tɩ la kuga kʋ, se'ere n soe la, nẽrba la sakɛ tɩ Azã
daan de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa.» 7 Tɩ ba koŋe lerge ẽ
yetɩ: «Tõma ka mi sɛka n tõm ẽ.» 8 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Bɛla, mam mẽ kãn yele ya mam n yẽ nõorɛ la zẽ'e-sɛ-
ka ɩta bõn-bãna wã.»

Nẽrba n bɩsrɩ va'am makrɛ

(Amatie 21:33-46, Amarkɩ 12:1-12)

9 Tɩ Azezi makɛ makrɛ ẽna bɔ nẽrba la yetɩ: «Bʋraaga
n daan kɔ a va'am sele tɩɩsɩ yʋ'ʋrɛ n de viinye, dɩkɛ
va'am na bɔ nẽrba tɩ ba bɩsra, dee sẽŋɛ tẽŋa n zãagɛ
ka yuuge.
10 Tɩ viinye la biɛ go'osgo wakatɛ paagɛ, tɩ a tõm a
tõntõnna tɩ a sẽŋɛ sɛba n bɩsrɩ va'am na zẽ'am ka
to'oge a pʋrɛ wa'am wa bɔ ẽ. Tɩ sɛba n bɩsrɩ va'am na
wẽ ẽ, dee botɩ a lebe kule zãŋa. 11 Tɩ a le tõm a tõntõn-
na ayɩla ba zẽ'am, tɩ ba wẽ ẽ, dee yaalɛ ẽ, botɩ a mẽ
lebe kule zãŋa. 12 Tɩ a le malɩn tõm ayɩla bʋtã pʋam, tɩ
ba wẽ ẽ pɔglʋm, dee dige ẽ va'am na pʋam. 13 Tɩ va'am
na dãana la tẽ'esɛ yetɩ: ‹Mam wʋn ẽŋɛ la wãne? M
yãŋa wʋn tõm na m mẽŋa bi-nõŋrɛ, tã tɩ ba wʋn
nã'asɛ ẽŋa.› 14 La sɛba n bɩsrɩ va'am na n yẽ va'am na
dãana mẽŋa dayʋa la, tɩ ba bãm na taaba yetɩ: ‹Ẽna n
wʋn wa sɔɔgɛ sɔna a sɔ bõntarsõm na, basɛ-ya tɩ tɩ kʋ
ẽ tɩ bõntarsõm na lebge tõma bõnɔ.› 15 Tɩ ba yõkɛ ẽ
ve'ege yese va'am na kẽnkɛrŋa ka kʋ ẽ.
Bɛla, va'am na dãana yãŋa wʋn ẽŋɛ nẽr-bãna la
wãne? 16 A wʋn wa'am wa kʋ nẽrba la mɛ, dee to'oge
va'am na bɔ nẽrba basɛba tɩ ba bɩsra.»
La nẽrba la n wõm bɛla la, ba yetɩ: «La kãn ẽŋɛ bɛla
baa fẽfẽe.» 17 Tɩ Azezi bɩsra ba, dee yetɩ: «La bɛla võorɛ
de la bẽm tɩ ba gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Kug-sɛka tɩ tõnmẽtba zagsɛ la,
lebge la kugre n botɩ deego la tara pãŋa›?
18 La nẽr-sɛka n lui kug-ẽŋa zuo, a wʋn kɔ kɔ mɛ, la ku-
gre la sãn lui nẽr-sɛka zuo, a wʋn mẽrgɛ ẽ mɛ.»
19 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma
la ɛɛra sore wakat-ẽŋa tɩ ba yõkɛ ẽ, se'ere n soe la, ba
bãŋɛ mɛ tɩ la de la bãma ĩyã tɩ a makɛ makrɛ la. La ba
zotɩ la nẽrba la.

Lampo yʋa yelle

(Amatie 22:15-22, Amarkɩ 12:13-17)

20 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma
la pigra Azezi. Bɛla tɩ ba tõm nẽrba n ãn wʋ ba de la
nẽr-sõma la tɩ ba sẽŋɛ ka bẽrɛ Azezi la yetɔga, tɩ a sãn
tɔgɛ tuuge, tɩ ba yẽ sore yõkɛ ẽ sẽŋɛ ka ẽŋɛ gɔmna n
soe nõorɛ nu'usum. 21 Tɩ nẽrba la sẽŋɛ ka soke Azezi
yetɩ: «Karẽnsãama, tõma mi tɩ fõn tɔgrɩ se'em na, la
fõn zãsnɩ se'em na masɛ mɛ, la fõn ka tũ'usri nẽrba,
dee zãsna nẽrba Nawẽnnɛ sore yɛla sɩra sɩra. 22 Bɛla,
lɔɔ la bɔ sore tɩ tɩ yɔ lampo bɔ Rom na-keko bɩɩ, a ka bɔ
sore?»
23 Tɩ a bãŋɛ ba yɛmkẽgsɩga la, yele ba yetɩ: 24 «Tarɩ-ya
lagfɔ ayɩla wa'am.» Tɩ ba tarɩ wa'am. Tɩ a soke ba yetɩ:
«Ãne yinyisŋa, la ãne yʋ'ʋrɛ n gʋlsɛ a zuo?» Tɩ ba lerge
yetɩ: «La de la Rom na-keko la.» 25 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Bɔ-ya na-keko la ẽŋa n soe bõn-sɛka, dee mẽ bɔ
Nawẽnnɛ ẽŋa n soe bõn-sɛka.»
26 Azezi n daan tɔgɛ se'em nẽrba la nẽŋam na, ba ka
tã'agɛ yõkɛ ẽ, a lergre la di'ige ba mɛ, tɩ ba sĩna.

Kũm vo'ore yelle

(Amatie 22:23-33, Amarkɩ 12:18-27)

27 Saduse dõma n daan yetɩ nẽra sãn ki a kãn vo'oge
la, bãma nẽrba basɛba n wa'am Azezi zẽ'am wa 28 soke
ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ yetɩ: ‹Sɛka
sɔbia sãn tara pɔga, ki dee tɩ a ka tara bia, a di a
pɔkõorɛ la dɔgɛ kɔma bɔ sɛka n ki la.› 29 La bʋraasɩ bay-
opɔɩ n daan boe dɛna sɔbiisi, tɩ pɔspɔsɩ dãana la di pɔ-
ga tɩ a ka dɔgɛ, dee tɩ a ki, 30 tɩ bʋyi dãana la mẽ di
pɔkõorɛ la ki, dee tɩ a ka dɔgɛ. 31 Tɩ bʋtã dãana la mẽ
ẽŋɛ bɛla. La bãma bayopɔɩ la wuu lagɩm di pɔkõorɛ la
mɛ ki, tɩ ba nẽra nẽra ka dɔgɛ bia. 32 Bɛla poorʋm tɩ pɔ-
ka la mẽ ki. 33 Bɛla, bãma bayopɔɩ la wuu n di pɔka la,
ba sãn wa vo'oge kũm vo'ore daarɛ, ãne n wʋn sɔna
pɔka la?»
34 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Dũni-ẽna nẽrba diti pɔgsɩ
mɛ dee ɛlla sɩrba, 35 la nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ bɩsɛ tɩ ba
masɛ tɩ ba vo'oge kẽ dũnia sɛka n sẽm pʋam na ka diti
pɔgba, la ba ka ellɩ sɩrba. 36 La ba ka tã wʋn le ki, se'ere
n soe la, ba ãn wʋ malɛkadõma la. Ba de la Nawẽnnɛ
kɔma, ban vo'oge dee basɛ kũm na ĩyã. 37 La Amoyisi
yʋʋn põn pa'alɛ tɩ nẽr-sɛba n ki la wʋn vo'oge mɛ, zẽ'e-
sɛka n tɔgrɩ tũntuugo n diti bugum yelle la, Amoyisi
yetɩ Zuudãana Nawẽnnɛ n de Abraham, la A'izakɩ, la
Azakɔbɩ Nawẽnnɛ. 38 Bɛla pa'alɛ tɩ bãma vɔa mɛ, se'ere
n soe la, Zuudãana Nawẽnnɛ dagɩ sɛba n ki Nawẽnnɛ,
a de la nẽr-sɛba n vɔa Nawẽnnɛ. Nawẽnnɛ zẽ'am nẽrba
la wuu vɔa mɛ, baa la sɛba n ki la.»
39 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõma basɛba lerge ẽ yetɩ: «Karẽn-
sãama, fʋ tɔgɛ sõŋa.» 40 La ba daan ka le saagɛ soke ẽ
sɛla sɛla.

Krisi de la naba Adavidi Zuudãana

(Amatie 22:41-46, Amarkɩ 12:35-37)

41 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Wãne tɩ ba yetɩ Krisi de la
Adavidi yɩɩŋa? 42 Dee tɩ Adavidi yʋʋn põn dẽŋɛ yele
yõoma gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Zuudãana Nawẽnnɛ yele

mam Zuudãana yetι,
zĩ'ire m zʋʋgɔ bɔba,
43 halι tι m ẽŋɛ fʋ bɛ'ɛba la
tι ba bɔna fʋ nãma tẽŋa.›
44 La Adavidi mẽŋa sãn wi ẽ yetι ‹Zuudãana›, la wʋn
ẽŋɛ la wãne tι a dɛna Adavidi yιιŋa?»

Azezi yele a karẽnbiisi tι ba guuse da ãna wʋ lɔɔ karẽnsãandõma
(Amatie 23:1-36, Amarkι 12:38-40)

45 La nẽrba la wuu n selsrι Azezi la, tι a yele a karẽn-
biisi la yetι: 46 «Guuse ya mẽŋa la lɔɔ karẽnsãandõma n
eerι gilgra la fu-wogro, bɔɔra tι nẽrba pʋ'ʋsra nã'asra
ba da'asʋm, dee bɔɔra nã'asgɔ zẽ'esι wẽndeto pʋam,
la dia zẽ'esʋm tι ba zẽa la. 47 Ba to'osrι la sɛla wuu tι
pɔkõpa tarι, dee pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ pʋ'ʋs-wogro tι nẽr-
ba bιsra ba. Ba wʋn yẽ sιbgrɛ gãnna wuu.»

Pɔkõorɛ bɔ'a yelle
(Amarkι 12:41-44)

21 Azezi daan boe la Wẽnde-kãtʋm na, bιsɛ yẽ
bõntatba n tarι ba bɔ'a ιta ligri daka pʋam, 2 dee
yẽ pɔkõorɛ n de nasa n ẽŋɛ lig-kõb-pιgsι bayi mã'a. 3 Tι
Azezi yetι: «Mam yetι ya la sιra, tι pɔkõorɛ ẽna n de
nasa la ẽŋɛ zo'oge gãnna ba wuu mɛ. 4 Bãma wuu
looge la bõntarsõm sɛba tι ba tarι zo'oge la pʋam
wa'am wa ẽŋɛ mĩ. La ẽŋa n de nasa la, dιkɛ la a dia ligri
wuu wa ẽŋɛ mĩ.»

Dũnia ba'asgɔ nãmsgɔ, la Zerizalɛm sã'aŋɔ yelle
(Amatie 24:1-28, Amarkι 13:1-23)

5 La nẽrba basɛba n daan tɔgɛ Wẽnde-kãtɛ la yelle
yetι, ba dιkɛ la kug-sõma mẽ ẽ, dee dιkɛ bɔ'a tι ba bɔ
Nawẽnnɛ malgɛ ẽ, tι a ãna sõŋa sõŋa. 6 Tι Azezi yele
ba yetι: «Wakatɛ sẽm mɛ tι ba wʋn lʋbɛ bõn-sɛba tι ya
yẽtι wã wuu saam saam, tι kugre baa ayιla kãn weege
a tadãana zuo.»
7 Tι ba soke ẽ yetι: «Karẽnsãama, bõn-bãna wʋn ẽŋɛ
la dabʋrɛ? La bẽm wʋn pa'alɛ tõma tι tι bãŋɛ tι bõn-
bãna wʋn ẽŋɛ?» 8 Tι Azezi lerge ba yetι: «Guuse-ya tι
nẽra da pã'asɛ ya tι ya tuuge. Nẽrba zozo'e n wʋn dιkɛ
mam yʋ'ʋrɛ wa'am wa pã'asra ya, tι ba nẽra woo yetι:
‹Mam n de Krisi›, bιι ba wʋn yetι: ‹Wakatɛ lɛm mɛ.› Da
doose-ya nẽr-bãma. 9 La ya sãn wõm zɛbrɛ, la tẽn-
dãmŋɔ yɛla, da basɛ-ya tι dabeem yõkɛ ya, dẽnι tι bõn-
bãma dẽŋɛ ẽŋɛ, la, la nãn ka de dũnia ba'asgɔ.»
10 Dee yele ba yetι: «Buuri ayιla wʋn isge zɛbra la bu-
uri ayẽma, tι so'olʋm ayιla dõma isge zɛbra la so'olʋm
ayẽma, 11 la tẽŋa wʋn tĩi mĩim mɛ, la kɔm, la bã'a-
loŋrιsι n wʋn wa'am zẽ'esι zozo'e, la yel-kãra n kẽ'esrι
nẽrba dabeem, la bõn-yãlma n wʋn ẽŋɛ saazuum.
12 La, lan dẽŋɛ bõn-bãna wã n wʋn ẽŋɛ, ba wʋn yõgɛ
ya mɛ, nãmsɛ ya, tarι ya sẽŋɛ ka sãm ba wẽndetʋm
sarιyaditba zẽ'am, tι ba yʋ ya, la ba wʋn botι ya ze'ele
na'adõma, la gɔmnadõma nẽŋam mam yʋ'ʋrɛ ĩyã. 13 La
wʋn doose la bɛla tι ya yẽ folle tɔgɛ mam yelle pa'alɛ
ba. 14 Bɛla, ẽŋɛ ya sũurum tι la dagι ya fabla yan wʋn
lerge se'em po'oge ya mẽŋa. 15 Mam mẽŋa wʋn bɔ ya
yɛm tι ya tɔgɛ tι ya bɛ'ɛba kãn yãŋɛ lerge sι'ιsɛ ya yetɔ-
ga. 16 Baa la ya sɔdõma, la ya madõma, la ya sɔbiisi, la
ya sιrdõma wʋn yõgɛ ya sẽŋɛ ka bɔ, tι ba kʋ ya nẽrba
basɛba. 17 Nẽrba wuu wʋn sise ya mam ĩyã. 18 La ya
zomto baa ayιla kãn bɔι. 19 Ya sãn ze'ele kãŋkãŋɛ, ya
wʋn yẽ vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am.
20 Ya sãn wa yẽ tι sʋdaasι gilgri Zerizalɛm, ya bãŋɛ tι
a sã'aŋɔ lɛm mɛ. 21 Bɛla, nẽr-sɛba n boe Zude tẽŋa zoe
zom tãnsι zuto, tι nẽr-sɛba n boe Zerizalɛm pʋam na
yese zoe, la sɛba n boe vatʋm na da kẽ tẽŋa pʋam.
22 Dabsa bãma de la tõon-be'ero sιbgrɛ dabsa tι bõn-
sɛba wuu n gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na wʋn ẽŋɛ.
23 Wakat-ẽŋa, la wʋn dɛna la toogo bɔ pɔg-sɛba n tarι
pʋa, la sɛba n tarι bilɛɛsι tι ba mõgra la. Se'ere n soe
la, nãmsgɔ kãtɛ n wʋn wa'am tẽŋa wã pʋam, la
Nawẽnnɛ sũure wʋn yĩige mɛ la tẽŋa wã nẽrba. 24 Ba
wʋn kʋ basɛba mɛ la sʋkɔbrɔ, la ba wʋn yõgɛ basɛba
mɛ tarι sẽŋɛ bu-zãŋsι tẽnsʋm ka ẽŋɛ yamsι. Bu-zãŋsι
wʋn sã'am Zerizalɛm mɛ, halι tι ba wakatɛ wʋn wa
ba'asɛ.»

Azezi n de Nẽrsaala Dayʋa la lemŋo
(Amatie 24:29-35,42-44, Amarkι 13:24-31)

25 «Bõn-yãlma n wʋn ẽŋɛ wẽntulle, la wõrga, la wõr-
biɛ pʋam. La dũnia nẽrba buuri wuu wʋn fabla mɛ zɛ
yɛrι, ko-kãtɛ ko-mĩ'isi n wʋn tĩi wẽ'era ιta voole la ĩyã.
26 La nẽrba wʋn tẽ'esra la bõn-sɛka n wʋn ẽŋɛ dũnia
wuu zuo la, tι dabeem wʋn botι ba palẽŋa ẽkɛ tι ba
yɛm bɔι, se'ere n soe la, bõn-sɛba n boe saazuum wʋn
mĩim mɛ. 27 Wakat-ẽŋa ba wʋn yẽ tι Nẽrsaala Dayʋa la
boe wara pʋam sẽna la pãn-kãtɛ, tι a na'am pãŋa
peelem nẽegɛ. 28 La ya sãn yẽ tι bõn-bãna pɔsɛ ιta,
gorge-ya bιsɛ saazuum, tι ya fãarɛ lɛm mɛ.»
29 Azezi makɛ la makrɛ bɔ ba yetι: «Bιsɛ-ya kẽnkãŋa,
la tιιsι wuu. 30 Ya sãn yẽ tι ba võorɔ pusra, ya mẽŋa mi
tι sigre lɛm mɛ. 31 Bɛla mẽ, ya sãn yẽ tι bõn-bãna ιta,
ya bãŋɛ tι wakatɛ lɛm mɛ tι Nawẽnnɛ wʋn di na'am
nẽrba tẽŋasʋka. 32 Mam yetι ya la sιra, tι bõn-bãna
wʋn ιta mɛ dee tι zamãan-ẽna yãŋa tole. 33 Saazuum la
tẽŋa wʋn tole mɛ, la mam yetɔga la kãn malιn tole.
34 Guuse ya mẽŋa tι ya yɛm da yɔɔra la di tιgɛ, la dã-
yũure, la dũni-ẽna vɔm yɛla, tι Nẽrsaala Dayʋa la
lemŋo daarɛ da wa di'ige ya 35 wʋ bẽrgɔ la. Se'ere n
soe la, daarɛ ẽŋa wʋn wa di'ige nẽrba wuu n boe tẽn-
gõŋɔ wã zuo mɛ. 36 Bɛla, da gĩsra-ya, pʋ'ʋsra-ya
Nawẽnnɛ wakatɛ wuu, tι ya wʋn yẽ pãŋa tã'agɛ põsɛ
bõn-sɛba wuu n wʋn wa ẽŋɛ la, dee tã'agɛ ze'ele Nẽr-
saala Dayʋa la nẽŋam.»

37 Azezi daan ẽn zãsna la nẽrba Wẽnde-kãtʋm na
wʋntɛɛŋa, tɩ yʋ'ʋŋɔ tɩ a ẽn yese tẽŋa la pʋam sẽŋɛ ka
gã'arɛ Oliivi tãŋa la zuo. 38 La nẽrba wuu lagsrɩ la a
zẽ'am Wẽnde-kãtʋm na bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ sɛlsra a
yetɔga.

Azudaasɩ boorɩ tɩ a botɩ Zifdõma nẽŋadõma yõkɛ Azezi

(Amatie 26:1-5,14-16, Amarkɩ 14:1-2, Amarkɩ 14:10-11, Azã 11:45-53)

22 Borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ kibsa yʋ'ʋrɛ n de Zɔɔg-
basɛ la daan dee la fẽe la a paagɛ. 2 Tɩ kãabgɔ
kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma la ɛɛra bãma
n wʋn ẽŋɛ se'em kʋ Azezi, dee zɔta nẽrba la dabeem.
3 Tɩ Asũtãana kẽ Azudaasɩ tɩ ba wi'iri Iskariyo n de
Azezi karẽnbiisi pia la ayi la nẽra ayɩla sũurum. 4 Tɩ a
sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la Wẽnde-kãtɛ la gu'ur-
ba nẽŋadõma zẽ'am, ka yele ba ẽŋa n wʋn ẽŋɛ se'em
botɩ ba yõkɛ Azezi. 5 Tɩ ba sũure ẽŋɛ yẽlʋm, tɩ ba yetɩ
bãma wʋn bɔ ẽ ligri, 6 tɩ Azudaasɩ sakɛ, ɛɛra sore tɩ a
botɩ ba yõkɛ Azezi tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la da bãŋɛ.

Azezi diti Zɔɔg-basɛ kibsa la a karẽnbiisi

(Amatie 26:17-30, Amarkɩ 14:12-26, Azã 13:21-30, 1 Korẽntɩ 11:23-25)

7 Borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ kibsa la daarɛ tɩ ba kʋʋrɩ
pebilsi dita Zɔɔg-basɛ kibsa la n daan paagɛ. 8 Tɩ Azezi
tõm Apɩyɛɛrɩ la Azã yetɩ: «Sẽŋɛ-ya ka mãasʋm kibsa la
dia tɩ tɩ wa'am wa di.» 9 Tɩ ba soke ẽ yetɩ: «Bɛ tɩ tɩ wʋn
sẽŋɛ ka mãasʋm?» 10 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Selse-ya, ya
sãn ka kẽ'era tẽŋa la pʋam, ya wʋn tʋ'ʋsɛ bʋraaga n tʋ
yoore la ko'om, ya doose ẽ kẽ yi-sɛka tɩ a wʋn kẽ la
pʋam. 11 La ya sãn kẽ, ya yele yidãana la yetɩ: ‹Karẽn-
sãama la yetɩ, de-sɛka tɩ ẽŋa la a karẽnbiisi la wʋn di
Zɔɔg-basɛ kibsa la boe la bɛ?› 12 A wʋn pa'alɛ ya de-kãtɛ
n boe ayẽma zuo, tɩ lɔgrɔ wuu bɔna mĩ. Mãasʋm-ya
bilam gu'ura to.» 13 Tɩ ba sẽŋɛ ka yẽ sɛla woo wʋ Azezi
n yele ba se'em na, tɩ ba mãasʋm Zɔɔg-basɛ kibsa la.
14 Tɩ wakatɛ la paagɛ, tɩ Azezi zĩ'ire la a karẽnbiisi pia
la ayi la tɩ ba di. 15 Tɩ a yele ba yetɩ: «Mam ba bɔɔra mɛ
la m sũure wuu tɩ mam na yãma di Zɔɔg-basɛ kibs-ẽna
wã dee tɩ m yãŋa nãmsɛ. 16 La mam yetɩ ya mɛ tɩ, mam
kãn le di Zɔɔg-basɛ kibsa halɩ tɩ a võorɛ wa ẽŋɛ ba'asɛ
Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.» 17 Dee dɩkɛ bõn-yũula pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ, dee yetɩ: «To'oge-ya bãna wã pʋɩ taaba yũ.
18 La mam yetɩ ya mɛ tɩ lɛɛlɛ wã kɔ'ɔn wɛ'ɛsa wuu, mam
kãn le yũ viinye biɛ bõn-yũula wã halɩ ka paagɛ wakat-
sɛka tɩ Nawẽnnɛ wʋn wa'am wa dita na'am nẽrba
tẽŋasʋka.» 19 Dee dɩkɛ borborɩ pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee fi-
ise bɔ ba yetɩ: «Ẽna de la mam ĩyã tɩ mam dɩkɛ bɔ yã-
ma ĩyã. Ɩta-ya wãna tẽra mam yelle.» 20 La ban di
kɩ'ɩlɩm na, a dɩkɛ la bõn-yũula yetɩ: «Bõn-yũul-bãna
pa'alɩ tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe la nõor-paalga, mam zɩɩm n
wʋn yese saagɛ bɔ yãma la ĩyã. 21 La bɩsɛ-ya, sɛka n
yetɩ a botɩ ba yõkɛ mam na lagɩm na mam kalam dita.
22 Nẽrsaala Dayʋa la wʋn ki wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ la
ẽŋɛ se'em na. La nẽr-sɛka n wʋn botɩ ba yõkɛ ẽ na wʋn
yẽ toogo.» 23 Tɩ karẽnbiisi la sɔkra taaba tɩ ba bãŋɛ nẽr-
sɛka n de ẽ bãma pʋam n yetɩ a ẽŋɛ bɛla.

Ãne n gãnnɩ?

24 Karẽnbiisi la daan wẽ'erɩ la nõke'ene bɔɔra tɩ ba
bãŋɛ bãma pʋam nẽr-sɛka n masɛ tɩ a dɛna nẽr-keko
gãnna. 25 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Dũni-ẽna na'adõma
soe nẽrba la pãŋa, la sɛba n tarɩ ke'eŋo la botɩ nẽrba
wi'ira ba tɩ: ‹Sõm-ɩtba›. 26 La yãma pʋam, la kãn dɛna
bɛla. Sɛka n de nẽr-keko yãma pʋam, a ãna wʋ bõn-pɩ-
ka la, la sɛka n de nẽŋadãana ãna wʋ tõntõnna. 27 La
ãne n de nẽr-keko gãnna, sɛka n zĩ dita la bɩɩ, sɛka n
tõnnɩ bɔ'ɔra ẽ na? La dagɩ sɛka n zĩ dita la? La mam
boe ya pʋam wʋ tõntõnna la.
28 Yãma de la nẽrba n mõrgɛ weege bɔna la mam,
yel-sɛba n paagɛ mam na pʋam. 29 Bɛla mam wʋn bɔ
ya so'olʋm, wʋ mam Sɔ Nawẽnnɛ n bɔ mam so'olʋm
se'em na, 30 tɩ ya wʋn wa zĩ'ire mam so'olʋm pʋam dita
dee yũura la mam, dee zĩ'ire na'am bĩmbĩna zuto di Ɩs-
rayɛlɩ dõma buuri pia la ayi la sarɩya.»

Azezi yetɩ Apɩyɛɛrɩ wʋn sɩ'ɩsɛ ẽŋa

(Amatie 26:31-35, Amarkɩ 14:27-31, Azã 13:36-38)

31 La Azezi yele Asimõ-pɩyɛɛrɩ yetɩ: «Asimõ, Asimõ,
bãŋɛ tɩ Asũtãana sose la sore tɩ a makɛ ya bɩsɛ, wʋ
nẽra n yeele si yɛsra urgo la. 32 La mam pʋ'ʋsɛ Nawẽn-
nɛ mɛ bɔ fɔ, tɩ fõn bɔ mam sɩra la, fʋ da basɛ. La fʋ sãn
wa leme wa dɔla mam, fʋ bɔ fʋ sɔbiisi la bʋraanɛ tɩ ba
ze'ele kãŋkãŋɛ.» 33 Tɩ Apɩyɛɛrɩ lerge ẽ yetɩ: «Zuudãana,
mam sakɛ mɛ tɩ m kẽ yʋ'a deem la fõn, bɩɩ m ki la fõn.»
34 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Apɩyɛɛrɩ, mam yetɩ fʋ mɛ tɩ
yʋ'ʋŋɔ ẽna wã, fʋ wʋn sɩ'ɩsɛ la nõorɛ atã tɩ fõn ka mi
mam, dee tɩ nõ-rɔɔgɔ kaasɛ.»

Azezi yele a karẽnbiisi tɩ ba mãasʋm tɩ nãmsgɔ n wʋn wa'am

35 La Azezi soke a karẽnbiisi la yetɩ: «Mam n daan
tõm yãma tɩ ya sẽŋɛ ka mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga, tɩ yã-
ma ka dɩkɛ pʋtmãanɛ, la tãmpɔkɔ, la tagra la, sɛla
daan pɔ'ɔgɛ ya mɛ bɩɩ?» Tɩ ba lerge yetɩ: «Ayɛɩ.» 36 Tɩ a
yele ba yetɩ: «Lɛɛlɛ wã, la ka le dɛna bɛla. Sɛka n tarɩ
pʋtmãanɛ, a dɩkɛ, la sɛka n mẽ tarɩ tãmpɔkɔ, a dɩkɛ. La
sɛka n ka tarɩ sʋkɔbgɔ, a koose a fuugo da sʋkɔbgɔ.
37 Se'ere n soe la, la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
‹Ba dɩkɛ ẽ naagɛ la tõon-be'ero dõma›. Mam yetɩ ya tɩ
la de la mam tɩ bõn-ẽŋa wʋn ẽŋɛ. Asɩra, bõn-sɛka n
gʋlsɛ tɔgra mam yelle la, yãŋa wʋn ẽŋɛ mɛ.» 38 Tɩ ba
yetɩ: «Zuudãana, bɩsɛ sʋkɔbrɔ bayi n wãna.» Tɩ a yele
ba yetɩ: «Basɛ-ya tɩ la seke ya.»

Azezi pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ Oliivi tãŋam
(Amatie 26:36-46, Amarkι 14:32-42)

39 Tι Azezi yese sẽŋɛ Oliivi tãŋam wʋ ẽŋa ẽn ιta se'em
na, tι a karẽnbiisi la doose ẽ. 40 La ẽn paagɛ mĩ na, a
yele ba yetι: «Pʋ'ʋsɛ-ya Nawẽnnɛ tι yelle da paagɛ ya tι
ya lui.» 41 Dee basɛ ba sẽŋɛ zãagɛ fẽe masɛ wʋ nẽra n
wʋn lobe kugre se'em, ka ka dũma tẽŋa pʋ'ʋsra
Nawẽnnɛ yetι: 42 «M Sɔ, fʋ sãn bɔɔra, basɛ tι nãmsgɔ ẽ-
na tole dee basɛ ma. La, da kãn ẽŋɛ mam n boorι
se'em, ẽŋɛ fõn boorι se'em.» [43 Tι malɛka ze'ele saazu-
um wa'am wa pa'asɛ ẽ pãŋa. 44 Tι Azezi sũure ba sã'am
halι, tι a malιn tĩĩ pʋ'ʋsra tι a mõrgrɛ tɔgra tẽŋa wʋ
zιιm na.] 45 Ẽn daan pʋ'ʋsɛ kι'ιlιm na, a lebe ka paagɛ
a karẽnbiisi la zẽ'am, tι ba gĩsri mɛ, ba sũure n sã'am
ĩyã, 46 tι a soke ba yetι: «Bẽm tι yãma gĩsra? Isge-ya
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ tι yelle da paagɛ ya tι ya lui.»

Ba yõkɛ Azezi
(Amatie 26:47-56, Amarkι 14:43-50, Azã 18:3-11)

47 Azezi n daan ken tɔgra la, tι nẽrba zozo'e sẽnna
paana. Tι Azudaasι n de a karẽnbiisi pia la ayi la nẽra
ayιla bɔna ba nẽŋa, sẽŋɛ lɛm Azezi tι a kɔkɛ ẽ, pʋ'ʋsɛ ẽ.
48 Tι Azezi yele ẽ yetι: «Azudaasι, fõn yetι fʋ kɔkɛ Nẽr-
saala Dayʋa la mɛ botι ba yõkɛ ẽ?»
49 Tι a karẽnbiisi la n ze a zẽ'a, yẽ lan yetι la ẽŋɛ se'em
na yetι: «Zuudãana, tι dιkɛ tι sʋkɔbrɔ la zɛbɛ bιι?» 50 Tι
ba nẽra ayιla dιkɛ a sʋkɔbgɔ sɛ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana tõntõnna zʋʋgɔ tʋbrɛ fiige. 51 Tι Azezi yetι:
«Basɛ-ya bɛla.» Dee kalʋm bʋraaga la tʋbrɛ la, tι a
lebe tablɛ. 52 Dee yele kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la
Wẽnde-kãtɛ la gu'urba nẽŋadõma, la kẽma n yetι ba
yõkɛ ẽ na yetι: «Yãma tarι la sʋkɔbrɔ, la dasa sẽna tι ya
yõkɛ mam wʋ mam de la fãara la? 53 Mam daan boe la
ya lɛ mɛ Wẽnde-kãtʋm na daarɛ woo, tι ya ka yõkɛ
mam. La wakat-ẽna wã ya tã wʋn ẽŋɛ yan boorι se'em,
se'ere n soe la, la de la lika pãŋa dãana wakatɛ.»

Apιyɛɛrι sι'ιsɛ tι ẽŋa ka mi Azezi
(Amatie 26:57-58,69-75, Amarkι 14:53-54,66-72, Azã 18:12-18,25-27)

54 La ba yõkɛ Azezi mɛ tarι ẽ sẽŋɛ ka kẽ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana yire, tι Apιyɛɛrι bɔna zãazãarɛ li'isra dɔla.
55 La ba tʋʋrɛ la bugum yire la zẽnzaka tẽŋasʋka lagsɛ
zẽa, tι Apιyɛɛrι mẽ lagιm na ba zẽa. 56 Tι tõntõn-pɔka
ayιla yẽ Apιyɛɛrι n zĩ bugum na zẽ'am, bιsra ẽ zĩi dee
yetι: «Bʋra-ẽna mẽ dolι la Azezi.» 57 Tι Apιyɛɛrι sι'ιsɛ
yetι: «Pɔka, mam ka mi ẽ.» 58 Tι la le ẽŋɛ fẽe, tι nẽra
ayẽma le yẽ ẽ yetι: «Fõn mẽ de la ba nẽra ayιla.» Tι
Apιyɛɛrι yetι: «Bʋraaga, mam dagι ba nẽra.» 59 Tι la le
ẽŋɛ fẽe masɛ wʋ karf-ayιla, tι nẽra ayιla le yetι: «Asιra,
bʋra-ẽna ẽn dɔla ẽ mɛ, a mẽ de la Galile nẽra.» 60 Tι
Apιyɛɛrι yetι: «Bʋraaga, mam ka bãŋɛ fõn tɔgɛ se'em
na võorɛ.» La ẽn ken bɔna mĩ tɔgra la, tι nõ-rɔɔgɔ kɔ'ɔn
kaasɛ. 61 Tι Zuudãana la gelge bιsɛ Apιyɛɛrι. Tι
Apιyɛɛrι tẽegɛ Zuudãana n yele ẽ yetι: «Fʋ wʋn sι'ιsɛ
mam nõorɛ atã mɛ zĩna, dee tι nõ-rɔɔgɔ kaasɛ la.» 62 Tι
Apιyɛɛrι yese yẽŋa ka kɛlla la sũ-sã'aŋɔ zozo'e.

Ba la Azezi mɛ, dee wẽ ẽ
(Amatie 26:67-68, Amarkι 14:65)

63 Bʋra-sɛba n gu'uri Azezi la daan la ẽ mɛ, dee wẽ ẽ,
64 dιkɛ fuugo vile a nẽŋa wẽ ẽ, dee yele ẽ yetι: «Bãŋɛ
pa'alɛ tɔ sɛka n wẽ fɔ.» 65 La ba tʋ ẽ na tʋʋrɛ basɛba zo-
zo'e pa'asɛ.

Ba tarι Azezi sẽŋɛ Zifdõma sarιyaditba zẽ'am
(Amatie 26:59-66, Amarkι 14:55-64, Azã 18:19-24)

66 La beere n daan wiige, tι Zifdõma kẽma, la kãabgɔ
kẽma nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma wuu lagsɛ tι
ba tarι Azezi sẽŋɛ ba sarιyadia zẽ'am, dee yele ẽ yetι:
67 «Fʋ sãn sιrι dɛna la Krisi tι Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tι a
wʋn wa'am na, fʋ yele to.» Tι a lerge ba yetι: «Mam
sãn yele ya, ya kãn sakɛ, 68 la mam sãn soke ya sokre,
ya mẽ kãn lerge mam. 69 La lɛɛlɛ wã kɔ'ɔn wɛ'ɛsa wuu,
Nẽrsaala Dayʋa la wʋn zĩ'ire Nawẽnnɛ n de pãn-kãtɛ
dãana la zʋʋgɔ.» 70 Tι ba wuu soke ẽ yetι: «Bɛla fõn sιrι
de la Nawẽnnɛ Dayʋa?» Tι a lerge ba yetι: «Yãma n
yele se'em na, mam de la bɛla.» 71 Tι ba yetι: «Tι le ɛɛra
la bẽm kaset-dõma? Tõma mẽŋa wõm a nõorɛ yetɔga
mɛ.»

Ba tarι Azezi sẽŋɛ gɔmna Apilatι zẽ'am
(Amatie 27:1-2,11-14, Amarkι 15:1-5, Azã 18:28-38)

23 Tι ba wuu tarι Azezi sẽŋɛ Apilatι zẽ'am 2 ka dõrɛ
ẽ yetι: «Tõma yẽ bʋra-ẽna tι a boe mĩ dãmna la
tι tẽŋa wã dee yetι ba da yɔɔra lampo bɔ'ɔra Rom na-
keko, dee ken yetι ẽŋa de la Krisi, ẽŋa de la naba.» 3 Tι
Apilatι soke ẽ yetι: «Fõn de la Zifdõma naba?» Tι Azezi
lerge ẽ yetι: «La de la fõn yele se'em na.» 4 Tι Apilatι
yele kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la, la nẽr-kʋʋŋɔ la yetι:
«Mam ka yẽ bʋraaga wã yel-sɛka n wʋn botι tι di a
sarιya.» 5 Tι ba sĩna dee bʋla yetι: «A zãsŋɔ la tι a pɔsɛ
zãsʋm Galile la Zude wa paam kalam na, tarι la dãmŋɔ
sẽna nẽrba pʋam.»

Ba tarι Azezi sẽŋɛ A'erɔdι zẽ'am

6 Apilatι n wõm bɛla la, a soke mɛ tι a bãŋɛ, bʋra-ẽna
sãn dɛna Galile nẽra. 7 La ẽn bãŋɛ tι a ze'ele la Galile n
de naba A'erɔdι so'olʋm pʋam na, tι a botι ba tarι ẽ
sẽŋɛ ka bɔ naba A'erɔdι. A'erɔdι mẽ daan boe la Zeriza-
lɛm wakat-ẽŋa. 8 La A'erɔdι n yẽ Azezi la, a sũure ẽŋɛ
yẽlʋm mɛ halι, se'ere n soe la, a wõm Azezi yelle tι la
yuuge mɛ, tι a bɔɔra tι a yẽ ẽ. A tarι pʋtẽ'erɛ tι a wʋn
tõm na tõon-yãlma tι a yẽ. 9 A'erɔdι daan soke Azezi la
sokrιsι zozo'e, tι a ka lerge ẽ. 10 Tι kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la lɔɔ karẽnsãandõma n boe mĩ na dõrɛ ẽ

zozo'e yetɩ, a tõm na be'em. 11 Tɩ A'erɔdɩ la a sʋdaasɩ
yaalɛ ẽ, dɩkɛ fu-sõŋɔ yɛ ẽ, tɩ ba la ẽ, dee tarɩ ẽ lebe ka
bɔ Apilatɩ. 12 Daar-ẽŋa, A'erɔdɩ la Apilatɩ n de bɛ'ɛba la
taaba la, lebge la sɩtɔ.

Apilatɩ di Azezi sarɩya tɩ ba kʋ ẽ

(Amatie 27:15-26, Amarkɩ 15:6-15, Azã 18:39—19:16)

13 Tɩ Apilatɩ wi kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽ-
ma, la nẽrba wuu 14 yele ba yetɩ: «Yãma tarɩ bʋra-ẽna
wa'am wa bɔ mam yetɩ a tarɩ la dãmŋɔ sẽna nẽrba
pʋam. La mam n soke ẽ yãma nẽŋam kalam wã, mam
ka yẽ a yel-sɛka n botɩ yãma dõrɛ ẽ na. 15 La A'erɔdɩ mẽ
ka yẽ a yelle, bɛla tɩ a tarɩ ẽ leme wa'am wa bɔ tõma.
Bʋraaga wã ka tõm be'em n masɛ tɩ ba kʋ ẽ. 16 Mam
wʋn botɩ ba wẽ ẽ mɛ la ka'asa dee basɛ ẽ tɩ a fõrgɛ.» [
17 Zɔɔg-basɛ kibsa wakatɛ woo dẽnɩ tɩ Apilatɩ yese sɛba
n boe yʋ'a deem nẽra ayɩla basɛ.] 18 Tɩ ba wuu kɔ'ɔn
lagɩm tãsra yetɩ: «Kʋ bʋra-ẽna, dee yese Abarabasɩ bɔ
tɔ.» 19 Abarabasɩ daan dãmɛ na tẽŋa, kʋ nẽra, tɩ ba
yõkɛ ẽ yʋ. 20 Tɩ Apilatɩ le tɔgra la nẽr-kʋʋŋɔ la bɔɔra tɩ a
basɛ Azezi. 21 Tɩ ba zagsɛ, dee kaasra yetɩ: «Ka ẽ dɔ-pu-
urŋa zuo, ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.» 22 Tɩ Apilatɩ le yele ba
nõor-atã pʋam yetɩ: «Bẽm be'em tɩ a tõm? Mam ka yẽ
yel-sɛka tɩ a tõm tɩ la masɛ tɩ ba kʋ ẽ. Mam wʋn botɩ
ba wẽ ẽ na ka'asa dee basɛ ẽ.» 23 Tɩ ba ken kaasra
ke'enke'em yetɩ: «Ka ẽ dɔ-puurŋa zuo.» Tɩ ba kaasga la
zo'oge gãŋɛ. 24 Tɩ Apilatɩ sakɛ ẽŋɛ ban boorɩ se'em na,
25 yese bʋra-sɛka n daan dãmɛ tẽŋa kʋ nẽra la basɛ,
ẽŋa tɩ nẽrba la boorɩ tɩ a basɛ, dee dɩkɛ Azezi bɔ sʋ-
daasɩ tɩ ba ẽŋɛ ẽ nẽrba la n boorɩ se'em na.

Ba ka Azezi dɔ-puurŋa zuo

(Amatie 27:32-44, Amarkɩ 15:21-32, Azã 19:17-27)

26 Ban tarɩ Azezi wɛ'ɛsa la, ba tʋ'ʋsɛ la Sirɛnɩ tẽŋa
bʋraaga yʋ'ʋrɛ n de Asimõ n ze'ele va'am lɛmna, tɩ ba
yõkɛ ẽ botɩ a to'oge dɔ-puurŋa la buke dɔla Azezi
poore. 27 La nẽr-kʋʋŋɔ n dolɩ ẽ, tɩ pɔgsɩ kɛlla fabla
wẽ'era nupʋ'ʋrɔ a ĩyã. 28 Tɩ Azezi wẽrgɛ ba bɔba yele ba
yetɩ: «Zerizalɛm pɔgsɩ, da kɛlla-ya mam ĩyã, kɛlla-ya ya
mẽŋa la ya kɔma ĩyã. 29 Se'ere n soe la, dabsa sẽna tɩ
ba wʋn yetɩ: ‹Pɔg-kõndɔgrɩba, la sɛba n ka dɔgɛ, sɛba
tɩ kɔma ka mõgɛ ba bĩ'isum tarɩ zu-yẽlga.› 30 La nẽrba
wʋn wa yele tãnsɩ tɩ ba lui dĩ ba, dee yele kũnkũma
yetɩ, ba lile ba. 31 Se'ere n soe la, ba sãn ɩta dɔ-mã'asa
wãna, la wʋn ẽŋɛ dɔ-kɛ'ɛsɩ la wãne?»
32 La ba tarɩ la tõon-be'ero dõma bayi sẽŋɛ tɩ ba
lagɩm ba la Azezi kʋ. 33 La ba paagɛ la zẽ'a tɩ ba wi'iri tɩ
Zuwaŋrɛ, bilam tɩ ba ka Azezi dɔ-puurŋa zuo, dee ka
tõon-be'ero dõma bayi la dɔ-puursi zuto, ayɩla a zʋʋgɔ
bɔba, ayɩla a gɔbga bɔba. 34 Tɩ Azezi yetɩ: «M Sɔ, basɛ
ba tõon-be'ero taalɛ, tɩ ba ka mi ban ɩtɩ sɛla.» Tɩ ba
dɩkɛ a futo tɩ ba pʋɩ taaba, pɔsɛ tɩ ba bãŋɛ nẽra woo n
wʋn to'oge fu-sɛka. 35 La nẽrba la ze la bilam bɩsra ẽ, tɩ
Zifdõma kẽma la la'ara ẽ yetɩ: «A fãagɛ nẽrba basɛba
mɛ, a sãn sɩrɩ dɛna la Krisi tɩ Nawẽnnɛ looge la, a fãagɛ
a mẽŋa.» 36 Tɩ sʋdaasɩ la mẽ la'ara ẽ, lɛm dɩkɛ dã-mĩ'is-
go bɔ ẽ 37 yetɩ: «Fʋ sãn dɛna Zifdõma naba, fãagɛ fʋ
mẽŋa.» 38 La ba gʋlsɛ la gʋlsgɔ lablɛ a zuum yetɩ:

«Ẽna wã de la
Zifdõma naba la.»

39 Tɩ tõon-be'ero dõma la n boe dɔ-puursi zuto la
ayɩla tʋ Azezi yetɩ: «Dagɩ fõn de Krisi la? Fãagɛ fʋ mẽŋa
dee fãagɛ tõma.» 40 Tɩ ayẽma la tãsɛ a tadãana la yetɩ:
«Fõn ka zotɩ Nawẽnnɛ? Ba wʋn kʋ tõma wuu mɛ. 41 La
sãn dɛna tõma, tõma n tõm tõon-be'ero la, la masɛ mɛ
tɩ ba kʋ tõma, la nẽr-ẽna wã ka ẽŋɛ sɛla n de be'em.»
42 Dee yele Azezi yetɩ: «Fʋ sãn wa dita fʋ na'am na, fʋ
tẽegɛ m yelle.» 43 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Mam yetɩ fʋ la
sɩra, tɩ zĩna nõo fʋ wʋn bɔna la mam Nawẽnnɛ yire.»

Azezi kũm

(Amatie 27:45-56, Amarkɩ 15:33-41, Azã 19:28-30)

44-45 La daan de wʋ wʋntɛɛŋa zuu-tẽŋasʋka, tɩ tẽŋa la
wuu lebge lika, tɩ wʋntɛɛŋa ka le yẽkɛ halɩ ka paagɛ za-
anõorɛ karf-atã. Tɩ fuugo la n yuli Wẽnde-kãtɛ la pʋam
beŋe zẽ'e-sõŋɔ la ãagɛ pʋsʋka. 46 Tɩ Azezi tɔgɛ
ke'enke'em yetɩ: «M Sɔ, mam basrɩ m sɩa la fõn
nu'usum.» A yele la bɛla dee ki.
47 Tɩ Rom sʋdaasɩ kɛ'ɛma yẽ lan ẽŋɛ se'em na, nã'asra
Nawẽnnɛ yetɩ: «Asɩra, bʋraaga wã de la nẽr-sõŋɔ.»
48 La nẽr-kʋʋŋɔ la wuu n wa'am tɩ ba bɩsɛ lan wʋn ẽŋɛ
se'em na, yẽ lan ẽŋɛ se'em na mɛ. Tɩ ba lebe kulla, dee
wẽ'era nupʋ'ʋrɔ. 49 La nẽr-sɛba wuu n mi Azezi, la pɔg-
sɛba n doose ẽ halɩ Galile wa'am na, ze la kẽnkɛrŋa
bɩsra lan ɩtɩ se'em na.

Azezi laarɛ

(Amatie 27:57-61, Amarkɩ 15:42-47, Azã 19:38-42)

50 Bʋraaga ayɩla yʋ'ʋrɛ n daan de Azozɛfʋ. A de la Ari-
mate tẽŋa nẽra, dee dɛna Zifdõma sarɩyaditba nẽra
ayɩla. A de la nẽr-sõŋɔ tɩ a ɩrgɔ wuu masɛ, 51 la a daan
gu'uri mɛ tɩ Nawẽnnɛ wa'am wa di na'am nẽrba
tẽŋasʋka. La ba sarɩyaditba la n daan looge yɛm tɩ ba
ẽŋɛ se'em na, a daan ka sakɛ. 52 Azezi n ki la, ẽŋa n
sẽŋɛ Apilatɩ zẽ'am ka sose Azezi kũm na, tɩ Apilatɩ
sakɛ. 53 Tɩ a sike kũm na vile ẽ na tãnnɛ tarɩ ka bĩŋe
yɔɔgɔ tɩ ba tũ tãmpĩa ĩyã nãn ka laagɛ nẽra mĩ pʋam.
54 La de la daar-ẽŋa tɩ Zifdõma mãasnɩ ba vo'osgo
daarɛ. Wẽnnɛ sãn kẽ tɩ ba vo'osgo daarɛ wʋn pɔsɛ.
55 Tɩ pɔg-sɛba n doose Azezi Galile wa'am na, doose
Azozɛfʋ sẽŋɛ ka yẽ yɔɔgɔ la, dee yẽ ban bĩŋe Azezi kũm
na se'em, 56 dee lebe kule ka mãasʋm tɩdarɛ kaam bu-
uri to'oto'ore tɩ ba tarɩ wa ẽŋɛ kũm na. La vo'osgo
daarɛ la ba vo'ose wʋ Amoyisi lɔɔ la n bɔ nõorɛ se'em
na.

Azezi vo'ore
(Amatie 28:1-10, Amarkɩ 16:1-8, Azã 20:1-10)

24 Lasrɩ daarɛ bulika yʊ'ʊŋɔ yʊ'ʊŋɔ tɩ pɔgsɩ la isge dɩkɛ kaam na tɩ ba mãasʊm na tarɩ sẽŋɛ yɔɔm na. 2 Ban paagɛ la, ba yẽ tɩ kugre la tɩ ba dɩkɛ lige yɔɔgɔ nõorɛ la bilge mɛ gã kẽnkɛrŋa. 3 Tɩ ba kẽ yɔɔgɔ la pʊam bɩsɛ ka yẽ Zuudãana Azezi kũm na. 4 Tɩ ba zɛ yɛrɩ, bilam mẽŋa tɩ ba yẽ bʊraasɩ bayi n ze lɛm ba, yɛ futo tɩ ba yẽgra. 5 Tɩ pɔgsɩ la palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba suure ba zuto tẽŋa. Tɩ bʊraasɩ la soke ba yetɩ: «Bẽm tɩ yãma ɛɛra nẽr-sɛka n vɔɩ sɛba n ki zẽ'am? 6 A ka boe kalam. A vo'oge mɛ. Tẽegɛ-ya ẽŋa n daan nãn boe Galile dee yele ya se'em na, 7 a yetɩ, ba wʊn yõkɛ Nẽrsaala Dayʊa la mɛ tarɩ ka bɔ tõon-be'ero dõma, tɩ ba ka ẽ dɔ-pu-urŋa zuo, la dabsa atã daarɛ, a wʊn vo'oge mɛ.» 8 Tɩ ba yãŋa tẽegɛ a yetɔga la, 9 ze'ele yɔɔm na lebe kule ka yele a karẽnbiisi pia la ayɩla la, la nẽrba basɛba la wuu lan ẽŋɛ se'em na wuu.

10 Ba daan de la Amaari n ze'ele Magdala, la Azanɩ, la Azakɩ ma Amaari, la pɔgsɩ basɛba, bãma n daan tɔgɛ yel-bãna bɔ Azezi karẽnbiisi pia la ayɩla la. 11 La ba daan tẽ'esɛ tɩ pɔgsɩ la n yele ba se'em na ka tarɩ võorɛ, tɩ ba ka sakɛ tɩ la de sɩra. 12 La Apɩyɛɛrɩ isge mɛ zoe sẽŋɛ yɔɔm na ka veese bɩsɛ, yẽ tãna la mã'a, lebe kule ka zɛ yɛrɩ bõn-sɛba n ẽŋɛ la ĩyã.

Karẽnbiisi tʊ'ʊsɛ Azezi Emayusi sore zuo
(Amarkɩ 16:12-13)

13 Daar-ẽŋa mẽŋa tɩ Azezi karẽnbiisi bayi wɛ'ɛsa tẽŋa ayɩla yʊ'ʊrɛ n de Emayusi. Bilam na Zerizalɛm zãagɛ masɛ wʊ kilomẽtrɩ pia la ayɩla. 14 Ba daan tɔgrɩ la taaba bõn-sɛba wuu n ẽŋɛ la yelle. 15 La ban daan sõsrɩ la taaba la, tɩ Azezi lɛm ba, tɩ ba lagɩm sẽnna. 16 La ba yɛm lige mɛ, tɩ ba ka bãŋɛ ẽ. 17 Tɩ a soke ba yetɩ: «Bẽm yelle tɩ yãma sẽnna dee tɔgra la taaba?» Tɩ ba ze'ele zũŋe ba nẽnsɩ. 18 Tɩ ba nẽra ayɩla yʊ'ʊrɛ n de Akleopasɩ soke ẽ yetɩ: «Fõn mã'a n boe Zerizalɛm ka bãŋɛ bõn-sɛka n ẽŋɛ dabsa wã pʊam?» 19 Tɩ a soke ba yetɩ: «Bẽm ẽŋɛ?» Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Azezi n ze'ele Nazarɛtɩ la, a de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa n tarɩ pãŋa a tõoma la a yetɔga pʊam, Nawẽnnɛ la nẽrba wuu nifum. 20 Tɩ tõma kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la tẽŋa la kẽma botɩ ba yõkɛ ẽ, di a sarɩya yetɩ ba kʊ ẽ, tɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo, tɩ a ki. 21 La tõma daan tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ la de la ẽŋa n wʊn fãagɛ Ɩsrayɛlɩ dõma la. La zĩna de la dabsa atã n wãna tɩ yel-ẽna wã ẽŋɛ. 22 La tõma pɔgsɩ basɛba n botɩ tõma palẽŋa ẽkɛ. Ba isge la bulika yʊ'ʊŋɔ yʊ'ʊŋɔ sẽŋɛ yɔɔm na, 23 leme wa yele tõma yetɩ bãma ka yẽ kũm na, bãma yẽ la malɛkadõma, tɩ ba yele bãma yetɩ a vo'oge mɛ. 24 Tɩ tõma nẽrba basɛba mẽ sẽŋɛ yɔɔm na, ka yẽ tɩ la sɩrɩ ãn wʊ pɔgsɩ la n yele se'em na. La ba ka yẽ Azezi.»

25 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Yɛm-ka-like dõma, bẽm tɩ ya ka bɔ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n yʊʊn yele se'em na wuu sɩra tɔtɔ? 26 La ka masɛ nɩ tɩ Krisi nãmsɛ la bõn-bãna wuu, dee yãŋa di a na'am na?» 27 Tɩ a yãŋa pa'alɛ ba bõn-sɛba wuu n gʊlsɛ tɔgra ẽŋa yelle Nawẽnnɛ gõnnɔ la pʊam, a pɔsɛ pa'alɛ la Amoyisi, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la wuu n gʊlsɛ la võorɛ n de se'em.

28 La ban daan sẽŋɛ ka lɛm tẽn-sɛka tɩ ba we la, a ẽŋɛ wʊ a boorɩ tɩ a tole mɛ na. 29 Tɩ ba sose ẽ yetɩ: «Doose tõma kẽ gã'arɛ, se'ere n soe la, wẽnnɛ kẽ mɛ, zẽ'a boe mĩ sɔbra mɛ.» Tɩ a sakɛ doose ba kẽ. 30 La ba daan zĩ'ire mɛ tɩ ba di, tɩ Azezi dɩkɛ borborɩ pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ, dee fiise bɔ ba. 31 Tɩ ba yɛm yãŋa like, tɩ ba bãŋɛ ẽŋa n de nẽr-sɛka. Tɩ a bɔɩ ba nẽŋam bilam mẽŋa. 32 Tɩ ba yɛta taaba yetɩ: «Ẽŋa n tɔgɛ yetɔga la pa'alɛ tõma, dee tɔgra yel-sɛba n boe Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam pa'ala tõma sore zuo la, tõma sũure ka ẽŋɛ yẽlʊm zo'oge sɩra?»

33 Tɩ ba isge wakat-ẽŋa lebe Zerizalɛm ka yẽ a karẽnbiisi pia la ayɩla la, la sɛba n boe ba zẽ'am na tɩ ba lagsɛ taaba mɛ. 34 Tɩ ba yele ba yetɩ: «Tɩ Zuudãana la sɩrɩ vo'oge mɛ, Asimõ yẽ ẽ mɛ.» 35 Tɩ nẽrba bayi la mẽ yele ba bõn-sɛba n ẽŋɛ sore la zuo, la ẽŋa n fiisri borborɩ la, bãma n bãŋɛ ẽ se'em.

Azezi puke a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi
(Amatie 28:16-20, Amarkɩ 16:14-18, Azã 20:19-23, Tõoma 1:6-8)

36 Ban boe mĩ tɔgra bɛla la, tɩ Azezi darɛ wa'am wa zɛ ba tẽŋasʊka, yele ba yetɩ: «Sũ-mã'asʊm bɔna la ya.» 37 Tɩ dabeem yõkɛ ba, tɩ ba palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba tẽ'esɛ tɩ bãma yẽ la ki-isgne. 38 Tɩ a yele ba yetɩ: «Bẽm tɩ ya palẽŋa ẽkɛ, tɩ ya tẽ'esra pʊtẽ'era bʊyi bʊyi? 39 Bɩsɛ-ya mam nu'usi, la mam nãma, la de la mam. Sa'abɛ-ya mam bɩsɛ, ki-isgne ka tarɩ nẽnnɔ, la kõba, wʊ yãma n yẽ mam n tarɩ se'em wã.» 40 A tɔgɛ bɛla dee pa'alɛ ba la a nu'usi, la a nãma. 41 Ba sũure n ãn yẽlʊm dee tɩ la di'ige ba, tɩ ba ken ka bɔ sɩra, tɩ a soke ba yetɩ: «Yãma tarɩ sɛla wʊn di kalam mɛ bɩɩ?» 42 Tɩ ba dɩkɛ zũn-sẽ'enɛ bɔ ẽ. 43 Tɩ a to'oge obe ba nifum bilam.

44 Bɛla poorʊm, a yele ba yetɩ: «Mam n daan ken bɔna la yãma la, mam n yele ya bõn-sɛba la n wãna. Mam daan yele ya yetɩ: Dẽnɩ tɩ bõn-sɛba wuu n gʊlsɛ mam yelle Amoyisi lɔɔ gõnnɔ pʊam, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba gõnnɔ pʊam, la yõoma gõnnɔ pʊam na ẽŋɛ.» 45 Tɩ Azezi like ba yɛm tɩ ba bãŋɛ bõn-sɛba n boe Nawẽnnɛ gõnnɔ pʊam na võorɛ, 46 yele ba yetɩ: «La gʊlsɛ yetɩ, Krisi la wʊn nãmsɛ mɛ ki, la dabsa atã daarɛ a wʊn vo'oge mɛ. 47 Ẽŋa yʊ'ʊrɛ ĩyã tɩ ba wʊn pɔsɛ Zerizalɛm mõolɛ bɔ buuri wuu yetɩ, ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero, tɩ Nawẽnnɛ wʊn basɛ ba tõon-be'ero taalɛ. 48 Yãma n de bõn-bãma wuu kaset-dõma wʊn pa'alɛ nẽrba wuu. 49 La mam wʊn tõm sɛka tɩ mam Sɔ daan bĩŋe nõorɛ bɔ ya la, tɩ a wa'am wa bɔna la ya. Bɔna-ya Zerizalɛm gu'ura halɩ tɩ a ze'ele saazuum wa'am wa bɔ ya pãŋa.»

Azezi zom Nawẽnnɛ yire

(Amarkɩ 16:19-20, Tõoma 1:9-11)

50 Bɛla poorʋm, Azezi tarɩ ba mɛ tẽŋa la pʋam yese
sẽŋɛ ka lɛm Betani, zẽkɛ a nu'usi saazuum kã kã'a-sõ-
ma bɔ ba. 51 Ẽŋa n boe mĩ kã'ara kã'a-sõma bɔ'ɔra ba
la, a basɛ ba mɛ dee zom Nawẽnnɛ yire. 52 Tɩ karẽnbiisi
la ka dũma tẽŋa nã'asɛ ẽ, dee lebe Zerizalɛm la sũ-yẽl-
ga zozo'e. 53 Ba daan boe la Wẽnde-kãtʋm na daarɛ
woo pẽgra Nawẽnnɛ.

Azã

Bilgre

Azã yʋʋn de la Azezi karẽnbiisi pia la ayi pʋam nẽra ayɩla (Amatie 10:2).
Azã pa'alɛ tɩ Azezi de la sɛka tɩ Nawẽnnɛ tõm, wʋ ẽn põn bĩŋe a nõorɛ kʋrʋm kʋrʋm se'em na, a de la Nawẽnnɛ Dayʋa. Azezi n de sore tɩ nẽra wʋn doose yẽ vɔm n ka ba'asrɩ. Ẽŋa n de sɩra dãana, la peelem dãana n pa'alɩ nẽrba Nawẽnnɛ yɛla sɩra sɩra. Ẽŋa n bɩsrɩ tõma yelle, wʋn tarɩ tɩ paagɛ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am.
A dẽŋɛ pa'alɛ tɩ Azezi de la Nawẽnnɛ Yetɔga n boe wakatɛ wuu, n lebge nẽrsaala kẽ'era tõma tẽŋasʋka. A yetɩ Azã sɛka n yʋʋn misri nẽrba ko'om pʋam na tɔgɛ Azezi yelle mɛ vẽelga vẽelga (sapɩtrɩ 1).
Dee pa'alɛ Azezi n to'ose nẽrba buuri to'oto'ore se'em. Azã gʋlsɛ la bõn-yãlma bayopɔɩ n pa'alɛ Azezi n de nẽr-sɛka (sapɩtrɩ 2 - 12), dee pa'alɛ ẽn zãsʋm a karẽnbiisi se'em yʋ'ʋŋɔ sɛka tɩ ba yõkɛ ẽ na (sapɩtrɩ 13 - 17).
Gõŋɔ la ba'asgɔ, a pa'alɛ la ban yõkɛ Azezi di a sarɩya se'em, botɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo, tɩ a ki dee vo'oge, la ẽn puke a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi la se'em (sapɩtrɩ 18 - 21).
Azã ka gʋlsɛ bõn-sɛba wuu tɩ Amatie, la Amarkɩ, la Aluki gʋlsɛ la.
Ẽŋa mã'a n tɔgrɩ Azezi n ẽŋɛ se'em Kana pɔgdire kibsa la (2:1-12),
la ẽn sõsɛ la Anikodɛm (3:1-21),
ẽn sõsɛ la Samaari pɔka la (4:1-26),
ẽn botɩ kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʋm Betɛsda (5:1-18),
la ẽn botɩ Alazaarɩ vo'oge la (11:1-44).

Nawẽnnɛ Dayʋa Azezi-krisi n de Yetɔga n bɔ'ɔrɩ nẽr-saalba vɔm

1 Pĩ'iluŋo wakatɛ, Yetɔga la põn bɔna mɛ. La Yetɔga
la yʋʋn boe la Nawẽnnɛ zẽ'am. Ẽŋa la Nawẽnnɛ
de la bʋyɩla. 2 A põn bɔna la Nawẽnnɛ zẽ'am pĩ'iluŋo
wakatɛ. 3 Nawẽnnɛ la ẽŋa n yʋʋn nãam sɛla woo. Sɛla
sɛla ka boe tɩ Nawẽnnɛ la ẽŋa ka nãam. 4 Ẽŋa n de vɔm
dãana. La de la ẽŋa n botɩ nẽrsaalba yẽta peelem.
5 Peelem na nẽegɛ lika pʋam mɛ, la lika ka yãŋɛ kĩŋe ẽ.
6 Nawẽnnɛ daan tõm na nẽra ayɩla, a yʋ'ʋrɛ de la
Azã. 7 A wa'am tɩ a tɔgɛ la peelem na yelle pa'alɛ nẽrba
tɩ ba wuu wʋn tã'agɛ bɔ ẽ sɩra. 8 Azã mẽŋa dagɩ
peelem na, la a wa'am tɩ a tɔgɛ la sɛka n de peelem na
yelle pa'alɛ nẽrba.
9 Sɛka n de peelem sɩra sɩra la, ze'ele la Nawẽnnɛ
zẽ'am wa'am dũnia zuo. Ẽŋa n nẽegɛ tɩ nẽrsaalba wuu
yẽta peelem. 10 Sɛka n de peelem na daan wa bɔna la
dũnia zuo. Nawẽnnɛ la ẽŋa n yʋʋn nãam dũnia. Baa la
bɛla, nẽrsaalba ka boorɩ tɩ ba bãŋɛ ẽ. 11 A daan wa'am
na a mẽŋa tẽŋa pʋam, la a nẽrba la ka to'oge ẽ. 12 La
sɛba wuu n to'oge ẽ bɔ ẽ sɩra la, a bɔ ba nõorɛ mɛ tɩ ba
lebge Nawẽnnɛ kɔma. 13 Ba ka lebge Nawẽnnɛ kɔma
wʋ nẽrsaalba n dɔgrɩ se'em na, la ka de ĩyã n boorɩ
se'em, bɩɩ nẽrsaala n boorɩ se'em. La de la Nawẽnnɛ
mẽŋa n botɩ ba lebge a kɔma.
14 Sɛka n de Yetɔga la daan lebge la nẽrsaala, kẽ'era
tõma tẽŋasʋka. Tõma yẽ a na'am pãŋa mɛ, na'am pãŋa
n de Nawẽnnɛ Bi-yẽŋa n ze'ele a Sɔ zẽ'am na'am pãŋa.
La Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ, la a sɩra wuu boe la a zẽ'am.
15 La de la ẽŋa yelle tɩ Azã daan tɔgɛ ke'enke'em yetɩ:
«Ẽna n de sɛka tɩ mam põn tɔgɛ a yelle yetɩ, nẽra ayẽ-
ma n boe mam poorʋm sẽna, ẽŋa gãnnɩ mam mɛ,
se'ere n soe la, a dẽŋɛ mam mɛ bɔna.»
16 Ẽŋa n botɩ tõma wuu yẽta yel-sõnnɛ woo yel-sõn-
nɛ, ẽn ba tara Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na ĩyã.
17 Nawẽnnɛ bɔ a lɔɔ la Amoyisi, tɩ a bɔ tõma. La, la
sãn dɛna Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ, la a sɩra la, la doose la
Azezi-krisi tɩ a bɔ tõma. 18 Nẽra nẽra nãn ka yẽ Nawẽn-
nɛ. La de la Nawẽnnɛ Bi-yẽŋa la n boe la ẽ lɛ n botɩ tõ-
ma bãŋɛ ẽ, ẽŋa la Nawẽnnɛ de la bʋyɩla.

Azã bɔ Azezi kaseto

(Amatie 3:1-12, Amarkɩ 1:1-8, Aluki 3:1-17)

19 Azã n daan bɔ kaseto se'em n wãna: Zifdõma
nẽŋadõma sɛba n kẽ'erɩ Zerizalɛm na daan tõm na ba
kãabgɔ kẽma, la Leviti dõma tɩ ba sẽŋɛ Azã zẽ'am, ka
soke ẽ yetɩ: «Fõn de la ãne?» 20 Tɩ Azã tɔgɛ ba vẽelga
yetɩ: «Mam dagɩ Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm na.»
21 Tɩ ba le soke ẽ yetɩ: «Fõn de la ãne? Fõn de la A'eli
bɩɩ?» Tɩ a lerge ba yetɩ: «Mam dagɩ A'eli.» Tɩ ba le soke
ẽ yetɩ: «Fõn de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la n yetɩ a wa'am
na bɩɩ?» Tɩ a yetɩ: «Ayɛɩ.»

22 Tι ba le soke ẽ yetι: «Bɛla fõn de la ãne? Tι tι tarι
fõn lerge se'em na, sẽŋɛ ka tɔgɛ pa'alɛ sɛba n tõm tõ-
ma la. Fõn mẽŋa yetι fõn de la ãne?»
23 Ban soke ẽ bɛla la, tι Azã lerge ba yetι: «Mam de la
sɛka n mõolɛ weem tɔgra ke'enke'em yetι:
‹Malgɛ-ya sore tι a dɛna tẽntẽa bɔ Zuudãana la› »,
wʋ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi n yʋʋn põn yele se'em
na.
24 Nẽr-sɛba n daan sẽŋɛ Azã zẽ'am na, Farisi dõma n
daan tõm ba. 25 Tι ba daan soke ẽ yetι: «Fõn sãn dagna
Krisi la, bιι A'eli, bιι Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la, bẽm tι fõn
misra nẽrba ko'om pʋam?» 26 Tι Azã lerge ba yetι: «La
sãn dɛna mam, mam misri ya la ko'om pʋam, la nẽra
ayιla n boe ya tẽŋasʋka tι ya ka mina ẽ. 27 Ẽŋa wa bɔna
la mam poorʋm, la mam ka masɛ tι m pirge a tagra.»
28 Bõn-bãna wuu daan ẽŋɛ la Betani, Zʋrdẽ kʋlaa la
doone, zẽ'e-sɛka tι Azã daan misri nẽrba ko'om pʋam
na.

Azã pa'alɛ tι Azezi n de Nawẽnnɛ Pebila

29 Tι beere wiige, tι Azã yẽ Azezi n sẽm a zẽ'am. Tι a
yetι: «Bιsɛ-ya, ẽna n de Nawẽnnɛ Pebila n yesrι nẽr-
saalba tõon-be'ero basra. 30 La de la ẽŋa yelle tι mam
daan yele yetι: ‹Nẽra n wa bɔna mam poorʋm dɛna
nẽr-keko gãnna mam na, se'ere n soe la, a dẽŋɛ mam
mɛ bɔna.› 31 Mam daan ka mi ẽn de sɛka, la mam
wa'am wa misra la nẽrba ko'om pʋam, tι m botι Ιs-
rayɛlι dõma bãŋɛ ẽ.»
32 Azã le tɔgɛ yetι: «Mam yẽ tι Nawẽnnɛ Sιa n ze'ele
Nawẽnnɛ yire sigra ãna wʋ na'adawenne, wa zoole a
zuo. 33 La mam daan ka mi ẽ, la Nawẽnnɛ n tõm mam
tι m mise nẽrba ko'om pʋam na, yele mam tι: ‹Fʋ sãn
wa yẽ Nawẽnnɛ Sιa n sige zoole sɛka zuo la, la de la
ẽŋa n misri nẽrba Nawẽnnɛ Sιa la pʋam.› 34 La mam yẽ
ẽ mɛ, bɔ kaseto yetι, ẽŋa n de Nawẽnnɛ Dayʋa la.»

Azezi pɔspɔsι karẽnbiisi

35 Tι beere wiige, tι Azã daan le zɛ bilam la a karẽnbi-
isi bayi, 36 yẽ Azezi n sẽnnι, tι a yetι: «Nawẽnnɛ Pebila
la n wãna.» 37 Tι a karẽnbiisi bayi la wõm ẽn yele se'em
na, isge dɔla Azezi. 38 Tι Azezi gelge yẽ ban dolι ẽ, soke
ba yetι: «Yãma eerι la bẽm?» Tι ba soke ẽ yetι: «Rabi,
fõn kẽ'erι la bɛ?» (Rabi võorɛ de la karẽnsãama.) 39 Tι
Azezi lerge ba yetι: «Wa'am-ya tι ya wʋn yẽ.» Tι ba
doose sẽŋɛ ka yẽ ẽn kẽ'erι zẽ'a na, daan weege bɔna a
zẽ'am daar-ẽŋa, la daan de wʋ wẽngɛlŋa karf-anaasι.
40 Nẽrba bayi la n wõm Azã n tɔgɛ Azezi yelle se'em
doose ẽ na, ayιla yʋ'ʋrɛ de la A'ãndre, a de la Asimõ-
pιyɛɛrι yιbga. 41 Tι A'ãndre dẽŋɛ sẽŋɛ ka yẽ a kẽema
Asimõ-pιyɛɛrι, yele ẽ yetι: «Tõma yẽ Mesi la. La boorι tι
la yetι Krisi.» (A võorɛ de la sɛka tι Nawẽnnɛ looge.)
42 Tι a daan tarι Asimõ sẽŋɛ Azezi zẽ'am, tι Azezi bιsɛ ẽ,
dee yetι: «Fõn de la Azã bia Asimõ. Ba wʋn wi'ira fʋ tι
Asefasι, bιι Apιyɛɛrι.» (A võorɛ de la tãmpĩa.)

Azezi wi Afilipi, la Anatanayɛlι

43 Tι beere wiige, tι Azezi bɔɔra tι a sẽŋɛ Galile, yẽ
Afilipi yele ẽ yetι: «Dɔla mam.» 44 Afilipi ze'ele la Beti-
sayida tẽŋa, A'ãndre la Apιyɛɛrι mẽ ze'ele la bilam. 45 Tι
Afilipi sẽŋɛ ka yẽ Anatanayɛlι, yele ẽ yetι: «Tõma yẽ sɛ-
ka tι Amoyisi yʋʋn gʋlsɛ a yelle lɔɔ gõnnɔ pʋam, tι a
yelle ken gʋlsɛ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba gõnnɔ pʋam na.
A de la Azezi n ze'ele Nazarɛtι tẽŋa, Azozɛfʋ dayʋa.»
46 Tι Anatanayɛlι yele ẽ yetι: «Bõn-sõŋɔ tã wʋn ze'ele
Nazarɛtι?» Tι Afilipi lerge ẽ yetι: «Yi wa'am wa bιsɛ.»
47 Tι Azezi yẽ Anatanayɛlι n sẽm a zẽ'am, tι a tɔgɛ a
yelle yetι: «Ẽna de la Ιsrayɛlι nẽra sιra sιra n ka tarι
yelle.» 48 Tι Anatanayɛlι yele ẽ yetι: «Fõn ẽŋɛ la wãne
mina mam?» Tι Azezi lerge ẽ yetι: «Fõn boe kẽnkãŋa la
tẽŋa, lan dẽŋɛ Afilipi n wʋn wi fʋ la, mam yẽ fʋ mɛ.»
49 Tι Anatanayɛlι lerge ẽ yetι: «Karẽnsãama, fõn de la
Nawẽnnɛ Dayʋa, la Ιsrayɛlι dõma naba.» 50 Tι Azezi
yele ẽ yetι: «Mam n yele fõn tι mam yẽ fõn boe
kẽnkãŋa tẽŋa la ĩyã, tι fʋ bɔ mam sιra? Fʋ wʋn yẽ bõn-
kãra n gãnnι bõn-bãna.» 51 Dee yele ẽ yetι: «Mam yetι
ya la sιra, tι ya wʋn yẽ Nawẽnnɛ yire n yo'oge, tι
Nawẽnnɛ malɛkadõma zɔnna dee sigra Nẽrsaala
Dayʋa la zuo.»

Pɔgdire kibsa n boe Kana tẽŋa

2 La dabsa atã daarɛ, pɔgdire kibsa n daan boe
Kana, Galile so'olʋm pʋam. Tι Azezi ma daan bɔna
mĩ. 2 Tι ba mẽ wi Azezi la a karẽnbiisi, tι ba wa'am kib-
sa la. 3 Tι dãam daan pɔ'ɔgɛ, tι Azezi ma yele ẽ yetι:
«Dãam na pɔ'ɔgɛ mɛ.» 4 Tι Azezi lerge ẽ yetι: «M ma,
dagι fõn wʋn yele mam, mam n wʋn ẽŋɛ se'em. Mam
wakatɛ nãn ka paagɛ.» 5 Tι Azezi ma la yele tõntõnιba
la yetι: «Ẽŋa n yetι ya ẽŋɛ se'em wuu, ya ẽŋɛ.»
6 La kuga dʋgrɔ bayoobι n daan boe mĩ tι Zifdõma
daan tara pɛɛra ba mẽŋa wʋ ba sisgo n yetι ba ιta
se'em na. Ko'om lιtrι pinii bιι kɔbga n daan pιtι dʋkɔ
ayιla. 7 Tι Azezi yele ba yetι: «Ãgɛ-ya ko'om pιrɛ dʋgrɔ
la.» Tι ba ãgɛ pιrɛ ba. 8 Tι Azezi yele ba yetι: «Kãbgɛ-ya
tarι ka bɔ sɛka n bιsrι dia yelle la.» Tι ba kãbgɛ tarι ka
bɔ ẽ. 9 La sɛka n bιsrι dia la yelle la n leme ko'om na,
ba lebge la dãam, tι a ka mina ban ze'ele zẽ'a. La tõn-
tõnιba la n ãgɛ ko'om na mi mɛ. Tι sɛka n bιsrι dia la
yelle la wi pɔgdita la, 10 yele ẽ yetι: «Nẽra woo ẽn dẽŋɛ
bɔ la dã-sõma, tι ba sãn wa yũ tιgɛ, tι ba yãŋa bɔ'ɔra
dã-sɛba n ka ba ãna sõŋa la. La fõn dιkɛ la dã-sõma
ze'ele bɔ'ɔra poorʋm.»
11 Ẽna n de Azezi pɔspɔsι tõon-yãlma tι a ẽŋɛ. A ẽŋɛ ẽ
na Kana Galile so'olʋm pʋam, pa'alɛ a na'am pãŋa, tι a
karẽnbiisi la bɔ ẽ sιra.

12 Bɛla poorʋm, ẽŋa la a ma, la a yɩbsɩ, la a karẽnbiisi
la sẽŋɛ la Kapɛrnaʋm. Ba kẽ bilam na dabsa fẽe.

Azezi dige leebdõma Wẽnde-kãtʋm

(Amatie 21:12-13, Amarkɩ 11:15-17, Aluki 19:45-46)

13 La Zifdõma Zɔɔg-basɛ kibsa daarɛ n daan lɛm, tɩ
Azezi sẽŋɛ Zerizalɛm, 14 ka kẽ Wẽnde-kãtɛ la zẽnzakam
yẽ nẽrba n koosrɩ niigi, la piisi, la na'adawɛma, la lig-
tɛɛrba n zĩ mĩ. 15 Tɩ a dɩkɛ mĩ'isi ẽŋɛ ka'asrɛ dige ba, la
niigi, la piisi la wuu Wẽnde-kãtɛ la zẽnzakam tɩ ba
yese, dee zã'agɛ lig-tɛɛrba la taablɩdõma lʋbɛ, tɩ ba
ligri la ka'asɛ. 16 Dee yele sɛba n koosrɩ na'adawɛma la
yetɩ: «Tarɩ-ya ba yese. Da dɩkɛ-ya mam Sɔ deego la ẽŋɛ
leebgo zẽ'a.» 17 Tɩ a karẽnbiisi la tẽegɛ tɩ la gʋlsɛ yetɩ:
«Nawẽnnɛ, fõn deego la nõŋlʋm tɩ mam tarɩ la, wʋn di
mam wʋ bugum na.»
18 Tɩ Zifdõma nẽŋadõma soke ẽ yetɩ: «Tõon-yãlma kã-
na tɩ fõn wʋn ẽŋɛ pa'alɛ tõma tɩ fõn tarɩ nõorɛ tɩ fʋ ẽŋɛ
wãna?» 19 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Sã'am-ya Wẽnde-kãtɛ
wã, tɩ mam wʋn le mẽ ẽ dabsa atã pʋam.» 20 Tɩ ba
lerge ẽ yetɩ: «Ba dɩkɛ la yʋʋma pinaasɩ la ayoobɩ mẽ
Wẽnde-ẽna wã, tɩ fõn yetɩ, fõn wʋn mẽ ẽ dabsa atã
pʋam?»
21 La Azezi n tɔgrɩ Wẽndeego yelle la, la de la a mẽŋa
ĩyã yelle tɩ a tɔgrɩ. 22 La Azezi n daan wa ki dee vo'oge
la, tɩ a karẽnbiisi la tẽegɛ tɩ a daan yele la wãna, tɩ ba
bɔ Nawẽnnɛ gõŋɔ yetɔga, la Azezi n daan yele se'em
na sɩra.

Azezi mi nẽrsaala woo tagsgɔ

23 La Azezi n daan boe Zerizalɛm Zɔɔg-basɛ kibsa la,
nẽrba zozo'e n daan yẽ tɩ a tõnnɩ tõon-yãlma, tɩ ba bɔ
ẽ sɩra. 24 La Azezi daan ka dɩkɛ a sũure wuu pa'alɛ ba,
se'ere n soe la, a mi ba wuu mɛ. 25 A ka eerɩ tɩ nẽra tɔgɛ
nẽrsaalba yelle bɔ ẽ, se'ere n soe la, a mi bõn-sɛka n
boe nẽrsaalba sũure pʋam mɛ.

Azezi la Anikodɛm

3 Bʋraa ayɩla n daan boe Farisi dõma pʋam tɩ a
yʋ'ʋrɛ dɛna Anikodɛm. A daan de la Zifdõma
nẽŋadãana. 2 Bʋra-ẽŋa daan wa'am na Azezi zẽ'am
yʋ'ʋŋɔ wa yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, tõma mi tɩ
Nawẽnnɛ n tõm fõn tɩ fʋ dɛna karẽnsãama, se'ere n
soe la, nẽra ka tã wʋn ẽŋɛ bõn-yãlma wʋ fõn ɩtɩ se'em
wã wuu, sãn dagna Nawẽnnɛ n boe la a dãana.» 3 Tɩ
Azezi lerge ẽ yetɩ: «Mam yetɩ fʋ la sɩra sɩra, tɩ nẽra sãn
ka yẽ dɔg-paalga, a ka tã wʋn yẽ Nawẽnnɛ so'olʋm.»
4 Tɩ Anikodɛm soke ẽ yetɩ: «Nẽra n kʋrgɛ wʋn ẽŋɛ la
wãne tɩ ba le tã'agɛ dɔgɛ ẽ paalga? A wʋn le tã'agɛ mɛ
kẽ a ma pʋʋrʋm tɩ ba le dɔgɛ ẽ bɩɩ?» 5 Tɩ Azezi lerge ẽ
yetɩ: «Mam yetɩ fʋ la sɩra sɩra, tɩ nẽra sãn ka dɔgɛ la
ko'om, la Nawẽnnɛ Sɩa, a ka tã wʋn kẽ Nawẽnnɛ
so'olʋm pʋam. 6 Nẽrsaala n dɔgɛ sɛka la de la nẽr-
saala, la Nawẽnnɛ Sɩa n dɔgɛ sɛka la tarɩ la Nawẽnnɛ
Sɩa vɔm. 7 Da basɛ tɩ la di'ige fo, mam n yetɩ: Dẽnɩ tɩ ba
le dɔgɛ ya la ĩyã. 8 Kʋsebgo vugri la ẽn boorɩ zẽ'a, tɩ fʋ
wõnna a dãmnɛ, dee ka mina ẽn ze'ele zẽ'a sẽna, la ẽn
we'esɩ zẽ'a. Nawẽnnɛ Sɩa n dɔgɛ sɛka la ãna bɛla.»
9 Tɩ Anikodɛm le soke ẽ yetɩ: «Bõn-ẽŋa wʋn ẽŋɛ la
wãne ẽŋɛ?» 10 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Fõn de Ɩsrayɛlɩ
karẽnsãam-kɛ'ɛma dee ken ka mina bõn-ẽna? 11 Mam
yetɩ fʋ la sɩra sɩra, tɩ tõma tɔgrɩ la sɛla tɩ tõma mi, dee
yɛta sɛla tɩ tõma yẽ. La ya ka sakɛ tõma yetɔga la.
12 Mam sãn tɔgɛ dũnia wã yɛla pa'alɛ ya, tɩ ya ka sakɛ,
mam sãn tɔgɛ Nawẽnnɛ yire yɛla pa'alɛ ya, ya wʋn ẽŋɛ
la wãne sakɛ? 13 Nẽra nẽra nãn ka zom Nawẽnnɛ yire,
sãn dagna Nẽrsaala Dayʋa la n ze'ele Nawẽnnɛ yire
sige. 14 Wʋ Amoyisi n yʋʋn zẽkɛ bõnsɛla dɔɔgɔ zuo
weego pʋam se'em na, dẽnɩ tɩ ba zẽkɛ Nẽrsaala Dayʋa
la mẽ bɛla. 15 Tɩ nẽr-sɛka woo n bɔ ẽ sɩra wʋn tara vɔm
n ka ba'asrɩ.»
16 Nawẽnnɛ nõŋɛ nẽrsaalba mɛ halɩ, tɩ a tõm a Bi-
yẽŋa dũnia zuo, tɩ nẽr-sɛka woo n bɔ ẽ sɩra kãn sã'am,
la a wʋn yẽ vɔm n ka ba'asrɩ. 17 Nawẽnnɛ ka tõm a
Dayʋa la dũnia tɩ a di nẽrba sarɩya sɩbgɛ ba, a tõm ẽ tɩ
a fãagɛ ba mɛ basɛ. 18 La sɛka n bɔ ẽ sɩra, ba kãn di a
sarɩya. La sɛka n ka bɔ ẽ sɩra la, a põn koŋe bʋʋrɔ mɛ,
ẽn ka bɔ Nawẽnnɛ Bi-yẽŋa la sɩra la ĩyã. 19 Bõn-ẽna n
de sarɩyadia la: Peelem wa'am dũnia pʋam mɛ, la nẽr-
saalba nõŋɛ la lika gãnna peelem na, ba tõoma n de
tõon-be'ero la ĩyã. 20 Nẽr-sɛka woo n tõnnɩ tõon-be'ero
sisri peelem mɛ, a ka sẽm peelem pʋam, a zotɩ mɛ tɩ a
tõoma la wʋn puke. 21 La nẽr-sɛka woo n tõnnɩ sɩra
sẽm na peelem zẽ'am, tɩ a tõoma la pa'alɛ tɩ a sakrɩ la
Nawẽnnɛ.

Azã tɔgɛ Azezi yelle

22 Bɛla poorʋm, Azezi la a karẽnbiisi sẽŋɛ la Zude
so'olʋm ka bɔna bilam misra nẽrba ko'om pʋam. 23 Tɩ
Azã mẽ daan bɔna Enõ tẽŋa n lɛm Salim tẽŋa la misri
nẽrba ko'om pʋam, se'ere n soe la, ko'om n daan boe
mĩ zo'oge. Tɩ nẽrba sẽnna, tɩ a misra ba. 24 Wakat-ẽŋa
ba daan nãn ka kẽ'esɛ Azã yʋ'a deem.
25 Tɩ Azã karẽnbiisi basɛba, la Zifdõma nẽra daan
wẽ'era nõke'ene, Zifdõma sisgo n yetɩ ba pɛɛra ba
mẽŋa malgra la yelle. 26 Tɩ ba sẽŋɛ Azã zẽ'am ka yele ẽ
yetɩ: «Karẽnsãama, sɛka n daan boe la fõn Zʋrdẽ
doone ke bɔba la, sɛka tɩ fõn daan tɔgɛ a yelle la, ẽn
wãna n misri nẽrba ko'om pʋam, tɩ nẽrba wuu sẽnna a
zẽ'am.» 27 Tɩ Azã lerge ba yetɩ: «Nẽra ka tã wʋn to'oge
sɛla tɩ la sãn dagna Nawẽnnɛ n bɔ ẽ. 28 Yãma mẽŋa tã
wʋn bɔ kaseto mɛ tɩ mam yetɩ: ‹Dagɩ mam n de Krisi
la. La, ba tõm mam mɛ tɩ m dẽŋɛ a nẽŋa wa'am.› 29 La
ãn wʋ nẽra n di pɔga: Pɔgdita la n soe pɔka la, la
pɔgdita la sɩrɛ n ze dee sɛlsra a yetɔga la, a tarɩ sũ-yẽl-

ga mɛ zozo'e. Bɛla mam tarɩ sũ-yẽlga mɛ zozo'e.
30 Dẽnɩ tɩ ẽŋa lebge kãtɛ dee tɩ mam lebge pɩka.
31 Sɛka n yese saazuum wa'am n gãnnɩ wuu, la sɛka n
yese dũnia de la dũnia nẽra, la a tɔgrɩ la dũnia yelle.
Sɛka n yese Nawẽnnɛ yire wa'am na n gãnnɩ wuu, 32 la
a tɔgrɩ la ẽn wõm dee yẽ sɛla la, la nẽra nẽra ka to'oge
a yetɔga la. 33 Nẽr-sɛka n to'oge a yetɔga la sakɛ mɛ tɩ
Nawẽnnɛ de la sɩra dãana. 34 Se'ere n soe la, sɛka tɩ
Nawẽnnɛ tõm na tɔgrɩ la Nawẽnnɛ yetɔga, Nawẽnnɛ n
bɔ ẽ a Sɩa pãŋa zozo'e la ĩyã.
35 Sɔ Nawẽnnɛ nõŋɛ a Dayʋa la mɛ, tɩ a dɩkɛ sɛla woo
ẽŋɛ a nu'usum. 36 Sɛka n bɔ a Dayʋa la sɩra tarɩ la vɔm
n ka ba'asrɩ. La sɛka n ka sakɛ a Dayʋa la kãn yẽ vɔm n
ka ba'asrɩ, la Nawẽnnɛ sũ-isgre boe a dãana zuo.»

Azezi tɔgrɩ la Samaari pɔka

4 Azezi daan bãŋɛ mɛ tɩ Farisi dõma wõm tɩ ẽŋa
yẽtɩ karẽnbiisi gãnna, dee misri ba ko'om pʋam
gãnna Azã. 2 La, la daan dagɩ Azezi mẽŋa n misri ba
ko'om pʋam, la de la a karẽnbiisi la. 3 La Azezi n daan
bãŋɛ ban tɔgrɩ se'em na, tɩ a ze'ele Zude so'olʋm lɛbra
Galile. 4 La daan de la a doose Samaari so'olʋm pʋam
tole. 5 Tɩ a daan sẽŋɛ ka paagɛ Samaari tẽŋa yʋ'ʋrɛ n
de Sisaarɩ n lɛm va-sɛka tɩ Azakɔbɩ yʋʋn bɔ a bia
Azozɛfʋ la. 6 Azakɔbɩ lʋa n daan boe bilam, tɩ Azezi
sẽŋɛ targɛ zĩ'ire lʋa la nõorʋm. La daan de wʋ wʋn-
tɛɛŋa zuu-tẽŋasʋka.
7 Tɩ Samaari pɔka wa'am tɩ a ãkɛ ko'om. Tɩ Azezi yele
ẽ yetɩ: «Ẽŋɛ ko'om bɔ ma tɩ m yũ.» 8 (Dee tɩ a karẽnbiisi
la daan sẽŋɛ tẽŋa pʋam tɩ ba ka da dia.) 9 Tɩ pɔka la
soke ẽ yetɩ: «Bẽm tɩ fõn dɛna Zifu sɔsra mam n de
Samaari pɔka yetɩ, m bɔ fʋ ko'om tɩ fʋ yũ?» Se'ere n
soe la, Zifdõma la Samaari dõma daan nẽ'esrɩ la taaba.
10 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn mina Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrɩ
sɛla, la sɛka n yetɩ fʋ tɩ ‹bɔ ma ko'om tɩ m yũ› la, fʋ
wʋn sose nɩ ẽ, la a wʋn bɔ fɔ ko'om n bɔ'ɔrɩ vɔm.»
11 Tɩ pɔka la lerge yetɩ: «M Zuudãana, fõn ka tarɩ
lʋwannɛ, dee tɩ lʋa la kɔ, fõn wʋn yẽ vɔm ko-bãma la
bɛ? 12 Tõma yaaba Azakɔbɩ n bɔ tõma lʋa la, ẽŋa la a
kɔma, la a dũnsi yũ lʋa la ko'om mɛ. Fõn tẽ'esɛ tɩ fõn
gãnnɩ tõma yaaba la bɩɩ?» 13 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Sɛka
woo n yũ lɔ-ẽna ko'om na, koyũuro wʋn le tarɩ ẽ. 14 La
sɛka n wʋn yũ ko-sɛba tɩ mam wʋn bɔ ẽ na, koyũuro
kãn le malɩn tarɩ ẽ. La ko-sɛba tɩ mam wʋn bɔ ẽ na
wʋn lebge wʋ bulga, bulla a pʋam bɔ'ɔra ẽ vɔm n ka
ba'asrɩ.»
15 Tɩ pɔka la lerge ẽ yetɩ: «M Zuudãana, bɔ ma ko-sɛ-
ba tɩ m wʋn yũ tɩ koyũuro kãn le tara mam na, tɩ m da
le wa'am kalam wa ãkɛ ko'om.»
16 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ ka wi fʋ sɩra tɩ ya
wa'am.» 17 Tɩ pɔka la lerge ẽ yetɩ: «Mam ka tarɩ sɩra.» Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Fʋ tarɩ bʋʋrɔ, fõn yetɩ fõn ka tarɩ
sɩra la. 18 Fʋ ele la sɩrba banuu, la fõn boe la sɛka lɛɛlɛ
wã dagɩ fʋ sɩra, bɛla fʋ tɔgɛ la asɩra.»
19 Tɩ pɔka la yele Azezi yetɩ: «M Zuudãana, lɛɛlɛ wã
mam bãŋɛ tɩ fõn de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa. 20 Tõma
yaabdõma yʋʋn pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ na tãn-ẽna zuo. Tɩ
yãma Zifdõma yetɩ, dẽnɩ tɩ nẽrba pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ
Zerizalɛm.» 21 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Pɔka, bɔ mam yetɔ-
ga wã sɩra tɩ wakatɛ n sẽm tɩ ya kãn pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ n
de tɩ Sɔ la tãn-ẽna zuo, bɩɩ Zerizalɛm. 22 Yãma Samaari
dõma pʋ'ʋsrɩ la sɛka tɩ ya ka mi. La tõma Zifdõma
pʋ'ʋsrɩ la sɛka tɩ tõma mi, se'ere n soe la, fãarɛ ze'ele
la Zifdõma zẽ'am. 23 La wakatɛ sẽna, la a paam mɛ, tɩ
sɛba n pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ sɩra sɩra la, wʋn pʋ'ʋsɛ ẽ la a
Sɩa pãŋa, la sɩra. Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ ba pʋ'ʋsra ẽ
se'em n bɛla. 24 Nawẽnnɛ de la Sɩa, dẽnɩ tɩ sɛba n
pʋ'ʋsrɩ ẽ na, pʋ'ʋsra ẽ la a Sɩa pãŋa, la sɩra.»
25 Tɩ pɔka la lerge ẽ yetɩ: «Mam mi tɩ Mesi la sẽm mɛ,
sɛka tɩ Nawẽnnɛ looge, tɩ ba wi'ira tɩ Krisi la. Ẽŋa sãn
wa'am, a wʋn pa'alɛ tɔ sɛla woo.» 26 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ:
«Mam n de ẽŋa n tɔgrɩ la fõn wã.»
27 Bɛla mã'a tɩ a karẽnbiisi la wa'am, tɩ la di'ige ba, ẽn
tɔgrɩ la pɔka la. La baa bɛla, nẽra nẽra ka soke ẽ yetɩ:
«Fõn boorɩ la bẽm?» bɩɩ: «Fõn tɔgrɩ la pɔka la tɩ bẽm?»
28 Tɩ pɔka la basɛ a yoore la, dee sẽŋɛ tẽŋa pʋam ka
yele nẽrba yetɩ: 29 «Wa'am-ya wa bɩsɛ bʋraa n yele
mam sɛla wuu tɩ mam ẽŋɛ. A nõo kãn dɛna la Krisi la?»
30 Tɩ ba yese tẽŋa la pʋam sẽŋɛ a zẽ'am.
31 Wakat-ẽŋa tɩ a karẽnbiisi la mõrgra ẽ yetɩ: «Karẽn-
sãama, di wɛ!» 32 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam tarɩ la dia
dita tɩ yãma ka mina.» 33 Tɩ a karẽnbiisi la daan sɔkra
taaba yetɩ: «Nẽra n tarɩ dia wa'am wa bɔ ẽ bɩɩ?» 34 Tɩ
Azezi yele ba yetɩ: «Mam dia de la m ẽŋɛ sɛka n tõm
mam na n boorɩ se'em, dee tõm a tõonɛ na ba'asɛ.
35 Yãma yetɩ: ‹La deege la wõr-sɩnaasɩ tɩ bõnkɔɔla lags-
gɔ paagɛ.› La mam yetɩ ya mɛ tɩ ya gorge bɩsɛ vatɔ la,
ba bɩ mɛ paagɛ lagsgɔ. 36 Sɛka n lagsrɩ la põn tara la
yɔɔrɔ. Lagsgɔ la de la nẽrba tɩ a lagsrɩ tɩ ba tara vɔm n
ka ba'asrɩ. Bɛla tɩ sɛka n bʋrɛ, la sɛka n lagsɛ la lagɩm
ɩta sũ-yẽlga. 37 Yetɔg-ẽna wã de la sɩra: ‹Ayẽma n bʋtɩ,
tɩ ayẽma lagsra›. 38 Mam tõm ya tɩ ya sẽŋɛ ka lagsɛ la
nẽrba, wʋ va'am tɩ yãma ka tõm dee lagsra a bõnkɔɔla.
La de la nẽrba basɛba n tõm tɩ yãma po dita tõonɛ na
yõorɔ.»
39 Samaari tẽn-ẽŋa nẽrba zozo'e bɔ Azezi sɩra mɛ, pɔ-
ka la n yele ba yetɩ: «A yele mam na sɛla wuu tɩ mam
ẽŋɛ» la ĩyã. 40 Bɛla tɩ Samaari dõma la wa'am Azezi
zẽ'am wa sose ẽ yetɩ, a bɔna bãma zẽ'am. Tɩ a bɔna ba
zẽ'am dabsa ayi.
41 Tɩ nẽrba zozo'e daan le bɔ ẽ sɩra pa'asɛ, a yetɔga la
ĩyã. 42 La ba daan yele pɔka la yetɩ: «La ka le dɛna fõn
yele la ĩyã tɩ tõma bɔ ẽ sɩra. Tõma mẽŋa wõm a yetɔga
mɛ, la tõma mi tɩ ẽna sɩrɩ de la dũnia Fãagra la.»

Azezi botɩ naba tõntõn-kɛ'ɛma bia yẽ ĩmã'asʋm

43 La dabsa ayi la poorʋm, Azezi yese bilam sẽŋɛ la
Galile. 44 Azezi mẽŋa daan yetɩ: «Ba ka nannɩ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa a mẽŋa tẽŋa.» 45 La ẽn paagɛ Galile la, ba
to'oge ẽ mɛ sõŋa sõŋa, se'ere n soe la, ba mẽŋa daan
sẽŋɛ Zerizalɛm Zɔɔg-basɛ kibsa la wakatɛ ka yẽ ẽn ẽŋɛ
se'em na wuu mɛ.
46 La Azezi daan le sẽŋɛ la Kana n boe Galile so'olʋm
na, zẽ'e-sɛka tɩ a daan botɩ ko'om lebge dãam na. La
naba tõntõn-kɛ'ɛma n daan boe Kapɛrnaʋm tɩ a dayʋa
bẽ'era. 47 Tɩ a wõm tɩ Azezi ze'ele la Zude wa'am Galile,
tɩ a sẽŋɛ a zẽ'am ka sose ẽ yetɩ, ẽŋa bia n boe mĩ tɩ a
ki, a wa'am wa botɩ a yẽ ĩmã'asʋm. 48 Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Ya sãn ka yẽ bõn-yãlma, la yel-kɩrsɩ, ya ka bɔ'ɔrɩ
mam sɩra.» 49 Tɩ naba tõntõn-kɛ'ɛma la yele ẽ yetɩ: «M
Zuudãana, wa'am tɔtɔ tɩ m bia la nãn ka ki.» 50 Tɩ Azezi
yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ, fʋ bia la yeege mɛ.» Tɩ bʋraa la daan
bɔ Azezi yetɔga la sɩra, kulla. 51 La ẽn boe sore kulla la,
tɩ a tõntõnɩba tʋ'ʋsɛ ẽ, yele ẽ yetɩ: «Fʋ bia la yeege
mɛ.» 52 Tɩ a soke ba tɩ: «Wakat-kãna tɩ la sõɩ?» Tɩ ba
lerge ẽ yetɩ: «Zaam wʋntɛɛŋa karf-ayɩla tɩ a ɔɔrɔ la
basɛ ẽ.» 53 Tɩ a sɔ la bãŋɛ tɩ la de la wakat-ẽŋa tɩ Azezi
yele ẽŋa tɩ a bia la yeege mɛ na. Tɩ ẽŋa la a yir-dõma
wuu bɔ Azezi sɩra. 54 Ẽna de la bõn-yãlma bʋyi dãana tɩ
Azezi ẽŋɛ Galile, ẽn daan ze'ele Zude lebe Galile la.

Azezi botɩ kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʋm

5 Bɛla poorʋm, Azezi sẽŋɛ la Zerizalɛm tɩ a ka di
Zifdõma kibsa. 2 La kʋlga n daan boe Zerizalɛm tɩ
a yʋ'ʋrɛ la Ebre yetɔga dɛna Betɛsda, a lɛm na piisi
zanõrɛ, tɩ põnsɩ banuu bɔna mĩ. 3 Tɩ bã'adõma zozo'e
daan gã põnsɩ la tẽŋa, fɔɔsɩ la wɔbsɩ, la kɔɔrnɔ. [Ba
daan gu'ura la ko'om na sãn wa dãmɛ. 4 Se'ere n soe la,
Nawẽnnɛ malɛka n daan sigri kʋlga la pʋam wakat-
wakatɛ dãmna ko'om na. La malɛka la sãn dãmɛ ko'om
na, nẽr-sɛka n dẽŋɛ sige ko'om na pʋam, a yẽtɩ
ĩmã'asʋm mɛ, baa bã'a-sɛka n tarɩ ẽ.]
5 La bʋraa ayɩla n daan boe mĩ tɩ bã'a tara ẽ yʋʋma
pitã la anii. 6 Tɩ Azezi yẽ ẽ gãɩ, bãŋɛ tɩ a bẽ yuuge mɛ,
yele ẽ yetɩ: «Fʋ boorɩ tɩ fʋ yẽ ĩmã'asʋm?» 7 Tɩ bã'ara la
lerge ẽ yetɩ: «Zuudãana, mam ka tara nẽra tɩ ko'om na
sãn wa dãmɛ tɩ a wʋn yõkɛ mam basɛ kʋlga la pʋam.
Mam sãn yetɩ m sige, ayẽma n dẽŋɛ mam sige.» 8 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Isge, dɩkɛ fʋ bõn-gã'ala sẽŋɛ.» 9 Bil-
am zẽ'am tɩ bʋraa la daan yẽ ĩmã'asʋm, dɩkɛ a bõn-
gã'ala sẽnna.
La daar-ẽŋa daan de la Zifdõma vo'osgo daarɛ.
10 Bɛla tɩ Zifdõma nẽŋadõma yele bʋraa la n yẽ
ĩmã'asʋm na yetɩ: «La de la vo'osgo daarɛ, la sisri mɛ tɩ
fʋ tʋ bõn-gã'ala.» 11 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Sɛka n botɩ
mam yẽ ĩmã'asʋm na, yele mam tɩ m dɩkɛ m bõn-
gã'ala sẽŋɛ.» 12 Tɩ ba soke ẽ yetɩ: «Nẽr-kãna n yele fõn
yetɩ, fʋ dɩkɛ fʋ bõn-gã'ala sẽŋɛ?» 13 Tɩ sɛka n yẽ
ĩmã'asʋm na ka mina ẽn de sɛka, se'ere n soe la, Azezi
daan kẽ la nẽr-kʋʋŋɔ n boe bilam na pʋam fõrgɛ.
14 Bɛla poorʋm tɩ Azezi yẽ bʋraa la Wẽnde-kãtʋm na,
yele ẽ yetɩ: «Bɩsɛ, fʋ yẽ ĩmã'asʋm. Da le tõm tõon-
be'ero, tɩ sɛla n de be'em gãnna bɛla da paagɛ fɔ.» 15 Tɩ
bʋraa la sẽŋɛ ka yele Zifdõma nẽŋadõma la, tɩ nẽr-sɛ-
ka n botɩ ẽŋa yẽ ĩmã'asʋm na de la Azezi. 16 Tɩ ba daan
ɛɛra tɩ ba nãmsɛ Azezi, ẽn botɩ kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʋm
vo'osgo daarɛ la ĩyã.

Nawẽnnɛ Dayʋa Azezi tarɩ a Sɔ nõorɛ mɛ

17 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam Sɔ tõnnɩ mɛ wa paam
nãnannɛ wã, tɩ mam mẽ tõnna.» 18 Tɩ Zifdõma nẽŋadõ-
ma daan malɩn ɛɛra tɩ ba kʋ ẽ, la dagɩ ẽn sã'am vo'os-
go daarɛ sisgo la mã'a ĩyã, la de la ẽn ken wi'ira
Nawẽnnɛ tɩ ẽŋa Sɔ, ɩta a mẽŋa wʋ Nawẽnnɛ na ĩyã.
19 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
Dayʋa la ka tã ɩta sɛla sɛla la a mẽŋa nõorɛ. A ɩtɩ la ẽn
yẽ tɩ a Sɔ ɩtɩ se'em na. Sɔ la n ɩtɩ se'em na, a Dayʋa la
mẽ ɩtɩ la bɛla mẽŋa. 20 Se'ere n soe la, Sɔ la nõŋɛ a
Dayʋa la mɛ, pa'alɛ ẽ sɛla wuu tɩ ẽŋa mẽŋa ɩtɩ, la a
wʋn pa'alɛ ẽ na tõon-kãra n gãnnɩ bãna wã tɩ la di'ige
ya. 21 La wʋ Sɔ la n vo'orɩ kũm bɔ'ɔra ba vɔm na, Dayʋa
la mẽ bɔ'ɔra sɛba tɩ a boorɩ vɔm na bɛla. 22 La Sɔ la ka
diti nẽra nẽra sarɩya, a basɛ sarɩyadia la wuu bɔ la a
Dayʋa la, 23 tɩ nẽrba wuu wʋn nã'asra Dayʋa la, wʋ ba
nã'asrɩ a Sɔ la se'em na. La sɛka n ka nã'asrɩ Dayʋa la,
a ka nã'asrɩ Sɔ la n tõm ẽ na.
24 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ sɛka n selse mam yetɔ-
ga dee bɔ sɛka n tõm mam na sɩra, a tarɩ la vɔm n ka
ba'asrɩ. La ba kãn di a sarɩya. La a yese la kũm pʋam
tara vɔm n ka ba'asrɩ. 25 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
wakatɛ sẽm mɛ, la a paam mɛ, tɩ sɛba n ka tarɩ vɔm na
wʋn wõm Nawẽnnɛ Dayʋa la kõa, la sɛba n wõm na
wʋn vɔa. 26 Se'ere n soe la, Sɔ Nawẽnnɛ n tarɩ vɔm a
mẽŋa bɔ'ɔra se'em na, a bɔ a Dayʋa la mẽ vɔm na bɛla,
tɩ a tara bɔ'ɔra. 27 La a bɔ ẽ nõorɛ mɛ tɩ a dita sarɩya, ẽn
de Nẽrsaala Dayʋa la ĩyã. 28 Da basɛ-ya tɩ mam n tɔgɛ
se'em na di'ige ya, se'ere n soe la, wakatɛ sẽm mɛ tɩ sɛ-
ba wuu n boe yɔɔm wʋn wõm a kõa, 29 vo'oge ze'ele
yɔɔrɔ pʋam yese. Tɩ sɛba n ẽŋɛ sõŋa yẽ vɔm Nawẽnnɛ
zẽ'am, la sɛba n ẽŋɛ be'em, a wʋn di ba sarɩya.
30 Mam ka tã wʋn ẽŋɛ sɛla sɛla la m mẽŋa nõorɛ.
Mam diti sarɩya wʋ mam n wõm se'em Nawẽnnɛ zẽ'am
na. La mam sarɩyadia masɛ mɛ. Se'ere n soe la, mam
ka eerɩ tɩ m ẽŋɛ mam mẽŋa n boorɩ se'em, la de la sɛ-
ka n tõm mam na n boorɩ se'em.
31 Mam sãn bɔ m mẽŋa kaseto, a kãn dɛna kaseto
asɩra. 32 La nẽra ayẽma n boe bɔ'ɔra mam kaseto, la
mam mi tɩ a kaseto la tɩ a bɔ'ɔrɩ mam yelle la de la
sɩra. 33 La yãma tõm nẽra mɛ Azã zẽ'am, tɩ a tɔgɛ sɩra
kaseto bɔ ya. 34 Sãn dɛna mam, mam kaseto ka ze'etɩ

nẽrsaala zẽ'am, la mam yele bɛla tɩ ya tã'agɛ yẽ la
fãarɛ. 35 Azã daan ãn wʋ fɩtla n laŋɛ nẽegɛ, la yãma
daan sakɛ mɛ tɩ ya ẽŋɛ sũ-yẽlga wakatɛ fẽe mã'a la a
peelem na. 36 La mam tarɩ kaseto mɛ gãnna Azã dẽnnɛ
na. La de la tõon-sɛba tɩ mam Sɔ bɔ mam tɩ m tõm na,
tõon-bãma tɩ mam tõnnɩ na n bɔ'ɔrɩ mam kaseto
pa'ala tɩ mam Sɔ Nawẽnnɛ n tõm mam. 37 La mam Sɔ la
n tõm mam na bɔ'ɔrɩ mam kaseto mɛ. Yãma nãn ka
wõm a kõa, la ya nãn ka yẽ ẽ. 38 La a yetɔga la ka boe
ya sũure pʋam, bɛla n soe tɩ ya ka bɔ sɛka tɩ a tõm na
sɩra. 39 Yan eerɩ tɩ ya bãŋɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ yetɔga la
võorɛ la, ya tẽ'esɛ tɩ ya wʋn yẽ la vɔm n ka ba'asrɩ a
pʋam. La de la gõn-ẽŋa n tɔgrɩ mam yelle. 40 La ya ka
boorɩ tɩ ya wa'am mam zẽ'am wa yẽ vɔm na.
41 Mam ka eerɩ nã'asgɔ nẽrsaalba zẽ'am. 42 La mam
mi ya, mam mi tɩ ya ka nõŋɛ Nawẽnnɛ. 43 Mam wa'am
na m Sɔ yʋ'ʋrɛ, tɩ ya ka to'oge mam. La ayẽma sãn
wa'am na a mẽŋa yʋ'ʋrɛ, ẽŋa tɩ ya to'orɩ. 44 Yãma to'os-
rɩ la pẽka taaba zẽ'am, dee ka ɛɛra pẽka n ze'etɩ
Nawẽnnɛ ayɩla mã'a zẽ'am. Yãma wʋn ẽŋɛ la wãne bɔ
mam sɩra? 45 Da tẽ'esɛ-ya tɩ mam n wʋn yetɩ ya ka tarɩ
bʋʋrɔ mam Sɔ la zẽ'am, la de la Amoyisi n wʋn yetɩ ya
ka tarɩ bʋʋrɔ, ẽŋa tɩ ya te'ege. 46 Ya sãn bɔ nɩ Amoyisi
sɩra, ya wʋn bɔ mam mẽ sɩra mɛ, se'ere n soe la, a gʋl-
sɛ mam yelle mɛ. 47 La ya sãn ka bɔ ẽŋa n gʋlsɛ bõn-sɛ-
ba la sɩra, ya wʋn ẽŋɛ la wãne bɔ mam yetɔga la sɩra?»

Azezi bɔ nẽr-kʋʋŋɔ dia
(Amatie 14:13-21, Amarkɩ 6:30-44, Aluki 9:10-17)

6 Bɛla poorʋm, Azezi daan sẽŋɛ la Galile mõgrɛ tɩ
ba ken wi'ira tɩ Tiberiadɩ mõgrɛ la doone. 2 Tɩ nẽr-
kʋʋŋɔ doose ẽ, ban yẽ tɩ a tõnnɩ tõon-yãlma botɩ
bã'adõma yẽta ĩmã'asʋm na ĩyã. 3 Tɩ Azezi la a karẽnbi-
isi zom tãŋa zuo ka zẽa. 4 La Zifdõma kibsa n de Zɔɔg-
basɛ la daan lɛm mɛ. 5 Tɩ Azezi zẽkɛ zuugo yẽ nẽr-
kʋʋŋɔ n sẽm a zẽ'am, tɩ a soke Afilipi yetɩ: «Tɩ wʋn yẽ
dia la bɛ da bɔ nẽr-bãna wã tɩ ba di?»
6 A daan yele wãna tɩ a di la a yɛm bɩsɛ, bẽm ĩyã, a
mẽŋa daan põn mina ẽŋa n wʋn ẽŋɛ se'em mɛ. 7 Tɩ
Afilipi lerge ẽ yetɩ: «Baa tɩ sãn da dia lig-kõba kɔbsyi, la
ka tã wʋn seke tɩ nẽra woo to'oge fẽfẽe.» 8 Tɩ Azezi
karẽnbia ayɩla yʋ'ʋrɛ n de A'ãndre n de Asimõ-pɩyɛɛrɩ
yɩbga yele ẽ yetɩ: 9 «Budibla n boe kalam tara borborɩ
banuu, la zũn-pɩgsɩ bayi. La bãna de la bẽm, tɩ tɩ wʋn
dɩkɛ bɔ nẽrba n zo'oge wãna?»
10 Tɩ Azezi yetɩ: «Basɛ-ya tɩ nẽrba la zĩ'ire.» La mõogɔ
n daan boe zẽ'e-ẽŋa zo'oge. Tɩ ba zĩ'ire, la bʋraasɩ kãllɛ
daan de wʋ tʋsanuu. 11 Tɩ Azezi to'oge borborɩ la
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, dee pʋɩ bɔ nẽrba la n zĩ la, la a daan
ken ẽŋɛ zũma la mẽ na bɛla. Tɩ nẽra woo to'oge ẽn
boorɩ se'em di tɩgɛ.
12 La ban daan di tɩgɛ la, tɩ Azezi yele a karẽnbiisi la
yetɩ: «Lagsɛ-ya borbor-gito la n deege la, tɩ sɛla da
sã'am.» 13 Tɩ ba lagsɛ borborɩ banuu la tɩ ba di deege
la gito, tɩ ba pɩrɛ pɩtɔ pia la ayi. 14 Nẽrba la n yẽ Azezi n
ẽŋɛ bõn-yãlma la, tɩ ba yetɩ: «Ẽna wã sɩrɩ de la Nawẽn-
nɛ nõtɔ'ɔsa la tɩ ba yetɩ a sẽm dũnia zuo la.» 15 La Azezi
daan bãŋɛ mɛ tɩ ba boorɩ tɩ ba pẽrgɛ ẽŋa mɛ tɩ a di
na'am, tɩ a lebe sẽŋɛ tãŋa la zuo ẽŋa ayɩla mã'a.

Azezi sẽnnɩ ko'om zuo
(Amatie 14:22-33, Amarkɩ 6:45-52)

16 Tɩ zaanõorɛ daan paagɛ, tɩ Azezi karẽnbiisi la sige
mõgrʋm, 17 ka kẽ õorŋɔ pãrgra ko'om na wɛ'ɛsa Kapɛr-
naʋm, mõgrɛ la ke bɔba. Tɩ wẽnnɛ daan sobe, dee tɩ
Azezi nãn ka sẽŋɛ ba zẽ'am. 18 Tɩ kʋseb-kãtɛ vugra tɩ
ko'om na wẽ'era ke'enke'em. 19 Tɩ ba sẽŋɛ masɛ wʋ
kilomẽtrɩ anuu bɩɩ kilomẽtrɩ ayoobɩ, yẽ tɩ Azezi sẽnnɩ
ko'om na zuo lɛnna õorŋɔ la, tɩ dabeem yõkɛ ba. 20 Tɩ
Azezi yele ba yetɩ: «La de la mam. Da zoe-ya dabeem.»
21 Tɩ ba bɔɔra tɩ a kẽ õorŋɔ la pʋam. Tɩ õorŋɔ la darɛ
paagɛ zẽ'e-sɛka tɩ ba we'esɩ la.

Azezi de la dia n bɔ'ɔrɩ vɔm

22 Tɩ beere daan wiige, tɩ nẽr-sɛba n weege mõgrɛ la
doone ke bɔba la bãŋɛ tɩ õorŋɔ ayɩla mã'a n zaam boe.
La ba yẽ tɩ Azezi ka kẽ õorŋɔ la pʋam la a karẽnbiisi la,
a karẽnbiisi la mã'a n fõrgɛ. 23 Tɩ õornɔ basɛba ze'ele
Tiberiadɩ wa'am wa lɛm zẽ'e-sɛka tɩ Zuudãana Azezi
daan pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ dia la ĩyã, dee tɩ ba di la. 24 La
nẽr-kʋʋŋɔ la n yẽ tɩ Azezi, la a karẽnbiisi la ka boe zẽ'e-
ẽŋa la, tɩ ba kẽ õornɔ sẽŋɛ Kapɛrnaʋm tɩ ba ka ɛ ẽ.
25 La ba daan sẽŋɛ ka yẽ Azezi la mõgrɛ la doone ke
bɔba, soke ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, wãne mã'a tɩ fõn
wa'am kalam?» 26 Tɩ a lerge ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la
sɩra sɩra, tɩ yan eerɩ mam na, dagɩ tɩ ya bãŋɛ la mam
bõn-yãlma la võorɛ, la de la yan di tɩgɛ la ĩyã. 27 Da tõn-
na-ya dia n wʋn sã'am ĩyã, tõnna-ya di-sɛba n bɔ'ɔrɩ
vɔm n ka ba'asrɩ ĩyã, Nẽrsaala Dayʋa n wʋn bɔ ya vɔm
ẽŋa. Se'ere n soe la, la de la ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ n de Sɔ la
bɔ ẽ a nõorɛ.» 28 Tɩ ba soke Azezi yetɩ: «Tɩ wʋn ẽŋɛ la
wãne tõm tõon-sɛba tɩ Nawẽnnɛ boorɩ?» 29 Tɩ Azezi
lerge ba yetɩ: «Tõon-sɛka tɩ Nawẽnnɛ boorɩ tɩ ya tõm,
de la ya sakɛ sɛka tɩ a tõm na.» 30 Tɩ ba yele ẽ yetɩ:
«Tõon-yãlma kãna tɩ fõn wʋn ẽŋɛ tɩ tõma yẽ, bɔ fʋ
sɩra? Tõon-kãna tɩ fõn wʋn tõm? 31 Tɩ yaabdõma yʋʋn
di la dia tɩ ba wi'iri tɩ mannɩ weem, wʋ lan gʋlsɛ se'em
na, a yʋʋn bɔ ba la dia n ze'ele Nawẽnnɛ yire, tɩ ba di.»
32 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ la
dagɩ Amoyisi n yʋʋn bɔ ya dia n ze'ele Nawẽnnɛ yire la,
la de la mam Sɔ Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrɩ ya dia sɩra sɩra n
ze'ele Nawẽnnɛ yire. 33 Dia sɩra sɩra tɩ Nawẽnnɛ bɔ ya
la, de la sɛka n ze'ele Nawẽnnɛ yire sige dũnia bɔ'ɔra
nẽrba vɔm na.» 34 Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, bɔ'ɔra
tɔ di-ẽŋa daarɛ woo.»
35 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam n de dia n bɔ'ɔrɩ vɔm
na. Nẽr-sɛka woo n sẽm mam zẽ'am, kɔm kãn malɩn

yõkɛ ẽ, la sɛka n bɔ mam sɩra, koyũuro kãn malɩn tara
ẽ. 36 La mam yele yãma mɛ, tɩ ya yẽ mam mɛ, la ya ka
bɔ mam sɩra. 37 Sɛba wuu tɩ mam Sɔ Nawẽnnɛ bɔ'ɔrɩ
mam, sẽm mam zẽ'am mɛ. La sɛka n sẽm mam zẽ'am,
mam kãn dige nẽra baa ayɩla basɛ. 38 Se'ere n soe la,
mam ka ze'ele Nawẽnnɛ yire sigum tɩ m ẽŋɛ mam n
boorɩ se'em, mam sigum tɩ m tõm na sɛka n tõm mam
na n boorɩ se'em. 39 La sɛka n tõm mam na n boorɩ
se'em de la m da botɩ nẽr-sɛba wuu tɩ a bɔ mam na
baa ayɩla sã'am, la de la m vo'oge ba wuu dũnia ba'as-
gɔ daarɛ. 40 Mam Sɔ la n tõm mam na n boorɩ se'em de
la sɛka woo n yẽ a Dayʋa la, dee bɔ ẽ sɩra wʋn yẽ vɔm
n ka ba'asrɩ. Mam wʋn vo'oge ẽ dũnia ba'asgɔ daarɛ.»
41 Tɩ Zifdõma yõnna Azezi, ẽn yetɩ, ẽŋa n de dia n
ze'ele Nawẽnnɛ yire sigum na ĩyã. 42 Tɩ ba daan yɛta
taaba yetɩ: «Bʋra-ẽna dagɩ Azozɛfʋ bia Azezi, sɛka tɩ
tõma mi a sɔ, la a ma la? La bẽm tɩ a yetɩ, ẽŋa ze'ele la
Nawẽnnɛ yire?» 43 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Da yõnna-ya.
44 Nẽra ka tã wʋn wa'am mam zẽ'am tɩ la sãn dagna
mam Sɔ n tõm mam na n tarɩ ẽ wa'am. La mam n wʋn
vo'oge ẽ dũnia ba'asgɔ daarɛ. 45 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba gõnnɔ pʋam yetɩ: ‹Nawẽnnɛ n wʋn pa'alɛ
ba wuu.› La sɛka woo n selse mam Sɔ la, dee to'oge a
pa'algɔ la, sẽm mam zẽ'am mɛ. 46 Nẽra nãn ka yẽ Sɔ
Nawẽnnɛ, sãn dagna sɛka n ze'ele a zẽ'am na mã'a n
yẽ ẽ. 47 Mam yetɩ ya la asɩra, tɩ sɛka n bɔ mam sɩra tarɩ
la vɔm n ka ba'asrɩ. 48 Mam n de dia n bɔ'ɔrɩ vɔm na.
49 Yãma yaabdõma yʋʋn di mannɩ mɛ weego pʋam, la
ba ki mɛ. 50 La di-sɛka n ze'ele Nawẽnnɛ yire sigum na,
de la dia tɩ nẽr-sɛka n di kãn ki. 51 Mam n de di-sɛka n
bɔ'ɔrɩ vɔm n ze'ele Nawẽnnɛ yire sigum, tɩ nẽra sãn di
di-ẽna, a wʋn vɔa wakatɛ wuu. La di-sɛka tɩ mam wʋn
bɔ dũnia dõma tɩ ba yẽ vɔm na, de la mam ĩyã.»
52 Tɩ Zifdõma la wẽ'era nõke'ene la taaba yetɩ: «Nẽr-ẽ-
na wã wʋn ẽŋɛ la wãne bɔ tõma a ĩyã tɩ tõma di?» 53 Tɩ
Azezi yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ ya sãn
ka di Nẽrsaala Dayʋa la ĩyã, la ya sãn ka yũ a zɩɩm, ya
ka tarɩ vɔm na ya pʋam. 54 Sɛka n diti mam ĩyã dee
yũura mam zɩɩm tarɩ la vɔm n ka ba'asrɩ, la mam wʋn
vo'oge ẽ dũnia ba'asgɔ daarɛ. 55 Se'ere n soe la, mam
ĩyã de la dia mẽŋa mẽŋa, la mam zɩɩm de la bõn-yũula
mẽŋa mẽŋa. 56 Sɛka n diti mam ĩyã, dee yũura mam
zɩɩm boe la mam mɛ, tɩ mam bɔna la ẽ. 57 Mam Sɔ n
tõm mam na, de la vɔm dãana, ẽŋa ĩyã tɩ mam tara
vɔm, bɛla, sɛka n diti mam ĩyã mẽ wʋn vɔa mam ĩyã.
58 Ẽna de la dia n ze'ele Nawẽnnɛ yire sigum, a ka ãn
wʋ di-sɛka tɩ ya yaabdõma yʋʋn di ki la. Sɛka n di di-ẽ-
na wʋn vɔa wakatɛ wuu.» 59 Azezi n daan zãsnɩ nẽrba
Kapɛrnaʋm wẽndeego la pʋam na, tɩ a tɔgɛ yetɔg-bã-
na.
60 La a karẽnbiisi basɛba zozo'e n daan wõm bɛla la,
tɩ ba yele taaba yetɩ: «Yetɔg-ẽna to'ore tɔ mɛ, ãne n
wʋn tã'agɛ sakɛ yetɔg-ẽna wã?» 61 Tɩ Azezi bãŋɛ tɩ a
karẽnbiisi la yõnnɩ mɛ bõn-ẽna yelle, tɩ a yele ba yetɩ:
«Bõn-ẽna botɩ yãma lɛbra la poorʋm kãn le doose
mam? 62 La ya sãn yẽ tɩ Nẽrsaala Dayʋa la zonnɩ ẽn
daan boe zẽ'a na, ya wʋn ẽŋɛ la wãne? 63 La de la
Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ'ɔrɩ vɔm na, nẽrsaala ka tã wʋn ẽŋɛ
sɛla sɛla. Yetɔg-sɛba tɩ mam tɔgɛ bɔ ya la, ze'ele la
Nawẽnnɛ Sɩa zẽ'am bɔ'ɔra vɔm. 64 La basɛba n boe ya
tẽŋasʋka ka bɔ mam sɩra.» Se'ere n soe tɩ Azezi yele
bɛla la, a daan dẽŋɛ bãŋɛ mɛ halɩ pɔspɔsɩ sɛba n kãn
bɔ ẽŋa sɩra, la sɛka n wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽŋa. 65 Tɩ a
le yele ba yetɩ: «Bɛla n soe tɩ mam yetɩ, nẽra ka tã wʋn
wa'am mam zẽ'am, tɩ la sãn dagna mam Sɔ la n bɔ ẽ
sore.»
66 Azezi n tɔgɛ bɛla la poorʋm, a karẽnbiisi la zozo'e
basɛ ẽ mɛ dee fõrgɛ ka le doose ẽ. 67 Tɩ Azezi soke a
karẽnbiisi pia la ayi la yetɩ: «Yãma mẽ boorɩ tɩ ya basɛ
mam dee fõrgɛ mɛ bɩɩ?» 68 Tɩ Asimõ-pɩyɛɛrɩ lerge ẽ
yetɩ: «Zuudãana, tõma wʋn basɛ fõn dee sẽŋɛ la ãn
zẽ'am? Fõn tarɩ la yetɔga n bɔ'ɔrɩ vɔm n ka ba'asrɩ. 69 La
tõma bɔ sɩra mɛ dee bãŋɛ tɩ fõn de la Pʋpeelem Dãana
tɩ Nawẽnnɛ tõm.» 70 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam n
looge yãma pia la ayi la. La ya nẽra ayɩla de la
Asũtãana nẽra.» 71 A daan tɔgrɩ la Asimõ bia Azudaasɩ
Iskariyo yelle. Se'ere n soe la, ẽŋa n daan de a karẽnbi-
isi pia la ayi la nẽra ayɩla n wʋn wa pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ.

Azezi yɩbsɩ ka bɔ ẽ sɩra

7 Bɛla poorʋm, Azezi daan gilgri la Galile, a ka
boorɩ tɩ a gilge Zude, Zifdõma nẽŋadõma n eerɩ ẽ
tɩ ba kʋ la ĩyã. 2 Tɩ Zifdõma põnsɩ kibsa daan lɛm, 3 tɩ
Azezi yɩbsɩ yele ẽ yetɩ: «Basɛ kalam dee sẽŋɛ Zude tɩ fʋ
karẽnbiisi mẽ yẽ fʋ tõoma la tɩ fʋ tõnnɩ na. 4 Se'ere n
soe la, nẽra sãn bɔɔra tɩ nẽrba bãŋɛ ẽ, a ka sʋgrɩ a tõo-
ma. Fõn tõnnɩ tõon-bãna wã, botɩ nẽrba wuu bãŋɛ fɔ.»
5 La a yɩbsɩ la daan ka bɔ ẽ sɩra. 6 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Mam wakatɛ nãn ka paagɛ, la wakatɛ woo ãn sõŋa
mɛ bɔ yãma. 7 Dũnia dõma kãn tã'agɛ sise yãma, la ba
sisri mam mɛ, mam n tɔgrɩ pa'ala tɩ ba tõoma de la
be'em na ĩyã. 8 Yãma sẽŋɛ kibsa la, tɩ mam nãn kãn
sẽŋɛ, se'ere n soe la, mam wakatɛ nãn ka paagɛ.» 9 A
yele ba bɛla dee weege la Galile.

Azezi boe la põnsɩ kibsa

10 La a yɩbsɩ la n daan sẽŋɛ kibsa la, a mẽ sẽŋɛ mɛ, la
a ka botɩ nẽrba yẽ ẽ. 11 Tɩ Zifdõma nẽŋadõma ɛɛra ẽ
kibsa la pʋam, sɔkra yetɩ: «A boe la bɛ?» 12 Tɩ nẽrba
waasna tɔgra a yelle nẽr-kʋʋŋɔ la pʋam zozo'e, tɩ sɛba
yetɩ: «A de la nẽr-sõŋɔ», tɩ basɛba yetɩ: «Ayɛɩ, a pã'asrɩ
la nẽrba.» 13 La nẽra nẽra daan ka saagɛ tɔgɛ a yelle
nẽrba la zẽ'am, ban zotɩ Zifdõma nẽŋadõma la ĩyã.
14 La kibsa la daan paagɛ la pʋsʋka, tɩ Azezi kẽ
Wẽnde-kãtʋm na zãsna nẽrba. 15 Tɩ la di'ige Zifdõma, tɩ
ba yetɩ: «Bʋra-ẽna ẽŋɛ la wãne mina Nawẽnnɛ gõŋɔ
sõŋa, dee ka yẽ zãsŋɔ?» 16 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Mam

zãsŋɔ la ka ze'ele mam mẽŋa zẽ'am, la ze'ele la sɛka n
tõm mam na zẽ'am. 17 Nẽra sãn bɔɔra tɩ a ẽŋɛ Nawẽn-
nɛ n boorɩ se'em, a wʋn bãŋɛ zãsŋɔ la sãn ze'ele la
Nawẽnnɛ zẽ'am, bɩɩ mam sãn tɔgra la mam mẽŋa
pãŋa. 18 Nẽr-sɛka n tɔgrɩ la a mẽŋa pãŋa, eerɩ la a
mẽŋa pẽka. La nẽr-sɛka n eerɩ sɛka n tõm ẽ na pẽka,
ẽŋa de la sɩra dãana, la sɛla n ka masɛ ka boe a pʋam.
19 Amoyisi n bɔ ya lɔɔ la, dagɩ bɛla? La ya nẽra nẽra ka
ɩtɩ lɔɔ la n yele se'em na. Bẽm tɩ ya ɛɛra mam tɩ ya kʋ?»
20 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la lerge ẽ yetɩ: «Kʋlkã'arga n dolɩ fo! Ãn
eerɩ fʋ tɩ a kʋ?» 21 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam daan
tõm tõon-yãlma ayɩla mɛ, tɩ la di'ige ya. 22 Amoyisi n
yʋʋn bɔ ya nõorɛ yetɩ, ya wãta ya budimto. La, la dagɩ
Amoyisi n pɔsɛ ẽŋɛ bɛla, la de la tɩ sɔ-yaabdõma. La yã-
ma wãtɩ mɛ baa vo'osgo daarɛ. 23 Yãma sãn wãta ya
budimto vo'osgo daarɛ tɩ la ka sã'am Amoyisi lɔɔ la,
bẽm tɩ yãma sũnsõa yĩige la mam, mam n daan botɩ
bʋraa la yẽ ĩmã'asʋm vo'osgo daarɛ la ĩyã. 24 Da kãn
dɩkɛ-ya nini n yẽ se'em mõŋɛ nẽra bʋʋrɔ, bɔ-ya bʋʋrɔ
wʋ lan masɛ se'em na.»
25 Tɩ Zerizalɛm nẽrba basɛba soke yetɩ: «Dagɩ bʋra-ẽ-
na tɩ ba eerɩ tɩ ba kʋ la? 26 Bɩsɛ-ya, a tɔgrɩ la nẽr-kʋʋŋɔ
pʋam, dee tɩ ba ka yele ẽ se'ere. Nẽŋadõma la na'an
bãŋɛ mɛ tɩ a de la Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm na bɩɩ? 27 Tõma
mi bʋra-ẽna n ze'ele zẽ'a, la Krisi la sãn wa sẽna, nẽra
kãn bãŋɛ ẽn ze'ele zẽ'a.»
28 Bɛla tɩ a Azezi daan tɔgɛ ke'enke'em ẽn zãsnɩ nẽrba
Wẽnde-kãtʋm na yetɩ: «Ya tẽ'esɛ tɩ ya mi mam mɛ dee
bãŋɛ mam n ze'ele zẽ'a, la mam ka wa'am na m mẽŋa
nõorɛ. La sɛka n tõm mam na de la sɩra dãana, yãma
ka mi ẽ. 29 La mam nõo mi ẽ, se'ere n soe la, mam
ze'ele la ẽŋa zẽ'am, ẽŋa n tõm mam.» 30 Tɩ ba ɛɛra sore
tɩ ba yõkɛ ẽ, la nẽra nẽra ka kalʋm ẽ, se'ere n soe la, a
wakatɛ daan nãn ka paagɛ. 31 La nẽr-kʋʋŋɔ la nẽrba
zozo'e daan bɔ ẽ sɩra mɛ, dee yɛta tɩ: «Krisi la sãn wa
wa'am, a kãn yãŋɛ ẽŋɛ bõn-yãlma gãnna bʋra-ẽna n
ẽŋɛ wã.»

Farisi dõma tõm nẽrba tɩ ba yõkɛ Azezi

32 Tɩ Farisi dõma wõm nẽrba la n waasnɩ Azezi yelle,
tɩ bãma la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma tõm
gu'urba tɩ ba ka yõkɛ Azezi.
33 Tɩ Azezi yele yetɩ: «Mam wʋn ken bɔna la ya la
wakatɛ fẽe, dee lebe sɛka n tõm mam na zẽ'am. 34 Ya
wʋn ɛɛra mam, la ya kãn yẽ mam, la mam n boe zẽ'a
na, ya kãn tã'agɛ wa'am bilam.» 35 Bɛla tɩ Zifdõma yele
taaba yetɩ: «Bʋra-ẽna wʋn wa sẽŋɛ la bɛ tɩ tõma kãn
yẽ ẽ? A yetɩ a sẽŋɛ la Zifdõma n wɩrgɛ bɔna Grɛkɩdõma
tẽŋasʋka la zẽ'am, ka zãsʋm Grɛkɩdõma bɩɩ? 36 Yetɔg-
ẽna wã võorɛ de la bẽm tɩ a yetɩ: ‹Ya wʋn ɛɛra mam, la
ya kãn yẽ mam, la mam n boe zẽ'a na, ya kãn tã'agɛ
wa'am bilam?› »

Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ'ɔrɩ vɔm

37 La kibsa la ba'asgɔ daarɛ n de a dabs-kãtɛ daarɛ, tɩ
Azezi daan isge ze'ele tɔgra ke'enke'em yetɩ: «Koyũuro
sãn tara nẽr-sɛka, a wa'am mam zẽ'am wa yũ. 38 Nẽr-
sɛka n bɔ mam sɩra, ko'om n bɔ'ɔrɩ vɔm wʋn bulla a
pʋam, wʋ Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em na.» 39 Azezi n
yele bɛla la, la de la Nawẽnnɛ Sɩa tɩ sɛba n bɔ'ɔrɩ ẽ sɩra
la wʋn wa to'oge. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ daan nãn
ka bɔ a Sɩa la, Azezi n daan nãn ka yẽ a na'am pãŋa la
ĩyã.

Nẽrba la welse mɛ Azezi ĩyã

40 Nẽr-kʋʋŋɔ la n wõm yetɔg-bãna la, tɩ basɛba yetɩ:
«Ẽna sɩrɩ de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la.» 41 Tɩ basɛba yetɩ:
«Ẽna de la Krisi la.» Tɩ basɛba daan yetɩ: «Krisi la wʋn
ze'ele la Galile bɩɩ? 42 Nawẽnnɛ gõŋɔ la yele tɩ Krisi la
wʋn dɛna la naba Adavidi yɩɩŋa, a wʋn ze'ele la
Bɛtelɛm, tẽn-sɛka tɩ Adavidi yʋʋn boe la.» 43 Bɛla tɩ wel-
gre wa'am nẽrba la pʋam Azezi ĩyã. 44 Tɩ ba nẽrba
basɛba daan bɔɔra tɩ ba yõkɛ ẽ, la nẽra nẽra ka kalʋm
ẽ.
45 La gu'urba la tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la Farisi
dõma la tõm na lebe ba zẽ'am mɛ, tɩ ba soke ba yetɩ:
«Bẽm tɩ ya ka yõkɛ ẽ wa'am?» 46 Tɩ ba lerge yetɩ: «Nẽra
nãn ka tɔgɛ wʋ bʋra-ẽna wã.» 47 Tɩ Farisi dõma la soke
ba yetɩ: «A pã'asɛ yãma mẽ yãŋɛ mɛ? 48 Tõma nẽŋadõ-
ma nẽra ayɩla, bɩɩ Farisi nẽra bɔ ẽ sɩra mɛ bɩɩ? 49 La de
la nẽr-kʋʋŋɔ la n ka mi lɔɔ la, ba wʋn yẽ la kã'a-be'ero.»
50 Tɩ Anikodɛm n de ba nẽra ayɩla n daan sẽŋɛ ka yẽ
Azezi la, yele ba yetɩ: 51 «Tõma lɔɔ la bɔ sore tɩ tɩ mõŋɛ
nẽra bʋʋrɔ, dee ka selse ẽ bãŋɛ ẽŋa n ẽŋɛ sɛla?» 52 Tɩ
ba lebse yele ẽ yetɩ: «Fõn mẽ de la Galile nẽra bɩɩ? Ɛ
bɩsɛ, fʋ wʋn bãŋɛ tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ka ze'etɩ Galile.»
[53 Tɩ nẽra woo daan kule a yire.

Pɔka n ẽŋɛ yalsɩ

8 La Azezi sẽŋɛ la Oliivi tãŋa zuo. 2 Tɩ beere wiige
bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ, tɩ a le lebe Wẽnde-kãtʋm na,
tɩ nẽrba wuu daan sẽŋɛ a zẽ'am, tɩ a zẽa zãsna ba. 3 Tɩ
lɔɔ karẽnsãandõma, la Farisi dõma tarɩ pɔka tɩ ba kuke
tɩ a boe mĩ ɩta yalsɩ wa'am wa botɩ a ze'ele nẽrba la
tẽŋasʋka, 4 dee yele Azezi yetɩ: «Karẽnsãama, tõma
kuke la pɔka wã tɩ a boe mĩ ɩta yalsɩ. 5 Amoyisi bɔ tõma
nõorɛ lɔɔ gõŋɔ la pʋam yetɩ, pɔka sãn ẽŋɛ wãna, tɩ
lobe ẽ na kuga kʋ. La fõn yetɩ bo?»
6 Ba yele bɛla tɩ ba di la a yɛm bɩsɛ, tã'agɛ dõrɛ ẽ. Tɩ
Azezi suure tara a nu'ubiire gʋlsra tẽŋa. 7 Tɩ ba ken
sɔkra ẽ, tɩ a dɔ'ɔgɛ yele ba yetɩ: «Sɛka n boe yãma
tẽŋasʋka ka tõm tõon-be'ego, a dẽŋɛ dɩkɛ kugre lobe
ẽ.» 8 Dee le suure gʋlsra tẽŋa. 9 La ban wõm bɛla la,
bõnkɛgsɩ n dẽŋɛ yese ayɩla ayɩla, tɩ ba wuu yese, dee
basɛ Azezi mã'a la pɔka la, tɩ a zɛ a nẽŋam.

10 Tι Azezi dɔ'ɔgɛ soke ẽ yetι: «Pɔka, sɛba n yõkɛ fʊ
wa'am na bɛɛ? Nẽra nẽra ka di fʊ sarιya sιbgɛ fɔ?» 11 Tι
pɔka la lerge Azezi yetι: «Ayɛι, Zuudãana.» Tι Azezi yele
ẽ yetι: «Mam mẽ kãn di fʊ sarιya. Sẽŋɛ, la da le tõm
tõon-be'ero.»]

Azezi de la dũnia peelem

12 Tι Azezi le tɔgɛ la nẽrba la yetι: «Mam de la dũnia
peelem. Nẽr-sɛka n dolι mam, a kãn malιn sẽnna lika
pʊam, a wʊn yẽ peelem n bɔ'ɔrι vɔm.»
13 Tι Farisi dõma yele ẽ yetι: «Fõn mẽŋa n bɔ'ɔrι fʊ
mẽŋa kaseto, la dagι kaseto asιra.» 14 Tι Azezi lerge ba
yetι: «Baa mam sãn bɔ'ɔra m mẽŋa kaseto, mam kase-
to de la sιra. Se'ere n soe la, mam mi mam n ze'ele zẽ'a
wa'am, la mam n we'esι zẽ'a. La yãma ka mi mam n
ze'ele zẽ'a, la mam n we'esι zẽ'a. 15 Yãma diti sarιya la
nẽrsaala n boorι se'em. La mam ka diti nẽra nẽra
sarιya. 16 La baa mam sãn dita sarιya, mam sarιyadia
de la sιra, se'ere n soe la, mam ka de m yιla. La de la
mam, la mam Sɔ n tõm mam na. 17 La yãma lɔɔ la
pʊam la gʊlsɛ yetι: ‹Nẽrba bayi kaseto de la sιra.›
18 Mam mẽŋa n bɔ'ɔrι m mẽŋa kaseto, la mam Sɔ la n
tõm mam na mẽ bɔ'ɔrι mam kaseto mɛ.» 19 Tι ba soke
ẽ yetι: «Fõn Sɔ la boe la bɛ?» Tι Azezi lerge ba yetι: «Yã-
ma ka mi mam, la ya ka mi mam Sɔ la. Ya sãn mi ni
mam, ya wʊn mi ni mam Sɔ la mẽ.»
20 Azezi n daan zãsnι nẽrba Wẽnde-kãtʊm na ligri
lagsgɔ dagsι zẽ'am na, tι a tɔgɛ yetɔg-bãna. La nẽra
nẽra ka yõkɛ ẽ, a wakatɛ n nãn ka paagɛ la ĩyã.

Azezi pa'alɛ ẽŋa n de sɛka

21 Tι Azezi le yele ba yetι: «Mam wʊn fõrgɛ mɛ, la ya
wʊn ɛ mam koŋe, la ya wʊn ki la ya tõon-be'ero la
pʊam. Mam n we'esι zẽ'a na, ya kãn tã'agɛ wa'am bil-
am.» 22 Tι Zifdõma sɔkra taaba yetι: «Ẽn yetι: ‹Mam n
we'esι zẽ'a na, ya kãn tã'agɛ wa'am bilam› na, a yetι a
kʊ la a mẽŋa bιι?» 23 Tι Azezi yele ba yetι: «Yãma ze'ele
la tẽŋa, la mam ze'ele la saazuum wa'am. Yãma de la
dũnia wã nẽrba, la mam dagι dũnia wã nẽra. 24 Bɛla ĩyã
tι mam yetι, ya wʊn ki la ya tõon-be'ero la pʊam.
Se'ere n soe la, ya sãn ka bɔ sιra tι mam de la sɛka tι
mam de la, ya wʊn ki la ya tõon-be'ero la pʊam.» 25 Tι
ba soke ẽ yetι: «Fõn de la ãne?» Tι a lerge ba yetι:
«Mam de la sɛka tι mam yetι ya halι pɔspɔsι la. 26 Mam
tarι nι yɛla zozo'e mɛ n wʊn tɔgɛ yãma yelle, dee di ya
sarιya. La sɛka n tõm mam na de la sιra dãana, la sɛla
tι mam wõm a zẽ'am n bɛla tι mam tɔgrι bɔ'ɔra dũnia
dõma.» 27 La ba ka bãŋɛ tι a tɔgrι ba la a Sɔ Nawẽnnɛ
yelle. 28 Bɛla tι Azezi yele ba yetι: «Ya sãn wa zẽkɛ Nẽr-
saala Dayʊa la, ya wʊn bãŋɛ tι mam de la sɛka tι mam
de la. La ya wʊn bãŋɛ tι mam ka ιtι sɛla sɛla la m mẽŋa
nõorɛ, mam Sɔ Nawẽnnɛ n pa'alɛ mam se'em na mã'a
tι mam tɔgrι. 29 La sɛka n tõm mam na boe la mam mɛ,
a ka basɛ mam m yιla, se'ere n soe la, mam ιtι la sɛla n
ãn a sũure yẽlʊm daarɛ woo.» 30 Ẽn tɔgɛ bɛla la, tι nẽr-
ba zozo'e bɔ ẽ sιra.

Sιra wʊn to'oge ya basɛ

31 Tι Azezi yele Zifdõma sɛba n daan bɔ ẽ sιra la yetι:
«Ya sãn sakra mam yetɔga la ka basɛ, ya sιrι de la
mam karẽnbiisi. 32 La ya wʊn bãŋɛ sιra, la sιra la wʊn
to'oge ya basɛ.» 33 Tι nẽrba la lerge ẽ yetι: «Tõma de la
Abraham yιιsι, tõma ka de nẽra nẽra yamsι. La wãne tι
fõn yetι, tι wʊn to'oge tι mẽŋa?» 34 Tι Azezi lerge ba
yetι: «Mam yetι ya la sιra sιra, tι nẽr-sɛka woo n tõnnι
tõon-be'ero de la tõon-be'ero yamŋa. 35 Yamŋa dagι
yire la nẽra wakatɛ wuu, la yire la dayʊa de la yire la
nẽra wakatɛ wuu. 36 Bɛla ĩyã, Nawẽnnɛ Dayʊa la sãn
to'oge ya basɛ, ya sιrι to'oge ya mẽŋa. 37 Mam mi tι ya
de la Abraham yιιsι. La yãma eerι mam mɛ tι ya kʊ,
yãma n ka to'orι mam yetɔga la ĩyã. 38 Mam tɔgrι la
sɛla tι mam yẽ m Sɔ zẽ'am na. La yãma mẽ ιtι la sɛla tι
ya wõm ya sɔ zẽ'am na.» 39 Tι ba lerge ẽ yetι: «Abra-
ham n de tõma sɔ.» Tι Azezi yele ba yetι: «Ya sãn de nι
na Abraham kɔma, ya wʊn tõm nι wʊ Abraham n tõm
se'em na. 40 La yãma eerι mam mɛ lɛɛlɛ wã tι ya kʊ,
mam n tɔgɛ yãma sιra la tι mam wõm Nawẽnnɛ zẽ'am
na ĩyã. Abraham ka ẽŋɛ bɛla. 41 Ya tõnnι na ya sɔ n tõn-
nι se'em na.» Tι ba yele ẽ yetι: «Tõma dagι tãmpĩiba.
Tõma tarι la sɔ ayιla, n de Nawẽnnɛ.» 42 Tι Azezi yele ba
yetι: «Nawẽnnɛ sãn de nι ya sɔ, ya wʊn nõŋɛ nι mam,
se'ere n soe la, mam ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am wa'am.
Mam ka wa'am m mẽŋa, ẽŋa n tõm mam. 43 Bẽm tι yã-
ma ka wõnna mam yetɔga la võorɛ? La de la yãma n ka
boorι tι ya sakɛ mam yetɔga la ĩyã. 44 Ya sɔ de la
Asũtãana, la ya boorι tι ya ẽŋɛ la ya sɔ la n boorι se'em
na. A de la nẽr-kʊʊra halι pĩ'iluŋo. A ka boe sιra pʊam,
sιra n ka boe a pʊam na ĩyã. A sãn parna, ẽn ãn se'em
n bɛla, se'ere n soe la, a de la põmpɔrma, la põmpɔrŋɔ
wuu sɔ. 45 La, mam n tɔgrι sιra la ĩyã tι ya ka bɔ'ɔra
mam sιra. 46 Yãma nẽr-kãna n tã wʊn pa'alɛ tι mam
tõm tõon-be'ego? La mam n tɔgrι sιra la, bẽm tι ya ka
bɔ'ɔra mam sιra? 47 Sɛka n de Nawẽnnɛ nẽra selsrι la
Nawẽnnɛ yetɔga. La yãma n dagι Nawẽnnɛ nẽrba la
ĩyã, bɛla tι ya ka sɛlsra.»
48 Tι Zifdõma la yele ẽ yetι: «Tõma tarι bʊʊrɔ tι tõma
yetι, fʊ de la Samaari nẽra, kʊlkã'arga n dolι fo.» 49 Tι
Azezi lerge ba yetι: «Kʊlkã'arga ka dolι mam, mam
nã'asrι la m Sɔ, la yãma ka sakɛ tι ya nã'asra mam.
50 Mam ka eerι m mẽŋa nã'asgɔ. Nẽra ayιla n boe n
eerι mam nã'asgɔ, dee dita sarιya. 51 Mam yetι ya la
sιra sιra, tι nẽra sãn sakɛ mam yetɔga, a kãn malιn ki.»
52 Tι Zifdõma yele ẽ yetι: «Nãnannɛ wã tõma bãŋɛ mɛ
tι kʊlkã'arga n sιrι dolι fo. Abraham la Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrιba la ki mɛ. Tι fõn yetι, nẽra sãn sakɛ fõn yetɔ-
ga, a kãn malιn ki. 53 Fõn gãnnι tõma yaaba Abraham

n ki la mɛ bιι? Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba la mẽ ki mɛ. Fõn
tẽ'esɛ tι fõn de la ãne?» [54] Tι Azezi lerge ba yetι: «Mam
sãn nã'asra m mẽŋa, mam nã'asgɔ la de la zãŋa. La de
la mam Sɔ la n nã'asrι mam, sɛka tι ya wi'iri ya Nawẽn-
nɛ na. [55] La yãma ka mi ẽ. La mam nõo mi ẽ. Mam sãn
yetι, mam ka mi ẽ, mam wʋn dɛna la põmpɔrma wʋ
yãma la. La mam mi ẽ mɛ, dee sakra a yetɔga. [56] Ya sɔ
Abraham yʋʋn ẽŋɛ la sũ-yẽlga sιrʋm tι a wʋn wa yẽ
mam daarɛ la, la a yẽ mɛ, ẽŋɛ sũ-yẽlga.» [57] Tι Zifdõma
la yele Azezi yetι: «Fõn nãn ka paagɛ yʋʋma pinuu
mẽŋa dee yẽ Abraham?» [58] Tι Azezi yele ba yetι: «Mam
yetι ya la sιra sιra, tι Abraham n yʋʋn nãn ka boe la,
mam boe mɛ.» [59] Tι ba pĩ'ise kuga tι ba lobe ẽ. Tι Azezi
li'ise Wẽnde-kãtʋm na yese.

Azezi botι fʋa yẽta

9 La Azezi daan sẽnnι tɔlla mɛ, yẽ bʋraa tι ba dɔgɛ
ẽ tι a dɛna fʋa. [2] Tι a karẽnbiisi soke ẽ yetι:
«Karẽnsãama, nẽr-kãna n tõm tõon-be'ero? Bʋraa wã
bιι a sɔ bιι a ma n tõm tõon-be'ero, tι ba dɔgɛ ẽ tι a dɛ-
na fʋa?» [3] Tι Azezi lerge yetι: «La dagι bʋraa wã bιι a
sɔ bιι a ma tõon-be'ero ĩyã, tι a dɛna fʋa. La de la
Nawẽnnɛ n yetι a tõm na ẽ pa'alɛ a tõoma. [4] Dẽnι tι tõ-
ma tõm sɛka n tõm mam na tõoma, la nãn ken dɛna
wʋntɛɛŋa wã. Yʋ'ʋŋɔ sẽm mɛ tι nẽra kãn le tã'agɛ tõm.
[5] Mam n nãn boe dũnia pʋam wã, mam de la dũnia
peelem.» [6] A yele bɛla dee tʋbsɛ la nõtõorʋm tẽŋa bũn
tẽntõnnɔ bι fʋa la nini, [7] dee yele ẽ yetι: «Sẽŋɛ ka wire
fʋ nẽŋa Silowe kʋlgam.» (Silowe võorɛ de la «sɛka tι ba
tõm».) Tι a sẽŋɛ ka wire a nẽŋa, dee lɛbra, tι a nini na
yẽta.
[8] Tι a sawiiba, la sɛba n mi ẽ kʋrʋm tι a sosrι mɛ na
yetι: «Dagι ẽna n daan zĩ sɔsra la?» [9] Tι sɛba yetι: «La
de la ẽŋa.» Tι basɛba yetι: «Ayɛι, a wõn na ẽŋa dee la
dagι ẽ.» Tι a mẽŋa yetι: «La de la mam.» [10] Tι ba soke ẽ
yetι: «La ẽŋɛ la wãne tι fõn nini na yãŋa yẽta?» [11] Tι a
lerge ba yetι: «Bʋraa la yʋ'ʋrɛ n de Azezi la n bũn tẽn-
tõnnɔ bι mam nini, dee yele mam tι m sẽŋɛ Silowe kʋl-
gam ka wire. Tι mam sẽŋɛ ka wire, yãŋa yẽta.» [12] Tι ba
soke ẽ yetι: «A boe la bɛ?» Tι a lerge yetι: «Mam ka
mi.»

Farisi dõma soke fʋa lan ẽŋɛ se'em tι ẽŋa yẽta

[13] Tι ba tarι sɛka n daan de fʋa la sẽŋɛ Farisi dõma
zẽ'am. [14] La Azezi n daan bũn tẽntõnnɔ bι fʋa la nini
daar-sɛka tι a yẽta la, daan de la Zifdõma vo'osgo
daarɛ. [15] Tι Farisi dõma la mẽ le soke ẽ yetι: «La ẽŋɛ la
wãne tι fõn yẽta?» Tι a lerge ba yetι: «A bũn na tẽntõn-
nɔ bι mam nini, tι mam wire, yãŋa yẽta.» [16] Tι Farisi dõ-
ma basɛba yetι: «Nẽr-ẽna wã ka ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am
wa'am, se'ere n soe la, a ka sakrι vo'osgo daarɛ sisgo.»
Tι basɛba yetι: «Nẽra n de tõon-be'ero dãana wʋn ẽŋɛ
la wãne tõm tõon-yãlma wãna?» Tι welgre kẽ Farisi dõ-
ma la tẽŋasʋka.
[17] Tι ba le soke bʋraa la yetι: «Fõn wʋn yele a yelle tι
bẽm, ẽn basɛ tι fõn nini yẽta la?» Tι a lerge ba yetι: «A
de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa.» [18] Tι Zifdõma nẽŋadõma la
ka bɔɔra tι ba sakɛ tι a daan de la fʋa dee yãŋa yẽta, tι
ba wi a sɔ la a ma, [19] soke ba yetι: «Ẽna de la yãma
dayʋa la tι yãma yetι yãma dɔgɛ ẽ tι a dɛna la fʋa la?
La ẽŋɛ la wãne tι a yãŋa yẽta?» [20] Tι a sɔ la a ma lerge
yetι: «Tõma mi tι a de la tõma dayʋa, la tõma daan
dɔgɛ ẽ tι a dɛna la fʋa. [21] La tõma ka mi lan ẽŋɛ se'em
tι a yãŋa yẽta, bιι sɛka n botι a nini na yẽta. Soke-ya ẽ,
tι a ka le dɛna bia, a mẽŋa wʋn tɔgɛ.» [22] A sɔ la a ma la
n zotι Zifdõma nẽŋadõma la ĩyã tι ba yele bɛla. Zifdõ-
ma nẽŋadõma la daan dẽŋɛ tɔgɛ kʋ mɛ yetι, nẽra sãn
sakɛ tι Azezi de la Krisi, bãma wʋn yese ẽ mɛ ba wẽn-
deego la pʋam. [23] Bɛla n soe tι a sɔ la a ma la yetι:
«Soke-ya ẽ tι a ka de bia.»
[24] Tι ba le wi bʋra-sɛka n daan de fʋa la nõorɛ ayi
pʋam, yele ẽ yetι: «Tɔgɛ sιra Nawẽnnɛ ĩyã. Tõma mi tι
bʋra-ẽna de la tõon-be'ero dãana.» [25] Tι a lerge yetι: «A
sãn dɛna tõon-be'ero dãana, bιι a dagι tõon-be'ero
dãana, mam ka mi. Mam n mi sɛla de la, mam daan de
la fʋa, la lɛɛlɛ wã mam yẽtι mɛ.» [26] Tι ba soke ẽ yetι: «A
ẽŋɛ fõn na bẽm? A ẽŋɛ la wãne botι fõn yẽta?» [27] Tι a
lerge ba yetι: «Mam põn dẽŋɛ yele ya mɛ, tι ya ka
selse, bẽm tι ya le bɔɔra tι ya wõm? Yãma mẽ boorι tι
ya lebge la a karẽnbiisi bιι?» [28] Tι ba tʋ ẽ, dee yetι:
«Fõn de a karẽnbia, tõma de la Amoyisi karẽnbiisi.
[29] Tõma mi tι Nawẽnnɛ yʋʋn tɔgɛ bɔ la Amoyisi, la ẽna,
tõma ka mi ẽn ze'ele zẽ'e-sɛka.»
[30] Tι bʋraa la yele ba yetι: «Ẽna de la yel-di'iŋa, yãma
ka mi ẽn ze'ele zẽ'a, la ẽŋa n botι mam nini yẽta. [31] Tõ-
ma mi tι Nawẽnnɛ ka selsrι tõon-be'ero dõma sosgo,
la nẽra sãn pʋ'ʋsra ẽ, dee ιta ẽn boorι se'em, a selsrι
la ẽŋa dãana sosgo. [32] Halι pĩ'iluŋo, ba nãn ka wõm tι
nẽra botι nẽra tι ba dɔgɛ ẽ tι a dɛna fʋa nini yẽta.
[33] Bʋra-ẽna sãn ka ze'ele nι Nawẽnnɛ zẽ'am, a kãn yãŋɛ
nι ẽŋɛ sɛla sɛla.» [34] Tι ba lerge ẽ yetι: «Ba dɔgɛ fõn na
tõon-be'ero pʋam, tι fõn yetι fʋ pa'alɛ tõma?» Tι ba di-
ge ẽ ba wẽndeem na.

Sɛba n mi dee ka bɔɔra tι ba sakɛ ãn wʋ fɔɔsι la

[35] Tι Azezi wõm tι ba dige ẽ mɛ, yãŋa wa yẽ ẽ, soke ẽ
yetι: «Fõn bɔ Nẽrsaala Dayʋa la sιra mɛ?» [36] Tι a lerge
yetι: «Zuudãana, Nẽrsaala Dayʋa la de la ãne? Yele ma
tι m bɔ ẽ sιra.» [37] Tι Azezi yele ẽ yetι: «Fʋ yẽ ẽ mɛ, ẽŋa
n tɔgrι la fʋ lɛ wã.» [38] Tι bʋraa la yetι: «Zuudãana,
mam bɔ fʋ sιra mɛ», dee ka dũma Azezi nẽŋam.
[39] Tι Azezi yele yetι: «Mam wa'am dũnia wã zuo tι
welgre n bɔna, tι fɔɔsι yẽta, dee tι sɛba n yẽtι la lebge
fɔɔsι.» [40] Tι Farisi dõma sɛba n daan boe mĩ na n wõm
bɛla la, soke ẽ yetι: «Tõma mẽ de la fɔɔsι bιι?» [41] Tι

Azezi lerge ba yetɩ: «Ya sãn de nɩ fɔɔsɩ, ya tõon-be'ero
taalɛ ka boe ya zuo. La lɛɛlɛ wã, yãma yetɩ yãma yẽtɩ
mɛ, bɛla tɩ ya tõon-be'ero taalɛ bɔna ya zuo.»

Dũnsĩina la a piisi makrɛ

10 La Azezi daan yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
nẽr-sɛka n ka dolɩ zanõrɛ kẽ'era piisi denne
pʊam, dee dɔla lalga kẽ'era, ẽŋa de la nayiga la fãara.
2 La nẽr-sɛka n dolɩ zanõrɛ la kẽ'era, ẽŋa n de piisi la
dũnsĩina. 3 La zanõrɛ la gu'ura yo'orɩ mɛ bɔ'ɔra ẽŋa. Tɩ
piisi la mina a kõa, tɩ a wi'ira ẽn soe sɛba la yʊ'ʊra, botɩ
ba dɔla ẽ yɛsra. 4 La a sãn tarɩ a piisi la wuu yese, a tollɩ
la ba nẽŋa sẽnna, tɩ ba dɔla ẽ, ban mi a kõa la ĩyã. 5 La
ba kãn malɩn doose sãana, ba wʊn zoe mɛ fõrgɛ dee
basɛ ẽ, ban ka mi a kõa la ĩyã.»
6 Azezi makɛ la makrɛ ẽna wã bɔ ba, la ba ka bãŋɛ ẽn
tɔgɛ se'em bɔ ba la võorɛ.

Azezi n de zanõrɛ

7 Tɩ Azezi le yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
mam n de piisi denne na zanõrɛ. 8 Sɛba wuu n dẽŋɛ
mam wa'am na de la nayigba la fãarba, la piisi la ka
selse ba. 9 Mam n de zanõrɛ la. La nẽr-sɛka n dolɩ mam
zẽ'am kẽ'era, a wʊn yẽ fãarɛ. La a wʊn kẽ'era dee yɛs-
ra, yẽta a dia. 10 Nayiga sẽm tɩ a zũ mɛ, la a kʊ, la a
sã'am mã'a, la mam wa'am tɩ nẽrba n yẽ vɔm sõŋa
sõŋa.»

Azezi n de dũnsĩin-sõŋɔ

11 Tɩ Azezi le yele ba yetɩ: «Mam n de dũnsĩin-sõŋɔ.
Dũnsĩin-sõŋɔ sakɛ kũm mɛ a piisi ĩyã. 12 La nẽra n tõnnɩ
tɩ ba yɔɔra ẽ, tɩ a ka sɔna piisi la, a ka bɩsrɩ ba sõŋa, la
a sãn yẽ saasaa n sẽm, a basrɩ piisi la mɛ dee zɔta. La
saasaa la wʊn yõgɛ piisi la mɛ, botɩ ba wɩrgɛ. 13 Se'ere
n soe la, a tõnnɩ tɔ'ɔra la yɔɔrɔ, a ka fablɩ piisi la yelle.
14 Mam n de dũnsĩin-sõŋɔ la, la mam mi m piisi la mɛ,
tɩ ba mẽ mina mam, 15 wʊ mam Sɔ Nawẽnnɛ n mi
mam, tɩ mam mẽ mina ẽ se'em na. Mam sakɛ kũm mɛ
m piisi la ĩyã.
16 La mam tarɩ piisi basɛba mɛ n ka boe denne wã
pʊam. Dẽnɩ tɩ mam tarɩ ba wa'am, tɩ ba wõm mam
kõa, lagɩm na bãna tɩ ba dɛna ayɩla, tɩ dũnsĩina ayɩla
bɩsra ba.
17 Mam Sɔ nõŋɛ mam mɛ, mam n dɩkɛ m vɔm bɔ'ɔra
nẽrsaalba, dee wʊn le to'oge ẽ na ĩyã. 18 Nẽra nẽra ka
to'orɩ mam vɔm. Mam mẽŋa n wʊn dɩkɛ ẽ bɔ. Mam tarɩ
pãŋa mɛ wʊn dɩkɛ m vɔm bɔ, dee tara pãŋa wʊn le
to'oge ẽ. Mam Sɔ n bɔ mam nõorɛ tɩ m ẽŋɛ se'em n
bɛla.»
19 Yetɔg-bãna ĩyã tɩ welgre daan le wa'am Zifdõma la
tẽŋasʊka. 20 Tɩ basɛba zozo'e yetɩ: «Kʊlkã'arga n dolɩ ẽ,
a de la zɔlgɔ, bẽm tɩ ya sɛlsra ẽ?» 21 Tɩ basɛba yetɩ:
«Yetɔg-bãna wã dagɩ kʊlkã'arga n dolɩ nẽra yetɔga.
Kʊlkã'arga tã wʊn botɩ fʊa nini yẽta?»

Azezi la Nawẽnnɛ de la ayɩla

22 Wakat-ẽŋa Zifdõma Wẽnde-kãtɛ la malgrɛ tẽerɛ
kibsa n daan boe Zerizalɛm. La daan de la ɔɔrɔ wakatɛ.
23 Tɩ Azezi sẽŋɛ Wẽnde-kãtʊm na ka gilgra zẽ'e-sɛka tɩ
ba wi'iri tɩ Asalomõ võnana la. 24 Tɩ Zifdõma lagsɛ gilge
ẽ, yele ẽ yetɩ: «Fõn wʊn basɛ tɩ tõma sẽ'ena ka paagɛ
la dabʊrɛ? Fʊ sãn dɛna la Krisi la, sɛka tɩ Nawẽnnɛ tõm
na, fʊ yele to sɩra sɩra.» 25 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam
põn yele ya mɛ, tɩ ya ka bɔ mam sɩra. Tõon-sɛba tɩ
mam tõnnɩ na m Sɔ yʊ'ʊrɛ la, pa'alɩ mam n de sɛka mɛ.
26 La yãma ka bɔ mam sɩra, yãma n dagɩ mam piisi la
ĩyã. 27 Mam piisi la wõnnɩ mam kõa mɛ, mam mi ba
mɛ, la ba dolɩ mam mɛ. 28 Mam bɔ'ɔrɩ ba la vɔm n ka
ba'asrɩ, tɩ ba kãn malɩn sã'am, la nẽra ka tã wʊn fãagɛ
ba mam nu'usum. 29 Mam Sɔ la n bɔ mam bãma la, a
gãnnɩ sɛla woo mɛ, nẽra ka tã wʊn fãagɛ ba mam Sɔ la
nu'usum. 30 Mam, la mam Sɔ la de la ayɩla.»
31 Tɩ Zifdõma le pĩ'ise kuga tɩ ba lobe ẽ kʊ. 32 Tɩ Azezi
yele ba yetɩ: «Mam Sɔ botɩ mam tõm tõon-sõma zozo'e
mɛ pa'alɛ ya. Tõon-sõma bãma pʊam, tõon-kãna ĩyã tɩ
ya bɔɔra tɩ ya lobe mam na kuga?» 33 Tɩ Zifdõma la
lerge ẽ yetɩ: «La dagɩ tõon-sõma yelle tɩ tõma bɔɔra tɩ
tɩ lobe fʊ la kuga kʊ, la de la Nawẽnnɛ yʊ'ʊr-sã'aŋɔ la
ĩyã, fõn de nẽrsaala dee ẽŋɛ fʊ mẽŋa tɩ fõn de la
Nawẽnnɛ na ĩyã.» 34 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «La gʊlsɛ ya
lɔɔ gõŋɔ la pʊam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ: ‹Ya de la wẽna.› 35 Tɩ
mi tɩ Nawẽnnɛ gõŋɔ yetɔga la de la sɩra, la a ka tã wʊn
sã'am. A wi'iri sɛba tɩ a tɔgɛ yetɔga bɔ ba la tɩ wẽna.
36 La mam tɩ Nawẽnnɛ looge tõm dũnia zuo wã, yãma
yele mam tɩ m sã'anɩ la Nawẽnnɛ yʊ'ʊrɛ, mam n yele tɩ
mam de la Nawẽnnɛ Dayʊa la ĩyã? 37 Mam sãn ka tõn-
na m Sɔ tõoma, ya da bɔ mam sɩra. 38 La mam sãn tõn-
na a tõoma, baa ya sãn ka bɔ mam sɩra, ya bɔ m tõo-
ma la sɩra, tɩ ya tã'agɛ bãŋɛ, la ya sakɛ sɩra tɩ mam Sɔ
la boe la mam lɛ mɛ, tɩ mam mẽ bɔna la ẽ.» 39 Tɩ ba le
zɩgra tɩ ba yõkɛ ẽ, tɩ a põsɛ.
40 La ẽn põsɛ la, a le dooge la Zʊrdẽ kʊlaa la doone,
zẽ'e-sɛka tɩ Azã daan pɔsɛ bɔna mĩ misri nẽrba ko'om
pʊam na, ka bɔna bilam. 41 Tɩ nẽrba zozo'e daan sẽŋɛ a
zẽ'am. Ba daan tɔgrɩ yetɩ: «Azã ka tõm tõon-yãlma baa
ayɩla, la Azã n daan tɔgɛ bʊra-ẽna yelle se'em wuu la
de la sɩra.» 42 La nẽrba zozo'e bɔ ẽ sɩra mɛ bilam.

Alazaarɩ vo'ore

11 Bʊraa ayɩla n daan boe Betani tɩ a yʊ'ʊrɛ dɛna
Alazaarɩ, tɩ bã'a yõkɛ ẽ. A tãpa Amaari la a
Amartɩ daan kẽ'erɩ la tẽn-ẽŋa pʊam. 2 La de la Amaari
ẽŋa n daan ka'agɛ tɩdarɛ kaam ẽŋɛ Azezi nãma, dɩkɛ a
zomto duuse ba la. Ẽŋa tã n de Alazaarɩ n bẽ'erɩ la. 3 Tɩ
a tãpa la daan tõm tɩ ba ka yele Azezi yetɩ: «Zuudãana,

fʋ sɩrɛ la bẽ'erɩ mɛ.» 4 La Azezi n wõm bɛla la, tɩ a yetɩ:
«Bã'a-ẽna ba'asgɔ kãn dɛna kũm. La de la tɩ Nawẽnnɛ
yʋ'ʋrɛ yẽ zẽkrɛ, la tɩ Nawẽnnɛ Dayʋa la yʋ'ʋrɛ wʋn
zẽkɛ bõn-ẽŋa pʋam.»
5 La Azezi daan nõŋɛ Amartɩ la a yɩbga, la Alazaarɩ
mɛ. 6 La ẽn wõm tɩ Alazaarɩ bẽ'erɩ mɛ na, a ken weege
ẽn daan boe zẽ'e-sɛka la dabsa ayi. 7 Bɛla poorʋm tɩ a
yele a karẽnbiisi la yetɩ: «Tɩ lebe-ya Zude.» 8 Tɩ a karẽn-
biisi la yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama, lɛɛlɛ wã tɩ Zifdõma
daan eerɩ fõn tɩ ba lobe la kuga kʋ. Dee tɩ fõn le yetɩ fʋ
lebe bilam?» 9 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Bulika tɩ la ka
paagɛ zaanõorɛ, la de la karf-pia la ayi tɩ wʋntɛɛŋa
boe. Nẽra sãn sẽnna wʋntɛɛŋa, a ka wẽ'erɩ a nãma,
se'ere n soe la, dũnia peelem boe mɛ, tɩ a yẽta. 10 La
nẽra sãn sẽnna yʋ'ʋŋɔ, a wẽ'erɩ a nãma mɛ, se'ere n
soe la, peelem ka boe tɩ a yẽta.»
11 Azezi yele bɛla dee yele ba yetɩ: «Tɩ sɩrɛ Alazaarɩ
gĩsri mɛ, la mam wʋn sẽŋɛ ka nẽegɛ ẽ.» 12 Tɩ a karẽnbi-
isi la yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, a sãn gĩsra, a wʋn yẽ
ĩmã'asʋm.» 13 Azezi tɔgɛ ba la Alazaarɩ kũm yelle. La ba
tẽ'esɛ tɩ a tɔgrɩ la gẽem yelle. 14 Bɛla tɩ Azezi tɔgɛ ba
vẽelga yetɩ: «Alazaarɩ ki mɛ. 15 La mam n daan ka boe
mĩ na, mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ yãma ĩyã, tɩ ya wʋn bɔ
mam sɩra. Tɩ sẽŋɛ-ya a zẽ'am.» 16 Tɩ Atoma (sɛka tɩ ba
wi'iri tɩ «Lɩɩba» la) yele a karẽnbi-taaba yetɩ: «Tɩ mẽ
sẽŋɛ-ya tɩ tɩ ka lagɩm ki.»
17 Azezi n daan paagɛ la, tɩ ban laagɛ Alazaarɩ de la
dabsa anaasɩ. 18 La Betani daan lɛm Zerizalɛm masɛ
wʋ kilomẽtrɩ atã. 19 Tɩ Zifdõma zozo'e wa'am tɩ ba
pʋ'ʋsɛ Amartɩ, la Amaari ba tã la kũm.
20 La Amartɩ n wõm tɩ Azezi sẽm mɛ na, a daan yese
mɛ tʋ'ʋsɛ ẽ. Dee tɩ Amaari weege zẽa yire. 21 Tɩ Amartɩ
yele Azezi yetɩ: «Zuudãana, fõn daan sãn boe nɩ kalam,
mam tã wã kãn ki. 22 La lɛɛlɛ wã, mam ken mina tɩ bõn-
sɛka woo tɩ fõn wʋn sose Nawẽnnɛ, a wʋn bɔ fɔ.» 23 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Fʋ tã la wʋn vo'oge basɛ kũm.» 24 Tɩ
Amartɩ lerge ẽ yetɩ: «Mam mi tɩ a wʋn vo'oge dũnia
ba'asgɔ daarɛ, tɩ kũm wuu wʋn vo'oge la.» 25 Tɩ Azezi
yele ẽ yetɩ: «Mam n de kũm vo'ore dãana, la vɔm
dãana. Sɛka n bɔ mam sɩra, baa a sãn ki, a wʋn vo'oge.
26 La sɛka woo n vɔa dee bɔ mam sɩra, kũm kãn tã'agɛ
ẽ wakatɛ wuu. Fõn bɔ bõn-ẽna sɩra?» 27 Tɩ Amartɩ lerge
ẽ yetɩ: «Ẽ̃e, Zuudãana, mam bɔ sɩra tɩ fõn de la Krisi,
Nawẽnnɛ Dayʋa la n sẽm dũnia zuo la.»
28 La ẽn yele bɛla la, a fõrgɛ mɛ, sẽŋɛ ka wi a yɩbga
Amaari, sʋgɛ yele ẽ yetɩ: «Karẽnsãama wa'am mɛ, dee
wi'ira fõn.» 29 La Amaari n wõm bɛla la, a isge mɛ tɔtɔ
wɛ'ɛsa a zẽ'am. 30 La Azezi daan nãn ka paagɛ tẽŋa la
pʋam, a ken bɔna la Amartɩ n daan tʋ'ʋsɛ ẽ zẽ'e-sɛka
la. 31 Tɩ Zifdõma sɛba n wa'am wa pʋ'ʋsɛ kũm na, dee
bɔna la Amaari lɛ yire la pʋam na, yẽ tɩ a isge tɔtɔ yɛs-
ra, tɩ ba tẽ'esra tɩ a we'esɩ la yɔɔm tɩ a ka kaasɛ, tɩ ba
dɔla ẽ.

32 La Amaari n paagɛ Azezi n boe zẽ'e-sɛka la, yẽ ẽ na,
a yigle mɛ a nẽŋam, yele ẽ yetɩ: «M Zuudãana, fõn
daan sãn boe nɩ kalam, mam tã wã kãn ki.» 33 La Azezi
n daan yẽ tɩ a kellɩ mɛ, la Zifdõma la n dolɩ ẽ na mẽ
kellɩ mɛ na, tɩ a sũure sã'am halɩ, tɩ la dãam ẽ zozo'e,
34 tɩ a soke ba yetɩ: «Yãma laagɛ ẽ na bɛ?» Tɩ ba yele ẽ
yetɩ: «Zuudãana, wa'am wa bɩsɛ.» 35 Tɩ Azezi kɛlla. 36 Tɩ
Zifdõma la n yẽ bɛla la, yetɩ: «Bɩsɛ-ya ẽn nõŋɛ ẽ
se'em.» 37 Tɩ basɛba yele yetɩ: «Dagɩ bʋra-ẽna n daan
botɩ fʋa la nini yẽta la, a ka tã wʋn basɛ nɩ tɩ ẽna mẽ
da ki?»
38 Tɩ Azezi sũure le sã'am halɩ, tɩ a wɛ'ɛsa yɔɔm na.
Yɔɔgɔ la daan de la tãmpĩa yoko, tɩ kugre lige a nõorɛ.
39 Tɩ Azezi yetɩ: «Lakɛ-ya kugre la.» Tɩ sɛka n ki la tã
Amartɩ yele Azezi yetɩ: «M Zuudãana, a põn põ'ogɛ mɛ,
se'ere n soe la, la de la dabsa anaasɩ n wãna tɩ a boe
yɔɔm.» 40 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Mam ka yele fʋ yetɩ, fʋ
sãn bɔ mam sɩra, fʋ wʋn yẽ Nawẽnnɛ na'am pãŋa?»
41 Tɩ ba lakɛ kugre la. Tɩ Azezi gorge saazuum yetɩ: «M
Sɔ, mam pʋ'ʋsrɩ fɔ, fõn selse mam pʋ'ʋsgɔ la. 42 Mam
mi tɩ daarɛ woo fʋ selsrɩ mam pʋ'ʋsgɔ mɛ. La mam
yele bɛla la nẽr-kʋʋŋɔ wã ĩyã, tɩ ba wʋn bɔ sɩra tɩ fõn
tõm mam.» 43 A yele bɛla dee tɔgɛ la ke'enke'em yetɩ:
«Alazaarɩ, yese!» 44 Tɩ sɛka n daan ki la isge yese. Tɩ tã-
na vile a nãma la a nu'usi, la tãnnɛ ayẽma n vile a
nẽŋa. Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Lorge-ya tãna la, dee basɛ
ẽ tɩ a fõrgɛ.»

Zifdõma nẽŋadõma eerɩ sore tɩ ba kʋ Azezi

(Amatie 26:1-5, Amarkɩ 14:1-2, Aluki 22:1-2)

45 La Zifdõma sɛba n daan wa'am Amaari zẽ'am wa yẽ
Azezi n ẽŋɛ se'em na, ba zozo'e bɔ ẽ sɩra mɛ. 46 Tɩ basɛ-
ba sẽŋɛ Farisi dõma zẽ'am ka yele ba Azezi n ẽŋɛ se'em
na.
47 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la Farisi dõma lagsɛ ba
sarɩyaditba kẽma yetɩ: «Tɩ wʋn ẽŋɛ la wãne? Bʋra-ẽna
wã tõnnɩ la tõon-yãlma zozo'e. 48 Tɩ sãn basɛ ẽ tɩ a ɩta
bɛla, nẽrba wuu wʋn bɔ ẽ sɩra mɛ, la Rom dõma wʋn
wa'am wa sã'am tɩ Wẽnde-kãtɛ wã, la tɩ so'olʋm wã
wuu mɛ.»
49 Tɩ ba nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Akayifu n daan de
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana yʋʋn-ẽŋa, yele ba yetɩ: «Yã-
ma ka mi sɛla sɛla. 50 Ya ka mi tɩ bʋraa ayɩla sãn ki nẽr-
ba la ĩyã, n sõɩ tɩ buuri la wuu n wʋn sã'am?» 51 La, la
dagɩ a mẽŋa yɛm tɩ a yele bɛla, la de la ẽn daan de
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana yʋʋn-ẽŋa la tɩ a to'oge
Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ yetɩ, dẽnɩ tɩ Azezi wa ki bɔ bãma
buuri la. 52 La, la dagɩ bãma buuri la mã'a ĩyã tɩ la masɛ
tɩ a ki, la de la Nawẽnnɛ kɔma n wɩrgɛ zẽ'esɩ wuu la
ĩyã, tɩ a yetɩ a lagsɛ ba tɩ ba lebge buuri ayɩla.
53 La sẽŋɛ la daar-ẽŋa, tɩ Zifdõma nẽŋadõma ẽŋɛ
nõorɛ ayɩla tɩ ba kʋ ẽ. 54 Bɛla ĩyã tɩ Azezi ka le ɛɛra
Zifdõma tẽŋasʋka tɩ ba yẽta ẽ. A fõrgɛ bilam sẽŋɛ la

tẽnsɩ n lɛm mõom, ka kẽ'era tẽŋa yʋ'ʋrɛ n de Efrayim
la a karẽnbiisi la.
55 La Zifdõma Zɔɔg-basɛ kibsa n daan lɛm, tɩ nẽrba
zozo'e ze'ele tẽn-pɩgsɩ pʋam sẽŋɛ Zerizalɛm lan dẽŋɛ
Zɔɔg-basɛ kibsa la, tɩ ba ka malgɛ ba mẽŋa wʋ ba sis-
go n yetɩ ba ɩta se'em na. 56 Tɩ ba ɛɛra Azezi, sẽŋɛ ka zɛ
Wẽnde-kãtʋm na sɔkra taaba yetɩ: «Yãma tẽ'esɛ la dẽ-
na? A sɩrɩ kãn wa'am kibsa wã?» 57 La kãabgɔ kẽma
nẽŋadõma, la Farisi dõma la daan bɔ la nõorɛ tɩ nẽra
sãn mina ẽn boe zẽ'a, a pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ.

Amaari ka'agɛ tɩdarɛ kaam ẽŋɛ Azezi

(Amatie 26:6-13, Amarkɩ 14:3-9)

12 Zɔɔg-basɛ kibsa daan deege la dabsa ayoobɩ la
a paagɛ, tɩ Azezi sẽŋɛ Betani, ẽn vo'oge Alazaarɩ
tẽn-sɛka la. 2 Tɩ ba daan ẽŋɛ dia bilam bɔ ẽ, tɩ Amartɩ
daan pʋta dia la. La Alazaarɩ daan lagɩm na nẽrba la
zẽa la Azezi dita. 3 Tɩ Amaari dɩkɛ tɩdarɛ ka-sõma ligri n
zo'oge, tɩ ba wi'iri tɩ «naarɩ» n paagɛ lɩtrɩ pʋsʋka
wa'am wa ka'agɛ ẽŋɛ Azezi nãma, dɩkɛ a zomto duuse
ba. Tɩ yire la wuu lebge tɩdarɛ kaam na yũuŋo. 4 Tɩ
Azezi karẽnbia ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Azudaasɩ Iskariyo, sɛ-
ka n wʋn wa pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ na, yetɩ: 5 «Tɩ sãn koose
nɩ tɩdarɛ kaam wã lig-kõba kɔbstã, tɩ kãn dɩkɛ ligri la
bɔ nasdõma?» 6 Ẽn yele bɛla la, dagɩ tɩ a fablɩ la nasdõ-
ma yelle, la de la ẽn de nayiga, la ẽŋa n tarɩ ba ligri
tãmpɔkɔ, zũura sɛla tɩ ba sũm a pʋam na. 7 Tɩ Azezi
yetɩ: «Basɛ-ya pɔka la bãalam, tɩ a dẽŋɛ ẽŋɛ la ba wʋn
ẽŋɛ mam se'em mam laarɛ daarɛ. 8 Nasdõma boe la ya
lɛ mɛ daarɛ woo, la mam kãn bɔna la ya daarɛ woo.»
9 Tɩ Zifdõma zozo'e wõm tɩ Azezi boe la Betani. Tɩ ba
sẽŋɛ mĩ, la dagɩ Azezi mã'a ĩyã tɩ ba sẽŋɛ, ba sẽŋɛ tɩ ba
mẽ ka yẽ la Alazaarɩ tɩ Azezi daan vo'oge la. 10 Tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la bãm yetɩ, bãma mẽ wʋn
kʋ Alazaarɩ mɛ, 11 tɩ la de la ẽŋa ĩyã tɩ Zifdõma zozo'e
basɛ bãma dee bɔ Azezi sɩra.

Azezi kẽ'erɩ Zerizalɛm la na'am

(Amatie 21:1-11, Amarkɩ 11:1-11, Aluki 19:28-40)

12 Tɩ beere wiige, tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la n wa'am kibsa la
wõm tɩ Azezi sẽm Zerizalɛm. 13 Tɩ ba kɔ karkɔnsɩ võorɔ
tʋ'ʋsra ẽ, dee tɔgra ke'enke'em yetɩ:
«Ozaana! Pẽgɛ-ya nẽr-sɛka n sẽm na Zuudãana
Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ la,
ẽŋa n de Ɩsrayɛlɩ dõma naba la.»
14 Tɩ Azezi yẽ bõn-biire bã ẽ wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam se'em yetɩ:
15 «Siyõ nẽrba, da zɔta-ya dabeem.
Bɩsɛ-ya, ya naba n bã bõn-biire sẽna la.»
16 La Azezi karẽnbiisi la daan nãn ka bãŋɛ yel-ẽŋa
võorɛ. La Azezi n yãŋa wa yẽ na'am pãŋa Nawẽnnɛ
zẽ'am na, tɩ ba tẽegɛ tɩ bõn-ẽŋa n gʋlsɛ a yelle, la ba
daan ẽŋɛ la bɛla bɔ ẽ.
17 La nẽr-sɛba n wa bɔna Azezi zẽ'am, wakat-sɛka tɩ a
wi Alazaarɩ tɩ a vo'oge ze'ele yɔɔgɔ pʋam yese la, daan
pa'alɛ nẽrba la ẽn daan ẽŋɛ se'em mɛ. 18 Bɛla n soe tɩ
nẽr-kʋʋŋɔ la tʋ'ʋsɛ ẽ, ban wõm tɩ a tõm na tõon-yãlm-
ẽŋa la ĩyã. 19 Bɛla tɩ Farisi dõma yɛta taaba yetɩ: «Ya yẽ
ya, ya ka tã wʋn ẽŋɛ sɛla sɛla. Bɩsɛ-ya, nẽrba wuu dolɩ
ẽ mɛ.»

Grɛkɩdõma eerɩ tɩ ba yẽ Azezi, tɩ Azezi tɔgra a kũm yelle

20 La Grɛkɩdõma n daan boe nẽr-sɛba n sẽŋɛ Zeriza-
lɛm kibsa tɩ ba pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ na pʋam. 21 Bãma n
sẽŋɛ Afilipi n ze'ele Betisayida n boe Galile so'olʋm
pʋam na zẽ'am, ka yele ẽ yetɩ: «Kɛ'ɛma, tõma boorɩ tɩ
tɩ yẽ la Azezi.» 22 Tɩ Afilipi sẽŋɛ ka yele A'ãndre, tɩ A'ãn-
dre la Afilipi doose taaba sẽŋɛ ka yele Azezi. 23 Tɩ Azezi
lerge ba yetɩ: «Wakatɛ la paagɛ mɛ tɩ Nẽrsaala Dayʋa
la wʋn yẽ a na'am pãŋa. 24 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ
ba sãn ka bʋrɛ ke-biire tɩ a yɛm bule yese dee tɩ a
mẽŋa põ'ogɛ, ke-bi-ẽŋa ayɩla mã'a n wʋn bɔna, la ba
sãn bʋrɛ ẽ tɩ a yɛm na bule yese dee tɩ a mẽŋa ki, a
wʋn wɔm biɛ zozo'e. 25 Nẽr-sɛka n nõŋɛ a vɔm, a wʋn
koŋe vɔm, la nẽr-sɛka n ka nõŋɛ a vɔm dũnia wã zuo, a
wʋn tara vɔm n ka ba'asrɩ. 26 La nẽra sãn bɔɔra tɩ a tõm
bɔ mam, dẽnɩ tɩ a dɔla mam. La mam n boe zẽ'e-sɛka
la, mam tõntõnna mẽ wʋn bɔna la bilam. La nẽra sãn
tõnna bɔ'ɔra mam, mam Sɔ wʋn pẽgɛ ẽ.
27 Lɛɛlɛ wã mam sũure sã'am mɛ, la m wʋn yetɩ bẽm?
Mam wʋn yetɩ: M Sɔ, sõŋɛ ma tɩ m põsɛ nãmsgɔ ẽna
wã bɩɩ? Ayɛɩ, la de la yel-ẽna ĩyã tɩ mam wa'am tɩ m
nãmsɛ.» 28 A yele bɛla dee yetɩ: «Mam Sɔ, nã'asɛ fʋ
yʋ'ʋrɛ.» Tɩ kõa ze'ele saazuum yetɩ: «Mam nã'asɛ m
yʋ'ʋrɛ mɛ, la mam wʋn le nã'asɛ ẽ.»
29 Tɩ nẽr-sɛba n ze bilam na wõm, yetɩ: «Saaga n
dãmɛ.» Tɩ basɛba yetɩ: «Malɛka n tɔgɛ la ẽ.» 30 Tɩ Azezi
yele yetɩ: «La dagɩ mam ĩyã tɩ kõ-ẽŋa tɔgɛ, la de la yã-
ma ĩyã. 31 Lɛɛlɛ wã de la dũnia wã sarɩyadia wakatɛ.
Lɛɛlɛ wã ba wʋn dige dũnia wã naba basɛ yẽŋa. 32 La
ba sãn wa zẽkɛ mam saazuum, mam wʋn tarɩ nẽrba
wuu wa'am mam zẽ'am.» 33 Azezi yele bɛla pa'alɛ la ẽŋa
wʋn ki se'em. 34 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la lerge ẽ yetɩ: «La gʋlsɛ
lɔɔ gõŋɔ pʋam pa'alɛ tõma yetɩ, Krisi wʋn bɔna la
wakatɛ wuu, la bẽm tɩ fõn yetɩ, dẽnɩ tɩ ba zẽkɛ Nẽr-
saala Dayʋa la saazuum? Ãne n de Nẽrsaala Dayɔ-
ẽŋa?» 35 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Peelem ken bɔna la ya lɛ
mɛ wakatɛ fẽe. Peelem wã n ken bɔna la ya wakat-sɛka
la, sẽnna-ya tɩ lika da wa liŋe ya. Sɛka n sẽnnɩ lika
pʋam ka mi ẽn we'esɩ zẽ'a. 36 Wakat-sɛka tɩ peelem ken
bɔna la yãma la, bɔ-ya sɛka n de peelem na sɩra, tɩ ya
lebge peelem na kɔma.»
Azezi yele la bɛla dee fõrgɛ ba zẽ'am, sẽŋɛ ka sʋgɛ.
37 Baa la Azezi n ẽŋɛ bõn-yãlma zozo'e nẽrba la nẽŋam

na, ba ka bɔ ẽ sɩra. 38 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi
n yʋʋn yele se'em na ẽŋɛ. A yʋʋn yetɩ:
«Zuudãana, ãne n bɔ tõma kõa la sɩra?
La Zuudãana la pãŋa puke pa'alɛ la ãne?»
39 Ba ka tã wʋn bɔ sɩra, se'ere n soe la, A'ezayi yʋʋn le
yetɩ:
40 «Nawẽnnɛ pĩ ba nini mɛ,
tɩ ba da yẽta la ba nini na,
dee lige ba pʋtẽ'era,
tɩ ba da wõm a yetɔga la võorɛ.
Sãn dagɩ nɩ bɛla,
ba wʋn teege nɩ yɛm
tɩ a bɔ ba laafɛ.»
41 A'ezayi yʋʋn yele la bɛla, se'ere n soe la, a yʋʋn yẽ la
Azezi na'am pãŋa, tɩ a yʋʋn tɔgɛ a yelle. 42 Baa la bɛla
wuu, Zifdõma nẽŋadõma la pʋam nẽrba zozo'e bɔ ẽ
sɩra mɛ, la Farisi dõma la ĩyã ba ka sakɛ yele, ba zotɩ
mɛ tɩ ba wʋn dige ba ba wẽndeego la pʋam. 43 Ba
daan nõŋɛ la nẽrsaalba pẽka gãnna Nawẽnnɛ pẽka.

Azezi yetɔga n diti nẽrba sarɩya

44 Azezi tɔgɛ ke'enke'em yetɩ: «Sɛka n bɔ'ɔrɩ mam sɩra,
la dagɩ mam mã'a tɩ a bɔ'ɔrɩ sɩra, a bɔ'ɔrɩ la sɛka n tõm
mam na sɩra. 45 La sɛka n yẽ mam, yẽ la sɛka n tõm
mam na. 46 Mam de la peelem n wa'am dũnia zuo, tɩ
nẽr-sɛka n bɔ'ɔrɩ mam sɩra kãn bɔna lika pʋam. 47 La
nẽra sãn wõm mam yetɔga, dee ka sakɛ yetɔga la, la
dagɩ mam n wʋn di a sarɩya, se'ere n soe la, mam ka
wa'am tɩ m di dũnia dõma sarɩya, mam wa'am tɩ m
fãagɛ ba mɛ. 48 Sɛka n zagsɛ mam, ka sakɛ mam yetɔga
la, a tarɩ sɛka n wʋn di a sarɩya. La de la yetɔga la tɩ
mam tɔgɛ la n wʋn pa'alɛ tɩ a ka tarɩ bʋʋrɔ dũnia
ba'asgɔ daarɛ. 49 Se'ere n soe la, mam ka tɔgrɩ la m
mẽŋa pʋtẽ'erɛ. La de la mam Sɔ n tõm mam na mẽŋa
n bɔ mam nõorɛ mam wʋn yele se'em, la mam wʋn
tɔgɛ sɛla yelle. 50 La mam mi tɩ sɛka n sakɛ a nõorɛ la
tarɩ la vɔm n ka ba'asrɩ. La bõn-sɛba tɩ mam yetɩ la, la
de la mam Sɔ n yele mam se'em na n bɛla tɩ mam
yele.»

Azezi peege a karẽnbiisi nãma

13 Lan dẽŋɛ Zɔɔg-basɛ kibsa la, Azezi mi mɛ tɩ ẽŋa
wakatɛ paagɛ mɛ tɩ ẽŋa wʋn fõrgɛ dũnia sẽŋɛ a
Sɔ zẽ'am. La a daan nõŋɛ a nẽrba la n boe dũnia mɛ, a
nõŋɛ ba la halɩ nõŋlʋm zõnzõnnɔ.
2 Azezi la a karẽnbiisi la daan boe mĩ dita la zaanõorɛ
dia. La Asũtãana daan põn botɩ Asimõ dayʋa Azudaasɩ
Iskariyo tẽ'esɛ a sũurum tɩ ẽŋa wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ
Azezi. 3 La Azezi daan mi tɩ ẽŋa ze'ele la Nawẽnnɛ
zẽ'am wa'am, la ẽŋa lebrɩ la Nawẽnnɛ zẽ'am, la a mi tɩ
ẽŋa Sɔ Nawẽnnɛ dɩkɛ sɛla woo ẽŋɛ la ẽŋa nu'usum. 4 Tɩ
a isge dia la zẽ'am yɛɛgɛ a fu-sɛka n boe zuum na, dee
dɩkɛ tãnnɛ lʋ a sɩa. 5 Yãŋa pʋrgɛ ko'om ẽŋɛ laaga
pʋam, pɛɛra a karẽnbiisi la nãma, dɩkɛ tãnnɛ la n lʋ a
sɩa la duusra ba.
6 Tɩ a daan paagɛ Asimõ-pɩyɛɛrɩ zẽ'am, tɩ a soke ẽ
yetɩ: «M Zuudãana, fõn yetɩ fʋ peege la mam nãma?»
7 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Fõn ka mi mam ɩtɩ se'em wã
võorɛ lɛɛlɛ, la fʋ wʋn wa bãŋɛ.» 8 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele ẽ
yetɩ: «Ayɛɩ! Fõn kãn peege mam nãma.» Tɩ Azezi lerge
ẽ yetɩ: «Mam sãn ka peege fo, fʋ ka le tara pʋrɛ la
mam.» 9 Tɩ Asimõ-pɩyɛɛrɩ yele ẽ yetɩ: «M Zuudãana, da
peege m nãma la mã'a, po peege m nu'usi la m zuu-
go.» 10 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Sɛka n sɔ ĩyã ka le bɔɔra tɩ a
sɔ, sãn dagna a nãma mã'a tɩ a wʋn peege, se'ere n
soe la, a ĩyã wuu dẽkɛ mɛ sõŋa sõŋa. Ya dẽkɛ mɛ ãna
sõŋa sõŋa, la, la dagɩ ya wuu.» 11 Azezi daan mi sɛka n
yetɩ a pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ na mɛ, bɛla ĩyã tɩ a yetɩ, dagɩ
ya wuu n ãn sõŋa.
12 La Azezi n peege ba nãma kɩ'ɩlɩm na, a le yɛ la a fu-
ugo la, lebe ka zĩ'ire dia la zẽ'am, yele ba yetɩ: «Yãma
bãŋɛ mam n ẽŋɛ se'em na võorɛ? 13 Yãma wi'iri mam tɩ
Karẽnsãama, la Zuudãana, ya yele sõŋa. Mam de la
bɛla. 14 Mam n de ya Zuudãana, la ya Karẽnsãama la
sãn peege ya nãma, yãma mẽ masɛ mɛ tɩ ya pɛɛra taa-
ba nãma. 15 Se'ere n soe la, la de la mãmsgɔ tɩ mam
ẽŋɛ bɔ ya, tɩ ya mẽ ɩta wʋ mam n ẽŋɛ ya se'em na.
16 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ tõntõnna ka gãnnɩ a zu-
udãana, la sɛka tɩ ba tõm na ka gãnnɩ sɛka n tõm ẽ na.
17 Yan mi bõn-bãma la, ya sãn ẽŋɛ bɛla, ya de la zu-
yẽlʋm dõma. 18 La dagɩ ya wuu yelle tɩ mam tɔgrɩ,
mam mi sɛba tɩ mam looge la mɛ, la dẽnɩ tɩ bõn-sɛba
n gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na ẽŋɛ. La yetɩ: ‹Nẽr-sɛka
n diti la mam na, wẽrgɛ mɛ zɛbra la mam.› 19 Mam
dẽŋɛ yɛta ya mɛ lɛɛlɛ wã, tɩ la nãn ka ẽŋɛ. Tɩ la sãn wa
ẽŋɛ, ya wʋn bɔ sɩra tɩ mam de la sɛka tɩ mam de la.
20 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ sɛka n to'orɩ sɛka tɩ mam
tõm na, a to'orɩ la mam. La sɛka n to'orɩ mam na, a
to'orɩ la sɛka n tõm mam na.»

Azezi yetɩ nẽra n wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽŋa

(Amatie 26:20-25, Amarkɩ 14:17-21, Aluki 22:21-23)

21 Azezi n tɔgɛ bɛla la, sũ-sã'aŋɔ n tarɩ ẽ zozo'e, tɩ a
yetɩ: «Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ ya nẽra ayɩla n wʋn
wa pa'alɛ tɩ ba yõkɛ mam.» 22 Tɩ a karẽnbiisi la daan
bɩsra taaba, ka mina ẽn tɔgrɩ nẽr-sɛka yelle. 23 La Azezi
karẽnbiisi la ayɩla, sɛka tɩ a nõŋɛ la daan zĩ la Azezi
sakʋkɔ. 24 Tɩ Asimõ-pɩyɛɛrɩ kãbsɛ ẽ tɩ a soke Azezi bãŋɛ
la de la ãn yelle tɩ a tɔgrɩ la. 25 Tɩ karẽnbi-ẽŋa dente
Azezi, soke ẽ yetɩ: «Zuudãana, ãn de ẽ?» 26 Tɩ Azezi
lerge yetɩ: «A de la sɛka tɩ mam wʋn suke borborɩ gir-
go bɔ ẽ na.» A dɩkɛ borborɩ girgo la suke bɔ la Azu-
daasɩ n de Asimõ Iskariyo dayʋa. 27 Tɩ Azudaasɩ to'oge
borborɩ la, tɩ Asũtãana kẽ a sũurum. Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Fõn yetɩ fʋ ẽŋɛ se'em na, ẽŋɛ ẽ tɔtɔ.» 28 La sɛba n
daan lagɩm bɔna mĩ dita la, nẽra nẽra ka bãŋɛ se'ere n
soe tɩ a yele ẽ bɛla. 29 La Azudaasɩ n daan zɛɛrɩ ligri

tãmpɔkɔ la, nẽrba basɛba tẽ'esɛ tɩ Azezi yele ẽ tɩ a sẽŋɛ
ka da la bõn-sɛba tɩ ba boorɩ tɩ ba dɩkɛ ẽŋɛ kibsa la, bɩɩ
a bɔ nasdõma sɛla. 30 Azudaasɩ n daan to'oge borborɩ
la, dee kɔ'ɔn yese. La daan de la yʋ'ʋŋɔ.

Azezi bɔ a karẽnbiisi nõor-paalga

31 Azudaasɩ n yese la, tɩ Azezi yetɩ: «Lɛɛlɛ wã Nẽrsaala
Dayʋa la wʋn yẽ a na'am pãŋa, la Nawẽnnɛ wʋn yẽ
nã'asgɔ a ĩyã. 32 Nawẽnnɛ sãn yẽ nã'asgɔ a ĩyã, Nawẽn-
nɛ mẽŋa wʋn nã'asɛ ẽ. Lɛɛlɛ wã tɩ a wʋn nã'asɛ ẽ. 33 M
kɔma, mam ken bɔna la ya la wakatɛ fẽe mã'a. La ya
wʋn ɛ mam, la mam yetɩ ya lɛɛlɛ wã wʋ mam n daan
yele Zifdõma se'em na: Ya ka tã wʋn wa'am zẽ'e-sɛka tɩ
mam we'esɩ la.
34 Mam bɔ'ɔrɩ ya la nõor-paalga: Nõŋɛ-ya taaba. Wʋ
mam n nõŋɛ ya se'em na, ya mẽ nõŋɛ taaba bɛla. 35 Ya
sãn nõŋɛ taaba, nẽrba wuu wʋn bãŋɛ tɩ ya de la mam
karẽnbiisi.»

Azezi dẽŋɛ tɔgɛ tɩ Apɩyɛɛrɩ wʋn sɩ'ɩsɛ ẽŋa

(Amatie 26:31-35, Amarkɩ 14:27-31, Aluki 22:31-34)

36 Tɩ Asimõ-pɩyɛɛrɩ soke Azezi yetɩ: «Zuudãana, fõn
we'esɩ la bɛ?» Tɩ a lerge ẽ yetɩ: «Mam n we'esɩ zẽ'a na,
fʋ ka tã wʋn doose mam sẽŋɛ lɛɛlɛ wã. La fʋ wʋn wa
doose mam poore wa'am.» 37 Tɩ Apɩyɛɛrɩ soke ẽ yetɩ:
«Zuudãana, bẽm ẽŋɛ tɩ mam kãn tã'agɛ doose fõn
sẽŋɛ lɛɛlɛ wã? Mam sakɛ tɩ m ki mɛ fõn ĩyã.» 38 Tɩ Azezi
lerge ẽ yetɩ: «Fõn wʋn sakɛ tɩ fʋ ki mam ĩyã? Mam yetɩ
fʋ la sɩra sɩra, tɩ lan dẽŋɛ nõ-rɔɔgɔ n wʋn kaasɛ, fʋ wʋn
sɩ'ɩsɛ nõorɛ atã tɩ fõn ka mi mam.»

Azezi n de sore n we'esɩ Nawẽnnɛ zẽ'am

14 Azezi le yele ba yetɩ: «Da basɛ-ya tɩ ya sũure
sã'am. Bɔ-ya Nawẽnnɛ sɩra, la ya bɔ mam mẽ
sɩra. 2 Kẽ'a zẽ'esɩ boe mam Sɔ Nawẽnnɛ yire zo'oge mɛ.
Mam we'esɩ tɩ m ka malgɛ la zẽ'a ya ĩyã. La sãn dagɩ nɩ
bɛla, mam kãn yele nɩ ya. 3 La mam sãn sẽŋɛ ka malgɛ
zẽ'a la ya ĩyã, mam wʋn leme wa'am wa tarɩ ya sẽŋɛ
mam zẽ'am, tɩ mam n boe zẽ'a na, yãma mẽ bɔna bil-
am. 4 La mam n we'esɩ zẽ'e-sɛka la, ya mi a sore la.» 5 Tɩ
Atoma yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, tõma ka mi fõn we'esɩ
zẽ'a na, tõma wʋn ẽŋɛ la wãne tã'agɛ bãŋɛ a sore?» 6 Tɩ
Azezi lerge ẽ yetɩ: «Mam n de sore, la sɩra, la vɔm
dãana. Nẽra nẽra ka tã wʋn wa'am mam Sɔ zẽ'am, tɩ la
sãn ka doose la mam. 7 Ya sãn mi ni mam, ya wʋn mi
ni mam Sɔ la mẽ. La lɛɛlɛ wã, ya mi ẽ, la ya yẽ ẽ.»
8 Tɩ Afilipi yele ẽ yetɩ: «Zuudãana, pa'alɛ tɔ fʋ Sɔ la, tɩ
bɛla seke tõma mɛ.» 9 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Afilipi,
mam boe la ya yuuge mɛ, tɩ fõn nãn ken ka mina
mam? Sɛka n yẽ mam, yẽ mam Sɔ mɛ. La ẽŋɛ la wãne
tɩ fõn yetɩ, m pa'alɛ ya m Sɔ la? 10 Fõn ka bɔ sɩra tɩ mam
boe la mam Sɔ la lɛ, tɩ mam Sɔ la bɔna la mam lɛ?
Yetɔg-sɛba tɩ mam tɔgrɩ la yãma la, ka ze'etɩ mam
mẽŋa zẽ'am, la de la mam Sɔ la n boe la mam lɛ la n
tõnnɩ a tõoma. 11 Bɔ-ya mam sɩra, mam n yetɩ mam
boe la m Sɔ la lɛ, tɩ mam Sɔ la bɔna la mam lɛ la. La ya
sãn ka sakɛ bɛla, ya bɔ mam sɩra m tõoma la ĩyã.
12 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ sɛka n bɔ'ɔrɩ mam sɩra
la, a mẽ wʋn tõm tõon-sɛba tɩ mam tõnnɩ na, la a wʋn
tõm tõon-kãra n gãnnɩ bɛla, se'ere n soe la, mam
we'esɩ la m Sɔ zẽ'am. 13 La bõn-sɛba wuu tɩ ya wʋn
sose la mam yʋ'ʋrɛ, mam wʋn ẽŋɛ bɔ ya tɩ m Sɔ la yẽ
nã'asgɔ a Dayʋa la ĩyã. 14 Ya sãn sose sɛla la mam
yʋ'ʋrɛ, mam wʋn ẽŋɛ.»

Nawẽnnɛ Sɩa wa'aŋɔ

15 «Ya sãn nõŋɛ mam, ya wʋn sakɛ mam nõorɛ la mɛ.
16 La mam wʋn sose m Sɔ la, tɩ a bɔ ya Sõŋra ayẽma tɩ
a bɔna la ya lɛ wakatɛ n ka ba'asrɩ. 17 A de la sɩra Sɩa tɩ
dũnia dõma ka tã wʋn to'oge ẽ, se'ere n soe la, ba ka
tã wʋn yẽ ẽ, la ba ka mi ẽ. La yãma mi ẽ, se'ere n soe
la, a boe la ya zẽ'am, la a wʋn bɔna la ya lɛ.
18 Mam kãn basɛ ya kɩɩbsɩ, mam wʋn leme wa'am ya
zẽ'am. 19 La sãn ẽŋɛ fẽe, dũnia nẽrba kãn le yẽ mam.
La yãma nõo wʋn yẽ mam, se'ere n soe la, mam n vɔa
la, yãma mẽ wʋn vɔa mɛ. 20 La daar-ẽŋa daarɛ, ya wʋn
bãŋɛ tɩ mam boe la m Sɔ la lɛ, tɩ yãma bɔna la mam, tɩ
mam bɔna la yãma.
21 Sɛka n bãŋɛ mam nõorɛ la tɩ mam bɔ la, dee sakra
ɩta bɛla, la de la ẽŋa n nõŋɛ mam. Mam Sɔ la wʋn nõŋɛ
sɛka n nõŋɛ mam na mɛ. La mam wʋn nõŋɛ ẽŋa
dãana, dee dɩkɛ m mẽŋa pa'alɛ ẽ.»
22 Tɩ Azudaasɩ ayẽma n dagɩ Azudaasɩ Iskariyo la
soke ẽ yetɩ: «Zuudãana, la ẽŋɛ la wãne tɩ fõn wʋn dɩkɛ
fʋ mẽŋa pa'alɛ tõma, dee kãn pa'alɛ dũnia nẽrba?» 23 Tɩ
Azezi lerge ẽ yetɩ: «Nẽra sãn nõŋɛ mam, a wʋn sakɛ ɩta
mam n yele se'em na, la mam Sɔ wʋn nõŋɛ a dãana. La
tõma wʋn wa'am a zẽ'am wa bɔna la ẽ. 24 Sɛka n ka
nõŋɛ mam, a ka sakɛ ɩta mam yetɔga n yele se'em na.
La yetɔga la tɩ ya wõnnɩ wã dagɩ mam mẽŋa yetɔga, la
de la mam Sɔ la n tõm mam na yetɔga.
25 Mam ken bɔna la ya zẽ'am dee tɔgɛ yetɔg-bãna bɔ
ya. 26 La Sõŋra la, mam Sɔ Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ a wʋn tõm
na mam yʋ'ʋrɛ tɩ a wa'am ya zẽ'am na, ẽŋa n wʋn
zãsʋm ya sɛla woo, dee tẽegɛ ya bõn-sɛba wuu tɩ mam
yele ya la.
27 Mam basrɩ sũ-mã'asʋm bɔ ya, mam mẽŋa sũ-
mã'asʋm tɩ mam bɔ'ɔrɩ ya. Mam ka bɔ'ɔrɩ ya wʋ dũnia
n bɔ'ɔrɩ se'em na. Da basɛ-ya tɩ ya sũure sã'am, da zɔ-
ta-ya dabeem. 28 Ya wõm mam n yele ya tɩ mam we'esɩ
mɛ, la mam wʋn leme wa'am ya zẽ'am. Ya sãn nõŋɛ nɩ
mam, ya wʋn ẽŋɛ nɩ sũ-yẽlʋm mam n we'esɩ m Sɔ
zẽ'am na ĩyã. Se'ere n soe la, mam Sɔ la n gãnnɩ mam.
29 Lɛɛlɛ wã, mam tɔgɛ ya mɛ tɩ la nãn ka paagɛ, tɩ la
sãn wa paagɛ, ya wʋn bɔ mam sɩra. 30 Mam kãn le tɔgɛ
la ya lɛ zo'oge, se'ere n soe la, dũnia naba sẽm mɛ. La

a ka tarı pãŋa la mam. 31 La dẽnı tı dũnia dõma bãŋɛ tı
mam nõŋɛ m Sɔ la mɛ, la mam ıtı wʋ mam Sɔ la n bɔ
mam nõorɛ tı m ẽŋɛ se'em na. Isge-ya, tı fõrgɛ kalam.»

Viinye tɩa, la a wila yelle

15 Azezi zãsʋm ba yetı: «Mam de la viinye tɩa
mẽŋa mẽŋa. La mam Sɔ Nawẽnnɛ n de viinye tɩa
la dãana. 2 Wil-sɛka n puse mam zuo dee ka wɔnna biɛ,
a wãarı ẽ mɛ basra. La wil-sɛka woo n wɔnnı biɛ, a
yorsrı ẽ mɛ tı a ãna sõŋa malın wɔnna biɛ zɔ'ɔra. 3 Yã-
ma põn ãna sõŋa mɛ, yetɔg-sɛba tı mam tɔgɛ bɔ ya la
ĩyã. 4 Bɔna-ya la mam lɛ, tı mam wʋn bɔna la ya. Wʋ tɩa
wille n ka tã wʋn wɔm biɛ a to'ore tı a sãn ka bɔna la
tɩa la, bɛla, ya mẽ sãn ka bɔna la mam, ya ka tã wʋn
wɔm biɛ.
5 Mam n de tɩa la, tı yãma dɛna wila la. Sɛka n boe la
mam, tı mam bɔna la ẽ, ẽŋa dãana tõnnı tõon-sõma
zɔ'ɔra mɛ, se'ere n soe la, ya ka tã wʋn ẽŋɛ sɛla sɛla, tı
ya sãn ka bɔna la mam. 6 Nẽra sãn ka bɔna la mam lɛ,
ba wʋn lobe ẽ basɛ wʋ tɩa wille la, tı a kʋı. La ba vaarı
wil-sɛba n kʋı la ıta la bugum pʋam, tı bugum dita ba.
7 Ya sãn bɔna la mam, tı mam yetɔga la bɔna ya pʋam,
ya sose yan boorı sɛla wuu, tı ya wʋn yẽ. 8 Ya sãn tõm
tõon-sõma zo'oge pa'alɛ tı yãma de la mam karẽnbiisi,
bɛla ya wʋn nã'asɛ mam Sɔ.
9 Mam nõŋɛ ya wʋ mam Sɔ n nõŋɛ mam se'em na.
Tara-ya mam nõŋlʋm na ya sũure pʋam. 10 Ya sãn sakɛ
mam nõorɛ la, ya wʋn tara mam nõŋlʋm na ya sũure
pʋam, wʋ mam sakɛ m Sɔ nõorɛ tara a nõŋlʋm se'em
na. 11 Mam tɔgɛ ya wãna tı ya tara la mam sũ-yẽlga, tı
ya sũ-yẽlga wʋn zo'oge pãı.
12 Mam nõorɛ n wãna: Nõŋɛ-ya taaba, wʋ mam n
nõŋɛ ya se'em na. 13 Nẽra ka boe n tarı nõŋlʋm gãnna
nẽra n sakɛ tı a ki a sırdõma ĩyã. 14 Ya sãn ẽŋɛ mam n
yele ya se'em na, ya de la mam sırdõma. 15 Mam ka le
wi'ira ya tı m tõntõnıba, se'ere n soe la, tõntõnna ka
mi a zuudãana n ıtı sɛla. Mam wi'iri ya tı m sırdõma,
se'ere n soe la, mam botı yãma bãŋɛ bõn-sɛba tı mam
Sɔ yele mam na wuu mɛ. 16 Dagı yãma n looge mam,
mam n looge ya, dıkɛ m tõonɛ na ẽŋɛ ya nu'usum tı ya
sẽŋɛ ka tõm tõon-sõma wʋ tɩa n wɔnnı biɛ la, tı ya
tõon-sõma la wʋn bɔna wakatɛ wuu. Bɛla, bõn-sɛka
woo tı ya wʋn sose mam Sɔ la, la mam yʋ'ʋrɛ, a wʋn
bɔ ya. 17 Mam n bɔ ya nõorɛ tı ya ẽŋɛ se'em de la ya
nõŋɛ taaba.»

Dũnia nẽrba sise Azezi la a karẽnbiisi

18 Tı Azezi le yele yetı: «Dũnia nẽrba sãn sise ya, ya
bãŋɛ tı ba dẽŋɛ sise la mam. 19 Ya sãn de nı na dũnia n
soe ya, dũnia nẽrba wʋn nõŋɛ nı ya, se'ere n soe la, ya
de la dũnia bõnɔ. La mam loose ya la dũnia pʋam
yese, la dagı dũnia n soe ya, bɛla tı dũnia nẽrba sisra
ya. 20 Tẽegɛ-ya yetɔg-sɛka tı mam yele ya tı: ‹Tõntõnna
ka gãnna a zuudãana la.› Ba sãn nãmsɛ mam, ba mẽ
wʋn nãmsɛ yãma mɛ. La ba sãn sakɛ mam yetɔga, ba
wʋn sakɛ yãma mẽ yetɔga. 21 La ba wʋn ẽŋɛ ya bõn-
bãma wuu mam yʋ'ʋrɛ ĩyã, se'ere n soe la, ba ka mi sɛ-
ka n tõm mam na. 22 Mam sãn ka wa'am nı, la mam
sãn ka tɔgɛ nı la ba lɛ, ba tõon-be'ero taalɛ ka boe ba
zuo. La lɛɛlɛ wã, ba ka tã wʋn yetı bãma tarı bʋʋrɔ.
23 Sɛka n sisri mam na, a mẽ sisri mam Sɔ la mɛ.
24 Mam sãn ka tõm nı tõon-sɛba tı nẽra baa ayıla nãn
ka tõm ba tẽŋasʋka, ba tõon-be'ero taalɛ ka boe ba
zuo. La lɛɛlɛ wã, ba yẽ mam tõoma mɛ, dee sise mam
na m Sɔ la. 25 Bɛla pʋam tı bõn-sɛka n gʋlsɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam na ẽŋɛ. La yetı: ‹Ba sise mam na zãŋa.›
26 Sõŋra la wʋn wa'am ya zẽ'am, a de la sıra Sɩa tı
mam wʋn tõm, tı a ze'ele mam Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am
wa'am ya zẽ'am. Ẽŋa wʋn tɔgɛ mam yelle bɔ ya. 27 La
yãma mẽ wʋn tɔgɛ mam yelle, se'ere n soe la, halı
pĩ'iluŋo tı ya boe la mam lɛ.
16 Mam tɔgɛ bɛla bɔ ya tı sɛla da wa botı ya basɛ
ka le dɔla mam. 2 Ba wʋn wa dige ya ba wẽndeto
pʋam, la wakatɛ sẽna tı nẽrba wʋn kʋ ya, dee tẽ'esɛ tı
bãma tõm na Nawẽnnɛ tõonɛ. 3 Ba wʋn ẽŋɛ la bɛla,
se'ere n soe la, ba ka mi mam Sɔ la, la mam mẽŋa. 4 La
mam yele ya bɛla tı wakat-ẽŋa sãn wa paagɛ, ya tẽegɛ
tı mam põn yele ya.»

Nawẽnnɛ Sɩa tõoma

«Mam ka yele ya bɛla pɔspɔsı, se'ere n soe la, mam
daan boe la ya lɛ mɛ. 5 La nãnannɛ wã mam we'esı la
sɛka n tõm mam na zẽ'am, la ya nẽra baa ayıla ka
sokrı mam yetı, mam we'esı la bɛ? 6 La mam n yele ya
bõn-ẽna wã ĩyã, sũ-sã'aŋɔ n tarı ya zozo'e. 7 La mam
yetı ya la sıra, tı la ãn sõŋa bɔ ya tı mam sẽŋɛ. Se'ere n
soe la, mam sãn ka sẽŋɛ, Sõŋra la kãn wa'am ya zẽ'am,
la mam sãn sẽŋɛ, mam wʋn tõm ẽ bɔ ya. 8 La a sãn
wa'am, a wʋn botı dũnia nẽrba bãŋɛ tı ba tuuge mɛ
tõon-be'ero yelle, la sɛla n masɛ yelle, la sarıyadia
yelle. 9 A wʋn botı ba bãŋɛ tı ba tõon-be'ero la de la
ban ka bɔ mam sıra la. 10 A wʋn botı ba bãŋɛ sɛla n
masɛ, se'ere n soe la, mam we'esı la m Sɔ zẽ'am, la ya
kãn le yẽ mam. 11 A wʋn botı ba bãŋɛ sarıyadia yelle,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ di dũnia wã naba sarıya mɛ,
tı a koŋe bʋʋrɔ.
12 Mam ken tara la yɛla zozo'e tı m tɔgɛ bɔ ya, la ya
kãn tã'agɛ to'oge ba nãnannɛ wã. 13 La Nawẽnnɛ Sɩa n
de sıra dãana la sãn wa'am, a wʋn pa'alɛ ya sıra wuu,
se'ere n soe la, a yetɔga la ka ze'etı a mẽŋa zẽ'am, a
wʋn tɔgɛ la sɛla tı a wõm na wuu bɔ ya, dee yele ya
sɛla n boe nẽŋa sẽna. 14 A wʋn nã'asɛ mam, se'ere n
soe la, a wʋn dıkɛ la sɛla n boe mam zẽ'am na tɔgɛ bɔ
ya. 15 Mam Sɔ la n tarı sɛla wuu la de la mam bõnɔ.
Bɛla ĩyã tı mam yetı, a wʋn dıkɛ la sɛla n boe mam
zẽ'am na tɔgɛ bɔ ya.»

Sũ-sã'aŋɔ wʊn lebge sũ-yẽlga

16 «La sãn ẽŋɛ fẽe, ya kãn le yẽ mam, la, la sãn le ẽŋɛ
fẽe, ya wʊn le yẽ mam.» 17 Tɩ karẽnbiisi basɛba sɔkra
taaba yetɩ: «Ẽŋa n yetɩ, la sãn ẽŋɛ fẽe, tɩ kãn le yẽ ẽŋa,
la, la sãn le ẽŋɛ fẽe, tɩ wʊn le yẽ ẽŋa, dee le yetɩ, ẽŋa
we'esɩ la a Sɔ zẽ'am na, a võorɛ de la bẽm?» 18 Bɛla tɩ
ba daan yɛta tɩ: «Ẽn yetɩ la sãn ẽŋɛ fẽe la, a võorɛ de la
bẽm? Tõma ka mi bõn-sɛka yelle tɩ a tɔgrɩ la.» 19 La
Azezi n daan mi tɩ ba boorɩ tɩ ba soke ẽ mɛ na, tɩ a yele
ba yetɩ: «Mam n yetɩ, la sãn ẽŋɛ fẽe, ya kãn le yẽ mam,
la, la sãn le ẽŋɛ fẽe, ya wʊn le yẽ mam na yelle tɩ yãma
sɔkra taaba? 20 Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ ya wʊn kaasɛ
fablɛ, la dũnia dõma sũure wʊn ãna yẽlʊm. Ya sũure
wʊn sã'am, la ya sũ-sã'aŋɔ la wʊn wa lebge sũ-yẽlga.
21 Pɔka sãn bɔna mĩ virgra, sũ-sã'aŋɔ n tarɩ ẽ, a nãmsgɔ
wakatɛ n paagɛ la ĩyã. La a sãn dɔgɛ bia la kɩ'ɩlɩm, a ka
le tẽra a nãmsgɔ la yelle, a sũure ãn yẽlʊm mɛ, ẽn dɔgɛ
bia la ĩyã. 22 Bɛla nãnannɛ wã yãma mẽ tarɩ la sũ-
sã'aŋɔ, la mam wʊn le wa yẽ ya, la ya sũure wʊn ẽŋɛ
yẽlʊm. La nẽra baa ayɩla kãn tã'agɛ sã'am ya sũ-yẽlga
la. 23 La daar-ẽŋa daarɛ, ya kãn le soke mam sɛla baa
ayɩla yelle.
Mam yetɩ ya la sɩra sɩra, tɩ bõn-sɛka tɩ ya wʊn sose
mam Sɔ la mam yʊ'ʊrɛ, a wʊn bɔ ya. 24 Ya nãn ka sose
sɛla la mam yʊ'ʊrɛ. Sose-ya tɩ ya wʊn to'oge tɩ ya sũ-
yẽlga zo'oge pãɩ.
25 Mam makɛ la makrɛ tɔgɛ bɔ ya. La wakatɛ sẽm mɛ
tɩ mam wʊn tɔgɛ m Sɔ la yelle vẽelga vẽelga bɔ ya, kãn
le makɛ makrɛ tɔgɛ. 26 Daar-ẽŋa daarɛ ya wʊn sose
mam Sɔ Nawẽnnɛ la mam yʊ'ʊrɛ, mam ka yetɩ mam
wʊn sose ẽ bɔ ya. 27 Mam Sɔ la mẽŋa nõŋɛ yãma mɛ,
se'ere n soe la, yãma nõŋɛ mam mɛ, dee bɔ mam sɩra
tɩ mam ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am wa'am. 28 Mam ze'ele
la m Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am wa'am dũnia zuo, la mam fõr-
grɩ dũnia zuo wɛ'ɛsa la m Sɔ la zẽ'am.»
29 Tɩ a karẽnbiisi la yele ẽ yetɩ: «Nãnannɛ wã, fõn
yãŋa tɔgrɩ la vẽelga vẽelga, dee ka le makra makrɛ.
30 Tõma yãŋa mi tɩ fõn mi sɛla woo mɛ, fõn ka le ɛɛra tɩ
nẽra soke fo. Bɛla tõma sakɛ tɩ fõn ze'ele la Nawẽnnɛ
zẽ'am wa'am.» 31 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Ya yãŋa sakɛ
ya? 32 Tɔ. Wakatɛ sẽna, la a põn paam mɛ, tɩ ya wuu
wʊn wɩrgɛ tɩ ya nẽra woo bɔna a yire dee basɛ mam m
yɩla. La mam ka de m yɩla, se'ere n soe la, mam Sɔ la
boe la mam mɛ. 33 Mam yele ya bɛla tɩ ya tara la sũ-
mã'asʊm mam yetɔga la ĩyã. Dũnia wã pʊam ya tarɩ la
nãmsgɔ, la keŋe ya sũure, tɩ mam yãŋɛ dũnia mɛ.»

Azezi pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ a nẽrba ĩyã

17 Azezi n tɔgɛ bɛla kɩ'ɩlɩm na, a gorge bɩsɛ la
saazuum yetɩ: «M Sɔ, mam daarɛ paagɛ ya,
nã'asɛ mam n de fʊ Dayʊa la, tɩ mam mẽ nã'asɛ fɔ. 2 La
de la fõn bɔ mam nõorɛ tɩ m sɔna nẽrsaalba wuu, dee
bɔ sɛba tɩ fõn bɔ mam na wuu vɔm n ka ba'asrɩ. 3 La
vɔm n ka ba'asrɩ la de la ba bãŋɛ fõn, fʊ yɩla mã'a n de
Sɩra Dãana Nawẽnnɛ na, la ba bãŋɛ mam Azezi-krisi tɩ
fʊ tõm na. 4 Mam basɛ tɩ fõn yẽ nã'asgɔ tẽŋa wã zuo
mɛ. Mam tõm tõon-sɛba tɩ fõn bɔ mam tɩ m tõm na
ba'asɛ mɛ. 5 Lɛɛlɛ wã, m Sɔ, botɩ m yẽ nã'asgɔ fʊ zẽ'am,
wʊ mam n daan tarɩ na'am pãŋa fʊ zẽ'am se'em, lan
dẽŋɛ dũnia n daan nãn ka nãam na.
6 Mam botɩ sɛba tɩ fõn looge dũnia nẽrba pʊam bɔ
mam na bãŋɛ fõn mɛ. Ba daan de la fõn nẽrba, tɩ fõn
dɩkɛ ba bɔ mam, la ba sakɛ fʊ yetɔga la mɛ. 7 Lɛɛlɛ wã
ba bãŋɛ tɩ fõn bɔ mam sɛla la wuu ze'ele la fõn zẽ'am.
8 Se'ere n soe la, mam tɔgɛ ba la yetɔg-sɛba tɩ fõn bɔ
mam na, tɩ ba to'oge, dee bãŋɛ sɩra sɩra tɩ mam ze'ele
la fõn zẽ'am. La ba bɔ sɩra tɩ fõn tõm mam.
9 Mam pʊ'ʊsrɩ la bãma ĩyã, mam ka pʊ'ʊsrɩ dũnia
nẽrba ĩyã, la de la nẽr-sɛba tɩ fʊ bɔ mam na ĩyã, se'ere
n soe la, bãma de la fõn nẽrba. 10 La mam bõnɔ de la
fõn bõnɔ, tɩ fõn bõnɔ dɛna mam bõnɔ, la mam yẽ
nã'asgɔ mɛ ba zẽ'am. 11 Mam ka le bɔna dũnia zuo, la
bãma boe la dũnia zuo dee tɩ mam sẽna fõn zẽ'am. M
Sɔ n de pʊpeelem dãana, gu'ura ba la fʊ yʊ'ʊrɛ la tɩ fʊ
bɔ mam na pãŋa, tɩ ba wʊn dɛna ayɩla wʊ mam la fõn
n de ayɩla se'em na. 12 Mam n daan boe la ba lɛ la,
mam daan gu'uri ba la yʊ'ʊr-sɛka tɩ fõn bɔ mam na
pãŋa. Mam bɩsɛ ba yelle mɛ sõŋa sõŋa, tɩ nẽra baa
ayɩla ka bɔɩ, sãn dagna sɛka n de a sã'am, tɩ fõn gõŋɔ n
yele se'em na ẽŋɛ la.
13 La lɛɛlɛ wã mam sẽm na fõn zẽ'am, la mam tɔgrɩ la
wãna mam nãn ken bɔna dũnia zuo, tɩ ba wʊn tara
mam sũ-yẽlga, tɩ ba sũ-yẽlga zo'oge pãɩ. 14 Mam tɔgɛ
fõn yetɔga la bɔ ba mɛ, la dũnia nẽrba sisri ba mɛ,
se'ere n soe la, ba dagɩ dũnia bõnɔ, wʊ mam mẽ dagɩ
dũnia nẽra se'em na. 15 Mam ka sosrɩ tɩ fʊ yese ba dũ-
nia wã zuo, la de la tɩ fʊ gu ba la be'em dãana. 16 La bã-
ma dagɩ dũnia nẽrba, wʊ mam mẽ n dagɩ dũnia nẽra
se'em na. 17 Botɩ fõn sɩra la wʊn basɛ tɩ ba welge to'ore
tara pʊpeelem dɛna fʊ nẽrba. Fõn yetɔga la n de sɩra.
18 Mam mẽ tõm ba dũnia pʊam wʊ fõn tõm mam dũ-
nia zuo se'em na. 19 La bãma ĩyã tɩ mam welge m mẽŋa
to'ore dɩkɛ m mẽŋa bɔ fõn, tɩ fõn sɩra la wʊn botɩ ba
mẽ welge ba mẽŋa to'ore tara pʊpeelem dɛna fʊ nẽr-
ba.
20 La dagɩ bãma mã'a ĩyã tɩ mam pʊ'ʊsrɩ, la de la sɛ-
ba n wʊn wa bɔ mam sɩra ba yetɔga la ĩyã la mẽ yelle.
21 Mam pʊ'ʊsrɩ fõn tɩ fʊ botɩ ba lagɩm dɛna bʊyɩla, wʊ
fõn de mam Sɔ n boe la mam lɛ, tɩ mam mẽ bɔna la
fõn se'em na, tɩ ba mẽ wʊn lagɩm dɛna bʊyɩla la tõma,
tɩ dũnia nẽrba la wʊn bɔ sɩra tɩ fõn tõm mam. 22 La
mam bɔ ba na'am pãn-sɛka tɩ fõn bɔ mam na mɛ tɩ ba
dɛna ayɩla, wʊ tõma n de ayɩla se'em na. 23 Tɩ mam
wʊn bɔna la ba, tɩ fõn bɔna la mam, tɩ ba wʊn sɩrɩ dɛ-
na ayɩla, tɩ dũnia nẽrba wʊn bãŋɛ tɩ la de la fõn tõm
mam, la fõn nõŋɛ ba wʊ fõn nõŋɛ mam se'em na.

24 M Sɔ, mam boorɩ tɩ nẽr-sɛba tɩ fʋ bɔ mam na, mẽ
bɔna la mam lɛ zẽ'e-sɛka tɩ mam wʋn bɔna la, tɩ ba
wʋn yẽ mam na'am pãŋa, na'am pãn-sɛka tɩ fõn bɔ
mam na, se'ere n soe la, fõn nõŋɛ mam mɛ, tɩ dũnia
yʋʋn nãn ken ka bɔna. 25 M Sɔ, fõn de sɛka n masɛ. Dũ-
nia nẽrba ka bãŋɛ fõn, la mam nõo bãŋɛ fõn mɛ, la
nẽr-bãma bãŋɛ mɛ tɩ la de la fõn tõm mam. 26 Mam
botɩ ba bãŋɛ fõn mɛ, la mam wʋn ken botɩ ba bãŋɛ fɔ,
tɩ nõŋlʋm sɛka tɩ fõn nõŋɛ mam na, wʋn bɔna la ba, tɩ
mam mẽ bɔna la ba.»

Ba yõkɛ Azezi

(Amatie 26:47-56, Amarkɩ 14:43-50, Aluki 22:47-53)

18 Azezi n tɔgɛ bɛla ba'asɛ la, ẽŋa la a karẽnbiisi la
yese dooge la Sedrõ kʋlga ke bɔba, gaarɛ n
daan boe mĩ, tɩ ba sẽŋɛ ka kẽ bilam. 2 La Azudaasɩ n de
sɛka n wʋn pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ na daan mi zẽ'a la mɛ,
se'ere n soe la, Azezi la a karẽnbiisi la daan ẽn lagsra
taaba bilam mɛ. 3 Bɛla tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la
Farisi dõma daan tõm gu'urba tɩ ba doose la sʋdaasɩ,
tɩ Azudaasɩ tarɩ ba sẽŋɛ mĩ. Ba daan tarɩ la zɛbrɛ lɔgrɔ,
la fɩtladõma, dee lasʋm bugum zɛɛra.
4 La Azezi mi bõn-sɛba wuu n wʋn ẽŋɛ ẽ mɛ, bɛla tɩ a
sẽŋɛ lɛm ba soke ba yetɩ: «Yãma eerɩ la ãne?» 5 Tɩ ba
lerge ẽ yetɩ: «Tõma eerɩ la Azezi n de Nazarɛtɩ nẽra la.»
Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «La de la mam.» La Azudaasɩ n
daan yetɩ a pa'alɛ tɩ ba yõkɛ ẽ na daan ze mĩ mɛ. 6 La
Azezi n yetɩ: «La de la mam» na, ba sẽŋɛ la
abilimpoore lebe lui tẽŋa. 7 Tɩ Azezi le soke ba yetɩ:
«Ãne tɩ yãma eerɩ?» Tɩ ba yetɩ: «Azezi n de Nazarɛtɩ
nẽra la.» 8 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «Mam yele ya tɩ la de
la mam. La sãn dɛna la mam tɩ ya eerɩ, basɛ-ya nẽr-bã-
na tɩ ba fõrgɛ.» 9 A yele bɛla tɩ a yetɔga tɩ a tɔgɛ la n
ẽŋɛ, a yetɩ: «Nẽr-sɛba tɩ fõn bɔ mam na, nẽra baa ayɩla
ka bɔɩ.»
10 La Asimõ-pɩyɛɛrɩ daan tarɩ la sʋkɔbgɔ, fooge
sʋkɔbgɔ la sɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tõntõnna
zʋʋgɔ tʋbrɛ fiige. Tõntõnna la yʋ'ʋrɛ de la Amalkusi.
11 Tɩ Azezi yele Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Lebe sũm fʋ sʋ'a la a
fʋʋgɔ pʋam. Fõn tẽ'esɛ tɩ mam kãn sakɛ nãmsgɔ sɛka
tɩ mam Sɔ bɔ mam na mɛ bɩɩ?»
12 Tɩ sʋdaasɩ la, la ba kɛ'ɛma, la Zifdõma gu'urba la
yõkɛ Azezi lʋ ẽ, 13 tarɩ ẽ dẽŋɛ sẽŋɛ A'annɩ zẽ'am. A'annɩ
daan de la Akayifu n de kãabgɔ kẽma nẽŋadãana
yʋʋn-ẽŋa la dɛɛm-bʋraa. 14 La de la Akayifu n daan
yele Zifdõma tɩ nẽra ayɩla sãn ki nẽrba wuu ĩyã n sõɩ.

Apɩyɛɛrɩ sɩ'ɩsɛ tɩ ẽŋa ka mi Azezi

(Amatie 26:69-70, Amarkɩ 14:66-68, Aluki 22:55-57)

15 La Asimõ-pɩyɛɛrɩ la karẽnbia ayɩla n daan dolɩ
Azezi. La kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la daan mi karẽnbi-
ẽŋa mɛ, tɩ a po doose la Azezi kẽ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana la yire. 16 La Apɩyɛɛrɩ weege zɛ la yẽŋa,
yaŋa nõorʋm, tɩ karẽnbi-sɛka tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana mi la, yese ka tɔgɛ la pɔka la n gu'uri
zanõrɛ la, dee botɩ Apɩyɛɛrɩ kẽ. 17 Tɩ tõntõn-pɔka la n
gu'uri zanõrɛ la, soke Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Fõn dagɩ la bʋra-
ẽna karẽnbia ayɩla?» Tɩ Apɩyɛɛrɩ lerge yetɩ: «Mam dagɩ
a karẽnbia.»
18 La ɔɔrɔ n daan boe, tɩ tõntõnɩba, la gu'urba la
tʋʋrɛ bugum kaagɛ ɔɔsra. Tɩ Apɩyɛɛrɩ daan po bɔna mĩ
ɔɔsra bugum na.

Kãabgɔ kẽma nẽŋadãana soke Azezi a zãsŋɔ la yelle

(Amatie 26:59-66, Amarkɩ 14:55-64, Aluki 22:66-71)

19 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la soke Azezi a karẽn-
biisi la, la a zãsŋɔ la yelle. 20 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Mam
tɔgɛ la nẽr-kʋʋŋɔ la pʋam bɔ nẽrba, mam zãsʋm nẽr-
ba Zifdõma wẽndeto pʋam, la Wẽnde-kãtʋm na, zẽ'e-
sɛba tɩ Zifdõma wuu ẽn lagsrɩ taaba la mɛ, mam ka
sʋgɛ tɔgɛ sɛla sɛla. 21 Bẽm tɩ fʋ sɔkra mam? Soke sɛba
n wõm mam yetɔga la, bãma mi mam n yele se'em na
mɛ.» 22 Azezi n tɔgɛ bɛla la, tɩ tõntõnna n ze mĩ, wẽ a
pɛka, dee yetɩ: «Fõn lerge la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana
la bɛla?» 23 Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ: «Mam sãn tɔgɛ la
be'em, pa'alɛ sɛla tɩ mam tɔgɛ be'em na, la mam sãn
tɔgɛ la sõŋa, bẽm tɩ fʋ wẽ'era ma?» 24 Tɩ A'annɩ botɩ ba
tarɩ ẽ ban lʋ ẽ se'em na, sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana
Akayifu zẽ'am.

Apɩyɛɛrɩ le sɩ'ɩsɛ tɩ ẽŋa ka mi Azezi

(Amatie 26:71-75, Amarkɩ 14:69-72, Aluki 22:58-62)

25 La Asimõ-pɩyɛɛrɩ daan ken zɛ ɔɔsra la bugum na. Tɩ
ba soke ẽ yetɩ: «Fõn mẽ dagɩ la bʋra-ẽna karẽnbia
ayɩla?» Tɩ a sɩ'ɩsɛ yetɩ: «Mam dagɩ a karẽnbia.» 26 Tɩ
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tõntõnna ayɩla n de nẽr-sɛka
tɩ Apɩyɛɛrɩ daan sɛ a tʋbrɛ fiige la sɔbia, soke ẽ yetɩ:
«Dagɩ fõn tɩ mam yẽ la bʋraa la gaarɛ la pʋam na?»
27 Tɩ Apɩyɛɛrɩ le sɩ'ɩsɛ. Wakat-ẽŋa mẽŋa tɩ nõ-rɔɔgɔ
kaasɛ.

Ba tarɩ Azezi sẽŋɛ gɔmna Apilatɩ zẽ'am

(Amatie 27:1-2,11-31, Amarkɩ 15:1-20, Aluki 23:1-5,13-25)

28 Tɩ ba daan tarɩ Azezi Akayifu yire sẽŋɛ gɔmna yire.
La daan de la bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ. La Zifdõma la
mẽŋa ka kẽ gɔmna la yire, ba ẽŋɛ bɛla tɩ ba da dẽgɛ la
ba mẽŋa, tã'agɛ di Zɔɔg-basɛ kibsa la. 29 Tɩ Apilatɩ yese
sẽŋɛ ba zẽ'am ka soke ba yetɩ: «Bẽm yelle tɩ yãma tarɩ
bʋra-ẽna wã wa'am?» 30 Tɩ ba lerge ẽ yetɩ: «A sãn ka
ẽŋɛ nɩ be'em, tõma kãn yõkɛ ẽ wa'am wa bɔ fõn.» 31 Tɩ
Apilatɩ yele ba yetɩ: «Tara-ya ẽ ya mẽŋa sẽŋɛ ka di a
sarɩya wʋ ya lɔɔ la n de se'em na.» Tɩ Zifdõma la yele ẽ
yetɩ: «Tõma ka tarɩ nõorɛ tɩ tɩ kʋ nẽra.» 32 La de la bɛla
tɩ Azezi n daan tɔgɛ pa'alɛ kũm sɛka buuri tɩ ẽŋa wʋn
ki la ẽŋɛ.

33 Tι Apilatι lebe kẽ deem ka wi Azezi soke ẽ yetι:
«Fõn de Zifdõma naba la?» 34 Tι Azezi lerge ẽ yetι: «Fõn
mẽŋa pʋtẽ'erɛ tι fõn sɔkra bɛla bιι, la de la nẽrba basɛ-
ba n tɔgɛ mam yelle bɛla bɔ fõn?» 35 Tι Apilatι lerge ẽ
yetι: «Mam dagι Zifu. Fʋ mẽŋa buuri, la ba kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadõma n yõkɛ fʋ tarι wa bɔ mam. Bẽm tι fõn
ẽŋɛ?» 36 Tι Azezi lerge ẽ yetι: «Mam so'olʋm dagι dũnia
wã bõnɔ. Mam so'olʋm sãn de nι dũnia wã bõnɔ, mam
tõntõnιba la wʋn zɛbɛ nι mɛ tι ba da yõkɛ mam bɔ
Zifdõma la. La lɛɛlɛ wã, mam so'olʋm dagι dũnia wã
bõnɔ.» 37 Tι Apilatι soke ẽ yetι: «Bɛla fõn de la naba?»
Tι Azezi lerge yetι: «La de la fõn yele se'em na, mam de
la naba. Mam dɔgɛ wa'am dũnia wã tι m tɔgɛ la sιra
kaseto. La sɛka woo n dolι sιra selsrι la mam kõa.»
38 Tι Apilatι soke ẽ yetι: «Sιra de la bẽm?»
Apilatι n yele bɛla la, a le yese sẽŋɛ la Zifdõma la
zẽ'am ka yele ba yetι: «Mam ka yẽ sɛla n de be'em
bʋraa wã zẽ'am. 39 La yãma malʋm mɛ tι Zɔɔg-basɛ
kibsa wakatɛ woo m yese yʋ'a deem nẽra ayιla basɛ.
Yãma boorι tι m yese la Zifdõma naba la basɛ bιι?»
40 Tι ba tɔgra ke'enke'em yetι: «Da kãn basɛ ẽŋa. Tõma
boorι tι fʋ basɛ la Abarabasι.» La Abarabasι daan de la
fãara.

19 Bɛla tι Apilatι botι ba tarι Azezi sẽŋɛ ka wẽ ẽ na
ka'asa. 2 Tι sʋdaasι dιkɛ gõ'osι wʋgɛ mũŋa vuge
ẽ, dee yɛ ẽ fuugo n de gomusga, 3 sẽŋɛ lɛm ẽ yɛta tι:
«Zifdõma naba, naa», dee wẽ'era a pɛgsι.
4 Tι Apilatι le yese nẽrba la zẽ'am ka yele ba yetι:
«Bιsɛ-ya, mam wʋn tarι ẽ yesem na ya zẽ'am tι ya
bãŋɛ tι mam ka yẽ sɛla n de be'em bʋra-ẽna zẽ'am.»
5 Tι Azezi vuge gõ'osι mũŋa la, dee yɛ fuugo la n de go-
musga la yese yẽŋa. Tι Apilatι yele ba yetι: «Nẽra la n
wãna.»
6 La kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la, la ba tõntõnιba la n
yẽ ẽ na, ba kaasrι la tagurga yetι: «Ka ẽ, ka ẽ dɔ-pu-
urŋa zuo kʋ.» Tι Apilatι yele ba yetι: «To'oge-ya ẽ ka ka
ya mẽŋa, se'ere n soe la, mam ka yẽ sɛla n de be'em a
zẽ'am.» 7 Tι Zifdõma la yele ẽ yetι: «Tõma tarι lɔɔ, la lɔɔ
la pʋam la masɛ mɛ tι a ki, se'ere n soe la, a ẽŋɛ a
mẽŋa tι ẽŋa de la Nawẽnnɛ Dayʋa.»
8 Apilatι n wõm yetɔg-ẽna la, dabeem n malιn yõkɛ ẽ.
9 Tι a le kẽ deem ka soke Azezi yetι: «Fõn ze'ele la bɛ?»
Tι Azezi ka lerge ẽ. 10 Tι Apilatι soke ẽ yetι: «Mam tι fõn
sĩm ka lɛrgra? Fʋ ka mi tι mam tarι nõorɛ wʋn botι ba
basɛ fɔ, bιι ba ka fʋ dɔ-puurŋa zuo kʋ?» 11 Tι Azezi
lerge ẽ yetι: «Nõorɛ la sãn ka ze'ele nι saazuum, fʋ ka
tarι nι nõorɛ wʋn ẽŋɛ mam sɛla. Bɛla n soe tι sɛka n
tarι mam wa'am wa bɔ fʋ la, tõm tõon-be'ego gãnna
fõn.» 12 Apilatι n daan wõm bɛla la, a eerι la sore tι a
basɛ Azezi, tι Zifdõma la daan kaasra tagurga yetι: «Fʋ
sãn basɛ bʋra-ẽna, fʋ dagι Rom na-keko sιrɛ. Nẽr-sɛka
woo n ιtι a mẽŋa naba, a de la na-keko la bɛ.»
13 La Apilatι n wõm yetɔg-bãma la, a tarι Azezi yese la
yẽŋa, dee zĩ'ire sarιyadia la zẽ'am tι ba wi'iri tι kug-
palagsι zẽ'a, tι a yʋ'ʋrɛ la Ebre yetɔga dɛna Gabata la.
14 La daan de la beere n wʋn wiige tι Zɔɔg-basɛ kibsa la
di, la daan masɛ wʋ wʋntɛɛŋa zuu-tẽŋasʋka. Tι Apilatι
yele Zifdõma la yetι: «Ya naba la n wãna.» 15 Tι ba kaas-
ra tagurga yetι: «Kʋ ẽ, kʋ ẽ, ka ẽ dɔ-puurŋa zuo kʋ.» Tι
Apilatι soke ba yetι: «M ka ya naba la dɔ-puurŋa zuo?»
Tι kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la lerge ẽ yetι: «Tõma ka
tarι naba ayẽma, sãn dagna Rom na-keko la.» 16 Bɛla tι
Apilatι bɔ ba Azezi tι ba tarι ẽ ka ka dɔ-puurŋa zuo.

Ba tarι Azezi sẽŋɛ ka ka dɔ-puurŋa zuo

(Amatie 27:32-44, Amarkι 15:21-32, Aluki 23:26-43)

Tι ba yõkɛ Azezi, 17 botι a mẽŋa tʋ dɔ-puurŋa la yese
tẽŋa la pʋam wɛ'ɛsa zẽ'e-sɛka tι ba wi'iri zuwaŋrɛ zẽ'a,
tι a yʋ'ʋrɛ la Ebre yetɔga dɛna Golgota. 18 Bilam tι ba
ka ẽ dɔ-puurŋa zuo. Dee mẽ ka nẽrba bayi dɔ-puursi
zuto, ayιla a gɔbga bɔba, ayẽma a zʋʋgɔ bɔba, tι Azezi
bɔna ba tẽŋasʋka. 19 Tι Apilatι botι ba gʋlsɛ dɔ-palaka
zuo lablɛ dɔ-puurŋa la zuo. Ba gʋlsɛ yetι:

«Azezi n ze'ele Nazarɛtι,
Zifdõma naba la.»

20 Zifdõma zozo'e daan karẽŋɛ gʋlsgɔ la mɛ, se'ere n
soe la, zẽ'e-sɛka tι ba daan ka Azezi dɔ-puurŋa zuo la
lɛm na tẽŋa la. La ba daan gʋlsɛ la Ebre, la Latẽ, la
Grɛkι yetɔga. 21 Tι Zifdõma kãabgɔ kẽma nẽŋadõma
yele Apilatι yetι: «Da gʋlsɛ yetι ‹Zifdõma naba›, gʋlsɛ
yetι: ‹A yetι ẽŋa de la Zifdõma naba.› » 22 Tι Apilatι
lerge ba yetι: «Sɛla tι mam gʋlsɛ la, mam gʋlsɛ mɛ.»
23 La sʋdaasι la n ka Azezi kι'ιlιm na, ba dιkɛ la a futo
pʋι zẽ'esι banaasι, tι sʋdaaga woo daan to'oge pʋrɛ
ayιla, deege fu-woko. La fu-woko la daan ka tarι
pɛ'ɛsõm, ba daan wʋgɛ a wuu la munne. 24 Tι ba daan
yele taaba yetι, ba da ãasʋm ẽ, ba pɔsɛ bιsɛ sɛka n
wʋn to'oge ẽ. Tι ba ẽŋɛ bɛla. La de la wãna tι Nawẽnnɛ
gõŋɔ n gʋlsɛ yele se'em na ẽŋɛ. La gʋlsɛ yetι: «Ba pʋι
mam futo bɔ taaba, dee pɔsɛ mam fu-woko la yelle.»
25 Azezi ma, la a ma yιbga, la Amaari n de Akleopasι
pɔga, la Amaari n ze'ele Magdala daan ze mɛ lɛm dɔ-
puurŋa la. 26 Tι Azezi yẽ a ma la, la a karẽnbi-sɛka tι a
nõŋɛ la n ze lɛm ẽ, tι a yele a ma la yetι: «M ma, fʋ bia
n wãna.» 27 Dee yele a karẽnbia la yetι: «Fʋ ma n wã-
na.» Lan sẽŋɛ wakat-ẽŋa, karẽnbia la tarι Azezi ma la
mɛ kule a yire.

Azezi kũm

(Amatie 27:45-56, Amarkι 15:33-41, Aluki 23:44-49)

28 Bɛla poorʋm, Azezi mi mɛ tι sɛla woo ẽŋɛ ba'asɛ
mɛ, tι a yetι: «Koyũuro n tarι mam.» A yele bɛla tι
Nawẽnnɛ gõŋɔ n gʋlsɛ yele se'em na n ẽŋɛ. 29 La lɔkɔ n
daan ze pιrɛ la dã-mĩ'isgo. Tι ba dιkɛ sιpɔɔm lʋsɛ dã-
mĩ'isgo la pʋam zẽkɛ la dɔɔgɔ ẽŋɛ Azezi nõorʋm. 30 Tι a
yũ dã-mĩ'isgo la, dee yetι: «Sɛla woo ẽŋɛ ba'asɛ», dee
suure a zuugo ki.

31 La daan de la beere n wʋn wiige Zifdõma vo'osgo
daarɛ, daar-ẽŋa daan de la dabs-kãtɛ, tɩ Zifdõma la ka
bɔɔra tɩ ba basɛ tɩ kũm na weege bɔna dɔ-puursi la zu-
to daar-ẽŋa. Tɩ ba sose Apilatɩ yetɩ, a botɩ ba kɔ ba nã-
ma dee sike ba dɔ-puursi la zuto. 32 Tɩ sʋdaasɩ la sẽŋɛ
ka kɔ pɔspɔsɩ dãana la tɩ ba ka lɛm Azezi la nãma, le kɔ
ayẽma la mẽ nãma. 33 La ban paagɛ Azezi zẽ'am na, ba
yẽ tɩ a darɛ ki mɛ, tɩ ba ka kɔ a nãma. 34 Tɩ sʋdaaga
ayɩla lʋ a lʋgrɛ la kãnnɛ, tɩ zɩɩm la ko'om yese.
35 Nẽr-sɛka n yẽ bõn-bãna la n tɔgrɩ pa'ala ya. La a
kaseto la de la sɩra, la a mi tɩ ẽŋa tɔgrɩ la sɩra, tɩ yãma
mẽ wʋn bɔ sɩra.
36 Yel-bãna ẽŋɛ tɩ Nawẽnnɛ gõŋɔ n gʋlsɛ se'em na n
ẽŋɛ. La yetɩ: «A kõbrɛ baa ayɩla kãn kɔ'ɔgɛ.» 37 La ken
gʋlsɛ yetɩ: «Ba wʋn bɩsɛ sɛka tɩ ba lʋ la.»

Azezi laarɛ
(Amatie 27:57-61, Amarkɩ 15:42-47, Aluki 23:50-56)

38 Bɛla poorʋm tɩ Arimate bʋraa Azozɛfʋ n daan de
Azezi karẽnbia dee sʋgra, ẽn zotɩ Zifdõma nẽŋadõma
la ĩyã, daan sẽŋɛ ka sose Apilatɩ sore tɩ a dɩkɛ Azezi
kũm na, tɩ Apilatɩ sakɛ, tɩ Azozɛfʋ sẽŋɛ ka dɩkɛ kũm na.
39 Tɩ Anikodɛm, sɛka n daan sẽŋɛ Azezi zẽ'am yʋ'ʋŋɔ la
po doose Azozɛfʋ. A tarɩ la bõnɔ yʋ'ʋra n de miiri, la
alowe n lagɩm taaba gãŋɛ wʋ kilo pitã tɩ ba yũuŋo ãna
sõŋa wa'am. 40 Tɩ ba dɩkɛ Azezi kũm na, ẽŋɛ bõnɔ na n
tarɩ yũuŋo la ẽŋɛ, vile ẽ na tãna wʋ Zifdõma n ẽn ɩta
ba kũm se'em na.
41 La gaarɛ n daan boe zẽ'e-sɛka tɩ ba daan ka Azezi
dɔ-puurŋa la zuo la, la yɔ-paalɛ n tũ tãmpĩa ĩyã n daan
boe mĩ tɩ ba nãn ka laagɛ nẽra a pʋam. 42 La beere n
wʋn wiige vo'osgo daarɛ la, la yɔɔgɔ la n daan lɛm na
ĩyã, ba daan laagɛ Azezi kũm na bilam.

Azezi vo'ore
(Amatie 28:1-8, Amarkɩ 16:1-8, Aluki 24:1-12)

20 Lasrɩ daarɛ bulika yʋ'ʋŋɔ yʋ'ʋŋɔ, tɩ Amaari n
ze'ele Magdala sẽŋɛ yɔɔm na. Ẽn paagɛ la, a yẽ tɩ
kugre la bilge mɛ dee basɛ yɔɔgɔ la nõorɛ. 2 Tɩ a zoe
sẽŋɛ Asimõ-pɩyɛɛrɩ la karẽnbi-sɛka tɩ Azezi nõŋɛ la
zẽ'am, ka yele ba yetɩ: «Ba dɩkɛ Zuudãana la yɔɔgɔ la
pʋam yese mɛ, tõma ka mi ban bĩŋe ẽ zẽ'e-sɛka.»
3 Tɩ Apɩyɛɛrɩ la karẽnbia ayɩla la yese wɛ'ɛsa yɔɔm na.
4 Bãma bayi daan lagɩm zɔta mɛ wɛ'ɛsa, tɩ karẽnbia
ayẽma la zoe gãŋɛ Apɩyɛɛrɩ dẽŋɛ paagɛ yɔɔm na,
5 veese bɩsɛ, yẽ tãna la n gã mĩ, dee ka kẽ. 6 Tɩ Asimõ-
pɩyɛɛrɩ daan paam poorʋm wa kẽ yɔɔgɔ la pʋam, yẽ
tãna la n gã mĩ. 7 La tãn-sɛka tɩ ba daan dɩkɛ vile Azezi
zuugo la gã mĩ mɛ, la a ka naagɛ la tãna basɛba la, a
kilim mɛ gã ayẽma. 8 Tɩ karẽnbia ayẽma la n dẽŋɛ
paagɛ la, mẽ kẽ yɔɔgɔ la pʋam, yẽ bõn-sɛba n boe mĩ
na, la a bɔ sɩra mɛ. 9 La karẽnbiisi la daan nãn ka wõm
Nawẽnnɛ gõŋɔ n yetɩ, dẽnɩ tɩ Azezi ki dee vo'oge la
võorɛ. 10 Tɩ karẽnbiisi bayi la daan lebe kule ba yiɛ.

Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ Amaari n ze'ele Magdala
(Amatie 28:9-10, Amarkɩ 16:9-11)

11 La Amaari daan ze la yɔɔgɔ la nõorʋm yẽŋa kɛlla. A
daan kellɩ mɛ dee veese tɩ a bɩsɛ yɔɔgɔ la pʋam, 12 yẽ
malɛkadõma bayi n yɛ fu-pɛɛlsɩ zẽa zẽ'e-sɛka tɩ ba
daan bĩŋe Azezi kũm na. Ayɩla zĩ la a zuugo bɔba, tɩ
ayɩla zẽa a nãma bɔba. 13 Tɩ malɛkadõma la yele ẽ yetɩ:
«Pɔka, bẽm n ẽŋɛ tɩ fõn kɛlla?» Tɩ a lerge ba yetɩ: «Ba
dɩkɛ la mam Zuudãana, tɩ mam ka mina ban bĩŋe ẽ
zẽ'e-sɛka.»
14 Ẽn tɔgɛ bɛla la, dee gelge yẽ Azezi n ze, la a ka
bãŋɛ tɩ la de la ẽŋa. 15 Tɩ Azezi soke ẽ yetɩ: «Pɔka, bẽm
tɩ fõn kɛlla? Ãne tɩ fõn eerɩ?» Tɩ a tẽ'esɛ tɩ a de la gaarɛ
la dãana, yele ẽ yetɩ: «M kẽema, la sãn dɛna la fõn dɩkɛ
ẽ, yele ma fõn bĩŋe ẽ zẽ'a tɩ m sẽŋɛ ka dɩkɛ ẽ.» 16 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Amaari.» Tɩ Amaari gelge tɔgɛ la
Ebre yetɩ: «Rabuni.» A võorɛ de la karẽnsãama. 17 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «Da kalʋm ma, mam nãn ka zom m
Sɔ la zẽ'am. Sẽŋɛ m sɔbiisi la zẽ'am ka yele ba yetɩ:
‹Mam zonnɩ na mam Sɔ Nawẽnnɛ n de yãma Sɔ, la yã-
ma Nawẽnnɛ na zẽ'am.› » 18 Tɩ Amaari n ze'ele Magdala
sẽŋɛ ka yele karẽnbiisi la yetɩ, ẽŋa yẽ Zuudãana la, dee
yele ba Azezi n yele ẽŋa se'em.

Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi
(Amatie 28:16-20, Amarkɩ 16:14-18, Aluki 24:36-49)

19 La daar-ẽŋa daan de la Lasrɩ daarɛ wẽnsobre, tɩ
Azezi karẽnbiisi la bɔna deem, la ba daan yʋ de-sɛka tɩ
ba boe a pʋam na kʋlɩnsɩ mɛ, se'ere n soe la, ba daan
zotɩ la Zifdõma nẽŋadõma. Tɩ Azezi wa'am wa ze'ele ba
tẽŋasʋka yele ba yetɩ: «Sũ-mã'asʋm wʋn bɔna la ya.»
20 Azezi n yele ba bɛla la, a pa'alɛ ba la a nu'usi, la a lʋ-
grɛ la. La karẽnbiisi la n daan yẽ Zuudãana Azezi la, ba
sũure ẽŋɛ yẽlʋm mɛ zozo'e. 21 Tɩ Azezi le yele ba yetɩ:
«Sũ-mã'asʋm wʋn bɔna la ya. Mam mẽ tõnnɩ ya, wʋ
mam Sɔ la n tõm mam se'em na.» 22 Ẽn yele bɛla la,
dee fʋʋsɛ ẽŋɛ ba zuo, yele ba yetɩ: «To'oge ya Nawẽn-
nɛ Sɩa. 23 Nẽr-sɛka woo tɩ ya basɛ a tõon-be'ero taalɛ, a
tõon-be'ero taalɛ ka le bɔna a zuo. La nẽr-sɛka woo tɩ
ya zagsɛ ka basɛ a tõon-be'ero taalɛ, a tõon-be'ero
taalɛ ken bɔna la a zuo.»

Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ Atoma tɩ ẽŋa sɩrɩ vo'oge mɛ

24 Atoma n de Azezi karẽnbiisi pia la ayi la nẽra ayɩla
tɩ ba wi'iri tɩ «Lɩɩba» la, daan ka boe ba zẽ'am Azezi n
daan wa'am mĩ na. 25 Tɩ karẽnbiisi basɛba la yele ẽ yetɩ:
«Tõma yẽ Zuudãana la.» Tɩ a yele ba yetɩ: «Mam sãn ka
yẽ kʋʋsa la tɩ ba ka a nu'usi, la yisa dɩkɛ m nu'ubiire
kalʋm ba, la mam sãn ka kalʋm a lʋgrɛ la, mam kãn
malɩn bɔ sɩra.»

26 La bɛla poorʋm dabsa anii daarɛ, tɩ karẽnbiisi la
daan le lagsɛ taaba deego la pʋam, tɩ Atoma bɔna la
ba lɛ. La kʋlɩnsɩ la daan yʋ mɛ, tɩ Azezi wa'am wa ze'ele
ba tẽŋasʋka yele ba yetɩ: «Sũ-mã'asʋm wʋn bɔna la
ya.» 27 Dee yele Atoma yetɩ: «Dɩkɛ fʋ nu'ubiire kalʋm
mam nu'usi la, dee tẽegɛ fʋ nu'ugo kalʋm mam lʋgrɛ
la bɩsɛ. Da kãn sẽ'ena, bɔ sɩra.» 28 Tɩ Atoma lerge ẽ yetɩ:
«Fʋ de la mam Zuudãana la mam Nawẽnnɛ.» 29 Tɩ
Azezi yele ẽ yetɩ: «La de la fõn yẽ mam na ĩyã tɩ fʋ bɔ
sɩra? Sɛba n ka yẽ dee bɔ'ɔra sɩra la tarɩ zu-yẽlʋm.»

Bõn-sɛka n soe tɩ gõŋɔ wã gʋlsɛ

30 Azezi daan tõm tõon-yãlma basɛba mɛ zozo'e a
karẽnbiisi la zẽ'am, n ka gʋlsɛ ẽŋɛ gõn-ẽna wã pʋam.
31 La bõn-bãna wã gʋlsɛ tɩ ya bɔ la sɩra tɩ Azezi n de
Krisi, Nawẽnnɛ Dayʋa la, tɩ ya sãn bɔ ẽ sɩra, ya wʋn yẽ
yõvore a yʋ'ʋrɛ ĩyã.

Azezi dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi Tiberiadɩ mõgrɛ nõorʋm

21 La bɛla poorʋm Azezi le dɩkɛ a mẽŋa mɛ pa'alɛ a
karẽnbiisi la Tiberiadɩ mõgrɛ nõorʋm. Ẽn pa'alɛ
ba a mẽŋa se'em n wãna: 2 Asimõ-pɩyɛɛrɩ, la Atoma tɩ
ba wi'iri tɩ lɩɩba la, la Anatanayɛlɩ n ze'ele Kana n boe
Galile so'olʋm, la Azebede kɔma, la Azezi karẽnbiisi
basɛba bayi n daan lagɩm bɔna la taaba. 3 Tɩ Asimõ-
pɩyɛɛrɩ yele ba yetɩ: «Mam we'esɩ tɩ m ka yõgɛ la zũ-
ma.» Tɩ basɛba la yele ẽ yetɩ: «Tõma mẽ wʋn doose la
fʋ sẽŋɛ.» Tɩ ba yese ka kẽ õorŋɔ sẽŋɛ. La yʋ'ʋŋ-ẽŋa ba
ka yõkɛ sɛla sɛla.
4 Tɩ beere bɔna mĩ yɩlɩŋra, tɩ Azezi zɛ mõgrɛ la
nõorʋm, tɩ a karẽnbiisi la ka bãŋɛ tɩ la de la ẽŋa. 5 Tɩ
Azezi soke ba yetɩ: «M kɔma, yãma tarɩ zũma?» Tɩ ba
lerge ẽ yetɩ: «Ayɛɩ.» 6 Tɩ a yele ba yetɩ: «Lobe-ya yʋka la
õorŋɔ la zʋʋgɔ bɔba, tɩ ya wʋn yõgɛ zũma.» Tɩ ba lobe
ba yʋka la, yõgɛ zũma zo'oge ka tãna wʋn ve'ege ẽŋɛ
õorŋɔ la pʋam. 7 Tɩ karẽnbi-sɛka tɩ Azezi nõŋɛ la yele
Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «La de la Zuudãana la.» La Apɩyɛɛrɩ n
wõm tɩ a de la Zuudãana la, tɩ a dɩkɛ a fuugo yɛ, ẽkɛ lui
ko'om pʋam dɔɔra.
8 Tɩ karẽnbiisi basɛba n daan boe õorŋɔ la pʋam na
vɛ'ɛra yʋka la n pɩrɛ la zũma la sẽna, ba daan ka zãagɛ
la doone, la daan masɛ wʋ kãntɩɩsɩ kɔbsyi. 9 La ban
dooge doone na, ba yẽ la bugsãana n diti, tɩ zũma dɔ-
ga ba zuo, la borborɩ. 10 Tɩ Azezi yele ba yetɩ: «Looge-
ya zũn-sɛba tɩ ya yõgɛ lɛɛlɛ la basɛba wa'am.» 11 Tɩ
Asimõ-pɩyɛɛrɩ kẽ õorŋɔ la pʋam ve'ege yʋka la n pɩrɛ
la zũma la dooge. Zũn-kãra kɔbga la pinuu la atã n
daan boe a pʋam. La baa la zũma la n daan zo'oge
bɛla la, yʋka la ka ãagɛ. 12 Tɩ Azezi yele ba yetɩ:
«Wa'am-ya wa di.» La karẽnbiisi la nẽra baa ayɩla daan
ka saagɛ soke ẽ yetɩ: «Fõn de la ãne?» Se'ere n soe la,
ba daan bãŋɛ tɩ a de la Zuudãana la. 13 Tɩ Azezi paagɛ
dɩkɛ borborɩ la pʋɩ ba, dee dɩkɛ zũma la bɔ ba, tɩ ba di.
14 Azezi n daan vo'oge la, nõorɛ atã n bɛla tɩ a dɩkɛ a
mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi la.

Azezi tɔgrɩ la Apɩyɛɛrɩ

15 Ban daan di kɩ'ɩlɩm na, tɩ Azezi soke Asimõ-pɩyɛɛrɩ
yetɩ: «Asimõ, Azã bia, fõn nõŋɛ mam gãnna bãna n
nõŋɛ mam se'em na?» Tɩ a lerge ẽ yetɩ: «Ẽe! Zuudãana,
fõn mi tɩ mam nõŋɛ fõn mɛ.» Tɩ Azezi yele ẽ yetɩ:
«Gu'ura m pebilsi.» 16 Tɩ Azezi le soke ẽ nõorɛ bʋyi yetɩ:
«Asimõ, Azã bia, fõn nõŋɛ mam?» Tɩ a lerge ẽ yetɩ: «Ẽe!
Zuudãana, fõn mi tɩ mam nõŋɛ fõn mɛ.» Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Bɩsra m piisi.» 17 Tɩ Azezi le soke ẽ nõorɛ atã yetɩ:
«Asimõ, Azã bia, fõn nõŋɛ mam?» Tɩ Apɩyɛɛrɩ sũure
daan sã'am, ẽn soke ẽ nõorɛ atã yetɩ: «Fõn nõŋɛ mam
mɛ bɩɩ» la. Tɩ a lerge ẽ yetɩ: «Zuudãana, fõn mi sɛla
wuu mɛ, fõn mi tɩ mam nõŋɛ fõn mɛ.» Tɩ Azezi yele ẽ
yetɩ: «Gu'ura m piisi la. 18 Mam yetɩ fʋ la sɩra sɩra, tɩ fõn
daan de budib-paalga la, fʋ daan lʋtɩ fʋ sagãnnɛ mɛ
sẽnna fõn boorɩ zẽ'a, la fʋ sãn wa kʋrgɛ, fʋ wʋn zẽkɛ
fʋ nu'usi tɩ nẽra lʋ fʋ sagãnnɛ, dee tarɩ fʋ sẽŋɛ zẽ'e-sɛ-
ka tɩ fʋ ka boorɩ.»
19 Azezi daan yele bɛla pa'alɛ la kũm sɛka buuri tɩ
Apɩyɛɛrɩ wʋn ki tɩ la nã'asɛ Nawẽnnɛ. La ẽn yele bɛla
la, a yele ẽ yetɩ: «Dɔla mam!»

Karẽnbi-sɛka tɩ Azezi nõŋɛ la yelle

20 La Apɩyɛɛrɩ gelge mɛ yẽ karẽnbi-sɛka tɩ Azezi nõŋɛ
la n dolɩ ba poore. La de la karẽnbi-ẽŋa n daan dente
Azezi dia la wakatɛ, soke ẽ yetɩ: «Zuudãana, la de la
ãne n yetɩ a pa'alɛ tɩ ba yõkɛ fõn?» 21 Apɩyɛɛrɩ n yẽ ẽ
na, tɩ a soke Azezi yetɩ: «Zuudãana, dee ẽna wã, bẽm n
wʋn ẽŋɛ ẽ?» 22 Tɩ Azezi lerge ẽ yetɩ: «Mam sãn bɔɔra tɩ
a vɔa, halɩ tɩ mam wa leme wa'am, bẽm n pakɛ fõn?
Fõn wen dɔla mam.» 23 Tɩ yetɔg-ẽna wã saagɛ sɔbiisi la
zẽ'am tɩ karẽnbi-ẽŋa kãn ki. La Azezi ka yele tɩ a kãn ki,
a yetɩ: «Mam sãn bɔɔra tɩ a vɔa halɩ tɩ mam wa leme
wa'am, bẽm n pakɛ fõn?» 24 La de la karẽnbi-ẽŋa n bɔ
bõn-bãna kaseto, la ẽŋa n gʋlsɛ ba. La tõma mi tɩ a
kaseto la de la sɩra.
25 La Azezi daan ẽŋɛ yɛla basɛba zozo'e mɛ. Ba sãn
yetɩ ba gʋlsɛ nɩ ba wuu ayɩla-yɩla, mam tẽ'esɛ tɩ zẽ'a
kãn bɔna dũnia zuo n wʋn to'oge gõnnɔ na tɩ ba wʋn
gʋlsɛ nɩ na.

Tõoma

Bilgre

Tõoma gõŋɔ wã de la Aluki gõŋɔ bʋyi dãana tɩ a gʋlsɛ.
Aluki yʋʋn dolɩ la Apolɩ tõnna Nawẽnnɛ tõoma (Tõoma 16:10).
A pɔspɔsɩ gõŋɔ n de Azezi kõ-yẽlga la pa'alɛ la Azezi n yʋʋn boe dũnia zuo ẽŋɛ se'em. Tõoma Gõŋɔ wã tɔgrɩ tɩ Azezi zom na Nawẽnnɛ yire, tɩ a karẽnbiisi ka le yẽ ẽ. La Azezi tõm na Nawẽnnɛ Sɩa tɩ a wa'am wa bɔna la ba lɛ. Azezi yãŋa boe la ba lɛ la Nawẽnnɛ Sɩa. Sɩa la n bɔ'ɔrɩ ba pãŋa tɩ ba saara dũnia zẽ'a woo mõola Azezi kõ-yẽlga la.
Tõoma gõŋɔ wã pa'alɛ tɩ Pãntekɔtɩ daarɛ tɩ Nawẽnnɛ Sɩa wa'am Azezi karẽnbiisi la zuo la pãŋa, botɩ Azezi nẽrba la zɔ'ɔra Zerizalɛm pa'asra (sapɩtrɩ 1 - 7), saagɛ paagɛ Zude, la Samaari tẽnsɩ wuu (sapɩtrɩ 8 - 12).
Gõŋɔ wã pa'alɛ tɩ Apolɩ, la Azezi karẽnbiisi basɛba n yãŋa mõolɛ sẽŋɛ ka paagɛ tẽn-sɛba n kaagɛ ko-kãtɛ tɩ ba wi'iri tɩ Mediterane, tole ka paagɛ Rom n de tẽn-kãtɛ, tɩ bu-zãŋsɩ mẽ bɔ Azezi sɩra, yẽ Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa (sapɩtrɩ 13 - 28).
Azezi nẽrba la yʋʋn yẽ toogo, la nãmsgɔ mɛ zozo'e. Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa la sõŋɛ ba, pa'alɛ ba ban wʋn ẽŋɛ se'em, dee tẽegɛ ba Azezi n de nẽr-sɛka, ẽn ẽŋɛ se'em, la ẽn yele se'em.
Bõn-sɛba wuu n gʋlsɛ gõŋɔ wã pʋam na yetɩ Nawẽnnɛ nẽrba la masɛ mɛ tɩ ba mõolɛ Azezi-krisi kõ-yẽlga la tɩ la paagɛ dũnia so'olʋm wuu.

1 Ateofili, mam pɔspɔsɩ gõŋɔ la pʋam mam tɔgɛ
pa'alɛ fõn Azezi n daan pɔsɛ tõm se'em, dee pa'alɛ
nẽrba se'em wuu halɩ 2 ka paagɛ daar-sɛka tɩ Nawẽnnɛ
tarɩ ẽ zom a yire la mɛ. La ẽn daan nãn ka zom Nawẽn-
nɛ yire la, a daan tarɩ la Nawẽnnɛ Sɩa la pãŋa pa'ala
Tõntõnɩba tɩ a looge la, bãma n wʋn tõnna se'em.
3 Azezi kũm na poorʋm, dabsa pinaasɩ pʋam tɩ a dɩkɛ
a mẽŋa pa'alɛ a Tõntõnɩba, tõm tõon-yãlma zozo'e n
pa'alɩ tɩ ẽŋa vo'oge mɛ, dee tɔgɛ Nawẽnnɛ so'olʋm yɛla
pa'alɛ ba. 4 La ban lagsɛ bɔna la ẽ na, tɩ a bɔ ba nõorɛ
yetɩ: «Da yese-ya Zerizalɛm tẽŋa pʋam, gu'ura-ya bõn-
sɛka tɩ mam Sɔ daan bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ ya, tɩ mam yele
ya la. 5 Se'ere n soe la, Azã daan misri ya la ko'om
pʋam, la, la kãn yuuge dee tɩ Nawẽnnɛ mise ya a Sɩa
pʋam.»

Azezi zom Nawẽnnɛ yire

6 La Tõntõnɩba la n lagsɛ taaba la, soke Azezi mɛ yetɩ:
«Zuudãana, la de la lɛɛlɛ wã tɩ fõn wʋn to'oge Ɩsrayɛlɩ
dõma na'am le bɔ ba bɩɩ?» 7 Tɩ Azezi lerge ba yetɩ: «La
ka de ya bãŋɛ wakatɛ la dabs-sɛba tɩ mam Sɔ Nawẽnnɛ
looge la a mẽŋa pãŋa. 8 La Nawẽnnɛ Sɩa wʋn wa'am ya
zuo, wa bɔ ya pãŋa. La ya wʋn dɛna mam kaset-dõma
pa'alɛ mam yɛla Zerizalɛm, la Zude, la Samaari tẽn-
sʋm, halɩ ka paagɛ dũnia tɛka wuu.» 9 Ẽŋa n tɔgɛ bɛla
ba'asɛ la, dee zɔnna Nawẽnnɛ yire, tɩ ba bɩsra ẽ, tɩ
wara lile ẽ.
10 La ẽn zonnɩ na, ba ken bɩsra la saazuum zĩi, tɩ
bʋraasɩ bayi yɛ fu-pɛɛlsɩ darɛ wa'am wa zɛ ba zẽ'am,
11 dee soke ba yetɩ: «Galile nẽrba, bẽm tɩ yãma zɛ bɩsra
saazuum? Azezi n yese ya zẽ'am wɛ Nawẽnnɛ yire wã,
a wʋn le leme wʋ yãma n yẽ ẽ tɩ a wɛ'ɛsa se'em wã.»

Nẽr-sɛka n wʋn sɔɔgɛ Azudaasɩ zẽ'a

12 La Azezi Tõntõnɩba la daan boe la Oliivi tãŋa zuo,
yãŋa ze'ele bilam lɛbra Zerizalɛm. Tãŋa la, la Zerizalɛm
ka zãagɛ gãŋɛ kilomẽtrɩ ayɩla. 13 La ban paagɛ Zeriza-
lɛm tẽŋam na, ba zom na saazuum deego tɩ ba ẽn bɔ-
na mĩ na pʋam. La sɛba n daan boe mĩ na de la
Apɩyɛɛrɩ, la Azã, la Azakɩ, la A'ãndre, la Afilipi, la Atoma,
la Abatelemi, la Amatie, la Azakɩ n de Alfe bia, la Asimõ
sɛka n daan de Zelɔtɩ nẽra, la Azakɩ bia Azudaasɩ. 14 Bã-
ma wuu la pɔgsɩ, la Azezi ma Amaari, la Azezi yɩbsɩ n
daan ẽn lagsɛ taaba pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ la pʋtẽ'erɛ ayɩla
wakatɛ wuu.
15 La daarɛ ayɩla, sɛba n bɔ Azezi sɩra la daan lagsɛ
mɛ, ba kãllɛ daan de wʋ kɔbga la pisyi. Tɩ Apɩyɛɛrɩ isge
ze'ele ba tẽŋasʋka yetɩ: 16 «M sɔbiisi, la sãn dɛna Azu-
daasɩ n pa'alɛ nẽrba sore tɩ ba yõkɛ Azezi la, Nawẽnnɛ
Sɩa yʋʋn dẽŋɛ botɩ naba Adavidi tɔgɛ a yelle mɛ halɩ
kʋrʋm kʋrʋm. Bõn-sɛka n ẽŋɛ la masɛ la Nawẽnnɛ
yetɔga n yʋʋn tɔgɛ se'em na. 17 Azudaasɩ, a daan de la
tõma nẽra ayɩla, Nawẽnnɛ n daan looge ẽ tɩ a tõnna a
tõoma.»

18 (La ẽn daan tõm be'em na tɩ ba yɔ ẽ, tɩ a da va'am
la a tõon-be'ero la yɔɔrɔ, lui aliko, tɩ a pʋʋrɛ pusge, tɩ a
yõorɔ wuu yurge. 19 Zerizalɛm tẽŋa nẽrba wuu wõm
bɛla mɛ, tɩ ba wi'ira va'am na yʋ'ʋrɛ la ba tẽŋa yetɔga
yetɩ «Akeldama». A võorɛ de la zɩɩm va'am.) 20 Apɩyɛɛrɩ
ken tɔgɛ yetɩ: «La gʋlsɛ Nawẽnnɛ yõoma gõŋɔ pʋam
yetɩ:
‹A yire wʋn lebge daboogo,
tɩ nẽra nẽra da le kẽ'era mĩ.›
Dee ken gʋlsɛ yetɩ:
‹Nẽra wʋn sɔɔgɛ a zẽ'am tõm.›
21-22 Bɛla, dẽnɩ tɩ nẽra ayɩla pa'asɛ tõma Tõntõnɩba la
pʋam pa'alɛ Azezi vo'ore la sɩra. La masɛ tɩ nẽr-ẽŋa dɛ-
na la nẽr-sɛka n daan põn bɔna tɩ pʋam wakat-sɛka
wuu tɩ Zuudãana Azezi daan boe la tõma la, lan pĩ'ilum
la Azã n daan misri nẽrba ko'om pʋam na, wa paagɛ
wakat-sɛka tɩ Azezi daan yese tõma sʋkam zom
Nawẽnnɛ yire la.» 23 Tɩ ba bãm yetɩ nẽrba bayi. Ayɩla de
la Azozɛfʋ, tɩ ba wi'iri tɩ Abarsabasɩ, dee tɩ a yʋ'ʋrɛ ken
dɛna Azustusi. Tɩ ayẽma la mẽ yʋ'ʋrɛ dɛna Amatɩyasɩ.
24 Tɩ ba yãŋa pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ yetɩ: «Tɩ Zuudãana, fõn
mi nẽrsaalba wuu sũure. Pa'alɛ tɔ nẽrba bayi wã pʋam,
fõn looge nẽr-sɛka 25 tɩ a wʋn sɔɔgɛ Azudaasɩ zẽ'am
lagɩm na Tõntõnɩba la, tõm tõon-sɛka tɩ Azudaasɩ basɛ
dee sẽŋɛ lan masɛ tɩ a sẽŋɛ zẽ'am na.» 26 Ba pʋ'ʋsɛ
bɛla dee pɔsɛ mɛ, tɩ la yõkɛ Amatɩyasɩ, tɩ ba botɩ a
naagɛ la Tõntõnɩba pia la ayɩla la.

Nawẽnnɛ Sɩa wa'aŋɔ yelle

2 La Zifdõma kibsa yʋ'ʋrɛ n de Pãntekɔtɩ daarɛ n
daan paagɛ, tɩ Azezi karẽnbiisi wuu daan bɔna
zẽ'a ayɩla. 2 Tɩ voole darɛ ze'ele saazuum wa'am wʋ
kʋseb-kãtɛ wa pɩrɛ de-sɛka tɩ ba zĩ mĩ na. 3 Tɩ ba yẽ
sɛla n ãn wʋ bug-zɩlɩsɩ n pʋɩ ayɩla ayɩla zɔɔla ba nẽra
woo zuo. 4 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa daan wa'am ba wuu zẽ'am
la pãŋa, tɩ ba tɔgra bu-zãŋsɩ yetɔga, wʋ Sɩa la n bɔ ba
tɩ ba tɔgɛ se'em na.
5 La Zifdõma n daan dolɩ Nawẽnnɛ sore sõŋa n yese
dũnia so'olʋm wuu wa'am wa bɔna Zerizalɛm. 6 La nẽr-
ba la n daan wõm voole la, ba daan lagsɛ zo'oge mɛ, tɩ
la daan di'ige ba, se'ere n soe la, nẽra woo daan wõm
tɩ ba tɔgrɩ la a mẽŋa buuri yetɔga. 7 Tɩ ba palẽŋa ẽkɛ, tɩ
ba zɛ yɛrɩ, sɔkra taaba yetɩ: «Bɩsɛ-ya, nẽr-bãna wã wuu
n tɔgrɩ wã de la Galile dõma. 8 La, la ẽŋɛ la wãne tɩ tõ-
ma nẽra woo wõm tɩ ba tɔgra a buuri yetɔga? 9 Tõma
nẽrba basɛba yese la Partɩ, la Medi, la Elamɩ, la
Mezopotami tẽnsʋm, tɩ basɛba mẽ yese Zude, la Ka-
padɔsɩ, la Põ, la Azi tẽnsʋm, 10 tɩ basɛba mẽ yese Frizi,
la Pãnfili, la Ezipti, la Libi tẽnsɩ n lɛm Sirɛnɩ, tɩ basɛba
yese Rom tẽŋam. 11 Nẽrba la basɛba de la Zifdõma, la
basɛba dagɩ Zifdõma dee sakɛ dɔla lɔɔ tɩ Nawẽnnɛ bɔ
Zifdõma. Basɛba mẽ de la Krɛtɩ dõma, la Araabɩ dõma.
La baa bɛla wuu tõma wõm mɛ tɩ ba tɔgrɩ tõma buuri
yetɔga pa'ala tõon-kãra tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ.» 12 Tɩ ba
palẽŋa ẽkɛ, tɩ ba ka mina ba wʋn tẽ'esɛ se'em, yãŋa
sɔkra taaba yetɩ: «Yel-ẽna võorɛ de la bẽm?» 13 Tɩ basɛ-
ba la'ara ba yetɩ: «Nẽr-bãna wã yũ la dãam buge.»

Apɩyɛɛrɩ mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga

14 Tɩ Apɩyɛɛrɩ la a Tõntõn-taaba pia la ayɩla la ze'ele
saazuo, tɩ Apɩyɛɛrɩ tɔgɛ ke'enke'em yele nẽr-kʋʋŋɔ la
yetɩ: «Yãma Zifdõma, la yãma sɛba n boe Zerizalɛm wã
wuu, selse-ya mam n yetɩ m yele ya se'em wã, tɩ ya
tã'agɛ bãŋɛ yel-ẽna wã võorɛ. 15 Yãma n tẽ'esrɩ tɩ nẽrba
wã yũ la dãam buge la, la dagɩ bɛla, la nãn de la buli-
ka. 16 La bõn-ẽna n ɩtɩ wã de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa
Azʋwɛlɩ n yʋʋn yele se'em na n ɩtɩ.»
17 A yʋʋn yele tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Dũnia ba'asgɔ sãn lɛm,
mam wʋn basɛ tɩ m Sɩa sige nẽrsaalba buuri wuu zu-
to.
A wʋn botɩ ya dayɔɔsɩ la ya pɔyɔɔsɩ to'oge mam yetɔ-
ga tɔgɛ bɔ nẽrba.
Dee botɩ ya kɔmbɩ'ɩsɩ bɩsɛ yẽ yɛla wʋ zãasŋɔ la,
dee botɩ ya bõnkɛgsɩ zãasʋm.
18 Asɩra, wakat-ẽŋa mam wʋn basɛ tɩ m Sɩa la sige m
tõntõn-bʋraasɩ, la m tõntõn-pɔgsɩ zuto,
tɩ ba to'oge mam yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba.
19 Mam wʋn botɩ bõn-yãlma ẽŋɛ saazuum,
dee botɩ yel-kɩrsɩ n pa'alɩ mam pãŋa ẽŋɛ tẽŋa zuo:
Zɩɩm, la bugum, la bug-zũ'usi zozo'e n wʋn bɔna.
20 Wẽntulle wʋn wa lebge la lika,
tɩ wõrga mõ'ogɛ ãna wʋ zɩɩm na,
dee tɩ Zuudãana daarɛ n de na'am kãtɛ daarɛ paagɛ.
21 La nẽr-sɛka woo n wʋn wi Zuudãana yʋ'ʋrɛ sose tɩ
a fãagɛ ẽ, a wʋn yẽ fãarɛ.»
22 «Ɩsrayɛlɩ dõma, selse-ya mam n yetɩ m yele ya se'em
wã. La de la Azezi n de Nazarɛtɩ nẽra la yelle. Nawẽnnɛ
n looge ẽ bɔ ya, botɩ a tõm tõon-yãlma la yel-kɩrsɩ tɩ
tẽŋasʋka, wʋ yãma n põn mina se'em na, pa'alɛ tɩ ẽŋa
n tõm ẽ tɩ zẽ'am. 23 Nawẽnnɛ n yʋʋn põn tẽ'esɛ bɔɔra tɩ
a ẽŋɛ se'em na ĩyã, tɩ a dɩkɛ Azezi ẽŋɛ ya nu'usum, tɩ ya
botɩ nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ lɔɔ la yõkɛ ẽ tarɩ ka ka
lablɛ dɔ-puurŋa zuo kʋ. 24 Tɩ Nawẽnnɛ vo'oge ẽ, fãagɛ
ẽ kũm nãmsgɔ pʋam basɛ, kũm n ka tã'agɛ tara ẽ na
ĩyã. 25 Adavidi yʋʋn põn tɔgɛ a yelle yetɩ:
‹Mam yẽtɩ mam Zuudãana la mam nẽŋam mɛ daarɛ
woo.
A boe la mam zʋʋgɔ bɔba sõŋra mam tɩ sɛla kãn botɩ
mam bike.
26 Bɛla ĩyã mam tarɩ sũ-yẽlga mɛ,
dee tɔgra sũ-yẽlga yetɔga.
La baa mam wʋn ki,
mam tarɩ pʋtẽ'erɛ mɛ,
27 tɩ fõn Nawẽnnɛ kãn basɛ mam kɩ'ɩn-tẽŋam,
fõn kãn basɛ tɩ fʋ pʋpeelem dãana põ'ogɛ.

28 Fõn botι mam bãŋɛ yõvore sore mɛ.
Fõn wʋn wa botι mam yẽ sũ-yẽlga mɛ zozo'e fõn
nẽŋam.› »
29 «M sɔbiisi, basɛ-ya tι m tɔgɛ ya vẽelga vẽelga tι yaa-
ba naba Adavidi yelle. A yʋʋn ki mɛ, tι ba laagɛ ẽ. Tι a
yɔɔgɔ bɔna tι tẽŋasʋka kalam halι wa paam zĩna.
30 Adavidi yʋʋn de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa, la a bãŋɛ mɛ tι
Nawẽnnɛ bĩŋe la nõorɛ pɔι yetι, a wʋn wa botι a yιιsι
la nẽra ayιla le di na'am wʋ ẽn yʋʋn diti na'am se'em
na. 31 Adavidi dẽŋɛ yẽ Nawẽnnɛ n yetι a tõm se'em na
mɛ. Tι a tɔgɛ Krisi kũm vo'ore yelle yetι:
Nawẽnnɛ kãn basɛ ẽ kι'ιn-tẽŋam,
a kãn botι a ĩyã põ'ogɛ.»
32 Azezi ẽŋa n wãna tι Nawẽnnɛ vo'oge. Tι tõma waa
wuu dɛna kaset-dõma tɔgra a yelle bɔ'ɔra ya. 33 Nawẽn-
nɛ yãŋa zẽkɛ ẽ mɛ ka zĩ'ire a zʋʋgɔ bɔba, tι a to'oge a
Sɔ Nawẽnnɛ Sιa la tι a yʋʋn bĩŋe nõorɛ tι a wʋn bɔ tõ-
ma wuu la. Bõn-ẽŋa n wãna tι ya yẽtι dee wõnna lɛɛlɛ
wã. 34 La dagι Adavidi n yʋʋn zom Nawẽnnɛ yire. La a
mẽŋa yʋʋn yetι:
«Zuudãana Nawẽnnɛ yele mam Zuudãana yetι:
Zĩ'ire m zʋʋgɔ bɔba,
35 halι tι m botι fʋ bɛ'ɛba bɔna fʋ nãma tẽŋa.»
36 «Bɛla, Ιsrayɛlι buuri wuu masɛ mɛ tι ba bãŋɛ sιra
sιra tι Azezi tι ya daan ka lablɛ dɔ-puurŋa zuo kʋ la,
Nawẽnnɛ pa'alɛ ya tι ẽŋa n de Krisi, dee dɛna tι Zu-
udãana.»
37 Nẽrba la n daan wõm yetɔga wã la, la daan ba kẽ
ba sũure mɛ halι tι ba soke Apιyɛɛrι, la Tõntõnιba
basɛba la yetι: «Tι sɔbiisi, tι wʋn ẽŋɛ la wãne?» 38 Tι
Apιyɛɛrι lerge ba yetι: «Teege-ya yɛm basɛ tõon-
be'ero, tι ya nẽra woo botι ba mise ẽ ko'om pʋam la
Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ, tι Nawẽnnɛ basɛ ya tõon-be'ero taalɛ
dee bɔ ya a Sιa la. 39 Nawẽnnɛ n yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la,
de la yãma la ya kɔma, la sɛba wuu n boe zẽ'a n zãagɛ
tι tι Zuudãana Nawẽnnɛ wʋn wa wi ba a zẽ'am na ĩyã.»
40 Apιyɛɛrι daan tɔgɛ la yetɔga basɛba zozo'e pa'alɛ
ba sιra, dee sιgɛ ba yetι: «Basɛ-ya tι Nawẽnnɛ fãagɛ ya
zamãan-ẽna nẽr-bɛ'ɛsι la pʋam.» 41 Tι nẽrba la zozo'e
daan sakɛ Apιyɛɛrι yetɔga la, botι ba mise ba ko'om
pʋam. Nẽr-sɛba n daan pa'asɛ ba pʋam daar-ẽŋa masɛ
wʋ nẽr-tʋsatã. 42 La ba daan ba mõrgɛ botι Tõntõnιba
la zãsna ba mɛ, dee naagɛ taaba la pʋtẽ'erɛ ayιla,
lagsra dita la taaba, fiisra borborι dee pʋ'ʋsra Nawẽn-
nɛ.

Sɛba n bɔ Azezi sιra la vɔm n ãn se'em

43 La dabeem daan kẽ nẽrba la wuu mɛ, se'ere n soe
la, Azezi Tõntõnιba la tõm na tõon-yãlma la yel-kιrsι
zozo'e. 44 La nẽr-sɛba n daan bɔ Azezi sιra la wuu daan
lagιm taaba la nõorɛ ayιla, tι ba bõntarsõm lebge ba
wuu bõnɔ, 45 dee daan kɔɔsra ba lɔgrɔ la ba bõn-
tarsõm, pʋta bɔ'ɔra nẽr-sɛba wuu n bɔɔra sõŋrɛ se'em
na. 46 La daarɛ woo ba ẽn lagsra Wẽnde-kãtʋm na mɛ,
la taaba yiɛ, dita dee fiisra borborι, tara sũ-yẽlga la
yɛm ayιla, 47 pẽgra Nawẽnnɛ, dee yẽta yel-sõnnɛ nẽrba
wuu zẽ'am. La daarɛ woo Zuudãana botι nẽrba n yẽta
fãarɛ pa'asra sɛba n bɔ ẽ sιra la pʋam.

Kɔɔrŋɔ yẽ ĩmã'asʋm

3 Daarɛ ayιla zaanõorɛ karf-atã, tι Apιyɛɛrι la Azã
dɔla taaba wɛ Wẽnde-kãtʋm na, wakat-sɛka tι nẽr-
ba ẽn sẽnna pʋ'ʋsra la. 2 La bʋraa n boe tι ba dɔgɛ ẽ tι
a dɛna kɔɔrŋɔ. La daarɛ woo ba ẽn tara ẽ sẽnna zĩ'ita la
Wẽnde-kãtɛ la nõ-sɛka tι ba wi'iri tι nõ-sõŋɔ la, tι a sɔs-
ra nẽr-sɛba n kẽ'erι Wẽnde-kãtɛ la pʋam na.
3 La kɔɔrŋɔ la n yẽ Apιyɛɛrι la Azã n boe mĩ tι ba kẽ
Wẽnde-kãtʋm na, tι a sose ba yetι, ba bɔ ẽ sɛla. 4 Tι ba
bιsra ẽ zĩĩ, tι Apιyɛɛrι yele ẽ yetι: «Bιsɛ tõma.» 5 Tι a
malιn bιsra ba, tẽ'esra tι ba wʋn bɔ ẽ sɛla. 6 Tι Apιyɛɛrι
yele ẽ yetι: «Mam ka tarι ligri wʋn bɔ fɔ. La sɛla tι mam
tarι la, mam wʋn bɔ fɔ. La Azezi-krisi n ze'ele Nazarɛtι
yʋ'ʋrɛ ĩyã, isge sẽnna.» 7 La Apιyɛɛrι gʋrɛ la a zʋʋgɔ
nu'ugo zẽkɛ ẽ tι a isge. Tι a nãma la zĩila keŋe bilam
mẽŋa, 8 tι a vaagɛ isge ze'ele saazuo, sẽnna dɔla ba
kẽ'era Wẽnde-kãtʋm na, ẽgra sisra, dee pẽgra Nawẽn-
nɛ.
9 Tι nẽrba la wuu yẽ ẽ tι a sẽnnι dee pẽgra Nawẽnnɛ.
10 Tι ba bãŋɛ tι la de la ẽŋa n ẽn zẽa Wẽnde-kãtɛ la nõ-
sõŋɔm na sɔsra. La ban yẽ sɛla n ẽŋɛ ẽ na, la di'ige ba
mɛ zozo'e.

Apιyɛɛrι mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga Wẽnde-kãtʋm

11 La nẽrba la n yẽ bʋra-sɛka n daan de kɔɔrŋɔ la n
dolι Apιyɛɛrι la Azã la, la di'ige ba wuu mɛ, tι ba zoe ka
lagsɛ taaba ba zẽ'am zẽ'e-sɛka yʋ'ʋrɛ n de «Asalomõ
võnana» na. 12 La Apιyɛɛrι n yẽ bɛla la, tι a soke nẽrba
la yetι: «Ιsrayɛlι dõma, bẽm tι bõn-ẽna wã di'ige ya? La
bẽm tι ya bιsra tõma, wʋ la de la tõma mẽŋa pãŋa, bιι
tõma n ba dɔla Nawẽnnɛ sõŋa la ĩyã tι tõma botι bʋra-
ẽna isge sẽnna? 13 La de la Nawẽnnɛ tι tι yaabdõma
Abraham, la A'izakι, la Azakɔbι yʋʋn pʋ'ʋsrι la, n zẽkɛ a
tõntõnna Azezi la yʋ'ʋrɛ. Ẽŋa tι ya daan yõkɛ sẽŋɛ ka
ẽŋɛ sɛba n soe pãŋa la nu'usum, tι baa gɔmna Apilatι
n daan boorι tι a basɛ ẽ na, ya daan zagsɛ mɛ a
nẽŋam. 14 La yan daan zagsɛ Azezi la, ya zagsɛ la
pʋpeelem dãana, la sιra dãana, dee daan bɔɔra tι Api-
latι basɛ nẽr-kʋʋra la bɔ ya. 15 Bɛla yãma botι ba kʋ la
yõvore dãana, ẽŋa tι Nawẽnnɛ vo'oge. Tõma daan yẽ
bõn-ẽna mɛ, tɔgra a yelle bɔ'ɔra ya. 16 La de la Azezi
yʋ'ʋrɛ n tarι pãŋa la ĩyã, la tõma n bɔ ẽ sιra la n botι
bʋra-ẽna tι yãma mi dee yẽ wã keŋe. La de la ẽn bɔ
Azezi sιra la n botι a yẽ ĩmã'asʋm sõŋa ya wuu nẽŋam
wã.
17 Tɔ. M sɔbiisi, mam bãŋɛ tι yan ka mi la ĩyã, tι yãma
la ya nẽŋadõma daan ẽŋɛ bɛla. 18 La bɛla pʋam tι

Nawẽnnɛ n yʋʋn põn dẽŋɛ botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba wuu tɔgɛ
yetɩ, dẽnɩ tɩ Krisi wa nãmsɛ la, ẽŋɛ. 19 Bɛla, teege-ya
yɛm basɛ tõon-be'ero, dee wa doose Nawẽnnɛ, tɩ a
wʋn basɛ ya tõon-be'ero taalɛ, 20 dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm, dee tõm Krisi tɩ a daan põn dẽŋɛ looge la bɔ
ya. Ẽŋa n de Azezi. 21 Dẽnɩ tɩ a bɔna Nawẽnnɛ yire halɩ
ka paagɛ wakat-sɛka tɩ sɛla wuu wʋn teege lebge paal-
sɩ, wʋ Nawẽnnɛ n yʋʋn põn botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba tɔgɛ
kʋrʋm kʋrʋm se'em na.
22 Bɛla tɩ Amoyisi yʋʋn yetɩ: ‹Ya Zuudãana Nawẽnnɛ
wʋn botɩ nẽra ayɩla ze'ele ya buuri pʋam dɛna a
nõtɔ'ɔsa bɔ yãma, wʋ ẽŋa n botɩ mam dɛna a nõtɔ'ɔsa
se'em na. Dẽnɩ tɩ ya selse bõn-sɛba wuu tɩ a wʋn tɔgɛ
bɔ ya la, 23 la nẽr-sɛka woo n ka selse Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-
ẽŋa, ba wʋn yese ẽ mɛ Nawẽnnɛ nẽrba tẽŋasʋka kʋ.›
24 Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, lan pĩ'ilum la Asãmwɛlɩ la sɛba
n tɔgɛ ẽŋa poorʋm na wuu, yʋʋn põn tɔgɛ dabs-bãna
yelle mɛ. 25 Yetɔg-sɛba tɩ Nawẽnnɛ botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba
yʋʋn tɔgɛ la de la yãma ĩyã, la ẽn yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la
tɩ yaabdõma la ken dɛna la yãma ĩyã. A yele Abraham
yetɩ: ‹Fʋ yɩɩsɩ la ĩyã tɩ mam wʋn ẽŋɛ dũnia buuri wuu
yel-sõnnɛ.› 26 Nawẽnnɛ looge a tõntõnna la, dẽŋɛ tõm
ẽ na ya zẽ'am tɩ a ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ botɩ ya nẽra woo
basɛ a tõon-be'ero.»

Apɩyɛɛrɩ la Azã ze sarɩyaditba nẽŋam

4 Apɩyɛɛrɩ la Azã ken tɔgra la nẽrba la lɛ, tɩ kãabgɔ
kẽma, la Wẽnde-kãtɛ gu'urba nẽŋadãana, la
Saduse dõma wa'am ba zẽ'am. 2 Tɩ ba sũure yĩige la
Tõntõnɩba la n zãsnɩ nẽrba la, dee mõola Azezi kũm
vo'ore yelle pa'ala tɩ nẽr-sɛba n ki la wʋn vo'oge mɛ na.
3 Tɩ ba yõgɛ ba ka yʋ, gu'ura tɩ beere wiige, se'ere n
soe la, wẽnnɛ daan sobe mɛ. 4 La nẽr-sɛba n daan
wõm Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la, ba zozo'e daan bɔ yetɔga la
sɩra mɛ. Ba kãllɛ daan de wʋ tʋsanuu.
5 La beere n wiige, tɩ Zifdõma nẽŋadõma, la kẽma, la
lɔɔ karẽnsãandõma lagsɛ taaba Zerizalɛm pʋam. 6 La
A'annɩ n de kãabgɔ kẽma nẽŋadãana, la Akayifu, la
Azã, la Alɛgsãndrɩ, la sɛba wuu n de kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana yir-dõma boe mĩ mɛ. 7 Tɩ ba botɩ ba tarɩ ba
wa'am wa ze'ele ba nẽŋam, tɩ ba soke ba yetɩ: «Ãne n
bɔ yãma pãŋa la nõorɛ tɩ yãma ɩta bõn-bãna?» 8 Tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa bɔ Apɩyɛɛrɩ pãŋa, tɩ a yele ba yetɩ: «Yãma
Ɩsrayɛlɩ nẽŋadõma, la kẽma, 9 yãma n sokrɩ tõma zĩna
daarɛ wã tõon-sõŋ-sɛka tɩ tõma ẽŋɛ bɔ kɔɔrŋɔ la yelle,
la bõn-sɛka n botɩ a yẽ ĩmã'asʋm na, 10 dẽnɩ tɩ ya wuu,
la Ɩsrayɛlɩ dõma wuu bãŋɛ tɩ la de la Azezi-krisi n ze'ele
Nazarɛtɩ yʋ'ʋrɛ ĩyã tɩ nẽra wã n ze ya nẽŋam wã tarɩ
ĩmã'asʋm. Ẽŋa tɩ ya daan ka lablɛ dɔ-puurŋa zuo kʋ, tɩ
Nawẽnnɛ vo'oge ẽ. 11 Ẽŋa ĩyã tɩ la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam tɔgɛ yetɩ:
‹Kug-sɛka tɩ yãma mẽtba zagsɛ la,
lebge la kugre n botɩ deego la tara pãŋa.›
12 Fãarɛ ka boe nẽra ayẽma zẽ'am, sãn dagna Azezi-
krisi mã'a n tã wʋn fãagɛ nẽrba dũnia zuo basɛ.»
13 Apɩyɛɛrɩ la Azã n yẽ bʋraanɛ tɔgra la, la di'ige nẽr-
ba la mɛ, ban mi tɩ ba nini ka yo'oge, dee tɩ ba dagna
gõn-mitba la, tɩ ba bãŋɛ tɩ ba daan boe la Azezi lɛ. 14 La
ban yẽ bʋraa la n yẽ ĩmã'asʋm zɛ ba zẽ'am na, ba ka
mi ban wʋn lerge se'em bɔ ba. 15 Tɩ ba yele ba sarɩya-
dia zẽ'am yetɩ ba yese. Tɩ ba yese. Dee tɩ ba bãm yele
taaba yetɩ: 16 «Tɩ wʋn ẽŋɛ nẽr-bãna la wãne? Nẽrba
wuu n boe Zerizalɛm wã mi mɛ tɩ bãma n ẽŋɛ yel-kɩrga
wã, tõma kãn tã'agɛ sɩ'ɩsɛ bõn-ẽna. 17 La tõma n wʋn
ẽŋɛ se'em tɩ ba tõoma la da le saagɛ sẽŋɛ nẽŋa, la de
la tɩ zɛbɛ ba yetɩ, ba da le tɔgɛ Azezi yelle bɔ nẽra
nẽra.» 18 Bɛla tɩ ba wi ba yetɩ, ba da le sakɛ tɩ ba tɔgɛ,
dee zãsʋm nẽrba Azezi yɛla.
19 La Apɩyɛɛrɩ la Azã lerge ba mɛ yetɩ: «Tẽ'esɛ-ya bɩsɛ,
la masɛ Nawẽnnɛ nẽŋam tɩ tõma sakɛ yãma nõorɛ
gãnna Nawẽnnɛ nõorɛ mɛ bɩɩ? 20 Tõma ka tã wʋn basɛ
ka tɔgɛ sɛla tɩ tõma yẽ dee wõm na.» 21 Tɩ ba le gɩ'ɩlɛ
ba, dee basɛ ba tɩ ba fõrgɛ. Ba ka yẽ ba wʋn ẽŋɛ se'em
botɩ ba sɩbgɛ ba, se'ere n soe la, nẽrba la wuu pẽgrɩ
Nawẽnnɛ bõn-sɛka tɩ ba ẽŋɛ la ĩyã mɛ. 22 Bʋraa la tɩ
yel-kɩrga la ẽŋɛ tɩ a yẽ ĩmã'asʋm na, gãŋɛ yʋʋma
pinaasɩ mɛ.

Sɛba n bɔ Azezi sɩra sose mɛ, tɩ Nawẽnnɛ bɔ ba bʋraanɛ

23 La ban basɛ ba la, Apɩyɛɛrɩ la Azã sẽŋɛ la ba taaba
zẽ'am ka tɔgɛ pa'alɛ ba kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la kẽ-
ma la n yele bãma se'em na wuu. 24 La ban wõm bɛla
la, tɩ ba naagɛ taaba pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ la yɛm ayɩla yetɩ:
«Zuudãana, fõn nãam saazuum la tẽŋa, la ko-kãtɛ, la
bõn-sɛba wuu n boe ba pʋam na. 25 Fõn yʋʋn botɩ tõ-
ma yaaba Adavidi n de fʋ tõntõnna la tɔgɛ la fʋ Sɩa
pãŋa yetɩ:
‹Bẽm n ẽŋɛ tɩ dũnia buuri wuu sũure yĩige,
tɩ nẽrba tẽ'esra tẽ'es-yaalsɩ?
26 Tɩ dũnia na'adõma mãasʋm zɛ,
tɩ tẽŋa la nẽŋadõma lagsɛ taaba
tɩ ba zɛbɛ la Zuudãana Nawẽnnɛ,
la Krisi tɩ a looge la?›
27 La de la sɩra tɩ A'erɔdɩ, la Apõnsɩ-pilatɩ, la bu-zãŋsɩ, la
Ɩsrayɛlɩ nẽrba lagsɛ taaba tẽn-ẽna wã pʋam zɛbɛ la fʋ
tõntõn-sõŋɔ Azezi tɩ fʋ looge la. 28 Bɛla ba ẽŋɛ la bõn-
sɛka tɩ fõn yʋʋn põn dẽŋɛ looge yɛm la fʋ pãŋa bɔɔra
tɩ la ẽŋɛ se'em na. 29 Tɩ Zuudãana, lɛɛlɛ wã bɩsɛ ban
zɛbrɩ tõma n de fʋ tõntõnɩba la se'em, bɛla ĩyã, bɔ tɩ
pãŋa tɩ tɩ mõolɛ fʋ kõ-yẽlga la bʋraanɛ. 30 La fʋ pãŋa,
botɩ sɛba n bẽ'erɩ yẽ ĩmã'asʋm, dee tɩ tõon-yãlma la
yel-kɩrsɩ ẽŋɛ, Azezi n de fʋ tõntõn-sõŋɔ la yʋ'ʋrɛ ĩyã.»
31 Ban pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ ba'asɛ la, zẽ'e-sɛka tɩ ba lagsɛ
la mĩim mɛ. Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ ba wuu pãŋa, tɩ ba tɔgɛ
Nawẽnnɛ yetɔga la bʋraanɛ.

Sɛba n bɔ Azezi sɩra la, pʋtɩ ban tarɩ sɛla wuu la taaba

32 Nẽr-kʋʋŋɔ la n daan bɔ Azezi sɩra la lagɩm tara la
yɛm ayɩla, la sũure ayɩla. Tɩ ba nẽra baa ayɩla ka yetɩ,
ẽŋa n tarɩ sɛla la de la ẽŋa mẽŋa mã'a bõnɔ, la de la ba
wuu bõnɔ. 33 La Tõntõnɩba la tɔgrɩ Zuudãana Azezi
kũm vo'ore yelle la pãŋa zozo'e, tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ
bɔna ba wuu zuo. 34-35 La sɛba n daan tarɩ deto bɩɩ vatɔ
la, koose ba mɛ tarɩ ligri la wa'am wa ẽŋɛ Tõntõnɩba la
nu'usum. Tɩ ba yãŋa ẽn pʋɩ bɔ nẽra woo ẽŋa n boorɩ
sõŋrɛ masɛ se'em. Tɩ nẽra baa ayɩla ka bɔna ba pʋam
tɩ sɛla pɔ'ɔgɛ ẽ.
36 La Azozɛfʋ n de Leviti nẽra n yese Sipri so'olʋm tɩ
Tõntõnɩba la sɩ a yʋ'ʋrɛ tɩ Abarnabasɩ. A yʋ'ʋrɛ la
võorɛ de la: «Nẽra n bɔ'ɔrɩ nẽrba bʋraanɛ». 37 Ẽŋa daan
koose la a va'am dɩkɛ ligri la tarɩ wa'am wa ẽŋɛ Tõn-
tõnɩba la nu'usum.

Ananiyasɩ la a pɔga Asafɩɩra yelle

5 Bʋraa n daan boe tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Ananiyasɩ, tɩ a
pɔga yʋ'ʋrɛ dɛna Asafɩɩra. Tɩ ba koose ba va'am,
2 tɩ a looge ligri la basɛba sʋgɛ, dee tarɩ lig-sɛba n
weege la tarɩ ka bɔ Azezi Tõntõnɩba la. La ẽn ẽŋɛ bɛla
la, a pɔga la mi mɛ. 3 Tɩ Apɩyɛɛrɩ soke ẽ yetɩ:
«Ananiyasɩ, bẽm tɩ Asũtãana kẽ fʋ sũurum, tɩ fʋ parɩm
bɔ Nawẽnnɛ Sɩa, looge fʋ va'am na tɩ fʋ koose la ligri
basɛba sʋgɛ? 4 Fõn nãn ka koose nɩ ẽ na, a de la fʋ
bõnɔ. Fõn koose la mẽ, fʋ tã wʋn ẽŋɛ fʋ yɛm n boorɩ
se'em mɛ. Bẽm n ẽŋɛ tɩ fõn tẽ'esɛ fʋ sũurum ẽŋɛ yel-ẽ-
na wã? Fʋ ka parɩm bɔ nẽrsaala, fʋ parɩm bɔ la Nawẽn-
nɛ.» 5 Ananiyasɩ n wõm yetɔg-ẽna la, a lui la tẽŋa ki. La
sɛba wuu n wõm bõn-ẽna la, dabeem n kẽ ba. 6 Tɩ
budib-paalsɩ isge dɩkɛ ẽ põbɛ, zɛ sẽŋɛ ka laagɛ.
7 Tɩ la ẽŋɛ fẽe masɛ wʋ karf-atã, tɩ a pɔga mẽ wa'am,
la a ka bãŋɛ bõn-sɛka n ẽŋɛ la. 8 Tɩ Apɩyɛɛrɩ soke ẽ yetɩ:
«Yele ma, yãma n koose ya va'am na, ligri la wuu n wã-
na bɩɩ?» Tɩ a lerge yetɩ: «Ẽe! Ba wuu n bɛla.» 9 Tɩ
Apɩyɛɛrɩ yele ẽ yetɩ: «Bẽm n ẽŋɛ tɩ ya ẽŋɛ nõorɛ ayɩla tɩ
ya makɛ Zuudãana Nawẽnnɛ Sɩa bɩsɛ? Bãŋɛ tɩ sɛba n
laagɛ fʋ sɩra la boe la zanõrʋm. Ba wʋn zɛ fʋ mẽ
yese.» 10 Tɩ pɔka la kɔ'ɔn lui tẽŋa ki Apɩyɛɛrɩ nẽŋam. Tɩ
budib-paalsɩ la kẽ'em wa yẽ tɩ a ki mɛ, tɩ ba dɩkɛ ẽ sẽŋɛ
ka laagɛ yɛglɛ a sɩra la. 11 Tɩ dabeem daan kẽ Azezi nẽr-
ba la wuu, la sɛba wuu n wõm bõn-ẽna la.

Azezi Tõntõnɩba la tõnnɩ la tõon-yãlma

12 Tɩ Azezi Tõntõnɩba la tõm tõon-yãlma, la yel-kɩrsɩ
zozo'e nẽrba la wuu sʋkam. Tɩ sɛba n bɔ Azezi sɩra la
lagsɛ taaba la yɛm ayɩla, zẽ'e-sɛka tɩ ba wi'iri tɩ «Asa-
lomõ võnana» la. 13 Tɩ sɛba n ka bɔ ẽ sɩra la ka sakɛ
lagɩm na ba, la nẽrba pẽgrɩ Azezi nẽrba la mɛ zozo'e.
14 La bʋraasɩ la pɔgsɩ zozo'e n daan bɔ'ɔrɩ Zuudãana
Azezi sɩra pa'asra a nẽr-kʋʋŋɔ la pʋam. 15 Halɩ tɩ nẽrba
tara bã'adõma sẽnna gã'ata sorɔɔrɔ zuto bõn-gã'ala
pʋam, tɩ Apɩyɛɛrɩ sãn wa dɔla bilam zẽ'a tɔlla, a yiny-
isŋa lile ba tɩ ba yẽ ĩmã'asʋm. 16 Tɩ nẽrba zozo'e yese
tẽn-sɛba n gilge Zerizalɛm na tarɩ bã'adõma, la sɛba tɩ
kʋlkã'arsɩ dolɩ ba wa'am. La ba wuu yẽ ĩmã'asʋm mɛ.

Azezi Tõntõnɩba nãmsgɔ yelle

17 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana, la sɛba n de Saduse
dõma n boe a zẽ'am na, daan isge ɩta sũure, 18 yõgɛ
Azezi Tõntõnɩba la kẽ'esɛ ba yʋ'a deego pʋam. 19 Tɩ
Nawẽnnɛ malɛka sẽŋɛ yʋ'ʋŋɔ ka yo'oge yʋ'a deego la
nõorɛ, tarɩ ba yese yẽŋa ka yele ba yetɩ: 20 «Sẽŋɛ-ya
Wẽnde-kãtʋm na ka tɔgɛ vɔm paalga wã yelle wuu bɔ
nẽrba la.» 21 Ban wõm bɛla la, tɩ ba sẽŋɛ ka kẽ Wẽnde-
kãtʋm na bewiine zãsna nẽrba.
Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana la, la sɛba n boe a zẽ'am
na, daan wi Zifdõma sarɩyaditba, la ba kẽma wuu tɩ ba
lagsɛ taaba. Tɩ ba tõm nẽrba yetɩ, ba sẽŋɛ yʋ'a deem
na ka tarɩ Tõntõnɩba la wa'am. 22 La ban tõm sɛba la n
paagɛ yʋ'a deem na, ba ka yẽ ba, leme wa yele ba yetɩ:
23 «Tõma n paagɛ la, tõma yẽ tɩ yʋ'a deego la kʋlɩnsɩ la
pagɛ mɛ sõŋa sõŋa, tɩ sɛba n gu'uri la zɛ deego la
nõam, tɩ tõma yo'oge ka yẽ nẽra nẽra.» 24 La Wẽnde-
kãtɛ gu'urba nẽŋadãana, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma la
n wõm yel-ẽna la, ba ze la yɛrɩ, tẽ'esra yel-ẽna n de yel-
sɛka. 25 Tɩ nẽra wa'am wa yele ba yetɩ: «Selse-ya, bʋra-
sɛba tɩ ya kẽ'esɛ yʋ'a deego pʋam na ze la Wẽnde-
kãtʋm na zãsna nẽrba.» 26 Tɩ Wẽnde-kãtɛ la gu'urba
nẽŋadãana, la a nẽrba sẽŋɛ ka yõgɛ ba wa'am, dee ka
le dãam ba, ba zotɩ mɛ tɩ nẽrba la wʋn lobe ba la kuga.
27 Ban tarɩ ba wa'am wa ze'ele ba nẽŋam na, kãabgɔ
kẽma nẽŋadãana la soke ba yetɩ: 28 «Tõma daan ka
yele ya yetɩ, ya da le zãsʋm nẽrba la nẽr-ẽna wã
yʋ'ʋrɛ? La bɩsɛ-ya yãma n ẽŋɛ se'em na, yãma zãsŋɔ
saagɛ Zerizalɛm wuu mɛ, dee bɔɔra tɩ ya dɩkɛ bʋra-ẽna
kũm taalɛ dɔglɛ tõma zuto.» 29 Tɩ Apɩyɛɛrɩ la a Tõntõn-
taaba la lerge ba yetɩ: «La masɛ mɛ tɩ tõma sakɛ
Nawẽnnɛ nõorɛ gãnna nẽrsaalba nõorɛ. 30 Nawẽnnɛ tɩ
tõma yaabdõma yʋʋn pʋ'ʋsrɩ la n vo'oge Azezi tɩ ya
daan ka lablɛ dɔ-puurŋa zuo kʋ la. 31 Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ
mɛ zĩ'ire a zʋʋgɔ bɔba, botɩ a dɛna nẽŋam dãana la
Fãagra bɔ Ɩsrayɛlɩ dõma sore tɩ ba teege yɛm basɛ
tõon-be'ero tɩ Nawẽnnɛ basɛ ba tõon-be'ero taalɛ.
32 Tõma de la bõn-bãna kaset-dõma, Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ
a tarɩ bɔ'ɔra nẽr-sɛba n sakrɩ ẽ na, mẽ de la kaset-
dãana.»
33 Ban wõm yetɔg-ẽna wã la, ba sũure yĩige mɛ halɩ tɩ
ba bɔɔra tɩ ba kʋ ba. 34 Tɩ bʋraa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Aga-
malɩyɛlɩ, a de la Farisi nẽra, a zãsnɩ la nẽrba Nawẽnnɛ
lɔɔ yɛla, a de la nẽra tɩ ba wuu nannɩ. Tɩ a isge ze'ele
nẽrba la n lagsɛ la tẽŋasʋka, bɔ nõorɛ yetɩ, ba yese
Tõntõnɩba la yẽŋa tɩ la ẽŋɛ fẽe. Tɩ ba yese ba. 35 Tɩ a
yele ba yetɩ: «Ɩsrayɛlɩ dõma, guuse ya mẽŋa la yãma n

yetɩ ya ẽŋɛ nẽr-bãna wã se'em na. 36 La ka yuuge tɩ
nẽra ayɩla yʊ'ʊrɛ n de Atedasɩ daan isge zẽkɛ a mẽŋa
yetɩ, ẽŋa de la nẽrzuo. Tɩ nẽrba n paagɛ wʊ nẽr-kɔb-
snaasɩ daan doose ẽ. Tɩ ba kʊ ẽ, tɩ nẽr-sɛba n daan
dolɩ ẽ na wuu wɩrgɛ. Tɩ la lebge zãŋa. 37 La bɛla
poorʊm, Azudaasɩ n yese Galile mẽ daan isge mɛ nẽr-
ba kãalgɔ wakatɛ, tɩ nẽrba basɛba dɔla ẽ. Tɩ ba kʊ ẽ, tɩ
nẽr-sɛba n daan dolɩ ẽ na mẽ wɩrgɛ. 38 Bɛla ĩyã, lɛɛlɛ wã
mam yetɩ ya mɛ tɩ ya basɛ nẽr-bãna, da kãn ẽŋɛ ba
sɛla sɛla. La sãn dɛna nẽrsaalba pʊtẽ'era, la ba tõoma,
la wʊn wa lebge zãŋa. 39 La, la sãn dɛna Nawẽnnɛ
bõnɔ, ya kãn tã'agɛ sã'am ba. Guuse-ya ya mẽŋa, tɩ ya
da wa yẽ tɩ ya zɛbrɩ la Nawẽnnɛ.» Tɩ ba sakɛ a yetɔga
la, 40 dee wi Tõntõnɩba la, tɩ ba wa'am. Tɩ ba botɩ ba wẽ
ba, dee yele ba yetɩ: «Da le tɔgɛ-ya Azezi yɛla bɔ nẽr-
ba.» Dee yãŋa basɛ ba yetɩ, ba fõrgɛ. 41 Tɩ Tõntõnɩba la
yese sarɩyadia zẽ'am na sũ-yẽlga, ban masɛ tɩ ba yẽ
nãmsgɔ Azezi ĩyã la. 42 La daarɛ woo ba boe la Wẽnde-
kãtʊm na, la ba yiɛ pʊam, ken zãsna nẽrba, dee mõola
Azezi kõ-yẽlga yetɩ, ẽŋa n de Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm.

Ba looge nẽrba bayopɔɩ tõoma ĩyã

6 La dabs-bãma wakatɛ karẽnbiisi la daan pa'asrɩ
mɛ zɔ'ɔra, tɩ Zifdõma sɛba n tɔgrɩ Grɛkɩ yetɔga la
daan yõnna la Zifdõma nẽr-sɛba n tɔgrɩ Ebre yetɔga la
yetɩ, ban sõŋrɩ nẽrba la dia daarɛ woo la, ba ka bɔ'ɔrɩ
bãma pɔkõpa la wʊ lan masɛ. 2 Bɛla ĩyã tɩ Tõntõnɩba
pia la ayi la wi karẽnbiisi la wuu, yele ba yetɩ: «La ka
masɛ tɩ tõma basɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga mõolgɔ dee pʊta
dia. 3 Bɛla tɩ sɔbiisi, bɩsɛ ya pʊam looge bʊraasɩ bay-
opɔɩ n de nẽr-sõma, dee dɛna yɛm dõma, tɩ Nawẽnnɛ
Sɩa bɔna la ba lɛ zozo'e, tɩ tɩ dɩkɛ tõon-ẽna wã ẽŋɛ ba
nu'usum. 4 Dee tɩ tõma wɩsgɛ tɩ mẽŋa la Nawẽnnɛ
pʊ'ʊsgɔ, la a yetɔga la mõolgɔ.» 5 Tɩ ban yele se'em na
daan ẽŋɛ nẽrba la wuu sũure yẽlʊm. Tɩ ba looge
A'etɩɛnɩ n bɔ Azezi sɩra zozo'e tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la ẽ
lɛ, la Afilipi, la Aprokɔɔrɩ, la Anikanɔɔrɩ, la Atimõ, la
Aparmɛnasɩ, la Anikolasɩ n yese Antɩyɔsɩ dee dɔla
Zifdõma pʊ'ʊsgɔ sore. 6 Tɩ ba tarɩ ba sẽŋɛ Tõntõnɩba la
zẽ'am, tɩ ba dɩkɛ ba nu'usi paglɛ ba zuto pʊ'ʊsɛ
Nawẽnnɛ bɔ ba.
7 La Nawẽnnɛ yetɔga la daan saarɩ zẽ'esɩ mɛ pa'asra,
tɩ karẽnbiisi la kãllɛ mẽ pa'asra Zerizalɛm pʊam zozo'e.
Tɩ kãabgɔ kẽma zozo'e daan bɔ'ɔra Azezi sɩra.

A'etɩɛnɩ yõkrɛ

8 La A'etɩɛnɩ n tarɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ la a pãŋa zo-
zo'e la, daan tõnnɩ la tõon-yãlma la yel-kɩrsɩ nẽrba
tẽŋasʊka. 9 Tɩ Zifdõma basɛba n daan de yamsɩ dee
yãŋa to'oge ba mẽŋa, tɩ ba wi'ira ba wẽndeego tɩ soe
m mẽŋa dõma wẽndeego, n yese Sirɛnɩ, la Alɛgsãndri,
la Zifdõma basɛba n yese Silisi, la Azi tẽnsɩ n wẽ'erɩ
nõke'ene la A'etɩɛnɩ. 10 La Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ'ɔrɩ A'etɩɛnɩ
yɛm tɩ a tɔgra, tɩ ba ka tã'agɛ lerge ẽ. 11 Tɩ ba ɛ nẽrba
botɩ ba dõrɛ ẽ yetɩ: «Tõma wõm tɩ a tɔgɛ la Amoyisi la
Nawẽnnɛ tɔg-be'ero.» 12 Ban ẽŋɛ bɛla la, ba botɩ nẽrba
la, la ba kẽma, la ba lɔɔ karẽnsãandõma la wuu sũure
isge mɛ, tɩ ba yõkɛ ẽ tarɩ sẽŋɛ sarɩyaditba zẽ'am, 13 dee
botɩ nẽrba parɩm bɔ ẽ yetɩ: «Bʊra-ẽna wã tɔgrɩ la
Wẽnde-kãtɛ la Nawẽnnɛ lɔɔ tɩ a bɔ Amoyisi la tɔg-
be'ero ka gɔ'ɔra. 14 Tõma wõm tɩ a yetɩ, Azezi n yese
Nazarɛtɩ la wʊn sã'am Wẽnde-kãtɛ la mɛ, dee teege ɩr-
sɛba tɩ Amoyisi yʊʊn pa'alɛ tɩ yaabdõma yetɩ tɩ ɩta la.»
15 Tɩ sarɩyaditba la wuu n zĩ la bɩsra A'etɩɛnɩ zĩi, yẽ tɩ a
nẽŋa ãn wʊ malɛka nẽŋa la.

A'etɩɛnɩ yetɔga

7 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana soke A'etɩɛnɩ yetɩ: «La
de la bɛla bɩɩ?» 2 Tɩ a lerge yetɩ: «M sɔbiisi la m
sɔdõma, selse-ya. Nawẽnnɛ n de na'am kãtɛ dãana la
yʊʊn puke a mẽŋa pa'alɛ tɩ yaaba Abraham, ẽn yʊʊn
nãn boe Mezopotami nãn ka sẽŋɛ ka zĩ'ire Haran
tẽŋam na, 3 a yʊʊn yele ẽ yetɩ: ‹Yese dee basɛ fʊ tẽŋa
la fʊ yir-dõma, dee sẽŋɛ tẽn-sɛka tɩ mam wʊn pa'alɛ fʊ
la.› 4 Tɩ Abraham yese Kalde dõma tẽŋam sẽŋɛ ka zĩ'ire
Haran. La a sɔ kũm poorʊm tɩ Nawẽnnɛ le botɩ a yese
sẽŋɛ tẽn-sɛka tɩ ya boe mĩ zĩna wã pʊam. 5 La Nawẽn-
nɛ yʊʊn ka bɔ ẽ zẽ'a tẽŋa la pʊam baa fẽe, dee bĩŋe
nõorɛ yetɩ, ẽŋa wʊn bɔ ẽ tẽn-ẽŋa, la a kũm poorʊm tɩ
a yɩɩsɩ wʊn wa sɔna tẽŋa la. La wakat-ẽŋa a yʊʊn nãn
ka dɔgɛ bia. 6 Nawẽnnɛ yʊʊn yele ẽ na wãna: ‹Fʊ yɩɩsɩ
la wʊn wa sẽŋɛ tẽŋa ayẽma ka kẽ'era mĩ wa lebge
yamsɩ bilam, la ba wʊn nãmsɛ ba mɛ yʊʊma kɔb-
snaasɩ. 7 La mam wʊn wa sɩbgɛ so'olʊm sɛka n botɩ ba
dɛna yamsɩ la mɛ. La bɛla poorʊm tɩ ba wʊn yese bil-
am leme wa pʊ'ʊsɛ mam kalam.› 8 Tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe
nõorɛ la Abraham yetɩ, ẽŋa la a yɩɩsɩ wuu wãta ba
budimto tɩ la pa'alɛ tɩ ba de la ẽŋa nẽrba. Tɩ Abraham
yʊʊn wa dɔgɛ A'izakɩ, tɩ dabsa anii daarɛ tɩ a wã ẽ. Tɩ
A'izakɩ mẽ wa dɔgɛ Azakɔbɩ ẽŋɛ bɛla. Tɩ Azakɔbɩ mẽ wa
dɔgɛ tɩ yaabdõma pia la ayi la mẽ ẽŋɛ bɛla.
9 Tɩ tɩ yaabdõma la yʊʊn yũuna la ba yɩbga Azozɛfʊ,
koose ẽ bɔ Ezipti dõma. La Nawẽnnɛ yʊʊn boe la ẽ lɛ
mɛ, 10 yʊʊn yese ẽ a nãmsgɔ wuu pʊam, dee bɔ ẽ yel-
sõnnɛ, la yɛm Afaarõ n de Ezipti naba la nẽŋam. Tɩ na-
ba la botɩ Azozɛfʊ dɛna gɔmna sɔna Ezipti tẽŋa, la a
yire wuu bɩsra. 11 Tɩ kɔm kãtɛ wa'am Ezipti, la Kanaan
so'olʊm halɩ tɩ la dɛna toogo. Tɩ tõma yaabdõma yʊʊn
ka tara dia. 12 Tɩ Azakɔbɩ yʊʊn wõm tɩ dia boe Ezipti, tɩ
a tõm tɩ yaabdõma tɩ ba sẽŋɛ ka da. 13 La a le tõm ba
mɛ nõor-ayi pʊam, tɩ Azozɛfʊ botɩ a kẽendõma la bãŋɛ
ẽ. Tɩ Afaarõ mẽ bãŋɛ Azozɛfʊ sɔ yir-dõma yelle. 14 Tɩ
Azozɛfʊ tõm tɩ ba wi a sɔ Azakɔbɩ, la a yir-dõma wuu tɩ
ba wa'am. Ba kãllɛ yʊʊn paagɛ nẽrba pisyopɔɩ la anuu.
15 Tɩ Azakɔbɩ isge sẽŋɛ Ezipti. Bilam tɩ ẽŋa la tɩ yaabdõ-
ma yʊʊn ki. 16 Tɩ ba zɛ ba sẽŋɛ Sisɛm ka laagɛ ba yɔ-sɛ-

ka tɩ Abraham yʋʋn da la ligri A'emõorɩ kɔma zẽ'am
na.
17 La Nawẽnnɛ n yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la Abraham
wakatɛ n yʋʋn lɛm na, nẽrba la yʋʋn yɩrgɛ mɛ zo'oge
Ezipti. 18 Halɩ tɩ nẽra ayɩla wa di Ezipti na'am ka mina
Azozɛfʋ yelle. 19 Tɩ naba la yʋʋn ẽŋɛ yɛm wẽeŋa la tõ-
ma yaabdõma nãmsɛ tɩ buuri la, pẽrgɛ ba botɩ ba basɛ
ba bilɛɛsɩ tɩ ba ki. 20 Wakat-ẽŋa tɩ ba yʋʋn dɔgɛ Amoyisi
tɩ a dɛna bi-sõŋɔ Nawẽnnɛ nẽŋam. Tɩ ba uge ẽ a sɔ yire
wõr-sɩtã, 21 dee tarɩ ẽ sẽŋɛ ka basɛ, tɩ Afaarõ bipugla
yʋʋn dɩkɛ ẽ uge, tɩ a lebge wʋ a mẽŋa bia. 22 Tɩ Amoy-
isi zãsʋm Ezipti dõma yɛm wuu, yʋʋn dɛna nẽr-kãtɛ a
yetɔga la a tõoma wuu pʋam.
23 La ẽn yʋʋn paagɛ yʋʋma pinaasɩ la, tɩ a yʋʋn
looge yɛm sẽŋɛ ka kaagɛ bɩsɛ a sɔbiisi n de Ɩsrayɛlɩ
yɩɩsɩ la, 24 yãŋa yẽ tɩ Ezipti nẽra nãmsrɩ ba nẽra ayɩla. Tɩ
a po'oge tɩ nẽra la, wẽ Ezipti nẽra la kʋ lerge sãnnɛ.
25 A tẽ'esrɩ tɩ a buuri la wʋn bãŋɛ mɛ tɩ Nawẽnnɛ boorɩ
tɩ a botɩ ẽŋa fãagɛ ba Ezipti dõma nu'usum, la ba ka
bãŋɛ. 26 Tɩ beere wiige, tɩ a le yẽ a buuri nẽrba bayi tɩ
ba zɛbrɩ la taaba. Tɩ a pãsɛ ba, bɔɔra tɩ ba sũure
mã'agɛ, soke ba yetɩ: ‹M sɩrdõma, ya de la sɔbiisi, la
bẽm n ẽŋɛ tɩ ya zɛbra la taaba?› 27 Tɩ sɛka n ɩtɩ a
tadãana be'em na yele ẽ yetɩ: ‹Ãne n bɔ fʋ nõorɛ tɩ fʋ
sɔna tɩ bɩsra, dee dɛna tɩ sarɩyadita? 28 Fʋ boorɩ tɩ fʋ kʋ
mam wʋ fõn zaam kʋ Ezipti nẽra se'em na?› 29 Yetɔg-ẽ-
na ĩyã tɩ Amoyisi zoe sẽŋɛ Madiyã ka kẽ'era. Bilam tɩ a
dɔgɛ dayɔɔsɩ bayi.
30 La yʋʋma pinaasɩ poorʋm, daarɛ ayɩla a boe la
weem lɛm Sinayi tãŋa, tɩ Nawẽnnɛ malɛka ze'ele tũntu-
ugo tɩ bugum boe mĩ dita pʋam puke a mẽŋa bilam, tɩ
a yẽ ẽ. 31 Amoyisi n yẽ ẽ na, la di'ige ẽ mɛ, tɩ a lɛm tɩ a
bɩsɛ. Tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ yele ẽ yetɩ: 32 ‹Mam de la
Nawẽnnɛ tɩ fʋ yaabdõma Abraham, la A'izakɩ, la Aza-
kɔbɩ yʋʋn pʋ'ʋsrɩ la.› Tɩ Amoyisi gõgra dee ka tã'agɛ
bɩsɛ. 33 Tɩ Zuudãana la yele ẽ yetɩ: ‹Pirge fʋ tagra la, tɩ
zẽ'e-sɛka tɩ fʋ ze la de la mam zẽ'e-sõŋɔ. 34 Mam yẽ m
nẽrba la n boe Ezipti nãmsgɔ la mɛ, dee wõm ba fa-
blɩgɔ la, tɩ mam sigum tɩ m fãagɛ ba. Bɛla ĩyã mam
yetɩ m tõm fʋ la Ezipti.› »
35 Tɩ A'etɩɛnɩ ken yetɩ: «Amoyisi ẽna wã tɩ ba yʋʋn
zagsɛ ẽ yele ẽ yetɩ: ‹Ãne n bɔ fɔ nõorɛ tɩ fʋ sɔna tɔ, dee
dɛna tɩ sarɩyadita?› Ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn botɩ a malɛ-
ka tɔgɛ bɔ ẽ tũntuum na. Ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ tõm tɩ a sɔna
a nẽrba la dee yese ba nãmsgɔ la pʋam. 36 Ẽŋa n tõm
tõon-yãlma la yel-kɩrsɩ n pa'alɩ Nawẽnnɛ pãŋa Ezipti
tẽŋam yese ba bilam, dee tõm tõon-yãlma tarɩ ba
pãrgɛ mõg-mõlga la, dee bɔna la ba weego la pʋam
yʋʋma pinaasɩ. 37 Amoyisi ẽŋa n yʋʋn yele Ɩsrayɛlɩ dõ-
ma yetɩ: ‹Nawẽnnɛ wʋn botɩ nẽra ayɩla ze'ele ya buuri
pʋam dɛna a nõtɔ'ɔsa bɔ yãma wʋ ẽŋa n botɩ mam dɛ-
na a nõtɔ'ɔsa se'em na.› 38 La tɩ yaabdõma n yʋʋn lagsɛ
weem na, la de la ẽŋa n ze'ele tɩ yaabdõma, la malɛka
n tɔgɛ la ẽ Sinayi tãŋa zuo tẽŋasʋka, to'oge Nawẽnnɛ
vɔm yetɔga tɔgɛ bɔ tɔ.
39 Tɩ tɩ yaabdõma yʋʋn ka bɔɔra tɩ ba sakɛ a nõorɛ,
yʋʋn zagsɛ ẽ, dee tẽ'esɛ ba sũurum bɔɔra tɩ ba lebe
Ezipti. 40 Ba yʋʋn yele Aarõ yetɩ: ‹Ẽŋɛ baga bɔ tɔ tɩ ba
bɔna tɩ nẽŋam. Tõma ka mi bõn-sɛka n ẽŋɛ Amoyisi n
yese tõma Ezipti tẽŋam wa'am na.› 41 Bɛla tɩ ba yãŋa
yagbɛ na-biire kãabra ẽ tɩ a dɛna ba bagrɛ, ɩta sũ-yẽlga
la ba mẽŋa nu'usi n ẽŋɛ sɛla la. 42 Bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ
bure a poore bɔ ba, dee basɛ ba tɩ ba pʋ'ʋsra wõrbiɛ n
boe saazuum, wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba gõn-
nɔ pʋam yetɩ:
‹Ɩsrayɛlɩ nẽrba,
yãma tẽ'esrɩ tɩ la de la mam tɩ ya yʋʋn kʋʋrɩ dũnsi, la
kãabgɔ basɛba weem yʋʋma pinaasɩ bɔ'ɔra la bɩɩ?
43 Ayɛɩ, ya yʋʋn zɛɛrɩ la ya bagrɛ Amolɔkɩ fuu-deego,
la ya bagrɛ Arefã wõrbiire,
bõn-bãma tɩ ya yʋʋn ẽŋɛ pʋ'ʋsra.
Bɛla ĩyã mam wʋn botɩ ba pe'ege ya sẽŋɛ zãagɛ halɩ
gãŋɛ Babilɔnɩ tẽŋam.›
44 Tɩ sɔ-yaabdõma yʋʋn tarɩ la fuu-deego weem n
pa'alɩ tɩ Nawẽnnɛ boe ba zẽ'am. Ba yʋʋn ẽŋɛ ẽ tɩ a ãna
wʋ Nawẽnnɛ n tɔgɛ bɔ Amoyisi yetɩ, ba ẽŋɛ ẽ tɩ a ãna
wʋ ẽn yẽ a wõnnɛ se'em na. 45 Tɩ yaabdõma yʋʋn
to'oge fuu-deego la ba mẽ sɔdõma zẽ'am, zɛ ẽ doose
la Azoze wa'am wa zɛbɛ to'oge so'olʋm sɛka tɩ Nawẽn-
nɛ yʋʋn dige nẽrba tẽŋa la pʋam tɩ ba yese ba nẽŋam
na. Tɩ fuu-deego la weege bɔna wa paagɛ naba Adavi-
di wakatʋm. 46 Adavidi yʋʋn yẽ yel-sõnnɛ mɛ Nawẽnnɛ
nẽŋam, dee sose ẽ yetɩ, a bɔ ẽ sore tɩ a mẽ pʋ'ʋsgɔ
deego bɔ ẽ tɩ a bɔna la Azakɔbɩ yɩɩsɩ lɛ. 47 La, la de la a
bia Asalomõ n yãŋa n mẽ deego la bɔ Nawẽnnɛ.
48 La Nawẽnnɛ n gãnnɩ sɛla wuu ka kẽ'erɩ deto tɩ nẽr-
saalba mẽ pʋam, wʋ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa ayɩla n yʋʋn
yele se'em yetɩ:
49 ‹Zuudãana Nawẽnnɛ yetɩ,
saazuum de la mam na'am bĩmbĩnne,
dee tɩ dũnia dɛna mam nãma dɔglgɔ zẽ'a.
Bẽm deego tɩ ya wʋn mẽ bɔ mam?
La bẽm vo'osgo zẽ'a tɩ ya yetɩ ya ẽŋɛ bɔ mam?
50 La dagɩ mam mẽŋa n ẽŋɛ sɛla woo bɩɩ?› »
51 A'etɩɛnɩ ken yele ba yetɩ: «Ya de la sɩ'ɩsrɩba, ya ka
dolɩ Nawẽnnɛ la ya sũure wuu, ya ka selsrɩ Nawẽnnɛ
yetɔga la, dee kɔ'ɔn zagsra Nawẽnnɛ Sɩa daarɛ woo wʋ
ya yaabdõma n mẽ yʋʋn ẽŋɛ se'em na. 52 Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔs-kãna tɩ ya yaabdõma la yʋʋn ka nãmsɛ ẽ? Bã-
ma n yʋʋn kʋ sɛba n dẽŋɛ mõolɛ sɩra dãana tɩ Nawẽn-
nɛ wʋn tõm tɩ a wa'am na yelle. La yãma n yãŋa dõrɛ ẽ
kʋ ẽ. 53 Yãma yʋʋn to'oge Nawẽnnɛ lɔɔ mɛ malɛkadõ-
ma zẽ'am. La ya ka sakɛ lɔɔ la.»

Ba lobe A'etιεnι la kuga kʋ

[54] Ban wõm bɛla la, ba sũnsõa yĩige mɛ, tι ba ɔbra yẽ-
na. [55] La A'etιεnι daan tarι la Nawẽnnɛ Sιa pãŋa, gorge
bιsra saazuum zĩi, yẽ Nawẽnnɛ na'am n puke yẽgra, tι
Azezi zɛ Nawẽnnɛ zʋʋgɔ bɔba. [56] Tι a yele ba yetι:
«Bιsɛ-ya, mam yẽ tι Nawẽnnɛ yire yo'oge mɛ, tι Nẽr-
saala Dayʋa la zɛ Nawẽnnɛ zʋʋgɔ bɔba.» [57] Tι ba lι ba
tʋba kaasɛ tagurga, dee lagιm zoe paagɛ yõkɛ ẽ,
[58] ve'ege ẽ tẽŋa la pʋam yese ka lɔbra ẽ la kuga tι ba
kʋ. Sɛba n lobrι ẽ na kuga la yɛɛsɛ ba futo gu'ule la
budib-polle yʋ'ʋrɛ n de Asolι. [59] La ban lobrι A'etιεnι la
kuga la, tι a pʋ'ʋsɛ yetι: «Zuudãana Azezi, to'oge m
sιa.» [60] Dee dιkɛ dũma ka tẽŋa tĩi kaasɛ yetι: «Zu-
udãana, da geele ba tõon-be'ego wã taalɛ.» A yele la
wãna dee ki.

8 La Asolι daan sakɛ tι A'etιεnι kũm na masɛ mɛ.

Azezi karẽnbiisi nãmsgɔ yelle

La daar-ẽŋa tι ba pɔsɛ nãmsra Azezi nẽr-kʋʋŋɔ n boe
Zerizalɛm na halι, tι ba wuu zoe wιrgɛ Zude, la
Samaari so'olʋm pʋam, la Azezi Tõntõnιba pia la ayi la
mã'a n weege. [2] Tι nẽr-sɛba n zotι Nawẽnnɛ daan dιkɛ
A'etιεnι sẽŋɛ ka laagɛ, dee kɛlla zozo'e a kũm na ĩyã.
[3] La Asolι daan kɔ'ɔn nãmsra Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la mɛ
bɔɔra tι a sã'am ba wuu, kẽ'era yiɛ pʋam yõgra bʋraasι
la pɔgsι botι ba tara ba sẽnna yʋ'ʋra.

Afilipi mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga Samaari

[4] Tι Azezi karẽnbi-sɛba n daan wιrgɛ la daan sẽnna
zẽ'esι wuu mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga. [5] Afilipi daan
sẽŋɛ la Samaari tẽŋa ayιla pʋam ka mõolɛ Krisi kõ-yẽl-
ga la bɔ ba. [6] La nẽr-kʋʋŋɔ la daan selsrι Afilipi n tɔgrι
ba se'em na mɛ sõŋa sõŋa, ban wõm dee yẽ ẽn ιtι
bõn-yãlma la. [7] La kʋlkã'arsι daan ẽn tĩi kaasɛ mɛ, yese
dee basɛ ban tarι sɛba la. Tι nẽr-sɛba n de kɔɔrnɔ la
wɔbsι zozo'e daan yẽ ĩmã'asʋm. [8] Tι tẽŋa la nẽrba tara
sũ-yẽlga zozo'e.
[9] La bʋraa n daan boe tẽŋa la pʋam tι a yʋ'ʋrɛ dɛna
Asimõ. A daan de la tιιm dãana, tõnna tιιm tõoma
botι Samaari so'olʋm nẽrba palẽŋa ẽgra. Dee pa'ala a
mẽŋa tι ẽŋa de la nẽr-kãtɛ, [10] tι nẽrba wuu sakra a
yetɔga sõŋa, bõnbι'ιsι la bõnkɛgsι wuu yɛta tι: «Bʋra-
ẽna de la sɛka tι ba wi'iri tι wẽnnɛ pãn-kãtɛ la n sige.»
[11] Ẽn tõm a tιιm tõoma botι nẽrba la palẽŋa ẽgra yu-
uge la, ba sakɛ ẽ mɛ sõŋa sõŋa. [12] La Afilipi n mõolɛ
Nawẽnnɛ so'olʋm yelle, la Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ bɔ ba la, ba
daan bɔ a yetɔga la sιra mɛ, botι a mise ba ko'om
pʋam, bʋraasι la pɔgsι. [13] Tι Asimõ mẽ sakɛ yetɔga la,
botι ba mise ẽ ko'om pʋam, tι a dιkɛ a mẽŋa lablɛ Afil-
ipi, la ẽn yẽtι bõn-yãlma la yel-kιrsι sɛba n ιtι la, la ẽkɛ
la a palẽŋa.
[14] Azezi Tõntõnιba la n daan boe Zerizalɛm na wõm
mɛ tι Samaari dõma to'oge Nawẽnnɛ yetɔga mɛ, tι ba
tõm Apιyɛɛrι la Azã ba zẽ'am. [15] La ban paagɛ mĩ na,
ba pʋ'ʋsɛ mɛ bɔ ba tι ba to'oge Nawẽnnɛ Sιa. [16] Se'ere
n soe la, ba daan põn mise ba la ko'om pʋam la Zu-
udãana Azezi yʋ'ʋrɛ, dee tι Nawẽnnɛ Sιa nãn ka sige
ba nẽra nẽra zuo. [17] Tι Apιyɛɛrι la Azã dιkɛ ba nu'usi
paglɛ ba zuto, tι ba yãŋa to'oge Nawẽnnɛ Sιa la.
[18] Asimõ n yẽ tι Azezi Tõntõnιba la n dιkɛ ba nu'usi
paglɛ ba zuto, tι ba to'oge Nawẽnnɛ Sιa la, a daan
boorι tι a bɔ ba la ligri, [19] yãŋa yele ba yetι: «Bɔ-ya
mam pãn-ẽna wã tι nẽr-sɛka woo tι mam wʋn dιkɛ m
nu'usi paglɛ a zuo, a wʋn kɔ'ɔn to'oge Nawẽnnɛ Sιa.»
[20] Tι Apιyɛɛrι lerge ẽ yetι: «Fõn na fʋ ligri la wʋn
sã'am, fõn tẽ'esɛ tι Nawẽnnɛ bɔ'a da'arι la ligri la ĩyã.
[21] Fʋ nẽŋa ka boe yel-bãna pʋam, la fʋ ka tarι pʋrɛ mĩ,
se'ere n soe la, fʋ sũure ka masɛ Nawẽnnɛ nifum.
[22] Teege yɛm basɛ tõon-be'e-ẽna wã, dee sose Zu-
udãana, tι tã tι a basɛ fʋ tõon-be'ero tι fʋ tẽ'esrι fʋ
sũurum na taalɛ. [23] Mam yẽ tι fʋ tarι la sũ-toogo, tι
tõon-be'ero lʋ fɔ.» [24] Tι Asimõ lerge yetι: «Pʋ'ʋsɛ-ya Zu-
udãana bɔ ma tι bõn-sɛka tι ya yele mam na sɛla sɛla
da paagɛ ma.»
[25] Apιyɛɛrι la Azã daan tɔgɛ Zuudãana Azezi yetɔga la
pa'alɛ nẽrba mɛ, dee daan lɛbra Zerizalɛm. La sore
zuo, ba mõolɛ kõ-yẽlga Samaari tẽnsι zozo'e pʋam mɛ.

Afilipi la Etiopi bʋraa yelle

[26] Tι Nawẽnnɛ malɛka tɔgɛ bɔ Afilipi yetι: «Isge sẽŋɛ
wẽntulle gɔbga bɔba, doose sorɔ-sɛka n ze'ele Zeriza-
lɛm wɛ Gaza la, sorɔ-ẽŋa dolι la weego pʋam.» [27] Tι a
isge sẽŋɛ. La Etiopi bʋraa n daan dolι sore la, a de la
nẽr-kãtɛ, a gu'uri la Etiopi pɔg-naba Akãndase bõn-
tarsõm. A daan sẽŋɛ la Zerizalɛm ka pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ,
[28] dee zẽa wiiri torko pʋam lɛbra kulla. A daan tarι la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi gõŋɔ karẽŋra.
[29] Tι Nawẽnnɛ Sιa yele Afilipi yetι: «Sẽŋɛ lɛm torko
wã.» [30] Tι Afilipi zoe paagɛ, wõm tι a karẽŋrι la Nawẽn-
nɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi gõŋɔ. Tι Afilipi soke ẽ yetι: «Fõn
wõnnι fõn karẽŋɛ se'em wã võorɛ mɛ bιι?» [31] Tι a lerge
yetι: «Mam wʋn ẽŋɛ la wãne wõm, tι nẽra sãn ka
pa'alɛ mam?» Dee sose Afilipi yetι, a zom zĩ'ire ẽŋa
zẽ'am. Tι a zom zĩ'ire. [32] Nawẽnnɛ gõŋɔ zẽ'e-sɛka tι a
daan karẽŋrι la gʋlsɛ yele la wãna:
«A ãn wʋ pesgo
tι ba tarι wɛ tι ba kʋ,
dee ãna wʋ pebila
tι ba sɛɛrι a kõbrɔ
tι a ka kaasra,
dee mẽ põn ka ya'ara nõorɛ.
[33] Ba pɔ'ɔgɛ ẽ mɛ,
ka di a sarιya sõŋa.
Tι nẽra ka bɔna wʋn tɔgɛ a yιιsι yelle,

se'ere n soe la,
ba yese a vɔm mɛ dũnia zuo.»
34 Tɩ Etiopi bʋraa la soke Afilipi yetɩ: «Ãn yelle tɩ
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa la tɔgrɩ wãna? A tɔgrɩ la a mẽŋa
yelle bɩɩ, nẽra ayẽma yelle?» 35 Tɩ Afilipi yãŋa dɩkɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ la zẽ'e-sɛka tɩ a karẽŋɛ la pa'alɛ a võorɛ,
dee doose bilam tɔgɛ Azezi kõ-yẽlga bɔ ẽ.
36 La ban sẽnnɩ wɛ la, ba paagɛ la zẽ'a tɩ ko'om boe
mĩ. Tɩ Etiopi bʋraa la yele Afilipi yetɩ: «Bɩsɛ, ko'om n
wãna n boe kalam. Bẽm n wʋn gu mam ko'om mis-
ga?» [37 Tɩ Afilipi yele ẽ yetɩ: «Fʋ sãn bɔ Azezi sɩra la fʋ
sũure wuu, fʋ tã wʋn to'oge ko'om misga mɛ.» Tɩ a
lerge yetɩ: «Mam sakɛ tɩ Azezi-krisi de la Nawẽnnɛ
Dayʋa.»] 38 Dee botɩ torko la ze'ele. Tɩ Afilipi la ẽŋa sige
ko'om na pʋam, tɩ Afilipi mise ẽ ko'om pʋam. 39 La ban
ze'ele ko'om na pʋam dɔɔra la, tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ
Sɩa zẽkɛ Afilipi fõrgɛ. Tɩ Etiopi bʋraa la ka le yẽ ẽ, dee
lebe dɔla a sore la wɛ'ɛsa la sũ-yẽlga.
40 Tɩ nẽrba yẽ Afilipi Azɔtɩ tẽŋam, tɩ a dɔla tẽnsɩ la
wuu pʋam mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga halɩ ka paagɛ
Sezaare.

Asolɩ yɛm teere

(Tõoma 22:4-16;26:9-18)

9 Tɩ Asolɩ ken nãmsra Azezi karẽnbiisi la, yetɩ a kʋ
ba, sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana zẽ'am 2 ka sose
ẽ yetɩ, a gʋlsɛ gõnnɔ bɔ Zifdõma wẽndeto n boe
Damaasɩ tẽŋam na yetɩ, ẽŋa sãn yẽ nẽrba n de
bʋraasɩ, bɩɩ pɔgsɩ n dolɩ Azezi sore, ẽŋa wʋn yõgɛ ba
mɛ, lʋ ba tarɩ sẽŋɛ Zerizalɛm.
3 La ẽn to'oge nõorɛ bɔna sore wɛ ka lɛm Damaasɩ la,
tɩ peelem ze'ele saazuum darɛ wa nẽegɛ gilge ẽ. 4 Tɩ a
lui tẽŋa, wõm kõa n yele ẽ yetɩ: «Asolɩ, Asolɩ, bẽm tɩ fʋ
nãmsra mam?» 5 Tɩ Asolɩ lerge yetɩ: «Zuudãana, fõn de
la ãne?» Tɩ kõa la lerge yetɩ: «Mam de la Azezi, sɛka tɩ
fʋ nãmsrɩ la. 6 La isge kẽ tẽŋa la pʋam, tɩ ba wʋn yele
fo fõn wʋn ẽŋɛ se'em.» 7 Tɩ bʋra-sɛba n dolɩ ẽ na zɛ
yɛrɩ, ka yele se'ere. Ba wõm kõa la mɛ, dee ka yẽ nẽra.
8 Tɩ Asolɩ isge pike nini ka le yẽta. Tɩ ba ve'ege ẽ tarɩ
sẽŋɛ Damaasɩ. 9 La dabsa atã tɩ a nini ka yẽtɩ. La a ka
di, bɩɩ yũ sɛla.
10 La Azezi karẽnbia ayɩla n daan boe Damaasɩ, tɩ a
yʋ'ʋrɛ dɛna Ananiyasɩ. Tɩ Zuudãana Azezi puke a mẽŋa
pa'alɛ ẽ wʋ zãasŋɔ la, wi ẽ yetɩ: «Ananiyasɩ.» Tɩ a lerge
yetɩ: «M Zuudãana, mam n wãna.» 11 Tɩ Zuudãana la
yele ẽ yetɩ: «Isge doose sorɔ-sɛka tɩ ba wi'iri tɩ sorɔ-
tẽntẽa la, sẽŋɛ Azudaasɩ yire ka soke Tarsɩ tẽŋa bʋraa
yʋ'ʋrɛ n de Asolɩ la yelle. A boe mĩ pʋ'ʋsra mɛ. 12 La a
yẽ la bʋraa wʋ zãasŋɔ la, bʋraa la yʋ'ʋrɛ de la
Ananiyasɩ, a yẽ ẽ tɩ a kẽ'em mɛ wa dɩkɛ a nu'usi paglɛ
ẽŋa zuo tɩ ẽŋa le yẽta.» 13 Tɩ Ananiyasɩ lerge yetɩ: «Zu-
udãana, mam põn wõm bʋraa wã yelle zozo'e mɛ, ẽŋa
n tõm fʋ nẽrba be'em se'em Zerizalɛm, 14 la a to'oge
nõorɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma zẽ'am mɛ wa'am kalam
tɩ a yõgɛ sɛba wuu n pʋ'ʋsrɩ la fõn yʋ'ʋrɛ la.» 15 Tɩ Zu-
udãana la yele Ananiyasɩ yetɩ: «Sẽŋɛ, mam looge ẽ mɛ
tɩ m botɩ a tarɩ mam yʋ'ʋrɛ sẽŋɛ ka tɔgɛ bɔ bu-zãŋsɩ, la
ba na'adõma, la Ɩsrayɛlɩ dõma mẽ. 16 Mam wʋn pa'alɛ ẽ
ẽn wʋn nãmsɛ se'em mam yʋ'ʋrɛ ĩyã.»
17 Tɩ Ananiyasɩ sẽŋɛ ka kẽ yire la pʋam dɩkɛ a nu'usi
paglɛ Asolɩ zuo yele ẽ yetɩ: «M sɔbia Asolɩ, fõn daan
boe sore zuo sẽnna tɩ Zuudãana Azezi puke a mẽŋa
pa'alɛ fʋ la, ẽŋa n tõm mam fʋ zẽ'am tɩ m botɩ fʋ nini
le yẽta, dee tɩ fʋ to'oge Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa.» 18 Tɩ
Ananiyasɩ n yele bɛla la, sɛla n ãn wʋ pɔgrɔ n kɔ'ɔn
ze'ele Asolɩ ninum lui, tɩ a le yẽta. Tɩ a isge, tɩ ba mise ẽ
ko'om pʋam, 19 dee tɩ a di dia, tɩ a pãŋa le wa'am.

Asolɩ mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga Damaasɩ tẽŋa pʋam

Asolɩ daan weege Damaasɩ Azezi karẽnbiisi la zẽ'am
na dabsa fẽe, 20 darɛ kẽ Zifdõma wẽndetʋm mõola
Nawẽnnɛ yetɔga yetɩ, Azezi de la Nawẽnnɛ Dayʋa. 21 Tɩ
la di'ige sɛba wuu n wõm na. Tɩ ba yetɩ: «Dagɩ bʋra-ẽ-
na wã n daan boe Zerizalɛm kɔ'ɔn nãmsra nẽr-sɛba n
pʋ'ʋsrɩ la Azezi yʋ'ʋrɛ la? A nõo ka wa'am kalam tɩ a
yõgɛ ba lʋ mɛ tarɩ ba sẽŋɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma
zẽ'am?»
22 La Asolɩ daan yẽtɩ bʋraanɛ mɛ pa'asra, tɔgɛ yãŋɛ
Zifdõma sɛba n boe Damaasɩ la, pa'alɛ ba tɩ Azezi de la
Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm.
23 La dabsa faa n pa'asɛ tɩ Zifdõma lagɩm ẽŋɛ nõorɛ
ayɩla yetɩ ba kʋ ẽ. 24 Tɩ Asolɩ daan bãŋɛ ban bãm yetɩ
ba ẽŋɛ se'em na. Ba daan gu'uri tẽŋa la yansɩ la wʋn-
tɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ, bɔɔra tɩ ba kʋ ẽ. 25 Tɩ daarɛ ayɩla
yʋ'ʋŋɔ, tɩ a karẽnbiisi daan botɩ a sige pɩ'ɩgɔ pʋam, tɩ
ba dɩkɛ ẽ sike lalga poorʋm, tɩ a fõrgɛ.

Asolɩ boe Zerizalɛm

26 La Asolɩ daan sẽŋɛ la Zerizalɛm ka bɔɔra tɩ a lagɩm
na Azezi karẽnbiisi la. La ba daan zotɩ ẽ mɛ, ba daan ka
sakɛ tɩ a sɩrɩ de la Azezi karẽnbia. 27 Tɩ Abarnabasɩ
daan tarɩ ẽ sẽŋɛ Azezi Tõntõnɩba la zẽ'am ka pa'alɛ ba
Asolɩ n daan yẽ Zuudãana Azezi Damaasɩ sore zuo, la
Zuudãana la n tɔgɛ ẽ se'em, la ẽn daan kãbɛ sũure
mõolɛ Azezi yelle Damaasɩ se'em. 28 Tɩ Asolɩ yãŋa daan
bɔna la ba Zerizalɛm, ɛɛra tẽŋa la pʋam wuu, kãbɛ
sũure mõola Zuudãana Azezi yelle. 29 La a daan tɔgrɩ
mɛ wẽ'era nõke'ene la Zifdõma sɛba n tɔgrɩ Grɛkɩ yetɔ-
ga la. Tɩ ba bɔɔra tɩ ba kʋ ẽ. 30 La Azezi karẽnbiisi la n
bãŋɛ bɛla la, ba tarɩ ẽ sẽŋɛ la Sezaare, tɩ ba botɩ a sẽŋɛ
Tarsɩ.
31 Tɩ Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la n boe Zude, la Galile, la
Samaari tẽnsʋm na, daan ka le yẽ nãmsgɔ. Tɩ Nawẽn-
nɛ Sɩa sõŋra ba, tɩ ba kãllɛ pa'asra, tɩ ba zɛ kãŋkãŋɛ
nã'asra Zuudãana la ba sũure wuu.

A'ene yẽ ĩmã'asʋm

32 La Apɩyɛɛrɩ daan eerɩ gilgra la zẽ'esɩ la wuu, tɩ
daarɛ ayɩla tɩ a sẽŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba la n boe Lida la
zẽ'am. 33 La bilam a yẽ la bʋraa ayɩla yʋ'ʋrɛ n de A'ene,
a daan bẽ mɛ kɔɔrʋm gã yʋʋma anii. 34 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yele
ẽ yetɩ: «A'ene, Azezi-krisi bɔ fʋ ĩmã'asʋm mɛ. Isge
vaagɛ fʋ bõn-gã'ala la bĩŋe.» Tɩ a isge bilam zẽ'am. 35 Tɩ
Lida, la Saarõ tẽnsɩ nẽrba wuu yẽ tɩ bʋraa la yẽ
ĩmã'asʋm mɛ, tɩ ba teege yɛm dɩkɛ ba mẽŋa bɔ Zu-
udãana.

Atabita vo'ore

36 La pɔka ayɩla n daan boe Zope dɛna Azezi karẽnbia
tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Atabita. (Tɩ Grɛkɩdõma yetɩ, Adɔrkasɩ,
a võorɛ de la «mõlfɔ».) A daan tõnnɩ la tõon-sõma
sõŋra nasdõma. 37 La wakat-ẽŋa bã'a n yõkɛ ẽ, tɩ a ki.
Tɩ ba sɔ ẽ, tarɩ ẽ zom deego n boe deego zuum ka
gã'arɛ ẽ. 38 Zope ka zãagɛ la Lida. La karẽnbiisi la n
wõm tɩ Apɩyɛɛrɩ boe bilam na, tɩ ba tõm bʋraasɩ bayi
yetɩ, ba sẽŋɛ ka wi ẽ yetɩ, a wa'am, a da yuuge.
39 Tɩ Apɩyɛɛrɩ isge doose ba sẽŋɛ. La ban paagɛ la, ba
tarɩ Apɩyɛɛrɩ zom na deego la n boe deego zuo la. Tɩ
pɔkõpa wuu lɛm Apɩyɛɛrɩ kɛlla, dee pa'ala fu-sɛba tɩ
Adɔrkasɩ daan pɛ bɔ ba, ẽn daan vɔa la. 40 Tɩ Apɩyɛɛrɩ
botɩ ba wuu yese yẽŋa, dee ka dũma tẽŋa pʋ'ʋsɛ, dee
wẽrgɛ kũm na bɔba yetɩ: «Atabita, isge.» Tɩ a pike nini
yẽ Apɩyɛɛrɩ, isge zĩ'ire. 41 Tɩ Apɩyɛɛrɩ gʋrɛ a nu'ugo, tɩ a
isge ze'ele, tɩ a wi Azezi nẽrba la, la pɔkõpa la pa'alɛ ba
tɩ a le vɔa mɛ.
42 La Zope tẽŋa dõma wuu n daan wõm yel-ẽna wã
la, ba nẽrba zozo'e n bɔ Zuudãana Azezi sɩra.
43 Apɩyɛɛrɩ daan yuuge Zope paagɛ la dabsa se'em. A
daan boe la Asimõ n de gãnzapa la yire.

Akɔrnɛlɩ wi Apɩyɛɛrɩ

10 Bʋraa n daan boe Sezaare, tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna
Akɔrnɛlɩ. A daan de la sʋda-kɛ'ɛma, ba wi'iri sʋ-
da-sɛba tɩ a de kɛ'ɛma ba pʋam na tɩ Itali dõma sʋ-
daasɩ. 2 A daan de la nẽr-sõŋɔ, tɩ ẽŋa la a yir-dõma
wuu daan nanna Nawẽnnɛ. La a daan sõŋrɩ la Zifdõma
nasdõma zozo'e, dee pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ daarɛ woo. 3 Tɩ
wẽnnɛ daan gelge, tɩ a yẽ Nawẽnnɛ malɛka wʋ a
zãasʋm mɛ na, tɩ a wa'am wa kẽ a zẽ'am yele ẽ yetɩ:
«Akɔrnɛlɩ!» 4 Tɩ a daan bɩsra malɛka la zĩi, tɩ dabeem
tara ẽ, tɩ a yetɩ: «M dãana, fʋ yetɩ bo?» Tɩ a lerge yele ẽ
yetɩ: «Fʋ pʋ'ʋsgɔ la, la fõn sõŋrɩ nasdõma la paagɛ
Nawẽnnɛ yɛm mɛ, a tẽrɩ fʋ yelle mɛ. 5 La nãnannɛ wã,
tõm nẽrba tɩ ba sẽŋɛ Zope ka yele Asimõ-pɩyɛɛrɩ tɩ a
wa'am. 6 A de la sãana bɔna Asimõ n de gãnzapa la
yire. A yire la lɛm na ko-kãtɛ la nõorʋm.» 7 La malɛka la
n tɔgɛ la Akɔrnɛlɩ dee fõrgɛ la, tɩ Akɔrnɛlɩ wi a tõntõnɩ-
ba bayi, la a sʋda-sõŋɔ ayɩla n tõnnɩ a tõoma, dee mẽ
nanna Nawẽnnɛ, 8 yãŋa tɔgɛ sɛla n ẽŋɛ la wuu pa'alɛ
ba, dee tõm ba tɩ ba sẽŋɛ Zope.
9 La beere n wiige, tɩ ba bɔna sore wɛ ka lɛm Zope, tɩ
Apɩyɛɛrɩ zom gɔsgɔ tɩ a pʋ'ʋsɛ, la masɛ wʋ wʋntɛɛŋa
zuu-tẽŋasʋka. 10 Tɩ a kɔm daan dõnna, tɩ a bɔɔra tɩ a di.
La ban nãn boe mĩ ɩta dia tɩ ba bɔ ẽ na, tɩ a bɩsɛ yẽ wʋ
a zãasʋm mɛ na, 11 a daan yẽ tɩ saazuum n yo'oge, tɩ
sɛla n ãn wʋ fu-kãtɛ n lʋ zẽ'esɩ sɩnaasɩ signa tẽŋa. 12 La
dũnsi buuri wuu, la tẽŋa bõn-vuula, la bõn-ẽgla buuri
wuu n boe a pʋam. 13 Tɩ a wõm kõa n yele ẽ yetɩ:
«Apɩyɛɛrɩ, isge kʋ di.» 14 Tɩ Apɩyɛɛrɩ lerge ẽ yetɩ: «Ayɛɩ,
Zuudãana, mam ken ka di sɛla n de sisgo bõnɔ bɩɩ
bõn-dẽgrɔ baa fẽe.» 15 Tɩ kõa la le yele ẽ yetɩ: «Bõn-sɛ-
ka tɩ Nawẽnnɛ yetɩ, a ãn sõŋa, da kãn yetɩ, a de la bõn-
dẽgrɔ.» 16 Bõnɔ la ẽŋɛ la nõor-atã, dee yãŋa lebe
saazuum.
17 Tɩ Apɩyɛɛrɩ daan zɛ yɛrɩ, tẽ'esra a pʋtẽ'erʋm bõn-
ẽŋa tɩ a yẽ la võorɛ. La wakat-ẽŋa tɩ sɛba tɩ Akɔrnɛlɩ
daan tõm na soke Asimõ yire n boe zẽ'a, wa'am wa zɛ
yaŋa nõorʋm, 18 yãŋa wi soke yetɩ, Asimõ-pɩyɛɛrɩ boe
la kalam bɩɩ? 19 La Apɩyɛɛrɩ ken tẽ'esra la bõnɔ la tɩ a yẽ
la yelle, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa yele ẽ yetɩ: «Bʋraasɩ batã n
eerɩ fo, ban wãna. 20 Isge sige doose ba, da sẽ'ena, tɩ
mam n tõm ba.» 21 Tɩ Apɩyɛɛrɩ sige bʋraasɩ la zẽ'a ka
yele ba yetɩ: «Mam tɩ ya eerɩ la. Bẽm yelle ĩyã tɩ yãma
wa'am kalam?» 22 Tɩ ba yele ẽ yetɩ: «Akɔrnɛlɩ, a de la
sʋda-kɛ'ɛma, tɩ a ɩrgɔ masɛ, tɩ a nanna Nawẽnnɛ, tɩ
Zifdõma wuu tɔgra a yelle sõŋa. Tɩ Nawẽnnɛ daan tõm
a malɛka tɩ a wa'am wa yele ẽ yetɩ, a botɩ fõn wa'am a
yire wa yele ẽ fõn tarɩ yetɔg-sɛka la.» 23 Tɩ Apɩyɛɛrɩ botɩ
ba kẽ yire la gã'arɛ.
Tɩ beere wiige, tɩ a isge dɔla ba wɛ, tɩ Azezi karẽnbiisi
basɛba n boe Zope la kɔlgɛ ẽ tɩ ba sẽŋɛ. 24 La dabsa ayi
daarɛ tɩ ba paagɛ Sezaare. Tɩ Akɔrnɛlɩ daan wi a yir-dõ-
ma la a sɩrdõma lagsɛ gu'ura ba. 25 La Apɩyɛɛrɩ n paagɛ
kẽ'era la, tɩ Akɔrnɛlɩ tʋ'ʋsɛ ẽ ka dũma tẽŋa a nẽŋam
nã'asɛ ẽ. 26 Tɩ Apɩyɛɛrɩ gʋrɛ ẽ yetɩ: «Isge, mam mẽ de la
nẽrsaala wʋ fõn na.» 27 Tɩ ba sõsra la taaba kẽ'era, tɩ
Apɩyɛɛrɩ yẽ nẽrba n lagsɛ zo'oge. 28 Tɩ a yele ba yetɩ:
«Ya mi tɩ Zifdõma sisri mɛ, ba ka lagnɩ la nẽra n de
sãana, la ba ka kẽ'erɩ a yire. La Nawẽnnɛ pa'alɛ mam
mɛ tɩ m da yetɩ, nẽrsaala de dẽgrɔ dãana, bɩɩ a ka narɩ
m lagɩm na ẽ. 29 Bɛla ĩyã tɩ fõn wi mam, tɩ mam wa'am
ka zagsɛ. La mam boorɩ tɩ m bãŋɛ la bẽm yelle ĩyã tɩ
yãma botɩ mam wa'am?»
30 Tɩ Akɔrnɛlɩ lerge ẽ yetɩ: «La de la dabsa anaasɩ n
wãna wẽngɛlŋa wʋ wakat-ẽna wã, tɩ mam daan boe m
yire pʋ'ʋsra, tɩ bʋraa kɔ'ɔn yɛ fuugo n yẽgrɩ zɛ mam
nẽŋam, 31 dee yetɩ: ‹Akɔrnɛlɩ, Nawẽnnɛ to'oge fʋ pʋ'ʋs-
gɔ la, la a tẽrɩ fõn sõŋrɩ nasdõma se'em na mɛ. 32 Bɛla,
tõm nẽrba tɩ ba sẽŋɛ Zope ka wi Asimõ-pɩyɛɛrɩ tɩ a
wa'am. A boe la Asimõ n de gãnzapa la yire. A yire la
lɛm na ko-kãtɛ la nõorʋm.› 33 Bɛla ĩyã tɩ mam tõm nẽr-
ba tɔtɔ tɩ ba wa'am wa wi fʋ tɩ fʋ wa'am. La fõn wa'am

wã, fʋ ẽŋɛ sõŋa. Tɩ wuu yãŋa boe la Nawẽnnɛ nẽŋam
kalam tɩ tɩ selse bõn-sɛka wuu tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ
yele fõn yetɩ, fʋ yele tõma la.»

Apɩyɛɛrɩ mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga bɔ Akɔrnɛlɩ

34 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yãŋa pɔsɛ yele yetɩ: «Sɩra sɩra, mam
yãŋa bãŋɛ mɛ tɩ Nawẽnnɛ ka tũ'usri nẽrba. 35 La buuri
wuu pʋam nẽr-sɛka n nannɩ Nawẽnnɛ dee ɩta sɛla woo
tɩ la masra, ẽŋa dãana n paagɛ a yɛm. 36 Tɔ. Ya mi tɩ
Nawẽnnɛ tõm a yetɔga la bɔ la Ɩsrayɛlɩ dõma, a de la
kõ-yẽlga n pa'alɩ tɩ tɩ wʋn tara sũ-mã'asʋm la Nawẽnnɛ
Azezi-krisi ĩyã, ẽŋa n de nẽrsaalba wuu Zuudãana.
37 Yãma mi yel-sɛba wuu n daan ẽŋɛ Zude la, la daan
pĩ'ilum na Galile Azã n daan mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga
dee mise nẽrba ko'om pʋam na poorʋm. 38 Ya ken mi-
na Azezi n yese Nazarɛtɩ la, la Nawẽnnɛ n daan bɔ ẽ a
Sɩa pãŋa se'em, tɩ a daan sẽŋɛ zẽ'esɩ wuu ẽŋɛ ɩr-sõma,
botɩ Asũtãana n daan nãmsrɩ sɛba la wuu yẽ
ĩmã'asʋm. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ daan boe la ẽ mɛ.
39 Tõma yẽ bõn-sɛba wuu tɩ a daan tõm Zerizalɛm la
Zifdõma so'olʋm na wuu mɛ, dee tɩ ba daan ka ẽ dɔ-
puurŋa zuo kʋ. 40 Tɩ Nawẽnnɛ daan vo'oge ẽ dabsa atã
daarɛ, botɩ a dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ. 41 La a ka dɩkɛ a mẽŋa
pa'alɛ nẽrba la wuu, a dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ la tõma sɛba
n de kaset-dõma tɩ Nawẽnnɛ daan põn dẽŋɛ looge la.
A vo'ore la poorʋm, tõma daan lagɩm na ẽ mɛ di dee
yũ. 42 A daan bɔ tõma nõorɛ yetɩ, tɩ mõolɛ ẽŋa yetɔga,
dee yele nẽrba, tɩ la de la ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ looge tɩ a di
nẽr-vɔɔsɩ la kɩ'ɩndõma sarɩya. 43 Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba
la wuu yʋʋn tɔgɛ a yelle mɛ yetɩ, sɛka woo n bɔ ẽ sɩra,
Nawẽnnɛ wʋn basɛ a dãana tõon-be'ero taalɛ a yʋ'ʋrɛ
ĩyã.»

Sɛba n dagɩ Zifdõma la to'oge Nawẽnnɛ Sɩa

44 Apɩyɛɛrɩ n daan ken tɔgra yetɔg-bãna la, tɩ Nawẽn-
nɛ Sɩa sige sɛba wuu n wõm yetɔga la zuto. 45 La
Nawẽnnɛ n daan botɩ a Sɩa la mẽ sige bu-zãŋsɩ la zuto
la, la daan di'ige Zifdõma sɛba n bɔ Azezi sɩra n doose
Apɩyɛɛrɩ wa'am na mɛ. 46 Se'ere n soe la, ba daan wõm
tɩ ba tɔgrɩ la bu-zãŋsɩ yetɔga pẽgra Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ.
47 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yetɩ: «Nẽr-bãna wã to'oge la Nawẽnnɛ Sɩa
wʋ tõma n daan to'oge se'em na. Bɛla, ãne n wʋn
tã'agɛ gu ba yetɩ, ba da to'oge ko'om misga?» 48 Dee bɔ
nõorɛ yetɩ, ba mise ba ko'om pʋam la Azezi-krisi
yʋ'ʋrɛ. Tɩ ba sose Apɩyɛɛrɩ yetɩ, a weege bãma zẽ'am
ẽŋɛ dabsa fẽe pa'asɛ.

Apɩyɛɛrɩ tɔgɛ pa'alɛ lan ẽŋɛ se'em tɩ ẽŋa sẽŋɛ bu-zãŋsɩ zẽ'am

11 La Azezi Tõntõnɩba, la a karẽnbi-sɛba n boe
Zude so'olʋm na wõm mɛ tɩ nẽr-sɛba n dagɩ
Zifdõma la mẽ sakɛ Nawẽnnɛ yetɔga mɛ. 2 La Apɩyɛɛrɩ
daan lebe la Zerizalɛm, tɩ Zifdõma basɛba n bɔ Azezi
sɩra la wẽ'era nõke'ene la ẽ, 3 yele ẽ yetɩ: «Bẽm n ẽŋɛ tɩ
fõn kẽ lagɩm na bu-zãŋsɩ n ka wãtɩ la dita?»
4 Tɩ Apɩyɛɛrɩ yãŋa pa'alɛ ba yɛla la wuu n daan doose
se'em na yetɩ: 5 «Mam daan boe la Zope pʋ'ʋsra, yẽ
sɛla wʋ zãasŋɔ la, tɩ sɛla la ze'ele saazuum sigra wʋ fu-
kãtɛ n lʋ zẽ'esɩ sɩnaasɩ sige wa paam mam boe zẽ'a la.
6 Tɩ mam bɩsra bõnɔ na zĩi, yẽ yire dũnsi, la we-dũnsi,
la bõn-vuula, la bõn-ẽgla. 7 Tɩ mam wõm kõa n yetɩ:
‹Apɩyɛɛrɩ, isge kʋ di.› 8 Tɩ mam yetɩ: ‹Ayɛɩ, Zuudãana,
sɛla n de sisgo bõnɔ bɩɩ bõn-dẽgrɔ ken ka kẽ mam
nõorʋm.› 9 Tɩ kõa la le ze'ele saazuum tɔgɛ bɔ mam
yetɩ: ‹Bõn-sɛka tɩ Nawẽnnɛ yetɩ, a ãn sõŋa, da kãn yetɩ,
a de la bõn-dẽgrɔ.› 10 La daan ẽŋɛ la nõorɛ atã, dee vi-
ise lebe saazuum. 11 Tɩ bʋraasɩ batã kɔ'ɔn paam yi-sɛka
tɩ mam boe mĩ na. Ba daan tõm ba la Sezaare tẽŋam
yetɩ, ba wa'am mam zẽ'am. 12 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa yele
mam yetɩ, m doose ba sẽŋɛ, m da sẽ'ena. Tɩ tɩ sɔbiisi
bãna bayoobɩ wã kɔlgɛ mam, tɩ tõma sẽŋɛ ka kẽ
Akɔrnɛlɩ yire. 13 Tɩ a yele tõma tɩ ẽŋa daan yẽ la malɛka
n ze ẽŋa yire, yele ẽŋa yetɩ: ‹Tõm nẽrba tɩ ba sẽŋɛ Zope
ka wi Asimõ-pɩyɛɛrɩ tɩ a wa'am. 14 Ẽŋa n wʋn tɔgɛ
yetɔg-sɛba n wʋn botɩ fõn na fʋ yir-dõma wuu yẽ
fãarɛ.› 15 Mam n boe mĩ tɩ m tɔgɛ la, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa
sige ba zuto wʋ ẽn daan sige tõma zuo se'em pɔspɔsɩ
la. 16 Bɛla tɩ mam tẽegɛ Zuudãana n daan yetɩ: ‹Azã
daan misri nẽrba la ko'om pʋam, la Nawẽnnɛ wʋn
mise ya a Sɩa pʋam.› 17 La sãn dɛna tɩ Nawẽnnɛ bɔ ba a
Sɩa, wʋ ẽn daan bɔ tõma n bɔ Zuudãana Azezi-krisi sɩra
se'em na, mam de la ãne wʋn sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ?» 18 Ban
wõm bɛla la, ba sĩm mɛ dee pẽgra Nawẽnnɛ yetɩ:
«Bɛla, Nawẽnnɛ botɩ bu-zãŋsɩ mẽ yẽ sore mɛ tɩ ba
teege yɛm basɛ tõon-be'ero yẽ yõvore.»

Antɩyɔsɩ nẽrba bɔ Azezi sɩra

19 La A'etɩɛnɩ kũm na poorʋm, nẽr-sɛba n yẽ nãmsgɔ
la wɩrgɛ mɛ, sẽŋɛ halɩ Fenisi, la Sipri, la Antɩyɔsɩ ka
mõola Nawẽnnɛ yetɔga la bɔ'ɔra Zifdõma mã'a. 20 La ba
bʋraasɩ basɛba daan ze'ele la Sipri, la Sirɛnɩ so'olʋm
sẽŋɛ Antɩyɔsɩ mẽ ka mõolɛ bu-zãŋsɩ, tɔgɛ Zuudãana
Azezi kõ-yẽlga la bɔ ba. 21 La Zuudãana pãŋa daan boe
la ba mɛ. Tɩ nẽrba zozo'e daan bɔ Zuudãana sɩra dɔla
ẽ.
22 La Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la n boe Zerizalɛm na n wõm
bɛla la, ba tõm na Abarnabasɩ yetɩ a sẽŋɛ Antɩyɔsɩ.
23 La ẽn paagɛ yẽ tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ nẽrba la yel-sõnnɛ
se'em na, a sũure ẽŋɛ yẽlʋm mɛ. Tɩ a pa'alɛ ba yetɩ, ba
keŋe ba mẽŋa dɔla Zuudãana la ba sũure wuu da basɛ.
24 Se'ere n soe la, a daan de la nẽr-sõŋɔ, dee bɔ Azezi
sɩra zo'oge, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la ẽ. La nẽrba zozo'e
n daan pa'asɛ dɔla Zuudãana.
25 La Abarnabasɩ babsɛ mɛ sẽŋɛ Tarsɩ tɩ a ka ɛ Asolɩ.
26 La ẽn yẽ ẽ na, a tarɩ ẽ mɛ wa'am Antɩyɔsɩ. La yʋʋnɛ
tõrɛ tɩ ba lagsɛ la Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la, dee zãsʋm nẽrba

zozo'e. La de la Antιyɔsι tẽŋam tι ba daan pɔsɛ wi
karẽnbiisi la tι Krisi nẽrba.
27 La wakat-ẽŋa tι Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba daan ze'ele
Zerizalɛm sẽŋɛ Antιyɔsι. 28 Tι ba nẽra ayιla yʋ'ʋrɛ n de
Agabisi isge ze'ele tɔgɛ la Nawẽnnɛ Sιa pãŋa yetι, kɔm
kãtɛ n wʋn wa'am dũnia wuu zuo. La kɔm ẽŋa sιrι
wa'am mɛ na-keko Akloorι wakatʋm. 29 Tι karẽnbiisi la
yetι, nẽra woo looge ẽn tarι sɛla bɔ tι ba to'oge sõŋɛ
Azezi nẽr-sɛba n boe Zude la. 30 Tι ba daan ẽŋɛ bɛla
dιkɛ ligri la ẽŋɛ Abarnabasι la Asolι nu'usum, tõm ba
yetι, ba tarι sẽŋɛ ka bɔ Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la kẽma n boe
Zerizalɛm na.

Ba kʋ Azakι, dee yʋ Apιyɛɛrι

12 La masɛ la wakat-ẽŋa tι naba A'erɔdι daan nãm-
sra Azezi nẽrba basɛba, 2 dee botι ba kʋ Azakι n
de Azã sɔbia la sʋkɔbgɔ. 3 La ẽn yẽ tι la ẽŋɛ Zifdõma
sũure yẽlʋm mɛ na, a le botι ba yõkɛ la Apιyɛɛrι,
wakat-sɛka tι Zifdõma diti borborι n ka tarι dãbιllɛ kib-
sa la. 4 La ẽn yõkɛ ẽ kẽ'esɛ yʋ'a deem na, a botι sʋ-
daasι pia la ayoobι n pʋι bana-banaasι gu'ura ẽ sɔɔsna
taaba. A boorι tι Zɔɔg-basɛ kibsa n tole, dee tι a tarι ẽ
yese nẽrba la nẽŋam ka di a sarιya. 5 Bɛla tι ba daan
pagɛ Apιyɛɛrι basɛ yʋ'a deego la pʋam. Tι Azezi nẽrba
la daan pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a ĩyã halι ka basɛ.

Malɛka yese Apιyɛɛrι yʋ'a deem basɛ

6 Be-sɛka n wʋn wiige tι A'erɔdι yese Apιyɛɛrι la,
daar-ẽŋa yʋ'ʋŋɔ Apιyɛɛrι daan gã la sʋdaasι bayi
tẽŋasʋka gĩsra. Ba daan ba ẽ mɛ la bãnsι bayi, tι gu'ur-
ba la bɔna zanõrʋm gu'ura yʋ'a deego la. 7 La haya! Tι
Nawẽnnɛ malɛka kɔ'ɔn wa'am. Tι peelem kɔ'ɔn nẽegɛ
deego la pʋam. Tι malɛka la wẽ Apιyɛɛrι lʋgrɛ nẽegɛ ẽ
yetι: «Isge tɔtɔ.» Tι bãnsι la ba'agɛ lui tẽŋa dee basɛ a
nu'usi la. 8 Tι malɛka la yele ẽ yetι: «Ga fʋ sagãnnɛ, dee
pire fʋ tagra.» Tι a ẽŋɛ bɛla. Tι malɛka la le yele ẽ yetι:
«Yɛ fʋ fuugo dee doose mam.» 9 Tι Apιyɛɛrι doose ẽ
yese yẽŋa, dee ka bãŋɛ tι malɛka la n ιtι se'em na de la
sιra, a tẽ'esɛ tι la ãna wʋ a zãasʋm mɛ na. 10 La ban
gãŋɛ pɔspɔsι gu'urba la, la gu'urba bʋyi dõma la, ba
yãŋa paagɛ la kut-yan-sɛka n yesrι kẽ'era tẽŋa la pʋam
na, tι yaŋa la yo'oge a mẽŋa, tι ba yese yẽŋa yãŋa dɔla
sore wɛ. Bilam zẽ'am tι malɛka la fõrgɛ dee basɛ
Apιyɛɛrι.
11 Tι Apιyɛɛrι yɛm yãŋa wa'am, tι a yetι: «Lɛɛlɛ wã
mam bãŋɛ sιra sιra, tι Zuudãana n tõm a malɛka tι a
wa'am wa fãagɛ mam A'erɔdι nu'usum, la bõn-sɛka
wuu tι Zifdõma eerι tι ba ẽŋɛ mam na.»
12 La ẽn bãŋɛ bõn-ẽna võorɛ la, a sẽŋɛ la Azã-markι
ma Amaari yire. La nẽrba n lagsɛ bilam zo'oge bɔna mĩ
pʋ'ʋsra. 13 La ẽn paagɛ mĩ na, a wẽ la yaŋa nõorɛ, tι
pɔsɔɔ yʋ'ʋrɛ n de Arode wa'am tι a bιsɛ. 14 La ẽn bãŋɛ
Apιyɛɛrι kõa la, tι a sũure ẽŋɛ yẽlʋm tι a ka yo'oge
yaŋa la, dee zoe kẽ ka yetι: «Apιyɛɛrι ze yaŋa
nõorʋm.» 15 Tι ba yele pɔsɔɔ la yetι: «Fõn de la zɔlgɔ.»
Tι a le yetι: «La de la ẽŋa.» Tι ba lerge yetι: «La de la a
sιa». 16 Tι Apιyɛɛrι ken wẽ'era yaŋa la. Tι ba yo'oge yẽ tι
la de la ẽŋa. Tι la di'ige ba. 17 Tι Apιyɛɛrι yιbsɛ nu'usi
pa'alɛ ba yetι, ba ãna sĩm. Dee tɔgɛ pa'alɛ ba Zuudãana
n ẽŋɛ se'em tarι ẽŋa yʋ'a deego la pʋam yese yẽŋa.
Dee yele ba yetι: «Yele-ya Azakι, la tι sɔbiisi la, sɛla n
ẽŋɛ la.» Dee yese sẽŋɛ zẽ'a ayẽma.
18 La beere n wiige la, dãmŋɔ zozo'e n wa'am sʋdaasι
la tẽŋasʋka, tι ba bɔɔra tι ba bãŋɛ, la ẽŋɛ la wãne tι
Apιyɛɛrι ka bɔna. 19 Tι A'erɔdι botι ba ɛ Apιyɛɛrι, ka yẽ
ẽ. Tι a di gu'urba la sarιya, bɔ nõorɛ yetι, ba kʋ ba. La
bɛla poorʋm a yese Zude sẽŋɛ la Sezaare ka bɔna bil-
am.

A'erɔdι kũm yelle

20 La naba A'erɔdι sũure daan yĩige mɛ halι la Tiiri la
Sidõ tẽnsι nẽrba. Tι ba ẽŋɛ nõorɛ ayιla tι ba sẽŋɛ ka yẽ
ẽ, yãŋa lagsɛ taaba dẽŋɛ yõkɛ Ablastisi n bιsrι naba
A'erɔdι yire yelle la sιa. Tι bãma la ẽŋa yãŋa doose taa-
ba sẽŋɛ ka sose naba A'erɔdι yetι, a basɛ tι sũ-
mã'asʋm wa'am bãma la ẽŋa tẽŋasʋka. Se'ere n soe la,
ba dia daan ze'etι la naba la tẽŋam sẽnna.
21 La A'erɔdι looge la daarɛ yetι, ba tɔgɛ yetɔga la. La
daarɛ la n paagɛ la, a yɛ la a na'am futo zĩ'ire a na'am
kʋka zuo tɔgra yetɔg-kãra bɔ'ɔra nẽrba la. 22 Tι ba
kaasɛ yetι: «Kõa wã de la Nawẽnnɛ kõa, la dagι nẽr-
saala kõa.» 23 Tι Nawẽnnɛ malɛka botι bã'a yõkɛ A'erɔdι
bilam zẽ'am, tι zũnzũa di ẽ, tι a ki, ẽn ka pẽgɛ Nawẽn-
nɛ dee pẽgɛ a mẽŋa la ĩyã.
24 Tι Nawẽnnɛ yetɔga la daan saagɛ zẽ'a wuu, tι nẽr-
ba zozo'e sakra yetɔga la pa'asra.
25 La Abarnabasι la Asolι n daan tõm ba tõoma Zer-
izalɛm ba'asɛ la, ba daan tarι Azã-markι mɛ lebe An-
tιyɔsι.

Ba tõm Abarnabasι la Asolι tι ba sẽŋɛ ka mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga

13 Azezi nẽr-kʋʋŋɔ n boe Antιyɔsι la pʋam,
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba, la karẽnsãandõma n daan
boe mĩ. Ba de la Abarnabasι, la Asimeyõ tι ba wi'iri tι
nẽr-sabga, la Alusiyusi n ze'ele Sirɛnι, la Amanayɛnι tι
ba daan uge ẽ la naba A'erɔdι, la Asolι. 2 La daarɛ ayιla
ba daan lʋ la nõorɛ pʋ'ʋsra dee pẽgra Nawẽnnɛ, tι
Nawẽnnɛ Sιa yele ba yetι: «Looge-ya Abarnabasι la
Asolι tι ba tõm tõon-sɛka tι mam looge ba tι ba tõm
na.» 3 Tι ba lʋ nõorɛ dιkɛ nu'usi paglɛ ba zuto pʋ'ʋsɛ,
dee basɛ ba tι ba sẽŋɛ.

Asolɩ la Abarnabasɩ boe Sipri so'olʊm mõola Nawẽnnɛ yetɔga

4 La Nawẽnnɛ Sɩa n tõm ba la, ba sẽŋɛ la Selesi
tẽŋam ka kẽ õorŋɔ bilam sẽŋɛ Sipri so'olʊm tɩ ko'om
gilge la. 5 La ban paagɛ Salamini tẽŋam na, ba daan
mõolɩ Nawẽnnɛ yetɔga mɛ Zifdõma wẽndeto pʊam. Ba
daan tarɩ la Azã-markɩ tɩ a sõŋra ba.
6 La ba daan doose la Sipri so'olʊm la pʊam ka paagɛ
Pafɔsɩ. Bilam ba yẽ la tɩɩm dãana n parɩm tɩ ẽŋa de la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa. A de la Zifu, a yʊ'ʊrɛ de la Abar-
zezi. 7 A daan boe la tẽŋa la gɔmna Asɛryusi-polusi n
de yɛm dãana la zẽ'am. Tɩ gɔmna la daan botɩ ba wi
Abarnabasɩ la Asolɩ, a daan boorɩ tɩ a wõm na Nawẽn-
nɛ yetɔga. 8 La tɩɩm dãana la yʊ'ʊrɛ la Grɛkɩ de la A'eli-
masɩ. A daan sɩ'ɩsrɩ Asolɩ la Abarnabasɩ yetɔga la mɛ,
dee daan ɛɛra tɩ a gu gɔmna la tɩ a da sakɛ Nawẽnnɛ
yetɔga la. 9 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la Asolɩ yʊ'ʊrɛ ayẽma
n de Apolɩ la pãŋa, tɩ a bɩsra tɩɩm dãana la zĩĩ, 10 yele ẽ
yetɩ: «Fʊ tarɩ la yɛmkẽgsɩga la pã'asgɔ, fʊ de la
Asũtãana bia, fʊ de la tõon-sõma wuu bɛ. Fõn dɩkrɩ Zu-
udãana Nawẽnnɛ sɩra la mɛ tɩ a lɛbgra põmpɔrŋɔ.
11 Lɛɛlɛ wã, bãŋɛ tɩ Zuudãana pãŋa wʊn botɩ fʊ fɔ mɛ.
Fʊ kãn le yẽ peelem halɩ ka paagɛ wakat-sɛka.» La bil-
am zẽ'am tɩ tɩɩm dãana la kɔ'ɔn fɔ, ba'abra ɛɛra nẽra tɩ
a ve'ege ẽ. 12 La gɔmna la n yẽ lan ẽŋɛ se'em na, a bɔ
yetɔga la sɩra mɛ, se'ere n soe la, Zuudãana zãsŋɔ la
daan kẽ a sũure mɛ.

Apolɩ la Abarnabasɩ boe Antɩyɔsɩ n boe Pisidi so'olʊm

13 Apolɩ la a taaba la ze'ele la Pafɔsɩ kẽ õorŋɔ sẽŋɛ
Pɛrzɩ n boe Pãnfili so'olʊm pʊam na. Tɩ Azã-markɩ basɛ
ba bilam dee lebe Zerizalɛm. 14 Tɩ ba daan ze'ele Pɛrzɩ
sẽŋɛ Antɩyɔsɩ n boe Pisidi so'olʊm pʊam na. Tɩ Zifdõ-
ma vo'osgo daarɛ paagɛ, tɩ ba kẽ ba wẽndeem zĩ'ire.
15 La ban karẽŋɛ Nawẽnnɛ lɔɔ, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba
gõnnɔ kɩ'ɩlɩm na, tɩ wẽndeego la nẽŋadõma tõm nẽrba
tɩ ba sẽŋɛ ka yele ba yetɩ: «Tɩ sɔbiisi, ya sãn tara yetɔga
n wʊn bɔ nẽrba la bʊraanɛ, ya tɔgɛ.»
16 Tɩ Apolɩ isge yɩbsɛ la nu'ugo yele ba yetɩ: «Ɩsrayɛlɩ
nẽrba, la yãma sɛba n po nanna Nawẽnnɛ, selse-ya.
17 Nawẽnnɛ tɩ Ɩsrayɛlɩ dõma pʊ'ʊsrɩ wã, ẽŋa n yʊʊn
looge tɩ yaabdõma, ban yʊʊn boe Ezipti na, ẽŋa n botɩ
ba yɩrgɛ zo'oge. La ẽŋa n yʊʊn tõm pãŋa tõoma tarɩ ba
yese Ezipti. 18 La ban boe weem yʊʊma pinaasɩ la, a
ẽŋɛ sũ-mã'asʊm la ba mɛ. 19 Dee yʊʊn sã'am buuri
bayopɔɩ Kanaan so'olʊm pʊam, dee bɔ ba tẽŋa la tɩ ba
sɔna. 20 Bɛla wuu yuuge masɛ wʊ yʊʊma kɔbsnaasɩ la
pinuu.
La bɛla poorʊm a bɔ ba la nẽŋadõma, tɩ ba sɔna ba
wa paagɛ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa Asãmwɛlɩ wakatʊm. 21 Tɩ
ba yãŋa sose yetɩ, bãma boorɩ la naba. Tɩ Nawẽnnɛ bɔ
ba Akisi dayʊa Asayuli n de Abẽnzamẽ buuri nẽra, tɩ a
di na'am yʊʊma pinaasɩ. 22 Tɩ Nawẽnnɛ yʊʊn to'oge
Asayuli na'am na, dee botɩ Adavidi dɛna naba. Nawẽn-
nɛ yʊʊn tɔgɛ Adavidi yelle yetɩ: ‹Mam yẽ la Azese bia
Adavidi n ãn mam sũure yẽlʊm. Ẽŋa n wʊn ẽŋɛ mam n
boorɩ se'em na wuu.› 23 La de la ẽŋa buuri nẽra ayɩla n
de Azezi tɩ Nawẽnnɛ botɩ a dɛna Fãagra bɔ Ɩsrayɛlɩ dõ-
ma, wʊ ẽn yʊʊn bĩŋe a nõorɛ se'em na. 24 Ẽŋa n daan
nãn ka wa'am na, Azã n daan mõolɩ a wa'aŋɔ yelle bɔ
Ɩsrayɛlɩ nẽrba wuu yetɩ, ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero
tɩ ba mise ba ko'om pʊam. 25 La Azã n daan boe mĩ tɩ a
tõm a tõoma ba'asɛ la, a soke ba yetɩ: ‹Yãma tẽ'esɛ tɩ
mam de la ãne? Yãma n tẽ'esɛ tɩ mam de nẽr-sɛka la,
mam dagɩ ẽŋa. La selse-ya, ẽŋa boe la mam poorʊm
sẽna, mam ka masɛ tɩ m pirge a tagra.›
26 M sɔbiisi, yãma n de Abraham yɩɩsɩ, la yãma sɛba n
po nanna Nawẽnnɛ, la de la tõma ĩyã tɩ Nawẽnnɛ tõm
fãarɛ kõa wã. 27 La Zerizalɛm nẽrba, la ba nẽŋadõma
daan ka bãŋɛ Azezi n de nẽr-sɛka. La ba ka bãŋɛ
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba yetɔga la tɩ ba karẽŋrɩ vo'osgo
daarɛ wuu la võorɛ. La ban di Azezi sarɩya la, nõtɔ'ɔsrɩ-
ba la n yʊʊn yele se'em na ẽŋɛ mɛ. 28 Baa ban ka yẽ
bõn-sɛka n wʊn botɩ ba kʊ ẽ na, ba sĩm mɛ dee yele
Apilatɩ yetɩ, a basɛ tɩ ba kʊ ẽ. 29 La ban daan ẽŋɛ sɛla
wuu wʊ lan põn gʊlsɛ a yelle se'em ba'asɛ la, ba sike ẽ
dɔ-puurŋa la zuo mɛ laagɛ. 30 Tɩ Nawẽnnɛ daan botɩ a
vo'oge. 31 La a dɩkɛ a mẽŋa mɛ pa'alɛ sɛba n daan
doose ẽ Galile sẽŋɛ Zerizalɛm na dabsa faa, bãma n de
a kaset-dõma Ɩsrayɛlɩ nẽrba la tẽŋasʊka.
32 La tõma mõolɩ la kõ-yẽlga la bɔ yãma: Nawẽnnɛ n
yʊʊn bĩŋe a nõorɛ la tɩ yaabdõma la, 33 a ẽŋɛ bõn-ẽŋa
bɔ la tõma n de ba yɩɩsɩ la. La de la a vo'oge Azezi mɛ.
La ãn wʊ lan gʊlsɛ yõoma gõŋɔ yõoma bʊyi dãana la
pʊam yetɩ:
‹Fʊ de la mam bia.
Zĩna mam n lebge fʊ sɔ.›
34 Nawẽnnɛ yʊʊn yetɩ, ẽŋa wʊn vo'oge ẽ tɩ a kãn
põ'ogɛ. Bɛla tɩ a yʊʊn yetɩ:
‹Mam wʊn bɔ ya bõn-sõma sɩra sɩra tɩ mam põn bĩŋe
nõorɛ la Adavidi la.›
35 Bɛla ĩyã tɩ la yele yõoma gõŋɔ pʊam zẽ'a ayẽma yetɩ:
‹Fʊ kãn basɛ fʊ pʊpeelem dãana tɩ a põ'ogɛ.›
36 Wakat-sɛka tɩ Adavidi yʊʊn vɔa la, a tõm Nawẽnnɛ
yɛm n boorɩ se'em mɛ, dee ki tɩ ba laagɛ ẽ a yaabdõma
yɔɔm, tɩ a ĩyã põ'ogɛ. 37 La Nawẽnnɛ n vo'oge sɛka la ka
põ'ogɛ. 38 Bɛla, m sɔbiisi, yãma masɛ tɩ ya bãŋɛ tɩ la de
la Azezi ĩyã tɩ tõma mõolɛ pa'alɛ yãma tɩ Nawẽnnɛ wʊn
basɛ tõon-be'ero taalɛ. Se'ere n soe la, Amoyisi lɔɔ
yʊʊn ka tã wʊn basɛ tɩ ya yelle masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am,
39 la nẽr-sɛka woo n bɔ Azezi sɩra, a yelle masɛ Nawẽn-
nɛ zẽ'am mɛ. 40 Bɛla, guuse-ya tɩ lan gʊlsɛ se'em
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba gõnnɔ pʊam na da paagɛ ya.
41 La yetɩ:
‹Bãŋɛ-ya tɩ yãma sɛba n de sɩ'ɩsrɩba la,
ya palẽŋa wʊn ẽkɛ mɛ tɩ ya ki.

Se'ere n soe la,
tõon-sɛka tɩ mam wʊn tõm ya zamãana wã pʊam na,
ya kãn nan tɩ la wʊn sɩrɩ ẽŋɛ,
baa nẽra sãn tɔgɛ pa'alɛ ya.› »
42 La Apolɩ la Abarnabasɩ n daan isge tɩ ba yese la, tɩ
nẽrba la sose ba yetɩ, ba le wa'am vo'osgo daarɛ wa
tɔgɛ yetɔg-sɛba tɩ ba tɔgɛ la. 43 La ban yese tɩ ba fõrgɛ
la, tɩ Zifdõma zozo'e, la nẽrba basɛba n dagɩ Zifdõma
dee sakɛ dɔla Nawẽnnɛ lɔɔ tɩ a bɔ Zifdõma, daan dɔla
Apolɩ la Abarnabasɩ. Tɩ Apolɩ dõma pa'alɛ ba yetɩ, ba
mõrgɛ bɔna Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na pʊam.
44 Tɩ vo'osgo daarɛ le paagɛ, tɩ nẽrba lagsɛ zozo'e wʊ
la de la tẽŋa la nẽrba wuu la, tɩ ba selse Nawẽnnɛ yetɔ-
ga. 45 La Zifdõma n yẽ nẽr-kʊʊŋɔ la n zo'oge la, tɩ ba
ẽŋɛ sũure sɩ'ɩsɛ Apolɩ n tɔgɛ se'em na, dee tɔgra tɔg-
be'ero. 46 Tɩ Apolɩ la Abarnabasɩ daan kãbɛ sũure tɔgɛ
ba yetɩ: «Tõma wʊn dẽŋɛ nɩ tɔgɛ Nawẽnnɛ yetɔga wã
bɔ la yãma. La yãma n zagsɛ la, yãma pa'alɛ tɩ ya ka
masɛ tɩ ya yẽ vɔm n ka ba'asrɩ. Bɛla ĩyã tõma wʊn basɛ
yãma, dee sẽŋɛ la bu-zãŋsɩ zẽ'am. 47 Se'ere n soe la,
Zuudãana Nawẽnnɛ bɔ tõma nõorɛ yetɩ:
‹Mam looge fo tɩ fʊ ãna wʊ peelem bɔ bu-zãŋsɩ,
botɩ nẽrba yẽ fãarɛ dũnia zẽ'esɩ wuu.› »
48 La bu-zãŋsɩ la n wõm bɛla la, ba sũure ẽŋɛ yẽlʊm mɛ
halɩ, tɩ ba pẽgra Nawẽnnɛ yetɔga la. La nẽr-sɛba n
masɛ tɩ ba yẽ vɔm n ka ba'asrɩ la daan sakɛ bɔ Azezi
sɩra mɛ.
49 Tɩ Zuudãana yetɔga la saagɛ tẽŋa la wuu. 50 Tɩ
Zifdõma daan sa'asɛ pɔgsɩ n pʊ'ʊsrɩ Nawẽnnɛ, dee dɛ-
na yʊ'ʊrɛ dõma, la tẽŋa la nẽrzuto, botɩ ba nãmsɛ
Apolɩ la Abarnabasɩ dige ba ba tẽŋa la pʊam tɩ ba
yese. 51 Tɩ Apolɩ la Abarnabasɩ pɩɩsɛ ba nãma tẽntõnnɔ
basɛ, pa'alɛ tɩ tẽŋa la nẽrba ka ẽŋɛ sõŋa, dee wɛ'ɛsa
Ikonim. 52 La Azezi karẽnbiisi la n boe Antɩyɔsɩ la daan
tarɩ sũ-yẽlga zo'oge mɛ, dee tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la
ba.

Apolɩ la Abarnabasɩ boe Ikonim

14 Apolɩ la Abarnabasɩ n paagɛ Ikonim la, ba le kẽ
la Zifdõma wẽndeego pʊam tɔgɛ bɔ nẽrba. Tɩ
nẽr-kʊʊŋɔ zozo'e, Zifdõma la nẽrba basɛba n dagɩ
Zifdõma, bɔ Nawẽnnɛ sɩra. 2 La Zifdõma nẽr-sɛba n ka
sakɛ yetɔga la, bãma n sa'asɛ bu-zãŋsɩ botɩ ba sũure
sã'am la Azezi karẽnbiisi la. 3 La Apolɩ la Abarnabasɩ
daan yuuge Ikonim mɛ, te'ege Zuudãana Azezi tɔgɛ a
yetɔga la bʊraanɛ. Tɩ Zuudãana daan bɔ ba pãŋa tɩ ba
tõm tõon-yãlma la yel-kɩrsɩ n pa'alɩ tɩ ẽŋa yel-sõnnɛ na
tɩ ba tɔgrɩ la de la sɩra. 4 La tẽŋa la nẽrba daan welse
mɛ, tɩ basɛba bɔna Zifdõma poorʊm, tɩ basɛba bɔna
Azezi Tõntõnɩba la poorʊm.
5 Tɩ bu-zãŋsɩ, la Zifdõma, la ba nẽŋadõma bɔɔra tɩ ba
nãmsɛ Apolɩ la Abarnabasɩ lobe ba la kuga. 6 Tɩ ba
bãŋɛ, zoe sẽŋɛ Likoni tẽnsʊm, Listri, la Dɛrbɩ, la tẽn-
pɩgsɩ sɛba n lɛm bilam na pʊam. 7 Bilam ba daan
mõolɛ kõ-yẽlga la mɛ.

Ba lobe Apolɩ la kuga Listri tẽŋam

8 La bʊraa n daan boe Listri ka tãna sẽnna. A ma
dɔgɛ ẽ tɩ a dɛna la kɔɔrŋɔ. 9 Tɩ a daan zẽa sɛlsra Apolɩ n
tɔgrɩ la. Tɩ Apolɩ bɩsra ẽ zĩi, bãŋɛ tɩ a bɔ Azezi sɩra mɛ
tãna wʊn yẽ ĩmã'asʊm. 10 Tɩ Apolɩ tɔgɛ ke'enke'em yele
ẽ yetɩ: «Isge ze'ele saazuo.» Tɩ kɔɔrŋɔ la vaagɛ isge
sẽnna. 11 La nẽr-kʊʊŋɔ la n yẽ Apolɩ n ẽŋɛ se'em na, tɩ
ba tĩi tɔgɛ la Likoni tẽŋa yetɔga yetɩ: «Wẽna n lebge
nẽrsaalba sigum tõma zẽ'am.» 12 Tɩ ba daan wi'ira
Abarnabasɩ tɩ Azeyusi, dee wi'ira Apolɩ tɩ A'ɛrmẽsɩ, ẽŋa
n tarɩ yetɔga la wa'am na ĩyã. 13 Ba daan tarɩ la deego
tẽŋa la zanõ-bɔba kãabra Azeyusi. Tɩ kãabgɔ kẽema la
tarɩ lɔlsɩ, la tɩɩsɩ puuro wa'am zanõrʊm na, tɩ ẽŋa la
nẽr-kʊʊŋɔ la bɔɔra tɩ ba kãabɛ Abarnabasɩ la Apolɩ.
14 La Tõntõnɩba Apolɩ la Abarnabasɩ n wõm ban yetɩ
ba ẽŋɛ se'em na, ba sũure sã'am mɛ, tɩ ba ãasʊm ba
futo, dee zoe kẽ nẽr-kʊʊŋɔ la pʊam tĩi tɔgɛ yetɩ:
15 «Nẽrba wã, bẽm tɩ ya yetɩ ya ẽŋɛ wãna? Tõma mẽ de
la nẽrsaalba wʊ yãma n ãn se'em na, la tõma mõolɩ la
kõ-yẽlga pa'ala yãma tɩ ya basɛ bõn-bãna wã n ka tarɩ
yõorɔ, dee dɔla Nawẽnnɛ n de vɔm dãana. Ẽŋa n nãam
saazuum la tẽŋa, la ko-kãtɛ, la bõn-sɛba wuu n boe ba
pʊam na. 16 Kʊrʊm kʊrʊm, Nawẽnnɛ yʊʊn basɛ buuri
wuu tɩ ba ɩta la ba mẽŋa yɛm n boorɩ se'em. 17 La baa
bɛla wuu, Nawẽnnɛ ɩtɩ sõŋa mɛ pa'alɛ ẽŋa n de sɛka.
Ẽŋa n botɩ saaga niira bɔ'ɔra ya, tɩ ya bõnkɔɔla bɩta, tɩ
dia bɔna zo'oge, tɩ ya sũure ãna yẽlʊm.» 18 Baa la Apolɩ
n tɔgɛ bɛla la, la ẽŋɛ la toogo bɔ ba, dee tɩ ba yãŋɛ gu
nẽr-kʊʊŋɔ la tɩ ba ka kãabɛ ba.
19 La Zifdõma n ze'ele Antɩyɔsɩ n boe Pisidi so'olʊm, la
Ikonim wa'am wa sa'asɛ nẽrba la, botɩ ba lobe Apolɩ la
kuga, vuuge ẽ tẽŋa la pʊam yese basɛ, dee tẽ'esɛ tɩ a
ki mɛ. 20 Tɩ Azezi karẽnbiisi la lagsɛ gilge ẽ, tɩ a isge kẽ
tẽŋa la pʊam. Tɩ beere wiige, tɩ ẽŋa la Abarnabasɩ sẽŋɛ
Dɛrbɩ.

Apolɩ la Abarnabasɩ lebrɩ Antɩyɔsɩ n boe Siiri so'olʊm

21 La Apolɩ la Abarnabasɩ mõolɛ kõ-yẽlga Dɛrbɩ mɛ, tɩ
nẽrba zozo'e lebge Azezi karẽnbiisi, dee tɩ ba yãŋa lebe
Listri, la Ikonim, la Antɩyɔsɩ n boe Pisidi so'olʊm. 22 La
ba daan tɔgɛ pa'alɛ karẽnbiisi la mɛ, bɔ ba bʊraanɛ
yetɩ, ba mõrgɛ bɔna Azezi sɩra la pʊam da basɛ. Dee
yele ba yetɩ: «Tɩ wʊn yẽ la nãmsgɔ zozo'e dee kẽ
Nawẽnnɛ so'olʊm pʊam.» 23 La tẽn-sɛba wuu tɩ ba sẽŋɛ
la, ba looge la kẽma Azezi nẽrba la pʊam, lʊ nõorɛ
pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ, dee dɩkɛ ba basɛ Zuudãana tɩ ba bɔ
sɩra la nu'usum. 24 La ban doose Pisidi la, ba paagɛ
Pãnfili so'olʊm.
25 La ba mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga Pɛrzɩ mɛ, dee sẽŋɛ
Atali. 26 La ba kẽ la õorŋɔ bilam sẽŋɛ Antɩyɔsɩ, tẽn-sɛka

tι ba daan dιkɛ ba ẽŋɛ Nawẽnnɛ nu'usum tι a sõŋɛ ba
tι ba tõm tõon-sɛka tι ba tõm ba'asɛ wã. 27 La ban
paagɛ la, ba botι Azezi nẽrba la lagsɛ mɛ, tι ba tɔgɛ
pa'alɛ ba Nawẽnnɛ n tõm la bãma se'em, la a yo'oge
sore mɛ bɔ bu-zãŋsι tι ba tãna wʋn bɔ ẽ sιra. 28 La ba
boe la karẽnbiisi la lɛ bilam yuuge mɛ.

Ba tigse Zerizalɛm sõsɛ bu-zãŋsι yelle

15 Nẽrba basɛba n ze'ele Zude wa'am Antιyɔsι wa
zãsna Azezi karẽnbiisi la yetι: «Ya sãn ka wãta ya
budimto wʋ Amoyisi lɔɔ la n zãsnι se'em na, ya kãn
tã'agɛ yẽ fãarɛ.» 2 Tι Apolι la Abarnabasι daan ka sakɛ
ban yele se'em na, daan tĩi wẽ'era nõke'ene la ba. Tι
karẽnbiisi la kʋ nõ-yẽnnɛ yetι, Apolι la Abarnabasι, la
bãma nẽrba basɛba sẽŋɛ Tõntõnιba la, la kẽma n boe
Zerizalɛm na zẽ'am nõke'ene ẽŋa yelle.
3 La Azezi nẽrba la n tõm ba yetι ba sẽŋɛ la, ba doose
la Fenisi la Samaari tẽnsʋm tɔgɛ pa'alɛ bu-zãŋsι n
teege yɛm sakɛ Nawẽnnɛ se'em. Bɛla botι Fenisi la
Samaari tẽnsι karẽnbiisi la sũure ẽŋɛ yẽlʋm mɛ zozo'e.
4 La ban paagɛ Zerizalɛm na, Azezi Tõntõnιba la, la
Azezi nẽrba, la ba kẽma la wuu to'oge ba mɛ sõŋa
sõŋa. Tι ba tɔgɛ pa'alɛ Nawẽnnɛ n ẽŋɛ se'em wuu la
bãma. 5 Tι Farisi nẽrba basɛba n bɔ Azezi sιra la isge
yetι: «Dẽnι tι ba wãta bu-zãŋsι la, dee zãsʋm ba tι ba
sakɛ Amoyisi lɔɔ la wuu.»
6 Tι Tõntõnιba la, la kẽma la lagsɛ tι ba bιsɛ ba wʋn
ẽŋɛ yelle la se'em. 7 La ban wẽ'erι nõke'ene zɔ'ɔra la, tι
Apιyɛɛrι isge yele ba yetι: «M sɔbiisi, yãma mi mɛ tι
Nawẽnnɛ looge la mam kʋrʋm kʋrʋm yãma pʋam, tι
m tɔgɛ a kõ-yẽlga la bɔ bu-zãŋsι tι ba sakɛ. 8 La
Nawẽnnɛ n mi nẽrsaala pʋtẽ'era la, bɔ ba a Sιa mɛ, wʋ
ẽŋa n daan bɔ tõma se'em na, pa'alɛ tι ẽŋa fãagɛ ba
mɛ. 9 La a ka welge tõma la bãma. La ban bɔ Azezi sιra
la ĩyã tι a yese be'em ba sũure pʋam basɛ. 10 Bɛla, bẽm
tι ya makra Nawẽnnɛ bɔɔra tι ya zelge karẽnbiisi la
zeero tι tõma yaabdõma, la tõma ka yãŋɛ tʋ? 11 La ka
ãn sõŋa, tõma mi tι la de la Zuudãana Azezi yel-sõnnɛ
na ĩyã tι tõma yẽ fãarɛ, wʋ bãma n mẽ yẽ fãarɛ se'em
na.»
12 Tι nẽr-kʋʋŋɔ la wuu ãna sĩm sɛlsra Abarnabasι la
Apolι n tɔgrι pa'ala tõon-yãlma, la yel-kιrsι sɛba tι
Nawẽnnɛ ẽŋɛ la bãma bu-zãŋsι tẽŋasʋka la.
13 La ban tɔgɛ kι'ιlιm na, tι Azakι yetι: «M sɔbiisi,
selse-ya. 14 Asimõ-pιyɛɛrι tɔgɛ pa'alɛ la Nawẽnnɛ n
dẽŋɛ bιsɛ bu-zãŋsι yelle se'em, looge ba nẽrba basɛba
tι ba dɛna a mẽŋa nẽrba. 15 La bõn-bãma masɛ wʋ
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba n yele se'em na. Ba yʋʋn gʋlsɛ tι
Nawẽnnɛ yetι:

16 ‹Bɛla poorʋm, mam wʋn leme wa'am,
wa le mẽ naba Adavidi deego la n lui la mɛ.
Mam wʋn le malgɛ ẽ mɛ,
mẽ a daboogo la zuo.
17 Bɛla tι nẽr-sɛba n weege la wuu,
la bu-zãŋsι wuu tι mam looge tι ba dɛna mam nẽrba
la,
wʋn ɛ mam n de ba Zuudãana.›
18 Zuudãana Nawẽnnɛ n yele se'em n wãna,
ẽŋa n ẽŋɛ bõn-bãma tι ba põn mina halι kʋrʋm
kʋrʋm.»
19 Tι Azakι ken yetι: «Bɛla tι mam tẽ'esɛ tι tι da nãmsɛ
sɛba n dagι Zifdõma dee teege yɛm dɔla Nawẽnnɛ na.
20 Tι gʋlsɛ gõŋɔ bɔ ba yetι, ba da di di-sɛba tι ba kãabɛ
bɔ baga la, tι ba wʋn dẽgɛ ba, ba da tõnna yalsι tõo-
ma, ba da di sɛla tι ba tẽgɛ kʋ, la ba da di zιιm.
21 Se'ere n soe la, halι kʋrʋm kʋrʋm ba karẽŋrι Amoyisi
gõnnɔ Zifdõma wẽndeto la pʋam ba vo'osgo dabsa
wuu mɛ, dee mõola ba tẽnsι la wuu pʋam.»

Ba gʋlsɛ gõŋɔ bɔ bu-zãŋsι

22 Bɛla tι Tõntõnιba la, la kẽma, la Azezi nẽrba la wuu
tẽ'esɛ yetι, la ãn sõŋa tι ba looge nẽrba bãma pʋam
tõm ba tι ba doose la Apolι la Abarnabasι sẽŋɛ An-
tιyɔsι. Tι ba looge Azudi sɛka yʋ'ʋrɛ n ken dɛna
Abarsabasι la, la Asιlaasι. Bãma tι ba daan nannι. 23 La
ba daan gʋlsɛ la gõŋɔ bɔ ba yetι:
«Tõma n de Azezi Tõntõnιba, la Azezi nẽrba la kẽma
n pʋ'ʋsrι yãma bu-zãŋsι n de tι sɔbiisi n boe Antιyɔsι,
la Siiri, la Silisi so'olʋm.
24 Tõma wõm tι tõma nẽrba basɛba n wa'am wa
dãana yãma la yetɔga botι yãma yɛm yɔɔra, tõma ka
bɔ ba nõorɛ. 25 Bɛla ĩyã tι tõma lagsɛ taaba kʋ nõorɛ
ayιla, tẽ'esɛ tι la ãn sõŋa tι tõma looge nẽrba basɛba
tõm ba tι ba doose la tι sιr-nõŋrιsι Abarnabasι la Apolι
wa'am yãma zẽ'am. 26 Bãma n põsɛ ba yõorɛ tõma Zu-
udãana Azezi-krisi tõoma la ĩyã. 27 Bɛla tι tõma tõm
Azudi la Asιlaasι tι ba wa'am wa tɔgɛ bõn-bãma pa'alɛ
ya. 28 Nawẽnnɛ Sιa, la tõma tẽ'esɛ mɛ tι la ãn sõŋa tι tι
da zelge ya zeero basɛba pa'asɛ, sãn dagna yel-sɛba n
de kãŋkãŋɛ wã. 29 La de la ya da di di-sɛba tι ba dιkɛ
kãabɛ bɔ baga, ya da di zιιm, la ya da di sɛla tι ba tẽgɛ
kʋ, la ya da tõnna yalsι tõoma. Ya sãn guuse ya mẽŋa
ka ẽŋɛ bõn-bãna, ya ẽŋɛ sõŋa. Nawẽnnɛ wʋn bɔ ya
ĩmã'asʋm.»
30 Ba daan keese sɛba tι ba tõm na mɛ, tι ba sẽŋɛ An-
tιyɔsι. La ban paagɛ bilam na, ba lagsɛ Azezi nẽr-kʋʋŋɔ
la mɛ, dιkɛ gõŋɔ la bɔ ba. 31 La ban daan karẽŋɛ gõŋɔ
la, la bɔ ba bʋraanɛ mɛ, botι ba sũure ẽŋɛ yẽlʋm zo-
zo'e. 32 Tι Azudi la Asιlaasι n daan de Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-
rιba la tɔgɛ zozo'e keŋɛ ba sɔbiisi la sũure, pa'asɛ ba
pãŋa. 33 La ba daan yuuge mĩ na fẽe, dee tι ba sɔbiisi la
basɛ ba tι ba lebe sɛba n tõm ba la zẽ'am la sũ-
mã'asʋm. [34 Tι Asιlaasι daan looge yɛm weege bilam.]
35 La Apolι la Abarnabasι daan weege la Antιyɔsι bil-
am, tι bãma la nẽrba basɛba zozo'e zãsna nẽrba Zu-
udãana Nawẽnnɛ yetɔga dee mõola a kõ-yẽlga la.

Apolɩ la Abarnabasɩ welge taaba

36 La daarɛ ayɩla tɩ Apolɩ yele Abarnabasɩ yetɩ: «Tɩ
lebe ka kaagɛ tɩ sɔbiisi la n boe tẽn-sɛba wuu tɩ tɩ daan
mõolɛ Zuudãana yetɔga bɔ ba la, bɩsɛ ba ãn se'em.»
37 Tɩ Abarnabasɩ daan bɔɔra tɩ Azã sɛka yʋ'ʋrɛ n ken
dɛna Amarkɩ la po doose ba sẽŋɛ. 38 La Apolɩ daan
tẽ'esɛ tɩ la ka ãn sõŋa tɩ a doose bãma, se'ere n soe la,
a daan basɛ ba mɛ Pãnfili, ka le doose la ba tõm. 39 Tɩ
ba daan wẽ nõke'ene welge taaba. Tɩ Abarnabasɩ daan
botɩ Amarkɩ doose ẽ, tɩ ba kẽ õorŋɔ sẽŋɛ Sipri. 40 La
Apolɩ daan looge la Asɩlaasɩ tɩ a doose ẽ. Tɩ Azezi
karẽnbiisi la dɩkɛ ba ẽŋɛ Nawẽnnɛ nu'usum tɩ a ẽŋɛ ba
yel-sõnnɛ. 41 Tɩ ba yãŋa sẽŋɛ Siiri la Silisi tẽnsʋm ka
pa'asɛ Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la pãŋa.

Atimõtɩ doose Apolɩ la Asɩlaasɩ, tɩ ba tõm Nawẽnnɛ tõoma

16 La Apolɩ dõma sẽŋɛ ka paagɛ la Dɛrbɩ la Listri
tẽnsʋm. Tɩ Azezi karẽnbia daan bɔna mĩ tɩ a
yʋ'ʋrɛ dɛna Atimõtɩ, a ma de la Zifu n sakɛ bɔ Azezi
sɩra. Dee tɩ a sɔ dɛna Grɛkɩ. 2 Tɩ Azezi karẽnbiisi n boe
Listri la Ikonim tẽnsʋm na daan tɔgra a yelle sõŋa. 3 Tɩ
Apolɩ bɔɔra tɩ a dɔla la ba lɛ tõnna, daan wã ẽ Zifdõma
sɛba n boe tẽn-bãma la ĩyã, se'ere n soe la, ba wuu
daan mi tɩ a sɔ de la Grɛkɩ. 4 La ba daan dolɩ la tẽnsɩ
pʋam bɩsra Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la, dee tɔgra pa'ala ba
Azezi Tõntõnɩba la, la kẽma la n boe Zerizalɛm na n
looge yɛm se'em, dee yɛta ba tɩ ba sakɛ bõn-sɛba tɩ ba
looge la. 5 Bɛla tɩ Azezi nẽr-kʋʋŋɔ la daan yẽ pãŋa
Nawẽnnɛ doosgo la pʋam, tɩ ba kãllɛ pa'asra daarɛ
woo.

Apolɩ boe la Trʋasɩ zãasʋm tɩ ba wi ẽ Masedʋanɩ

6 Tɩ Apolɩ dõma daan bɔɔra tɩ ba sẽŋɛ Azi tẽnsʋm ka
mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa gu ba, tɩ ba
doose Frizi la Galatɩ so'olʋm. 7 La ban sẽŋɛ ka lɛm Mizi
so'olʋm na, ba boorɩ tɩ ba sẽŋɛ la Bitini, tɩ Azezi Sɩa la
ka bɔ ba sore. 8 Tɩ ba doose Mizi tole sẽŋɛ Trʋasɩ. 9 La
yʋ'ʋŋɔ tɩ Apolɩ bɩsɛ yẽ Masedʋanɩ nẽra wʋ zãasŋɔ la, tɩ
bʋraa la zɛ a zẽ'am bɛlna ẽ yetɩ: «Wa'am Masedʋanɩ
wa sõŋɛ tɔ.» 10 La Apolɩ n daan yẽ bɛla la, tõma
mãasʋm mɛ tɔtɔ tɩ tɩ sẽŋɛ Masedʋanɩ, bẽm ĩyã, tõma
tẽ'esɛ bãŋɛ mɛ tɩ la de la Nawẽnnɛ n wi tõma yetɩ, tɩ
sẽŋɛ ka mõolɛ kõ-yẽlga la bɔ ba.

Alidi bɔ Azezi sɩra Filipi tẽŋam

11 Tɩ tõma kẽ õorŋɔ bilam kɔ'ɔn sẽŋɛ Samotrasɩ. Tɩ
beere wiige, tɩ tõma paagɛ Neapolisi. 12 La tõma yãŋa
ze'ele la bilam sẽŋɛ Filipi n de Masedʋanɩ tẽn-kãra la
tẽŋa ayɩla. Filipi tẽŋa de la Rom dõma n soe ẽ. Tõma
ẽŋɛ bilam na dabsa faa. 13 Tɩ vo'osgo daarɛ tɩ tõma
yese tẽŋa la pʋam sẽŋɛ kʋlaa nõorʋm, tõma tẽ'esɛ mɛ
tɩ zẽ'e-ẽŋa de la Zifdõma pʋ'ʋsgɔ zẽ'a. Tɩ tõma zĩ'ire bil-
am tɔgra bɔ'ɔra pɔgsɩ n lagsɛ. 14 La pɔka ayɩla n daan
boe mĩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Alidi, a ze'ele
la Tiyatiiri. A daan koosrɩ la fu-sõma n de gomusga. Tɩ
a sɛlsra tõma yetɔga la, tɩ Zuudãana botɩ a bãŋɛ Apolɩ
yetɔga la võorɛ dee sakɛ. 15 Tɩ tõma daan mise ẽŋa la a
yir-dõma ko'om pʋam. Tɩ a sose tõma yetɩ: «Ya sãn
sakɛ tɩ mam sɩrɩ bɔ Zuudãana sɩra mɛ, ya wa'am kẽ'era
mam yire.» La a pẽrgɛ tõma mɛ, tɩ tõma sakɛ.

Apolɩ dõma boe la yʋ'a deem Filipi tẽŋam

16 Tɩ daarɛ ayɩla tɩ tõma wɛ pʋ'ʋsgɔ zẽ'am, tɩ pugla n
de yamŋa tɩ kʋlkã'arga dolɩ ẽ daan tʋ'ʋsɛ tõma.
Kʋlkã'arga la daan botɩ a yẽta la yel-sɛba n boe nẽŋam
sẽnna tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, la sɛba n soe ẽ na daan yẽtɩ
ligri zozo'e mɛ a zẽ'am. 17 Tɩ a dɔla Apolɩ la tõma tĩi tɔ-
gra yetɩ: «Nẽr-bãna wã de la Nawẽnnɛ n gãnnɩ sɛla
wuu la tõntõnɩba, ba mõolɩ la fãarɛ sore pa'ala ya.»
18 La a ẽŋɛ bɛla la dabsa faa. Tɩ Apolɩ sũure sã'am la ẽ,
tɩ a wẽrgɛ yele kʋlkã'arga la yetɩ: «Mam yetɩ fʋ la
Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ, tɩ fʋ yese dee basɛ pugla wã.» Tɩ
kʋlkã'arga la yese bilam zẽ'am dee basɛ ẽ.
19 Tɩ sɛba n soe ẽ na n bãŋɛ tɩ bãma kãn le yẽ ligri a
zẽ'am na, tɩ ba yõkɛ Apolɩ la Asɩlaasɩ ve'ege ba kẽ
da'am ka sãm ba tẽŋa la nẽŋadõma zẽ'am. 20 Tɩ ba tarɩ
ba paagɛ sɛba n diti sarɩya la zẽ'am ka yetɩ: «Nẽr-bãna
wã de la Zifdõma, bãma n dãmnɩ tɩ tẽŋa wã. 21 Ba
pa'alɩ la bõn-sɛba n sisri, tɩ tõma n de Rom nẽrba kãn
sakɛ ẽŋɛ.» 22 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la lagɩm zɛbra Apolɩ la
Asɩlaasɩ, tɩ sɛba n diti sarɩya la botɩ ba vɛ ba futo la
yɛɛsɛ, dee bɔ nõorɛ yetɩ, ba wẽ ba la ka'asa. 23 Tɩ ba wẽ
ba zozo'e dee kẽ'esɛ ba yʋ'a deem, dee yele gu'ura la tɩ
a gu'ura ba sõŋa. 24 Ban yele bɛla la, tɩ a kẽ'esɛ ba yʋ'a
de-sɛka n boe pʋam pʋam na, lʋ ba nãma lablɛ la
dɔɔgɔ.
25 Tɩ sõnsʋa tɩ Apolɩ la Asɩlaasɩ pʋ'ʋsra dee yõona
yõoma pẽgra Nawẽnnɛ, tɩ sɛba n po bɔna yʋ'a deem
na sɛlsra. 26 Tɩ tẽŋa darɛ mĩim zozo'e, tɩ yʋ'a deego la
mĩim la a ẽbrɛ waa wuu, tɩ kʋlɩnsɩ la wuu yo'ose, tɩ
bãnsɩ la wuu ba'asɛ. 27 Tɩ yʋ'a deego gu'ura la nẽegɛ is-
ge yẽ tɩ kʋlɩnsɩ la yo'ose mɛ, tɩ a tẽ'esɛ tɩ ba yese mɛ, tɩ
a fooge sʋ'a tɩ a kʋ a mẽŋa. 28 Tɩ Apolɩ tɔgɛ ke'enke'em
yetɩ: «Da kãn ẽŋɛ fʋ mẽŋa sɛla, tõma wuu boe la
kalam.» 29 Tɩ yʋ'a deego gu'ura la wi yetɩ, ba tarɩ
bugum wa'am. Dee ẽŋɛ tɔtɔ kẽ deego la pʋam ka lui
Apolɩ la Asɩlaasɩ nẽŋam gõgra la dabeem, 30 isge tarɩ
ba yese, soke ba yetɩ: «Bʋraasɩ, mam wʋn ẽŋɛ la wãne
yẽ fãarɛ?» 31 Tɩ ba lerge ẽ yetɩ: «Bɔ Zuudãana Azezi
sɩra, tɩ fõn na fʋ yir-dõma wuu wʋn yẽ fãarɛ.» 32 Tɩ ba
tɔgɛ Zuudãana yetɔga bɔ ẽŋa la sɛba wuu n boe a yire
la. 33 La wakat-ẽŋa mẽŋa tɩ a tarɩ ba ka pɛ ba nõtɔ la.
La bilam zẽ'am tɩ ba mise ẽŋa la a yir-dõma wuu ko'om
pʋam la Azezi yʋ'ʋrɛ. 34 Tɩ a tarɩ Apolɩ la Asɩlaasɩ sẽŋɛ a

yire ka bɔ ba dia. Tɩ ẽŋa la a yir-dõma la wuu sũure
daan ãna yẽlʋm zozo'e, ban bɔ Nawẽnnɛ sɪra la ĩyã.
35 La beere n wiige, tɩ sɛba n diti sarɩya la tõm ba tõn-
tõnɩba yetɩ, ba sẽŋɛ ka yele sɛka n gu'uri yʋ'a deego la
yetɩ, a basɛ bʋraasɩ la. 36 Tɩ yʋ'a deego gu'ura la tɔgɛ
bɔ Apolɩ yetɩ: «Sarɩyaditba la bɔ nõorɛ yetɩ, m basɛ tɩ
ya yese. Bɛla yese-ya fõrgɛ la sũ-mã'asʋm.» 37 Tɩ Apolɩ
yele tõntõnɩba la yetɩ: «Tõma n de Rom tẽŋa nu'ugo
nẽrba, tɩ ba ka di tõma sarɩya dee wẽ tõma, kẽ'esɛ tõ-
ma yʋ'a deem, yãŋa yetɩ ba li'ise basɛ tõma? Ayɛɩ, ba
mẽŋa wa'am wa yese to.» 38 Tɩ tõntõnɩba la sẽŋɛ ka
yele sarɩyaditba la bɛla. Tɩ dabeem kẽ ba, ban wõm tɩ
Apolɩ la Asɩlaasɩ de la Rom tẽŋa nu'ugo nẽrba la ĩyã.
39 Tɩ ba mẽŋa wa'am wa belem ba, botɩ ba yese, dee
sose ba yetɩ, ba fõrgɛ dee basɛ ba tẽŋa. 40 La ba yese
yʋ'a deem na sẽŋɛ la Alidi yire ka tɔgɛ bɔ Azezi karẽnbi-
isi la bʋraanɛ dee fõrgɛ.

Yel-sɛba n ẽŋɛ Tesaloniki tẽŋam

17 Apolɩ la Asɩlaasɩ doose la Amfipoli, la Apoloni
tẽnsʋm tole sẽŋɛ Tesaloniki, zẽ'e-ẽŋa Zifdõma
wẽndeego n daan boe mĩ. 2 Tɩ Apolɩ daan kẽ mĩ wʋ ẽ
ẽn ɩta se'em na, tɔgɛ bõn-sɛba n boe Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam na pa'alɛ ba vo'osgo dabsa atã. 3 A tɔgɛ pa'ala ba
yetɩ, la masɛ mɛ tɩ Krisi nãmsɛ ki dee vo'oge. Dee yetɩ:
«Azezi tɩ mam mõolɩ a yelle bɔ'ɔra ya wã de la Krisi la.»
4 Tɩ ba nẽrba basɛba, la Grɛkɩdõma nẽrba zozo'e n
pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ, la pɔgsɩ zozo'e n de nẽrzuto daan
sakɛ po dɔla Apolɩ la Asɩlaasɩ.
5 Tɩ Zifdõma daan ẽŋɛ sũure, sẽŋɛ da'am ka ɛ nẽrba
n ka tarɩ võorɛ lagsɛ tɩ ba dãm tẽŋa la. Tɩ ba sẽŋɛ Aza-
sõ yire ka ɛɛra Apolɩ la Asɩlaasɩ tɩ ba tarɩ ba sẽŋɛ tẽŋa
la nẽrba zẽ'am. 6 La ba sẽŋɛ ka ɛ ka yẽ ba, yõkɛ Azasõ
la Azezi karẽnbiisi basɛba sẽŋɛ tẽŋa la kɛ'ɛndõma
zẽ'am ka tĩi tɔgɛ yetɩ: «Nẽr-bãna wã eerɩ dãmna la dũ-
nia wuu. La ban wãna n wa'am kalam, 7 tɩ Azasõ to'oge
ba. Nẽr-bãna wã wuu sɩ'ɩsrɩ la Rom na-keko nõorɛ
yetɩ, naba ayẽma n boe tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Azezi.» 8 La
kɛ'ɛndõma la, la nẽr-kʋʋŋɔ la n wõm bɛla la, ba sũure
isge mɛ. 9 Tɩ ba botɩ Azasõ la sɛba n dolɩ ẽ na bĩŋe ligri,
dee tɩ ba basɛ ba.

Apolɩ la Asɩlaasɩ sẽŋɛ Beere

10 La wẽnnɛ n daan sobe, tɩ Azezi karẽnbiisi la botɩ
Apolɩ la Asɩlaasɩ sẽŋɛ Beere. La ban paagɛ la, ba sẽŋɛ
mɛ ka kẽ Zifdõma wẽndeem. 11 La bãma tarɩ pʋtẽ'e-
sõnnɛ mɛ gãnna Zifdõma sɛba n boe Tesaloniki la,
sakɛ to'oge Nawẽnnɛ yetɔga la ba sũure wuu, dee
daan karẽŋra Nawẽnnɛ gõŋɔ la daarɛ woo tɩ ba bɪsɛ
Apolɩ n yele se'em na de la sɪra bɩɩ la dagɩ sɪra. 12 La ba
nẽrba zozo'e, la Grɛkɩdõma pɔgsɩ n de yʋ'ʋrɛ dõma, la
bʋraasɩ zozo'e sakɛ bɔ Azezi sɪra mɛ.
13 Tɩ Zifdõma sɛba n boe Tesaloniki la wõm tɩ Apolɩ
mõolɩ Nawẽnnɛ yetɔga Beere, tɩ ba sẽŋɛ mĩ ka dãm
nẽrba la, sa'asɛ ba la Apolɩ la Asɩlaasɩ. 14 Tɩ karẽnbiisi la
ẽŋɛ tɔtɔ botɩ nẽrba basɛba kɔlgɛ Apolɩ sẽŋɛ ko-kãtɛ la
nõorʋm. Dee tɩ Asɩlaasɩ la Atimõtɩ weege Beere. 15 La
sɛba n kɔlgɛ Apolɩ la tarɩ ẽ paagɛ la Atɛnɩ, tɩ Apolɩ
soolʋm ba yetɩ, ba sãn paagɛ, ba yele Asɩlaasɩ la
Atimõtɩ yetɩ, ba wa'am tɔtɔ.

Apolɩ boe Atɛnɩ mõola Nawẽnnɛ yetɔga

16 La Apolɩ daan boe la Atɛnɩ gu'ura Asɩlaasɩ la
Atimõtɩ. La a daan yẽ la baga n boe tẽŋa la pʋam zo-
zo'e, tɩ a sũure sã'am. 17 Tɩ a sẽŋɛ Zifdõma wẽndeem
ka tɔgra la Zifdõma, la sɛba n dagɩ Zifdõma dee pʋ'ʋs-
ra Nawẽnnɛ, dee tɔgra daarɛ woo la nẽrba n boe
da'am. 18 Tɩ bãŋrɩba daan bɔna mĩ tɔgra la Apolɩ, basɛ-
ba dolɩ la A'epikiri zãsŋɔ, dee tɩ basɛba dɔla Astoyisi
zãsŋɔ. Tɩ nẽrba basɛba soke yetɩ: «Yetɔg-tɔgsa wã
boorɩ tɩ a yetɩ bẽm?» Tɩ basɛba yetɩ: «La ãn wʋ a mõolɩ
la wẽn-paalsɩ yelle la.» Se'ere n soe la, Apolɩ mõolɩ la
Azezi kõ-yẽlga, la kũm vo'ore yelle. 19 Tɩ ba tarɩ ẽ sẽŋɛ
Arewopaazɩ zẽ'am ka yetɩ: «Tõma boorɩ la tɩ bãŋɛ
zãsŋɔ paalga sɛka tɩ fõn tɔgrɩ la võorɛ. 20 Fõn tɔgɛ yel-
sɛba tɩ tõma wõm wã de la yel-sãasɩ bɔ tõma, bɛla tɩ
tõma bɔɔra tɩ bãŋɛ a võorɛ.» 21 Wakatɛ wuu Atɛnɩ dõ-
ma, la nẽr-sɛba n kẽ'erɩ bilam na, tɔgrɩ la yel-paala dee
sɛlsra yel-paala.
22 Tɩ Apolɩ isge ze'ele Arewopaazɩ la tẽŋasʋka yetɩ:
«Atɛnɩ tẽŋa nẽrba, mam yẽ tɩ ya de la nẽrba n nã'asrɩ
baga zozo'e sɛla woo pʋam. 23 Mam n gilge ya tẽŋa wã
pʋam na, mam yẽ bõn-sɛba tɩ ya ẽŋɛ nã'asra mɛ, la
mam yẽ la kãabgɔ bĩmbĩnne zuo tɩ la gʋlsɛ yetɩ: ‹Wẽn-
sɛka tɩ tõma ka mi.› Wẽn-sɛka tɩ yãma nã'asrɩ dee ka
mina ẽ na, tɩ mam mõolɩ bɔ'ɔrɩ ya. 24 Nawẽnnɛ ẽŋa n
nãam dũnia la sɛla wuu n boe ba pʋam, ẽŋa n soe
saazuum la tẽŋa. A ka kẽ'erɩ deego tɩ nẽrsaalba mẽ
pʋam. 25 Sɛla ka pɔ'ɔgɛ ẽ tɩ a bɔɔra tɩ nẽrsaalba tõm bɔ
ẽ. Ẽŋa n bɔ'ɔrɩ sɛla woo yõvore, la vo'osʋm, la sɛla woo.
26 A nãam la nẽra ayɩla botɩ nẽrba buuri wuu n boe dũ-
nia zuo ze'ele la ẽŋa zẽ'am. Ẽŋa n makɛ wakat-sɛba la
zẽ'e-sɛba tɩ ba wʋn bɔna. 27 A ẽŋɛ bɛla tɩ ba ɛ ẽ mɛ, ba
sãn ɛɛra babla, tã tɩ ba wʋn yẽ ẽ. La a ka zãagɛ la tɩ
nẽra baa ayɩla. 28 Ẽŋa n botɩ tɩ bɔna, sẽnna dee tara
vɔm, wʋ yãma Atɛnɩ so'olʋm nẽrba basɛba n daan
yetɩ:
‹Tõma mẽ de la a kɔma.›
29 Tõma n de a kɔma la, tɩ da tẽ'esɛ tɩ Nawẽnnɛ wõn na
bõn-nãanɩsɩ tɩ nẽrsaalba dɩkɛ sãlma bɩɩ zũuro bɩɩ kuga
tẽ'esɛ mãalɛ la nu'usi. 30 Nawẽnnɛ ka geele wakat-sɛka
tɩ tõma daan ka mi la. La lɛɛlɛ wã, a bɔ nõorɛ zẽ'a woo
yetɩ, nẽrba wuu teege yɛm basɛ tõon-be'ero. 31 Se'ere n
soe la, a looge la daarɛ tɩ a di dũnia nẽrba sarɩya, a

dẽŋɛ looge la nẽra, ẽŋa n wʋn di nẽrba la wuu sarɩya
la sɩra. A vo'oge nẽr-ẽŋa pa'alɛ tɩ la de la sɩra.»
32 Ban wõm tɩ Apolɩ tɔgrɩ kũm vo'ore yelle la, tɩ sɛba
la'ara ẽ, dee tɩ basɛba yetɩ: «Tõma wʋn le selse fʋ
yetɔg-bãna la da-se'ere.» 33 Tɩ Apolɩ ze'ele ba zẽ'am
fõrgɛ. 34 La nẽrba basɛba daan doose ẽ mɛ bɔ Azezi
sɩra. Nẽr-sɛba n daan bɔ sɩra la de la Adenisi, ẽŋa de la
Arewopaazɩ sarɩyaditba nẽra ayɩla, la pɔka ayɩla yʋ'ʋrɛ
n de Adamarisi, la nẽrba basɛba.

Apolɩ boe Korẽntɩ

18 Bɛla poorʋm, Apolɩ isge Atɛnɩ sẽŋɛ la Korẽntɩ.
2 Ẽn paagɛ bilam na, a yẽ la Zifdõma bʋraa
yʋ'ʋrɛ n de Akila tɩ ba dɔgɛ ẽ Põ, tɩ ẽŋa la a pɔga
Aprisili ze'ele Rom n boe Itali so'olʋm sẽŋɛ paam,
se'ere n soe la, na-keko Akloorɩ n bɔ nõorɛ tɩ Zifdõma
wuu n boe Rom tẽŋam fõrgɛ. Tɩ Apolɩ sẽŋɛ ba zẽ'am.
3 La bãma la Apolɩ tõoma daan de la bʋyɩla, ba pɛ'ɛrɩ la
futo tɩ ba da'ara tĩ'ira fuu-deto, bɛla ĩyã tɩ Apolɩ kẽ'era
bilam, tɩ ba lagɩm tõnna. 4 La Zifdõma vo'osgo daarɛ
woo Apolɩ sẽnnɩ ba wẽndeem mɛ tɔgra Nawẽnnɛ yetɔ-
ga bɔ'ɔra ba, mõrgra tɩ a botɩ Zifdõma, la Grɛkɩdõma
sakɛ Nawẽnnɛ yetɔga la.
5 La Asɩlaasɩ la Atimõtɩ n daan ze'ele Masedʋanɩ
paagɛ la, Apolɩ daan basɛ a tõoma la mɛ, dee mõola
Nawẽnnɛ yetɔga la pa'ala Zifdõma tɩ Azezi n de Krisi tɩ
Nawẽnnɛ tõm. 6 Tɩ ba sɩ'ɩsɛ dee tɔgra ẽ tɔg-be'ero. Tɩ a
pĩsũm a futo pa'alɛ tɩ ba ka ẽŋɛ sõŋa, dee yele ba yetɩ:
«Ya sãn yẽ nãmsgɔ, ya yelle boe la ya mẽŋa zuo, la
dagɩ mam yelle. La zĩna tɛka mam wʋn sẽŋɛ la sɛba n
dagɩ Zifdõma la zẽ'am.» 7 Apolɩ daan yele bɛla, dee
yese mɛ, sẽŋɛ ka kẽ'era nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Atitiyusi-
zustusi yire. A de la bu-zãŋka dee pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, tɩ
a yire lɛm Zifdõma wẽndeego la. 8 La Akrispusi n de
wẽndeego la nẽŋadãana, la a yir-dõma wuu daan bɔ
Zuudãana Azezi sɩra mɛ. La Korẽntɩ nẽrba zozo'e n
daan selsrɩ kõ-yẽlga la, mẽ bɔ sɩra mɛ, tɩ ba mise ba
ko'om pʋam.
9 Tɩ daarɛ ayɩla yʋ'ʋŋɔ, tɩ Apolɩ yẽ wʋ zãasŋɔ la, tɩ Zu-
udãana yele ẽ yetɩ: «Da zoe dabeem sĩna, ken tɔgra,
10 tɩ mam boe la fʋ mɛ, nẽra nẽra kãn tã'agɛ ẽŋɛ fʋ
be'em. Se'ere n soe la, tẽŋa wã pʋam nẽrba zozo'e de
la mam nẽrba.» 11 Apolɩ zĩ'ire bilam na yʋʋnɛ la wõr-
sɩyoobɩ zãsna nẽrba Nawẽnnɛ yetɔga.
12 La wakat-sɛka tɩ Agaliyõ daan de Akayi so'olʋm
gɔmna la, Zifdõma daan isge naagɛ la taaba dõrɛ
Apolɩ tarɩ ẽ sẽŋɛ sarɩyadia zẽ'am, 13 ka yetɩ: «Ẽna wã n
mõrgrɩ nẽrba tɩ ba pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ se'em na sɩ'ɩsrɩ la
tõma lɔɔ.» 14 Tɩ Apolɩ daan bɔna mĩ tɩ a tɔgɛ, tɩ Agaliyõ
yele Zifdõma la yetɩ: «La sãn de nɩ na sɛla n ka masɛ
bɩɩ tõon-be'ero tɩ a ẽŋɛ, mam wʋn mõrgɛ selse yãma
Zifdõma. 15 La, la sãn dɛna ya wẽ'ɛrɩ la nõke'ene la
yetɔga, la yʋ'ʋra, la ya mẽŋa lɔɔ yɛla, ya mẽŋa bɩsɛ
bõn-bãma yelle. Tɩ mam kãn di bõn-ẽŋa sarɩya.» 16 A
yele bɛla, dee dige ba sarɩya zẽ'am na mɛ tɩ ba yese.
17 Tɩ ba wuu yõkɛ Asostɛnɩ n de Zifdõma wẽndeego
nẽŋadãana wẽ ẽ sarɩyadia la zẽ'am. La Agaliyõ toogo
ka boe la ban ẽŋɛ se'em na.

Apolɩ lebe Antɩyɔsɩ n boe Siiri

18 La Apolɩ ken zĩ'ire Korẽntɩ la dabsa zozo'e la karẽn-
biisi la lɛ, dee keese ba tɩ ba sẽŋɛ Siiri. Tɩ Aprisili la Aki-
la doose ẽ. La ban daan paagɛ Sãnkre la, Apolɩ dẽŋɛ si-
ige la a zuugo, se'ere n soe la, a bĩŋe la nõorɛ la
Nawẽnnɛ. Dee tɩ ba yãŋa kẽ õorŋɔ sẽŋɛ 19 ka paagɛ
Efɛɛzɩ, tɩ Apolɩ basɛ Aprisili la Akila bilam. A sẽŋɛ ka kẽ
la Zifdõma wẽndeem tɔgɛ la ba. 20 Tɩ ba sose ẽ yetɩ, a
weege ba zẽ'am yuuge. Tɩ a zagsɛ, 21 dee keese ba
yetɩ: «Nawẽnnɛ sãn sakɛ, m wʋn leme ya zẽ'am.»
La a daan kẽ la õorŋɔ Efɛɛzɩ, 22 sẽŋɛ Sezaare ka sige
bilam, sẽŋɛ Zerizalɛm ka pʋ'ʋsɛ Azezi nẽr-sɛba n boe
bilam na, dee sẽŋɛ Antɩyɔsɩ. 23 La a yuuge bilam mɛ
fẽe, dee yese ɛ Galatɩ la Frizi pa'asɛ karẽnbiisi la wuu
pãŋa.

Apolɔsɩ boe Efɛɛzɩ la Korẽntɩ tẽnsʋm

24 La Zifu bʋraa yʋ'ʋrɛ n de Apolɔsɩ tɩ ba dɔgɛ ẽ
Alɛgsãndri n wa'am Efɛɛzɩ, a de la tɔg-mita dee mina
Nawẽnnɛ gõŋɔ sõŋa. 25 Ba daan pa'alɛ ẽ Zuudãana
Azezi sore yɛla mɛ, tɩ a daan zãsna nẽrba so-ẽŋa yɛla
sõŋa la a sũure wuu. La a daan mi la Azã ko'om misga
la mã'a. 26 Tɩ a daan tɔgra Zifdõma wẽndeem la
bʋraanɛ. La Aprisili la Akila n wõm ẽn tɔgrɩ la, tɩ ba tarɩ
ẽ sẽŋɛ ka pa'alɛ ẽ Nawẽnnɛ sore la yɛla sõŋa pa'asɛ.
27 Tɩ a bɔɔra tɩ a sẽŋɛ Akayi, tɩ Azezi karẽnbi-sɛba n
boe Efɛɛzɩ la gʋlsɛ gõŋɔ bɔ Azezi karẽnbiisi la n boe
Akayi la yetɩ, ba to'oge ẽ sõŋa. La ẽn paagɛ bilam na, a
sõŋɛ sɛba tɩ Nawẽnnɛ daan bɔ ba a yel-sõnnɛ tɩ ba bɔ
ẽ sɩra la mɛ zozo'e. 28 La a daan dɩkɛ la Nawẽnnɛ gõŋɔ
tɔgɛ yãŋɛ Zifdõma nẽrba wuu nẽŋam, pa'alɛ ba tɩ Azezi
de la Krisi tɩ Nawẽnnɛ tõm.

Apolɩ boe Efɛɛzɩ

19 La Apolɔsɩ n daan nãn boe Korẽntɩ la, Apolɩ
doose la tãnsɩ zuo tẽnsɩ la wuu pʋam tole, sẽŋɛ
ka paagɛ Efɛɛzɩ yẽ karẽnbiisi basɛba bilam, 2 soke ba
yetɩ: «Yãma n bɔ Azezi sɩra la, yãma to'oge Nawẽnnɛ
Sɩa mɛ bɩɩ?» Tɩ ba lerge yetɩ: «Ayɛɩ, tõma nãn ka wõm
tɩ Nawẽnnɛ Sɩa boe.» 3 Tɩ Apolɩ soke ba yetɩ: «Ko'om
misga kãna tɩ yãma to'oge?» Tɩ ba lerge yetɩ: «Tõma
to'oge la Azã ko'om misga.» 4 Tɩ Apolɩ yele ba yetɩ:
«Azã daan misri nẽrba ko'om pʋam pa'ala tɩ ba teege
la yɛm basɛ tõon-be'ero. A daan yetɩ nẽrba la, tɩ nẽra n
weege ẽŋa poorʋm sẽna, ba doose ẽŋa. Nẽr-ẽŋa de la
Azezi.» 5 La ban wõm bɛla la, ba botɩ ba mise ba ko'om
pʋam mɛ Zuudãana Azezi yʋ'ʋrɛ ĩyã. 6 Tɩ Apolɩ dɩkɛ a

nu'usi paglɛ ba zuto, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa wa'am ba zuo, tɩ ba tɔgra yetɔg-zãŋsɩ dee to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba. 7 Ba daan de wʋ nẽrba pia la ayi.

8 Apolɩ daan kẽ Efɛɛzɩ la wõr-sɩtã, daan kẽ'era Zifdõma wẽndeem mõola Nawẽnnɛ yetɔga la bʋraanɛ bɔ'ɔra nẽrba, dee mõrgɛ pa'alɛ ba Nawẽnnɛ so'olʋm yɛla tɩ ba sakɛ. 9 Tɩ basɛba daan kɛ'ɛm ba sũure ka sakɛ, dee tɔgra Zuudãana sore la tɔg-be'ero nẽrba nẽŋam. Tɩ Apolɩ basɛ ba dee welge karẽnbiisi la fõrgɛ. Tɩ daarɛ woo tɩ a zãsna ba Atiranusi karẽndeego pʋam. 10 A ẽŋɛ bɛla la yʋʋma ayi. La nẽr-sɛba wuu n boe Azi tẽnsʋm na wõm Zuudãana yetɔga mɛ, Zifdõma, la bu-zãŋsɩ wuu.

Aseeva dayɔɔsɩ yelle

11 La Nawẽnnɛ daan basɛ tɩ Apolɩ tõm na tõon-yãlmkãra. 12 La ba daan sãn ẽn dɩkɛ ãnkɩra bɩɩ futo n kalʋm a ĩyã tarɩ sẽŋɛ ka kalʋm bã'adõma, ba yẽtɩ ĩmã'asʋm mɛ, tɩ kʋlkã'arsɩ yɛsra dee basra ba.

13 Tɩ Zifdõma basɛba n daan gilgri digra kʋlkã'arsɩ nẽrba zẽ'am, daan makɛ tɩ ba dige kʋlkã'arsɩ la Zuudãana Azezi yʋ'ʋrɛ, yele ba yetɩ: «Mam yetɩ ya la Azezi sɛka tɩ Apolɩ mõolɩ la yʋ'ʋrɛ tɩ ya yese.» 14 Ba daan de la Aseeva n de Zifdõma kãabgɔ kẽma nẽŋadãana dayɔɔsɩ bayopɔɩ n ɩtɩ bɛla. 15 Tɩ kʋlkã'arga lerge ba yetɩ: «Mam mi Azezi mɛ, dee mina Apolɩ n de sɛka, la yãma de la ãndõma?» 16 Tɩ kʋlkã'arga la n tarɩ sɛka la isge zɛbɛ ba la pãŋa yãŋɛ ba wuu, tɩ ba ze'ele yire la zoe yese bɛɛla la pɔglʋŋɔ.

17 Tɩ Zifdõma, la bu-zãŋsɩ la wuu n boe Efɛɛzɩ la wõm yel-ẽna wã. Tɩ dabeem kẽ ba wuu, tɩ ba pẽgra Zuudãana Azezi yʋ'ʋrɛ. 18 Tɩ nẽrba zozo'e bɔ Azezi sɩra wa'am wa pelge ba pʋa tɔgɛ ba tõon-be'ero nẽrba nẽŋam. 19 Tɩ ba zozo'e n tarɩ ba gõnnɔ tõnna tɩɩm tõoma la, lagsɛ ba yõ la bugum nẽrba la wuu nifum. Tɩ ba geele gõnnɔ na wuu ligri, tɩ ba de la lig-kõba tʋspinuu. 20 La Zuudãana n pa'alɛ a pãŋa bɛla la, tɩ a yetɔga la saara zẽ'a wuu dee yẽta pãŋa.

Efɛɛzɩ dõma dãmŋɔ yelle

21 Bɛla poorʋm tɩ Apolɩ tẽ'esɛ a sũurum yetɩ, ẽŋa wʋn sẽŋɛ la Masedʋanɩ, la Akayi ka ze'ele bilam sẽŋɛ Zerizalɛm, dee yetɩ: «Mam sãn paagɛ bɔna Zerizalɛm, dẽnɩ tɩ mam paagɛ Rom.» 22 La a tõm na Atimõtɩ, la A'erastɩ n de a sõŋrɩba tɩ ba sẽŋɛ Masedʋanɩ, dee weege a mẽŋa Azi yuuge fẽe.

23 La wakat-ẽŋa dãmŋɔ zozo'e n isge Efɛɛzɩ Zuudãana Azezi sore la doosgo yelle. 24 La bʋraa n daan de kuta, tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Ademetrisi. A daan tarɩ la zũuro kuta bõndõma tɩ ba wõna la ba wẽnnɛ Artemisi deego la. Tɩ zũuro tõntõnɩba la daan yẽ yõorɔ zozo'e tõon-ẽŋa pʋam. 25 Tɩ Ademetrisi lagsɛ ba, la sɛba wuu n tõnnɩ tõon-ẽŋa buuri, yele ba yetɩ: «Bʋraasɩ wã, ya mi tɩ tõon-ẽna wã pʋam tɩ tɩ yẽtɩ bõntarsõm. 26 Ya mẽŋa wõm dee yẽ Apolɩ n ɩtɩ se'em. A pa'alɩ nẽrba tɩ wẽn-sɛba tɩ nẽrsaalba ẽŋɛ la ba mẽŋa nu'usi la dagɩ wẽna sɩra sɩra. A ẽŋɛ bɛla mõrgɛ teege nẽrba zozo'e pʋtẽ'era mɛ Efɛɛzɩ kalam, la, la dee la fẽe tɩ a paagɛ Azi tẽnsɩ wã wuu pʋam. 27 Bõn-ẽna wʋn botɩ tõma tõonɛ na sã'am mɛ. La sɛla n pa'asɛ, wẽn-kãtɛ Artemisi deego la wʋn lebge la zãŋa, la Artemisi mẽŋa tɩ Azi nẽrba, la dũnia nẽrba wuu nã'asrɩ la, pãŋa wʋn sã'am mɛ.»

28 La ban wõm yetɔg-bãna la, ba sũa yĩige mɛ tɩ ba tĩi tɔgɛ yetɩ: «Efɛɛzɩ dõma wẽnnɛ Artemisi n tarɩ pãŋa.» 29 Tɩ tẽŋa la wuu dãmɛ. Tɩ nẽrba la yõkɛ Agayusi la Aristarkɩ tarɩ ba zoe sẽŋɛ lagsgɔ zẽ'am, bãma bayi de la Masedʋanɩ nẽrba n dolɩ Apolɩ. 30 Tɩ Apolɩ bɔɔra tɩ a kẽ nẽr-kʋʋŋɔ la zẽ'am, tɩ karẽnbiisi la ka sakɛ. 31 Tɩ Azi tẽŋa nẽŋadõma basɛba n de a sɩrdõma tõm nẽrba yetɩ, ba wa'am a zẽ'am wa belem ẽ yetɩ, a da sẽŋɛ lagsgɔ zẽ'am na. 32 Tɩ nẽr-kʋʋŋɔ la lagɩm vɔɔla zozo'e, tɩ nẽra woo tɔgra ẽŋa n tẽ'esɛ se'em, tɩ ba zozo'e ka mina bõn-sɛka n botɩ ba lagsɛ. 33 Tɩ Zifdõma looge Alɛgsãndrɩ tɩ a sẽŋɛ nẽrba la nẽŋam ka tɔgɛ, tɩ nẽrba la basɛba pa'alɛ ẽ yelle la võorɛ. Tɩ Alɛgsãndrɩ yɩbsɛ la nu'usi tɩ a tɔgɛ yelle la pa'alɛ nẽrba la. 34 La ban bãŋɛ tɩ a de la Zifu la, tɩ ba wuu lagɩm taaba tĩi kaasɛ yetɩ: «Efɛɛzɩ dõma wẽnnɛ Artemisi n tarɩ pãŋa.» Ba kaasɛ bɛla paagɛ karf-ayi.

35 Tɩ tẽŋa la gõn-gʋlsa botɩ ba go'oge, tɩ a yele ba yetɩ: «Efɛɛzɩ nẽrba, dũnia nẽrba wuu mi mɛ tɩ wẽn-kãtɛ Artemisi pʋ'ʋsgɔ deego la boe la Efɛɛzɩ kalam, la tõma n de a pʋ'ʋsgɔ deego la gu'urba, la kugre la n wõn na Artemisi ze'ele saazuum lui la gu'urba. 36 Nẽra nẽra kãn yãŋɛ sɩ'ɩsɛ yel-ẽna. Bɛla ĩyã, go'oge-ya voole, da lɔgɛ-ya ẽŋɛ sɛla n ka masɛ. 37 Yan tarɩ nẽr-bãna wa'am kalam wã, ba ka yele tɩ wẽnnɛ na yel-be'ego, la ba ka kẽ a pʋ'ʋsgɔ deem na ẽŋɛ sɛla n de be'em. 38 La Ademetrisi la a tõntõnɩba la sãn tara yelle la nẽr-sɛka, sarɩyadia daarɛ boe mɛ, la sarɩyaditba mẽ boe mɛ. A sãn bɔɔra, a tarɩ ba sẽŋɛ bilam ka sãm. 39 La ya sãn yẽ la yel-sɛka tɩ ya bɔɔra tɩ ya malgɛ, tẽŋa la nẽrba lagsgɔ daarɛ, tɩ wʋn malgɛ. 40 Yãma n ẽŋɛ sɛla zĩna wã wʋn wa'am na yelle, tɩ ba wʋn dõrɛ tɩ yetɩ, tɩ gire la tẽŋa. La tɩ kãn yãŋɛ pa'alɛ sɛla n botɩ tɩ lagsɛ gire girga la. La tɩ kãn yãŋɛ tɔgɛ la võorɛ sõŋa.» 41 Ẽŋa n yele bɛla kɩ'ɩlɩm na, dee yele ba tɩ ba wɩrgɛ.

Apolɩ sẽŋɛ Masedʋanɩ

20 Lan daan gire mã'agɛ la poorʋm, tɩ Apolɩ botɩ Azezi karẽnbiisi la lagsɛ, tɩ a tɔgɛ bɔ ba bʋraanɛ, keese ba dee wɛ'ɛsa Masedʋanɩ. 2 La ẽn daan dolɩ so'olʋm ẽŋa tẽn-sɛba pʋam tɔlla la, a tɔgɛ yetɔga zozo'e mɛ bɔ karẽnbiisi la bʋraanɛ. Dee yãŋa tole ka paagɛ Grɛsɩ. 3 La ẽn paagɛ bilam na, a zĩ'ire mĩ na wõr-sɩtã, mãasʋm tɩ a kẽ õorŋɔ sẽŋɛ Siiri, wõm tɩ Zifdõma

dolɩ la a nãma. Tɩ a tẽ'esɛ yetɩ, ẽŋa wʊn lebe doose la
Masedʊanɩ.
4 Sɛba n daan dolɩ ẽ na de la: Apirusi bia Asopatɛɛrɩ n
ze'ele Beere, la Aristarkɩ la Asekõndusi n ze'ele Tesa-
loniki, la Agayusi n ze'ele Dɛrbɩ, la Atisiki la Atrofim n
ze'ele Azi, pa'asɛ la Atimõtɩ. 5 Nẽr-bãna wã daan dẽŋɛ
tole la nẽŋa ka gu'ura tõma Trʊasɩ. Dee tɩ tõma sẽŋɛ
Filipi tẽŋam. 6 La borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ kibsa la
poorʊm, tɩ tõma kẽ õorŋɔ Filipi, tɩ dabsa anuu daarɛ tɩ
tõma paagɛ sɛba n boe Trʊasɩ gu'ura tõma la zẽ'am,
zĩ'ire bilam dabsa ayopɔɩ.

Apolɩ boe Trʊasɩ

7 La vo'osgo daarɛ ayɩla yʊ'ʊŋɔ, tɩ tõma lagsɛ tɩ tɩ di,
dee fiise borborɩ. Tɩ Apolɩ daan isge tɔgra Nawẽnnɛ
yetɔga la nẽrba la halɩ ka paagɛ sõnsʊa, se'ere n soe
la, a boorɩ tɩ beere sãn wiige, a fõrgɛ mɛ. 8 La fɩtladõ-
ma zozo'e n daan boe saazuum deto batã dãana la tɩ
tõma lagsɛ a pʊam na. 9 Tɩ budib-polle yʊ'ʊrɛ n de
A'etikusi zẽa deego la takolle zuo. La Apolɩ n tɔgɛ yu-
uge la, tɩ gẽem yõkɛ ẽ, tɩ a gĩse. La a gĩse la gẽ-bergo
ze'ele saazuum deego la tɩ tõma boe mĩ na lui tẽŋa. Tɩ
ba zẽkɛ ẽ, tɩ a ki mɛ.
10 Tɩ Apolɩ sige yigle õbgɛ ẽ zãla a nu'usum, dee yetɩ:
«Da fabla-ya, a vɔa mɛ.» 11 A yele bɛla dee lebe zom ka
fiise la borborɩ obe, dee tɔgɛ la ba yuuge halɩ ka paagɛ
bewiine, dee yãŋa fõrgɛ. 12 La budibla la vɔa mɛ, tɩ ba
tarɩ ẽ kule. Tɩ la ẽŋɛ nẽrba la sũure yẽlʊm halɩ zozo'e.

Apolɩ sẽŋɛ Milɛtɩ

13 La tõma kẽ la õorŋɔ dẽŋɛ Apolɩ sẽŋɛ Asɔsɩ, a daan
yetɩ a sẽŋɛ la nãma wa yakɛ tõma bilam. 14 La ẽn yakɛ
tõma Asɔsɩ la, a kẽ la õorŋɔ, tɩ tõma sẽŋɛ Mitilɛnɩ. 15 La
tõma ze'ele la bilam doose ko'om na pʊam, tɩ beere
wiige, tɩ tõma paagɛ Kiyo zanõ-bɔba. Tɩ beere le wiige,
tɩ tõma doose Samõsɩ. Tɩ beere le wiige, tɩ tõma paagɛ
Milɛtɩ. 16 La Apolɩ daan looge yɛm tɩ a ka gõlgɛ sẽŋɛ la
Efɛɛzɩ, se'ere n soe la, a daan ka boorɩ tɩ a gʊ'ʊm a
mẽŋa Azi so'olʊm na pʊam, a daan kãblɩ mɛ tɩ a paagɛ
Zerizalɛm dee tɩ Pãntekɔtɩ daarɛ la paagɛ.

Apolɩ tɔgɛ bɔ Efɛɛzɩ kẽma

17 Tɩ Apolɩ ze'ele Milɛtɩ soolʊm Efɛɛzɩ yetɩ, ba wi Azezi
nẽr-kʊʊŋɔ la kẽma tɩ ba wa'am. 18 La ban paagɛ a
zẽ'am na, a yele ba yetɩ: «Yãma mi mam daan ãn
se'em, wakat-sɛka wuu tɩ mam daan boe la yãma la
mɛ, lan pĩ'ilum na daar-sɛka tɩ mam wa'am Azi so'olʊm
pʊam na. 19 Mam sike m mẽŋa mɛ tõm Nawẽnnɛ tõo-
ma la nintãm, baa nãmsgɔ sɛka tɩ mam yẽ Zifdõma n
dolɩ mam nãma la pʊam. 20 Mam mõolɛ bõn-sɛba n
wʊn sõŋɛ ya mɛ pa'alɛ ya nẽrba sʊkam la ya yiɛ pʊam,
ka sʊgɛ sɛla sɛla. 21 Mam tɔgɛ pa'alɛ Zifdõma, la bu-
zãŋsɩ mɛ yetɩ, ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero, sakɛ
doose Nawẽnnɛ, dee bɔ tɩ Zuudãana Azezi sɩra. 22 La
lɛɛlɛ wã, mam sakɛ Nawẽnnɛ Sɩa nõorɛ mɛ yetɩ m sẽŋɛ
Zerizalɛm, la mam ka mi bõn-sɛka n wʊn ka ẽŋɛ mam
mĩ. 23 La mam n mi se'em na, Nawẽnnɛ Sɩa pa'alɛ mam
mɛ tẽn-sɛba wuu pʊam tɩ mam sẽŋɛ la, tɩ ba wʊn
nãmsɛ mam mɛ dee kẽ'esɛ mam yʊ'a deem. 24 La mam
ka geele m mẽŋa yõvore la tɩ a tarɩ yõorɔ bɔ mam, sɛla
n tarɩ yõorɔ bɔ mam de la mam yãŋɛ tõm m tõonɛ na
tɩ Zuudãana Azezi bɔ mam na ba'asɛ. Tõon-ẽŋa de la
mam mõolɛ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na kõ-yẽlga.
25 La lɛɛlɛ wã, mam mi tɩ ya kãn le yẽ mam, yãma sɛ-
ba wuu tɩ mam mõolɛ Nawẽnnɛ so'olʊm yɛla ya zẽ'am
na. 26 Bɛla ĩyã mam yetɩ ya mɛ zĩna, tɩ ya nẽr-sɛka sãn
koŋe vɔm Nawẽnnɛ zẽ'am, a taalɛ ka boe mam zuo.
27 Se'ere n soe la, mam mõolɛ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em
na wuu bɔ ya mɛ, ka sʊgɛ sɛla sɛla. 28 Tara-ya ya mẽŋa,
la nẽr-sɛba wuu tɩ Nawẽnnɛ Sɩa gu'ule ya la sõŋa. Bɩs-
ra-ya Nawẽnnɛ nẽrba la tɩ a fãagɛ la a Bia zɩɩm tɩ ba
dɛna a mẽŋa nẽrba la sõŋa. 29 Mam mi tɩ mam sãn
fõrgɛ deege, nẽr-bɛ'ɛsɩ n wʊn wa'am ya zẽ'am wa
sã'am ya, wʊ saasaadõma n yõgrɩ dũnsi se'em na. 30 La
nẽrba basɛba wʊn wa isge ya pʊam tɔgra põmpɔrŋɔ
yetɔga, pã'asɛ karẽnbiisi la tɩ ba doose ba. 31 Bɛla ĩyã,
guuse-ya ya mẽŋa, dee tẽra tɩ yʊʊma atã, mam kã'an
ya nẽra woo wʊntɛɛŋa la yʊ'ʊŋɔ mɛ, la nintãm ka basɛ.
32 La lɛɛlɛ wã, mam dɩkɛ ya ẽŋɛ la Nawẽnnɛ nu'usum,
la a yel-sõnnɛ yetɔga la pʊam. Ẽŋa n tã wʊn sõŋɛ ya tɩ
ya yẽ pãŋa pa'asɛ, dee wʊn botɩ ya po lagɩm to'oge
bõn-sõma tɩ a bĩŋe tɩ a bɔ a nẽrba la. 33 Mam daan ka
tarɩ yɛmleego la nẽra nẽra ligri, la a sãlma, bɩɩ a futo.
34 Ya mẽŋa mi tɩ mam dɩkɛ la m nu'usi tõm bɩsɛ m
mẽŋa la sɛba n dolɩ mam na. 35 Mam ẽŋɛ bɛla wuu
pa'alɛ ya tɩ dẽnɩ ya tõm sõŋɛ tarɩmdõma. La ya tẽra
Zuudãana Azezi n yele se'em na, a daan yetɩ: ‹Sɛka n
bɔ'ɔrɩ tarɩ sũ-yẽlga zozo'e gãnna sɛka n to'orɩ.› »
36 La Apolɩ n daan tɔgɛ kɩ'ɩlɩm na, ẽŋa la ba wuu ka la
dũma tẽŋa, tɩ a pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ. 37 Tɩ ba wuu tĩi kɛlla,
dee kɔkɛ Apolɩ mõbgɛ ẽ. 38 Ba sũure n daan sã'am zo-
zo'e, ẽn yetɩ ba kãn le yẽ ẽ na ĩyã. La ba kɔlgɛ ẽ mɛ
sẽŋɛ ka paagɛ õorŋɔ la zẽ'am.

Apolɩ we'esɩ Zerizalɛm

21 Tɩ tõma keese ba, dee kẽ õorŋɔ sẽŋɛ tẽntẽa ka
paagɛ Kɔsɩ. Tɩ beere wiige, tɩ tõma paagɛ Rɔdɩ
ze'ele bilam sẽŋɛ Patara. 2 La bilam tɩ tõma yẽ õorŋɔ
ayẽma n we Fenisi. Tɩ tõma kẽ sẽŋɛ. 3 La tõma daan
sẽŋɛ mɛ ka tũule yẽta Sipri, la tõma daan basɛ Sipri
tẽŋa la gɔbga bɔba, dee tole ka paagɛ Siiri so'olʊm
sige Tiiri. Bilam tɩ ba yetɩ ba sike õorŋɔ la lɔgrɔ.
4 Tɩ tõma sige sẽŋɛ ka yẽ Azezi karẽnbiisi bilam, zĩ'ire
la ba lɛ dabsa ayopɔɩ. Tɩ ba yele Apolɩ la Nawẽnnɛ Sɩa
pãŋa yetɩ, a da sẽŋɛ Zerizalɛm. 5 La dabsa ayopɔɩ la
daarɛ, tɩ tõma isge tɩ tɩ tole, tɩ bãma la ba pɔgba, la ba

kɔma wuu kɔlgɛ tõma yese tẽŋa la kẽnkɛrŋa. Tɩ tõma
wuu ka dũma ko-kãtɛ la nõorʊm pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ,
6 dee keese taaba. Tɩ tõma yãŋa kẽ õorŋɔ, dee tɩ ba
lebe kulla.
7 La tõma ze'ele Tiiri sẽŋɛ la Tolemasɩ ka pʊ'ʊsɛ Azezi
karẽnbi-sɛba n boe bilam na, dee ẽŋɛ daarɛ ayɩla ba
zẽ'am. 8 Tɩ beere wiige, tɩ tõma ze'ele bilam sẽŋɛ
Sezaare ka sige Afilipi yire kẽ'era bilam. Afilipi daan de
la nẽrba bayopɔɩ la tɩ ba daan looge Zerizalɛm na nẽra
ayɩla, a daan mõolɩ la Azezi kõ-yẽlga. 9 A daan tarɩ la
pɔyɔɔsɩ banaasɩ n ka mi bʊraasɩ, ba daan to'osrɩ la
Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba.
10 Tõma daan ẽŋɛ bilam na dabsa faa, tɩ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsa yʊ'ʊrɛ n de Agabisi ze'ele Zude wa'am, 11 wa
paam tõma zẽ'am wa fooge Apolɩ sagãnnɛ lʊ a mẽŋa
nãma la a nu'usi, dee yetɩ: «Nawẽnnɛ Sɩa yele la wãna
yetɩ: ‹Zifdõma wʊn lʊ sagãn-ẽna wã dãana la wãna
Zerizalɛm, dɩkɛ ẽ ẽŋɛ bu-zãŋsɩ nu'usum.› » 12 La tõma n
wõm bɛla la, tɩ tõma la nẽr-sɛba n boe bilam na, daan
bɛlna Apolɩ yetɩ, a da sẽŋɛ Zerizalɛm. 13 Tɩ a lerge tõma
yetɩ: «Bẽm tɩ ya kaasrɩ sã'ana m sũure? Mam sakɛ mɛ
tɩ ba lʊ ma, la dagɩ bɛla mã'a, baa mam sãn wʊn ki
Zerizalɛm Zuudãana Azezi yʊ'ʊrɛ ĩyã, mam ken sakɛ
mɛ.» 14 La tõma n kãn yãŋɛ botɩ a sakɛ bɔ tõma la ĩyã,
tɩ tõma koŋe yele ẽ yetɩ: «Zuudãana n boorɩ se'em
ẽŋɛ.»
15 Bɛla poorʊm tɩ tõma daan yãŋa mãasʊm wɛ'ɛsa
Zerizalɛm. 16 Tɩ Sezaare tẽŋa karẽnbiisi basɛba kɔlgɛ
tõma sẽŋɛ Aminasõ yire, bilam tɩ tõma wʊn ka gã'arɛ.
Aminasõ de la Sipri nẽra, a de la Azezi karẽnbia halɩ
kʊrʊm kʊrʊm.

Apolɩ sõsɛ la kẽma Azakɩ yire

17 La tõma n paagɛ Zerizalɛm na, tɩ sɔbiisi la to'oge
tõma la sũ-yẽlga. 18 Tɩ beere wiige, tɩ tõma doose Apolɩ
sẽŋɛ Azakɩ yire. Tɩ Azezi nẽr-kʊʊŋɔ kẽma la wuu wa'am
mĩ. 19 Tɩ Apolɩ pʊ'ʊsɛ ba, dee tɔgɛ pa'alɛ ba bõn-sɛba
wuu tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ bu-zãŋsɩ la tẽŋasʊka ẽŋa tõonɛ
na pʊam. 20 La ban wõm bɛla la, ba pẽgɛ Nawẽnnɛ mɛ,
dee yele Apolɩ yetɩ: «Tɩ sɔbia, fõn yẽ Zifdõma tʊsa tʊsa
n bɔ Azezi sɩra se'em dee mõrgɛ sakra Amoyisi lɔɔ sõŋa
sõŋa. 21 Ba wõm tɩ ba yetɩ, fõn zãsnɩ Zifdõma sɛba wuu
n boe bu-zãŋsɩ tẽnsʊm na, yɛta tɩ ba basɛ Amoyisi lɔɔ,
la ba da wãta ba kɔma, la ba da dɔla Zifdõma dɔgmike.
22 Ba wʊn wõm tɩ fõn wa'am mɛ, tɩ wʊn ẽŋɛ la wãne?
23 Ẽŋɛ tõma n wʊn yetɩ fʊ ẽŋɛ se'em na. Nẽrba banaasɩ
n boe tõma zẽ'am kalam bĩŋe nõorɛ la Nawẽnnɛ.
24 Tarɩ ba sẽŋɛ ka lagɩm na ba malgɛ fʊ mẽŋa Nawẽnnɛ
zẽ'am, dee yɔ, ba wʊn yɔ se'em na bɔ ba tɩ ba siige ba
zuto. Bɛla wʊn botɩ nẽrba wuu bãŋɛ tɩ fõn mẽŋa dolɩ
la Amoyisi lɔɔ la, la ban tɔgɛ fʊ yelle se'em na wuu dagɩ
sɩra. 25 La sãn dɛna bu-zãŋsɩ la n bɔ Azezi sɩra la yelle,
tõma daan looge yɛm gʊlsɛ gõŋɔ yele ba yetɩ: ‹Ba da
dita di-sɛba tɩ ba kãabɛ bɔ baga, la ba da di zɩɩm, la ba
da di sɛla tɩ ba tẽgɛ kʊ. La ba da tõnna yalsɩ tõoma.› »
26 Ban yele bɛla la, tɩ beere wiige, tɩ Apolɩ tarɩ nẽrba
banaasɩ la sẽŋɛ tɩ ba ka lagɩm malgɛ ba mẽŋa Nawẽn-
nɛ zẽ'am, dee tɩ a sẽŋɛ ka kẽ Wẽnde-kãtʊm na, tɔgɛ
pa'alɛ dabsa se'em n deege tɩ ba wʊn malgɛ ba mẽŋa
kɩ'ɩlɩm, dee tɩ ba yãŋa kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ nẽra woo
ĩyã.

Ba yõkɛ Apolɩ Wẽnde-kãtʊm

27 La dabsa ayopɔɩ la n dee fẽe la a ba'asɛ la, tɩ Zifdõ-
ma ze'ele Azi so'olʊm wa'am wa yẽ Apolɩ Wẽnde-kãtʊm
na, botɩ nẽrba la sũnsõa yĩige la Apolɩ, tɩ ba yõkɛ ẽ,
28 dee tĩi tɔgra yetɩ: «Ɩsrayɛlɩ dõma, sõŋɛ-ya tɔ! Bʊra-ẽ-
na wã gilgri la tẽnsɩ wuu zãsna nẽrba tɩ ba sɩ'ɩsra Ɩs-
rayɛlɩ dõma ka dɔla Amoyisi lɔɔ, dee tɔgra Wẽnde-kãtɛ
la tɔg-be'ero. A tarɩ la nẽrba n dagɩ Zifdõma wa'am wa
kẽ Wẽnde-kãtɛ la pʊam dẽgɛ Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ la.»
29 Se'ere n soe la, ba daan yẽ la Efɛɛzɩ nẽra Atrofim n
dolɩ Apolɩ tẽŋa la pʊam, tɩ ba tẽ'esɛ tɩ a doose ẽ kẽ la
Wẽnde-kãtɛ la pʊam. 30 Tɩ tẽŋa la daan gire, tɩ nẽrba
wuu zoe lagsɛ taaba yõkɛ Apolɩ ve'ege ẽ Wẽnde-kãtʊm
na yese. Dee yʊ zanõa la tɔtɔ.
31 Tɩ ba daan zɩgra tɩ ba kʊ Apolɩ. Tɩ Rom sʊdaasɩ
kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma wõm tɩ Zerizalɛm tẽŋa wuu gire mɛ.
32 Tɩ a kɔ'ɔn doose sʊdaasɩ, la ba kɛ'ɛndõma tɩ ba zoe
sẽŋɛ nẽrba la zẽ'am. La ban yẽ sʊdaasɩ kɛ'ɛndõma
kɛ'ɛma, la sʊdaasɩ la, tɩ ba basɛ ka le wẽ'era Apolɩ. 33 Tɩ
sʊdaasɩ kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la paagɛ yõkɛ Apolɩ, dee bɔ
sʊdaasɩ la nõorɛ yetɩ, ba ba ẽ na bãnsɩ bayi. Dee tɩ a
soke bãŋɛ ẽn de nẽr-sɛka, la ẽŋa n ẽŋɛ sɛla. 34 Tɩ nẽr-
kʊʊŋɔ la tãsra yẽma yẽma, halɩ tĩi vɔɔla tɩ sʊdaasɩ
kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la ka tã'agɛ wõm sɛla n ẽŋɛ, tɩ a bɔ
sʊdaasɩ la nõorɛ yetɩ, ba tarɩ ẽ sẽŋɛ bãma yi-kãtɛ la
pʊam. 35 La ban tarɩ ẽ paagɛ bĩmbĩna la n zonnɩ kẽ'era
deego la pʊam na, ba buke ẽ mɛ, nẽrba la n ba gita la
ĩyã. 36 Tɩ ba wuu dɔla tɔgra ke'enke'em yetɩ: «Kʊ-ya ẽ.»

Apolɩ tɔgɛ tɩ a to'oge a mẽŋa

(Tõoma 9:1-19;26:9-18)

37 La ban yetɩ ba kẽ'esɛ Apolɩ sʊdaasɩ la yire la, tɩ
Apolɩ soke sʊda-kɛ'ɛma la yetɩ: «Mam tarɩ nõorɛ tɩ m
yele fʊ sɛla mɛ bɩɩ?» Tɩ kɛ'ɛma la soke ẽ yetɩ: «Fõn
wõnnɩ Grɛkɩ yetɔga mɛ? 38 Bɛla fõn dagɩ Ezipti nẽr-sɛka
n daan sa'asɛ nẽrba la gɔmna, dee daan doose nẽr-
kʊʊrba tʊsanaasɩ sẽŋɛ weem na?» 39 Tɩ Apolɩ lerge ẽ
yetɩ: «Ayɛɩ, mam de la Zifu, mam ze'ele la Tarsɩ n boe
Silisi so'olʊm. Mam de la tẽn-ẽŋa n tarɩ yõorɔ la nẽra.
Mam sosrɩ fʊ mɛ, bɔ mam sore tɩ m tɔgɛ la nẽrba la.»
40 Tɩ kɛ'ɛma la bɔ ẽ nõorɛ. Tɩ Apolɩ ze'ele bĩmbĩna la
zuo zẽkɛ a nu'ugo. Tɩ nẽrba la ãna sĩm. Tɩ a tɔgɛ Ebre n
de ba mẽŋa yetɔga bɔ ba.

22 A yele ba yetɩ: «M sɔdõma la m sɔbiisi, selse-ya
mam n yetɩ m tɔgɛ se'em to'oge m mẽŋa ya
nẽŋam.»
2 Ban wõm tɩ a tɔgrɩ la Ebre yetɔga bɔ'ɔra ba la, tɩ ba
go'oge malɩn sɛlsra ẽ. Tɩ a yetɩ: 3 «Mam de la Zifu, ba
dɔgɛ mam na Tarsɩ n boe Silisi so'olʋm pʋam na, uge
mam Zerizalɛm kalam. Tɩ Agamalɩyɛlɩ zãsʋm mam tɩ
yaabdõma lɔɔ la sõŋa sõŋa. Mam daan wɩsgɛ m mẽŋa
mɛ la Nawẽnnɛ tõonɛ, wʋ yãma n wɩsgɛ ya mẽŋa
se'em zĩna wã. 4 La mam daan nãmsɛ sɛba n dolɩ Azezi
sore la mɛ zozo'e, yõgɛ bʋraasɩ la pɔgsɩ botɩ ba kẽ'esɛ
ba yʋ'a deem, dee kʋ basɛba. 5 Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana, la kẽma la wuu n tã wʋn yetɩ, mam n tɔgɛ
se'em na de la sɩra. Mam daan to'oge gõnnɔ mɛ ba
zẽ'am wɛ'ɛsa tɩ m ka bɔ Zifdõma sɛba n boe Damaasɩ
la, dee yõgɛ so-ẽŋa karẽnbiisi la n boe mĩ na, tarɩ ba
sẽŋɛ Zerizalɛm ka nãmsɛ ba.
6 La mam daan boe la sore wɛ'ɛsa ka lɛm Damaasɩ, la
daan masɛ wʋ wʋntɛɛŋa wẽnnɛ zuu-tẽŋasʋka, tɩ
peelem daan ze'ele saazuum darɛ wa nẽegɛ zozo'e
gilge mam. 7 Tɩ mam lui tẽŋa, wõm kõa n yele mam
yetɩ: ‹Asolɩ, Asolɩ, bẽm tɩ fʋ nãmsra mam?› 8 Tɩ mam
lerge yetɩ: ‹Zuudãana, fõn de la ãne?› Tɩ a lerge mam
yetɩ: ‹Mam de la Azezi n de Nazarɛtɩ nẽra la tɩ fʋ nãm-
srɩ.› 9 Tɩ nẽr-sɛba n daan dolɩ mam na yẽ peelem na,
dee ka wõm kõa la n tɔgrɩ la mam na. 10 Tɩ mam soke
yetɩ: ‹Zuudãana, fõn yetɩ m ẽŋɛ la wãne?› Tɩ Zuudãana
la yele mam yetɩ: ‹Isge sẽŋɛ Damaasɩ, tɩ ba wʋn ka
yele fo sɛla wuu tɩ Nawẽnnɛ bɔ nõorɛ yetɩ fʋ ẽŋɛ.› 11 La
peelem na yãlgɛ mam nini mɛ tɩ mam ka yẽta. Tɩ sɛba
n daan dolɩ mam na ve'ege mam tɩ tõma sẽŋɛ
Damaasɩ.
12 La bʋraa n daan boe mĩ tɩ a yʋ'ʋrɛ dɛna Ananiyasɩ.
A daan sakrɩ la Nawẽnnɛ lɔɔ sõŋa sõŋa, tɩ Zifdõma sɛ-
ba n boe Damaasɩ la wuu tɔgra a yelle sõŋa. 13 Tɩ a
wa'am wa ze'ele lɛm mam zẽ'a yele mam yetɩ: ‹M sɔbia
Asolɩ, le yẽta.› Tɩ mam nini le yẽta wakat-ẽŋa mẽŋa, tɩ
mam yẽ ẽ. 14 Tɩ a yele mam yetɩ: ‹Nawẽnnɛ tɩ tõma
yaabdõma yʋʋn pʋ'ʋsrɩ la n looge fo tɩ fʋ bãŋɛ ẽn
boorɩ se'em, la fʋ yẽ sɩra dãana la, dee tɩ a tɔgɛ la a
mẽŋa nõorɛ bɔ fɔ, 15 tɩ fʋ wʋn dɛna a kaset-dãana yele
nẽrba wuu, fõn yẽ dee wõm se'em na. 16 La lɛɛlɛ wã,
bẽm tɩ fõn gʋ'ʋna? Isge pʋ'ʋsɛ la Azezi yʋ'ʋrɛ, botɩ ba
mise fʋ ko'om pʋam tɩ Nawẽnnɛ basɛ fʋ tõon-be'ero
taalɛ.›
17 La bɛla poorʋm mam daan lebe la Zerizalɛm ka bɔ-
na Wẽnde-kãtɛ la pʋam pʋ'ʋsra, yẽ Zuudãana wʋ
zãasŋɔ la, 18 tɩ a yele mam yetɩ: ‹Ẽŋɛ tɔtɔ yese Zeriza-
lɛm, se'ere n soe la, tẽŋa la nẽrba kãn sakɛ fõn wʋn
tɔgɛ mam yelle bɔ ba la.› 19 Tɩ mam lerge ẽ yetɩ: ‹M Zu-
udãana, nẽrba wã mi mɛ tɩ mam n daan sẽnnɩ ba wẽn-
deto pʋam yõgra nẽr-sɛba n bɔ fõn sɩra la, botɩ ba
wẽ'era ba, dee kẽ'esra ba yʋ'a deto pʋam. 20 La wakat-
sɛka tɩ ba daan kʋ A'etɩɛnɩ n tɔgɛ fõn yɛla bɔ nẽrba la,
mam daan boe mĩ mɛ sakɛ tɩ a kũm na masɛ mɛ, dee
daan gu'ura sɛba n kʋ ẽ na futo.› 21 Tɩ Zuudãana la yele
mam yetɩ: ‹Sẽŋɛ, mam yetɩ m tõm fʋ la bu-zãŋsɩ zẽ'am
zãazãarɛ.› »
22 La nẽrba la daan selsrɩ Apolɩ yetɔga la mɛ, la ẽn wa
tɔgɛ bu-zãŋsɩ yelle la, tɩ ba tɔgra ke'enke'em yetɩ: «Kʋ-
ya ẽ, nẽr-ẽna ka narɩ a bɔna dũnia zuo.» 23 Tɩ ba kaasra
tagursi yɛɛsra ba futo lɔbra, dee vaara tẽntõnnɔ lɔbra
saazuum.
24 Tɩ sʋdaasɩ kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la bɔ sʋdaasɩ la
nõorɛ yetɩ, ba botɩ Apolɩ kẽ bãma yi-kãtɛ la pʋam tɩ ba
wẽ ẽ na ka'asa, dee soke ẽ bãŋɛ, bẽm n soe tɩ ba tĩi
kaasra ẽŋa ĩyã bɛla. 25 Tɩ ba lʋ ẽ yetɩ ba wẽ ẽ na ka'asa,
tɩ a soke sʋda-kɛ'ɛma la n ze mĩ na yetɩ: «Sore boe tɩ
ba wẽ Rom tẽŋa nu'ugo nẽra dee nãn ka di a sarɩya?»
26 La sʋda-kɛ'ɛma la n wõm bɛla la, tɩ a sẽŋɛ sʋdaasɩ
kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la zẽ'am ka soke ẽ yetɩ: «Fʋ wʋn ẽŋɛ
la wãne? Bʋraa wã de la Rom tẽŋa nu'ugo nẽra.»
27 Tɩ sʋdaasɩ la kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la sẽŋɛ Apolɩ zẽ'am
ka soke ẽ yetɩ: «Yele ma: Fõn sɩrɩ de la Rom tẽŋa
nu'ugo nẽra?» Tɩ a lerge yetɩ: «Ẽe!» 28 Tɩ sʋdaasɩ
kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la yetɩ: «Mam mẽŋa yɔ la ligri zozo'e
dee lebge Rom tẽŋa nu'ugo nẽra.» Tɩ Apolɩ yetɩ: «Ba
kɔ'ɔn dɔgɛ mam tɩ mam dɛna la Rom tẽŋa nu'ugo
nẽra.» 29 Tɩ sɛba n yetɩ ba wẽ ẽ na ka'asa la vuta lɛbra
poorʋm. Tɩ dabeem yõkɛ sʋdaasɩ kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma
la, ẽŋa n bãŋɛ tɩ Apolɩ de la Rom tẽŋa nu'ugo nẽra dee
tɩ ẽŋa botɩ ba ba ẽ na bãnsɩ la ĩyã.

Apolɩ ze Zifdõma kẽma nẽŋam

30 La sʋdaasɩ kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la daan boorɩ tɩ a
bãŋɛ la sɩra sɩra yel-sɛka n botɩ Zifdõma la dõrɛ ẽ. Tɩ
beere wiige, tɩ a ba'agɛ Apolɩ basɛ. Dee bɔ nõorɛ yetɩ,
Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la kẽma n po dita
sarɩya la wuu lagsɛ. Tɩ ba lagsɛ. Tɩ a tarɩ ẽ sẽŋɛ ka
ze'ele ba nẽŋam.
23 Tɩ Apolɩ bɩsra sarɩyaditba la zĩi, dee yele yetɩ:
«M sɔbiisi, mam n tõm m tõoma la wuu Nawẽn-
nɛ nẽŋam wa paam zĩna, mam bãŋɛ m sũure pʋam mɛ
tɩ la ãn sõŋa.»
2 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana Ananiyasɩ bɔ nõorɛ
yetɩ, sɛba n ze lɛm Apolɩ la wẽ a nõorɛ. 3 Tɩ Apolɩ yele ẽ
yetɩ: «Nawẽnnɛ wʋn wẽ fɔ. Fʋ ãn wʋ dagoone tɩ ba
saasɛ, tɩ a zuum mã'a ãna sõŋa la, fõn zĩ tɩ fʋ di mam
sarɩya wʋ lɔɔ n yele se'em na, la fõn sã'am lɔɔ la mɛ,
fõn bɔ nõorɛ yetɩ, ba wẽ mam na.» 4 Tɩ sɛba n ze lɛm
Apolɩ la yele ẽ yetɩ: «Fõn tʋʋrɩ la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana?» 5 Tɩ a lerge yetɩ: «M sɔbiisi, mam ka
mi tɩ a de la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana. Se'ere
n soe la, Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam la gʋlsɛ yetɩ: ‹Da tɔgɛ fʋ
buuri nẽŋadãana be'em.› »
6 Tɩ Apolɩ bãŋɛ tɩ sarɩyaditba la basɛba de la Saduse
dõma, dee tɩ basɛba mẽ dɛna Farisi dõma, tɩ a tɔgɛ

ke'enke'em yele ba wuu yetɩ: «M sɔbiisi, mam de la
Farisi nẽra, mam sɔ de la Farisi mẽŋa mẽŋa. Mam n
tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ sɛba n kiiri la wʊn le vo'oge mɛ na, bɛla
ĩyã tɩ ba sãm mam.» 7 Ẽn yele bɛla la, tɩ Farisi dõma la
Saduse dõma wẽ'era nõkɛ'ɛma la taaba, tɩ nẽrba la
welse. 8 Se'ere n soe la, Saduse dõma la ka sakɛ tɩ kũm
wʊn vo'oge, la ba ka sakɛ tɩ malɛkadõma la sɩɩsɩ bɔna,
la Farisi dõma sakɛ bɛla wuu mɛ. 9 Tɩ lɔɔ karẽnsãandõ-
ma basɛba n de Farisi dõma la isge yãbra ke'enke'em
yetɩ: «Tõma ka yẽ bʊra-ẽna wã tõon-be'ego. Tã tɩ la dɛ-
na la sɩa, bɩɩ malɛka n tɔgɛ bɔ ẽ.»
10 Tɩ nõke'ene na wẽ'a daan zo'oge gãŋɛ. Tɩ sʊdaasɩ
kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la zɔta dabeem yetɩ, ba na'an wʊn
ãasʊm Apolɩ. Bɛla tɩ a bɔ sʊdaasɩ la nõorɛ yetɩ, ba sẽŋɛ
ka to'oge ẽ nẽrba la zẽ'am, tarɩ ẽ wa'am wa yʊ sʊdaasɩ
la yire.
11 Tɩ daar-ẽŋa yʊ'ʊŋɔ, tɩ Zuudãana Azezi wa'am Apolɩ
zẽ'am wa yele ẽ yetɩ: «Keŋe fʊ sũure, tɩ fõn tɔgɛ mam
yɛla Zerizalɛm kalam se'em na, dẽnɩ tɩ fʊ ken tɔgɛ
mam yɛla Rom tẽŋam bɛla.»

Ba eerɩ sore tɩ ba kʊ Apolɩ

12 Tɩ beere wiige, tɩ Zifdõma basɛba lagsɛ taaba ẽŋɛ
nõorɛ ayɩla pɔɩ yetɩ, bãma kãn di dia bɩɩ yũ ko'om, sãn
dagna bãma kʊ la Apolɩ. 13 Sɛba n daan lagsɛ ẽŋɛ
nõorɛ ayɩla bɛla la, daan gãnnɩ nẽrba pinaasɩ mɛ. 14 La
ba daan sẽŋɛ la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la kẽma la
zẽ'am ka yetɩ: «Tõma lagsɛ mɛ pɔɩ yetɩ, tõma kãn di
sɛla, sãn dagna tɩ tõma kʊ la Apolɩ. 15 Bɛla ĩyã, yãma
sarɩyaditba la wuu, tõm-ya tɩ ba ka yele sʊda-kɛ'ɛma la
tɩ a tarɩ Apolɩ wa'am ya zẽ'am, dee ẽŋɛ-ya wʊ ya boorɩ
tɩ ya soke bãŋɛ la a yelle la pa'asɛ, tɩ tõma mãasʊm mɛ
tɩ kʊ ẽ tɩ a nãn ka paam.»
16 Tɩ Apolɩ tã dayʊa bãŋɛ ban bãm yele se'em na,
sẽŋɛ sʊdaasɩ la yire ka yele Apolɩ. 17 Tɩ Apolɩ wi sʊda-
kɛ'ɛndõma la ayɩla yele ẽ yetɩ: «Tarɩ budib-ẽna wã sẽŋɛ
ya kɛ'ɛma la zẽ'am, tɩ a tarɩ la sɛla tɩ a yele ẽ.» 18 Tɩ sʊ-
da-kɛ'ɛma la tarɩ ẽ sẽŋɛ ba kɛ'ɛma la zẽ'am ka yele ẽ
yetɩ: «Apolɩ tɩ ba yʊ la n wi mam yetɩ, m tarɩ budib-ẽna
wã wa'am fʊ zẽ'am, tɩ a tarɩ la sɛla tɩ a yele fo.» 19 Tɩ
kɛ'ɛma la gʊrɛ a nu'ugo tarɩ ẽ yese kẽnkɛrŋa ka soke ẽ
yetɩ: «Fõn tarɩ la bẽm yelle tɩ fʊ yele mam?» 20 Tɩ a
lerge ẽ yetɩ: «Zifdõma n bãm yetɩ, bãma wʊn sose fõn
beesã tɩ fʊ tarɩ Apolɩ wa'am ba sarɩyadia zẽ'am, wʊ bã-
ma boorɩ tɩ ba bɩsɛ la a yelle la pa'asɛ. 21 La, da sakɛ
ban wʊn yele se'em na, tɩ ba nẽrba n gãŋɛ pinaasɩ n
sʊgɛ gu'ura Apolɩ. Ba wuu pɔɩ mɛ yetɩ, bãma kãn di dia
bɩɩ yũ ko'om, sãn dagna tɩ bãma kʊ la Apolɩ. Ba
mãasʊm gu'ura la fõn wʊn lerge se'em.» 22 Tɩ kɛ'ɛma la
yele budibla la yetɩ: «Da yele nẽra tɩ fõn yele mam
sɛla.» Dee botɩ a lebe.

Ba tarɩ Apolɩ sẽŋɛ ka ẽŋɛ gɔmna Afeligsi nu'usum

23 Tɩ sʊdaasɩ kɛ'ɛndõma kɛ'ɛma la wi a sʊda-kɛ'ɛndõ-
ma bayi yele ba yetɩ: «Basɛ-ya tɩ sʊdaasɩ kɔbsyi, la wi-
bã'arba pisyopɔɩ, la kãn-lɔbrɩba kɔbsyi mãasʊm. Tɩ
yʊ'ʊŋɔ ẽna wã karf-awɛɩ ya sẽŋɛ Sezaare. 24 Mãasʊm-
ya wiiri bɔ Apolɩ tɩ a bã tɩ ya tarɩ ẽ sẽŋɛ gɔmna Afeligsi
zẽ'am la ĩmã'asʊm.» 25 Dee gʊlsɛ gõŋɔ yetɩ:
26 «Mam Akloorɩ-lisiasɩ n gʊlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra fõn
gɔmna sõŋɔ Afeligsi. Mam pʊ'ʊsrɩ fɔ.
27 Zifdõma n daan yõkɛ bʊra-ẽna wã bɔɔra tɩ ba kʊ ẽ.
Tɩ mam wõm tɩ a de la Rom tẽŋa nu'ugo nẽra, tɩ mam
sẽŋɛ la sʊdaasɩ ka fãagɛ ẽ, 28 dee bɔɔra tɩ m bãŋɛ bõn-
sɛka n soe tɩ ba dõrɛ ẽ tarɩ ẽ sẽŋɛ ba sarɩyadia zẽ'am.
29 La mam daan yẽ tɩ la de la Zifdõma lɔɔ yɛla ĩyã, dee a
ka ẽŋɛ sɛla n narɩ ba kʊ ẽ, bɩɩ ba yʊ ẽ yʊ'a deem. 30 Tɩ
ba yele mam yetɩ, Zifdõma bãm mɛ tɩ ba kʊ ẽ, bɛla ĩyã
tɩ mam ẽŋɛ tɔtɔ tõm tɩ ba tarɩ ẽ wa'am fõn zẽ'am, dee
bɔ nõorɛ yetɩ, sɛba n sãm ẽ na wa'am fõn zẽ'am wa
tɔgɛ ẽn ẽŋɛ se'em.»
31 Tɩ sʊdaasɩ la ẽŋɛ ẽn yele ba se'em na, tarɩ Apolɩ
yʊ'ʊŋɔ ẽŋa sẽŋɛ Antipatrisi. 32 Tɩ beere wiige, tɩ sʊda-
sɛba n sẽnnɩ nãma la lebe ba yire la, dee tɩ sɛba n bã
wiiri la tarɩ Apolɩ sẽŋɛ. 33 La ban paagɛ Sezaare la, ba
dɩkɛ gõŋɔ la mɛ bɔ gɔmna la dee dɩkɛ Apolɩ ẽŋɛ a
nu'usum. 34 Tɩ a karẽŋɛ gõŋɔ la, dee soke yetɩ, ẽŋa
yese la so'olʊm kãna? Tɩ Apolɩ pa'alɛ ẽ tɩ ẽŋa yese la
Silisi so'olʊm. 35 Tɩ gɔmna la yele ẽ yetɩ: «Sɛba n tarɩ fʊ
wa'am sãm na sãn paam, mam wʊn soke bãŋɛ lan ẽŋɛ
se'em.» A yele bɛla dee bɔ nõorɛ yetɩ, ba kẽ'esɛ ẽ naba
A'erɔdɩ yire tɩ ba gu'ura ẽ.

Zifdõma dõrɛ Apolɩ Afeligsi nẽŋam

24 La dabsa anuu daarɛ, tɩ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana Ananiyasɩ doose la kẽma basɛba, la
yetɔg-mita yʊ'ʊrɛ n de Atɛrtuli wa'am Sezaare. Tɩ ba
dɩkɛ Apolɩ yelle la tɩ ba tɔgɛ bɔ gɔmna la. 2 Tɩ ba wi
Apolɩ tɩ a wa'am. Tɩ Atɛrtuli yãŋa tɔgra dõta Apolɩ yetɩ:
«Gɔmna sõŋɔ Afeligsi. La de la fõn bɩsrɩ tõma sõŋa la
ĩyã tɩ tẽŋa la tara laafɛ, tɩ yɛla zozo'e teege tɩ tẽŋa la
malgɛ. 3 Fõn ẽŋɛ sɛla wuu zẽ'esɩ wuu bɔ tõma la, tõma
to'oge mɛ pʊ'ʊsra fʊ zozo'e. 4 La mam ka boorɩ tɩ m
gʊ'ʊm fɔ, bɛla mam sosrɩ fʊ mɛ tɩ fɔ ẽŋɛ sugri dee
selse m yetɔga wã fẽfẽe. 5 Tõma yẽ nẽr-ẽna tɩ a de la
tẽn-wã'ara, ẽŋa n sa'asrɩ Zifdõma dũnia wuu zuo tɩ ba
gita tẽnsɩ. A de la Nazarɛtɩ dõma põmpɔrŋɔ sore la
nẽŋadãana. 6 A zɩgrɩ tɩ a sã'am la Wẽnde-kãtɛ la sisgo,
tɩ ba yõkɛ ẽ. [La tõma daan boorɩ tɩ tɩ di a sarɩya la tõ-
ma mẽŋa lɔɔ. 7 Tɩ sʊda-kɛ'ɛma Alisiasɩ wa'am wa fãagɛ
ẽ tõma zẽ'am la pãŋa, 8 dee bɔ nõorɛ yetɩ, sɛba n sãm
ẽ na wa'am fõn zẽ'am.] Fʊ sãn soke ẽ fʊ mẽŋa, fʊ wʊn
wõm bõn-sɛba wuu n botɩ tõma sãm ẽ.» 9 Atɛrtuli n

tɔgɛ ba'asɛ la, tɩ Zifdõma la lagɩm sakɛ yetɩ, la de la
bɛla.

Apolɩ tɔgɛ po'oge a mẽŋa Afeligsi nẽŋam

10 Zifdõma la n tɔgɛ kɩ'ɩlɩm na, tɩ gɔmna la bɔ Apolɩ
nõorɛ tɩ a tɔgɛ. Tɩ Apolɩ yetɩ: «Mam mi tɩ fõn de la
sarɩyadita so'olʊm ẽna wã pʊam halɩ yʊʊma n zo'oge.
Bɛla mam sũure ãn yẽlʊm tɩ m tɔgɛ to'oge m mẽŋa.
11 Fõn tã wʊn bãŋɛ mɛ tɩ la ka gãŋɛ dabsa pia la ayi tɩ
mam sẽŋɛ Zerizalɛm tɩ m ka pʊ'ʊsɛ Nawẽnnɛ. 12 La
Zifdõma la ka yẽ mam tɩ mam wẽ'erɩ nõke'ene la nẽra
Wẽnde-kãtʊm na, la ba ken ka yẽ tɩ mam sa'asrɩ nẽrba
ba wẽndeto la pʊam bɩɩ tẽŋa la zẽ'e-sɛka. 13 La ba kãn
yãŋɛ yẽ sɛla pa'alɛ tɩ bãma n yetɩ mam ẽŋɛ se'em na
de sɩra. 14 La mam yetɩ fʊ tɩ mam sɩrɩ dolɩ la so-sɛka tɩ
ba yetɩ põmpɔrŋɔ sore la. La mam pʊ'ʊsrɩ la Nawẽnnɛ
tɩ tõma yaabdõma yʊʊn pʊ'ʊsrɩ la, dee sakra sɛla wuu
n gʊlsɛ bɔna Amoyisi lɔɔ pʊam, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba
gõnnɔ pʊam na. 15 Mam tarɩ pʊtẽ'erɛ la Nawẽnnɛ wʊ
bãma n tarɩ pʊtẽ'erɛ se'em na, tɩ nẽrba wuu, nẽr-sõma
la nẽr-bɛ'ɛsɩ wʊn vo'oge mɛ. 16 Bɛla tɩ mam mõrgra
daarɛ woo tɩ m bãŋɛ m sũure pʊam tɩ mam ka ẽŋɛ
be'em Nawẽnnɛ la nẽrba nifum.
17 La de la yʊʊma zozo'e tɩ mam daan ka boe Zeriza-
lɛm, dee yãŋa tarɩ ligri leme tɩ m sõŋɛ m tẽŋa nẽrba,
dee bɔ bɔ'a tɩ ba kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ. 18 Mam daan boe
mĩ ɩta la bɛla, tɩ ba yẽ mam Wẽnde-kãtʊm na, tɩ mam
daan põn malgɛ m mẽŋa Nawẽnnɛ zẽ'am kɩ'ɩlɩm mɛ, la
nẽrba daan ka boe la mam mĩ zo'oge, la ba mẽ daan
ka gire mĩ. 19 La Zifdõma basɛba n ze'ele Azi so'olʊm n
daan boe mĩ, ba sãn tara nɩ na yelle la mam, ba mẽŋa
n wʊn wa'am nɩ wa yele fʊ mam n ẽŋɛ se'em. 20 La nẽr-
bãna wã sãn yẽ mam tõon-be'ego, wakat-sɛka tɩ mam
daan boe ba sarɩyadia zẽ'am na, ba yele. 21 La ba kãn
yẽ sɛla, sãn dagna mam daan ze'ele ba tẽŋasʊka tɔgɛ
ba ke'enke'em yetɩ: ‹La de la mam n tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ sɛ-
ba n ki la wʊn vo'oge mɛ na ĩyã, tɩ mam zɛ ya nẽŋam tɩ
ya dita mam sarɩya zĩna wã.› »
22 La Afeligsi n daan põn mina kõ-yẽlga la sore yelle
la, tɩ a viige yetɔga la, dee yele ba yetɩ: «Sʊda-kɛ'ɛma
Alisiasɩ sãn paam, mam wʊn kʊ'ʊgɛ yetɔga la bɔ ya.»
23 Dee bɔ sʊda-kɛ'ɛma la n gu'uri Apolɩ la nõorɛ yetɩ, a
bɩsra ẽ, la a bɔ ẽ yolsgo, la a sɩrdõma sãn tara sɛla
bɔɔra tɩ ba bɔ ẽ, a basɛ tɩ ba bɔ ẽ.

Apolɩ ze Afeligsi la Adrisili nẽŋam

24 La dabsa fẽe n tole, tɩ Afeligsi lagɩm na a pɔga
Adrisili n de Zifu botɩ ba wi Apolɩ, tɩ a wa'am wa tɔgra
nẽra n wʊn bɔ Azezi-krisi sɩra se'em yelle, tɩ ba sɛlsra.
25 La Apolɩ n yãŋa wa tɔgra ɩrgɔ n masɛ, la yõk-m-
mẽŋa, la sarɩyadia n sẽm yelle, tɩ dabeem yõkɛ Afe-
ligsi, tɩ a yele Apolɩ yetɩ: «Basɛ bɛla, mam sãn wa yẽ
nẽŋa, mam wʊn le wi fo.» 26 A daan tẽ'esrɩ tɩ Apolɩ
na'an wʊn bɔ ẽ na ligri, bɛla ĩyã tɩ a ẽn wi'ira ẽ sõsra la
ẽ lɛ. 27 Tɩ yʊʊma ayi tole, tɩ Apɔrsusi-fɛstusi yãŋa sɔɔgɛ
Afeligsi zẽ'am. La Afeligsi daan boorɩ tɩ a ẽŋɛ la sɛla n
ãn Zifdõma sũure yẽlʊm, bɛla ĩyã tɩ a basɛ tɩ Apolɩ ken
bɔna yʊ'a deem.

Apolɩ sose yetɩ, ba basɛ tɩ na-keko di a sarɩya

25 Afɛstusi n paagɛ to'oge na'am a so'olʊm na
pʊam na, a ẽŋɛ la dabsa atã Sezaare, dee ze'ele
bilam sẽŋɛ Zerizalɛm. 2 Tɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma, la
Zifdõma nẽŋadõma wa'am a zẽ'am wa dõrɛ Apolɩ. Dee
sose ẽ mõrgra 3 yetɩ, a sõŋɛ ba botɩ ba tarɩ Apolɩ leme
Zerizalɛm, se'ere n soe la, ba daan bãm bɔɔra tɩ ba
sʊgɛ kʊ ẽ na sore. 4 Tɩ Afɛstusi lerge yetɩ: «Apolɩ boe la
yʊ'a deem Sezaare, la mam mẽŋa wʊn lebe la bilam
lɛɛlɛ wã. 5 La basɛ-ya tɩ ya nẽŋadõma doose mam sẽŋɛ
Sezaare, tɩ a sãn tõm na tõon-be'ego, ya tɔgɛ bilam.»
6 Afɛstusi daan ka ẽŋɛ gãŋɛ dabsa anii bɩɩ dabsa pia
ba zẽ'am dee lebe Sezaare. Tɩ beere wiige, tɩ a kẽ zĩ'ire
sarɩyadia zẽ'am, dee bɔ nõorɛ yetɩ, ba tarɩ Apolɩ
wa'am. 7 Tɩ Apolɩ kẽ, tɩ Zifdõma sɛba n ze'ele Zerizalɛm
wa'am na isge gilge ẽ, dõta ẽ yetɩ, a tõm na tõon-
be'ero zozo'e, la ba ka tã'agɛ pa'alɛ tɩ bãma n yele
se'em na de la sɩra. 8 Tɩ Apolɩ tɔgɛ tɩ a to'oge a mẽŋa
yetɩ: «Mam ka ẽŋɛ sɛla n sɩ'ɩsrɩ Zifdõma lɔɔ, bɩɩ Wẽnde-
kãtɛ la, la mam mẽ ka ẽŋɛ Rom na-keko la be'em.» 9 Tɩ
Afɛstusi bɔɔra tɩ a ẽŋɛ sɛla n ãn Zifdõma sũure yẽlʊm,
soke Apolɩ yetɩ: «Fõn boorɩ tɩ fʊ sẽŋɛ Zerizalɛm tɩ m ka
di fʊ yelle wã sarɩya bilam mɛ bɩɩ?» 10 Tɩ Apolɩ lerge
yetɩ: «Mam põn bɔna la nẽr-sɛka tɩ Rom na-keko bɔ ẽ
nõorɛ la sarɩyadia zẽ'am, bɛla la masɛ tɩ ba di mam
sarɩya la Rom. Fõn mẽŋa mi tɩ mam ka ẽŋɛ Zifdõma
be'em. 11 Mam sãn ẽŋɛ nɩ na be'em bɩɩ sɛla n masɛ tɩ
ba kʊ mam, mam kãn zagsɛ. La ban dõrɛ mam se'em
na dagɩ sɩra, nẽra ka tã wʊn dɩkɛ mam ẽŋɛ ba
nu'usum. Mam boorɩ tɩ Rom na-keko la n di m sarɩya.»
12 Tɩ Afɛstusi la a poorʊm dõma yẽ taaba, dee tɩ a lerge
Apolɩ yetɩ: «Fõn yetɩ, fõn boorɩ tɩ Rom na-keko la n di
fʊ sarɩya. Bɛla, fʊ wʊn sẽŋɛ la na-keko la zẽ'am.»

Apolɩ boe Agripa la Abɛrnisi nẽŋam

13 La dabsa fẽe n tole, tɩ naba Agripa la a tã Abɛrnisi
sẽŋɛ Sezaare tɩ ba ka pʊ'ʊsɛ Afɛstusi. 14 La ba yuuge mĩ
na fẽe, tɩ Afɛstusi tɔgɛ Apolɩ yelle la bɔ naba la yetɩ:
«Bʊraa n boe kalam tɩ Afeligsi basɛ tɩ a bɔna yʊ'a
deem. 15 La mam daan sẽŋɛ la Zerizalɛm, tɩ Zifdõma
kẽma, la kãabgɔ kẽma nẽŋadõma tarɩ a yelle wa'am
wa tɔgɛ bɔ mam, dee sose mam yetɩ, m di a sarɩya
botɩ ba sɩbgɛ ẽ. 16 Tɩ mam lerge ba yetɩ, tõma Rom dõ-
ma ka dɩkrɩ nẽra ɩta nẽrba nu'usum tɩ ba sɩbgɛ ẽ, dee
tɩ a nãn ka ze'ele sɛba n sãm ẽ na nẽŋam tɔgɛ a nõorɛ.
17 La ba doose mam mɛ wa'am kalam, la mam ka
gʊ'ʊm, beere n wiige, tɩ mam kẽ zĩ'ire sarɩyadia zẽ'am,

dee bɔ nõorɛ yetɩ, ba tarɩ bʋraa la wa'am. 18 La sɛba n
sãm ẽ na ka pa'alɛ tõon-be'ero sɛba tɩ a ẽŋɛ, wʋ mam
n tẽ'esɛ se'em na. 19 La de la nõke'ene tɩ ba wẽ'erɩ la ẽ,
ba pʋ'ʋsgɔ sore yɛla ĩyã, la bʋraa yʋ'ʋrɛ n de Azezi n ki,
tɩ Apolɩ yetɩ a vo'oge mɛ ĩyã. 20 Tɩ mam ka tã'agɛ bãŋɛ
mam wʋn ẽŋɛ yel-ẽna wã se'em, tɩ mam soke Apolɩ
yetɩ, ẽŋa boorɩ tɩ a sẽŋɛ la Zerizalɛm tɩ m sẽŋɛ ka di a
sarɩya la bilam? 21 Tɩ Apolɩ zagsɛ dee yetɩ, ba basɛ tɩ
Rom na-keko la tɔgɛ a yetɔga la. Tɩ mam bɔ nõorɛ yetɩ,
ba gu'ura ẽ tɩ m wa botɩ ba tarɩ ẽ sẽŋɛ na-keko la
zẽ'am.» 22 Tɩ naba Agripa yele Afɛstusi yetɩ: «Mam mẽ
boorɩ tɩ m wõm bʋra-ẽna wã yetɔga.» Tɩ Afɛstusi lerge
yetɩ: «Beere sãn wiige, fʋ wʋn wõm a yetɔga.»

23 Tɩ beere wiige, tɩ Agripa la Abɛrnisi yɛ fõŋɔ lɔgrɔ
wa'am wa kẽ sarɩyadia deem na, la sʋda-kɛ'ɛndõma, la
tẽŋa la nẽŋadõma. Tɩ Afɛstusi bɔ nõorɛ yetɩ, ba tarɩ
Apolɩ wa'am. 24 Dee yetɩ: «Naba Agripa, la sɛba wuu n
lagsɛ wã, bɩsɛ-ya bʋra-ẽna wã tɩ Zifdõma wuu wa'am
wa tɔgɛ a yelle la mam, Zerizalɛm la kalam, tĩĩ tɔgra
yetɩ, la ka masɛ tɩ a ken vɔa. 25 La mam yẽ tɩ a ka ẽŋɛ
sɛla n masɛ tɩ a ki. La a mẽŋa yetɩ, ẽŋa boorɩ tɩ ba tarɩ
a yetɔga la sẽŋɛ la na-keko zẽ'am. Tɩ mam tɔgɛ kʋ yetɩ,
mam wʋn botɩ a sẽŋɛ. 26 La mam ka tarɩ a yelle la zuo
wʋn gʋlsɛ bɔ na-keko la. Bɛla tɩ mam botɩ ba tarɩ ẽ
wa'am ya zẽ'am, la fõn naba Agripa mẽŋa nẽŋam, tɩ ya
sãn sogse ẽ kɩ'ɩlɩm, mam wʋn yẽ yelle gʋlsɛ. 27 Se'ere n
soe la, mam tẽ'esɛ tɩ la ka ãn sõŋa tɩ mam tarɩ nẽra ka
bɔ na-keko la tɩ a di a sarɩya, dee ka pa'alɛ yel-sɛka ĩyã
tɩ ba yõkɛ ẽ.»

Apolɩ tɔgɛ tɩ a to'oge a mẽŋa Agripa nẽŋam

(Tõoma 9:1-19;22:4-16)

26 Tɩ Agripa yele Apolɩ yetɩ: «Sore boe tɩ fʋ tɔgɛ.»
Tɩ Apolɩ zẽkɛ a nu'ugo tɩ a tɔgɛ to'oge a mẽŋa,
yetɩ: 2 «Naba Agripa, mam sũure ãn yẽlʋm, mam n boe
fʋ nẽŋam zĩna wã tɩ m tɔgɛ to'oge m mẽŋa la bõn-sɛba
wuu tɩ Zifdõma dõrɛ mam na. 3 Lan gãnnɩ wuu, mam
tarɩ sũ-yẽlga, fõn mi Zifdõma dɔgmike, la ba nõkɛ'ɛma
la yelle sõŋa sõŋa la ĩyã. Bɛla mam sosrɩ fʋ mɛ tɩ fʋ
mã'agɛ fʋ mẽŋa selse m yetɔga wã.

4 Zifdõma wuu mi mam vɔm n ãn se'em mɛ halɩ lan
pɔsɛ mam bõnbɩ'ɩlʋm, la ba mi mam n vɔa se'em mam
mẽŋa tẽŋam, la Zerizalɛm mɛ. 5 Ban mi mam la yuuge
mɛ, ba sãn bɔɔra, ba tã wʋn ze'ele bɔ mam kaseto mɛ
yetɩ, mam de la Farisi nẽra, bãma n sakrɩ tɩ pʋ'ʋsgɔ
yɛla sõŋa gãnna. 6 La lɛɛlɛ wã tɩ mam ze sarɩyadia
zẽ'am kalam wã, la de la mam n tarɩ pʋtẽ'erɛ la
Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ la tɩ yaabdõma la ĩyã. 7 Tõma
buuri pia la ayi la tõnnɩ mɛ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ wʋntɛɛŋa
la yʋ'ʋŋɔ, dee tara pʋtẽ'erɛ gu'ura tɩ ẽn bĩŋe a nõorɛ
se'em na wʋn ẽŋɛ mɛ. Naba Agripa, la de la pʋtẽ'e-ẽna
wã ĩyã tɩ Zifdõma dõrɛ mam. 8 Bẽm tɩ la dɛna toogo bɔ
ya, tɩ ya sakɛ tɩ Nawẽnnɛ vo'orɩ kũm?

9 Mam mẽŋa daan tẽ'esɛ mɛ, tɩ dẽnɩ tɩ mam ẽŋɛ
mam wʋn ẽŋɛ se'em wuu sã'am Azezi n de Nazarɛtɩ
nẽra la yʋ'ʋrɛ. 10 Mam tõm na bɛla Zerizalɛm, la mam
daan to'oge nõorɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma zẽ'am mɛ,
yõgɛ Nawẽnnɛ nẽrba zozo'e botɩ ba kẽ'esɛ ba yʋ'a
deem, di ba sarɩya yetɩ ba kʋ ba, tɩ mam daan sakɛ.
11 La wakatɛ zozo'e tɩ mam daan nãmsɛ ba Zifdõma
wẽndeto pʋam, mõrgra tɩ ba basɛ ba sore la. Tɩ mam
sũure daan yĩige la ba halɩ tɩ mam doose tẽnsɩ basɛba
nãmsɛ ba. 12 La de la bɛla ĩyã tɩ mam daan to'oge
nõorɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma zẽ'am tɩ m sẽŋɛ
Damaasɩ.

13 Naa, mam daan boe la sore wʋntɛɛŋa zuu-tẽŋasʋ-
ka wɛ'ɛsa, yẽ peelem n ze'ele saazuum yẽkɛ nẽegɛ
gãnna wʋntɛɛŋa gilge mam, la sɛba n dolɩ mam na.
14 Tɩ tõma wuu lui tẽŋa, tɩ mam wõm kõa n yele mam
la Ebre yetɔga yetɩ: ‹Asolɩ, Asolɩ, bẽm tɩ fʋ nãmsra
mam? Fʋ sãn ka sakɛ mam, la wʋn ãna toogo bɔ fʋ,
wʋ dũŋa n ka nannɩ a dãana ka'asrɛ.› 15 Tɩ mam soke
yetɩ: ‹Zuudãana, fõn de la ãne?› Tɩ Zuudãana la yele
mam yetɩ: ‹Mam de la Azezi, sɛka tɩ fʋ nãmsrɩ la. 16 La
isge ze'ele, mam dɩkɛ m mẽŋa pa'alɛ fɔ tɩ m botɩ fʋ
lebge la mam tõntõnna. Fʋ wʋn dɛna la mam kaset-
dãana yele nẽrba fõn yẽ mam se'em, dee ken pa'alɛ ba
bõn-sɛba tɩ mam wʋn botɩ fʋ yẽ la. 17-18 La mam wʋn
ken tõm fʋ la bu-zãŋsɩ zẽ'am, tɩ fʋ ka pike ba nini yese
ba lika pʋam tɩ ba vɔa peelem pʋam, dee yese ba
Asũtãana nu'usum lebse ba Nawẽnnɛ nu'usum, tɩ ba
bɔ mam sɩra, tɩ Nawẽnnɛ basɛ ba tõon-be'ero taalɛ, tɩ
ba lagɩm na Nawẽnnɛ nẽr-sõma yẽ pʋrɛ. La mam wʋn
fãagɛ fʋ Zifdõma, la bu-zãŋsɩ nu'usum basɛ.› »

19 Tɩ Apolɩ yele bɛla dee yetɩ: «Naba Agripa, mam n
daan yẽ Azezi wʋ zãasŋɔ, tɩ a ze'ele saazuum tɔgɛ bɔ
mam na, mam ka zagsɛ. 20 Bɛla tɩ mam pɔsɛ Damaasɩ,
la Zerizalɛm, la Zude so'olʋm wuu, la bu-zãŋsɩ zẽ'am
mõolɛ yetɩ, ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero, dee lebe
sakɛ Nawẽnnɛ, dee ẽŋɛ sɛla n pa'alɛ tɩ ba teege yɛm.
21 Bɛla tɩ Zifdõma daan yõkɛ mam Wẽnde-kãtʋm na
yetɩ ba kʋ mam. 22 La Nawẽnnɛ sõŋɛ mam mɛ wa
paam zĩna, bɛla tɩ mam zɛ kalam tɔgra mam n yẽ sɛla
bɔ'ɔra yãma, kɛ'ɛndõma la tarɩmdõma wuu. Mam n
yele sɛla wuu la, la de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, la
Amoyisi n yʋʋn yetɩ sɛla wʋn ẽŋɛ la. 23 Ba yʋʋn yetɩ,
dẽnɩ tɩ Krisi nãmsɛ ki, la ẽŋa n wʋn dɛna pɔspɔsɩ nẽra
n wʋn vo'oge, dee wʋn mõolɛ kõ-yẽlga n de peelem bɔ
Zifdõma la bu-zãŋsɩ.»

24 La Apolɩ n tɔgrɩ bɛla tɩ a to'oge a mẽŋa la, tɩ Afɛs-
tusi tãsɛ ẽ yetɩ: «Apolɩ, fõn zallɩ mɛ, fõn zãsʋm mɛ
zo'oge tɩ la botɩ fʋ yirsra.» 25 Tɩ Apolɩ lerge ẽ yetɩ:
«Afɛstusi sõŋɔ, mam ka zallɩ. Mam tɔgrɩ la yel-sɩra, la
yɛm yetɔga. 26 Naba Agripa mi yel-bãna mɛ, mam tã
wʋn tɔgɛ mɛ la bʋraanɛ a nẽŋam. Mam mi tɩ a mi bõn-
bãna wuu mɛ, se'ere n soe la, ba ka ẽŋɛ lika pʋam.»
27 A yele bɛla dee yetɩ: «Naba Agripa, fõn sakɛ Nawẽn-

nɛ nõtɔ'ɔsrɩba n yele se'em na mɛ? Mam mi tɩ fõn sakɛ
mɛ.» 28 Tɩ Agripa yele Apolɩ yetɩ: «Fõn tẽ'esɛ tɩ fʋ botɩ
mam lebge la Krisi nẽra wakatɛ fẽe wãna pʋam?» 29 Tɩ
Apolɩ yetɩ: «La sãn yuuge, bɩɩ la sãn ka yuuge, mam
pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ mɛ tɩ fõn la sɛba wuu n selsrɩ mam
zĩna wã wʋn lebge ãna wʋ mam ãn se'em na, sãn
dagna bãnsɩ la mã'a tɩ mam ka boorɩ tɩ ba ba ya.»
30 Tɩ naba la, la gɔmna Afɛstusi, la Abɛrnisi, la nẽrba
la wuu isge yese, 31 ka yele taaba yetɩ: «Bʋra-ẽna ka
ẽŋɛ sɛla n masɛ tɩ a ki, bɩɩ ba kẽ'esɛ ẽ yʋ'a deem.» 32 Tɩ
Agripa yele Afɛstusi yetɩ: «Bʋra-ẽna wã sãn ka yele nɩ
tɩ ẽŋa boorɩ tɩ a sẽŋɛ la na-keko la zẽ'am, tɩ tã wʋn
basɛ nɩ ẽ.»

Ba tarɩ Apolɩ wɛ'ɛsa Rom

27 Tɩ ba daan looge yɛm tɩ ba botɩ tõma kẽ õorŋɔ
sẽŋɛ Itali, tɩ ba dɩkɛ Apolɩ la nẽrba basɛba tɩ ba
yʋ la, ẽŋɛ sʋda-kɛ'ɛma yʋ'ʋrɛ n de Azuliyusi nu'usum,
a daan de la sʋda-sɛba tɩ ba wi'iri tɩ na-keko sʋdaasɩ la
kɛ'ɛma ayɩla. 2 La õorŋɔ n ze'ele Adramiti tẽŋam daan
bɔna bilam yetɩ a sẽŋɛ tẽnsɩ basɛba n boe Azi ko-kãtɛ
la nõorʋm. Tɩ tõma kẽ wɛ'ɛsa, tɩ Aristarkɩ n ze'ele Tesa-
loniki n boe Masedʋanɩ so'olʋm, wa'am wa doose tõ-
ma. 3 Tɩ beere wiige, tɩ tõma paagɛ Sidõ tẽŋam, tɩ
Azuliyusi ẽŋɛ Apolɩ sõŋa bɔ ẽ nõorɛ tɩ a sẽŋɛ ka bɩsɛ a
sɩrdõma, dee tɩ ba sõŋɛ ẽ. 4 Tɩ tõma le kẽ õorŋɔ bilam
wɛ'ɛsa. Tɩ kʋsebgo vugra tʋ'ʋsra tõma, tɩ tõma wẽrgɛ
bẽglɛ Sipri sẽŋɛ. 5 La tõma doose la ko-kãtɛ la n lɛm Sil-
isi la Pãnfili la, sẽŋɛ ka paagɛ Miira n boe Lisi so'olʋm
sige. 6 Bilam tɩ sʋda-kɛ'ɛma la yẽ õorŋɔ n ze'ele
Alɛgsãndri tɩ a sẽŋɛ Itali. Tɩ a botɩ tõma kẽ.
7 La dabsa faa tɩ tõma nãmsɛ la õorŋɔ la sẽnna fẽfẽ
halɩ ka lɛm Kinidi tẽŋam. La kʋsebgo la ka botɩ tõma
yãŋɛ sẽŋɛ bilam bɔba, tɩ tõma lɔkɛ sẽŋɛ lɛm Salmõnɩ
bẽglɛ Krɛtɩ sẽŋɛ. 8 La tõma daan bẽglɛ la ko-kãtɛ la
nõorʋm, daan nãmsɛ halɩ, dee yãŋa paagɛ zẽ'a yʋ'ʋrɛ
n de õorŋɔ ze'elgo zẽ'e-sõŋɔ n lɛm Laze.
9 La dabsa zozo'e daan tole mɛ, tɩ Zifdõma nõorɛ lʋa
daarɛ tole. La wakat-ẽŋa la daan de la toogo bɔ nẽrba
tɩ ba dɩkɛ õorŋɔ doose ko'om na pʋam. Bɛla tɩ Apolɩ
yele ba yetɩ: 10 «Bʋraasɩ wã, mam mi tɩ tõma sẽnnɛ wã
wʋn wa dɛna la toogo. La dagɩ lɔgrɔ, la õorŋɔ la mã'a n
wʋn sã'am, la de la tõma mẽŋa yõorɛ põsga.» 11 Tɩ sʋ-
da-kɛ'ɛma la ka selse Apolɩ n yele se'em na, a selse la
sɛka n bɩsrɩ õorŋɔ la sẽnnɛ yelle, la õorŋɔ la dãana
yetɔga. 12 La õorŋɔ ze'elgo zẽ'a na ka ãn sõŋa tɩ ba wʋn
gã'arɛ tɩ kʋsebgo, la ɔɔrɔ wakatɛ la tole. Bɛla tɩ nẽrba
la zozo'e yetɩ, tɩ basɛ bilam dee wĩbe sẽŋɛ paagɛ
Fenigsi n mẽ boe Krɛtɩ so'olʋm. Zẽ'e-ẽŋa õorŋɔ ze'elgo
zẽ'am la tɔglɛ la zanõrɛ gɔbga, la zʋʋgɔ nu'ugo bɔba.
Bilam tɩ ba tã wʋn zĩ'ire tɩ kʋsebgo, la ɔɔrɔ wakatɛ la
tole.

Kʋseb-kãtɛ vugri ko'om zuo

13 Tɩ kʋsebgo ze'ele gɔbga bɔba wa'am wa vugra fẽfẽ.
Tɩ ba tẽ'esɛ tɩ ba tã wʋn ẽŋɛ ban boorɩ se'em, bɛla tɩ
ba mãasʋm õorŋɔ la basɛ zẽ'e-ẽŋa, dee bẽgla Krɛtɩ ko-
kãtɛ la nõorʋm wɛ'ɛsa. 14 Tɩ la ka yuuge, tɩ kʋseb-kãtɛ
tɩ ba wi'iri tɩ «Erakilõ» ze'ele Krɛtɩ tẽŋa bɔba, wa'am wa
vugra ke'enke'em wẽ'era õorŋɔ la. 15 Tɩ tõma ka yãŋɛ
botɩ õorŋɔ la sẽŋɛ nẽŋa bɔba, tɩ tõma basɛ õorŋɔ la tɩ
kʋsebgo la tarɩ ẽ wɛ'ɛsa. 16 Tɩ tõma sẽŋɛ ka lɛm tẽn-pɩ-
ka yʋ'ʋrɛ n de Koda tɩ ko'om gilge ẽ, bẽgla ẽ tɩ kʋseb-
go la ka le vugra ke'enke'em tʋ'ʋsra tõma. Tɩ tõma
keŋe tɩ mẽŋa õbgɛ õorŋ-pɩka la zoole õorŋ-kãtɛ la zuo,
la, la ka ẽŋɛ nãana. 17 Tɩ ba dɩkɛ mĩ'isi lʋ õorŋ-kãtɛ la
kãŋkãŋɛ tɩ a tara pãŋa. Ba zotɩ mɛ tɩ, tɩ sãn paagɛ zẽ'e-
sɛka yʋ'ʋrɛ n de Sirti n dagɩ kʋlko'om tɩ tẽntõnbĩ'isgo
bɔna mĩ na, a wʋn fɩrɛ. Bɛla tɩ ba sike õorŋɔ la fu-kãtɛ,
dee tɩ kʋsebgo la zã'ara ẽ sẽnna fẽfẽ. 18 La kʋsebgo la
ken vugra la ke'enke'em nãmsra tõma, tɩ beere wiige,
tɩ ba yese lɔg-sɛba n boe õorŋɔ la pʋam na, lobe basɛ
ko'om na pʋam. 19 Tɩ beere le wiige, tɩ ba mẽŋa yese
õorŋɔ la mẽŋa lɔgrɔ lobe basɛ ko'om na pʋam. 20 Tɩ la
ẽŋɛ dabsa se'em, tɩ tõma ka yẽ wẽntulle la wõrbiɛ, tɩ
kʋsebgo la ken vugra ke'enke'em nãmsra tõma. Tɩ tõ-
ma kɔ'ɔgɛ vɔm pʋtẽ'erɛ.
21 Tɩ la daan yuuge tɩ nẽrba la ka di. Tɩ Apolɩ ze'ele ba
tẽŋasʋka yetɩ: «Ya daan sãn sakɛ nɩ mam nõorɛ la,
daan ka fõrgɛ Krɛtɩ, tɩ kãn yẽ nɩ nãmsgɔ la yel-bãna wã
wuu. 22 La lɛɛlɛ wã, mam sosrɩ ya tɩ ya keŋe ya sũure.
Tɩ nẽra baa ayɩla kãn ki ya pʋam, sãn dagna õorŋɔ la
mã'a n wʋn sã'am. 23 Zaam yʋ'ʋŋɔ Nawẽnnɛ n soe
mam tɩ mam dɛna a tõntõnna la, tõm a malɛka tɩ a wa
ze'ele mam zẽ'am 24 yetɩ: ‹Apolɩ, da zoe dabeem. Dẽnɩ
tɩ fʋ ka ze'ele na-keko la nẽŋam. La Nawẽnnɛ ẽŋɛ fʋ
yel-sõnnɛ mɛ botɩ sɛba n boe õorŋɔ pʋam na wuu
vɔa.› 25 Bɛla, bʋraasɩ wã, keŋe-ya ya sũure, tɩ mam bɔ
Nawẽnnɛ sɩra mɛ tɩ la wʋn ẽŋɛ wʋ malɛka la n yele
mam se'em na. 26 La kʋsebgo la wʋn pe'ege tɩ ka basɛ
la tẽŋa tɩ ko'om gilge.»
27 La daan de la dabsa pia la anaasɩ yʋ'ʋŋɔ, tɩ kʋseb-
go la vugra pɛ'ɛra tõma ko-kãtɛ la yʋ'ʋrɛ n de Adriyati-
ki la zuo. Tɩ sõnsʋa tɩ nẽr-sɛba n tõnnɩ õorŋɔ la tõoma
la tẽ'esɛ tɩ tɩ lɛm na tẽŋa. 28 Tɩ ba dɩkɛ mĩ'a lʋ bõn-tɩbs-
gɔ basɛ ko'om na pʋam tɩ ba bɩsɛ kʋlga la n kɔ zõna
se'em, makɛ tɩ la dɛna wʋ mẽtrɩ pitã la ayopɔɩ. Tɩ la
ẽŋɛ fẽe, tɩ ba le makɛ bɩsɛ tɩ la dɛna wʋ mẽtrɩ pisyi la
anii. 29 Tɩ ba zɔta dabeem tɩ õorŋɔ la wʋn wẽ tãmpĩisi,
tɩ ba dɩkɛ kuto n botɩ õorŋɔ zɛ'ɛta banaasɩ basɛ ko'om
pʋam õorŋɔ la poorʋm, dee kã'ara Nawẽnnɛ tɩ beere
wiige. 30 Tɩ nẽr-sɛba n tõnnɩ õorŋɔ la tõoma la daan
bɔɔra tɩ ba zoe dee basɛ õorŋɔ la, bɛla tɩ ba sike õorŋ-
pɩka la ko'om pʋam, ẽŋɛ wʋ ba boorɩ tɩ ba dɩkɛ la kuto
n botɩ õorŋɔ zɛ'ɛta basɛba basɛ õorŋɔ la nẽŋam. 31 Tɩ

Apolι yele sʋda-kɛ'ɛma, la sʋdaasι la yetι: «Nẽr-bãna
wã sãn ka bɔna õorŋɔ wã pʋam, yãma wuu kãn yãŋɛ
põsɛ.» 32 Tι sʋdaasι la wã mĩ'i-sɛba n lʋ õorŋ-pιka la,
dee basɛ ẽ tι ko'om tarι ẽ fõrgɛ.
33 Tι beere bɔna mĩ wiira, tι Apolι belem ba wuu tι ba
di dia, yele ba yetι: «Zĩna de la dabsa pia la anaasι n
wãna, tι ya tẽ'esrι kũm la vɔm, dee ka di sɛla. 34 Bɛla
mam belnι ya mɛ tι ya di dia yẽ pãŋa vɔa, tι ya zomto
baa ayιla kãn bɔι.» 35 Ẽn yele bɛla la, dee dιkɛ borborι
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ ba wuu nẽŋam, dee fiise borborι la
obe. 36 Tι ba wuu yẽ bʋraanɛ mẽ di dia la. 37 La tõma
wuu daan de la nẽrba kɔbsyi la pisyopɔι la ayoobι
õorŋɔ la pʋam. 38 Tι ba di tιgɛ, dee dιkɛ bõnkɔɔla n boe
õorŋɔ la pʋam na, lobe basɛ ko'om na pʋam, ba boorι
tι õorŋɔ la n fakɛ.

Õorŋɔ sã'aŋɔ yelle

39 Tι beere wiige, tι ba ka bãŋɛ tẽŋa la. La ba yẽ la
zẽ'a n tã wʋn dooge, tι ba yetι, ba sãn tãna, ba botι
õorŋɔ la tɔglɛ bilam. 40 Tι ba lorge kuto la n botι õorŋɔ
zɛ'ɛta la basɛ ko-kãtɛ la pʋam, dee lorge mĩ'isi la n lʋ
dɔ-sɛba n wʋn botι õorŋɔ la sẽŋɛ ban boorι zẽ'e-sɛka
la basɛ, dee zẽkɛ fuugo la n boe õorŋɔ la nẽŋam na, tι
kʋsebgo wẽ'era fuugo la, tι õorŋɔ la wɛ'ɛsa doone. 41 Tι
õorŋɔ la sẽŋɛ zẽ'a tι ko'om ka zo'oge mĩ ka zom tẽn-
tõnbĩ'isgo zuo, tι a nẽŋam fιrɛ, tι a koŋe sẽnnɛ. Tι ko-
mĩ'isi wẽ'era a poorʋm la pãŋa, tι a sã'am.
42 Tι sʋdaasι la bɔɔra tι ba kʋ nẽr-sɛba tι ba yõgɛ la,
tι sɛka da lui ko'om pʋam pãm dooge zoe fõrgɛ. 43 Tι
sʋda-kɛ'ɛma la bɔɔra tι a fãagɛ Apolι basɛ, ka sakɛ tι
ba kʋ nẽrba la, dee bɔ nõorɛ yetι, sɛba n mi ko'om
bũŋa la ẽgɛ lui ko'om pʋam yiɛn pãm dooge doone.
44 Dee tι sɛba n ka mi bũŋa la dιkɛ dɔ-palagsι, la õorŋɔ
la bõn-sɛka n sã'am woo bũn dooge. Bɛla tι tõma wuu
daan põsɛ dooge doone.

Apolι dõma boe Maltι

28 La tõma n daan põsɛ paagɛ doone na, tι tõma
bãŋɛ tι tẽŋa la yʋ'ʋrɛ de la Maltι. 2 Tι tẽŋa la nẽr-
ba to'oge tõma sõŋa sõŋa. Tι saaga daan niira tι ɔɔrɔ
bɔna, tι ba tʋʋrɛ bugum bɔ tõma, tι tõma ɔɔsra. 3 Tι
Apolι vaagɛ dɔɔrɔ wa'am wa ẽŋɛ bugum pʋam, tι tʋʋl-
gɔ wõŋɛ bõnsɛla, tι a yese vile Apolι nu'ugo. 4 Tι tẽŋa
la nẽrba yẽ bõnsɛla n vile a nu'ugo la, tι ba yele taaba
yetι: «Bʋra-ẽna wã sιrι de la nẽr-kʋʋra. Baa la ẽn yãŋɛ
põsɛ ko'om pʋam na, wẽnnɛ ka sakɛ tι a vɔa.» 5 Tι
Apolι mẽsɛ a nu'ugo, tι bõnsɛla la lui bugum pʋam,
dee tι sɛla ka ẽŋɛ ẽ. 6 Tι nẽrba la gu'ura tι ba wʋn yẽ tι
a ĩyã fʋʋsʋm ya, bιι a wʋn kɔ'ɔn lui tẽŋa ki. Tι la yuuge,
tι ba ka yẽ tι sɛla ẽŋɛ ẽ, tι ba teege pʋtẽ'era yetι, a de
la wẽnnɛ.
7 La zẽ'e-sɛka tι tõma daan boe mĩ na lɛm na tẽŋa la
nẽŋadãana va'am. A yʋ'ʋrɛ de la Apubulsi, a daan
to'oge tõma mɛ la sũ-yẽlga. Tι tõma bɔna a yire dabsa
atã. 8 Tι a sɔ bẽ'era gã yẽ'era-waafɔ, dee tι ɔɔrɔ tara ẽ.
Tι Apolι kẽ a deem dιkɛ nu'usi paglɛ a zuo, pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ bɔ ẽ, tι a yẽ ĩmã'asʋm. 9 Lan ẽŋɛ bɛla la, tι
tẽŋa la nẽr-sɛba n de bã'adõma wuu sẽnna, tι Apolι
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ bɔ ba, tι ba yẽ ĩmã'asʋm. 10 Tι ba daan
gõŋɛ tõma sõŋa sõŋa, la tõma n daan fõrgrι la, ba bɔ
tõma la bɔ'a n seke tõma sore la sẽnnɛ.

Apolι dõma tole wɛ'ɛsa Rom

11 La wõr-sιtã n tole, tι tõma yẽ õorŋɔ n ze'ele
Alɛgsãndri wa'am bɔna Maltι tẽŋam, tι ɔɔrɔ la kʋseb-
kãtɛ la wakatɛ tole. Õorŋɔ la yʋ'ʋrɛ de la «Diyɔskuri».
Tι tõma kẽ õorŋɔ la wɛ'ɛsa. 12 La tõma sẽŋɛ paagɛ la
Sιrakusi zĩ'ire bilam dabsa atã, 13 le ze'ele bilam kẽ
õorŋɔ sẽŋɛ paagɛ Regio. Tι beere wiige, tι kʋsebgo
ze'ele tõma poorʋm wa vugra zã'ara tõma. Tι tõma
paagɛ Puzɔllι dabsa ayi daarɛ sige. 14 Bilam tι tõma yẽ
Azezi karẽnbiisi basɛba. Tι ba sose tõma, tι tõma zĩ'ire
ba zẽ'am dabsa ayopɔι, dee yãŋa wɛ'ɛsa Rom. 15 Tι
karẽnbi-sɛba n boe Rom na wõm tõma yelle. Tι basɛba
tʋ'ʋsɛ tõma halι «Apiyusi da'am», dee tι basɛba mẽ
tʋ'ʋsɛ tõma zẽ'e-sɛka yʋ'ʋrɛ n de «sãama deto batã»
la. La Apolι n yẽ ba la, tι a pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, le yẽ
bʋraanɛ. 16 Tι tõma paagɛ Rom, tι ba bɔ Apolι nõorɛ tι
a kẽ'era ẽn boorι zẽ'e-sɛka, dee botι sʋdaaga gu'ura ẽ.

Apolι boe Rom mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga

17 Tι dabsa atã poorʋm, tι Apolι wi Zifdõma nẽŋadõ-
ma sɛba n boe tẽŋa la pʋam lagsɛ, yele ba yetι: «M
sɔbiisi, mam daan ka ẽŋɛ tι nẽrba la be'em, la mam ka
sã'am lɔɔ sɛba tι tι to'oge tι yaabdõma zẽ'am na, la baa
bɛla ba daan yõkɛ mam mɛ Zerizalɛm, tarι mam ka bɔ
Rom sʋdaasι tι ba yʋ mam. 18 Tι ba sogse mam, dee
bɔɔra tι ba basɛ mam, ban daan ka yẽ tι mam ẽŋɛ sɛla
n masɛ kũm na ĩyã. 19 Tι Zifdõma zagsɛ tι ba da basɛ
mam, bɛla n pẽrgɛ mam tι mam sose nõorɛ yetι, mam
boorι tι m sẽŋɛ la Rom na-keko la zẽ'am tι a di m
sarιya, la dagι mam n tarι yelle la m nẽrba la. 20 Bɛla tι
mam wi ya tι ya wa'am tι sõsɛ la taaba. Ban lʋ mam na
bãnsι wã, la de la sɛka tι Ιsrayɛlι dõma tarι a pʋtẽ'erɛ
gu'ura ẽ na ĩyã.»
21 Tι ba yele ẽ yetι: «Tõma ka to'oge gõnnɔ Zude
tẽŋam n gʋlsɛ fʋ yelle. Zifdõma sɛba n sẽnnι kalam na,
ba nẽra nẽra mẽ ka tɔgɛ fʋ tõon-be'ero yelle. 22 La tõ-
ma boorι tι tι wõm na fõn tẽ'esrι se'em, la sãn dɛna
sore la tι fʋ dolι la, tõma mi tι zẽ'a woo ba sι'ιsrι ẽ
mɛ.»
23 Tι ba bɔ Apolι daarɛ. Tι daarɛ la paagɛ, tι nẽrba zo-
zo'e lagsɛ Apolι zẽ'am. Tι Apolι tɔgɛ Nawẽnnɛ so'olʋm
yelle, la Azezi yelle n gʋlsɛ Amoyisi lɔɔ gõnnɔ pʋam, la
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba gõnnɔ pʋam na, pa'alɛ ba bulika
halι ka paagɛ zaanõorɛ, mõrgra tι a botι ba sakɛ. 24 Tι

basɛba sakɛ, dee tɩ basɛba ka sakɛ. 25 Tɩ nẽrba la ka
wõm taaba bɔɔra tɩ ba fõrgɛ. Tɩ Apolɩ tɔgɛ ba yetɔga
ayɩla yetɩ: «Nawẽnnɛ Sɩa n yʊʊn botɩ a nõtɔ'ɔsa A'ezayi
tɔgɛ la ya yaabdõma la de la sɩra. 26 A yʊʊn yetɩ:

‹Sẽŋɛ bu-bãna wã zẽ'am ka yele ba yetɩ:
Ya wʊn selse,
la ya kãn wõm a võorɛ.
Ya wʊn bɩsɛ,
la ya kãn yẽ sɛla sɛla.
27 Se'ere n soe la,
bu-bãna wã pʊtẽ'era ka like,
la ba tʊba lɩ mɛ,
dee tɩ ba mũm ba nini.
Tɩ ba nini da yẽ,
tɩ ba tʊba da wõm,
tɩ ba pʊtẽ'era da like.
Sãn dagɩ nɩ bɛla,
ba wʊn teege nɩ yɛm,
tɩ mam bɔ ba laafɛ.› »

28 Apolɩ daan tɔgɛ bɛla dee yetɩ: «Bãŋɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ
tõm fãarɛ kõ-yẽlga la bɔ la bu-zãŋsɩ. Bãma wʊn selse.»
[29 Apolɩ n tɔgɛ yetɔg-ẽŋa la, tɩ Zifdõma wẽ'era
nõke'ene la taaba fõrgra.]

30 Apolɩ daan kẽ zẽ'e-sɛka tɩ a boe mĩ na yʊʊma ayi,
daan yɔɔra deego la ligri, dee tɔ'ɔsra sɛba wuu n sẽnnɩ
a zẽ'am na, 31 mõola Nawẽnnɛ so'olʊm yelle, dee zãsna
ba Zuudãana Azezi-krisi yɛla. A daan tɔgrɩ la bʊraanɛ,
tɩ nẽra ka gu'ura ẽ tɩ a da tɔgɛ.

Rom

Bilgre

Nawẽnnɛ n looge Apolɩ tɩ a dɛna a Tõntõnna bu-zãŋsɩ ĩyã (Rom 1:5, Galatɩ 2:9). Ẽŋa n gʋlsɛ gõn-ẽna wã bɔ Nawẽnnɛ nẽrba n boe Rom. Nẽrba basɛba n mõolɛ ba Azezi kõ-yẽlga, tɩ ba bɔ sɩra. Tɩ Apolɩ yãŋa gʋlsɛ yetɩ ẽŋa boorɩ tɩ a sẽŋɛ ba zẽ'am ka botɩ ba yẽ bʋraanɛ, dee tole sẽŋɛ nẽŋa.

Gõn-ẽna wã pʋam a pa'alɛ la a zãsŋɔ n de se'em.

A yetɩ nẽra woo tõm na tõon-be'ero koŋe Nawẽnnɛ nã'asgɔ, Zifdõma, la bu-zãŋsɩ wuu, la Nawẽnnɛ nõŋɛ ba wuu mɛ, bɔɔra tɩ ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero dee sakɛ Azezi-krisi. Azezi n ki ba ĩyã, tɩ ba sãn bɔ ẽ sɩra, ba wʋn masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am ẽŋa ĩyã. Bɛla de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ. Tɩ nẽr-sɛka woo n bɔ Azezi sɩra wʋn yẽ fãarɛ, yese tõon-be'ero, la kũm pʋam. La a dãana wʋn vɔa la a Zuudãana Azezi, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa wʋn sõŋra ẽ (sapɩtrɩ 1-8).

Apolɩ ken gʋlsɛ tɔgɛ la Zifdõma sɛba n zagsɛ Azezi yelle. A yetɩ ba kãn zagsɛ Nawẽnnɛ wakatɛ wuu, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na tã sɛla woo mɛ (sapɩtrɩ 9-11).

A ken yetɩ lɛɛlɛ wã tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ bu-zãŋsɩ wuu sõŋa la, la masɛ mɛ tɩ ba vɔa la pʋpeelem, tɩ la paara Nawẽnnɛ yɛm (sapɩtrɩ 12-15).

Gõŋɔ la ba'asgɔ, Apolɩ yetɩ ẽŋa boorɩ tɩ a sẽŋɛ la Rom, tɩ ba ka sõŋɛ ẽ bilam, tɩ a tole sẽŋɛ Ɛspayẽ so'olʋm. La a yetɩ ẽŋa pʋ'ʋsrɩ nẽr-sɛba wuu tɩ ẽŋa mi n boe Rom na (sapɩtrɩ 15-16).

1 Mam Apolɩ n de Azezi-krisi yamŋa n gʋlsɛ gõŋɔ
wã. Nawẽnnɛ n wi mam tɩ m dɛna Azezi-krisi Tõn-
tõnna, welge mam to'ore tɩ m mõolɛ a kõ-yẽlga.
2 Nawẽnnɛ daan bĩŋe la nõorɛ halɩ kʋrʋm kʋrʋm tɩ a
bɔ tɔ a kõ-yẽlga la, botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba gʋlsɛ a gõŋɔ
pʋam. 3 La de la Nawẽnnɛ Dayʋa n de tɩ Zuudãana
Azezi-krisi la yelle. Ẽŋa n lebge nẽrsaala la, a de la na-
ba Adavidi yɩɩŋa. 4 La Nawẽnnɛ Sɩa la boe a zẽ'am mɛ
la pãŋa, pa'alɛ tɩ a de la Nawẽnnɛ Dayʋa, ẽŋa n ki dee
vo'oge la. 5 Azezi-krisi ĩyã tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ tɩ yel-sõnnɛ,
botɩ tõma dɛna a Tõntõnɩba tɩ tɩ botɩ so'olʋm wuu nẽr-
ba bɔ ẽ sɩra, sakɛ a nõorɛ a yʋ'ʋrɛ nã'asgɔ ĩyã. 6 Yãma
mẽ po bɔna la nẽr-bãma pʋam, yãma tɩ Nawẽnnɛ wi tɩ
ya dɛna Azezi-krisi nẽrba la.
7 Mam gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra la yãma sɛba wuu n boe
Rom, tɩ Nawẽnnɛ nõŋɛ ya, wi ya tɩ ya welge to'ore dɛ-
na a nẽrba la.
Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya
yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm.

Apolɩ boorɩ tɩ a sẽŋɛ ka kaagɛ Krisi nẽrba n boe Rom

8 Pɔspɔsɩ, Azezi-krisi ĩyã mam pʋ'ʋsrɩ mam Zuudãana
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ yãma wuu ĩyã, se'ere n soe la, ba
tɔgrɩ yãma n bɔ Azezi sɩra se'em mɛ dũnia wã wuu.
9 Mam tẽrɩ ya yelle m pʋ'ʋsgɔ pʋam mɛ wakatɛ wuu.
Nawẽnnɛ tɩ mam tõnnɩ la m sũure wuu bɔ'ɔra ẽ, mõola
a Dayʋa kõ-yẽlga la, mi tɩ sɛla tɩ mam yele la de la sɩra.
10 Wakat-sɛka woo tɩ mam pʋ'ʋsrɩ, mam sosrɩ Nawẽn-
nɛ mɛ tɩ la sãn dɛna ẽŋa yɛm n boorɩ se'em, a botɩ m
yãŋɛ wa'am ya zẽ'am wa kaagɛ ya yãŋa. 11 Se'ere n soe
la, mam boorɩ la m sũure wuu tɩ m yẽ ya, tɩ m wʋn
to'oge Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a bɔ ya tɩ ya yẽ pãŋa. 12 La de la
mam na yãma wʋn lagɩm yẽ bʋraanɛ pa'asɛ, tɩ yãma n
bɔ Azezi sɩra se'em na wʋn bɔ mam bʋraanɛ, tɩ mam
mẽ n bɔ Azezi sɩra se'em na wʋn bɔ yãma bʋraanɛ.
13 M sɔbiisi, mam boorɩ mɛ tɩ ya bãŋɛ tɩ nõorɛ faa tɩ
mam makɛ tɩ m wa'am ya zẽ'am. La gu'a n gu mam
halɩ wa paam lɛɛlɛ wã. Mam boorɩ mɛ tɩ m wa'am tɩ m
tõonɛ na tara yõorɔ yãma zẽ'am, wʋ ẽn tarɩ yõorɔ
so'olʋm basɛba pʋam se'em na. 14 Mam tõonɛ de la m
sẽŋɛ nẽr-sɛba yɛm n like, la nẽr-sɛba yɛm n ka like,
nẽr-sɛba n zãsʋm tara bãŋrɛ, la nẽr-sɛba n ka mi sɛla
zẽ'am ka mõolɛ kõ-yẽlga la. 15 Bɛla n soe tɩ mam bɔɔra
tɩ m mõolɛ kõ-yẽlga la mẽ bɔ yãma sɛba n boe Rom la.

Nawẽnnɛ kõ-yẽlga pãŋa

16 Yãnnɛ ka tarɩ mam la kõ-yẽlga la mõolgɔ. A de la
Nawẽnnɛ pãŋa n botɩ nẽr-sɛba wuu n bɔ ẽ sɩra la yẽta
fãarɛ, pɔspɔsɩ de la Zifdõma, pa'asɛ la sɛba n dagɩ
Zifdõma. 17 Kõ-yẽlga la n pukri pa'ala tõma Nawẽnnɛ n
ɩtɩ se'em botɩ nẽrba masɛ a zẽ'am. La de la bɔ sɩra, tarɩ
ka ba'asɛ la bɔ sɩra, wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam
se'em yetɩ: «Nẽra n bɔ Nawẽnnɛ sɩra masɛ a zẽ'am
wʋn vɔa, ẽn bɔ ẽ sɩra la ĩyã.»

Nẽrsaalba koŋe bʋʋrɔ mɛ

[18] Nawẽnnɛ n boe saazuum pa'alɛ tɩ ẽŋa sũure yĩige
mɛ la nẽrsaalba n tõnnɩ tõon-be'ero, la sɛla wuu tɩ ba
ɩtɩ tɩ la ka dɔla ẽŋa sore, tɩ ba tõon-be'ero la gu'ura
nẽrba tɩ ba ka mina sɩra la, tɩ ẽŋa wʋn sɩbgɛ ba.
[19] Se'ere n soe la, sore tɩ nẽrsaalba wʋn doose bãŋɛ
Nawẽnnɛ yelle de la vẽelga bɔ ba, Nawẽnnɛ mẽŋa n
puke ẽ pa'alɛ ba. [20] Halɩ lan pɔsɛ dũnia nãaŋɔ, Nawẽn-
nɛ yɛla tɩ nẽrsaalba ka yẽtɩ n de a ke'eŋo n ka tarɩ
ba'asgɔ, la ẽn de Nawẽnnɛ na, nẽrba yẽ ba mɛ a tõo-
ma la pʋam. Bɛla tɩ nẽrsaalba ka tãna wʋn yetɩ bãma
ka mi Nawẽnnɛ. [21] Ba mi Nawẽnnɛ mɛ, la ba ka nã'asrɩ
ẽ, la ba ka pʋ'ʋsrɩ ẽ a yel-sõnnɛ wʋ lan narɩ ba ẽŋɛ
se'em na. Ba tẽ'esgɔ la lebge la tẽ'es-yooro, tɩ ba
pʋtẽ'e-yooro la kẽ'esɛ ba lika pʋam. [22] Ba tẽ'esɛ yetɩ bã-
ma de la yɛm dõma, la ba de la gɔɔnɔ. [23] Lan de ba
nã'asra Nawẽnnɛ n ka kiiri n tarɩ na'am pãŋa la, ba tõn
nã'asra la bõna tɩ nẽrba mãalɛ n ãn wʋ nẽrsaalba n ki-
iri, la bõn-ẽgla, la sɛla n tarɩ nãma anaasɩ, la bõn-vuu-
la.
[24] Bɛla n soe tɩ Nawẽnnɛ basɛ ba, tɩ ba tõnna dẽgrɔ
tõoma, wʋ ba yɛm n boorɩ se'em, tõnna yãnnɛ tõoma
la taaba. [25] Ba dɩkɛ Nawẽnnɛ yelle n de sɩra la basɛ mɛ,
dee dɔla põmpɔrŋɔ. Ba nã'asrɩ la bõn-sɛba tɩ Nawẽnnɛ
nãam na, tõnna bɔ'ɔra ba, dee basɛ Nawẽnnɛ mẽŋa n
de sɛka n nãam sɛla woo la. Ẽŋa n masɛ pẽka wakatɛ n
ka ba'asrɩ. Amina.
[26] Bɛla tɩ Nawẽnnɛ basɛ ba, tɩ ba ɩta ba mẽŋa yɛm-
leego n de yãnnɛ. Tɩ ba pɔgsɩ basɛ lan de ba gã se'em
na, dee gã la taaba. [27] Tɩ bʋraasɩ mẽ basɛ lan de ba gã
la pɔgsɩ la. Tɩ ba bʋra-taaba yɛmleego tara ba. Tɩ
bʋraasɩ ɩta sɛla n de yãnnɛ gã la taaba. Bɛla tɩ ba yẽta
sɩbgrɛ ba mẽŋa, n masɛ la ba tuure la.
[28] Ban zagsɛ ka bɔɔra tɩ ba bãŋɛ Nawẽnnɛ na, tɩ
Nawẽnnɛ basɛ ba ba tẽ'es-yooro la pʋam, tɩ ba ɩta sɛla
n ka masɛ tɩ ba ɩta. [29] Sɛla n ka masɛ wuu n boe ba sũa
pʋam. La de la be'em, la nõŋɛ bõnɔ zozo'e, la pʋtʋʋlgɔ,
la ɩta sũure la tadãana bõnɔ, la nẽr-kʋa, la zɛbrɛ, la
yɛm be'ero, la sũ-toogo. Ba wã'arɩ la taaba, [30] tɔgra
be'em zɛrgra taaba, ba de la wẽn-sɩ'ɩsrɩba, ka nanna
taaba, zẽk-m-mẽŋa dõma, wẽ'er-m-yõ'ogɔ dõma, nẽr-
ba n mi sɔa n wʋn doose tõm be'em, nẽrba n sɩ'ɩsrɩ ba
madõma, la ba sɔdõma nõorɛ. [31] Ba yɛm ka like, ba de
la nõgõla dõma, ba ka tarɩ nõŋlʋm, ba ka zotɩ ninbãal-
ga. [32] Ba mi tɩ Nawẽnnɛ yetɩ nẽr-sɛba n ɩtɩ bɛla la masɛ
la kũm, la baa bɛla ba ken ɩta la bõn-bãma, dee yetɩ
nẽr-sɛba n ɩtɩ bɛla la ɩtɩ sõŋa mɛ.

Nawẽnnɛ sarɩyadia masɛ mɛ

2 Fõn nẽr-sɛka n zɛrgrɩ nẽrba basɛba la, fʋ kãn yẽ
bʋʋrɔ, se'ere n soe la, fõn zɛrgrɩ nẽrba basɛba
dee ɩta bãma n ɩtɩ se'em na, fʋ mõŋrɩ la fʋ mẽŋa
bʋʋrɔ. [2] Tɩ mi tɩ Nawẽnnɛ diti nẽr-sɛba n tõnnɩ tõon-
be'ero bãma sarɩya dɔla la sɩra. [3] Fõn tẽ'esɛ tɩ fõn zɛr-
grɩ fʋ taaba, dee ɩta fʋ mẽŋa bãma n ɩtɩ se'em na, fõn
wʋn yãŋɛ põsɛ Nawẽnnɛ n diti tõon-be'ero sarɩya la
mɛ bɩɩ? [4] Bɩɩ fõn ka nannɩ la Nawẽnnɛ ɩr-sõŋɔ, la a sũ-
bʋgsʋm, la a sũ-mã'arɛ n zo'oge la? Fʋ mi tɩ Nawẽnnɛ
ɩr-sõŋɔ la boorɩ tɩ fʋ teege la yɛm basɛ tõon-be'ero.
[5] La fõn sũure kɛ'ɛm mɛ tɩ fʋ ka bɔɔra tɩ fʋ teege yɛm,
bɛla tɩ fʋ lagsra sɩbgrɛ bĩŋra fʋ mẽŋa zuo gu'ura daar-
sɛka tɩ Nawẽnnɛ wʋn pa'alɛ a sũ-isgre di nẽrba sarɩya
la sɩra la.
[6] Nawẽnnɛ wʋn bɔ nẽra woo yɔɔrɔ masɛ wʋ ẽn tõm
se'em. [7] Nẽr-sɛba n mõrgɛ ɩta sõŋa ɛɛra nã'asgɔ la pẽ-
ka, la vɔm n ka ba'asrɩ Nawẽnnɛ zẽ'am na, a wʋn bɔ ba
la vɔm n ka ba'asrɩ. [8] La nẽr-sɛba n ka sakɛ bɔ, sɩ'ɩsra
sɩra, dee ɩta sɛla n ka masɛ la, wʋn yẽ Nawẽnnɛ sũ-is-
gre, la sɩbgrɛ. [9] A wʋn botɩ toogo la sũ-sã'aŋɔ n paagɛ
nẽr-sɛba wuu n tõnnɩ tõon-be'ero la. Pɔspɔsɩ de la
Zifdõma, pa'asɛ la sɛba n dagɩ Zifdõma. [10] La nẽr-sɛba
wuu n ɩtɩ sõŋa wʋn yẽ la na'am pãŋa, la nã'asgɔ, la sũ-
mã'asʋm. Pɔspɔsɩ de la Zifdõma, pa'asɛ la sɛba n dagɩ
Zifdõma. [11] Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ ka bɔkrɩ nẽrba.
[12] Nẽr-sɛba n ka bãŋɛ Amoyisi lɔɔ la dee tõnna tõon-
be'ero, ba wʋn sã'am ba tõon-be'ero la ĩyã tɩ la ka
doose la lɔɔ la. La Zifdõma n tarɩ Amoyisi lɔɔ la dee
tõnna tõon-be'ero la, Nawẽnnɛ wʋn dɩkɛ la lɔɔ la di ba
sarɩya. [13] La dagɩ sɛba n selsrɩ lɔɔ la n masɛ Nawẽnnɛ
zẽ'am, la de la sɛba n sakɛ ɩtɩ wʋ lɔɔ la n yele se'em na
n masɛ. [14] Sɛba n dagɩ Zifdõma n ka tarɩ Amoyisi lɔɔ la,
ba sãn ɩta ba mẽŋa wʋ lɔɔ la n yele se'em na, la pa'alɛ
tɩ ba mẽŋa mi sɛla n masɛ mɛ, baa la ban ka tarɩ lɔɔ la.
[15] Bɛla ba pa'alɩ tɩ sɛla tɩ lɔɔ la yetɩ ba ɩta la boe ba sũu-
rum mɛ, tɩ ba pʋtẽ'erɛ n mi se'em na mẽ pa'ala tɩ bɛla
de la sɩra. Bɛla tɩ ba pʋtẽ'era ẽn yɛta ba tɩ ba ka ẽŋɛ
sõŋa, bɩɩ ba ẽŋɛ sõŋa. [16] Bõn-bãna wʋn puke la daar-
sɛka tɩ Nawẽnnɛ wʋn botɩ Azezi-krisi di nẽrba yɛla n
sʋgɛ sarɩya, masɛ wʋ kõ-yẽlga la tɩ mam mõolɛ n yetɩ
se'em na.

Zifdõma, la lɔɔ

[17] Fõn yetɩ fõn de la Zifu la, fõn te'ege la Amoyisi lɔɔ
la yẽsna tɩ fõn de la Nawẽnnɛ nẽra, [18] fõn mi Nawẽnnɛ
n boorɩ se'em mɛ. Lɔɔ la zãsʋm fõn mɛ tɩ fõn mina sɛla
n ãn sõŋa, la sɛla n ka ãn sõŋa bɔkɛ. [19] Fʋ tẽ'esɛ tɩ fõn
mi mɛ tãna wʋn pa'alɛ fɔɔsɩ sore. Fʋ tẽ'esɛ tɩ fõn de la
peelem bɔ nẽr-sɛba n boe lika pʋam na. [20] Fʋ tẽ'esɛ tɩ
fõn zãsnɩ na sɛba n ka mi, dee dɛna kɔma karẽnsãa-
ma, se'ere n soe la, fõn tẽ'esɛ tɩ lɔɔ la pʋam, fõn tarɩ
bãŋrɛ zõnzõnnɔ, la sɩra mɛ. [21] Fõn zãsnɩ fʋ taaba la,
bẽm tɩ fʋ ka zãsna fʋ mẽŋa? Fõn mõolɩ yɛta nẽrba tɩ
ba da zũura, dee tɩ fõn mẽŋa zũura. [22] Fõn yetɩ nẽrba
tɩ ba da ɩta yalsɩ, dee ɩta yalsɩ fʋ mẽŋa. Fõn nẽ'esrɩ
baga tɩ ba mãalɛ nã'asra la tɩ ba de la bõn-põ'osa, dee

kẽ'era ba deto pʋam zũura ba yõorɔ dita. 23 Fõn yẽsnɩ
mɛ la Nawẽnnɛ lɔɔ la, dee sɩ'ɩsra lɔɔ la n yele se'em na,
ɩta Nawẽnnɛ yãnnɛ. 24 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam
yetɩ: «Yãma Zifdõma ĩyã tɩ buuri basɛba nẽrba tɔgra
be'em pɔ'ɔra Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ.»
25 Fʋ sãn sakra lɔɔ la, wãaga la tarɩ yõorɔ mɛ. La fʋ
sãn sɩ'ɩsɛ lɔɔ la, la de la zãŋa, la ãn wʋ fʋ ka wã mɛ na.
26 La buuri sɛka n ka wãtɩ, nẽra sãn sakɛ ɩta lɔɔ la n yetɩ
ba ɩta se'em na, Nawẽnnɛ wʋn geele ẽ wʋ nẽra n wã.
27 Nẽr-sɛka n ka wã, dee sakɛ ɩta lɔɔ la n yele se'em na,
wʋn zɛrgɛ fʋ mɛ fõn tarɩ lɔɔ gõŋɔ la, wã dee sɩ'ɩsra lɔɔ
la.
28 La dagɩ sɛka n ɩtɩ Zifdõma ɩrgɔ tɩ nẽrba yẽta n de
Zifu. La dagɩ wãaga tɩ nẽrba yẽtɩ la n botɩ fʋ dɛna
Nawẽnnɛ nẽra. 29 Zifu sɩra sɩra de la sɛka n de Zifu a
sũure pʋam. Wãaga sɩra sɩra de la Nawẽnnɛ Sɩa n ɩtɩ
sũure pʋam, la dagɩ wãaga wʋ lɔɔ n gʋlsɛ se'em na.
Nawẽnnɛ n pẽgrɩ nẽr-ẽŋa, la dagɩ nẽrsaalba.
3 La sãn dɛna bɛla, Zifdõma tarɩ zu-yẽlga la bẽm
pʋam gãnna sɛba n dagɩ Zifdõma, la wãaga la
yõorɔ de la bẽm? 2 Yõorɔ la zo'oge mɛ. Pɔspɔsɩ, Nawẽn-
nɛ dɩkɛ a yetɔga ẽŋɛ la Zifdõma nu'usum. 3 La ba nẽrba
basɛba sãn dagna sɩra dõma, bɛla wʋn botɩ Nawẽnnɛ
kãn dɛna sɩra dãana mɛ bɩɩ? 4 Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. Baa
nẽrba wuu sãn dɛna põmpɔrndõma, Nawẽnnɛ ken dɛ-
na la sɩra dãana wʋ lan gʋlsɛ yetɩ:
«Fʋ yetɔga pʋam, nẽrba mi tɩ fõn masɛ mɛ dɛna sɩra
dãana.
Nẽrba sãn zɛrgɛ fɔ, fõn tarɩ bʋʋrɔ mɛ.»
5 La tõma n ɩtɩ sɛla n ka masɛ la sãn botɩ nẽrba bãŋɛ tɩ
Nawẽnnɛ masɛ sɛla woo pʋam, tɩ wʋn yetɩ bẽm? Tɩ
wʋn yetɩ Nawẽnnɛ tõoma ka masɛ, ẽn sɩbgrɩ tɩ la ĩyã
bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. Mam tɔgrɩ wʋ nẽrsaalba n tẽ'es-
rɩ se'em na. 6 Nawẽnnɛ sãn dagna sɩra dãana, a kãn
yãŋɛ nɩ dita dũnia nẽrba sarɩya.
7 La mam põmpɔrŋɔ sãn botɩ Nawẽnnɛ sɩra pukra
pa'asra, tɩ la dɛna nã'asgɔ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ, bẽm tɩ ba
wʋn di mam sarɩya tɩ mam de la tõon-be'ero dãana?
8 La sãn dɛna bɛla, bẽm tɩ tɩ kãn yetɩ: «Tɩ ɩta be'em tɩ la
botɩ sɛla n de sõŋa wa'am?» Nẽrba basɛba dõtɩ mam tɩ
mam n yele bɛla. Nawẽnnɛ wʋn di nẽr-bãma sarɩya wʋ
lan masɛ.

Nẽra ka boe n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am

9 Bɛla, tõma Zifdõma gãnnɩ nẽr-sɛba n dagɩ Zifdõma
la mɛ bɩɩ? Ayɛɩ! La dagɩ bɛla. Mam dẽŋɛ põn yele tɩ
Zifdõma, la sɛba n dagɩ Zifdõma, tõma wuu boe la
tõon-be'ero yamnɛ pʋam, 10 wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Nẽra ka boe n masɛ, baa ayɩla.
11 Nẽra ka boe n tarɩ yɛm ɛɛra tɩ a bãŋɛ Nawẽnnɛ, baa
ayɩla.
12 Nẽrba wuu bure la poore bɔ Nawẽnnɛ, ba wuu tu-
uge mɛ.
Nẽra ka boe n ɩtɩ sõŋa, baa ayɩla.
13 Ba nõa ãn wʋ yɔɔgɔ n vuke.
Ba tarɩ ba zɩlɩsɩ la pã'asra la nẽrba.
Ba nõorɛ yetɔga ãn wʋ bõnsɛla zẽlõm na.
14 Ba nõa pɩrɛ la kã'a-be'ero, la yetɔg-be'ero.
15 Ba ka yagsnɩ la nẽrba kʋa.
16 Ban doose zẽ'e-sɛka woo tole, la de la sã'aŋɔ, la too-
go tɩ ba basrɩ mĩ.
17 Ba ka mi sũ-mã'asʋm sore.
18 Ba nẽnsɩ ka boe tɩ ba zoe Nawẽnnɛ.»
19 Tõma mi tɩ sɛla wuu tɩ lɔɔ la yetɩ la, a yetɩ la sɛba n
dolɩ ẽ na. Bɛla tɩ nẽrba wuu nõa wʋn mũm, tɩ ba wʋn
bãŋɛ tɩ ba koŋe Nawẽnnɛ zẽ'am. 20 Se'ere n soe la, nẽra
ka boe n tã wʋn sakɛ lɔɔ la n yele se'em na, masɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am. Lɔɔ la wen botɩ nẽra bãŋra mɛ tɩ a de
la tõon-be'ero dãana.

Nawẽnnɛ n botɩ nẽrba masɛ a zẽ'am se'em

21 La lɛɛlɛ wã Nawẽnnɛ puke pa'alɛ ẽŋa n ɩtɩ se'em
botɩ nẽrba masɛ a zẽ'am, tɩ lɔɔ la nẽŋa ka bɔna mĩ. Lɔɔ
gõnnɔ, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba dẽŋɛ põn tɔgɛ a yelle
mɛ. 22 La de la nẽra n bɔ Azezi-krisi sɩra ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ
botɩ a masɛ a zẽ'am. A ɩtɩ bɛla bɔ'ɔra la nẽr-sɛba wuu n
bɔ Azezi-krisi sɩra la, bɔkrɛ ka boe. 23 Se'ere n soe la,
nẽrsaalba wuu tõm na tõon-be'ero koŋe Nawẽnnɛ
nã'asgɔ. 24 La Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na ĩyã, a botɩ ba
masɛ a zẽ'am na zãŋa, Azezi-krisi n fãarɩ ba tõon-
be'ero pʋam na ĩyã.
25 Nawẽnnɛ n looge Azezi tɩ a ki, tɩ a zɩɩm yese la ĩyã,
a wʋn basɛ nẽr-sɛba n bɔ ẽ sɩra la tõon-be'ero taalɛ.
Bɛla Nawẽnnɛ pa'alɛ tɩ ẽŋa masɛ mɛ dɛna sɩra dãana.
Kʋrʋm, Nawẽnnɛ mã'agɛ la a sũure ka sɩbgɛ nẽrsaalba
ba tõon-be'ero la ĩyã. 26 A ẽŋɛ bɛla tɩ a pa'alɛ lɛɛlɛ wã tɩ
ẽŋa de la sɩra dãana, ẽŋa mẽŋa masɛ mɛ, dee botɩ
nẽr-sɛba n bɔ Azezi sɩra la masɛ ẽŋa zẽ'am.
27 Bɛla, bẽm pʋam tɩ nẽra tã wʋn wẽ yõ'ogɔ? Sɛla ka
boe. Bẽm ĩyã? La dagɩ nẽra n sakrɩ lɔɔ la ĩyã tɩ a masɛ,
la de la ẽn bɔ Azezi-krisi sɩra ĩyã. 28 Tõma yẽ tɩ la de la
nẽra n bɔ Krisi sɩra ĩyã tɩ a masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, la
dagɩ ẽn sakrɩ lɔɔ la ĩyã.
29 Bɩɩ Nawẽnnɛ de la Zifdõma mã'a Nawẽnnɛ? A ka
po dɛna nẽr-sɛba n dagɩ Zifdõma la Nawẽnnɛ? A po
dɛna la sɛba n dagɩ Zifdõma la Nawẽnnɛ. 30 Nawẽnnɛ
de la ayɩla, a wʋn botɩ Zifdõma masɛ a zẽ'am, ban bɔ
sɩra ĩyã, dee botɩ sɛba n dagɩ Zifdõma la mẽ masɛ a
zẽ'am, ban bɔ sɩra ĩyã. 31 Tõma n yetɩ nẽra n bɔ sɩra ĩyã
n botɩ a masɛ la, bɛla boorɩ tɩ la yetɩ bɔ sɩra ĩyã lɔɔ la
ka le tara võorɛ mɛ bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. Tõma pa'alɛ
tɩ lɔɔ la tarɩ võorɛ mɛ.

Abraham mãmsgɔ

4 Tɩ wʋn yele Abraham n de tɩ yaaba la yelle yetɩ
bo? A yʋʋn yẽ la bẽm? 2 La sãn de nɩ Abraham
tõoma ĩyã n botɩ a dɛna nẽra n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am,
a yʋʋn tã wʋn wẽ yõ'ogɔ mɛ. La a ka tã wʋn wẽ yõ'ogɔ
Nawẽnnɛ zẽ'am. 3 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Abraham bɔ la Nawẽnnɛ sɩra, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a de la
nẽra n masɛ ẽŋa zẽ'am.» 4 Nẽra sãn tõnna tõoma, a
to'orɩ la yɔɔrɔ. Yɔɔrɔ la dagɩ bɔ'a tɩ ba bɔ ẽ, la de la a
bõnɔ. 5 La nẽra sãn ka tõm tõonɛ, dee bɔ Nawẽnnɛ n
botɩ tõon-be'ero dõma masra a zẽ'am na sɩra, Nawẽn-
nɛ wʋn botɩ a lebge la nẽra n masɛ a zẽ'am ẽn bɔ sɩra
la ĩyã. 6 Bɛla tɩ naba Adavidi mẽ tɔgɛ yetɩ, nẽra tɩ
Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ a zẽ'am, tɩ la dagna a tõoma ĩyã,
tarɩ sũ-yẽlga. 7 A yele yetɩ:
«Nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ bɔ ba ba tuure sugri,
sɛba tɩ a basɛ ba tõon-be'ero taalɛ tarɩ zu-yẽlga.
8 Nẽr-sɛba tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ ka geele a tõon-
be'ero la tarɩ zu-yẽlga.»
9 Zu-yẽlga ẽŋa tɩ ba tɔgɛ a yelle la, de la nẽr-sɛba n wã
la mã'a bõnɔ? Ayɛɩ, la po dɛna la nẽr-sɛba n ka wã la
bõnɔ. Tõma dẽŋɛ yetɩ: «Abraham n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la
ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ ẽŋa zẽ'am.» 10 Wakat-kãna
tɩ bõn-ẽŋa ẽŋɛ? La de la Abraham n yʋʋn wã la
poorʋm bɩɩ, lan dẽŋɛ a wãaga la? La de la ẽn yʋʋn nãn
ka wã la. 11 Bɛla poorʋm tɩ Abraham yãŋa yʋʋn wã, tɩ
la dɛna dãalgɔ pa'alɛ tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a de la nẽra n
masɛ ẽŋa zẽ'am, ẽn bɔ sɩra la ĩyã, wakatɛ sɛka tɩ a nãn
ka wã la. Bɛla tɩ Abraham dɛna sɛba wuu n bɔ Nawẽn-
nɛ sɩra dee ka wã la sɔ-yaaba, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ ba de la
nẽrba n masɛ ẽŋa zẽ'am. 12 La Abraham ken dɛna la
nẽr-sɛba n wã la sɔ-yaaba, la dagɩ nẽr-sɛba n wen wã
la mã'a, la de la sɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra wʋ Abraham n
yʋʋn bɔ sɩra se'em, dee yʋʋn nãn ka wã la.

Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ bɔ la sɛba n bɔ ẽ sɩra la

13 Nawẽnnɛ yʋʋn bĩŋe nõorɛ bɔ la Abraham, la a yɩɩsɩ
yetɩ ba wʋn wa sɔna dũnia. La dagɩ Abraham n sakrɩ
lɔɔ la ĩyã tɩ a bĩŋe nõorɛ la, la de la ẽn bɔ Nawẽnnɛ sɩra,
tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ ẽŋa zẽ'am na ĩyã. 14 La sãn de
nɩ nẽrba n sakrɩ lɔɔ la ĩyã tɩ ba tɔ'ɔra bõn-sõma sɛba tɩ
Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ la, bɛla bɔ sɩra la ka tarɩ yõorɔ, la
Nawẽnnɛ nõor-bĩŋre la ka tarɩ võorɛ. 15 Lɔɔ la sɩ'ɩsgɔ
botɩ Nawẽnnɛ sũure n isgra. La zẽ'e-sɛka tɩ lɔɔ la ka
boe, sɩ'ɩsgɔ mẽ ka boe.
16 Bɛla, la de la bɔ sɩra ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ nõor-bĩŋre la
wʋn dɛna yel-sõnnɛ bɔ'a n tarɩ yõorɔ bɔ Abraham yɩɩsɩ
la wuu. La, la ka de a yɩɩsɩ sɛba n dolɩ lɔɔ la mã'a ĩyã, la
de la nẽr-sɛba wuu n bɔ Nawẽnnɛ sɩra wʋ Abraham n
yʋʋn bɔ sɩra se'em na. Abraham n de tɩ wuu sɔ-yaaba.
17 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Mam wʋn botɩ
fʋ lebge so'olʋm buuri zozo'e sɔ-yaaba.» A de la tõma
sɔ-yaaba Nawẽnnɛ tɩ a bɔ ẽ sɩra la zẽ'am. Nawẽnnɛ n
botɩ kũm vɔ'ɔra, dee botɩ sɛla n ka boe bɔna. 18 Abra-
ham yʋʋn bɔ la Nawẽnnɛ sɩra, tara pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla
tɩ a ka tarɩ nɩ pʋtẽ'erɛ tɩ la tã wʋn ẽŋɛ. Bɛla tɩ a lebge
so'olʋm buuri zozo'e sɔ-yaaba, wʋ Nawẽnnɛ n yʋʋn
yetɩ a yɩɩsɩ wʋn zo'oge se'em na.
19 Abraham yʋʋn kʋrgɛ mɛ, tara wʋ yʋʋma kɔbga,
dee la kũm, dee tɩ a pɔga Asaara yʋʋn dɛna kõndɔgrɛ,
dee kʋrgɛ, la baa bɛla Abraham n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la
ka bo'oge. 20 Nawẽnnɛ n yʋʋn bĩŋe nõorɛ tɩ a ẽŋɛ sɛla
bɔ ẽ na, a yɛm yʋʋn ka yɔɔrɩ, a bɔ sɩra mɛ. La ẽn yʋʋn
bɔ sɩra la basɛ mɛ tɩ a yẽ pãŋa nã'asra Nawẽnnɛ. 21 A
sũure yʋʋn kɛ'ɛm mɛ tɩ a mina sõŋa sõŋa tɩ Nawẽnnɛ
tã wʋn ẽŋɛ ẽn bĩŋe a nõorɛ tɩ a ẽŋɛ se'em na mɛ.
22 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ mɛ ẽŋa zẽ'am, ẽn bɔ
sɩra la ĩyã. 23 La dagɩ ẽŋa mã'a ĩyã tɩ la gʋlsɛ yetɩ:
«Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ ẽŋa zẽ'am.» 24 La po dɛna la tõ-
ma mẽ ĩyã. Tõma n bɔ Nawẽnnɛ n vo'oge tɩ Zuudãana
Azezi sɩra la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ yetɩ tɩ masɛ ẽŋa zẽ'am.
25 Nawẽnnɛ daan basɛ tɩ ba kʋ Azezi la tõma tõon-
be'ero ĩyã, dee vo'oge ẽ tɩ a botɩ tõma dɛna nẽrba n
masɛ a zẽ'am.

Krisi n naagɛ tõma la Nawẽnnɛ

5 Bɛla, Nawẽnnɛ botɩ tõma dɛna sɛba n masɛ a
zẽ'am na, tõma n bɔ ẽ sɩra la ĩyã. La tõma tarɩ sũ-
mã'asʋm mɛ naagɛ la Nawẽnnɛ tõma Zuudãana Azezi-
krisi ĩyã. 2 Azezi-krisi n botɩ tɩ tãna wʋn kẽ Nawẽnnɛ
zẽ'am yẽ a yel-sõnnɛ, tõma n bɔ ẽ sɩra la ĩyã. Yel-sõnnɛ
ẽŋa tɩ tõma te'ege zɛ kãŋkãŋɛ, dee ɩta sũ-yẽlga tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura tɩ tɩ wʋn yẽ na'am pãŋa Nawẽnnɛ
zẽ'am. 3 La tõma ken ɩta la sũ-yẽlga nãmsgɔ pʋam, tõ-
ma mi tɩ nãmsgɔ botɩ tɩ mõrgra sẽnna la nẽŋa. 4 Tɩ sãn
mõrgra sẽnna nẽŋa, la botɩ tɩ ɩta la sɩra yãŋra. Tɩ sãn
ɩta sɩra yãŋra, la botɩ tɩ tara pʋtẽ'erɛ gu'ura la sɛla tɩ tɩ
bɔ sɩra la. 5 Pʋtẽ'e-ẽŋa tɩ tɩ tarɩ la kãn ẽŋɛ tɩ yãnnɛ,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ a bɔ tõma la ẽŋɛ la a
nõŋlʋm tɩ sũa pʋam.
6 Se'ere n soe la, tõma n daan ka tã wʋn looge yelle
la, Nawẽnnɛ n looge yɛm wakat-sɛka la n paagɛ la,
Krisi ki mɛ tõon-be'ero dõma ĩyã. 7 La de la toogo tɩ
nẽra ki nẽra n masɛ ĩyã. La dase'ere, tã tɩ nẽr-sɛka wʋn
yẽ bʋraanɛ sakɛ ki nẽr-sõŋɔ ĩyã. 8 La Nawẽnnɛ pa'alɛ
ẽŋa n nõŋɛ tõma zozo'e se'em mɛ, tɩ tõma n daan ken
dɛna tõon-be'ero dõma la, tɩ Krisi ki tõma ĩyã. 9 Krisi n
ki tɩ a zɩɩm yese la ĩyã n botɩ tõma masɛ Nawẽnnɛ
zẽ'am, bɛla, la de la sɩra tɩ Krisi n wʋn fãagɛ tõma, tɩ tɩ
põsɛ Nawẽnnɛ sũ-isgre. 10 Tõma daan de la Nawẽnnɛ
bɛ'ɛba, la a Dayʋa la kũm ĩyã tɩ tõma naagɛ la ẽ. Bɛla,
tõma n naagɛ la Nawẽnnɛ na, la de la sɩra tɩ Krisi n vɔa
la ĩyã, tɩ wʋn yẽ fãarɛ. 11 Sɛla n pa'asɛ, tõma ɩtɩ sũ-yẽlga
mɛ la Nawẽnnɛ, tõma Zuudãana Azezi-krisi ĩyã, ẽŋa n
botɩ tõma naagɛ la Nawẽnnɛ na.

Adam la Azezi-krisi yelle

[12] La de la nẽra ayɩla n yʋʋn tõm tõon-be'ero ĩyã n
botɩ tõon-be'ero wa'am dũnia. Tɩ tõon-be'ero la tarɩ
kũm wa'am. Bɛla tɩ kũm kʋʋra nẽrsaalba wuu, ban
tõnnɩ tõon-be'ero la ĩyã. [13] Halɩ lan dẽŋɛ Nawẽnnɛ n bɔ
Amoyisi a lɔɔ la, tõon-be'ero yʋʋn boe dũnia zuo mɛ.
La lɔɔ la n yʋʋn nãn ka boe la, Nawẽnnɛ yʋʋn ka geelɩ
tõon-be'ero. [14] Halɩ lan pɔsɛ Adam wakatɛ tarɩ ka
paagɛ Amoyisi wakatɛ la, kũm põn bɔna mɛ tãna nẽr-
ba. Baa la nẽr-sɛba tõon-be'ero n ka ãn wʋ Adam n
yʋʋn sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ nõorɛ se'em na wuu ki mɛ.
Adam yʋʋn de la Azezi n yetɩ a wa'am na wõnnɛ.
[15] La ba dagɩ bʋyɩla. Adam tuure la, la Nawẽnnɛ bɔ'a la
ka tã wʋn dɩkɛ makɛ taaba. Nẽra ayɩla tuure ĩyã n botɩ
nẽrba zozo'e kiira. La bãŋɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ n
ãn sõŋa gãnna, la de la nẽra ayɩla n de Azezi-krisi ĩyã tɩ
Nawẽnnɛ ẽŋɛ nẽrba zozo'e yel-sõnnɛ zo'oge gãŋɛ.
[16] Nawẽnnɛ bɔ'a la n ɩtɩ sɛla la, de la to'ore la nẽra ayɩla
tõon-be'ero n ẽŋɛ sɛla la. Nẽra ayɩla tõon-be'ero la tarɩ
la sarɩyadia wa'am, tɩ la sẽna la sɩbgrɛ. La nẽrba n tõm
tõon-be'ero zozo'e la poorʋm, Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ tɩ a
ẽŋɛ bɔ nẽrba la botɩ ba masɛ mɛ a zẽ'am. [17] Lan de
nẽra ayɩla tuure ĩyã tɩ kũm tãna nẽrba wuu la, bãŋɛ-ya
tɩ nẽra ayɩla n de Azezi-krisi mã'a ĩyã, nẽr-sɛba wuu tɩ
Nawẽnnɛ ẽŋɛ ba yel-sõnnɛ zo'oge, botɩ ba masɛ a
zẽ'am na, wʋn vɔa mɛ, dita na'am Azezi-krisi ĩyã.
[18] Bɛla, nẽra ayɩla tuure n botɩ Nawẽnnɛ dita nẽrba
wuu sarɩya sɩbgra ba la, bɛla mẽ, nẽra ayɩla mã'a
tõonɛ n masɛ la ĩyã n botɩ nẽrba wuu masɛ Nawẽnnɛ
zẽ'am tara vɔm. [19] Nẽra ayɩla n sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ nõorɛ
ĩyã n botɩ nẽrba zozo'e dɛna tõon-be'ero dõma la, bɛla
mẽ, nẽra ayɩla mã'a n sakɛ Nawẽnnɛ nõorɛ ĩyã, tɩ
Nawẽnnɛ botɩ nẽrba zozo'e dɛna nẽrba n masɛ a
zẽ'am. [20] La sãn dɛna lɔɔ la, a wa'am mɛ tɩ tuure wʋn
zo'oge pãɩ. La zẽ'e-sɛka tɩ tõon-be'ero zo'orɩ pa'asra,
Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ zo'orɩ mɛ pa'asra gãnna bɛla.
[21] Bɛla, tõon-be'ero n tarɩ pãŋa botɩ nẽrba kiira la, bɛla
mẽ, Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ n tarɩ pãŋa botɩ nẽrba masɛ a
zẽ'am tara vɔm n ka ba'asrɩ, tɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã.

Azezi-krisi ĩyã tõma vɔa la vɔm paalga

6 Bɛla, tɩ wʋn yetɩ bẽm? Tɩ wʋn ken tõnna la tõon-
be'ero tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ pa'asɛ zo'oge bɩɩ?
[2] Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. La sãn dɛna tõon-be'ero ɩrgɔ yelle,
tõma de la kũm, tõon-be'ero ka le sɔna tõma. Tɩ wʋn
ẽŋɛ la wãne le tõnna tõon-be'ero? [3] Yãma ka mi tɩ tõma
wuu n mise ko'om lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la,
tõma lagɩm na ẽ mɛ dɛna ayɩla a kũm na pʋam? [4] Bɛla,
ko'om misga la pʋam tõma po lagɩm na ẽ mɛ ki, tɩ ba
laagɛ tõma la ẽ lɛ. Nawẽnnɛ n de tɩ Sɔ na'am pãŋa n
botɩ Krisi vo'oge la, tõma mẽ vɔa la vɔm paalga.
[5] La de la sɩra tɩ tõma n lagɩm na Krisi dɛna ayɩla a
kũm pʋam na, bɛla, tõma mẽ wʋn lagɩm na ẽ dɛna
ayɩla, vo'oge wʋ ẽŋa n vo'oge se'em na. [6] Tɩ mina-ya tɩ
tõma n de se'em kʋrʋm na lagɩm na Krisi mɛ ki dɔ-pu-
urŋa la zuo, tɩ tõma tõon-be'ero yɛmleego pãŋa wʋn
sã'am ba'asɛ, tɩ tõma kãn le dɛna tõon-be'ero yamsɩ.
[7] Se'ere n soe la, nẽra sãn ki, tõon-be'ero ka le tara
pãŋa la ẽ. [8] La tõma sãn lagɩm na Krisi ki, tõma mi sɩra
sɩra tɩ tõma mẽ wʋn lagɩm na ẽ vɔa. [9] Tõma mi tɩ Krisi
ki mɛ, tɩ Nawẽnnɛ vo'oge ẽ, tɩ a kãn le ki. Kũm ka le
tara pãŋa la ẽ. [10] Krisi n ki la, a ki la nõorɛ ayɩla sã'am
tõon-be'ero pãŋa wakatɛ wuu ĩyã. La lɛɛlɛ tɩ a vɔa wã, a
vɔa bɔ'ɔra la Nawẽnnɛ nã'asgɔ. [11] Bɛla mẽ, geele-ya ya
mẽŋa wʋ yãma ki mɛ tɩ tõon-be'ero ka le sɔna ya, dee
vɔa bɔ'ɔra Nawẽnnɛ nã'asgɔ, yãma n lagɩm na Azezi-
krisi dɛna ayɩla la ĩyã.
[12] Bɛla, da basɛ-ya tɩ tõon-be'ero le sɔna ya vɔm wã n
ba'asrɩ la, botɩ ya sakɛ a yɛmleego n de be'em na. [13] Da
dɩkɛ-ya ya ĩyã zẽ'esɩ to'oto'ore tɩ ba dɛna tõon-be'ero
tõoma lɔgrɔ tɩ ya tara ba tõnna be'em. Dɩkɛ-ya ya
mẽŋa bɔ Nawẽnnɛ wʋ nẽrba n ki dee vo'oge. Dɩkɛ-ya
ya ĩyã zẽ'esɩ to'oto'ore la wuu bɔ Nawẽnnɛ tɩ a tara ba
tõnna sɛla n masɛ. [14] Tõon-be'ero kãn le sɔna ya, se'ere
n soe la, lɔɔ la ka le sɔna ya, la de la Nawẽnnɛ yel-sõn-
nɛ n soe ya.

Dɛna-ya sɛla n masɛ yamsɩ

[15] Bɛla, tɩ wʋn yetɩ bo? Tɩ wʋn tõnna la tõon-be'ero,
lɔɔ la n ka soe tõma, dee tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ sɔna
tõma la ĩyã bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. [16] Ya mi tɩ ya sãn
dɩkɛ ya mẽŋa bɔ nẽra dɛna a yamŋa sakɛ a nõorɛ, ya
sɩrɩ de la sɛka tɩ ya sakrɩ la yamsɩ. Bɛla, ya sãn sakɛ
tõon-be'ero, ya de la tõon-be'ero yamsɩ, tɩ la sẽna la
kũm. La ya sãn sakɛ Nawẽnnɛ nõorɛ, ya de la a yamsɩ,
tɩ a botɩ ya dɛna nẽrba n masɛ a zẽ'am. [17] Tɩ pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ: Kʋrʋm, yãma daan de la tõon-
be'ero yamsɩ, la yãma to'oge sɩra zãsŋɔ la mɛ wʋ ban
zãsʋm ya se'em na, sakɛ ẽ la ya sũure wuu. [18] Nawẽnnɛ
yese ya tõon-be'ero yamnɛ pʋam mɛ, botɩ ya dɛna sɛla
n masɛ yamsɩ. [19] Mam dɩkɛ la nẽrsaalba yelle makɛ bɔ
ya, yãma n ka wõnnɩ sɛla võorɛ tɔtɔ la ĩyã. Yãma n
daan dɩkɛ ya ĩyã zẽ'esɩ wuu bɔ tõon-dẽgrɔ, la tõon-
be'ero tɩ ba tara ba tõnna tõon-be'ero la, bɛla mẽ, lɛɛlɛ
wã, dɩkɛ-ya ya mẽŋa wuu bɔ, tõnna sɛla n masɛ, welge
to'ore dɛna pʋpeelem dõma.
[20] Yãma n daan de tõon-be'ero yamsɩ la, sɛla n masɛ
daan ka soe ya. [21] Tõon-sɛba tɩ ya daan tõm na, ya yẽ
la bẽm yõorɔ ba pʋam? Lɛɛlɛ wã, la de la yãnnɛ bɔ ya,
tõon-bãma ba'asgɔ de la kũm. [22] La lɛɛlɛ wã, Nawẽnnɛ
yese ya tõon-be'ero pʋam mɛ, tɩ ya lebge Nawẽnnɛ
yamsɩ. Ya yõorɔ de la ya welge to'ore malgra ya mẽŋa
dɛna pʋpeelem dõma. Bõn-ẽŋa ba'asgɔ de la vɔm n ka
ba'asrɩ. [23] Asɩra, tõon-be'ero yɔɔrɔ de la kũm. La

Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ bɔ'a de la vɔm n ka ba'asrɩ, tɩn
lagɩm na tɩ Zuudãana Azezi-krisi dɛna ayɩla la ĩyã.

Amoyisi lɔɔ ka le sɔna tõma

7 M sɔbiisi, mam tɔgrɩ la yãma n mi lɔɔ la. Ya mi tɩ
lɔɔ la soe nẽra la wakat-sɛka tɩ a vɔa la. 2 Tɩ dɩkɛ
makrɛ: Pɔka sãn ele, lɔɔ la lʋ ẽ mɛ lagɩm na a sɩra halɩ
ka paagɛ a sɩra la vɔm tɛka. La a sɩra la sãn ki, pɔka la
yese elle lɔɔ la n lʋ ẽ na a sɩra la pʋam mɛ. 3 Bɛla, a sãn
ele bʋraaga ayẽma, dee tɩ a sɩra la ken vɔa, a ẽŋɛ la
yalsɩ. La a sɩra la sãn ki, ɛlga lɔɔ la ka le sɔna ẽ. Bɛla, a
sãn ele bʋraaga ayẽma, a ka ẽŋɛ yalsɩ.
4 M sɔbiisi, yãma zẽ'am la mẽ de la bɛla. La sãn dɛna
la Amoyisi lɔɔ la yelle, yãma de la kũm, tɩ lɔɔ la ka le sɔ-
na ya, yãma n lagɩm na Krisi ki la ĩyã. Bɛla lɛɛlɛ wã, yã-
ma yãŋa de la nẽra ayẽma n soe ya, la de la Krisi n ki tɩ
Nawẽnnɛ vo'oge ẽ na n soe ya, tɩ tɩ wʋn tõnna tõon-
sõma bɔ'ɔra Nawẽnnɛ. 5 Kʋrʋm, tõma n daan vɔa wʋ
tõma mẽŋa n boorɩ se'em na, lɔɔ la botɩ tõma yɛm-
leego bɔɔra la be'em, basɛ tɩ tõma ĩyã zẽ'esɩ wuu ɩta
sɛla n sẽm na kũm. 6 La lɛɛlɛ wã, tõma to'oge tɩ mẽŋa
lɔɔ la zẽ'am mɛ. Se'ere n soe la, tõma lebge la kũm lɔɔ
la zẽ'am, a daan tarɩ tõma wʋ tõma boe la yʋ'a deego
pʋam na. Bɛla lɛɛlɛ wã, tõma dolɩ la so-paalɛ tɩ Nawẽn-
nɛ Sɩa pa'alɛ tɔ, tõnna bɔ'ɔra Nawẽnnɛ, la ka le dɛna lɔɔ
kɛka n gʋlsɛ la tɩ tõma dolɩ.

Lɔɔ n pa'alɛ tõon-be'ero n de bõn-sɛka

7 Bɛla, tɩ wʋn yetɩ bẽm? Tɩ wʋn yetɩ lɔɔ la de la tõon-
be'ero bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. La lɔɔ la daan sãn ka boe
nɩ, mam kãn bãŋɛ tõon-be'ero n de sɛla. Lɔɔ la daan
sãn ka yele yetɩ: «Da ɩta sũure», mam kãn bãŋɛ nɩ
sũure n de sɛla. 8 Lɔɔ la n bɔ tõon-be'ero sore tɩ a botɩ
mam ɩta sɛla n de sũure buuri wuu. Se'ere n soe la, lɔɔ
la sãn ka boe nɩ, tõon-be'ero de la bõn-kɩ'ɩŋa. 9 Kʋrʋm,
mam n daan ka bãŋɛ lɔɔ la, mam daan vɔa mɛ, tɩ yelle
kana. La mam n yãŋa bãŋɛ lɔɔ la, tɩ tõon-be'ero tara
pãŋa tõnna, dee tɩ mam ki. 10 Lɔɔ la n de nɩ a tarɩ nẽr-
ba sẽŋɛ vɔm zẽ'am na, a tarɩ mam sẽŋɛ la kũm zẽ'am.
11 Tõon-be'ero la n yẽ folle la, a dɩkɛ la lɔɔ la pã'asɛ
mam yãŋɛ, botɩ mam ki.
12 Bɛla, lɔɔ la de la bõn-sõŋɔ. Nõorɛ tɩ Nawẽnnɛ bɔ la
mẽ de la bõn-sõŋɔ, masɛ ãna sõŋa. 13 Bɛla, sɛla n ãn
sõŋa la n botɩ mam lebge kũm bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla.
La de la tõon-be'ero la n soe bɛla, a dɩkɛ la lɔɔ la n ãn
sõŋa la botɩ mam ki, tɩ la puke pa'alɛ tɩ a sɩrɩ de la
tõon-be'ero. Bɛla tɩ lɔɔ la botɩ tõon-be'ero yãŋa lebge
sɛla n de tõon-be'e-kãtɛ halɩ tɩ la yõsgɛ.
14 Tɩ mi tɩ lɔɔ la de la Nawẽnnɛ Sɩa yelle. La mam de
la nẽrsaala tɩ tõon-be'ero tara mam ɩta ẽŋa n boorɩ
se'em. 15 Mam ka wõnnɩ mam n ɩtɩ sɛla la võorɛ. Se'ere
n soe la, mam ka ɩtɩ mam boorɩ tɩ m ẽŋɛ sɛla la, mam
ɩtɩ la sɛla tɩ mam ka boorɩ tɩ m ẽŋɛ la. 16 Mam sãn ɩta
sɛla tɩ mam ka boorɩ la, la pa'alɛ tɩ mam sakɛ tɩ lɔɔ la
ãn sõŋa mɛ. 17 Bɛla, la dagɩ mam n ɩtɩ bɛla, la de la
tõon-be'ero n boe mam pʋam tõnna. 18 La de se'em na,
mam mi tɩ sɛla n ãn sõŋa ka boe mam pʋam. Mam
boorɩ tɩ m yetɩ, sɛla n ãn sõŋa ka boe mam n de nẽr-
saala mẽŋa n vɔa se'em na pʋam. Mam boorɩ tɩ m ẽŋɛ
sɛla n ãn sõŋa mɛ, la mam ka tarɩ pãŋa wʋn ẽŋɛ.
19 Bɛla, mam ka ɩtɩ sõŋa la tɩ mam boorɩ tɩ m ẽŋɛ la,
dee ɩta be'em na tɩ mam ka boorɩ tɩ m ẽŋɛ la. 20 Mam
sãn ɩta sɛla tɩ mam ka boorɩ la, la dagɩ mam n ɩtɩ bɛla,
la de la tõon-be'ero la n boe mam pʋam tõnna.
21 Bɛla, mam bãŋɛ bõn-ẽŋa mɛ: Mam n boorɩ tɩ m
ẽŋɛ sɛla n ãn sõŋa la, mam tã ɩta la sɛla n de be'em
mã'a. 22 Mam sũure pʋam, mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ la
Nawẽnnɛ lɔɔ la. 23 La mam yẽ la bõnɔ ayẽma n boe
mam pʋam zɛbra la mam pʋtẽ'e-sõŋɔ la, botɩ mam dɛ-
na tõon-be'ero la n boe mam pʋam tõnna la yamŋa.
24 La de la ninbãalga bɔ mam. Ãne n wʋn fãagɛ mam
be'em n boe mam pʋam tara mam wɛ'ɛsa kũm zẽ'am
wã pʋam? 25 Tɩ pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, ẽŋa n
fãagɛ tɔ, tɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã.
Bɛla, mam pʋtẽ'erɛ pʋam mam sakrɩ la Nawẽnnɛ lɔɔ
la. La mam mẽŋa n boorɩ se'em na n botɩ mam tõnna
tõon-be'ero.

Vɔm tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ

8 Bɛla, sɩbgrɛ ka le bɔna nẽr-sɛba n lagɩm na Azezi-
krisi dɛna ayɩla la zuto. 2 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
Sɩa pãŋa n bɔ'ɔrɩ vɔm Azezi-krisi ĩyã la n fãagɛ tɔ tõon-
be'ero, la kũm pãŋa pʋam. 3 Lɔɔ la ka tã wʋn fãagɛ
nẽrsaalba basɛ, se'ere n soe la, nẽrsaalba ɩtɩ la ba
mẽŋa n boorɩ se'em botɩ a ka tarɩ pãŋa. La sɛla tɩ lɔɔ la
ka tã'agɛ ẽŋɛ la, Nawẽnnɛ ẽŋɛ mɛ. A tõm na a mẽŋa
Dayʋa, tɩ a lebge nẽrsaala ãna wʋ nẽrsaalba n de
tõon-be'ero dõma, tɩ a ki yese tõon-be'ero. A kũm na
pʋam tɩ Nawẽnnɛ di tõon-be'ero sarɩya sã'am a pãŋa
nẽrsaalba pʋam. 4 Nawẽnnɛ ẽŋɛ bɛla tɩ tɩ masɛ ɩta wʋ
lɔɔ la n yetɩ se'em na, tõma n vɔa wʋ Nawẽnnɛ Sɩa n
boorɩ se'em, dee ka vɔa wʋ nẽrsaalba mẽŋa n boorɩ
se'em na. 5 Nẽr-sɛba n vɔa wʋ nẽrsaalba n boorɩ se'em
na, nẽrsaalba mẽŋa yɛmleego n boorɩ se'em na n pakɛ
ba. La nẽr-sɛba n vɔa wʋ Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ se'em
na, Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ se'em na n pakɛ ba. 6 Nẽr-
saala mẽŋa yɛmleego n boorɩ se'em, sẽm na kũm. La a
sãn dɔla Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ se'em na, la bɔ'ɔrɩ la
vɔm, la sũ-mã'asʋm. 7 Nẽra sãn dɔla nẽrsaalba mẽŋa n
boorɩ se'em na, la de la be'em la Nawẽnnɛ, se'ere n
soe la, nẽrsaala mẽŋa n boorɩ se'em na ka sakrɩ
Nawẽnnɛ lɔɔ la, la a põn ka tãna wʋn sakɛ ẽ. 8 Nẽr-sɛba
n dolɩ nẽrsaalba mẽŋa n boorɩ se'em na ka tã wʋn
paagɛ Nawẽnnɛ yɛm.
9 La yãma ka le vɔa wʋ nẽrsaalba mẽŋa n boorɩ
se'em na, yãma vɔa wʋ Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ se'em na,

Nawẽnnɛ Sɩa n boe la yãma la ĩyã. Nẽr-sɛka woo n ka
tarɩ Krisi Sɩa la, a ka de Krisi nẽra. 10 La Krisi sãn bɔna
la ya, Nawẽnnɛ Sɩa la bɔ'ɔrɩ ya la vɔm, Nawẽnnɛ n botɩ
ya masɛ a zẽ'am na ĩyã. La ya ĩyã wʋn ki mɛ tõon-
be'ero ĩyã. 11 La Nawẽnnɛ n vo'oge Azezi la, a Sɩa la sãn
bɔna la ya lɛ, ẽŋa n vo'oge Azezi-krisi n ki la, wʋn botɩ a
Sɩa n boe la ya lɛ la, mẽ bɔ ya ĩyã n kiiri la vɔm paalga.
12 Bɛla, m sɔbiisi, la de la pẽrgrɛ tɩ tɩ vɔa wʋ Nawẽnnɛ
Sɩa n boorɩ se'em na, la dagɩ tɩ vɔa wʋ tɩ mẽŋa yɛm-
leego n boorɩ se'em na. 13 Ya sãn ɩta nẽrsaalba mẽŋa n
boorɩ se'em na, ya wʋn ki mɛ. La ya sãn botɩ Nawẽnnɛ
Sɩa pãŋa kʋ tõon-sɛba tɩ nẽrsaala mẽŋa boorɩ la, ya
wʋn vɔa. 14 Nẽr-sɛba wuu n dolɩ sore tɩ Nawẽnnɛ Sɩa
pa'alɩ ba la, de la Nawẽnnɛ kɔma. 15 Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ a
bɔ ya la ka botɩ ya dɛna yamsɩ, le zɔta dabeem. A botɩ
ya dɛna la Nawẽnnɛ kɔma, tɩ a bɔ sore tɩ ya wi'ira
Nawẽnnɛ yetɩ: «Abba», n boorɩ tɩ la yetɩ «tɩ Sɔ».
16 Nawẽnnɛ Sɩa la mẽŋa tɔgrɩ la tõma sɩa pa'ala yetɩ tõ-
ma de la Nawẽnnɛ kɔma. 17 Tõma n de a kɔma la, tɩ
wʋn po to'oge bõn-sõma sɛba tɩ a bĩŋe tɩ a bɔ a kɔma
la, tɩ wʋn lagɩm na Krisi po to'oge bõn-sɛba tɩ a wʋn
to'oge la. Tõma n nãmsrɩ la Krisi lɛ la, tɩ mẽ wʋn po
lagɩm na ẽ yẽ nã'asgɔ.

Nã'asgɔ sɛka n boe nẽŋa

18 Mam mi mɛ tɩ nãmsgɔ sɛba tɩ tõma tarɩ zĩna wã de
la fẽe, ka tã wʋn dɩkɛ makɛ la nã'asgɔ sɛka tɩ tõma
wʋn wa yẽ la. 19 Bɛla n soe tɩ sɛla wuu tɩ Nawẽnnɛ
nãam na gu'ura bɔɔra tɩ ba yẽ Nawẽnnɛ kɔma nã'asgɔ
n wʋn puke la tɔtɔ. 20 Nawẽnnɛ n nãam bõn-sɛba la
wuu lebge la sɛla n ka le tara võorɛ. La dagɩ ba mẽŋa n
boorɩ bɛla, la de la Nawẽnnɛ n botɩ ba lebge bɛla, dee
botɩ ba ken tara pʋtẽ'erɛ gu'ura 21 tɩ Nawẽnnɛ wʋn
fãagɛ ba sã'aŋɔ tɩ ba boe a pʋam na mɛ, tɩ ba to'oge
ba mẽŋa, lagɩm na Nawẽnnɛ kɔma po yẽ nã'asgɔ. 22 Tɩ
mi tɩ halɩ wa paam zĩna, bõn-nãanɩsɩ la nãmsrɩ mɛ
õosra la toogo, wʋ pɔka n virgri la. 23 La, la dagɩ bõn-
nãanɩsɩ la mã'a, tõma mẽŋa tɩ Nawẽnnɛ dẽŋɛ bɔ tɩ a
Sɩa pa'alɛ tɩ tɩ wʋn yẽ nã'asgɔ la, nãmsrɩ mɛ tɩ sũure
pʋam gu'ura wakat-sɛka tɩ Nawẽnnɛ wʋn fãagɛ tɩ
ba'asɛ tɩ tɩ dɛna a kɔma. 24 Se'ere n soe la, tõma yẽ
fãarɛ mɛ, la tõma ken tara la pʋtẽ'erɛ gu'ura. La fʋ sãn
yẽ sɛla tɩ fʋ tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura la, fʋ ka le tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura. Ãne n tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ a yẽ?
25 La tõma n tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ tõma nãn ka yẽ
la, tõma mã'agɛ la tɩ mẽŋa gu'ura ẽ.
26 Bɛla mẽ, Nawẽnnɛ Sɩa la sẽnnɩ sõŋra tõma mɛ tɩ
tɔrgɔ pʋam. Se'ere n soe la, tõma ka mi tõma n wʋn
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ se'em tɩ la masɛ. La Nawẽnnɛ Sɩa
mẽŋa sosrɩ Nawẽnnɛ bɔ'ɔra tõma mɛ, tɔgra yetɔga tɩ
nẽra ka tã wʋn tɔgɛ. 27 La Nawẽnnɛ n mi nẽrba sũure
la, mi sɛla tɩ Sɩa la boorɩ mɛ. Se'ere n soe la, Sɩa la sos-
rɩ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ nẽrba, wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em
na.
28 Tɩ mi tɩ sɛla woo pʋam, Nawẽnnɛ ɩtɩ sõŋa bɔ'ɔra la
nẽr-sɛba n nõŋɛ ẽ, sɛba tɩ a looge ba, masɛ wʋ ẽn
looge yɛm se'em na. 29 Nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ põn dẽŋɛ
looge la, a põn dẽŋɛ looge la yɛm tɩ ẽŋa wʋn botɩ ba
ãna wʋ a Dayʋa la, tɩ a Dayʋa la wʋn dɛna kẽema a
sɔbiisi zozo'e zẽ'am. 30 La nẽr-sɛba ĩyã tɩ a põn dẽŋɛ
looge yɛm na, a wi ba mɛ. La sɛba tɩ a wi ba la, a botɩ
ba masɛ mɛ a zẽ'am. Ẽn botɩ sɛba masɛ a zẽ'am na, a
bɔ ba la nã'asgɔ.

Sɛla ka boe n wʋn welge tõma la Nawẽnnɛ nõŋlʋm

31 Bɛla tɩ wʋn yetɩ bẽm? Nawẽnnɛ sãn bɔna la tõma,
ãne n tã wʋn zɛbɛ la tõma? 32 Nawẽnnɛ ka basɛ a
mẽŋa Dayʋa la tɩ a põsɛ kũm. A basɛ mɛ tɩ ba kʋ ẽ tõ-
ma wuu ĩyã. A wʋn ẽŋɛ la wãne kãn bɔ tõma sɛla wuu
la a Dayʋa la? 33 Ãne n wʋn tã'agɛ dõrɛ nẽr-sɛba tɩ
Nawẽnnɛ looge la? La de la Nawẽnnɛ mẽŋa n botɩ ba
masɛ. 34 Ãne n wʋn di ba sarɩya sɩbgɛ ba? Nẽra ka boe.
Azezi-krisi ki mɛ, dee vo'oge, sẽŋɛ ka zẽa Nawẽnnɛ
zʋʋgɔ, sɔsra tõma ĩyã. 35 Ãne n wʋn welge tõma la Krisi
nõŋlʋm na? Toogo bɩɩ, sũ-sã'aŋɔ bɩɩ, nãmsgɔ bɩɩ, kɔm
bɩɩ, nõŋɔ bɩɩ, yel-pakrɛ bɩɩ, bɩɩ kũm n wʋn yãŋɛ welge
tõma? Sɛla ka boe. 36 La de wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam yetɩ:
«Nawẽnnɛ, fõn doosgo ĩyã tɩ tõma põsra tɩ yõorɛ
daarɛ woo.
Ba ɩtɩ tõma wʋ piisi tɩ ba tarɩ sẽnna kɔɔrna.»
37 La yel-bãma wuu pʋam, sɛka n nõŋɛ tõma la n bɔ'ɔrɩ
tõma pãŋa tɩ tõma yãŋra. 38 Mam mi sɩra sɩra, tɩ sɛla
sɛla ka boe n wʋn yãŋɛ welge tõma la Nawẽnnɛ
nõŋlʋm. La sãn dɛna kũm, bɩɩ vɔm, bɩɩ malɛkadõma,
bɩɩ pãnsɩ dõma, bɩɩ ke'eŋo dõma, bɩɩ sɛla n boe lɛɛlɛ
wã, bɩɩ sɛla n sẽm, 39 bɩɩ bõn-sɛba n tarɩ pãŋa saazu-
um, bɩɩ sɛla n tarɩ pãŋa tẽŋa, bõn-nãanɩŋa baa ayɩla ka
tã wʋn welge tõma la Nawẽnnɛ nõŋlʋm tɩ a nõŋɛ tõ-
ma tɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã la.

Nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge

9 Mam yetɩ la sɩra, mam de la Krisi nẽra, mam ka
parnɩ. Nawẽnnɛ Sɩa n botɩ mam mina m sũure
pʋam tɩ mam n yetɩ m yele se'em na, de la sɩra. 2 Mam
tarɩ la sũ-sã'aŋɔ zozo'e, la sũ-dõoma daarɛ woo m bu-
uri la ĩyã. 3 La sãn tã nɩ tɩ Nawẽnnɛ kã be'em bɔ mam,
tɩ mam welge la Krisi, tɩ la sõŋɛ mam sɔbiisi la n de
mam buuri la, mam boorɩ mɛ. 4 Ba de la Ɩsrayɛlɩ dõma,
la de la Nawẽnnɛ n looge ba, botɩ ba lebge a kɔma, bɔ
ba nã'asgɔ, bĩŋe nõa la ba lɛ, bɔ ba lɔɔ, la sore tɩ ba
nã'asra ẽ, dee yele ba ẽŋa n wʋn ẽŋɛ bõn-sɛba bɔ ba.
5 Ba buuri la ze'ele la tɩ sɔ-yaaba Abraham, la a yɩɩsɩ la
pʋam. La Krisi n lebge nẽrsaala la, de la bãma buuri

nẽra. Ẽŋa n de Nawẽnnɛ n gãnnɩ sɛla woo la n soe pẽ-
ka wakatɛ n ka tarɩ ba'asgɔ. Amina.
6 Mam n yele se'em na, la ka boorɩ tɩ la yetɩ Nawẽnnɛ
ka ẽŋɛ ẽn yetɩ a ẽŋɛ se'em na. La, la dagɩ sɛba wuu n
de Ɩsrayɛlɩ buuri la n de Ɩsrayɛlɩ dõma mẽŋa mẽŋa
Nawẽnnɛ zẽ'am. 7 La dagɩ Abraham yɩɩsɩ la wuu n de a
kɔma mẽŋa mẽŋa. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ yele Abra-
ham yetɩ: «La de la A'izakɩ kɔma buuri n wʊn dɛna fʊ
yɩɩsɩ tɩ mam bĩŋe nõorɛ tɩ m bɔ fʊ la.» 8 La boorɩ tɩ la
yetɩ, la dagɩ kɔm-sɛba tɩ Abraham dɔgɛ la wuu n de
Nawẽnnɛ kɔma. La de la kɔm-sɛba n dɔgɛ tɩ la doose
wʊ Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ se'em na, n de Abraham
yɩɩsɩ mẽŋa mẽŋa, bãma n de Nawẽnnɛ kɔma. 9 Nawẽn-
nɛ bĩŋe nõorɛ la wãna yetɩ: «Wakat-ẽna sãn wa paagɛ,
mam wʊn leme wa'am, la Asaara wʊn tara dayʊa.»
10 La dagɩ bɛla mã'a, tõma yaaba A'izakɩ pɔga Arabɛ-
ka yʊʊn dɔgɛ la dayɔɔsɩ bayi, tɩ ba dɛna lɩɩba.
11-12 Wakat-sɛka tɩ a yʊʊn nãn ka dɔgɛ ba la, ba nãn ka
ẽŋɛ sɛla n de sõŋa bɩɩ be'em, tɩ Nawẽnnɛ yʊʊn yele
yetɩ: «Kẽema la n wʊn lebge a yɩbga la tõntõnna, tõn-
na bɔ'ɔra ẽ.» La a yele bɛla tɩ ẽn looge yɛm se'em na n
sẽŋɛ nẽŋa. Nawẽnnɛ n looge nẽr-sɛka la, la dagɩ a tõo-
ma ĩyã, la de la Nawẽnnɛ n looge yɛm wi ẽ. 13 La gʊlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam yetɩ: «Mam nõŋɛ la Azakɔbɩ, dee
basɛ A'eso.»
14 Bɛla, tɩ wʊn yetɩ bo? Tɩ wʊn yetɩ Nawẽnnɛ n ɩtɩ
se'em na ka masɛ bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. 15 Nawẽnnɛ
yʊʊn yele Amoyisi yetɩ:
«Mam wʊn zoe la nẽr-sɛba tɩ mam boorɩ la ninbãal-
ga.
La mam wʊn tara la nẽr-sɛka tɩ mam boorɩ la zĩile.»
16 Bɛla, la dagɩ nẽrsaala n boorɩ se'em, bɩɩ ẽn mõrgrɩ
se'em, la de la Nawẽnnɛ n zotɩ ninbãalga. 17 La Nawẽn-
nɛ gõŋɔ pʊam la gʊlsɛ tɩ Nawẽnnɛ yele naba Afaarõ
yetɩ: «Mam n bɔ fʊ na'am tɩ m dɩkɛ fʊ pa'alɛ m pãŋa, tɩ
m yʊ'ʊrɛ wʊn yese dũnia wuu.» 18 Bɛla, Nawẽnnɛ zotɩ
la nẽr-sɛba tɩ a boorɩ la ninbãalga, la ẽn boorɩ tɩ sɛka
sũure kɛ'ɛm na, a botɩ a sũure kɛ'ɛm mɛ.
19 Dase'ere fʊ wʊn soke mam yetɩ: «La sãn dɛna bɛla,
bẽm tɩ Nawẽnnɛ zɛrgra nẽrba tɩ ba ka ẽŋɛ sõŋa? Ãne n
tã wʊn zagsɛ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em na?» 20 Nẽrsaala,
fõn de la ãne wẽ'era nõke'ene la Nawẽnnɛ? Yɔgrɔ lɔkɔ
wʊn soke yagba n yagbɛ ẽ na yetɩ: «Bẽm tɩ fʊ yagbɛ
mam wãna?» 21 Yagba la tã wʊn ẽŋɛ ẽŋa n boorɩ se'em
la yɔgrɔ la mɛ. A tã wʊn dɩkɛ yɔgrɔ bʊyɩla mɛ, dɩkɛ ba
pʊsʊka yagbɛ lɔkɔ n tarɩ yõorɔ dɛna tʊʊlʊm bõnɔ, dee
dɩkɛ pʊsʊka yagbɛ lɔkɔ n dagɩ tʊʊlʊm bõnɔ.
22 La de la bɛla tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ. Nawẽnnɛ boorɩ tɩ a
pa'alɛ la a sũ-isgre, dee botɩ nẽrba wuu bãŋɛ a pãŋa.
La a yõkɛ a mẽŋa mɛ, mã'agɛ a sũure la sɛba n masɛ tɩ
a sũ-isgre sige ba zuto, dee nara tɩ a sã'am ba la. 23 La
a ken bɔɔra tɩ a pa'alɛ la a nã'asgɔ n zo'oge se'em nẽr-
sɛba tɩ a zotɩ ba ninbãalga la zẽ'am. Bãma de la sɛba tɩ
a põn mãasʊm tɩ ba po yẽ a nã'asgɔ. 24 La de la tõma
sɛba tɩ a looge la, la dagɩ Zifdõma la mã'a, la po dɛna
la sɛba n dagɩ Zifdõma la. 25 La de wʊ A'oze gõŋɔ la
pʊam tɩ la põn gʊlsɛ tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Nẽr-sɛba n yʊʊn dagɩ mam nẽrba la,
mam wʊn wi ba tɩ ba dɛna mam nẽrba.
La buuri sɛka tɩ mam yʊʊn ka nõŋɛ ba la,
mam wʊn yetɩ mam nõŋɛ ba mɛ.
26 La zẽ'e-sɛka tɩ ba yʊʊn yetɩ ba tɩ ba dagɩ mam nẽr-
ba la,
zẽ'e-ẽŋa ba wʊn wi'ira ba tɩ mam n de Nawẽnnɛ n vɔa
la kɔma.»
27 La Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa A'ezayi yʊʊn tɔgɛ Ɩsrayɛlɩ dõma
yelle yetɩ:
«Baa Ɩsrayɛlɩ dõma sõorɛ sãn zo'oge wʊ tẽntõnbĩ'isgo
n boe ko-kãtɛ nõorʊm na,
ba nẽrba fẽfẽe mã'a n wʊn yẽ fãarɛ.
28 Se'ere n soe la, Zuudãana Nawẽnnɛ n yele se'em na,
a wʊn ẽŋɛ a wuu mɛ tɔtɔ tẽŋa zuo.»
29 La ken dɛna wʊ A'ezayi n yʊʊn põn yele se'em yetɩ:
«Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana la yʊʊn
sãn ka deege nɩ yɩɩsɩ fẽe bɔ tõma,
tõma wʊn lebge nɩ wʊ Sodom dõma,
dee ãna wʊ Gomõorɩ dõma.»

Nẽr-sɛba n bɔ Azezi sɩra n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am

30 Bɛla, tɩ wʊn yetɩ bo? Bu-zãŋsɩ n daan ka eerɩ tɩ ba
dɛna nẽrba n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am na, Nawẽnnɛ botɩ
ba dɛna la nẽrba n masɛ a zẽ'am, ban bɔ ẽ sɩra la ĩyã.
31 Dee tɩ Ɩsrayɛlɩ dõma n daan eerɩ tɩ lɔɔ la botɩ ba dɛ-
na nẽrba n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am na, ka yãŋɛ ẽŋɛ lɔɔ la
n yele se'em na. 32 Bẽm ĩyã? Ba ka eerɩ tɩ ba masɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am bɔ sɩra ĩyã, ba tẽ'esɛ tɩ bãma tõoma
mã'a ĩyã tɩ bãma wʊn masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. Ba wẽ ba
nãma la kugre tɩ nẽrba wẽ'erɩ nãma luta, 33 wʊ lan gʊl-
sɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam yetɩ:
«Bɩsɛ ya!
Mam bĩŋri la kugre n wẽ'erɩ nãma Siyõ,
a de la kugre n botɩ nẽrba wẽ'era nãma luta.
La nẽr-sɛka n bɔ ẽ sɩra, yãnnɛ kãn di ẽ.»

Ɩsrayɛlɩ dõma ka bɔ kõ-yẽlga la sɩra

10 M sɔbiisi, mam n boorɩ se'em na m sũure wuu,
dee sɔsra Nawẽnnɛ se'em de la mam buuri la yẽ
fãarɛ. 2 Mam yetɩ mɛ tɩ ba wɩsgɛ ba mẽŋa mɛ la
Nawẽnnɛ sore doosgo, la ba ka mi la so-sɛka tɩ ba wʊn
doose. 3 Ba ka mi Nawẽnnɛ n ɩtɩ se'em botɩ nẽrba mas-
ra a zẽ'am, dee bɔɔra tɩ ba ẽŋɛ sɔa ba mẽŋa masɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am. Bɛla, ba ka sakɛ Nawẽnnɛ n ɩtɩ se'em
botɩ nẽrba masra a zẽ'am na. 4 Krisi n de lɔɔ la kʊkɩ'ɩ, tɩ
nẽr-sɛka woo n bɔ ẽ sɩra wʊn masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am.
5 Amoyisi yʊʊn gʊlsɛ tɔgɛ nẽra n wʊn ẽŋɛ se'em tɩ lɔɔ
la botɩ a masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am yelle, yetɩ: «Nẽr-sɛka n
sakɛ lɔɔ la n yetɩ se'em na, wʊn vɔa, ẽn sakɛ lɔɔ la ĩyã.»

6 La sãn dɛna nẽra n wʋn bɔ Nawẽnnɛ sɩra tɩ a botɩ a
masɛ a zẽ'am na yelle, la gʋlsɛ yetɩ: «Da tẽ'esɛ fʋ sũure
pʋam yetɩ, ãne n wʋn zom Nawẽnnɛ yire?» La boorɩ tɩ
la yetɩ, ãne n wʋn zom Nawẽnnɛ yire botɩ Krisi sige.
7 «Dee da yetɩ, ãne n wʋn sige kɩ'ɩn-tẽŋa?» La boorɩ tɩ
la yetɩ, ãne n wʋn sige botɩ Krisi vo'oge. 8 Bɛla, la ken
gʋlsɛ yetɩ bẽm? La yetɩ: «Nawẽnnɛ yetɔga la lɛm fʋ mɛ,
a boe la fʋ nõorʋm, la fʋ sũurum.» La de la yetɔg-ẽŋa
n bɛla tɩ tõma mõolɩ yɛta nẽrba tɩ ba bɔ sɩra. 9 Fʋ sãn
tɔgɛ la fʋ nõorɛ nẽrba zẽ'am tɩ Azezi de la Zuudãana, la
fʋ sãn bɔ sɩra fʋ sũurum tɩ Nawẽnnɛ vo'oge ẽ mɛ, fʋ
wʋn yẽ fãarɛ. 10 La de la sũure pʋam tɩ nẽra bɔ'ɔrɩ
Azezi sɩra, tɩ Nawẽnnɛ botɩ a masɛ a zẽ'am, nẽra tɔgrɩ
la a nõorɛ yetɔga yẽta fãarɛ. 11 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam yetɩ: «Nẽr-sɛka woo n bɔ ẽ sɩra, yãnnɛ kãn di ẽ.»
12 Bɛla, welgre ka boe Zifdõma, la bu-zãŋsɩ tẽŋasʋka.
Ba lagɩm tara la Zuudãana ayɩla n ɩtɩ bõn-sõma bɔ'ɔra
nẽr-sɛba wuu n sosrɩ ẽ na. 13 Se'ere n soe la, la gʋlsɛ
yetɩ: «Nẽr-sɛka woo n sosrɩ Zuudãana sõŋrɛ, a wʋn yẽ
fãarɛ.»
14 La ba wʋn ẽŋɛ la wãne sose ẽ sõŋrɛ, ba sãn ka bɔ ẽ
sɩra? La ba wʋn ẽŋɛ la wãne bɔ ẽ sɩra, ba sãn ka wõm a
kõ-yẽlga la? La ba wʋn ẽŋɛ la wãne wõm kõ-yẽlga la, tɩ
nẽra sãn ka mõolɛ? 15 La kõ-yẽlga la wʋn ẽŋɛ la wãne
mõolɛ, Nawẽnnɛ sãn ka tõm nẽrba? Wʋ Nawẽnnɛ
gõŋɔ n yele se'em na: «La de la sũ-yẽlga, fʋ sãn yẽ nẽr-
sɛba n tarɩ kõ-yẽlga sẽna la.» 16 La, la dagɩ nẽrba wuu
n sakɛ kõ-yẽlga la. Bɛla tɩ A'ezayi gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam yetɩ: «Zuudãana, ãne n bɔ kõ-yẽlga la tɩ tõma
mõolɛ la sɩra?» 17 Bɛla, la de la kõ-yẽlga la selsgo n sẽm
na bɔ sɩra, la kõ-yẽlga la de la Azezi-krisi yelle tɩ ba tɔ-
grɩ.
18 Bɛla, mam sokrɩ ya yetɩ, yãma tẽ'esɛ tɩ ba ka wõm
kõ-yẽlga la mɛ bɩɩ? Ba wõm mɛ. La de wʋ Nawẽnnɛ
gõŋɔ n yele se'em na:
«Ba kõa la paagɛ tẽŋa wã wuu mɛ,
ba yetɔga la saagɛ dũnia tɛka wuu mɛ.»
19 Mam wʋn ken soke ya yetɩ, yãma tẽ'esɛ tɩ Ɩsrayɛlɩ
dõma ka wõm a võorɛ mɛ bɩɩ? Ba wõm mɛ. Amoyisi n
yʋʋn de pɔspɔsɩ dãana n yele tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Mam wʋn botɩ ya tara sũure la so'olʋm nẽrba n dagɩ
mam nẽrba,
mam wʋn botɩ ya sũure isge la so'olʋm sɛka n ka mi
sɛla võorɛ.»
20 La A'ezayi yẽ bʋraanɛ mɛ yele tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Nẽr-sɛba n daan ka eerɩ mam na, ba yẽ mam mɛ,
mam puke m mẽŋa mɛ pa'alɛ nẽr-sɛba n daan ka
sokrɩ mam yelle la.»
21 Dee yele Ɩsrayɛlɩ dõma yelle yetɩ:
«Mam tẽegɛ m nu'usi mɛ daarɛ la wuu teese nẽrba n
sɩ'ɩsrɩ, dee ka sakra.»

Nawẽnnɛ ka zagsɛ Ɩsrayɛlɩ dõma

11 Bɛla mam sokrɩ mɛ, Nawẽnnɛ zagsɛ a nẽrba la
mɛ bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla, mam mẽ de la Ɩsrayɛlɩ
nẽra, mam de la Abraham yɩɩŋa, Abẽnzamẽ buuri.
2 Nawẽnnɛ ka zagsɛ a nẽrba la tɩ a põn dẽŋɛ looge la.
Ya mi Nawẽnnɛ gõŋɔ la pʋam zẽ'e-sɛka tɩ A'eli yʋʋn
yõnnɩ la Nawẽnnɛ Ɩsrayɛlɩ dõma yelle, yetɩ: 3 «Zu-
udãana, ba kʋ fʋ nõtɔ'ɔsrɩba la mɛ, ba sirge fʋ kãabgɔ
zẽ'esɩ la mɛ. Mam m yɩla mã'a n weege, tɩ ba bɔɔra tɩ
ba mẽ kʋ mam.» 4 La Nawẽnnɛ yʋʋn lerge ẽ yetɩ bẽm?
A lerge ẽ yetɩ: «Mam botɩ nẽrba tʋsa ayopɔɩ n weege
dɛna mam nẽrba, bãma ka ka dũma Baalɩ n de bagrɛ
la nẽŋam.» 5 Bɛla mẽ, lɛɛlɛ wã, nẽrba boe mɛ fẽe, tɩ
Nawẽnnɛ looge ba a yel-sõnnɛ ĩyã. 6 La de la a yel-sõn-
nɛ ĩyã tɩ a looge ba, la dagɩ ba tõoma ĩyã. Nawẽnnɛ
loore la sãn de nɩ na nẽrba tõoma ĩyã, a yel-sõnnɛ na
ka le dɛna yel-sõnnɛ.
7 Bɛla, bẽm ẽŋɛ? Ɩsrayɛlɩ nẽrba ka yẽ bãma n eerɩ
sɛla la. La de la sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge fẽe ba pʋam na
mã'a n yẽ. La nẽrba basɛba la lebge la nẽrba n ka wõn-
nɩ sɛla võorɛ. 8 La ẽŋɛ wʋ Nawẽnnɛ gõŋɔ n yele se'em
yetɩ:
«Halɩ wa paam zĩna,
Nawẽnnɛ n bʋrsɛ ba yɛm
tɩ ba ka wõnna sɛla võorɛ,
botɩ ba nini ka yẽta,
tɩ ba tʋba ka wõnna.»
9 Adavidi mẽ yele Nawẽnnɛ yetɩ:
«Botɩ ba dia la dɛna bẽrgɔ bɔ ba, yõkɛ ba,
tɩ ba wẽ nãma lui yẽ nãmsgɔ n de ba yɔɔrɔ.
10 Botɩ ba nini ãna lim,
tɩ ba da yẽta,
botɩ ba nãmsra wakatɛ wuu
wʋ nẽra n tʋ zeero gõ'osra.»
11 Bɛla mam sokrɩ ya yetɩ: Ɩsrayɛlɩ dõma n wẽ nãma lui
la, la ba'asɛ mɛ bɩɩ? Ayɛɩ, la dagɩ bɛla. La ban tuuge la
ĩyã, tɩ bu-zãŋsɩ tã'agɛ yẽ fãarɛ. Nawẽnnɛ ẽŋɛ bɛla tɩ la
botɩ Ɩsrayɛlɩ dõma n ɩta sũure. 12 Ɩsrayɛlɩ dõma tuure la
n tarɩ yõorɔ bɔ dũnia, botɩ bu-zãŋsɩ tara Nawẽnnɛ bõn-
tarsõm na. Ba sãn yẽ fãarɛ ba zõnzõnnɔ, la wʋn tara
yõorɔ zo'oge gãnna.

Bu-zãŋsɩ, la Zifdõma fãarɛ yelle

13 Mam yãŋa yetɩ m tɔgɛ la yãma sɛba n de bu-zãŋsɩ
la: Mam n de Krisi Tõntõnna tõnna bɔ'ɔra yãma n de
bu-zãŋsɩ la, mam pẽgrɩ m tõonɛ na mɛ. 14 Mam ɩtɩ bɛla
tɩ m botɩ m buuri la n ɩta sũure, tɩ la botɩ ba nẽrba
basɛba yẽ fãarɛ. 15 Nawẽnnɛ n daan basɛ ba kẽnkɛrŋa
la, a botɩ dũnia nẽrba wuu n naagɛ la ẽŋa. La Nawẽnnɛ
n wʋn wa le to'oge ba la, la wʋn ãna la wãne? La wʋn
ãna wʋ nẽra n ki dee vo'oge.

16 Fʋ sãn dɩkɛ pɔspɔsɩ borborɩ la bɔ Nawẽnnɛ, bor-
bor-sɛba n weege la wuu mẽ de la a bõnɔ. Tɩa yẽga
sãn dɛna Nawẽnnɛ bõnɔ, tɩa la wila mẽ de la a bõnɔ.
17 Ɩsrayɛlɩ dõma la ãn wʋ Oliivi tɩa tɩ ba sele, tɩ ba
kʋ'ʋsɛ a wila basɛ. La fõn de bu-zãŋka la ãn wʋ Oliivi
tɩa n boe weem wille tɩ ba kʋ'ʋgɛ, dɩkɛ toŋe la tɩa tɩ ba
sele la wila. Fõn ãn wʋ wille la n to'orɩ sõŋrɛ tɩa tɩ ba
sele la yẽga zẽ'am na. 18 Bɛla, da pɔ'ɔra wila tɩ ba
kʋ'ʋsɛ basɛ la. Da wẽ'era yõ'ogɔ, tɩ la dagɩ fõn tarɩ yẽ-
ga la, yẽga la n tarɩ fõn.
19 Tã tɩ fʋ wʋn yele yetɩ: «Nawẽnnɛ kʋ'ʋsɛ wila la
basɛ, tɩ a dɩkɛ la mam toŋe.» 20 La de la sɩra, la de la
ban ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã tɩ a kʋ'ʋsɛ ba basɛ. La
fõn bɔ ẽ sɩra la ĩyã tɩ fʋ toŋe mĩ. Bɛla, da ɩta tɩta'alʋm,
zɔta dabeem. 21 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n ka basɛ tɩa
mẽŋa wila la, bãŋɛ tɩ a ken kãn basɛ fõn mẽ, fʋ sãn ka
bɔ ẽ sɩra. 22 Bɩsɛ Nawẽnnɛ n ɩtɩ sõŋa se'em, dee tɔɩ
se'em. A tɔɩ mɛ la sɛba n ka sakrɩ ẽ na, dee ɩta fʋ sõŋa,
fʋ sãn ken bɔna a sõŋa la pʋam. Sãn dagna bɛla, a mẽ
wʋn kʋ'ʋgɛ fʋ basɛ mɛ. 23 La Zifdõma la sãn basɛ ba
sɩ'ɩsgɔ la, dee bɔ Nawẽnnɛ sɩra, Nawẽnnɛ wʋn dɩkɛ ba
mɛ lebe toŋe la tɩa la. Nawẽnnɛ tarɩ pãŋa mɛ wʋn dɩkɛ
ba lebe toŋe. 24 Fõn ãn wʋ Oliivi tɩa n boe weem wille,
tɩ Nawẽnnɛ kʋ'ʋgɛ toŋe Oliivi tɩa tɩ ba sele n dagɩ fʋ
zẽ'am. La bãma n de tɩa tɩ ba sele la mẽŋa wila la, la de
la nãana tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ ba lebe toŋe la ba mẽŋa tɩa
la lɛ.
25 M sɔbiisi, mam boorɩ mɛ tɩ ya bãŋɛ yelle n sʋgɛ la,
tɩ ya da bɩsɛ ya mẽŋa tɩ yãma de la yɛm dõma: Ɩsrayɛlɩ
nẽrba basɛba n kɛ'ɛm ba sũure ka bɔ sɩra la, la wʋn yu-
uge mɛ halɩ tarɩ ka paagɛ wakat-sɛka tɩ bu-zãŋsɩ wuu
tɩ Nawẽnnɛ looge wʋn yẽ fãarɛ. 26 Bɛla tɩ Ɩsrayɛlɩ buuri
wuu wʋn yẽ fãarɛ, wʋ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam la gʋlsɛ tɩ
Nawẽnnɛ yetɩ:
«Fãagra la wʋn ze'ele la Siyõ wa'am.
A wʋn botɩ Azakɔbɩ yɩɩsɩ da le sɩ'ɩsra.
27 Mam nõorɛ n bɛla tɩ mam wʋn bĩŋe la ba,
wakat-sɛka tɩ mam wʋn yese ba tõon-be'ero basɛ la.»
28 Bãma n zagsɛ kõ-yẽlga la, ba lebge la Nawẽnnɛ
bɛ'ɛba, tɩ la dɛna yãma sõŋrɛ. La, la sãn dɛna Nawẽnnɛ
n looge ba la, ba de la nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ nõŋɛ ba,
ba yaabdõma ĩyã. 29 Nawẽnnɛ ka teerɩ pʋtẽ'erɛ la nẽr-
sɛba tɩ a looge, ẽŋɛ yel-sõnnɛ bɔ ba la. 30 Kʋrʋm, yãma
bu-zãŋsɩ la zagsɛ Nawẽnnɛ mɛ, la lɛɛlɛ wã, a zoe yãma
ninbãalga mɛ, Ɩsrayɛlɩ dõma n zagsɛ ẽ na ĩyã. 31 Bɛla,
bãma n zagsɛ Nawẽnnɛ lɛɛlɛ wã, tɩ a zoe yãma nin-
bãalga la, la de la tɩ a mẽ wʋn zoe ba ninbãalga.
32 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ basɛ nẽrba wuu tɩ ba sɩ'ɩsɛ
ẽ, tɩ a lagɩm zoe la ba wuu ninbãalga.
33 Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ, la a yɛm,
la a bãŋrɛ la zo'oge mɛ.
Nẽra ka tã wʋn bãŋɛ a pʋtẽ'erɛ.
La nẽra ka tã wʋn bãŋɛ a sorɔɔrɔ tɩ a dolɩ la võorɛ.
34 La de wʋ Nawẽnnɛ gõŋɔ n gʋlsɛ yetɩ:
«Ãne n mi Zuudãana pʋtẽ'erɛ?
Bɩɩ ãne n tã wʋn kã'an ẽ?
35 Bɩɩ ãne n bɔ ẽ sɛla,
dee tɩ a wa lebse ẽ?»
36 Sɛla woo ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am.
Ẽŋa ĩyã tɩ sɛla woo bɔna,
dee dɛna a bõnɔ.
Ẽŋa n soe nã'asgɔ wakatɛ wuu.
Amina.

Nawẽnnɛ nẽrba vɔm paalga

12 M sɔbiisi, Nawẽnnɛ n zoe tõma ninbãalga bɛla
la, mam kã'anɩ ya tɩ ya dɩkɛ ya mẽŋa bɔ ẽ tɩ la
ãna wʋ kãabgɔ n vɔɩ, tɩ ya welge to'ore dɛna a nẽrba n
paarɩ a yɛm. Bɛla n de pʋ'ʋsgɔ sore n masɛ bɔ Nawẽn-
nɛ. 2 Da ãna-ya wʋ dũnia wã dõma n ãn se'em na.
Basɛ-ya tɩ ya yɛm like dɛna paalga, tɩ ya teege, tã'agɛ
bãŋɛ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em: Sɛla n ãn sõŋa, sɛla n
paarɩ a yɛm, sɛla n masɛ sõŋa sõŋa.
3 Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ tɩ a ẽŋɛ bɔ mam na ĩyã, mam
yetɩ ya wuu mɛ, tɩ ya da tẽ'esɛ tẽ'esgɔ n gãnnɩ ya
mẽŋa. La tara ya tẽ'esgɔ n masɛ, tɩ la doose wʋ
Nawẽnnɛ bɔ'a tɩ a bɔ ya nẽra woo, yãma n bɔ ẽ sɩra la.
4 Tõma ĩyã de la ayɩla, dee tara zẽ'esɩ zozo'e, tɩ zẽ'a woo
tõoma dɛna to'oto'ore. 5 Bɛla mẽ, baa la tõma n zo'oge
la, tõma lebge la ĩyã ayɩla, tõma n lagɩm na Krisi dɛna
ayɩla la. La tõma lagɩm na taaba ãna wʋ ĩyã ayɩla zẽ'esɩ
to'oto'ore la. 6 Tɩ to'oge la bɔ'a to'oto'ore, masɛ wʋ
Nawẽnnɛ n ẽŋɛ tɩ yel-sõnnɛ bɔ nẽra woo se'em na.
Bɛla, sɛka n tarɩ bɔ'a n de a tɔ'ɔsra Nawẽnnɛ yetɔga tɔ-
gra bɔ'ɔra nẽrba, a tɔ'ɔsra tɔgra tɩ la masɛ wʋ bɔ sɩra n
de se'em na. 7 Nẽr-sɛka bɔ'a n de sõŋrɛ tõonɛ, a sõŋra.
Nẽr-sɛka bɔ'a n de a zãsna nẽrba, a zãsna. 8 Nẽr-sɛka
bɔ'a n de a kã'ana nẽrba, a kã'ana. La sɛka bɔ'a n de a
bɔ'ɔra, a bɔ'ɔra la a sũure wuu. La sɛka bɔ'a n de a dɛna
nẽŋadãana, a wɩsgɛ a mẽŋa tõnna sõŋa. Tɩ nẽr-sɛka
bɔ'a n de a zɔta nẽrba ninbãalga, a ɩta la sũ-yẽlga.
9 Basɛ-ya tɩ ya nõŋlʋm dɛna sɩra nõŋlʋm, sise-ya
be'em, la ya gʋrɛ sɛla n ãn sõŋa. 10 Nõŋɛ-ya taaba sɔbi-
isi nõŋlʋm. La ya nanna taaba, tẽ'esra taaba yelle.
11 Wɩsgɛ-ya ya mẽŋa, da zɔta-ya zẽyãgrɛ. Tõnna-ya
Nawẽnnɛ tõoma la ya sũure wuu. 12 Ɩta-ya sũ-yẽlga yã-
ma n tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la ĩyã. Mã'agɛ-ya ya
sũure toogo pʋam, mõrgɛ-ya sẽŋɛ nẽŋa la Nawẽnnɛ
pʋ'ʋsgɔ wakatɛ wuu. 13 Sõŋɛ-ya Nawẽnnɛ nẽr-sɛba n
boorɩ sõŋrɛ la, la ya ɩta sãama sãanɔ.
14 Pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ bɔ'ɔra sɛba n nãmsrɩ ya la.
Pʋ'ʋsra-ya tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ yel-sõnnɛ bɔ ba, la ya da
kã'ara kã'a-be'ero bɔ'ɔra ba. 15 Ɩta-ya sũ-yẽlga la nẽr-sɛ-
ba n tarɩ sũ-yẽlga la. La ya kɛlla la sɛba n kellɩ. 16 Tara-
ya pʋtẽ'erɛ ayɩla la taaba. Da dɛna-ya pa'al-m-mẽŋa
dõma, sakra-ya lagna la tarɩmdõma. Da bɩsra ya mẽŋa
tɩ yãma de la yɛm dõma.

17 Da lebse nẽra be'em, be'em ĩyã. Nargɛ-ya pãŋa ɩta
sɛla n ãn sõŋa nẽrba wuu zẽ'am. 18 La sãn dɛna la yã-
ma, ya sãn tãna, ya botɩ sũ-mã'asʊm bɔna yãma la
nẽrba wuu tẽŋasʊka. 19 M sɔbi-nõŋrɩsɩ, da lebse-ya
lerge be'em ya mẽŋa. Basɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ sũure isge.
Tɩ la gʊlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Mam n de m lebse be'em,
la de la mam n wʊn yɔ.»
20 La ken gʊlsɛ yetɩ:
«Fʊ bɛ kɔm sãn dõnna,
bɔ ẽ dia tɩ a di,
koyũuro sãn tarɩ ẽ,
bɔ ẽ ko'om tɩ a yũ.
Fʊ sãn ẽŋɛ bɛla,
la ãn wʊ bugsãana tɩ fʊ dɩkɛ dɔglɛ a zuugo la.»
21 Da basɛ tɩ be'em yãŋɛ fɔ, ẽŋɛ sõŋa yãŋɛ be'em.

Tɩ sakra tẽŋa la sɔ'ɔnɩba

13 Nẽra woo sakɛ tẽŋa la sɔ'ɔnɩba n soe ke'eŋo la.
Se'ere n soe la, nẽra ka tarɩ nõorɛ tɩ la ka ze'ele
Nawẽnnɛ zẽ'am. La de la Nawẽnnɛ n bɔ tẽŋa la sɔ'ɔnɩ-
ba ke'eŋo. 2 Bɛla, nẽr-sɛka sãn sɩ'ɩsɛ tẽŋa la sɔ'ɔnɩba
nõorɛ, a sɩ'ɩsɛ la Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ la dɛna se'em na.
Nẽr-sɛba wuu n sɩ'ɩsrɩ la, eerɩ la sɩbgrɛ bɔ'ɔra ba
mẽŋa. 3 Nẽr-sɛba n ɩtɩ sõŋa la ka zotɩ dabeem la sɛba n
bɩsrɩ tẽŋa la, la de la nẽr-sɛba n ɩtɩ be'em na n zotɩ
dabeem. Fõn boorɩ tɩ fʊ da zɔta nẽr-sɛba n soe ke'eŋo
la mɛ bɩɩ? Ɩta sõŋa tɩ ba pẽgɛ fɔ. 4 Se'ere n soe la, sɛka
n soe ke'eŋo la tõnnɩ la Nawẽnnɛ tõoma fʊ sõŋrɛ ĩyã.
La fʊ sãn ẽŋɛ be'em, zoe a dabeem, tɩ la dagɩ zãŋa tɩ a
tara ke'eŋo wʊn sɩbgɛ. A tõnnɩ la Nawẽnnɛ tõonɛ sɩb-
gra nẽr-sɛka n ẽŋɛ be'em pa'ala Nawẽnnɛ sũ-isgre.
5 Bɛla ĩyã tɩ la nara tɩ nẽrba sakra nõorɛ, la dagɩ ban
wʊn sɩbgɛ ya la mã'a ĩyã, la de la yan mi ya sũure
pʊam tɩ la ãn sõŋa la ĩyã. 6 La ken dɛna la bõn-ẽŋa ĩyã
tɩ ya yɔɔra lampo. Sɛba n to'osrɩ lampo la, la de la
Nawẽnnɛ n bɔ ba tõon-ẽŋa tɩ ba tõnna sõŋa. 7 Bɔ-ya
nẽra woo sɛla n de ya bɔ ẽ. Yɔ-ya lampo bɔ sɛka n de a
to'oge lampo, yɔ-ya sɛla woo n de ya yɔ bɔ sɛka n de a
to'oge. Zɔta-ya sɛka n de ya zɔta, la ya nã'asra sɛka n
de ya nã'asra.

Tɩ nõŋɛ taaba dee vɔa la pʊpeelem

8 Da tara-ya nẽra sãnnɛ. Sãnnɛ sɛka tɩ ya wʊn tara de
la ya nõŋɛ taaba. Nẽr-sɛka woo n nõŋɛ a tadãana sakɛ
Nawẽnnɛ lɔɔ la wuu mɛ. 9 Nawẽnnɛ yetɩ: «Da ɩta yalsɩ,
da kʊ nẽra, da zũura, da ɩta sũure la nẽra bõnɔ.»
Nawẽnnɛ nõa bãna, la basɛba la wuu lagsɛ taaba la
yetɔg-ẽna ayɩla pʊam n yetɩ: «Nõŋɛ fʊ tadãana wʊ fʊ
mẽŋa la.» 10 Nõŋlʊm basɛ mɛ tɩ nẽra ka ɩta a tadãana
be'em. Bɛla, nẽra n nõŋɛ a taaba sakɛ la lɔɔ la wuu.
11 Ẽŋɛ-ya bɛla, yãma n mi wakat-sɛka tɩ tɩ boe wã la
ĩyã, wakatɛ paagɛ mɛ dɛna ya nẽegɛ dee basɛ gẽem.
Fãarɛ la lɛm tõma mɛ lɛɛlɛ wã gãnna wakat-sɛka tɩ tõ-
ma daan pɔsɛ bɔ Azezi-krisi sɩra la. 12 Tẽŋa sʊtʊm mɛ tɩ
beere deege wiire. Bɛla, basɛ-ya lika tõoma, dee dɩkɛ
Nawẽnnɛ zɛbrɛ lɔgrɔ tõnna peelem tõoma. 13 Basɛ-ya
tɩ tɩ tõnna la pʊpeelem wʊ nẽrba n sẽnnɩ wʊntɛɛŋa. Tɩ
basɛ-ya pʊyã'an-yooro, la dãam buka, la tũulgo, la yal-
sɩ, la zɛbrɛ, dee da ɩta sũure la taaba. 14 Ɩta-ya tɩ Zu-
udãana Azezi-krisi n ẽŋɛ se'em na, da basɛ-ya tɩ nẽr-
saala n boorɩ se'em yelle pakɛ ya, tɩ ya bɔɔra tɩ ya ɩta
yãma mẽŋa yɛmleego n boorɩ se'em.

Sɛba n tarɩ pãŋa, la sɛba n ka tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ doosgo pʊam

14 To'oge-ya nẽr-sɛka n ka tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ
doosgo pʊam na sõŋa, la ya da wẽ'era nõke'ene
la ẽ lɛ a tẽ'esgɔ pʊam. 2 Nẽr-sɛka tẽ'esɛ mɛ tɩ ẽŋa tã
wʊn di sɛla woo mɛ, tɩ sɛka pãŋa n pɔ'ɔrɩ la dita
bõnkɔɔla la zẽerɔ mã'a. 3 Bɛla, sɛka n diti sɛla woo la,
da pɔ'ɔra nẽr-sɛka n ka diti sɛla woo la. La sɛka n ka di-
ta sɛla woo la, da zɛrgɛ sɛka n diti sɛla woo la, se'ere n
soe la, Nawẽnnɛ to'oge ẽ mɛ. 4 Fõn de la ãne zɛrgra
nẽra ayẽma tõntõnna? A sãn zɛ saazuo, bɩɩ a sãn lui
mɛ, bɛla pakɛ la a zuudãana. La a wʊn zɛ la saazuo,
se'ere n soe la, Zuudãana la tarɩ pãŋa mɛ wʊn botɩ a zɛ
kãŋkãŋɛ.
5 Nẽr-sɛka tẽ'esrɩ mɛ tɩ dabsa basɛba ãn sõŋa gãnna
dabsa basɛba mɛ. Tɩ ayẽma yetɩ ba wuu de la ayɩla.
Dẽnɩ tɩ nẽra woo bãŋɛ tɩ ẽŋa n tẽ'esrɩ se'em na masɛ
mɛ. 6 Nẽr-sɛka n tẽ'esrɩ dabsa n ãn sõŋa yelle la, ɩtɩ
bɛla nã'asra la Zuudãana. La nẽr-sɛka n diti sɛla woo
la, mẽ bɔ'ɔrɩ la Zuudãana nã'asgɔ, ẽn pʊ'ʊsrɩ Nawẽnnɛ
a yel-sõnnɛ dia la ĩyã la. La sɛka n ka diti dia basɛba la,
ɩtɩ bɛla mẽ bɔ'ɔra la Zuudãana nã'asgɔ, ẽŋa mẽ pʊ'ʊsrɩ
la Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. 7 La de se'em na, tõma nẽr-sɛ-
ka ka vɔa a mẽŋa ĩyã, la nẽr-sɛka ka kiiri a mẽŋa ĩyã.
8 Tõma sãn vɔa, tɩ vɔa la Zuudãana ĩyã. La tɩ sãn ki, tɩ ki
la Zuudãana ĩyã. Bɛla, tɩ sãn vɔa mɛ, bɩɩ tɩ sãn ki mɛ, tɩ
de la Zuudãana la nẽrba. 9 Se'ere n soe la, Krisi ki mɛ
dee vo'oge, tɩ a dɛna sɛba n ki, la sɛba n vɔa Zuudãana.
10 La fõn, bẽm tɩ fõn zɛrgra fʊ sɔbia? La fõn mẽ, bẽm
tɩ fõn pɔ'ɔra fʊ sɔbia? Tɩ wuu wʊn ze'ele la Nawẽnnɛ
na'am bĩmbĩnne nẽŋam tɩ a di tɩ sarɩya. 11 La gʊlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam yetɩ:
«Mam n de Zuudãana la vɔa mɛ,
nẽrsaalba wuu wʊn ka dũma mam nẽŋam,
tɩ nẽra woo wʊn nã'asɛ Nawẽnnɛ.»
12 Bɛla, tõma nẽra woo wʊn tɔgɛ a mẽŋa yelle bɔ
Nawẽnnɛ.
13 Bɛla, basɛ-ya tɩ tɩ da le zɛrgra taaba. La de la tɩ
looge yɛm, da ẽŋɛ sɛla n wʊn botɩ tɩ sɔbia tuuge, bɩɩ n
wʊn botɩ a basɛ Nawẽnnɛ sore. 14 Mam n lagɩm na Zu-
udãana Azezi dɛna ayɩla la, mam mi sɩra sɩra tɩ sɛla ka
boe dɛna dẽgrɔ a mẽŋa. La nẽra sãn tẽ'esɛ tɩ sɛla de la

dẽgrɔ dee di, la de la dẽgrɔ bɔ ẽ. 15 Bõn-sɛka tɩ fõn diti
la sãn botɩ fʋ sɔbia sũure sã'am, fʋ ka le ɩta wʋ
nõŋlʋm n de se'em na. Da sakɛ tɩ dia tɩ fʋ diti la botɩ fʋ
sɔbia tɩ Krisi ki a ĩyã la sã'am. 16 Da basɛ tɩ sɛla n ãn
sõŋa bɔ fõn na, lebge sɛla n wʋn dɛna yʋ'ʋrɛ sã'aŋɔ.
17 Bẽm ĩyã, Nawẽnnɛ so'olʋm na dagɩ dia, la bõn-yũula
yelle, la de la sɛla n masɛ, la sũ-mã'asʋm, la sũ-yẽlga tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ. 18 Nẽr-sɛka woo n dolɩ Krisi wãna,
ẽŋa dãana n paarɩ Nawẽnnɛ yɛm, la nẽrba mẽ yetɩ mɛ
tɩ ẽn ɩtɩ se'em na ãn sõŋa. 19 Bɛla, tɩ ɩta-ya bõn-sɛba
wuu n sẽm na sũ-mã'asʋm, dee sõŋra nẽrba basɛba tɩ
tɩ wuu lagɩm sẽnna nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo pʋam.
20 Da sã'am-ya Nawẽnnɛ tõonɛ dia ĩyã. Dia wuu ãn
sõŋa mɛ tɩ ba di. La nẽra sãn di sɛla n wʋn botɩ a
tadãana tuuge, la ka ãn sõŋa. 21 La ãn sõŋa tɩ fʋ da ẽŋɛ
bõn-sɛba wuu n wʋn botɩ fʋ sɔbia tuuge Nawẽnnɛ
sore la zuo, la sãn dɛna nẽnnɔ ɔbga, bɩɩ dãam yũa, bɩɩ
sɛla woo n wʋn botɩ a tuuge. 22 Fõn mi sɛla la bõn-ẽŋa
yelle la, tara ẽ fõn mẽŋa la Nawẽnnɛ mã'a zẽ'am. Nẽr-
sɛka n ɩtɩ sɛla tɩ a bɩsɛ tɩ la ãn sõŋa, dee ka zɛrgra a
mẽŋa, ẽŋa dãana n tarɩ zu-yẽlga. 23 La nẽr-sɛka n zɛr-
grɩ a mẽŋa la sɛla tɩ a diti yelle, a koŋe bʋʋrɔ mɛ.
Se'ere n soe la, a ka ɩtɩ ẽŋa n bɔ sɩra mina se'em na. La
bõn-sɛka woo n ka dolɩ la bɔ sɩra de la tõon-be'ero.

Ɩta-ya sɛla n de ya taaba sõŋrɛ

15 Dẽnɩ tɩ tõma sɛba n tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ doosgo
pʋam na, sõŋɛ nẽr-sɛba n ka tarɩ pãŋa la, ba
tɔrgɔ pʋam. La tɩ da ɛɛra sɛla n ãn tõma yẽlʋm. 2 Dẽnɩ
tɩ tõma nẽra woo ɛɛra sɛla n wʋn ẽŋɛ a tadãana
yẽlʋm, tɩ la sõŋɛ ẽ tɩ a sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo
pʋam. 3 Azezi-krisi ka ɛ sɛla n ãn a mẽŋa sũure yẽlʋm,
wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Tʋʋrɛ sɛba tɩ ba tʋʋrɩ Nawẽnnɛ na, sige la mam
zuo.»
4 Sɛla wuu tɩ ba yʋʋn gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na,
gʋlsɛ la tõma zãsŋɔ ĩyã, tɩ la wʋn botɩ tɩ mã'agɛ sũure
sẽnna nẽŋa, dee bɔ'ɔra tɩ bʋraanɛ, tɩ tɩ wʋn tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a bɔ tɩ la. 5 Nawẽn-
nɛ n bɔ'ɔrɩ sũ-mã'arɛ, la bʋraanɛ la wʋn botɩ ya tara
pʋtẽ'erɛ ayɩla la taaba wʋ Azezi-krisi n boorɩ se'em na.
6 Tɩ ya wuu wʋn tara nõorɛ ayɩla, la yɛm ayɩla nã'asra
Nawẽnnɛ n de tɩ Zuudãana Azezi-krisi Sɔ la.
7 Bɛla, tɔ'ɔsra-ya taaba wʋ Krisi n to'oge yãma se'em
na, tɩ la wʋn bɔ Nawẽnnɛ nã'asgɔ. 8 Mam yetɩ ya mɛ tɩ
Krisi lebge la Zifdõma tõntõnna, tɩ a ẽŋɛ Nawẽnnɛ n
yʋʋn bĩŋe a nõorɛ la tɩ yaabdõma se'em na, pa'alɛ tɩ
Nawẽnnɛ de la sɩra dãana. 9 A ken wa'am mɛ tɩ bu-
zãŋsɩ la wʋn nã'asra Nawẽnnɛ, ẽn zotɩ ba ninbãalga la
ĩyã, wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Bɛla tɩ mam wʋn nã'asra fõn so'olʋm buuri wuu
tẽŋasʋka,
la mam wʋn ken yõom nã'asɛ fõn yʋ'ʋrɛ.»
10 La ken gʋlsɛ yetɩ:
«So'olʋm wuu nẽrba,
lagɩm-ya la Nawẽnnɛ nẽrba
ɩta sũ-yẽlga.»
11 La le gʋlsɛ yetɩ:
«So'olʋm wuu nẽrba,
nã'asɛ-ya Zuudãana,
buuri wuu nẽrba,
pẽgɛ-ya ẽ.»
12 A'ezayi mẽ gʋlsɛ yetɩ:
«Azese yɩɩŋa n wʋn wa'am,
a wʋn sɔna la so'olʋm buuri wuu.
La so'olʋm buuri wuu wʋn tara pʋtẽ'erɛ la ẽ lɛ.»
13 Nawẽnnɛ n botɩ tõma tara pʋtẽ'erɛ la ẽ na wʋn bɔ ya
sũ-yẽlga, la sũ-mã'asʋm zozo'e, yãma n bɔ Krisi sɩra la
ĩyã, tɩ a Sɩa pãŋa wʋn botɩ yan tara pʋtẽ'erɛ a zẽ'am na
zo'oge gãŋɛ.

Apolɩ tõoma, la ẽn tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ a ẽŋɛ se'em

14 M sɔbiisi, mam mi mɛ sɩra sɩra tɩ yãma ɩtɩ sõŋa mɛ
zozo'e, la ya tarɩ bãŋrɛ wuu zo'oge mɛ tãna wʋn kã'an
taaba. 15 La baa bɛla, mam gʋlsɛ yãma mɛ zẽ'esɩ basɛ-
ba la sũ-ke'eŋo tɩ m tẽegɛ ya yãma n põn zãsʋm mina
sɛla la. La de la Nawẽnnɛ n ẽŋɛ mam yel-sõnnɛ, 16 botɩ
mam dɛna Azezi-krisi tõntõnna tɩ m tõnna a tõoma
bɔ'ɔra bu-zãŋsɩ la ĩyã. Nawẽnnɛ tõoma tɩ mam tõnnɩ
na de la m mõolɛ a kõ-yẽlga bɔ bu-zãŋsɩ, tɩ Nawẽnnɛ
Sɩa botɩ ba welge to'ore dɛna bɔ'a n paarɩ Nawẽnnɛ
yɛm. 17 Mam n lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la, mam
ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ mam n tõnnɩ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ na ĩyã.
18 Mam kãn saagɛ tɔgɛ sɛla yelle, sãn dagna Krisi n botɩ
mam ẽŋɛ sɛla botɩ bu-zãŋsɩ sakɛ Nawẽnnɛ na mã'a. La
de la mam yetɔga, la mam tõoma pʋam 19 tɩ Nawẽnnɛ
Sɩa pãŋa botɩ mam ẽŋɛ bõn-yãlma, la yel-kɩrsɩ n tarɩ
pãŋa. Bɛla tɩ mam ze'ele Zerizalɛm mõolɛ Azezi-krisi
kõ-yẽlga la wuu zẽ'esɩ wuu halɩ ka paagɛ Iliri so'olʋm.
20 La mam n boorɩ se'em de la m mõolɛ Krisi kõ-yẽlga
la zẽ'e-sɛba tɩ ba nãn ka wõm a yelle la, mam ka boorɩ
tɩ m mõolɛ zẽ'e-sɛka tɩ nẽra ayẽma dẽŋɛ mõolɛ la, tɩ m
da mẽ nẽra ayẽma ẽbrɛ zuo. 21 La de wʋ lan gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Nẽr-sɛba tɩ ba ka mõolɛ ba a yelle la, wʋn bãŋɛ.
La nẽr-sɛba n nãn ka wõm a yelle la, wʋn wõm a
võorɛ.»
22 Bɛla n gu mam nõorɛ faa, tɩ mam ka yãŋɛ wa'am ya
zẽ'am. 23 La lɛɛlɛ wã, mam tõm m tõoma zẽ'e-bãma
ba'asɛ mɛ. La de la yʋʋma zozo'e tɩ mam boorɩ la m
sũure wuu tɩ m wa'am wa bɩsɛ ya. 24 La mam tarɩ
pʋtẽ'erɛ tɩ mam sãn wa wɛ'ɛsa Ɛspayẽ, mam wʋn
doose yẽ ya, dee bɔna ya zẽ'am wakatɛ fẽe tɩ m
pʋtẽ'erɛ kɔ'ɔgɛ, dee tɩ ya yãŋa sõŋɛ mam tɩ m tole.
25 La lɛɛlɛ wã, mam we'esɩ la Zerizalɛm tɩ m sõŋɛ
Nawẽnnɛ nẽrba n boe mĩ na. 26 Se'ere n soe la, Nawẽn-

nɛ nẽrba n boe Masedʋanɩ, la Akayi so'olʋm na looge
la yɛm lagsɛ ligri tɩ ba sõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba n boe Zer-
izalɛm na tarɩmdõma. 27 La de la ba mẽŋa n looge yɛm,
la, la de la ba ẽŋɛ bɛla. Zifdõma la n botɩ sɛba n dagɩ
Zifdõma po lagɩm to'oge bõn-sõma tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ
ba la. Bɛla, dẽnɩ tɩ ba mẽ sõŋɛ Zifdõma, la ban tarɩ
sɛla. 28 Mam sãn tarɩ ligri la tɩ ba lagsɛ la sẽŋɛ ka bɔ ba
kɩ'ɩlɩm, mam wʋn wa'am wa kaagɛ ya, dee tole Ɛspayẽ.
29 Mam mi tɩ mam sãn wa wa'am ya zẽ'am, tɩ wʋn yẽ
Azezi-krisi yel-sõnnɛ zo'oge.
30 M sɔbiisi, tɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã, la Nawẽnnɛ
Sɩa n bɔ'ɔrɩ nõŋlʋm na ĩyã, mam sosrɩ ya mɛ, tɩ ya
lagɩm na mam mõrgɛ pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ mam ĩyã.
31 Pʋ'ʋsɛ-ya Nawẽnnɛ tɩ m yãŋɛ põsɛ la sɛba n boe
Zude so'olʋm ka bɔ Azezi sɩra la zẽ'am, la tɩ mam n tarɩ
sõŋrɛ la wɛ'ɛsa Zerizalɛm na, Nawẽnnɛ nẽrba la wʋn
to'oge ba la sũ-yẽlga. 32 Bɛla, Nawẽnnɛ sãn bɔɔra, mam
wʋn wa'am ya zẽ'am la sũ-yẽlga, la mam wʋn yẽ vo'os-
go yãma zẽ'am. 33 Nawẽnnɛ n de sũ-mã'asʋm dãana
wʋn bɔna la ya wuu lɛ. Amina.

Pʋ'ʋsgɔ, la kã'aŋɔ

16 Mam yetɩ ya tɩ ya to'oge tɩ sɔbi-pɔka Afeebe ya
zẽ'am. A de la Sãnkre Wẽndeego yel-bɩsra.
2 To'oge-ya ẽ sõŋa Zuudãana doosgo la pʋam, wʋ lan
masɛ tɩ Nawẽnnɛ nẽrba ɩta se'em na. La sɛla sãn wa
bɔna tɩ a bɔɔra ya sõŋrɛ, ya sõŋɛ ẽ. Ẽŋa mẽŋa sõŋɛ
nẽrba zo'oge mɛ, la mam mẽŋa mẽ.
3 Pʋ'ʋsɛ-ya Apriska, la Akila n de mam tõntõn-taaba
Azezi-krisi doosgo pʋam na. 4 Ba daan põsɛ ba yõorɛ
mɛ mam ĩyã fãagɛ mam. La dagɩ mam m yɩla mã'a n
pʋ'ʋsrɩ ba ba yel-sõnnɛ, bu-zãŋsɩ Wẽndeto la wuu nẽr-
ba mẽ pʋ'ʋsrɩ ba. 5 Mam pʋ'ʋsrɩ Azezi nẽrba la wuu n
lagsrɩ ba yire la. Pʋ'ʋsɛ-ya m sɩr-nõŋrɛ A'epayinɛtɩ bɔ
mam. Ẽŋa n de pɔspɔsɩ nẽra n bɔ Azezi-krisi sɩra Azi
so'olʋm. 6 Pʋ'ʋsɛ-ya Amaari n daan tõm nãmsɛ zo'oge
bɔ ya la. 7 Mam pʋ'ʋsrɩ A'ãndronikusi, la Azuniasɩ n de
mam buuri n daan po lagɩm na mam bɔna yʋ'a deem
na. Ba de la nẽrba tɩ ba nannɩ Krisi Tõntõnɩba la pʋam,
la ba põn dẽŋɛ mam mɛ lebge Krisi nẽrba. 8 Pʋ'ʋsɛ-ya
Ampiliyatusi n de mam sɩrɛ tɩ mam nõŋɛ Zuudãana
doosgo pʋam na. 9 Pʋ'ʋsɛ-ya A'urbẽ n de tɩ tõntõn-
tadãana Krisi doosgo pʋam na, la m sɩr-nõŋrɛ A'ɛstak-
isi. 10 Pʋ'ʋsɛ-ya Apelɛsɩ n mõrgɛ Krisi doosgo pʋam na.
Pʋ'ʋsɛ-ya Aristobuli yir-dõma. 11 Pʋ'ʋsɛ-ya A'erodiyõ n
de m buuri nẽra la. Pʋ'ʋsɛ-ya nẽr-sɛba n boe Anarsisi
yire dɔla Zuudãana la. 12 Pʋ'ʋsɛ-ya Atirfɛnɩ, la Atirfozɩ tɩ
ba de la pɔgsɩ n mõrgrɩ tõnna Zuudãana doosgo
pʋam. Pʋ'ʋsɛ-ya m sõma Apɛrsidi n mõrgɛ tõm zozo'e
bɔ Zuudãana la. 13 Pʋ'ʋsɛ-ya Arufusi tɩ nẽrba zozo'e
bɩsrɩ Zuudãana doosgo pʋam na, la a ma n lebge wʋ
mam ma la. 14 Pʋ'ʋsɛ-ya Asẽnkriti, la Afelgõ, la
A'ɛrmẽsɩ, la Apatrobasɩ, la A'ɛrmasɩ, la sɔbiisi sɛba wuu
n boe la ba lɛ la. 15 Pʋ'ʋsɛ-ya Afilolɔgɩ, la Azuli, la
Aneere la a tã, la A'olẽmpasɩ, la Nawẽnnɛ nẽr-sɛba n
boe la ba lɛ la. 16 Pʋ'ʋsɛ-ya taaba la nõŋlʋm. Krisi Wẽn-
deto nẽrba la wuu pʋ'ʋsrɩ ya.
17 M sɔbiisi, mam kã'anɩ ya tɩ ya guusra ya mẽŋa la
nẽr-sɛba n tarɩ welgre sẽnna ya zẽ'am, dee sɩ'ɩsra
zãsŋɔ sɛka tɩ ya to'oge, botɩ nẽrba basra Nawẽnnɛ
sore la. Zãagɛ ya mẽŋa la ba lɛ. 18 Se'ere n soe la, nẽr-
bãma buuri ka tõnnɩ bɔ'ɔra tɩ Zuudãana Azezi-krisi, ba
tõnnɩ na ba mẽŋa sõŋrɛ ĩyã. Ba tɔgrɩ la nõ-yẽlʋm yetɔ-
ga, la yetɔg-yẽlsɩ pã'asra nẽr-sɛba yɛm n ka zo'oge la.
19 Nẽrba wuu bãŋɛ yãma n sakrɩ Zuudãana se'em mɛ.
Bɛla, mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ yãma ĩyã. La mam boorɩ mɛ
tɩ ya tara yɛm mina sɛla n ãn sõŋa, la ya dɛna
pʋpeelem dõma, da ɩta sɛla n de be'em. 20 Nawẽnnɛ n
de sũ-mã'asʋm dãana la kãn yuuge dee sã'am
Asũtãana pãŋa botɩ a bɔna ya nãma tẽŋa. Tɩ Zuudãana
Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya lɛ.
21 Mam tõntõn-tadãana Atimõtɩ pʋ'ʋsrɩ ya. Alusiyusi,
la Azasõ, la Asozipatɛɛrɩ n de mam buuri la mẽ pʋ'ʋsrɩ
ya. 22 Mam Atɛrtiyusi n gʋlsɛ gõŋɔ wã la, mam mẽ
pʋ'ʋsrɩ ya la Zuudãana yʋ'ʋrɛ.
23 Agayusi tɩ mam sẽnnɩ sigra a yire la pʋ'ʋsrɩ ya, la
de la ẽŋa yire tɩ Azezi nẽrba la wuu lagsrɩ. A'erastɩ n de
tẽn-ẽŋa lig-gu'ura, la tɩ sɔbia Akartusi pʋ'ʋsrɩ ya. [24 Tɩ
Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ bɔna la ya wuu. Ami-
na.]

Nawẽnnɛ nã'asgɔ

25 Pẽgɛ-ya Nawẽnnɛ, ẽŋa n tã wʋn botɩ ya ze'ele
kãŋkãŋɛ, wʋ kõ-yẽlga la tɩ mam mõolɛ pa'alɛ ya Azezi-
krisi yelle, botɩ ya bãŋɛ Nawẽnnɛ yelle n sʋgɛ la. Yel-
ẽŋa sʋgɛ mɛ halɩ yʋʋma yʋʋma. 26 La lɛɛlɛ wã, Nawẽn-
nɛ nõtɔ'ɔsrɩba gõnnɔ na yãŋa botɩ a puke mɛ, wʋ
Nawẽnnɛ n ka tarɩ ba'asgɔ n bɔ nõorɛ se'em na. A botɩ
so'olʋm buuri wuu nẽrba bãŋɛ ẽ mɛ, tɩ ba wʋn bɔ ẽ
sɩra, sakɛ ẽ. 27 Nawẽnnɛ ayɩla n de yɛm dãana la sɔna
nã'asgɔ wakatɛ n ka ba'asrɩ, Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ ĩyã. Ami-
na.

1 Korẽntɩ

Bilgre

Apolɩ yʊʊn gʊlsɛ gõŋɔ wã bɔ la Nawẽnnɛ nẽrba n boe Korẽntɩ. Apolɩ yʊʊn pɔsɛ Nawẽnnɛ tõoma la bilam, la a kẽ bilam na yʊʊnɛ la pʊsʊka (Tõoma 18:11).
Korẽntɩ yʊʊn de la tẽn-kãtɛ n boe ko-kãtɛ yʊ'ʊrɛ n de Mediterane nõorʊm, tɩ õornɔ ze'elgo zẽ'esɩ bayi bɔna mĩ, tɩ nẽrba sẽnna mĩ lɛɛbra, tɩ tẽŋa la tara bõntarsõm zozo'e. Nẽrba zozo'e n yʊʊn boe tẽŋa la pʊam n tarɩ mi'ilum, la bãŋrɛ, la sisgo buuri to'oto'ore. La ba ɩtɩ la yalsɩ, la tõon-be'ero buuri zozo'e, tɩ tõon-bãma mẽ loŋe Azezi nẽrba la.
Wakat-ẽŋa, Apolɩ yʊʊn ka le bɔna ba zẽ'am, dee wõm tɩ welgre, la tõon-be'ero n kẽ ba tẽŋasʊka. Bɛla n botɩ a fabla ba yelle, gʊlsɛ gõnnɔ bɔ ba.
A gõnnɔ la tɩ a gʊlsɛ la, bayi n boe Nawẽnnɛ gõŋɔ la pʊam n sõŋrɩ tõma, tɩ toogo sãn paagɛ tɔ, tɩ mẽ bãŋɛ tɩ wʊn ẽŋɛ se'em.
Apolɩ gʊlsɛ ba yetɩ: Nawẽnnɛ yɛm gãnnɩ nẽrsaalba yɛm mɛ, dee kã'an ba yetɩ:
Ba basɛ welgre (sapɩtrɩ 1-4),
la yalsɩ ɩrgɔ, (sapɩtrɩ 5),
la ba da le tara ba yɛla sẽnna nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ na zẽ'am mãala (6:1-11).
Dee pa'alɛ ba tɩ la masɛ mɛ tɩ ba tara ba ĩyã la tõnna bɔ'ɔra Nawẽnnɛ (6:12-20).
A ken lerge ba la sokrɩsɩ tɩ ba soke ẽ:
La de la pɔgdire yelle (sapɩtrɩ 7),
la baga nẽnnɔ yelle (sapɩtrɩ 8-10),
la Azezi kũm tẽerɛ dia yelle (sapɩtrɩ 11),
la Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a yelle (sapɩtrɩ 12-14),
la kũm vo'ore yelle (sapɩtrɩ 15).
Gõŋɔ la ba'asgɔ zẽ'am, a tɔgɛ la ligri tɩ ba lagsrɩ sõŋra Azezi nẽrba yelle, la ẽŋa mẽŋa sore sẽnnɛ yelle, dee pʊ'ʊsɛ ba (sapɩtrɩ 16).
Gõn-ẽna pʊam, Apolɩ pa'alɛ tɩ Nawẽnnɛ bɔ'a la wuu pʊam, nõŋlʊm n gãnnɩ ba wuu (sapɩtrɩ 13).

1 Mam Apolɩ tɩ Nawẽnnɛ wi, botɩ mam dɛna Azezi-
krisi Tõntõnna wʊ ẽŋa n boorɩ se'em, la tɩ sɔbia
Asostɛnɩ n gʊlsɛ gõŋɔ wã 2 bɔ'ɔra yãma sɛba n de
Nawẽnnɛ nẽrba n boe Korẽntɩ la. Nawẽnnɛ wi yãma tɩ
ya welge la to'ore dɛna a nẽrba Azezi-krisi ĩyã. Gõŋɔ la
ken dɛna la sɛba wuu n boe zẽ'a woo pʊ'ʊsra Azezi-
krisi n de bãma la tõma Zuudãana la ĩyã.
3 Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʊn ẽŋɛ
ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʊm.
4 Mam pʊ'ʊsrɩ Nawẽnnɛ wakatɛ wuu ya ĩyã, ẽn bɔ ya
a yel-sõnnɛ Azezi-krisi ĩyã la. 5 Yãma n lagɩm na Krisi
dɛna ayɩla la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ bɔ ya bɔ'a wuu n de
mi'ilum buuri wuu, la yetɔga mi'ilum wuu. 6 Krisi kõ-
yẽlga la tɩ ba tɔgɛ bɔ ya la, yãma gʊrɛ ẽ mɛ kãŋkãŋɛ.
7 Bɛla, yãma ka koŋe bɔ'a baa ayɩla, yãma n gu'uri tɩ tɩ
Zuudãana Azezi-krisi wa'am wa puke a mẽŋa la. 8 Ẽŋa n
wʊn basɛ tɩ ya ze'ele kãŋkãŋɛ ka paagɛ dũnia ba'asgɔ.
Tɩ ba kãn tã'agɛ dõrɛ ya tɩ ya ẽŋɛ be'em tɩ Zuudãana
Azezi-krisi lemŋo daarɛ. 9 Nawẽnnɛ n wi ya tɩ ya lagɩm
na a Dayʊa Azezi-krisi n de tɩ Zuudãana la dɛna ayɩla
la, de la sɩra dãana.

Welgre Nawẽnnɛ nẽrba tẽŋasʊka

10 M sɔbiisi, mam sosrɩ ya la tɩ Zuudãana Azezi-krisi
yʊ'ʊrɛ tɩ ya wuu sakra taaba nõorɛ, tɩ welgre da bɔna
ya tẽŋasʊka. Ẽŋɛ-ya nõorɛ ayɩla, tara pʊtẽ'erɛ ayɩla la
taaba. 11 M sɔbiisi, se'ere n soe tɩ mam yele bɛla la,
Akolowe yir-dõma basɛba n wa'am wa tɔgɛ pa'alɛ mam
tɩ ka-wõm-taaba n boe ya tẽŋasʊka. 12 Mam wõm tɩ yã-
ma nẽrba basɛba yetɩ, bãma dolɩ la Apolɩ, tɩ basɛba
yetɩ, bãma dolɩ la Apolɔsɩ, tɩ basɛba yetɩ, bãma dolɩ la
Apɩyɛɛrɩ, tɩ basɛba mẽ yetɩ, bãma dolɩ la Krisi. 13 Yãma
tẽ'esɛ tɩ Krisi welse mɛ bɩɩ? Bɩɩ yãma tẽ'esɛ tɩ Apolɩ n
daan ki dɔ-puurŋa zuo yãma ĩyã, bɩɩ ba mise yãma
ko'om pʊam la Apolɩ yʊ'ʊrɛ?
14 Mam pʊ'ʊsrɩ Nawẽnnɛ, mam n ka mise ya nẽra
baa ayɩla ko'om pʊam sãn dagna Akrispusi la Agayusi
la. 15 Bɛla, nẽra kãn tã'agɛ yele yetɩ, ba daan mise ẽŋa

ko'om pʋam la mam yʋ'ʋrɛ. 16 Ẽhẽe! Mam daan ken
mise la Astefanasɩ la a yir-dõma ko'om pʋam. La mam
ka le mina mam sãn ken mise nẽr-sɛka. 17 Krisi ka tõm
mam tɩ m mise nẽrba ko'om pʋam, a tõm mam tɩ m
mõolɛ la Nawẽnnɛ kõ-yẽlga bɔ nẽrba, la, la dagɩ la nẽr-
saalba yɛm, tɩ la da basɛ tɩ Krisi n ki kũm dɔ-puurŋa
zuo la pãŋa la lebge zãŋa.

Nawẽnnɛ yɛm gãnnɩ dũnia yɛm

18 Krisi n ki kũm dɔ-puurŋa zuo yetɔga la de la yalnɛ
bɔ nẽr-sɛba n ka yẽ fãarɛ la. La tõma sɛba n yẽ fãarɛ la
mi tɩ la de la Nawẽnnɛ pãŋa. 19 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«Mam wʋn sã'am yɛm dõma yɛm,
dee yese bãŋrɩba bãŋrɛ.»
20 Yɛm dõma yɛm võorɛ de la bẽm? Gõn-mitba mi'ilum
võorɛ de la bẽm? Dũnia wã nõke'en-dõma n wẽ'erɩ
nõkɛ'ɛma tɩ bãma mi yɛla zozo'e la võorɛ de la bẽm?
Nawẽnnɛ pa'alɛ tɩ dũnia wã yɛm de la yalnɛ.
21 Nawẽnnɛ n ẽŋɛ sɛla la a yɛm na, nẽrsaalba ka
tã'agɛ bãŋɛ ẽ la ba mẽŋa yɛm. Bɛla tɩ Nawẽnnɛ botɩ
kõ-yẽlga la mõolgɔ tɩ nẽrsaalba yetɩ la de la yalnɛ la,
fãagɛ nẽr-sɛba n bɔ ẽ sɩra la. 22 Zifdõma boorɩ tɩ ba yẽ
la bõn-yãlma n pa'alɛ tɩ la de la sɩra, la Grɛkɩdõma eerɩ
la yɛm. 23 Tõma nõo mõolɩ la Krisi n ki kũm dɔ-puurŋa
zuo la kõ-yẽlga, kõ-yẽlga ẽŋa tɩ Zifdõma dɩkɛ tɩ a dɛna
pɔ'ɔrɛ yetɔga, tɩ sɛba n dagɩ Zifdõma la dɩkɛ tɩ la dɛna
yalnɛ. 24 La Nawẽnnɛ n looge sɛba la, sɛba n de Zifdõ-
ma, la sɛba n dagɩ Zifdõma la, mi tɩ Krisi de la pãŋa
dãana la yɛm dãana n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am. 25 Bõn-sɛ-
ka tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ, tɩ nẽrsaalba dɩkɛ tɩ a dɛna yalnɛ
na, tarɩ yɛm mɛ gãnna nẽrsaalba yɛm. La sɛla tɩ
Nawẽnnɛ ẽŋɛ tɩ nẽrsaalba tẽ'esɛ tɩ la ka tarɩ pãŋa la,
tarɩ pãŋa mɛ gãnna nẽrsaalba pãŋa.
26 M sɔbiisi, lɛɛlɛ wã, tẽ'esɛ-ya bɩsɛ yãma tɩ Nawẽnnɛ
wi la n ãn se'em. Nẽr-sɛba n tarɩ dũnia yɛm, la nẽr-sɛ-
ba n tarɩ pãŋa, la nẽrzuto ka zo'oge ya pʋam. 27 La
Nawẽnnɛ looge sɛla tɩ dũnia dõma tẽ'esɛ tɩ la de la yal-
nɛ, tɩ a ẽŋɛ la yɛm dõma yãnnɛ, la a ken looge la sɛla tɩ
dũnia dõma tẽ'esɛ tɩ a ka tarɩ pãŋa la, tɩ a botɩ pãnsɩ
dõma n yẽ yãnnɛ. 28 La a looge la sɛla tɩ dũnia dõma ka
bɩsrɩ, la sɛla tɩ ba nẽ'esrɩ, la sɛla tɩ ba tẽ'esɛ tɩ a de la
zãŋa la, tɩ a sã'am sɛla tɩ dũnia dõma tẽ'esɛ tɩ a de la
ninmõ'orɛ bõnɔ. 29 A ẽŋɛ bɛla tɩ nẽra n da yãŋɛ zẽkɛ a
mẽŋa Nawẽnnɛ nẽŋam. 30 La Nawẽnnɛ n basɛ tɩ ya
lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la, ẽŋa ĩyã tɩ tɩ tara
Nawẽnnɛ yɛm, dee masɛ Nawẽnnɛ nẽŋam, welge
to'ore lebge a nẽrba n yese tõon-be'ero pʋam. 31 Bɛla
tɩ la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Sɛka n boorɩ tɩ a
wẽ yõ'ogɔ, a wẽ yõ'ogɔ la sɛla tɩ Zuudãana ẽŋɛ la.»

Apolɩ n mõolɛ Azezi-krisi kõ-yẽlga se'em

2 M sɔbiisi, mam n daan wa'am ya zẽ'am wa mõolɛ
Nawẽnnɛ kõ-yẽlga n sʋgɛ bɔ ya la, la dagɩ la
yetɔg-mi'ilum, bɩɩ nẽrsaalba yɛm tɩ mam mõolɛ bɔ ya.
2 Se'ere n soe la, mam daan looge yɛm tɩ mam kãn
mõolɛ sɛla sɛla yelle, sãn dagna Azezi-krisi yelle, ẽŋa n
ki dɔ-puurŋa zuo la yelle. 3 Mam n daan boe ya zẽ'am
na, mam daan ka tarɩ pãŋa, tɩ dabeem daan tara
mam, tɩ mam gõgra. 4 Mam n daan mõolɛ dee zãsʋm
kõ-yẽlga la, la daan dagɩ la nẽrsaalba yɛm yetɔga tɩ
mam daan tɔgɛ bɔ ya tɩ ya sakɛ, mam daan tɔgɛ mɛ, tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa pa'alɛ a pãŋa, 5 tɩ yãma n bɔ Azezi-krisi
sɩra la, la dagɩ nẽrsaalba yɛm ĩyã, la de la Nawẽnnɛ
pãŋa ĩyã.

Nawẽnnɛ yɛm n ãn se'em

6 La baa bɛla, tõma tɔgrɩ la yɛm yetɔga bɔ'ɔra sɛba n
bɩ Nawẽnnɛ sore la doosgo pʋam. La dagɩ dũnia wã
yɛm, la mẽ ka de sɛba n soe dũnia wã yɛm. Bãma wʋn
lebge la zãŋa. 7 Tõma mõolɩ la Nawẽnnɛ yɛm n daan
sʋgɛ tɩ nẽrba ka mina. Nawẽnnɛ daan põn looge yel-
bãma mɛ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo tɩ a botɩ tɩ yẽ nã'asgɔ
a zẽ'am. 8 Sɛba n soe dũnia wã baa ayɩla ka mi yɛm ẽna
wã. Ba daan sãn mi nɩ ẽ, ba kãn ka nɩ Zuudãana n tarɩ
na'am pãŋa wuu la dɔ-puurŋa zuo kʋ. 9 La de wʋ lan
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam se'em yetɩ:
«Bõn-sɛba tɩ Nawẽnnɛ mãasʋm tɩ a bɔ nẽr-sɛba n
nõŋɛ ẽ na, gãnnɩ bõn-sɛba wuu tɩ nẽra nãn ka yẽ, bɩɩ
wõm, bɩɩ tẽ'esɛ a pʋtẽ'erʋm.»
10 Nawẽnnɛ botɩ a Sɩa la puke bõn-bãma pa'alɛ la tõ-
ma. Nawẽnnɛ Sɩa la mi sɛla woo mɛ, baa la Nawẽnnɛ
yel-sɛba n sʋgɛ. 11 Ãne n mi nẽrsaala pʋtẽ'erɛ? La de la
nẽrsaala mẽŋa sɩa mã'a. Bɛla, nẽra mẽ ka mi Nawẽnnɛ
pʋtẽ'erɛ, sãn dagna Nawẽnnɛ Sɩa la mã'a. 12 La sãn dɛ-
na tõma, tõma ka to'oge dũnia wã sɩa, tõma to'oge la
Nawẽnnɛ Sɩa n ze'ele a zẽ'am, tɩ tɩ yãŋɛ bãŋɛ bõn-sɛba
wuu tɩ a bɔ tɔ.
13 La tõma n tɔgrɩ yel-bãna wã, la dagɩ nẽrsaalba yɛm
yetɔga, tõma tɔgrɩ la yetɔg-sɛba tɩ Nawẽnnɛ Sɩa pa'alɛ
tõma, tõma tɔgrɩ la yel-sɛba n ze'ele Nawẽnnɛ Sɩa
zẽ'am bɔ'ɔra nẽr-sɛba n tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa.
14 La nẽr-sɛka n ka tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa la kãn tã'agɛ
to'oge sɛla n ze'ele Nawẽnnɛ Sɩa zẽ'am, la de la yalnɛ
bɔ ẽ, a kãn tã'agɛ bãŋɛ a võorɛ. Nẽr-sɛka tɩ Nawẽnnɛ
Sɩa boe la ẽ lɛ mã'a n mi Nawẽnnɛ Sɩa la yelle. 15 Nẽr-
sɛka tɩ Nawẽnnɛ Sɩa boe la ẽ lɛ n tã wʋn bãŋɛ sɛla woo
n ãn se'em bɔkɛ. La nẽra ka tã wʋn bãŋɛ ẽŋa dãana
yelle bɔkɛ. 16 La de wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam
se'em yetɩ:
«Ãne n mi Zuudãana pʋtẽ'erɛ?
Ãne n wʋn yãŋɛ kã'an ẽ?»
La sãn dɛna tõma, tõma tarɩ la Krisi pʋtẽ'erɛ.

Sɛba n mõolɩ kõ-yẽlga la tõoma

3 M sɔbiisi, mam daan ka tã'agɛ tɔgɛ ya wʊ nẽrba n
tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa. Mam daan tɔgɛ ya wʊ nẽrba n
vɔa wʊ ba mẽŋa n boorɩ se'em, wʊ ya de la bilɛɛsɩ Krisi
doosgo la pʊam. 2 Yãma n daan ka tã wʊn to'oge zãsŋɔ
ke'eŋo n ãn wʊ di-ke'ene la ĩyã, mam daan tɔgɛ ya wʊ
bilɛɛsɩ n mõgrɩ bĩ'isum dee ka paagɛ di-ke'ene dia. La
baa lɛɛlɛ wã, ya ken ka paagɛ ya to'oge zãsŋɔ ke'eŋo,
3 yãma n ken vɔa wʊ ya mẽŋa n boorɩ se'em na ĩyã. Ya
sãn ɩta sũure zɛbra la taaba, bɛla ka pa'alɛ tɩ ya vɔa wʊ
ya mẽŋa n boorɩ se'em, dee ɩta wʊ dũnia nẽrba n ɩtɩ
se'em na sɩra? 4 Ya nẽra ayɩla sãn yetɩ: «Mam dolɩ la
Apolɩ», tɩ ayɩla yetɩ: «Mam dolɩ la Apolɔsɩ», ya ka ɩtɩ wʊ
dũnia nẽrba la?
5 Apolɔsɩ de la ãne? Apolɩ de la ãne? Tõma wen dɛna
la Nawẽnnɛ tõntõnɩba n daan botɩ ya bɔ Azezi-krisi
sɩra. Tõma nẽra woo tõnnɩ la tõon-sɛka tɩ Zuudãana la
bɔ tɔ tɩ tɩ tõm. 6 Tõma ãn wʊ kaarba la, mam sele mɛ, tɩ
Apolɔsɩ basɛ ko'om. La Nawẽnnɛ n botɩ ba bɩta. 7 Sɛka
n sellɩ, la sɛka n basrɩ ko'om na de la zãŋa. Nawẽnnɛ
mã'a n botɩ ba bɩta. 8 Sɛka n sellɩ, la sɛka n basrɩ ko'om
na de la ayɩla. Nawẽnnɛ wʊn yɔ nẽra woo wʊ ẽn tõm
se'em na. 9 Tõma lagɩm taaba tõnna la Nawẽnnɛ tõo-
ma. La yãma ãn wʊ Nawẽnnɛ va'am, la ya ãn wʊ
Nawẽnnɛ deego.
10 Nawẽnnɛ n ẽŋɛ mam yel-sõnnɛ na ĩyã, mam tõm
wʊ tõnmẽta n mi mẽa sõŋa n ẽebɛ ẽbrɛ, tɩ nẽra ayẽma
mẽ dɔglɛ a zuo. La nẽra woo guuse a mẽŋa la ẽn mẽtɩ
se'em na. 11 Nawẽnnɛ dɩkɛ la Azezi-krisi tɩ a dɛna ẽbrɛ
la. Ẽbrɛ ayẽma ka le bɔna tɩ nẽra wʊn ẽebɛ. 12 Nẽr-sɛba
n mẽtɩ dɔgla ẽbrɛ la zuo la, basɛba dɩkrɩ la sãlma, bɩɩ
zũuro, bɩɩ kug-sõma ligri n zo'oge mẽta dɔgla ẽbrɛ la
zuo. Tɩ basɛba dɩkra dɔɔrɔ, bɩɩ mõorɔ, bɩɩ kẽnkã mẽta
dɔgla. 13 La Azezi-krisi lemŋo daarɛ, nẽra woo n tõm
se'em wʊn puke mɛ peelem pʊam. La de la bugum n
wʊn makɛ tõoma la, pa'alɛ nẽra woo tõoma n ãn
se'em. 14 Bugum na sãn ka di nẽra tõoma, a dãana
wʊn to'oge yɔɔrɔ. 15 La bugum na sãn di nẽra tõoma, a
dãana wʊn koŋe yɔɔrɔ. La nẽra la mẽŋa wʊn yẽ fãarɛ,
la a wʊn ãna wʊ a doose la bugum pʊam põsɛ.
16 Ya ka mi tɩ ya de la Nawẽnnɛ deego tɩ a Sɩa bɔna ya
pʊam? 17 Nẽra sãn sã'am Nawẽnnɛ deego la, Nawẽnnɛ
wʊn sã'am a dãana. Nawẽnnɛ deego de la a mẽŋa
mã'a bõnɔ, la yãma n de a deego la.
18 Nẽra da pã'asɛ a mẽŋa. Nẽra sãn bɔna ya pʊam
tẽ'esɛ tɩ ẽŋa tarɩ dũnia wã yɛm, la masɛ mɛ tɩ a lebge
gɔɔŋɔ dũnia wã pʊam, bɛla n wʊn basɛ tɩ a lebge yɛm
dãana. 19 Sɛla tɩ dũnia dõma tẽ'esɛ tɩ la de la yɛm na,
de la yalnɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. La de wʊ lan gʊlsɛ Nawẽn-
nɛ gõŋɔ pʊam se'em yetɩ: «Nawẽnnɛ bẽtɩ yɛm dõma
mɛ yõgra ba ba yɛmkẽgsɩga la pʊam.» 20 La ken gʊlsɛ
yetɩ: «Zuudãana mi yɛm dõma tẽ'esgɔ mɛ, a mi tɩ ba
de la zãŋa.» 21 Bɛla, nẽr-sɛka da wẽ yõ'ogɔ nẽrsaala ĩyã.
Sɛla woo de la yãma bõnɔ. 22 Mam Apolɩ, bɩɩ Apolɔsɩ,
bɩɩ Apɩyɛɛrɩ, bɩɩ dũnia wã, bɩɩ yõvore, bɩɩ kũm, bɩɩ sɛla
n boe lɛɛlɛ wã, bɩɩ sɛla n wʊn wa wa'am, yãma n soe
ba wuu. 23 La yãma, Krisi n soe ya, tɩ Nawẽnnɛ sɔna
Krisi.

Azezi-krisi tõntõnɩba

4 Bɛla, dẽnɩ tɩ ya bãŋɛ tɩ tõma de la Krisi tõntõnɩba,
tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ a yɛla n daan sʊgɛ ẽŋɛ tõma
nu'usum tɩ tɩ tɔgɛ bɔ nẽrba. 2 Ba sãn dɩkɛ tõonɛ ẽŋɛ
nẽra nu'usum tɩ a bɩsra, ba boorɩ tɩ a dɛna la sɩra
dãana. 3 La sãn dɛna mam, yãma bɩɩ dũnia wã sarɩya-
ditba sãn tɔgra mam yelle se'em, la ka ɩtɩ mam se'ere.
Mam mẽ ka diti m mẽŋa sarɩya. 4 Mam mi m sũure
pʊam tɩ mam ka ẽŋɛ sɛla n ka ãn sõŋa, la, la dagɩ bɛla
n pa'alɛ tɩ mam masɛ ya. La de la Zuudãana n diti mam
sarɩya. 5 Bɛla, da dẽŋɛ-ya di nẽra sarɩya dee tɩ Zu-
udãana la nãn ka leme. A sãn wa leme, a wʊn dɩkɛ sɛla
n sʊgɛ lika pʊam yese peelem pʊam, dee botɩ bõn-sɛ-
ba wuu tɩ nẽrsaalba tẽ'esrɩ ba sũure pʊam puke.
Wakat-ẽŋa, Nawẽnnɛ wʊn pẽgɛ nẽra woo wʊ lan masɛ
tɩ a pẽgɛ ẽ se'em.
6 M sɔbiisi, mam n dɩkɛ m mẽŋa la Apolɔsɩ makɛ bɛla
wuu la, la de la yãma ĩyã, tɩ tõma n ẽŋɛ se'em na wʊn
dɛna zãsŋɔ bɔ ya. Tɩ ya «da ẽŋɛ yõsɛ lan gʊlsɛ Nawẽn-
nɛ gõŋɔ pʊam se'em na.» Bɛla, ya nẽra nẽra da zẽkɛ a
mẽŋa wẽ'era yõ'ogɔ la nẽra ayɩla dee pɔ'ɔra ayẽma.
7 Bẽm soe tɩ fõn tẽ'esɛ tɩ fõn gãnnɩ fʊ taaba? Bẽm tɩ
fõn tarɩ tɩ la dagna Nawẽnnɛ n bɔ fɔ? La fʊ sãn to'oge,
wãne tɩ fʊ pa'ala fʊ mẽŋa wʊ fʊ ka to'oge mɛ na?
8 Ya tẽ'esɛ tɩ yãma põn tara Nawẽnnɛ bõntarsõm na
wuu tɩ la seke mɛ. La yãma lebge la na'adõma dee tɩ
tõma ka pa'asɛ. Mam boorɩ nɩ tɩ ya sɩrɩ dɛna la na'adõ-
ma, tɩ tõma mẽ po di na'am na. 9 Mam tẽ'esɛ tɩ Nawẽn-
nɛ looge tõma sɛba n de a Tõntõnɩba la, tɩ tɩ bɔna la
nẽrba la wuu poorʊm, ãna wʊ nẽrba tɩ ba di ba sarɩya
yetɩ ba kʊ ba, tɩ dũnia dõma wuu bɩsra dee la'ara, nẽr-
saalba, la malɛkadõma wuu. 10 Tõma ãn wʊ zɔllɔ Krisi
ĩyã, la yãma tẽ'esɛ tɩ yãma de la yɛm dõma Krisi doos-
go pʊam. Ya tẽ'esɛ tɩ tõma ka tarɩ pãŋa, la yãma tarɩ
pãŋa. Nẽrba pɔ'ɔrɩ tõma mɛ, la ba nã'asrɩ yãma mɛ.
11 Kɔm la koyũuro tarɩ tõma mɛ, tɩ tõma ka tara fu-sõ-
ma, tɩ ba nãmsra tõma, tɩ tõma ɛɛra yɛ'ɛna halɩ wa
paam wakat-ẽna. 12 La tõma tõnnɩ la tɩ yõ'ogɔ pãŋa
nãmsra yẽta tɩ nõorɛ dia. Ba sãn tʊ tõma, tõma pʊ'ʊsrɩ
la Nawẽnnɛ bɔ'ɔra ba. Ba sãn nãmsra tõma, tõma wĩbri
mɛ. 13 Ba sãn tɔgɛ tõma yetɔg-be'ero, tõma lebsrɩ la
yetɔg-sõma. Dũnia dõma bɩsrɩ tõma, tɩ tõma ãna wʊ
sɔgrɔ la, ka tara võorɛ ba zẽ'am, halɩ wa paam zĩna.
14 Mam ka gʊlsɛ wãna bɔ ya tɩ m botɩ yãnnɛ yõkɛ ya,
mam yetɩ m kã'an ya mɛ wʊ m kɔma tɩ m nõŋɛ la.
15 Baa ya sãn tara nẽrba tʊspia tɩ ba bɩsra ya Krisi

doosgo la pʋam, ya tarɩ la sɔ ayɩla mã'a. Mam n de ya
sɔ Azezi-krisi doosgo la pʋam, mam n wa'am wa mõolɛ
kõ-yẽlga la bɔ ya, tɩ ya yẽ vɔm na ĩyã. 16 Bɛla, mam bel-
nɩ ya mɛ tɩ ya ɩta mam n ɩtɩ se'em na. 17 Bɛla tɩ mam
tõm Atimõtɩ ya zẽ'am. A de la mam bi-nõŋrɛ n de sɩra
dãana Zuudãana doosgo la pʋam. Ẽŋa n wʋn tẽegɛ ya
mam n vɔa se'em Krisi doosgo la pʋam, la de la bõn-
bãma tɩ mam zãsnɩ Azezi nẽrba n lagsrɩ zẽ'a woo la.
18 Ya nẽrba basɛba tẽ'esrɩ tɩ mam kãn leme wa'am ya
zẽ'am, zẽkra ba mẽnsɩ. 19 La Zuudãana la sãn bɔɔra, la
kãn yuuge dee tɩ mam wa'am ya zẽ'am, la mam wʋn
bãŋɛ sɛla tɩ zẽk-m-mẽŋa dõma la wʋn tã'agɛ ẽŋɛ, tɩ la
sãn dagna ba yetɔga la mã'a. 20 Se'ere n soe la, Nawẽn-
nɛ so'olʋm dagɩ nõorɛ yetɔga, la de la pãŋa. 21 Yãma
boorɩ la bẽm? Yãma boorɩ tɩ m wa'am na kafõbga bɩɩ?
Bɩɩ m wa'am na nõŋlʋm la sũ-bʋgsʋm?

Krisi nẽra ka masɛ tɩ a ɩta yalsɩ

5 Ba tɔgrɩ tɩ ya ɩtɩ la yalsɩ, halɩ yalsɩ sɛka buuri tɩ
baa sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ ka sakɛ ɩta. Mam
wõm tɩ ba yetɩ nẽra ayɩla n boe ya pʋam gã la a sɔ pɔ-
ga. 2 Dee tɩ yãma zẽkra ya mẽŋa. La de nɩ na yãma
sũure sã'am, tɩ ya yese bʋra-sɛka n ẽŋɛ yel-be'e-ẽŋa la
ya tẽŋasʋka.
3 Baa mam n ka boe yãma zẽ'am, mam pʋtẽ'erɛ boe
la ya lɛ mɛ. La mam põn di bʋra-sɛka n ẽŋɛ yel-be'e-
ẽŋa la sarɩya mɛ wʋ mam boe la yãma lɛ, 4 yele la Zu-
udãana Azezi yʋ'ʋrɛ yetɩ: Yãma n lagsɛ la taaba, tɩ
mam pʋtẽ'erɛ bɔna la yãma, tɩ Zuudãana Azezi pãŋa
bɔna la ya lɛ la, 5 ya yese nẽr-ẽŋa ya tẽŋasʋka basɛ
Asũtãana nu'usum tɩ a sã'am a ĩyã, dee tɩ a sɩa wʋn yẽ
fãarɛ tɩ Zuudãana Azezi lemŋo daarɛ.
6 Yãma n zẽkrɩ ya mẽnsɩ la, la ka ãn sõŋa. Yãma ka mi
tɩ dãbɩllɛ fẽe n botɩ borborɩ zom wuu ukra? 7 Yese-ya
tõon-be'e-ẽŋa n ãn wʋ dãbɩllɛ la ya tẽŋasʋka, bɛla tɩ ya
wʋn ãna sõŋa wʋ zom paalga tɩ ba ka ẽŋɛ dãbɩllɛ ba
pʋam. Ya põn ãna sõŋa wʋ borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ la.
Se'ere n soe la, Krisi daan sakɛ mɛ tɩ ba kʋ ẽ tõma ĩyã
wʋ Zɔɔg-basɛ kibsa pebila la. 8 Bɛla, basɛ-ya tɩ tɩ yese
pʋtẽ'e-be'ero, la tõon-be'ero wuu tɩ vɔm pʋam, dee dɛ-
na pʋpeelem dõma, la sɩra dõma wʋ ba diti Zɔɔg-basɛ
kibsa la borborɩ n ka tarɩ dãbɩllɛ la.
9 Mam n daan gʋlsɛ gõn-sɛka la, mam daan yele ya tɩ
ya da lagɩm na sɛba n ɩtɩ yalsɩ. 10 Mam ka tɔgrɩ nẽr-sɛ-
ba wuu n boe dũnia pʋam ɩta yalsɩ, bɩɩ nõŋɛ bõnɔ, bɩɩ
dɛna nayigba, bɩɩ bag-kãabrɩba n ka dolɩ Nawẽnnɛ na
yelle. Ya sãn yetɩ ya welge ya mẽŋa la bãma, dẽnɩ tɩ ya
yese dũnia wã pʋam. 11 Mam daan gʋlsɛ bɔ ya yetɩ, ya
da dɔla la nẽr-sɛka n yetɩ a mẽŋa tɩ ẽŋa dolɩ la Nawẽn-
nɛ dee ɩta yalsɩ, bɩɩ nõŋɛ bõnɔ, bɩɩ kãabra baga, bɩɩ
tʋʋra nẽrba, bɩɩ yũura dãam bugra, bɩɩ zũura. Da põn
lagɩm-ya la nẽr-ẽŋa dãana di.
12-13 La dagɩ mam n wʋn di sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ
na sarɩya, Nawẽnnɛ n wʋn di ba sarɩya. La de la yãma
sɛba n boe la taaba la n wʋn di taaba sarɩya, wʋ lan
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Dige-ya tõon-be'ero
dãana la ya pʋam.»

Sarɩyadia yelle

6 Ya nẽra ayɩla sãn tara yelle la a tadãana, bẽm tɩ a
tarɩ ẽ wɛ'ɛsa sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ zẽ'am tɩ ba
ka mãalɛ yelle la, dee ka tarɩ ẽ wɛ'ɛsa Nawẽnnɛ nẽrba
zẽ'am? 2 Yãma ka mi tɩ Nawẽnnɛ nẽrba n wʋn wa di
dũnia dõma sarɩya? La yãma sãn wʋn wa di dũnia dõ-
ma sarɩya, ya ka tã wʋn di yel-pɩg-bãna wã sarɩya?
3 Yãma ka mi tɩ tõma n wʋn wa di malɛkadõma sarɩya?
Lan de bɛla la, bẽm tɩ yãma ka tãna wʋn di dũnia wã
yɛla sarɩya? 4 La yãma sãn tara yel-bãna buuri la taaba,
yãma tarɩ sẽnna la sɛba n ka mi Nawẽnnɛ sore yɛla la
zẽ'am. 5 Mam yetɩ ya tɩ la de la yãnnɛ bɔ ya. Bɛla, nẽra
baa ayɩla ka boe yãma pʋam n tarɩ yɛm, wʋn tã'agɛ
mãalɛ yel-sɛba tɩ yãma tarɩ la taaba la? 6 La ka masɛ tɩ
yãma n de sɔbiisi sãn tara yelle la taaba, ya tara taaba
sẽnna sarɩyaditba n ka dolɩ Nawẽnnɛ zẽ'am.
7 Yãma n tarɩ taaba sẽnna sarɩyadia zẽ'am na, la põn
pa'alɛ tɩ ya tuuge mɛ zozo'e. Nẽra sãn ẽŋɛ ya be'em,
bɩɩ zũ ya, bẽm tɩ yãma ka ɩta sugri, dee tara taaba sẽn-
na sarɩyadia zẽ'am? 8 Yãma malɩn ɩta taaba la be'em,
zũura taaba, yãma n de sɔbiisi Nawẽnnɛ doosgo pʋam
na.
9 Yãma ka mi tɩ tõon-be'ero dõma kãn yẽ zẽ'a Nawẽn-
nɛ so'olʋm pʋam? Da pã'asɛ ya mẽŋa. Nẽr-sɛba n ɩtɩ
yalsɩ, bɩɩ sɛba n kãabrɩ baga, bɩɩ sɛba n gã la taaba
pɔgba la taaba sɩrba, bɩɩ bʋra-sɛba n gã la taaba, 10 bɩɩ
nayigba, bɩɩ sɛba n nõŋɛ bõnɔ, bɩɩ sɛba n yũuri dãam
bugra, bɩɩ sɛba n tʋʋrɩ nẽrba, bɩɩ fãarba, bãma kãn kẽ
Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam. 11 Yãma nẽrba basɛba daan
ãn na bɛla. La Nawẽnnɛ Sɩa peege yãma tõon-be'ero
mɛ botɩ ya lebge Nawẽnnɛ nẽrba, masɛ a zẽ'am Zu-
udãana Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ ĩyã.

Dɩkɛ ya ĩyã nã'asɛ Nawẽnnɛ

12 Yãma nẽrba basɛba yetɩ: «Mam tarɩ sore wʋn ẽŋɛ
sɛla woo mɛ.» La mam yetɩ ya tɩ dagɩ sɛla woo n tarɩ
yõorɔ. Mam mẽ tarɩ sore wʋn ẽŋɛ sɛla woo mɛ. La
mam kãn sakɛ lebge sɛla baa ayɩla yamŋa. 13 Yãma
yetɩ, dia boe la pʋʋrɛ ĩyã, tɩ pʋʋrɛ mẽ bɔna dia ĩyã. La
de la sɩra, la Nawẽnnɛ wʋn sã'am bãma bayi la wuu
mɛ. La nẽrsaala ĩyã ka boe yalsɩ ĩyã, a boe la Zuudãana
ĩyã. Tɩ Zuudãana mẽ sɔna ĩyã la. 14 Nawẽnnɛ n vo'oge tɩ
Zuudãana Azezi la, ẽŋa n wʋn ken vo'oge tõma la a
pãŋa. 15 Yãma ka mi tɩ ya ĩyã la de la Azezi-krisi ĩyã la
zẽ'a ayɩla? Bɛla, la ãn sõŋa tɩ nẽra dɩkɛ Krisi ĩyã zẽ'a
ayɩla la sẽŋɛ ka lagɩm na pɔg-yalsɩ dõma mɛ bɩɩ? Ayɛɩ,
la põn ka masɛ. 16 Ya ka mi tɩ sɛka n lagɩm a mẽŋa la

pɔg-sɛka n ɩtɩ yalsɩ, ẽŋa la pɔka la lebge la ĩyã ayɩla? La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ, bʋraaga la pɔka sãn lagɩm taaba, bãma bayi lebge la ayɩla. 17 La sɛka n lagɩm a mẽŋa la Zuudãana la, Nawẽnnɛ Sɩa botɩ a lebge la ayɩla la Zuudãana. 18 Zoe-ya yalsɩ. Tõon-be'e-sɛba wuu tɩ nẽrsaala ɩtɩ la ka boe a ĩyã pʋam. La tõon-be'e-sɛka n de yalsɩ la boe la nẽrsaala ĩyã pʋam. 19 Ya ka mi tɩ ya ĩyã la de la Nawẽnnɛ Sɩa deego? Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ a bɔ ya la boe ya pʋam mɛ, ya ka soe ya mẽŋa. 20 Nawẽnnɛ da ya la da'aga n de toogo, bɛla, dɩkɛ-ya ya ĩyã, nã'asra Nawẽnnɛ.

Pɔgdire yelle

7 Mam yetɩ m lerge la yãma n daan gʋlsɛ soke mam se'em na: «La ãn sõŋa tɩ bʋraaga da di pɔga.» 2 La, lan wʋn ẽŋɛ se'em tɩ ya da ẽŋɛ yalsɩ, bʋraaga woo di a pɔga, tɩ pɔka woo mẽ ele a sɩra. 3 La bʋraaga bɔ a pɔga lan masɛ tɩ a bɔ ẽ sɛla la, tɩ pɔka mẽ bɔ a sɩra lan masɛ tɩ a bɔ ẽ sɛla la. 4 Se'ere n soe la, pɔka ka soe a mẽŋa ĩyã. La de la a sɩra n soe ẽ. La bʋraaga mẽ ka soe a mẽŋa ĩyã. La de la a pɔga n soe ẽ. 5 Pɔka la a sɩra da zagsɛ tɩ bãma kãn gã la taaba, sãn dagna tɩ ya ẽŋɛ la nõorɛ ayɩla looge wakatɛ fẽe tɩ ya pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, bɛla poorʋm ya le lagɩm na taaba tɩ Asũtãana da botɩ ya ẽŋɛ be'em, ya sãn ka tã'agɛ yõkɛ ya mẽŋa. 6 Mam n yele ya se'em wã, la dagɩ pẽrgrɛ, la de la sore tɩ mam pa'alɛ ya. 7 La sãn dɛna mam tẽ'esgɔ, nẽra woo sãn dɛna dakõorɛ wʋ mam n ãn se'em wã, la ãn sõŋa. La nẽrsaala woo tarɩ la a bɔ'a tɩ Nawẽnnɛ bɔ ẽ. Ayɩla tarɩ la bɔ'a ayẽma, tɩ ayẽma mẽ tara bɔ'a ayẽma.

8 Mam yetɩ sɛba n ka tara pɔgba bɩɩ n ka tara sɩrba, la pɔkõpa yetɩ, ba sãn ken bɔna bãma bayɩla mã'a wʋ mam n ãn se'em na, la ãn sõŋa. 9 La ba sãn ka tãna wʋn yõkɛ ba mẽŋa, ba di pɔgba, bɩɩ ba ele sɩrba. La ãn sõŋa tɩ ya di pɔgba, bɩɩ ya ele sɩrba, sõna yãma n zĩ tɩ a yɛmleego tara ya nãmsra. 10 La sãn dɛna sɛba n tarɩ pɔgba bɩɩ n tarɩ sɩrba la, mam yetɩ ya la wãna: La, la dagɩ mam mẽŋa nõorɛ, la de la Zuudãana Azezi nõorɛ: Pɔka da basɛ a sɩra. 11 La a sãn basɛ a sɩra, a zẽa, a da le bɔta bʋraasɩ, bɩɩ ẽŋa la a sɩra la mãalɛ ba yelle la le naagɛ taaba. Bʋraaga mẽ da lebse a pɔga.

12 La sãn dɛna nẽrba basɛba la, mam yetɩ la wãna: La de la mam mẽŋa n yele, la dagɩ Zuudãana nõorɛ: Bʋraaga n dolɩ Azezi sore sãn tara pɔga n ka dolɩ Azezi sore, dee sakɛ tɩ a bɔna la ẽ, a da lebse ẽ. 13 La pɔka n dolɩ Azezi sore sãn tara sɩra n ka dolɩ Azezi sore, dee sakɛ tɩ a bɔna la ẽ, a da basɛ ẽ. 14 Sɩra n ka dolɩ Azezi sore ãn sõŋa mɛ, a pɔga n de Nawẽnnɛ nẽra la ĩyã. La pɔka n ka dolɩ Azezi sore ãn sõŋa mɛ, a sɩra n de Nawẽnnɛ nẽra la ĩyã. Bɛla ba kɔma wʋn ãna sõŋa mɛ, sãn dagna bɛla, ba kɔma wʋn ãna wʋ nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ kɔma. 15 La sɛka n ka dolɩ Azezi sore la, sãn bɔɔra tɩ a basɛ sɛka n dolɩ Azezi sore la, a basɛ ẽ tɩ a fõrgɛ. La sãn dɛna bɛla, la ka de pẽrgrɛ tɩ pɔka bɩɩ bʋraaga n dolɩ Azezi sore bɔna la sɛka n ka dolɩ Azezi sore. Nawẽnnɛ wi to tɩ tɩ vɔa la sũ-mã'asʋm la taaba. 16 Pɔka, fõn ẽŋɛ la wãne bãŋɛ fõn sãn wʋn tã'agɛ botɩ fʋ sɩra la yẽ fãarɛ? Bɩɩ bʋraaga, fõn ẽŋɛ la wãne bãŋɛ fõn sãn wʋn tã'agɛ botɩ fʋ pɔga la yẽ fãarɛ?

Sɛla n tarɩ yõorɔ de la Nawẽnnɛ sakrɛ

17 Sɛla n ãn sõŋa de la nẽra woo vɔa wʋ ẽn daan ãn se'em tɩ Nawẽnnɛ wi ẽ na, wʋ Zuudãana n bɔ ẽ tɩ a vɔa se'em na. La de la bɛla tɩ mam pa'alɩ Nawẽnnɛ nẽrba n boe zẽ'esɩ wuu tɩ ba ɩta. 18 Nẽr-sɛka sãn wã, dee tɩ Nawẽnnɛ wi ẽ, a da ɛɛra tɩ a sʋgɛ wãaga la. Nẽr-sɛka n mẽ ka wã, dee tɩ Nawẽnnɛ wi ẽ, a da wã. 19 Sɛka n wã, bɩɩ sɛka n ka wã, ba wuu ka tarɩ yõorɔ. Sɛla n tarɩ yõorɔ de la Nawẽnnɛ nõorɛ sakrɛ. 20 Nẽra woo ken ãna wʋ ẽn daan ãn se'em tɩ Nawẽnnɛ wi ẽ na. 21 Fʋ daan sãn dɛna la yamŋa tɩ Nawẽnnɛ wi fo, da basɛ tɩ fʋ yɛm yɔɔra. La sore sãn wa bɔna tɩ fʋ wʋn to'oge fʋ mẽŋa, fʋ doose bilam to'oge fʋ mẽŋa. 22 La nẽr-sɛka n de yamŋa tɩ Zuudãana la wi ẽ, a de la nẽra tɩ Zuudãana botɩ a to'oge a mẽŋa. Bɛla mẽ, nẽr-sɛka n dagɩ yamŋa tɩ Zuudãana Krisi wi ẽ, a de la Krisi yamŋa. 23 Nawẽnnɛ da ya la toogo, bɛla da lebge-ya nẽrba yamsɩ. 24 Bɛla ĩyã, m sɔbiisi, nẽra woo vɔa Nawẽnnɛ nẽŋam wʋ ẽn daan ãn se'em tɩ Nawẽnnɛ wi ẽ na.

Apolɩ le tɔgɛ pɔgdire yelle

25 Mam yetɩ m tɔgɛ la sɛba n ka tarɩ sɩrba bɩɩ pɔgba la yelle, mam ka to'oge nõorɛ Zuudãana Azezi zẽ'am. La de la mam mẽŋa pʋtẽ'erɛ, la ya wʋn bɔ mam sɩra Zuudãana la n zoe mam ninbãalga la ĩyã. 26 Yel-sɛba n boe lɛɛlɛ wã ĩyã, mam tẽ'esɛ tɩ la ãn sõŋa tɩ nẽra woo ken ãna wʋ ẽn ãn se'em na. 27 Fʋ sãn tara pɔga, da ɛɛra tɩ fʋ lebse ẽ. La fʋ sãn ka tara pɔga, da ɛɛra tɩ fʋ di pɔga. 28 La fʋ sãn di pɔga, la dagɩ be'em. La pug-sɛka n mẽ ele sɩra, la dagɩ be'em. Nẽr-sɛba n tarɩ pɔgba, bɩɩ sɩrba la wʋn yẽ la sũ-sã'aŋɔ dũnia wã pʋam, bɛla tɩ mam ka bɔɔra tɩ yel-bãma paagɛ ya.

29 M sɔbiisi, mam n yetɩ ya se'em n wãna: Wakat-sɛka tɩ Nawẽnnɛ bɔ tɔ la ka le zo'oge. Lan pɔsɛ lɛɛlɛ wã, la ãn sõŋa tɩ sɛba n tarɩ pɔgba la, ãna wʋ ba ka tarɩ pɔgba, 30 tɩ sɛba n kellɩ, ãna wʋ ba ka kellɩ, tɩ sɛba n ɩtɩ sũ-yẽlga, ãna wʋ ba ka ɩtɩ sũ-yẽlga, tɩ sɛba n da'arɩ, ãna wʋ ba ka tarɩ sɛla tɩ ba da'arɩ la. 31 Tɩ sɛba n yẽtɩ dũnia bõntarsõm, ãna wʋ ba ka yẽtɩ bõntarsõm. Se'ere n soe la, dũnia wã n ãn se'em wã tollɩ mɛ.

32 Mam ka boorɩ tɩ ya yɛm yɔɔra la sɛla sɛla. Sɛka n ka tarɩ pɔga dɩkrɩ a pʋtẽ'erɛ wuu tõnna la Zuudãana la tõoma, a eerɩ la ẽŋa n wʋn ẽŋɛ se'em tɩ la ãna Zuudãana la sũure yẽlʋm. 33 La sɛka n di pɔga, dũnia yɛla n pakɛ ẽ, a eerɩ la ẽŋa n wʋn ẽŋɛ se'em tɩ la ãna a pɔga sũure yẽlʋm. 34 Bɛla, a pʋtẽ'erɛ n boorɩ se'em na pʋɩ

mɛ. La pɔka bɩɩ pugla n mẽ ka tarɩ sɩra dɩkrɩ a pʊtẽ'erɛ
wuu tõnna la Zuudãana la tõoma, a eerɩ la ẽŋa n wʊn
ẽŋɛ se'em, tɩ a ĩyã, la a sɩa wʊn wa dɛna Nawẽnnɛ
bõnɔ. La sɛka n tarɩ sɩra, dũnia yɛla n pakɛ ẽ, a eerɩ la
ẽŋa n wʊn ẽŋɛ se'em, tɩ la ãna a sɩra sũure yẽlʊm. 35 La
de la yãma sõŋrɛ ĩyã tɩ mam yele bɛla. Mam ka boorɩ tɩ
m mõrgɛ ya dɩkɛ yelle dɔglɛ ya zuto. Mam boorɩ tɩ ya
tõm na sɛla n ãn sõŋa, la ya dɩkɛ ya mẽŋa wuu bɔ Zu-
udãana la, tõnna a tõoma.
36 La sãn dɛna sɛba n lɛgrɩ pugunto tɩ ba di la, sɛka
sãn tẽ'esɛ tɩ ẽŋa sãn basɛ a zɛba la ka di ẽ, ẽŋa ẽŋɛ ẽ
na be'em, dee tɩ a yɛmleego tara ẽ, a di ẽ wʊ ẽn tẽ'esɛ
se'em na, tɩ la dagɩ be'em. 37 La nẽr-sɛka sãn tẽ'esɛ a
pʊtẽ'erʊm sõŋa sõŋa tɩ ẽŋa kãn di ẽ, tɩ pẽrgrɛ ka bɔna
mĩ, a sãn wʊn tã'agɛ yõkɛ a mẽŋa, a ẽŋɛ wʊ ẽn tẽ'esɛ
se'em na, tɩ la ãn sõŋa. 38 Bɛla, nẽr-sɛka n di pɔga, a
ẽŋɛ sõŋa. La nẽr-sɛka n mẽ ka di pɔga, a ẽŋɛ sõŋa gãn-
na.
39 Pɔg-sɛka n ele, dẽnɩ tɩ a bɔna la a sɩra lɛ, ẽn ken
vɔa wakatɛ la. La a sɩra la sãn ki, sore boe mɛ tɩ a le ele
nẽr-sɛka tɩ a boorɩ, la dẽnɩ tɩ a dɛna nẽra n dolɩ Zu-
udãana Azezi sore. 40 La mam tẽ'esɛ tɩ a sãn ka le ele
sɩra, a sũure wʊn ãna yẽlʊm gãnna ẽn ele. Mam tẽ'esɛ
tɩ mam tarɩ la Nawẽnnɛ Sɩa pa'ala ya.

Baga nẽnnɔ yelle

8 La sãn dɛna bõn-sɛba tɩ ba dɩkɛ kãabɛ bɔ baga la
nẽnnɔ yelle, tɩ mi tɩ tɩ wuu tarɩ bãŋrɛ mɛ, wʊ yã-
ma n yele se'em na. La bãŋrɛ botɩ nẽra zẽkra la a
mẽŋa. La nõŋlʊm sõŋrɩ nẽrba mɛ. 2 Nẽr-sɛka sãn tẽ'esɛ
tɩ ẽŋa mi sɛla, a ken ka mina wʊ lan masɛ tɩ a mina
se'em. 3 La nẽra sãn nõŋɛ Nawẽnnɛ, Nawẽnnɛ mi ẽ mɛ.
4 Bɛla, la sãn dɛna baga nẽnnɔ na yelle, tɩ mi tɩ baga
de la sɛla n de zãŋa dũnia wã zuo, dee ken mina tɩ
Nawẽnnɛ ayɩla mã'a n boe. 5 Bõndõma n boe saazuum
bɩɩ tẽŋa zuo, tɩ nẽrsaalba wi'iri tɩ wẽna. Asɩra, bõndõ-
ma zozo'e n boe tɩ nẽrsaalba wi'iri tɩ wẽna, bɩɩ zu-
udãandõma. 6 La tõma mi tɩ Nawẽnnɛ ayɩla n boe dɛna
tɩ Sɔ n nãam sɛla woo, la ẽŋa ĩyã tɩ tɩ vɔa. La tõma ken
mina tɩ Zuudãana ayɩla mã'a n boe, a de la Azezi-krisi,
la doose la ẽŋa tɩ sɛla woo bɔna, la ken doose la ẽŋa tɩ
tɩ tara vɔm.
7 La, la dagɩ nẽra woo n mi wãna. Nẽrba basɛba
malʊm baga mɛ, tɩ halɩ la zĩna ba sãn obe baga nẽnnɔ,
ba ken tẽ'esra a yelle mɛ tɩ la sɩrɩ de la baga dia. La
ban ka mi Nawẽnnɛ sore yɛla sõŋa la, ba tẽ'esrɩ ba
sũure pʊam tɩ ba ẽŋɛ la be'em. 8 La dagɩ dia n wʊn
botɩ tɩ lɛm Nawẽnnɛ. Tɩ sãn ka di, sɛla ka pɔ'ɔrɩ tɔ, la tɩ
sãn di, a ka pa'asrɩ tɩ sɛla.
9 La guuse ya mẽŋa, tɩ yan tarɩ nõorɛ dita sɛla woo
la, da basɛ tɩ nẽr-sɛba n ka tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ sore
doosgo pʊam na tõm tõon-be'ero. 10 Nẽr-sɛka n ka mi
Nawẽnnɛ sore yɛla sõŋa la, sãn yẽ fõn tarɩ bãŋrɛ la n zĩ
baga kãabgɔ zẽ'am ɔbra nẽnnɔ, la wʊn pã'asɛ ẽ tɩ a mẽ
obe la baga nẽnnɔ. 11 Bɛla, fõn bãŋrɛ la wʊn basɛ tɩ
nẽr-ẽŋa n ka tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ sore doosgo pʊam na
sã'am mɛ, a de la fʊ sɔbia tɩ Krisi ki a ĩyã. 12 Fʊ sãn tõm
tõon-be'e-ẽna sã'am fʊ sɔbia n ka mi Nawẽnnɛ sore
yɛla sõŋa pʊtẽ'erɛ, fʊ ẽŋɛ la Krisi be'em. 13 Bɛla, la sãn
dɛna dia n wʊn basɛ tɩ mam sɔbia tõm tõon-be'ero,
mam kãn le malɩn di ẽ, tɩ m da basɛ tɩ m sɔbia tõm
tõon-be'ero.

Apolɩ basɛ ẽn tarɩ sore wʊn ẽŋɛ sɛla

9 Mam ka soe m mẽŋa tãna wʊn ẽŋɛ mam n boorɩ
se'em mɛ bɩɩ? Mam dagɩ la Krisi Tõntõnna bɩɩ?
Mam daan ka yẽ tɩ Zuudãana Azezi mɛ bɩɩ? La dagɩ
tõon-sɛba tɩ mam tõnnɩ bɔ'ɔra Zuudãana la n basɛ tɩ
yãma bɔ ẽ sɩra? 2 Baa nẽrba basɛba sãn ka sakɛ tɩ
mam de Krisi Tõntõnna, yãma masɛ mɛ tɩ ya sakɛ. Yã-
ma n dolɩ Krisi sore la, n de sɛla n pa'alɛ tɩ mam de
Krisi Tõntõnna. 3 Sɛba n zɛrgrɩ mam na, mam tɔgrɩ la
wãna lɛrgra ba. 4 Tõma ka tarɩ sore tɩ ba bɔ tɩ dia la
ko'om tɩ tõoma la ĩyã? 5 Tõma ka tarɩ sore wʊn di pɔg-
ba n dolɩ Nawẽnnɛ sore tɩ ba dɔla tɩ ɛɛra wʊ tɩ Tõntõn-
taaba, la Zuudãana yɩbsɩ, la Apɩyɛɛrɩ n ɩtɩ se'em na bɩɩ?
6 Yãma tẽ'esɛ tɩ mam na Abarnabasɩ mã'a n de tɩ tõnna
tɩ mẽŋa dita bɩɩ? 7 Ãne n de sʊdaaga dee bɩsra a mẽŋa
dia yelle? Ãne n sele tɩɩsɩ dee ka dita ba biɛ? La ãne n
gu'uri dũnsi dee ka dita ba ɩɩlʊm?
8 Mam ka yele bɛla la nẽrsaala pʊtẽ'erɛ mã'a. Nawẽn-
nɛ lɔɔ la mẽ yele la bɛla. 9 La gʊlsɛ lɔɔ tɩ Nawẽnnɛ yʊʊn
bɔ Amoyisi gõnnɔ la pʊam yetɩ: «Da ẽŋɛ-ya naafɔ n
kɔɔrɩ nõorɛ yʊka.» La de la niigi yelle mã'a tɩ Nawẽnnɛ
yʊʊn tɔgɛ bɩɩ? 10 Ayɛɩ, la de la tõma yelle tɩ la gʊlsɛ
bɛla. Bɛla nẽr-sɛka n kɔɔrɩ tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ a wʊn yẽ mɛ,
tɩ sɛka n wẽ'erɩ bõnkɔɔla mẽ tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ a wʊn yẽ,
dẽnɩ tɩ ba wuu yẽ ba pʊrɛ. 11 Tõma n mõolɛ Nawẽnnɛ
yetɔga la bɔ ya la, la ãn wʊ bõnbuuri tɩ tõma bʊrɛ.
Bɛla, la masɛ mɛ tɩ ya looge ya bõntarsõm na sõŋɛ tõ-
ma wʊ bõnkɔɔla pʊrɛ tɩ ya bɔ tõma. 12 Nẽrba basɛba
sãn tara nõorɛ tɩ ba to'oge yãma bõntarsõm, tõma n
tarɩ nõorɛ tɩ tɩ to'oge yãma bõntarsõm gãnna. La tõma
ka to'oge ya sɛla wʊ tõma n tarɩ nõorɛ se'em na, tõma
sakɛ nãmsgɔ mɛ sɛla woo pʊam, tõma ka boorɩ tɩ tɩ gu
Krisi kõ-yẽlga la mõolgɔ.
13 Yãma ka mi tɩ sɛba n tõnnɩ Wẽnde-kãtɛ la pʊam,
diti la bilam? La tɩ sɛba n kãabrɩ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ na,
to'orɩ ba pʊrɛ la kãabgɔ zẽ'a na? 14 Bɛla, Zuudãana la
bɔ nõorɛ mɛ tɩ sɛba n mõolɩ kõ-yẽlga la, mẽ tɔ'ɔra ba
dia bilam.
15 La mam ka to'oge ya sɛla baa ayɩla wʊ mam n tarɩ
nõorɛ se'em na. La mam ka gʊlsɛ bɛla mẽ yetɩ ya bɔ
mam sɛla. Baa mam sãn wʊn ki sõɩ, tɩ nẽra da wa basɛ
tɩ mam ka tara yẽsõm. 16 Mam n mõolɩ Nawẽnnɛ kõ-
yẽlga la, mam ka tã wʊn wẽ m yõ'ogɔ a ĩyã. La de la

pẽrgrɛ tɩ mam mõolɛ. Mam sãn ka mõolɛ kõ-yẽlga la,
mam wʋn yẽ la toogo. 17 La sãn de nɩ la mam mẽŋa n
looge yɛm mõola kõ-yẽlga la, mam wʋn to'oge nɩ la
yɔɔrɔ. La, lan de pẽrgrɛ tɩ mam mõolɛ la, la de la tõonɛ
tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ dɔglɛ mam zuo. 18 Bɛla, bẽm n de
mam yɔɔrɔ? La de la mam n mõolɩ kõ-yẽlga la bɔ'ɔra
nẽrba zãŋa, dee ka tɔ'ɔra ba sɛla wʋ mam tarɩ nõorɛ
se'em na.
19 Mam soe m mẽŋa mɛ, mam dagɩ nẽra yamŋa. La
baa bɛla, mam dɩkɛ m mẽŋa lebge la nẽrba wuu
yamŋa, tɩ m tã'agɛ botɩ ba nẽrba zozo'e dɔla Krisi.
20 Mam sãn bɔna Zifdõma zẽ'am, mam vɔa wʋ Zifdõma
la, tɩ m tã'agɛ botɩ ba doose Azezi. Amoyisi lɔɔ la ka le
tara nõorɛ la mam, la mam sãn bɔna la nẽr-bãma n
dolɩ lɔɔ la, mam sakrɩ lɔɔ wʋ bãma la, tɩ m botɩ sɛba n
dolɩ lɔɔ la doose Azezi. 21 La mam sãn bɔna nẽr-sɛba n
ka dolɩ lɔɔ la zẽ'am, mam vɔa wʋ nẽr-sɛba n ka dolɩ lɔɔ
la, tɩ m botɩ ba doose Azezi. La bɛla ka pa'alɛ tɩ mam
ka dolɩ Nawẽnnɛ lɔɔ la. Mam dolɩ la Krisi lɔɔ. 22 Mam
sãn bɔna la nẽr-sɛba n ka tarɩ pãŋa Nawẽnnɛ sore
doosgo pʋam, mam vɔa wʋ bãma, tɩ m sõŋɛ ba tɩ ba
da basɛ Nawẽnnɛ sore. Mam ɩtɩ sɛla woo la bɛla bɔ'ɔra
nẽrba buuri wuu, ɩta mam wʋn ẽŋɛ se'em tɩ m tã'agɛ
fãagɛ ba nẽrba basɛba. 23 Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la ĩyã tɩ
mam ɩta bɛla wuu tɩ m wa po to'oge a pʋrɛ.
24 Yãma mi tɩ zʋa pʋam, zɔtba la wuu lagɩm zɔta mɛ,
la ba nẽra ayɩla mã'a n wʋn zoe yãŋɛ to'oge bɔ'a. Bɛla,
mõrgɛ-ya wʋ zɔtba n zotɩ se'em na, tɩ ya yãŋɛ to'oge
bɔ'a Nawẽnnɛ zẽ'am. 25 Zɔtba wuu yõkrɩ ba mẽŋa mɛ
sɛla woo pʋam tɩ ba to'oge bɔ'a n kãn yuuge dee
sã'am. La tõma yõkrɩ tɩ mẽŋa tɩ tɩ wa to'oge la bɔ'a n
kãn malɩn sã'am. 26 Bɛla n soe tɩ mam ka zɔta yoo yoo,
la mam ka zɛbrɩ yoo yoo wʋ nẽra n wẽ'erɩ kʋsebgo.
27 Mam mõrgrɩ m ĩyã mɛ tara m mẽŋa sõŋa sõŋa.
Se'ere n soe la, mam ka boorɩ tɩ mam n mõolɩ kõ-yẽlga
la bɔ'ɔra nẽrba la, mam mẽŋa wa koŋe yɔɔrɔ Nawẽnnɛ
zẽ'am.

Ɩsrayɛlɩ dõma mãmsgɔ

10 M sɔbiisi, mam boorɩ tɩ ya tẽ'esɛ la tɩ yaabdõma
n yʋʋn dolɩ Amoyisi la yelle. Ba wuu yʋʋn boe la
sawatɛ la tẽŋa, la ba wuu yʋʋn doose la ko-kãtɛ la
pʋam tole. 2 La ãn wʋ Nawẽnnɛ yʋʋn mise ba mɛ
sawatɛ la pʋam, la ko-kãtɛ la pʋam tɩ ba dɛna ayɩla la
Amoyisi. 3 Ba wuu yʋʋn di la dia ayɩla, dee yũ ko'om
ayɩla n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am. 4 Ba yʋʋn yũ la ko'om n
yesrɩ tãmpĩa tɩ Nawẽnnɛ bɔ ba pʋam. Tãmpĩ-ẽŋa yʋʋn
de la Krisi n dolɩ ba. 5 La baa bɛla, ba nẽrba zozo'e
yʋʋn ka ɩtɩ sɛla n masɛ Nawẽnnɛ yɛm, tɩ a basɛ tɩ ba ki
weego la pʋam. 6 Bõn-bãna wuu ẽŋɛ tɩ la pa'alɛ la tõ-
ma, tɩ tɩ da bɔɔra tɩ ẽŋɛ be'em wʋ bãma la. 7 Da dɔla-ya
baga wʋ bãma basɛba n yʋʋn ẽŋɛ se'em na. La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Nẽrba la zĩ'ire mɛ di dee
yũ, dee isge dɛ'ɛna.» 8 Tɩ da ɩta yalsɩ wʋ bãma basɛba
n yʋʋn ẽŋɛ se'em, tɩ ba nẽrba tʋspisyi la atã ki daarɛ
ayɩla la. 9 Tɩ da makɛ-ya tɩ Zuudãana la bɩsɛ wʋ bãma
basɛba n yʋʋn ẽŋɛ se'em, tɩ bõnsɛ'ɛdõma kʋ ba la.
10 Tɩ da yõnna-ya la Nawẽnnɛ wʋ bãma basɛba n yʋʋn
yõm se'em, tɩ kũm malɛka kʋ ba la.
11 Bõn-bãma wuu yʋʋn ẽŋɛ tɩ yaabdõma tɩ la dɛna la
mãmsgɔ bɔ nẽrba basɛba. La ba gʋlsɛ bɛla, tɩ la dɛna
la zãsŋɔ bɔ tõma sɛba n boe wakat-ẽna tɩ dũnia lɛm
ba'asgɔ wã. 12 Bɛla, nẽr-sɛka n tẽ'esɛ tɩ ẽŋa ɩtɩ sõŋa dee
zɛ sõŋa, a guuse da lui. 13 Yel-sɛba n paarɩ ya la, la de
la yel-bãma n mẽ paarɩ nẽrba basɛba. La Nawẽnnɛ de
la sɩra dãana, a kãn basɛ tɩ yel-sɛka n gãnnɩ ya pãŋa
paagɛ ya. La yelle pʋam, a wʋn bɔ ya pãŋa tɩ ya wĩbe,
dee ẽŋɛ sore tɩ ya yese.

Baga dia, la Zuudãana kũm tẽerɛ dia yelle

14 Bɛla m sɔbiisi, yese-ya ya mẽŋa baga kãabgɔ
pʋam. 15 Mam tɔgrɩ bɔ'ɔra ya wʋ ya de la nẽr-sɛba n
tarɩ yɛm. Ya mẽŋa tẽ'esɛ mam n yetɩ ya sɛla la võorɛ.
16 Bõn-yũula la tɩ tõma ẽn dɩkɛ pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ dee yũ
la, pa'alɛ tɩ tõma lagɩm na Krisi dɛna ayɩla, a zɩɩm n
yese bɔ tõma la ĩyã. La borborɩ la tɩ tõma ẽn fiise pʋɩ
taaba obe la, pa'alɛ tɩ tõma lagɩm na Krisi dɛna ĩyã
ayɩla. 17 Borborɩ la n de ayɩla la, tõma mẽ de la ĩyã
ayɩla, baa tõma n zo'oge la. Se'ere n soe la, tɩ wuu
lagɩm ɔbra la borbor-ẽŋa ayɩla.
18 Tẽ'esɛ-ya Ɩsrayɛlɩ dõma yelle. Sɛba n diti di-sɛba tɩ
ba dɩkɛ kãabɛ Nawẽnnɛ kãabgɔ bĩmbĩnne zuo la, ba
lagɩm na Nawẽnnɛ. 19 Bẽm tɩ mam yɛta wãna? Yãma
tẽ'esɛ tɩ mam yetɩ bagrɛ, bɩɩ di-sɛba tɩ ba kãabɛ bɔ
bagrɛ la, de la sɛla bɩɩ? Ayɛɩ. 20 Mam yetɩ ya mɛ tɩ ya
bãŋɛ tɩ sɛla tɩ bag-kãabrɩba kãabrɩ la, ba kãabrɩ bɔ'ɔra
la kʋlkã'arsɩ, dagɩ Nawẽnnɛ. Mam ka boorɩ tɩ ya lagɩm
na kʋlkã'arsɩ. 21 Ya ka tã wʋn yũ Zuudãana Azezi bõn-
yũula, dee le yũ kʋlkã'arsɩ bõn-yũula, ya ken ka tãna
wʋn di Zuudãana kũm tẽerɛ dia, dee le di kʋlkã'arsɩ
dia. 22 Tɩ sãn ɩta bɛla, tɩ wʋn botɩ Zuudãana sũure n is-
ge. Yãma tẽ'esɛ tɩ tõma tarɩ pãŋa gãnna ẽ mɛ bɩɩ?

Nã'asra-ya Nawẽnnɛ sɛla woo pʋam

23 Yãma nẽrba basɛba yetɩ: «Sore boe mɛ tɩ tɩ ẽŋɛ
sɛla woo.» Asɩra, la, la dagɩ sɛla woo n tarɩ yõorɔ. Ba
yetɩ: «Sore boe mɛ tɩ tɩ ẽŋɛ sɛla woo.» La, la dagɩ sɛla
woo n sõŋrɩ. 24 Nẽra nẽra da ɛɛra a mẽŋa sõŋrɛ mã'a,
ɛɛra-ya taaba sõŋrɛ.
25 Ya tarɩ sore tɩ ya da nẽn-sɛba wuu tɩ ba koosrɩ
da'asɩ pʋam obe mɛ. Da basɛ-ya tɩ la nãmsra ya
pʋtẽ'era tɩ ya soke nẽnnɔ na n ze'ele zẽ'a. 26 La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Dũnia, la bõn-sɛba wuu n
boe a pʋam de la Zuudãana Nawẽnnɛ bõnɔ.»
27 Nẽra n ka bɔ Azezi sɩra sãn wi ya tɩ ya wa'am a yire
wa di, tɩ ya sakɛ sẽŋɛ, di-ya di-sɛba wuu tɩ a tarɩ wa bɔ

ya la, da basɛ-ya tɩ la nãmsra ya pʋtẽ'era, tɩ ya soke
nẽnnɔ na n ze'ele zẽ'a. 28 La nẽra sãn yele ya yetɩ: «Di-
bãna wã de la bagrɛ dia», da di-ya, sɛka n yele ya bɛla
la ĩyã, tɩ la da nãmsɛ a pʋtẽ'erɛ. 29 La dagɩ yãma mẽŋa
pʋtẽ'era yelle tɩ mam yele, la de la nẽr-sɛka n yele ya la
pʋtẽ'erɛ.
La yãma mẽ tã soke mam yetɩ: «Bẽm soe tɩ nẽra ayẽ-
ma pʋtẽ'erɛ wʋn gu mam, tɩ mam kãn di sɛla tɩ mam
tarɩ nõorɛ tɩ m di? 30 Mam sãn pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ dia ĩyã
dee di, bẽm tɩ nẽra wʋn zɛrgɛ mam la bõn-sɛka tɩ
mam pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a ĩyã?»
31 Lan de se'em na, ya sãn dita mɛ, bɩɩ ya yũuri mɛ,
bɩɩ sɛla woo tɩ ya ɩtɩ, ɩta-ya ba wuu nã'asra Nawẽnnɛ.
32 Da ẽŋɛ-ya sɛla Zifdõma, bɩɩ sɛba n dagɩ Zifdõma, bɩɩ
Nawẽnnɛ nẽrba zẽ'am tɩ la gu ba Nawẽnnɛ sore doos-
go. 33 Ɩta-ya wʋ mam n ɩtɩ se'em na. Mam mõrgrɩ mɛ tɩ
m ẽŋɛ sɛla n ãn nẽra woo sũure yẽlʋm sɛla woo pʋam,
mam ka eerɩ m mẽŋa sõŋrɛ, mam eerɩ la nẽrba zozo'e
sõŋrɛ, tɩ ba tã'agɛ yẽ fãarɛ.

11 Ɩta-ya mam n ɩtɩ se'em na, wʋ mam mẽ n ɩtɩ wʋ
Krisi n ɩtɩ se'em na.

Bʋraaga la pɔka n wʋn ãna se'em Wẽndeto pʋam

2 Mam pẽgrɩ ya, yãma n tẽrɩ mam yelle sɛla woo
pʋam, dee dɔla bõn-sɛba wuu tɩ mam pa'alɛ ya la. 3 La
mam boorɩ tɩ ya bãŋɛ tɩ Krisi de la nẽra woo zuudãana,
tɩ sɩra mẽ dɛna a pɔga zuudãana, tɩ Nawẽnnɛ dɛna
Krisi zuudãana. 4 Bɛla, bʋra-sɛka n pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ,
bɩɩ n to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, dee
vuge a zuugo, a pɔ'ɔrɩ la a zuudãana. 5 La pɔg-sɛka n
pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ, bɩɩ n to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra
bɔ'ɔra nẽrba, dee ka vuge a zuugo, a pɔ'ɔrɩ la a zu-
udãana. La ãn wʋ ẽn põn a zuugo la. 6 Pɔka sãn ka
bɔɔra tɩ a vuge a zuugo, a yi sɛ a zomto. La tɩ mi tɩ la
de la yãnnɛ bɔ pɔka tɩ a põn a zuugo, bɩɩ a sɛ a zomto.
Bɛla, dẽnɩ tɩ a vuge a zuugo. 7 Bʋraaga ka de a vuge a
zuugo, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ nãam ẽ tɩ a wõna la a
mẽŋa, dɛna nã'asgɔ bɔ ẽ. La pɔka de la nã'asgɔ bɔ
bʋraaga. 8 Nawẽnnɛ ka dɩkɛ pɔka kõbrɛ nãam bʋraa-
ga, a daan dɩkɛ la bʋraaga kõbrɛ nãam pɔka. 9 La
Nawẽnnɛ ka nãam bʋraaga pɔka ĩyã, la a nãam pɔka la
bʋraaga ĩyã. 10 Bɛla ĩyã, la malɛkadõma ĩyã, la masɛ tɩ
pɔka vugra a zuugo tɩ la pa'alɛ tɩ a tarɩ nõorɛ. 11 La Zu-
udãana doosgo la pʋam, pɔka boe la bʋraaga
nu'usum, tɩ bʋraaga mẽ bɔna pɔka nu'usum. 12 Nawẽn-
nɛ daan dɩkɛ la bʋraaga nãam pɔka. Tɩ pɔgsɩ mẽ dɔgra
bʋraasɩ. Bɛla wuu ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am.
13 Tẽ'esɛ-ya ya mẽŋa bɩsɛ. La masɛ tɩ pɔka pʋ'ʋsra
Nawẽnnɛ nẽr-kʋʋŋɔ pʋam dee ka vuge a zuugo?
14 Nẽrba wuu mi mɛ tɩ bʋraaga sãn basɛ a zomto tɩ ba
wɔgɛ, la de la yãnnɛ. 15 La pɔka sãn basɛ a zomto tɩ ba
wɔgɛ, la de la pẽka bɔ ẽ. A zomto la n wɔgɛ la, de la
sɛla bɔ ẽ tɩ a dɩkɛ vuge a zuugo. 16 La nẽr-sɛka sãn
bɔɔra tɩ a wẽ nõke'ene bõn-ẽna wã yelle, dẽnɩ tɩ a bãŋɛ
tɩ tõma, la Nawẽnnɛ nẽrba n boe zẽ'esɩ wuu la, ka tarɩ
ɩrgɔ ayẽma.

Zuudãana kũm tẽerɛ dia

(Amatie 26:26-29, Amarkɩ 14:22-25, Aluki 22:14-20)

17 Mam n yetɩ m yele ya se'em wã, mam ka yetɩ m
pẽgɛ ya, bẽm ĩyã, ya ẽn lagsɛ taaba la, ya ka ɩtɩ sõŋa,
ya ɩtɩ la be'em. 18 Pɔspɔsɩ, mam wõm tɩ ya sãn ẽn lagsɛ
taaba tɩ ya pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, welgre n boe ya tẽŋasʋka.
La mam sakɛ tɩ yel-sɛba tɩ ba yele la, basɛba de la sɩra.
19 Dẽnɩ tɩ welgre bɔna ya tẽŋasʋka, tɩ ba bãŋɛ sɛba n
sɩrɩ dolɩ Nawẽnnɛ bɔkɛ. 20 Yãma ẽn lagsɛ taaba la, ya
tẽ'esɛ tɩ ya diti la Zuudãana dia, la dagɩ bɛla. 21 Se'ere n
soe la, ya sãn lagsɛ, nẽra woo dẽŋɛ ka dita la a mẽŋa
dia. Tɩ sɛba kɔm dõnna, dee tɩ basɛba yũ buge. 22 La
sãn dɛna bɛla, yãma ka tarɩ yiɛ wʋn di dee yũ bilam?
Bɩɩ yãma ka nannɩ la Nawẽnnɛ nẽrba la, dee ɩta nasdõ-
ma yãnnɛ? Mam wʋn yele ya tɩ bo? M pẽgɛ ya bɛla ĩyã
bɩɩ? Ayɛɩ, mam kãn pẽgɛ ya.
23 Zãsŋɔ sɛka tɩ mam daan zãsʋm ya la, mam to'oge
ẽ na Zuudãana la zẽ'am. La de la wãna: Yʋ'ʋŋ-sɛka tɩ
ba wʋn yõkɛ tɩ Zuudãana Azezi la, a dɩkɛ la borborɩ,
24 pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ dee fiise bɔ ba yetɩ: «Ẽ-
na de la mam ĩyã, tɩ mam bɔ'ɔrɩ ya. Ɩta-ya wãna tẽra
mam yelle.» 25 Ban daan di dia kɩ'ɩlɩm na, a dɩkɛ la bõn-
yũula yetɩ: «Bõn-yũul-bãna pa'alɩ tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe la
nõor-paalga la nẽrsaalba mam zɩɩm n wʋn yese la ĩyã.
Wakat-sɛka tɩ ya ẽn yetɩ ya yũ ba, ɩta-ya wãna tẽra
mam yelle.» 26 Wakat-sɛka woo tɩ ya obrɩ borborɩ wã,
dee yũura bõn-yũula wã, ya pa'alɩ la Zuudãana la kũm
yelle, halɩ tɩ a wʋn wa leme wa'am.
27 Bɛla, nẽr-sɛka woo n obrɩ borborɩ wã, dee yũura
bõn-yũula wã, dee ka masɛ tɩ a obe dee yũ, a tõnnɩ la
tõon-be'ero pɔ'ɔra Zuudãana ĩyã, la a zɩɩm na. 28 Bɛla,
nẽra woo tẽ'esɛ bɩsɛ a sãn masɛ, deege obe borborɩ la,
dee yũ bõn-yũula la. 29 Nẽr-sɛka n ka nannɩ Zuudãana
la ĩyã, dee obe borborɩ la, dee yũ bõn-yũula la, a eerɩ
la sɩbgrɛ bɔ'ɔra a mẽŋa. 30 Bɛla n soe tɩ ya pʋam, nẽrba
zozo'e dɛna bã'adõma, tɩ sɛba ka tara pãŋa, tɩ basɛba
ki. 31 Tɩ sãn tẽ'esɛ tɩ mẽŋa bɩsɛ tɩ sãn masɛ, Nawẽnnɛ
kãn sɩbgɛ tɔ. 32 La Zuudãana la sãn sɩbgra tɔ, a pa'alɩ tɩ
mɛ tɩ tɩ ɩta sõŋa, tɩ a da wa lagɩm tɩ la dũnia nẽrba di tɩ
sarɩya sɩbgɛ tɔ.
33 Bɛla, m sɔbiisi, ya sãn lagsɛ taaba tɩ ya di Zu-
udãana kũm tẽerɛ dia la, ya gu'ura taaba. 34 Nẽra kɔm
sãn dõnna, a di a yire dee wa'am, tɩ ya da kãn lagsɛ
taaba ɛ sɩbgrɛ bɔ ya mẽŋa. La yel-sɛba n weege la,
mam sãn wa wa'am, mam wʋn mãalɛ.

Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a yelle

12 Lɛɛlɛ wã, mam yetɩ m tɔgɛ ya la Nawẽnnɛ Sɩa
bɔ'a yelle. M sɔbiisi, mam boorɩ tɩ ya bãŋɛ la

bõn-ẽŋa yelle sõŋa. 2 Ya mi tɩ yan daan nãn ka bɔ Azezi
sɩra la, ya daan taagɛ la baga n de mugro la poore
dɔla, ka tãna wʊn basɛ. 3 Bɛla tɩ mam bɔɔra tɩ ya bãŋɛ
tɩ Nawẽnnɛ Sɩa la sãn bɔna la nẽra, a ka tã wʊn tɔgɛ
Azezi yelle be'em. La nẽra mẽ ka tã wʊn yetɩ, Azezi de
la Zuudãana, tɩ la sãn dagna Nawẽnnɛ Sɩa n botɩ a
yele.
4 Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a la de la to'oto'ore, la, la de la Sɩa
ayɩla mẽŋa n bɔ'ɔrɩ. 5 Tõoma la de la to'oto'ore, la, la de
la Zuudãana ayɩla tɩ tɩ tõnnɩ bɔ'ɔra. 6 Tõoma la n tõnnɩ
se'em na de la to'oto'ore, la, la de la Nawẽnnɛ ayɩla n
tõnnɩ ba wuu nẽrba wuu pʊam. 7 Nawẽnnɛ Sɩa la
bɔ'ɔrɩ nẽra woo la bɔ'a nẽrba la wuu sõŋrɛ ĩyã. 8 Sɩa la
bɔ'ɔrɩ nẽra ayɩla la bɔ'a tɩ a tɔgra yɛm yetɔga, la Sɩa
ẽŋa ayɩla n bɔ'ɔrɩ nẽra ayẽma bɔ'a tɩ a tɔgra bãŋrɛ
yetɔga. 9 La Sɩa ẽŋa mẽŋa n bɔ'ɔrɩ nẽra ayɩla bɔ'a tɩ a
bɔ'ɔra Nawẽnnɛ sɩra zozo'e, dee bɔ'ɔra ayẽma pãŋa tɩ a
botɩ bã'adõma yẽta ĩmã'asʊm. 10 Sɩa la n bɔ'ɔrɩ nẽra
ayɩla pãŋa tɩ a tãna tõnna tõon-yãlma, dee bɔ'ɔra ayẽ-
ma bɔ'a tɩ a tɔ'ɔsra Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba,
ẽŋa n bɔ'ɔrɩ nẽra ayɩla yɛm tɩ a tãna wʊn bãŋɛ sɛla n
ze'ele Nawẽnnɛ Sɩa zẽ'a, la sɛla n ka ze'ele Nawẽnnɛ
Sɩa zẽ'a bɔkɛ. Sɩa ẽŋa n bɔ'ɔrɩ nẽra ayɩla bɔ'a tɩ a tãna
tɔgra yetɔg-zãŋsɩ, dee bɔ'ɔra ayẽma bɔ'a tɩ a tãna
pa'ala yetɔg-zãŋsɩ la võorɛ. 11 La de la Sɩa ẽŋa ayɩla n
ɩtɩ bɛla wuu. Sɩa la bɔ'ɔrɩ nẽra woo la bɔ'a to'oto'ore wʊ
ẽŋa n boorɩ se'em.

Azezi-krisi nẽrba ãn wʊ nẽra ayɩla ĩyã la

12 Azezi-krisi nẽrba ãn wʊ ĩyã ayɩla n tarɩ zẽ'esɩ
to'oto'ore. La baa la zẽ'esɩ la n de to'oto'ore la, ba wuu
de la ĩyã ayɩla. 13 Tõma Zifdõma, la sɛba n dagɩ Zifdõ-
ma, la sɛba n de yamsɩ, la sɛba n dagɩ yamsɩ, tõma
wuu n daan mise ko'om pʊam na, Nawẽnnɛ Sɩa botɩ tɩ
lebge la ĩyã ayɩla. Nawẽnnɛ tõm na Sɩa ayɩla bɔ tɩ wuu.
14 Nẽra ĩyã ka tarɩ zẽ'a ayɩla mã'a. A tarɩ la zẽ'esɩ
to'oto'ore. 15 Nã'arɛ sãn yetɩ, ẽŋa n dagɩ nu'ugo la, ẽŋa
ka po dɛna ĩyã la zẽ'a ayɩla, bɛla kãn tã'agɛ basɛ tɩ a
kãn dɛna ĩyã la zẽ'a ayɩla. 16 La tʊbrɛ mẽ sãn yetɩ, ẽŋa n
ka de nifo la, ẽŋa ka po dɛna ĩyã la zẽ'a ayɩla, bɛla kãn
tã'agɛ basɛ tɩ a kãn dɛna ĩyã la zẽ'a ayɩla. 17 Tɩ ĩyã la
wuu sãn de nɩ nifo, a yetɩ a ẽŋɛ la wãne wõm yetɔga?
La a wuu sãn de nɩ tʊbrɛ, a yetɩ a ẽŋɛ la wãne wõm
yũuŋo? 18 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ ĩyã zẽ'a woo wʊ ẽn
boorɩ se'em, lagɩm ba taaba. 19 Ba wuu sãn de nɩ la
zẽ'a ayɩla mã'a, ĩyã kãn boe nɩ. 20 Bɛla tɩ zẽ'esɩ
to'oto'ore bɔna, la ba de la ĩyã ayɩla.
21 Bɛla nifo ka tã wʊn yele nu'ugo yetɩ, ẽŋa ka boorɩ a
sõŋrɛ. La zuugo mẽ ka tã wʊn yele nãma yetɩ, ẽŋa ka
boorɩ ba sõŋrɛ. 22 Lan pa'asɛ, ĩyã la zẽ'e-sɛba n ãn wʊ
ba ka tarɩ pãŋa la, tarɩ yõorɔ mɛ. 23 Zẽ'e-sɛba tɩ tõma
bɩsɛ tɩ ba ka tarɩ yõorɔ zo'oge la, tɩ bɩsrɩ la bãma yelle
sõŋa sõŋa. La zẽ'e-sɛba tɩ tɩ tẽ'esɛ tɩ ba ka masɛ tɩ nẽr-
ba yẽ ba la, bãma tɩ tɩ malgrɩ sõŋa gãnna. 24 La ka de tɩ
dɩkɛ sɛla pĩ zẽ'e-sõma la. Nawẽnnɛ mẽŋa n ẽŋɛ tɩ ĩyã
la, basɛ tɩ tɩ bɩsra zẽ'e-sɛba tɩ tɩ tẽ'esɛ tɩ ba ka tarɩ
yõorɔ zo'oge la yelle sõŋa sõŋa, 25 tɩ welgre da bɔna ĩyã
la pʊam. La tɩ ĩyã la zẽ'esɩ to'oto'ore la wʊn sõŋra taa-
ba. 26 Bɛla, zẽ'a ayɩla sãn nãmsra, zẽ'esɩ la wuu mẽ
nãmsrɩ mɛ. Zẽ'a ayɩla sãn yẽ nã'asgɔ, zẽ'esɩ la wuu tarɩ
la sũ-yẽlga.
27 Ya wuu de la Krisi ĩyã la. La nẽra woo de la ĩyã la
zẽ'a ayɩla. 28 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ nẽra woo a zẽ'am a
nẽr-kʊʊŋɔ la pʊam. Pɔspɔsɩ de la sɛba tɩ Azezi mẽŋa
daan looge tõm ba la. Bʊyi dãana de la Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba. Bʊtã de la karẽnsãandõma, la sɛba n tõn-
nɩ tõon-yãlma, la sɛba tɩ a bɔ ba pãŋa tɩ ba botɩ
bã'adõma yẽta ĩmã'asʊm, la sɛba tɩ a looge tɩ ba sõŋra
nẽrba, la sɛba n wʊn bɔna nẽrba nẽŋa, la sɛba n tɔgrɩ
yetɔg-zãŋsɩ. 29 La dagɩ tɩ wuu n de sɛba tɩ Azezi mẽŋa
daan looge tõm na, dagɩ tɩ wuu n de nõtɔ'ɔsrɩba, dagɩ
tɩ wuu n de karẽnsãandõma. La dagɩ tɩ wuu n tarɩ
pãŋa tõnna tõon-yãlma, 30 la dagɩ tɩ wuu n botɩ bã'adõ-
ma yẽta ĩmã'asʊm, dagɩ tɩ wuu n tɔgrɩ yetɔg-zãŋsɩ,
dagɩ tɩ wuu n tã wʊn pa'alɛ yetɔg-zãŋsɩ la võorɛ.
31 Ɛɛra-ya bɔ'a sɛba n gãnnɩ wuu.
La mam wʊn pa'alɛ ya so-sɛka n gãnnɩ ba wuu.

Nõŋlʊm yelle

13 Mam sãn tɔgra nẽrsaalba buuri wuu yetɔga, la
malɛkadõma yetɔga, dee ka tara nõŋlʊm, mam
ãn wʊ dẽnlɔŋɔ bɩɩ pɩrga n wẽ'erɩ zãŋa. 2 La mam sãn
tara bɔ'a tɔ'ɔsra Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba,
dee tãna wʊn bãŋɛ yɛla n sʊgɛ wuu võorɛ, dee tara
mi'ilum wuu, la mam sãn bɔ Nawẽnnɛ sɩra tãna wʊn
botɩ tãŋa vurge, dee ka tara nõŋlʊm, mam de la zãŋa.
3 La mam sãn dɩkɛ mam n tarɩ sɛla wuu pʊɩ nasdõma,
la baa mam sãn sakɛ tɩ ba yõ mam ĩyã bugum, dee ka
tara nõŋlʊm, bɛla ka tarɩ yõorɔ bɔ mam.
4 Nẽr-sɛka n tarɩ nõŋlʊm mã'arɩ la a mẽŋa, dee sõŋra
nẽrba, a ka ɩtɩ sũure, a ka wẽ'erɩ yõ'ogɔ, la a ka zẽkrɩ a
mẽŋa. 5 Sɛka n tarɩ nõŋlʊm ka ɩtɩ sɛla n ka masɛ, a ka
eerɩ a mẽŋa sõŋrɛ mã'a, a sũure ka isgri, nẽra sãn ẽŋɛ
ẽ be'em, a ka tẽrɩ ẽ a sũure pʊam. 6 Sɛka n tarɩ nõŋlʊm
ka ɩtɩ sũ-yẽlga la tõon-be'ero, a ɩtɩ sũ-yẽlga la sɩra. 7 Sɛ-
ka n tarɩ nõŋlʊm ɩtɩ sugri mɛ sɛla woo pʊam. A bɔ sɩra
mɛ sɛla woo pʊam, a tarɩ pʊtẽ'erɛ mɛ gu'ura sɛla woo
tɩ a bɔ sɩra la, a tã wĩbra mɛ sɛla woo pʊam.
8 Nõŋlʊm ka malɩn ba'asra. Nawẽnnɛ yetɔga tɩ tɩ
to'osrɩ tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, la yetɔg-zãŋsɩ, la mi'ilum
wʊn tole. 9 Tõma n mi se'em, la tõma n to'osrɩ Nawẽn-
nɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba la, de la fẽe. 10 La wakatɛ
sãn wa paagɛ tɩ Nawẽnnɛ malgɛ sɛla woo tɩ la masɛ
sõŋa sõŋa, sɛla fẽe tɩ tõma mi la wʊn tole.
11 Mam n daan de bia la, mam daan tɔgrɩ wʊ bia la,
mam daan tẽ'esra wʊ bia la, la mam daan wõnnɩ yɛla

võorɛ wʋ bia la. La mam yãŋa n bɩ la, mam basɛ biyã'atɛ mɛ. 12 Tõma n mi sɛla lɛɛlɛ wã, ãn wʋ tõma bɩsrɩ la bɩsga n ka yẽtɩ sõŋa pʋam. La wakat-ẽŋa tɩ wʋn yẽ sɛla woo sõŋa. Mam n mi sɛla la, nãn de la fẽe. La mam wʋn wa bãŋɛ ẽ sõŋa sõŋa wʋ Nawẽnnɛ n mi mam sõŋa se'em na. 13 Bɛla, bõn-bãna batã n boe wakatɛ wuu: La de la bɔ sɩra, la tɩ tara pʋtẽ'ɛrɛ gu'ura sɛla tɩ tɩ bɔ sɩra la, la nõŋlʋm. La bõn-bãna batã pʋam, nõŋlʋm n gãnnɩ ba wuu.

Tɩ wʋn ẽŋɛ se'em tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a la sõŋɛ nẽrba

14 Ɛ-ya nõŋlʋm, la ya ken ɛɛra Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a la, lan gãnnɩ, bɔ'a sɛka tɩ ya wʋn to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba. 2 Sɛka n tɔgrɩ yetɔg-zãŋsɩ ka tɔgrɩ bɔ'ɔra nẽrba, a tɔgrɩ bɔ'ɔra la Nawẽnnɛ. Se'ere n soe la, nẽra ka wõnnɩ a yetɔga la võorɛ, Nawẽnnɛ Sɩa botɩ a tɔgra la yɛla n sʋgɛ. 3 La sɛka n to'osrɩ Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, ẽŋa tɔgrɩ sõŋra la nẽrba, botɩ ba sẽnna nẽŋa Nawẽnnɛ sore doosgo la pʋam, dee kã'ana ba, bɔ'ɔra ba bʋraanɛ. 4 Sɛka n tɔgrɩ yetɔg-zãŋsɩ sõŋrɩ la a mẽŋa. La sɛka n to'osrɩ Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba sõŋrɩ la Nawẽnnɛ nẽrba. 5 Mam boorɩ nɩ tɩ ya wuu tɔgra la yetɔg-zãŋsɩ, la mam boorɩ tɩ ya tɔ'ɔsra la Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba gãnna. Nẽra sãn tɔgɛ yetɔg-zãŋsɩ tɩ nẽra ka bɔna wʋn to'oge yetɔga la tɔgɛ a võorɛ pa'alɛ nẽrba la tɩ la sõŋɛ ba, sɛka n to'osrɩ Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba la n gãnnɩ.

6 M sɔbiisi, mam sãn wa'am ya zẽ'am wa tɔgra yetɔg-zãŋsɩ, mam wʋn ẽŋɛ la wãne sõŋɛ ya? A ka tarɩ võorɛ bɔ ya. Sɛla n wʋn sõŋɛ ya, de la mam sãn pa'alɛ ya sɛla tɩ Nawẽnnɛ Sɩa puke pa'alɛ mam, bɩɩ m botɩ ya bãŋɛ sɛla, bɩɩ m to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ ya, bɩɩ m zãsʋm ya. 7 La ãn wʋ de'eŋo lɔgrɔ la: Wɩa sãn pɛɛbra bʋra bʋra, bɩɩ kõlŋɔ sãn wẽ'era bʋra bʋra, fʋ wʋn ẽŋɛ la wãne bãŋɛ wɩa la peebgo võorɛ, bɩɩ kõlŋɔ la wẽ'a võorɛ? 8 Benkonne sãn peebe bʋra bʋra, ka peebe zɛbrɛ peebgo, ãne n wʋn mãasʋm yese zɛbrɛ? 9 Bɛla mẽ, ya sãn tɔgra yetɔg-zãŋka tɩ nẽra ka wõnnɩ a võorɛ, nẽra wʋn ẽŋɛ la wãne bãŋɛ yãma n boorɩ tɩ ya yele se'em? Ya yetɔga la de la zãŋa. 10 Yetɔga buuri zozo'e n boe dũnia zuo, la ayɩla ka boe ka tara võorɛ. 11 La mam sãn ka wõnna yetɔga, mam na sɛka n tɔgrɩ la de la sãama la taaba. 12 Bɛla, yãma n mõrgɛ ɛɛra Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'a la, ɛɛra-ya bɔ'a sɛba n wʋn sõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba tɩ ba sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo pʋam.

13 Bɛla ĩyã, sɛka n tɔgrɩ yetɔg-zãŋka, a sose Nawẽnnɛ tɩ a botɩ a yãŋɛ tɔgɛ a võorɛ. 14 Mam sãn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ la yetɔg-zãŋka, mam sɩa n pʋ'ʋsrɩ, la mam ka wõnnɩ a võorɛ la m mẽŋa yɛm. 15 Bɛla, mam wʋn ẽŋɛ la wãne? Mam wʋn pʋ'ʋsra la m sɩa, dee ken pʋ'ʋsra la m yɛm, la m yõona la m sɩa, dee ken yõona la m yɛm. 16 Fʋ sãn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ la yetɔg-zãŋka, nẽra wʋn ẽŋɛ la wãne ze'ele nẽrba la n lagsɛ la pʋam yetɩ: «Amina», dee ka wõm fõn yele se'em na võorɛ? 17 Baa fõn pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ se'em na sãn ãna sõŋa, la ka tarɩ sõŋrɛ bɔ nẽr-ẽŋa. 18 Mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, mam n tɔgrɩ yetɔg-zãŋsɩ gãnna yãma wuu la. 19 La Nawẽnnɛ nẽrba lagsgɔ zẽ'am, mam boorɩ tɩ m tɔgɛ la yetɔga banuu la m yɛm tɩ nẽrba wõm ba võorɛ tɩ la zãsʋm ba, sõna mam wʋn tɔgɛ yetɔg-zãŋsɩ tʋspia.

20 M sɔbiisi, da ãna-ya wʋ kɔma n tẽ'esrɩ se'em na. La, la sãn dɛna be'em ɩrgɔ yelle, ãna-ya wʋ kɔm-pɩgsɩ n ka ɩtɩ be'em na. La ya tẽ'esgɔ pʋam, ãna-ya wʋ bõnkɛgsɩ la. 21 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ yetɩ: «Mam wʋn basɛ tɩ sãama n tɔgrɩ yetɔg-zãŋsɩ mõolɛ m kõ-yẽlga bɔ m nẽrba. Baa la wãna wuu, ba kãn selse mam.» 22 Bɛla ĩyã, yetɔg-zãŋsɩ de la sɛla n pa'alɩ sɛba n ka bɔ sɩra Nawẽnnɛ pãŋa, la dagɩ sɛba n bɔ sɩra la ĩyã. La nẽra n to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba la, n de sɛla n pa'alɩ sɛba n bɔ sɩra Nawẽnnɛ pãŋa, la dagɩ sɛba n ka bɔ sɩra la ĩyã.

23 Sɛba n bɔ sɩra la sãn lagsɛ taaba zẽ'a ayɩla, tɩ nẽra woo tɔgra la yetɔg-zãŋsɩ, tɩ sɛba n ka mi, dee ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra kẽ, ba kãn yetɩ ya zallɩ mɛ? 24 La sɛba n bɔ sɩra la sãn lagsɛ taaba, tɩ nẽra woo tɔ'ɔsra Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, tɩ nẽra n ka mi, dee ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra kẽ, ẽn wõm sɛla woo la, wʋn basɛ tɩ a bãŋɛ a tõon-be'ero, dee pa'alɛ ẽ a tuure. 25 Yel-sɛba n sʋgɛ a sũure pʋam wʋn puke mɛ peelem pʋam, tɩ a wʋn ka dũma dɩkɛ a nẽŋa võglɛ tẽŋa nã'asɛ Nawẽnnɛ, dee yetɩ: «Nawẽnnɛ sɩrɩ boe la ya lɛ.»

Ɩta-ya sɛla woo tɩ ba dɔla sore

26 Bɛla, m sɔbiisi, tɩ wʋn ẽŋɛ la wãne? Ya sãn lagsɛ taaba tɩ ya pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ, ya nẽra ayɩla tã wʋn pʋrɛ yõonɛ, tɩ ayẽma zãsʋm, tɩ ayẽma pa'alɛ bõn-sɛka tɩ Nawẽnnɛ puke pa'alɛ ẽ, tɩ ayẽma tɔgɛ yetɔg-zãŋka, tɩ ayẽma tɔgɛ yetɔg-zãŋka la võorɛ pa'alɛ nẽrba. Ɩta-ya bɛla wuu tɩ la sõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba tɩ ba sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo pʋam. 27 La sãn dɛna yetɔg-zãŋsɩ tɩ ya yetɩ ya tɔgɛ, nẽrba bayi bɩɩ nẽrba batã mã'a tɔgɛ ayɩla ayɩla, tɩ nẽra ayɩla tɔgɛ ba võorɛ pa'alɛ. 28 La nẽra sãn ka bɔna wʋn tã'agɛ tɔgɛ yetɔg-zãŋsɩ la võorɛ pa'alɛ, sɛba n yetɩ ba tɔgɛ yetɔg-zãŋsɩ la sĩna da tɔgɛ. Ba tɔgɛ ba sũure pʋam bɔ ba mẽŋa, la Nawẽnnɛ. 29 Sɛba n de Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la, bayi bɩɩ batã tɔgɛ. Tɩ sɛba n weege la bɩsɛ ba yetɔga la sãn masɛ bɩɩ ka masɛ. 30 La nẽra ayɩla sãn tɔgra, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa puke sɛla pa'alɛ nẽrba lagsgɔ la zẽ'am, nẽr-sɛka n dẽŋɛ tɔgra la go'oge. 31 Ya wuu tã wʋn to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba mɛ, la ya tɔgra ayɩla ayɩla, tɩ la wʋn zãsʋm nẽrba wuu, dee bɔ ba bʋraanɛ. 32 Nẽr-sɛba n tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa tɔ'ɔsra yetɔga bɔ'ɔra nẽrba la tã wʋn yõkɛ ba mẽŋa mɛ. 33 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ boorɩ tɩ

sɛla woo dɔla la sore la sũ-mã'asʋm, a ka boorɩ tɩ tɩ
tõnna yooro yooro.
34 Pɔgsɩ sĩna Nawẽnnɛ nẽrba lagsgɔ zẽ'am, wʋ ba ɩtɩ
se'em zẽ'esɩ wuu la. Sore ka boe tɩ ba darɛ tɔgra
Nawẽnnɛ nẽrba lagsgɔ zẽ'am. La ba sakra nõorɛ wʋ
Zifdõma lɔɔ n yele se'em na. 35 Sɛla sãn bɔna tɩ ba
bɔɔra tɩ ba bãŋɛ, ba soke ba sɩrba ba yiɛ. La ka narɩ tɩ
pɔgsɩ tɔgra Nawẽnnɛ nẽrba lagsgɔ zẽ'am.
36 Yãma tẽ'esɛ tɩ la de la yãma zẽ'am tɩ Nawẽnnɛ kõ-
yẽlga la pɔsɛ bɩɩ? Bɩɩ yãma mã'a n to'oge yetɔga la?
37 Sɛka n tẽ'esɛ tɩ ẽŋa de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa, bɩɩ ẽŋa
de la sɛka tɩ Nawẽnnɛ Sɩa boe la ẽ lɛ, a sakɛ tɩ sɛla tɩ
mam gʋlsɛ bɔ'ɔra ya wã de la Zuudãana la nõorɛ tɩ a
bɔ. 38 La nẽra sãn ka selse yel-ẽna, yãma mẽ da selse ẽ.
39 Bɛla, m sɔbiisi, mõrgɛ-ya tɔ'ɔsra Nawẽnnɛ yetɔga
tɔgra bɔ'ɔra nẽrba, dee da gu-ya nẽrba tɩ ba da tɔgɛ
yetɔg-zãŋsɩ. 40 La ɩta-ya sɛla woo tɩ la ãna sõŋa, dee
dɔla sore.

Azezi-krisi vo'ore

15 M sɔbiisi, lɛɛlɛ wã mam boorɩ tɩ m tẽegɛ ya la
kõ-yẽlga la tɩ mam daan mõolɛ bɔ ya tɩ ya bɔ
sɩra zɛ kãŋkãŋɛ la yelle. 2 Ya sãn gʋrɛ ẽ kãŋkãŋɛ wʋ
mam n mõolɛ ya se'em na, ya wʋn yẽ fãarɛ. La sãn
dagna bɛla, yan bɔ sɩra la de la zãŋa.
3 Zãsŋɔ sɛka n gãnnɩ tɩ mam daan to'oge n bɛla tɩ
mam dẽŋɛ zãsʋm ya:
Krisi ki la tõma tõon-be'ero ĩyã,
wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam se'em na.
4 Tɩ ba daan laagɛ ẽ,
tɩ Nawẽnnɛ botɩ a vo'oge dabsa atã daarɛ,
wʋ lan gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam se'em na.
5 La a daan dẽŋɛ dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ la Apɩyɛɛrɩ, dee
yãŋa dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ karẽnbiisi pia la ayi la. 6 Bɛla
poorʋm tɩ a dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ a karẽnbiisi n gãnnɩ
kɔbsnuu wakatɛ ayɩla. Ba nẽrba basɛba zozo'e ken vɔa
mɛ, la basɛba ki mɛ. 7 Bɛla poorʋm tɩ a dɩkɛ a mẽŋa
pa'alɛ Azakɩ, dee yãŋa dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ Tõntõnɩba la
wuu.
8 Bɛla wuu poorʋm, a dɩkɛ a mẽŋa pa'alɛ la mam n
ãn wʋ bia tɩ ba dɔgɛ tɩ a wakatɛ ka paagɛ la. 9 Mam de
la pɩka Tõntõnɩba la wuu zẽ'am, dee ka nara tɩ ba
wi'ira mam tɩ Tõntõnna, mam n daan nãmsɛ Nawẽnnɛ
nẽrba la ĩyã. 10 La Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ ĩyã tɩ mam dɛna
mam n de se'em lɛɛlɛ wã. Yel-sõnnɛ na tɩ Nawẽnnɛ bɔ
mam na dagɩ zãŋa. Mam tõm gãnna Tõntõnɩba basɛ-
ba la wuu mɛ. La, la dagɩ mam mẽŋa n tõnnɩ bɛla,
Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ na ĩyã tɩ mam yãŋɛ tõnna bɛla.
11 Bɛla, la sãn dɛna la mam n mõolɛ kõ-yẽlga la, bɩɩ bã-
ma, tɩ wuu mõolɛ la kõ-yẽlga sɛka tɩ mam tẽegɛ ya a
yelle la, sɛka tɩ ya daan sakɛ la.

Kũm vo'ore

12 Tõma n mõolɩ tɩ Krisi ki mɛ dee vo'oge la, wãne tɩ
ya nẽrba basɛba yetɩ, sɛba n ki la kãn vo'oge? 13 La sãn
dɛna sɩra tɩ nẽr-sɛba n ki la kãn vo'oge, bɛla Krisi yi ka
vo'oge. 14 La Krisi sãn ka vo'oge, kõ-yẽlga la tɩ tõma
mõolɩ la de la zãŋa, tɩ yãma bɔ sɩra la mẽ dɛna zãŋa.
15 La sãn dɛna bɛla, tõma yi parnɩ mɛ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ,
tõma n yetɩ, Nawẽnnɛ botɩ Krisi vo'oge mɛ, dee tɩ kũm
kãn vo'oge la ĩyã. 16 Sɛba n ki la sãn kãn vo'oge, bɛla,
Krisi yi ka vo'oge. 17 La Krisi sãn ka vo'oge, yan bɔ sɩra
la de la zãŋa, la ya tõon-be'ero taalɛ ken bɔna la ya zu-
to. 18 La sɛba n bɔ Krisi sɩra dee ki la mẽ yi bɔɩ mɛ. 19 Tõ-
ma n tarɩ pʋtẽ'erɛ la Krisi la sãn dɛna la tõma n vɔa dũ-
nia wã zuo mã'a ĩyã, tõma n yi de ninbãal-dõma gãnna
nẽrsaalba wuu.
20 La, la dagɩ bɛla, Krisi ki dee vo'oge mɛ, ẽŋa n de
pɔspɔsɩ dãana n vo'oge, pa'alɛ tɩ nẽrba basɛba n ki la
mẽ wʋn vo'oge. 21 La de la nẽra ayɩla ĩyã tɩ nẽrba kiira,
bɛla, la mẽ de la nẽra ayɩla ĩyã tɩ kũm wʋn vo'oge.
22 Nẽrsaalba wuu de la Adam yɩɩsɩ, bɛla tɩ ba kiira. Bɛla
tɩ nẽr-sɛba wuu n mẽ de Krisi nẽrba wʋn vo'oge. 23 La
nẽra woo tarɩ la a wakatɛ, pɔspɔsɩ de la Krisi n vo'oge,
la a lemŋo daarɛ, sɛba n de a nẽrba la wʋn vo'oge mɛ.
24 Bɛla poorʋm, Krisi wʋn sã'am sɛba wuu n soe
ke'eŋo, la na'am, la pãŋa wuu, dee yãŋa dɩkɛ so'olʋm
na lebse bɔ a Sɔ Nawẽnnɛ, dee tɩ sɛla woo ba'asɛ.
25 Bɛla, dẽnɩ tɩ Krisi di na'am halɩ ka paagɛ wakat-sɛka
tɩ Nawẽnnɛ wʋn botɩ a bɛ'ɛba wuu bɔna a nãma tẽŋa.
26 Kũm n de bɛ-sɛka tɩ a wʋn wa sã'am poorʋm. 27 La
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Nawẽnnɛ dɩkɛ sɛla
woo ẽŋɛ la a nãma tẽŋa.» Lan yetɩ Krisi n soe sɛla woo
la, la ka tã tɩ a sɔna Nawẽnnɛ mẽŋa n botɩ a sɔna sɛla
woo la. 28 La Nawẽnnɛ sãn dɩkɛ sɛla woo ẽŋɛ Krisi
nu'usum, ẽŋa n de Nawẽnnɛ Dayʋa la mẽ wʋn dɩkɛ a
mẽŋa ẽŋɛ Nawẽnnɛ nu'usum. Tɩ Nawẽnnɛ dɛna
nẽŋadãana sɔna sɛla woo.
29 Sɛba n ki la sãn kãn malɩn vo'oge, nẽr-sɛba n botɩ
ba misra ba ko'om pʋam sɛba n ki ĩyã la, wʋn ẽŋɛ la
wãne? Kũm sãn kãn malɩn vo'oge, bẽm tɩ ba ɩta bɛla?
30 La bẽm tɩ tõma põsra tɩ yõorɛ wakatɛ wuu? 31 M sɔbi-
isi, mam põsrɩ m yõorɛ mɛ daarɛ woo, mam n yetɩ ya
se'em na de la sɩra. La de la sɩra wʋ mam n ɩtɩ sũ-yẽlga
ya yelle yãma n dolɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã se'em na.
32 La sãn dɛna la dũnia zuo vɔm mã'a ĩyã, mam n daan
yẽ yɛla Efɛɛzɩ tẽŋa wʋ mam zɛbrɩ la we-dũnsi la, a
yõorɔ de la bẽm? La sãn dɛna tɩ kũm kãn vo'oge, tɩ
wʋn yele nɩ wʋ nẽrba basɛba n yetɩ se'em na: «Basɛ-ya
tɩ tɩ dita dee yũura, tɩ beere tɩ wʋn ki mɛ.»
33 Da pã'asɛ-ya ya mẽŋa. Fʋ sãn dɔla nẽr-be'ego, fʋ
wʋn lebge la nẽr-be'ego. 34 Basɛ-ya tẽ'esɛ yooro, dee
da le tõnna tõon-be'ero. Mam yetɩ ya tɩ la de la yãnnɛ
bɔ ya: Ya nẽrba basɛba ka mi Nawẽnnɛ.

Sɛba n wʋn vo'oge la ĩyã n wʋn ãna se'em

[35] La nẽr-sɛka wʋn soke yetɩ: «Sɛba n ki la wʋn vo'oge
la wãne wãne? Ba wʋn wa tara la ĩyã bẽm buuri?»
[36] Sokre ẽna de la gɔɔn-sokre! Fõn ka mi tɩ fʋ sãn bʋrɛ
sɛla biire, a yɛm n wʋn bule yese vɔa, dee tɩ a pɔkɔ
põ'ogɛ? [37] La sãn dɛna la ke-biire bɩɩ sɛla ayẽma biire tɩ
fʋ dɩkɛ bʋrɛ, a de la biire mã'a. La a sãn yese, a ka le
ãna wʋ sɛka tɩ fʋ bʋrɛ la. [38] Nawẽnnɛ botɩ bõnbuuri la
yɛsra ãna wʋ ẽŋa n boorɩ tɩ ba ãna se'em na. Bõnbuuri
woo n yesrɩ ãna se'em de la to'oto'ore.
[39] Bõn-vɔɔsɩ mẽ ka tarɩ ĩyã ayɩla. Nẽrsaalba ĩyã de la
to'ore, dũnsi ĩyã de la to'ore, niinto ĩyã de la to'ore, tɩ
zũma ĩyã mẽ dɛna to'ore. [40] Bõn-sɛba n boe saazuum
tarɩ la ba ĩyã, tɩ sɛba n boe tẽŋa zuo mẽ tara ba ĩyã, la
ba sõŋa dagɩ ayɩla. [41] Wẽntulle peelem boe la a to'ore,
tɩ wõrga peelem bɔna a to'ore, tɩ wõrbiɛ peelem mẽ
bɔna ba to'ore. La wõrbiɛ la peelem mẽ le bɔna la
to'oto'ore.
[42] Kũm vo'ore la mẽ wʋn wa ãna la bɛla. Nẽra sãn ki
tɩ ba laagɛ ẽ, a ĩyã põ'orɩ mɛ. La Nawẽnnɛ sãn wa
vo'oge ẽ, a kãn le põ'ogɛ. [43] Ba sãn laagɛ kũm, a lɔrɛ
mɛ dee dɛna gille. La a sãn vo'oge, a ãn na sõŋa, dee
tara pãŋa. [44] Ban laagɛ ẽ na, a tarɩ la dũnia zuo ĩyã. La
Nawẽnnɛ sãn wa vo'oge ẽ, a tarɩ la ĩyã tɩ Nawẽnnɛ Sɩa
bɔ ẽ. Dũnia zuo ĩyã boe mɛ, la ĩyã tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ
mẽ boe mɛ. [45] La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Adam n de pɔspɔsɩ nẽra la, Nawẽnnɛ n bɔ ẽ vɔm.» La
Krisi tɩ ba wi'iri tɩ poorʋm Adam na, tarɩ la Sɩa n bɔ'ɔrɩ
vɔm. [46] La dagɩ ĩyã tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ la tɩ tɩ to'orɩ
yiɛn. Tɩ to'orɩ la dũnia wã ĩyã yiɛn, dee yãŋa wʋn to'oge
ĩyã tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ. [47] Nawẽnnɛ yʋʋn dɩkɛ la tẽŋa
tẽntõnnɔ nãam pɔspɔsɩ nẽra la. La poorʋm nẽra la
ze'ele la Nawẽnnɛ yire wa'am. [48] Dũnia nẽrba wuu ãn
wʋ nẽr-sɛka tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn dɩkɛ tẽŋa tẽntõnnɔ
nãam na. Tɩ Nawẽnnɛ yire nẽrba mẽ ãna wʋ nẽr-sɛka
n ze'ele Nawẽnnɛ yire wa'am na. [49] Bɛla, tõma n ãn wʋ
nẽr-sɛka tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ tẽntõnnɔ nãam na, tɩ mẽ
wʋn wa ãna wʋ nẽr-sɛka n ze'ele Nawẽnnɛ yire wa'am
na.
[50] M sɔbiisi, bɛla tɩ mam gʋlsɛ yele ya tɩ, nẽrsaala ĩyã
wã kãn tã'agɛ kẽ Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam. Ĩyã wã n
põ'orɩ la kãn tã'agɛ yẽ vɔm n ka ba'asrɩ.
[51] Selse-ya tɩ m yele ya yelle n sʋgɛ. Tõma nẽrsaalba
wuu kãn ki dee tɩ dũnia ba'asɛ, la tɩ wuu ĩisi wʋn teege
mɛ. [52] Dũnia ba'asgɔ daarɛ, benkonne n wʋn peebe, tɩ
tɩ wuu teege tɔtɔ nini kãbsɩgɔ pʋam. Benkonne na sãn
peebe, sɛba n ki la wʋn vo'oge la ĩyã n kãn malɩn ki, la
Nawẽnnɛ wʋn teege tõma ĩyã mɛ. [53] Dẽnɩ tɩ nẽrsaala
ĩyã wã n põ'orɩ la, lebge ĩyã n ka põ'orɩ, tɩ ĩyã n kiiri la,
lebge ĩyã n ka kiiri. [54] La ĩyã n põ'orɩ la sãn lebge ĩyã n
ka põ'orɩ, tɩ ĩyã n kiiri la lebge ĩyã n ka kiiri, wakat-ẽŋa
tɩ Nawẽnnɛ gõŋɔ n gʋlsɛ se'em na wʋn ẽŋɛ. La gʋlsɛ
yetɩ:
«Nawẽnnɛ yãŋɛ kũm,
tɩ kũm ka le bɔna.
[55] Kũm, fʋ pãŋa boe la bɛ?
Fʋ toogo boe la bɛ?»
[56] La de la tõon-be'ero n botɩ kũm tara pãŋa kʋʋra nẽr-
ba. Tɩ lɔɔ botɩ tõon-be'ero yẽta pãŋa. [57] Tɩ pʋ'ʋsɛ
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, ẽŋa n botɩ tõma yãŋɛ tõon-
be'ero, la kũm, Zuudãana Azezi-krisi ĩyã la.
[58] Bɛla, m sɔbi-nõŋrɩsɩ, mõrgɛ-ya ze'ele kãŋkãŋɛ. Tõn-
na-ya Zuudãana tõoma la wakatɛ wuu da basɛ, yãma n
mi tɩ nãmsgɔ sɛka tɩ ya nãmsrɩ Zuudãana la ĩyã dagɩ
zãŋa la.

Ba lagsɛ ligri tɩ ba sõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba n boe Zeriza-lɛm

16 Lɛɛlɛ wã, mam boorɩ tɩ m tɔgɛ la ligri la tɩ ya
lagsrɩ tɩ ya sõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba la yelle. Doose-
ya pa'alg-sɛka tɩ mam pa'alɛ Nawẽnnɛ nẽrba la n boe
Galatɩ so'olʋm na. [2] Lasrɩ daarɛ woo, nẽra woo looge
lig-sɛba tɩ a yetɩ a bɔ la bĩŋe, da zɛ-ya gu'ura tɩ mam
sãn wa paam, tɩ ya yãŋa lagsɛ. [3] Tɩ mam sãn wa paam,
mam wʋn gʋlsɛ la gõŋɔ tõm nẽr-sɛba tɩ ya mẽŋa wʋn
looge la, tɩ ba tarɩ bɔ'a la sẽŋɛ Zerizalɛm. [4] La, la sãn le
nara tɩ mam mẽŋa sẽŋɛ, bãma wʋn doose la mam tɩ tɩ
sẽŋɛ.

Apolɩ tɔgrɩ a sore sẽnnɛ yelle

[5] Mam wʋn wa'am ya zẽ'am, la mam wʋn doose la
Masedʋanɩ so'olʋm wa'am. [6] La mam sãn wa'am, mam
wʋn yuuge ya zẽ'am fẽe, bɩɩ tã tɩ mam wʋn bɔna la ya
tɩ ɔɔrɔ wakatɛ wa tole, tɩ ya sõŋɛ ma tɩ m sẽŋɛ zẽ'e-sɛ-
ka tɩ mam wʋn sẽŋɛ la. [7] Mam ka boorɩ tɩ m wen
doose bɩsɛ ya dee tole, mam tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ mam wʋn
bɔna ya zẽ'am yuuge, Zuudãana la sãn bɔ mam sore.
[8] La mam wʋn weege bɔna la Efɛɛzɩ tẽŋa wã halɩ ka
paagɛ Pãntekɔtɩ kibsa daarɛ. [9] Se'ere n soe la, Nawẽn-
nɛ yo'oge la sore bɔ mam tɩ m tõm a tõoma zozo'e,
baa bɛ'ɛba n zo'oge la.
[10] Atimõtɩ sãn wa'am ya zẽ'am, ya to'oge ẽ sõŋa, dee
ẽŋɛ-ya yan wʋn ẽŋɛ se'em tɩ a bʋraanɛ da bo'oge.
Se'ere n soe la, a tõnnɩ Zuudãana tõoma la wʋ mam n
tõnnɩ se'em na. [11] Nẽra nẽra da pɔ'ɔgɛ ẽ, sõŋɛ-ya ẽ tɩ a
leme wa'am mam zẽ'am la sũ-mã'asʋm. Mam, la sɔbiisi
la gu'uri ẽ mɛ.
[12] La sãn dɛna tɩ sɔbia Apolɔsɩ, mam yele ẽ mɛ nõorɛ
faa tɩ a doose la sɔbiisi basɛba la wa'am wa bɩsɛ ya. La
a ka boorɩ tɩ a wa'am lɛɛlɛ wã. A sãn wa yẽ nẽŋa, a wʋn
wa'am.

Ba'asgɔ yetɔga, la pʋ'ʋsgɔ

[13] Guuse-ya ya mẽŋa zɛ kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore doos-
go la pʋam. Keŋe ya mẽŋa, tara-ya bʋraanɛ. [14] Ɩta-ya
sɛla woo la nõŋlʋm.
[15] M sɔbiisi, ya mi Astefanasɩ la a yir-dõma yelle, bã-
ma n dẽŋɛ bɔ Nawẽnnɛ sɩra Akayi so'olʋm pʋam. Ba
tõm mɛ bɔ Nawẽnnɛ nẽrba. Mam belnɩ ya mɛ [16] tɩ ya
nanna nẽr-bãma, la nẽr-sɛba wuu n tõnnɩ Nawẽnnɛ
tõoma wʋ bãma la.
[17] Mam tarɩ sũ-yẽlga mɛ Astefanasɩ la Afɔrtunatusi la
Akayikusi n wa'am na. Se'ere n soe la, ba sõŋɛ mam wʋ
yãma boe nɩ la mam zẽ'am na. [18] Ba keŋe mam, la yã-
ma sũure mɛ. Pẽgra-ya nẽr-bãma buuri.
[19] Nawẽnnɛ nẽrba n boe Azi so'olʋm pʋ'ʋsrɩ ya. Akila,
la Aprisili, la Nawẽnnɛ nẽr-sɛba n lagsrɩ ba yire la
pʋ'ʋsrɩ ya sõŋa Zuudãana Azezi doosgo pʋam. [20] Sɔbi-
isi la wuu pʋ'ʋsrɩ ya. Pʋ'ʋsɛ-ya taaba la nõŋlʋm.
[21] Mam Apolɩ n gʋlsɛ pʋ'ʋsgɔ wã la m mẽŋa nu'ugo,
mam pʋ'ʋsrɩ ya.
[22] Nẽr-sɛka n ka nõŋɛ Zuudãana la, kã'a-be'ego wʋn
bɔna a dãana zuo. Maranata.
[23] Tɩ Zuudãana Azezi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya.
[24] Mam nõŋɛ ya wuu mɛ Azezi-krisi doosgo pʋam.

2 Korẽntɩ

Bilgre

Korẽntɩ nẽrba basɛba n yʋʋn sã'am Apolɩ sũure, tɩ basɛba yetɩ a dagɩ Azezi-krisi Tõntõnna sɩra sɩra.
Bɛla tɩ Apolɩ gʋlsɛ gõŋɔ wã yele ba tɩ ba ka tarɩ bʋʋrɔ, dee pa'alɛ ba tɩ ba bãŋɛ tɩ ẽŋa nõŋɛ ba mɛ, la ẽŋa boorɩ mɛ tɩ ba naagɛ taaba.
Pɔspɔsɩ, a pa'alɛ tɩ ẽŋa nãmsɛ mɛ, la Nawẽnnɛ sõŋɛ ẽŋa mɛ, bɛla tɩ ẽŋa tãna bɛlsra nẽrba basɛba (1:1-11).
A tẽegɛ ba la sũ-sã'aŋɔ sɛka n boe ẽŋa la bãma tẽŋasʋka, dee pa'alɛ ba tɩ Azezi n bɔ ẽŋa nõorɛ tɩ a dɛna Tõntõnna. Bɛla n soe tɩ ẽŋa daan zɛbɛ ba gõŋɔ ayẽma pʋam yetɩ ba ka ẽŋɛ sõŋa. La ban teege yɛm basɛ tõon-be'ero la, ẽŋa sũure n ãn yẽlʋm se'em (1:12—7:16).
La Apolɩ tɔgɛ la ligri tɩ ba lagsɛ tɩ ba sõŋɛ Azezi nẽrba n boe Zude yelle, a sose ba tɩ ba bɔ la yɛmleego (sapɩtrɩ 8-9).
Ba'asgɔ, Apolɩ zɛbɛ nẽr-sɛba n ka sakɛ tɩ ẽŋa de la Azezi-krisi Tõntõnna la mɛ, dee pa'alɛ ba yetɩ nẽr-bãma de la põmpɔrndõma (sapɩtrɩ 10-13).

1 Mam Apolɩ n de Azezi-krisi Tõntõnna wʋ Nawẽn-
nɛ n boorɩ se'em, la tɩ sɔbia Atimõtɩ n gʋlsɛ gõŋɔ
wã bɔ'ɔra yãma Nawẽnnɛ nẽrba wuu n boe Korẽntɩ, la
Akayi so'olʋm wuu pʋam na. 2 Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la tɩ Zu-
udãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm.

Apolɩ pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ

3 Tɩ pẽgɛ-ya Nawẽnnɛ n de tɩ Zuudãana Azezi-krisi Sɔ
la. Ẽŋa n de Sɔ n zotɩ ninbãalga, la ẽŋa n de Nawẽnnɛ
n sõŋrɩ nẽrba bɔ'ɔra ba bʋraanɛ sɛla woo pʋam. 4 Ẽŋa
n bɔ'ɔrɩ tõma bʋraanɛ tɩ tooro wuu pʋam, tɩ tõma n
yẽtɩ bʋraanɛ na, tõma mẽ wʋn yãŋɛ sõŋra nẽr-sɛba
wuu n boe tooro buuri wuu pʋam bɔ ba bʋraanɛ. 5 Tõ-
ma n yẽtɩ nãmsgɔ zo'oge wʋ Krisi la, bɛla, tõma mẽ
wʋn yẽ bʋraanɛ zo'oge Krisi ĩyã. 6 Tõma sãn bɔna too-
go pʋam, la de la tɩ yãma wʋn yẽ bʋraanɛ, la fãarɛ. La
tõma sãn yẽta bʋraanɛ, la de la tɩ yãma wʋn yẽ
bʋraanɛ tɩ la sõŋɛ ya tɩ yãma mẽ wʋn yãŋɛ wĩbra
nãmsgɔ pʋam wʋ tõma n mẽ wĩbri nãmsgɔ pʋam na.
7 Tõma tarɩ pʋtẽ'erɛ la yãma mɛ, mina sõŋa sõŋa tɩ yã-
ma n po nãmsra la tõma la, yãma mẽ wʋn po yẽ
bʋraanɛ la tõma.
8 Tɩ sɔbiisi, tõma boorɩ tɩ ya bãŋɛ la tooro sɛba n
paagɛ tõma Azi so'olʋm pʋam na. Tooro la daan nãm-
sɛ tõma mɛ zo'oge gãŋɛ tõma pãŋa, tɩ tõma daan põn
ka le tara pʋtẽ'erɛ tɩ tõma wʋn vɔa. 9 Tõma daan kɔ'ɔgɛ
tɩ pʋtẽ'erɛ yetɩ tõma vɔm tɛka n bɛla. La bɛla paagɛ tõ-
ma tɩ tɩ da te'ege la tɩ mẽŋa, la tɩ te'ege Nawẽnnɛ n
vo'orɩ kũm na. 10 La de la ẽŋa n fãagɛ tõma kũm ẽŋa
pʋam, la a wʋn ken fãagɛ tõma mɛ. Asɩra, tõma tarɩ
pʋtẽ'erɛ la ẽ lɛ mɛ tɩ a wʋn le fãagɛ tõma mɛ. 11 Yãma n
sõŋrɩ tõma pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ bɔ'ɔra tõma la, Nawẽnnɛ
wʋn lerge nẽrba pãɩ pʋ'ʋsgɔ sõŋɛ tõma, tɩ nẽrba zo-
zo'e wʋn pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ tõma ĩyã.

Sɛla n gu Apolɩ tɩ a viige a sore sẽnnɛ

12 Sɛla n bɔ'ɔrɩ tõma sũ-yẽlga de la tõma mi tɩ sũa
pʋam tɩ tõma yel-ɩrɛ n ãn se'em dũnia wã pʋam, la, lan
gãnnɩ wuu yãma zẽ'am, de la pʋpeelem, la sɩra n
ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am. La dagɩ la nẽrsaala yɛm tɩ tõma
ɩtɩ bɛla, la de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ ĩyã. 13 Tõma n gʋl-
srɩ yãma sɛla wã, la dagɩ sɛla ayẽma, la de la yãma n
karẽŋrɩ sɛla wõnna a võorɛ la. La mam tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ
ya wʋn wõm a wuu võorɛ mɛ, 14 wʋ yãma n dẽŋɛ bãŋɛ
a võorɛ fẽe, tɩ Zuudãana lemŋo daarɛ tõma n de yãma
zu-zẽkrɛ, tɩ yãma mẽ dɛna tõma zu-zẽkrɛ la.
15 Mam n tarɩ pʋtẽ'e-ẽŋa la, mam daan boorɩ mɛ tɩ m
dẽŋɛ wa'am yãma zẽ'am, tɩ ya wʋn to'oge yel-sõnnɛ
nõorɛ bʋyi. 16 Mam daan boorɩ la m dẽŋɛ wa'am yãma
zẽ'am, yãŋa ze'ele yãma zẽ'am tole Masedʋanɩ
so'olʋm, le ze'ele bilam leme wa'am yãma zẽ'am, tɩ ya
sõŋɛ mam tɩ m sẽŋɛ Zude so'olʋm. 17 Mam n looge
yɛm tɩ m ẽŋɛ se'em na, yãma tẽ'esɛ tɩ mam de la
nõgõla dãana bɩɩ? Bɩɩ yãma tẽ'esɛ tɩ mam n looge yɛm
se'em na de la nẽrsaala yɛm loore tɩ mam tãna wʋn
yetɩ «ẽe», le yetɩ «ayɛɩ»? 18 Nawẽnnɛ n de mam sɩra
dãana, tɩ mam n tɔgɛ se'em bɔ yãma la dagɩ «ẽe», la
«ayɛɩ». 19 Se'ere n soe la, Azezi-krisi n de Nawẽnnɛ
Dayʋa tɩ mam, la Atimõtɩ, la Asilvẽ daan mõolɛ a kõa
yãma zẽ'am na, dagɩ «ẽe», la «ayɛɩ», ẽŋa zẽ'am la de la
«ẽe» wakatɛ wuu. 20 Nawẽnnɛ n bĩŋɛ nõorɛ tɩ a ẽŋɛ
sɛla wuu la, Azezi-krisi n yetɩ «ẽe», ẽŋa wʋn ẽŋɛ. Bɛla,
la de la Azezi-krisi ĩyã tɩ tõma yɛta tɩ: «Amina!» tɩ la dɛ-

na Nawẽnnɛ nã'asgɔ. 21 La de la Nawẽnnɛ mẽŋa n botɩ
tõma la yãma lagɩm zɛ kãŋkãŋɛ Krisi doosgo pʋam, la
ẽŋa n looge to, welge tɩ to'ore. 22 Ẽŋa n dãalɛ tõma
pa'alɩ tɩ ẽŋa n soe to, bɔ tõma a Sɩa n de sɛla n pa'alɩ tɩ
tɩ wʋn yẽ sɛla wuu tɩ a bĩŋe tɩ a bɔ tɩ la.
23 Nawẽnnɛ n de mam kaset-dãana, mam sãn parna,
a botɩ m ki. La de la, la wʋn sõŋɛ ya tɩ ya sũure da
sã'am ĩyã n basɛ tɩ mam ka le wa'am Korẽntɩ. 24 La dagɩ
tɩ tõma boorɩ tɩ mõrgɛ ya mɛ ya bɔ sɩra la pʋam. Tõma
boorɩ tɩ tɩ lagɩm na ya lɛ mɛ tõm tɩ ya yẽ sũ-yẽlga.
Se'ere n soe la, yãma ze mɛ kãŋkãŋɛ ya bɔ sɩra la
pʋam.

2 Bɛla, mam looge la yɛm yetɩ mam kãn le wa'am
ya zẽ'am, tɩ m da botɩ ya sũure le sã'am. 2 Mam
sãn botɩ yãma sũure sã'am, ãne n wʋn bɔ mam sũ-yẽl-
ga, sãn dagna yãma sɛba tɩ mam wʋn botɩ nɩ ya sũure
sã'am na? 3 Bɛla tɩ mam daan gʋlsɛ bɔ ya, mam ka
boorɩ tɩ m sãn wa wa'am ya zẽ'am, m tara sũ-sã'aŋɔ la
yãma n de sɛba n wʋn bɔ mam sũ-yẽlga la. Mam mi
sɩra sɩra tɩ mam sãn tara sũ-yẽlga, yãma mẽ tarɩ sũ-
yẽlga mɛ. 4 La daan de la toogo, la sũ-sã'aŋɔ, la nintãm
pʋam, tɩ mam daan gʋlsɛ gõŋɔ la bɔ ya. La dagɩ tɩ
mam daan boorɩ tɩ m botɩ ya sũure n sã'am, la de la tɩ
ya bãŋɛ mam n nõŋɛ ya zo'oge paagɛ se'em.

Bɔ-ya nẽr-sɛka n koŋe la sugri

5 Nẽra sãn botɩ sũ-sã'aŋɔ wa'am, la dagɩ mam mã'a
sũure tɩ a sã'am, la de la yãma wuu sũure tɩ a sã'am.
La tɩ m da tɔgɛ tole, m yetɩ a sã'am na ya nẽrba zozo'e
sũure. 6 Sɩbgrɛ sɛka tɩ yãma nẽrba zozo'e bɔ nẽr-ẽŋa
dãana la, la seke mɛ. 7 Lɛɛlɛ wã, sɛla n ãn sõŋa de la ya
bɔ ẽ sugri, keŋe a sũure, tɩ la da kẽ'esɛ ẽ sũ-sã'aŋɔ zo-
zo'e pʋam tɩ a sã'am. 8 Bɛla, mam kã'anɩ ya mɛ tɩ ya
ẽŋɛ sɛla n wʋn botɩ a bãŋɛ tɩ yãma nõŋɛ ẽ mɛ. 9 Mam
n daan gʋlsɛ gõŋɔ la bɔ yãma la, mam daan boorɩ tɩ m
bɩsɛ la ya sãn sakra mam sɛla woo pʋam. 10 Ya sãn bɔ
nẽra sugri, mam mẽ bɔ'ɔrɩ a dãana sugri mɛ. La sãn
dɛna mam, mam bɔ sugri mɛ, la bõn-sɛka sãn bɔna dɛ-
na mam bɔ sugri, mam ɩtɩ bɛla la yãma ĩyã Krisi nifum,
11 tɩ la da botɩ Asũtãana yãŋɛ tɔ. Se'ere n soe la, tõma
mi ẽn boorɩ tɩ a ẽŋɛ se'em mɛ.

Apolɩ sũ-sã'aŋɔ Trʋasɩ

12 Mam n daan paagɛ Trʋasɩ tɩ m mõolɛ Krisi kõ-yẽl-
ga la, mam daan yẽ tɩ Zuudãana la yo'oge sore bɔ
mam mɛ, 13 la mam pʋtẽ'erɛ daan ka gã zẽ'a ayɩla,
mam n ka yẽ m sɔbia Atiti bilam na ĩyã. Bɛla tɩ mam
daan keese ba, dee tole Masedʋanɩ.

Krisi tã'arɛ

14 Mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ n botɩ tõma dɔla Krisi poore
daarɛ woo a tã'arɛ la pʋam, dee botɩ tõma ĩyã nẽrba
bãŋra Krisi zẽ'a woo, wʋ yũuŋ-yẽlga n taagɛ zẽ'a wuu
la. 15 Asɩra, tõma ãn wʋ yũuŋ-yẽlga bɔ Nawẽnnɛ, tõma
n mõolɩ Krisi kõa bɔ'ɔra nẽr-sɛba n yẽtɩ fãarɛ, la nẽr-sɛ-
ba n sã'anɩ la. 16 La sãn dɛna la nẽrba basɛba, la de la
kũm yũuŋo n sẽm na kũm, la nẽrba basɛba zẽ'am, la
de la vɔm yũuŋo n bɔ'ɔrɩ vɔm. Ãne n wʋn tã'agɛ tõm
tõon-ẽŋa? 17 Tõma ka ãn wʋ nẽrba basɛba zozo'e n
dɩkɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la lɛɛbra ɛɛra yõorɔ la. Ayɛɩ, la
de la Nawẽnnɛ n tõm tõma, tɩ tõma pelge tɩ pʋʋrɛ tɔ-
gra a nẽŋam Krisi doosgo pʋam.

Nõor-bĩŋre paalga tõntõnɩba

3 Yãma tẽ'esɛ tɩ tõma boorɩ tɩ tɩ pẽgɛ la tɩ mẽŋa
bɩɩ? Bɩɩ tõma boorɩ tɩ tɩ bɔ ya la gõnnɔ n pa'alɩ tõ-
ma n ãn sõŋa se'em, bɩɩ tõma boorɩ la ya gʋlsɛ gõnnɔ
n pa'alɩ tõma n ãn se'em bɔ tɔ, wʋ nẽrba basɛba n ɩtɩ
se'em na? 2 Yãma mẽŋa n de tõma gõŋɔ n gʋlsɛ tõma
sũure pʋam, tɩ nẽrba wuu mina dee karẽŋra ẽ. 3 La de
la vẽelga tɩ yãma de la Krisi gõŋɔ tɩ a doose tõma tõo-
ma pʋam gʋlsɛ. La dagɩ gʋlsgɔ ko'om n gʋlsɛ, la de la
Nawẽnnɛ n vɔa la Sɩa n gʋlsɛ. La ka gʋlsɛ kug-palagsɩ
zuto, la gʋlsɛ la nẽrsaalba sũa pʋam.
4 Tõma n tɔgrɩ bɛla la, tõma mi sõŋa sõŋa tɩ bõn-ẽŋa
de la sɩra Nawẽnnɛ zẽ'am, Azezi-krisi ĩyã. 5 La ka boorɩ
tɩ la yetɩ tõma tã wʋn tõm tõon-ẽŋa la tõma mẽŋa
pãŋa, tõma pãŋa ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am. 6 La de la
ẽŋa n botɩ tõma tã'agɛ dɛna a nõor-bĩŋre paalga la
tõntõnɩba. La dagɩ lɔɔ n gʋlsɛ, la de la Nawẽnnɛ Sɩa.
Lan de se'em na, lɔɔ n gʋlsɛ la sẽm na kũm, la Nawẽn-
nɛ Sɩa la bɔ'ɔrɩ la vɔm.
7 Lɔɔ la yʋʋn gʋlsɛ la kug-palagsɩ zuto, tɩ Nawẽnnɛ
na'am pãŋa peelem nẽegɛ wakatɛ ẽŋa, tɩ Amoyisi nẽŋa
nẽegɛ yẽgra, tɩ Ɩsrayɛlɩ dõma ka tãna wʋn bɩsɛ ẽ. La
na'am pãŋa la yʋʋn tollɩ mɛ. Lɔɔ la n sẽm na kũm na n
yʋʋn puke la na'am pãŋa bɛla la, 8 Nawẽnnɛ Sɩa n tõn-
nɩ tõon-sɛka la, wʋn tara na'am pãŋa gãnna bɛla mɛ
zozo'e. 9 Tõon-sɛka n sẽm na sɩbgrɛ la n yʋʋn tarɩ
na'am pãŋa la, bɛla, tõon-sɛka n botɩ nẽrba masra
Nawẽnnɛ zẽ'am na tarɩ na'am pãŋa gãnna bɛla mɛ zo-
zo'e. 10 Tõma tã wʋn põn yetɩ na'am pãn-sɛka n yʋʋn
boe la lebge la zãŋa, se'ere n soe la, sɛka n boe lɛɛlɛ
wã gãnnɩ ẽ mɛ zozo'e. 11 Bɛla, sɛla n yʋʋn tollɩ la n tarɩ
na'am pãŋa la, sɛla n boe wakatɛ wuu la n tarɩ na'am
pãŋa zo'oge gãnna bɛla.
12 Tõma n tarɩ pʋtẽ'e-ẽŋa gu'ura la ĩyã, tõma tarɩ
bʋraanɛ zo'oge mɛ. 13 Tõma ka ɩtɩ wʋ Amoyisi n yʋʋn
dɩkɛ tãnnɛ pĩ a nẽŋa tɩ Ɩsrayɛlɩ dõma da yẽ na'am pãŋa
n nẽegɛ a nẽŋa n tollɩ la. 14 La Ɩsrayɛlɩ dõma la yɛm
yʋʋn ka like. Halɩ wakat-ẽŋa wa paam lɛɛlɛ wã, ba sãn
karẽŋra nõor-bĩŋre kɛka gõŋɔ la, tãnnɛ na ken pĩ ba
nẽnsɩ mɛ, tɩ ba ka bɔkra a võorɛ. Tãn-ẽŋa ka pilgri, sãn
dagna Krisi peelem pʋam mã'a. 15 Asɩra, wakat-ẽŋa
tarɩ wa paam zĩna, ba sãn karẽŋra Amoyisi gõnnɔ la,
tãnnɛ na ken pĩ ba yɛm mɛ. 16 La nẽra sãn teege yɛm

lebe Zuudãana la zẽ'am, tãnnɛ na pilgri mɛ. 17 Ban yetɩ
Zuudãana la, la de la Sɩa la. La Zuudãana Sɩa la n boe
zẽ'a la, to'og-m-mẽŋa boe la bilam. 18 Tõma wuu n dolɩ
Zuudãana Azezi la, tãnnɛ na pilge mɛ, tɩ tõma nẽnsɩ
yẽgra la Zuudãana na'am pãŋa. Tɩ Zuudãana Sɩa tɛɛra
tõma, tɩ tõma ãna wʋ ẽŋa n ãn se'em na, tɩ na'am
pãŋa la pa'asra zɔ'ɔra.

Tõma pãŋa ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am

4 Nawẽnnɛ n zoe tõma ninbãalga bɔ tõma tõon-
ẽŋa la ĩyã n soe tɩ tõma bʋraanɛ ka bɔ'ɔra. 2 Tõma
zagsɛ mɛ ka tõnna tõon-sɛba wuu n sʋgɛ n de yãnnɛ
tõoma la, tõma ka ɩtɩ yɛm pã'asra nẽrba. La tõma ka
teerɩ Nawẽnnɛ yetɔga. Tõma tɔgrɩ pa'ala la sɩra vẽelga
vẽelga, tɩ nẽrba sũure n mi se'em na wʋn bãŋɛ tɩ tõma
ɩtɩ sɛla n ãn sõŋa Nawẽnnɛ nifum. 3 La kõ-yẽlga la tɩ tõ-
ma mõolɩ la sãn ken sʋgɛ mɛ, a sʋgɛ la nẽr-sɛba n
wʋn sã'am na. 4 La de la sɛba n ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra la.
Asũtãana n de dũnia wã naba la n pĩ ba yɛm tɩ ba da
bãŋɛ Krisi n de Nawẽnnɛ wõnnɛ na kõ-yẽlga na'am
pãŋa. 5 La dagɩ tõma mẽŋa yelle tɩ tõma mõolɩ, la de la
Azezi-krisi n de Zuudãana la kõa tɩ tõma mõolɩ. La sãn
dɛna tõma, tõma de la yãma tõntõnɩba Azezi ĩyã.
6 Nawẽnnɛ n yʋʋn yetɩ: «Peelem nẽegɛ lika pʋam» na,
la de la ẽŋa n botɩ peelem nẽegɛ tõma sũa pʋam, botɩ
tõma bãŋɛ Nawẽnnɛ na'am pãŋa n nẽegɛ Krisi nẽŋa
zuo.
7 La tõma n tarɩ bõntarsõm ẽŋa la, tõma ãn wʋ yɔgrɔ
lɔgrɔ tɩ ba dɩkɛ tʋʋlʋm bõnɔ ẽŋɛ mĩ. Tɩ la pa'alɛ tɩ pãn-
kãtɛ ẽŋa ka ze'ele tõma zẽ'am, a ze'ele la Nawẽnnɛ
zẽ'am. 8 Tõma yẽtɩ nãmsgɔ buuri to'oto'ore mɛ sɛla
woo pʋam, la a ka yãŋɛ tõma. Tõma fablɩ mɛ ka mina
tõma n wʋn ẽŋɛ se'em, la tõma bʋraanɛ ka bo'oge.
9 Nẽrba nãmsrɩ tõma mɛ, la Nawẽnnɛ ka basɛ tõma,
ba wẽ'erɩ tõma lʋbra mɛ, la tõma ka ki. 10 Tõma tarɩ
nãmsgɔ mɛ tɩ ĩyã pʋam wʋ Azezi kũm nãmsgɔ la daarɛ
woo ka gɔ'ɔra, tɩ nẽrba wʋn yẽ Azezi vɔm tõma pʋam.
11 Tõma n vɔa wã, tõma põsrɩ tɩ yõorɛ mɛ wakatɛ wuu
Azezi ĩyã, tɩ nẽrba wʋn yẽ a vɔm tõma ĩyã n kiiri la
pʋam. 12 Bɛla, kũm zɩgrɩ la a kʋ tõma, tɩ yãma yẽta
vɔm.
13 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Mam bɔ sɩra
mɛ n soe tɩ mam tɔgɛ.» Tõma mẽ bɔ Nawẽnnɛ sɩra mɛ,
bɛla n soe tɩ tõma tɔgra. 14 Tõma mi mɛ tɩ Nawẽnnɛ n
vo'oge tɩ Zuudãana Azezi la, a mẽ wʋn po vo'oge tõma
mɛ la Azezi, la a wʋn lagɩm tarɩ tõma la yãma sẽŋɛ a
zẽ'am. 15 Bõn-bãma wuu n ɩtɩ la de la yãma ĩyã. Bɛla tɩ
Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ wʋn paara nẽrba zozo'e, tɩ nẽrba
wʋn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ zɔ'ɔra pa'asra, tɩ la
dɛna a nã'asgɔ.
16 Bɛla tɩ tõma bʋraanɛ ka bɔ'ɔra. La baa tõma ĩyã n
sã'anɩ na, tõma sɩa lebgrɩ la paalga daarɛ woo.
17 Nãmsgɔ sɛka tɩ tõma yẽtɩ wakatɛ fẽfẽe wã de la pɩka
ka tãna wʋn dɩkɛ makɛ la nã'asgɔ zozo'e n ka tarɩ
ba'asgɔ tɩ a wʋn botɩ tõma yẽ la. 18 Tõma pʋtẽ'erɛ n
boe la sɛla la, dagɩ sɛla tɩ nini yẽtɩ. A de la sɛla tɩ nini
ka yẽtɩ. Bõn-sɛka tɩ nini yẽtɩ tollɩ mɛ. La sɛla tɩ nini ka
yẽtɩ la boe la wakatɛ n ka ba'asrɩ.

5 Tõma ĩyã tɩ tɩ tarɩ dũnia wã zuo ãn wʋ fuu-deego.
Tõma mi tɩ fuu-deego ẽna sãn wa sã'am, Nawẽn-
nɛ wʋn ẽŋɛ kẽ'a zẽ'a saazuum bɔ tɔ. A de la kẽ'a zẽ'a n
boe wakatɛ wuu, a dagɩ nẽrba n ẽŋɛ ẽ. 2 La tõma nãm-
srɩ mɛ bɔɔra zozo'e tɩ tɩ kẽ saazuum kẽ'a zẽ'a na.
3 Se'ere n soe la, tɩ sãn kẽ kẽ'a zẽ'e-ẽŋa, la ãn wʋ tɩ yɛ la
fuugo la, tɩ kãn dɛna bɛɛla. 4 Tõma n ken bɔna dũnia
zuo ĩyã wã pʋam na, tõma nãmsrɩ mɛ tara toogo. La
dagɩ tɩ tõma boorɩ tɩ tɩ basɛ la dũnia wã zuo ĩyã la, tõ-
ma boorɩ tɩ Nawẽnnɛ n dɩkɛ saazuum ĩyã la yɛ tɔ, tɩ
sɛla n de vɔm wʋn pĩ sɛla n kiiri la. 5 La de la Nawẽnnɛ
mẽŋa n ẽŋɛ tõma tɩ tõma ãna bɛla, dee bɔ tõma a Sɩa
n de sɛla n pa'alɩ tɩ tõma wʋn yẽ sɛla wuu tɩ a bĩŋe tɩ a
bɔ tɩ la.
6 Bɛla tɩ tõma tara bʋraanɛ zozo'e daarɛ woo, dee mi-
na tɩ tõma n ken bɔna dũnia ĩyã wã pʋam na, tõma
zãagɛ la Zuudãana kẽ'a zẽ'a na mɛ. 7 La tõma dolɩ la
sɛla tɩ tõma bɔ sɩra dee nãn ka yẽ. 8 Tõma tarɩ bʋraanɛ
mɛ zo'oge, dee boorɩ nɩ tɩ tɩ basɛ dũnia ĩyã wã, dee
sẽŋɛ ka bɔna Zuudãana la zẽ'am. 9 Bɛla tɩ tõma mõrgra
bɔɔra tɩ tɩ ẽŋɛ tɩ la paagɛ a yɛm, tõma sãn bɔna dũnia
ĩyã wã pʋam, bɩɩ tɩ sãn sẽŋɛ a zẽ'am. 10 Se'ere n soe la,
tõma wuu wʋn ze'ele la Krisi nẽŋam tɩ a di tõma
sarɩya, dee bɔ nẽra woo yɔɔrɔ tɩ la masɛ wʋ ẽn tõm
se'em dũnia wã, a sãn tõm sõŋa, bɩɩ a sãn tõm be'em.

Krisi n naagɛ tõma la Nawẽnnɛ

11 Bɛla tõma n mi tɩ zɔta Zuudãana n de se'em na, tɩ
tõma mõrgra tɩ tɩ tɔgɛ yãŋɛ nẽrba tɩ ba sakɛ ẽ. Wẽn-
naam mi tõma sõŋa mɛ. La mam tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ yãma
sũure pʋam ya mẽ mi mam mɛ. 12 Tõma ken ka bɔɔra
tɩ tɩ pa'alɛ ya tõma n ãn sõŋa se'em, tõma boorɩ tɩ tɩ bɔ
ya la folle tɩ ya tara yẽsõm tõma ĩyã. Bɛla tɩ ya wʋn
tã'agɛ tɔgɛ lerge nẽr-sɛba n wẽ'erɩ yõ'ogɔ la sɛla n yẽtɩ
la nini, dee ka bɩsra ba sũure pʋam na. 13 Tõma sãn dɛ-
na zɔllɔ, la de la Nawẽnnɛ ĩyã. La tõma sãn ka zalla, la
de la yãma sõŋrɛ ĩyã. 14 La de la Krisi nõŋlʋm n soe tõ-
ma la ĩyã. Tõma bãŋɛ mɛ tɩ nẽra ayɩla n ki nẽrba wuu
ĩyã, tɩ la pa'alɛ tɩ nẽrba wuu po lagɩm na ẽ ki mɛ. 15 A ki
nẽrba wuu ĩyã tɩ nẽr-sɛba n vɔa la, da le vɔa ba mẽŋa n
boorɩ se'em, ba vɔa wʋ sɛka n ki ba ĩyã dee vo'oge la n
boorɩ se'em.
16 Bɛla ĩyã tɩ lɛɛlɛ wã, tõma ka le bɩsra nẽra wʋ nẽr-
saala n tẽ'esrɩ se'em na. La baa tõma daan sãn bɩsra
Krisi wʋ nẽrsaalba n tẽ'esrɩ se'em na, lɛɛlɛ wã tõma ka
le bɩsra ẽ bɛla. 17 Nẽra sãn lagɩm na Krisi dɛna ayɩla, a
lebge la nẽr-paalga, yel-kɛgsɩ la tole mɛ, tɩ sɛla woo
lebge paalsɩ. 18 La de la Nawẽnnɛ n ẽŋɛ bɛla wuu, ẽŋa

n botɩ Krisi naagɛ tõma la ẽŋa, dee bɔ tõma tõon-ẽna
tɩ tɩ botɩ nẽrba naagɛ la ẽŋa. [19] Tõma n yetɩ se'em na,
la de la Nawẽnnɛ n botɩ Krisi botɩ dũnia dõma la ẽŋa
naagɛ taaba, dee ka geele ba tõon-be'ero. Dee bɔ tõ-
ma yetɔga tɩ tɩ tɔgɛ naarɛ yelle bɔ nẽrba.
[20] Bɛla, Krisi n tõm tõma tɩ tõma sɔɔgɛ a zẽ'am tɔgra
la yãma wʊ Nawẽnnɛ mẽŋa n tɔgrɩ kã'ana ya tõma
yetɔga la pʊam. Krisi ĩyã tõma sosrɩ ya mɛ tɩ ya naagɛ
la Nawẽnnɛ. [21] Krisi ka tõm tõon-be'ero. La Nawẽnnɛ
basɛ mɛ tɩ a lebge wʊ tõon-be'ero dãana tõma ĩyã, tɩ
tõma wʊn lebge nẽrba n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am ẽŋa
ĩyã.

6 Tõma n lagɩm na Nawẽnnɛ tõnna la ĩyã, tõma
sosrɩ ya mɛ tɩ ya da basɛ tɩ yel-sõnnɛ na tɩ ya
to'oge Nawẽnnɛ zẽ'am na dɛna zãŋa. [2] Se'ere n soe la,
Nawẽnnɛ yele a gõŋɔ pʊam yetɩ:
«Mam lerge ya pʊ'ʊsgɔ la wakat-sɛka tɩ mam boorɩ tɩ
m ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ na.
Fãarɛ la daarɛ, mam sõŋɛ ya mɛ.»
La selse-ya, lɛɛlɛ wã de la wakatɛ tɩ Nawẽnnɛ ɩtɩ yel-
sõnnɛ, lɛɛlɛ wã de la fãarɛ daarɛ la.
[3] Tõma ka boorɩ tɩ tɩ ẽŋɛ sɛla n wʊn botɩ nẽra tuuge,
tɩ nẽra da zɛrgɛ tɔ tɩ tõoma la pʊam. [4] La sɛla woo
pʊam tõma pa'alɩ mɛ tɩ tõma de la nẽrba n tõnnɩ
Nawẽnnɛ tõoma. Tõma mã'arɩ tɩ sũure mɛ, wĩbra
nãmsgɔ pʊam, la toogo, la sũ-sã'aŋɔ pʊam. [5] Ba wẽ tõ-
ma mɛ, dee yʊ tõma yʊ'a deto pʊam. Ba botɩ nẽrba zo-
zo'e gire mɛ zɛbɛ la tõma, tõma tõnnɩ tõon-ke'eno mɛ
targɛ ka gĩsra, ka dita. [6] La tõma tõnnɩ na pʊpeelem, la
bãŋrɛ, la sũ-mã'arɛ, la ɩr-sõŋɔ, la Nawẽnnɛ Sɩa, la
nõŋlʊm sɩra sɩra. [7] Tõma tɔgrɩ la sɩra yetɔga la Nawẽn-
nɛ pãŋa. Tõma n ɩtɩ sɛla n masɛ la n de tõma zɛbrɛ lɔ-
grɔ tɩ tõma tarɩ zɛbra dee gu'ura tɩ mẽŋa. [8] Nẽrba
basɛba nã'asrɩ tõma mɛ, tɩ basɛba pɔ'ɔra tõma, basɛba
sã'anɩ tõma yʊ'ʊrɛ mɛ, tɩ basɛba pẽgra tõma. Ba bɩsrɩ
tõma wʊ tõma de la põmpɔrndõma, baa la tõma n tɔ-
grɩ sɩra la. [9] Ba bɩsrɩ tõma wʊ tõma de la sãama, baa la
ban mi tõma sõŋa la, ba bɩsrɩ tõma wʊ nẽrba n kiiri,
dee tɩ tõma vɔa. Ba sɩbgrɩ tõma mɛ, dee tɩ tõma ka ki-
ira. [10] Ba bɩsrɩ tõma wʊ tõma tarɩ la sũ-sã'aŋɔ, la tõma
tarɩ la sũ-yẽlga daarɛ woo. Ba bɩsrɩ tõma wʊ nasdõma,
dee tɩ tõma botɩ nẽrba zozo'e tara bõntarsõm. Ba bɩsrɩ
tõma wʊ nẽrba n ka tarɩ sɛla, dee tɩ tõma tara sɛla
woo.
[11] Korẽntɩ dõma, tõma tɔgɛ ya la vẽelga, tõma pelge
la tɩ pʊʊrɛ tɔgɛ la ya. [12] La dagɩ tõma n ka nõŋɛ yãma,
la de la yãma n ka pa'alɛ ya nõŋlʊm. [13] Mam tɔgrɩ la ya
wʊ m kɔma la, ya mẽ nõŋɛ tõma, pelge-ya ya pʊʊrɛ la
tõma.

Lika la peelem ka tã wʊn lagɩm taaba

[14] Da dɩkɛ ya mẽŋa lagɩm na nẽr-sɛba n ka bɔ
Nawẽnnɛ sɩra la. Se'ere n soe la, sõŋa la be'em kãn
yãŋɛ lagɩm taaba. Bẽm lagŋɔ n boe peelem, la lika
tẽŋasʊka? [15] Bẽm naa-nõorɛ n boe Krisi, la Asũtãana
tẽŋasʊka? Bɩɩ sɛka n bɔ Krisi sɩra, la sɛka n ka bɔ ẽ sɩra
tarɩ la bẽm pʊrɛ la taaba? [16] Bẽm lagŋɔ n boe Wẽn-
naam deego, la baga tɩ ba mãalɛ tẽŋasʊka? La sãn dɛ-
na tõma, tõma de la Nawẽnnɛ n vɔa la deego wʊ
Nawẽnnɛ n yele yetɩ:
«Mam wʊn bɔna la ba,
kẽ'era la ba.
Mam wʊn dɛna ba Nawẽnnɛ,
tɩ ba dɛna mam nẽrba.»
[17] Bɛla n soe tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ yetɩ:
«Yese-ya ba pʊam,
welge-ya ya mẽŋa
dee basɛ ba.
La ya da kalʊm sɛla n de dẽgrɔ,
tɩ mam wʊn to'oge ya.
[18] Mam wʊn dɛna ya Sɔ,
tɩ ya dɛna mam dayɔɔsɩ,
la m pɔyɔɔsɩ.»
Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana la n yele.

7 Bɛla m sɩr-nõŋrɩsɩ, nõor-bĩŋre bãma wuu n de tõ-
ma bõnɔ na, basɛ-ya tɩ tɩ malgɛ tɩ mẽŋa la dẽgrɔ
wuu n dẽgrɩ ĩyã, la sɩa, dee ãna sõŋa, vɔa pʊpeelem
pʊam masɛ sɛla woo pʊam, zɔta Nawẽnnɛ.

Apolɩ tarɩ sũ-yẽlga la Korẽntɩ dõma

[2] Basɛ-ya tɩ tõma nõŋlʊm bɔna ya sũure pʊam. Tõma
ka ẽŋɛ nẽra baa ayɩla be'em, tõma ka sã'am nẽra yelle,
la tõma ka zãm nẽra to'oge a sɛla. [3] Mam n tɔgrɩ bɛla
la, dagɩ tɩ mam boorɩ tɩ m mõŋɛ ya la bʊʊrɔ. Mam
daan põn dẽŋɛ yele ya tõma n nõŋɛ ya zo'oge se'em
mɛ, tõma sãn ki, bɩɩ tõma sãn vɔa mɛ. [4] Mam bɔ ya sɩra
mɛ, la mam yẽsnɩ mɛ yãma ĩyã. Baa tõma toogo la
wuu pʊam, mam tarɩ bʊraanɛ, la sũ-yẽlga zo'oge mɛ.
[5] Asɩra, tõma n daan paagɛ Masedʊanɩ na, tõma
daan ka yẽ vo'osgo baa fẽfẽe. Tõma yẽ toogo buuri
wuu mɛ, nẽrba n zɛbɛ la tõma, dee tɩ dabeem tara tõ-
ma. [6] La Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrɩ sũ-sã'aŋɔ dõma bʊraanɛ na,
daan botɩ Atiti n wa'am tɩ tõma yẽ bʊraanɛ. [7] La dagɩ a
wa'aŋɔ la mã'a ĩyã, la de la ẽn wa'am wa yele tõma yã-
ma n bɔ ẽŋa bʊraanɛ se'em na ĩyã. A yele tõma la yã-
ma n boorɩ tɩ ya le yẽ mam zo'oge se'em, dee yele
mam yãma sũ-sã'aŋɔ, la yãma n wɩsgɛ ya mẽŋa mam
ĩyã se'em. Bɛla n soe tɩ mam sũ-yẽlga le zo'oge pa'asɛ.
[8] Mam gõŋɔ la tɩ mam daan gʊlsɛ la sãn sã'am ya
sũure, mam ka ɩtɩ m sãn bãŋɛ nɩ. Mam sãn wʊn yetɩ m
sãn bãŋɛ nɩ, la de la mam n daan bãŋɛ tɩ gõŋɔ la sã'am
yãma sũure la. La bɛla de la wakatɛ fẽfẽe pʊam. [9] La
mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ lɛɛlɛ wã, la dagɩ mam n botɩ ya
sũure sã'am na ĩyã, la de la ya sũ-sã'aŋɔ la n botɩ ya
teege yɛm basɛ tõon-be'ero la ĩyã. Yãma sũ-sã'aŋɔ ẽŋa
de la Nawẽnnɛ n boorɩ se'em. Bɛla tõma ka ẽŋɛ ya sɛla

n de be'em. 10 Asɩra, sũ-sã'aŋɔ sɛka n de Nawẽnnɛ n
boorɩ se'em na botɩ nẽra tɛɛra la yɛm basra tõon-
be'ero, yẽta fãarɛ. Nẽra nẽra ka ɩtɩ a sãn bãŋɛ nɩ bɛla
pʋam. La dũnia sũ-sã'aŋɔ sẽm na kũm. 11 Sũ-sã'aŋɔ sɛ-
ka n de Nawẽnnɛ n boorɩ se'em na n botɩ ya ɩta se'em
n wãna: A botɩ ya mõ'ora la nini, a botɩ ya pa'ala tɩ ya
ka tarɩ taalɛ yel-ẽŋa pʋam, a botɩ ya sũure n ka ãna
yẽlʋm, a botɩ ya zɔta la dabeem, a botɩ ya bɔɔra mɛ la
ya sũure wuu tɩ ya yẽ mam, a botɩ ya tara la yɛmleego
tɩ ya ẽŋɛ sɛla n ãn sõŋa, dee wɩsgɛ ya mẽŋa tɩ ya sɩbgɛ
sɛka n tõm be'em na. Yãma pa'alɛ mɛ sɛla woo pʋam tɩ
yãma ka tarɩ taalɛ yel-ẽŋa pʋam.
12 Bɛla, mam n daan gʋlsɛ ya la, la dagɩ sɛka n tõm
tõon-be'ero la ĩyã, la dagɩ nẽr-sɛka tɩ a ẽŋɛ ẽ be'em na
mẽ ĩyã. La de la, la botɩ ya bãŋɛ sõŋa Nawẽnnɛ nẽŋam
yãma n nõŋɛ tõma zo'oge se'em. 13 La de la bɛla n soe
tɩ tõma yẽ bʋraanɛ, la dagɩ bʋraanɛ na mã'a tɩ tõma
yẽ, tõma ken yẽ sũ-yẽlga zo'oge mɛ, tõma n yẽ tɩ Atiti
tarɩ sũ-yẽlga, yãma n keŋe a sũure se'em na. 14 La sãn
dɛna mam n pẽgɛ yãma Atiti zẽ'am na, yãma ka ẽŋɛ
mam yãnnɛ. Tõma n ẽn tɔgra sɩra bɔ'ɔra ya daarɛ woo
la, bɛla tõma n pẽgɛ yãma Atiti zẽ'am na mẽ de la sɩra.
15 Atiti sãn tẽegɛ yãma sakrɛ, la yãma n to'oge ẽ na
dabeem na, a nõŋɛ yãma zo'oge pa'asɛ mɛ. 16 Mam ɩtɩ
sũ-yẽlga mɛ, mam n tã wʋn bɔ yãma sɩra sɛla woo
pʋam na ĩyã.

Krisi nẽrba n sõŋrɩ taaba se'em

8 M sɔbiisi, tõma boorɩ tɩ ya bãŋɛ la Nawẽnnɛ n ẽŋɛ
Masedʋanɩ Wẽndeto la nẽrba yel-sõnnɛ se'em.
2 Ba yẽ toogo mɛ nãmsɛ zozo'e, la ba tarɩ sũ-yẽlga
zo'oge mɛ, tɩ baa la ba nõŋɔ la n zo'oge la, ba bɔ sõŋrɛ
zo'oge mɛ la ba sũure wuu. 3 Mam yetɩ ya tɩ ba bɔ
masɛ wʋ ban tã se'em, la ba bɔ halɩ gãŋɛ la ba pãŋa.
4 Ba mẽŋa n sose tõma tɩ tɩ bɔ ba sore tɩ ba po sõŋɛ
Nawẽnnɛ nẽrba n boe Zerizalɛm na. 5 Ba ẽŋɛ gãŋɛ tõ-
ma n daan tarɩ pʋtẽ'ɛrɛ se'em na mɛ. Ba dẽŋɛ dɩkɛ la
ba mẽŋa bɔ Zuudãana la, dee dɩkɛ ba mẽŋa bɔ tõma
doose wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em. 6 Bɛla tɩ tõma sose
Atiti n pɔsɛ sõŋrɛ tõon-ẽŋa yãma zẽ'am na, yetɩ a tõm
ẽ ba'asɛ. 7 Yãma mõrgɛ sɛla woo pʋam mɛ: Yãma bɔ
Krisi sɩra zo'oge mɛ, tãna tɔgra Nawẽnnɛ yelle sõŋa,
tara Nawẽnnɛ mi'ilum zo'oge, wɩsgɛ ya mẽŋa sɛla woo
pʋam, la yãma tarɩ tõma nõŋlʋm zo'oge mɛ. Bɛla,
mõrgɛ-ya la sõŋrɛ tõon-ẽŋa mẽ tõonɛ.
8 Mam n yetɩ bɛla la, la dagɩ pãŋa tɩ mam ɩtɩ ya. Mam
dɩkɛ la nẽrba basɛba n ẽŋɛ se'em makɛ bɔ ya, tɩ ya
pa'alɛ yãma nõŋlʋm n de nõŋlʋm sɩra sɩra se'em. 9 Yã-
ma mi tõma Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ na mɛ:
Baa la ẽŋa n daan de bõntarsõm dãana la, a daan ẽŋɛ
a mẽŋa la nasa yãma ĩyã. Tɩ ẽn ẽŋɛ a mẽŋa nasa la,
wʋn botɩ yãma lebge bõntatba Nawẽnnɛ zẽ'am.
10 La de la mam pʋtẽ'ɛrɛ tɩ mam yetɩ m bɔ ya yel-ẽna
wã pʋam: La ãn sõŋa bɔ ya tɩ ya sẽŋɛ nẽŋa la tõon-ẽna
wã. Yãma n de pɔspɔsɩ dõma n looge yɛm yʋʋnɛ n tole
tɩ ya tõm tõon-ẽna. La dagɩ bɛla mã'a, yãma n ken dɛ-
na pɔspɔsɩ dõma n pɔsɛ lig-lobre la. 11 Bɛla, lɛɛlɛ wã,
tõm-ya ẽ la yɛmleego ba'asɛ, wʋ yãma n yetɩ yãma
boorɩ tɩ ya ẽŋɛ se'em na. La ya bɔ masɛ wʋ yãma n tarɩ
se'em. 12 Se'ere n soe la, nẽra sãn bɔ la yɛmleego masɛ
wʋ ẽn tarɩ se'em, Nawẽnnɛ to'orɩ a bɔ'a la mɛ, a ka bɩs-
rɩ sɛla tɩ fʋ ka tarɩ la. 13 Mam ka boorɩ tɩ yãma n sõŋrɩ
nẽrba basɛba la kẽ'esɛ ya nõŋɔ pʋam. La de la tɩ ya zõ-
na taaba. 14 La de la yãma sɛba n tarɩ zo'oge lɛɛlɛ wã la,
sõŋɛ sɛba n de nasdõma la. Tɩ bãma mẽ sãn wa tara
zo'oge, tɩ ya mẽ sãn bɔɔra sõŋrɛ, tɩ ba sõŋɛ ya, bɛla tɩ
ya wuu wʋn zõna taaba, 15 tɩ la doose wʋ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam tɩ la yetɩ:
«Nẽr-sɛka n vaagɛ zo'oge la,
ka tarɩ sɛla tɩ la zo'oge gãŋɛ.
La sɛla ka pɔ'ɔgɛ
sɛka n vaagɛ fẽe la.»
16 Tɩ pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, ẽŋa n ẽŋɛ yɛmloore
ẽŋa Atiti sũure pʋam tɩ a bɔɔra tɩ a sõŋɛ ya wʋ tõma n
boorɩ tɩ sõŋɛ yãma se'em na. 17 Atiti sakɛ tõma sosgo
mɛ, ken pa'asɛ, a looge la yɛm a mẽŋa bɔɔra tɩ a wa'am
yãma zẽ'am wa sõŋɛ ya. 18 Tõma tõm na tɩ sɔbia ayɩla tɩ
Wẽndeto nẽrba la wuu pẽgrɩ ẽ, ẽn tõnnɩ kõ-yẽlga la
tõoma ĩyã, tɩ ẽŋa la Atiti wa'am. 19 Sɛla n pa'asɛ, Wẽn-
deto nẽrba la n looge ẽ tɩ a lagɩm la tõma ɛɛra tõnna
sõŋrɛ tõon-ẽna wã. Tõma tõnnɩ tõon-ẽna nã'asra la Zu-
udãana Nawẽnnɛ mẽŋa, dee pa'ala tɩ tõma boorɩ tɩ tɩ
sõŋɛ nẽrba.
20 Tõma guusri la tɩ mẽŋa tɩ nẽr-sɛka da wa tã'agɛ
zɛrgɛ tõma, tõma n bɩsrɩ ligri la n zo'oge yelle se'em
na. 21 Tõma boorɩ tɩ tɩ ẽŋɛ la sɛla n ãn sõŋa Nawẽnnɛ
zẽ'am, la nẽrsaalba mẽ zẽ'am.
22 Tõma tõm na tɩ sɔbia ayẽma la bãma. Tõma makɛ ẽ
mɛ nõorɛ faa bɩsɛ, la a wɩsgɛ a mẽŋa mɛ tõnna. Lɛɛlɛ
wã a wɩsgɛ a mẽŋa gãnna kʋrʋm mɛ. Se'ere n soe la, a
bɔ yãma sɩra zo'oge mɛ. 23 La sãn dɛna tɩ sɔbia Atiti
yelle, a de la mam tõntõn-tadãana n lagɩm na mam
tõnna yãma ĩyã. La sãn dɛna tɩ sɔbi-sɛba n dolɩ ẽ na,
ba de la nẽrba tɩ Wẽndeto nẽrba la tõm, tɩ la dɛna Krisi
nã'asgɔ. 24 Bɛla, ẽŋɛ-ya sɛla n pa'alɩ ba, la Wẽndeto nẽr-
ba la tɩ ya nõŋɛ ba, tɩ ba wʋn bãŋɛ tɩ tõma n pẽgɛ yã-
ma ba zẽ'am na, la de la sɩra.
9 La ka le dɛna tɩ mam gʋlsɛ yele ya sõŋrɛ tɩ ya yetɩ
ya bɔ Nawẽnnɛ nẽrba n boe Zerizalɛm na yelle.
2 Mam mi tɩ ya boorɩ tɩ ya sõŋɛ mɛ, bɛla tɩ mam pẽgɛ
ya Masedʋanɩ dõma zẽ'am, yele ba yetɩ: «Nawẽnnɛ
nẽrba n boe Akayi la põn mãasʋm na yʋʋnɛ n tole tɩ
ba sõŋɛ.» La yãma n wɩsgɛ ya mẽŋa la keŋe nẽrba zo-
zo'e mɛ, tɩ ba mẽ bɔɔra tɩ ba ẽŋɛ. 3 La mam tõm na tɩ
sɔbiisi la tɩ ba wa'am ya zẽ'am, tɩ tõma n pẽgrɩ yãma
se'em bõn-ẽŋa pʋam na, da kãn dɛna zãŋa. Mam

boorı la ya mãasʋm ba'asɛ wʋ mam n yele se'em na.
4 La sãn dagna bɛla, Masedʋanı dõma la sãn doose
mam wa'am wa yẽ tı ya ka mãasʋm, tõma n daan bɔ
yãma sıra zo'oge se'em na, la wʋn dɛna la yãnnɛ zozo'e
bɔ tõma, la, la mẽ wʋn dɛna la yãnnɛ bɔ yãma. 5 Bɛla tı
mam bısɛ tı la ãn sõŋa tı mam sose tı sɔbiisi la tı ba
dẽŋɛ nẽŋa wa'am yãma zẽ'am wa bısɛ yɛmleego bɔ'a
la tı ya yetı ya bɔ la yelle. Tı mam sãn wa paam, tı ya
põn mãasʋm bɔ'a la ba'asɛ mɛ, tı la wʋn pa'alɛ tı ya bɔ
la ya yɛmleego, la dagı mõrgrɛ.
6 Bãŋɛ-ya tı nẽr-sɛka n bʋrɛ fẽe, wʋn lagsɛ la fẽe. La
nẽr-sɛka n bʋrɛ zo'oge, wʋn lagsɛ zo'oge. 7 Bɛla, nẽra
woo bɔ wʋ ẽn looge yɛm se'em na, tı la da dɛna
nẽnzũŋre, bıı mõrgrɛ. La de la nẽr-sɛka n bɔ'ɔrı la sũ-
yẽlga tı Nawẽnnɛ nõŋɛ. 8 La Nawẽnnɛ tarı ke'eŋo mɛ
tãna wʋn bɔ ya bõn-sõma buuri wuu, tı ya wʋn tara
yãma n boorı sɛla la wuu daarɛ woo tı la seke, dee
tara sɛla wʋn tõm tõon-sõma wuu. 9 La de wʋ lan gʋl-
sɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam nẽra n masɛ la yelle yetı:
«A pʋtı a bõntarsõm mɛ bɔ'ɔra nasdõma,
a tõoma n masɛ boe la wakatɛ n ka ba'asrı.»
10 Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrı ka-kɔɔra bõnbuuri, dee bɔ'ɔra ẽ dia
tı a dita la, wʋn bɔ ya sɛla tı ya tãna wʋn tõm tõon-sõ-
ma zozo'e wʋ bõnbuuri n wɔm zo'oge se'em, tı ya tõo-
ma n masɛ wʋn zɔ'ɔra pa'asra. 11 A wʋn bɔ ya bõn-
tarsõm tı la seke sɛla woo pʋam, tı ya wʋn bɔ'ɔra la ya
sũure wuu, tı nẽrba zozo'e wʋn pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a
yel-sõnnɛ, yãma bɔ'a la tı tõma dıkɛ bɔ ba la ĩyã.
12 Se'ere n soe la, sõŋrɛ tõonɛ na tı ya tõnnı na, la dagı
Nawẽnnɛ nẽrba la sõŋrɛ mã'a ĩyã, la ken botı nẽrba zo-
zo'e n pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. 13 Ba sãn to'oge
sõŋrɛ ẽŋa, ba wʋn pẽgɛ Nawẽnnɛ mɛ yãma n pa'alɛ tı
yãma sakrı Krisi kõ-yẽlga la, la yãma n tarı yɛmleego,
tara ya bõntarsõm pʋta la bãma, la Nawẽnnɛ nẽrba
wuu la ĩyã. 14 Ba wʋn nõŋɛ ya mɛ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ ya
ĩyã, ẽŋa n ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ zozo'e la ĩyã. 15 Tı pʋ'ʋsɛ-ya
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, a bɔ'a n ka tarı makrɛ la ĩyã.

Apolı tɔgrı a tõoma yelle

10 Mam Apolı tı ya yetı, mam sãn bɔna yãma
zẽ'am, mam de la nẽr-bʋgsgɔ, la mam sãn ka bɔ-
na yãma zẽ'am, mam tarı la bʋraanɛ tɔgra la, mam
belnı ya mɛ la Krisi sũ-bʋgsʋm, la a sõŋa. 2 Mam sosrı
ya mɛ tı ya da ıta, tı mam sãn wa'am wa bɔna ya
zẽ'am, la dɛna pẽrgrɛ tı mam tara bʋraanɛ tɔgra,
se'ere n soe la, mam mi tı mam wʋn tɔgɛ la bʋraanɛ la
nẽr-sɛba n yetı tõma ıtı la tõma nẽrsaalba mẽŋa n
boorı se'em na. 3 Tõma de la nẽrsaalba, la tõma ka
zɛbrı wʋ nẽrsaalba n ıtı se'em na. 4 Zɛbrɛ lɔg-sɛba tı
tõma tarı zɛbra la dagı nẽrsaala zɛbrɛ lɔgrɔ, ba de la
pãŋa n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am, n tã sã'ana sɛla wuu n
tarı ke'eŋo. Tõma tarı ba sã'ana la tẽ'esgɔ sɛba wuu n
de põmpɔrŋɔ, 5 la bõn-sɛba wuu n zẽkrı ba mẽŋa botı
nẽrba ka bãŋra Nawẽnnɛ pãŋa. Dee yãŋra tẽ'esgɔ bu-
uri wuu botı ba sakra Krisi. 6 Yãma sãn wa ẽŋɛ sɛla n
pa'alɛ tı ya sakrı Nawẽnnɛ nõorɛ sõŋa, tõma mãasʋm
mɛ tı tı sıbgɛ sɛba n sı'ısrı la wuu.
7 Yãma bısrı la sɛla tı yãma nini yẽtı la. Nẽra sãn
tẽ'esɛ tı ẽŋa de la Krisi nẽra, a dãana mẽ tẽ'esɛ wãna
wã: Ẽŋa n de Krisi nẽra la, tõma mẽ de la Krisi nẽrba.
8 La mam sãn wẽ m yõ'ogɔ zo'oge fẽe la ke'eŋo sɛka tı
Zuudãana bɔ tõma la, yãnnɛ ka tarı mam, la de la Zu-
udãana n bɔ tõma ke'eŋo tı tı sõŋɛ ya tı ya sẽŋɛ nẽŋa
Nawẽnnɛ doosgo pʋam, la dagı tı sã'am ya. 9 Mam ka
boorı tı la ãna wʋ mam yetı m kẽ'esɛ ya la dabeem la
m gõnnɔ na. 10 Se'ere n soe la, nẽrba n yetı se'em n wã-
na: «Apolı gõnnɔ na yetɔga kɛ'ɛm mɛ, dee dɛna toogo.
La a mẽŋa sãn bɔna tõma zẽ'am, a ka tarı pãŋa, tı a
yetɔga la dɛna ninbãalga.» 11 Nẽr-sɛka dãana n tɔgrı
bɛla la, a bãŋɛ sõŋa tı tõma n ka boe yãma zẽ'am dee
tɔgra se'em gõnnɔ na pʋam na, tõma sãn wa'am wa
bɔna ya zẽ'am, tõma ken ãna la bɛla.
12 Tõma kãn saagɛ zõsõm tı mẽŋa, bıı dıkɛ tı mẽŋa
makɛ la sɛba n pa'alɛ ba mẽŋa tẽ'esɛ tı bãma ãn sõŋa
la. Ba dıkrı la ba mẽŋa mãmsra, makra ba mẽŋa la taa-
ba. Ban ıtı se'em na, ba ka tarı yɛm. 13 La sãn dɛna tõ-
ma, tõma kãn wẽ yõ'ogɔ tı la yõsgɛ, tõma wʋn wẽ
yõ'ogɔ masɛ la tõon-sɛka tı Nawẽnnɛ bɔ tõma la
beene. Ẽŋa n bɔ tõma sore tı tõma paagɛ yãma zẽ'am.
14 Tõma ka yõsgɛ tı beene wʋ tõma ka wa'am na yãma
zẽ'am na, tõma n de pɔspɔsı nẽrba n wa'am yãma
zẽ'am wa mõolɛ Krisi kõ-yẽlga la. 15 Tõma ka wẽ'erı
yõ'ogɔ la tõon-sɛba tı nẽrba basɛba tõm, bɛla tõma ka
yõsgɛ. La tõma tarı pʋtẽ'erɛ tı yãma n bɔ Nawẽnnɛ
sıra la wʋn pa'asra mɛ, tı tõma tõonɛ na zɔ'ɔra pa'asra
yãma zẽ'am, tı la ken masɛ Nawẽnnɛ n bɔ tõma se'em
na beene. 16 Tı tõma yãŋa wʋn mõolɛ kõ-yẽlga la
so'olʋm sɛba n boe ya nẽŋa la pʋam, tı la kãn dɛna tı
tõma wẽ'era yõ'ogɔ la tõon-sɛba tı nẽrba basɛba dẽŋɛ
tõm ba tõoma zẽ'am.
17 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetı: «Nẽr-sɛka n
boorı tı a wẽ yõ'ogɔ, a wẽ yõ'ogɔ la sɛla tı Zuudãana
ẽŋɛ la.» 18 Se'ere n soe la, la dagı nẽr-sɛka n pa'alı a
mẽŋa tı ẽŋa ãn sõŋa la n masɛ, la de la nẽr-sɛka tı Zu-
udãana Nawẽnnɛ yetı a ãn sõŋa la.

Guuse ya mẽŋa la põmpɔrŋɔ Tõntõnıba

11 Mam sosrı ya mɛ tı ya sakɛ m yalnɛ wã fẽe,
asıra, sakɛ-ya m yetɔga wã. 2 Mam ıtı la sũure
yãma ĩyã, la sũure ẽŋa ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am. Se'ere
n soe la, mam yetı m dıkɛ ya bɔ la Krisi mã'a, mam
boorı tı ya tara la ya mẽŋa sõŋa tı m dıkɛ ya bɔ ẽ wʋ
pugla n nãn ka mi bʋraaga tı ba dıkɛ bɔ sıra. 3 La mam
zotı la dabeem tı nẽr-sɛka wʋn pã'asɛ ya, tı ya wẽrgɛ
ka le dɔla Krisi la sũure ayıla, la pʋpeelem, wʋ Awa tı
bõnsɛla la yʋʋn dıkɛ yɛmkẽgsıga pã'asɛ ẽ tı a tuuge la.

4 Se'ere n soe la, nẽra woo sãn wa'am ya zẽ'am wa
mõola Azezi ayẽma yelle, tɩ la ka dɛna Azezi sɛka tɩ tõ-
ma mõolɛ bɔ ya la, yãma to'orɩ mɛ tɔtɔ, la yãma to'orɩ
la sɩa ayẽma n dagɩ sɛka tɩ ya põn to'oge la, la yãma
to'orɩ la kõ-yẽlga ayẽma n dagɩ sɛka tɩ yãma põn
to'oge la, sakra ba sõŋa sõŋa. 5 Mam ka tẽ'esɛ tɩ nẽr-
bãma n pa'alɩ tɩ bãma de la Tõntõnɩba n gãnnɩ na,
mam de poorʋm dãana ba zẽ'am. 6 Baa la mam sãn ka
mina yetɔga wʋ yetɔg-mita, la dagɩ tɩ mam ka tarɩ
bãŋrɛ. La tõma pa'alɛ ya bõn-ẽŋa mɛ vẽelga vẽelga
sɛla woo pʋam, wakatɛ wuu.

7 Mam n daan mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la bɔ yãma
la, mam ka botɩ ya bɔ sɛla. Mam daan sike m mẽŋa
mɛ, dee zẽkɛ yãma. Yãma tẽ'esɛ tɩ mam n daan ẽŋɛ
se'em na de la be'em bɩɩ? 8 Mam n daan tõnnɩ bɔ'ɔra
yãma la, mam sakɛ mɛ tɩ Wẽndeto basɛba nẽrba yɔ
mam. La ãn wʋ mam fã la bãma, dɩkɛ sõŋɛ yãma. 9 La
mam n daan boe ya zẽ'am bɔɔra sõŋrɛ sɛba wuu la,
mam ka te'ege ya nẽra nẽra tɩ a sõŋɛ mam. La daan de
la tɩ sɔbi-sɛba n ze'ele Masedʋanɩ wa'am na n daan bɔ
mam sɛla wuu n pɔ'ɔgɛ mam na. Mam daan guusri m
mẽŋa mɛ tɩ m da dɛna zeero bɔ ya, la mam wʋn ken
ãna la bɛla. 10 Krisi sɩra n boe mam sũure pʋam na,
mam yetɩ ya mɛ tɩ nẽra ka tã wʋn botɩ mam ka wẽ
yõ'ogɔ la bõn-ẽŋa yelle Akayi so'olʋm pʋam. 11 Bẽm ĩyã
tɩ mam yele wãna? La de la mam ka nõŋɛ ya mɛ bɩɩ?
Ayɛɩ, Nawẽnnɛ mẽŋa mi tɩ mam nõŋɛ ya mɛ.

12 Mam n ɩtɩ se'em na, mam wʋn ken ɩta la bɛla, tɩ
nẽr-sɛba n boorɩ tɩ ba wẽ'era yõ'ogɔ yetɩ bãma n tõnnɩ
se'em, la tõma n tõnnɩ se'em na de la bʋyɩla la, da yẽ
folle. 13 Nẽr-bãma de la põmpɔrŋɔ Tõntõnɩba, ba pã'as-
rɩ la nẽrba, ɩta ba mẽŋa ãna wʋ ba de la Krisi Tõntõnɩ-
ba. 14 La ẽna wã dagɩ bõn-di'iŋa. Se'ere n soe la,
Asũtãana mẽŋa teerɩ mɛ ãna wʋ peelem malɛka.
15 Bɛla, la dagɩ di'ire tɩ a tõntõnɩba ɩta ba mẽŋa ãna wʋ
sɛla n masɛ tõntõnɩba. La ba ba'asgɔ wʋn ãna wʋ ba
tõoma la n de se'em na.

Apolɩ pa'alɛ ẽŋa n nãmsɛ a tõoma pʋam se'em

16 Mam le yɛta mɛ tɩ nẽra da bɩsɛ mam wʋ mam de la
yalma la. La ya sãn bɩsra mam wʋ yalma, ya yi sakɛ tɩ
m wẽ m yõ'ogɔ fẽe, wʋ mam de la yalma la. 17 Mam n
tɔgrɩ wẽ'era m yõ'ogɔ wã, la dagɩ Zuudãana n yetɩ
mam yele se'em na. Mam keŋe la m sũure tɔgra wʋ
yalma la, wẽ'era yõ'ogɔ. 18 Nẽrba zozo'e n wẽ'erɩ yõ'ogɔ
la dũnia yɛla la, mam mẽ wʋn wẽ m yõ'ogɔ mɛ. 19 Yãma
de la yɛm dõma, dee sakɛ tɔ'ɔra yalmdõma la yɛm-
leego! 20 Yãma sakrɩ mɛ tɩ ba kẽ'esra ya yamnɛ pʋam,
sakɛ tɩ ba dita ya, fãara ya, ka nanna ya, sakɛ tɩ ba
wẽ'era ya pɛgsɩ. 21 Tõma n daan ẽŋɛ tɩ mẽŋa tarɩmdõ-
ma ka ẽŋɛ ya wʋ bãma n ẽŋɛ ya se'em na, la de la yãn-
nɛ bɔ mam bɩɩ? Nẽra sãn tãna wʋn wẽ yõ'ogɔ sɛla
yelle, mam mẽ tã wʋn wẽ yõ'ogɔ mɛ a yelle. Wãna de
la yalnɛ tɩ mam tɔgrɩ. 22 Ba de la Ebre dõma, mam mẽ
de la Ebre nẽra. Ba de la Ɩsrayɛlɩ dõma, mam mẽ de la
Ɩsrayɛlɩ nẽra. Ba de la Abraham yɩɩsɩ, mam mẽ de la
Abraham yɩɩŋa. 23 Ba yetɩ bãma de la Krisi tõntõnɩba,
mam wʋn tɔgɛ wʋ mam yɛm n bɔɩ la, mam n de Krisi
tõntõnna gãnna ba. Mam tõm nãmsɛ gãnna bãma mɛ.
Ba kẽ'esɛ mam yʋ'a deem gãnna bãma mɛ, ba wẽ
mam zo'oge gãnna bãma mɛ, nõorɛ zozo'e mam
deege la m ki. 24 Nõorɛ bʋnuu tɩ Zifdõma wẽ mam la
ka'asa, ka'asrɛ ayɩla kaɩ pinaasɩ. 25 Rom dõma wẽ mam
mɛ nõorɛ atã. Daarɛ ayɩla nẽrba lobe mam mɛ la kuga
deege la ba kʋ. Nõorɛ bʋtã tɩ mam boe õorŋɔ pʋam, tɩ
a sã'am ko-kãtɛ pʋam mise. Mam ẽŋɛ daarɛ ayɩla mɛ
ko'om pʋam, wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ. 26 Mam sɔa la sẽnnɛ
pʋam, mam yẽ yel-pakrɩsɩ mɛ zozo'e la kʋlsɩ ko'om n
pɩrɛ, la fãarba. Mam yẽ yɛla mɛ la Zifdõma n de mam
buuri la, la bu-zãŋsɩ. Mam yẽ yel-pakrɩsɩ mɛ tẽnsɩ
pʋam, la weto pʋam, la ko-kãtɛ pʋam. Mam daan yẽ
yɛla mɛ la sɛba n parɩm tɩ bãma de la tɩ sɔbiisi la.
27 Mam daan tõm tõon-ke'eno nãmsɛ mɛ. La nõorɛ faa
mam ka gĩse. Kɔm, la koyũuro yõkɛ mam mɛ. Mam
gã'arɛ kɔm mɛ wakatɛ basɛba. Wakatɛ basɛba ɔɔrɔ
yõkɛ mam mɛ, tɩ mam ka tara fuugo wʋn pile. 28 Tɩ
mam ka tɔgra yel-sɛba n weege la. La sɛla n de pakrɛ
bɔ mam daarɛ woo, de la Azezi nẽrba n boe zẽ'esɩ wuu
la yelle. 29 Nẽra sãn bɔna tɔrgɔ pʋam, la ãn wʋ mam
mẽ boe la tɔrgɔ pʋam na. La nẽra sãn basɛ Nawẽnnɛ
doosgo, mam sũure n sã'anɩ zozo'e.

30 La sãn dɛna yõ'ogɔ wẽ'a, mam wʋn wẽ yõ'ogɔ la m
tɔrgɔ la. 31 Nawẽnnɛ n de tɩ Zuudãana Azezi Sɔ n soe
pẽka wakatɛ n ka ba'asrɩ la, mi mɛ tɩ mam ka parnɩ.
32 Mam n daan boe Damaasɩ la, gɔmna tɩ naba Aretasɩ
botɩ a sɔna Damaasɩ bɩsra la, daan botɩ ba gu'ura la
tẽŋa la nõa tɩ ba yõkɛ mam. 33 Tɩ ba daan botɩ mam
sige pɩ'ɩgɔ pʋam, tɩ ba dɩkɛ mam doose sawure sike
lalga poorʋm, la de la bɛla tɩ mam yãŋɛ põsɛ.

Apolɩ tɔgrɩ yel-sɛba tɩ Nawẽnnɛ puke pa'alɛ ẽ, la a tɔrgɔ yelle

12 Dẽnɩ tɩ mam wẽ yõ'ogɔ, la yõ'ogɔ wẽ'a la ka tarɩ
yõorɔ. La mam wʋn ba'asõm tɔgɛ la bõn-sɛba tɩ
Zuudãana la puke pa'alɛ mam, tɩ mam yẽ wʋ zãasŋɔ
la. 2 Mam mi la Krisi nẽra ayɩla yʋʋma pia la anaasɩ n
wãna n tole, tɩ Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ zom saazuum a yire.
Mam ka mi a dãana sãn sɩrɩ zẽkɛ mɛ zom sɩra sɩra, bɩɩ
la sãn ãna wʋ zãasŋɔ la, Nawẽnnɛ mã'a n mi. 3 Mam mi
tɩ bʋra-ẽŋa zẽkɛ mɛ zom Nawẽnnɛ yire, la mam n yele
se'em na, mam ka mi a sãn sɩrɩ zẽkɛ zom, bɩɩ la sãn
ãna wʋ zãasŋɔ la, 4 la mam n mi sɛla de la a wõm na
yetɔga mĩ tɩ nẽra ka tã wʋn tɔgɛ, la sɛla tɩ ba ka bɔ nẽr-
saala nõorɛ tɩ a yele. 5 Mam wʋn wẽ yõ'ogɔ la bʋra-ẽŋa
n yẽ sɛla la yelle, la mam kãn wẽ yõ'ogɔ m yɛla basɛba
yelle, tɩ la sãn dagna mam tɔrgɔ la yelle mã'a. 6 Mam

sãn bɔɔra tɩ m wẽ yõ'ogɔ, mam kãn dɛna yalma, se'ere
n soe la, mam wʋn tɔgɛ la sɩra. La mam kãn ẽŋɛ bɛla,
mam ka boorɩ tɩ ba tẽ'esɛ mam yelle gãŋɛ ban yẽ mam
n ɩtɩ se'em, bɩɩ ban wõnnɩ mam n yele se'em na.
7 La, lan wʋn ẽŋɛ se'em tɩ mam da tã'agɛ zẽkɛ m
mẽŋa la bõn-yãlma tɩ Nawẽnnɛ puke pa'alɛ mam na, a
basɛ tɩ Asũtãana ẽŋɛ sɛla n ãn wʋ gõ'a mam ĩyã pʋam
nãmsra mam tɩ mam ka tãna wʋn zẽkɛ m mẽŋa.
8 Mam sose Zuudãana la nõorɛ bʋtã yetɩ a botɩ bõn-
ẽŋa fõrgɛ dee basɛ mam. 9 La a lerge mam yetɩ: «Mam
yel-sõnnɛ seke fʋ mɛ. Se'ere n soe la, la de la tɔrgɔ
pʋam tɩ mam pãŋa tõnnɩ zozo'e.» Bɛla, mam wʋn wẽ
yõ'ogɔ m tɔrgɔ la pʋam, tɩ Krisi pãŋa la wʋn bɔna la
mam lɛ. 10 Bɛla n soe tɩ mam ɩta sũ-yẽlga m tɔrgɔ la
pʋam, la tʋʋrɛ pʋam, la tooro pʋam, la nãmsgɔ pʋam,
la sũ-sã'aŋɔ pʋam, mam n sakɛ Krisi la ĩyã. Se'ere n soe
la, mam tɔrgɔ la pʋam tɩ mam tarɩ pãŋa.

Apolɩ fablɩ Korẽntɩ Wẽndeego nẽrba yelle

11 Yãma n mõrgɛ mam tɩ mam tɔgra wʋ yalma la. La
de la yãma n de nɩ ya tɔgɛ po'oge mam, pa'alɛ mam n
ãn se'em. Baa mam sãn ka dɛna sɛla, nẽr-sɛba n pa'alɩ
tɩ bãma n de Tõntõnɩba n gãnnɩ la, mam ka de
poorʋm dãana ba zẽ'am. 12 Yel-sɛba wuu tɩ mam daan
wĩbri tõnna ya zẽ'am na pa'alɩ mɛ tɩ mam de la Krisi
Tõntõnna. Bõn-yãlma, la yel-kɩrsɩ n pa'alɩ Nawẽnnɛ
pãŋa daan ẽŋɛ mɛ. 13 Bẽm yel-sõnnɛ tɩ mam ẽŋɛ bɔ
Azezi nẽrba zẽ'esɩ basɛba, tɩ la pɔ'ɔgɛ yãma? Sãn
dagna mam n ka to'oge sõŋrɛ ya zẽ'am na mã'a. Bɔ-ya
mam sugri yel-ẽŋa pʋam.
14 Nõorɛ atã dãana n wãna tɩ mam mãasʋm tɩ m
wa'am ya zẽ'am wa bɩsɛ ya. La, la dagɩ yãma n wʋn
bɩsɛ mam yelle. Se'ere n soe la, mam ka eerɩ ya sɛla, la
de la yãma mẽŋa tɩ mam eerɩ. Yãma ãn wʋ mam kɔma
la. Asɩra, la dagɩ kɔma n wʋn lagsɛ sɛla bĩŋe ba sɔdõ-
ma, la de la sɔdõma n wʋn lagsɛ sɛla bĩŋe ba kɔma.
15 La sãn dɛna mam, mam wʋn dɩkɛ sɛla wuu tɩ mam
tarɩ, la m mẽŋa wuu bɔ la yɛmleego yãma sõŋrɛ ĩyã.
Mam n nõŋɛ yãma zo'oge la ĩyã n basɛ tɩ yãma ka nõŋɛ
mam bɩɩ?
16 Ya mi mɛ tɩ mam ka to'oge sõŋrɛ ya zẽ'am, la ya
nẽrba basɛba yetɩ mam ẽŋɛ la yɛmkẽgsɩga pã'asɛ ya.
17 Mam n daan tõm nẽr-sɛba tɩ ba wa'am yãma zẽ'am
na, ba nẽr-kãna tɩ mam botɩ a to'oge sɛla ya zẽ'am bɔ
mam? 18 Mam daan sose la Atiti tɩ a wa'am ya zẽ'am,
dee tõm tɩ sɔbia la, tɩ a doose ẽ. Bɛla, Atiti pã'asɛ yãma
to'oge sɛla mɛ bɩɩ? Mam la Atiti tarɩ la pʋtẽ'erɛ ayɩla, la
tõma doose la sore ayɩla.
19 Yãma tẽ'esɛ tɩ tõma n tɔgrɩ bɛla wuu la, tõma eerɩ
la bʋʋrɔ yãma zẽ'am bɩɩ? Ayɛɩ. Tõma tɔgrɩ la Nawẽnnɛ
nẽŋam, Krisi doosgo pʋam. Tɩ sɔbi-nõŋrɩsɩ, tõma tɔgrɩ
bɛla wuu tɩ la sõŋɛ la yãma, tɩ ya sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ
doosgo pʋam. 20 Mam zotɩ mɛ tɩ m wʋn wa paam ya
zẽ'am yẽ tɩ ya ka ãn wʋ mam n boorɩ se'em na, tɩ yãma
mẽ yẽ tɩ mam ka ãn wʋ yãma n boorɩ se'em na. Mam
zotɩ mɛ tɩ zɛbrɛ, la ɩta sũure la taaba, la sũ-isgre, la
gẽelgɔ, la pɔ'ɔg-taaba, la ya'anzũm, la zẽk-m-mẽŋa, la
ɩr-yooro wʋn bɔna ya tẽŋasʋka. 21 Mam zotɩ mɛ tɩ
mam sãn wa wa'am yãma zẽ'am, mam dãana Nawẽn-
nɛ wʋn botɩ yãnnɛ yõkɛ mam yãma ĩyã, tɩ m sũure
sã'am la ya nẽr-sɛba n daan tõm tõon-be'ero, dee ka
teege yɛm basɛ tõon-dẽgrɔ, la yalsɩ, la tõon-yooro sɛ-
ba tɩ ba ẽŋɛ la.

Ba'asgɔ kã'aŋɔ, la pʋ'ʋsgɔ

13 Nõorɛ bʋtã dãana n wãna tɩ mam sẽm ya
zẽ'am. La mam wʋn ẽŋɛ wʋ Nawẽnnɛ gõŋɔ n
yele se'em na yetɩ: «Yɛla wuu malgrɛ, dẽnɩ tɩ nẽrba
bayi bɩɩ batã dɛna kaset-dõma.» 2 Mam n daan wa'am
ya zẽ'am nõorɛ bʋyi dãana la, mam daan kã'an sɛba n
tõm tõon-be'ero, la nẽrba basɛba la wuu mɛ. La lɛɛlɛ
wã tɩ mam ka boe ya zẽ'am na, mam le yɛta ya mɛ tɩ
mam sãn wa'am, mam kãn zoe nẽra ninbãalga. 3 Yãma
boorɩ tɩ ya yẽ la sɛla n pa'alɛ tɩ Krisi n botɩ mam tɔgra,
ya wʋn yẽ. Krisi sãn ɩta sɛla ya zẽ'am, tɔrgɔ ka tarɩ ẽ, a
tarɩ pãŋa zo'oge mɛ ya zẽ'am. 4 Asɩra, a ẽŋɛ a mẽŋa la
tarma, tɩ ba ka ẽ dɔ-puurŋa zuo. La a vɔa mɛ la Nawẽn-
nɛ pãŋa. Tõma n de ayɩla la Krisi la, tõma mẽ de la
tarɩmdõma, la tõma vɔa la Krisi lɛ, wʋn tõnna yãma
zẽ'am la Nawẽnnɛ pãŋa.
5 Vẽesɛ-ya ya mẽŋa bɩsɛ ya sãn bɔna Krisi sore la zuo.
Ya mẽŋa geele bɩsɛ, yãma ka mi tɩ Krisi boe la yãma
mɛ? Sãn dagɩ nɩ bɛla, ya koŋe mɛ. 6 La mam tarɩ
pʋtẽ'erɛ tɩ yãma mi mɛ tɩ tõma mõrgɛ mɛ ka koŋe.
7 Tõma pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ mɛ ya ĩyã tɩ ya da ẽŋɛ sɛla n
de be'em. La dagɩ tɩ tõma boorɩ tɩ tɩ pa'alɛ tɩ tõma
yãŋɛ mɛ, la de la tɩ yãma wʋn ẽŋɛ sɛla n ãn sõŋa, baa
la tõma sãn ãna wʋ tõma koŋe mɛ. 8 Se'ere n soe la,
tõma ka tã wʋn ẽŋɛ sɛla n sɩ'ɩsrɩ sɩra, tõma dolɩ la sɩra.
9 Tõma sãn bɔna tɔrgɔ pʋam dee tɩ yãma tara pãŋa, tõ-
ma tarɩ sũ-yẽlga mɛ. La tõma n sosrɩ Nawẽnnɛ sɛla tɩ
pʋ'ʋsgɔ pʋam, de la ya vɔm wuu wʋn masɛ ãna sõŋa.
10 Bɛla n soe tɩ mam gʋlsra ya bõn-bãma, mam n ka
boe ya zẽ'am na, tɩ m sãn wa wa'am ya zẽ'am, m da
dɩkɛ Zuudãana n bɔ mam nõor-sɛka la sɩbgɛ ya. A bɔ
mam nõorɛ la tɩ m sõŋɛ ya mɛ tɩ ya sẽŋɛ nẽŋa Nawẽn-
nɛ doosgo pʋam, la dagɩ tɩ m sã'am ya.
11 Sɛla n deege, m sɔbiisi, tara-ya sũ-yẽlga, mõrgɛ-ya
tõm masɛ sɛla woo pʋam, bɔ'ɔra-ya taaba bʋraanɛ,
tara-ya nõorɛ ayɩla la taaba, vɔa-ya la sũ-mã'asʋm la
taaba, tɩ Nawẽnnɛ n de nõŋlʋm, la sũ-mã'asʋm dãana
la wʋn bɔna la ya lɛ. 12 Pʋ'ʋsɛ-ya taaba la nõŋlʋm.
Nawẽnnɛ nẽrba wuu pʋ'ʋsrɩ ya.
13 Tɩ Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ, la Nawẽnnɛ
nõŋlʋm, la Nawẽnnɛ Sɩa lagɩmtaarɛ wʋn bɔna la ya
wuu.

Galatɩ

Bilgre

Galatɩ dõma yʋʋn ze'ele la Gɔlɩ, tẽn-sɛka yʋ'ʋrɛ n de Frãnsɩ zĩna wã, sẽŋɛ ka zĩ'ire Azi-minɛɛrɩ. Azi-minɛɛrɩ la yʋ'ʋrɛ yãŋa de la Tirki. Apolɩ sore sẽnnɛ bʋyi, la bʋtã dãana tɩ a mõolɛ Azezi kõ-yẽlga mĩ, tɩ nẽrba bɔ Azezi sɩra. Bɛla poorʋm, nẽrba basɛba n mẽ sẽŋɛ ka pã'asɛ nẽr-sɛba n dagɩ Zifdõma dee bɔ Azezi sɩra la, yetɩ dẽnɩ tɩ ba sakɛ Zifdõma lɔɔ, la ba wãta ba bʋraasɩ wʋ lɔɔ la n bɔ nõorɛ se'em na.

Apolɩ wõm na kõ-ẽŋa, tɩ a gʋlsɛ yele ba tɩ la dagɩ pẽrgrɛ tɩ ba doose Zifdõma lɔɔ la, tɩ la de la ban bɔ Azezi sɩra la tɩ ba wʋn masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, la dagɩ ban sakrɩ lɔɔ la ĩyã.

Apolɩ dẽŋɛ pa'alɛ la Azezi n wi ẽŋa botɩ ẽŋa dɛna a Tõntõnna, la Azezi mẽŋa n puke a kõ-yẽlga la pa'alɛ ẽŋa se'em. Dee yetɩ ẽŋa la Azezi Tõntõnɩba basɛba la yẽ taaba mɛ, la ba sakɛ tɩ ẽŋa zãsŋɔ la de la sɩra (sapɩtrɩ 1-2). A dɩkɛ la Nawẽnnɛ gõn-sɛba n yʋʋn põn gʋlsɛ bɔna kʋrʋm kʋrʋm na, zãsʋm ba yetɩ, fʋ sãn bɔ Azezi sɩra, tɩ fʋ wʋn yẽ fãarɛ. Azezi n ki dɔ-puurŋa zuo la ĩyã tɩ tõma sɔna tɩ mẽŋa, tõma ka le dɛna lɔɔ yamsɩ (sapɩtrɩ 3-4).

Gõŋɔ la ba'asgɔ, a yetɩ dẽnɩ tɩ tõma vɔa vɔm sɛka n pa'alɩ tɩ tõma vɔa la nẽr-sɛba n soe ba mẽŋa vɔm. La dẽnɩ tɩ Nawẽnnɛ Sɩa la pa'ala tɩ sore, wʋn bɔ tɔ vɔm paalga n ãn sõŋa, tɩ tɩ nõŋɛ taaba (sapɩtrɩ 5-6).

1 Mam Apolɩ n de Krisi Tõntõnna n gʋlsɛ gõŋɔ wã.
La dagɩ nẽrsaalba n tõm mam, la mẽ dagɩ nẽr-
saalba n looge mam tɩ mam dɛna Krisi Tõntõnna. La
de la Azezi-krisi, la tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n vo'oge Azezi la n
looge mam. 2 Tɩ sɔbi-sɛba wuu n boe kalam na, n
lagɩm na mam gʋlsɛ bɔ'ɔra yãma Azezi-krisi nẽrba n
lagsrɩ Galatɩ tẽnsɩ pʋam na.
3 Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ
ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm. 4 Azezi-krisi n dɩkɛ
a mẽŋa bɔ tɩ ba kʋ ẽ tõma tõon-be'ero ĩyã, tɩ a fãagɛ tɔ
dũnia wã be'em pʋam basɛ, wʋ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n boorɩ
se'em na. 5 Ẽŋa n soe nã'asgɔ wakatɛ n ka ba'asrɩ. Ami-
na.

Azezi kõ-yẽlga la de la ayɩla mã'a

6 Mam ze la yɛrɩ la yãma n darɛ basɛ Nawẽnnɛ n wi
ya Krisi yel-sõnnɛ ĩyã, dee to'oge kõa ayẽma wʋ kõ-yẽl-
ga la. 7 Kõ-yẽlga ayẽma ka boe. La de la nẽrba n bʋrsrɩ
ya pʋtẽ'era bɔɔra tɩ ba teege Krisi kõ-yẽlga la. 8 Nẽra
sãn mõolɛ kõ-yẽlga ayẽma bɔ ya, tɩ la dagna sɛka tɩ tõ-
ma mõolɛ bɔ ya la, baa la sãn dɛna tõma mẽŋa, bɩɩ
malɛka n ze'ele Nawẽnnɛ yire, Nawẽnnɛ kã'a-be'ego
bɔna a dãana zuo. 9 Tõma põn yele ya mɛ, la mam le
yɛta ya mɛ, tɩ nẽra sãn mõolɛ kõ-yẽlga ayẽma n de
to'ore la sɛka tɩ ya to'oge la, Nawẽnnɛ kã'a-be'ego bɔna
a dãana zuo.
10 Bɛla, yãma tẽ'esɛ tɩ mam boorɩ tɩ nẽrba n pẽgɛ
mam bɩɩ, bɩɩ Nawẽnnɛ n pẽgɛ ma? Yãma tẽ'esɛ tɩ mam
boorɩ tɩ m ẽŋɛ tɩ la paagɛ la nẽrsaalba yɛm bɩɩ? Ayɛɩ,
mam sãn boorɩ nɩ tɩ m ẽŋɛ tɩ la paagɛ nẽrsaalba yɛm,
mam ka de nɩ Krisi tõntõnna.

Apolɩ n lebge Azezi tõntõnna se'em

11 M sɔbiisi, mam boorɩ tɩ ya bãŋɛ mɛ tɩ kõ-yẽlga la tɩ
mam mõolɩ la ka ze'ele nẽrsaalba zẽ'am. 12 La mam mẽ
ka to'oge ẽ nẽra zẽ'am, la mẽ dagɩ nẽra n zãsʋm mam.
La de la Azezi-krisi mẽŋa n puke ẽ pa'alɛ mam.
13 Ya wõm mam daan ãn se'em Zifdõma sore la
pʋam, daan nãmsra Azezi nẽrba la zozo'e, mõora tɩ m
sã'am ba sore la. 14 Tõma Zifdõma sore la pʋam, mam
daan sẽŋɛ nẽŋa mɛ wɩsgɛ m mẽŋa la tɩ yaabdõma
dɔgmike la yelle, ɩta lan yele se'em na gãnna m zuu-
taaba zozo'e. 15 La Nawẽnnɛ daan welge mam na
to'ore lan dẽŋɛ mam dɔka, ẽŋɛ mam yel-sõnnɛ, looge
mam tɩ m dɛna a tõntõnna. 16 Ẽŋa n daan wa bɩsɛ tɩ la
ãn sõŋa, tɩ a puke a Dayʋa la pa'alɛ mam tɩ m mõolɛ a
Dayʋa la kõ-yẽlga bɔ bu-zãŋsɩ la, mam daan ka sẽŋɛ
nẽr-sɛka zẽ'am tɩ a zãsʋm mam. 17 La mam mẽ daan
ka sẽŋɛ Zerizalɛm sɛba n dẽŋɛ mam dɛna Azezi Tõn-
tõnɩba la zẽ'am. Mam daan sẽŋɛ la Araabɩ so'olʋm,
bɛla poorʋm tɩ mam lebe Damaasɩ. 18 Bɛla poorʋm
yʋʋma atã n tole, tɩ mam yãŋa sẽŋɛ Zerizalɛm tɩ m ka
bãŋɛ Apɩyɛɛrɩ, daan ẽŋɛ dabsa pia la anuu a zẽ'am.
19 La mam ka yẽ Azezi Tõntõnna ayẽma pa'asɛ, sãn
dagna Azakɩ n de Zuudãana yɩbga la mã'a.
20 Mam n gʋlsɛ ya sɛla wã, mam yetɩ ya Nawẽnnɛ
nẽŋam tɩ la dagɩ põmpɔrŋɔ.
21 Bɛla poorʋm mam ze'ele Zerizalɛm sẽŋɛ la Siiri, la
Silisi so'olʋm. 22 La Azezi-krisi nẽr-sɛba n boe Zude tẽn-
sɩ la daan nãn ka yẽ mam. 23 Ba daan wen wõm mɛ tɩ
ba tɔgrɩ mam yelle yetɩ: «Sɛka n daan nãmsrɩ tõma

mõora tɩ a sã'am kõ-yẽlga tɩ tɩ bɔ sɩra la, yãŋa mõolɩ la
kõ-yẽlga la.» 24 Tɩ ba nã'asra Nawẽnnɛ mam ĩyã.

Apolɩ, la Azezi Tõntõnɩba basɛba la tarɩ la nõ-yẽnnɛ

2 Bɛla poorʊm yʊʊma pia la anaasɩ n tole, tɩ mam
la Abarnabasɩ lebe Zerizalɛm, la mam tarɩ la Atiti
lagɩm mĩ. 2 Nawẽnnɛ n daan puke pa'alɛ mam, tɩ mam
sẽŋɛ. Mam daan pa'alɛ ba la kõ-yẽlga tɩ mam mõolɛ bɔ
bu-zãŋsɩ la. La de la Azezi nẽrba nẽŋadõma la mã'a tɩ
mam tɔgɛ bɔ ba. Mam daan ka boorɩ tɩ tõon-sɛka tɩ
mam daan tõm, dee ken tõnna wã, wa dɛna zãŋa. 3 La
Atiti n de Grɛkɩ n dolɩ la mam na, ba põn ka pẽrgɛ yetɩ
ba wã ẽ. 4 Nẽrba basɛba n daan pã'asɛ tɩ bãma de la
Azezi karẽnbiisi, li'ise kẽ tõma tẽŋasʊka bɔɔra tɩ ba
bãŋɛ tõma n lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la, tõma n
to'oge tɩ mẽŋa se'em, bãma daan boorɩ tɩ ba basɛ tɩ
tõma le dɛna la Zifdõma lɔɔ yamsɩ. 5 Tõma daan ka
sakɛ ban boorɩ se'em na baa fẽfẽe, tɩ kõ-yẽlga n de
sɩra la wʊn ken bɔna yãma ĩyã.
6 Nẽr-sɛba tɩ ba bɩsrɩ wʊ nẽŋadõma la, ba sãn dɛna
nẽŋadõma bɩɩ ba dagɩ nẽŋadõma, la ka pakɛ mam,
Nawẽnnɛ ka tũ'usri nẽrba. Nẽŋadõma bãma ka mõrgɛ
mam tɩ m ẽŋɛ sɛla sɛla pa'asɛ mam zãsŋɔ la pʊam.
7 Ba tõn yẽ tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ kõ-yẽlga la ẽŋɛ la mam
nu'usum tɩ m mõolɛ bɔ bu-zãŋsɩ, wʊ ẽn dɩkɛ ẽŋɛ
Apɩyɛɛrɩ nu'usum tɩ a mõolɛ bɔ Zifdõma la. 8 Nawẽnnɛ
n bɔ Apɩyɛɛrɩ pãŋa, tõm ẽ Zifdõma zẽ'am na, ẽŋa n ken
bɔ mam pãŋa tɩ mam tõnna bu-zãŋsɩ zẽ'am. 9 La Azakɩ,
la Apɩyɛɛrɩ, la Azã tɩ ba bɩsrɩ wʊ ba wuu kɛ'ɛndõma la,
n bãŋɛ tɩ Nawẽnnɛ n ẽŋɛ mam yel-sõnnɛ dɩkɛ tõonɛ na
ẽŋɛ mam nu'usum na, ba yõgɛ mam, la Abarnabasɩ
nu'usi mɛ, pa'alɛ tɩ tɩ de la ayɩla lagɩm tõnna Nawẽnnɛ
tõoma, tɩ tõma tõnna bu-zãŋsɩ zẽ'am, tɩ bãma mẽ tõn-
na Zifdõma zẽ'am. 10 Sɛla tɩ ba daan sose tõma de la tɩ
sõŋra ba Wẽndeego la nasdõma mã'a. La de la bɛla tɩ
mam daan ɩtɩ zozo'e.

Apolɩ pa'alɛ Apɩyɛɛrɩ a tuure

11 Apɩyɛɛrɩ n daan wa'am Antɩyɔsɩ la, mam daan tɔgɛ
ẽ mɛ vẽelga vẽelga ka sakɛ ẽ, se'ere n soe la, a daan
ẽŋɛ la sɛla n ka masɛ. 12 Ẽn daan boe Antɩyɔsɩ la, a
daan lagnɩ na bu-zãŋsɩ la dita mɛ. La nẽrba n daan
ze'ele Azakɩ zẽ'am wa'am, tɩ a welge ka le dita la bu-
zãŋsɩ la, se'ere n soe la, a daan zotɩ la sɛba n yetɩ dẽnɩ
tɩ nẽr-sɛba wuu n dolɩ Nawẽnnɛ sore wãta la. 13 Tɩ tɩ
sɔbiisi basɛba n de Zifdõma daan po ɩta wʊ Apɩyɛɛrɩ n
ɩtɩ se'em na, halɩ tɩ Abarnabasɩ mẽ po kẽ ba pʊlibsum
ɩrgɔ la pʊam. 14 La mam n daan yẽ tɩ ban ɩtɩ se'em na
ka masɛ wʊ kõ-yẽlga la sɩra n de se'em na ĩyã, mam
daan yele Apɩyɛɛrɩ ba wuu nẽŋam yetɩ: «Fõn de Zifu
dee daan vɔa wʊ bu-zãŋsɩ n vɔa se'em na, fõn wʊn ẽŋɛ
la wãne mõrgra bu-zãŋsɩ la tɩ ba vɔa wʊ Zifdõma?»
15 La sãn dɛna tõma, tõma dɔgɛ dɛna la Zifdõma, tõ-
ma dagɩ bu-zãŋsɩ n ka dolɩ Nawẽnnɛ lɔɔ la. 16 La tõma
mi mɛ tɩ la dagɩ nẽra n dolɩ lɔɔ la n yetɩ se'em na ĩyã, n
wʊn basɛ tɩ a masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, la de la nẽra n bɔ
Azezi-krisi sɩra mã'a tɩ Nawẽnnɛ wʊn basɛ tɩ a masɛ a
zẽ'am. Tõma mẽ bɔ la Azezi-krisi sɩra, tɩ Nawẽnnɛ basɛ
tɩ tɩ masɛ a zẽ'am, tõma n bɔ Azezi-krisi sɩra la ĩyã, dee
dagɩ tõma n dolɩ lɔɔ la n yele se'em na ĩyã. Nẽra nẽra
ka tã wʊn masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, ẽn dolɩ lɔɔ la n yele
se'em na ĩyã. 17 Tõma n te'ege Nawẽnnɛ, tɩ a basɛ tɩ tɩ
masɛ a zẽ'am tõma n bɔ Krisi sɩra ĩyã la, bõn-ẽŋa sãn
basɛ tɩ tõma mẽ dɛna tõon-be'ero dõma wʊ bu-zãŋsɩ
la, yãma tẽ'esɛ tɩ Krisi botɩ tɩ tõnna la tõon-be'ero bɩɩ?
Ayɛɩ. 18 Nẽra sãn basɛ Zifdõma lɔɔ tɩ a daan dolɩ la, dee
le yetɩ ba dɔla ẽ, la de la a mẽŋa n sã'anɩ lɔɔ la. 19 La
sãn dɛna lɔɔ la, a botɩ mam lebge la kũm a ĩyã, mam
ka le dɔla ẽ. Mam lagɩm na Krisi ki dɔ-puurŋa zuo, tɩ m
vɔa Nawẽnnɛ ĩyã, 20 tɩ mam n vɔa wã, la ka le dɛna
mam mẽŋa n vɔɩ, la de la Krisi n botɩ mam vɔa. La vɔm
sɛka tɩ mam vɔa lɛɛlɛ wã, de la mam n bɔ ẽŋa n de
Nawẽnnɛ Dayʊa n nõŋɛ mam ki mam yelle sɩra la, n
basɛ tɩ mam vɔa. 21 Mam ka sakɛ tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ
na de la zãŋa. La sãn dɛna la nẽra n dolɩ lɔɔ ĩyã n basɛ
tɩ a masɛ Nawẽnnɛ nẽŋam, Krisi kũm na de nɩ na zãŋa.

Tɩn bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ tɩ masɛ a zẽ'am

3 Yãma Galatɩ dõma, ãne n botɩ yãma zuto lebge tɩ
ya ka tara yɛm? Mam daan pa'alɛ ya Krisi n ki dɔ-
puurŋa zuo la yelle mɛ sõŋa sõŋa, tɩ la dɛna vẽelga bɔ
ya. 2 Mam boorɩ tɩ m soke ya la sokre ayɩla mã'a tɩ ya
lerge mam: Yãma n to'oge Nawẽnnɛ Sɩa la, la de la yã-
ma n sakrɩ ɩta lɔɔ la n yele se'em na ĩyã bɩɩ? Ayɛɩ, la de
la yãma n wõm kõ-yẽlga la, bɔ Azezi-krisi sɩra la ĩyã.
3 Yãma yɛm na pɔ'ɔgɛ paagɛ la wãna? Yãma n pɔsɛ
lebge Nawẽnnɛ nẽrba la a Sɩa pãŋa la, yãma yãŋa
boorɩ tɩ ya ba'asɛ la ya mẽŋa pãŋa? 4 Yãma n yẽ se'em
wuu la lebge la zãŋa bɩɩ? Dẽnɩ tɩ la da kãn lebge zãŋa.
5 Nawẽnnɛ n bɔ ya a Sɩa, dee ɩta bõn-yãlma ya tẽŋasʊ-
ka la, la dagɩ yãma n ɩtɩ lɔɔ n yele se'em na ĩyã, la de la
yãma n wõm kõ-yẽlga la, bɔ Azezi-krisi sɩra la ĩyã.
6 Abraham zẽ'am la mẽ yʊʊn de la bɛla: La gʊlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʊam yetɩ: «Abraham bɔ la Nawẽnnɛ
sɩra, tɩ Nawẽnnɛ bɩsɛ ẽ yetɩ a masɛ ẽŋa zẽ'am.» 7 Bãŋɛ-
ya tɩ nẽr-sɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la n sɩrɩ de Abraham
yɩɩsɩ. 8 Nawẽnnɛ gõŋɔ la põn yele mɛ tɩ Nawẽnnɛ wʊn
basɛ tɩ bu-zãŋsɩ masɛ a zẽ'am, ban bɔ ẽ sɩra la ĩyã.
Nawẽnnɛ yʊʊn põn tɔgɛ kõ-yẽlga ẽŋa bɔ Abraham mɛ
yetɩ: «Fõn ĩyã tɩ dũnia buuri wuu wʊn yẽ yel-sõnnɛ.»
9 La de la bɛla, Abraham n yʊʊn bɔ Nawẽnnɛ sɩra yẽ
yel-sõnnɛ na, nẽr-sɛba n mẽ bɔ Nawẽnnɛ sɩra wʊn
lagɩm na Abraham yẽ yel-sõnnɛ.
10 Nẽr-sɛba n te'ege lɔɔ la, kã'a-be'ero boe ba zuto,
se'ere n soe la, la gʊlsɛ yetɩ: «Kã'a-be'ego boe nẽr-sɛka

woo n ka ιtι wʋ lan gʋlsɛ se'em wuu Nawẽnnɛ lɔɔ gõŋɔ
pʋam na zuugo.» 11 La de la vẽelga tι nẽra baa ayιla ka
tã wʋn yẽ bʋʋrɔ Nawẽnnɛ zẽ'am ẽn dolι lɔɔ la ĩyã,
se'ere n soe la, la gʋlsɛ yetι: «Nẽra n bɔ Nawẽnnɛ sιra
masɛ a zẽ'am wʋn vɔa, ẽn bɔ ẽ sιra la ĩyã.» 12 Nẽra n
dolι lɔɔ la, la dagι tι a bɔ la Nawẽnnɛ sιra, bẽm ĩyã, la
gʋlsɛ yetι: «Nẽr-sɛka n ιtι lɔɔ la n yele se'em na, a wʋn
vɔa bɛla ĩyã.» 13 La tõma n ka ẽŋɛ lɔɔ la n yele se'em na
wuu ĩyã, Nawẽnnɛ kã'a-be'ego n boe tõma zuto. La
Krisi n ki dɔ-puurŋa zuo la, a dɔkɛ kã'a-be'ego la tõma
zuto mɛ, tι ẽŋa mẽŋa sɔɔgɛ tõma zẽ'am, tι kã'a-be'ego
la bɔna a zuugo, se'ere n soe la, la gʋlsɛ yetι: «Kã'a-
be'ego boe nẽr-sɛka tι ba yulse ẽ dɔɔgɔ zuo la zuugo.»
14 Krisi ẽŋɛ bɛla tι yel-sõnnɛ na tι Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ
tι a bɔ Abraham na, mẽ wʋn dɛna bu-zãŋsι bõnɔ, bã-
ma n lagιm na Azezi-krisi dɛna ayιla la ĩyã, dee tι tõma
mẽ to'oge Nawẽnnɛ Sιa la tι a bĩŋe nõorɛ tι a bɔ tɔ, tõ-
ma n bɔ ẽ sιra la ĩyã.

Lɔɔ la ka sã'am nõor-bĩŋre

15 M sɔbiisi, mam yetι m dιkɛ la nẽrsaala yelle makɛ
pa'alɛ ya. Nẽra sãn looge yɛm dee gʋlsɛ bĩŋe, tι la
doose la tẽŋa la lɔɔ, nẽra nẽra ka tã wʋn sã'am ẽ, bιι
pa'asɛ sɛla mĩ. 16 Nawẽnnɛ yʋʋn bĩŋe nõorɛ bɔ la Abra-
ham, la a yιιŋa. La ka gʋlsɛ yetι, a bĩŋe a nõorɛ bɔ la a
yιιsι, wʋ la de la nẽrba zozo'e. La yetι, a yιιŋa, la de la
nẽra ayιla mã'a. Nẽr-ẽŋa de la Krisi. 17 Mam n yele
se'em na võorɛ n wãna: La de tι Nawẽnnɛ n bĩŋe a
nõorɛ la, yʋʋma kɔbsnaasι la pitã n tole dee tι a yãŋa
bɔ a lɔɔ la. Bɛla lɔɔ la kãn yãŋɛ sã'am nõor-bĩŋre la tι a
lebge zãŋa. 18 Se'ere n soe la, la sãn de nι na lɔɔ la dɔl-
ga ĩyã tι nẽra wʋn to'oge sɛla sɔna, la ka le dɛna nõor-
bĩŋre ĩyã. La, la de la Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ la ĩyã, tι
a ẽŋɛ Abraham yel-sõnnɛ.
19 La sãn dɛna bɛla, bẽm ĩyã tι Nawẽnnɛ yʋʋn bɔ lɔɔ
la? A yʋʋn bɔ ẽ tι a botι nẽrba n bãŋɛ ba tõon-be'ero,
halι ka paagɛ wakat-sɛka tι Abraham yιιŋa la wʋn wa
wa'am, sɛka ĩyã tι a yʋʋn bĩŋe nõorɛ la. Malɛkadõma n
yʋʋn to'oge lɔɔ la Nawẽnnɛ zẽ'am bɔ la, la doose la
nẽra ayιla n boe Nawẽnnɛ, la nẽrba tẽŋasʋka wẽ'era
nu'ugo. 20 Nẽra ka wẽ'erι nu'ugo la nẽra ayιla mã'a. La
Nawẽnnɛ de la a ayιla mã'a, dee yʋʋn bĩŋe nõorɛ, tι
nu'u-wẽ'era ka bɔna.
21 Bɛla, lɔɔ la sι'ιsrι Nawẽnnɛ nõor-bĩŋre la mɛ bιι?
Ayɛι, la dagι bɛla baa fẽfẽe. Se'ere n soe la, lɔɔ sãn boe
nι n tã wʋn botι nẽrba tara vɔm n ka ba'asrι, bɛla a
ken tã nι wʋn basɛ tι nẽrba masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am mɛ,
ban sakrι lɔɔ la ĩyã. 22 La Nawẽnnɛ gõŋɔ la yetι, dũnia
dõma wuu boe la tõon-be'ero nu'usum. La de la bɛla tι
sɛba n bɔ Azezi-krisi sιra la wʋn to'oge sɛla tι Nawẽnnɛ
bĩŋe nõorɛ tι a bɔ ba, ban bɔ Azezi-krisi sιra la ĩyã.
23 Wakat-sɛka tι Azezi-krisi daan nãn ka wa'am tι nẽr-
ba bɔ ẽ sιra la, lɔɔ la lʋ tõma mɛ wʋ tõma boe la yʋ'a
deem na, gu'ura halι tι Nawẽnnɛ wʋn wa puke Azezi-
krisi tι tι wʋn bɔ sιra la peelem. 24 Bɛla lɔɔ la n yʋʋn de
tõma gu'ura pa'ala tõma sore halι wa paam wakat-sɛ-
ka tι Krisi wa'am na, tι tõma wʋn dɛna nẽrba n masɛ
Nawẽnnɛ nẽŋam, tõma n bɔ ẽ sιra la ĩyã. 25 La lɛɛlɛ wã
tι Azezi-krisi wa'am tι tι bɔ ẽ sιra la, lɔɔ la ka le dɛna tõ-
ma gu'ura.
26 Yãma n bɔ Azezi-krisi sιra la, ya wuu de la Nawẽnnɛ
kɔma. 27 Yãma wuu tι ba mise ya ko'om pʋam na, ya
lagιm na Krisi dɛna ayιla, ãna wʋ ẽŋa n ãn se'em na.
28 Yãma n lagιm na Krisi la, bɔkrɛ ka le bɔna tι fʋ de la
Zifu, bιι bu-zãŋka, yamŋa bιι nẽra n soe a mẽŋa, pɔka
bιι bʋraaga, ya wuu de la ayιla. 29 Yãma n lagιm na
Krisi la, ya de la Abraham yιιsι, wʋn to'oge sɛla tι
Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tι a bɔ la.

4 Mam n yetι m yele se'em n wãna: Bia n yetι a wa
sɔɔgɛ sɔna a sɔ bõnɔ dee ken dɛna bõn-pιka, a ãn
wʋ a de la yamŋa la, baa la ẽŋa n wʋn wa sɔna sɛla
woo la. 2 Ẽn nãn de bia la, a boe la nẽrba nu'usum tι ba
gu'ura ẽ, dee bιsra a sɛla woo yelle bɔ'ɔra ẽ halι ka
paagɛ wakat-sɛka tι a sɔ looge la, tι a yãŋa sɔna sɛla
woo. 3 Tõma n mẽ daan ka bãŋɛ Nawẽnnɛ sιra, ãna wʋ
kɔma la, tõma daan de la dũnia wã yɛla yamsι. 4 La
wakat-sɛka tι Nawẽnnɛ looge la n paagɛ la, a tõm na a
mẽŋa Dayʋa, tι pɔka dɔgɛ ẽ, tι a dɔla Zifdõma lɔɔ la, 5 tι
a fãagɛ sɛba n dolι lɔɔ la, tι tι wʋn lebge Nawẽnnɛ kɔ-
ma.
6 La yãma n de Nawẽnnɛ kɔma la, a tõm na a Dayʋa
Sιa tι a bɔna tι sũure pʋam, tι Sιa la wi'ira Nawẽnnɛ
yetι: «Abba, m Sɔ.» 7 Bɛla tι ka le dɛna yamsι, tι de la
Nawẽnnɛ kɔma. Tõma n de a kɔma la ĩyã, a wʋn bɔ tɔ
sɛla wuu tι a bĩŋe tι a bɔ a kɔma la.

Apolι yɛm yɔɔrι Galatι dõma yelle

8 Kʋrʋm, yan daan ka mi Nawẽnnɛ na, ya daan dolι
la dũnia wã bõn-yooro n dagι Nawẽnnɛ poore, dɛna
ba yamsι. 9 La nãnannɛ wã tι ya mi Nawẽnnɛ na, la, lan
gãnnι, Nawẽnnɛ n mi ya la, la ẽŋɛ la wãne tι yãma le
dɔla bõn-yooro n ka tarι pãŋa dee ka tara võorɛ poore,
le bɔɔra tι ya dɛna ba yamsι? 10 Yãma looge la dabsa, la
wõrsι, la wakatɛ basɛba yʋʋnɛ pʋam, la yʋʋma dɔla tι
la dɛna sisgo. 11 Yãma n ιtι se'em na botι dabeem n
tara mam, tι mam n tõm se'em yãma ĩyã la, tã wʋn dɛ-
na zãŋa.
12 M sɔbiisi, mam belnι ya mɛ tι ya ãna wʋ mam na, tι
mam lebge ãna wʋ yãma la. Yãma daan ka ẽŋɛ mam
tuuge. 13 Ya mi tι la daan de la mam bã'aga la ĩyã tι
mam yẽ folle mõolɛ kõ-yẽlga la bɔ ya pɔspɔsι. 14 Mam
bã'aga la daan de la nãmsgɔ bɔ ya, la yãma daan ka
nẽ'esɛ mam, la ya mẽ daan ka zagsɛ mam, ya daan
to'oge mam wʋ mam de la Nawẽnnɛ malɛka, bιι Azezi-
krisi la. 15 Yãma sũure daan ãn yẽlʋm mɛ, tι mam tãna
wʋn yetι, yãma daan sãn tã nι, ya wʋn dιkɛ ya nini bɔ

mam. Bẽm ẽŋɛ tɩ yãma ka le tara sũ-yẽlga? 16 Mam n
tɔgɛ ya sɩra la ĩyã, tɩ mam yãŋa lebge ya bɛ bɩɩ?
17 Nẽr-sɛba tɩ mam yetɩ la, ban mõrgrɩ se'em yãma
ĩyã la, la dagɩ ya sõŋrɛ ĩyã. Ba boorɩ tɩ ba welge ya la
mam, tɩ ya lagɩm na bãma. 18 Nẽra sãn mõrgra tɩ la
sãn dɛna sõŋa ĩyã, la ãn sõŋa. La ãn sõŋa tɩ ya ɩta bɛla
wakatɛ wuu, la, la da dɛna mam n boe ya zẽ'am
wakatɛ sɛka la mã'a. 19 M kɔm-nõŋrɩsɩ, mam le tara la
toogo ya ĩyã wʋ pɔka n virgri la, halɩ tɩ ya wʋn wa ãna
wʋ Krisi n ãn se'em na. 20 Mam boorɩ nɩ na m bɔna ya
zẽ'am lɛɛlɛ wã bãŋɛ mam wʋn tɔgɛ se'em pa'alɛ ya. La
mam n boe zẽ'e-sɛka wã, mam ka mi mam wʋn yele ya
se'em.

Asaara la Agaarɩ makrɛ

21 Yele-ya ma, yãma sɛba n boorɩ tɩ lɔɔ la sɔna ya la,
yãma ka wõnnɩ lɔɔ la n yetɩ se'em na? 22 La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ, Abraham tarɩ la dayɔɔsɩ
bayi. Ayɩla de la yam-pɔka bia, tɩ ayẽma dɛna a pɔga
bia. 23 Yam-pɔka bia la dɔgɛ wʋ nẽrsaala n boorɩ se'em
na. La a pɔga bia la dɔgɛ wʋ Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ
se'em na. 24 Bõn-ẽna de la makrɛ bɔ tõma. Pɔgsɩ bayi la
makrɩ la yɛla bayi. La de la Nawẽnnɛ n bɔ nẽrba a lɔɔ,
dee bĩŋe a nõorɛ la. Pɔspɔsɩ pɔka la yʋ'ʋrɛ n de Agaarɩ
la mãmsrɩ la lɔɔ tɩ Nawẽnnɛ bɔ Sinayi tãŋa zuo la. Nẽr-
sɛba n dolɩ lɔɔ la de la yamsɩ, wʋ Agaarɩ la a kɔma n de
yamsɩ se'em na. 25 Agaarɩ ãn wʋ Sinayi tãŋa n boe
Araabɩ tẽŋa la, dee ken ãna wʋ Zerizalɛm sɛka n boe
lɛɛlɛ wã la, se'ere n soe la, Zerizalɛm la a nẽrba la boe
la lɔɔ yamnɛ pʋam. 26 La Zerizalɛm sɛka n boe saazu-
um na ka boe yamnɛ pʋam, tõma de la tẽn-ẽŋa nẽrba,
wʋ Asaara kɔma n dagɩ yamsɩ la. 27 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Ẽŋɛ sũ-yẽlga, kõndɔgrɛ, fõn ka dɔgɛ la.
Ẽŋɛ sũ-yẽlga wa'ara kĩnkĩma sɩrna, fõn ka virge la.
Se'ere n soe la, pɔg-sɛka tɩ a sɩra basɛ la kɔma n wʋn
zo'oge gãnna pɔg-sɛka n tarɩ sɩra la.»
28 La sãn dɛna yãma, m sɔbiisi, yãma de la Nawẽnnɛ
kɔma, ẽn bĩŋe a nõorɛ la ĩyã, wʋ A'izakɩ tɩ ba dɔgɛ
Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ ĩyã la. 29 La, la mẽ ãn wʋ bi-sɛ-
ka tɩ ba daan dɔgɛ ẽ wʋ nẽrsaala n boorɩ se'em na n
nãmsɛ bi-sɛka tɩ ba dɔgɛ wʋ Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ
se'em na, la ken dɛna la bɛla mẽ lɛɛlɛ wã. 30 Nawẽnnɛ
gõŋɔ la yetɩ bẽm? A yetɩ: «Dige yam-pɔka, la a bia la,
se'ere n soe la, yam-pɔka la bia kãn lagɩm na pɔg-sɛka
n dagɩ yamŋa la bia po to'oge ba sɔ bõnɔ.» 31 Bɛla, m
sɔbiisi, tõma dagɩ yam-pɔka kɔma, tõma de la pɔg-sɛka
n dagɩ yamŋa la kɔma.

Ze'ele-ya kãŋkãŋɛ yan to'oge ya mẽŋa la pʋam

5 Krisi fãagɛ tɩ basɛ tɩ tɩ sɔna la tɩ mẽŋa. Bɛla, zɛ-ya
kãŋkãŋɛ, da sakɛ-ya le kẽ'esɛ ya mẽŋa yamnɛ
pʋam. 2 Selse-ya, mam Apolɩ yetɩ ya mɛ tɩ ya sãn basɛ
tɩ ba wã ya, Krisi ka le tara yõorɔ bɔ ya. 3 La mam le yɛ-
ta ya mɛ tɩ nẽr-sɛka woo n basɛ tɩ ba wã ẽ, dẽnɩ tɩ a
ẽŋɛ lɔɔ la n yele se'em na wuu. 4 Yãma sɛba n te'ege lɔɔ
la ɛɛra tɩ ya masɛ Nawẽnnɛ nẽŋam na, ya welge ya
mẽŋa mɛ la Krisi, ya koŋe Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ mɛ. 5 La
sãn dɛna tõma, la de la tõma n bɔ Krisi sɩra la, tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa basɛ tɩ tõma tara pʋtẽ'erɛ gu'ura tɩ a wa
basɛ tɩ tɩ masɛ a zẽ'am. 6 Azezi-krisi doosgo la pʋam, fʋ
sãn wã, bɩɩ fʋ sãn ka wã, la ka tarɩ võorɛ, sɛla n tarɩ
yõorɔ de la fʋ bɔ Azezi sɩra tõnna la nõŋlʋm.
7 Yãma daan dolɩ Nawẽnnɛ sore mɛ sõŋa sõŋa, ãne n
gu ya tɩ ya basɛ da le sakɛ sɩra la? 8 Tẽ'esgɔ bãma n
botɩ ya basɛ sɩra la ka ze'ele Nawẽnnɛ n wi ya la zẽ'am.
9 Ba makɛ yetɩ: «Dãbɩllɛ fẽe n botɩ borborɩ wuu ukra.»
10 La sãn dɛna mam, Zuudãana la ĩyã mam bɔ ya sɩra
mɛ tɩ yãma tẽ'esgɔ kãn bɔna ayẽma la mam n pa'alɛ ya
se'em na. Nẽr-sɛka n tarɩ ya pʋtẽ'era yuulna la, baa ẽn
de nẽr-sɛka, Nawẽnnɛ wʋn sɩbgɛ ẽ.
11 M sɔbiisi, la sãn dɛna sɩra tɩ mam mẽŋa ken mõola
mɛ yɛta tɩ ba wãta, bẽm tɩ Zifdõma nãmsra mam? La
sãn de nɩ na bɛla, mam n mõolɩ Krisi n ki dɔ-puurŋa
zuo tɩ ba nãmsra mam na kãn le bɔna. 12 Mam boorɩ nɩ
mɛ tɩ nẽr-sɛba n tarɩ ya pʋtẽ'era yuulna tɩ ya wãta la,
sãn põn bɔɔra, ba fɔ ba mẽŋa pa'asɛ.
13 La sãn dɛna yãma, m sɔbiisi, Nawẽnnɛ wi ya tɩ ya
sɔna la ya mẽŋa. La da basɛ-ya tɩ yan soe ya mẽŋa la
basɛ tɩ ya ɩta ya mẽŋa yɛm n boorɩ se'em. Vɔa-ya la
taaba la nõŋlʋm tõnna sõŋra taaba. 14 Se'ere n soe la,
lɔɔ la wuu boe la yetɔg-ẽna ayɩla pʋam n yetɩ:
«Nõŋɛ fʋ tadãana wʋ fʋ mẽŋa.»
15 La ya sãn zɛbra la taaba, yĩ'ira dee dõnna taaba wʋ
dũnsi la, guuse-ya, tɩ ya wʋn sã'am taaba mɛ ba'asɛ.

Vɔa-ya wʋ Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ se'em

16 Selse-ya, mam yetɩ ya mɛ tɩ ya dɔla Nawẽnnɛ Sɩa n
boorɩ se'em, tɩ ya kãn ɩta nẽrsaalba yɛmleego n boorɩ
se'em. 17 Se'ere n soe la, nẽrsaalba mẽŋa yɛmleego n
boorɩ se'em na de la to'ore la Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ sɛla
la. Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa n boorɩ sɛla la, mẽ dɛna to'ore la
sɛla tɩ nẽrsaala mẽŋa boorɩ la. Bõn-bãma bayi sɩ'ɩsrɩ la
taaba. La bɛla basɛ mɛ tɩ ya ka tãna wʋn ẽŋɛ yãma n
boorɩ se'em na. 18 La Nawẽnnɛ Sɩa la sãn sɔna ya, ya ka
le bɔna lɔɔ la nu'usum.
19 Nẽrsaala mẽŋa yɛmleego n boorɩ se'em na de la
vẽelga vẽelga. La de la yalsɩ, la tõon-dẽgrɔ, la tõon-
yooro, 20 la baga kãabgɔ, la tɩɩm tõoma, la taaba sisga,
la zɛbrɛ, la ɩta sũure la tadãana bõnɔ, la sũ-isgre, la
gãŋɛ taaba, la ka-wõm-taaba, la welge taaba. 21 La
nõŋɛ bõnɔ, la dãam buka, la pʋyã'an-yooro, la bõnɔ
basɛba n wõn na bõn-bãma. Mam dẽŋɛ kã'ana ya mɛ,
wʋ mam n daan põn yele ya se'em na, tɩ nẽr-sɛka woo
n ɩtɩ bõn-bãma kãn yẽ zẽ'am Nawẽnnɛ so'olʋm pʋam.

22 La Nawẽnnɛ Sɩa tõoma de la nõŋlʋm, la sũ-yẽlga,
la sũ-mã'asʋm, la sũ-mã'arɛ, la sõŋa, la ɩr-sõŋɔ, la ẽŋɛ
sɩra, 23 la sũ-bʋgsʋm, la yõk-m-mẽŋa. Lɔɔ ka boe n
sɩ'ɩsrɩ bõn-bãma. 24 Nẽr-sɛba n de Azezi-krisi nẽrba la
ka ba mẽŋa n boorɩ se'em n de be'em, la ba yɛmleego
la mɛ dɔ-puurŋa zuo, tɩ ba ka le sɔna ba. 25 Nawẽnnɛ
Sɩa n bɔ'ɔrɩ tɩ vɔm na, basɛ-ya tɩ tɩ dɔla ẽŋa n boorɩ
se'em na. 26 Tɩ da dɛna-ya uk-m-mẽŋa dõma, tɩ da ɛɛra-
ya taaba nõorɛ, bɩɩ ɩta sũure la taaba.

Ɩta-ya taaba sõŋa

6 M sɔbiisi, ya sãn yẽ nẽra tɩ a tõnnɩ tõon-be'ero,
yãma sɛba tɩ Nawẽnnɛ Sɩa boe la ya lɛ la, pa'alɛ-ya
ẽ la sũ-bʋgsʋm tarɩ ẽ leme so-sõŋɔ la zuo. La guuse fʋ
mẽŋa, tɩ fʋ mẽ da po tõm a tõon-be'ero la. 2 Sõŋra-ya
taaba malgra taaba yɛla, tɩ bɛla tɩ ya wʋn ẽŋɛ Krisi
nõorɛ n yele se'em na. 3 Nẽra sãn tẽ'esɛ tɩ ẽŋa de la
sɛla dee ka dɛna sɛla sɛla, a pã'asrɩ la a mẽŋa. 4 Nẽra
woo geele bɩsɛ a mẽŋa tõoma n ãn se'em, a sãn yẽ a
tõoma la pʋam sɛla n de a ẽŋɛ sũ-yẽlga, tɩ a ẽŋɛ a
mẽŋa ĩyã. La a da magra a mẽŋa la nẽrba basɛba.
5 Nẽra woo n wʋn tara a mẽŋa zuugo yelle.
6 Nẽr-sɛka tɩ nẽra zãsnɩ ẽ Krisi yetɔga la, a basɛ tɩ sɛ-
ka n zãsnɩ ẽ na yẽta pʋrɛ ẽn tarɩ sɛla woo la pʋam.
7 Da pã'asɛ-ya ya mẽŋa, ba ka pɔ'ɔrɩ Nawẽnnɛ. Nẽra
n bʋrɛ bõn-sɛba la, bõn-bãma tɩ a wʋn lagsɛ. 8 Nẽr-sɛ-
ka n ɩtɩ sɛla tɩ a mẽŋa yɛmleego boorɩ, a wʋn yẽ a
yɛmleego yõorɔ n de kũm. La sɛka n ɩtɩ sɛla tɩ Nawẽn-
nɛ Sɩa boorɩ la, a wʋn yẽ Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ'ɔrɩ sɛla n
de vɔm n ka ba'asrɩ. 9 Bɛla, tɩ da targɛ-ya la tõon-sõma
tõoma. Tɩ sãn ɩta dee ka basɛ, wakatɛ la sãn wa paagɛ,
tɩ wʋn yẽ a yõorɔ. 10 Bɛla, tɩn yẽ folle sɛka woo, tɩ tõm
ẽŋɛ nẽrba wuu sõŋa, lan gãnnɩ wuu, tɩ ɩta sɛba n
lagɩm na tõma bɔ Krisi sɩra la sõŋa.

Ba'asgɔ yetɔga

11 Bɩsɛ-ya gʋlsgɔ biɛ kãr-bãna wã de la mam Apolɩ n
gʋlsɛ la m mẽŋa nu'ugo. 12 Sɛba n mõrgrɩ ya bɔɔra tɩ
ya wã la, de la nẽrba n boorɩ yʋ'ʋrɛ nẽrsaalba zẽ'am.
Ban ka boorɩ tɩ ba yẽ nãmsgɔ Krisi kũm dɔ-puurŋa la
ĩyã mã'a yelle tɩ ba ɩta bɛla. 13 Bãma sɛba n wãtɩ la
mẽŋa ka ɩtɩ lɔɔ la n yele se'em na, ba boorɩ la ya wã tɩ
ba tã'agɛ wẽ yõ'ogɔ, bãma n botɩ ya wã la. 14 La sãn dɛ-
na mam, mam ka wẽ'erɩ m yõ'ogɔ la sɛla yelle, sãn
dagna tɩ Zuudãana Azezi-krisi n ki dɔ-puurŋa zuo la
mã'a yelle. Krisi kũm na ĩyã dũnia yɛla wuu ãn wʋ ba ki
mɛ ka le sɔna mam, tɩ mam mẽ ãna wʋ mam ki mɛ, ka
le bɔna dũnia yɛla pʋam. 15 La dagɩ nẽra n wã, bɩɩ nẽra
n ka wã n tarɩ yõorɔ, sɛla n tarɩ yõorɔ de la tɩ tarɩ la
vɔm paalga. 16 Sɛba wuu n dolɩ nõor-ẽna wã, Nawẽnnɛ
wʋn bɔ ba sũ-mã'asʋm, dee zoe ba ninbãalga, bãma la
Nawẽnnɛ nẽrba la wuu.
17 Nẽra nẽra da le basɛ tɩ toogo paagɛ mam, se'ere n
soe la, yisa sɛba tɩ mam tarɩ m ĩyã la pa'alɩ mɛ tɩ mam
de la Azezi nẽra.
18 M sɔbiisi, tɩ Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔ-
na la ya. Amina.

Efɛɛzι

Bilgre

Efɛɛzι de la Azi-minɛɛrι so'olʋm tẽŋa. Apolι sore sẽnnɛ bʋtã dãana tι a zĩ'ire mĩ yʋʋma atã mõolɛ, dee zãsʋm Azezi kõ-yẽlga (Tõoma 19:1—20:1). Wakat-sɛka tι a gʋlsɛ gõŋɔ wã la, a boe la yʋ'a deem.
Zãsŋɔ sɛba n boe gõŋɔ wã pʋam na dagι Efɛɛzι dõma mã'a ĩyã, la de la nẽrba wuu ĩyã.
A gʋlsɛ tɔgɛ yetι, lan dẽŋɛ Nawẽnnɛ n wʋn nãam dũnia, a põn looge yɛm mɛ tι a botι Azezi-krisi dɛna bõn-sɛba wuu n boe saazuum, la tẽŋa Zuudãana (Efɛɛzι 1:10).
Apolι pɔsɛ pa'alɛ la Nawẽnnɛ n looge a nẽrba, basɛ ba tõon-be'ero taalɛ, botι ba lebge a kɔma Azezi kũm na ĩyã.
Tι nẽr-sɛba wuu n bɔ Azezi sιra la lebge buuri ayιla, Zifdõma, la bu-zãŋsι wuu (sapιtrι 1-3).
A sose nẽr-sɛba wuu n wʋn karẽŋɛ gõŋɔ la mɛ yetι ba vɔa tι la masɛ wʋ vɔm paalga tι Nawẽnnɛ bɔ ba la, dee lagιm taaba tara nõ-yẽnnɛ, vɔa la taaba Azezi doosgo la pʋam (sapιtrι 4-6).
A dιkɛ la bõnɔ batã makɛ pa'alɛ Azezi nẽrba n lebge ayιla se'em.

A makɛ pa'alɛ tι Azezi nẽrba la ãn wʋ nẽra ĩyã, tι Azezi ãna wʋ zuugo la (1:22-23, 4:16).

Bʋyi, a makɛ pa'alɛ tι Azezi nẽrba la ãn wʋ deego, tι Azezi ãna wʋ kugre n botι deego la zɛ kãŋkãŋɛ (2:20-22).

Bʋtã, a makɛ pa'alɛ tι Azezi nẽrba la ãn wʋ pɔka, tι Azezi ãna wʋ sιra (5:21-33).

1 Mam Apolι n de Azezi-krisi Tõntõnna wʋ Nawẽn-
nɛ n boorι se'em na, n gʋlsɛ gõn-ẽna wã bɔ'ɔra yã-
ma Nawẽnnɛ nẽrba n boe Efɛɛzι dɛna sιra dõma Azezi-
krisi doosgo pʋam na. 2 Tι Sɔ Nawẽnnɛ, la tι Zuudãana
Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm.

Nawẽnnɛ n ẽŋɛ tõma yel-sõnnɛ se'em Krisi ĩyã

3 Tι pẽgɛ Nawẽnnɛ n de tι Zuudãana Azezi-krisi Sɔ la,
ẽŋa n bɔ tɔ a Sιa yel-sõnnɛ wuu n ze'ele saazuum, tõ-
ma n lagιm na Krisi dɛna ayιla la ĩyã. 4 Nawẽnnɛ looge
tõma la ẽŋa ĩyã, lan dẽŋɛ dũnia nãaŋɔ, tι tι welge
to'ore dɛna a nẽrba, ka tara yelle a nẽŋam. 5 A nõŋlʋm
na ĩyã tι a dẽŋɛ looge tõma tι tι lebge a kɔma Azezi-
krisi ĩyã, wʋ a mẽŋa yɛm n boorι se'em na. 6 A ẽŋɛ bɛla
tι tι pẽgɛ ẽ mɛ, a yel-sõnnɛ n zo'oge gãŋɛ tι a ẽŋɛ bɔ tɔ
zãŋa, tõma n de ayιla la a Dayɔ-nõŋrɛ la ĩyã. 7 La de la
Krisi n ki tι a zιιm yese la ĩyã tι Nawẽnnɛ basɛ tõma
tõon-be'ero taalɛ, tι tõma yẽ fãarɛ, tι la masɛ wʋ
Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ n zo'oge pãι se'em na. 8 Yel-sõnnɛ
ẽŋa n zo'oge la bɔ tõma la yɛm wuu, la bãŋrɛ wuu.
9 Nawẽnnɛ basɛ tι tõma bãŋɛ ẽn boorι tι a ẽŋɛ se'em n
daan sʋgɛ tι a looge yɛm tι a ẽŋɛ Krisi ĩyã la mɛ.
10 Wakatɛ la sãn wa paagɛ, Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ẽŋa n
looge yɛm tι a ẽŋɛ se'em na mɛ, a wʋn lagsɛ sɛla wuu
n boe saazuum, la dũnia zuo, tι ba sakɛ Zuudãana
ayιla n de Krisi.
11 Nawẽnnɛ n basɛ tι sɛla woo ιta wʋ ẽn boorι se'em
na, n dẽŋɛ looge tõma tι tι dɛna a nẽrba Krisi ĩyã. 12 Tι
tõma n dẽŋɛ tara pʋtẽ'erɛ la Krisi la, wʋn basɛ tι nẽrba
pẽgɛ ẽ a na'am pãŋa la ĩyã.
13 Yãma n mẽ wõm sιra kõ-yẽlga la, n basɛ tι ya bɔ
Krisi sιra yẽ fãarɛ, ẽŋa ĩyã tι Nawẽnnɛ bɔ ya a Sιa wʋ
ẽn bĩŋe nõorɛ se'em na, Sιa ẽŋa de la dãalgɔ pa'alɛ tι
ya de la a nẽrba. 14 A Sιa la n de sɛla n pa'alɛ tι tι wʋn
yẽ sɛla woo tι a bĩŋe nõorɛ tι a bɔ tɔ la, halι ka paagɛ
wakat-sɛka tι a wʋn fãagɛ tõma wuu n de a nẽrba la
ba'asɛ la, bõn-ẽŋa n wʋn basɛ tι tι pẽgɛ ẽ, a na'am
pãŋa la ĩyã.

Apolι pʋ'ʋsrι Nawẽnnɛ Efɛɛzι dõma ĩyã

15 Bɛla n soe tι mam n wõm yãma n bɔ tι Zuudãana
Azezi sιra, la yãma n tarι nõŋlʋm la Nawẽnnɛ nẽrba
wuu se'em na, 16 tι mam tẽra ya yelle m pʋ'ʋsgɔ pʋam,
pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ ya ĩyã ka gɔ'ɔra. 17 Mam
sosrι la tι Zuudãana Azezi-krisi Sɔ n de Nawẽnnɛ n tarι
na'am pãŋa la, tι a bɔ ya a yɛm Sιa tι a vẽlgɛ ya yɛm, tι
ya bãŋɛ ẽn ãn se'em. 18 Mam ken sɔsra Nawẽnnɛ tι a
botι ya pʋtẽ'era like tι ya bãŋɛ ẽn wi ya tι ya tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla, dee bãŋɛ bõn-sõma sɛba tι a bĩŋe
nõorɛ tι a bɔ a nẽrba la n ba ãna sõŋa, dee zo'oge
se'em. 19 Mam ken sɔsra ẽ tι a botι ya bãŋɛ a pãŋa la n
ãn kãtɛ gãŋɛ se'em tι a tarι tõnna la tõma n bɔ ẽ sιra la
lɛ, wʋ a na'am pãn-kãtɛ n tõnnι tõon-kãra se'em na.
20 Pãn-kãtɛ ẽŋa n bɛla tι a dιkɛ vo'oge Krisi botι a zĩ'ire
a zʋʋgɔ bɔba saazuum Nawẽnnɛ yire. 21 A botι Krisi n
gãnna na'adõma wuu, la pãnsι dõma wuu, la kɛ'ɛndõ-
ma wuu, la ke'eŋo buuri wuu, ẽŋa yʋ'ʋrɛ n gãnnι

yʋ'ʋra wuu, la dagɩ dũnia ẽna pʋam mã'a, la ken dɛna la dũnia sɛka n wʋn wa'am na pʋam. 22 Nawẽnnɛ basɛ mɛ tɩ Krisi sɔna sɛla woo, dee botɩ a dɛna a nẽrba wuu Zuudãana sɛla woo pʋam. 23 Krisi nẽrba la ãn wʋ a mẽŋa ĩyã la, ẽŋa n vɔa ba pʋam, la ẽŋa n boe zẽ'a woo, botɩ sɛla woo bɔna.

Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ ĩyã tɩ tɩ yẽ fãarɛ

2 Ya daan ãn wʋ ya ki mɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, ya tõon-be'ero, la ya tuure la ĩyã. 2 Yãma n daan ɩtɩ se'em na ãn wʋ dũnia nẽrba n ka mi Nawẽnnɛ n ɩtɩ se'em na, dɔla Asũtãana n de pãnsɩ dõma n boe saazuum naba la, ẽŋa n tõnnɩ na sɛba n sɩ'ɩsrɩ Nawẽnnɛ nõorɛ la. 3 Tõma wuu daan lagɩm ãna wʋ bãma n ãn se'em na, tõma daan vɔa wʋ nẽrsaala yɛmleego n boorɩ se'em, ɩta tɩ ĩyã, la tɩ yɛm n boorɩ se'em n de be'em na. La tõma n daan ãn se'em na basɛ tɩ tɩ daan masɛ la Nawẽnnɛ sɩbgrɛ wʋ nẽrba basɛba la.

4 La Nawẽnnɛ nõŋɛ tõma zo'oge mɛ, tɩ a zoe tõma ninbãalga zozo'e. 5 Tɩ baa tõma n daan ãn wʋ tɩ ki mɛ tɩ tõon-be'ero ĩyã la, a basɛ tɩ tɩ lagɩm na Krisi yẽ vɔm. La de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ ĩyã tɩ a fãagɛ ya. 6 La de la tõma n lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ lagɩm tõma la Krisi vo'oge, basɛ tɩ tɩ lagɩm na ẽŋa zĩ'ire Nawẽnnɛ yire. 7 A ẽŋɛ tõma sõŋa Krisi ĩyã, tɩ a pa'alɛ la nẽrba wakatɛ n sẽm a yel-sõnnɛ n zo'oge gãŋɛ se'em. 8 La de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ la ĩyã tɩ ya yẽ fãarɛ, yan bɔ Krisi sɩra la ĩyã, la dagɩ ya mẽŋa pãŋa, la de la Nawẽnnɛ bɔ'a. 9 La dagɩ ya tõoma ĩyã, tɩ ya nẽrsɛka da pẽgɛ a mẽŋa. 10 La de la Nawẽnnɛ n nãam tɔ, botɩ tɩ lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla, tõnna tõon-sõma tɩ a põn dẽŋɛ mãasʋm tɩ tɩ wa tõm na.

Krisi ĩyã tɩ lebge la buuri ayɩla

11 Tẽegɛ-ya yan daan ãn se'em na, ba ka dɔgɛ ya tɩ ya dɛna Zifdõma buuri, Zifdõma n wãtɩ la wi'iri ya tɩ a ka wãtɩ dõma. Ba yetɩ bãma de la Nawẽnnɛ nẽrba, bãma n wãtɩ la ĩyã, la bõn-ẽŋa de la sɛla tɩ nẽrba ɩtɩ ba ĩyã pʋam mã'a. 12 Tẽegɛ-ya tɩ wakat-sɛka tɩ ya ka boe la Krisi la, ya daan de la sãama la Ɩsrayɛlɩ dõma, ka tara nõorɛ la bõn-sɛba tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn bĩŋe nõorɛ la Ɩsrayɛlɩ dõma la. Ya daan vɔa la dũnia wã zuo ka mina Nawẽnnɛ, dee ka tara pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla. 13 Ya daan zãagɛ la Nawẽnnɛ mɛ, la lɛɛlɛ wã, yãma n lagɩm na Azezi-krisi dɛna ayɩla la, a zɩɩm na n yese la basɛ tɩ ya yãŋa lɛm ẽ mɛ. 14 La de la Krisi n botɩ tɩ tara sũ-mã'asʋm, ẽŋa n basɛ tɩ Zifdõma, la sɛba n dagɩ Zifdõma lebge buuri ayɩla. Ẽŋa n ki yese be'em n ãn wʋ lalga 15 bɔna tɩ tẽŋasʋka welge to tɩ tɩ sisra taaba la, dee basɛ tɩ Amoyisi lɔɔ, la yel-sɛba tɩ a yetɩ ba ɩta la ka le tõnna, botɩ Zifdõma, la sɛba n dagɩ Zifdõma naagɛ taaba lagɩm na ẽŋa lebge buur-paalga ayɩla tara sũ-mã'asʋm la taaba. 16 Krisi n ki kũm dɔ-puurŋa zuo la, a lagɩm ba tɩ ba lebge la buuri ayɩla naagɛ ba la Nawẽnnɛ botɩ ba ka le sisra taaba. 17 Krisi wa'am wa mõolɛ la sũ-mã'asʋm kõ-yẽlga bɔ yãma sɛba n daan zãagɛ, la tõma sɛba n lɛm na. 18 Krisi ĩyã tɩ tõma wuu tara sore wʋn lɛm tɩ Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am, Nawẽnnɛ Sɩa ayɩla n boe la tɩ wuu lɛ la ĩyã.

19 Bɛla, ya ka le dɛna sãama, bɩɩ nẽrba n ze'ele zẽ'a ayẽma, ya de la buuri ayɩla la Nawẽnnɛ nẽrba, ya de la a yire nẽrba. 20 Yãma po bɔna la Nawẽnnɛ nẽr-kʋʋŋɔ la n ãn wʋ deego la mẽeŋa pʋam. Azezi Tõntõnɩba, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n de deego la ẽbrɛ. Tɩ Azezi-krisi mẽŋa dɛna kugre n botɩ deego la tara pãŋa. 21 Ẽŋa n basɛ tɩ deego la wuu zɛ kãŋkãŋɛ lɛbgra Wẽnde-kãtɛ ãna sõŋa bɔ Zuudãana. 22 Yãma n lagɩm na ẽ dɛna ayɩla la, ya mẽ po bɔna la Nawẽnnɛ deego la tɩ a boe mĩ mẽta la mẽeŋa pʋam, tɩ Nawẽnnɛ mẽŋa Sɩa kẽ'era mĩ.

Apolɩ tõm bɔ sɛba n dagɩ Zifdõma

3 Bɛla tɩ mam Apolɩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ. Mam boe la yʋ'a deem Azezi-krisi yelle, mam n mõolɛ a kõ-yẽlga bɔ yãma bu-zãŋsɩ la ĩyã. 2 Mam tẽ'esɛ tɩ ya wõm tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ a yel-sõnnɛ kõ-yẽlga la ẽŋɛ la mam nu'usum tɩ m tɔgɛ bɔ yãma. 3 Nawẽnnɛ puke a yelle n sʋgɛ la pa'alɛ mam mɛ, wʋ mam gʋlsɛ se'em fẽe bɔ ya la. 4 Ya sãn karẽŋɛ mam n gʋlsɛ se'em na, ya wʋn yẽ mam n bãŋɛ Krisi yelle n daan sʋgɛ la võorɛ n ãn se'em. 5 Nawẽnnɛ yʋʋn ka puke ẽ pa'alɛ kʋrʋm dõma, la lɛɛlɛ wã a botɩ a Sɩa la puke ẽ pa'alɛ la sɛba tɩ a tõm, la a nõtɔ'ɔsrɩba. 6 Yel-ẽŋa n sʋgɛ la de la kõ-yẽlga mõolgɔ n botɩ bu-zãŋsɩ wuu lagɩm na Zifdõma tara pʋrɛ, lagɩm taaba dɛna ayɩla, dee lagɩm tɔ'ɔra sɛla tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ Azezi-krisi ĩyã.

7 La de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ bɔ'a tɩ a botɩ mam dɛna a tõntõnna mõola a kõ-yẽlga la, la a pãŋa. 8 Mam n de nẽra n pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ nẽrba la wuu pʋam, la bɛla wuu Nawẽnnɛ ẽŋɛ la mam yel-sõn-ẽŋa tɩ m mõolɛ Krisi kõ-yẽlga la bɔ bu-zãŋsɩ tɩ ba bãŋɛ bõn-sõma n zo'oge gãŋɛ tɩ nẽrba ka tãna wʋn bãŋɛ ba'asɛ la, 9 dee botɩ nẽrba bãŋɛ Nawẽnnɛ n yetɩ a ẽŋɛ se'em n daan sʋgɛ la. Ẽŋa n nãam sɛla woo la, sʋgɛ bõn-ẽŋa mɛ halɩ yʋʋma yʋʋma wa paam zĩna. 10 La lɛɛlɛ wã, Azezi nẽrba la wʋn basɛ tɩ kɛ'ɛndõma, la pãnsɩ dõma n boe saazuum bãŋɛ Nawẽnnɛ yɛm n de to'oto'ore se'em wuu. 11 La doose la Zuudãana Azezi-krisi tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ bɛla masɛ wʋ ẽn looge a yɛm se'em halɩ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo la. 12 Tõma n bɔ Krisi sɩra lagɩm na ẽ dɛna ayɩla la, sore boe mɛ tɩ tõma tãna wʋn paagɛ Nawẽnnɛ zẽ'am tɩ dabeem ka tara tõma. 13 Bɛla tɩ mam sɔsra ya tɩ ya da basɛ tɩ ya bʋraanɛ bo'oge mam nãmsrɩ ya yelle la ĩyã, mam nãmsgɔ la de la yãma zu-zẽkrɛ.

Krisi nõŋlʋm

[14] La de la bɛla ĩyã tɩ mam ka dũma tẽŋa tɩ Sɔ Nawẽn-
nɛ nẽŋam, [15] ẽŋa n botɩ sɛla wuu n boe saazuum la
tẽŋa zuo vɔa wʋn dɛna sɔdõma la ba yir-dõma wʋ
Nawẽnnɛ n de Sɔ se'em na. [16] Mam sosrɩ ẽ tɩ a Sɩa bɔ
ya pãŋa ya sũure pʋam zozo'e wʋ a na'am pãn-kãtɛ la
n zo'oge se'em na, [17] tɩ Krisi wʋn bɔna ya sũure pʋam,
yan bɔ sɩra la ĩyã, tɩ ya wʋn ze'ele kãŋkãŋɛ tara nõŋlʋm
zozo'e. [18] Tɩ yãma wʋn naagɛ la Nawẽnnɛ nẽrba wuu
tã'agɛ bãŋɛ Krisi nõŋlʋm n zo'oge se'em, ẽn yalgɛ, la
ẽn wɔgɛ, la ẽn ãn ko'ogo se'em, [19] la ya bãŋɛ a nõŋlʋm
na n gãŋɛ tɩ nẽrba ka tãna wʋn bãŋɛ ba'asɛ la. Tɩ bõn-
sɛba wuu n ze'etɩ Nawẽnnɛ zẽ'am wʋn pɩrɛ ya.
[20] Nawẽnnɛ n tã ɩta sɛla woo zo'oge gãnna tõma n
sosrɩ se'em, bɩɩ tõma n tẽ'esrɩ se'em, ẽŋa pãŋa n tõnnɩ
la tõma lɛ la, [21] ẽŋa n masɛ tɩ a yẽta nã'asgɔ Krisi nẽrba
la zẽ'am Azezi-krisi ĩyã zamãana woo zamãana wakatɛ
n ka ba'asrɩ. Amina.

Krisi nẽrba la ãn wʋ ĩyã la

4 Mam n boe yʋ'a deem Zuudãana doosgo yelle la,
mam sosrɩ ya tɩ ya dɔla sorɔɔgɔ la sõŋa, wʋ lan
masɛ Nawẽnnɛ n wi ya tɩ ya ãna se'em na. [2] La masɛ
mɛ tɩ ya sikra ya mẽŋa sɛla woo pʋam, tara sũ-
bʋgsʋm, la sũ-mã'arɛ, la ya tara nõŋlʋm da isgra sũure
la taaba. [3] Mõrgɛ-ya tara nõ-yẽnnɛ n ze'etɩ Nawẽnnɛ
Sɩa zẽ'am, naagɛ-ya taaba tɩ sũ-mã'asʋm bɔna ya
tẽŋasʋka. [4] Azezi nẽrba de la ĩyã ayɩla, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa
ayɩla mã'a bɔna, la Nawẽnnɛ n wi ya tɩ ya tara pʋtẽ'erɛ
gu'ura bõn-sɛba la de la bõn-yẽnnɛ. [5] La Zuudãana
ayɩla n boe, la tõma n bɔ sɩra se'em na de la ayɩla, la
ko'om misga de la ayɩla, [6] la Nawẽnnɛ ayɩla n de tɩ wuu
Sɔ n soe sɛla woo, tɩ a pãŋa tara sɛla woo tõnna, dee
bɔna sɛla woo pʋam.
[7] La tõma nẽra woo to'oge yel-sõnnɛ bɔ'a masɛ wʋ
Krisi n bɔ tɩ se'em. [8] Bɛla tɩ la gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ
pʋam yetɩ: «Ẽn daan zom saazuum na, a daan yãŋɛ a
bɛ'ɛba mɛ yõgɛ ba, dee bɔ nẽrba bɔ'a.» [9] Lan gʋlsɛ yetɩ:
«A zom saazuum na», a võorɛ de la bẽm? La võorɛ de
tɩ a daan dẽŋɛ sige mɛ halɩ ka paagɛ tẽŋa wã pʋam
pʋam. [10] Sɛka n daan sige la, la de la ẽŋa n ken zom
saazuum-zuum tɩ a sɔna sɛla woo. [11] La de la ẽŋa n bɔ
tɩ bɔ'a, botɩ sɛba dɛna a Tõntõnɩba, tɩ basɛba dɛna a
nõtɔ'ɔsrɩba, tɩ basɛba mõola a kõ-yẽlga la bɔ'ɔra nẽrba,
tɩ basɛba sɔna Nawẽnnɛ nẽrba bɩsra, bɩɩ dɛna karẽn-
sãandõma. [12] A ẽŋɛ bɛla tɩ ba mãasʋm na Nawẽnnɛ
nẽrba tɩ ba tõnna Nawẽnnɛ tõoma, tɩ Krisi nẽrba n de
a ĩyã la bɩta dee pa'asra, [13] halɩ tɩ tɩ wʋn wa lagɩm taa-
ba bɔ sɩra dɛna ayɩla, bãŋɛ Nawẽnnɛ Dayʋa la, lebge
nẽrba n bɩ ba'asɛ paagɛ wʋ Krisi n masɛ sɛla woo
pʋam se'em na. [14] Bɛla tɩ kãn le ãna wʋ kɔma tɩ nẽrba
zãsnɩ zãsŋɔ buuri to'oto'ore pã'asra ba, ɩta yɛm tɩ ba
botɩ ba tuuge, wʋ kʋsebgo, la ko-mĩ'isi n wẽ'erɩ õorŋɔ
tɩ a yɛgna se'em na. [15] La de la tɩn tɔgrɩ sɩra, la nõŋlʋm
na ĩyã, tɩ tɩ bɩta sɛla woo pʋam wʋ ka paagɛ Krisi n de
Zuudãana la. [16] La de la ẽŋa n de zuugo la n botɩ a nẽr-
ba n ãn wʋ ĩyã la lagɩm taaba tõnna, wʋ kõb-suglsi n
botɩ ĩyã zẽ'esɩ to'oto'ore toŋe taaba, tɩ zẽ'a woo tõnna
wʋ lan masɛ se'em, tɩ ĩyã la wuu bɩta sõŋa sõŋa la
nõŋlʋm.

Vɔm paalga Krisi ĩyã

[17] Bɛla tɩ mam yɛta ya la ninmõ'orɛ la Zuudãana
nõorɛ, tɩ ya da le ɩta wʋ sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ n ɩtɩ
se'em na, bãma n ɩtɩ se'em na, ãn wʋ ban tẽ'esrɩ se'em
n ka tarɩ võorɛ la. [18] Ba yɛm na boe la lika pʋam, la ba
ka vɔa wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em, ban kɛ'ɛm ba sũure
ka bɔɔra tɩ ba bãŋɛ la ĩyã. [19] Ba zuugo ka zɛɛrɩ la tõon-
be'ero ɩrgɔ, ba tõnnɩ la yalsɩ, la be'em buuri wuu, ba
boorɩ la tõon-dẽgrɔ mã'a.
[20] La sãn dɛna yãma, ba ka zãsʋm ya Krisi yelle bɛla.
[21] Yãma n wõm Azezi-krisi yelle, dee tɩ ba zãsʋm yãma
n de a nẽrba sɩra n ze'ele a zẽ'am na, [22] dẽnɩ tɩ ya basɛ
yãma n daan vɔa se'em kʋrʋm na. Basɛ-ya vɔm kɛka, la
a yɛmleego la n boorɩ sɛla n de be'em n wʋn pã'asɛ ya
botɩ ya sã'am na. [23] Basɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ Sɩa teege ya
pʋtẽ'era tɩ ya lebge paalsɩ. [24] Vɔa-ya vɔm paalga wʋ
Nawẽnnɛ n nãam ya tɩ ya ãna wʋ a mẽŋa n ãn se'em
na. Vɔm ẽŋa de la sɛla n masɛ, la pʋpeelem n ze'ele
sɩra pʋam.
[25] Bɛla ĩyã, basɛ-ya põmpɔrŋɔ, tɩ ya nẽra woo tɔgra
sɩra bɔ'ɔra a tadãana, tɩ tɩ wuu lagɩm dɛna la ĩyã ayɩla
la taaba. [26] Ya sũure sãn isge, da tõm-ya tõon-be'ero, la
ya da basɛ tɩ wẽnnɛ lui dee tɩ ya sũure la ka sige. [27] Da
bɔ-ya Asũtãana folle. [28] Nẽr-sɛka n daan zũuri, a da le
zũura, a mõrgɛ a mẽŋa tõnna sɛla n masɛ, tɩ a wʋn
tara sɛla sõŋɛ sɛba n boorɩ sõŋrɛ. [29] Da basɛ-ya tɩ
yetɔg-be'ero yese ya nõorʋm, tɔgra-ya yetɔg-sõma n
bɔ'ɔrɩ nẽrba bʋraanɛ, tɩ la sõŋra nẽr-sɛba n selsrɩ la,
dee ɩta ba sõŋa. [30] Da ẽŋɛ-ya sɛla sã'am Nawẽnnɛ Sɩa
sũure, tɩ la de la ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ bɔ ya tɩ la dɛna
dãalgɔ pa'alɛ tɩ daarɛ n sẽm tɩ ẽŋa wʋn fãagɛ ya fasɩ
fasɩ. [31] Basɛ-ya sũ-toogo, la sũ-yĩire, la sũ-isgre, la
nõke'ene, la taaba tʋʋrɛ, la pʋtʋʋlgɔ wuu. [32] Ɩta-ya taa-
ba sõŋa, la ya tara taaba zĩile, basra-ya taaba tõon-
be'ero taalɛ, wʋ Nawẽnnɛ n basɛ ya tõon-be'ero taalɛ
Krisi ĩyã la.

Nawẽnnɛ kɔma yel-ɩrɛ

5 Yãma n de Nawẽnnɛ kɔma tɩ a nõŋɛ la, ãna-ya wʋ
ẽŋa n ãn se'em na. [2] Ɩta-ya sɛla woo la nõŋlʋm wʋ
Krisi n nõŋɛ tɩ se'em dɩkɛ a vɔm bɔ tõma ĩyã, tɩ la ãna
wʋ kãabgɔ n tarɩ yũuŋ-sõŋɔ paara Nawẽnnɛ yɛm na.
[3] Yãma n de Nawẽnnɛ nẽrba la, la ka masɛ tɩ yalsɩ, la
tõon-dẽgrɔ buuri wuu, la bõnɔ zozo'e yɛmleego yelle

pʋrɛ ya tẽŋasʋka. 4 La ken ka masɛ tɩ ya tɔgra yetɔg-
yooro, la yetɔg-be'ero, la yetɔg-gãlsɩ, la de la ya pʋ'ʋs-
ra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. 5 Bãŋɛ-ya sõŋa, tɩ nẽra n ɩtɩ
yalsɩ, bɩɩ tõon-dẽgrɔ dãana, bɩɩ nẽr-sɛka n nõŋɛ bõnɔ
zozo'e kãn yẽ sɛla sɛla Krisi, la Nawẽnnɛ so'olʋm na
pʋam. La sɛka n nõŋɛ bõnɔ zozo'e ãn wʋ nẽra n kãabrɩ
baga dee basɛ Nawẽnnɛ pʋ'ʋsgɔ la.
6 Da basɛ-ya tɩ nẽra pã'asɛ ya la yetɔg-yooro, tɩ la de
la bõn-bãma n isgri Nawẽnnɛ sũure tɩ a sɩbgra sɛba n
zagsɛ a nõorɛ la. 7 Da lagɩm-ya la nẽr-bãma. 8 Kʋrʋm,
ya daan boe la lika pʋam, la lɛɛlɛ wã, yan lagɩm na
Krisi dɛna ayɩla la ĩyã, ya boe la peelem pʋam. Bɛla,
ɩta-ya wʋ nẽrba n boe peelem pʋam n ɩtɩ se'em na.
9 Peelem tõoma de la sɛla woo n ãn sõŋa, la sɛla n
masɛ, la sɩra. 10 Bãŋɛ-ya sɛla n paarɩ Zuudãana yɛm
bɔkɛ. 11 Da po tõnna-ya tõon-sɛba tɩ nẽrba tõnnɩ lika
pʋam n ka tarɩ yõorɔ la, tõn pa'alɛ-ya tɩ ba ka ãn sõŋa.
12 Nẽr-bãma n sʋgɛ ɩta sɛla la de la yãnnɛ halɩ, tɩ nẽra
kãn saagɛ tɔgɛ a yelle. 13 Ya sãn pa'alɛ tɩ ba ka ãn sõŋa,
nẽrba wʋn yẽ tɩ sɛla woo de la vẽelga. 14 Se'ere n soe
la, bõn-sɛka woo n de vẽelga boe la peelem pʋam.
Bɛla tɩ la gʋlsɛ yetɩ: «Fõn sɛka n gĩsri la, nẽegɛ, isge
kũm na tẽŋasʋka tɩ Krisi peelem nẽegɛ fɔ, bɔ fʋ vɔm.»
15 Guuse ya mẽŋa sõŋa la yan vɔa se'em na. Da ɩta-ya
wʋ nẽr-sɛba n ka tarɩ yɛm, ɩta-ya wʋ yɛm dõma la.
16 Dɩkɛ-ya folle tɩ ya tarɩ la wuu tõm tõon-sõma, tɩ
wakatɛ la de la tõon-be'ero wakatɛ. 17 Bɛla ĩyã, da dɛna-
ya geto, bãŋɛ-ya Zuudãana la n boorɩ se'em.
18 Da yũura-ya dãam bugra, tɩ a sã'anɩ la nẽra. Basɛ-
ya tɩ Nawẽnnɛ Sɩa sɔna ya, tõnna la ya lɛ sɛla woo
pʋam. 19 Naagɛ-ya taaba yõona Nawẽnnɛ yõoma,
yõona-ya yõom-sõma buuri wuu tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ ya,
nã'asra Zuudãana la ya sũure wuu. 20 Pʋ'ʋsra-ya tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ sɛla woo pʋam wakatɛ wuu, la tɩ
Zuudãana Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ.

Pɔgsɩ la ba sɩrba sakra taaba

21 Sakra-ya taaba, yãma n nã'asrɩ Krisi la ĩyã.
22 Pɔgsɩ, sakra-ya ya sɩrba wʋ yãma n sakrɩ Zuudãana
se'em na. 23 Se'ere n soe la, sɩra n de pɔka la zuudãana,
wʋ Krisi n de a nẽrba la Zuudãana la. Krisi nẽrba la de
la a ĩyã, tɩ Krisi dɛna ba Fãagra. 24 Krisi nẽrba n sakrɩ ẽ
se'em na, pɔgsɩ mẽ sakra ba sɩrba bɛla sɛla woo pʋam.
25 Sɩrba, nõŋɛ-ya ya pɔgba wʋ Krisi n nõŋɛ a nẽrba
dɩkɛ a mẽŋa vɔm bɔ ba ĩyã la. 26 A ẽŋɛ bɛla tɩ a malgɛ
ba la a yetɔga, tɩ ba ãna sõŋa wʋ ban sɔɔrɩ ĩyã la ko'om
se'em na, botɩ ba welge to'ore dɛna Nawẽnnɛ nẽrba.
27 Tɩ ba da tara dẽgrɔ, la be'em, la sɛla n ka ãn sõŋa, ba
tara pʋpeelem ka tara dõrga, tɩ a wʋn tarɩ ba sẽŋɛ a
zẽ'am la nã'asgɔ. 28 Bɛla mẽ, dẽnɩ tɩ sɩrba nõŋɛ ba pɔg-
ba wʋ ba mẽŋa ĩyã la. Sɛka n nõŋɛ a pɔga, nõŋɛ la a
mẽŋa. 29 Nẽra ka boe n sisri a mẽŋa ĩyã, a diisri ẽ mɛ,
bɩsra a yelle sõŋa wʋ Krisi n ɩtɩ se'em bɔ'ɔra a nẽrba la,
30 tõma n de a ĩyã zẽ'esɩ to'oto'ore la ĩyã. 31 La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Bʋraaga wʋn basɛ a sɔ, la
a ma, dee lagɩm na a pɔga, tɩ bãma bayi lebge ĩyã
ayɩla.» 32 Ẽna de la yel-kãtɛ n sʋgɛ yetɔg-bãna pʋam,
mam n tɔgrɩ la de la Krisi, la a nẽrba la yelle. 33 La, la
sãn dɛna yãma, nẽra woo nõŋɛ a pɔga wʋ a mẽŋa. Tɩ
pɔka woo mẽ nanna a sɩra.

Kɔma, la ba dɔgrɩba yelle

6 Kɔma, sakra-ya ya dɔgrɩba nõorɛ Zuudãana la ĩyã,
tɩ bɛla n masɛ. 2 «Nanna fɔ sɔ la fʋ ma.» Nawẽnnɛ
n bɔ a nõorɛ tɩ ba ɩta bõn-sɛba la wuu pʋam, ẽna n de
pɔspɔsɩ bõnɔ n lagɩm na nõorɛ bĩŋre, 3 a yetɩ: «Fʋ sãn
ɩta bɛla, fʋ wʋn yẽ yel-sõnnɛ, la yõ-woko dũnia zuo.»
4 La yãma n de sɔdõma la, da ɩta ya kɔma sɛla n wʋn
botɩ ba sũure yĩige, uge-ya ba, kã'an ba, dee zãsʋm ba
wʋ Zuudãana n boorɩ se'em.

Yamsɩ, la ba zuudãandõma yelle

5 Yamsɩ, sakra-ya sɛba n soe ya dũnia zuo wã la ya
sũure wuu, nanna-ya ba dee zɔta ba, wʋ yan sakrɩ Krisi
la. 6 Da ɩta-ya bɛla ba nifum mã'a tɩ ba pẽgɛ ya. Yãma n
de Krisi yamsɩ la, ɩta-ya Nawẽnnɛ n boorɩ se'em la ya
sũure wuu. 7 Tõnna-ya ba tõoma la bɔ'ɔra ba la yɛm-
leego, wʋ ya tõnnɩ bɔ'ɔra la Zuudãana la, la dagɩ nẽr-
saalba ĩyã. 8 La ya mina tɩ nẽra woo wʋn yẽ a tõonɛ
yõorɔ Zuudãana Krisi zẽ'am masɛ wʋ tõon-sõŋɔ sɛka tɩ
a tõm na, a sãn dɛna la nẽra yamŋa bɩɩ a sãn dagna
nẽra yamŋa.
9 La sãn dɛna yãma n de zuudãandõma la, yãma mẽ
de la ya ɩta sõŋa bɔ'ɔra ya yamsɩ la, da gi'ira-ya ba, mi-
na-ya tɩ yãma, la bãma wuu lagɩm tarɩ la Zuudãana
ayɩla n boe saazuum n ka bɔkrɩ nẽrba.

Zɛbrɛ lɔg-sɛba tɩ Nawẽnnɛ bɔ'ɔrɩ

10 Sɛla n deege, keŋe ya mẽŋa yẽ Zuudãana pãŋa
ze'ele kãŋkãŋɛ a doosgo la pʋam, a pãn-kãtɛ la ĩyã.
11 Yɛ-ya Nawẽnnɛ zɛbrɛ lɔgrɔ wuu, tɩ ya wʋn tã'agɛ
ze'ele kãŋkãŋɛ, tɩ Asũtãana da yãŋɛ pã'asɛ ya. 12 Tõma
zɛbrɛ ka boe la nẽrsaalba, tõma zɛbrɩ la Asũtãana
kɛ'ɛndõma, la a pãnsɩ dõma, la dũnia lika tõon-be'ero
na'adõma, la kʋlkã'arsɩ wuu n boe saazuum. 13 Bɛla ĩyã,
dɩkɛ-ya Nawẽnnɛ zɛbrɛ lɔgrɔ la wuu yɛ, tɩ ya wʋn
tã'agɛ ze'ele zɛbɛ be'em wakatɛ. La zɛbrɛ la sãn wa
ba'asɛ, ya wʋn ken zɛ kãŋkãŋɛ.
14 Bɛla, mãasʋm-ya zɛ, tara-ya sɩra tɩ a ãna wʋ sagãn-
nɛ tɩ ya lʋ ya sɩa la, la ya ɩta sɛla n masɛ tɩ la ãna wʋ
kuto fuugo tɩ ya yɛ pĩ ya yõ'ogɔ, 15 tara-ya yɛmleego
mõola sũ-mã'asʋm kõ-yẽlga la wʋ tagra tɩ ya piti sẽn-
na la. 16 La ya bɔ Nawẽnnɛ sɩra sɛla woo pʋam tɩ la
gu'ura ya la Asũtãana pɛɛma n ãn wʋ bugum na, tɩ ya
tã'agɛ kĩŋe ba. 17 Basɛ-ya tɩ fãarɛ tɩ ya tarɩ la ãna wʋ
kuto zuu-wannɛ gu'ura ya, dee dɩkɛ Nawẽnnɛ yetɔga n

ãn wʊ sʊkɔbgɔ tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ ya la zɛbɛ. [18] Pʊ'ʊsra-
ya Nawẽnnɛ sɛla woo pʊam, pʊ'ʊsra-ya dee sɔsra ẽ
wakatɛ wuu la a Sɩa pãŋa. Nargɛ-ya pãŋa pʊ'ʊsra
Nawẽnnɛ nẽrba wuu ĩyã da basɛ. [19] La ya mẽ pʊ'ʊsra
mam ĩyã tɩ m sãn yetɩ m tɔgɛ, a wʊn ẽŋɛ yetɔga m
nõorʊm tɩ m tã'agɛ mõolɛ a kõ-yẽlga n sʊgɛ la, la
bʊraanɛ tɩ nẽrba bãŋɛ a võorɛ. [20] La de la kõ-yẽlga ẽŋa
tɩ Nawẽnnɛ tõm mam tɩ m mõolɛ, bɛla ĩyã tɩ mam bɔ-
na yʊ'a deem. Pʊ'ʊsra-ya Nawẽnnɛ tɩ m wʊn tã'agɛ
mõolɛ la bʊraanɛ wʊ lan masɛ se'em.

Ba'asgɔ yetɔga

[21] Mam boorɩ tɩ ya bãŋɛ la mam n ãn se'em, la mam
n ɩtɩ se'em. Tɩ sɔbi-nõŋrɛ Atisiki n de Zuudãana tõntõn-
na n de sɩra dãana la, wʊn pa'alɛ ya mam yelle wuu.
[22] Mam tõm ẽ ya zẽ'am na bɛla ĩyã, tɩ ya bãŋɛ tõma
yɛla n ãn se'em, dee tɩ a wʊn keŋe ya sũure.
[23] Nawẽnnɛ n de tɩ Sɔ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʊn
bɔ tɩ sɔbiisi la wuu sũ-mã'asʊm, la nõŋlʊm, dee botɩ ya
bɔ ẽ sɩra. [24] Nawẽnnɛ wʊn ẽŋɛ nẽr-sɛba wuu n nõŋɛ tɩ
Zuudãana Azezi-krisi la nõŋlʊm n ka ba'asrɩ la yel-sõn-
nɛ.

Filipi

Bilgre

Filipi de la Masedʋanɩ tẽŋa ayɩla, Rom dõma n yʋʋn soe ba. Filipi n de pɔspɔsɩ tẽŋa Erɔpɩ tɩ Apolɩ mõolɛ Azezi kõ-yẽlga, tɩ nẽrba bɔ sɩra (Tõoma 16:11-40).
Wakat-sɛka tɩ Apolɩ gʋlsɛ gõŋɔ wã la, a boe la yʋ'a deem.
Nawẽnnɛ nẽrba n boe Filipi n yʋʋn sõŋɛ ẽ, tɩ a pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ ba ĩyã. Dee yele ba tɩ ba yẽ sũ-ke'eŋo, la bʋraanɛ, wʋ ẽŋa n yẽ toogo dee ze'ele kãŋkãŋɛ se'em na. Ba tara sik-m-mẽŋa tẽ'esgɔ, wʋ Azezi n sike a mẽŋa se'em na, ba da ɛɛra ba mẽŋa mã'a sõŋrɛ (sapɩtrɩ 1-2).
La Apolɩ tẽegɛ ba yetɩ ban masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am na, la de la yel-sõnnɛ tɩ Nawẽnnɛ ẽŋɛ bɔ ba, ban bɔ Azezi sɩra la ĩyã, la dagɩ ban sakɛ Zifdõma lɔɔ la ĩyã. Dee kã'an ba yetɩ ba da sakɛ põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma, ba ɩta ẽŋa n ɩtɩ se'em na, la ba ken mõrgɛ vɔa wʋ Azezi mẽŋa n yʋʋn vɔa se'em na (sapɩtrɩ 3).
La a pa'alɛ ba yetɩ nẽr-sɛba wuu n vɔa la Azezi la, Nawẽnnɛ bɔ'ɔrɩ ba la sũ-yẽlga, la sũ-mã'asʋm (sapɩtrɩ 4).
Gõŋɔ wã pa'alɛ mɛ tɩ Apolɩ nõŋɛ Filipi dõma mɛ zozo'e.

1 Mam Apolɩ la Atimõtɩ n de Azezi-krisi tõntõnɩba n
gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra yãma sɛba wuu n bɔ Azezi-
krisi sɩra dɛna Nawẽnnɛ nẽrba, la ya nẽŋadõma, la ya
yel-bɩsrɩba n boe Filipi. 2 Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ la tɩ Zuudãana
Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm.

Apolɩ pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ Krisi nẽrba n boe Filipi ĩyã

3 Mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ mɛ a yel-sõnnɛ ya ĩyã
wakatɛ sɛka woo tɩ mam tẽegɛ ya yelle. 4 Wakatɛ wuu
tɩ mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ ya wuu ĩyã la, mam pʋ'ʋsrɩ la
sũ-yẽlga, 5 yãma n sõŋɛ mam la kõ-yẽlga la tõonɛ halɩ
pɔspɔsɩ daarɛ wa paam zĩna la ĩyã. 6 Mam mi sɩra sɩra
tɩ Nawẽnnɛ n pɔsɛ tõon-sõŋɔ ẽŋa ya sũure pʋam na,
wʋn ken tõm ẽ bɛla halɩ ka ba'asɛ Azezi-krisi lemŋo
daarɛ. 7 La masɛ mɛ tɩ mam tẽ'esɛ bɛla ya wuu ĩyã,
se'ere n soe la, mam yɛm boe la ya lɛ mɛ. Bẽm ĩyã, la
sãn dɛna mam n boe yʋ'a deem wã, bɩɩ mam n tɔgrɩ
pa'ala nẽrba tɩ kõ-yẽlga la de la sɩra la, ya wuu lagɩm
na mam mɛ yẽ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ. 8 Nawẽnnɛ n de
mam kaset-dãana tɩ mam yɛm boe la ya wuu mɛ, mam
nõŋɛ ya la Azezi-krisi nõŋlʋm. 9 La mam n sosrɩ
Nawẽnnɛ bõn-sɛka de la ya nõŋlʋm wʋn pa'asra daarɛ
woo, la bãŋrɛ, la yɛm vẽlgrɛ, 10 tɩ ya wʋn bãŋɛ sɛla n ãn
sõŋa, tɩ Krisi lemŋo daarɛ ya wʋn dɛna pʋpeelem dõ-
ma ka tara dõrga, 11 tɩ ya tõoma wʋn dɛna tõon-sõma
n masɛ n ze'ele Azezi-krisi zẽ'am, tɩ la wʋn botɩ Nawẽn-
nɛ yẽ pẽka la nã'asgɔ.

Krisi ĩyã tɩ mam vɔa

12 M sɔbiisi, mam boorɩ mɛ tɩ ya bãŋɛ tɩ sɛla n ẽŋɛ
mam na basɛ mɛ tɩ kõ-yẽlga la mõolgɔ sẽŋɛ nẽŋa. 13 La
basɛ tɩ nayire sʋdaasɩ, la nẽrba basɛba la wuu bãŋɛ tɩ
mam n boe yʋ'a deem na de la Krisi tõoma ĩyã. 14 La tɩ
sɔbiisi zozo'e yẽ bʋraanɛ mɛ Zuudãana doosgo la
pʋam, mam n boe yʋ'a deem na ĩyã, tɩ ba sũure kɛŋra
pa'asra, tɩ ba mõola Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la ka zɔta
dabeem.
15 La de la sɩra tɩ nẽrba basɛba mõolɩ Krisi kõ-yẽlga la
sũure ĩyã, la gẽelgɔ, la basɛba mõolɩ la pʋtẽ'e-sõŋɔ.
16 Pʋtẽ'e-sõŋɔ dõma la mõolɩ ẽ na nõŋlʋm, ba mi tɩ
Nawẽnnɛ n looge mam tɩ m tɔgɛ pa'alɛ tɩ kõ-yẽlga la
de la sɩra. 17 La basɛba la mõolɩ Krisi kõ-yẽlga la gẽel-
gɔ, la dagɩ la pʋpeelem. Ba tẽ'esrɩ tɩ bõn-ẽŋa wʋn
pa'asɛ mam na nãmsgɔ, mam n boe yʋ'a deem na.
18 La bɛla dagɩ yelle, la sãn dɛna la pʋtẽ'e-sõŋɔ bɩɩ
pʋtẽ'e-be'ego, lan de se'em wuu, Krisi kõ-yẽlga la
mõolɛ mɛ, bɛla mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ.
La mam wʋn ken ɩta sũ-yẽlga mɛ, 19 se'ere n soe la,
mam mi tɩ yãma pʋ'ʋsgɔ ĩyã, la Azezi-krisi Sɩa sõŋrɛ
ĩyã, bõn-ẽŋa wʋn ba'asõm bɔ mam na fãarɛ. 20 Mam n
boorɩ sɛla, dee tara pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la, de la mam
kãn ẽŋɛ sɛla baa ayɩla tɩ yãnnɛ yõkɛ mam. La de la
mam tara bʋraanɛ lɛɛlɛ wã la wakatɛ wuu, basɛ tɩ Krisi
yẽ nã'asgɔ mam ĩyã, la sãn dɛna mam vɔa mɛ, bɩɩ mam
sãn ki mɛ. 21 La sãn dɛna la mam, mam sãn vɔa, la de
la Krisi ĩyã, la kũm de la yõorɔ bɔ mam. 22 La mam sãn
ken vɔa, mam wʋn tõm na tõon-sõma sõŋɛ nẽrba.
Bɛla, mam ka mi mam n wʋn looge sɛka. 23 Mam boe
la yɛla bayi tẽŋasʋka, mam boorɩ tɩ m basɛ vɔm ẽna

mɛ dee sẽŋɛ ka bɔna Krisi zẽ'am, bɛla n ãn sõŋa gãn-
na. 24 La yãma ĩyã, mam sãn ken vɔa n ãn sõŋa gãnna.
25 Mam mi tɩ bõn-ẽŋa de la sɩra. Bɛla, mam mi tɩ mam
wʊn ken vɔa mɛ bɔna la ya wuu, sõŋɛ ya tɩ ya sẽŋɛ
nẽŋa Azezi-krisi doosgo pʊam, tara sũ-yẽlga. 26 La
mam sãn leme wa bɔna la ya lɛ, ya zuugo wʊn zẽkɛ
pa'asɛ mam ĩyã Azezi-krisi doosgo la pʊam.

Mõrgra-ya Krisi kõ-yẽlga la ĩyã

27 La bõn-sɛka n gãnnɩ wuu, de la ya basɛ tɩ ya yel-ɩrɛ
ãna wʊ Krisi kõ-yẽlga la n pa'alɩ se'em na. Tɩ mam sãn
wa'am ya zẽ'am bɩɩ m sãn ka wa'am, m wʊn wõm tɩ ya
ze la kãŋkãŋɛ, tara yɛm ayɩla, lagɩm taaba la pʊtẽ'erɛ
ayɩla mõrgra tõnna tɩ nẽrba bɔ'ɔra kõ-yẽlga la sɩra.
28 Da basɛ-ya tɩ dabeem tara ya la bɛ'ɛba baa fẽfẽe, tɩ
bɛla n wʊn pa'alɛ ba tɩ ba wʊn sã'am mɛ, la yãma wʊn
yẽ la fãarɛ, bɛla ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am. 29 Se'ere n
soe la, Nawẽnnɛ n ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ na, la dagɩ ya bɔ
Krisi sɩra mã'a, la de la ya ken nãmsɛ a ĩyã. 30 Ya nãmsɛ
wʊ yãma n yẽ mam n nãmsɛ se'em, dee wõnna tɩ mam
ken nãmsra lɛɛlɛ wã.

Krisi sik-m-mẽŋa, la a na'am

2 Yãma n lagɩm na Krisi dɛna ayɩla la basɛ tɩ ya tara
bʊraanɛ mɛ, tɩ a nõŋlʊm na bɛlsra ya. La yãma
lagɩm na taaba la Nawẽnnɛ Sɩa, dee tara nõŋlʊm, la
taaba zĩile. 2 Lan de bɛla la, lagɩm-ya taaba la nõorɛ
ayɩla tara nõŋlʊm, la yɛm ayɩla, la pʊtẽ'erɛ ayɩla, bɛla tɩ
mam sũ-yẽlga wʊn zo'oge gãŋɛ. 3 Da ɩta-ya sɛla sɛla
gẽela taaba la pa'al-m-mẽŋa, sikra ya mẽŋa tẽ'esra tɩ
nẽrba basɛba la gãnnɩ ya. 4 Nẽra nẽra da tẽ'esra a
mẽŋa mã'a sõŋrɛ yelle. Ɛɛra-ya ya taaba sõŋrɛ. 5 Tara-
ya pʊtẽ'e-sɛka tɩ Azezi-krisi daan tarɩ la.
6 Azezi-krisi la Nawẽnnɛ n de ayɩla la,
a ka tẽ'esɛ tɩ ẽŋa n zõn na Nawẽnnɛ na,
de la sɛla tɩ ẽŋa wʊn gʊrɛ kãŋkãŋɛ.
7 A sike a mẽŋa mɛ,
basɛ ẽŋa n ãn se'em na,
dee lebge nẽrsaala,
ẽŋɛ a mẽŋa tõntõnna,
wa bɔna la nẽrsaalba lɛ.
8 Ẽŋa n daan de nẽrsaala la,
a sike a mẽŋa mɛ,
sakɛ Nawẽnnɛ halɩ ki dɔ-puurŋa zuo.
9 Bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ halɩ,
bɔ ẽ yʊ'ʊrɛ n gãnnɩ yʊ'ʊra wuu.
10 Tɩ Azezi ĩyã,
bõn-sɛba wuu n boe saazuum,
la tẽŋa zuo, la tẽŋa pʊam,
wʊn ka dũma tẽŋa a nẽŋam pẽgɛ ẽ, a yʊ'ʊrɛ la ĩyã.
11 Tɩ nẽra woo wʊn yetɩ,
Azezi-krisi n de Zuudãana,
tɩ la wʊn dɛna nã'asgɔ bɔ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ.

Ãna-ya wʊ peelem dũnia wã pʊam

12 Bɛla, m sɩr-nõŋrɩsɩ, mam n daan boe la ya lɛ la, ya
daan sakrɩ mɛ wakatɛ wuu, la mam n ka boe ya zẽ'am
wã, ken ɩta-ya gãnna bɛla. Tõnna-ya fãarɛ la tõoma
sõŋa sõŋa la Nawẽnnɛ zʊa. 13 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
n boe la ya lɛ tõnna, botɩ ya bɔɔra ẽŋa n boorɩ se'em,
dee tãna ɩta ẽŋa n boorɩ se'em.
14 Ɩta-ya sɛla woo tɩ yõŋa, la nõkɛ'ɛma wẽ'a da bɔna.
15 Tɩ ya wʊn dɛna nẽrba n ka tarɩ yelle, ãna sõŋa ka
tara dẽgrɔ. Tɩ ya wʊn dɛna Nawẽnnɛ kɔma n ka tarɩ
dõrga n boe nẽr-bɛ'ɛsɩ la nẽr-yaalsɩ tẽŋasʊka, yẽgra
wʊ peelem dũnia wã zuo, 16 wʊn pa'alɛ nẽrba yetɔga n
bɔ'ɔrɩ vɔm. Ya sãn ẽŋɛ bɛla, ya wʊn botɩ mam zuugo
zẽkɛ Krisi lemŋo daarɛ, pa'alɛ tɩ mam tõoma, la mam n
mõrgrɩ la wuu dagɩ zãŋa. 17 Ba sãn kʊ mam, la wʊn
ãna wʊ kãabgɔ pa'asɛ yãma n bɔ Nawẽnnɛ sɩra tɩ la
ãna wʊ kãabgɔ bɔ ẽ na pʊam. Baa la sãn dɛna bɛla,
mam sũure ãn yẽlʊm mɛ, la mam wʊn ẽŋɛ sũ-yẽlga la
yãma wuu. 18 Bɛla, ya mẽ tara sũ-yẽlga lagɩm na mam
sɩrʊm.

Apolɩ yetɩ a tõm Atimõtɩ la A'epafroditi

19 Mam tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ Zuudãana Azezi sãn sõŋɛ, la
kãn yuuge dee tɩ mam tõm Atimõtɩ ya zẽ'am, tɩ m wʊn
tã'agɛ bãŋɛ yãma n ãn se'em tɩ m sũure mã'agɛ.
20 Nẽra ka boe mam zẽ'am n tarɩ pʊtẽ'erɛ ayɩla la mam
n fablɩ ya yelle, sãn dagna ẽŋa mã'a. 21 Nẽra woo zɩgrɩ
la a mẽŋa yelle, la dagɩ Azezi-krisi yelle. 22 Ya mi
Atimõtɩ n pa'alɛ ẽŋa n masɛ se'em, lagɩm na mam wʊ
bia n lagɩm na a sɔ la, tõm kõ-yẽlga la tõoma se'em.
23 Bɛla, mam tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ mam wʊn tõm na ẽŋa ya
zẽ'am tɔtɔ, mam sãn wa bãŋɛ m yɛla la n wʊn ẽŋɛ
se'em. 24 La mam tarɩ pʊtẽ'erɛ sɩra sɩra la Zuudãana tɩ
la sãn ẽŋɛ fẽe, mam mẽŋa wʊn wa'am ya zẽ'am.
25 Mam tẽ'esɛ tɩ la ãn sõŋa tɩ mam tõm tɩ sɔbia
A'epafroditi n de mam tõntõn-tadãana n lagɩm na
mam nãmsɛ la, tɩ a leme wa'am ya zẽ'am, ẽŋa tɩ ya
daan tõm, tɩ a tarɩ sõŋrɛ wa'am wa bɔ mam m nãmsgɔ
la pʊam. 26 A boorɩ mɛ halɩ la a sũure wuu tɩ a yẽ ya
wuu, a sũure sã'am mɛ halɩ, yãma n wõm a bã'asɩ la
ĩyã. 27 Asɩra, a daan bẽ'erɩ mɛ deege la a ki. Tɩ Nawẽn-
nɛ zoe a ninbãalga, la, la dagɩ ẽŋa mã'a ninbãalga, la
po dɛna la mam mẽ ĩyã, tɩ mam da le yẽ sũ-sã'aŋɔ
pa'asɛ. 28 Bɛla tɩ mam tõm ẽ ya zẽ'am tɔtɔ, tɩ ya sãn yẽ
ẽ, ya sũure wʊn le ẽŋɛ yẽlʊm, tɩ mam mẽ sũ-sã'aŋɔ
wʊn bo'oge. 29 To'oge-ya ẽ la sũ-yẽlga wʊ lan masɛ, ẽn
de tɩ sɔbia Zuudãana sore pʊam na. Nanna-ya nẽr-bã-
na taaba. 30 Se'ere n soe la, a daan deege la a ki Krisi
tõoma ĩyã, a põsɛ a yõorɛ mɛ sõŋɛ mam la sõŋrɛ sɛka
tɩ yãma ka tã'agɛ sõŋɛ mam na.

Dιkɛ ya sιra wuu bɔ Azezi

3 Sɛla n deege, m sɔbiisi, ιta-ya sũ-yẽlga Zuudãana
doosgo la pυam. La ka nãmsrι mam tι m le gυlsɛ
bõn-bãna bɔ ya, se'ere n soe la, ba wʋn sõŋɛ ya mɛ tι
sɛla da ẽŋɛ ya.
2 Guuse-ya ya mẽŋa la nẽr-sɛba n ãn wʋ baasι la,
nẽr-bãma n tõnnι tõon-be'ero, dee mõrgra nẽrba botι
ba wãta ĩyã mã'a la. 3 Tõma n pυ'υsrι Nawẽnnɛ la a Sιa
pãŋa, dee ιta sũ-yẽlga Azezi-krisi doosgo pυam, ka
te'ege nẽrsaalba n ιtι sɛla la, tõma n de nẽrba n wã
wãaga mẽŋa mẽŋa.
4 Nẽrsaalba sisgo sãn tarι nι yõorɔ, mam mẽ tarι
nõorɛ mɛ tι m dιkɛ m mẽŋa te'ege ba. Nẽra sãn tẽ'esɛ
tι ẽŋa tarι nõorɛ tι a te'ege nẽrsaalba sisgo, mam n
tara nõorɛ gãnna. 5 Ba dɔgɛ mam mɛ, dabsa anii daarɛ
tι ba wã mam. Mam de la Ιsrayɛlι nẽra, Abẽnzamẽ bu-
uri, mam de la Ebre nẽra mẽŋa mẽŋa. La sãn dɛna
Nawẽnnɛ lɔɔ la doosgo, mam de la Farisi nẽra. 6 Mam
daan mõ'ogɛ nifo mɛ lɔɔ la yelle halι daan nãmsɛ Azezi
nẽrba. La sãn dɛna lɔɔ la sakrɛ, mam daan ka tarι dõr-
ga.
7 La bõn-sɛba wuu tι mam daan dιkɛ tι la dɛna yõorɔ
bɔ mam na, mam dιkɛ ba wuu tι ba dɛna la zãŋa Krisi
ĩyã. 8 Mam n bãŋɛ Azezi-krisi n de m Zuudãana n ãn
sõŋa gãnna wuu la, mam bιsɛ bõn-bãma wuu wʋ sɛla
n ka tarι yõorɔ. Krisi ĩyã mam basɛ bõn-bãma mɛ, bιsɛ
ba wʋ sɔgrɔ tι m tã'agɛ yẽ Krisi, 9 lagιm na ẽ dɛna
ayιla. Mam ka le yetι la de la lɔɔ la sakrɛ ĩyã tι mam
masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, la de la mam n bɔ Krisi sιra la
ĩyã. Nawẽnnɛ n botι mam masɛ, mam n bɔ sιra la ĩyã.
10 Mam n boorι se'em wuu de la m bãŋɛ Krisi, la pãn-
sɛka n basɛ tι a vo'oge la, la m lagιm na ẽ nãmsɛ, ãna
wʋ ẽn ãn se'em a kũm na pυam, 11 tι m tara pυtẽ'erɛ tι
mam mẽ wʋn vo'oge.
12 Mam ka yetι mam darɛ paagɛ bõn-sɛka tι mam
boorι la mɛ, bιι mam darɛ masɛ mɛ sɛla woo pυam,
mam ken mõrgra mɛ tι m paagɛ gυrɛ ẽ, se'ere n soe
la, Krisi dẽŋɛ gυrɛ mam mɛ. 13 M sɔbiisi, mam ka tẽ'esɛ
tι mam darɛ yãŋɛ gυrɛ ẽ. Mam ιtι la sɛla ayιla, mam
yĩnni bõn-sɛba n boe mam poorυm na mɛ, dee mõrgra
tι m yẽ sɛla n boe nẽŋa na. 14 Mam zotι wɛ'ɛsa la nẽŋa
tι m paagɛ a tɛka to'oge bɔ'a la tι Nawẽnnɛ wi mam tι
m to'oge a yire Azezi-krisi ĩyã la.
15 Tõma sɛba wuu n bι Nawẽnnɛ sore doosgo pυam
na, tι tara-ya pυtẽ'e-ẽna. La sɛla ayιla yelle, ya sãn tara
pυtẽ'erɛ ayẽma, Nawẽnnɛ wʋn vẽlgɛ ya tι ya bãŋɛ ẽn
de bõn-sɛka. 16 La, lan de se'em wuu, tõma n sẽŋɛ
paagɛ zẽ'e-sɛka wã, tι ken sẽnna wɛ'ɛsa zẽ'e-sɛka tι tι
we'esι la.
17 M sɔbiisi, lagιm ιta-ya mam n ιtι se'em na, bιsra-ya
sɛba yel-ιrɛ n ãn wʋ tõma n ιtι se'em na, tι la dɛna
mãmsgɔ bɔ ya. 18 Mam daan dẽŋɛ yele ya mɛ nõorɛ
faa, la mam le yɛta ya mɛ la nintãm, tι nẽrba zozo'e n
boe tι ba yel-ιrɛ pa'ala tι ba de la Azezi-krisi kũm dɔ-
puurŋa la bɛ'ɛba. 19 Nẽr-bãma n boorι se'em na n de
ba wẽnnɛ, ba ba'asgɔ de la sã'aŋɔ. Ba dιkrι la sɛla n de
ba yãnnɛ wẽ'era ba yõ'orɔ, ba tẽ'esrι la sɛla n de dũnia
bõnɔ mã'a yelle. 20 La sãn dɛna tõma, tõma de la
Nawẽnnɛ yire nẽrba, tõma gu'uri la Zuudãana Azezi-
krisi n de tι Fãagra tι a ze'ele bilam wa'am. 21 A sãn
wa'am, a wʋn teege tõma ĩyã wã n põ'orι la mɛ, tι a
ãna wʋ a mẽŋa ĩyã n tarι nã'asgɔ la. A wʋn dιkɛ la a
pãn-kãtɛ sɛka tι a tarι botι sɛla woo sakra a nõorɛ la,
ẽŋɛ bɛla.

Kã'aŋɔ

4 Bɛla, m sɔbiisi, mam nõŋɛ ya mɛ bɔɔra tι m le yẽ
ya, yãma n botι mam tara sũ-yẽlga, dee wʋn botι
mam yẽ nã'asgɔ la. M sɔbi-nõŋrιsι, zɛ-ya kãŋkãŋɛ bɛla
Zuudãana doosgo pυam.
2 Mam belnι A'evodi, la Asẽntiisi tι ba tara nõorɛ ayιla
Zuudãana doosgo la pυam. 3 La fõn mẽ, m tõntõn-
tadãan-sõŋɔ, mam sosrι fʋ mɛ tι fʋ sõŋɛ pɔg-bãma. Ba
daan lagιm na mam mɛ, la Akelma, la mam tõntõn-
taaba basɛba la, mõrgɛ tõm Krisi kõ-yẽlga la tõoma, tι
ba wuu yυ'υra gυlsɛ vɔm gõŋɔ pυam.
4 Ιta-ya sũ-yẽlga daarɛ woo Zuudãana doosgo la
pυam. Mam le yɛta ya mɛ ιta-ya sũ-yẽlga. 5 Basɛ-ya tι
nẽrba wuu bãŋɛ ya sũ-bυgsυm yelle. Zuudãana la
lemŋo lɛm mɛ. 6 Da fabla-ya sɛla sɛla yelle, la sɛla woo
pυam pυ'υsra-ya sɔsra Nawẽnnɛ, la ya pυ'υsra ẽ a yel-
sõnnɛ, pa'alɛ-ya ẽ yãma n boorι sɛla. 7 Tι Nawẽnnɛ
wʋn bɔ ya sũ-mã'asυm n gãnnι nẽrsaalba bãŋrɛ wuu,
tι a gu'ura ya sũure, la ya tẽ'esgɔ Azezi-krisi doosgo
pυam.
8 M sɔbiisi, sɛla n deege, basɛ-ya tι ya pυtẽ'era tẽ'esra
sɛla woo n de sιra, la sɛla woo n narι nã'asgɔ, la sɛla
woo n masɛ, la sɛla woo n tarι pυpeelem, la sɛla woo n
ιtι sũure yẽlυm, la sɛla woo tι nẽrba yetι la ãn sõŋa,
tẽ'esra-ya bõn-sɛba wuu n ãn sõŋa masɛ pẽka yelle.
9 Ιta-ya bõn-sɛba tι mam zãsυm ya, tι ya to'oge, sɛla tι
ya wõm dee yẽ mam zẽ'am na, tι Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrι sũ-
mã'asυm na wʋn bɔna la ya lɛ.

Apolι pυ'υsrι Filipi dõma ba sõŋrɛ ĩyã

10 Mam ẽŋɛ sũ-yẽlga zozo'e mɛ Zuudãana doosgo
pυam, mam n yẽ tι yãma yãŋa le tẽegɛ mam yelle sõŋɛ
mam na. Asιra, mam mi tι yãma daan tẽ'esrι mam
yelle mɛ, la ya daan ka yẽ la sore sõŋɛ mam. 11 La dagι
tι mam boorι la sɛla ĩyã tι mam yele bɛla. Mam zãsυm
mɛ ιta sũ-yẽlga sɛla woo pυam la bõn-sɛka tι mam tarι
la. 12 Mam tã nõŋɔ pυam vɔa mɛ, la mam ken tãna
bõntarsõm pυam vɔa mɛ. Sɛla woo pυam, la zẽ'a woo
mam zãsυm mɛ, tι la sãn dɛna mam di tιgɛ mɛ, bιι
kɔm, bιι mam tarι mɛ tι la seke, bιι mam ka tarι, mam

mi mam wʋn ẽŋɛ se'em mɛ. 13 Mam tã ɩta sɛla woo mɛ,
Krisi n bɔ'ɔrɩ mam pãŋa la ĩyã.
14 La baa bɛla, ya ẽŋɛ sõŋa, yãma n sõŋɛ mam m too-
go la pʋam na. 15 Yãma Filipi dõma, yãma mẽŋa mi tɩ
mam n daan pɔsɛ mõolɛ kõ-yẽlga la bɔ ya, dee daan
ze'ele Masedʋanɩ fõrgɛ la, mam ka to'oge sɛla Nawẽn-
nɛ nẽrba zẽ'am baa zẽ'a ayɩla, sãn dagna yãma mã'a
zẽ'am. 16 Se'ere n soe la, mam n daan boe Tesaloniki
tẽŋa la, yãma daan tõm sõŋrɛ bɔ mam mɛ nõorɛ faa.
17 La dagɩ tɩ mam eerɩ la bɔ'a, mam n boorɩ sɛla de la
ya yẽ yɔɔrɔ zo'oge. 18 Mam to'oge sɛla woo tɩ yãma bɔ
mam na mɛ, la seke gãŋɛ mɛ. Mam n to'oge ya bɔ'a la
tɩ A'epafroditi tarɩ wa'am na, mam tarɩ mɛ tɩ sɛla ka le
pɔ'ɔgɛ mam. Bɔ'a bãma ãn wʋ sɛla yũuŋo n ãn yẽlʋm
tɩ ya kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ, tɩ a to'oge la sũ-yẽlga. 19 Mam
dãana Nawẽnnɛ n tarɩ bõn-sõma wuu tɩ la zo'oge gãŋɛ
la, wʋn bɔ ya sɛla woo n wʋn sõŋɛ ya Azezi-krisi ĩyã.
20 Nawẽnnɛ n de tɩ Sɔ wʋn yẽ nã'asgɔ daarɛ woo
wakatɛ n ka ba'asrɩ. Amina.

Pʋ'ʋsgɔ

21 Pʋ'ʋsɛ-ya Nawẽnnɛ nẽrba la wuu n dolɩ Azezi-krisi
la. Tɩ sɔbi-sɛba n boe la mam na pʋ'ʋsrɩ ya. 22 Nawẽnnɛ
nẽrba la wuu pʋ'ʋsrɩ ya, lan gãnnɩ wuu nẽr-sɛba n boe
na-keko yire la pʋ'ʋsrɩ ya.
23 Tɩ Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya.

Kolɔsɩ

Bilgre

Kolɔsɩ de la Azi-minɛɛrɩ so'olʋm tẽŋa. Kolɔsɩ la Efɛɛzɩ zãagɛ la taaba masɛ wʋ kilomẽtrɩ kɔbsyi. La dagɩ Apolɩ mẽŋa n mõolɛ Azezi kõ-yẽlga bɔ ba, la de la A'epafrasɩ n de Kolɔsɩ nẽra n mõolɛ, tɩ ba bɔ Azezi-krisi sɩra (Kolɔsɩ 1:7 la 4:12).

Apolɩ yʋʋn boe la yʋ'a deem (Kolɔsɩ 4:3), tɩ A'epafrasɩ sẽŋɛ a zẽ'am ka yele ẽ tɩ nẽrba basɛba n tarɩ põmpɔrŋɔ zãsŋɔ sẽŋɛ Azezi nẽrba n boe Kolɔsɩ la zẽ'am. Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma bãma yetɩ, nẽra sãn bɔɔra tɩ a yẽ fãarɛ yese tõon-be'ero pʋam, dẽnɩ tɩ a nã'asra bõnɔ zozo'e, dee sakra ba nõorɛ. La nẽr-bãma ken yetɩ la de la pẽrgrɛ tɩ ba sakɛ malŋɔ basɛba n de wãaga, la dia yɛla, la bõn-yũula yɛla, la sisgo basɛba.

Bɛla ĩyã tɩ Apolɩ gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ ba tɩ a vẽlgɛ ba tɩ ba bãŋɛ sɩra, tɩ ba da sakɛ põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma la. Apolɩ vẽlgɛ ba yetɩ ban bɔ Azezi sɩra la, a fãagɛ ba mɛ, la dagɩ lɔɔ dɔlga n wʋn tã'agɛ fãagɛ ba. Dee yele ba tɩ la doose la Azezi tɩ Nawẽnnɛ nãam dũnia, Azezi n de sɛla woo nẽŋadãana, la de la ẽŋa ĩyã tɩ Nawẽnnɛ wʋn fãagɛ nẽrsaalba basɛ (sapɩtrɩ 1-2).

Bɛla poorʋm, Apolɩ pa'alɛ ba la ban wʋn vɔa se'em vɔm paalga tɩ Nawẽnnɛ bɔ ba Azezi-krisi ĩyã la pʋam, dee yele ba tɩ sɛla wuu tɩ ba ɩtɩ la, ba ɩta Zuudãana Azezi yʋ'ʋrɛ ĩyã (sapɩtrɩ 3-4).

Apolɩ dɩkɛ gõŋɔ la tõm na Atisiki, la A'onezim, tɩ ba tarɩ sẽŋɛ ka bɔ Kolɔsɩ dõma (4:7-9).

1 Mam Apolɩ n de Azezi-krisi Tõntõnna wʋ Nawẽn-
nɛ n boorɩ se'em, la tɩ sɔbia Atimõtɩ 2 n gʋlsɛ gõŋɔ
wã bɔ'ɔra yãma Nawẽnnɛ nẽrba n boe Kolɔsɩ, dɛna tɩ
sɔbiisi n de sɩra dõma Krisi sore doosgo pʋam na. Tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm.

Apolɩ pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ

3 Tõma pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ n de tɩ Zuudãana Azezi-krisi
Sɔ a yel-sõnnɛ mɛ, tõma pʋ'ʋsrɩ ẽ mɛ yãma ĩyã wakatɛ
wuu. 4 Tõma wõm ban tɔgrɩ yãma n bɔ Azezi-krisi sɩra,
dee nõŋɛ Nawẽnnɛ nẽrba wuu se'em, 5 yãma n tarɩ
pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe a yire gu'ura tɩ a
bɔ ya la ĩyã. La de la yãma n dẽŋɛ wõm sɩra yetɔga n
de Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la, n botɩ yãma tara pʋtẽ'erɛ
ẽŋa. 6 Kõ-yẽlga ẽŋa paagɛ yãma zẽ'am mɛ, wʋ ẽn
paagɛ dũnia zẽ'esɩ wuu se'em na, la a ɩtɩ nẽrba sõŋa
mɛ, tɩ ba sakra zozo'e, tɩ ba kãllɛ pa'asra. A mẽ ɩtɩ la
bɛla yãma zẽ'am lan sẽŋɛ la daar-sɛka tɩ yãma wõm,
dee bãŋɛ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ sɩra sɩra la. 7 Yãma
zãsʋm bõn-ẽŋa la A'epafrasɩ n de tõma tõntõn-
tadãana tɩ tõma nõŋɛ la zẽ'am. A de la Azezi-krisi tõn-
tõnna n de sɩra dãana tõnna bɔ'ɔra yãma. 8 Ẽŋa n yele
tõma Nawẽnnɛ Sɩa n basɛ tɩ yãma tara nõŋlʋm se'em.
9 Bɛla tɩ lan sẽŋɛ la daar-sɛka tɩ tõma wõm yãma
yelle la, tɩ tõma pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ yãma ĩyã wa paam
lɛɛlɛ wã. Tõma sosrɩ ẽ tɩ a botɩ ya bãŋɛ ẽŋa n boorɩ
se'em sõŋa sõŋa, la ya tara yɛm, la bãŋrɛ wuu tɩ
Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ. 10 Tɩ ya yel-ɩrɛ wʋn masɛ wʋ Zu-
udãana la n boorɩ se'em, tɩ la paagɛ a yɛm sɛla woo
pʋam. Tɩ ya wʋn tõm tõon-sõma buuri wuu, dee bãŋɛ
Nawẽnnɛ pa'asɛ. 11 Nawẽnnɛ wʋn bɔ ya pãŋa sɛla woo
pʋam a na'am pãn-kãtɛ la ĩyã, tɩ ya wʋn wĩbe sɛla woo
pʋam la sũ-mã'asʋm. 12 Pʋ'ʋsra-ya tɩ Sɔ Nawẽnnɛ a
yel-sõnnɛ la sũ-yẽlga, ẽŋa n basɛ tɩ ya tãna wʋn po
to'oge bõn-sõma tɩ a bĩŋe tɩ a bɔ a nẽrba a so'olʋm n
de peelem pʋam na. 13 Nawẽnnɛ fãagɛ tɩ mɛ lika pãŋa
pʋam, tarɩ tɩ sẽŋɛ a Bi-nõŋrɛ so'olʋm pʋam. 14 Ẽŋa ĩyã
tõma yẽ fãarɛ mɛ, tɩ Nawẽnnɛ basɛ tɩ tõon-be'ero
taalɛ.

Krisi n de sɛka

15 Azezi-krisi de la Nawẽnnɛ tɩ ba ka yẽtɩ la wõnnɛ.
Ẽŋa n de bõn-sɛba n nãam na wuu yiɛn dãana. 16 La
doose la ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ nãam sɛla woo, bõn-sɛba n
boe dũnia zuo la saazuum, bõn-sɛba tɩ ba yẽtɩ, la bõn-
sɛba tɩ ba ka yẽtɩ, bõn-sɛba n tarɩ na'am, la zu-
udãandõma, la pãnsɩ dõma, la kɛ'ɛndõma wuu. La
doose la ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ nãam sɛla woo, tɩ la dɛna a
bõnɔ. 17 Ẽŋa n dẽŋɛ sɛla woo bɔna, la de la ẽŋa ĩyã tɩ
sɛla woo ken bɔna a zẽ'am. 18 Ẽŋa n de a nẽrba n de a
ĩyã la zuudãana. Ẽŋa n de sɛla woo pɔspɔsɩ dãana, ẽŋa
n de pɔspɔsɩ dãana n vo'oge dee basɛ kũm tɩ a dɛna
sɛla woo nẽŋadãana. 19 La paagɛ la Nawẽnnɛ yɛm tɩ a
basɛ tɩ ẽŋa n ãn se'em na wuu, Azezi mẽ ãna bɛla.
20 Dee botɩ la doose la Azezi tɩ sɛla woo, la ẽŋa naagɛ
taaba, la de la Azezi n ki kũm dɔ-puurŋa zuo tɩ a zɩɩm

yese la ĩyã, n botɩ sũ-mã'asʋm bɔna sɛla n boe tẽŋa, la
saazuum wuu, la Nawẽnnɛ tẽŋasʋka.
21 La yãma mẽ daan zãagɛ mɛ la Nawẽnnɛ, ya daan
de la bɛ'ɛba ya pʋtẽ'e-be'ero, la ya tõon-be'ero la ĩyã.
22 La lɛɛlɛ wã, Nawẽnnɛ naagɛ ya mɛ la ẽŋa, a Dayʋa n
lebge nẽrsaala ki la ĩyã, tɩ a tarɩ ya sẽŋɛ ka ze'ele
Nawẽnnɛ nẽŋam la pʋpeelem, tɩ ya ka tara yelle, tɩ
dõrga kana. 23 Bɛla, dẽnɩ tɩ ya ken bɔ sɩra zɛ kãŋkãŋɛ,
da basɛ tɩ sɛla zãagɛ ya la kõ-yẽlga la tɩ ya wõm tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la. La de la kõ-yẽlga ẽŋa tɩ ba
mõolɛ bɔ nẽrsaalba wuu n boe dũnia zuo la. Mam
Apolɩ de Nawẽnnɛ tõntõnna tɩ m mõolɛ la kõ-yẽl-ẽŋa.

Apolɩ n tõm se'em bɔ Nawẽnnɛ nẽrba

24 Lɛɛlɛ wã, mam sũure ãn yẽlʋm mɛ, mam n nãmsrɩ
bɔ'ɔra yãma la ĩyã. Mam n nãmsrɩ wã de la Krisi nãms-
gɔ n deege dɛna mam nãmsɛ bɔ a nẽrba n de a ĩyã la.
25 Nawẽnnɛ n looge mam tɩ m dɛna Azezi nẽrba tõn-
tõnna mõolɛ a yetɔga la wuu bɔ yãma. 26 Yetɔg-ẽŋa
sʋgɛ mɛ yʋʋma yʋʋma, zamãana wuu wa paam zĩna,
la lɛɛlɛ wã a yãŋa puke mɛ bɔ Nawẽnnɛ nẽrba.
27 Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ a basɛ tɩ a nẽrba la bãŋɛ yel-ẽŋa
n daan sʋgɛ la na'am pãŋa n ãn sõŋa zo'oge se'em bu-
zãŋsɩ tẽŋasʋka. Yel-ẽŋa n sʋgɛ la de la Krisi boe la ya
lɛ, botɩ ya wʋn yẽ na'am pãŋa tɩ ya tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura
la a zẽ'am. 28 La de la ẽŋa yelle tɩ tõma mõolɩ, kã'ana
nẽra woo, dee zãsna nẽra woo la yɛm tɩ tɩ botɩ nẽra
woo masɛ sɛla woo pʋam Krisi doosgo pʋam ka ze'ele
Nawẽnnɛ nẽŋam. 29 La de la bɛla ĩyã tɩ mam tõnna dee
mõrgra. La de la Krisi pãn-kãtɛ tɩ a bɔ mam zozo'e la n
botɩ mam tõnna bɛla.

2 Mam boorɩ tɩ ya bãŋɛ la mam n mõrgɛ tõnna
se'em yãma ĩyã, la nẽr-sɛba n boe Laodise, la nẽr-
sɛba wuu n nãn ka yẽ mam na nifo la ĩyã. 2 Mam mõr-
grɩ tɩ ya sũure n keŋe tɩ ya lagɩm taaba tara nõŋlʋm,
dee tara yɛm zozo'e, tɩ ya bãŋɛ sɩra sõŋa sõŋa Nawẽn-
nɛ yelle n sʋgɛ n de Krisi la. 3 La de la ẽŋa n tarɩ yɛm la
bãŋrɛ wuu n sʋgɛ n tarɩ yõorɔ zozo'e.
4 Mam yele ya wãna tɩ nẽra n da wa tɔgɛ nõ-yẽlʋm
yetɔga pã'asɛ ya. 5 Baa mam n zãagɛ la yãma la, mam
yɛm boe la ya mɛ, mam sũure ãn yẽlʋm mɛ, mam yẽ tɩ
ya yel-ɩrɛ dolɩ sore sõŋa sõŋa, la yan bɔ Krisi sɩra zɛ
kãŋkãŋɛ la.

Tõma tarɩ vɔm mɛ Krisi zẽ'am

6 Bɛla, yãma n sakɛ tɩ Azezi-krisi de la ya Zuudãana
la, bɔna-ya la ẽ lɛ, 7 zɛ kãŋkãŋɛ wʋ tɩa yẽga n kẽ tẽŋa zɛ
kãŋkãŋɛ se'em na, ken bɔ-ya sɩra la ya sũure wuu wʋ
ban zãsʋm ya se'em na, la ya pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-
sõnnɛ zozo'e.
8 Guuse-ya tɩ nẽra da dɩkɛ bãŋrɛ zãsŋɔ la yɛm yooro
n de nẽrsaalba sisgo, la dũnia wã yɛla pã'asɛ ya, ba ka
ze'ele Krisi zẽ'am. 9 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n ãn
se'em wuu la, Krisi mẽ ãn na bɛla mẽŋa. 10 La yãma n
lagɩm na ẽ na, ya tarɩ sɛla woo mɛ tɩ la seke. Ẽŋa n de
kɛ'ɛndõma, la pãnsɩ dõma wuu Zuudãana. 11 Yãma n
lagɩm na ẽ na, ya wã mɛ, la dagɩ wã-sɛka tɩ nẽrsaalba
wãtɩ tɩ la pa'alɛ tɩ ba de Nawẽnnɛ nẽrba la. La de la
Krisi n teege ya sũure tɩ ya lebge Nawẽnnɛ nẽrba, yese
ya pʋtẽ'e-be'ero wuu. 12 Ban daan mise ya ko'om pʋam
na, la ãn wʋ ba lagɩm ya mɛ la Krisi laagɛ. La yãma mẽ
lagɩm na ẽ mɛ vo'oge, yãma n bɔ Nawẽnnɛ pãŋa n botɩ
Krisi vo'oge sɩra la ĩyã. 13 Yãma daan ãn wʋ ya ki mɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am ya tõon-be'ero ĩyã, la ban ka dɔgɛ ya tɩ
ya wãta dɛna Nawẽnnɛ nẽrba la ĩyã. La Nawẽnnɛ botɩ
ya lagɩm na Krisi mɛ vɔa, basɛ ya tõon-be'ero wuu
taalɛ. 14 Tõma daan sɩ'ɩsɛ la Nawẽnnɛ lɔɔ, tõm tõon-
be'ero n pa'alɛ tɩ tõma masɛ la sɩbgrɛ. La ban ka Krisi
kũm dɔ-puurŋa zuo la, Nawẽnnɛ basɛ yel-ẽŋa taalɛ mɛ,
tɩ a ka le bɔna tõma zuo. 15 A botɩ pãnsɩ dõma wuu, la
kɛ'ɛndõma wuu pãŋa sã'am mɛ, ẽŋɛ ba yãnnɛ nẽrba
wuu nẽŋam pa'alɛ tɩ Krisi tã'agɛ ba mɛ kũm dɔ-puurŋa
zuo.
16 Bɛla, da basɛ-ya tɩ nẽra le bɔ ya sisgo la sɛla tɩ ya
diti, bɩɩ sɛla tɩ ya yũuri, bɩɩ yʋʋnɛ yʋʋnɛ kibsa, bɩɩ wõr-
paalsɩ de'eŋo, bɩɩ vo'osgo dabsa yelle. 17 Bõn-bãma de
la sɛla n sẽm na mãmsgɔ mã'a, la sɛla la mẽŋa de la
Krisi. 18 Da basɛ-ya tɩ nẽra n ɩtɩ a mẽŋa wʋ a de la sik-
m-mẽŋa dãana dee pʋ'ʋsra malɛkadõma, pã'asɛ ya
yetɩ yãma n ɩtɩ sɛla de la zãŋa. Nẽr-ẽŋa dãana yetɩ
Nawẽnnɛ n puke sɛla pa'alɛ ẽŋa, la a pa'alɩ la a mẽŋa
zãŋa, se'ere n soe la, la de la nẽrsaalba pʋtẽ'erɛ tɩ a
tarɩ. 19 A ka lagɩm na Krisi n de Zuudãana la. Krisi n de
zuugo sõŋra ĩyã la wuu sɛla woo pʋam, tɩ kõb-suglsi,
la zĩila botɩ ĩyã la zẽ'esɩ to'oto'ore toŋe taaba bɩta wʋ
Nawẽnnɛ n boorɩ se'em.

Vɔm kɛka, la vɔm paalga yelle

20 Yãma lagɩm na Krisi ki mɛ, tɩ a botɩ dũnia yɛla ka le
tara pãŋa la ya lɛ. Bẽm tɩ ya ɩta wʋ dũnia wã n ken sɔ-
na ya, basɛ tɩ ba le mõrgra ya tɩ ya sakra sisgo bãna
wã n yetɩ: 21 «Da dɩkɛ, da leme, da kalʋm»? 22 Sisgo bã-
ma de la bõn-sɛba n sã'anɩ la ĩyã. Ba de la nẽrsaalba
sisgo la ba zãsŋɔ. 23 Sisgo la zãsŋɔ bãna ãn wʋ yɛm
tõoma la, ba pa'alɩ la pʋ'ʋsgɔ sore n ɩtɩ la yɛmleego, la
sik-m-mẽŋa n dagɩ sɩra, la ĩyã nãmsgɔ yelle. La ba ka
tã wʋn sõŋɛ nẽra tɩ a yõkɛ a mẽŋa la nẽrsaala yɛm n
boorɩ se'em n de be'em na.

3 Yãma lagɩm na Krisi vo'oge mɛ, bɛla ɛɛra-ya bõn-
sɛba n boe Nawẽnnɛ yire, zẽ'e-sɛka tɩ Krisi zĩ
Nawẽnnɛ zʋʋgɔ la. 2 Basɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ yire yelle pakɛ
ya, da basɛ-ya tɩ dũnia yɛla pakɛ ya. 3 Se'ere n soe la,
ya ki mɛ, la ya vɔm boe la Krisi lɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. 4 La
Krisi n de tɩ vɔm na sãn wa puke, ya wʋn po naagɛ la ẽ
puke la a na'am pãŋa.

5 Bɛla, basɛ-ya dũnia wã pʋtẽ'e-be'ero n de yalsɩ tõo-
ma, la tõon-dẽgrɔ, la yalsɩ ɩrgɔ yɛmleego, la be'em
yɛmleego, la nõŋɛ bõnɔ zozo'e. Nẽra n nõŋɛ bõnɔ zo-
zo'e ãn wʋ nẽr-sɛba n kãabrɩ baga dee basɛ Nawẽnnɛ
pʋ'ʋsgɔ la. 6 La de la tõon-bãma n isgri Nawẽnnɛ
sũure, tɩ a sɩbgra nẽr-sɛba n zagsrɩ a nõorɛ la. 7 Yãma
n daan vɔa tõon-be'ero pʋam na, ya mẽ daan ɩtɩ la
bɛla. 8 La lɛɛlɛ wã, basɛ-ya bõn-bãma wuu. Basɛ-ya sũ-
isgre, la sũ-yĩire, la pʋtʋʋlgɔ, la taaba tʋʋrɛ, la yetɔg-
yaalsɩ mẽ ka le masɛ tɩ ba yese ya nõorʋm. 9 Da parna-
ya bɔ'ɔra taaba. Yãma basɛ yãma n daan ãn se'em na
mɛ la a yel-ɩrɛ, 10 dee teege tara ãsʋm paalga. La de la
Nawẽnnɛ n botɩ ya teege tara ãsʋm ẽŋa, dee malgra ẽ
tɩ a ãna wʋ a mẽŋa la, tɩ ya wʋn tã'agɛ bãŋra ẽŋa sõŋa
sõŋa pa'asra.
11 Nẽr-sɛba n tarɩ ãsʋm paalga wã, la sãn dɛna Zifdõ-
ma, bɩɩ bu-zãŋsɩ, bɩɩ sɛba n wã, la sɛba n ka wã, bɩɩ sɛ-
ba nini n ka pike, la weem nẽrba, bɩɩ yamsɩ, la sɛba n
dagɩ yamsɩ, welgre ka le bɔna ba tẽŋasʋka. La de la
Krisi mã'a n gãnnɩ sɛla woo, dee sɔna a nẽrba wuu.
12 Yãma de la nẽr-sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge, a nõŋɛ ya
mɛ, welge ya to'ore tɩ ya dɛna a nẽrba. Bɛla, zɔta-ya
taaba ninbãalga, ɩta taaba sõŋa, sikra ya mẽŋa, dee
tara sũ-bʋgsʋm, la sũ-mã'arɛ. 13 Da isgra ya sũure la
taaba, nẽra sãn ẽŋɛ ya tuuge, basɛ-ya ẽ taalɛ wʋ Zu-
udãana n basɛ ya tõon-be'ero taalɛ se'em na. 14 Lan
gãnnɩ wuu, tara-ya nõŋlʋm, tɩ ẽŋa n wʋn botɩ ya lagɩm
taaba tara nõ-yẽnnɛ sõŋa sõŋa. 15 Basɛ-ya tɩ Krisi sũ-
mã'asʋm la sɔna ya sũure, Nawẽnnɛ wi ya tɩ ya tara la
sũ-mã'asʋm ẽŋa, lagɩm taaba dɛna ayɩla. Mina-ya yel-
sõnnɛ pʋ'ʋsgɔ. 16 Basɛ-ya tɩ Krisi yetɔga la bɔna la ya lɛ
sõŋa sõŋa. Tɩ ya tara yɛm zozo'e zãsna taaba, dee
kã'ana taaba. Yõona-ya Nawẽnnɛ yõoma, yõona-ya
yõom-sõma buuri wuu tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ ya la ya
sũure wuu, pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. 17 Bõn-sɛba
wuu tɩ ya ɩtɩ, la sãn dɛna la tõoma bɩɩ yetɔga, ɩta-ya la
Zuudãana Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ, dee pʋ'ʋsra tɩ Sɔ Nawẽn-
nɛ a yel-sõnnɛ Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ ĩyã.

Krisi nẽrba n wʋn vɔa se'em ba yiɛ pʋam

18 Pɔgsɩ, sakra-ya ya sɩrba wʋ lan masɛ tɩ la ãna
se'em Zuudãana doosgo pʋam.
19 Sɩrba, nõŋɛ-ya ya pɔgba, da tɔ-ya la ba.
20 Kɔma, sakra ya dɔgrɩba nõorɛ sɛla woo pʋam, tɩ la
de la bɛla n ãn Zuudãana sũure yẽlʋm.
21 Sɔdõma, da ɩta-ya sɛla n wʋn basɛ tɩ ya kɔma
sũure yĩige, tɩ ba bʋraanɛ da bo'oge.
22 Yamsɩ, sakra-ya sɛba n soe ya dũnia wã zuo sɛla
woo pʋam, da ɩta-ya bɛla ba nifum mã'a tɩ ba pẽgɛ ya.
Tõnna-ya la ya sũure wuu yãma n nannɩ Zuudãana la
ĩyã. 23 Sɛla woo tɩ ya ɩtɩ, ɩta-ya la ya sũure wuu, wʋ ya
ɩtɩ bɔ'ɔra la Zuudãana la, la dagɩ nẽrsaalba ĩyã, 24 yãma
n mi tɩ ya wʋn to'oge la yɔɔrɔ tɩ Zuudãana la bĩŋe tɩ a
bɔ a nẽrba la ĩyã. La de la Krisi n de Zuudãana la tɩ ya
tõnnɩ bɔ'ɔra. 25 Nẽr-sɛka n ɩtɩ sɛla n ka masɛ, a wʋn
to'oge yel-ɩrɛ n ka masɛ yɔɔrɔ, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ
ka bɔkrɩ nẽrba.

4 La sãn dɛna yãma n de zuudãandõma la, ɩta-ya
sɛla n ãn sõŋa, la sɛla n masɛ bɔ'ɔra ya yamsɩ la.
Mina-ya tɩ yãma mẽ tarɩ la Zuudãana n boe saazuum.

Kã'aŋɔ, la ba'asgɔ yetɔga

2 Pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ da basɛ, mõrgɛ-ya la pʋ'ʋsgɔ,
pʋ'ʋsra-ya ẽ a yel-sõnnɛ. 3 Pʋ'ʋsra-ya tõma mẽ ĩyã, tɩ
Nawẽnnɛ bɔ tɔ sore tɩ tɩ mõolɛ a kõ-yẽlga la pa'alɛ nẽr-
ba Krisi yelle n daan sʋgɛ la. La de la yel-ẽŋa ĩyã tɩ
mam bɔna yʋ'a deem. 4 Pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ tɩ m
tã'agɛ tɔgɛ yel-ẽŋa vẽelga vẽelga wʋ lan masɛ tɩ m
tɔgɛ se'em na.
5 Basɛ-ya tɩ ya yel-ɩrɛ ãna sõŋa nẽr-sɛba n ka dolɩ
Azezi la tẽŋasʋka, dɩkɛ-ya fol-sɛka tɩ ya tarɩ la wuu tõm
sõŋa. 6 Basɛ-ya tɩ ya yetɔga ãna sõŋa wakatɛ wuu tara
yẽlʋm wʋ yaarʋm na, dee bãŋɛ yan wʋn lerge nẽra
woo se'em tɩ la masɛ.
7 La sãn dɛna mam yelle, tɩ sɔbi-nõŋrɛ Atisiki n de Zu-
udãana tõntõnna n de sɩra dãana, n lagɩm na mam
tõnna Zuudãana tõoma la, wʋn yele ya mam yelle
wuu. 8 Mam tõm ẽ ya zẽ'am na bɛla ĩyã, tɩ ya bãŋɛ tõ-
ma yɛla n ãn se'em, dee tɩ a wʋn keŋe ya sũure. 9 Mam
tõm na ẽŋa, la A'onezim n ze'ele yãma zẽ'am, a de la tɩ
sɔbi-nõŋrɛ n de sɩra dãana. Ba wʋn yele ya bõn-sɛba
wuu n ɩtɩ kalam.
10 Aristarkɩ n lagɩm na mam bɔna yʋ'a deem na
pʋ'ʋsrɩ ya. Amarkɩ n de Abarnabasɩ sõogɔ la mẽ pʋ'ʋs-
rɩ ya. Mam põn dẽŋɛ pa'alɛ yãma, yan wʋn ẽŋɛ se'em a
ĩyã mɛ, a sãn wa'am ya zẽ'am, ya to'oge ẽ sõŋa. 11 Azezi
sɛka tɩ ba wi'iri tɩ Azustusi la mẽ pʋ'ʋsrɩ ya. Nẽr-bãna
mã'a n de Zifdõma n lagɩm na mam tõnna Nawẽnnɛ
so'olʋm tõoma. Bãma n de nẽrba n bɔ mam bʋraanɛ.
12 A'epafrasɩ n de ya nẽra la pʋ'ʋsra ya. Ẽŋa n de
Azezi-krisi tõntõnna la mõrgrɩ mɛ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ ya
yelle ka basra tɩ ya ze'ele kãŋkãŋɛ, dɛna nẽrba n bɩ sɛla
woo pʋam sakɛ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em wuu. 13 Mam
bɔ'ɔrɩ ya a kaseto tɩ a mõrgrɩ mɛ zozo'e yãma yelle, la
Laodise dõma, la Hiyerapolisi dõma yelle. 14 Tɩ sɔbi-
nõŋrɛ Aluki n de logtore, la Ademasɩ pʋ'ʋsrɩ ya.
15 Pʋ'ʋsɛ-ya tɩ sɔbiisi la n boe Laodise la, la Animfa, la
Azezi nẽrba n lagsrɩ a yire la. 16 Ya sãn karẽŋɛ gõŋɔ wã
ba'asɛ, ya basɛ tɩ ba ken karẽŋɛ ẽ bɔ Azezi nẽrba n boe
Laodise la. La yãma mẽ karẽŋɛ Laodise dõma n wʋn bɔ
ya gõn-sɛka la. 17 Yele-ya Arsipi tɩ a bɩsɛ tõon-sɛka tɩ
Zuudãana bɔ ẽ na yelle sõŋa, a tõm ẽ sõŋa sõŋa
ba'asɛ.
18 Mam Apolɩ n gʋlsɛ pʋ'ʋsgɔ wã la m mẽŋa nu'ugo,
mam pʋ'ʋsrɩ ya. Tẽra-ya mam n boe yʋ'a deem na
yelle.

Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya.

1 Tesaloniki

Bilgre

Tesaloniki yʋʋn de la Masedʋanι so'olʋm na-tẽŋa. Apolι ze'ele la Filipi sẽŋɛ Tesaloniki ka pɔsɛ Nawẽnnɛ tõoma. Apolι ka yuuge Tesaloniki dee fõrgɛ, se'ere n soe la, Zifdõma basɛba n yʋʋn ιtι sũure la ẽ, tι a fõrgɛ (Tõoma 17:1-10).
Bɛla poorʋm, Apolι sẽŋɛ ka bɔna la Korẽntι, tι Atimõtι n dolι la ẽ tõnna Nawẽnnɛ tõoma la, sẽŋɛ a zẽ'am ka yele ẽ Nawẽnnɛ nẽrba n boe Tesaloniki la yelle n ãn se'em. Tι Apolι gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ ba.
Apolι dẽŋɛ pʋ'ʋsɛ la Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ ba ĩyã, ẽn wõm tι ba bɔ Azezi sιra, dee nõŋɛ taaba la ĩyã (sapιtrι 1).
A tẽegɛ ba la ẽŋa n tõm ba zẽ'am se'em, dee yetι ẽŋa boorι mɛ tι a lebe ba zẽ'am ka kaagɛ ba bιsɛ (sapιtrι 2-3).
A bɔ ba la bʋraanɛ yetι ba sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo la pʋam la pʋpeelem (4:1-12).
Bɛla poorʋm, a lerge ba la sokrιsι tι ba soke ẽ kũm vo'ore yelle, la Azezi n wʋn leme la na'am pãŋa la yelle (4:13—5:11).
Gõŋɔ la ba'asgɔ, a kã'an ba mɛ, dee pʋ'ʋsɛ ba (5:12-28).
Gõŋɔ wã sõŋrι nẽr-sɛba wuu n fablι dũnia ba'asgɔ yelle mɛ. A pa'alι tι la masɛ mɛ tι Azezi nẽrba bɔ Nawẽnnɛ sιra sẽŋɛ nẽŋa, tõnna la sũ-mã'arɛ gu'ura Azezi lemŋo.

1 Mam Apolι, la Asilvẽ, la Atimõtι n gʋlsɛ gõŋɔ wã
bɔ'ɔra yãma sɛba n de tι Sɔ Nawẽnnɛ, la tι Zu-
udãana Azezi-krisi nẽrba n boe Tesaloniki. Nawẽnnɛ
wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm.

Tesaloniki dõma n bɔ Nawẽnnɛ sιra se'em

2 Tõma pʋ'ʋsrι Nawẽnnɛ mɛ wakatɛ wuu a yel-sõnnɛ
ya wuu ĩyã, dee tẽra ya yelle tι pʋ'ʋsgɔ pʋam ka gɔ'ɔra.
3 Tõma tẽrι ya yelle tι Sɔ Nawẽnnɛ nẽŋam, yãma n bɔ
sιra tõnna se'em, la yãma n tarι nõŋlʋm tõnna zozo'e
se'em, dee ken tẽra yãma n tarι pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tι
ya bɔ sιra, zɛ kãŋkãŋɛ tι Zuudãana Azezi-krisi doosgo
pʋam ka bigsra la yelle. 4 Tι sɔbiisi, tõma mi tι Nawẽn-
nɛ nõŋɛ ya mɛ looge ya tι ya dɛna a nẽrba.
5 Tõma n daan tarι kõ-yẽlga la wa'am wa mõolɛ bɔ ya
la, la ka de yetɔga mã'a, la de la Nawẽnnɛ Sιa pãŋa. La
tõma daan mi tι tõma n tɔgɛ se'em na de la sιra. Yãma
mi tõma n daan boe ya zẽ'am na, tõma n vɔa se'em yã-
ma sõŋrɛ ĩyã. 6 La yãma ιtι la tõma, la tι Zuudãana n ιtι
se'em na, la baa yãma n to'oge kõ-yẽlga la yẽ nãmsgɔ
zozo'e la, ya tarι ẽ mɛ la sũ-yẽlga n ze'ele Nawẽnnɛ Sιa
zẽ'am. 7 Bɛla, yãma de la sɛba tι Masedʋanι, la Akayi
so'olʋm nẽr-sɛba n bɔ Azezi sιra la wʋn bιsra, ιta yãma
n ẽŋɛ se'em na. 8 Zuudãana Azezi kõ-yẽlga la ze'ele la
yãma zẽ'am saagɛ Masedʋanι, la Akayi, la, la dagι bil-
am mã'a, zẽ'esι wuu nẽrba wõm yãma n bɔ Nawẽnnɛ
sιra se'em mɛ, tι la põn ka le dɛna tι tɔgɛ. 9 Nẽrba la
wuu tɔgrι pa'ala yãma n daan to'oge tõma sõŋa se'em,
basɛ baga, dee dɔla Nawẽnnɛ tõnna bɔ'ɔra ẽŋa n de
vɔm, la sιra dãana, 10 dee gu'ura a Dayʋa Azezi n wʋn
ze'ele Nawẽnnɛ yire wa'am. La de la ẽŋa n daan ki, tι
Nawẽnnɛ botι a vo'oge, ẽŋa n yetι a fãagɛ tɔ Nawẽnnɛ
sũ-isgre n sẽm na pʋam.

Apolι n daan tõm se'em Tesaloniki

2 M sɔbiisi, yãma mẽŋa mi tι tõma n daan wa'am ya
zẽ'am na, la dagι zãŋa. 2 La ya ken mina tι ba daan
nãmsɛ tõma mɛ dee tʋ tõma Filipi tẽŋa, dee tι tõma
yãŋa wa'am yãma zẽ'am Tesaloniki. La Nawẽnnɛ daan
bɔ tõma bʋraanɛ mɛ, tι tõma mõolɛ a kõ-yẽlga la bɔ
ya, baa nãmsgɔ la n daan zo'oge la.
3 Tõma n pa'alι pa'alg-sɛba la dagι tuure, bιι pʋtẽ'e-
be'ero pa'algɔ. La tõma ka ιtι yɛmkẽgsιga pã'asra nẽr-
ba. 4 La de la Nawẽnnɛ n bιsɛ tι tõma masɛ tι a dιkɛ a
kõ-yẽlga la ẽŋɛ tõma nu'usum. Bɛla, tõma ka mõolι tι
la ẽŋɛ nẽrsaalba sũure yẽlʋm, tõma mõolι tι la ẽŋɛ la
Nawẽnnɛ n vẽesrι mina tι pʋtẽ'erɛ n ãn se'em na sũure
yẽlʋm. 5 Yãma mi sõŋa tι tõma ka dιkɛ nõ-yẽlʋm pã'asɛ
nẽrba, la tõma ka dιkɛ kõnkomã'asʋm tɔgɛ tι tι to'oge
sɛla, Nawẽnnɛ n de tõma kaset-dãana. 6 Tõma ka ɛ pẽ-
ka nẽrsaalba zẽ'am, tõma ka ɛ yãma zẽ'am, bιι nẽrba
basɛba zẽ'am. 7 La tõma daan tarι nõorɛ mɛ, tõma n
de Krisi Tõntõnιba la ĩyã, la tõma daan ka ẽŋɛ bɛla. Tõ-
ma daan tarι la sũ-bʋgsʋm ya zẽ'am, wʋ pɔka n bιsrι a
kɔma yelle sõŋa se'em na. 8 Tõma n nõŋɛ ya la ĩyã, tι
tõma daan mõolɛ kõ-yẽlga la n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am
na bɔ ya. La, la dagι bɛla mã'a, tõma daan sakɛ mɛ tι
dιkɛ tι vɔm bɔ ya, tõma nõŋɛ ya mɛ halι zozo'e.
9 M sɔbiisi, yãma tẽrι tõma n daan tõm nãmsɛ se'em,
tõma n daan mõolι Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la bɔ ya la. Tõ-

ma daan tõm na wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ, tõma daan ka
boorɩ tɩ tõma dia yelle dɛna nãmsgɔ bɔ ya nẽra baa
ayɩla. 10 Yãma mi tõma n daan boe yãma sɛba n bɔ sɩra
zẽ'am na, tõma yel-ɩrɛ n ãn se'em, la Nawẽnnɛ mẽ mi
mɛ. Tõma yel-ɩrɛ daan ãn na sõŋa sõŋa, masɛ tɩ dõrga
kana. 11 Yãma mi tɩ tõma daan ãn wʋ sɔ n ãn se'em la a
kɔma la, yãma nẽra woo ĩyã. 12 Tõma keŋe ya sũure
mɛ, bɔ ya bʋraanɛ, pa'alɛ ya yetɩ ya dɔla so-sɛka n
masɛ Nawẽnnɛ yɛm, ẽŋa n wi ya tɩ ya kẽ a so'olʋm
pʋam po dita na'am.
13 Tõma n daan mõolɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la bɔ ya la,
ya daan to'oge ẽ, sakɛ tɩ la de la kõ-yẽlga n ze'ele
Nawẽnnɛ zẽ'am, a ka ze'ele nẽrsaalba zẽ'am. Asɩra, la
de la Nawẽnnɛ yetɔga n boe yãma sɛba n bɔ sɩra la
sũure pʋam tõnna. Bɛla tɩ tõma pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ
wakatɛ wuu bõn-ẽŋa ĩyã. 14 M sɔbiisi, Nawẽnnɛ nẽr-
kʋʋŋɔ n dolɩ Azezi-krisi n boe Zude tẽnsɩ pʋam n yẽ
nãmsgɔ sɛba la, yãma mẽ yẽ la nãmsgɔ bãma. Yãma
buuri la n nãmsrɩ yãma se'em na, Zifdõma mẽ nãmsɛ
ba nẽr-sɛba n dolɩ Azezi-krisi la bɛla. 15 Bãma n daan
kʋ Zuudãana Azezi, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba, dee mẽ
nãmsɛ tõma. Ba ɩtɩ la sɛla n ka ãn Nawẽnnɛ sũure
yẽlʋm, ba de la nẽrba wuu bɛ'ɛba. 16 Ba gu'uri tõma
mɛ tɩ tɩ da mõolɛ kõ-yẽlga la bɔ bu-zãŋsɩ tɩ ba yẽ fãarɛ.
Bɛla tɩ ba tõnna tõon-be'ero pa'asra wakatɛ wuu. La
ba'asgɔ, Nawẽnnɛ sũ-isgre boe ba zuo.

Apolɩ boorɩ tɩ a sẽŋɛ ka kaagɛ Tesaloniki dõma

17 M sɔbiisi, lan daan pẽrgɛ tɩ tõma ze'ele ya zẽ'am
fõrgɛ wakatɛ fẽe la, tɩ ka le yẽta taaba la nini, la tõma
pʋtẽ'era ken bɔna la ya lɛ mɛ, tɩ yãma sɩa tara tõma, tɩ
tõma mõrgra bɔɔra tɩ tɩ le yẽ ya. 18 Bɛla tɩ tõma daan
bɔɔra tɩ tɩ leme ya zẽ'am. La mam mẽŋa Apolɩ mõrgɛ
mɛ nõorɛ faa tɩ m leme ya zẽ'am, tɩ Asũtãana gu tõma.
19 La de la yãma tɩ tõma tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura, yãma n
wʋn bɔ tõma sũ-yẽlga, la de la yãma n wʋn botɩ tõma
yẽ nã'asgɔ tõma Zuudãana Azezi nẽŋam a lemŋo
daarɛ. 20 La de la bɛla, yãma ĩyã tɩ tõma wʋn yẽ nã'asgɔ
la sũ-yẽlga.

3 Bɛla tɩ tõma ka le tãna wʋn zĩ'ire, tɩ tõma tẽ'esɛ tɩ
la ãn sõŋa tɩ tõma mã'a bɔna Atɛnɩ tẽŋa, 2 dee
tõm tɩ sɔbia Atimõtɩ n de Nawẽnnɛ tõntõnna n lagɩm
na tõma mõola Krisi kõ-yẽlga la, tɩ a wa'am wa bɔ ya
bʋraanɛ, tɩ ya ze'ele kãŋkãŋɛ Azezi doosgo la pʋam.
3 Tɩ nãmsgɔ sɛka n nãmsrɩ ya la da basɛ tɩ ya nẽra baa
ayɩla bʋraanɛ bo'oge Nawẽnnɛ sore la doosgo pʋam.
Yãma mẽŋa mi tɩ la de la pẽrgrɛ tɩ tɩ nãmsɛ. 4 Tõma n
daan boe la yãma la, tõma daan dẽŋɛ yele ya yetɩ, tɩ
wuu wʋn yẽ nãmsgɔ mɛ. La ya mi tɩ la de la bõn-ẽŋa n
bɛla n wa'am. 5 Bɛla tɩ mam ka tãna wʋn zĩ'ire, tɩ mam
tõm Atimõtɩ tɩ a wa'am wa bãŋɛ yãma n ãn se'em Azezi
sore doosgo la pʋam, mam zotɩ mɛ tɩ Asũtãana wʋn
pã'asɛ ya tɩ tɩ tõoma la lebge zãŋa.
6 La lɛɛlɛ wã tɩ Atimõtɩ ze'ele ya zẽ'am leme wa'am, a
tarɩ la kõ-yẽlga wa bɔ tõma, a pa'alɛ tõma la yãma n bɔ
sɩra se'em, la yãma n tarɩ nõŋlʋm se'em, dee yetɩ ya
ken tẽ'esra tõma yelle mɛ sõŋa sõŋa bɔɔra tɩ ya yẽ tõ-
ma, wʋ tõma n boorɩ tɩ tɩ yẽ yãma se'em na. 7 Bɛla m
sɔbiisi, yãma n bɔ sɩra se'em na keŋe tõma sũure mɛ
tõma toogo, la tõma nãmsgɔ la pʋam. 8 Lɛɛlɛ wã, tõma
le vɔa la sũ-yẽlga, yãma n ze kãŋkãŋɛ Zuudãana doos-
go la pʋam na. 9 Tõma ka mi pʋ'ʋsgɔ sɛka tɩ tõma wʋn
pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ ya ĩyã, sũ-yẽlga sɛka tɩ yãma bɔ tõma
a nẽŋam na ĩyã. 10 Tõma sosrɩ Nawẽnnɛ mɛ la tɩ sũure
wuu, yʋ'ʋŋɔ la wʋntɛɛŋa, tɩ tɩ tã'agɛ le yẽ ya, sõŋɛ ya la
sɛla n pɔ'ɔgɛ ya Azezi doosgo la pʋam pa'asɛ.
11 Tõma Sɔ Nawẽnnɛ mẽŋa, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi
wʋn bɔ tɔ sore tɩ tɩ wa'am ya zẽ'am. 12 Tɩ Zuudãana
wʋn basɛ tɩ ya nõŋlʋm taaba ĩyã, la ya nõŋlʋm nẽrba
wuu ĩyã pa'asra zozo'e wʋ tõma n nõŋɛ ya se'em na.
13 A wʋn bɔ ya bʋraanɛ tɩ ya ze'ele kãŋkãŋɛ a sore la
zuo la pʋpeelem, ka tara dõrga tɩ Sɔ Nawẽnnɛ nẽŋam,
wakat-sɛka tɩ tɩ Zuudãana Azezi wʋn leme wa'am la a
nẽrba wuu la.

Tɩn wʋn ɩta se'em tɩ la paagɛ Nawẽnnɛ yɛm

4 Sɛla n pa'asɛ, m sɔbiisi, yãma zãsʋm tõma zẽ'am
mɛ yãma n wʋn ɩta se'em paagɛ Nawẽnnɛ yɛm.
Yãma põn ɩta la bɛla. La tõma kã'anɩ ya mɛ, dee bɛlna
ya la tɩ Zuudãana Azezi yʋ'ʋrɛ tɩ ya malɩn ẽŋɛ gãŋɛ
bɛla. 2 Yãma mi bõn-sɛba tɩ tõma daan to'oge tɩ Zu-
udãana Azezi zẽ'am pa'alɛ ya tɩ ya ɩta la. 3 Nawẽnnɛ n
boorɩ tɩ ya ãna se'em n wãna: Welge-ya to'ore dɛna
pʋpeelem dõma, dee yõkɛ ya mẽŋa da tõnna yalsɩ tõo-
ma. 4 La ya nẽra woo bãŋɛ ẽŋa n wʋn tara a ĩyã se'em
la pʋpeelem tɩ la ãna sõŋa. 5 Da basɛ-ya tɩ yalsɩ tõoma
yɛmleego tara ya, wʋ sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ n ɩtɩ
se'em na. 6 Yel-ẽna pʋam, nẽra da kãn tõm a tadãana
sɛla n ka ãn sõŋa, bɩɩ fã sɛla n de a bõnɔ. Tɩ daan põn
dẽŋɛ yele ya, dee kã'an ya mɛ, tɩ Zuudãana wʋn sɩbgɛ
sɛba n tõnnɩ tõon-be'ero bãma mɛ. 7 Nawẽnnɛ ka
looge to tɩ tɩ tõnna tõon-dẽgrɔ, a looge to tɩ tɩ welge la
to'ore tara pʋpeelem. 8 Bɛla, nẽr-sɛka n zagsɛ pa'algɔ
ẽna, a ka zagsɛ nẽrsaala, a zagsɛ la Nawẽnnɛ n bɔ tɔ a
Sɩa la.
9 La sãn dɛna yãma n wʋn nõŋɛ sɔbiisi se'em yelle, la
ka le dɛna tɩ gʋlsɛ bɔ ya. Nawẽnnɛ põn zãsʋm yãma ya
wʋn nõŋɛ taaba se'em mɛ. 10 La yãma sɩrɩ nõŋɛ ya
sɔbiisi wuu n boe Masedʋanɩ so'olʋm wuu la bɛla. La
tõma kã'anɩ ya mɛ tɩ ya malɩn ẽŋɛ gãŋɛ bɛla pa'asɛ.
11 Mõrgɛ ya mẽŋa vɔa la sũ-mã'asʋm, la ya bɩsra ya
mẽŋa tõoma yelle, tõnna-ya la ya mẽŋa nu'usi dita, wʋ
tõma n daan yele ya se'em na. 12 Ɩta-ya bɛla, tɩ ya yel-
ɩrɛ la basɛ tɩ ya yẽ nã'asgɔ nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ
na zẽ'am. La ya da zɛ gu'ura tɩ nẽra bɔ ya sɛla.

Zuudãana Azezi lemŋo

13 M sɔbiisi, tõma boorɩ tɩ ya bãŋɛ la sɩra nẽr-sɛba n
ki la yelle, tɩ ya sũure da sã'am wʋ nẽr-sɛba n ka tarɩ
pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la. 14 Tõma n bɔ sɩra tɩ Azezi ki mɛ,
dee vo'oge la, bɛla tõma ken bɔ sɩra mɛ tɩ sɛba n dolɩ
Azezi dee ki la, Nawẽnnɛ wʋn botɩ ba bɔna la Azezi.
15 Zuudãana zãsŋɔ n wãna tɩ tõma yetɩ tɩ pa'alɩ ya:
Wakat-sɛka tɩ Zuudãana la lemnɩ la, tõma sɛba n ken
vɔa Zuudãana lemŋo daarɛ la kãn dẽŋɛ sɛba n ki la Zu-
udãana zẽ'am. 16 Se'ere n soe la, nõorɛ n wʋn bɔ, tɩ
malɛkadõma naba tɔgɛ ke'enke'em, tɩ Nawẽnnɛ
benkonne peebe, tɩ Zuudãana mẽŋa ze'ele Nawẽnnɛ
yire sige, tɩ sɛba n dolɩ Azezi dee ki la dẽŋɛ vo'oge. 17 Tɩ
Nawẽnnɛ lagɩm bãma, la tõma sɛba n ken vɔa la zẽkɛ
sawara pʋam tɩ tɩ tʋ'ʋsɛ Zuudãana la saazuum, tɩ tɩ
bɔna la Zuudãana la lɛ wakatɛ wuu. 18 Bɛla, kɛŋra-ya
taaba sũure la yetɔg-bãna.

5 M sɔbiisi, la ka le dɛna tɩ gʋlsɛ ya pa'alɛ wakatɛ, la
dabs-sɛba tɩ bõn-bãma wʋn ẽŋɛ. 2 Yãma mẽŋa
põn mina sõŋa mɛ tɩ Zuudãana lemŋo la daarɛ wʋn
ãna wʋ nayiga n ẽn wa'am yʋ'ʋŋɔ la. 3 Nẽrba sãn wa
yɛta tɩ: «Laafɛ la sũ-mã'asʋm boe», wakat-ẽŋa tɩ toogo
wʋn wa'am di'ige ba wʋ pɔka virgre toogo la, la ba kãn
yãŋɛ põsɛ.
4 La yãma, m sɔbiisi, yãma dagɩ nẽrba n boe lika
pʋam tɩ Zuudãana la daarɛ wʋn wa di'ige ya wʋ nayi-
ga la. 5 Yãma wuu de la peelem nẽrba, yãma tõoma
tõnnɩ la wʋntɛɛŋa. Tõma tõoma ka tõnnɩ yʋ'ʋŋɔ, tõma
dagɩ lika nẽrba. 6 Bɛla, tɩ da gĩsra-ya wʋ nẽrba basɛba
la, tɩ nẽegɛ-ya mãasʋm tara tɩ mẽŋa sõŋa. 7 Sɛba n gĩs-
ri, gĩsri la yʋ'ʋŋɔ, tɩ sɛba n yũuri dãam bugra, bugra
yʋ'ʋŋɔ. 8 La tõma n de wʋntɛɛŋa nẽrba la, tɩ tara tɩ
mẽŋa sõŋa. La tɩ bɔ Azezi sɩra, dee tara nõŋlʋm wʋ ku-
to fuugo tɩ sʋdaaga dɩkɛ pĩ a yõ'ogɔ tɩ la gu'ura ẽ zɛbrɛ
pʋam na. Dee basɛ tɩ fãarɛ la tɩ ya tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura
la, ãna wʋ kuto zuu-wannɛ gu'ura ya.
9 Nawẽnnɛ ka looge to tɩ a sũ-isgre sã'am tɔ, a looge
to tɩ tɩ yẽ la fãarɛ tɩ Zuudãana Azezi-krisi ĩyã. 10 Ẽŋa n ki
tɩ ĩyã, tɩ a lemŋo daarɛ, tɩ sãn vɔa mɛ bɩɩ tɩ sãn ki mɛ, tɩ
wʋn bɔna la ẽ lɛ.
11 Bɛla, bɔ'ɔra-ya taaba bʋraanɛ, sõŋra taaba ze'ele
kãŋkãŋɛ Azezi doosgo la pʋam, wʋ yãma n põn ɩta
se'em na.

Kã'aŋɔ, la ba'asgɔ yetɔga

12 M sɔbiisi, tõma sosrɩ ya mɛ tɩ ya nanna sɛba n tõn-
nɩ ya tẽŋasʋka la, sɛba tɩ Zuudãana looge tɩ ba bɔna
ya nẽŋa pa'ala ya Azezi sore la pʋam, dee kã'ana ya la.
13 Ẽŋɛ-ya sɛla n pa'alɩ tɩ yãma nannɩ ba mɛ, nõŋɛ ba zo-
zo'e ba tõoma la ĩyã. Tara-ya sũ-mã'asʋm la taaba.
14 M sɔbiisi, tõma sosrɩ ya mɛ tɩ ya kã'ana sɛba n ka
boorɩ tɩ ba tõm na, dee bɔ'ɔra sɛba n ka tarɩ bʋraanɛ la
bʋraanɛ, dee sõŋra sɛba n ka tarɩ pãŋa la, la ya mã'ara
ya sũure la nẽra woo. 15 Guuse-ya tɩ nẽra da lebse a
tadãana be'em, be'em ĩyã, mõrgɛ-ya ɩta taaba sõŋa, la
nẽrba wuu sõŋa wakatɛ wuu.
16 Tara-ya sũ-yẽlga daarɛ woo. 17 Pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ
wakatɛ wuu da basɛ. 18 Sɛla woo pʋam pʋ'ʋsra-ya
Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. Nawẽnnɛ boorɩ tɩ ya ɩta la bɛla
Azezi-krisi doosgo pʋam. 19 Da gu'ura-ya Nawẽnnɛ Sɩa
tõoma. 20 Da pɔ'ɔra-ya yetɔg-sɛba tɩ nẽra to'oge
Nawẽnnɛ zẽ'am tɔgra bɔ'ɔra ya. 21 Magra-ya sɛla woo
bɩsra la ãn se'em, to'oge sɛla n ãn sõŋa. 22 Dee lɔkra-ya
yel-sɛba wuu n de be'em.
23 Nawẽnnɛ n de sũ-mã'asʋm dãana la mẽŋa wʋn
basɛ tɩ ya dɛna ẽŋa mã'a nẽrba tara pʋpeelem. A wʋn
gu ya ĩyã, la ya sɩa, la ya yɛm wuu tɩ ya kãn tara dõrga
tɩ Zuudãana Azezi-krisi lemŋo daarɛ. 24 Nawẽnnɛ n
looge ya la de la sɩra dãana, a wʋn ẽŋɛ bɛla.
25 M sɔbiisi, pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ bɔ'ɔra tɔ. 26 Pʋ'ʋsɛ-
ya tɩ sɔbiisi la wuu la nõŋlʋm. 27 Mam sosrɩ ya la Zu-
udãana yʋ'ʋrɛ tɩ ya karẽŋɛ gõŋɔ ẽna wã tɩ sɔbiisi la
wuu wõm.
28 Tɩ Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya.

2 Tesaloniki

Bilgre

Gõn-ẽna wã pʋam Apolɩ ken tɔgra la Azezi lemŋo yelle. Se'ere n soe la, Azezi lemŋo la yelle, Tesaloniki dõma ken ka mina bãma n wʋn ẽŋɛ se'em tɩ la doose sore. Nẽrba basɛba daan tẽ'esɛ tɩ Azezi põn leme mɛ (2 Tesaloniki 2:2). Tɩ basɛba mẽ daan zagsɛ tɩ bãma kãn le tõm, tɩ Azezi lemŋo paagɛ ba'asɛ mɛ, dee zɛ gu'ura tɩ nẽrba basɛba bɔ ba sɛla. Bɛla n soe tɩ Apolɩ gʋlsɛ kã'an ba.

A dẽŋɛ yetɩ ẽŋa pʋ'ʋsrɩ la Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ ban bɔ Nawẽnnɛ sɩra, la ban nõŋɛ taaba la ĩyã. Dee yetɩ ẽŋa sosrɩ Nawẽnnɛ mɛ ba ĩyã tɩ a botɩ ba ze'ele kãŋkãŋɛ a tõoma la pʋam (sapɩtrɩ 1).

Bɛla poorʋm, a tɔgɛ ba la Azezi-krisi lemŋo la yelle, pa'alɛ ba yetɩ dẽnɩ tɩ sɛka n de tõon-be'ero dãana n wʋn sã'am na wa'am, dee tɩ Krisi yãŋa leme wa'am (2:1-12).

A ken kã'an Nawẽnnɛ nẽrba la yetɩ, baa tõon-be'ero sãn põn pa'asra zɔ'ɔra, ba mõrgɛ ze'ele kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore doosgo la pʋam, la ba da basɛ Nawẽnnɛ pʋ'ʋsgɔ (2:13—3:5).

Dee kã'an zẽyãgsɩ yetɩ ba tõnna bɩsra ba mẽŋa yelle, wʋ ẽŋa la nẽr-sɛba n doose taaba tõm Nawẽnnɛ tõoma la n ẽŋɛ se'em na (3:6-15).

Gõŋɔ la ba'asgɔ, a kã mɛ bɔ ba, dee pʋ'ʋsɛ ba (3:16-18).

1 Mam Apolɩ, la Asilvẽ, la Atimõtɩ n gʋlsɛ gõŋɔ wã
bɔ'ɔra yãma sɛba n de tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la Zu-
udãana Azezi-krisi nẽrba n boe Tesaloniki.
2 Tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya yel-
sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm.

Tesaloniki dõma ze la kãŋkãŋɛ nãmsgɔ pʋam

3 M sɔbiisi, tõma masɛ mɛ tɩ tɩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ
daarɛ woo a yel-sõnnɛ yãma ĩyã. La ãn sõŋa mɛ tɩ tõ-
ma ɩta bɛla, se'ere n soe la, yãma n bɔ Azezi sɩra la sẽn-
nɩ nẽŋa mɛ zozo'e, tɩ yãma nẽra woo nõŋlʋm taaba ĩyã
pa'asra.
4 Bɛla tɩ tõma tɔgra yãma yelle Nawẽnnɛ nẽr-
ba lagsgɔ zẽ'a woo la sũ-yẽlga. Se'ere n soe la, yãma
mõrgɛ mɛ zɛ kãŋkãŋɛ Azezi doosgo la pʋam ka basra,
baa nẽrba n nãmsrɩ ya, la toogo n paarɩ ya la.
5 Bɛla pa'alɛ tɩ Nawẽnnɛ diti sarɩya la sɩra. Se'ere n
soe la, yãma n nãmsrɩ Nawẽnnɛ so'olʋm yelle se'em
wã, Nawẽnnɛ wʋn yetɩ ya masɛ tɩ ya kẽ a so'olʋm na
pʋam.
6 Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ sɛla n masɛ, a wʋn botɩ sɛ-
ba n nãmsrɩ yãma la yẽ nãmsgɔ,
7 dee basɛ tɩ yãma sɛ-
ba n nãmsrɩ la, lagɩm na tõma vo'ose wakat-sɛka tɩ Zu-
udãana Azezi wʋn ze'ele Nawẽnnɛ yire wa'am, la a
malɛkadõma n tarɩ pãn-kãtɛ,
8 la bug-zɩlɩsɩ wa sɩbgɛ
sɛba n zagsɛ Nawẽnnɛ dee ka sakɛ tɩ Zuudãana Azezi
kõ-yẽlga la.
9 Ba wʋn yẽ la sɩbgrɛ n de sã'aŋɔ n ka
ba'asrɩ. La ba wʋn zãagɛ mɛ la Zuudãana kãn yẽ a
na'am pãn-kãtɛ la,
10 wakat-sɛka tɩ a wʋn wa'am na.
Daar-ẽŋa, a wʋn wa'am mɛ wa to'oge pẽka la nã'asgɔ a
mẽŋa nẽrba n bɔ ẽ sɩra la zẽ'am, la yãma po bɔna ba
pʋam mɛ, yãma n sakɛ a kõ-yẽlga la tɩ tõma tɔgɛ bɔ ya
la ĩyã.
11 Bɛla ĩyã tɩ tõma pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ wakatɛ wuu ya
ĩyã, tɩ a basɛ tɩ ya ãna sõŋa masɛ wʋ ẽŋa n wi ya tɩ ya
ãna se'em na. La a wʋn bɔ ya pãŋa tɩ ya ɩta bõn-sõma
sɛba wuu tɩ ya boorɩ tɩ ya ẽŋɛ, dee basɛ tɩ yãma n bɔ
sɩra tõnna tõon-sɛba la tõm ba'asɛ.
12 Bɛla tɩ tɩ Zu-
udãana Azezi yʋ'ʋrɛ wʋn yẽ nã'asgɔ ya zẽ'am, tɩ yãma
mẽ yẽ nã'asgɔ a zẽ'am. Bɛla wuu de la Nawẽnnɛ, la tɩ
Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ.

Sɛla n wʋn ẽŋɛ dee tɩ Azezi wa'am

2 La sãn dɛna tɩ Zuudãana Azezi-krisi lemŋo, la tõ-
ma n wʋn wa lagsɛ taaba a zẽ'am na yelle, m sɔbi-
isi, tõma sosrɩ ya mɛ
2 tɩ ya da basɛ tɩ ya yɛm yɔɔra tɩ
dabeem tara ya, ya sãn wõm tɩ nẽrba yetɩ Zuudãana la
lemŋo daarɛ paagɛ mɛ. Baa nẽra sãn yele ya yetɩ la de
la Nawẽnnɛ Sɩa n pa'alɛ ẽŋa, bɩɩ a sãn yetɩ tõma n tɔgɛ,
bɩɩ a sãn yetɩ tõma n gʋlsɛ gõŋɔ, da kãn sakɛ-ya.
3 Da
basɛ-ya tɩ nẽra pã'asɛ ya, baa lan de se'em wuu. Lan
dẽŋɛ daar-ẽŋa n wʋn wa'am, dẽnɩ tɩ nẽrba zozo'e isge
tulge zɛbra la Nawẽnnɛ, tɩ nẽr-sɛka n de tõon-be'ero
dãana la wʋn wa'am wa puke a mẽŋa, ẽŋa n de nẽr-sɛ-
ka n wʋn sã'am.
4 A wʋn sise bõn-sɛba wuu tɩ nẽrba
nã'asrɩ, dee yetɩ ba de la wẽnnɛ, a wʋn zẽkɛ a mẽŋa
mɛ gãnna bõn-bãma wuu. Halɩ, a wʋn põn sẽŋɛ ka kẽ
la Nawẽnnɛ deego la pʋam zĩ'ire yetɩ ẽŋa de la Nawẽn-
nɛ.
5 Mam n daan ken bɔna yãma zẽ'am na, mam daan
yele ya bɛla wuu mɛ. Yãma ka tẽrɩ?
6 La yãma mi tɩ sɛla

n boe gu'ura tɩ tõon-be'ero dãana la nãn ka puke, halɩ
tɩ wakatɛ la wʋn wa paagɛ. 7 Tõon-be'ero pãŋa n sʋgɛ
põn tõnna mɛ. La sɛka n nãn gu'uri ẽ na, wʋn wa fõrgɛ
mɛ dee basɛ folle. 8 Bɛla tɩ tõon-be'ero dãana la yãŋa
wʋn puke. La tõma Zuudãana Azezi n wʋn leme wa'am
tɩ a nõorɛ sapebsʋm kʋ ẽ. La a lemŋo la na'am pãŋa
wʋn sã'am a pãŋa fasɩ. 9 La sãn dɛna tõon-be'ero
dãana la n wʋn wa'am na, a wʋn tara la Asũtãana
pãŋa ɩta bõn-yãlma la yel-kɩrsɩ, la yɛla buuri zozo'e n
de pã'asgɔ. 10 A wʋn tõm na be'em buuri to'oto'ore
pã'asɛ nẽr-sɛba n wʋn yẽ sã'aŋɔ la, ban zagsɛ ka nõŋɛ
sɩra to'oge ẽ wʋn yẽ fãarɛ la ĩyã. 11 Ban ka sakɛ sɩra la,
tɩ Nawẽnnɛ basɛ tɩ ba pʋtẽ'era botɩ ba tuuge sakɛ
põmpɔrŋɔ. 12 Bɛla tɩ nẽr-sɛba wuu n ka sakɛ sɩra, dee
bɔɔra tõon-be'ero la wʋn yẽ sarɩyadia n de sã'aŋɔ.

Nawẽnnɛ looge ya tɩ ya yẽ la fãarɛ

13 La ãn sõŋa tɩ tõma pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ
wakatɛ wuu yãma n de tɩ sɔbiisi tɩ tɩ Zuudãana nõŋɛ la
ĩyã. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ looge ya la halɩ pɔspɔsɩ,
tɩ a Sɩa botɩ ya dɛna a nẽrba tara pʋpeelem, dee sakɛ
sɩra yẽ fãarɛ. 14 La de la bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ doose la
tõma kõ-yẽlga la wi ya tɩ ya po yẽ tɩ Zuudãana Azezi-
krisi na'am pãŋa la. 15 Bɛla, m sɔbiisi, mõrgɛ-ya zɛ
kãŋkãŋɛ, tara yel-sɛba tɩ tõma zãsʋm ya, bɩɩ gʋlsɛ
gõŋɔ bɔ ya la. 16 Tõma pʋ'ʋsrɩ tɩ Zuudãana Azezi-krisi,
la tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n nõŋɛ tɔ dee ẽŋɛ tɩ yel-sõnnɛ bɔ tɔ
bʋraanɛ n ka ba'asrɩ, dee botɩ tɩ tara pʋtẽ'erɛ gu'ura
bõn-sõma sɛba tɩ tɩ sakɛ la. 17 A wʋn keŋe ya sũure,
dee bɔ ya pãŋa tɩ ya ẽŋɛ sɛla wuu n ãn sõŋa, la ya tɔgɛ
sɛla n ãn sõŋa.

Pʋ'ʋsɛ-ya Nawẽnnɛ bɔ tɔ

3 Sɛla n deege, m sɔbiisi, sose-ya Nawẽnnɛ bɔ tɔ, tɩ
tɩ Zuudãana kõ-yẽlga la ken saagɛ pa'asɛ dee tɩ
nẽrba pẽgra ẽ, wʋ la ãn se'em yãma zẽ'am na. 2 Ken
sose-ya ẽ tɩ a fãagɛ tɔ la nẽr-wẽensɩ, la nẽr-bɛ'ɛsɩ,
se'ere n soe la, la dagɩ nẽrba wuu n sakɛ Nawẽnnɛ kõ-
yẽlga la.
3 La Zuudãana la de la sɩra dãana, a wʋn botɩ ya
ze'ele kãŋkãŋɛ, dee gu'ura ya tɩ be'em dãana la da
yãŋɛ ya. 4 Zuudãana la ĩyã tõma bɔ yãma sɩra mɛ, tõma
mi tɩ ya ɩtɩ la tõma n yele ya se'em na, la ya wʋn ken
ɩta la bɛla.
5 Zuudãana la wʋn basɛ tɩ ya tara Nawẽnnɛ nõŋlʋm,
dee mõrgɛ zɛ kãŋkãŋɛ wʋ Krisi la.

Kã'aŋɔ zẽyãgsɩ ĩyã

6 M sɔbiisi, tõma yetɩ ya la Zuudãana Azezi-krisi
yʋ'ʋrɛ tɩ ya zãagɛ ya mẽŋa la sɔbiisi sɛba wuu n de
zẽyãgsɩ vɔa yooryooro ka dɔla pa'algɔ sɛba tɩ tõma
pa'alɛ ya la. 7 Yãma mẽŋa mi sõŋa tɩ la masɛ mɛ tɩ ya
ɩta tõma n daan ɩtɩ se'em na. Tõma n daan boe ya
zẽ'am na, tõma daan ka tarɩ zẽyãgrɛ, 8 la tõma ka diti
nẽra dia zãŋa, tõma daan tõnnɩ na wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ
nãmsra zozo'e ka bɔɔra tɩ tõma dia yelle dɛna nãmsgɔ
bɔ ya nẽra baa ayɩla. 9 Tõma n daan ɩtɩ bɛla la, la dagɩ
tɩ tõma ka tarɩ la sore tɩ tɩ sose sõŋrɛ ya zẽ'am, tõma
daan tõnnɩ tɩ pa'alɛ ya, tɩ ya mẽ ɩta la bɛla. 10 Tõma n
daan boe ya zẽ'am na, tõma daan yele ya yetɩ: «Sɛka n
ka boorɩ tɩ a tõm, a da di.» 11 La tõma wõm tɩ nẽrba
basɛba n boe ya zẽ'am dɛna zẽyãgsɩ vɔa yooryooro,
dee kẽ'era nẽrba yɛla pʋam. 12 Tõma yetɩ nẽr-bãma
mɛ, dee kã'ana ba la Zuudãana Azezi-krisi yʋ'ʋrɛ tɩ ba
yõkɛ ba mẽŋa mõrgɛ tõm bɩsɛ ba mẽŋa yelle.
13 La sãn dɛna yãma, m sɔbiisi, da kãn targɛ-ya la
tõon-sõma ɩrgɔ.
14 Nẽra sãn ka sakɛ bõn-sɛba tɩ tõma yele ya gõŋɔ wã
pʋam na, ya bãŋɛ a dãana lɔkra ẽ, tɩ yãnnɛ yõkɛ ẽ. 15 La
ya da dɩkɛ ẽ tɩ a lebge ya bɛ, kã'an ya ẽ wʋ ya sɔbia.

Ba'asgɔ yetɔga

16 Zuudãana mẽŋa n de sũ-mã'asʋm dãana la wʋn bɔ
ya sũ-mã'asʋm wakatɛ woo la sɛla woo pʋam. Zu-
udãana wʋn bɔna la ya wuu.
17 Mam Apolɩ n gʋlsɛ pʋ'ʋsgɔ wã la m mẽŋa nu'ugo,
mam pʋ'ʋsrɩ ya. Mam gʋlsrɩ la wãna m gõnnɔ wuu
pʋam, pa'ala tɩ la de la mam n gʋlsɛ.
18 Tɩ Zuudãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya
wuu.

1 Timõtι

Bilgre

Atimõtι ma de la Zifu n bɔ Azezi sιra, dee tι a sɔ dɛna Grɛkι. La de la Apolι sore sẽnnɛ bʋyi dãana tι a tʋ'ʋsɛ Atimõtι Listri (Tõoma gõŋɔ 16:1-3). La daan pɔsɛ la bilam tι Atimõtι dɔla Apolι tõnna Nawẽnnɛ tõoma (Tõoma gõŋɔ 17:14, 18:5, 19:22).

Apolι gʋlsɛ la gõnnɔ bayi bɔ Atimõtι. Gõn-bãma bayi, la Atiti gõŋɔ pʋam, a kã'anι la Azezi nẽrba nẽŋadõma. Pɔspɔsι gõŋɔ tι a gʋlsɛ bɔ Atimõtι wã pʋam, a tɔgɛ la bõna batã yelle:

A kã'an na Azezi nẽrba yetι ba guuse ba mẽŋa la põmpɔrŋɔ zãsŋɔ. Põmpɔrŋɔ zãsŋɔ la pa'alɛ tι dũnia zuo bõna de la bõn-be'ero, nẽra ka tã wʋn yẽ fãarɛ tι la sãn dagna tι a dãana tarι la yɛla n sʋgɛ bãŋrɛ tι nẽrba basɛba ka mi. Ba ken yɛta nẽrba tι ba guuse ba mẽŋa da dita dia basɛba, la ba da dita pɔgsι. Bɛla de la põmpɔrŋɔ.

Bʋyi, a pa'alɛ la Azezi nẽrba la pʋ'ʋsgɔ sɔa n wʋn dɔla se'em, la Azezi nẽrba, la ba nẽŋadõma, la ba yel-bιsrιba n masɛ tι ba ãna se'em.

Bʋtã, a pa'alɛ la Atimõtι mẽŋa, ẽŋa n wʋn ẽŋɛ se'em tara nẽrba buuri to'oto'ore n boe Wẽndeego la pʋam, tι a wʋn tãna tõnna Nawẽnnɛ tõoma sõŋa.

1 Mam Apolι n de Azezi-krisi Tõntõnna n gʋlsɛ gõŋɔ
wã. La de la Nawẽnnɛ n de tι Fãagra, la Azezi-krisi
tι tι tarι pʋtẽ'erɛ gu'ura la, n bɔ mam nõorɛ tι mam dɛ-
na a Tõntõnna. 2 Mam gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra la Atimõtι
n lebge mam mẽŋa bia Azezi-krisi doosgo la pʋam. Tι
Sɔ Nawẽnnɛ, la tι Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ fʋ yel-
sõnnɛ, dee zoe fʋ ninbãalga, dee bɔ fɔ sũ-mã'asʋm.

Sɛba n zãsnι põmpɔrŋɔ zãsŋɔ

3 Mam n daan we'esι Masedʋanι dee yele fʋ se'em
na, ken weege Efɛɛzι tẽŋa yele nẽr-sɛba n zãsnι põm-
pɔrŋɔ zãsŋɔ la tι ba da zãsʋm. 4 Yele ba tι ba basɛ
kʋrʋm kʋrʋm dõma sɔlma, la yaabdõma deto kãalgɔ n
ka tarι ba'asgɔ. Bõn-bãma tarι la nõke'ene sẽna, dee
ka sõŋra tι Nawẽnnɛ tõoma sẽnna nẽŋa. Nẽrba n bɔ
Nawẽnnɛ sιra n botι a tõoma la sẽnna nẽŋa. 5 Mam
yetι fʋ yele ba bɛla, tι ba tara la pʋtẽ'erɛ n ãn sõŋa,
dee bãŋɛ ba sũure pʋam tι ba ka tarι dõrga, dee bɔ
Nawẽnnɛ sιra la ba sũure wuu tι ba nõŋlʋm zo'oge.
6 La nẽrba basɛba basɛ bõn-bãma mɛ, dee tɔgra yetɔg-
yaalsι, 7 bɔɔra tι ba dɛna Nawẽnnɛ lɔɔ karẽnsãandõma,
dee ka wõnna ba mẽŋa n yetι se'em, bιι yel-sɛba tι ba
zãsnι na võorɛ.
8 Tι mi tι Amoyisi lɔɔ ãn sõŋa, ba sãn dιkɛ ẽ tõm wʋ
lan masɛ se'em. 9 Tõma mi tι lɔɔ la ka ẽŋɛ sɛba n masɛ
la ĩyã, a ẽŋɛ la nẽr-sɛba n ka sakrι lɔɔ, la sɛba n ka
sakrι nõorɛ la ĩyã, la sɛba toogo n ka boe la Nawẽnnɛ,
la tõon-be'ero dõma, la nẽr-sɛba n pɔ'ɔrι Nawẽnnɛ dee
ka nanna bõn-sɛba wuu n de Nawẽnnɛ bõnɔ, la sɛba n
kʋʋrι ba sɔdõma, la ba madõma, la sɛba n de nẽr-
kʋʋrba ĩyã, 10 la sɛba n ιtι yalsι, la bʋra-sɛba n gã la
taaba, la pɔg-sɛba n gã la taaba, la sɛba n yõgrι nẽrba
kɔɔsra, la põmpɔrndõma, la sɛba n pɔtι dee ka ιta ban
yele se'em na, la nẽr-sɛba n ιtι sɛla woo n sι'ιsrι sιra
kõ-yẽlga la ĩyã. 11 Kõ-yẽlga ẽŋa ze'ele la sũ-yẽlga dãana
Nawẽnnɛ n tarι na'am pãŋa la zẽ'am, ẽŋa n dιkɛ ẽ ẽŋɛ
mam nu'usum tι m mõolɛ.

Apolι pʋ'ʋsrι Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ

12 Mam pʋ'ʋsrι tι Zuudãana Azezi-krisi n bɔ mam
pãŋa, la ẽn bãŋɛ tι mam de sιra dãana looge mam tι
m tõm a tõonɛ wã. 13 Baa mam n daan pɔ'ɔrι a yʋ'ʋrɛ,
nãmsra a nẽrba, dee tʋʋra ẽ na, a zoe mam ninbãalga
mɛ. Se'ere n soe la, mam daan ka bãŋɛ mam ιtι sɛla,
mam n daan ka bɔ Azezi sιra la ĩyã tι mam ιta bɛla.
14 Tι Zuudãana Azezi-krisi la ẽŋɛ mam a yel-sõnnɛ mɛ
zozo'e, botι mam bɔ ẽ sιra, dee tara a nõŋlʋm. 15 Yetɔg-
sɛka tι mam yetι m tɔgɛ wã de la sιra, la a masɛ mɛ tι
nẽra woo to'oge ẽ sõŋa:
«Azezi-krisi wa'am dũnia zuo
wa fãagɛ la tõon-be'ero dõma.»
La mam n de tõon-be'ero dãana gãnna ba wuu. 16 La
ẽn zoe mam ninbãalga la, la de la Azezi-krisi n pa'alɛ a
sũ-mã'arɛ zozo'e la mam n de tõon-be'ero dãana gãn-
na la, tι la wʋn dɛna makrɛ pa'alɛ nẽr-sɛba n wʋn wa
bɔ ẽ sιra la, tι a wʋn ẽŋɛ a sũ-mã'asʋm la ba, dee bɔ ba
vɔm n ka ba'asrι.
17 Nawẽnnɛ n de naba wakatɛ wuu, n ka kiiri, tι nini
ka yẽta ẽ, ẽŋa ayιla mã'a sɔna pẽka la nã'asgɔ wakatɛ n
ka ba'asrι. Amina.

[18] M bia Atimõtɩ, mam zãsŋɔ n wãna tɩ mam dɩkɛ ɩta fʋ nu'usum, wʋ ban daan to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ fʋ yelle se'em na: Basɛ tɩ yetɔg-bãma bɔ fʋ pãŋa, tɩ fʋ zɛbɛ zɛbrɛ sõŋa, [19] ken bɔ Nawẽnnɛ sɩra, dee ɩta sɛla tɩ fʋ mi fʋ sũure pʋam tɩ la ãn sõŋa. Nẽrba basɛba zagsɛ bɛla mɛ, tɩ bõn-ẽŋa basɛ tɩ ba ka le dɔla Azezi sore. [20] Nẽr-bãma pʋam, Ahimẽnɩ, la Alɛgsãndrɩ n daan boe mĩ, tɩ mam daan basɛ ba la Asũtãana tɩ ba yõgɛ yɛm, da le pɔ'ɔra Nawẽnnɛ.

Pʋ'ʋsgɔ nẽrba wuu ĩyã

2 Mam yetɩ ya mɛ lan gãnnɩ wuu, tɩ ya sɔsra dee kã'ara Nawẽnnɛ, dee pʋ'ʋsra ẽ a yel-sõnnɛ nẽrba wuu ĩyã. [2] Sɔsra-ya Nawẽnnɛ bɔ'ɔra na'adõma, la sɛba wuu n tarɩ ke'eŋo, tɩ tɩ tã'agɛ vɔa la laafɛ, tɩ dãaŋɔ da bɔna, tɩ tɩ tã'agɛ dɔla Nawẽnnɛ sore sõŋa, tɩ tɩ yel-ɩrɛ ãna sõŋa. [3] Bõn-ẽna n ãn sõŋa bɔ Nawẽnnɛ n de tɩ Fãagra dee ãna a sũure yẽlʋm. [4] Ẽŋa n boorɩ tɩ nẽrba wuu yẽ fãarɛ, dee bãŋɛ sɛla n de sɩra. [5] Nawẽnnɛ ayɩla mã'a n boe, la nẽra ayɩla mã'a n mẽ boe nẽrba la Nawẽnnɛ tẽŋasʋka naara ba taaba, ẽŋa de la Azezi-krisi n lebge nẽrsaala la. [6] La de la ẽŋa n dɩkɛ a vɔm yɔ to'oge nẽrba wuu basɛ, bɛla de la kaseto n pa'alɛ tɩ Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ a fãagɛ nẽrba wuu, a pa'alɛ bɛla la wakat-sɛka tɩ a looge la. [7] Bɛla tɩ Nawẽnnɛ daan looge mam tɩ m dɛna Azezi Tõntõnna dɩkɛ yel-ẽna wã mõolɛ, dee zãsʋm bu-zãŋsɩ Nawẽnnɛ sɩra tɩ ba bɔ ẽ sɩra. Mam tɔgrɩ la sɩra, mam ka parnɩ.

[8] Bɛla mam boorɩ tɩ zẽ'a woo bʋraasɩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, ba zẽkɛ ba nu'usi la pʋpeelem pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ, ba da tara sũ-isgre bɩɩ nõke'ene. [9] Pɔgsɩ mẽ yɛɛra futo wʋ lan masɛ, tɩ la da dɛna pa'al-m-mẽŋa bɩɩ yãnnɛ. Ba da ɛɛra tɩ ba nẽnnõm dɛna zuto lʋa, bɩɩ sãlma lɔgrɔ, bɩɩ kug-sõma lɔgrɔ, la futo ligri n zo'oge yɛa. [10] Ba basɛ tɩ ba yel-ɩrɛ ãna sõŋa wʋ pɔgsɩ n nannɩ Nawẽnnɛ n masɛ tɩ ba ɩta se'em. [11] La masɛ tɩ zãsŋɔ wakatɛ pɔgsɩ ãna sĩm, dee sakra nõorɛ. [12] Mam ka bɔ pɔgsɩ nõorɛ tɩ ba zãsna, bɩɩ ba sɔna bʋraasɩ, ba ãna sĩm. [13] La de la Adam tɩ Nawẽnnɛ daan dẽŋɛ nãam, dee yãŋa nãam Awa. [14] La, la dagɩ Adam tɩ Asũtãana daan pã'asɛ, a daan pã'asɛ la Awa yãŋɛ, tɩ a sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ nõorɛ. [15] La baa pɔgsɩ n nãmsrɩ dee dɔgra la, ba tã wʋn yẽ fãarɛ, ba sãn mõrgɛ ze'ele kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ doosgo pʋam, tara nõŋlʋm la pʋpeelem, dee guusra ba mẽŋa.

Sɛba n boe Nawẽnnɛ nẽrba nẽŋa n wʋn ãna se'em

3 Yetɔg-ẽna tɩ mam yetɩ m tɔgɛ wã de la sɩra, nẽra sãn bɔɔra tɩ a dɛna Nawẽnnɛ nẽrba nẽŋadãana, la de la tõon-sõŋɔ tɩ a boorɩ tɩ a tõm. [2] La dẽnɩ tɩ nẽŋadãana dɛna nẽra n ka tarɩ dõrga, la a dɛna pɔg-yẽŋa dãana, la a dɛna nẽra n tarɩ a mẽŋa sõŋa, dee tara pʋtẽ'e-sõŋɔ, a dɛna nẽra tɩ ba nannɩ, la a dɛna nẽra n ɩtɩ nẽrba sãanɔ, dee tãna wʋn zãsʋm nẽrba. [3] A da dɛna nẽra n dɩkɛ a mẽŋa bɔ dãam, a da dɛna zɛbzɛbra, a dɛna sũ-bʋgsʋm dãana, da nõŋɛ girgiri, la a da nõŋɛ bõnɔ. [4] A dɛna nẽra n bɩsrɩ a yir-dõma yelle sõŋa, tɩ a kɔma sakra a yetɔga, nã'asra ẽ sɛla woo pʋam. [5] Nẽra sãn ka tãna bɩsra a mẽŋa yir-dõma yelle, a wʋn ẽŋɛ la wãne bɩsɛ Nawẽnnɛ nẽrba yelle? [6] A da dɛna nẽr-paalga Azezi sore la pʋam, tɩ a da zẽkɛ a mẽŋa tɩ ba wa di a sarɩya wʋ Asũtãana la. [7] La dẽnɩ tɩ nẽr-sɛba n ka dolɩ Nawẽnnɛ mẽ tɔgra a yelle yetɩ a de la nẽr-sõŋɔ. Tɩ ba da wa pɔ'ɔgɛ ẽ, tɩ yãnnɛ yõkɛ ẽ tɩ a lui Asũtãana bẽrgɔ pʋam.

[8] Yel-bɩsrɩba mẽ masɛ mɛ tɩ ba dɛna nẽrba tɩ ba nannɩ, ba da dɛna nẽrba n tarɩ nõgõla, ba da yũura dãam bugra, ba da dɛna nẽrba n ɩtɩ sɛla n ka masɛ yẽta bõntarsõm. [9] Ba dɛna nẽrba n tarɩ Nawẽnnɛ sɩra n daan sʋgɛ, tɩ a puke pa'alɛ tɩ la, ɩta sɛla woo tɩ ba mi ba sũure pʋam tɩ la masɛ mɛ. [10] Dẽnɩ tɩ ba dẽŋɛ makɛ ba bɩsɛ, ba sãn ka tara dõrga, tɩ ba yãŋa tõm yel-bɩsrɩba tõoma la.

[11] La ba pɔgba mẽ masɛ tɩ ba dɛna la nẽrba tɩ ba nannɩ, ba da dɛna nẽrba n tɔgrɩ nẽrba be'em, ba tara ba mẽŋa sõŋa, dee dɛna sɩra dõma sɛla woo pʋam.

[12] Dẽnɩ tɩ yel-bɩsra dɛna pɔg-yẽŋa dãana, dee tãna bɩsra a kɔma, la a yir-dõma yelle sõŋa. [13] Yel-bɩsrɩba sɛba n tõnnɩ ba tõoma sõŋa yẽtɩ nã'asgɔ mɛ, la ba wʋn yẽ bʋraanɛ zozo'e Azezi-krisi doosgo pʋam.

Bõn-kãtɛ sɛka tɩ Nawẽnnɛ pa'alɛ tõma

[14] Mam tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ la kãn yuuge dee tɩ mam wa'am fʋ zẽ'am, la mam gʋlsɛ wãna bɔ'ɔra fɔ, [15] tɩ mam sãn yuuge, fʋ tã'agɛ bãŋɛ nẽra n wʋn ãna se'em Nawẽnnɛ nẽrba tẽŋasʋka, nẽr-sɛba n de vɔm dãana Nawẽnnɛ mẽŋa nẽrba n tarɩ Nawẽnnɛ sɩra wʋ zẽerɛ n sõŋrɩ deego se'em na. [16] Tɩ wuu mi tɩ Nawẽnnɛ sɩra n daan sʋgɛ tɩ a dɩkɛ pa'alɛ tɔ a doosgo pʋam na, de la bõn-kãtɛ. Bõn-kãtɛ ẽŋa de la:

Krisi n daan lebge nẽrsaala.
Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa pa'alɛ tɩ a de la sɩra dãana.
Tɩ malɛkadõma bɩsɛ ẽ.
Tɩ ba mõolɛ a yelle buuri wuu tẽŋasʋka.
Tɩ nẽrba bɔ ẽ sɩra.
Tɩ Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ la na'am pãŋa sẽŋɛ a yire.

Põmpɔrŋɔ zãsŋɔ yelle

4 Nawẽnnɛ Sɩa tɔgɛ mɛ vẽelga vẽelga yetɩ, dũnia ba'asgɔ wakatɛ, nẽrba basɛba wʋn basɛ Nawẽnnɛ sore doosgo, dee dɔla sɛla n de pã'asgɔ, la kʋlkã'arsɩ põmpɔrŋɔ zãsŋɔ. [2] Ba de la põmpɔrndõma, la pʋlibsum dõma, tɩ ba zãsna põmpɔrŋɔ dee tɩ ba zuto ka zɛɛra. [3] Nẽr-bãma zãsnɩ nẽrba yetɩ, pɔgsɩ da ɛlla sɩrba, tɩ bʋraasɩ mẽ da dita pɔgba, la ba sisra dia basɛba da dita. La de la põmpɔrŋɔ, Nawẽnnɛ nãam bõn-bãma tɩ nẽr-sɛba n sakɛ ẽŋa mina sɩra la pʋ'ʋsra ẽ a yel-sõnnɛ

dee dita ba. 4 Se'ere n soe la, sɛla woo tɩ Nawẽnnɛ
nãam ãn sõŋa mɛ. Sɛla sɛla ka boe n de fʋ zagsɛ, fʋ
sãn pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ. 5 Nawẽnnɛ yetɔga, la
pʋ'ʋsgɔ n basrɩ tɩ sɛla woo ãna sõŋa Nawẽnnɛ zẽ'am.

Azezi tõntõn-sõŋɔ

6 Pa'alɛ sɔbiisi la bɛla, tɩ fʋ wʋn dɛna Azezi-krisi tõn-
tõn-sõŋɔ, n to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɩ fʋ bɔ sɩra la, tɩ a
pa'asra fʋ pãŋa, dee dɔla zãsŋɔ n de sɩra la sõŋa.
7 Zãagɛ fʋ mẽŋa la sɔlma n ka tarɩ võorɛ, dee keŋe fʋ
mẽŋa dɔla Nawẽnnɛ sõŋa. 8 Nẽra n ɩtɩ se'em wɩsgra a
ĩyã la tarɩ yõorɔ la fẽe, la a sãn dɔla Nawẽnnɛ sõŋa, la
tarɩ yõorɔ mɛ sɛla woo pʋam, ẽŋa n sõŋrɩ tõma vɔm
sɛka tɩ tɩ tarɩ lɛɛlɛ wã pʋam, dee wʋn bɔ tɔ vɔm n ka
ba'asrɩ. 9 Yetɔg-ẽna de la sɩra, la a masɛ mɛ tɩ nẽra woo
to'oge ẽ. 10 Bɛla, tõma n tõnnɩ nãmsra mõrgra la, la de
la tõma n tarɩ pʋtẽ'ɛrɛ gu'ura vɔm dãana Nawẽnnɛ n
de nẽrsaalba wuu Fãagra la ĩyã, la a de la sɛba n bɔ ẽ
sɩra la Fãagra gãnna.
11 Pa'alɛ ba, dee zãsʋm ba bõn-bãna. 12 Da basɛ tɩ
nẽra zɛɛn fɔ, fõn de bõnbɩ'a la ĩyã, basɛ tɩ fʋ yetɔga, la
fʋ yel-ɩrɛ, la fʋ nõŋlʋm, la fõn bɔ Nawẽnnɛ sɩra se'em,
la fʋ pʋpeelem ãna sõŋa, tɩ la pa'alɛ Nawẽnnɛ nẽrba,
bãma n wʋn vɔa se'em. 13 Mõrgɛ karẽŋra Nawẽnnɛ
gõŋɔ pa'ala nẽrba, bɔ'ɔra ba bʋraanɛ, dee zãsna ba
halɩ tɩ m wa wa'am. 14 Da basɛ bɔ'a la tɩ Nawẽnnɛ bɔ fɔ,
tɩ ba daan to'oge Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ a yelle, tɩ kẽma
la daan dɩkɛ nu'usi paglɛ fʋ zuo pʋ'ʋsɛ bɔ fʋ la. 15 Tõm
tõon-bãna sõŋa, dɩkɛ fʋ mẽŋa bɔ tõoma la, tɩ nẽrba
wuu wʋn yẽ fõn sẽnnɩ nẽŋa se'em.
16 Guuse fʋ mẽŋa la fʋ vɔm, la fʋ zãsŋɔ la. Mõrgɛ
ze'ele kãŋkãŋɛ ɩta bɛla wuu. Fʋ sãn ɩta bɛla, tɩ fʋ wʋn
fãagɛ fʋ mẽŋa, la sɛba n selsrɩ fʋ la.

Fõn wʋn kã'an Nawẽnnɛ nẽrba se'em

5 Bʋra-yã'aŋa sãn ẽŋɛ sɛla, da tãsɛ ẽ, kã'an ẽ wʋ fʋ
sɔ la. Kã'an kɔmbɩ'ɩsɩ wʋ fʋ sɔbiisi la, 2 la fʋ kã'an
pɔg-yã'asɩ wʋ fʋ madõma la, dee kã'an pug-sarsɩ wʋ fʋ
tãpa la, la pʋpeelem.

Pɔkõpa yelle

3 Nanna pɔkõpa sɛba n boe ba yɩla mã'a la, dee sõŋra
ba. 4 Pɔkõorɛ sãn tara kɔma bɩɩ yɩɩsɩ, bãma n masɛ tɩ
ba bɩsra ba mẽŋa yir-dõma yelle, ba bɩsra ba dɔgrɩba
la yelle wʋ ba dɔgrɩba la n daan bɩsrɩ ba yelle se'em
na, bɛla n ãn Nawẽnnɛ sũure yẽlʋm. 5 Pɔkõ-sɛka n boe
ayɩla mã'a ka tara nẽra nẽra la, a te'ege la Nawẽnnɛ
pʋ'ʋsra sɔsra wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ. 6 La pɔkõorɛ sɛka n
eerɩ tõnna a yɛm n boorɩ se'em, ẽŋa põn ki mɛ baa la
ẽn ken vɔa la. 7 Kã'an ba bɛla, tɩ nẽra da zɛrgɛ ba.
8 Nẽra sãn ka bɩsra a yir-dõma yelle, lan gãnnɩ a dee-
dõma yelle, ẽŋa dãana zagsɛ sɛla tɩ tɩ bɔ sɩra la mɛ, la
a de la tõon-be'ero dãana gãnna sɛka n ka dolɩ Nawẽn-
nɛ na.
9 Pɔkõ-sɛka tɩ ba tã wʋn gʋlsɛ a yʋ'ʋrɛ pa'asɛ pɔkõpa
gõŋɔ pʋam de la pɔkõ-sɛka n paagɛ yʋʋma pisyoobɩ,
dee ele sɩra ayɩla mã'a. 10 La dẽnɩ tɩ nẽrba mina tɩ a de
la tõon-sõma dãana, la a uge kɔma sõŋa, la a de la
nẽra n ẽŋɛ nẽrba sãanɔ, la a peege Nawẽnnɛ nẽrba
nãma, la a sõŋɛ nẽr-sɛba n nãmsɛ, dee dɛna nẽra n
tõm tõon-sõma buuri wuu.
11 La sãn dɛna pɔkõ-sɛba n ka kʋrgɛ la, da gʋlsɛ ba
yʋ'ʋra pɔkõpa la pʋam, se'ere n soe la, ba yɛm sãn wa
bɔna bʋraasɩ pʋam, ba wʋn basɛ Krisi tõoma mɛ, dee
bɔɔra tɩ ba ele. 12 La bɛla wʋn dɛna la tuure bɔ ba, ban
sã'am ba nõorɛ la tɩ ba dẽŋɛ bĩŋe la ĩyã. 13 Sɛla n
pa'asɛ, ba sãn gʋlsɛ ba, ba wʋn lebge la zẽyãgsɩ ɛɛra
kaara yiɛ, la, la dagɩ bɛla mã'a, ba wʋn lebge la yetɔg-
tɔgsrɩba kẽ'era nẽrba yɛla pʋam, dee tɔgra yetɔg-sɛba
n ka narɩ ba tɔgɛ. 14 Bɛla, mam boorɩ tɩ pɔkõ-sɛba n ka
kʋrgɛ la le ele dɔgɛ kɔma, bɩsra ba yir-dõma yelle, da
basɛ tɩ bɛ'ɛba yẽ folle tɔgɛ tɩ be'em. 15 Se'ere n soe la,
pɔkõpa basɛba põn wẽrgɛ mɛ basɛ Nawẽnnɛ sore dee
dɔla Asũtãana.
16 Nẽra n bɔ Azezi sɩra sãn tara pɔkõpa a yire, a bɩsra
ba yelle, a da dɩkɛ ba yelle basɛ Nawẽnnɛ nẽrba zuo, tɩ
Nawẽnnɛ nẽrba la tã'agɛ sõŋɛ pɔkõ-sɛba n ka tarɩ nẽra
nẽra la.

Nawẽnnɛ nẽrba kẽma yelle

17 Wẽndeego nẽrba kẽma sãn bɩsrɩ nẽrba la yelle
sõŋa, lan gãnnɩ wuu, sɛba n mõrgrɩ mõola dee zãsna
Nawẽnnɛ yetɔga la, ba wʋn yẽ la nã'asgɔ bʋyi. 18 La
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Da ẽŋɛ lɔlga n tõnnɩ
si pʋam nõorɛ yʋka», dee ken yetɩ: «La masɛ tɩ tõntõn-
na to'oge a yɔɔrɔ.»
19 Nẽra sãn dõrɛ kẽma yetɩ a tõm na tõon-be'ero, da
selse ẽ, sãn dagna nẽrba bayi bɩɩ batã n de kaset-dõ-
ma. 20 La kẽma sãn tõm tõon-be'ero, fʋ kã'an ẽ Wẽn-
deego la pʋam nẽrba wuu nẽŋam, tɩ nẽrba basɛba la
zoe dabeem. 21 Mam yetɩ fʋ la Nawẽnnɛ, la Azezi-krisi,
la malɛkadõma nẽŋam yetɩ, fʋ doose pa'algɔ bãna wã
la sɩra, da bɔkra nẽrba.
22 Da kãblɛ dɩkɛ fʋ nu'usi paglɛ nẽra zuo tɩ a tõm
Nawẽnnɛ tõoma, da naagɛ la nẽra a tõon-be'ero
pʋam, dɛna pʋpeelem dãana.
23 Da le yũura ko'om mã'a, yũura vẽ fẽe fʋ pʋʋr-dõo-
ma, la fʋ ĩyã n ka tarɩ pãŋa la ĩyã.
24 Nẽrba basɛba tõon-be'ero puke mɛ lan dẽŋɛ ba
wʋn di ba sarɩya. La nẽrba basɛba tõon-be'ero nãn ka
puke, dee wʋn wa puke mɛ. 25 Bɛla mẽ, tõon-sõma
basɛba puke mɛ, la sɛba n sʋgɛ la ka tã wʋn sʋgɛ ka
puke.

La masɛ mɛ tɩ sakɛ zuudãandõma

6 Nẽr-sɛba n de yamsɩ la, dẽnɩ tɩ ba nanna ba zu-
udãandõma sõŋa, tɩ nẽra da pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ
yʊ'ʊrɛ, la tɩ zãsŋɔ la. 2 La yam-sɛba zuudãandõma n bɔ
Azezi sɩra la, la ka masɛ tɩ ba ka nanna ba yetɩ bãma
de la sɔbiisi. La de la ba tõn malɩn tõnna bɔ'ɔra ba gãn-
na bɛla, se'ere n soe la, sɛba tɩ ya tõnnɩ bɔ'ɔra la, de la
nẽrba n bɔ Azezi sɩra dee tɩ Nawẽnnɛ nõŋɛ ba.

Põmpɔrŋɔ zãsŋɔ, la ligri nõŋlʊm

La de la bõn-bãna tɩ fʊ wʊn zãsʊm ba, dee kã'an ba
tɩ ba ɩta. 3 Nẽra sãn zãsʊm zãsŋɔ ayẽma ka dɔla tõma
Zuudãana Azezi-krisi sɩra yetɔga, bɩɩ ka dɔla zãsŋɔ sɛka
n pa'alɩ tɩ wʊn ãna se'em Nawẽnnɛ sore doosgo pʊam
na, 4 a tarɩ la pa'al-m-mẽŋa zo'oge dee ka mina sɛla
sɛla, la a nõŋɛ la yetɔg-yaalsɩ la nõke'ene wẽ'a. Bõn-bã-
ma n sẽm na ɩta sũure la tadãana bõnɔ, la a ka wõm
taaba, la yʊ'ʊr-sã'aŋɔ, la tẽ'esɛ be'em bɔ'ɔra nẽrba, 5 tɩ
ba wẽ'era nõke'ene n ka ba'asrɩ la taaba, ban tarɩ yɛm
be'ero dee ka tara yel-sɩra, dee tẽ'esra tɩ Nawẽnnɛ sore
doosgo la de la sɛla n wʊn basɛ tɩ ba yẽ bõntarsõm na
ĩyã.
6 La de la sɩra tɩ nẽra n dolɩ Nawẽnnɛ sore sãn tara
sũ-yẽlʊm la sɛla tɩ a tarɩ la, a yẽtɩ yõorɔ zozo'e mɛ. 7 Tɩ
ka tarɩ sɛla sɛla wa'am dũnia zuo, la tɩ mẽ kãn tã'agɛ
tarɩ sɛla sɛla dũnia wã zuo fõrgɛ. 8 Bɛla, tɩ sãn tara dia
la futo, la seke mɛ. 9 La sɛba n boorɩ tɩ ba yẽ bõn-
tarsõm na kẽ'erɩ la yɛla pʊam, luta Asũtãana bẽrgɔ
pʊam. Ba boorɩ la bõnɔ zozo'e n de yalnɛ la be'em,
bõn-bãma n kẽ'esrɩ nẽrsaalba wõŋrɛ la sã'aŋɔ pʊam.
10 Se'ere n soe la, ligri nõŋlʊm de la tõon-be'ero wuu
yẽgrɛ. Nẽrba basɛba nõŋɛ la ligri bʊrgɛ dee basɛ
Nawẽnnɛ sore, nãmsɛ ba mẽŋa la toogo buuri zozo'e.
11 La fõn de Nawẽnnɛ nẽra la, zãagɛ fʊ mẽŋa la bõn-
bãma, dee ɛ sɛla n masɛ, la Nawẽnnɛ sakrɛ, ken bɔ ẽ
sɩra, ɛ nõŋlʊm, la sũ-mã'arɛ, la sũ-bʊgsʊm. 12 Mõrgɛ
mẽ mẽerɛ sõŋa Nawẽnnɛ sore doosgo la pʊam yẽ vɔm
n ka ba'asrɩ, tɩ la de la bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ looge fo, tɩ
fʊ daan tɔgɛ yetɔg-sõŋɔ yetɩ fõn bɔ Azezi sɩra nẽrba zo-
zo'e nẽŋam na.
13 Mam yetɩ fo Nawẽnnɛ n bɔ'ɔrɩ sɛla woo vɔm
nẽŋam, la Azezi-krisi n daan tɔgɛ sɩra kaseto Apõnsɩ-
pilatɩ nẽŋam na, 14 yetɩ fʊ sakɛ pa'algɔ tɩ fʊ to'oge la,
gʊrɛ ba sõŋa la pʊpeelem, tɩ dõrga kana, halɩ ka
paagɛ tɩ Zuudãana Azezi-krisi lemŋo.
15 Nawẽnnɛ wʊn botɩ a leme wa'am na wakat-sɛka tɩ
a looge la. Sũ-yẽlga dãana Nawẽnnɛ ayɩla mã'a n de
na-kãtɛ, a de la na'adõma Naba, la zuudãandõma Zu-
udãana. 16 Ẽŋa mã'a n vɔa wakatɛ wuu, a boe la
peelem n nẽegɛ gãŋɛ pʊam tɩ nẽra ka tãna wʊn paagɛ
mĩ, nẽra baa ayɩla ken ka yẽ ẽ, la nẽra nãn ka yẽtɩ ẽ.
Ẽŋa n soe nã'asgɔ, la pãŋa n ka ba'asrɩ. Amina.
17 Kã'an nẽr-sɛba n tarɩ dũnia wã bõntarsõm na yetɩ,
ba da zẽkra ba mẽŋa, la ba da dɩkɛ ba te'ere te'ege
bõntarsõm tɩ ba ka mĩ ban wʊn ãna se'em, ba te'ege
Nawẽnnɛ, tɩ ẽŋa n bɔ'ɔrɩ tɔ sɛla woo tɩ la sɛkra sõŋa
sõŋa tɩ tɩ ɩta sũ-yẽlga. 18 Kã'an ba yetɩ, ba ɩta sõŋa, ba
dɛna nẽrba n tõnnɩ tõon-sõma zozo'e, la ba dɛna nẽr-
ba n bɔ'ɔrɩ, dee pʊta sɛla tɩ ba tarɩ bɔ'ɔra nẽrba la sũ-
yẽlga. 19 Bɛla tɩ ba wʊn lagsɛ bõntarsõm n ãn sõŋa kãn
sã'am wakatɛ n sẽm na ĩyã, tɩ ba wʊn yẽ vɔm mẽŋa
mẽŋa.
20 Fõn Atimõtɩ, bɩsra sɛla tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ gu'ule fo
la, mõrgɛ zãagɛ fʊ mẽŋa la yetɔg-yooro n ka dolɩ
Nawẽnnɛ sore, zãagɛ fʊ mẽŋa la nõke'ene wẽ'a tɩ nẽr-
ba tẽ'esrɩ tɩ la de la bãŋrɛ dee tɩ la dagna bɛla la. 21 La
nẽrba basɛba tarɩ la bõn-bãma tẽ'esɛ tɩ bãma tarɩ la
bãŋrɛ, bʊrgɛ dee basɛ Nawẽnnɛ sore.

Nawẽnnɛ wʊn ẽŋɛ ya a yel-sõnnɛ.

2 Timõtɩ

Bilgre

Wakat-sɛka tɩ Apolɩ gʋlsɛ gõn-ẽna wã bɔ Atimõtɩ la, a boe la yʋ'a deem Rom. La daan tɔ mɛ zozo'e bɔ ẽ (2 Timõtɩ 2:9), la nẽra nẽra ka boe n wʋn sõŋɛ ẽ (2 Timõtɩ 4:16).

Apolɩ daan tẽ'esɛ tɩ ẽŋa vɔm lɛm na ba'asgɔ, bɛla tɩ a gʋlsɛ bɔ Atimõtɩ n de a tõntõn-tadãana tɩ a nõŋɛ wʋ a mẽŋa bia la, tɔgɛ a ba'asgɔ yetɔga bɔ ẽ.

Apolɩ dẽŋɛ pʋ'ʋsɛ la Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ Atimõtɩ ĩyã, dee kã'an ẽ yetɩ, baa nẽrba sãn nãmsra ẽ Nawẽnnɛ tõo-ma la ĩyã, a mõrgɛ zɛ kãŋkãŋɛ wʋ Azezi sʋda-sõŋɔ (1:1—2:13).

Apolɩ kã'an ẽ mɛ yetɩ a guuse a mẽŋa la nẽr-sɛba n wẽ'erɩ nõke'en-yooro la, tɩ la ka sõŋrɩ nẽrba Nawẽnnɛ doos-go pʋam. A ken yele Atimõtɩ tɩ a ɩta ẽŋa n ɩtɩ se'em na: A dɔla sɩra, la a bɔ sɩra, la a tara nõŋlʋm, la sũ-mã'arɛ, la a da yĩm zãsŋɔ sõŋɔ sɛka tɩ a to'oge la (2:14—4:5).

Gõŋɔ la ba'asgɔ, a pa'alɛ la ẽŋa n nãmsɛ se'em, la Nawẽnnɛ n sõŋɛ ẽŋa se'em (4:6-18).

1 Mam Apolɩ n de Azezi-krisi Tõntõnna wʋ Nawẽn-
nɛ n boorɩ se'em, tɩ m mõolɛ vɔm sɛka tɩ Nawẽnnɛ
bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ tɔ Azezi-krisi ĩyã la yelle. 2 Mam gʋl-
srɩ bɔ'ɔra la Atimõtɩ n lebge mam bi-nõŋrɛ la. Tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ fɔ yel-
sõnnɛ, dee zoe fʋ ninbãalga, dee bɔ fɔ sũ-mã'asʋm.

Apolɩ pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, dee bɔ Atimõtɩ bʋraanɛ

3 Mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, mam tõnnɩ
bɔ'ɔra ẽ mina m sũure pʋam tɩ la ãn sõŋa, wʋ mam
yaabdõma n yʋʋn tõnnɩ bɔ'ɔra ẽ se'em na. Mam tẽrɩ fʋ
yelle m pʋ'ʋsgɔ pʋam yʋ'ʋŋɔ la wʋntɛɛŋa ka basra.
4 Mam tẽrɩ fõn daan kellɩ la mɛ, tɩ mam bɔɔra tɩ m le yẽ
fɔ, tɩ m wʋn tara sũ-yẽlga zozo'e. 5 Mam tẽrɩ fõn bɔ
Azezi sɩra la fʋ sũure wuu, wʋ fʋ ma-keko Aloyiizi, la fʋ
ma A'enisi n daan dẽŋɛ bɔ Azezi sɩra se'em na. Mam mi
tɩ fʋ ken bɔ sɩra la bɛla. 6 La de la bɛla tɩ mam tẽera fɔ
tɩ fʋ dɩkɛ bɔ'a la tɩ mam daan dɩkɛ m nu'usi paglɛ fʋ
zuo tɩ Nawẽnnɛ bɔ fɔ la, malɩn tõm gãŋɛ bɛla. 7 Se'ere
n soe la, Nawẽnnɛ n bɔ tɔ a Sɩa la ka botɩ tɩ tara
dabeem, a botɩ tɩ tara la pãŋa, la nõŋlʋm, la yõk-m-
mẽŋa.
8 Bɛla, da zoe yãnnɛ ka tɔgɛ tɩ Zuudãana Azezi yelle.
La fʋ ken da zoe yãnnɛ mam n boe yʋ'a deem Azezi-
krisi kõ-yẽlga ĩyã la, lagɩm na mam sakɛ nãmsgɔ kõ-
yẽlga la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ wʋn bɔ fʋ pãŋa. 9 Ẽŋa n fãagɛ
tɔ, wi to tɩ tɩ dɛna a nẽrba, la dagɩ tɩn tõm tõon-sõma
ĩyã, la de la a mẽŋa n boorɩ se'em, la a yel-sõnnɛ tɩ a
ẽŋɛ bɔ tɔ Azezi-krisi ĩyã, halɩ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo.
10 Yel-sõnnɛ ẽŋa yãŋa puke la Azezi-krisi wa'aŋɔ la ĩyã.
Ẽŋa n fãagɛ tɔ, sã'am kũm pãŋa dee botɩ tɩ yẽ vɔm n ka
ba'asrɩ a kõ-yẽlga la ĩyã.
11 Nawẽnnɛ n looge mam tɩ m dɛna Krisi Tõntõnna
mõola a kõ-yẽlga, dee zãsna nẽrba. 12 La de la kõ-yẽlga
la ĩyã tɩ mam yẽta nãmsgɔ, la mam ka zotɩ yãnnɛ,
se'ere n soe la, mam mi sɛka tɩ mam bɔ sɩra la mɛ, la
mam mi m sũure pʋam tɩ a tarɩ pãŋa mɛ wʋn gu'ura
sɛla tɩ a dɩkɛ ẽŋɛ mam nu'usum na sõŋa, halɩ ka paagɛ
Nawẽnnɛ sarɩyadia daarɛ. 13 Basɛ tɩ zãsŋɔ sɛka tɩ mam
pa'alɛ fʋ la bɔna fʋ sũure pʋam tɩ fʋ bɩsra dɔla, ken bɔ
Azezi-krisi sɩra tara nõŋlʋm a doosgo pʋam. 14 Tara
zãsŋɔ sõma sɛba tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ ẽŋɛ fʋ nu'usum na
la Nawẽnnɛ Sɩa n boe la tɩ lɛ la pãŋa.
15 Fõn põn mina tɩ Nawẽnnɛ nẽr-sɛba n boe Azi
so'olʋm la wuu basɛ mam mɛ, Afizɛlɩ la Ahɛrmozɛnɩ
boe la nẽr-bãma pʋam. 16 Tɩ Zuudãana wʋn zoe
A'onezifɔɔrɩ la a yir-dõma ninbãalga, se'ere n soe la, a
ẽn bɔ'ɔra mam bʋraanɛ mɛ, dee ka zoe yãnnɛ la ban
ba mam la bãnsɩ la. 17 La ẽn wa'am Rom na, a mõ'ogɛ
la nifo ɛ mam, halɩ wa yẽ mam. 18 Sarɩyadia daarɛ, tɩ
Zuudãana wʋn zoe a ninbãalga. La fõn ken mina sõŋa
sõŋrɛ sɛka wuu tɩ a sõŋɛ mam Efɛɛzɩ.

Azezi-krisi tõntõn-sõŋɔ n ɩtɩ se'em

2 M bia, keŋe fʋ mẽŋa yel-sõnnɛ sɛka tɩ Azezi-krisi
ẽŋɛ bɔ tɔ la pʋam. 2 Mam n zãsʋm fʋ bõn-sɛba
nẽrba zozo'e nẽŋam na, dɩkɛ ba zãsʋm nẽrba n de sɩra
dõma n mẽ tã wʋn dɩkɛ ba zãsʋm nẽrba basɛba. 3 Fõn
de Azezi-krisi tõntõn-sõŋɔ la, fʋ mẽ sakɛ nãmsgɔ wʋ
sʋda-sõŋɔ n sakrɩ nãmsgɔ se'em na. 4 Sʋdaaga sãn
bɔɔra tɩ a tõm tɩ a kɛ'ɛma sũure ẽŋɛ yẽlʋm, a ka kẽ'esrɩ
a mẽŋa yel-sɛba n dagɩ sʋdaasɩ yɛla pʋam. 5 La de'eŋo
mẽ pʋam, nẽra ka tã wʋn zoe di to'oge bɔ'a tɩ a sãn ka
doose zʋa la sɔa wuu. 6 La de la kaara sɛka n tõm nãm-
sɛ n wʋn dẽŋɛ to'oge a bõnkɔɔla la yõorɔ. 7 Wõm mam

n yele se'em na võorɛ, tɩ Zuudãana wʋn basɛ tɩ fʋ bãŋɛ
sɛla woo võorɛ.
8 Tẽra Azezi-krisi n de naba Adavidi yɩɩŋa la yelle, a ki
dee vo'oge, wʋ kõ-yẽlga la tɩ mam mõolɩ la n yetɩ
se'em na. 9 La de la kõ-yẽlga ẽŋa ĩyã tɩ mam nãmsra,
halɩ tɩ ba ba mam na bãnsɩ, wʋ mam de la tõon-be'ero
dãana la. La ba ka ba Nawẽnnɛ yetɔga la. 10 Bɛla ĩyã tɩ
mam mõrgɛ wĩbra sɛla woo pʋam Nawẽnnɛ nẽrba la tɩ
a looge la ĩyã, tɩ ba mẽ yẽ fãarɛ Azezi-krisi ĩyã, dee po
yẽ nã'asgɔ n ka ba'asrɩ. 11 Yetɔg-ẽna wã de la sɩra:

Tɩ sãn ki la ẽ,
tɩ wʋn lagɩm na ẽ vɔa.
12 La tɩ sãn mõrgɛ ze'ele kãŋkãŋɛ,
tɩ wʋn lagɩm na ẽ di na'am.
Tɩ sãn zagsɛ yetɩ tõma ka mi ẽ,
a mẽ wʋn zagsɛ yetɩ ẽŋa ka mi to.
13 Tɩ sãn ka bɔna tɩ sɩra pʋam,
ẽŋa ken dɛna la sɩra dãana,
se'ere n soe la, a ka malɩn viira a yetɔga.

Tõnna tɩ la paagɛ Nawẽnnɛ yɛm

14 Tẽegɛ nẽrba la bõn-bãma, dee kã'an ba Nawẽnnɛ
nẽŋam tɩ ba da wẽ'era nõkɛ'ɛma yetɔg-biɛ yɛla, tɩ ba ka
tarɩ yõorɔ baa fẽfẽe, dee sã'ana sɛba n selsrɩ la.
15 Nargɛ pãŋa dɛna nẽra n paagɛ Nawẽnnɛ yɛm, la fʋ
dɛna tõntõnna n ka zotɩ yãnnɛ la a tõoma, dee mõola
sɩra kõ-yẽlga la lan masɛ se'em. 16 Zãagɛ fʋ mẽŋa la
yetɔg-yooro n ka sõŋrɩ Nawẽnnɛ doosgo pʋam, nẽr-sɛ-
ba n tɔgrɩ yetɔg-bãma la zãarɩ mɛ la Nawẽnnɛ wɛ'ɛsa
be'em pʋam. 17 Ba yetɔga la ãn wʋ nõr-kɛka n diti ĩyã
yãara se'em na. Ahimẽnɩ la Afilɛtɩ boe la nẽr-bãma
pʋam. 18 Bãma bʋrgɛ mɛ basɛ sɩra sore la, yetɩ kũm
vo'ore la põn tole mɛ, ba ẽŋɛ bɛla basɛ tɩ nẽr-sɛba n bɔ
sɩra la basɛba n lɛbra poorʋm. 19 La baa bɛla, Nawẽnnɛ
n looge sɛba la ken zɛ la kãŋkãŋɛ wʋ ẽbrɛ n tarɩ pãŋa
la. Yetɔg-bãna n de dãalgɔ n pa'alɛ bɛla: «Zuudãana la
mi sɛba n de a nẽrba mɛ», la «sɛba wuu n yetɩ bãma
de la Nawẽnnɛ nẽrba la, dẽnɩ tɩ ba basɛ tõon-be'ero».
20 Yi-kãtɛ pʋam, dagɩ sãlma bɩɩ zũuro laasɩ mã'a n
boe mĩ, dɔɔrɔ la yɔgrɔ laasɩ mẽ boe mĩ mɛ, tɩ ba dɩkɛ
sãlma la zũuro laasɩ la tɩ ba dɛna tʋʋlʋm lɔgrɔ, dee
dɩkɛ basɛba la tɩ ba dɛna daarɛ woo tõoma lɔgrɔ.
21 Bɛla mẽ, nẽra sãn zãagɛ a mẽŋa la tõon-be'ero sɛba
tɩ mam pa'alɛ wã, a wʋn ãna wʋ tʋʋlʋm lɔkɔ n welge
to'ore tara yõorɔ bɔ Zuudãana, dee tãna wʋn tõm
tõon-sõma buuri wuu.
22 Zãagɛ fʋ mẽŋa la yel-yooro sɛba tɩ kɔmbɩ'ɩsɩ boorɩ
tɩ ba ɩta n de be'em na, dee ɛ sɛla n masɛ, ken bɔ
Nawẽnnɛ sɩra, ɛ nõŋlʋm, la sũ-mã'asʋm, dee lagɩm na
nẽr-sɛba n pʋ'ʋsrɩ tɩ Zuudãana la pʋpeelem na.
23 Zãagɛ fʋ mẽŋa la nõke'en-yaalsɩ n ka tarɩ võorɛ la.
Fõn mi tɩ ba tarɩ la zɛbrɛ sẽnna. 24 La Zuudãana tõn-
tõnna ka masɛ tɩ a zɛbra. La masɛ mɛ tɩ a dɛna nẽra n
nõŋɛ nẽrba, tãna wʋn zãsʋm nẽrba la sũ-mã'asʋm.
25 La masɛ tɩ a pa'ala nẽr-sɛba n ka sakrɩ la, la sũ-
bʋgsʋm, tɩ Nawẽnnɛ tã wʋn basɛ tɩ ba teege yɛm mɛ
bãŋɛ sɩra, 26 le yẽ yɛm sõŋɔ yese Asũtãana bẽrgɔ la
pʋam, tɩ a daan tarɩ ba tɩ ba ɩta ẽŋa n boorɩ se'em na.

Guuse fʋ mẽŋa la dũnia ba'asgɔ wakatɛ yɛla

3 Bãŋɛ tɩ dũnia ba'asgɔ wakatɛ, la wʋn dɛna la too-
go. 2 Nẽrba wʋn dɛna la nõŋ-m-mẽŋa dõma, la
lig-nõŋrɩba, ba wʋn dɛna la nẽrba n wẽ'erɩ ba yõ'orɔ, la
pa'al-m-mẽŋa dõma, la nẽrba n tɔgrɩ sɛla n ka ãn sõŋa,
la nẽrba n ka sakrɩ ba sɔdõma la ba madõma nõorɛ, la
nẽrba n ka mi yel-sõnnɛ tɩ ba ẽŋɛ ba, la nẽrba toogo n
ka boe la bõn-sɛba n de Nawẽnnɛ bõnɔ, 3 la nẽrba n ka
nõŋɛ taaba, la nẽrba n ka tarɩ nẽra zĩile, la gõngõ'osrɩ-
ba, la nẽrba n ka tarɩ ba mẽŋa sõŋa, la nẽr-tɔɔsɩ, la
nẽrba n sisri sɛla n ãn sõŋa, 4 la zãm dõma, la nẽrba n
ka yõkrɩ ba mẽŋa ɩta sɛla n ka masɛ tɔtɔ, la uk-m-mẽŋa
dõma, la nẽrba n nõŋɛ sɛla n ɩtɩ bãma mẽŋa sũure
yẽlʋm gãnna Nawẽnnɛ. 5 Ba ɩtɩ tɩ la ãna wʋ ba sakrɩ la
Nawẽnnɛ, la ba ka sakrɩ a pãŋa la. Zãagɛ fʋ mẽŋa la
nẽr-bãma buuri.
6 Ba nẽrba basɛba kẽ'erɩ la yiɛ pʋam pã'asra pɔg-sɛba
yɛm n ka boe zẽ'a ayɩla la. Pɔg-bãma tõm na tõon-
be'ero tɩ la dɛna zeero bɔ ba, ban boorɩ se'em na n tarɩ
ba yɛ'ɛna, 7 tɩ ba zãsna wakatɛ wuu dee ka tãna wʋn
bãŋɛ sɛla n de sɩra la. 8 Nẽr-bãma ka sakrɩ sɩra, wʋ
Azanɛsɩ la Azãmbrɛsɩ n yʋʋn ka sakɛ bɔ Amoyisi se'em
na. Ba de la nẽrba yɛm n bʋrʋm, tɩ ba Nawẽnnɛ doos-
go la lebge zãŋa. 9 La ba kãn sẽŋɛ nẽŋa, se'ere n soe la,
nẽrba wuu wʋn yẽ ba yalnɛ na mɛ, wʋ ban yʋʋn yẽ
Azanɛsɩ la Azãmbrɛsɩ yelle se'em na.
10 La fõn mi bõn-sɛba tɩ mam zãsʋm nẽrba mɛ, fʋ mi
mam yel-ɩrɛ, la mam yɛm loore n ãn se'em mɛ, la fʋ mi
mam n bɔ Nawẽnnɛ sɩra se'em, la mam sũ-mã'arɛ, la
mam nõŋlʋm, la mam n ze'ele kãŋkãŋɛ se'em, 11 fʋ mi
nẽrba n nãmsɛ mam se'em, la toog-sɛba wuu n paagɛ
mam Antɩyɔsɩ, la Ikonim, la Listri tẽnsɩ pʋam Azezi ĩyã.
Bẽm nãmsgɔ tɩ mam ka yẽ? La Zuudãana la fãagɛ
mam bɛla wuu pʋam mɛ. 12 La de la bɛla, nẽr-sɛba wuu
n boorɩ tɩ ba vɔa wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em Azezi-krisi
doosgo pʋam, ba wʋn nãmsɛ ba mɛ. 13 La tõon-be'ero
dõma, la sɛba n pã'asrɩ nẽrba wʋn ken kẽ'era la tõon-
be'ero pʋam pa'asra wɛ'ɛsa, ba pã'asrɩ la nẽrba, dee
pã'asra ba mẽŋa.
14 La sãn dɛna fõn, tara bõn-sɛba tɩ fʋ zãsʋm dee
sakɛ tɩ la de la sɩra la kãŋkãŋɛ, fʋ mi nẽr-sɛba zẽ'am tɩ
fõn zãsʋm bõn-bãma. 15 Fõn põn mina Nawẽnnɛ gõŋɔ
la mɛ halɩ fʋ bõnbɩ'ɩlʋm, ẽŋa n tã wʋn bɔ fɔ yɛm, tɩ fʋ
yẽ fãarɛ fõn bɔ Azezi-krisi sɩra la ĩyã. 16 Nawẽnnɛ gõŋɔ
la wuu de la Nawẽnnɛ n botɩ ba gʋlsɛ, a yõorɔ de la a
zãsʋm nẽrba sɩra, la a botɩ nẽrba bãŋɛ ba koŋre, la a
kã'an nẽrba, la a pa'alɛ nẽrba tɩ ba ɩta sɛla n masɛ ãna

sõŋa, [17] bɛla tɩ Nawẽnnɛ nẽra wʋn masɛ, mãasʋm
tã'agɛ tõm tõon-sõma buuri wuu.

Apolɩ tɔgɛ a ba'asgɔ yetɔga bɔ Atimõtɩ

4 Mam bɔ'ɔrɩ fʋ nõorɛ Nawẽnnɛ, la Azezi-krisi n
wʋn wa'am wa di nẽr-vɔɔsɩ, la nẽr-sɛba n ki sarɩya
la nẽŋam, la ẽn wʋn wa di a na'am na ĩyã, [2] tɩ fʋ mõolɛ
Nawẽnnɛ yetɔga la. Nẽrba sãn sɛlsra, bɩɩ ba sãn ka sɛl-
sra, mõolɛ le malɩn mõolɛ wakatɛ wuu. Tɔgɛ pa'alɛ ba
tɩ ba bãŋɛ ba koŋre, gi ba, dee bɔ ba bʋraanɛ tɩ ba ɩta
sõŋa, ɩta bɛla wuu la sũ-mã'asʋm dee tara zãsŋɔ
pʋtẽ'erɛ. [3] Se'ere n soe la, wakatɛ n sẽm tɩ nẽrba kãn le
bɔɔra tɩ ba selse sɩra zãsŋɔ la, ba wʋn dɔla la ba mẽŋa
yɛm n boorɩ se'em, bɛla ba wʋn ɛɛra la karẽnsãandõ-
ma zozo'e n wʋn zãsʋm ba sɛla tɩ ba nõŋɛ tɩ ba selse
mã'a. [4] Ba wʋn lɩ ba tʋba mɛ kãn sɛlsra sɩra la, dee
wẽrgɛ sɛlsra sɛla n de sɔlma. [5] La fõn, tara fʋ mẽŋa
sõŋa sɛla woo pʋam, sakɛ nãmsgɔ, mõolɛ Nawẽnnɛ
kõ-yẽlga la, la fʋ tõm tõonɛ na tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ ẽŋɛ fʋ
nu'usum na sõŋa.
[6] La sãn dɛna mam, mam vɔm ãn wʋ ko'om tɩ ba
ka'agɛ bɔ Nawẽnnɛ, mam daarɛ paagɛ mɛ, tɩ mam
wʋn fõrgɛ. [7] Mam mẽ mẽerɛ sõŋa mɛ yãŋɛ, mam zoe
paagɛ zʋa la tɛka mɛ, la mam bɔ Nawẽnnɛ sɩra mɛ ka
basɛ. [8] Lɛɛlɛ wã, tã'arɛ yɔɔrɔ gã mɛ gu'ura mam, tɩ Zu-
udãana n diti sarɩya wʋ lan masɛ la, wʋn dɩkɛ bɔ mam
daarɛ ẽŋa daarɛ. La, la dagɩ mam mã'a, la de la nẽr-sɛ-
ba wuu n nõŋɛ ẽ bɔɔra tɩ a leme wa'am na.

Apolɩ soolʋm Atimõtɩ tɩ a wa'am

[9] Mõrgɛ wa'am mam zẽ'am tɔtɔ. [10] Se'ere n soe la,
Ademasɩ basɛ mam mɛ dee sẽŋɛ Tesaloniki, ẽn nõŋɛ
dũnia wã bõn-yooro la ĩyã. La Akresãnsɩ sẽŋɛ la Galatɩ,
tɩ Atiti mẽ sẽŋɛ Dalmatɩ, [11] Aluki mã'a n weege mam
zẽ'am. Fʋ sãn sẽna, fʋ tarɩ Amarkɩ wa'am, tɩ a tarɩ
sõŋrɛ mɛ bɔ mam tõonɛ na ĩyã. [12] Mam tõm Atisiki la
Efɛɛzɩ. [13] Fʋ sãn sẽna, fʋ dɩkɛ m ɔɔrɔ fuugo la tɩ mam
daan basɛ Trʋasɩ Akarpusi zẽ'am na tarɩ wa'am, la fʋ
dɩkɛ gõnnɔ na pa'asɛ, lan gãnnɩ wuu gõn-sɛba tɩ ba
gʋlsɛ la dũnsi gãna kilim na.
[14] Alɛgsãndrɩ n de kuta la ẽŋɛ mam na be'em halɩ zo-
zo'e, Nawẽnnɛ wʋn yɔ ẽ ẽn ẽŋɛ se'em na. [15] Fʋ mẽ gu-
use fʋ mẽŋa la ẽ, tɩ a sɩ'ɩsɛ tõma yetɔga la mɛ zozo'e.
[16] Mam n daan ze'ele sarɩyadia zẽ'am pɔspɔsɩ la, nẽra
nẽra ka ze'ele mam poorʋm sõŋɛ mam, ba wuu basɛ
mam mɛ. Nawẽnnɛ da geele ban ẽŋɛ se'em na. [17] La
Zuudãana la daan ze'ele mam poorʋm mɛ sõŋɛ mam,
bɔ mam pãŋa halɩ tɩ mam mõolɛ kõ-yẽlga la sõŋa
sõŋa, tɩ bu-zãŋsɩ zozo'e wõm. La mam daan yẽ fãarɛ
mɛ gɩgnɛ nõorʋm. [18] Zuudãana la n wʋn ken fãagɛ
mam yese mam be'em wuu pʋam, kẽ'esɛ mam a
so'olʋm na pʋam. Ẽŋa n soe nã'asgɔ wakatɛ n ka ba'as-
rɩ. Amina.

Pʋ'ʋsgɔ

[19] Pʋ'ʋsɛ Aprisili, la Akila, la A'onezifɔɔrɩ yir-dõma.
[20] A'erastɩ weege la Korẽntɩ. La Atrofim bẽ'erɩ mɛ, tɩ
mam basɛ ẽ Milɛtɩ. [21] Mõrgɛ wa'am dee tɩ ɔɔrɔ wakatɛ
paagɛ. A'ebulusi la Apudẽnsɩ, la Alinusi, la Aklodia, la tɩ
sɔbiisi la wuu pʋ'ʋsrɩ fɔ.
[22] Tɩ Zuudãana wʋn bɔna la fɔ. Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ya
a yel-sõnnɛ.

Atiti

Bilgre

Atiti de la Azezi karẽnbia, a dagɩ Zifu. A daan dolɩ la Apolɩ tõnna Nawẽnnɛ tõoma. Wakat-sɛka tɩ Apolɩ gʊlsɛ gõŋɔ wã bɔ ẽ na, Atiti boe la Krɛtɩ bɩsra Azezi nẽrba yelle tɩ sɛla woo ãna sõŋa.
Apolɩ dẽŋɛ pa'alɛ la Azezi nẽrba nẽŋadõma n masɛ tɩ ba ãna se'em (sapɩtrɩ 1).
A ken pa'alɛ Atiti la ẽn wʊn zãsʊm nẽrba buuri to'oto'ore n boe Wẽndeego la pʊam se'em, la sãn dɛna bõnkɛgsɩ, la pɔg-yã'asɩ (tɩ bãma mẽ zãsʊm pɔg-paalsɩ), la a zãsʊm bõnbɩ'ɩsɩ, la yamsɩ wuu (sapɩtrɩ 2).
Dee pa'alɛ Azezi nẽrba n masɛ tɩ ba ɩta se'em, wʊn tã'agɛ kẽ'era la taaba la sũ-yẽlʊm, tɩ nõke'ene, la welgre da bɔna ba tẽŋasʊka (3:1-11).
Gõŋɔ la ba'asgɔ, a pa'alɛ Atiti la ẽŋa n boorɩ tɩ a ẽŋɛ se'em, dee pʊ'ʊsɛ ẽ (3:12-15).

1 Mam Apolɩ n gʊlsɛ gõŋɔ wã, mam de la Nawẽnnɛ
yamŋa, la Azezi-krisi Tõntõnna tɩ a tõm tɩ m mõolɛ
a kõ-yẽlga tɩ sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge la bɔ sɩra, dee
bãŋɛ Nawẽnnɛ sɩra n pa'alɩ ban wʊn dɔla Nawẽnnɛ
sore se'em. 2 Tɩ tarɩ pʊtẽ'erɛ tɩ tɩ wʊn yẽ la vɔm n ka
ba'asrɩ, tɩ Nawẽnnɛ n dagɩ põmpɔrma la daan bĩŋe
nõorɛ halɩ tɩ dũnia nãn ka nãam. 3 La wakatɛ n paagɛ
la, a puke bõn-ẽŋa mɛ pa'alɛ a yetɔga pʊam, a dɩkɛ a
yetɔga la ẽŋɛ la mam nu'usum tɩ m mõolɛ bɔ nẽrba,
wʊ Nawẽnnɛ n de tɩ Fãagra n bɔ nõorɛ se'em na.
4 Mam n gʊlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra Atiti n lebge mam mẽŋa
bia, tõma n lagɩm dɔla Azezi-krisi la ĩyã. Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ,
la tɩ Fãagra Azezi-krisi wʊn ẽŋɛ fɔ a yel-sõnnɛ, dee bɔ
fɔ a sũ-mã'asʊm.

Atiti n wʊn tõm se'em Krɛtɩ

5 Mam n daan botɩ fʊ weege Krɛtɩ la, la de la fʊ mal-
gɛ bõn-sɛba n deege dɛna ba malgɛ ba'asɛ la, la fʊ
looge kẽma tẽŋa woo Nawẽnnɛ nẽrba pʊam wʊ mam
n yele fʊ se'em na. 6 Kẽema masɛ tɩ a dɛna la nẽra n ka
tarɩ dõrga, la a dɛna pɔg-yẽŋa dãana, tɩ a kɔma bɔ
Azezi-krisi sɩra, ka ɩta yooryooro, dee nanna nẽrba.
7 Dẽnɩ tɩ nẽŋadãana n bɩsrɩ Nawẽnnɛ nẽrba yelle dɛna
nẽra n ka tarɩ dõrga, la a da dɛna pa'al-m-mẽŋa dãana,
bɩɩ sũ-isgre dãana, a da dɛna dã-yũura, bɩɩ zɛbzɛbra,
bɩɩ nẽra n ɩtɩ sɛla n ka masɛ yẽta bõntarsõm. 8 La masɛ
mɛ tɩ a ɩta sãama sãanɔ, la a dɛna nẽra n nõŋɛ sɛla n
ãn sõŋa ɩrgɔ, la a tara pʊtẽ'e-sõŋɔ, la a dɛna nẽra n
masɛ sɛla woo pʊam, la a dɛna pʊpeelem dãana, la a
tãna a mẽŋa yõkra. 9 La masɛ tɩ a tara sɩra zãsŋɔ la
kãŋkãŋɛ, wʊ ban zãsʊm ẽ se'em na, tɩ a wʊn tã'agɛ bɔ
nẽrba bʊraanɛ tɩ ba dɔla sɩra zãsŋɔ la, dee tã'agɛ pa'alɛ
sɩ'ɩsrɩba tɩ ba bãŋɛ ba koŋre.
10 Se'ere n soe la, nẽrba zozo'e n boe dɛna sɩ'ɩsrɩba, la
yetɔg-yooro dõma, dee pã'asra nẽrba. Lan gãnnɩ wuu,
nẽr-bãma boe la Zifdõma n wãtɩ la pʊam. 11 La masɛ tɩ
fʊ gu ba tɩ ba da tɔgra bɛla, tɩ ba zãsnɩ nẽrba la sɛla n
ka masɛ, wã'ara nẽrba basɛba yiɛ, ba zãsnɩ sɛla n ka
masɛ ɛɛra la bõntarsõm. 12 Krɛtɩ dõma mẽŋa bãŋra
ayɩla yʊʊn yetɩ: «Krɛtɩ dõma de la põmpɔrndõma
wakatɛ wuu, la pʊtʊʊl-dõma ãna wʊ we-dũnsi la, ba de
la zẽyãgsɩ dee tara pʊyã'anɛ.» 13 Yel-ẽŋa de la sɩra, bɛla
ĩyã, kã'an ba sõŋa sõŋa tɩ ba dɔla Nawẽnnɛ sɩra la
sõŋa. 14 Yele ba tɩ ba basɛ Zifdõma sɔlma, la bõn-sɛba
tɩ nẽrba zagsɛ sɩra dee bɔ nõorɛ tɩ ba ɩta la. 15 Sɛla woo
ãn sõŋa mɛ bɔ nẽr-sɛka n de pʊpeelem dãana, la sɛka
n de tõon-dẽgrɔ dãana ka sakra Nawẽnnɛ, sɛla sɛla ka
boe n ãn sõŋa bɔ ẽ. Ẽŋa pʊtẽ'erɛ, la a yɛm wuu ki mɛ.
16 Ba yetɩ bãma mi Nawẽnnɛ mɛ, la ba tõoma la pa'alɩ
tɩ ba sɩ'ɩsrɩ Nawẽnnɛ mɛ. Ba de la nẽr-bɛ'ɛsɩ gãŋɛ, la
ba ka sakrɩ Nawẽnnɛ nõorɛ, dee ka tãna wʊn tõm
tõon-sõŋɔ.

Zãsʊm nẽrba sɩra

2 La fõn, zãsʊm nẽrba la bõn-sɛba n masɛ la sɩra
zãsŋɔ la. 2 Zãsʊm bʊra-yã'asɩ tɩ ba tara ba mẽŋa
sõŋa, ba dɛna nẽrba tɩ ba nannɩ, ba tara pʊtẽ'e-sõŋɔ,
la ba dɛna nẽrba n dolɩ Nawẽnnɛ sɩra la sõŋa, ba tara
nõŋlʊm, dee dɛna nẽrba n mã'agɛ ba sũure sẽnna
nẽŋa.
3 Yele pɔg-yã'asɩ tɩ ba yel-ɩrɛ pʊam ba dɛna
pʊpeelem dõma, la ba da dɛna gõngõ'osrɩba, ba da
dɛna nẽrba n dɩkɛ ba mẽŋa bɔ dãam. Ba pa'ala sɛla n
ãn sõŋa, 4 ba pa'ala pɔg-bɩ'ɩsɩ tɩ ba nõŋɛ ba sɩrba, la ba
kɔma, 5 tɩ ba tara pʊtẽ'e-sõŋɔ, tɩ ba da ɩta dẽgrɔ, tɩ ba
dɛna pɔg-mẽnsɩ, la pɔg-sõma, tɩ ba sakra ba sɩrba, tɩ
nẽrba da pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la.
6 Kã'an kɔmbɩ'ɩsɩ la mẽ tɩ ba tara ba mẽŋa sõŋa sɛla
woo pʊam. 7 Fõn mẽŋa botɩ fʊ yel-ɩrɛ wuu ãna sõŋa,
pa'alɛ ba ban wʊn ãna se'em, la fʊ zãsʊm nẽrba

Nawẽnnɛ yetɔga la sɩra, la ninmõ'orɛ. 8 La fʋ tɔgra sɩra
tɩ ba da tã'agɛ zɛrgɛ fɔ, tɩ yãnnɛ wʋn yõkɛ sɛba n sɩ'ɩsrɩ
la, ban kãn yẽ sɛla n de be'em tɩ zẽ'am tɔgɛ la ĩyã.
9 Yele yamsɩ tɩ ba sakra ba zuudãandõma sɛla woo
pʋam, ɩta ba sũure yẽlʋm, ba da zagsɛ ba nõorɛ, 10 la
ba da zũura ba lɔgrɔ. Ba tõnna tõon-sõma pa'alɛ tɩ bã-
ma de la sɩra dõma, bɛla tɩ Nawẽnnɛ n de tɩ Fãagra
zãsŋɔ la wʋn yẽta pẽka sɛla woo pʋam.
11 Bẽm ĩyã, Nawẽnnɛ botɩ tɩ bãŋɛ a yel-sõnnɛ la n de
fãarɛ bɔ nẽrsaalba wuu la mɛ. 12 A zãsnɩ tõma tɩ tɩ basɛ
la sɛla n ka dolɩ Nawẽnnɛ sore, la dũnia nẽrba n boorɩ
sɛla la, dee vɔa dũnia wã zuo la pʋtẽ'e-sõŋɔ, la sɩra,
dee dɔla Nawẽnnɛ sore sõŋa. 13 Bɛla tɩ tɩ wʋn tara
pʋtẽ'erɛ gu'ura sũ-yẽlga daarɛ la, daar-ẽŋa Azezi-krisi
n wʋn leme wa'am la a na'am pãŋa. Ẽŋa n de tõma
Nawẽnnɛ, la tɩ Fãagra. 14 Ẽŋa n dɩkɛ a vɔm bɔ tõma ĩyã,
tɩ a fãagɛ tɔ tõon-be'ero wuu pʋam, dee basɛ tɩ tɩ mal-
gɛ ãna sõŋa dɛna a mẽŋa nẽrba, mõrgɛ tõnna tõon-
sõma.
15 La de la bɛla tɩ fʋ wʋn zãsʋm ba, bɔ ba bʋraanɛ,
dee kã'an ba. Ẽŋɛ bɛla la nõorɛ sɛka tɩ fʋ tarɩ la. Da
basɛ tɩ nẽra pɔ'ɔgɛ fɔ.

Nawẽnnɛ nẽrba yel-ɩrɛ n wʋn ãna se'em

3 Tẽegɛ ba wuu yetɩ la masɛ mɛ tɩ ba nanna tẽŋa la
nẽŋadõma, la kɛ'ɛndõma dee sakra ba nõorɛ, dee
tõnna tõon-sõma buuri wuu. 2 Ba da tɔgra nẽrba
be'em, ba da dɛna zɛbzɛbrɩba, la ba dɛna nẽrba n tarɩ
sũ-mã'asʋm, dee ɩta sũ-bʋgsʋm la nẽrba wuu.
3 Tõma mẽ daan de la nẽrba n ka mi sɛla, la sɩ'ɩsrɩba,
la nẽrba n bʋrgɛ ka dɔla sɩra sore, tɩ tõma yɛmleego, la
bõn-yooro tɩ tõma boorɩ la sɔna tõma. Tõma daan vɔa
la pʋtʋʋlgɔ pʋam, ɩta sũure la tɩ taaba bõnɔ, dee dɛna
nẽrba tɩ ba ka nõŋɛ, dee sisra taaba.
4 La Nawẽnnɛ n de tɩ Fãagra la n wa pa'alɛ nẽrsaalba
a yel-sõnnɛ, la a nõŋlʋm na, 5 a fãagɛ tɩ mɛ, la, la dagɩ
tɩn tõm tõon-sõma ĩyã, la de la a mẽŋa ninbãal-zʋa ĩyã
tɩ a fãagɛ tɔ. A botɩ a Sɩa la n peege tõma sũure dẽgrɔ
botɩ tɩ lebge nẽr-paalsɩ tara vɔm paalga. 6 La de la
Azezi-krisi n de tɩ Fãagra la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ bɔ tɔ a Sɩa
la sõŋa sõŋa, 7 tɩ a yel-sõnnɛ na botɩ tõma masɛ a
nẽŋam, lebge a kɔma wʋn yẽ vɔm n ka ba'asrɩ tɩ tõma
tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura la.
8 Yetɔg-ẽna de la sɩra. Bɛla tɩ mam bɔɔra tɩ fʋ mõrgɛ
pa'alɛ ba yel-bãma, tɩ nẽr-sɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la
mõrgɛ tõnna tõon-sõma. Yel-bãma n ãn sõŋa dee tara
yõorɔ bɔ'ɔra nẽrba. 9 La sãn dɛna nõke'en-yooro, la
yaabdõma deto kãalgɔ, la nõkɛ'ɛma wẽ'a Zifdõma lɔɔ
la yɛla, zãagɛ fʋ mẽŋa la bõn-bãma, se'ere n soe la, ba
ka tarɩ yõorɔ, ba de la zãŋa. 10 Nẽra sãn tara welgre
sẽnna, fʋ kã'an ẽ nõorɛ ayi, tɩ a sãn ken zagsɛ, fʋ basɛ
ẽ, la ya da le tara yetɔga la ẽ. 11 Tɩ fʋ mi tɩ nẽr-ẽŋa bu-
uri bʋrgɛ mɛ basɛ sɩra sore, dee tõnna tõon-be'ero n
pa'alɩ tɩ a kãn yẽ bʋʋrɔ.

Ba'asgɔ yetɔga, la pʋ'ʋsgɔ

12 Mam wʋn tõm na Artemasɩ bɩɩ Atisiki fʋ zẽ'am, a
sãn wa'am, fʋ nargɛ pãŋa wa'am mam zẽ'am Nikopoli,
tɩ mam looge yɛm tɩ m bɔna la bilam tɩ ɔɔrɔ wakatɛ
tole. 13 Mõrgɛ bɩsɛ Azenaasɩ n de yetɔg-mita, la Apolɔsɩ
sore sẽnnɛ na yelle, tɩ sɛla da pɔ'ɔgɛ ba. 14 Tõma nẽrba
la masɛ mɛ tɩ ba zãsʋm tõnna tõon-sõma tɩ la sõŋɛ sɛ-
ba n boorɩ sõŋrɛ la, dee da vɔa vɔm n ka tarɩ yõorɔ.
15 Nẽr-sɛba n boe la mam na wuu pʋ'ʋsrɩ fɔ. Pʋ'ʋsɛ
nẽr-sɛba n bɔ Azezi sɩra nõŋɛ tõma la.
Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya wuu.

Afilmõ

Bilgre

Afilmõ yʋʋn de la nẽr-kãtɛ n bɔ Azezi sɩra bɔna Kolɔsɩ Wẽndeego la pʋam, a de la Apolɩ sɩrɛ. La de la Apolɩ n pa'alɛ ẽ Nawẽnnɛ sɩra, tɩ a sakɛ.
Afilmõ yʋʋn tarɩ la yamŋa yʋ'ʋrɛ n de A'onezim, tɩ a zoe fõrgɛ dee basɛ ẽ.
Apolɩ n boe yʋ'a deem wakat-sɛka la, tɩ A'onezim sẽŋɛ a zẽ'am. Tɩ Apolɩ tɔgɛ Nawẽnnɛ yetɔga bɔ ẽ, tɩ a bɔ Azezi sɩra. Bɛla poorʋm tɩ Apolɩ yele ẽ tɩ a lebe a zuudãana la zẽ'am.
Bɛla tɩ a gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ a sɩrɛ Afilmõ sose ẽ tɩ a basɛ sɛla wuu tɩ A'onezim ẽŋɛ la taalɛ. Se'ere n soe la, wakat-ẽŋa, yamŋa sãn zoe fõrgɛ, tɩ a zuudãana la le yẽ ẽ, a wʋn botɩ a yẽ la nãmsgɔ zozo'e. Bɛla tɩ Apolɩ sose Afilmõ tɩ a da le to'oge ẽ wʋ a yamŋa mã'a, a bɩsɛ ẽ wʋ a de la a sɔbia Azezi-krisi ĩyã.

1 Mam Apolɩ n boe yʋ'a deem Azezi-krisi yelle, la tɩ
sɔbia Atimõtɩ n gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra tɩ sɩr-sõŋɔ
Afilmõ n de tɩ tõntõn-tadãana, 2 la tɩ tã Apɩa, la Arsipi n
lagɩm na tõma yẽ nãmsgɔ Azezi tõoma pʋam na, la
Nawẽnnɛ nẽrba la n lagsrɩ fʋ yire pʋam na. 3 Tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi-krisi wʋn ẽŋɛ ya yel-
sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm.
4 Mam pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ daarɛ woo a yel-sõnnɛ mɛ,
dee tẽra fʋ yelle m pʋ'ʋsgɔ pʋam ka basra. 5 Se'ere n
soe la, mam wõm ban tɔgrɩ fõn bɔ tɩ Zuudãana Azezi
sɩra se'em, la fõn tarɩ nõŋlʋm Nawẽnnɛ nẽrba la wuu
ĩyã se'em. 6 Mam sosrɩ Nawẽnnɛ tɩ fõn lagɩm na tõma
bɔ Azezi-krisi sɩra la wʋn sẽnna nẽŋa, a wʋn basɛ tɩ fʋ
bãŋɛ bõn-sõma sɛba wuu tɩ tɩ tarɩ Krisi doosgo pʋam.
7 M sɔbia, fʋ nõŋlʋm na bɔ mam sũ-yẽlga zozo'e mɛ,
dee bɔ mam bʋraanɛ, fõn botɩ Nawẽnnɛ nẽrba la wuu
sũure mã'agɛ la ĩyã.
8 Bɛla tɩ baa mam n tarɩ nɩ nõorɛ wʋn yele fo tɩ fʋ
ẽŋɛ se'em Krisi ĩyã la, mam ka ẽŋɛ bɛla, 9 mam sosrɩ fʋ
la nõŋlʋm. La de la mam Apolɩ n de bʋra-yã'aŋa, mam
boe la yʋ'a deem lɛɛlɛ wã Azezi-krisi yelle. 10 Mam sosrɩ
fʋ la A'onezim tɩ mam boe yʋ'a deem tɩ a sakɛ Azezi
lebge mam bia la ĩyã. 11 Kʋrʋm, a daan ka tarɩ yõorɔ bɔ
fɔ, la lɛɛlɛ wã a yãŋa tarɩ yõorɔ mɛ bɔ fõn na mam.
12 Mam lebe tõnna ẽ na fõn zẽ'am, mam nõŋɛ ẽ na m
sũure wuu. 13 Mam boorɩ nɩ tɩ a bɔna la mam zẽ'am
to'oge fõn zẽ'a sõŋra mam, mam n ken bɔna yʋ'a
deem Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la ĩyã la. 14 La mam ka boorɩ
tɩ m ẽŋɛ sɛla tɩ fõn sãn ka sakɛ, tɩ la da kãn dɛna mam
mõrgɛ fʋ mɛ tɩ fʋ ẽŋɛ mam yel-sõnnɛ, la dɛna fʋ mẽŋa
n boorɩ se'em.
15 Tã tɩ A'onezim n daan basɛ fõn dee fõrgɛ wakatɛ
fẽe la, la de la tɩ fʋ le to'oge ẽ tɩ a bɔna la fʋ wakatɛ
wuu. 16 La a ka le dɛna fʋ to'oge ẽ tɩ a dɛna fʋ yamŋa
mã'a, a gãnnɩ yamŋa mɛ, a yãŋa de la sɔbi-nõŋrɛ. Mam
nõŋɛ ẽ mɛ halɩ zozo'e, la fõn wʋn nõŋɛ ẽ gãnna, se'ere
n soe la, a de la fʋ yamŋa dee ken dɛna fʋ sɔbia Zu-
udãana doosgo pʋam.
17 Bɛla, fʋ sãn dɛna mam sɩrɛ, fʋ to'oge ẽ wʋ fõn wʋn
to'oge mam mẽŋa se'em na.
18 La a sãn ẽŋɛ fʋ tuuge, bɩɩ a sãn tara fʋ sãnnɛ, basɛ
tɩ la dɛna mam sãnnɛ. 19 Mam Apolɩ n gʋlsɛ wãna la
mam mẽŋa nu'ugo yetɩ: Mam wʋn yɔ fɔ. Mam kãn
tẽegɛ fɔ tɩ fʋ mẽŋa tarɩ mam sãnnɛ, la de la mam n
sõŋɛ fɔ tɩ fʋ yẽ vɔm. 20 Ẽe, m sɔbia, ẽŋɛ yel-ẽna bɔ
mam, Zuudãana la ĩyã. Botɩ m sũure mã'agɛ Krisi ĩyã.
21 Mam n mi tɩ fʋ wʋn ẽŋɛ mam n boorɩ se'em na ĩyã tɩ
mam gʋlsɛ bɔ fɔ, la mam mi tɩ fʋ wʋn põn ẽŋɛ gãŋɛ
mam n yele fʋ se'em na mɛ.
22 La mam sosrɩ tɩ fʋ ken mãasʋm gã'argɔ zẽ'a bɔ ma,
tɩ mam tarɩ pʋtẽ'erɛ tɩ yãma n pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ na ĩyã,
ba wʋn basɛ mam tɩ m leme wa'am ya zẽ'am.
23 A'epafrasɩ n lagɩm na mam bɔna yʋ'a deem Azezi-
krisi yelle la pʋ'ʋsrɩ fɔ. 24 La mam tõntõn-taaba, Aluki la
Amarkɩ, la Aristarkɩ, la Ademasɩ mẽ pʋ'ʋsrɩ fɔ. 25 Tɩ Zu-
udãana Azezi-krisi yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya.

Ebre

Bilgre

Ebre de la Zifdõma yʋ'ʋrɛ ayẽma. Nẽr-sɛka n gʋlsɛ gõn-ẽna wã la, gʋlsɛ bɔ la nẽrba n nãmsrɩ zozo'e, ban bɔ Azezi sɩra ĩyã. A daan gʋlsɛ bɔ ba yetɩ ba da basɛ Nawẽnnɛ sore doosgo, ba yẽ bʋraanɛ ze'ele kãŋkãŋɛ, la ba bãŋɛ tɩ Zuudãana Azezi n gãnnɩ sɛla woo.
Gõŋɔ la pa'alɛ ba mɛ tɩ ba bãŋɛ tɩ Nawẽnnɛ doose la a Dayʋa Azezi-krisi puke a mẽŋa pa'alɛ nẽrsaalba. Azezi n gãnnɩ wuu, ẽŋa n gãnnɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba sɛba n yʋʋn boe la, la Nawẽnnɛ malɛgsɩ, la Amoyisi, la Azoze (sapɩtrɩ 1-4).
Azezi n gãnnɩ kãabgɔ kẽma n yʋʋn boe la wuu, a de la Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana n boe wakatɛ wuu. Ẽŋa n gãnnɩ Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma wuu la, ẽŋa n yesrɩ nẽrba ba tõon-be'ero, la kũm pʋam, botɩ ba yẽta fãarɛ sɩra sɩra. Dũnsi tɩ Ɩsrayɛlɩ dõma yʋʋn ẽn yõgɛ kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ na, la de la Azezi-krisi kũm mãmsgɔ (sapɩtrɩ 4-10).
Gõŋɔ la ba'asgɔ a bɔ nẽrba la bʋraanɛ yetɩ ba ken sẽŋɛ nẽŋa Nawẽnnɛ sore doosgo pʋam. Dee pa'alɛ kʋrʋm kʋrʋm Nawẽnnɛ nẽrba basɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra se'em, dee kã'an nẽr-sɛba n wʋn karẽŋɛ gõŋɔ wã la, yetɩ ba te'ege Azezi mã'a, ba bɩsra ẽŋa tɩ ba dolɩ la, la ba sũure wuu. La ba sakɛ toogo, la nãmsgɔ, ze'ele kãŋkãŋɛ tarɩ ka paagɛ ba'asgɔ (sapɩtrɩ 10-13).

Nawẽnnɛ doose la a Dayʋa tɔgɛ la tõma

1 Kʋrʋm, Nawẽnnɛ yʋʋn botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba n tɔgɛ
nõɔrɛ zozo'e bɔ tɩ yaabdõma, la yetɔga buuri
to'oto'ore. 2 La lɛɛlɛ wã n de ba'asgɔ wakatɛ la, Nawẽn-
nɛ botɩ a Dayʋa la n tɔgɛ bɔ tɔ. La doose la ẽŋa tɩ a
nãam dũnia la saazuum wuu, la a botɩ ẽŋa n sɔna sɛla
woo. 3 Ẽŋa n tarɩ Nawẽnnɛ na'am pãŋa wa pa'alɛ tɔ, a
ãn wʋ Nawẽnnɛ mẽŋa n ãn se'em na. La a yetɔga la
tarɩ pãŋa mɛ botɩ sɛla woo bɔna a zẽ'a. Ẽŋa n yese nẽr-
saalba tõon-be'ero tɩ ba lebge sõŋa la poorʋm, a sẽŋɛ
ka zẽa la Naba Wẽnnɛ zʋʋgɔ saazuum-zuum. 4 Tɩ
Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ tɩ a gãnna malɛkadõma halɩ zozo'e
dee bɔ ẽ yʋ'ʋrɛ n gãnnɩ malɛkadõma yʋ'ʋra.

Nawẽnnɛ Dayʋa Azezi-krisi n gãnnɩ malɛkadõma

5 Nawẽnnɛ ka yele malɛka baa ayɩla yetɩ:
«Fõn de mam Dayʋa,
zĩna mam lebge la fʋ Sɔ.»
La a ken ka yele malɛka yetɩ:
«Mam n wʋn dɛna fʋ Sɔ,
tɩ fʋ dɛna mam Dayʋa.»
6 La ẽn daan tõm a bi-kẽŋa la dũnia pʋam na, a yele
yetɩ:
«Dẽnɩ tɩ malɛkadõma wuu nã'asra ẽ.»
7 La sãn dɛna malɛkadõma la yelle, a tɔgɛ yetɩ,
ba de la ẽŋa tõntõnɩba,
ẽŋa basɛ tɩ ba ãna wʋ kʋsebgo la,
dee basɛ tɩ ba ãna wʋ bug-zɩlɩsɩ la.
8 La a yele a Dayʋa la yelle yetɩ:
«Fõn de la Nawẽnnɛ,
fʋ na'am na wʋn bɔna la wakatɛ n ka ba'asrɩ.
Fʋ wʋn sɔna fʋ so'olʋm na la sɩra.
9 Fõn nõŋɛ la sɛla n masɛ,
dee sisra be'em.
Bɛla n soe tɩ fʋ Nawẽnnɛ welge fʋ to'ore,
bɔ fɔ pẽka, la sũ-yẽlga gãnna basɛba wuu.»
10 Dee ken yetɩ:
«Zuudãana, fõn nãam tẽŋa halɩ pĩ'iluŋo wakatɛ,
la saazuum wuu de la fõn nu'usi tõoma.
11 Ba wuu wʋn sã'am mɛ,
la fõn wʋn weege bɔna.
Ba wʋn kʋrgɛ
wʋ fuugo n kʋrgrɩ se'em na.
12 Fʋ wʋn lobe ba basɛ
wʋ fuugo tɩ ba kilim lobe basɛ la.
Bõnɔ wuu wʋn teege
wʋ ban teerɩ fu-kɛka la.
La fõn, fõn de la fõn de se'em na ka tɛɛra,
fõn yʋʋma ka tarɩ tɛka.»
13 Nawẽnnɛ ka yele malɛka baa ayɩla yetɩ:
«Zĩ'ire m zʋʋgɔ, halɩ tɩ m wa basɛ
tɩ fʋ bɛ'ɛba bɔna fʋ nãma tẽŋa.»
14 Malɛkadõma de la bẽm? Ba de la sɩɩsɩ n tõnnɩ bɔ'ɔra
Nawẽnnɛ, tɩ Nawẽnnɛ tõnna ba, tɩ ba sõŋra nẽr-sɛba n
de ba yẽ fãarɛ la.

Da zagsɛ-ya Nawẽnnɛ fãarɛ

2 Bɛla n soe tɩ la masɛ tɩ tõma gʊrɛ yetɔga la tɩ tɩ
wõm na sõŋa sõŋa, tɩ tɩ da bʊrgɛ. 2 Malɛkadõma n
yʊʊn tɔgɛ yetɔg-sɛba kʊrʊm na ẽŋɛ ba tõonɛ mɛ, nẽr-
sɛba n sɩ'ɩsɛ ka sakɛ ba la, yẽ sɩbgrɛ sɛka n masɛ tɩ ba
yẽ la mɛ. 3 La sãn dɛna bɛla, tõma sãn pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ
fãarɛ kãtɛ ẽna, tõma wʊn ẽŋɛ la wãne põsɛ sɩbgrɛ? Zu-
udãana mẽŋa n daan põn dẽŋɛ mõolɛ fãarɛ ẽŋa yelle,
tɩ nẽr-sɛba n wõm na pa'alɛ tõma tɩ la de la sɩra. 4 Tɩ
Nawẽnnɛ mẽŋa mẽ tõm tõon-yãlma, la yel-kɩrsɩ, la
bõn-yãlma buuri wuu to'oto'ore, dee bɔ nẽrba a Sɩa
pãŋa wʊ ẽn boorɩ se'em, pa'alɛ tɩ la de la sɩra.

Azezi n tarɩ fãarɛ wa'am

5 La dagɩ malɛkadõma tɩ Nawẽnnɛ yetɩ ba sɔna dũnia
sɛka n sẽm tɩ tõma tɔgra a yelle la. 6 La nẽra n tɔgɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ la pʊam zẽ'a ayẽma yetɩ:
«Nẽrsaala de la bẽm
tɩ fõn tẽra a yelle?
Nẽrsaala bia de la bẽm
tɩ fõn bɩsra a yelle?
7 Fõn basɛ mɛ tɩ a ka paagɛ
malɛkadõma wakatɛ fẽe mã'a,
dee yãŋa nã'asɛ ẽ,
bɔ ẽ na'am pãŋa la pẽka.
8 Fõn basɛ mɛ tɩ a sɔna sɛla woo.»
Lan yetɩ Nawẽnnɛ basɛ tɩ sɛla woo sakra nẽrsaala la, a
ka basɛ tɩ sɛla weege ka sakra ẽ. La, lan de se'em na,
tõma nãn ka yẽtɩ tɩ sɛla woo sakrɩ ẽ. 9 La tõma yẽ tɩ la
de la Azezi tɩ Nawẽnnɛ sike tɩ a ka paagɛ malɛkadõma
wakatɛ fẽfẽe, dee yãŋa nã'asɛ ẽ, bɔ ẽ na'am pãŋa la pẽ-
ka ẽn nãmsɛ ki la ĩyã. La de la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ ĩyã,
tɩ a ki nẽrsaalba wuu ĩyã. 10 Nawẽnnɛ n de sɛka n basɛ
tɩ sɛla woo bɔna, dɛna a bõnɔ na, la masɛ la ẽŋa yɛm n
boorɩ se'em tɩ a botɩ Azezi nãmsɛ, ẽŋɛ sɛla woo ba'asɛ,
fãagɛ nẽrba, tarɩ a kɔma zozo'e sẽŋɛ a na'am pãŋa
zẽ'am.
11 Azezi n malgrɩ nẽrba tɩ ba dɛna pʊpeelem dõma, la
sɛba tɩ a malgɛ tɩ ba dɛna pʊpeelem dõma la lagɩm
tara la Sɔ ayɩla. Bɛla n soe tɩ a ka zɔta yãnnɛ tɩ a wi ba
tɩ a sɔbiisi. 12 Bɛla tɩ a yele Nawẽnnɛ yetɩ:
«Mam wʊn tɔgɛ fʊ yelle m sɔbiisi zẽ'am,
mam wʊn nã'asɛ fɔ ba lagsgɔ zẽ'am.»
13 Dee le yetɩ:
«Mam wʊn dɩkɛ m sɩra wuu bɔ la Nawẽnnɛ.»
Dee ken yetɩ:
«Mam n wãna,
mam na kɔm-sɛba tɩ Nawẽnnɛ bɔ mam na.»
14 Kɔma la tɩ a tɔgrɩ la n de nẽrsaalba tara ĩyã la zɩɩm
na, bɛla tɩ Azezi mẽ lebge nẽrsaala wʊ bãma la ki, tɩ a
kũm na sã'am Asũtãana n de sɛka n basɛ tɩ nẽrba kiira
la pãŋa. 15 La de la bɛla tɩ a ẽŋɛ fãagɛ sɛba tɩ kũm
dabeem tarɩ ba botɩ ba ãna wʊ yamsɩ ba vɔm na wuu
pʊam na basɛ. 16 La dagɩ malɛkadõma tɩ a wa'am tɩ a
sõŋɛ, la de la Abraham yɩɩsɩ la tɩ a wa'am tɩ a sõŋɛ.
17 Bɛla n soe tɩ la daan masɛ tɩ a lebge nẽrsaala ãna wʊ
a sɔbiisi la sɛla woo pʊam, tã'agɛ dɛna ba kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana n de ninbãal-zɔta, dee dɛna sɩra dãana
Nawẽnnɛ tõoma pʊam. A ẽŋɛ la bɛla yese nẽrba tõon-
be'ero, naagɛ ba la Nawẽnnɛ. 18 Azezi mẽŋa n daan yẽ
nãmsgɔ wakatɛ sɛba tɩ Asũtãana makɛ ẽ bɩsɛ la, a tã
wʊn sõŋɛ nẽr-sɛba n yẽtɩ nãmsgɔ la mɛ, bɔ ba pãŋa.

Azezi-krisi n gãnnɩ Amoyisi

3 Bɛla m sɔbiisi, yãma tɩ Nawẽnnɛ wi tɩ ya welge
to'ore dɛna a nẽrba la, bɩsra-ya Azezi, ẽŋa n de sɛ-
ka tɩ Nawẽnnɛ tõm, la ẽŋa n de tõma kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana Nawẽnnɛ sore doosgo la pʊam. 2 A de la
sɩra dãana sɛka n looge ẽ na zẽ'am, wʊ Amoyisi n yʊʊn
de sɩra dãana se'em Nawẽnnɛ nẽrba la pʊam na. 3 La
masɛ mɛ tɩ Azezi yẽ nã'asgɔ gãnna Amoyisi halɩ zozo'e,
wʊ de-mẽta n yẽtɩ pẽka gãnna deego la mẽŋa se'em
na. 4 Asɩra, deego woo de la nẽra n mẽ ẽ, la sɛla woo
mẽta de la Nawẽnnɛ. 5 La sãn dɛna Amoyisi, a yʊʊn de
la tõntõnna n de sɩra dãana Nawẽnnɛ nẽrba n ãn wʊ
deego la pʊam, dẽŋɛ tɔgɛ sɛla n wʊn wa tɔgɛ la yelle.
6 La Krisi de la Nawẽnnɛ Dayʊa n de sɩra dãana sɔna
deego la. A deego la de la tõma, tõma sãn ze'ele
kãŋkãŋɛ la bʊraanɛ, dee tara pʊtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ tɩ
bɔ sɩra la, la sũ-yẽlga, ka paagɛ ba'asgɔ.

Nawẽnnɛ wʊn bɔ a nẽrba vo'osgo

7 Bɛla, sakɛ-ya Nawẽnnɛ Sɩa n yele se'em yetɩ:
«Zĩna, ya sãn wõm Nawẽnnɛ kõa,
8 ya da kɛ'ɛm ya sũure,
wʊ ya yaabdõma n yʊʊn kɛ'ɛm ba sũure sɩ'ɩsɛ
Nawẽnnɛ nõorɛ se'em, makɛ ẽ bɩsɛ weem na.»
9 Nawẽnnɛ yetɩ:
«Bilam, ya yaabdõma yʊʊn makɛ mam mɛ bɩsɛ,
baa ban yʊʊn yẽ mam tõoma yʊʊma pinaasɩ la.
10 Bɛla tɩ mam sũure yʊʊn yĩige la zamãan-ẽŋa nẽrba.
Tɩ mam yetɩ: ‹Ba pʊtẽ'era la botɩ ba tuura mɛ wakatɛ
wuu,
tɩ ba ka dɔla mam sore.›
11 Mam sũ-yĩire la pʊam, mam pɔɩ mɛ yetɩ:
‹Ba kãn malɩn kẽ zẽ'e-sɛka tɩ mam yetɩ m bɔ ba tɩ ba
yẽ vo'osgo la.› »
12 M sɔbiisi, guuse-ya ya mẽŋa tɩ ya nẽr-sɛka da tara
pʊtẽ'e-be'ero n wʊn basɛ tɩ a ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra, tɩ
bõn-ẽŋa basɛ tɩ a welge la Nawẽnnɛ n de vɔm dãana
la. 13 La bɔ'ɔra-ya taaba bʊraanɛ daarɛ woo, wʊ
Nawẽnnɛ n tɔgrɩ la tõma zĩna se'em na, tɩ ya nẽr-sɛka
da kɛ'ɛm a sũure tɩ tõon-be'ero basɛ tɩ a tuuge. 14 Tõ-
ma sãn ze'ele kãŋkãŋɛ wʊ tõma n bɔ sɩra se'em

pɔspɔsι la ka paagɛ ba'asgɔ, tι wʋn lagιm na Krisi
to'oge pʋrɛ.
15 Bɛla tι la yele Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetι:
«Zĩna, ya sãn wõm Nawẽnnɛ kõa,
ya da kɛ'ɛm ya sũure,
wʋ ya yaabdõma n yʋʋn kɛ'ɛm ba sũure sι'ιsɛ
Nawẽnnɛ nõorɛ se'em na.»
16 Sɛba n yʋʋn wõm Nawẽnnɛ kõa dee sι'ιsɛ a nõorɛ la
de la bãna? Ba de la nẽr-sɛba wuu tι Amoyisi yʋʋn tarι
Ezipti tẽŋa yese la. 17 Sɛba tι Nawẽnnɛ sũure yʋʋn yĩige
la ba yʋʋma pinaasι la de la bãna? Ba de la sɛba n
yʋʋn tõm tõon-be'ero ki weego pʋam na. 18 Sɛba tι a
yʋʋn pɔι yetι ba kãn kẽ zẽ'e-sɛka tι a yetι a bɔ ba tι ba
yẽ vo'osgo la de la bãna? Ba de la sɛba n sι'ιsɛ la. 19 La
tõma yẽ tι ba yʋʋn ka yãŋɛ kẽ, ban ka bɔ Nawẽnnɛ sιra
la ĩyã.

4 Nawẽnnɛ n bĩŋe a nõorɛ tι tι kẽ a vo'osgo zẽ'am
na ken bɔna mɛ, bɛla tι guuse, tι ba'asgɔ ya nẽr-
sɛka da wa yẽ tι a koŋe ka kẽ. 2 Se'ere n soe la, tõma
mẽ wõm Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la wʋ nẽr-bãma n wõm
se'em na. La bãma zẽ'am, yetɔga la tι ba yʋʋn wõm na
ka tarι yõorɔ bɔ ba, bẽm ĩyã, sɛba n wõm na ka bɔ sιra.
3 La tõma sɛba n bɔ ẽ sιra la, tõma wʋn kẽ vo'osgo la
zẽ'am tι a yʋʋn yetι:
«Mam sũ-yĩire la pʋam, mam pɔι mɛ yetι,
ba kãn malιn kẽ zẽ'e-sɛka tι mam yetι m bɔ ba tι ba
yẽ vo'osgo la.»
Nawẽnnɛ n yele bɛla la, tι a dẽŋɛ põn tõm a tõoma
wuu ba'asɛ mɛ halι lan pɔsɛ dũnia nãaŋɔ wakatɛ. 4 La
gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam zẽ'a ayιla tɔgɛ dabsa ay-
opɔι daarɛ la yelle yetι:
«Nawẽnnɛ nãam sɛla woo ba'asɛ,
dee vo'ose la dabsa ayopɔι daarɛ.»
5 La zẽ'e-ẽna wã la ken tɔgɛ yetι:
«Ba kãn malιn kẽ zẽ'e-sɛka tι mam yetι m bɔ ba tι ba
yẽ vo'osgo la.»
6 Nẽr-sɛba n yʋʋn wõm Nawẽnnɛ kõ-yẽlga la pɔspɔsι la
ka kẽ, ban ka sakɛ la ĩyã. La dẽnι tι nẽrba kẽ. 7 Bɛla tι
Nawẽnnɛ le looge daarɛ ayẽma tι ba wi'iri tι zĩna. Tι
yaabdõma n sι'ιsɛ Nawẽnnɛ na, yʋʋma zozo'e n tole tι
a botι Adavidi tɔgɛ wʋ lan põn gʋlsɛ se'em na yetι:
«Zĩna, ya sãn wõm Nawẽnnɛ kõa,
ya da kɛ'ɛm ya sũure.»
8 Azoze yʋʋn sãn tarι nι ba paagɛ la vo'osgo asιra sιra
zẽ'am, Nawẽnnɛ kãn le tɔgra vo'osgo daarɛ ayẽma
yelle. 9 Bɛla, vo'osgo n ken bɔna Nawẽnnɛ nẽrba la ĩyã,
wʋ Nawẽnnɛ n vo'ose dabsa ayopɔι daarɛ la. 10 Se'ere n
soe la, nẽr-sɛka n kẽ Nawẽnnɛ vo'osgo la zẽ'am, mẽ
basrι a tõoma mɛ dee vɔ'ɔsra, wʋ Nawẽnnɛ n ba'asɛ a
tõoma dee vo'ose se'em na.
11 Bɛla, tι wιsgɛ tι mẽŋa yẽ vo'osgo ẽna, tι guuse tι
nẽra baa ayιla da doose sι'ιsgɔ la sore koŋe ka kẽ.
12 Nawẽnnɛ yetɔga la vɔa mɛ, tara pãŋa, dee tara
nõorɛ gãnna sʋkɔbgɔ n saasɛ tara nõa bayi. A kẽ'erι la
nẽra pʋam mina a sιa, la a sũure yɛla wuu bɔkra, dee
mina a pʋtẽ'erɛ, la a yɛm wuu n ãn se'em, wʋ sʋ'a n
welgrι kõb-suglsi paara kõb-sõom na. 13 Sɛla baa ayιla
ka boe n sʋgɛ tι Nawẽnnɛ ka yẽta. Bõn-sɛba tι a nãam
na wuu de la vẽelsι a zẽ'am. La de la ẽŋa n de sɛka tι tι
wʋn ze'ele a nẽŋam tɔgɛ tι yɛla wuu bɔ ẽ.

Azezi-krisi n gãnnι kãabgɔ kẽma wuu

14 Tõma tarι la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana n de Nawẽn-
nɛ Dayʋa Azezi n zom saazuum Nawẽnnɛ yire. Bɛla, tι
ze'ele-ya kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore la doosgo pʋam. 15 Tι
tarι la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana n tarι tι zĩile tι tɔrgɔ
pʋam, se'ere n soe la, a yẽ nãmsgɔ mɛ sɛla woo pʋam
wʋ tõma la, la a ka tõm tõon-be'ero. 16 Bɛla, basɛ-ya tι
tι lɛm Nawẽnnɛ n de yel-sõnnɛ dãana la na'am bĩm-
bĩnne na zẽ'am la bʋraanɛ, tι a zoe tι ninbãalga ẽŋɛ tι
yel-sõnnɛ, dee sõŋɛ tɔ wakat-sɛka tι tι boorι.

5 Nawẽnnɛ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana woo, ba loorι
ẽ na nẽrsaalba pʋam tι a tõnna bɔ'ɔra Nawẽnnɛ,
nẽrba ĩyã. Ẽŋa n bɔ'ɔrι Nawẽnnɛ bɔ'a, dee kãabra
bɔ'ɔra ẽ ba tõon-be'ero ĩyã. 2 A tã wʋn wõm sɛba n ka
mi, la sɛba n tuuri la võorɛ mɛ zoe ba ninbãalga, ẽŋa
mẽŋa n boe tɔrgɔ pʋam na ĩyã. 3 La de la bɛla ĩyã, tι la
dɛna a kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ a mẽŋa tõon-be'ero, la nẽr-
ba la tõon-be'ero ĩyã. 4 Nẽra ka tã wʋn nã'asɛ a mẽŋa
dιkɛ tõon-ẽna bɔ a mẽŋa dɛna kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana, la de la Nawẽnnɛ n loorι, wʋ ẽn yʋʋn
looge Aarõ se'em na.
5 Bɛla mẽ, la dagι Krisi mẽŋa n ɛ nã'asgɔ lebge
kãabgɔ kẽma nẽŋadãana, la de la Nawẽnnɛ n looge ẽ
yele yetι:
«Fõn de mam Dayʋa,
zĩna mam lebge la fʋ Sɔ.»
6 Dee le yele zẽ'a ayẽma yetι:
«Fʋ de la kãabgɔ kẽema wakatɛ wuu ĩyã,
wʋ Amelkisedɛkι n ãn se'em na.»
7 Azezi-krisi n daan boe dũnia wã wakat-sɛka la, a
pʋ'ʋsɛ mɛ sose Nawẽnnɛ n de sɛka n tã wʋn fãagɛ ẽ
kũm pʋam basɛ la, belem ẽ na nintãm. Tι Nawẽnnɛ
lerge a sosgo, a sik-m-mẽŋa la pʋam. 8 Baa la ẽn de
Nawẽnnɛ Dayʋa la, nãmsgɔ la pʋam a bãŋɛ sakrɛ n de
sɛla mɛ. 9 La ẽn daan tõm Nawẽnnɛ n boorι se'em wuu
ba'asɛ la, a lebge la sɛka tι nẽr-sɛba wuu n sakrι a
nõorɛ la yẽtι fãarɛ n ka tarι ba'asgɔ a zẽ'am. 10 Bɛla tι
Nawẽnnɛ yele yetι, a de la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana
wʋ Amelkisedɛkι n ãn se'em na.

Sẽŋɛ-ya nẽŋa Nawẽnnɛ doosgo la pʋam da basɛ

11 Yɛla zozo'e tι tõma tarι wʋn tɔgɛ yel-ẽŋa yelle, la, la
tɔ mɛ tι mam pa'alɛ ya a võorɛ tι ya wõm, se'ere n soe
la, yãma lebge la mã'asga ka wõnna sɛla võorɛ tɔtɔ.
12 Lan yuuge paagɛ se'em wã, la seke nι mɛ tι yãma
lebge karẽnsãandõma pa'ala nẽrba basɛba. La baa

bɛla, yãma ken bɔɔra tɩ ba zãsna ya la Nawẽnnɛ
pɔspɔsɩ yɛla n de nãana, wʋ kɔma n boorɩ bĩ'isum dee
ka bɔɔra di-ke'ene na. 13 Nẽr-sɛka n ken ãna wʋ bia n
mõgrɩ bĩ'isum na, a nãn ka tã wʋn bãŋɛ sɛla n masɛ, la
sɛla n ka masɛ yelle bɔkɛ. 14 La sɛba n de bõnkɛgsɩ la
diti la di-ke'ene, bãma n de sɛba n zãsʋm mina sɛla n
ãn sõŋa, la be'em bɔkra.

6 Bɛla, tɩ sẽŋɛ-ya nẽŋa zãsʋm bõnkɛgsɩ zãsŋɔ, dee
basɛ Krisi pɔspɔsɩ yɛla la zãsŋɔ tɩ tɩ dẽŋɛ mina la.
Tɩ kãn le zãsna pĩ'iluŋo yɛla la n de tɩ teege yɛm basɛ
tõon-be'ero n sẽm na kũm, la tɩ bɔ Nawẽnnɛ sɩra, 2 la
ko'om misga zãsŋɔ, la ban paglɩ nu'usi nẽrba zuto
pʋ'ʋsra yelle, la kũm vo'ore, la dũnia ba'asgɔ sarɩyadia
yelle. 3 Tɩ wʋn ẽŋɛ se'em n bɛla, tɩ sẽŋɛ nẽŋa, Nawẽnnɛ
sãn sakɛ.
4 Nẽr-sɛba n bãŋɛ Nawẽnnɛ sɩra bɔna peelem pʋam,
yẽ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ, to'oge Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa,
5 bãŋɛ Nawẽnnɛ yetɔga n ãn sõŋa se'em, dee mina dũ-
nia sɛka n sẽm na pãŋa n ãn se'em, 6 bãma sãn lebe
poorʋm dee basɛ Nawẽnnɛ sore, la ka tã tɩ ba le tarɩ
ba leme tɩ ba teege yɛm basɛ tõon-be'ero. Se'ere n soe
la, nẽr-bãma ãn wʋ ba le ka'ara Nawẽnnɛ Dayʋa la
kũm dɔ-puurŋa zuo, dee yaala ẽ nẽrba tẽŋasʋka. 7 Tɩ
dɩkɛ makrɛ: Saaga sãn niira zozo'e tɩ va'am yũura
ko'om sõŋa, a bõnkɔɔla wʋn mãalɛ mɛ bɔ sɛba n kɔɔrɩ
ẽ na, bɛla a yẽtɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ mɛ. 8 La va'am na
sãn yɛsra gõ'osɩ, la mõ-yooro mã'a, a ka tarɩ yõorɔ, ba
wʋn kã la be'em bɔ ẽ, la ba'asgɔ ba wʋn yõ ẽ na
bugum.
9 M sɩr-nõŋrɩsɩ, baa tõma n tɔgrɩ wãna la, tõma mi tɩ
sũure pʋam sɩra sɩra tɩ yãma boe la so-sõŋɔ n wʋn
botɩ ya yẽ fãarɛ la zuo. 10 Nawẽnnɛ de la sɩra dãana, a
kãn yĩm ya tõoma, la yãma n pa'alɛ tɩ yãma nõŋɛ ẽ mɛ,
tõm bɔ a nẽrba, dee ken tõnna bɔ'ɔra ba lɛɛlɛ wã.
11 Bɛla tõma n boorɩ se'em de la ya nẽra woo keŋe a
mẽŋa bɛla, sẽnna nẽŋa ka paagɛ ba'asgɔ, yẽ bõn-sɛba
tɩ a tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura la. 12 Tõma ka boorɩ tɩ ya tara
zẽyãgrɛ, ɩta-ya wʋ nẽr-sɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra, mõrgɛ
sẽŋɛ nẽŋa yẽ sɛla tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ a nẽr-
ba la.

Nawẽnnɛ nõorɛ tɩ a bĩŋe la ka viiri

13 Nawẽnnɛ n yʋʋn bĩŋe nõorɛ la Abraham na, a pɔɩ
mɛ, la nẽra n ka boe gãnna a mẽŋa la ĩyã, a pɔɩ la a
mẽŋa 14 yetɩ: «Asɩra, mam wʋn ẽŋɛ fʋ yel-sõnnɛ zozo'e,
dee botɩ fʋ yɩɩsɩ yɩrgɛ zozo'e.» 15 Tɩ Abraham mõrgɛ
sẽŋɛ nẽŋa, yẽ sɛla tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tɩ a ẽŋɛ la.
16 Nẽrsaala sãn yetɩ a pɔɩ, a pɔtɩ la sɛla n gãnnɩ a
mẽŋa, tɩ pɔtɛ la dɛna sɛla n pa'alɩ tɩ ẽn yele se'em na
de la sɩra, tɩ nõke'ene ba'asɛ. 17 Bɛla, Nawẽnnɛ yʋʋn
boorɩ tɩ a pa'alɛ la sɛba tɩ a bĩŋe nõorɛ la ba la, tɩ ẽŋa n
bĩŋe a nõorɛ se'em na ka viiri, bɛla tɩ a bĩŋe a nõorɛ
dee pɔɩ pa'asɛ. 18 Nawẽnnɛ n ka parnɩ na, n ẽŋɛ bõn-
bãma bayi n ka viiri. Bɛla n bɔ'ɔrɩ tõma bʋraanɛ zozo'e,
tõma sɛba n basɛ sɛla woo, dee tara pʋtẽ'erɛ gu'ura
sɛla tɩ a yetɩ a ẽŋɛ bɔ tɔ la. 19 Tõma n tarɩ pʋtẽ'erɛ
gu'ura sɛla la botɩ tõma zɛ la kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ
nẽŋam, wʋ ka'aga n ka tẽŋa kẽ paagɛ pʋam pʋam
yõkɛ kãŋkãŋɛ la. Bɛla tɩ tõma wʋn kẽ gãŋɛ fu-sɛka n
beŋe Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ la, paagɛ Nawẽnnɛ zẽ'am.
20 La de la zẽ'e-ẽŋa tɩ Azezi dẽŋɛ tõma kẽ, bɔna mĩ tõ-
ma ĩyã, dɛna kãabgɔ kẽma nẽŋadãana wakatɛ wuu ĩyã,
wʋ Amelkisedɛkɩ n ãn se'em na.

Amelkisedɛkɩ n de kãabgɔ kẽema gãnna Leviti dõma

7 Amelkisedɛkɩ ẽŋa yʋʋn de la Salɛm naba, la
Nawẽnnɛ n gãnnɩ wuu kãabgɔ kẽema. Abraham n
yʋʋn sẽŋɛ ka zɛbɛ yãŋɛ na'adõma dee lebe kulla la,
Amelkisedɛkɩ n tʋ'ʋsɛ ẽ kã kã'a-sõma bɔ ẽ. 2 Tɩ Abra-
ham looge lɔg-sɛba wuu tɩ a to'oge la pia pʋam ayɩla
bɔ ẽ. Amelkisedɛkɩ yʋ'ʋrɛ la võorɛ de la: «Naba n ɩtɩ
sɛla n masɛ», sɛla n pa'asɛ, a de la Salɛm naba, n boorɩ
tɩ la yetɩ: «Sũ-mã'asʋm naba». 3 Ba ka mi a sɔ, la a ma,
la a yaabdõma. Sɛla ka boe n pa'alɩ a vɔm pĩ'iluŋo, la a
vɔm ba'asgɔ, a ãn wʋ Nawẽnnɛ Dayʋa la, a de la
kãabgɔ kẽema wakatɛ n ka ba'asrɩ.
4 Bɩsɛ-ya Amelkisedɛkɩ n tarɩ ke'eŋo se'em. Ẽŋa tɩ tɩ
yaaba Abraham yʋʋn looge lɔg-sɛba tɩ a zɛbɛ to'oge la
pia pʋam ayɩla bɔ ẽ. 5 Alevi yɩɩsɩ sɛba n de kãabgɔ kẽ-
ma la, Amoyisi lɔɔ la bɔ ba nõorɛ tɩ ba tɔ'ɔsra pia pʋam
ayɩla la Abraham yɩɩsɩ n de ba mẽŋa nẽrba la zẽ'am.
6 La Amelkisedɛkɩ n dagɩ ba buuri la to'oge pia pʋam
wuu ayɩla mɛ Abraham zẽ'am, dee kã kã'a-sõma bɔ
Abraham n de sɛka tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ bɔ ẽ na.
7 La de la sɩra, sẽ'eŋɔ ka boe, sɛka n kã kã'a-sõma bɔ
nẽra n gãnnɩ sɛka tɩ a kã bɔ ẽ na. 8 La sãn dɛna Alevi
yɩɩsɩ la n to'osrɩ pia pʋam ayɩla la, ba de la nẽrsaalba n
kiiri, la Amelkisedɛkɩ de la sɛka tɩ Nawẽnnɛ gõŋɔ la
yetɩ, a vɔa mɛ. 9 Tɩ tã wʋn yetɩ, Abraham n yʋʋn looge
sɛla tɩ a to'oge la pia pʋam ayɩla bɔ Amelkisedɛkɩ la,
Alevi n de sɛka tɩ a buuri to'osrɩ pia pʋrɛ la mẽ bɔ ẽ mɛ.
10 Se'ere n soe la, Amelkisedɛkɩ n yʋʋn tʋ'ʋsɛ Abraham
wakat-sɛka la, tɩ Alevi nãn boe la Abraham zɩɩm pʋam.

Azezi n de kãabgɔ kẽema wʋ Amelkisedɛkɩ la wakatɛ wuu ĩyã

11 Lɔɔ la tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn bɔ a nẽrba la ẽebɛ la Leviti
dõma kãabgɔ tõoma la zuo. Leviti dõma kãabgɔ tõoma
la yʋʋn ka tã wʋn basɛ tɩ sɛla woo masɛ ãna wʋ
Nawẽnnɛ n boorɩ se'em na. A sãn tã nɩ, la ka le de nɩ tɩ
kãabgɔ kẽema buuri ayẽma wa'am wʋ Amelkisedɛkɩ la
dagna Aarõ buuri. 12 Bɛla, kãabgɔ kẽma tõoma la sãn
teege, dẽnɩ tɩ lɔɔ la mẽ teege. 13 Tɩ Zuudãana Azezi
yelle tɩ ba tɔgrɩ la, de la buuri ayẽma nẽra, la buur-ẽŋa
nẽra nẽra nãn ka tõm kãabgɔ kẽema tõoma. 14 La de la
vẽelga tɩ tɩ Zuudãana la de la Azuda buuri nẽra, la

Amoyisi n yʋʋn tɔgɛ kãabgɔ kẽma tõoma yelle la, a ka
po tɔgɛ buur-ẽŋa yelle.
15 Kãabgɔ kẽema ayẽma n ãn wʋ Amelkisedɛkɩ n
wa'am na n basɛ tɩ yetɔga la tɩ tõma tɔgrɩ la dɛna vẽel-
ga. 16 A ka lebge kãabgɔ kẽema wʋ nẽrsaala dɔgʋm lɔɔ
n dolɩ se'em na, la de la vɔm n ka sã'anɩ pãŋa n botɩ a
lebge kãabgɔ kẽema. 17 Nawẽnnɛ gõŋɔ la yele yetɩ: «Fʋ
de la kãabgɔ kẽema wakatɛ n ka ba'asrɩ ĩyã, wʋ
Amelkisedɛkɩ n ãn se'em na.» 18 Bɛla tɩ kʋrʋm nõorɛ la
n yele se'em na ka le tõnna, ẽn ka tarɩ pãŋa, dee ka
tara yõorɔ la ĩyã. 19 Se'ere n soe la, Amoyisi lɔɔ la ka
tã'agɛ basɛ tɩ sɛla sɛla masɛ wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ
se'em na. La lɛɛlɛ wã, Nawẽnnɛ ẽŋɛ la so-paalɛ, tɩ tõma
n tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla n ãn sõŋɔ gãnna la basɛ tɩ
tõma lɛnna Nawẽnnɛ.
20 La sɛla n pa'asɛ, Nawẽnnɛ yʋʋn pɔɩ mɛ. Leviti dõ-
ma n yʋʋn lebge kãabgɔ kẽma la, Nawẽnnɛ ka pɔɩ.
21 La Azezi n lebge kãabgɔ kẽema la, Nawẽnnɛ pɔɩ mɛ
yetɩ:
«Mam n de Zuudãana la pɔɩ mɛ,
mam kãn viige m nõorɛ.
Fʋ de la kãabgɔ kẽema
wakatɛ n ka ba'asrɩ ĩyã.»
22 La de la bɛla tɩ Azezi basɛ tɩ tɩ mina sõŋa sõŋa, tɩ
Nawẽnnɛ n bĩŋɛ a nõorɛ se'em la tõma la, n ãn sõŋa
gãnna kʋrʋm nõorɛ la. 23 Sɛla n le pa'asɛ, kʋrʋm
kãabgɔ kẽma la yʋʋn zo'oge mɛ sɔɔsna taaba, se'ere n
soe la, kũm n yʋʋn gu'uri ba tɩ ba ka tãna tõnna
wakatɛ wuu. 24 La Azezi vɔa la wakatɛ wuu, nẽra ka
sɔɔrɩ a kãabgɔ kẽema tõoma la tõnna. 25 La de la bɛla
tɩ a tãna wʋn fãagɛ sɛba wuu n doose la ẽŋa lɛnna
Nawẽnnɛ zẽ'am na, wakatɛ wuu ĩyã. Se'ere n soe la, a
vɔa mɛ wakatɛ wuu yõkra Nawẽnnɛ sɩa bɔ'ɔra ba.
26 La de la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana n ãn wãna n
masɛ tɩ tɩ tara: A de la pʋpeelem dãana, ka tara yelle,
ka tara dõrga, a welge a mẽŋa mɛ la tõon-be'ero dõ-
ma, tɩ Nawẽnnɛ zẽkɛ ẽ sẽŋɛ saazuum-zuum. 27 Ẽŋa ka
ãn wʋ kãabgɔ kẽma nẽŋadõma basɛba la, tɩ daarɛ
woo la dɛna ba dẽŋɛ kãabɛ ba mẽŋa tõon-be'ero ĩyã,
dee yãŋa kãabɛ nẽrba tõon-be'ero ĩyã la. Ẽŋa dɩkɛ la a
mẽŋa kãabɛ nõorɛ ayɩla mã'a bɔ nẽrba tõon-be'ero ĩyã.
28 Amoyisi lɔɔ la yʋʋn loorɩ la nẽrsaalba pãŋa n pɔ'ɔgɛ
tɩ ba dɛna kãabgɔ kẽma nẽŋadõma. La Nawẽnnɛ n
bĩŋɛ a nõorɛ dee pɔɩ bɛla poorʋm na, a looge la a
Dayʋa n masɛ sɛla woo pʋam wakatɛ n ka ba'asrɩ ĩyã.

Azezi n de nõor-bĩŋre paalga kãabgɔ kẽema

8 Tõma yetɔga la tɩ tõma tɔgrɩ la zuo n wãna: Tõma
tarɩ la kãabgɔ kẽma nẽŋadãana, ẽŋa n zĩ saazuum
Nawẽnnɛ n de ke'eŋo dãana la na'am bĩmbĩnne zʋʋgɔ.
2 Ẽŋa n boe zẽ'e-sõŋɔ mẽŋa mẽŋa la pʋam tõnna
bɔ'ɔra Nawẽnnɛ, zẽ'e-ẽŋa de la Zuudãana Nawẽnnɛ
mẽŋa yire, la dagɩ zẽ'e-sɛka tɩ nẽrsaalba tĩ pʋ'ʋsra
Nawẽnnɛ na. 3 Ba loorɩ kãabgɔ kẽma nẽŋadãana woo
tɩ a bɔ'ɔra la Nawẽnnɛ bɔ'a, la a kãabra bɔ'ɔra ẽ. Bɛla tɩ
la mẽ masɛ tɩ ẽŋa tara sɛla bɔ Nawẽnnɛ. 4 Azezi sãn
boe nɩ na tẽŋa wã zuo, a ka de nɩ kãabgɔ kẽema.
Se'ere n soe la, kãabgɔ kẽma põn bɔna mɛ bɔ'ɔra bɔ'a
wʋ Amoyisi lɔɔ la n de se'em na. 5 Bãma n tõnnɩ tõon-
sɛka la de la sɛla n ɩtɩ Nawẽnnɛ yire la wõnnɛ, la a
mãmsgɔ. La ãn wʋ Amoyisi n yʋʋn yetɩ a tĩ zẽ'e-sɛka tɩ
ba pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ na, Nawẽnnɛ yʋʋn yele ẽ yetɩ:
«Bɩsɛ sõŋa sõŋa tɩ fʋ wʋn tĩ ẽ tɩ a ãna wʋ mam n pa'alɛ
fʋ tãŋa zuo se'em na.» 6 La lɛɛlɛ wã, Azezi tarɩ la tõon-
keko gãnna bãma. Nõorɛ tɩ Nawẽnnɛ bĩŋɛ la tõma
Azezi ĩyã la n ãn sõŋa gãnna, se'ere n soe la, sɛla tɩ a
yetɩ a ẽŋɛ bɔ tɔ nõor-bĩŋre ẽna pʋam na n ãn sõŋa
gãnna.
7 Pɔspɔsɩ nõor-bĩŋre la yʋʋn sãn ka gelge nɩ, la ka de
nɩ tɩ Nawẽnnɛ bĩŋɛ nõorɛ bʋyi dãana. 8 La Nawẽnnɛ
zɛrgɛ ba mɛ, bɛla tɩ a yele yetɩ:
«Dabsa n sẽm tɩ mam wʋn bĩŋɛ nõor-paalga la Ɩs-
rayɛlɩ dõma, la Zuda dõma lɛ.
9 La kãn ãna wʋ nõor-bĩŋre sɛka tɩ mam yʋʋn bĩŋɛ la
ba yaabdõma wakat-sɛka tɩ mam gʋrɛ ba nu'usi tarɩ
ba Ezipti yese la.
Ba yʋʋn ka doose mam nõorɛ la tɩ mam bĩŋɛ yetɩ ba
ẽŋɛ se'em na, bɛla n soe tɩ mam basɛ ba.
Mam n de Zuudãana la n yele.
10 Mam n yetɩ m bĩŋɛ m nõorɛ se'em la Ɩsrayɛlɩ dõma
dabsa bãma poorʋm n wãna:
Mam wʋn dɩkɛ m lɔɔ la ẽŋɛ la ba pʋtẽ'era pʋam,
mam wʋn gʋlsɛ ba la ba sũure pʋam.
Mam wʋn dɛna ba Nawẽnnɛ,
tɩ ba dɛna mam nẽrba.
11 Nẽra nẽra kãn le zãsʋm a tadãana bɩɩ a sɔbia yele ẽ
tɩ a bãŋɛ Zuudãana la,
se'ere n soe la, ba nẽrba wuu wʋn bãŋɛ mam mɛ,
halɩ lan pɔsɛ la kɔm-pɩgsɩ ka paagɛ bõnkɛgsɩ.
12 Lan de se'em na, mam wʋn basɛ ba koŋre la taalɛ
mɛ,
mam kãn le tẽra ba tõon-be'ero la yɛla.»
13 Nawẽnnɛ n tɔgrɩ nõor-bĩŋre paalga yelle la, a botɩ
pɔspɔsɩ dãana la dɛna la kɛka. La sɛla n lebge kɛka
kʋrgɛ deege la a bɔɩ.

Nẽrba n yʋʋn pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ se'em fuu-deego la pʋam

9 Pɔspɔsɩ nõor-bĩŋre la yʋʋn tarɩ la zẽ'e-sõŋɔ tẽŋa
zuo, la sɔa tɩ ba dɔla pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ. 2 Ba yʋʋn
tĩ la fuu-deego beŋe zẽ'esɩ bayi, wi'ira pɔspɔsɩ zẽ'a la tɩ
Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ. Bilam, fɩtladõma dɔglgɔ zẽ'a, la
taablɩ tɩ ba dɔglɩ borborɩ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ n boe mĩ.
3 La fuugo la n beŋe deego bʋyi dãana la, ba wi'iri bil-
am tɩ Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ mẽŋa mẽŋa. 4 Kãabgɔ bĩm-
bĩnne n de sãlma tɩ ba yõ'orɩ tɩdarɛ a zuo n boe mĩ,

pa'asɛ la nõor-bĩŋre daka tɩ ba dɩkɛ sãlma yũlge a wuu.
Sãlma lɔkɔ tɩ mannɩ boe a pʋam, la Aarõ dasaarɛ n
puse võorɔ la, la kug-palagsɩ sɛba tɩ Nawẽnnɛ n bɔ
nõorɛ se'em na gʋlsɛ ba zuto la n boe daka la pʋam.
5 Daka la zuo, ba ẽŋɛ la malɛkadõma tɩ ba wi'iri tɩ
seribẽ n pa'alɩ Nawẽnnɛ na'am pãŋa ẽŋɛ mĩ, tɩ ba kem-
pagsɩ yɛrgɛ tɩ ba mã'asʋm pĩ zẽ'e-sɛka tɩ ba ɩtɩ zɩɩm mĩ
tɩ Nawẽnnɛ basra nẽrba tõon-be'ero taalɛ la. La lɛɛlɛ
wã, mam kãn wɛgsɛ bõn-bãma yelle pa'alɛ ya.
6 Sɛla woo mãasʋm na bɛla bɔna a zẽ'a, tɩ kãabgɔ kẽ-
ma la kẽ'era pɔspɔsɩ deego la pʋam daarɛ woo tõnna
ba tõoma. 7 La deego bʋyi dãana la pʋam, kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana la mã'a n kẽ'erɩ mĩ nõorɛ ayɩla yʋʋnɛ
pʋam. A sãn kẽ'era mĩ, dẽnɩ tɩ a tara dũnsi zɩɩm ka bɔ
Nawẽnnɛ, a mẽŋa tuure, la nẽrba tuure ĩyã.
8 Bɛla, Nawẽnnɛ Sɩa pa'alɩ tɩ pɔspɔsɩ deego la n daan
ken bɔna la, sore ka pakɛ tɩ nẽra tãna wʋn kẽ Nawẽn-
nɛ zẽ'e-sõŋɔ mẽŋa mẽŋa la pʋam. 9 Bɛla de la mãmsgɔ
pa'ala tõma bõn-sɛba n boe lɛɛlɛ wã võorɛ. Bɔ'a, la
dũnsi tɩ ba kãabrɩ bɔ'ɔra Nawẽnnɛ na, ka tã wʋn basɛ
tɩ sɛba n ɩtɩ bɛla pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ na sũure masɛ a
zẽ'am. 10 Ba de la dia, la bõn-yũula, la ko'om peere bu-
uri to'oto'ore yelle mã'a. Ɩrgɔ bãma de la ĩyã yɛla n de
dũnia wã bõnɔ n yʋʋn boe tɩ nẽrba dɔla, halɩ wa paagɛ
wakat-sɛka tɩ Nawẽnnɛ malɩn malgɛ sɛla woo sõŋa.

Azezi-krisi ĩyã tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõor-paalga

11 La Krisi n wa'am na, a de la kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana, ẽŋa n bɔ tõma bõn-sõma tɩ tɩ tarɩ wã, ẽŋa
n kẽ zẽ'e-sõŋɔ n masɛ sɛla woo pʋam n gãnnɩ na, la
dagɩ fuugo deego tɩ nẽrsaalba tĩ, a dagɩ dũnia wã
bõnɔ. 12 A daan kẽ Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ la pʋam na
nõorɛ ayɩla mã'a wakatɛ wuu ĩyã. La dagɩ bʋʋsɩ zɩɩm,
la lɔl-pɔla zɩɩm tɩ a dɩkɛ kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ, a dɩkɛ la a
mẽŋa zɩɩm kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ fãagɛ tõma wakatɛ n ka
ba'asrɩ ĩyã. 13 Ba yʋʋn tarɩ la bʋʋsɩ, la lɔlsɩ zɩɩm, la na-
sa'arɛ tɩ ba yõ tãmpɛglʋm mĩisra nẽr-sɛba n sã'am lɔɔ
la, tɩ ba le malgɛ ba tɩ ba ãna sõŋa masɛ la lɔɔ la.
14 Krisi zɩɩm na tarɩ pãŋa mɛ gãnna bɛla zozo'e. Ẽŋa ka
tarɩ tuure, la doose la Nawẽnnɛ Sɩa n boe wakatɛ wuu
tɩ a dɩkɛ a mẽŋa bɔ Nawẽnnɛ, peege tɩ tõon-be'ero n
sẽm na kũm na, tɩ tɩ sũure ãna sõŋa, tɩ tɩ tõnna bɔ'ɔra
vɔm dãana Nawẽnnɛ. 15 La de la bɛla ĩyã tɩ Nawẽnnɛ
bĩŋe nõor-paalga ẽŋa ĩyã. Ẽn ki la ĩyã, a yɔ fãagɛ nẽr-sɛ-
ba n tuuge pɔspɔsɩ nõorɛ bĩŋre la pʋam mɛ, tɩ Nawẽn-
nɛ n wi ba la, ba wʋn to'oge bõn-sõma tɩ a bĩŋe nõorɛ
tɩ a bɔ a nẽrba la wakatɛ n ka ba'asrɩ ĩyã.
16 Nẽra sãn pa'alɛ ba wʋn pʋɩ ẽŋa bõntarsõm se'em
ẽŋa kũm poorʋm, dẽnɩ tɩ a ki dee tɩ ba yãŋa pʋɩ ba.
17 Nẽra la sãn ken vɔa, a nõorɛ la tɩ a bɔ la de la yoogo.
La de la a kũm poorʋm tɩ a tarɩ yõorɔ. 18 La mẽ de la
bɛla baa la Nawẽnnɛ pɔspɔsɩ nõor-bĩŋre la, la de la
dũnsi zɩɩm n yese tɩ a pɔsɛ tõnna. 19 Amoyisi n yʋʋn
tɔgɛ Nawẽnnɛ lɔɔ wuu pa'alɛ nẽrba wuu wʋ Nawẽnnɛ
n yele se'em kɩ'ɩlɩm na, a yãŋa dɩkɛ la lɔl-pɔla, la bʋʋsɩ
zɩɩm, la ko'om, dɩkɛ pesgo kõbrɔ n ãn mõlga, vile izɔpɩ
võorɔ lʋsɛ ba pʋam, mĩise nõor-bĩŋre gõŋɔ la, la nẽrba
la wuu, 20 dee yele yetɩ: «Zɩɩ-bãna wã n pa'alɩ tɩ Nawẽn-
nɛ bĩŋe nõorɛ la ya lɛ tɩ ya sakɛ ẽ.» 21 Amoyisi yʋʋn ken
dɩkɛ zɩɩm na mĩise fuu-deego la, la pʋ'ʋsgɔ lɔgrɔ la
wuu mɛ. 22 La sãn dɛna lɔɔ la sore, la ãn wʋ la de la sɛla
woo tɩ zɩɩm malgrɩ tɩ ba le ãna sõŋa Nawẽnnɛ zẽ'am.
Tɩ zɩɩm sãn ka yese, Nawẽnnɛ ka basrɩ nẽrba tõon-
be'ero taalɛ.

Krisi kũm n yese nẽrba tõon-be'ero basɛ

23 Lan yʋʋn masɛ tɩ ba dɩkɛ dũnsi zɩɩm malgɛ bõn-sɛ-
ba n mãmsrɩ sɛla n boe Nawẽnnɛ yire la, tɩ ba le ãna
sõŋa bɛla la, la sãn dɛna bõnɔ la mẽŋa n boe Nawẽnnɛ
yire la, dẽnɩ tɩ la dɛna kãabgɔ n ãn sõŋa gãnna bɛla.
24 Krisi n kẽ zẽ'e-sɛka la, dagɩ deego tɩ nẽrsaala ẽŋɛ bɔ
Nawẽnnɛ n mãmsrɩ Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ mẽŋa mẽŋa la,
a kẽ la Nawẽnnɛ yire mẽŋa, bɔna Nawẽnnɛ nẽŋam tõ-
ma sõŋrɛ ĩyã. 25 Krisi ka kẽ nõorɛ faa wʋ kãabgɔ kẽma
nẽŋadãana la n kẽ'erɩ zẽ'e-sõŋɔ la yʋʋnɛ woo la zɩɩm n
dagɩ a mẽŋa zɩɩm na, a kẽ la nõorɛ ayɩla mã'a dɩkɛ a
mẽŋa kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ. 26 La sãn dagɩ nɩ bɛla, a daan
wʋn nãmsɛ nɩ mɛ nõorɛ faa, halɩ lan pɔsɛ dũnia
pĩ'iluŋo wa paam zĩna. La sɛla n de sɩra, a wa'am na
nõorɛ ayɩla mã'a dũnia ba'asgɔ wakatɛ wã, tɩ a yese
tõon-be'ero, ẽn dɩkɛ a mẽŋa kãabɛ la ĩyã. 27 Nẽra woo
kiiri la bʋyɩla, dee tɩ Nawẽnnɛ dita a sarɩya. 28 Bɛla mẽ,
Krisi dɩkɛ a mẽŋa bɔ la nõorɛ ayɩla yese nẽrba zozo'e
tõon-be'ero basɛ. A wʋn le leme wa'am mɛ nõorɛ bʋyi
pʋam, la, la kãn dɛna tõon-be'ero yɛsga ĩyã, la de la
nẽr-sɛba n gu'uri ẽ tɩ ba yẽ fãarɛ la ĩyã.

10 Amoyisi lɔɔ la yɛla yʋʋn mãmsrɩ la bõn-sõma n
sẽm na mã'a, ba ka de sɛla n de sɩra la mẽŋa
mẽŋa. A botɩ nẽrba kãabra la kãabgɔ bãma mẽŋa
yʋʋnɛ woo bɔ'ɔra Nawẽnnɛ ka ba'asra. La a ka tã wʋn
botɩ nẽr-sɛba n kãabrɩ bɛla la lɛm Nawẽnnɛ masɛ sɛla
woo pʋam. 2 Sɛba n ɩtɩ bɛla pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ na, sãn
malgɛ nɩ mɛ ãna sõŋa wakatɛ wuu ĩyã, ba kãn le tẽ'es-
ra tɩ tõon-be'ero boe bãma zuto, la ba wʋn basɛ mɛ
kãn le kãabra. 3 La dagɩ bɛla, kãabgɔ bãma tɩ ba kãabrɩ
la, tẽerɩ ba la ba tõon-be'ero yelle yʋʋnɛ woo. 4 Se'ere
n soe la, lɔlsɩ, la bʋʋsɩ zɩɩm ka tã wʋn yese tõon-be'ero
basɛ.
5 Bɛla n soe tɩ Krisi n daan sẽm dũnia zuo la, a daan
yele Nawẽnnɛ yetɩ:
«Fõn ka boorɩ kãabgɔ, la bɔ'a,
la fõn ẽŋɛ la ĩyã bɔ mam.
6 Kãabgɔ sɛka tɩ ba yõ'orɩ bĩmbĩnne zuo,
la kãabgɔ sɛka tɩ ba kãabrɩ tõon-be'ero taalɛ basga
ĩyã la,
ka ɩtɩ fõn sũure yẽlʋm.

[7] Bɛla tɩ mam yetɩ:
‹Zuudãana Nawẽnnɛ,
mam n wãna n yetɩ m ẽŋɛ fõn boorɩ tɩ m ẽŋɛ se'em
na,
wʊ lan gʊlsɛ mam yelle fʊ gõŋɔ pʊam se'em na.› »
[8] A dẽŋɛ yetɩ: «Fõn ka boorɩ kãabgɔ, la bɔ'a, la kãabgɔ
sɛka tɩ ba yõ'orɩ bĩmbĩnne zuo, la kãabgɔ sɛka tɩ ba
kãabrɩ tõon-be'ero taalɛ basga ĩyã, la ka ɩtɩ fõn sũure
yẽlʊm.» La kãabgɔ bãma, ba kãabrɩ ba wʊ lɔɔ la n yele
se'em na. [9] Dee le yetɩ: «Mam n wãna n yetɩ m ẽŋɛ fõn
boorɩ tɩ m ẽŋɛ se'em na.» A saam pɔspɔsɩ kãabgɔ la mɛ
dee vigle bʊyi dãana. [10] Azezi-krisi ẽŋɛ la Nawẽnnɛ n
boorɩ se'em, a dɩkɛ la a mẽŋa kãabɛ bɔ ẽ nõorɛ ayɩla
wakatɛ wuu ĩyã, tɩ tõma welge to'ore dɛna Nawẽnnɛ
nẽrba.
[11] Kãabgɔ kẽema woo ze la a tõoma zẽ'am daarɛ woo
tõnna, la a kãabrɩ la kãabgɔ bãma mẽŋa nõorɛ faa,
dee tɩ la ka tãna tõon-be'ero yɛsra. [12] La Krisi dɩkɛ a
mẽŋa kãabɛ la nõorɛ ayɩla bɔ yese nẽrba tõon-be'ero
wakatɛ wuu ĩyã, dee sẽŋɛ ka zẽa Nawẽnnɛ zʊʊgɔ,
[13] gu'ura tɩ Nawẽnnɛ wa ẽŋɛ a bɛ'ɛba tɩ ba bɔna a nã-
ma tẽŋa. [14] Bɛla, kãabgɔ bʊyɩla la mã'a tɩ a welge nẽr-
ba to'ore tɩ ba dɛna Nawẽnnɛ nẽrba masɛ sɛla woo
pʊam wakatɛ n ka ba'asrɩ.
[15] Nawẽnnɛ Sɩa mẽ pa'alɛ tõma tɩ bõn-ẽŋa de la sɩra,
se'ere n soe la, a yele yetɩ:
[16] «Mam n yetɩ m bĩŋe m nõorɛ se'em la ba dabsa bã-
ma poorʊm n wãna:
Mam wʊn dɩkɛ m lɔɔ la ẽŋɛ la ba sũure pʊam,
mam wʊn gʊlsɛ ba ba pʊtẽ'era pʊam.
Mam n de Zuudãana n yele.»
[17] Dee ken yetɩ:
«Mam kãn le tẽra ba tõon-be'ero, la ba tuure la yelle.»
[18] Bɛla, Nawẽnnɛ n basɛ tõon-be'ero taalɛ la, la ka le
nara tɩ ba kãabra tõon-be'ero taalɛ basga ĩyã.

Tɩ zɛ-ya kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ doosgo pʊam

[19] M sɔbiisi, tõma mi tɩ Azezi zɩɩm na ĩyã, tõma tarɩ
nõorɛ mɛ tɩ tɩ kẽ Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ mẽŋa mẽŋa la
pʊam. [20] Azezi n dɩkɛ a mẽŋa ĩyã kãabɛ bɔ la, a ãagɛ fu-
ugo la n beŋe tõma la Nawẽnnɛ na mɛ, yo'oge so-
paalɛ n bɔ'ɔrɩ vɔm bɔ tõma. [21] Tõma tarɩ la kãabgɔ kẽ-
ma nẽŋadãana n bɩsrɩ Nawẽnnɛ nẽrba yelle. [22] Bɛla
ĩyã, basɛ-ya tɩ tɩ lɛm Nawẽnnɛ zẽ'am la pʊpeelem, la
sũure n bɔ sɩra zõnzõnnɔ, la sũure n peege tɩ tɩ mina tɩ
tõon-be'ero ka le bɔna, la ĩyã n peege la ko-sõma. [23] Tɩ
pa'alɛ-ya tɩn tarɩ pʊtẽ'ɛrɛ gu'ura sɛla la da basɛ, se'ere
n soe la, Nawẽnnɛ de la sɩra dãana, a wʊn ẽŋɛ ẽŋa n
bĩŋe a nõorɛ se'em na.
[24] Tɩ bɩsra taaba yelle wʊn kɛŋra taaba, tɩ tɩ tara
nõŋlʊm, dee tõnna tõon-sõma. [25] Tɩ da basɛ taaba
lagsgɔ wʊ nẽrba basɛba n ɩtɩ se'em na, tɩ bɔ'ɔra-ya taa-
ba bʊraanɛ, yãma n yẽ tɩ Azezi lemŋo daarɛ la lɛm mɛ
na.
[26] Nẽr-sɛka n bãŋɛ Nawẽnnɛ sɩra la, a sãn mina dee
ken tõnna tõon-be'ero la yɛmleego, kãabgɔ ka le bɔna
tõon-be'ero yɛsga ĩyã. [27] Sɛla n yãŋa deege de la nẽr-
ẽŋa gu'ura Nawẽnnɛ sarɩya, la bugum n wʊn di sɛba n
sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ na, la dabeem. [28] La sãn dɛna la Amoy-
isi lɔɔ la, nẽra sãn sã'am lɔɔ la, tɩ nẽrba bayi, bɩɩ batã
bɔna mĩ dɛna kaset-dõma, ninbãalga ka boe, dẽnɩ tɩ a
dãana ki. [29] La sãn dɛna bɛla, nẽr-sɛka n kɛsɛ Nawẽnnɛ
Dayʊa la, kãn yẽ sɩbgrɛ n de be'em halɩ gãnna bɛla
bɩɩ? Nẽr-ẽŋa bɩsɛ Azezi zɩɩm na tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe a
nõorɛ a ĩyã la zãŋa. La, la de la zɩɩm ẽŋa tɩ Nawẽnnɛ
dɩkɛ botɩ nẽra la welge to'ore dɛna Nawẽnnɛ nẽra. Ẽŋa
dãana ken pɔ'ɔgɛ Nawẽnnɛ Sɩa n de yel-sõnnɛ dãana
la mɛ. [30] Tõma mi Nawẽnnɛ n yetɩ: «Mam n de m lebse
be'em, la de la mam n wʊn yɔ.» La ken yetɩ: «Zu-
udãana la n wʊn di a nẽrba sarɩya.» [31] La de la yelle
mẽŋa mẽŋa bɔ sɛka n lui Nawẽnnɛ n de vɔm dãana la
nu'usum.
[32] Tẽegɛ-ya yãma n daan pɔsɛ yẽ Nawẽnnɛ peelem n
pa'alɛ ya sɩra la, lan daan ãn se'em bɔ ya, ya daan yẽ
nãmsgɔ zo'oge mɛ, la ya wĩbe mɛ ze'ele kãŋkãŋɛ. [33] Ba
daan tʊʊrɩ dee nãmsra ya nẽrba basɛba mɛ nẽrba
zẽ'am, la yãma naagɛ la sɛba tɩ ba nãmsrɩ la mɛ sõŋɛ
ba. [34] La yãma zoe sɛba n boe yʊ'a deem na ninbãalga
mɛ. La ban fã yãma lɔgrɔ la, yãma sakɛ mɛ koŋe ba la
sũ-yẽlga, yãma n mi tɩ yãma tarɩ la bõntarsõm sõma n
gãnnɩ bɛla n kãn sã'am na ĩyã. [35] Bɛla, da basɛ-ya sũ-
ke'eŋo sɛka tɩ ya tarɩ la, tɩ ya wʊn yẽ yɔɔrɔ zozo'e. [36] Yã-
ma de la ya nargɛ pãŋa sẽŋɛ nẽŋa ẽŋɛ Nawẽnnɛ n
boorɩ se'em, tɩ ya wʊn to'oge sɛla tɩ a bĩŋe nõorɛ tɩ a
bɔ ya la. [37] La gʊlsɛ tɩ Nawẽnnɛ yetɩ:
«La deege la fẽe, fẽfẽe mã'a,
tɩ sɛka n sẽm na wʊn wa'am,
a kãn yuuge.
[38] Nẽr-sɛka n bɔ mam sɩra
masɛ mam zẽ'am wʊn vɔa,
ẽn bɔ mam sɩra la ĩyã.
La sɛka n lebe poorʊm,
mam sũure kãn ãna yẽlʊm la a dãana.»
[39] La sãn dɛna tõma, tõma dagɩ sɛba n lebrɩ poorʊm
wʊn sã'am na, tõma de la sɛba n bɔ sɩra wʊn yẽ fãarɛ.

Bɔ sɩra yelle

11 Bɔ sɩra de la fõn mi sɩra sɩra tɩ fõn tarɩ pʊtẽ'ɛrɛ
gu'ura sɛla la, fʊ wʊn yẽ, a botɩ fʊ mina la sɛla n
ka yẽtɩ la nini. [2] La de la kʊrʊm kʊrʊm dõma n yʊʊn bɔ
Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a tɔgɛ ba yelle sõŋa. [3] La de la
tõma n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ tõma bãŋɛ tɩ Nawẽn-
nɛ dɩkɛ la a yetɔga nãam tẽŋa la saazuum, bɛla tɩ tõma
mina tɩ sɛla n yẽtɩ wã ze'ele la sɛla n ka yẽtɩ pʊam.

4 Abɛlɩ n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a yʋʋn kãabɛ
kãabgɔ n tarɩ yõorɔ gãnna Akãɩ kãabgɔ bɔ Nawẽnnɛ.
La de la bɔ sɩra la ĩyã tɩ Nawẽnnɛ to'oge a bɔ'a la, dee
yetɩ a masɛ ẽŋa zẽ'am. Abɛlɩ n bɔ sɩra la ĩyã, baa ẽn ki
la, a yelle ken tɔgra mɛ.
5 La de la A'enõkɩ n bɔ sɩra la ĩyã, tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn
zẽkɛ ẽ sẽŋɛ a yire, tɩ a ka ki, tɩ ba yʋʋn ka le yẽ ẽ,
Nawẽnnɛ n zẽkɛ ẽ na ĩyã. Lan dẽŋɛ a zẽkrɛ la, la gʋlsɛ
a yelle yetɩ, a paagɛ Nawẽnnɛ yɛm mɛ. 6 Nẽra sãn ka
bɔ Nawẽnnɛ sɩra, a ka tã wʋn paagɛ a yɛm. Nẽra sãn
lɛnna Nawẽnnɛ zẽ'am, dẽnɩ tɩ a bɔ sɩra tɩ a boe mɛ, la a
yɔɔrɩ sɛba n eerɩ ẽ mɛ.
7 Anoe n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a zoe Nawẽnnɛ
sakɛ a nõorɛ. Nawẽnnɛ yʋʋn pa'alɛ ẽ na bõn-sɛba n
wʋn ẽŋɛ tɩ nẽrba nãn ka yẽtɩ, tɩ a sakɛ mãalɛ õorŋɔ
kãtɛ, tɩ ẽŋa la a yir-dõma kẽ mĩ yẽ fãarɛ. Bɛla a pa'alɛ tɩ
dũnia dõma n ka sakɛ la koŋe bʋʋrɔ mɛ, dee tɩ ẽŋa
masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, ẽn bɔ ẽ sɩra la ĩyã.
8 Abraham n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a yʋʋn sakɛ a
wi'a, yese wɛ'ɛsa tẽn-sɛka tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tɩ a
bɔ ẽ na bɔbrɛ, dee ka mina ẽn we'esɩ zẽ'e-sɛka la.
9 Abraham n bɔ sɩra la ĩyã, a yʋʋn sẽŋɛ ka kẽ'era tẽn-
sɛka tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ ẽ na pʋam wʋ
sãana la, yʋʋn tĩ fuu-deego bɔna mĩ. A'izakɩ, la Azakɔbɩ
mẽ yʋʋn kẽ'erɩ la fuu-deto pʋam. Nawẽnnɛ yʋʋn bĩŋe
nõorɛ bɔ la bãma wuu. 10 Se'ere n soe la, Abraham
yʋʋn tarɩ la pʋtẽ'erɛ gu'ura tẽn-sɛka ẽbrɛ n ẽebɛ sõŋa,
tɩ Nawẽnnɛ mẽŋa dɛna sɛka n makɛ dee mẽ.
11 La de la Asaara n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ baa ẽn
yʋʋn de kõndɔgrɛ dee kʋrgɛ zo'oge la, Nawẽnnɛ basɛ
mɛ tɩ a dɔgɛ bia, se'ere n soe la, a bɔ la sɩra tɩ sɛka n
bĩŋe a nõorɛ la, wʋn ẽŋɛ ẽn yele se'em na mɛ. 12 Bɛla n
soe, tɩ bʋraaga ayɩla n yʋʋn kʋrgɛ ka zãagɛ la kũm,
dɔgɛ yɩɩsɩ tɩ ba zo'oge ãna wʋ wõrbiɛ n boe saazuum,
bɩɩ tẽntõnbĩ'isgo n boe ko-kãtɛ nõorʋm tɩ nẽrba ka tã
wʋn kãalɛ ba.
13 Nẽr-bãma wuu ki la ba bɔ sɩra la pʋam. Ba yʋʋn ka
to'oge bõn-sɛba tɩ Nawẽnnɛ bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ ba la, la
ba yʋʋn tũule yẽ ba la halɩ zãazãarɛ, tɩ ba sũure ãna
yẽlʋm. La ba bãŋɛ mɛ yele tɩ bãma de la sãama ka tara
zẽ'a dũnia zuo. 14 Sɛba n tɔgrɩ wãna la pa'alɩ tɩ ba eerɩ
la tẽn-sɛka tɩ ba wʋn wi'ira ba mẽŋa tẽŋa. 15 Ba yʋʋn
sãn tẽ'esra tẽn-sɛka tɩ ba yese dee basɛ la yelle tɩ a sɩa
tara ba, ba tarɩ nɩ sore wʋn lebe bilam mɛ. 16 Lan de
se'em na, ba yʋʋn eerɩ la tẽn-sɛka n ãn sõŋa gãnna.
Tẽn-ẽŋa de la Nawẽnnɛ yire. Bɛla n soe tɩ Nawẽnnɛ ka
zoe yãnnɛ tɩ ba wi'ira ẽ tɩ ba Nawẽnnɛ, la de la ẽŋa n
mãasʋm tẽŋa bɔ ba.
17 La de la Abraham n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a
yʋʋn dɩkɛ A'izakɩ tɩ a kãabɛ bɔ Nawẽnnɛ, wakat-sɛka tɩ
Nawẽnnɛ makɛ ẽ bɩsɛ yetɩ a dɩkɛ a dayʋa la bɔ ẽ na.
A'izakɩ n de a dayɔ-yẽŋa la tɩ a yʋʋn dɩkɛ tɩ a kãabɛ bɔ,
dee tɩ la dɛna la ẽŋa yelle tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn bĩŋe nõorɛ
la ẽ lɛ. 18 Nawẽnnɛ yʋʋn yetɩ: «La wʋn doose la A'izakɩ
tɩ fʋ yẽ yɩɩsɩ tɩ mam bĩŋe nõorɛ la.» 19 Abraham yʋʋn
tarɩ la pʋtẽ'erɛ tɩ Nawẽnnɛ tã wʋn vo'oge A'izakɩ mɛ.
Bɛla n soe tɩ Nawẽnnɛ lebse bɔ ẽ a dayʋa. La ãn wʋ a
vo'oge ẽ mɛ na, yel-ẽna pʋam mãmsgɔ n boe mĩ.
20 La de la A'izakɩ n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a kã
kã'a-sõma n de sɛla n sẽm bɔ Azakɔbɩ, la A'eso.
21 Azakɔbɩ n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ ẽn yʋʋn wa yɔ-
na kũm na, tɩ a kã kã'a-sõma bɔ Azozɛfʋ dayɔɔsɩ bayi,
tike a dasaarɛ ka dũma nã'asɛ Nawẽnnɛ.
22 Azozɛfʋ n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ ẽn yʋʋn wa
dee kũm na, tɩ a yele Ɩsrayɛlɩ dõma yetɩ, ba wʋn wa
yese Ezipti tẽŋa mɛ, dee pa'alɛ ba wʋn wa ẽŋɛ ẽŋa kõ-
ba se'em.
23 Amoyisi dɔgrɩba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ ba
yʋʋn dɔgɛ ẽ, dɩkɛ ẽ sʋgɛ wõr-sɩtã. Ba yẽ mɛ tɩ a de la
bia n ãn sõŋa, tɩ ba ka zoe dabeem la naba la n bɔ
nõorɛ se'em na.
24 Amoyisi n yʋʋn bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ ẽn wa
lebge bõnkɛka la, tɩ a zagsɛ tɩ ba da wi'ira ẽŋa tɩ naba
Afaarõ pɔyʋa la dayʋa. 25 A yʋʋn boorɩ mɛ tɩ a lagɩm
na Nawẽnnɛ nẽrba la po nãmsra, gãnna ẽŋa n ɩtɩ sũ-
yẽlga la sɛla n de be'em wakatɛ fẽfẽe. 26 A bɩsɛ mɛ tɩ ba
sãn pɔ'ɔgɛ ẽŋa wʋ ba wʋn pɔ'ɔgɛ Krisi la, n tarɩ yõorɔ
zo'oge gãnna Ezipti tẽŋa bõntarsõm wuu. Se'ere n soe
la, a yʋʋn tarɩ la pʋtẽ'erɛ gu'ura yɔɔrɔ n boe nẽŋa.
27 Ẽn bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a ze'ele Ezipti fõrgɛ
dee ka zoe naba la sũ-isgre, a yʋʋn mõrgɛ mɛ ze'ele
kãŋkãŋɛ, se'ere n soe la, a yẽ la Nawẽnnɛ tɩ ba ka yẽtɩ
la nini. 28 La ẽn bɔ sɩra la ĩyã, tɩ a botɩ Ɩsrayɛlɩ dõma kʋ
Zɔɔg-basɛ pebila ẽŋɛ zɩɩm mĩise deto nõa, tɩ malɛka sɛ-
ka n wʋn kʋ kɔm-kẽendõma la, da kʋ Ɩsrayɛlɩ dõma
kɔm-kẽendõma.
29 Ɩsrayɛlɩ dõma n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ mõg-
mõlga la ko'om yʋʋn welge dee basɛ tẽn-kɛ'ɛŋa tɩ ba
doose tole, tɩ Ezipti dõma mẽ paagɛ doose tɩ ba tole, tɩ
ko'om di ba.
30 Ɩsrayɛlɩ dõma n bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ ba yʋʋn
sẽŋɛ kaagɛ Zeriko tẽŋa dabsa ayopɔɩ, tɩ a lalsɩ lui.
31 Arahabɩ n de pɔg-sɛka n yʋʋn ɩtɩ yalsɩ la n bɔ
Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ a yʋʋn to'oge nẽr-sɛba n sẽŋɛ tɩ
ba lalsɛ bɩsɛ Zeriko tẽŋa n ãn se'em na a yire sõŋa,
bɛla tɩ a ka po naagɛ la sɩ'ɩsrɩba la ki.
32 Yɛla zozo'e boe mɛ tɩ mam wʋn tɔgɛ nɩ, la nẽŋa ka
boe tɩ mam wʋn tɔgɛ Azedeyõ, la Abarakɩ, la Asãmsõ,
la Azefte, la Adavidi, la Asãmwɛlɩ, la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔs-
rɩba la yelle. 33 La de la ban bɔ Nawẽnnɛ sɩra la ĩyã, tɩ
ba yãŋɛ na'adõma to'ose ba so'olʋm, ba tõm sɛla n
masɛ mɛ, ba yẽ tɩ Nawẽnnɛ n bĩŋe nõorɛ se'em na ẽŋɛ
mɛ, ba mũm gɩgma nõa mɛ. 34 La ba kĩŋe bugum n diti
la pãŋa mɛ, ba põsɛ sʋkɔbgɔ kũm mɛ, ba yẽ pãŋa mɛ
ba tɔrgɔ pʋam, dɛna gãndɔɔrɔ zɛbrɛ zẽ'a, zɛbɛ yãŋɛ
satẽma zɛbzɛbrɩba dige ba. 35 Pɔgsɩ yẽ ba nẽrba n ki
mɛ dee vo'oge. Sɛba yẽ nãmsgɔ mɛ zozo'e dee zagsɛ
yolsgo, se'ere n soe la, ba boorɩ tɩ ba wa vo'oge mɛ yẽ

vɔm n ãn sõŋa gãnna. 36 Ba la'arɩ sɛba mɛ, wẽ ba la
kafõbsɩ, ba ba sɛba mɛ la bãnsɩ kẽ'esɛ yʋ'a deem. 37 Ba
lobe sɛba la kuga kʋ, wã sɛba la sɔya kʋ, sɛ basɛba la
sʋkɔbrɔ kʋ. Tɩ sɛba ɛɛra yɛ'ɛna, yɛ piisi gãna bɩɩ bʋʋsɩ
gãna, sakɛ ka tara sɛla sɛla, tɩ ba fɔ'ɔna ba, nãmsra ba.
38 Ba yʋʋn eerɩ la weem, la tãnsɩ zuto, gã tãnsɩ yogro,
la tẽŋa yogro pʋam. Dũnia ka narɩ tɩ a tara nẽr-bãma.
39 Nẽr-bãma wuu, Nawẽnnɛ tɔgɛ ba yelle sõŋa mɛ
ban bɔ ẽ sɩra la ĩyã, la baa bɛla ba ka to'oge Nawẽnnɛ n
bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ ba sɛla la. 40 Nawẽnnɛ yʋʋn põn
dẽŋɛ looge yɛm tɩ a ẽŋɛ la sɛla n ãn sõŋa gãnna bɔ tõ-
ma, bɛla tɩ a ka botɩ ba masɛ sɛla woo pʋam, tɩ tõma
ka naagɛ la ba.

Tɩ sakɛ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ demsgo

12 Bɛla, tõma n tarɩ nẽrba zozo'e n gilge tõma
pa'ala tɩ sore la, tɩ mẽ basɛ bõn-sɛba n gu'uri tɩ
sẽnnɛ, la tõon-be'ero tɩ tɩ ɩtɩ nãana nãana la, dee
mõrgɛ zɔta zʋa n boe tɩ nẽŋa na. 2 Tɩ bɩsra-ya Azezi,
ẽŋa n botɩ tɩ bɔ sɩra, dee wʋn tarɩ tɩ paagɛ a ba'asgɔ
zẽ'am. A wĩbe mɛ ki dɔ-puurŋa zuo ka zoe yãnnɛ,
se'ere n soe la, a yẽ sũ-yẽlga sɛka n gu'uri ẽ na mɛ, la a
yãŋa zĩ la Nawẽnnɛ na'am bĩmbĩnne zʋʋgɔ.
3 Tẽ'esɛ-ya bɩsɛ, tõon-be'ero dõma n sɩ'ɩsɛ ẽ, nãmsɛ ẽ
se'em, tɩ a wĩbe, tɩ ya da basɛ tɩ ya ĩyã ki tɩ ya bʋraanɛ
bo'oge. 4 Yãma n zɛbrɩ la tõon-be'ero la, ya ken ka zɛbɛ
ki. 5 Da yĩm-ya kã'aŋɔ sɛka tɩ Nawẽnnɛ kã'an ya wʋ
nẽra n kã'anɩ a kɔma se'em yetɩ:
«M bia, Zuudãana sãn sɩbgɛ fɔ,
da dɩkɛ tɩ la dɛna zãŋa,
a sãn pa'alɛ fɔ fʋ tuure,
da basɛ tɩ fʋ bʋraanɛ bo'oge.
6 Se'ere n soe la,
Zuudãana demsrɩ la sɛba tɩ a nõŋɛ,
dee sɩbgra sɛka woo tɩ a dɩkɛ tɩ a dɛna a bia.»
7 Wĩbra-ya, tɩ la de la ya demsgo, Nawẽnnɛ ɩtɩ ya la a
kɔma ɩrgɔ. Bia ka boe tɩ a sɔ ka sɩbgra ẽ. 8 Nawẽnnɛ
sãn ka demse ya wʋ ẽn ɩtɩ a kɔma wuu se'em na, bɛla
ya yi de la tãmpĩiba, ya dagɩ a kɔma. 9 La sãn dɛna tɩ
sɔdõma n dɔgɛ tɩ la, ba daan sɩbgrɩ tɩ mɛ, dee tɩ tɩ nan-
na ba. Bɛla, tɩ sakɛ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n boe saazuum
nõorɛ gãnna, tɩ tɩ wʋn yẽ vɔm a zẽ'am. 10 Tɩ sɔdõma la
daan sɩbgrɩ tɩ la wakatɛ fẽfẽe ĩyã wʋ bãma mẽŋa n
tẽ'esɛ se'em na. La Nawẽnnɛ sɩbgrɩ tɩ la tõma mẽŋa
sõŋrɛ ĩyã, tɩ a botɩ tɩ welge to'ore dɛna pʋpeelem dõ-
ma wʋ ẽŋa la. 11 Wakatɛ sɛka tɩ ba sɩbgrɩ tõma la, la de
la sũ-sã'aŋɔ, la ka de sũ-yẽlga. La bɛla poorʋm nẽr-sɛ-
ba n yẽ sɩbgrɛ ẽŋa la yẽtɩ a yõorɔ mɛ, n de sũ-
mã'asʋm, la vɔm n masɛ ãna sõŋa.

Tɩ mõrgɛ da zagsɛ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ

12 Bɛla, keŋe-ya ya nu'usi n targɛ, la ya dũma n ki la.
13 Basɛ-ya tɩ ya nãma la sẽnna sorɔɔrɔ n de tẽntẽesɩ zu-
to, tɩ nẽr-sɛka n dũ'usri la da lui, a wʋn yẽ ĩmã'asʋm.
14 Mõrgɛ-ya ɛ tɩ sũ-mã'asʋm bɔna yãma la nẽrba wuu
tẽŋasʋka, la ya ɛ pʋpeelem. Tɩ pʋpeelem sãn ka bɔna,
nẽra ka tã wʋn yẽ Zuudãana la. 15 Guuse-ya tɩ ya nẽra
nẽra da wa mõŋɛ a mẽŋa Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ, ken gu-
use-ya tɩ nẽr-sɛka da ãna wʋ yẽg-toogo n puse ya
tẽŋasʋka, wʋn basɛ tɩ toogo la loŋe nẽrba zozo'e
sã'am ba. 16 Da basɛ-ya tɩ ya nẽra nẽra ɩta yalsɩ, bɩɩ
nẽra n pɔ'ɔrɩ sɛla n de Nawẽnnɛ bõnɔ, wʋ A'eso n yʋʋn
dɩkɛ a kẽnnɔ bõnɔ teege dia laaga ayɩla la. 17 La yãma
mi tɩ bɛla poorʋm, ẽn wa bɔɔra tɩ a sɔ kã kã'a-sõma bɔ
ẽ, ẽŋa n de kẽema ĩyã la, a ka tã'agɛ. A ka yẽ sore yãŋɛ
teege yelle la tɩ a ẽŋɛ la, baa ẽn kellɩ la.
18 Yãma n lɛm Nawẽnnɛ zẽ'am se'em na, de la to'ore
la Ɩsrayɛlɩ dõma n yʋʋn lɛm sɛla tɩ ba tã wʋn kalʋm
dee yẽ zẽ'am na. Bãma yʋʋn lɛm na tãŋa yẽ bugum n
diti, la lika n ãn lim, la kʋsebgo kãtɛ. 19 La ba wõm na
benkonne peebgo, la kõa n tɔgɛ, tɩ nẽrba la n yʋʋn
wõm na belem yetɩ, la da le tɔgɛ pa'asɛ. 20 Se'ere n soe
la, ba ka tã wʋn to'oge ẽn yele se'em yetɩ: «Sɛka sãn
kalʋm tãŋa la, baa a sãn dɛna dũŋa, ba lobe ẽ na kuga
kʋ» la. 21 Bõn-sɛba n yʋʋn ẽŋɛ la bɔ'ɔrɩ la dabeem, halɩ
tɩ Amoyisi yele yetɩ, ẽŋa zotɩ la dabeem, halɩ tɩ ẽŋa gõ-
gra.
22 La yãma lɛm na tãŋa tɩ ba wi'iri tɩ Siyõ tãŋa n de
vɔm dãana Nawẽnnɛ tẽŋa, ẽŋa n de Zerizalɛm mẽŋa
mẽŋa n boe Nawẽnnɛ yire, tɩ malɛkadõma tʋsa tʋsa
bɔna mĩ. 23 La ya ken lɛm na Nawẽnnɛ nẽrba lagsgɔ n
de a kɔm-kẽendõma tɩ ba yʋ'ʋra gʋlsɛ Nawẽnnɛ yire
la. La ya lɛm Nawẽnnɛ n de nẽrba wuu sarɩyadita. Ya
lɛm na nẽr-sɛba n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, dee masɛ sɛla
woo pʋam na sɩɩsɩ zẽ'am. 24 Yãma lɛm na Azezi n de sɛ-
ka n boe Nawẽnnɛ la tõma tẽŋasʋka botɩ Nawẽnnɛ
bĩŋe nõor-paalga la tõma lɛ. A zɩɩm na n yese bɔ tõma
la pa'alɛ la sɛla n ãn sõŋa gãnna Abɛlɩ zɩɩm na.
25 Ɩta-ya guusgo, da zagsɛ ka selse sɛka n tɔgrɩ la ya
lɛ la. Sɛba n yʋʋn zagsɛ ka selse nẽr-sɛka n kã'anɩ ba
tẽŋa zuo la ka põsɛ nãmsgɔ. Bɛla, tõma sãn zagsɛ ka
selse sɛka n boe Nawẽnnɛ yire la yetɔga, tõma kãn
yãŋɛ põsɛ. 26 A kõa la yʋʋn botɩ tẽŋa la mĩim mɛ, la
lɛɛlɛ wã, a bĩŋe la nõorɛ yetɩ: «Mam wʋn le mĩim dũnia
mɛ nõorɛ ayɩla, la dagɩ dũnia mã'a, saazuum mẽ wʋn
mĩim mɛ.» 27 Ẽn yetɩ a wʋn le mĩim nõor-ayɩla la, pa'alɛ
mɛ tɩ sɛla tɩ a nãam na wʋn mĩim mɛ sã'am bɔɩ, dee tɩ
sɛla n kãn tã'agɛ mĩim sã'am na mã'a n wʋn weege.
28 Bɛla, tõma n wʋn to'oge so'olʋm n kãn sã'am na ĩyã,
basɛ-ya tɩ tɩ pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ a yel-sõnnɛ, tõnna se'em
n wʋn ãna a sũure yẽlʋm bɔ'ɔra ẽ, la tɩ nã'asra ẽ, dee

zɔta ẽ. 29 Lan de se'em na, tõma Nawẽnnɛ ãn wʋ
bugum n diti.

Tɩ wʋn ɩta se'em paagɛ Nawẽnnɛ yɛm

13 Ken nõŋɛ-ya taaba wʋ sɔbiisi la. 2 Da basɛ-ya
sãama sãanɔ ɩrgɔ, tɩ nẽrba basɛba ẽŋɛ la bɛla,
ẽŋɛ malɛkadõma sãanɛ dee ka bãŋɛ.
3 Tẽra-ya sɛba n boe yʋ'a deem na yelle, wʋ yãma mẽ
po bɔna la yʋ'a deem na. Tẽra-ya sɛba tɩ ba nãmsrɩ ba
la yelle, wʋ yãma mẽŋa n nãmsrɩ la.
4 Basɛ-ya tɩ pɔgdire tara nã'asgɔ, dee da basɛ tɩ dẽgrɔ
tõoma bɔna mĩ, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ wʋn di nẽr-
sɛba n ɩtɩ yalsɩ, la nẽr-sɛba n tũuli la sarɩya mɛ.
5 Da basɛ-ya tɩ ligri nõŋlʋm sɔna ya. Basɛ-ya tɩ ya
sũure ãna yẽlʋm la yãma n tarɩ sɛla la, tɩ Nawẽnnɛ
yetɩ: «Mam kãn basɛ fɔ, mam kãn malɩn basɛ fɔ.» 6 Bɛla
n soe tɩ tõma nẽra woo tãna wʋn yele la bʋraanɛ yetɩ:
«Zuudãana de la mam sõŋra,
mam kãn zoe dabeem.
Nẽrsaala tã wʋn ẽŋɛ mam na bẽm?»
7 Tẽra-ya ya nẽŋadõma n mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga bɔ ya
la yelle. Bɩsɛ-ya ba vɔm n daan ãn se'em ka paagɛ ba
kũm, tɩ ya mẽ ɩta bãma n bɔ sɩra ẽŋɛ se'em na. 8 Azezi-
krisi de la ẽn ãn se'em zaam, la zĩna, la wakatɛ wuu.
9 Da basɛ-ya tɩ zãsŋɔ sãasɩ buuri to'oto'ore botɩ ya tu-
uge. Sɛla n ãn sõŋa de la tɩ basɛ tɩ Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ
bɔ'a la keŋe tɩ sũure, la, la da dɛna ɩrgɔ sɔa n de dia
yelle, sɛba n dolɩ ɩrgɔ bãma la ka yẽ yõorɔ.
10 Tõma tarɩ la kãabgɔ, tɩ Zifdõma n tõnnɩ ba kãabgɔ
tõoma la ka tara sore tɩ ba naagɛ tõma kãabgɔ la
pʋam. 11 Zifdõma kãabgɔ kẽma nẽŋadãana tarɩ la dũn-
si zɩɩm kẽ'era Nawẽnnɛ zẽ'e-sõŋɔ la kãabra tõon-be'ero
taalɛ basga ĩyã, dee tara ba nẽnnɔ na yɛsra tẽŋa la
kẽnkɛrŋa yõ'ora. 12 La de la bɛla tɩ Azezi mẽ yese tẽŋa
la kẽnkɛrŋa ka ki, tɩ a mẽŋa zɩɩm malgɛ nẽrba tɩ ba
ãna sõŋa Nawẽnnɛ zẽ'am. 13 Bɛla, tɩ yese-ya sẽŋɛ a
zẽ'am tẽŋa la kẽnkɛrŋa ka po sakɛ pɔ'ɔrɛ la. 14 Tõma ka
tarɩ tẽŋa dũnia wã zuo n boe wakatɛ wuu ĩyã, tõma
eerɩ la tẽn-sɛka n sẽm na.
15 Azezi ĩyã, tɩ nã'asra Nawẽnnɛ wakatɛ wuu tɩ la ãna
wʋ kãabgɔ la, la boorɩ tɩ la yetɩ tɩ nõorɛ yetɔga zẽkɛ a
yʋ'ʋrɛ pa'alɛ ẽn de sɛka. 16 Da basɛ-ya ɩr-sõma ɩrgɔ, la
taaba sõŋrɛ, tɩ tõon-bãma n ãn wʋ kãabgɔ n ɩtɩ
Nawẽnnɛ sũure yẽlʋm.
17 Sakra-ya ya nẽŋadõma nõorɛ, dee nanna ba yetɔ-
ga. La de la bãma n bɩsrɩ yãma n dolɩ Nawẽnnɛ sore la
yelle, ba wʋn ka tɔgɛ pa'alɛ Nawẽnnɛ bãma n bɩsɛ ya
yelle se'em mɛ. Ẽŋɛ-ya ya wʋn ẽŋɛ se'em tɩ ba tã'agɛ
tõm ba tõoma la sũ-yẽlga da yõnna, tɩ bɛla ka tarɩ
yõorɔ bɔ ya.
18 Pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ bɔ'ɔra tɔ. Tõma mi tɩ sũure
pʋam mɛ tɩ tõma ka ẽŋɛ be'em, tõma boorɩ mɛ tɩ tɩ
yel-ɩrɛ ãna sõŋa sɛla woo pʋam. 19 Mam sosrɩ ya mɛ
zozo'e tɩ ya pʋ'ʋsra m ĩyã tɩ m yẽ sore leme wa'am ya
zẽ'am tɔtɔ.

Pʋ'ʋsgɔ, la ba'asgɔ yetɔga

20 La de la Nawẽnnɛ n de sũ-mã'asʋm dãana n vo'oge
tɩ Zuudãana Azezi, tɩ a bɩsra tõma yelle wʋ dũnsĩin-
kɛ'ɛma, a zɩɩm na tɩ Nawẽnnɛ dɩkɛ bĩŋe nõorɛ la tõma
wakatɛ n ka ba'asrɩ la ĩyã. 21 Nawẽnnɛ wʋn basɛ tɩ ya
tã'agɛ ɩta sɛla woo n ãn sõŋa, dɔla a yɛm n boorɩ
se'em. A wʋn basɛ tɩ sɛla n ãn a sũure yẽlʋm ẽŋɛ tɩ
pʋam, Azezi-krisi ĩyã, ẽŋa n de sɛka n masɛ nã'asgɔ
wakatɛ n ka ba'asrɩ. Amina.
22 M sɔbiisi, mam sosrɩ ya tɩ ya sakɛ to'oge kã'aŋɔ
yetɔg-bãna wã, tɩ mam n gʋlsɛ ya gõn-sɛka wã ka
zo'oge. 23 Bãŋɛ-ya tɩ ba yo'oge tɩ sɔbia Atimõtɩ basɛ mɛ,
a sãn wa'am tɔtɔ, mam na ẽŋa wʋn doose taaba
wa'am wa kaagɛ ya.
24 Pʋ'ʋsɛ-ya ya nẽŋadõma, la nẽr-sɛba wuu n de
Nawẽnnɛ nẽrba. Itali dõma pʋ'ʋsrɩ ya.
25 Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ wʋn bɔna la ya wuu.

Azakι

Bilgre

Nẽrba zozo'e tẽ'esɛ tι la de la Azakι n de Azezi yιbga la n gʋlsɛ gõŋɔ wã. A gʋlsɛ bɔ la Nawẽnnɛ nẽrba wuu n wιrgɛ bɔna dũnia zuo. A gʋlsɛ pa'alɛ ba la sɛla tι ba ιtι tι la ka ãna sõŋa, pa'alɛ ba ban masɛ tι ba vɔa se'em wakatɛ wuu.

Azakι tɔgɛ la yɛla buuri to'oto'ore yelle:

A tɔgɛ la yɛm yelle, la bõntarsõm, la nõŋɔ yelle, la yelle sãn paagɛ tõma, la tõon-be'ero ιrgɔ yelle. A yetι tõma sãn yetι tõma dolι la Nawẽnnɛ, la masɛ mɛ tι tι ιta Nawẽnnɛ n yele se'em na (sapιtrι 1).

A yetι la ka masɛ tι tι tũ'usra nẽrba, dee pa'alɛ tι bɔ sιra, la tõon-sõma dolι la taaba (sapιtrι 2).

A yetι tι guuse tι mẽŋa la tι nõorɛ yetɔga, dee pa'alɛ yɛm sιra sιra n de sɛka (sapιtrι 3).

La a kã'an na sɛba n wẽ'erι nõke'ene, la nẽr-sɛba n nõŋɛ bõnɔ, la nẽr-sɛba n zɛrgrι taaba, la sɛba n de pa'al-m-mẽŋa dõma, la sɛba n de bõntatba (4:1—5:6).

Gõŋɔ la ba'asgɔ, a kã'an na Azezi nẽrba yetι ba tara sũ-mã'asʋm. Yelle sãn paagɛ ba, bιι la sãn dɛna sũ-yẽl-ga, bιι bã'asι, ba pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ (5:7-20).

Azakι gõŋɔ wã pa'alɛ tι fʋ sãn bɔ Nawẽnnɛ sιra, fʋ tõoma n wʋn pa'alɛ tι fʋ bɔ sιra. Bɛla, nẽra sãn yetι ẽŋa bɔ Nawẽnnɛ sιra, dee ka tõnna tõon-sõma, la de la zãŋa (2:26).

1 Mam Azakι n de Nawẽnnɛ, la tι Zuudãana Azezi-
krisi tõntõnna n gʋlsɛ gõŋɔ wã pʋ'ʋsra Nawẽnnɛ
nẽrba wuu n wιrgɛ bɔna zẽ'a woo la.

Yelle sãn paagɛ nẽra

2 M sɔbiisi, nãmsgɔ to'oto'ore sãn paagɛ ya Azezi sore
la pʋam, ya dιkɛ ba tι ba dɛna ya sũ-yẽlga zõnzõnnɔ,
3 se'ere n soe la, ya mi tι nãmsgɔ sãn paagɛ ya, ya bɔ
sιra la pʋam, tι ya yãŋɛ wĩbe, la wʋn botι ya mõrgɛ
ze'ele la kãŋkãŋɛ. 4 La mõrgɛ-ya ze'ele kãŋkãŋɛ ka
paagɛ a tɛka, tι ya wʋn masɛ sɛla woo pʋam, dɛna nẽr-
ba n bι, tι sɛla ka pɔ'ɔgɛ ya.
5 Yɛm sãn pɔ'ɔgɛ ya nẽr-sɛka, a sose Nawẽnnɛ n
bɔ'ɔrι nẽrba wuu la yɛmleego dee ka mõŋra ba la, tι a
wʋn bɔ ẽ. 6 La a sãn sose ẽ, dẽnι tι a bɔ ẽ sιra, da
sẽ'ena baa fẽfẽe. Se'ere n soe la, nẽr-sɛka woo n sẽ'enι,
a ãn wʋ ko-kãtɛ ko-mĩ'isi tι kʋsebgo vugri wẽ'era ba tι
ba yɛgna se'em na. 7 Nẽr-ẽŋa buuri da tara pʋtẽ'erɛ tι
a wʋn to'oge sɛla Zuudãana la zẽ'am. 8 A de la nẽra n
de pʋtẽ'era bayi dãana, tι a yɛm yɔɔra ẽn ιtι bõn-sɛba
la wuu pʋam.
9 La masɛ tι sɔbi-sɛka n de nasa ẽŋɛ sũ-yẽlga, tι
Nawẽnnɛ zẽkrι ẽ mɛ. 10 La bõntarsa mẽ ẽŋɛ sũ-yẽlga
Nawẽnnɛ n sikri ẽ na, se'ere n soe la, a bõntarsõm na
wʋn tole wʋ mõ-puuro la. 11 Wʋntɛɛŋa sãn wõŋɛ
mõogɔ, a puuro la zẽkrι mɛ sʋʋra kʋta, tι ba dasãnnɛ
na bɔta. Bõntarsa mẽ ãn na bɛla, a wʋn ki mɛ a bõn-
tarsõm na tõoma pʋam.
12 Nẽr-sɛka n wĩbri nãmsgɔ pʋam tarι zu-yẽlga. Se'ere
n soe la, ẽn ze'ele kãŋkãŋɛ la, Nawẽnnɛ wʋn bɔ ẽ bɔ'a
n de vɔm n ka ba'asrι tι a bĩŋe nõorɛ tι a bɔ sɛba n
nõŋɛ ẽ na.
13 Yelle sãn paagɛ nẽra botι a bɔɔra tι a ẽŋɛ be'em, a
da yetι Nawẽnnɛ n basɛ tι ẽŋa bɔɔra tι a ẽŋɛ be'em.
Sɛla ka tã wʋn botι Nawẽnnɛ ẽŋɛ be'em. La Nawẽnnɛ
mẽ ka botι nẽra bɔɔra tι a ẽŋɛ be'em. 14 La de la nẽra
woo yɛmleego n de be'em n pã'asrι ẽ, botι a kẽ'era
yɛla pʋam. 15 La be'em yɛmleego sãn yõkɛ pʋʋrɛ, a dɔ-
grι la tõon-be'ero. La tõon-be'ero la sãn wa bι, a sẽm
na kũm.
16 M sɔbi-nõŋrιsι, da pã'asɛ-ya ya mẽŋa. 17 Bɔ'a wuu n
ãn sõŋa, la bɔ'a n masɛ wuu ze'etι la saazuum, Nawẽn-
nɛ n de peelem dãana la zẽ'am. Ẽŋa n nãam bõn-sɛba
wuu n boe saazuum nẽera peelem, tι ba tɛɛra, la ẽŋa
ka teerι, a ka tarι lika. 18 Ẽŋa mẽŋa n boorι tι a basɛ tι a
sιra yetɔga la bɔ tõma vɔm. A ẽŋɛ bɛla tι tõma dɛna la
pɔspɔsι dõma bõn-sɛba wuu tι a nãam na pʋam.

Sɛlsra-ya, dee ιta Nawẽnnɛ n yele se'em na

19 M sɔbi-nõŋrιsι, bãŋɛ-ya bõn-ẽna wã sõŋa, nẽra
woo mõrgɛ sɛlsra sõŋa, la a mã'agɛ a mẽŋa tɔgra, la a
da isgra sũure tɔtɔ. 20 Nẽrsaala sũure sãn isge, a ka ιtι
sɛla n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. 21 Bɛla, basɛ-ya sɛla n de
tõon-dẽgrɔ buuri wuu, la sɛla n de pʋtʋʋlgɔ wuu, dee
sike ya mẽŋa to'oge Nawẽnnɛ yetɔga la tι a dιkɛ ẽŋɛ ya
sũure pʋam, n tã wʋn fãagɛ ya la.

22 Da pã'asɛ ya mẽŋa, dɛna-ya nẽrba n sakrɩ Nawẽn-
nɛ yetɔga, da dɛna-ya nẽrba n selsrɩ mã'a. 23 Nẽr-sɛka
woo n selsrɩ yetɔga la, dee ka sakra ɩta lan yele se'em
na, a dãana ãn wʋ nẽra n bɩsɛ bɩsga pʋam yẽ a mẽŋa
n ãn se'em, 24 la ẽn bɩsɛ a mẽŋa kɩ'ɩlɩm dee fõrgɛ la, a
darɛ yĩm ẽŋa n ãn se'em na mɛ. 25 La nẽr-sɛka n tarɩ
Nawẽnnɛ lɔɔ n masɛ sõŋa n yolsrɩ nẽrba la, dee sakɛ ẽ
sõŋa ɩta lan yele se'em na, ẽŋa dagɩ nẽra n selsrɩ dee
yĩnna, ẽŋa dãana tarɩ la sũ-yẽlga ẽŋa n ɩtɩ sɛla la
pʋam.
26 Nẽr-sɛka woo n tẽ'esrɩ tɩ ẽŋa de la nẽra n dolɩ
Nawẽnnɛ, dee ka tãna a nõorɛ yõkra, a pã'asrɩ la a
mẽŋa, nẽr-ẽŋa Nawẽnnɛ doosgo la de la zãŋa. 27 Tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ n boorɩ tɩ tɩ dɔla ẽ se'em tɩ la ãna sõŋa ka
tara dẽgrɔ n wãna: La de la fʋ bɩsɛ kɩɩbsɩ la pɔkõpa
yelle ba nãmsgɔ pʋam, la fʋ guuse fʋ mẽŋa la dũnia
wã tõon-dẽgrɔ.

Da tũ'usra-ya nẽrba

2 M sɔbiisi, yãma n sakɛ tɩ Zuudãana Azezi-krisi n
tarɩ na'am pãŋa la, da tũ'usra-ya nẽrba. 2 Tɩ dɩkɛ
makrɛ, wʋ yãma sãn lagsɛ taaba tɩ nẽra n pire sãlma
nutʋa dee yɛ fu-sõma wa'am wa kẽ ya lagsgɔ la zẽ'a, tɩ
nasa n mẽ yɛ fu-zõra kẽ, 3 tɩ yãma sãn bɩsɛ nẽr-sɛka n
yɛ fu-sõma la yele ẽ yetɩ: «Wa'am wa zĩ'ire kalam n de
zẽ'e-sõŋɔ», dee yele nasa la yetɩ: «Zɛ saazuo, bɩɩ zĩ'ire
tẽŋa mam nãma zẽ'am wã.» 4 Yãma sãn ẽŋɛ wãna, yã-
ma ka tũ'usri nẽrba sɩra? Bɛla, ya tarɩ la pʋtẽ'e-be'ero
bɔkra nẽrba, yetɩ ayẽma n gãnnɩ ayẽma.
5 M sɔbi-nõŋrɩsɩ, selse-ya. Nawẽnnɛ looge la nẽr-sɛba
tɩ dũnia dõma bɩsrɩ tɩ ba de la nasdõma la, botɩ ba bɔ
ẽ sɩra dɛna bõntatba, tɩ ba wʋn wa bɔna a so'olʋm tɩ a
bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ sɛba n nõŋɛ ẽ na pʋam. 6 La yãma
pɔ'ɔrɩ la nasdõma. La dagɩ bõntatba n nãmsrɩ ya, dee
yõgra ya sẽnna sarɩyaditba zẽ'am? 7 La de la bãma n
pɔ'ɔrɩ Krisi yʋ'ʋr-sõŋɔ sɛka tɩ ba bɔ ya la.
8 Ya sãn sakɛ ɩta Nawẽnnɛ so'olʋm lɔɔ la n gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ: «Nõŋɛ fʋ tadãana wʋ fʋ
mẽŋa la», ya ẽŋɛ sõŋa. 9 La ya sãn tũ'usra nẽrba, ya
tõm na tõon-be'ego, la lɔɔ la pa'alɛ ya tɩ ya tõm na
tõon-be'ego. 10 Nẽr-sɛka sãn sakɛ lɔɔ la wuu, dee sɩ'ɩsɛ
ayɩla tõm tõon-be'ego, a sɩ'ɩsɛ la ba wuu. 11 Nawẽnnɛ n
yetɩ: «Da ẽŋɛ yalsɩ» la, ẽŋa n ken yetɩ: «Da kʋ nẽra». La
fʋ sãn ka ẽŋɛ yalsɩ, dee kʋ nẽra, fʋ de la nẽra n sɩ'ɩsɛ
lɔɔ la. 12 Tɔgra-ya dee tõnna tɩ la masɛ la lɔɔ n yolsrɩ
nẽrba la, mina tɩ Nawẽnnɛ wʋn dɩkɛ la ẽŋa di ya
sarɩya. 13 Nawẽnnɛ sãn wa dita sarɩya, a kãn zoe nin-
bãalga la nẽr-sɛka n ka zotɩ a taaba ninbãalga. Fʋ sãn
zoe nẽrba ninbãalga, Nawẽnnɛ mẽ wʋn zoe fʋ nin-
bãalga.

Bɔ sɩra, la tõoma

14 M sɔbiisi, nẽra sãn yetɩ, ẽŋa bɔ Nawẽnnɛ sɩra, dee
ka tõnna tõoma n pa'alɩ bɛla, a yõorɔ de la bẽm? Bɔ
sɩra ẽŋa tã wʋn fãagɛ ẽ mɛ bɩɩ? 15 Tɩ dɩkɛ makrɛ, wʋ
sɔbia n ka tarɩ fuugo yɛɛra, dee ka tara dita, 16 tɩ yãma
nẽra ayɩla sãn yele ẽ yetɩ: «Sẽŋɛ la sũ-mã'asʋm ka di
tɩgɛ, dee yɛ fuugo tɩ ɔɔrɔ da tara fɔ» dee ka bɔ ẽ sõŋrɛ
sɛka tɩ a boorɩ la, a yõorɔ de la bẽm? 17 La mẽ de la
bɛla la bɔ sɩra, ya sãn bɔ sɩra tɩ la ka lagɩm na tõoma, a
de la zãŋa.
18 La nẽr-sɛka tã mɛ yetɩ, ayẽma bɔ la sɩra, la ayẽma
tõnnɩ la tõon-sõma. Mam wʋn yele ẽ yetɩ, pa'alɛ mam
fʋ bɔ sɩra la n ka lagɩm na tõoma la, tɩ mam wʋn dɩkɛ
m tõon-sõma la pa'alɛ tɩ mam bɔ sɩra. 19 Fõn sakɛ mɛ tɩ
Nawẽnnɛ ayɩla mã'a n boe. La ãn sõŋa. Kʋlkã'arsɩ mẽ
sakɛ la bɛla, dee gõgra la dabeem. 20 A ka tarɩ yɛm
dãana, fõn boorɩ mɛ tɩ m pa'alɛ fɔ tɩ fʋ sãn bɔ sɩra tɩ la
ka lagɩm na tõoma, a ka tarɩ yõorɔ? 21 Tɩ yaaba Abra-
ham tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn yetɩ a masɛ ya la, la de la a tõo-
ma ĩyã, ẽn yʋʋn dɩkɛ a dayʋa A'izakɩ tɩ a kãabɛ bɔ
Nawẽnnɛ na ĩyã. 22 Fʋ yẽ mɛ tɩ a bɔ sɩra, la a tõoma la
lagɩm na taaba. A tõoma la ĩyã n botɩ a bɔ sɩra la masɛ
sõŋa sõŋa. 23 Bɛla tɩ Nawẽnnɛ gõŋɔ n gʋlsɛ se'em na
ẽŋɛ. La yetɩ: «Abraham bɔ la Nawẽnnɛ sɩra, tɩ Nawẽnnɛ
bɩsɛ a bɔ sɩra la, yetɩ a masɛ mɛ ẽŋa zẽ'am.» Tɩ Nawẽn-
nɛ wi ẽ yetɩ a sɩrɛ. 24 Ya yẽ tɩ la de la nẽra tõoma n botɩ
Nawẽnnɛ yetɩ a masɛ ya, la dagɩ a bɔ sɩra mã'a ĩyã.
25 La yʋʋn mẽ de la bɛla la Arahabɩ n de pɔka n ɩtɩ
yalsɩ la. Zifdõma n yʋʋn tõm nẽrba la, tɩ a to'oge ba
sʋgɛ a yire, botɩ ba doose sore ayẽma kule la, tõon-
ẽŋa ĩyã tɩ a masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am.
26 Nẽra sɩa sãn fõrgɛ deege ẽ, a ĩyã de la kũm. La mẽ
de la bɛla, nẽra sãn bɔ sɩra tɩ la ka lagɩm na tõoma, la
de la zãŋa.

Tara ya zɩlɩŋa sõŋa

3 M sɔbiisi, da kãn bɔɔra-ya tɩ ya wuu dɛna karẽn-
sãandõma. Se'ere n soe la, ya mi tɩ tõma sɛba n
de karẽnsãandõma la sarɩyadia n wʋn dɛna toogo
gãnna. 2 Tõma wuu tuuri mɛ zozo'e. Nẽra sãn ka tuura
a yetɔga pʋam, a de la nẽra n masɛ sɛla woo pʋam, tã-
na wʋn yõkra a mẽŋa sõŋa sõŋa. 3 Tõma sãn ẽŋɛ wiiri
nõorɛ salba tɩ ba sakɛ ɩta tɩn boorɩ se'em, ba ĩyã la
wuu ɩtɩ la tõma n boorɩ se'em. 4 Ken bɩsɛ-ya õornɔ n ãn
se'em na, baa ban kãrgɛ se'em, dee tɩ kʋseb-kãra vu-
gra zã'ara ba la, ba tarɩ la dɔ-pɩka wẽrgra ba, tɩ ba sẽn-
na wɛ'ɛsa zẽ'e-sɛka tɩ sɛka n tarɩ ba la boorɩ. 5 Nẽrsaala
zɩlɩŋa mẽ ãn na bɛla, a de la ĩyã zẽ'a ayɩla n ãn pɩka pɩ-
ka, dee tɔgra yel-kãra.
La de la bug-pɩka n tã wʋn di we-kãtɛ wuu. 6 Zɩlɩŋa
mẽ ãn wʋ bugum na. A boe la tɩ ĩyã la pʋam tõnna
tõon-be'ero tɩ la taara tɩ ĩyã la wuu. A bugum na ze'etɩ

la bug-tẽŋa sã'ana tɩ vɔm wuu. 7 Nẽrsaala tã dũnsi bu-
uri wuu, la bõn-ẽgla buuri wuu, la bõn-vuula buuri
wuu, la sɛba n boe ko'om pʋam wuu mɛ, botɩ ba sakra
ẽ. 8 La nẽra ka boe n tã wʋn yãŋɛ a zɩlɩŋa. A pɩrɛ la
yetɔg-be'ero tɔgra ka gɔ'ɔra, a tarɩ la yabga n kʋʋrɩ.
9 Tɩ tarɩ la ẽŋa pʋ'ʋsra Zuudãana n de tɩ Sɔ la a yel-sõn-
nɛ, dee ken tara ẽ kã'ara be'em bɔ'ɔra nẽrba tɩ Nawẽn-
nɛ nãam tɩ ba ãna wʋ a mẽŋa la. 10 Kã'a-be'ero, la kã'a-
sõma ze'etɩ la nõ-ẽŋa ayɩla pʋam yɛsra. M sɔbiisi, la ka
masɛ tɩ la dɛna bɛla. 11 Ko-sõma, la ko-be'ero tã wʋn
bulla bulnifo ayɩla pʋam? M sɔbiisi, kẽnkãŋa tã wʋn
wɔnna tã'ama? 12 Bɩɩ sẽnsãabga tã wʋn wɔnna kẽnkã-
ma? Bɛla, bulga n bulli ko-be'ero ka tã wʋn bulla ko-sõ-
ma.

Yɛm n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am

13 Ãne n boe ya pʋam tẽ'esɛ tɩ ẽŋa tarɩ yɛm, la bãŋrɛ?
A ẽŋɛ yel-ɩr-sõŋɔ, dee sike a mẽŋa pa'alɛ tɩ a tarɩ yɛm.
14 La, la sãn dɛna tɩ ya ɩtɩ la sũure, dee gẽela taaba, da
wẽ-ya yõ'ogɔ tɩ ya de la yɛm dõma parɩm sɩ'ɩsɛ sɩra la.
15 Yɛm ẽŋa dagɩ yɛm sɛka n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am. A
de la tẽŋa wã zuo bõnɔ, a de la nẽrsaala bõnɔ, a ze'ele
la Asũtãana zẽ'am. 16 Sũure la gẽelgɔ n boe zẽ'e-sɛka
la, tõon-yooro, la tõon-be'ero buuri wuu boe la bilam.
17 La yɛm n ze'ele Nawẽnnɛ zẽ'am ãn na sõŋa ka tara
dẽgrɔ, dee botɩ nẽra tara sũ-mã'asʋm la a taaba, la sũ-
bʋgsʋm, ɩta sugri, zɔta nẽrba ninbãalga zozo'e, tõnna
tõon-sõma zozo'e, ka bɔkra nẽrba, dee ka dɛna pʋlib-
sum dãana. 18 Sũ-mã'asʋm dõma n botɩ sũ-mã'asʋm
bɔna nẽrba tẽŋasʋka la tõoma de la tõon-sõma n
masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am.

Da basɛ-ya tɩ dũnia yɛmleego sɔna ya

4
Zɛbrɛ la nõkɛ'ɛma n boe ya tẽŋasʋka la ze'ele la
bɛ? La de la yan boorɩ se'em n de be'em n boe ya
pʋam botɩ ya ɩta bɛla. 2 Ya boorɩ la sɛla dee ka yẽta,
bɔɔra tɩ ya kʋʋra nẽrba. Ya ɩtɩ la sũure la ya taaba bõnɔ
dee ken ka yẽta, bɛla tɩ ya zɛbra dee wẽ'era nõkɛ'ɛma
la taaba. Yan ka tarɩ la, la de la yãma n ka sose Nawẽn-
nɛ na ĩyã. 3 La ya sãn sɔsra mɛ dee ka yẽta, yãma n sos-
rɩ se'em na ka ãn sõŋa. Ya sosrɩ tɩ ya ẽŋɛ la ya yɛm n
boorɩ se'em. 4 Yãma ka dolɩ Nawẽnnɛ la sɩra. Yãma ka
mi tɩ sɛka n nõŋɛ dũnia wã lɔgrɔ, la de la be'em la
Nawẽnnɛ? Bɛla, nẽr-sɛka woo n boorɩ tɩ a yõgɛ sɩtɔ la
dũnia wã lɔgrɔ, a wʋn dɛna la Nawẽnnɛ bɛ. 5 Bɩɩ yãma
tẽ'esɛ tɩ lan gʋlsɛ se'em Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na de la
zãŋa? La yetɩ: «Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ a ẽŋɛ tɩ pʋam na,
boorɩ tɩ ẽŋa mã'a n sɔna tɔ.» 6 La a ɩtɩ la yel-sõnnɛ n ãn
sõŋa gãnna bɔ'ɔra tɔ, wʋ lan gʋlsɛ yetɩ: «Nawẽnnɛ
zagsrɩ zẽk-m-mẽŋa dõma mɛ, dee ɩta sik-m-mẽŋa dõ-
ma yel-sõnnɛ.»
7 Bɛla, dɩkɛ ya mẽŋa bɔ Nawẽnnɛ, dee sɩ'ɩsɛ
Asũtãana, tɩ a wʋn zoe dee basɛ ya. 8 Lɛm-ya Nawẽn-
nɛ, tɩ a mẽ wʋn lɛm ya. Tõon-be'ero dõma, peege ya
nu'usi, pʋtẽ'era ayi dõma, peege ya sũure. 9 Bãŋɛ-ya ya
ninbãalga, kaasɛ-ya fablɛ la sũ-sã'aŋɔ. Basɛ-ya tɩ ya
lɔ'ɔrɔ lebge kʋʋnɔ, tɩ ya sũ-yẽlga lebge sũ-sã'aŋɔ.
10 Sike-ya ya mẽŋa Nawẽnnɛ nẽŋam, tɩ a wʋn zẽkɛ ya.
11 M sɔbiisi, da tɔgra-ya taaba yelle be'em. Nẽr-sɛka n
tɔgɛ a tadãana yelle be'em, bɩɩ zɛrgra ẽ, a tɔgrɩ la
Nawẽnnɛ lɔɔ la be'em dee zɛrgra ẽ. La fʋ sãn zɛrgra lɔɔ
la, fʋ ka sakrɩ lɔɔ la, fʋ lebge la lɔɔ la sarɩyadita.
12 Nawẽnnɛ mã'a n bɔ'ɔrɩ lɔɔ, la ẽŋa mã'a n diti sarɩya,
la ẽŋa mã'a n tã wʋn fãagɛ, bɩɩ sã'am. La fõn tẽ'esɛ tɩ
fõn de la ãne, dita fʋ tadãana sarɩya?

Da wẽ'era-ya yõ'ogɔ

13 Selse-ya! Yãma sɛba n yetɩ: «Zĩna bɩɩ beere, tõma
wʋn sẽŋɛ la tẽn-ẽna ka ẽŋɛ yʋʋnɛ, leebe yẽ yõorɔ» la,
14 ya ka mi ya vɔm n wʋn ãna se'em beere. Ya ãn wʋ pi-
ka n yʋ, tɩ la ẽŋɛ fẽe tɩ a pilge. 15 La de nɩ na ya ẽn yetɩ:
«Nawẽnnɛ sãn bɔɔra, tɩ tõma vɔa, tõma wʋn ẽŋɛ la wã-
na la wãna.» 16 La yãma pa'alɩ la ya mẽŋa dee wẽ'era
yõ'ogɔ yãma n boorɩ tɩ ya ẽŋɛ sɛla la pʋam. Pa'al-m-
mẽŋa wãna buuri wuu de la be'em.
17 Nẽr-sɛka woo n mi sɛla n ãn sõŋa, dee ka ɩta, a
tõm na tõon-be'ero.

Bõntatba yelle

5
Bõntatba, selse-ya! Kaasra-ya dee fabla, se'ere n
soe la, toogo n sẽm ya zuto. 2 Ya bõntarsõm na
wʋn põ'ogɛ mɛ. Bõn-mõgla n wʋn mõgɛ ya futo la.
3 Tẽŋanzẽem n wʋn kẽ ya sãlma, la ya zũuro la.
Tẽŋanzẽem na n wʋn pa'alɛ tɩ ya ka ẽŋɛ sõŋa, la a wʋn
di ya wʋ bugum na. Yãma lagsrɩ la bõntarsõm bĩŋra
dũnia ba'asgɔ wakatɛ. 4 Tõntõnɩba n tõnnɩ ya vatɔ
pʋam tɩ ya mõŋɛ ba yɔɔrɔ la kellɩ mɛ. Nẽr-sɛba n lagsɛ
ya bõnkɔɔla la kellɩ mɛ, tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ n de
ke'eŋo wuu dãana la wõm. 5 Dũnia zuo ya vɔa la na'am
pʋam, ɩta ya yɛm n boorɩ se'em, dita tɩgra nõbra, ãna
wʋ dũnsi la gu'ura kʋa daarɛ. 6 Ya tɔgɛ la sɩra dãana
yelle kʋ, yetɩ ya kʋ ẽ, tɩ a ka tãna wʋn sɩ'ɩsɛ ya tɩ ya kʋ
ẽ.

Kã'aŋɔ

7 M sɔbiisi, mã'ara ya sũure gu'ura Zuudãana la
lemŋo. Bɩsɛ-ya kaara n mã'arɩ a sũure se'em gu'ura tɩ a
va'am bõnkɔɔla biɛ wʋn wa bɩ sõŋa. A ẽn gu'ura mɛ tɩ
sig-saaga wa ni, tɩ poorʋm saasɩ ni, tɩ bõnkɔɔla la biɛ
bɩ sõŋa. 8 Bɛla, yãma mẽ mõrgɛ mã'ara ya sũure, tara
bʋraanɛ, tɩ Zuudãana la lemŋo lɛm mɛ.
9 M sɔbiisi, da yõnna-ya taaba, tɩ Nawẽnnɛ da wa di
ya sarɩya. Bɩsɛ-ya, sarɩyadita la ze la zanõrʋm. 10 M
sɔbiisi, Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la n yʋʋn tɔgɛ a yetɔga, tɩ
ba nãmsɛ ba, tɩ ba mã'agɛ ba sũure la, ya mẽ ẽŋɛ wʋ
bãma n ẽŋɛ se'em na. 11 Tõma yetɩ mɛ tɩ sɛba n mõrgɛ

ze'ele kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore pʋam na, de la zu-yẽlga
dõma. Ya wõm ban tɔgɛ Azɔɔbɩ n ze'ele kãŋkãŋɛ se'em
yelle, la ya yẽ ba'asgɔ Nawẽnnɛ n ẽŋɛ se'em bɔ ẽ.
Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ de la ninbãal-zɔta, dee tara
nẽrba zĩile.
12 M sɔbiisi, sɛla n gãnnɩ wuu de la ya da pɔɩ. Da pɔɩ
saazuum, bɩɩ tẽŋa, bɩɩ sɛla ayẽma. Basɛ-ya tɩ ya «ẽe»
dɛna «ẽe», tɩ ya «ayɛɩ» dɛna «ayɛɩ», tɩ Nawẽnnɛ da di
ya sarɩya.
13 Nẽra sãn bɔna ya pʋam nãmsra, a pʋ'ʊsɛ Nawẽn-
nɛ. Nẽr-sɛka sũure n ãn yẽlʊm, a yõom yõom-sõma
pẽgɛ Nawẽnnɛ. 14 Nẽra sãn bɔna ya pʋam bẽ'era, a wi
Nawẽnnɛ nẽrba kẽma, tɩ ba ẽŋɛ kaam ẽŋɛ a zuugo la
Zuudãana Azezi yʊ'ʊrɛ, pʋ'ʊsɛ Nawẽnnɛ bɔ ẽ. 15 Ban bɔ
Nawẽnnɛ sɩra pʋ'ʊsɛ la, la wʊn fãagɛ bã'ara la mɛ, Zu-
udãana la wʊn bɔ ẽ ĩmã'asʊm mɛ tɩ a isge. La a sãn
tõm tõon-be'ero, a wʊn basɛ ẽ taalɛ. 16 Bɛla, pelge ya
pʋa tɔgɛ ya tõon-be'ero pa'alɛ taaba, pʋ'ʊsɛ bɔ taaba,
tɩ ya wʊn yẽ ĩmã'asʊm. Nẽra n masɛ Nawẽnnɛ zẽ'am
pʋ'ʊsgɔ tõnnɩ mɛ la pãŋa zozo'e. 17 A'eli yʊʊn de la nẽr-
saala wʊ tõma la, la a pʋ'ʊsɛ mɛ sose Nawẽnnɛ la a
sũure wuu tɩ saaga da ni, tɩ saaga ka tɔkɛ tẽŋa yʊʊma
atã la wõr-sɩyoobɩ. 18 Tɩ a le pʋ'ʊsɛ, tɩ saaga ni, tɩ
bõnkɔɔla wɔm biɛ.
19 M sɔbiisi, ya nẽra ayɩla sãn bʊrgɛ dee basɛ sɩra
sore, tɩ nẽra tarɩ ẽ leme wa'am, 20 ya bãŋɛ tɩ nẽr-sɛka
woo n tarɩ tõon-be'ero dãana a tõon-be'ero sorɔɔgɔ
zuo leme wa'am, a fãagɛ la tõon-be'ero dãana kũm
pʋam, tɩ Nawẽnnɛ wʊn basɛ a tõon-be'ero zozo'e taalɛ.

1 Pɩyɛɛrɩ

Bilgre

Apɩyɛɛrɩ gʋlsɛ gõn-ẽna wã bɔ la Azezi nẽrba n wɩrgɛ bɔna Azi-minɛɛrɩ so'olʋm tẽnsɩ pʋam. La de la Apolɩ, bɩɩ nẽr-sɛba n doose la ẽ tõm na n mõolɛ ba Nawẽnnɛ kõ-yẽlga. Ba daan yẽ la nãmsgɔ, ban bɔ Azezi sɩra la ĩyã.
Apɩyɛɛrɩ gʋlsɛ tɩ a bɔ ba la bʋraanɛ Azezi sore doosgo pʋam, tɩ ba wʋn ze'ele kãŋkãŋɛ nãmsgɔ wakatɛ, wʋ Azezi mẽŋa n nãmsɛ tɩ tõma yẽ fãarɛ la.
Apɩyɛɛrɩ tẽegɛ ba la ban tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla Nawẽnnɛ zẽ'am, Azezi n ki dee vo'oge ĩyã la.
A kã'an ba yetɩ ba vɔa la pʋpeelem wʋ Azezi nẽrba n masɛ tɩ ba vɔa se'em. A yetɩ ba masɛ tɩ ba ɩta wʋ Azezi n ẽŋɛ se'em a nãmsgɔ pʋam na. A kã'an ba la kã'aŋɔ buuri to'oto'ore tɩ ba bãŋɛ ban wʋn ẽŋɛ se'em sɛla woo pʋam, tɩ sɛba n ka bɔ Azezi sɩra la wʋn yẽ ba tõon-sõma la, nã'asɛ Nawẽnnɛ.

1 Mam Apɩyɛɛrɩ n de Azezi-krisi Tõntõnna n gʋlsɛ
gõŋɔ wã bɔ'ɔra yãma sɛba tɩ Nawẽnnɛ looge tɩ ya
dɛna a nẽrba wɩrgɛ bɔna Põ, la Galatɩ, la Kapadɔsɩ, la
Azi, la Bitini so'olʋm pʋam dɛna sãama la. 2 La de la tɩ
Sɔ Nawẽnnɛ n looge ya wʋ ẽŋa n dẽŋɛ looge a yɛm
se'em na, tɩ a Sɩa welge ya to'ore, tɩ Azezi-krisi zɩɩm
peege ya tɩ ya ãna sõŋa, sakra a nõorɛ.
Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm zozo'e.

Tɩn tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla

3 Tɩ pʋ'ʋsɛ-ya Nawẽnnɛ n de tɩ Zuudãana Azezi-krisi
Sɔ la a yel-sõnnɛ. A ninbãal-zʋa n zo'oge la ĩyã tɩ a botɩ
tɩ yẽ vɔm paalga, Azezi-krisi n ki dee vo'oge la ĩyã. Bɛla
tɩ tɩ tara pʋtẽ'erɛ wakatɛ wuu gu'ura sɛla tɩ tɩ bɔ sɩra la,
4 dee mina tɩ tɩ wʋn yẽ sɛla tɩ Nawẽnnɛ bĩŋɛ tɩ a bɔ a
nẽrba. Bõn-bãma de la sɛla n ka sã'anɩ, n ka põ'orɩ, tɩ
ba sõŋa ka bɔtɩ, tɩ Nawẽnnɛ bĩŋɛ a yire tɩ a bɔ ya. 5 Yã-
ma n bɔ sɩra la, Nawẽnnɛ gu'uri ya mɛ la a pãŋa halɩ
wʋn ka paagɛ ba'asgɔ wakatɛ fãagɛ ya ba'asɛ.
6 Bɛla ĩyã tɩ ya tara sũ-yẽlga, baa la de ya sãn yẽta
yɛla to'oto'ore n nãmsrɩ ya wakatɛ fẽe lɛɛlɛ wã. 7 Nãms-
gɔ la de la sɛla n makrɩ bɩsra ya bɔ sɩra la n ãn se'em.
Sãlma de la sɛla n sã'anɩ, la ba ẽn dɩkɛ ẽ makɛ la
bugum bɩsɛ ẽn ãn se'em. La yãma bɔ sɩra la tarɩ yõorɔ
mɛ zozo'e gãnna sãlma. Bɛla tɩ la makra ya bɔ sɩra la
bɩsra, tɩ ya sãn ze'ele kãŋkãŋɛ, ya wʋn yẽ pẽka, la
nã'asgɔ Azezi-krisi lemŋo daarɛ. 8 Yãma nãn ka yẽ ẽ,
dee nõŋɛ ẽ, ya nãn ka yẽtɩ ẽ, dee bɔ ẽ sɩra, bɛla tɩ ya
ɩta sũ-yẽlga zozo'e n ka tã wʋn pa'alɛ. 9 Se'ere n soe la,
ya yẽ fãarɛ mɛ n de ya bɔ sɩra la yõorɔ.
10 Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba la n yʋʋn tɔgɛ yel-sõnnɛ na tɩ
Nawẽnnɛ wʋn wa ẽŋɛ bɔ ya la, yʋʋn ɛ mɛ vẽesɛ tɩ ba
bãŋɛ fãarɛ wã yelle. 11 Azezi-krisi Sɩa yʋʋn boe la ba
mɛ, dẽŋɛ pa'alɛ ba yetɩ Krisi wʋn wa yẽ la nãmsgɔ dee
yãŋa yẽ na'am pãŋa. Tɩ ba yʋʋn ɛɛra tɩ ba bãŋɛ wakatɛ
sɛka tɩ bõn-bãma wʋn ẽŋɛ, la lan wʋn wa doose se'em
tɩ la ẽŋɛ. 12 Tɩ Nawẽnnɛ yʋʋn pa'alɛ ba tɩ yel-sɛba tɩ ba
mõolɩ la dagɩ bãma mẽŋa ĩyã, la de la yãma ĩyã. Yel-bã-
ma n bɛla tɩ sɛba n mõolɛ kõ-yẽlga la tɔgɛ bɔ ya. La de
la Nawẽnnɛ n tõm a Sɩa tɩ a wa'am wa bɔ ba pãŋa tɩ ba
tɔgɛ. Tɩ baa malɛkadõma la mẽŋa bɔɔra tɩ ba wõm a
võorɛ.

Tɩ dɛna pʋpeelem dõma

13 Bɛla ĩyã, yõkɛ ya tagsgɔ tara ya mẽŋa sõŋa, dee
gu'ura la ya sũure wuu yel-sõnnɛ na tɩ ya tarɩ pʋtẽ'erɛ
gu'ura tɩ Nawẽnnɛ yetɩ a ẽŋɛ bɔ ya Azezi-krisi lemŋo
wakatɛ la. 14 Sakra-ya Nawẽnnɛ nõorɛ, da le vɔa-ya wʋ
yãma n daan nãn ka bãŋɛ Nawẽnnɛ sɩra, tɩ ya yɛm-
leego botɩ ya bɔɔra sɛla n de be'em na. 15 Dɛna-ya
pʋpeelem dõma ya yel-ɩrɛ wuu pʋam, wʋ Nawẽnnɛ n
wi ya la n de pʋpeelem dãana se'em na. 16 La gʋlsɛ
Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam tɩ Nawẽnnɛ yetɩ: «Dɛna-ya
pʋpeelem dõma, tɩ mam de la pʋpeelem dãana.»
17 Yãma n pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ na, ya wi'iri ẽ tɩ ya Sɔ.
Nawẽnnɛ ka tũ'usri nẽrba. A diti nẽrsaalba sarɩya la
sɩra, wʋ nẽra woo tõoma n de se'em na. Bɛla, pa'alɛ-ya
tɩ yãma nannɩ ẽ ya yel-ɩrɛ wuu pʋam, yãma n ken bɔna
dũnia zuo wã.
18 Nawẽnnɛ fãagɛ ya mɛ vɔm sɛka n ka tarɩ yõorɔ tɩ
ya daan zãsʋm ya yaabdõma zẽ'am na pʋam. Ya mi tɩ
la dagɩ bõn-sɛba n sã'anɩ wʋ sãlma, bɩɩ zũuro tɩ a dɩkɛ
yɔ fãagɛ ya. 19 La de la Krisi zɩɩm n tarɩ pãŋa la. Ba kʋ
Krisi la tõma ĩyã wʋ pebila n ãn sõŋa dee ka tara zãn-
nɛ. 20 Nawẽnnɛ yʋʋn põn looge ẽ mɛ halɩ lan dẽŋɛ dũ-
nia nãaŋɔ, yãŋa botɩ a wa'am dũnia ba'asgɔ wakatɛ wã
yãma ĩyã. 21 Krisi ĩyã tɩ ya bɔ Nawẽnnɛ sɩra, Nawẽnnɛ n
vo'oge Krisi, bɔ ẽ na'am pãŋa, bɛla tɩ ya dɩkɛ ya bɔ sɩra,
la yan tara pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la te'ege Nawẽnnɛ.

22 Yãma n sakɛ sιra la, ya lebge la pʋpeelem dõma, tι
ya nõŋɛ ya sɔbiisi la nõŋlʋm sιra sιra. Bɛla, nõŋɛ-ya
taaba zozo'e la ya sũure wuu. 23 Ba dɔgɛ yãma la dɔg-
paalga, la dagι nẽrsaala dɔka n bɔ'ɔrι vɔm sɛka n
sã'anι la, la de la Nawẽnnɛ yetɔga n vɔa dee bɔna
wakatɛ wuu la, n botι ya yẽ dɔg-paalga tara vɔm n ka
ba'asrι. 24 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetι: «Nẽr-
saala woo ãn wʋ mõorɔ, la a sõŋa la wuu ãn wʋ mõ-
puuro la. Mõorɔ zẽkrι mɛ, tι ba puuro la sʋʋra. 25 La
Nawẽnnɛ yetɔga boe la wakatɛ n ka ba'asrι.» Yetɔg-
ẽŋa n de kõ-yẽlga la tι ba mõolɛ bɔ ya la.

2 Bɛla, basɛ-ya pʋtʋʋlgɔ wuu, la põmpɔrŋɔ, la
pʋlibsum, la sũure, la taaba pɔ'ɔrɛ. 2 Nõŋɛ-ya
Nawẽnnɛ yetɔga wʋ bilɛɛsι n nõŋɛ ba ma bĩ'isum mã'a
la. Tι a wʋn basɛ tι ya bι Azezi-krisi sore doosgo la
pʋam, yẽ fãarɛ. 3 Tι yãma bãŋɛ Zuudãana la n ãn sõŋa
se'em mɛ.

Nawẽnnɛ mẽŋa nẽrba

4 Lɛm-ya Zuudãana n de vɔm dãana la zẽ'am, ẽŋa ãn
wʋ kug-sɛka tι nẽrba zagsɛ, tι Nawẽnnɛ looge ẽ tι a
tara yõorɔ zozo'e. 5 Yãma mẽ vɔa mɛ. Basɛ-ya tι
Nawẽnnɛ dιkɛ ya tι ya ãna wʋ kuga mẽ deego tι a Sιa
bɔna mĩ, tι ya ãna wʋ kãabgɔ kẽma bɔna mĩ tõnna wʋ
Nawẽnnɛ Sιa n boorι se'em, tι la paara a yɛm, Azezi-
krisi ĩyã. 6 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetι:
«Bιsɛ, mam looge la kugre n tarι yõorɔ zozo'e ẽebɛ m
deego Siyõ,
ẽŋa n de kugre n botι deego la tara pãŋa.
Nẽr-sɛka n bɔ ẽ sιra, yãnnɛ kãn yõkɛ ẽ.»
7 Yãma sɛba n bɔ ẽ sιra la, a tarι la yõorɔ zozo'e bɔ ya.
La sɛba n ka bɔ ẽ sιra la, la gʋlsɛ ba yelle yetι:
«Kug-sɛka tι tõnmẽtba zagsɛ la n lebge kugre n botι
deego la tara pãŋa.»
8 La ken gʋlsɛ yetι:
«La de la kug-ẽŋa n wʋn basɛ tι nẽrba wẽ'era nãma,
dee dɛna tãmpĩ-sɛka n wʋn basɛ tι ba lui.»
Ban wẽ'erι nãma la, la de la ban ka bɔ Nawẽnnɛ yetɔga
sιra la ĩyã, wʋ lan masɛ tι la ẽŋɛ ba se'em na.
9 La sãn dɛna yãma, yãma de la buuri tι Nawẽnnɛ
looge, ya de la ẽŋa n de naba la kãabgɔ kẽma, dee ken
dɛna a nẽrba n welge to'ore tara pʋpeelem. A wi ya la
lika pʋam, tarι yese a peelem n ãn sõŋa zozo'e pʋam,
tι ya botι nẽrba bãŋɛ a tõon-kãra la. 10 Kʋrʋm, ya daan
dagι Nawẽnnɛ nẽrba, la lɛɛlɛ wã ya de la a nẽrba. A
daan ka zotι ya ninbãalga, la a yãŋa zotι ya ninbãalga
mɛ.

Krisi nẽrba yel-ιrɛ

11 M sιr-nõŋrιsι, yãma de la sãama la kɔɔs-weto dũ-
nia zuo, bɛla mam kã'anι ya mɛ tι ya basɛ nẽrsaalba n
boorι se'em n de be'em n sã'anι ya la. 12 Basɛ-ya tι ya
yel-ιrɛ ãna sõŋa nẽr-sɛba n ka dolι Nawẽnnɛ na
tẽŋasʋka, tι baa ba sãn dõta ya yetι ya de la tõon-
be'ero dõma, ba wʋn yẽ ya tõon-sõma la, nã'asɛ
Nawẽnnɛ a wa'aŋɔ daarɛ.
13 Sakra-ya dũnia pãnsι dõma wuu Zuudãana Azezi
ĩyã. Sakra-ya na-keko n soe ke'eŋo wuu, 14 la ya sakra
gɔmnadõma tι a tõm tι ba sιbgrι sɛba n tõnnι tõon-
be'ero, dee nã'asra nẽr-sɛba n tõnnι tõon-sõma la.
15 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n boorι se'em de la ya ιta
sõŋa, basɛ tι nẽr-sɛba n ka mi sɛla dee tɔgra gɔɔn-yetɔ-
ga la go'oge. 16 Ιta-ya wʋ nẽrba n soe ba mẽŋa, la da
dιkɛ-ya yan soe ya mẽŋa la tι la dɛna sɛla n botι ya
tõnna be'em, tõnna-ya wʋ Nawẽnnɛ tõntõnιba n masɛ
tι ba tõnna se'em na. 17 Nanna-ya nẽrba wuu, nõŋɛ ya
sɔbiisi, zɔta-ya Nawẽnnɛ, nanna-ya na-keko.
18 Tõntõnιba, sakra-ya ya zuudãandõma dee zɔta ba.
La, la dagι sɛba n de nẽr-sõma, la sũ-bʋgsʋm dõma la
mã'a, sakra-ya baa sɛba n de nẽr-tɔɔsι la. 19 Nẽra sãn
sakra nãmsgɔ n ka masɛ nι tι a nãmsɛ, ẽn sakrι
Nawẽnnɛ na ĩyã, la de la yel-sõnnɛ. 20 Fʋ sãn tõm na
tõon-be'ero tι ba nãmsra fɔ tι fʋ sakɛ wĩbra, a ka tarι
yõorɔ. La fʋ sãn tõm na tõon-sõma tι ba nãmsra fɔ, tι
fʋ sakɛ wĩbra, la de la yel-sõnnɛ Nawẽnnɛ zẽ'am. 21 La
de la bɛla ĩyã tι Nawẽnnɛ wi ya. Krisi mẽ daan nãmsɛ
yãma ĩyã mɛ, basɛ mãmsgɔ tι ya dɔla a nabara ιta wʋ
ẽŋa n ẽŋɛ se'em na. 22 A daan ka tõm tõon-be'ego, la
põmpɔrŋɔ ka yese a nõorʋm. 23 Ban daan tʋ ẽ na, a ka
lebse tʋ, la ban daan nãmsɛ ẽ na, a daan ka zɛbɛ la ba,
a dιkɛ a mẽŋa basɛ la sɛka n diti sarιya la sιra la
nu'usum. 24 Ẽŋa n to'oge tõma zẽ'am ki dɔ-puurŋa zuo
tõma tõon-be'ero ĩyã, tι la sãn dɛna la tõon-be'ero tõo-
ma, tõma ãn wʋ tι ki mɛ, dee vɔa ιta sɛla n masɛ. A
pɔglʋŋɔ la ĩyã tι ya yẽ laafɛ. 25 Ya daan ãn wʋ piisi n bɔι,
la lɛɛlɛ wã, ya leme na ya dũnsĩina la zẽ'am, ẽŋa n bιsrι
ya.

Pɔgsι, la ba sιrba yelle

3 Bɛla mẽ, pɔgsι, sakra-ya ya sιrba, tι baa sɛba n ka
bɔ Nawẽnnɛ yetɔga sιra la sãn yẽ ya yel-ιrɛ, ba
wʋn sakɛ tι la ka doose la yetɔga, 2 ban yẽtι ya yel-ιrɛ n
ãn sõŋa dɛna nã'asgɔ la. 3 Da basɛ-ya tι ya nẽnnõm dɛ-
na yẽŋa sõŋa, n de zuto pã'aŋɔ, la sãlma lɔgrɔ, la fu-sõ-
ma yɛa. 4 Basɛ-ya tι ya sõŋa la dɛna sũure pʋam sõŋa
n de sũ-bʋgsʋm la sũ-mã'asʋm. Sõŋa ẽna n ka sã'anι
dee tara yõorɔ zozo'e Nawẽnnɛ nifum. 5 Kʋrʋm kʋrʋm,
pɔg-sɛba n yʋʋn de Nawẽnnɛ nẽrba tara pʋtẽ'erɛ
gu'ura sɛla Nawẽnnɛ zẽ'am na, sõŋa mẽ yʋʋn ãn na
bɛla, sakra ba sιrba. 6 Asaara yʋʋn ãn na bɛla sakra a
sιra Abraham nõorɛ, wi'ira ẽ tι a zuudãana. Ya sãn tõn-
na tõon-sõma, dee ka basɛ tι ba kẽ'esɛ ya dabeem, ya
de la a pɔyɔɔsι.
7 Bɛla mẽ, yãma sɛba n de sιrba la, bɔna-ya la ya pɔg-
ba la lɛ, la wõm taaba, la ya bãŋɛ tι ba ka tarι pãŋa wʋ
yãma la, la ya nanna ba, tι bãma la yãma n wʋn lagιm

to'oge Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ n de vɔm. Ɩta-ya bɛla tɩ sɛla
da gu ya pʋ'ʋsgɔ.

Ɩta-ya sõŋa baa ya sãn nãmsra

8 Ba'asgɔ pʋam, mam yetɩ ya wuu tɩ ya tara pʋtẽ'erɛ
ayɩla, la taaba zĩile, la sɔbiisi nõŋrɛ, la ninbãal-zʋa, la
sik-m-mẽŋa. 9 Nẽra sãn ẽŋɛ ya be'em, ya da lebse ẽ
be'em. Nẽra sãn tʋ ya, ya da tʋ lebse, tõn kã-ya kã'a-
sõma bɔ ẽ. Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n wi ya la, la de la
kã'a-sõma tɩ a bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ ya.
10 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam yetɩ:
«Nẽr-sɛka n boorɩ tɩ a vɔm ãna yẽlʋm, dee tɩ a yẽ sũ-
yẽlga,
dẽnɩ tɩ a yõkɛ a nõorɛ la yetɔg-be'ero, dee basɛ põm-
pɔrŋɔ.
11 A zãagɛ a mẽŋa la tõon-be'ero,
dee ɩta sɛla n ãn sõŋa,
la a mõrgɛ ɛ tɩ sũ-mã'asʋm bɔna nẽrba tẽŋasʋka da
basɛ.
12 Se'ere n soe la,
Zuudãana bɩsrɩ la sɛba n de sɩra dõma,
dee sɛlsra ba pʋ'ʋsgɔ,
la a wẽrgrɩ a nẽŋa mɛ,
dee basra nẽr-sɛba n de tõon-be'ero dõma.»
13 Yãma sãn mõrgɛ tõnna tõon-sõma, ãne n wʋn ẽŋɛ
ya be'em? 14 La baa nẽrba sãn nãmsra ya yan ɩtɩ sɛla n
masɛ ĩyã, ya wʋn yẽ yel-sõnnɛ. Bɛla, da zɔta-ya ba
dabeem, la ya da basɛ tɩ la dãana ya. 15 Nã'asra-ya Krisi
ya sũure pʋam, basɛ-ya tɩ a dɛna ya Zuudãana.
Mãasʋm-ya wakatɛ wuu lɛrgra nẽr-sɛka woo n sokrɩ
ya, bɔɔra tɩ a bãŋɛ yãma n tarɩ pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla la
yelle n ãn se'em na. 16 La ya ɩta bɛla la sũ-bʋgsʋm, la
wɔɔrɛ. Ɩta-ya sɛla tɩ ya mi ya sũure pʋam tɩ la ãn sõŋa,
tɩ yãnnɛ yõkɛ sɛba n tɔgrɩ ya be'em, yãma n tõnnɩ sõŋa
Krisi ĩyã la. 17 Se'ere n soe la, ya sãn ɩta sɛla n ãn sõŋa
nãmsra tɩ la sãn dɛna la Nawẽnnɛ n boorɩ bɛla, bɛla n
ãn sõŋa gãnna yãma n wʋn ẽŋɛ be'em nãmsra. 18 Krisi
nãmsɛ mɛ ki bʋyɩla tɩ a yese tõon-be'ero, ẽŋa n de sɛ-
ka n masɛ la, ki la sɛba n ka masɛ ĩyã, tɩ a tarɩ ya sẽŋɛ
Nawẽnnɛ zẽ'am. Ba kʋ ẽ mɛ, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa basɛ tɩ a
vo'oge 19 sẽŋɛ ka mõolɛ kõ-yẽlga bɔ sɩɩsɩ sɛba tɩ ba yʋ
la. 20 Sɩɩsɩ bãma de la nẽr-sɛba n yʋʋn ka sakɛ Nawẽn-
nɛ nõorɛ Anoe wakatɛ la. Nawẽnnɛ yʋʋn mã'agɛ la a
sũure gu'ura, wakat-sɛka tɩ Anoe yʋʋn mãalɩ õorŋɔ la,
õorŋɔ ẽŋa pʋam tɩ nẽrba fẽe, banii mã'a kẽ mĩ põsɛ
ko'om na pʋam yẽ fãarɛ. 21 Bɛla de la makrɛ pa'ala
ko'om misga n fãarɩ ya lɛɛlɛ wã. Ko'om misga dagɩ ĩyã
dẽgrɔ yɛsga yelle, la de la sɛla n pa'alɩ tɩ nẽra looge
yɛm tɩ a doose Nawẽnnɛ la pʋpeelem. Ko'om misga
fãarɩ ya mɛ Azezi-krisi n ki dee vo'oge la ĩyã. 22 Ẽŋa n
zẽkɛ sẽŋɛ Nawẽnnɛ yire ka zĩ'ire Nawẽnnɛ zʋʋgɔ bɔba,
tɩ malɛkadõma, la kɛ'ɛndõma, la pãnsɩ dõma wuu
sakra ẽ.

Basɛ-ya vɔm kɛka, dee vɔa wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em

4 Bɛla, Krisi n nãmsɛ a ĩyã pʋam na, ya mẽ keŋe ya
mẽŋa tara pʋtẽ'erɛ ẽŋa mẽŋa. Nẽr-sɛka woo n
nãmsɛ a ĩyã pʋam basɛ tõon-be'ero mɛ. 2 Tɩ ẽn ken vɔa
dũnia zuo wakat-sɛka la, a kãn le vɔa wʋ nẽrsaala yɛm-
leego n boorɩ se'em, a wʋn vɔa wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ
se'em. 3 Kʋrʋm, yãma n daan lagɩm na sɛba n ka dolɩ
Nawẽnnɛ ɩta bãma n boorɩ se'em na, da le ɩta-ya bɛla.
Yãma daan lagɩm na ba mɛ, ba yalsɩ, la ba be'em yɛm-
leego, la ba dã-yũure, la ba pʋyã'an-yooro, la ba dã-bu-
ka, la ba baga kãabgɔ n de be'em na pʋam. 4 La lɛɛlɛ
wã, yãma n ka le lagɩm na ba lɛ tõnna tõon-dẽgrɔ bã-
ma la, ba ka bãŋɛ a võorɛ, tɩ ba tʋʋra ya. 5 La ba wʋn
wa tɔgɛ bãma n ẽŋɛ se'em bɔ Nawẽnnɛ n mãasʋm
gu'ura tɩ a di sɛba n vɔa, la sɛba n ki sarɩya la. 6 Bɛla ĩyã
tɩ ba daan mõolɛ kõ-yẽlga la mẽ bɔ sɛba n ki la, tɩ ban
ki wʋ Nawẽnnɛ n di nẽrsaalba wuu sarɩya tɩ ba kiira la,
ba tã'agɛ yẽ vɔm tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔ'ɔrɩ.
7 Sɛla woo ba'asgɔ lɛm mɛ. Bɛla ĩyã, tara-ya ya mẽŋa
sõŋa, dee mõrgɛ la Nawẽnnɛ pʋ'ʋsgɔ. 8 Sɛla n gãnnɩ
wuu de la ya nõŋɛ taaba zozo'e, se'ere n soe la,
nõŋlʋm n botɩ tɩ basra taaba tõon-be'ero zozo'e taalɛ.
9 Ɩta-ya taaba sãanɔ, da yõnna. 10 Yãma nẽra woo
to'oge la Nawẽnnɛ yel-sõnnɛ bɔ'a, dɩkɛ-ya ba sõŋɛ nẽr-
ba basɛba. Bɛla tɩ ya wʋn dɛna nẽrba n bɩsrɩ Nawẽnnɛ
bɔ'a to'oto'ore la yelle sõŋa. 11 Nẽr-sɛka n tɔgrɩ, a tɔgɛ
wʋ Nawẽnnɛ n yele se'em, nẽr-sɛka n tõnnɩ sõŋrɛ tõo-
ma, a sõŋɛ wʋ Nawẽnnɛ n bɔ ẽ pãŋa se'em. Tɩ tõon-bã-
ma wuu wʋn nã'asɛ Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ Azezi-krisi ĩyã.
Ẽŋa n soe nã'asgɔ, la pãŋa wakatɛ n ka ba'asrɩ. Amina.

Sɛka n nãmsrɩ Krisi doosgo ĩyã tarɩ zu-yẽlga

12 M sɩr-nõŋrɩsɩ, da basɛ-ya tɩ nãmsgɔ kãtɛ sɛka n
paarɩ ya la ãna wʋ yel-di'iŋa bɔ ya. 13 Tõn tara-ya sũ-
yẽlga, tɩ yãma po nãmsra la Krisi nãmsgɔ, tɩ ya wʋn
tã'agɛ ẽŋɛ sũ-yẽlga sɩrʋm wakatɛ sɛka tɩ a na'am pãŋa
wʋn puke la. 14 Ba sãn tʋʋra ya yãma n de Krisi nẽrba
la ĩyã, ya tarɩ zu-yẽlga, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ Sɩa la
n tarɩ nã'asgɔ zozo'e la boe la ya lɛ mɛ. 15 La da basɛ-ya
tɩ ya nẽr-sɛka nãmsra ẽŋa n de nẽr-kʋʋra, bɩɩ nayiga,
bɩɩ tõon-be'ero dãana, bɩɩ nẽra n kẽ'erɩ nẽrba yɛla n ka
pakɛ ẽ pʋam. 16 La nẽra sãn nãmsra ẽŋa n de Krisi nẽra
ĩyã, a da zɔta yãnnɛ. A nã'asra Nawẽnnɛ, ban wi'iri ẽ
Krisi nẽra la ĩyã.
17 Wakatɛ paagɛ mɛ tɩ Nawẽnnɛ wʋn di sarɩya, la a
wʋn pɔsɛ la a mẽŋa nẽrba. La sãn dɛna tɩ a wʋn dẽŋɛ
di la tõma sarɩya pɔspɔsɩ, sɛba n ka sakɛ Nawẽnnɛ kõ-
yẽlga la ba'asgɔ wʋn ãna la wãne? 18 La gʋlsɛ Nawẽnnɛ
gõŋɔ pʋam yetɩ:
«La sãn dɛna toogo bɔ tõon-sõma dãana dee tɩ a yẽ
fãarɛ,

tõon-be'ero dãana n ka dolι Nawẽnnε sore yelle wʊn
ãna la wãne?»
19 Bεla, nẽr-sεba n nãmsrι wʊ Nawẽnnε n boorι se'em
na, ba ιta sεla n ãn sõŋa, dee dιkε ba mẽŋa ẽŋε
Nawẽnnε n nãam ba dee dεna sιra dãana la nu'usum.

Kã'aŋɔ

5 Mam yetι m kã'an na sεba n de Nawẽnnε nẽrba
kẽma bɔna ya pʊam na. Mam mẽ de la kẽema,
dee dεna Krisi nãmsgɔ la kaset-dãana, la mam wʊn po
yẽ a na'am pãŋa n wʊn wa puke la mε. 2 Mam yetι ya
mε tι ya bιsra Nawẽnnε nẽrba la tι a gu'ule ya wʊ dũn-
sĩima la. La, la da kãn dεna dɔk-m-zuugo yelle, la dεna
la yεmleego wʊ Nawẽnnε n boorι se'em na. Da ιta-ya
yan boorι bõntarsõm ĩyã, ιta-ya ya yεm n boe a pʊam
ĩyã. 3 Da εεra-ya tι ya sɔna sεba tι ba dιkε gu'ule ya la,
la pãŋa. Dεna-ya nẽrba tι ya yel-ιrε wʊn pa'alε ba sεla
n ãn sõŋa, tι ba ãna wʊ yãma n ãn se'em na. 4 Tι dũn-
sĩin-kε'εma la sãn wa puke, ya wʊn to'oge yɔɔrɔ n ka
sã'anι n tarι pẽka.
5 Bεla mẽ, kɔmbι'ιsι, sakra-ya kẽma la. La ya wuu tara
sik-m-mẽŋa la taaba, tι la gʊlsε yetι:
«Nawẽnnε sisri zẽk-m-mẽŋa dõma mε,
dee ιta sik-m-mẽsι dõma yel-sõnnε.»
6 Bεla, sike ya mẽŋa Nawẽnnε n de ke'eŋo dãana la
nẽŋam, tι wakatε sãn paagε, a wʊn zẽkε ya. 7 Basε-ya
ya fablιgɔ la wuu bɔ ẽ, tι a bιsrι ya yelle mε. 8 Dεna-ya
nẽrba n yõkrι ya mẽŋa, dee guusra ya mẽŋa sõŋa, tι
ya bε Asũtãana eerι ya mε, wʊ gιgnε n kaarι εεra sεla
tι a yõkε obe. 9 Bɔ-ya Azezi-krisi sιra ze'ele kãŋkãŋε,
dee sι'ιsε Asũtãana, la ya bãŋε tι ya sɔbiisi n boe dũnia
zẽ'a woo mẽ nãmsrι la nãmsgɔ bãma mẽŋa buuri. 10 Ya
wʊn ken nãmsε mε wakatε fẽe. La Nawẽnnε n soe yel-
sõnnε wuu la wi ya mε tι ya po yẽ a na'am pãŋa n ka
tarι ba'asgɔ, yãma n lagιm na Krisi dεna ayιla la ĩyã.
Ẽŋa wʊn le malgε ya tι ya ãna sõŋa, bɔ ya pãŋa tι ya
ze'ele kãŋkãŋε, tι sεla kãn tã'agε botι ya bike. 11 Ẽŋa n
soe pãŋa wakatε n ka ba'asrι. Amina.

Pʊ'ʊsgɔ

12 Mam botι Asilvẽ n gʊlsε gõn-pιka wã, ẽŋa n de
sɔbia tι mam bιsε tι a de sιra dãana. Mam gʊlsε gõŋɔ
wã tι m bɔ ya la bʊraanε, dee botι ya bãŋε tι yel-sõnnε
na tι ya tarι la, de la Nawẽnnε yel-sõnnε mẽŋa mẽŋa
pʊam tι ya boe. 13 Nawẽnnε nẽrba n boe Babilɔnι tι a
tũ'use ba wʊ yãma la pʊ'ʊsrι ya, Amarkι n lebge mam
dayʊa la mẽ pʊ'ʊsrι ya. 14 Pʊ'ʊsε-ya taaba la nõŋlʊm.
Sũ-mã'asʊm wʊn bɔna la yãma sεba wuu n lagιm na
Krisi dεna ayιla la.

2 Pɩyɛɛrɩ

Bilgre

Apɩyɛɛrɩ daan gʋlsɛ gõn-ẽna wã bɔ la nẽr-sɛba wuu n dolɩ Azezi. Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma zozo'e n yʋʋn kẽ Azezi nẽrba la pʋam, tɩ ba zãsŋɔ la botɩ nẽrba tõnna tõon-dẽgrɔ buuri wuu.
Apɩyɛɛrɩ pa'alɛ ba tɩ Nawẽnnɛ yetɔga n de sɩra, la a ɩtɩ ẽŋa n yele se'em na mɛ.
Apɩyɛɛrɩ pa'alɛ la Nawẽnnɛ n wi ba la, bãma n masɛ tɩ ba vɔa se'em, zɛ kãŋkãŋɛ sɩra sɛka tɩ Azezi Tõntõnɩba pa'alɛ ba la pʋam (sapɩtrɩ 1).
A pa'alɛ tɩ põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma la de la tõon-dẽgrɔ dõma, ba yel-ɩrɛ ka ãn sõŋa (sapɩtrɩ 2).
Dee pa'alɛ tɩ nẽr-sɛba n yetɩ Azezi kãn leme wa'am na, la de la põmpɔrŋɔ. A yetɩ Azezi n yuuri ka sẽna la, a mã'arɩ la a sũure tɩ nẽrba zozo'e teege yɛm basɛ tõon-be'ero, yẽ fãarɛ (sapɩtrɩ 3).

1 Mam Asimõ-pɩyɛɛrɩ n de Azezi-krisi yamŋa la a
Tõntõnna, n gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra yãma sɛba tɩ
Azezi-krisi n de Nawẽnnɛ la tɩ Fãagra n masɛ sɛla woo
pʋam, botɩ ya bɔ ẽ sɩra sõŋa wʋ tõma n bɔ ẽ sɩra se'em
na.
2 Yãma n bãŋɛ Nawẽnnɛ, la tɩ Zuudãana Azezi la,
Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-mã'asʋm
zozo'e.

Nawẽnnɛ n looge tɩ la, tɩ yel-ɩrɛ n masɛ tɩ la ãna se'em

3 Azezi n tarɩ Nawẽnnɛ pãŋa la n botɩ tɩ bãŋɛ Nawẽn-
nɛ n wi tõma tɩ tɩ po yẽ a na'am pãŋa, la a sõŋa. Bɛla tɩ
a bɔ tɔ bõn-sɛba wuu n wʋn basɛ tɩ tɩ vɔa vɔm sɛka n
dolɩ a sore. 4 La de la bɛla tɩ a bɔ tɔ bɔ'a sɛba n ãn sõŋa
gãnna wuu tɩ a bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ tɔ la. Tɩ bõn-bãma
ĩyã ya wʋn tã'agɛ lɔkɛ be'em yɛmleego n boe dũnia zuo
sã'ana nẽrba la, dee lebge ãna wʋ Nawẽnnɛ n ãn
se'em na. 5 Bɛla, nargɛ-ya pãŋa, tɩ ya bɔ sɩra la pʋam,
ɩr-sõŋɔ pa'asɛ, tɩ ɩr-sõŋɔ la pʋam, bãŋrɛ pa'asɛ, 6 tɩ
bãŋrɛ la pʋam, yõk-m-mẽŋa pa'asɛ, tɩ yõk-m-mẽŋa la
pʋam, wĩbga pa'asɛ, tɩ wĩbga la pʋam, Nawẽnnɛ doos-
go sɩra sɩra pa'asɛ, 7 tɩ Nawẽnnɛ doosgo sɩra sɩra la
pʋam, ya ɩta taaba sõŋa pa'asɛ, tɩ ya ɩta taaba sõŋa la
pʋam, nõŋlʋm pa'asɛ. 8 Se'ere n soe la, ya sãn ɩta bõn-
bãna wã zozo'e, ba wʋn basɛ tɩ ya tõm Nawẽnnɛ tõo-
ma, dee bãŋɛ tɩ Zuudãana Azezi-krisi pa'asɛ. 9 La sɛka
n ka ɩtɩ bõn-bãna wã ãn wʋ fʋa la, a ka yẽtɩ, la a yĩm
mɛ tɩ Nawẽnnɛ basɛ a tõon-be'ero tɩ a ẽŋɛ kʋrʋm na
taalɛ mɛ. 10 Bɛla m sɔbiisi, mõrgɛ ya mẽŋa ze'ele
kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ n wi ya, la ẽn looge ya la pʋam. Ya
sãn ẽŋɛ bɛla, ya kãn bʋrgɛ dee basɛ Nawẽnnɛ sore.
11 La de la bɛla tɩ ya wʋn yẽ sore sõŋa kẽ Azezi-krisi n
de tɩ Zuudãana, la tɩ Fãagra la so'olʋm n boe wakatɛ n
ka ba'asrɩ la pʋam.
12 La de la bɛla ĩyã tɩ mam tẽera ya bõn-bãna wakatɛ
wuu, baa la yãma n põn mina ba, la yãma n ze
kãŋkãŋɛ sɩra la tɩ ya to'oge la pʋam na. 13 Mam n nãn
vɔa wã, mam tẽ'esɛ tɩ la masɛ mɛ tɩ mam tẽegɛ ya, tɩ
ya da gĩse. 14 Tɩ Zuudãana Azezi-krisi n puke pa'alɛ
mam, tɩ mam mina tɩ la deege la fẽe tɩ mam basɛ vɔm
ẽna wã dee fõrgɛ. 15 Bɛla mam wʋn mõrgɛ mɛ, la mam
fõrgrɛ poorʋm, ya wʋn tẽra bõn-bãna yelle sɛla woo
pʋam.

Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba n tɔgɛ Azezi-krisi yelle se'em na de la sɩra

16 Tõma n tɔgɛ tɩ Zuudãana Azezi-krisi pãŋa, la a
wa'aŋɔ la yelle la, la dagɩ sɔlma tɩ nẽrsaalba tẽ'esɛ
nãam la ba mẽŋa yɛm. Tõma sɩrɩ yẽ a na'am pãŋa n
zo'oge se'em mɛ la tɩ nini. 17 La de la Nawẽnnɛ n de Sɔ
la, n bɔ ẽ nã'asgɔ, la na'am pãŋa. Ẽŋa n de na'am pãŋa
wuu dãana la yetɩ: «Ẽna de la mam Dayʋa tɩ mam
nõŋɛ la m sũure wuu, a paagɛ la mam yɛm.» 18 Tõma n
daan boe la ẽ lɛ tãŋa la zuo la, tɩ tõma wõm kõa la n
ze'ele Nawẽnnɛ yire tɔgɛ. 19 Bɛla n basɛ tɩ tõma malɩn
bãŋɛ sõŋa sõŋa tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba yetɔga la de la
sɩra. La ãn sõŋa tɩ ya tara yetɔg-bãma sõŋa, ba ãn wʋ
fɩtla n nẽegɛ lika pʋam. Tara-ya ba halɩ ka paagɛ beere
yɩlɩŋrɛ, tɩ Krisi nẽegɛ ya sũure pʋam wʋ bewã'arɛ la.
20 Sɛla n gãnnɩ de la ya bãŋɛ tɩ Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrɩba
yetɔga la n gʋlsɛ Nawẽnnɛ gõŋɔ pʋam na, nẽra ka tã
wʋn pa'alɛ ba võorɛ la a mẽŋa pʋtẽ'erɛ. 21 Se'ere n soe
la, ba ka de nẽrsaalba yɛm n boorɩ se'em, la de la
Nawẽnnɛ Sɩa n botɩ nẽrsaalba tɔgɛ yetɔga n ze'ele
Nawẽnnɛ mẽŋa zẽ'am.

Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma
(Azudi 4-13)

2 Kʋrʋm kʋrʋm, nẽrba n yʋʋn boe Nawẽnnɛ nẽrba
la pʋam parna tι bãma de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrι-
ba. Bɛla, põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma n mẽ wʋn bɔna ya
pʋam. Ba wʋn ẽŋɛ la yɛm tarι zãsŋɔ n sẽm na sã'aŋɔ
wa'am, dee wʋn sι'ιsɛ Zuudãana n fãagɛ ba la, bɛla n
wʋn basɛ tι sã'aŋɔ wa'am ba zuto tɔtɔ. 2 La nẽrba zo-
zo'e n wʋn doose ba, ba tõon-yooro la poorʋm, tι la
wʋn basɛ tι nẽrba tɔgɛ sιra sore la yetɔg-be'ero. 3 Ban
boorι bõntarsõm zo'oge la ĩyã tι ba wʋn tɔgɛ nõ-yẽlʋm
yetɔga pã'asɛ ya, yẽ yõorɔ ya zẽ'am. La halι kʋrʋm
kʋrʋm tι ba sιbgrɛ põn mãasʋm gu'ura ba, ba sã'aŋɔ
kãn viige.
4 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ yʋʋn ka basɛ malɛkadõma
sɛba n tõm tõon-be'ero la tι ba põsɛ, a lobe ba basɛ la
bug-tẽŋa bog-ko'ogo n de lika pʋam, ba ba la bãnsι
gu'ura sarιyadia daarɛ. 5 La a yʋʋn ka basɛ kʋrʋm
kʋrʋm dõma la tι ba põsɛ, sãn dagna nẽrba banii
mã'a. La de la Anoe n mõolɛ sɛla n masɛ yelle, la a yir-
dõma mã'a tι a yʋʋn fãagɛ, dee basɛ tι sa-kãtɛ ni, tι
ko'om libe tẽŋa sã'am dũnia nẽrba wuu n ka dolι
Nawẽnnɛ. 6 La a ken di Sodom la Gomõorι tẽnsι sarιya
mɛ sιbgɛ ba, basɛ tι bugum di ba, tι ba lebge tãm-
pɛglʋm, tι la dɛna makrɛ bɔ sɛba n ka dolι Nawẽnnɛ
sore la. 7 La a yʋʋn fãagɛ la Alotι n de tõon-sõma
dãana. Ẽŋa sũure n yʋʋn sã'am halι zozo'e la tõon-
be'ero dõma tõon-yooro n zo'oge la. 8 Alotι n yʋʋn de
tõon-sõma dãana vɔa la ba lɛ, wõnna dee yẽta ba
tõon-be'ero la, a sũure n sã'anι daarɛ woo, tι la nãmsra
ẽ. 9 Bɛla pa'alι tι Zuudãana Nawẽnnɛ mi ẽŋa n ιtι se'em
fãara nẽr-sɛba n dolι a sore la nãmsgɔ pʋam mɛ, dee
mina ẽŋa n ιtι tõon-be'ero dõma se'em gu'ura sarιya-
dia daarɛ tι ba wʋn yẽ sιbgrɛ. 10 Nẽr-sɛba n dolι ba
yɛmleego n boorι se'em n de tõon-dẽgrɔ, dee pɔ'ɔra
Nawẽnnɛ n tarι nõorɛ la ba lɛ la, a wʋn sιbgɛ la bãma
gãnna.
Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma la de la zẽk-m-mẽŋa dõ-
ma, la tιta'alʋm dõma, ba ka zotι dabeem tι ba tʋ
saazuum pãnsι dõma. 11 La baa malɛkadõma n tarι
pãŋa, la ke'eŋo gãnna ba la, ka tɔgrι ba yelle pɔ'ɔra ba
Zuudãana la nẽŋam. 12 Nẽr-bãma ιtι la yooryooro, ba
ãn wʋ dũnsi n ka tarι yɛm tι ba yõgrι kʋʋra la. Ba tɔgrι
la sɛla tι ba ka mi be'em, ba mẽ wʋn sã'am wʋ dũnsi
la. 13 Ba wʋn yẽ tõon-be'ero yɔɔrɔ ba tõon-be'ero la ĩyã.
Ba tõnnι na ba yɛm n boorι se'em n de tõon-dẽgrɔ
peelem pʋam, tι ba sũure ãna yẽlʋm. Ba sãn lagιm na
ya dita, ιta sũ-yẽlga la ba põmpã'asʋm na, la de la dẽ-
grɔ, la yãnnɛ. 14 Ba yɛm boorι la yalsι tõoma mã'a, ba
ka tõnnι tõon-be'ero tιgra. Ba pã'asrι la nẽr-sɛba
pʋtẽ'era n ka zo'oge Nawẽnnɛ sore doosgo pʋam na tι
ba tõnna be'em. Ba nõŋɛ la bõnɔ zozo'e. Nawẽnnɛ
kã'a-be'ero boe ba zuto. 15 Ba basɛ so-sõŋɔ la mɛ dee
bʋrgɛ dɔla Abalaam n de Abozɔɔrι dayʋa la sore, ẽŋa
nõŋɛ la ligri bɔɔra tι a tõm tõon-be'ero to'oge yɔɔrɔ.
16 La Nawẽnnɛ yʋʋn gi Abalaam n de a nõtɔ'ɔsa la mɛ a
tõon-be'ero la ĩyã. A yʋʋn botι Abalaam mẽŋa bõŋa n
tɔgɛ la ẽ wʋ nẽrsaala la, gu ẽ tι a da tõm a yalnɛ tõoma
la.
17 Nẽr-bãma ãn wʋ bulsi n ka tarι ko'om, dee ãna wʋ
sawara tι kʋsebgo pe'ege la. Nawẽnnɛ mãasʋm na
zẽ'a n de lika tam gu'ura ba. 18 Ba pa'alι la ba mẽŋa tɔ-
gra yetɔg-kãra n ka tarι võorɛ, dee tara ba yɛm n boorι
se'em n de tõon-dẽgrɔ la pã'asra nẽr-sɛba n nãn welge
ba mẽŋa la nẽr-sɛba n vɔa tuure pʋam na. 19 Ba yetι
nẽrba la tι ba wʋn yẽ yolsgo, dee tι ba mẽŋa dɛna
tõon-dẽgrɔ n wʋn sã'am ba la yamsι. Se'ere n soe la,
nẽra woo de la sɛla n soe ẽ na yamŋa. 20 Nẽr-sɛba n
bãŋɛ Azezi-krisi n de tι Zuudãana, la tι Fãagra la, ba
basɛ dũnia tõon-dẽgrɔ mɛ. Ba sãn le kẽ ba pʋam basɛ
tι ba sɔna ba, ba poorʋm toogo la wʋn gãnna pɔspɔsι
la. 21 Bɛla, ba sãn ka bãŋɛ nι sɛla n masɛ sore la sõι
ban bãŋɛ ẽ dee wẽrgɛ basɛ Nawẽnnɛ nõorɛ tι ba
to'oge tɔgɛ bɔ ba la. 22 La ẽŋɛ ba bɛla pa'alɛ tι magsa
wã de la sιra, ba yetι: «Baaga lebe ka di la sɛla tι a tĩ
la», dee le yetι: «Kurkuri tι ba peege ẽ sõŋa sõŋa la,
lebe ka bilim na bɛglʋm pʋam.»

Tι Zuudãana Azezi-krisi wʋn sιrι leme wa'am mɛ

3 M sιr-nõŋrιsι, la de la gõŋɔ bʋyi dãana n wãna tι
mam gʋlsɛ bɔ'ɔra ya. Gõnnɔ bayi la pʋam, mam
tẽegɛ ya la sɛla tι ya dẽŋɛ bãŋɛ la, tι m puke ya
pʋtẽ'era sõŋa. 2 Mam boorι tι ya tẽra la yetɔg-sɛba tι
Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsrιba dẽŋɛ tɔgɛ halι yʋʋma yʋʋma, la
tι Zuudãana Azezi n de tι Fãagra la nõorɛ tι Tõntõnιba
la tι a tõm ya zẽ'am na tɔgɛ bɔ ya la. 3 Sɛla n gãnnι de
la ya bãŋɛ tι dũnia ba'asgɔ wakatɛ, nẽrba n la'arι nẽrba
n wʋn wa wa'am, wa vɔa vɔm sɛka n de be'em tι ba
mẽŋa boorι. Ba wʋn la'ara ya, 4 dee yetι: «Azezi n daan
bĩŋe nõorɛ yetι a wʋn leme wa'am na, a bɛɛ? Halι
kʋrʋm kʋrʋm tι tι yaabdõma ki wa paam wakat-ẽna
wã, sɛla woo ken ãna la bɛla wʋ dũnia pĩ'iluŋo n yʋʋn
ãn se'em na.» 5 Ban tɔgrι bɛla la, ba boorι tι ba yetι bã-
ma yĩm mɛ tι kʋrʋm kʋrʋm Nawẽnnɛ tɔgɛ la yetɔga tι
saazuum la tẽŋa nãam, tι zẽ'a woo daan dɛna ko'om, tι
Nawẽnnɛ botι tẽŋa ze'ele ko'om pʋam bɔna. 6 La ken
dɛna la ko'om, tι Nawẽnnɛ yʋʋn botι ba libe dũnia ẽŋa
sã'am ẽ. 7 Nawẽnnɛ yetɔga mẽŋa n ken botι dũni-ẽna
wã, la saazuum bɔna gu'ura tι bugum wa sã'am ba. A
basɛ tι ba bɔna gu'ura la daar-sɛka tι a wʋn di nẽrsaal-
ba sarιya, sã'am tõon-be'ero dõma la.
8 M sιr-nõŋrιsι, sɛla ayιla n boe tι yãma ka masɛ tι ya
yĩm, la sãn dɛna la Zuudãana Nawẽnnɛ, daarɛ ayιla ãn
wʋ yʋʋma tʋsrɛ, tι yʋʋma tʋsrɛ mẽ ãna wʋ daarɛ
ayιla. 9 Zuudãana la n bĩŋe a nõorɛ tι a ẽŋɛ sɛla la, la
ka yuuri tι a kãn ẽŋɛ wʋ nẽrba basɛba n tẽ'esrι se'em

na. A mã'agɛ la a sũure la ya, a ka boorɩ tɩ nẽra nẽra
sã'am, a boorɩ tɩ nẽra woo n teege yɛm basɛ tõon-
be'ero. 10 Zuudãana la lemŋo daarɛ wʋn ãna wʋ nayiga
n liŋri se'em na. Daar-ẽŋa, vool-kãtɛ n wʋn ẽŋɛ, tɩ
bugum di bõn-sɛba n boe saazuum, tɩ saazuum bɔɩ. Tɩ
tẽŋa, la bõn-sɛba n boe a pʋam na wuu mẽ ka le bɔna.
11 Bõn-bãma wuu n wʋn sã'am bɛla la, dẽnɩ tɩ ya basɛ
tɩ ya yel-ɩrɛ, la ya Nawẽnnɛ sore doosgo ãna sõŋa, tɩ
ya sakra ẽ sɛla woo pʋam. 12 Dẽnɩ tɩ ya gu'ura Nawẽn-
nɛ daarɛ, tɩ Azezi wʋn wa'am na, la ya nargɛ pãŋa tɩ a
wa'am tɔtɔ. Daar-ẽŋa, bugum n wʋn di saazuum, tɩ
bõn-sɛba n boe saazuum wʋn yẽlgɛ sã'am. 13 Tõma
gu'uri la saazuum paalga, la dũnia paalga tɩ sɛla woo
masɛ ãna sõŋa, wʋ ẽn bĩŋe a nõorɛ se'em na.
14 Bɛla, m sɩr-nõŋrɩsɩ, yãma n gu'uri bɛla la, nargɛ-ya
pãŋa ãna sõŋa, tɩ ya da tara dõrga Nawẽnnɛ nifum, tɩ
ya wʋn bɔna la ẽ la sũ-mã'asʋm. 15 Bãŋɛ-ya tɩ Zu-
udãana la n mã'agɛ a sũure gu'ura la, a boorɩ tɩ ya yẽ
la fãarɛ. La de la bɛla mẽ tɩ tɩ sɔbi-nõŋrɛ Apolɩ daan
dɩkɛ yɛm sɛka tɩ Nawẽnnɛ bɔ ẽ na gʋlsɛ bɔ ya. 16 A gõn-
sɛba wuu pʋam tɩ a tɔgrɩ bɛla yelle la, a gʋlsɛ la bɛla. A
gõnnɔ na pʋam, zẽ'esɩ basɛba n boe mĩ tɩ ba wõŋa tɔ,
tɩ nẽr-sɛba n ka mi, dee ka vigle ban bɔ sɩra la pʋam
na, tɛɛra ba võorɛ n de se'em, wʋ ban ɩtɩ Nawẽnnɛ
gõnnɔ basɛba se'em na. Ban ɩtɩ bɛla la sẽm na ba
mẽŋa sã'aŋɔ.
17 La sãn dɛna yãma, m sɩr-nõŋrɩsɩ, yãma n dẽŋɛ tara
tiire la, guuse-ya, da basɛ tɩ tõon-be'ero dõma n tuuge
la, tuuge ya. Da basɛ-ya tɩ ba botɩ ya basɛ yãma n bɔ
sɩra zɛ kãŋkãŋɛ wã. 18 Sẽŋɛ-ya nẽŋa vɔa Azezi-krisi n de
tɩ Zuudãana la tɩ Fãagra la yel-sõnnɛ pʋam, bãŋra ẽ
pa'asra.
Ẽŋa n soe na'am pãŋa lɛɛlɛ wã, la wakatɛ n ka ba'asrɩ.
Amina.

1 Zã

Bilgre

Azã gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ la Azezi nẽrba. Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma n daan kẽ Azezi nẽrba la pʋam tara zãsŋɔ n zãarɩ ba la Azezi.
Bɛla tɩ Azã daan gʋlsɛ kã'an ba yetɩ ba ken tara lagɩmtaarɛ la Azezi, la Nawẽnnɛ, da tõnna tõon-be'ero. Nawẽnnɛ de la peelem, la nõŋlʋm dãana, tõma de la a kɔma, bɛla la masɛ mɛ tɩ tɩ vɔa peelem pʋam, dee nõŋɛ taaba. A kã'an ba yetɩ, põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma la n zãsnɩ tɩ Azezi-krisi n de Nawẽnnɛ Dayʋa la ka lebge nẽrsaala la, ba da to'oge ba zãsŋɔ. Tɩ bõn-ẽŋa tã wʋn sã'am ba lagɩmtaarɛ la Nawẽnnɛ mɛ.

Azezi n de yetɔga n bɔ'ɔrɩ vɔm

1 Tõma gʋlsɛ la sɛka n boe halɩ pĩ'iluŋo wakatɛ
yelle bɔ'ɔra ya. A de la sɛka tɩ tõma wõm a yetɔga,
yẽ ẽ la tɩ nini, bɩsɛ ẽ sõŋa sõŋa, kalʋm ẽ na tɩ nu'usi.
Ẽŋa n de yetɔga n bɔ'ɔrɩ vɔm. 2 Sɛka n de vɔm na puke
a mẽŋa mɛ, tɩ tõma yẽ ẽ. Tɩ tõma tɔgra a yelle, mõola
vɔm n ka ba'asrɩ la yelle bɔ'ɔra ya. A daan boe la tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ zẽ'am, tɩ a puke ẽ pa'alɛ tõma. 3 Sɛla tɩ tõma
yẽ dee wõm na, tõma tɔgrɩ la ẽŋa bɔ'ɔra yãma, tɩ yãma
wʋn lagɩm na tõma, mẽ naagɛ la tõma tara lagɩmtaarɛ
la tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la a Dayʋa Azezi-krisi. 4 Tõma gʋlsɛ
ya la wãna tɩ tɩ wʋn tara sũ-yẽlga zozo'e.

Tɩ vɔa pʋpeelem pʋam wʋ Nawẽnnɛ n ãn se'em na

5 Kõa n wãna tɩ tõma wõm Azezi-krisi zẽ'am, tɔgra ẽ
bɔ'ɔra ya: Nawẽnnɛ de la peelem, lika ka boe a zẽ'am
baa fẽfẽe. 6 Tɩ sãn yetɩ tõma tarɩ lagɩmtaarɛ la Nawẽn-
nɛ, dee ken vɔa lika pʋam tõnna be'em, tɩ parnɩ mɛ, tɩ
ka ɩtɩ sɩra. 7 La tɩ sãn vɔa peelem pʋam wʋ Nawẽnnɛ
mẽŋa n boe peelem pʋam na, tɩ tarɩ lagɩmtaarɛ la taa-
ba mɛ, la a Dayʋa Azezi zɩɩm peerɩ tɩ mɛ yɛsra tɩ tõon-
be'ero wuu.
8 La tɩ sãn yetɩ, tõma ka tarɩ tõon-be'ero, tɩ pã'asɛ la
tɩ mẽŋa, la sɩra ka boe tɩ zẽ'am. 9 Tɩ sãn pelge tɩ pʋʋrɛ
tɔgɛ tɩ tõon-be'ero, Nawẽnnɛ wʋn basɛ tɩ tõon-be'ero
taalɛ mɛ, dee peege to, yese sɛla wuu n ka masɛ,
se'ere n soe la, a de la sɩra dãana dee ɩta sɛla n masɛ.
10 Tɩ sãn yetɩ, tõma ka tõm tõon-be'ero, tɩ yetɩ a de la
põmpɔrma, la a yetɔga la ka boe la tɩ lɛ.

Krisi n de tõma sõŋra

2 M kɔma, mam gʋlsrɩ ya wãna tɩ ya da tõm na
tõon-be'ero. La nẽra sãn tõm be'em, tõma tarɩ la
sõŋra n boe tɩ Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am, la de la Azezi-krisi n
de pʋpeelem dãana. 2 La de la ẽŋa n dɩkɛ a mẽŋa bɔ tɩ
la dɛna kãabgɔ, tɩ Nawẽnnɛ basɛ tõma tõon-be'ero
taalɛ. La, la dagɩ tõma mã'a tõon-be'ero taalɛ, la de la
dũnia nẽrba wuu tõon-be'ero taalɛ.
3 Tɩ sãn sakra Nawẽnnɛ nõorɛ, bɛla n pa'alɩ tɩ tɩ sɩrɩ
mi ẽ. 4 Nẽr-sɛka n yetɩ ẽŋa mi ẽ, dee ka sakra a nõorɛ,
a de la põmpɔrma, la a ka tarɩ sɩra. 5 Nẽr-sɛka n sakrɩ
Nawẽnnɛ yetɔga la, nẽr-ẽŋa n tarɩ Nawẽnnɛ nõŋlʋm
sɩra sɩra. Bɛla n pa'alɩ tɩ tɩ lagɩm na ẽ dɛna ayɩla. 6 Sɛka
n yetɩ ẽŋa lagɩm na Nawẽnnɛ, dẽnɩ tɩ a dãana vɔa wʋ
Azezi-krisi n daan vɔa se'em na.

Nawẽnnɛ nõorɛ de la tɩ nõŋɛ taaba

7 M sɩr-nõŋrɩsɩ, la dagɩ nõor-paalga tɩ mam gʋlsɛ
bɔ'ɔra ya, a de la nõor-kɛka tɩ ya tarɩ halɩ pɔspɔsɩ la.
Nõor-kɛka ẽŋa de la kõ-sɛka tɩ ya daan wõm na. 8 La a
yɛrɩ dɛna la nõor-paalga tɩ mam gʋlsɛ bɔ'ɔra ya. La de
la Azezi-krisi zẽ'am, la yãma zẽ'am tɩ yel-ẽŋa de sɩra,
se'ere n soe la, lika la tollɩ mɛ, dee tɩ peelem sɩra sɩra
darɛ nẽera.
9 Nẽr-sɛka n yetɩ ẽŋa boe la peelem pʋam, dee sisra
a sɔbia, ken bɔna la lika pʋam. 10 Nẽr-sɛka n nõŋɛ a
sɔbia, vɔa la peelem pʋam, bɛla ĩyã sɛla ka boe a zẽ'am
n wʋn basɛ tɩ a tuuge. 11 La sɛka n sisri a sɔbia, boe la
lika pʋam, la a sẽnnɩ na lika pʋam, ka mina ẽn we'esɩ
zẽ'a, se'ere n soe la, lika la fɔ a nini mɛ.
12 Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m kɔma, se'ere n soe la,
Nawẽnnɛ basɛ ya tõon-be'ero taalɛ mɛ Azezi-krisi
yʋ'ʋrɛ ĩyã.
13 Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m sɔdõma, se'ere n soe
la, yãma mi sɛka n boe halɩ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo la
mɛ.
Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m kɔmbɩ'ɩsɩ, se'ere n soe
la, yãma yãŋɛ be'em dãana Asũtãana la mɛ.
14 Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m kɔma, se'ere n soe la,
yãma mi tɩ Sɔ Nawẽnnɛ mɛ.
Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m sɔdõma, se'ere n soe la,
yãma mi sɛka n boe halɩ lan dẽŋɛ dũnia pĩ'iluŋo la mɛ.

Mam gʋlsɛ bɔ'ɔra la yãma, m kɔmbɩ'ɩsɩ, se'ere n soe
la, yãma tarɩ pãŋa mɛ, Nawẽnnɛ yetɔga la boe ya
pʋam mɛ, la yãma yãŋɛ be'em dãana Asũtãana la mɛ.

Da nõŋɛ-ya dũnia

15 Da nõŋɛ-ya dũnia, la bõn-sɛba n boe a pʋam na.
Nẽra sãn nõŋɛ dũnia wã, Nawẽnnɛ n de tɩ Sɔ la
nõŋlʋm ka boe la a dãana lɛ. 16 Se'ere n soe la, bõn-sɛ-
ba n de dũnia wã bõnɔ de la nẽrsaala mẽŋa n boorɩ
se'em, la nini n yẽ sɛla bɔɔra n de be'em, la nẽra n
pa'alɩ a mẽŋa a bõntarsõm ĩyã. Bãma wuu ka ze'ele tɩ
Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am, ba de la dũnia bõnɔ. 17 Dũnia, la
bõn-sɛba wuu tɩ nẽrba yɛmleego boorɩ la tollɩ mɛ. La
nẽr-sɛka n ɩtɩ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em n wʋn bɔna
wakatɛ n ka ba'asrɩ.

Krisi sɩ'ɩsrɩba yelle

18 M kɔma, lɛɛlɛ wã la de la dũnia ba'asgɔ wakatɛ. Yã-
ma wõm tɩ ba yetɩ Krisi sɩ'ɩsra n sẽm. La lɛɛlɛ wã, Krisi
sɩ'ɩsrɩba zo'oge mɛ bɔna, bɛla tõma mi mɛ tɩ la de la
dũnia ba'asgɔ wakatɛ. 19 Nẽr-bãma ze'ele la tõma
zẽ'am yese, la ba daan dagɩ tõma nẽrba sɩra sɩra. Ba
daan sãn de nɩ tõma nẽrba, ba wʋn weege nɩ bɔna la
tõma zẽ'am. La ban basɛ tõma la, dẽnɩ tɩ la ẽŋɛ bɛla tɩ
la pa'alɛ vẽelga tɩ ba nẽra baa ayɩla dagɩ tõma nẽra.
20 La sãn dɛna yãma, Krisi bɔ ya Nawẽnnɛ Sɩa mɛ,
bɛla yãma wuu mi sɩra mɛ. 21 Mam n gʋlsɛ bɔ ya la,
mam ka yetɩ ya ka mi sɩra la, la tõn dɛna la yan mi ẽ na
ĩyã, la yãma mi tɩ sɛla n de põmpɔrŋɔ ka ze'etɩ sɩra
pʋam.
22 Ãne n de põmpɔrma la? La de la sɛka n sɩ'ɩsrɩ yetɩ
Azezi dagɩ Krisi la. Ẽŋa n de Krisi sɩ'ɩsra la. A sɩ'ɩsrɩ la Sɔ
Nawẽnnɛ, la a Dayʋa la. 23 Nẽr-sɛka n sɩ'ɩsrɩ Dayʋa la,
mẽ ka boe la Sɔ la. La nẽr-sɛka n yetɩ ẽŋa mi Dayʋa la,
mẽ boe la Sɔ la mɛ.
24 La sãn dɛna yãma, mõrgɛ-ya tara yetɔg-sɛba tɩ ya
daan wõm halɩ pɔspɔsɩ la ya sũure pʋam. Ba sãn ken
bɔna ya sũure pʋam, yãma mẽ wʋn ken bɔna la Sɔ, la
Dayʋa la lɛ. 25 Krisi n bĩŋe nõorɛ tɩ a bɔ tɩ sɛla n wãna:
La de la vɔm n ka ba'asrɩ.
26 La de la nẽr-sɛba n zɩgrɩ tɩ ba pã'asɛ ya tɩ ya tuuge
la yelle tɩ mam gʋlsɛ wãna bɔ'ɔra ya. 27 La sãn dɛna yã-
ma, Nawẽnnɛ Sɩa la tɩ ya to'oge Krisi zẽ'am na, boe la
ya lɛ mɛ, yãma ka le ɛɛra tɩ ba zãsʋm ya. Nawẽnnɛ Sɩa
la n boe la ya lɛ la, zãsnɩ ya sɛla woo mɛ, la de la sɩra, a
ka parnɩ. Bɔna-ya la Krisi wʋ ẽn zãsnɩ ya se'em na.
28 Ẽe, m kɔma, bɔna-ya la ẽ lɛ, tɩ a sãn wa puke daarɛ
tɩ tɩ tara sũ-ke'eŋo, tɩ yãnnɛ da yõkɛ tɔ a nẽŋam a
lemŋo la daarɛ. 29 Yãma mi tɩ Krisi de la sɛka n masɛ,
bɛla, bãŋɛ-ya tɩ nẽr-sɛka n mẽ ɩtɩ sɛla n masɛ de la
Nawẽnnɛ bia.

Nawẽnnɛ kɔma

3 Bɩsɛ-ya Nawẽnnɛ n de Sɔ la n nõŋɛ tɩ se'em. A
nõŋlʋm na zo'oge gãŋɛ mɛ, tɩ a wi'ira tõma tɩ a kɔ-
ma. La tõma sɩrɩ de la a kɔma. Wãna n soe tɩ dũnia dõ-
ma ka mina tõma: La de la ban ka mi Nawẽnnɛ na ĩyã.
2 M sɩr-nõŋrɩsɩ, lɛɛlɛ wã tɩ de la Nawẽnnɛ kɔma. La tɩn
wʋn wa ãna se'em na nãn ka puke. La tɩ mi tɩ Krisi sãn
wa puke, tɩ wʋn ãna wʋ ẽŋa n ãn se'em na, tɩn wʋn wa
yẽ ẽŋa n ãn se'em na ĩyã. 3 Nẽr-sɛka woo n tarɩ
pʋtẽ'erɛ gu'ura bõn-ẽŋa Krisi ĩyã, malgrɩ a mẽŋa mɛ
dɛna pʋpeelem dãana, wʋ Azezi-krisi mẽŋa n de
pʋpeelem dãana se'em na.
4 Nẽr-sɛka woo n tõnnɩ tõon-be'ero, a sɩ'ɩsrɩ la
Nawẽnnɛ nõorɛ. Se'ere n soe la, tõon-be'ero de la
Nawẽnnɛ nõorɛ sɩ'ɩsgɔ. 5 La yãma mi tɩ Azezi-krisi
wa'am tɩ a yese la nẽrba tõon-be'ero basɛ, la a mẽŋa
ka tarɩ tõon-be'ero. 6 Nẽr-sɛka n lagɩm na Krisi bɔna ka
tõnnɩ tõon-be'ero. La sɛka n tõnnɩ tõon-be'ero ka yẽ ẽ,
la a ka bãŋɛ ẽ.
7 M kɔma, da basɛ-ya tɩ nẽra pã'asɛ ya. Sɛka n ɩtɩ sɛla
n masɛ, de la nẽra n masɛ, wʋ Azezi mẽŋa n masɛ
se'em na. 8 Sɛka n tõnnɩ tõon-be'ero de la Asũtãana
nẽra, se'ere n soe la, Asũtãana tõnnɩ tõon-be'ero la
halɩ pĩ'iluŋo. Tɩ Nawẽnnɛ Dayʋa la wa'am tɩ a sã'am
Asũtãana tõoma.
9 Sɛka n de Nawẽnnɛ bia ka le tõnna tõon-be'ero,
se'ere n soe la, Nawẽnnɛ pãŋa n bɔ'ɔrɩ vɔm n boe a
pʋam, a ka le tãna wʋn tõnna tõon-be'ero, Nawẽnnɛ n
de a Sɔ la ĩyã. 10 Bɛla n pa'alɩ tɩ ba bãŋra Nawẽnnɛ kɔ-
ma, la sɛba n de Asũtãana kɔma bɔkra. Sɛka n ka ɩtɩ
sɛla n masɛ, bɩɩ sɛka n ka nõŋɛ a sɔbia dagɩ Nawẽnnɛ
bia.

Tɩ nõŋɛ taaba

11 Kõ-yẽlga tɩ ya wõm halɩ pɔspɔsɩ la de la tɩ nõŋɛ-ya
taaba. 12 La ka de tɩ ãna wʋ Akãɩ la, ẽŋa de la Asũtãana
nẽra, yʋʋn kʋ a yɩbga. La bẽm n soe tɩ a yʋʋn kʋ ẽ? La
de la a tõoma n yʋʋn de tõon-be'ero, dee tɩ a yɩbga
tõoma masɛ la ĩyã.
13 Bɛla m sɔbiisi, dũnia nẽrba sãn sisra ya, da kãn
basɛ-ya tɩ la dɛna sɛla n di'ige ya. 14 Tõma mi mɛ tɩ tõ-
ma ze'ele la kũm pʋam yese bɔna vɔm pʋam, tõma n
nõŋɛ tɩ sɔbiisi la ĩyã. Nẽr-sɛka n ka nõŋɛ a sɔbia ken bɔ-
na la kũm pʋam. 15 Nẽr-sɛka woo n sisri a sɔbia de la
nẽr-kʋʋra. La ya mi tɩ nẽr-kʋʋra ka tarɩ vɔm n ka ba'as-
rɩ. 16 La de la bõn-ẽna wã n botɩ tõma bãŋɛ nõŋlʋm n
ãn se'em: Azezi ki mɛ bɔ tõma, bɛla, tõma mẽ de la tɩ
dɩkɛ tɩ vɔm bɔ tɩ sɔbiisi ĩyã. 17 Nẽra sãn tara dũnia wã
bõntarsõm, dee yẽ a sɔbia n boorɩ sõŋrɛ, ka zoe a nin-
bãalga sõŋɛ ẽ, ẽŋa dãana ka tarɩ Nawẽnnɛ nõŋlʋm.
18 M kɔma, da basɛ-ya tɩ tɩ nõŋlʋm dɛna yetɔga, la nõ-

yẽlʋm mã'a, tɩ basɛ tɩ la dɛna nõŋlʋm sɩra sɩra n lagɩm
na tõoma.
19 Bɛla n wʋn basɛ tɩ tɩ bãŋɛ tɩ tõma de la sɩra dõma,
la tɩ sũure wʋn ãna ke'eŋo Nawẽnnɛ nẽŋam. 20 Baa tɩ
sũure sãn ka bɔ tɩ bʋʋrɔ, tɩ bãŋɛ tɩ Nawẽnnɛ gãnnɩ tɩ
sũure mɛ, la a mi sɛla woo bɔkɛ mɛ. 21 M kɔm-nõŋrɩsɩ,
tɩ sũure sãn bɔ tɩ bʋʋrɔ, tɩ tarɩ sũ-ke'eŋo Nawẽnnɛ
nẽŋam mɛ, 22 la bõn-sɛka wuu tɩ tɩ sosrɩ ẽ, a bɔ'ɔrɩ tɩ
mɛ, tõma n sakrɩ a nõorɛ, dee ɩta sɛla n paarɩ a yɛm na
ĩyã. 23 Ẽŋa n bɔ a nõorɛ se'em n wãna: La de la tɩ bɔ a
Dayʋa Azezi-krisi sɩra, dee nõŋɛ taaba wʋ ẽŋa n bɔ tɩ a
nõorɛ se'em na. 24 Nẽr-sɛka n sakrɩ Nawẽnnɛ nõorɛ la,
a boe la Nawẽnnɛ lɛ, tɩ Nawẽnnɛ mẽ bɔna la ẽ. Bõn-sɛ-
ka n basɛ tɩ tõma mina tɩ Nawẽnnɛ boe la tõma lɛ n
wãna: La de la a Sɩa tɩ a bɔ tõma la.

Tɩ bãŋɛ-ya Nawẽnnɛ Sɩa, la be'em dãana sɩa bɔkɛ

4 M sɩr-nõŋrɩsɩ, da bɔ-ya nẽr-sɛba wuu n yetɩ bãma
tarɩ la Nawẽnnɛ Sɩa la sɩra, magɛ-ya ba bɩsɛ la sãn
dɛna Nawẽnnɛ Sɩa. Se'ere n soe la, põmpɔrŋɔ nõtɔ'ɔs-
rɩba zozo'e n boe dũnia wã zuo. 2 Bõn-sɛka n wʋn basɛ
tɩ ya bãŋɛ Sɩa sɛka n de Nawẽnnɛ Sɩa n wãna: Nẽr-sɛka
woo n yetɩ Azezi-krisi n wa'am dũnia zuo, la a tarɩ la
nẽrsaala ĩyã, ẽŋa n tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa. 3 La sɛka n ka tɔ-
grɩ Azezi yelle bɛla, ka tarɩ Nawẽnnɛ Sɩa, a tarɩ la Krisi
sɩ'ɩsra la sɩa. Sɩ'ɩsra ẽŋa tɩ ya daan wõm tɩ a sẽm na, la
lɛɛlɛ wã, a darɛ bɔna dũnia zuo mɛ.
4 La yãma, m kɔma, yãma de la Nawẽnnɛ nẽrba, la
yãma yãŋɛ põmpɔrŋɔ nõtɔ'ɔsrɩba la mɛ. Se'ere n soe la,
Nawẽnnɛ Sɩa n boe la yãma lɛ la, tarɩ pãŋa gãnna sɩ'ɩs-
ra la sɩa n boe la dũnia dõma la mɛ. 5 Põmpɔrŋɔ
nõtɔ'ɔsrɩba la de la dũnia wã bõnɔ, bɛla n soe tɩ ba tɔ-
gra dũnia yɛla, tɩ dũnia dõma sɛlsra ba. 6 La sãn dɛna
tõma, tõma de la Nawẽnnɛ nẽrba. Bɛla, nẽr-sɛka n mi
Nawẽnnɛ selsrɩ tõma mɛ. La sɛka n dagɩ Nawẽnnɛ
nẽra ka selsrɩ tõma. La de la bɛla tɩ tõma wʋn bãŋɛ
sɩra Sɩa, la põmpɔrŋɔ sɩa la bɔkɛ.

Nawẽnnɛ de la nõŋlʋm dãana

7 M sɩr-nõŋrɩsɩ, tɩ nõŋɛ-ya taaba, se'ere n soe la,
nõŋlʋm ze'ele la Nawẽnnɛ zẽ'am. Nẽr-sɛka n tarɩ
nõŋlʋm de la Nawẽnnɛ bia, la a mi Nawẽnnɛ mɛ. 8 La
nẽr-sɛka n ka tarɩ nõŋlʋm ka mi Nawẽnnɛ, se'ere n soe
la, Nawẽnnɛ de la nõŋlʋm dãana. 9 Nawẽnnɛ n pa'alɛ
ẽŋa n nõŋɛ tõma se'em n wãna: A tõm na a Dayɔ-yẽŋa
dũnia zuo, tɩ tɩ tara vɔm ẽŋa ĩyã. 10 Nõŋlʋm na n doose
se'em n wãna: La dagɩ tõma n dẽŋɛ nõŋɛ Nawẽnnɛ. La
de la Nawẽnnɛ n nõŋɛ tõma, tõm a Dayʋa, tɩ a dɛna
kãabgɔ tõma tõon-be'ero taalɛ basga ĩyã.
11 M sɩr-nõŋrɩsɩ, Nawẽnnɛ n nõŋɛ tɩ bɛla la, dẽnɩ tɩ tõ-
ma mẽ nõŋɛ taaba. 12 Nẽra nẽra nãn ka yẽ Nawẽnnɛ.
Tɩ sãn nõŋɛ taaba, Nawẽnnɛ boe la tɩ lɛ mɛ, la a
nõŋlʋm n boe la tɩ lɛ la, de la nõŋlʋm zõnzõnnɔ.
13 Bõn-sɛka n basɛ tɩ tõma bãŋɛ tɩ tõma boe la
Nawẽnnɛ lɛ, tɩ Nawẽnnɛ mẽ bɔna la tõma lɛ n wãna: La
de la a Sɩa tɩ a bɔ tõma la. 14 La tõma yẽ mɛ, tɩ tõma tɔ-
gra yetɩ, Nawẽnnɛ n de Sɔ la tõm na a Dayʋa, tɩ a dɛna
dũnia Fãagra. 15 Nẽr-sɛka n sakɛ yetɩ Azezi de la
Nawẽnnɛ Dayʋa, Nawẽnnɛ boe la ẽ lɛ mɛ, tɩ a mẽ bɔna
la Nawẽnnɛ. 16 La tõma mi mɛ, dee bɔ sɩra tɩ Nawẽnnɛ
nõŋɛ tõma mɛ. Nawẽnnɛ de la nõŋlʋm dãana. Nẽr-sɛ-
ka n tarɩ Nawẽnnɛ nõŋlʋm boe la Nawẽnnɛ lɛ, tɩ
Nawẽnnɛ mẽ bɔna la ẽ. 17 Tõma sãn tara Nawẽnnɛ
nõŋlʋm zõnzõnnɔ, tɩ wʋn ãna wʋ Azezi n ãn se'em na
dũnia wã zuo. Bɛla tɩ wʋn tara sũ-ke'eŋo sarɩyadia
daarɛ. 18 Sɛka n tarɩ nõŋlʋm ka zotɩ dabeem, nõŋlʋm
zõnzõnnɔ yesrɩ la dabeem, se'ere n soe la, dabeem zʋa
pa'alɩ mɛ tɩ sɩbgrɛ n boe. Sɛka n zotɩ dabeem na ka
tarɩ nõŋlʋm zõnzõnnɔ.
19 La sãn dɛna tõma, tõma tarɩ nõŋlʋm mɛ, se'ere n
soe la, Nawẽnnɛ dẽŋɛ nõŋɛ tõma mɛ. 20 Nẽr-sɛka sãn
yetɩ, ẽŋa nõŋɛ Nawẽnnɛ, dee sise a sɔbia, a de la põm-
pɔrma. Se'ere n soe la, a sãn ka nõŋɛ a sɔbia tɩ a yẽtɩ
la, a ka tã wʋn nõŋɛ Nawẽnnɛ tɩ a ka yẽtɩ la. 21 Nõorɛ
sɛka tɩ Krisi bɔ tõma la n wãna: Nẽr-sɛka n nõŋɛ
Nawẽnnɛ, dẽnɩ tɩ a mẽ nõŋɛ a sɔbia.

Tɩ bɔ Nawẽnnɛ Dayʋa la sɩra

5 Nẽr-sɛka woo n bɔ sɩra tɩ Azezi de la Krisi tɩ
Nawẽnnɛ tõm na, de la Nawẽnnɛ bia. Nẽr-sɛka n
nõŋɛ sɔ, mẽ nõŋɛ a kɔma mɛ. 2 Sɛla n basɛ tɩ tõma mi-
na tɩ tõma nõŋɛ Nawẽnnɛ kɔma n wãna: La de la tõma
n nõŋɛ Nawẽnnɛ, dee sakra a nõorɛ wuu la. 3 Se'ere n
soe la, Nawẽnnɛ nõŋlʋm de la tɩ sakra a nõorɛ. A
nõorɛ la tɩ a bɔ tɩ la ka tɔɩ. 4 Nẽr-sɛka woo n de Nawẽn-
nɛ bia n yãŋrɩ dũnia be'em. Tõma n yãŋɛ dũnia be'em
na, de la tõma n bɔ Azezi-krisi sɩra la. 5 Ãne n tã wʋn
yãŋɛ dũnia? La de la nẽr-sɛka n bɔ sɩra tɩ Azezi de la
Nawẽnnɛ Dayʋa la mã'a.
6 Azezi-krisi n wa'am dũnia zuo la, la doose la ko'om,
la zɩɩm. La dagɩ ko'om misga la mã'a, la ken dɛna la ẽn
ki tɩ a zɩɩm yese la. La de la Nawẽnnɛ Sɩa n bɔ'ɔrɩ a
kaseto, Nawẽnnɛ Sɩa n de sɩra dãana la ĩyã. 7 La de la
bõn-bãna batã n bɔ'ɔrɩ kaseto. 8 La de la Nawẽnnɛ Sɩa,
la ko'om, la zɩɩm. La bãma batã kaseto de la bʋyɩla.
9 Tõma n sakrɩ nẽrsaalba kaseto tɩ ba bɔ'ɔrɩ la, Nawẽn-
nɛ kaseto tarɩ pãŋa gãnna bɛla mɛ. La de la Nawẽnnɛ
mẽŋa n bɔ a Dayʋa la kaseto. 10 Bɛla, nẽr-sɛka n bɔ
Nawẽnnɛ Dayʋa la sɩra, tarɩ kaseto ẽŋa mɛ a sũure
pʋam. La nẽr-sɛka n ka bɔ Nawẽnnɛ sɩra, basɛ tɩ a ãna
wʋ põmpɔrma la, ẽŋa n ka sakɛ Nawẽnnɛ n bɔ a Dayʋa
la kaseto la ĩyã. 11 Nawẽnnɛ n bɔ kaseto la se'em n wã-
na: A bɔ tɩ la vɔm n ka ba'asrɩ, la vɔm ẽŋa de la a Dayʋa
la ĩyã. 12 Nẽr-sɛka tɩ a Dayʋa boe la ẽ na, tarɩ vɔm na
mɛ. La nẽr-sɛka tɩ a Dayʋa ka boe la ẽ na, ka tarɩ vɔm.

Vɔm n ka ba'asrɩ

13 Mam gʋlsɛ wãna bɔ'ɔra ya tɩ ya bãŋɛ tɩ yãma sɛba
n bɔ Nawẽnnɛ Dayʋa sɩra la, tarɩ la vɔm n ka ba'asrɩ.
14 Tõma sũure ãn ke'eŋo mɛ la Nawẽnnɛ, tɩ tõma mina
tɩ tõma sãn sose sɛla tɩ la masɛ wʋ ẽn boorɩ se'em, a
selsrɩ tõma mɛ. 15 La tõma n mi tɩ a selsrɩ tõma n sosrɩ
ẽ sɛla la, tõma mi tɩ a bɔ'ɔrɩ tɩ sɛla tɩ tɩ sosrɩ la mɛ.
16 Nẽr-sɛka sãn yẽ a sɔbia n tõnnɩ tõon-be'ego n ka
sẽm na kũm, a pʋ'ʋsɛ Nawẽnnɛ bɔ ẽ, tɩ Nawẽnnɛ wʋn
bɔ ẽ vɔm. La de la tõon-be'ego sɛka n ka sẽm na kũm tɩ
mam yetɩ. Tõon-be'ego n boe n sẽm na nẽra kũm, la
dagɩ tõon-be'ego ẽŋa yelle tɩ mam yetɩ ya pʋ'ʋsɛ a ĩyã.
17 Sɛla n ka masɛ wuu de la tõon-be'ero. La, la dagɩ
tõon-be'ego woo n sẽm na kũm.
18 Tõma mi tɩ nẽr-sɛka woo n de Nawẽnnɛ bia ka le
tõnna tõon-be'ero. La Nawẽnnɛ Dayʋa la gu'uri ẽ mɛ,
tɩ be'em dãana Asũtãana ka tãna wʋn ẽŋɛ ẽ sɛla.
19 Tõma mi tɩ tõma de la Nawẽnnɛ nẽrba. La dũnia
dõma wuu boe la be'em dãana Asũtãana nu'usum.
20 Tõma mi tɩ Nawẽnnɛ Dayʋa n wa'am wa bɔ tɩ yɛm, tɩ
tɩ bãŋɛ Nawẽnnɛ n de sɩra dãana la. Tõma lagɩm na sɛ-
ka n de sɩra dãana la dɛna ayɩla, a Dayʋa Azezi-krisi
ĩyã. Ẽŋa n de Nawẽnnɛ sɩra sɩra, n bɔ'ɔrɩ vɔm n ka
ba'asrɩ.
21 M kɔma, guuse-ya ya mẽŋa la baga.

2 Zã

Bilgre

Gõn-ẽna pʊam Azã wi'iri a mẽŋa tɩ kẽema, ẽŋa n gʊlsɛ gõŋɔ wã bɔ Azezi nẽrba n boe zẽ'a ayɩla, tɩ a wi'ira ba tɩ zuudãan-pɔka la a kɔma.
A gʊlsɛ kã'an ba mɛ yetɩ ba ken vɔa sɩra pʊam, dee nõŋɛ taaba. Dee yele ba tɩ ba guuse ba mẽŋa la põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma.

1 Mam n de kẽema la n gʊlsɛ bɔ'ɔra zuudãan-pɔka
tɩ Nawẽnnɛ looge la, la a kɔma tɩ mam nõŋɛ sɩra
sɩra la. La, la dagɩ mam mã'a, nẽr-sɛba wuu n bãŋɛ
sɩra la nõŋɛ ba mɛ. 2 Se'ere n soe la, sɩra la n boe la tɩ
lɛ, dee wʊn ken bɔna la tɩ lɛ wakatɛ wuu.
3 Tɩ Sɔ Nawẽnnɛ, la a Dayʊa Azezi-krisi wʊn ẽŋɛ tɩ yel-
sõnnɛ, zoe tɩ ninbãalga, dee bɔ tɩ sũ-mã'asʊm, tɩ tɩ
wʊn vɔa la sɩra, dee tara nõŋlʊm.

Sɩra, la nõŋlʊm

4 Mam ɩtɩ sũ-yẽlga mɛ halɩ zozo'e, mam n yẽ tɩ fʊ kɔ-
ma la basɛba dolɩ la sɩra sore wʊ tɩ Sɔ Nawẽnnɛ n yele
tɩ se'em na. 5 Lɛɛlɛ wã, zuudãan-pɔka, mam n gʊlsɛ fʊ
wã dagɩ nõor-paalga, la de la nõor-sɛka tɩ tɩ wõm halɩ
pɔspɔsɩ la, mam sosrɩ fʊ mɛ tɩ tɩ nõŋɛ taaba. 6 Nõŋlʊm
n de sɛla n wãna: La de la tɩ ɩta wʊ Nawẽnnɛ nõorɛ n
yele se'em na. Nõor-sɛka tɩ ya wõm halɩ pɔspɔsɩ la de
la bɛla, la de la ya nõŋɛ taaba.
7 Nẽrba zozo'e n saagɛ dũnia pã'asrɩ nẽrba tɩ ba tuu-
ra. Nẽr-bãma ka sakɛ tɩ Azezi lebge la nẽrsaala wa'am
dũnia zuo. Nẽr-ẽŋa dãana n de põmpã'asʊm dãana, la
Krisi sɩ'ɩsra. 8 Guuse-ya ya mẽŋa, da kãn basɛ-ya tɩ tõ-
ma n tõm sɛla bɔ ya la bɔɩ, tɩ ya wʊn to'oge yɔɔrɔ wuu.
9 Nẽr-sɛka n yõsgɛ tole nẽŋa ka bɔna Krisi zãsŋɔ la
pʊam, Nawẽnnɛ ka boe la ẽ. La sɛka woo n boe a
zãsŋɔ la pʊam, Sɔ Nawẽnnɛ, la a Dayʊa boe la ẽ mɛ.
10 Nẽra sãn tarɩ zãsŋɔ ayẽma wa'am ya zẽ'am, ya da
to'oge ẽ ya yire, la ya da pʊ'ʊsɛ ẽ. 11 Nẽr-sɛka n pʊ'ʊsɛ
ẽ, lagɩm na ẽ mɛ a tõon-be'ero pʊam.

Ba'asgɔ yetɔga

12 Mam tarɩ yɛla zozo'e mɛ tɩ m tɔgɛ bɔ ya, la mam ka
boorɩ tɩ m gʊlsɛ ba gõŋɔ pʊam bɔ ya. La mam tarɩ
pʊtẽ'erɛ mɛ tɩ mam wʊn wa'am ya zẽ'am, dee tɔgɛ m
mẽŋa bɔ ya, tɩ tɩ sũ-yẽlga wʊn dɛna sũ-yẽlga zõnzõn-
nɔ. 13 Fʊ sɔbi-pɔka tɩ Nawẽnnɛ looge la kɔma pʊ'ʊsrɩ fɔ.

3 Zã

Bilgre

Azã n de kẽema la n gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ nẽra ayɩla yʋ'ʋrɛ n de Agayusi.
Agayusi de la nẽra n dolɩ Nawẽnnɛ sɩra, dee sõŋra Azezi nẽrba, tɩ a pẽgɛ ẽ.
Azã ken tɔgɛ la nẽra ayẽma yʋ'ʋrɛ n de Adiyotrɛfɩ yelle, yetɩ nẽr-ẽŋa ka ẽŋɛ sõŋa, a ka to'oge ẽŋa yetɔga, la a ka to'ose Azezi nẽrba.
Dee pẽgɛ nẽra ayẽma yʋ'ʋrɛ n de Ademetrisi, yetɩ a de la nẽr-sõŋɔ nẽrba wuu nifum.
Gõn-ẽna wã pa'alɛ tõma tɩ tɩ da pagsra sɛla n de be'em, tɩ dɔla Nawẽnnɛ sɩra, la tɩ tara nõŋlʋm, tɔ'ɔsra taaba sãanɛ.

1 Mam n de kẽema la, n gʋlsɛ bɔ'ɔra m sɩrɛ Agayusi
tɩ mam nõŋɛ sɩra sɩra. 2 M sɩr-nõŋrɛ, mam kã'arɩ
Nawẽnnɛ tɩ sɛla woo ãna sõŋa bɔ fɔ, tɩ fʋ wʋn tara
ĩmã'asʋm wʋ fõn dolɩ Nawẽnnɛ sõŋa se'em na.
3 Tɩ sɔbiisi n wa'am kalam wa yele fõn dolɩ sɩra sore
se'em, la fõn vɔa la sɩra se'em. Tɩ mam ẽŋɛ sũ-yẽlga zo-
zo'e. 4 Sɛla ka bɔ'ɔrɩ mam sũ-yẽlga gãnna mam n wõm
tɩ ba yetɩ mam kɔma dolɩ sɩra la.
5 M sɩr-nõŋrɛ, fõn ɩtɩ sɛla bɔ'ɔra sɔbiisi la, baa la sɛba
n de sãama la, fʋ ɩtɩ la sɩra. 6 Ba tɔgɛ fʋ nõŋlʋm na
yelle mɛ Azezi nẽrba zẽ'am. Fʋ sãn sõŋɛ ba tɩ ba sẽŋɛ
ba sore la wʋ Nawẽnnɛ n boorɩ se'em, fʋ ẽŋɛ sõŋa.
7 Se'ere n soe la, Azezi-krisi tõoma yelle tɩ ba wɛ'ɛsa
sore la, dee ka to'oge sɛla nẽr-sɛba n ka dolɩ Azezi la
zẽ'am. 8 Tõma de la tɩ sõŋɛ nẽr-bãma buuri pa'alɛ tɩ tõ-
ma naagɛ la ba mɛ dɛna sɩra kõ-yẽlga la tõntõnɩba.
9 Mam daan gʋlsɛ gõŋɔ mɛ bɔ Azezi nẽrba, la Adiy-
otrɛfɩ n boorɩ tɩ a dɛna nẽŋadãana la ka to'oge mam n
yele se'em na. 10 Bɛla, mam sãn wa wa'am, mam wʋn
pa'alɛ sɛla tɩ a ẽŋɛ, la ẽn parnɩ tɔgra tõma yetɔg-be'ero
la. La, la dagɩ bɛla mã'a, a ken zagsra mɛ ka tɔ'ɔsra
sɔbiisi, dee mẽ gu'ura nẽr-sɛba n boorɩ tɩ ba tɔ'ɔsra ba
la, digra ba Azezi nẽrba la pʋam.
11 M sɩr-nõŋrɛ, da pagsɛ sɛla n de be'em, pagsra sɛla
n ãn sõŋa. Nẽr-sɛka woo n ɩtɩ sɛla n ãn sõŋa de la
Nawẽnnɛ nẽra. La nẽr-sɛka woo n ɩtɩ sɛla n de be'em
ka mi Nawẽnnɛ.
12 La sãn dɛna Ademetrisi, nẽrba wuu tɔgrɩ a yelle
sõŋa mɛ, tɩ ẽn dolɩ sɩra se'em na mẽ pa'ala a yelle
sõŋa. Tõma mẽ tɔgrɩ a yelle sõŋa mɛ. La fʋ mi tɩ tõma
kaseto de la sɩra.
13 Mam tarɩ yɛla zozo'e mɛ tɩ m tɔgɛ bɔ fɔ, la mam ka
boorɩ tɩ m gʋlsɛ ba gõŋɔ pʋam. 14 Mam tarɩ pʋtẽ'erɛ
mɛ tɩ mam wʋn wa yẽ fɔ tɩ tɩ sõsɛ la taaba.
15 Sũ-mã'asʋm wʋn bɔna la fɔ.
Fʋ sɩrdõma pʋ'ʋsrɩ fɔ. Pʋ'ʋsɛ tɩ sɩrdõma la wuu ayɩla
ayɩla bɔ tɔ.

Azudi

Bilgre

Azudi gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ la Azezi nẽrba. Gõŋɔ wã yetɔga wõn na gõŋɔ bʋyi dãana tɩ Apɩyɛɛrɩ gʋlsɛ la yetɔga.
A kã'an ba mɛ tɩ ba guuse ba mẽŋa la põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma zãsŋɔ, la ba yel-ɩrɛ la, tɩ Nawẽnnɛ wʋn sɩbgɛ ba mɛ.
Dee kã'an Nawẽnnɛ nẽrba la tɩ ba ken bɔ Azezi sɩra, zɛ kãŋkãŋɛ Nawẽnnɛ sore doosgo pʋam la Nawẽnnɛ Sɩa pãŋa.

1 Mam Azudi n de Azezi-krisi tõntõnna, la Azakɩ
yɩbga la n gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra yãma sɛba tɩ tɩ Sɔ
Nawẽnnɛ wi tɩ ya dɛna a nẽrba, nõŋɛ ya, tɩ Azezi-krisi
gu'ura ya la.
2 Nawẽnnɛ wʋn zoe ya ninbãalga zozo'e, bɔ ya sũ-
mã'asʋm, la nõŋlʋm zozo'e.

Põmpɔrŋɔ karẽnsãandõma

(2 Pɩyɛɛrɩ 2:1-17)

3 M sɩr-nõŋrɩsɩ, mam daan boorɩ mɛ tɩ m gʋlsɛ ya la
m sũure wuu tɔgɛ fãarɛ la tɩ tɩ wuu lagɩm yẽ la yelle.
Mam bɩsɛ mɛ tɩ la de la pẽrgrɛ tɩ mam gʋlsɛ kã'an ya,
tɩ ya mõrgɛ zɛbɛ ze'ele kãŋkãŋɛ yetɔga la tɩ ya bɔ sɩra
la pʋam. Nawẽnnɛ dɩkɛ yetɔg-bãma bɔ a nẽrba la
nõorɛ ayɩla mã'a wakatɛ wuu ĩyã. 4 Se'ere n soe la, nẽr-
ba basɛba n li'ise kẽ ya pʋam. Nẽr-bãma de la sɛba n
sɩ'ɩsrɩ Nawẽnnɛ, tɛɛra a yel-sõnnɛ yetɔga la, dɩkɛ tõnna
tõon-dẽgrɔ, dee sɩ'ɩsra Azezi-krisi n de tɩ kɛ'ɛma la tɩ
Zuudãana ayɩla mã'a la. Halɩ kʋrʋm kʋrʋm tɩ la põn
gʋlsɛ sɩbgrɛ sɛka tɩ ba wʋn yẽ.
5 Baa la yãma n mi bõn-bãma wuu sõŋa sõŋa la,
mam boorɩ tɩ m tẽegɛ ya mɛ tɩ Nawẽnnɛ n yʋʋn fãagɛ
a nẽrba Ezipti tẽŋa la, a yʋʋn yãŋa basɛ mɛ tɩ nẽr-sɛba
n ka bɔ ẽ sɩra la ki. 6 La malɛkadõma sɛba n yʋʋn ka
sakɛ Nawẽnnɛ n bɔ ba ke'eŋo se'em basɛ zẽ'e-sɛka tɩ
Nawẽnnɛ bɔ ba la, Nawẽnnɛ ba ba mɛ la bãnsɩ, basɛ tɩ
ba bɔna lika pʋam wakatɛ wuu gu'ura dabs-kãtɛ la n
de sarɩyadia daarɛ la. 7 La sãn dɛna Sodom la Gomõorɩ
dõma, la tẽnsɩ sɛba n lɛm ba la, n mẽ yʋʋn ẽŋɛ wʋ
bɛla, tõm yalsɩ tõoma, la, la dagɩ la nẽrsaalba mã'a. Ba
yʋʋn yẽ sɩbgrɛ mɛ n de bugum n ka kĩŋri, tɩ la dɛna
kã'aŋɔ bɔ nẽrba basɛba.
8 La de la bõn-bãma buuri n bɛla tɩ nẽr-bãma mẽ ɩtɩ.
Ban tẽ'esrɩ se'em na botɩ ba dẽgra la ba mẽŋa, ba
pɔ'ɔrɩ Nawẽnnɛ n tarɩ nõorɛ la ba lɛ la mɛ, dee tʋʋra
saazuum pãnsɩ dõma. 9 La baa malɛkadõma kɛ'ɛma
Amisɛlɩ n yʋʋn tɔgrɩ la Asũtãana wẽ'era nõke'ene
Amoyisi kũm ĩyã la, a ka saagɛ tɔgɛ zɛrgɛ ẽ tʋ ẽ, a yʋʋn
yetɩ: «Zuudãana la wʋn sɩbgɛ fɔ.»
10 Nẽr-bãma tɔgrɩ la sɛla tɩ ba ka mi be'em, ba ɩtɩ la
yooryooro, ba ãn wʋ dũnsi n ka tarɩ yɛm n ɩtɩ se'em
na, bõn-ẽŋa n sã'anɩ ba. 11 Ba wʋn yẽ toogo, se'ere n
soe la, ba dolɩ la so-sɛka tɩ Akãɩ yʋʋn doose la, la ba
kẽ'esɛ ba mẽŋa mɛ tuure pʋam yɔɔrɔ ĩyã, wʋ Abalaam
n ẽŋɛ se'em ligri ĩyã la. Ban sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ nõorɛ wʋ
Akoore n yʋʋn sɩ'ɩsɛ Nawẽnnɛ nõorɛ se'em na, ba ki
mɛ. 12 Ba sãn lagɩm na ya dita nõŋlʋm dia, la de la yãn-
nɛ bɔ ya. Ba ka zotɩ yãnnɛ, ba kɔ'ɔn dita mɛ ɩta sũ-yẽl-
ga ba mẽŋa ĩyã. Ba ãn wʋ sawara n ka tarɩ ko'om tɩ
kʋsebgo pe'erɩ, ba ãn wʋ tɩɩsɩ n ka tarɩ biɛ ba wɔŋa
wakatɛ, tɩ ba võ, basɛ tɩ ba võorɔ, la ba yẽga wuu kʋɩ.
13 Ba ken ãna wʋ ko-kãtɛ ko-mĩ'isi n wẽ'erɩ la pãŋa, ba
yãnnɛ tõoma la ãn wʋ ko-kãtɛ fulfuka la, ba ãn wʋ
wõrbiɛ sɛba n eerɩ. Nawẽnnɛ mãasʋm na zẽ'a n de lika
tam bĩŋe wakatɛ n ka ba'asrɩ gu'ura ba.
14 La po dɛna la nẽr-bãma yelle tɩ A'enõkɩ n de tɩ yaa-
ba bʋyopɔɩ dãana lan pɔsɛ la Adam na, yʋʋn to'oge
Nawẽnnɛ yetɔga tɔgɛ yetɩ: «Bɩsɛ-ya, Zuudãana Nawẽn-
nɛ sẽm mɛ la a malɛkadõma tʋsa tʋsa 15 tɩ a di nẽrsaal-
ba wuu sarɩya, sɩbgɛ tõon-be'ero dõma wuu, ban sɩ'ɩsɛ
ẽ tõnna tõon-be'ero la wuu ĩyã, la yetɔg-be'ero wuu tɩ
ba tɔgɛ pɔ'ɔgɛ ẽ na ĩyã.» 16 Nẽr-bãma de la nẽrba n
yõnnɩ wakatɛ wuu, ba sũure ka ãn yẽlʋm la ban ãn
se'em na. Ba ɩtɩ la ba mẽŋa yɛm n boorɩ se'em, tɔgra
pa'al-m-mẽŋa yetɔga, dee tɔgra nẽrba nõ-yẽlʋm yetɔ-
ga tɩ ba yẽ yõorɔ.

Kã'aŋɔ

17 La sãn dɛna yãma, m sɩr-nõŋrɩsɩ, tẽra-ya yetɔg-sɛ-
ba tɩ tɩ Zuudãana Azezi-krisi Tõntõnɩba la daan dẽŋɛ
tɔgɛ bɔ ya la. 18 Ba daan yele ya yetɩ: «Dũnia ba'asgɔ
wakatɛ, nẽrba n la'arɩ nẽrba n wʋn wa bɔna dɔla ba
mẽŋa yɛm n boorɩ se'em, sɩ'ɩsra Nawẽnnɛ.» 19 La de la
bãma n tarɩ welgre sẽna. Ba dolɩ la nẽrsaalba pʋtẽ'era
n boorɩ se'em, Nawẽnnɛ Sɩa ka boe la ba lɛ. 20 La yãma,

m sɪr-nõŋrɪsɪ, sõŋra-ya taaba sẽnna nẽŋa yan bɔ
Nawẽnnɛ sɪra la pʋam, pʋ'ʋsra-ya Nawẽnnɛ la a Sɪa
pãŋa. [21] Bɔna-ya Nawẽnnɛ nõŋlʋm na pʋam gu'ura tɪ
tɪ Zuudãana Azezi-krisi n de ninbãal-zɔta la wʋn bɔ ya
vɔm n ka ba'asrɪ. [22] Zɔta-ya sɛba yɛm n yɔɔrɪ la ninbãal-
ga. [23] Fãagɛ-ya sɛba n boe bugum pʋam na. La, la sãn
dɛna basɛba la, zɔta-ya ba ninbãalga, la ya guuse ya
mẽŋa da lagɪm na ba tõnna tõon-dẽgrɔ tɪ ba mẽŋa
boorɪ la baa fẽfẽe.

[24] Pẽgɛ-ya Nawẽnnɛ, ẽŋa n tarɪ pãŋa wʋn gu ya tɪ ya
kãn basɛ a sore, dee wʋn tarɪ ya sẽŋɛ ka ze'ele a
nẽŋam tɪ ya ka tara dõrga, tɪ ya yẽ a na'am pãŋa, la sũ-
yẽlga zozo'e. [25] Nawẽnnɛ ayɪla mã'a n de tɪ Fãagra tɪ
Zuudãana Azezi-krisi ĩyã, n soe pẽka, la nã'asgɔ, la
pãŋa, la ke'eŋo, lan dẽŋɛ pĩ'iluŋo, la lɛɛlɛ wã, la wakatɛ
n ka ba'asrɪ. Amina.

Pukre

Bilgre

Azã yʋʋn gʋlsɛ gõn-ẽna wã la wakat-sɛka tɩ Rom na-keko nãmsrɩ Azezi nẽrba zozo'e, ban yetɩ Azezi mã'a n de bãma Zuudãana, dee ka nã'asra na-keko la wʋ Nawẽnnɛ na ĩyã.
Wakat-sɛka tɩ Azã gʋlsɛ gõŋɔ wã la, tɩ a yʋʋn boe la Patmõsɩ, tẽŋa tɩ ko'om gilge. Ba yʋʋn yõkɛ ẽ mɛ sẽŋɛ ka basɛ bilam, ẽn mõolɛ Azezi kõ-yẽlga la ĩyã.
Azã gʋlsɛ tɩ a botɩ Azezi nẽrba n yẽ bʋraanɛ, la ba ken tara pʋtẽ'erɛ gu'ura sɛla tɩ Nawẽnnɛ wʋn bɔ ba, Azezi n yãŋɛ sɛla woo la ĩyã.
Gõn-ẽna pʋam, mãmsgɔ zozo'e n boe mĩ n ze'ele Nawẽnnɛ gõn-kɛka la pʋam. Nimõrɔdõma zozo'e n boe mĩ n de yɛla mãmsgɔ.
Azã yetɩ Azezi n dẽŋɛ puke a mẽŋa pa'alɛ ẽŋa, yetɩ ẽŋa gʋlsɛ gõnnɔ bɔ Wẽnde-sɛba n boe Azi-minɛɛrɩ tẽnsɩ bayopɔɩ pʋam (sapɩtrɩ 1-3).
Bɛla poorʋm, Nawẽnnɛ Sɩa tarɩ ẽŋa sẽŋɛ la Nawẽnnɛ yire ka pa'alɛ ẽŋa yɛla zozo'e:

- Ban nã'asrɩ Nawẽnnɛ, la Azezi se'em (sapɩtrɩ 4-5).
- Azezi n lakɛ gõŋɔ n tabɛ zẽ'esɩ bʋyopɔɩ (sapɩtrɩ 6-8).
- Malɛgsɩ n peebe benkɔma bayopɔɩ (sapɩtrɩ 8-11).
- Bõna bayopɔɩ n de dãalgɔ (sapɩtrɩ 12-15).
- Nawẽnnɛ sũ-isgre n pɩrɛ laasɩ bayopɔɩ (sapɩtrɩ 16).
- Babilɔnɩ n de tẽn-kãtɛ n sã'am, la ban sã'am Asũtãana la a poorʋm dõma (sapɩtrɩ 17-20).
- Nawẽnnɛ tẽn-paalga, la Azezi lemŋo (sapɩtrɩ 21-22).

Bõn-sɛba tɩ Azã yẽ la, de la bõna buuri to'oto'ore mãmsgɔ n kẽ'erɩ taaba pʋam. Nẽrba n wõnnɩ gõŋɔ wã bõndõma basɛba võorɛ se'em na, de la to'oto'ore.
Baa la bɛla, a yetɔg-zuugo la de la ayɩla. Azezi-krisi yãŋɛ sɛla woo mɛ. Asũtãana, la bõn-be'ero sɛba n ken bɔna lɛɛlɛ wã, Nawẽnnɛ wʋn sã'am ba ba'asɛ mɛ. La sɛba n bɔ Nawẽnnɛ sɩra yãŋɛ, wʋn yẽ sũ-yẽlga n ka ba'asrɩ.

Bõn-sɛba tɩ Azezi-krisi puke pa'alɛ Azã

1 Gõŋɔ wã tarɩ la sɛla tɩ Azezi-krisi puke pa'alɛ.
Nawẽnnɛ n daan bɔ ẽ bõn-bãma tɩ a pa'alɛ a tõn-
tõnɩba sɛla n wʋn ẽŋɛ wakatɛ fẽfẽe pʋam. Azezi-krisi
daan tõm na a malɛka a tõntõnna Azã zẽ'am tɩ a pa'alɛ
ẽ bõn-bãma. 2 Azã n gʋlsɛ sɛla wuu tɩ a yẽ la pa'alɛ tɩ la
de la Nawẽnnɛ yetɔga tɩ Azezi-krisi puke pa'alɛ ẽŋa.
3 Nẽr-sɛka n karẽŋrɩ Nawẽnnɛ yetɔga tɩ a to'oge tɔgɛ
wã, la sɛba n selsrɩ bõn-sɛba n gʋlsɛ gõn-ẽna wã pʋam
dee sakra ba tarɩ zu-yẽlga. Wakatɛ la lɛm mɛ, tɩ bɛla
wuu wʋn ẽŋɛ.

Azã pʋ'ʋsrɩ Nawẽnnɛ nẽrba n lagsrɩ tẽnsɩ bayopɔɩ

4-5 Mam Azã n gʋlsɛ gõŋɔ wã bɔ'ɔra tẽnsɩ bayopɔɩ n
boe Azi so'olʋm pʋam na Wẽndeto nẽrba. Zuudãana
Nawẽnnɛ n daan boe, n ken bɔna, dee wʋn bɔna
wakatɛ wuu la, la sɩɩsɩ bayopɔɩ n boe a na'am bĩm-
bĩnne nẽŋam, la Azezi-krisi n tɔgrɩ Nawẽnnɛ yelle sɩra,
ẽŋa n ki dee dɛna pɔspɔsɩ dãana n vo'oge, dɛna dũnia
na'adõma naba la, wʋn ẽŋɛ ya yel-sõnnɛ, dee bɔ ya sũ-
mã'asʋm.
Azezi-krisi nõŋɛ tõma mɛ, ki tɩ a zɩɩm fãagɛ tõma
tõon-be'ero pʋam, 6 botɩ tõma dɛna a so'olʋm kãabgɔ
kẽma tõnna bɔ'ɔra Nawẽnnɛ n de a Sɔ la. Ẽŋa n soe
nã'asgɔ, la pãŋa wakatɛ n ka ba'asrɩ. Amina.
7 Bɩsɛ-ya, a boe la sawara pʋam sẽna. Nẽrsaalba wuu
wʋn yẽ ẽ, baa la nẽr-sɛba n daan lʋ ẽ na. Buuri wuu
nẽrba n boe dũnia wʋn kɛlla mɛ fabla a yelle. Ẽe, la de
la bɛla. Amina.
8 Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana la yetɩ:
«Mam de la pĩ'iluŋo la ba'asgɔ, mam n daan boe, n ken
bɔna, dee wʋn bɔna wakatɛ wuu.»

Azã yẽ Azezi-krisi wʋ zãasŋɔ la

9 Mam de la Azã n de ya sɔbia n po nãmsra, lagɩm na
yãma po tara pʋrɛ Nawẽnnɛ so'olʋm na pʋam, ken po
lagɩm na yãma mõrgra sẽnna nẽŋa Azezi doosgo la
pʋam. Mam daan tɔgɛ la Nawẽnnɛ yetɔga, la Azezi-
krisi yelle, tɩ ba tarɩ mam sẽŋɛ tẽŋa tɩ ko'om gilge
yʋ'ʋrɛ n de Patmõsɩ. 10 Tɩ Zuudãana daarɛ n de Lasrɩ

daarɛ la, tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la mam, botɩ mam wõm
kõa n tɔgɛ ke'enke'em mam poorʊm wʊ benkonne n
peebe la, 11 yetɩ: «Gʊlsɛ sɛla tɩ fʊ wʊn yẽ la ẽŋɛ gõŋɔ
pʊam, soolʊm bɔ tẽnsɩ bayopɔɩ la Wẽndeto nẽrba:
Efɛɛzɩ, la Simirni, la Pɛrgamɩ, la Tiyatiiri, la Sardɩ, la Fi-
ladɛlfi, la Laodise.»
12 Tɩ mam wẽrgɛ tɩ m bɩsɛ sɛka n tɔgrɩ la mam na, la
mam n wẽrgɛ la, mam yẽ la sãlma fɩtladõma bayopɔɩ.
13 La nẽra n boe fɩtladõma la tẽŋasʊka ãna wʊ nẽr-
saala dayʊa la. A yɛ la fuugo n wɔgɛ sige paagɛ a nã-
ma, dee dɩkɛ sãlma sẽbrɩga bobe a yõ'ogɔ. 14 A zomto
daan pelge mɛ ãna yɩlɩ yɩlɩ wʊ lɔnnɔ na, tɩ a nini ãna
wʊ bugwitum na.
15 A nãma daan yẽgrɩ wʊ zũuro tɩ ba zuge ba bugum
pʊam na, dee tɩ a kõa la ãna wʊ ko-kãtɛ dãmŋɔ la. 16 A
daan zãlɩ la wõrbiɛ bayopɔɩ la a zʊʊgɔ nu'ugo. Tɩ
sʊkɔbgɔ n saasɛ tara nõa ayi ze'ele a nõorʊm yɛsra. A
nẽŋa daan yẽgrɩ wʊ wʊntɛɛŋa n ãn se'em na.
17 Mam n daan yẽ ẽ na, mam lui la tẽŋa a nẽŋam ãna
wʊ kũm na. Tɩ a dɩkɛ a zʊʊgɔ nu'ugo paglɛ mam zuo
yetɩ: «Da zoe dabeem, tɩ mam n de pĩ'iluŋo, la ba'asgɔ.
18 Mam de la sɛka n vɔɩ. Mam daan ki mɛ, la mam n
wãna, mam vɔa mɛ wakatɛ wuu. Mam n tarɩ ke'eŋo sɔ-
na kũm, la kɩ'ɩn-tẽŋa. 19 Bɛla, gʊlsɛ bõn-sɛba tɩ fʊ yẽ,
sɛla n boe lɛɛlɛ wã, la sɛla n wʊn wa ẽŋɛ poorʊm na.
20 Wõrbiɛ bayopɔɩ tɩ fʊ yẽ mam zʊʊgɔ nu'ugo pʊam, la
sãlma fɩtladõma bayopɔɩ la võorɛ n wãna: Wõrbiɛ bay-
opɔɩ la de la tẽnsɩ bayopɔɩ la Wẽndeto la nẽrba gu'ur-
ba, la fɩtladõma bayopɔɩ la de la tẽnsɩ bayopɔɩ la Wẽn-
deto nẽrba.»

Krisi kõa tɩ a bɔ Efɛɛzɩ Wẽndeego nẽrba

2 Sɛka tɩ mam yẽ la, a ken yele mam yetɩ: «Gʊlsɛ bɔ
Efɛɛzɩ Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ: Sɛka n zãlɩ
wõrbiɛ bayopɔɩ a zʊʊgɔ nu'ugo pʊam, dee sẽnna sãl-
ma fɩtladõma bayopɔɩ tẽŋasʊka la n yele se'em n wã-
na:
2 ‹Mam mi yãma n tõnnɩ se'em, yãma n nãmsrɩ dee
mõrgra sẽnna nẽŋa se'em mɛ. Mam mi tɩ ya ka sakɛ
basɛ tɩ nẽr-wẽensɩ tõnna la ya. Yãma makɛ nẽr-sɛba n
yetɩ bãma de la Krisi Tõntõnɩba dee dagna bɛla la bɩsɛ
mɛ, la yãma bãŋɛ mɛ tɩ ba de la põmpɔrndõma. 3 Yãma
mõrgɛ sẽnna nẽŋa mɛ, ya nãmsrɩ mam yʊ'ʊrɛ la ĩyã
mɛ, dee ka basɛ tɩ ya bʊraanɛ bo'oge. 4 La yel-sɛka tɩ
mam tarɩ la yãma n wãna: Ya ka le nõŋɛ mam wʊ yã-
ma n daan nõŋɛ mam se'em pɔspɔsɩ la. 5 Tẽege-ya yã-
ma n daan ɩtɩ se'em dee basɛ la. Teege-ya yɛm basɛ
tõon-be'ero, dee ɩta yãma n daan ɩtɩ se'em pɔspɔsɩ la.
Sãn dagna bɛla, mam wʊn wa'am ya zẽ'am wa dɩkɛ ya
fɩtla la a dɔglgɔ zẽ'am mɛ, ya sãn ka teege yɛm basɛ
tõon-be'ero. 6 La baa bɛla, ya ɩtɩ bõn-sõŋɔ mɛ. Yãma
sise sɛla tɩ Nikolayiti nẽrba ɩtɩ la mɛ, wʊ mam n mẽ
sise ba tõoma se'em na.
7 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa. Sɛka n yãŋɛ, mam wʊn bɔ
ẽ nõorɛ tɩ a di vɔm tɩa n boe Nawẽnnɛ yire la biɛ.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Simirni Wẽndeego nẽrba

8 «Gʊlsɛ bɔ Simirni Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Sɛka n de pĩ'iluŋo la ba'asgɔ, sɛka n daan ki dee vo'oge
la n yele se'em n wãna:
9 ‹Mam mi ya nãmsgɔ la ya nõŋɔ la yelle mɛ, la baa
bɛla, ya de la bõntatba. Mam mi be'em yetɔg-sɛba tɩ
nẽr-sɛba n yetɩ bãma de la Zifdõma dee ka dɛna la
tɔgɛ ya. Ba de la Asũtãana nẽrba. 10 Da zoe-ya dabeem
yãma n wʊn nãmsɛ la. Bɩsɛ-ya, Asũtãana wʊn makɛ ya
bɩsɛ mɛ, botɩ ba kẽ'esɛ ya nẽrba basɛba yʊ'a deem, la
ya wʊn yẽ nãmsgɔ mɛ dabsa pia. Bɔ-ya mam sɩra halɩ
ka paagɛ ya kũm, tɩ mam wʊn bɔ ya bɔ'a n de vɔm.
11 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa. Sɛka n yãŋɛ, kũm bʊyi
dãana kãn ẽŋɛ ẽ sɛla.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Pɛrgamɩ Wẽndeego nẽrba

12 «Gʊlsɛ bɔ Pɛrgamɩ Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Sɛka n tarɩ sʊkɔbgɔ n saasɛ tara nõa ayi la n yele se'em
n wãna:
13 ‹Mam mi zẽ'e-sɛka tɩ yãma boe la mɛ, zẽ'e-ẽŋa tɩ
Asũtãana na'am bĩmbĩnne boe. La ya dɩkɛ ya mẽŋa
lablɛ la mam mɛ, ze'ele kãŋkãŋɛ bɔ mam sɩra ka basɛ,
baa la wakatɛ sɛka tɩ ba daan kʊ A'ãntipasɩ n de sɩra
dãana n tɔgɛ mam yelle ya zẽ'am, zẽ'e-sɛka tɩ Asũtãana
boe la. 14 La baa bɛla, mam tarɩ la yelle fẽe la ya. Yãma
tarɩ la nẽrba n boe ya pʊam dɔla Abalaam zãsŋɔ. Abal-
aam yʊʊn zãsʊm na Abalakɩ ẽn wʊn ẽŋɛ se'em bẽrɛ Ɩs-
rayɛlɩ dõma botɩ ba obe baga nẽnnɔ, dee tõm yalsɩ
tõoma. 15 Yãma mẽ tarɩ la nẽrba basɛba n boe ya
zẽ'am n dolɩ Nikolayiti dõma zãsŋɔ. 16 Teege-ya yɛm
basɛ tõon-be'ero. Sãn dagna bɛla, mam wʊn wa'am ya
zẽ'am lɛɛlɛ wã, la mam wʊn zɛbɛ la nẽr-bãma la
sʊkɔbgɔ n ze'ele m nõorʊm yɛsra la.
17 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa. Sɛka n yãŋɛ, mam wʊn bɔ
ẽ dia n sʊgɛ yʊ'ʊrɛ n de mannɩ n ze'ele saazuum tɩ a
di, la mam wʊn bɔ ẽ kug-pɛɛlga. Kug-ẽŋa zuo yʊ'ʊr-
paalɛ n gʊlsɛ mĩ, tɩ nẽra nẽra ka mina ẽ, sãn dagna sɛ-
ka n to'oge ẽ na mã'a.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Tiyatiiri Wẽndeego nẽrba

18 «Gʊlsɛ bɔ Tiyatiiri Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Nawẽnnɛ Dayʊa la nini n ãn wʊ bugwitum, tɩ a nãma
yẽgra wʊ zũuro tɩ ba zuge bugum pʊam na n yele
se'em n wãna:
19 ‹Mam bãŋɛ ya tõoma, la ya nõŋlʊm, la yan bɔ sɩra,
la yan tõm bɔ nẽrba, la yan mõrgɛ sẽnna nẽŋa se'em
mɛ. La mam mi tɩ ya tõnnɩ lɛɛlɛ wã zɔ'ɔra gãnna yan

tõm se'em pɔspɔsɩ la mɛ. 20 La yel-sɛka tɩ mam tarɩ la
yãma n wãna: La de la yan sakɛ basɛ Azezabɛlɩ n de pɔ-
ka n yetɩ ẽŋa de la Nawẽnnɛ nõtɔ'ɔsa, tɩ a zãsna nẽrba,
pã'asra mam tõntõnɩba tɩ ba ɩta yalsɩ, dee ɔbra baga
nẽnnɔ na. 21 Mam bɔ ẽ na wakatɛ tɩ a teege yɛm basɛ
tõon-be'ero, la a ka boorɩ tɩ a teege yɛm basɛ a yalsɩ
tõoma la. 22 Bɛla, mam wʋn basɛ tɩ a gã'arɛ yẽ nãmsgɔ
zozo'e. La sɛba n lagɩm na ẽ tõnna yalsɩ tõoma la wʋn
yẽ toogo zozo'e, sãn dagna tɩ ba basɛ la tõon-be'e-sɛba
tɩ a botɩ ba tõnna la. 23 Mam wʋn ken basɛ tɩ a kɔma ki,
tɩ Wẽndeto nẽrba la wuu wʋn bãŋɛ tɩ mam de la sɛka
n mi nẽrba tẽ'esgɔ, la ban boorɩ se'em. La mam wʋn yɔ
ya nẽra woo masɛ wʋ ẽn tõnnɩ se'em. 24 La yãma Tiy-
atiiri nẽr-sɛba n ka sakrɩ zãsŋɔ bãma, dee ka mina sɛla
tɩ ba wi'iri tɩ Asũtãana yɛla n sʋgɛ la, mam ka tarɩ sɛla
wʋn yele ya pa'asɛ. 25 La gʋrɛ-ya sɛla tɩ ya tarɩ la
kãŋkãŋɛ halɩ tɩ mam wa wa'am. 26 Nẽr-sɛka n yãŋɛ ẽŋɛ
mam n boorɩ se'em ka paagɛ ba'asgɔ, mam wʋn botɩ a
sɔna so'olʋm buuri wuu. 27-28 La de la pãn-sɛka tɩ mam
to'oge m Sɔ Nawẽnnɛ zẽ'am na tɩ mam wʋn bɔ ẽ. A
wʋn tara la kuto dasaarɛ sɔna ba wʋ ban wõtɩ lɔg-
kɛgsɩ la. La mam wʋn ken bɔ ẽ bewã'arɛ.
29 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Sardɩ Wẽndeego nẽrba

3 «Gʋlsɛ bɔ Sardɩ Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Sɛka n tarɩ Nawẽnnɛ sɩɩsɩ bayopɔɩ, la wõrbiɛ bay-
opɔɩ la n yele se'em n wãna: ‹Mam mi ya tõoma mɛ, fʋ
yʋ'ʋrɛ yese mɛ tɩ ba yetɩ ya vɔa mɛ, la, ya ki mɛ. 2 Bɛla,
guuse ya mẽŋa, tɩ sɛla n deege la a ki la, yãagɛ da ki
ba'asɛ. Se'ere n soe la, mam bãŋɛ mɛ tɩ ya tõoma la ka
paagɛ Nawẽnnɛ yɛm. 3 Tẽegɛ-ya zãsŋɔ la tɩ ya daan
wõm dee to'oge ẽ se'em na, sakɛ-ya ẽ teege yɛm basɛ
tõon-be'ero. Ya sãn ka guuse, mam wʋn wa'am wa
di'ige ya wʋ nayiga la, la ya kãn bãŋɛ wakat-sɛka tɩ
mam wʋn wa'am ya zẽ'am. 4 La nẽrba basɛba n boe yã-
ma pʋam Sardɩ ka dẽgɛ ba futo. Bãma n wʋn yɛ fu-
pɛɛlsɩ doose mam, bãma n masɛ la ĩyã. 5 Nẽr-sɛka n
yãŋɛ wʋn wa yɛ la fu-pɛɛlsɩ bɛla, la mam kãn saam a
yʋ'ʋrɛ vɔm gõŋɔ la pʋam. La mam wʋn wi a yʋ'ʋrɛ
mam Sɔ, la a malɛkadõma la nẽŋam yetɩ a de la mam
nẽra.
6 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Filadɛlfi Wẽndeego nẽrba

7 «Gʋlsɛ bɔ Filadɛlfi Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Sɛka n de pʋpeelem dãana, la sɩra dãana n tarɩ naba
Adavidi kʋlɩnbiɛ, sɛka n yʋ'ʋrɩ tɩ nẽra ka tãna yɔ'ɔra,
dee yɔ'ɔra tɩ nẽra ka tãna yʋ'ʋra la n yele se'em n wã-
na:
8 ‹Mam mi ya tõoma mɛ, mam mi tɩ ya pãŋa ka
zo'oge, la baa la bɛla, ya sakɛ mam yetɔga la mɛ, la ya
ka sɩ'ɩsɛ tɩ yãma ka mi mam. Mam yo'oge la sore bɔ ya,
la nẽra nẽra kãn yãŋɛ yʋ ẽ. 9 Mam n wʋn ẽŋɛ nẽr-sɛba
n dolɩ Asũtãana la se'em n wãna: Nẽr-bãma yetɩ bãma
de la Zifdõma, la dagɩ bɛla, ba de la põmpɔrndõma.
Mam wʋn basɛ mɛ tɩ ba wa'am wa ka dũma ya nẽŋam,
la ba wʋn bãŋɛ tɩ mam nõŋɛ ya. 10 Yãma n sakɛ mam
yetɔga la mõrgɛ sẽŋɛ nẽŋa na ĩyã, mam mẽ wʋn
gu'ura ya sõŋa tɩ toogo sɛka n sẽm dũnia wuu zuo, tɩ a
makɛ nẽr-sɛba wuu n boe dũnia zuo la, da paagɛ ya.
11 Mam sẽm na lɛɛlɛ, gʋrɛ-ya sɛla tɩ ya tarɩ la kãŋkãŋɛ,
tɩ nẽra da to'oge ya yɔɔrɔ. 12 Nẽr-sɛka n yãŋɛ, mam
wʋn botɩ a ãna wʋ zẽerɛ mam Sɔ Nawẽnnɛ yire pʋam,
la ba kãn malɩn yese ẽ mĩ. La mam wʋn gʋlsɛ mam Sɔ
Nawẽnnɛ yʋ'ʋrɛ, la a tẽŋa n de Zerizalɛm paalga n
ze'ele saazuum Nawẽnnɛ zẽ'am signa la yʋ'ʋrɛ a zuo,
la mam wʋn ken gʋlsɛ mam mẽŋa yʋ'ʋr-paalga la a
zuo.
13 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa.› »

Krisi kõa tɩ a bɔ Laodise Wẽndeego nẽrba

14 «Gʋlsɛ bɔ Laodise Wẽndeego nẽrba la gu'ura yetɩ:
Sɛka n de Amina la, sɛka n de sɩra dãana, dee sɩrɩ tɔ-
gra sɛla tɩ a nini yẽ, dee ken dɛna sɛka tɩ Nawẽnnɛ n
nãam sɛla wuu ze'ele a zẽ'am n yele se'em n wãna:
15 ‹Mam mi ya tõoma mɛ, mam mi tɩ ya dagɩ mã'as-
ga, ya mẽ dagɩ tʋʋlga. Mam boorɩ nɩ tɩ ya dɛna la
mã'asga bɩɩ tʋʋlga. 16 La yãma n ka de mã'asga bɩɩ
tʋʋlga mam tõoma la pʋam, dee ãna wam na, mam
wʋn ʋkɛ ya mɛ m nõorʋm basɛ.
17 Ya yetɩ yãma de la bõntatba, yãma tarɩ sɛla woo
mɛ tɩ sɛla ka pɔ'ɔgɛ yãma. La, ya ka mi tɩ ya de la nin-
bãal-dõma, la farɛ dõma. Ya de la nasdõma, la bɛɛla, la
fɔɔsɩ. 18 Bɛla ĩyã, mam kã'anɩ ya mɛ tɩ ya da sãlma
mẽŋa mẽŋa tɩ ba zuge bugum pʋam yese ba mam
zẽ'am, tɩ ya wʋn sɩrɩ dɛna bõntatba. La ya da fu-pɛɛlsɩ
yɛ pĩ ya yãnnɛ na, dee da tɩɩm dõ ya nini yẽta. 19 Mam
sɩbgrɩ la sɛba wuu tɩ mam nõŋɛ, dee dɛmsra ba. Bɛla,
nargɛ-ya pãŋa teege yɛm basɛ tõon-be'ero. 20 Bɩsɛ-ya,
mam ze la kʋlɩŋa nõorʋm wẽ'era, nẽr-sɛka n wõm
mam kõa yo'oge kʋlɩŋa bɔ mam, mam wʋn kẽ a zẽ'am
lagɩm na ẽ di, tɩ a mẽ lagɩm na mam di. 21 Nẽr-sɛka n
yãŋɛ, mam wʋn botɩ a lagɩm na mam po zĩ'ire mam
na'am bĩmbĩnne zuo, wʋ mam yãŋɛ po lagɩm na mam
Sɔ Nawẽnnɛ zĩ'ire a na'am bĩmbĩnne zuo la.
22 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse Nawẽnnɛ Sɩa n yetɩ
a nẽrba se'em na sõŋa sõŋa.› »

Ba nã'asrɩ Nawẽnnɛ saazuum

4 Bɛla poorʋm, mam bɩsɛ mɛ yẽ tɩ kʋlɩŋa n yo'oge
Nawẽnnɛ yire. Tɩ kõa la tɩ mam wõm pɔspɔsɩ n

tɔgɛ la mam wʋ benkonne n peebe la, yele mam yetɩ:
«Zom wa'am kalam, tɩ mam wʋn pa'alɛ fʋ sɛla n wʋn
wa ẽŋɛ.» 2 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa darɛ bɔna la mam botɩ mam
yẽ na'am bĩmbĩnne n boe Nawẽnnɛ yire, tɩ nẽra zẽa a
zuo. 3 Sɛka n zĩ bĩmbĩnne na zuo la nẽegɛ yẽgra wʋ ku-
ga n tarɩ yõorɔ yʋ'ʋrɛ n de zaspɩ, la sardʋanɩ. La gõ-
matɩ-tãpɔ n yẽgrɩ ãna wʋ kugre yʋ'ʋrɛ n de emerɔdɩ n
kaagɛ na'am bĩmbĩnne na. 4 La na'am bĩmbĩna pisyi la
anaasɩ n daan gilge na'am bĩmbĩn-ẽŋa, tɩ kẽma pisyi la
anaasɩ n yɛ fu-pɛɛlsɩ vuge sãlma mũnsi zẽa ba zuto.
5 Tɩ saaga ze'ele na'am bĩmbĩnnum na yẽgra, tãsra dee
sũnna, la fɩtladõma bayopɔɩ n lasʋm dita na'am bĩm-
bĩnne na nẽŋam. Bãma de la Nawẽnnɛ sɩɩsɩ bayopɔɩ la.
6 Na'am bĩmbĩnne na nẽŋam, bõnɔ n gãɩ ãna wʋ ko-
kãtɛ yẽgra wʋ bɩsga.

La bõn-vɔɔsɩ banaasɩ n gilge na'am bĩmbĩnne na n
boe tẽŋasʋka la, tɩ nini pɩrɛ ba nẽŋa, la poore.
7 Pɔspɔsɩ bõn-vɔa la wõn na gɩgnɛ, tɩ bʋyi dãana la wõ-
na lʋlla, tɩ bʋtã dãana la tara nẽŋa n wõn na nẽrsaala
nẽŋa. La bõn-vɔa bʋnaasɩ dãana la wõn na tugfo n ẽ-
grɩ. 8 Bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la ayɩla woo tarɩ la kempagsɩ
bayoobɩ tɩ nini pɩrɛ ba zẽ'a woo, tilum na zuum. Yʋ'ʋŋɔ
la wʋntɛɛŋa, ba yõonɩ mɛ ka gɔ'ɔra yetɩ:

«Sõŋa, sõŋa, sõŋa,
Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana n ãn
sõŋa.
Ẽŋa n daan boe, n ken bɔna, dee wʋn bɔna wakatɛ
wuu.»

9 Bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la ẽn nã'asra sɛka n zĩ na'am bĩm-
bĩnne zuo n vɔa wakatɛ wuu la mɛ, pẽgra ẽ dee pʋ'ʋs-
ra ẽ a yel-sõnnɛ. 10 Ba sãn ẽn ẽŋɛ bɛla, kẽma pisyi la
anaasɩ la ẽn ka la dũma sɛka n zĩ na'am bĩmbĩnne zuo
n vɔa wakatɛ wuu la nẽŋam nã'asra ẽ, dee vugse ba
mũnsi bĩŋe na'am bĩmbĩnne na nẽŋam, dee yɛta tɩ:

11 «Tɩ Zuudãana Nawẽnnɛ,
fõn masɛ fʋ to'oge na'am pãŋa,
la nã'asgɔ, la ke'eŋo,
la de la fõn nãam sɛla woo,
la de la fõn boorɩ ĩyã,
tɩ fõn nãam ba tɩ ba bɔna.»

Gõŋɔ n tabɛ zẽ'esɩ bayopɔɩ, la Azezi n de Pebila yelle

5 La mam yẽ la gõŋɔ n boe sɛka n zĩ na'am bĩm-
bĩnne zuo la zʋʋgɔ nu'ugo pʋam, tɩ a nẽŋa la a
poore wuu gʋlsɛ, tɩ ba dɩkɛ bõnɔ n tabrɩ tabɛ ẽ zẽ'esɩ
bayopɔɩ. 2 Tɩ mam yẽ malɛka n tarɩ pãŋa n tɔgrɩ
ke'enke'em yetɩ: «Ãne n masɛ wʋn lakɛ bõnɔ na n tabɛ
la, dee lakɛ gõŋɔ la?» 3 La nẽra nẽra daan ka boe
Nawẽnnɛ yire, bɩɩ dũnia zuo, bɩɩ tẽŋa wã pʋam pʋam
n tã wʋn lakɛ gõŋɔ la, dee bɩsɛ a pʋam. 4 Tɩ mam daan
kɛlla zozo'e, ban ka yẽ nẽra n masɛ n wʋn lakɛ gõŋɔ la,
dee bɩsɛ a pʋam na ĩyã. 5 Tɩ kẽma la nẽra ayɩla yele
mam yetɩ: «Da kɛlla. Bɩsɛ, sɛka n de Azuda buuri gɩgnɛ
n de naba Adavidi yɩɩŋa la yãŋɛ mɛ, ẽŋa n tã wʋn lakɛ
bõnɔ na n tabɛ zẽ'esɩ bayopɔɩ la, dee lakɛ gõŋɔ la.» 6 Tɩ
mam yẽ Pebila n ze na'am bĩmbĩnne na tẽŋasʋka, tɩ
bõn-vɔɔsɩ banaasɩ, la kẽma la gilge ẽ basɛ tẽŋasʋka.
Pebila la ãn wʋ ba daan kʋ ẽ mɛ na. A tarɩ la ɩɩla bay-
opɔɩ, la nini bayopɔɩ n de Nawẽnnɛ sɩɩsɩ bayopɔɩ la tɩ a
tõm dũnia wuu pʋam na. 7 Tɩ Pebila la paagɛ to'oge
gõŋɔ la sɛka n zĩ na'am bĩmbĩnne zuo la zʋʋgɔ pʋam.
8 Ẽn to'oge gõŋɔ la, bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la, la kẽma pisyi
la anaasɩ la, ka la dũma a nẽŋam. Ba nẽra woo zãlɩ la
kõlŋɔ, la sãlma laasɩ n pɩrɛ la tɩdarɛ n tarɩ yũuŋo n ãn
yẽlʋm, n de Nawẽnnɛ nẽrba pʋ'ʋsgɔ. 9 Ba daan yõonɩ
la yõom-paalɛ yetɩ:

«Fõn masɛ tɩ fʋ to'oge gõŋɔ la lakɛ bõnɔ na n tabɛ la.
Se'ere n soe la, ba daan kʋ fõn mɛ,
tɩ fõn dɩkɛ fʋ zɩɩm na yɔ to'oge nẽrsaalba buuri wuu,
la yetɔga buuri wuu, la tẽnsɩ wuu nẽrba, la so'olʋm
wuu nẽrba bɔ Nawẽnnɛ.
10 Fõn botɩ ba dɛna la fʋ so'olʋm kãabgɔ kẽma tõnna
bɔ'ɔra Nawẽnnɛ, dee wʋn di na'am dũnia zuo.»

11 Tɩ mam le bɩsɛ, wõm malɛkadõma kʋʋŋɔ kõa, ba
daan de la tʋsa nõorɛ tʋsa tʋsa. Ba daan gilge la
na'am bĩmbĩnne na, la bõn-vɔɔsɩ banaasɩ, la kẽma la.
12 Ba daan yõonɩ mɛ ke'enke'em yetɩ:

«Pebila tɩ ba daan kʋ la n masɛ tɩ a to'oge ke'eŋo, la
bõntarsõm, la yɛm, la pãŋa, la nã'asgɔ, la na'am pãŋa,
la pẽka.»

13 Tɩ mam wõm bõn-nãanɩsɩ wuu n boe Nawẽnnɛ yire,
la tẽŋa zuo, la tẽŋa pʋam pʋam, la ko-kãtɛ pʋam, la
bõn-nãanɩsɩ n boe zẽ'esɩ wuu n yetɩ:

«Sɛka n zĩ na'am bĩmbĩnne zuo, la Pebila la n soe pẽ-
ka, la nã'asgɔ, la na'am pãŋa, la ke'eŋo wakatɛ n ka
ba'asrɩ.»

14 Tɩ bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la yetɩ: «Amina.» Tɩ kẽma la ka
dũma tẽŋa nã'asra ẽ.

Bõnɔ n tabɛ zẽ'esɩ bayopɔɩ la, bayoobɩ lakrɛ

6 La mam yẽ mɛ tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ na n tabɛ
zẽ'esɩ bayopɔɩ la ayɩla. Tɩ mam wõm bõn-vɔɔsɩ ba-
naasɩ la ayɩla n tɔgrɩ tɩ a kõa ãna wʋ saaga n tãsrɩ la
yetɩ: «Wa'am!» 2 Tɩ mam bɩsra, yẽ wemõa n de pɛɛlga.
Tɩ nẽra bã ẽ zãla tãpɔ, tɩ ba bɔ ẽ mũŋa. Tɩ a dɛna nẽra
n yãŋrɩ, sẽŋɛ tɩ a yãŋɛ.

3 Tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ bʋyi dãana n tabɛ la, tɩ mam
wõm bõn-vɔa bʋyi dãana n yetɩ: «Wa'am!» 4 Tɩ wemõa
n de mõlga yese. Tɩ ba bɔ sɛka n bã ẽ na ke'eŋo tɩ a
yese dũnia sũ-mã'asʋm tɩ nẽrba kʋʋra taaba, dee bɔ ẽ
sʋkɔbgɔ n ãn kãtɛ.

5 Tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ bʋtã dãana n tabɛ la, tɩ mam
wõm bõn-vɔa bʋtã dãana la n yetɩ: «Wa'am!» Tɩ mam
bɩsra, yẽ wemõ-sabga. Tɩ sɛka n bã ẽ na zãla bõn-
makrɩga a nu'ugo pʋam. 6 Tɩ mam wõm dãmnɛ n ãn
wʋ kõa n ze'ele bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la tẽŋasʋka yetɩ: «Si

ligri wʋn zo'oge mɛ, tɩ nẽra daarɛ ayɩla yɔɔrɔ wʋn da si
wʋlla ayɩla, dee tɩ kamãana wʋlsɩ batã dɛna nẽra
daarɛ ayɩla yɔɔrɔ. La, la sãn dɛna kaam la dãam, da
pa'asɛ sɛla.»
7 Tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ bʋnaasɩ dãana n tabɛ la, tɩ
mam wõm bõn-vɔa bʋnaasɩ dãana n yetɩ: «Wa'am!»
8 Tɩ mam bɩsra, yẽ wemõa n de puka. Sɛka n bã ẽ na
yʋ'ʋrɛ n de Akũm, tɩ kɩ'ɩn-tẽŋa dɔla a poore. Tɩ ba bɔ
ba ke'eŋo tɩ ba kʋ dũnia nẽrba banaasɩ woo pʋam
nẽra ayɩla. Sʋkɔbgɔ, la kɔm, la bã'asɩ, la we-dũnsi n
wʋn kʋ ba.
9 Tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ bʋnuu dãana n tabɛ la, tɩ
mam yẽ nẽr-sɛba tɩ ba daan kʋ ba, ban mõolɛ Nawẽn-
nɛ yetɔga la, dee vɔa wʋ yetɔga la n yele se'em na ĩyã,
sɩɩsɩ n boe kãabgɔ bĩmbĩnne na tilum. 10 Tɩ ba tɔgra
ke'enke'em yetɩ: «Zuudãana n gãnnɩ wuu n ãn sõŋa, n
de sɩra dãana, fõn wʋn yuuge paagɛ la wãne dee di
dũnia nẽrba sarɩya sɩbgɛ ba, ban kʋ tõma la ĩyã?» 11 Tɩ
ba bɔ ba nẽra woo fu-pɛɛlga, dee yele ba yetɩ ba gu
fẽe, halɩ tɩ ba kʋ ba sɔbiisi n de ba tõntõn-taaba, n de
ba kʋ ba wʋ bãma la, tɩ ba sõorɛ paagɛ.
12 Tɩ Pebila la lakɛ bõnɔ bʋyoobɩ dãana n tabɛ la, tɩ
tẽŋa mĩim zozo'e, tɩ wʋntɛɛŋa lebge lika wʋ tãn-sabga,
dee tɩ wõrga lebge mõlga wʋ zɩɩm na. 13 Tɩ wõrbiɛ
ze'ele saazuum sʋʋgɛ tẽŋa, wʋ kẽnkãŋa tɩ kʋseb-kãtɛ
mĩim tɩ kẽnkãma sʋʋgɛ la. 14 Tɩ sagõŋɔ kilim wʋ sõŋɔ
la bɔɩ. Tɩ tãnsɩ wuu, la tẽn-sɛba tɩ ko'om gilge la wuu
ka le bɔna ba zẽ'esɩ. 15 Tɩ dũnia na'adõma, la nẽr-kegro,
la sʋdaasɩ kɛ'ɛndõma, la bõntatba, la pãnsɩ dõma, la
yamsɩ, la burkĩndõma wuu sʋgra tãnsɩ bogro pʋam, la
tãmpĩisi lɛma. 16 Dee yɛta tãnsɩ, la tãmpĩisi la yetɩ: «Lui-
ya tɩ zuto sʋgɛ tɔ, tɩ sɛka n zĩ na'am bĩmbĩnne zuo la da
yẽta tɔ, tɩ Pebila la sũ-isgre da paagɛ tɔ. 17 Se'ere n soe
la, ba sũ-isgre daarɛ paagɛ mɛ, nẽra ka boe n wʋn
yãŋɛ põsɛ.»

Nawẽnnɛ nẽrba dãalgɔ

7 Bɛla poorʋm, mam yẽ la malɛkadõma banaasɩ n
ze dũnia sakʋgrɔ banaasɩ. Ba daan yõgɛ la dũnia
kʋsebgo n ze'ele zẽ'esɩ banaasɩ la wuu, tɩ ba da vugra
wẽ'erɩ tẽŋa, bɩɩ ko-kãtɛ, bɩɩ tɩa. 2 La mam yẽ la malɛka
ayẽma n ze'ele wẽntulle n doorɩ zẽ'a la zɔnna, a zãlɩ la
vɔm dãana Nawẽnnɛ dãalgɔ bõnɔ. La a tɔgɛ la
ke'enke'em yele malɛkadõma banaasɩ la tɩ Nawẽnnɛ
bɔ ba nõorɛ tɩ ba sã'am tẽŋa, la ko-kãtɛ la yetɩ: 3 «Nãn
da sã'am-ya tẽŋa, bɩɩ ko-kãtɛ, bɩɩ tɩɩsɩ, basɛ-ya tɩ tɩ ẽŋɛ
Nawẽnnɛ tõntõnɩba la dĩa dãalgɔ, dee tɩ ya sã'am.» 4 Tɩ
mam wõm sɛba tɩ ba ẽŋɛ ba Nawẽnnɛ dãalgɔ la sõorɛ.
Ba de la nẽrba tʋskɔbga la tʋspinaasɩ la anaasɩ
(144'000). Ba ze'ele la Ɩsrayɛlɩ buuri la wuu pʋam.
5 Azuda buuri nẽrba tɩ ba dãalɛ de la tʋspia la ayi,
Arubã buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Agadɩ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
6 Azɛɛrɩ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Aneftali buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Amanase buuri nẽrba tʋspia la ayi,
7 Asimeyõ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Alevi buuri nẽrba tʋspia la ayi,
A'isakaarɩ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
8 Azabilõ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Azozɛfʋ buuri nẽrba tʋspia la ayi,
Abẽnzamẽ buuri nẽrba tʋspia la ayi.

Nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e n lagsɛ

9 Bɛla poorʋm mam bɩsrɩ mɛ, yẽ nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e tɩ
nẽra nẽra ka tã wʋn kãalɛ. Ba de la so'olʋm wuu nẽr-
ba, la buuri wuu nẽrba, la tẽnsɩ wuu nẽrba, la yetɔga
buuri wuu nẽrba. Ba daan yɛ la fu-pɛɛlsɩ zãla karkɔŋa
võorɔ ba nu'usum zɛ na'am bĩmbĩnne, la Pebila la
nẽŋam. 10 Ba tɔgrɩ la ke'enke'em yetɩ:
«Fãarɛ ze'etɩ la tõma Nawẽnnɛ n zĩ na'am bĩmbĩnne
zuo, la Pebila la zẽ'am.»
11 Malɛkadõma la wuu daan ze gilge la na'am bĩm-
bĩnne, la kẽma, la bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la. Ba daan ẽn ka
la dũma dɩkɛ ba nẽnsɩ võglɛ tẽŋa na'am bĩmbĩnne na
nẽŋam nã'asra Nawẽnnɛ 12 yetɩ:
«Asɩra, Nawẽnnɛ n soe nã'asgɔ, la na'am pãŋa, la
yɛm, la yel-sõnnɛ pʋ'ʋsgɔ, la pẽka, la ke'eŋo, la pãŋa
wakatɛ n ka ba'asrɩ. Amina.»
13 Tɩ kẽma la ayɩla soke mam yetɩ: «Ãndõma n de nẽr-
bãma n yɛ fu-pɛɛlsɩ la, ba ze'ele la bɛ?» 14 Tɩ mam lerge
ẽ yetɩ: «M zuudãana, fõn mi.» Tɩ a yele mam yetɩ: «Ba
de la nẽr-sɛba n ze'ele toog-kãtɛ pʋam na. Ba peege
ba futo mɛ Pebila la zɩɩm pʋam tɩ ba pelge. 15 Bɛla n
soe tɩ ba zɛ Nawẽnnɛ na'am bĩmbĩnne na nẽŋam, tõn-
na bɔ'ɔra ẽ wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ a yire la pʋam. Sɛka n zĩ
na'am bĩmbĩnne zuo la n wʋn gu'ura ba. 16 Kɔm la
koyũuro kãn le yõkɛ ba, wʋntɛɛŋa la a tʋʋlgɔ kãn le
wõŋɛ ba. 17 Se'ere n soe la, Pebila la n boe na'am bĩm-
bĩnne tẽŋasʋka la n wʋn bɩsra ba yelle, ẽŋa n wʋn tarɩ
ba sẽŋɛ ko'om n bulli n bɔ'ɔrɩ vɔm zẽ'am. La Nawẽnnɛ
n wʋn duuse ba nintãm wuu.»

Bõnɔ n tabɛ bayopɔɩ dãana la lakrɛ

8 Pebila la lakɛ la bõnɔ bayopɔɩ dãana n tabɛ la, tɩ
la ãna yɩrɩrɩr Nawẽnnɛ yire wakatɛ fẽe paagɛ karf-
ayɩla pʋsʋka. 2 Tɩ mam yẽ malɛkadõma bayopɔɩ n ze
Nawẽnnɛ nẽŋam, tɩ ba bɔ ba benkɔma bayopɔɩ.
3 La malɛka ayẽma n wa'am wa ze'ele kãabgɔ bĩm-
bĩnne na zẽ'am. A daan tarɩ la sãlma laaga tɩ ba tarɩ
yõ'ora tɩdarɛ. Tɩ ba bɔ ẽ tɩdarɛ pãɩ, tɩ a dɩkɛ ba lagɩm
na Nawẽnnɛ nẽrba wuu pʋ'ʋsgɔ yõ sãlma kãabgɔ bĩm-
bĩnne n boe na'am bĩmbĩnne na nẽŋam na zuo bɔ
Nawẽnnɛ. 4 Tɩ tɩdarɛ la tɩ a yõ la bug-zũ'usi lagɩm na
Nawẽnnɛ nẽrba la pʋ'ʋsgɔ, ze'ele malɛka la n ze
Nawẽnnɛ nẽŋam na nu'usum zɔnna saazuum. 5 Tɩ

malɛka la dɩkɛ laaga la tɩ ba tarɩ yõ'ora tɩdarɛ la, pɩrɛ ẽ
na tɩdarɛ bugum na n boe kãabgɔ bĩmbĩnne zuo la
lobge ba tẽŋa zuo. Tɩ saaga tãsra, yãgra dee sũnna, tɩ
tẽŋa mĩĩm.

Benkɔma peebgo

6 Malɛkadõma bayopɔɩ la n zãlɩ benkɔma bayopɔɩ la,
mãasʋm mɛ tɩ ba peebe ba.
7 Tɩ pɔspɔsɩ malɛka la peebe benkonne. Tɩ sakuga la
bugum n gaam na zɩɩm ka'agɛ dũnia zuo. Tɩ dũnia
zẽ'esɩ batã pʋam, bugum di zẽ'a ayɩla, tɩ tɩɩsɩ zẽ'esɩ
batã pʋam, bugum di zẽ'a ayɩla, tɩ mõ-mã'asa wuu di
bugum.
8 Tɩ malɛka bʋyi dãana peebe benkonne. Tɩ ba lobge
sɛla ko-kãtɛ pʋam n ãn wʋ tãn-kãtɛ tɩ bugum diti. Tɩ
ko'om na zẽ'esɩ batã pʋam, zẽ'a ayɩla lebge zɩɩm. 9 Tɩ
bõn-vɔɔsɩ sɛba n boe ko'om pʋam na batã pʋam woo
ayɩla ki. Tɩ õornɔ batã pʋam woo ayɩla sã'am.
10 Tɩ malɛka bʋtã dãana peebe benkonne. Tɩ wõrbi-
kãtɛ n diti bug-zɩlɩŋa ze'ele saazuum lui mõga, la kʋlsɩ
ko'om pʋam, a lui la ko'om na zẽ'esɩ batã ayɩla pʋam.
11 Wõrbiire la yʋ'ʋrɛ de la Azẽlõm. Tɩ ko'om na zẽ'esɩ
batã pʋam, zẽ'a ayɩla lebge zẽlõm. La nẽrba zozo'e n
yũ ko'om na ki, ko'om na n de zẽlõm na ĩyã.
12 Tɩ malɛka bʋnaasɩ dãana peebe benkonne. Tɩ wẽn-
tulle zẽ'esɩ batã pʋam zẽ'a ayɩla, la wõrga zẽ'esɩ batã
pʋam zẽ'a ayɩla, la wõrbiɛ zẽ'esɩ batã pʋam zẽ'a ayɩla
pãŋa ba'asɛ, tɩ ba wuu zẽ'esɩ batã pʋam, zẽ'a ayɩla
lebge lika. Tɩ wʋntɛɛŋa zẽ'esɩ batã pʋam ayɩla ka le
nẽera peelem, tɩ yʋ'ʋŋɔ mẽ bɛla.
13 Tɩ mam yẽ sɩl-kãtɛ n ẽgrɩ saazuum-zuum, wõm ẽn
tɔgrɩ ke'enke'em yetɩ: «Wai, wai! Nẽr-sɛba n boe tẽŋa
wã zuo wʋn yẽ la toogo, malɛkadõma batã n weege la
n wʋn peebe ba benkɔma, tɩ ba yẽ toogo.»
9 Tɩ malɛka bʋnuu dãana peebe benkonne. Tɩ
mam yẽ wõrbiire n ze'ele saazuum lui dũnia zuo.
Tɩ ba bɔ ẽ bog-ko'ogo saafɩbiire. 2 Tɩ wõrbiire la pakɛ
bog-ko'ogo la, tɩ bug-zũ'usi ze'ele bog-ko'ogo la pʋam
yɛsra wʋ bug-kãtɛ zũ'usi la, botɩ wʋntɛɛŋa, la sapeb-
sʋm sobe. 3 Tɩ tẽnta'aba ze'ele zũ'usi la pʋam yese
saagɛ dũnia zuo. Tɩ ba bɔ ba toogo wʋ nãnsɩ toogo la.
4 La ba yele ba yetɩ ba da ẽŋɛ mõorɔ, la bõn-sɛba wuu
n yesrɩ tẽŋa, la tɩɩsɩ sɛla, ba pɔglʋm nẽr-sɛba n ka tarɩ
Nawẽnnɛ dãalgɔ ba dĩa zuto la mã'a. 5 Ba daan ka bɔ
tẽnta'aba la nõorɛ tɩ ba kʋ nẽrba la, la de la ba nãmsɛ
ba wõr-sɩnuu. Ban botɩ toog-sɛka nãmsra nẽrba la ãn
wʋ nãŋa n ẽn dõn nẽra tɩ la dõnna se'em na. 6 La dab-
sa bãma, nẽrsaalba wʋn ɛɛra kũm, la ba kãn yẽ ẽ. Ba
wʋn bɔɔra tɩ ba ki, la kũm wʋn zoe dee basɛ ba.
7 Tẽnta'aba la ãn wʋ wiiri n mãasʋm gu'ura zɛbrɛ, la
sɛla n boe ba zuto ãna wʋ sãlma mũnsi, dee tɩ ba nẽn-
sɩ ãna wʋ nẽrba nẽnsɩ la. 8 Ba tarɩ la zomto n ãn wʋ
pɔgsɩ zomto la. Dee tɩ ba yẽna ãna wʋ gɩgma yẽna la.
9 Ba dɩkɛ la bõnɔ n ãn wʋ kuto futo pĩ ba yõ'orɔ. La ba
kempagsɩ la dãmnɛ ãn wʋ wiiri toto tɩ wiiri zozo'e
ve'erɩ zɔta wɛ'ɛsa zɛbrɛ zẽ'a. 10 Ba tarɩ la zɔa wʋ nãnsɩ
zɔa la dõnna. Ba zɔa bãma n bɔ ba ke'eŋo tɩ ba nãmsɛ
nẽrba wõr-sɩnuu. 11 Ba daan tarɩ la naba, a de la
malɛk-sɛka n gu'uri bog-ko'ogo la. A yʋ'ʋrɛ la Ebre
yetɔga de la «Abadõ», la Grɛkɩ yetɔga de la «Apoliyõ»,
n boorɩ tɩ la yetɩ «Sã'ama».
12 Pɔspɔsɩ toogo la tole mɛ. La toogo bʋyi n wʋn ken
wa'am.
13 Tɩ malɛka bʋyoobɩ dãana peebe benkonne. Tɩ
mam wõm kõa n ze'ele sãlma kãabgɔ bĩmbĩnne n boe
Nawẽnnɛ nẽŋam kʋgra banaasɩ la zẽ'am. 14 Kõa la yele
malɛka bʋyoobɩ dãana n zãlɩ benkonne na yetɩ: «Lorge
malɛkadõma banaasɩ tɩ ba lʋ ba, tɩ ba bɔna Efratɩ kʋl-
kãtɛ zẽ'am na basɛ.» 15 Tɩ a lorge malɛkadõma banaasɩ
la basɛ. Ba daan mãasʋm malɛg-bãma gu'ura la
wakatɛ ẽŋa, la dabsrɛ ẽŋa, la wõr-ẽŋa, la yʋʋn-ẽŋa, tɩ
ba kʋ nẽrsaalba batã woo pʋam ayɩla. 16 Tɩ ba pa'alɛ
mam ba sʋdaasɩ n bã'arɩ wiiri kãllɛ, ba de la tʋsa kɔb-
syi nõorɛ tʋsrɛ. 17 Tɩ mam yẽ wiiri la, la ba wi-bã'arba n
ãn se'em: Ba tarɩ la kuto futo n pĩ'iri yõ'orɔ, tɩ ba
mõ'ogɛ ãna wʋ bugum, dee dɛna yõosnɛ, la
dõbʋʋlʋm. Wiiri la zuto ãn wʋ gɩgma zuto la. Bugum,
la bug-zũ'usi, la kidibre n ze'ele ba nõa pʋam yɛsra.
18 Tɩ tooro bãma batã n de bugum, la bug-zũ'usi, la
kidibre n ze'ele wiiri la nõa pʋam yɛsra la, kʋ nẽrsaalba
batã pʋam woo ayɩla. 19 Wiiri la ke'eŋo boe la ba nõa,
la ba zɔa pʋam. Ba zɔa la ãn wʋ bõnsɛ'ɛdõma la, ba
tarɩ la zuto bãma tɩ ba tarɩ ɩta nẽrba be'em sã'ana ba.
20 La nẽr-sɛba n weege tɩ tooro bãma ka kʋ ba la, ka
teege yɛm basɛ ban ɩtɩ sɛla tɩ ba mẽŋa boorɩ la. Ba ken
dɔla la kʋlkã'arsɩ, la baga tɩ ba dɩkɛ sãlma, la zũuro, la
yõgõm, la kuga, la dɔɔrɔ mãalɛ, tɩ ba ka yẽta, ka wõn-
na, ka tãna sẽnna. 21 Ba ken ka teege yɛm basɛ ba nẽr-
kʋa, la ba tɩɩm tõoma, la ba yalsɩ tõoma, la ba
nayigum na.

Malɛka n zãlɩ gõn-pɩka n lakɛ

10 Tɩ mam daan yẽ malɛka ayẽma n tarɩ pãŋa n
ze'ele Nawẽnnɛ yire sigra. Tɩ sawara pile ẽ wʋ
fuugo tɩ a yɛ, dee tɩ gõmatɩ-tãpɔ kɔkɛ a zuugo. A nẽŋa
ãn wʋ wẽntulle, dee tɩ a nãma ãna wʋ bug-zɩlɩsɩ la. 2 A
zãlɩ la gõn-pɩka n lakɛ a nu'usum. A dɩkɛ a zʋʋgɔ nã'arɛ
taglɛ la ko-kãtɛ zuo, dee dɩkɛ a gɔbga nã'arɛ taglɛ tẽŋa
zuo. 3 A daan tɔgɛ mɛ ke'enke'em wʋ gɩgnɛ n kaasɛ la.
Ẽn daan tɔgɛ la, saaga n tãsɛ nõorɛ bʋyopɔɩ. 4 Saaga la
n tãsɛ tɔgɛ la, mam yetɩ m gʋlsɛ la ban yele se'em na.
La mam wõm na kõa n ze'ele Nawẽnnɛ yire tɔgɛ mam
yetɩ: «Sʋgɛ sɛla tɩ saaga tãsɛ bʋyopɔɩ tɔgɛ la, da gʋlsɛ
ba.»
5 Tɩ malɛk-sɛka tɩ mam daan yẽ tɩ a ze ko-kãtɛ la tẽŋa
zuo la, n zẽkɛ a zʋʋgɔ nu'ugo saazuum, 6 pɔɩ la Nawẽn-

nɛ n boe wakatɛ wuu, n nãam saazuum, la tẽŋa, la ko-
kãtɛ, la sɛla wuu n boe ba pʋam na, yetɩ: «La kãn le yu-
uge. 7 Malɛka bʋyopɔɩ dãana la sãn peebe benkonne,
Nawẽnnɛ wʋn ẽŋɛ ẽn looge yɛm tɩ a ẽŋɛ se'em n sʋgɛ
la mɛ, wʋ ẽn yʋʋn tɔgɛ la a nõtɔ'ɔsrɩba n de a tõntõnɩ-
ba se'em na.»
8 Tɩ kõa la n ze'ele Nawẽnnɛ yire tɔgɛ tɩ mam wõm
na, le yele mam yetɩ: «Sẽŋɛ ka to'oge gõn-pɩka la n
lakɛ bɔna malɛka la n ze ko-kãtɛ la tẽŋa zuo la nu'um.»
9 Tɩ mam sẽŋɛ malɛka la zẽ'am ka yele ẽ yetɩ: «Bɔ mam
gõn-pɩka la.» Tɩ a yele mam yetɩ: «To'oge ẽ obe vole. A
wʋn lebge la toogo fʋ pʋʋrʋm. La fʋ nõorʋm, a wʋn
ãna yẽlʋm wʋ seero la.» 10 Tɩ mam to'oge gõn-pɩka la a
nu'um obe vole. Tɩ a ãna yẽlʋm wʋ seero mam
nõorʋm. La mam n vole ẽ na, a lebge la toogo mam
pʋʋrʋm.
11 Tɩ ba yele mam yetɩ: «Dẽnɩ tɩ fʋ le tɔgɛ Nawẽnnɛ
yetɔga pa'alɛ la wʋn ẽŋɛ tẽnsɩ zozo'e nẽrba, la so'olʋm
zozo'e nẽrba, la yetɔga buuri zozo'e nẽrba, la na'adõ-
ma zozo'e se'em.»

Kaset-dõma bayi

11 Tɩ ba daan bɔ mam mẽelŋɔ n ãn wʋ dibga tɩ ba
tarɩ makra, dee yele mam yetɩ: «Isge makɛ
Wẽnde-kãtɛ la, la kãabgɔ bĩmbĩnne na, dee kãalɛ nẽr-
sɛba n pʋ'ʋsrɩ a pʋam na. 2 La basɛ a zẽnzaka la, da
makɛ ẽ, se'ere n soe la, ba dɩkɛ ẽ bɔ la bu-zãŋsɩ la, ba
wʋn nẽ Nawẽnnɛ tẽŋa la mɛ wõrsɩ pinaasɩ la ayi
sã'am.»
3 «Mam wʋn tõm na nẽrba bayi n wʋn ze'ele mam
poorʋm tɔgɛ mam yelle. Ba wʋn yɛ la bɔra futo to'ose
mam yetɔga tɔgɛ bɔ nẽrba dabsa tʋsrɛ la kɔbsyi la
pisyoobɩ.»
4 Nẽr-bãma bayi de la Oliivi tɩɩsɩ bayi, dee ken dɛna
fɩtladõma bayi n ze dũnia wuu Zuudãana nẽŋam na.
5 Nẽra sãn ɛɛra tɩ a ẽŋɛ ba be'em, bugum n ze'etɩ ba
nõa pʋam dita ba bɛ'ɛba la. Asɩra, nẽr-sɛka n eerɩ tɩ a
ẽŋɛ ba be'em, dẽnɩ tɩ a ki bɛla. 6 Ba tarɩ la ke'eŋo wʋn
yõkɛ saaga tɩ a ka niira wakat-sɛba wuu tɩ ba to'osrɩ
Nawẽnnɛ yetɔga tɔgra bɔ'ɔra nẽrba la. La ba ken tara
ke'eŋo mɛ wʋn botɩ ko'om lebge zɩɩm, dee ken tara
ke'eŋo wʋn botɩ tooro buuri wuu paagɛ dũnia nẽrba
wakat-sɛka wuu tɩ ba boorɩ.
7 Ba sãn wa tɔgɛ yetɔga la ba'asɛ, dũŋa n wʋn ze'ele
bog-ko'ogo la pʋam yese zɛbɛ la ba, yãŋɛ kʋ ba. 8 Tɩ ba
kũm na wʋn gã peelem nẽŋam tẽn-kãtɛ la pʋam. Bil-
am tɩ ba daan ka ba Zuudãana dɔ-puurŋa zuo. Tẽŋa la
yʋ'ʋrɛ n pa'alɛ ẽn ãn se'em de la Sodom, la Ezipti.
9 Tẽnsɩ wuu nẽrba, la buuri wuu nẽrba, la yetɔga buuri
wuu nẽrba, la so'olʋm wuu nẽrba wʋn bɩsra ba kũm
na la dabsa atã la pʋsʋka, dee kãn sakɛ tɩ ba dɩkɛ ba
kũm na laagɛ. 10 Dũnia nẽrba sũure wʋn ẽŋɛ yẽlʋm
mɛ, ban yẽ tɩ nẽrba bayi la ki la ĩyã. Tɩ ba wʋn ẽŋɛ sũ-
yẽlga de'em, bɔ taaba bɔ'a, se'ere n soe la, nõtɔ'ɔsrɩba
bayi la nãmsɛ nẽrba dũnia mɛ. 11 La dabsa atã la pʋsʋ-
ka la poorʋm, vo'osʋm n bɔ'ɔrɩ vɔm n wʋn ze'ele
Nawẽnnɛ zẽ'am wa'am wa kẽ ba pʋam, tɩ ba vo'oge is-
ge. Tɩ dabeem zozo'e wʋn yõkɛ sɛba n yẽ ba la. 12 La
nõtɔ'ɔsrɩba bayi la wʋn wõm na kõa n ze'ele Nawẽnnɛ
yire yele ba yetɩ: «Zom-ya wa'am.» Tɩ ba kẽ sawara
pʋam zɔnna wɛ'ɛsa Nawẽnnɛ yire, tɩ bɛ'ɛba la bɩsra ba.
13 Wakatɛ ẽŋa mẽŋa, tẽŋa n wʋn mĩim halɩ zozo'e. Tɩ
Zerizalɛm tẽŋa la zẽ'esɩ pia pʋam, zẽ'a ayɩla wʋn lui
saam. Tɩ nẽrba tʋsa ayopɔɩ ki, tẽŋa la n mĩim na ĩyã. Tɩ
dabeem wʋn yõkɛ nẽr-sɛba n weege la, tɩ ba bɔ
Nawẽnnɛ n boe saazuum nã'asgɔ.
14 Toogo bʋyi dãana tole mɛ. La toogo bʋtã dãana la
dee la fẽe la a wa'am.

Benkonne bʋyopɔɩ dãana

15 Tɩ malɛka bʋyopɔɩ dãana peebe benkonne, tɩ kõosɩ
ze'ele Nawẽnnɛ yire tɔgɛ ke'enke'em yetɩ:
«Dũnia so'olʋm lebge la tõma Zuudãana, la Krisi tɩ a
tõm na n soe, la a na'am na boe la wakatɛ n ka ba'as-
rɩ.»
16 Tɩ kẽma pisyi la anaasɩ la n zĩ ba na'am bĩmbĩna zuto
Nawẽnnɛ nẽŋam na, võglɛ nẽnsɩ tẽŋa nã'asra Nawẽn-
nɛ yetɩ:
17 «Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana, n
daan boe, n ken bɔna la,
tõma pʋ'ʋsrɩ la fõn fʋ yel-sõnnɛ, fõn dɩkɛ fʋ ke'eŋo n
zo'oge vigle fʋ na'am na ĩyã.
18 Bu-zãŋsɩ wuu nẽrba sũure isge mɛ,
la lɛɛlɛ wã fõn sũ-yĩire wakatɛ n paagɛ,
tɩ fõn wʋn di sɛba n ki la sarɩya,
la fõn wʋn yɔ fʋ tõntõnɩba la n de fʋ nõtɔ'ɔsrɩba, la fʋ
nẽrba la n nã'asrɩ fõn, kɛ'ɛndõma la tarɩmdõma wuu
mɛ.
La de la wakatɛ tɩ fõn wʋn sã'am nẽr-sɛba n sã'anɩ
dũnia la.»
19 Tɩ Wẽnde-kãtɛ n boe Nawẽnnɛ yire la yo'oge, tɩ
nõor-bĩŋre daka la yẽta. Tɩ saaga yãgra, sũnna, tãsra,
tɩ tẽŋa mĩim, tɩ sakuga zozo'e lui.

Pɔka, la pʋryõŋ-yãlma

12 Bõn-bãn-kãtɛ n puke saazuum. Pɔka n dɩkɛ
wẽntulle pile wʋ fuugo la, tɩ wõrga bɔna a nãma
tẽŋa, dee tɩ a vuge mũŋa n tarɩ wõrbiɛ pia la ayi. 2 Pɔka
la tarɩ la pʋʋrɛ virgra tɩ a dɔgɛ, wʋlsra kaasra, dɔka
toogo n tarɩ ẽ na ĩyã. 3 Tɩ bõn-bãnnɛ ayẽma puke
saazuum: A de la pʋryõŋ-yãlma n ãn kãtɛ dɛna mõlga,
a tarɩ la zuto bayopɔɩ, la ɩɩla pia, tɩ mũnsi vuge a zuto
la wuu. 4 Tɩ a zʋʋrɛ kã'asɛ wõrbiɛ batã pʋam ayɩla
saazuum lobe basɛ tẽŋa zuo. Pʋryõŋ-yãlma la ze la pɔ-
ka la n yetɩ a dɔgɛ la nẽŋam gu'ura tɩ pɔka la dɔgɛ tɩ a
yõkɛ a bia la obe. 5 La pɔka la dɔgɛ la budibla n wʋn

tara kuto dasaarɛ sɔna so'olʊm buuri wuu. Tɩ ba zɛ bia
la tarɩ sẽŋɛ Nawẽnnɛ zẽ'am, a na'am bĩmbĩnne na
zẽ'am. 6 Tɩ pɔka la zoe sẽŋɛ weem, zẽ'e-sɛka tɩ Nawẽn-
nɛ mãasʊm a ĩyã la, bilam tɩ ba diise ẽ dabsa tʊsrɛ la
kɔbsyi la pisyoobɩ.
7 Tɩ zɛbrɛ isge Nawẽnnɛ yire. Tɩ malɛkadõma kɛ'ɛma
Amisɛlɩ, la a malɛkadõma zɛbra la pʊryõŋ-yãlma la, tɩ
pʊryõŋ-yãlma la, la a malɛgsɩ mẽ zɛbra la ba. 8 La ba
koŋe pãŋa mɛ, tɩ sore ka le bɔna tɩ ba bɔna Nawẽnnɛ
yire. 9 Tɩ ba daan lobe pʊryõŋ-yãlma kãtɛ la basɛ. Ẽŋa
n de bõnsɛla n yʊʊn boe, tɩ ba wi'ira ẽ tɩ «Dõta» bɩɩ
«Asũtãana» n pã'asrɩ dũnia nẽrba wuu la. Ba lobe ẽ, la
a malɛgsɩ basɛ la tẽŋa zuo. 10 Tɩ mam wõm kõa n tɔgrɩ
ke'enke'em Nawẽnnɛ yire yetɩ: «Nãnannɛ wã, Nawẽnnɛ
fãarɛ daarɛ paagɛ mɛ, Nawẽnnɛ yãŋa pa'alɛ a pãŋa, la
a na'am mɛ, dee pa'alɛ Krisi tɩ a tõm na ke'eŋo, se'ere n
soe la, ba dige sɛka n wã'arɩ tɩ sɔbiisi Nawẽnnɛ zẽ'am
wʊntɛɛŋa la yʊ'ʊŋɔ la mɛ. 11 La de la Pebila la zɩɩm ĩyã,
la ban mõolɛ Nawẽnnɛ yetɔga la ĩyã, tɩ tɩ sɔbiisi la yãŋɛ
ẽ. Ba ka zoe tɩ ba wʊn kʊ ba. 12 Bɛla, Nawẽnnɛ yire, la
yãma sɛba wuu n boe mĩ na, ẽŋɛ-ya sũ-yẽlga. La toogo
n wʊn yẽ tẽŋa, la ko-kãtɛ, se'ere n soe la, Asũtãana
sige ya zẽ'am la sũ-yĩire, ẽn mi tɩ a wakatɛ deege la fẽe
la ĩyã.»
13 Pʊryõŋ-yãlma la n yẽ tɩ ba lobe ẽ basɛ la tẽŋa zuo
la, a babsɛ la pɔka la n dɔgɛ bia la. 14 Tɩ ba bɔ pɔka la
sɩl-kãtɛ kempagsɩ bayi tɩ a ẽkɛ sẽŋɛ weem, zẽ'e-sɛka tɩ
ba wʊn diisra ẽ yʊʊma atã la pʊsʊka la, zãagɛ la bõn-
sɛla la. 15 Tɩ bõnsɛla la ʊkɛ ko'om a nõorʊm wʊ mõgrɛ
la pɔka la poorʊm tɩ ba pe'ege ẽ fõrgɛ. 16 La tẽŋa sõŋɛ
pɔka la mɛ, ya'agɛ nõorɛ fõogɛ ko'om na n ze'ele
pʊryõŋ-yãlma la nõorʊm na. 17 Tɩ pʊryõŋ-yãlma la
sũure yĩige la pɔka la, tɩ a sẽŋɛ ka zɛbra la pɔka la yɩɩsɩ
sɛba n weege ken sakra Nawẽnnɛ nõorɛ, dee tɔgra
Azezi yelle bɔ'ɔra nẽrba la. 18 Pʊryõŋ-yãlma la sẽŋɛ ka
zɛ la ko-kãtɛ la nõorʊm.

Dũnsi bayi

13 Bɛla poorʊm, mam yẽ la dũŋa n ze'ele ko-kãtɛ
pʊam dooge. A tarɩ la ɩɩla pia, la zuto bayopɔɩ, tɩ
mũnsi pia vuge a ɩɩla la wuu. La yʊ'ʊra n pɔ'ɔrɩ Nawẽn-
nɛ yʊ'ʊrɛ n gʊlsɛ a zuto la zuo. 2 Dũŋa la tɩ mam yẽ la
wõn na webaaga. Tɩ a nã'a-tala ãna kãra, tara nã'a-ẽesɩ
wʊ tẽŋambõŋa la. Dee tɩ a nõorɛ ãna wʊ gɩgnɛ nõorɛ
la. Tɩ pʊryõŋ-yãlma la dɩkɛ a pãŋa, la a na'am bĩm-
bĩnne, la a ke'eŋo bɔ dũŋa la. 3 Dũŋa la zuugo ayɩla
daan pɔglʊm mɛ, ãna wʊ a ki mɛ na, la a pɔglʊŋɔ la
daan bɔɩ mɛ. Tɩ la di'ige dũnia nẽrba wuu, tɩ ba dɔla
dũŋa la. 4 Tɩ nẽrba wuu nã'asra pʊryõŋ-yãlma la, ẽn bɔ
dũŋa la a ke'eŋo la ĩyã. Dee nã'asra dũŋa la yetɩ: «Ãne
n tarɩ ke'eŋo wʊ dũŋa la? La ãne n tã wʊn zɛbɛ la ẽ lɛ?»
5 Tɩ ba bɔ dũŋa la nõorɛ tɩ a tɔgɛ tɩta'alʊm yetɔga,
dee tʊ Nawẽnnɛ. A to'oge ke'eŋo tɩ a tõm na wõrsɩ
pinaasɩ la ayi. 6 Tɩ a pɔsɛ tɔgra pɔ'ɔra Nawẽnnɛ dee
pɔ'ɔra a yʊ'ʊrɛ, la zẽ'e-sɛka tɩ a boe, la sɛba n boe
Nawẽnnɛ yire la wuu. 7 Tɩ ba bɔ ẽ nõorɛ tɩ a zɛbɛ la
Nawẽnnɛ nẽrba yãŋɛ ba. Ba bɔ ẽ ke'eŋo tɩ a yãŋɛ la bu-
uri wuu nẽrba, la tẽnsɩ wuu nẽrba, la yetɔga buuri wuu
nẽrba, la so'olʊm wuu nẽrba. 8 Nẽrba wuu n boe dũnia
zuo wʊn nã'asɛ dũŋa la mɛ, sãn dagna sɛba yʊ'ʊra n
gʊlsɛ Pebila tɩ ba daan kʊ la vɔm gõŋɔ pʊam na. Nẽr-
bãma yʊ'ʊra daan põn gʊlsɛ vɔm gõŋɔ la pʊam na halɩ
dũnia pĩ'iluŋo wakatɛ.
9 Sɛka n wõm yetɔga wã, a selse sõŋa sõŋa. 10 Nẽr-sɛ-
ka n de ba yõkɛ ẽ sẽŋɛ, ba wʊn yõkɛ ẽ sẽŋɛ. Nẽr-sɛka n
de ba kʊ ẽ na sʊ'a, ba wʊn kʊ ẽ na sʊ'a. Bɛla, dẽnɩ tɩ
Nawẽnnɛ nẽrba tara sũ-ke'eŋo, dee bɔ Nawẽnnɛ sɩra.
11 Bɛla poorʊm, mam yẽ la dũŋa ayẽma n ze'ele tẽŋa
pʊam yese. A tarɩ la ɩɩla bayi n wõn na pebila ɩɩla, dee
tɔgra wʊ pʊryõŋ-yãlma la. 12 A tarɩ la pɔspɔsɩ dũŋa la
ke'eŋo tõnna a nifum. A pẽrgɛ dũnia nẽrba wuu mɛ tɩ
ba nã'asra pɔspɔsɩ dũŋa la n daan pɔglʊm ãna wʊ a ki
mɛ, dee yeege la. 13 Dũŋa bʊyi dãana la ẽŋɛ la bõn-
yãlm-kãra, halɩ botɩ bugum zɛ'ɛta saazuum sigra dũ-
nia, nẽrba nifum. 14 Bõn-yãlma la tɩ a ẽŋɛ pɔspɔsɩ dũŋa
la nifum na, botɩ a pã'asɛ dũnia nẽrba mɛ. A yele ba tɩ
ba mãalɛ bõnɔ tɩ a ãna wʊ dũŋa la tɩ ba pɔglʊm na
sʊ'a tɩ a vɔa la. 15 Tɩ ba bɔ dũŋa bʊyi dãana la ke'eŋo tɩ
a bɔ bõnɔ na tɩ ba mãalɛ tɩ a ãna wʊ pɔspɔsɩ dũŋa la
vo'osʊm, tɩ a tãna tɔgra, dee kʊ sɛba wuu n ka nã'asrɩ
ẽ na. 16 La dũŋa la pẽrgɛ nẽrba wuu mɛ, tarɩmdõma la
kɛ'ɛndõma, bõntatba la nasdõma, yamsɩ la burkĩndõ-
ma tɩ ba dãalɛ ba zʊʊgɔ nu'ugo bɩɩ ba dĩire. 17 Tɩ nẽra
nẽra ka tãna wʊn da bɩɩ koose sɛla, a sãn ka tara dũŋa
la dãalgɔ, a yʊ'ʊrɛ, bɩɩ a yʊ'ʊrɛ la kãllɛ.
18 Dẽnɩ tɩ fʊ tara yɛm: Nẽr-sɛka n tarɩ pʊtẽ'erɛ, ẽŋa n
wʊn tã'agɛ bãŋɛ dũŋa la kãllɛ võorɛ. Se'ere n soe la,
kãllɛ la võorɛ de la nẽrsaala kãllɛ. Kãllɛ la biɛ de la 666.

Pebila, la sɛba n boe la ẽ

14 Tɩ mam le bɩsɛ, yẽ Pebila la n ze Siyõ tãŋa zuo.
Tɩ nẽrba tʊskɔbga la tʊspinaasɩ la anaasɩ
(144'000) zɛ a zẽ'am, ba tarɩ la Pebila la yʊ'ʊrɛ, la a Sɔ
yʊ'ʊrɛ n gʊlsɛ ba dĩa zuto. 2 Tɩ mam wõm kõa n ze'ele
Nawẽnnɛ yire tɩ a dãmnɛ ãna wʊ ko-kãtɛ dãmnɛ, dee
ãna wʊ saaga n tãsrɩ sũnna, dee ãna wʊ kõl-wẽ'erba n
wẽ'erɩ ba kõnnɔ. 3 Nẽr-kʊʊŋɔ bãma ze la na'am bĩm-
bĩnne, la bõn-vɔɔsɩ banaasɩ, la kẽma la nẽŋam yõona
yõom-paalɛ. Nẽra nẽra ka tã wʊn zãsʊm yõonɛ na, sãn
dagna nẽrba tʊskɔbga la tʊspinaasɩ la anaasɩ la n yẽ
fãarɛ dũnia zuo la mã'a. 4 Nẽr-bãma ka dẽgɛ ba mẽŋa
la pɔgsɩ, ba tarɩ ba mẽŋa sõŋa mɛ. Ba dolɩ la Pebila la
zẽ'e-sɛka woo tɩ a we'esɩ. Ba yẽ fãarɛ nẽrsaalba pʊam
tɩ ba dɛna la pɔspɔsɩ dõma bɔ Nawẽnnɛ, la Pebila la.
5 Põmpɔrŋɔ yetɔga ka tole ze'ele ba nõorʊm, ba ka tarɩ
tuure.

Malɛkadõma batã kõosι

6 Tι mam yẽ malɛka ayẽma n ẽgrι saazuum-zuum, a
tarι la Nawẽnnɛ kõ-yẽlga n boe wakatɛ wuu tι a mõolɛ
bɔ nẽr-sɛba wuu n boe dũnia zuo, so'olʋm wuu nẽrba,
la buuri wuu nẽrba, la yetɔga buuri wuu nẽrba, la tẽnsι
wuu nẽrba. 7 A daan tɔgrι mɛ ke'enke'em yetι: «Zoe-ya
Nawẽnnɛ, la ya nã'asɛ ẽ, se'ere n soe la, wakatɛ paagɛ
mɛ tι a wʋn di nẽrba sarιya. Ka-ya dũma nã'asɛ
Nawẽnnɛ n nãam saazuum, la tẽŋa, la ko-kãtɛ, la kʋlsι
wuu n bulli la.»
8 Tι malɛka bʋyi dãana dɔla pɔspɔsι dãana la poore
yɛta tι: «A lui mɛ, a lui mɛ, Babilɔnι n de tẽn-kãtɛ la lui
sã'am mɛ. Ẽŋa n botι so'olʋm wuu nẽrba tõm a yalsι
tõoma zozo'e wʋ dãam tι a yũuse ba la.»
9 Tι malɛka bʋtã dãana dɔla malɛkadõma bayi la tɔ-
gra ke'enke'em yetι: «Nẽra sãn nã'asɛ dũŋa la, la a
bõnɔ na tι ba mãalɛ la, la a sãn to'oge a dãalgɔ la a
dĩire zuo bιι a nu'ugo zuo, 10 Nawẽnnɛ sũure wʋn yĩige
la ẽ, tι a sιbgɛ ẽ wʋ dã-ke'eŋo n ka pulum tι a pιrɛ
wannɛ bɔ ẽ tι a yũ. A wʋn nãmsɛ la kidibre n diti
bugum pʋam, malɛg-sõma, la Pebila la nẽŋam. 11 Nẽr-
bãma nãmsgɔ bug-zũ'usi zonnι la saazuum wakatɛ
wuu. Nẽr-sɛba wuu n nã'asrι dũŋa la, la a bõnɔ na tι ba
mãalɛ la, dee to'oge a yʋ'ʋrɛ dãalgɔ la, kãn malιn yẽ
vo'osgo wʋntɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ.»
12 Bɛla, dẽnι tι Nawẽnnɛ nẽrba n sakra a nõorɛ dee
bɔ Azezi sιra la, tara sũ-ke'eŋo.
13 Tι mam wõm kõa n ze'ele saazuum yele mam yetι:
«Gʋlsɛ yetι: ‹Lan pɔsɛ lɛɛlɛ wã, nẽr-sɛba n kiiri Zu-
udãana doosgo pʋam na tarι zu-yẽlga.› Tι Nawẽnnɛ
Sιa yetι: ‹La de la sιra, ba wʋn vo'ose la ba tõon-tooro,
ba tõon-sõma la dolι ba mɛ.› »

Dũnia bõnkɔɔla lagsgɔ

14 Tι mam bιsra, yẽ sawatɛ n de pɛɛlga, tι nẽra n wõn
na nẽrsaala dayʋa zɔa a zuo. A vuge la sãlma mũŋa,
dee tarι geego n saasɛ tara nõorɛ a nu'um. 15 Tι malɛ-
ka ayẽma ze'ele Wẽnde-kãtɛ la pʋam yese tɔgɛ la sɛka
n zo sawatɛ zuo la ke'enke'em yetι: «Dιkɛ geego la
sɛɛra, tι lagsgɔ wakatɛ paagɛ mɛ, se'ere n soe la, tẽŋa
zuo bõnkɔɔla bι mɛ seke lagsgɔ.» 16 Tι sɛka n zĩ sawatɛ
zuo la dιkɛ a geego la doose tẽŋa zuo, sɛ tẽŋa
bõnkɔɔla lagsɛ.
17 Tι malɛka ayẽma ze'ele Wẽnde-kãtɛ n boe saazuum
na pʋam yese, ẽŋa mẽ tarι la geego n saasɛ tara
nõorɛ. 18 Tι malɛka ayẽma n tarι ke'eŋo sɔna bugum
ze'ele kãabgɔ bĩmbĩnne na zẽ'a yese tɔgɛ ke'enke'em la
malɛk-sɛka n tarι geego n tarι nõorɛ la yetι: «Dιkɛ fʋ
geego la sɛ viinye tιιsι la biɛ n boe tẽŋa zuo la. Se'ere n
soe la, ba biɛ la bι mɛ.» 19 Tι malɛka la dιkɛ a geego
doose tẽŋa zuo sɛ viinye tιιsι la biɛ, dιkɛ ba lobge bõn-
kãtɛ tι ba wẽkrι viinye biɛ a pʋam n pa'alι Nawẽnnɛ sũ-
yĩire la pʋam. 20 Tι ba wẽkɛ biɛ la wẽkrɛ bõnɔ na pʋam
tẽŋa la kẽnkɛrŋa. Tι zιιm ze'ele wẽkrɛ bõnɔ na pʋam
yese pιrɛ tẽŋa zoe paagɛ kilomẽtrι kɔbstã. Tι wemõa
sãn sige ba pʋam, la de ko'ogo paara la a garẽŋrɛ.

Malɛkadõma bayopɔι n zãlι ba'asgɔ tooro, la Pebila yõonɛ

15 Tι mam le yẽ bõn-bãnnɛ ayẽma saazuum n de
yel-kãtɛ n ẽgrι palẽŋa. La de la malɛkadõma
bayopɔι n zãlι tooro bayopɔι n de ba'asgɔ tooro. Se'ere
n soe la, bãma n wʋn ẽŋɛ tι Nawẽnnɛ sũ-yĩire la ba'asɛ.
2 Tι mam yẽ sɛla n ãn wʋ ko-kãtɛ n yẽgrι wʋ bιsga n
gaam na bugum. La mam yẽ la nẽr-sɛba n zɛbɛ yãŋɛ
dũŋa, la a bõnɔ tι ba mãalɛ, dee ka sakɛ to'oge a yʋ'ʋrɛ
la kãllɛ dãalgɔ la, n ze ko-kãtɛ n yẽgrι wʋ bιsga la
nõorʋm. Ba zãlι la kõnnɔ tι Nawẽnnɛ bɔ ba. 3 Ba yõonι
na Nawẽnnɛ tõntõnna Amoyisi yõonɛ, la Pebila la
yõonɛ yetι:
«Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana,
fõn tõoma de la tõon-kãra, la tõon-yãlma.
So'olʋm buuri wuu Naba,
fõn yɛla la masɛ mɛ,
la ba de la sιra.
4 Zuudãana, ãne n kãn zoe fõn, nã'asɛ fõn yʋ'ʋrɛ la?
Se'ere n soe la, fõn mã'a n de pʋpeelem dãana.
So'olʋm wuu nẽrba wʋn wa'am wa ka dũma nã'asɛ fɔ,
se'ere n soe la, fõn tõoma n masɛ la puke mɛ tι ba
yẽ.»
5 Bɛla poorʋm mam bιsɛ mɛ, yẽ tι Wẽnde-kãtɛ n boe
Nawẽnnɛ yire la pʋam deego la yo'oge mɛ. 6 Tι
malɛkadõma bayopɔι la n zãlι tooro bayopɔι la ze'ele
Wẽnde-kãtɛ la pʋam yese, ba yɛ la fu-pɛɛlsι n yẽgrι,
dee dιkɛ sãlma sẽbrιsι bobe ba yõ'orɔ. 7 Tι bõn-vɔɔsι
banaasι la ayιla bɔ malɛkadõma bayopɔι la sãlma laasι
bayopɔι n pιrɛ la Nawẽnnɛ n vɔa wakatɛ wuu la sũ-is-
gre. 8 Tι Wẽnde-kãtɛ la pιrɛ la bug-zũ'usi n pa'alι
Nawẽnnɛ na'am pãŋa, la a ke'eŋo. Tι nẽra nẽra ka tãna
wʋn kẽ Wẽnde-kãtɛ la pʋam, sãn dagna tι tooro bay-
opɔι la tι malɛkadõma bayopɔι la zãlι la n ba'asɛ.

Malɛkadõma ka'agɛ Nawẽnnɛ sũ-isgre bayopɔι dũnia zuo

16 Tι mam wõm kõa n ze'ele Wẽnde-kãtɛ la pʋam
tɔgra ke'enke'em la malɛkadõma bayopɔι la yetι:
«Sẽŋɛ-ya ka ka'agɛ Nawẽnnɛ sũ-isgre la n pιrɛ laasι
bayopɔι la basɛ dũnia zuo.»
2 Tι pɔspɔsι malɛka sẽŋɛ ka ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ
dũnia zuo. Tι nõrtãnkɛ'ɛ-tɔɔsι n dõnnι ĩyã yõgɛ nẽr-sɛ-
ba n tarι dũŋa la dãalgɔ, dee nã'asra a bõnɔ na tι ba
mãalɛ la.
3 Tι malɛka bʋyi dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ ko-
kãtɛ pʋam. Tι ko-kãtɛ la lebge wʋ nẽra n ki zιιm, tι
bõn-vɔɔsι sɛba wuu n boe ko-kãtɛ la pʋam ki.

4 Tι malɛka bʋtã dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ mõ-
ga, la kʋlsι ko'om pʋam, tι ko'om na lebge zιιm. 5 Tι
mam wõm malɛka n bιsrι ko'om yelle la n yele Nawẽn-
nɛ yetι:
«Fõn de la pʋpeelem dãana,
fõn daan boe mɛ, dee ken bɔna.
Fõn di sarιya se'em na masɛ mɛ.
6 Se'ere n soe la, ba kʋ la sɛba
n welge to'ore dɛna fõn nẽrba,
la fõn nõtɔ'ɔsrιba tι ba zιιm yese,
bɛla tι fõn bɔ ba zιιm tι ba yũ.
Bɛla n masɛ la ba.»
7 Tι mam wõm kõa n ze'ele kãabgɔ bĩmbĩnne na zẽ'am
yetι:
«Asιra, Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana,
fõn sarιyadia la masɛ mɛ, dɛna sιra.»
8 Tι malɛka bʋnaasι dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ
wẽntulle zuo tι a yõ'ogɛ nẽrba la a bugum. 9 Tι tʋʋlg-
kãtɛ yõ'ogɛ nẽrba, tι ba tʋʋra Nawẽnnɛ n de ke'eŋo
wuu dãana n tara nõorɛ la tooro bãma la. La ba ka
teege yɛm basɛ tõon-be'ero nã'asɛ Nawẽnnɛ.
10 Tι malɛka bʋnuu dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ
dũŋa la na'am bĩmbĩnne na zuo. Tι dũŋa la so'olʋm
wuu lebge lika. Tι toogo basɛ tι nẽrba ɔbra ba zιlιsι, ba
ĩyã n dõnnι ĩyã. 11 Nõrtãnkɛ'ɛsι la tooro n tarι nẽrba la
ĩyã, tι ba tʋʋra Nawẽnnɛ n boe saazuum na. La ba ka
teege yɛm basɛ ba tõon-be'ero la.
12 Tι malɛka bʋyoobι dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ basɛ
mõg-kãtɛ sɛka tι ba wi'iri tι Efratι la pʋam. Tι a ko'om
kẽesɛ, lebge sore bɔ na'adõma sɛba n ze'ele wẽntulle
doore bɔba la. 13 Tι mam yẽ kʋlkã'arsι batã n ãn wʋ
lonno n ze'ele pʋryõŋ-yãlma la nõorʋm, la dũŋa la
nõorʋm, la põmpɔrŋɔ nõtɔ'ɔsa la nõorʋm yɛsra. 14 Ba
de la Asũtãana kʋlkã'arsι n ιtι bõn-yãlma. Ba we'esι la
dũnia na'adõma wuu zẽ'am tι ba lagsɛ ba, tι ba zɛbɛ la
Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana, a dabs-kãtɛ la daarɛ.
15 Tι Zuudãana yetι: «Bιsɛ-ya, mam sẽm wʋ nayiga la.
Nẽr-sɛka n ka gĩsri dee yɛ a futo tarι zu-yẽlga, bɛla tι a
kãn sẽnna beele tι nẽrba yẽta a yãnnɛ.»
16 Tι kʋlkã'arsι la lagsɛ na'adõma la zẽ'e-sɛka tι ba
wi'iri la Ebre yetɔga tι «Armagedõ».
17 Tι malɛka bʋyopɔι dãana ka'agɛ a laaga bõnɔ
sapebsʋm pʋam. Tι kõa ze'ele na'am bĩmbĩnne n boe
Wẽnde-kãtɛ la pʋam zẽ'am yetι: «La ẽŋɛ ba'asɛ.» 18 Tι
saaga yãgra, sũnna, tãsra, tι tẽŋa mĩim halι zozo'e.
Nẽrsaalba n boe tẽŋa zuo tɛka, tẽŋa nãn ka mĩim
be'em be'em wʋ bɛla. 19 Tẽŋa la n mĩim na, tẽn-kãtɛ la
pãrsɛ la zẽ'esι batã. Tι dũnia so'olʋm wuu tẽnsι lui.
Nawẽnnɛ tẽegɛ Babilɔnι tẽn-kãtɛ la yelle mɛ, botι a yũ
a sũ-isgre kãtɛ n ãn wʋ dãam n boe a wannɛ pʋam na.
20 Tι tẽn-sɛba wuu tι ko'om gilge, la tãnsι wuu bɔι, tι
nẽra ka le yẽta ba. 21 Tι sakug-kãra ze'ele saazuum lui
nẽrba zuto. Sakugre ayιla tιbsιgɔ paagɛ wʋ kilo
pinaasι. Tι nẽrba tʋʋra Nawẽnnɛ, sakuga la toogo ĩyã.
Se'ere n soe la, toogo la tarι la pãŋa tι la yõsgɛ gãŋɛ.

Pɔg-yalsι dãana n de tẽn-kãtɛ yelle

17 Tι malɛkadõma bayopɔι la n daan zãlι laasι bay-
opɔι la, ayιla wa'am mam zẽ'am wa yele mam
yetι: «Wa'am, tι mam wʋn pa'alɛ fɔ pɔg-yalsι dãana n
de tẽn-kãtɛ n mẽ lɛm kʋlsι zozo'e nõorʋm na n wʋn yẽ
sιbgrɛ se'em. 2 La de la ẽŋa tι dũnia na'adõma tõm yal-
sι tõoma la ẽ zozo'e. La dũnia nẽrba mẽ tõm na a yalsι
tõoma wʋ dãam tι ba yũ buge la.»
3 Tι Nawẽnnɛ Sιa bɔna la mam, tι malɛka la tarι mam
sẽŋɛ mõom. Tι mam yẽ pɔka n bã dũŋa n de mõlga tι
yʋ'ʋra n tʋʋrι Nawẽnnɛ gʋlsɛ a ĩyã wuu. Dũŋa la daan
tarι la zuto bayopɔι, la ιιla pia. 4 Pɔka la daan yɛ la fu-
mõlga n de gomusga, dee yɛ nẽnnõm lɔgrɔ n de sãl-
ma, la kug-sõma buuri ligri n zo'oge. La a zãlι la sãlma
laaga n pιrɛ la bõn-be'ero n de a yalsι tõon-dẽgrɔ la.
5 Yʋ'ʋrɛ n daan gʋlsɛ a dĩire zuo, tι ba ka mina a võorɛ.
Yʋ'ʋrɛ la de la «Babilɔnι n de tẽn-kãtɛ la, a de la dũnia
pɔg-yalsι dõma, la tõon-dẽgrɔ wuu ma». 6 La mam yẽ
tι pɔg-ẽŋa yũ la Nawẽnnɛ nẽrba zιιm buge, nẽr-sɛba n
bɔ Azezi sιra tι ba kʋ ba la zιιm.
Mam n yẽ ẽ na, la di'ige mam mɛ zozo'e. 7 Tι malɛka
la soke mam yetι: «Bẽm tι la dɛna di'ire bɔ fõn? Mam
wʋn tɔgɛ pɔka la, la dũŋa la tι a bã n tarι zuto bayopɔι,
la ιιla pia la võorɛ pa'alɛ fɔ. 8 Dũŋa la tι fʋ yẽ la, kʋrʋm
a vɔa mɛ, la a ka le bɔna, la a wʋn ze'ele la bog-ko'ogo
la pʋam dooge, sẽŋɛ sã'aŋɔ zẽ'am. La dũnia nẽr-sɛba
yʋ'ʋra n ka gʋlsɛ bɔna vɔm gõŋɔ la pʋam halι dũnia
pĩ'iluŋo wakatɛ la sãn yẽ dũŋa la, la wʋn di'ige ba mɛ,
dũŋa la n daan vɔa, ka le wa bɔna, dee le wa bɔna la
ĩyã.
9 Dẽnι tι fʋ tara yɛm, la pʋtẽ'erɛ. Zuto bayopɔι la de
la tãnsι bayopɔι tι pɔka la zo ba zuto. 10 La ba ken dɛna
la na'adõma bayopɔι. Banuu bayopɔι la pʋam na'am
ba'asɛ mɛ, la ayιla n boe lɛɛlɛ wã, dee tι ayẽma nãn ka
wa'am. La a sãn wa wa'am, a wʋn bɔna la wakatɛ fẽe.
11 La dũŋa la n daan vɔι dee ka le bɔna la, ẽŋa de la na-
ba bʋnii dãana, la a ken dɛna la bayopɔι dõma la
pʋam nẽra ayιla. La a we'esι la sã'aŋɔ zẽ'a.
12 ιιla pia la tι fʋ yẽ la, de la na'adõma pia, la ba nãn
ka to'oge na'am. La ba wʋn wa to'oge na'am lagιm na
dũŋa la di karf-ayιla. 13 Bãma pia la pʋtẽ'erɛ de la ayιla,
ba dιkɛ ba pãŋa, la ba ke'eŋo la wuu bɔ la dũŋa la.
14 Ba wʋn zɛbɛ la Pebila la mɛ, la Pebila la wʋn zɛbɛ
yãŋɛ ba mɛ, ẽŋa n de zuudãandõma Zuudãana, la
na'adõma Naba la ĩyã. Pebila la, la nẽr-sɛba tι a wi,
looge ba tι ba dɛna sιra dõma la, n wʋn zɛbɛ yãŋɛ ba.»
15 Malɛka la le yele mam yetι: «Kʋlsι la tι fʋ yẽ, tι pɔg-
yalsι dãana la zĩ ba nõorʋm na, de la nẽr-kʋʋŋɔ, tẽnsι
wuu nẽrba, la so'olʋm to'oto'ore, la yetɔga buuri
to'oto'ore nẽrba. 16 ιιla pia la tι fʋ yẽ la, la dũŋa la wʋn

sise pɔg-yalsɩ dãana la mɛ, wʊn to'ose sɛla wuu tɩ a
tarɩ la, dee basɛ ẽ beele. La ba wʊn obe a nẽnnɔ mɛ,
dee yõ ẽ na bugum. 17 Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ n basɛ
tɩ ba pʊtẽ'era tẽ'esra tɩ ba ẽŋɛ ẽŋa n boorɩ se'em. Tɩ ba
wʊn lagɩm taaba la nõorɛ ayɩla dɩkɛ ba na'am ke'eŋo
bɔ dũŋa la, halɩ ka paagɛ wakat-sɛka tɩ la wʊn ẽŋɛ wʊ
Nawẽnnɛ yetɔga n yele se'em na ba'asɛ. 18 Pɔka la tɩ fʊ
yẽ la de la tẽn-kãtɛ n soe dũnia na'adõma wuu.»

Babilɔnɩ n de tẽn-kãtɛ la sã'aŋɔ

18 Bɛla poorʊm, mam le yẽ la malɛka n ze'ele
Nawẽnnɛ yire sigra. A daan tarɩ la ke'eŋo zozo'e,
tɩ a na'am pãŋa peelem nẽegɛ dũnia wuu. 2 A tɔgɛ la
ke'enke'em yetɩ: «A lui mɛ, a lui mɛ! Babilɔnɩ n de tẽn-
kãtɛ la lui mɛ. A lebge la kʊlkã'arsɩ kẽ'a zẽ'a, a de la
kʊlkã'ar-bɛ'ɛsɩ, la bõn-ẽgla n de bõn-dẽgrɔ tɩ nẽrba sis-
ri sʊka zẽ'a. 3 So'olʊm buuri wuu tõm na a yalsɩ tõoma
wʊ dãam tɩ ba yũ la. Tɩ dũnia na'adõma lagɩm na ẽ
tõm yalsɩ tõoma. Tɩ dũnia leebdõma doose a nẽnnõm
lɔgrɔ n zo'oge la poorʊm yẽ bõntarsõm, bɛla tɩ a
sã'am.»
4 Tɩ mam wõm kõa ayẽma n ze'ele saazuum yetɩ: «M
nẽrba, yese-ya a pʊam fõrgɛ, tɩ ya da kãn lagɩm na ẽ
tõm a tõon-be'ero la, tɩ ya da lagɩm na ẽ yẽ tooro sɛba
tɩ a wʊn yẽ la. 5 Se'ere n soe la, a tõon-be'ero la zo'oge
mɛ halɩ paagɛ saazuum. Nawẽnnɛ tẽrɩ a tõon-be'ero la
wuu yelle mɛ. 6 Ẽŋɛ-ya ẽ wʊ ẽŋa n ẽŋɛ basɛba se'em
na, yɔ-ya ẽ ẽn ẽŋɛ se'em na nõorɛ ayi. Pɩrɛ-ya a wannɛ
na la dã-ke'eŋo nõorɛ ayi bɔ ẽ, wʊ ẽn botɩ nẽrba basɛ-
ba yũ se'em na. 7 Nãmsɛ-ya ẽ tɩ a yẽ toogo la sũ-sã'aŋɔ,
wʊ ẽŋa n nã'asrɩ a mẽŋa la a nẽnnõm lɔgrɔ se'em na: A
yetɩ a mẽŋa tɩ: ‹Mam zĩ dɛna la pɔg-naba, mam dagɩ
pɔkõorɛ, la mam kãn yẽ nãmsgɔ, la sũ-sã'aŋɔ.› 8 Bɛla
ĩyã tooro wʊn wa'am a zuo la daarɛ ayɩla pʊam: La de
la bã'asɩ n kʊʊrɩ, la sũ-sã'aŋɔ, la kɔm, la bugum n wʊn
di ẽ, se'ere n soe la, Zuudãana Nawẽnnɛ n di a sarɩya
la de la ke'eŋo dãana.»
9 Dũnia na'adõma n tõnnɩ yalsɩ tõon-dẽgrɔ la tẽn-ẽŋa
lɛ, dee yẽta nẽnnõm lɔgrɔ a zẽ'am na, sãn wa yẽ
bugum n laŋɛ tẽŋa la dita tɩ zũ'usi gulla, ba wʊn kɛlla
mɛ fabla a yelle. 10 Ban zotɩ dabeem la a nãmsgɔ la, ba
wʊn zɛ la zãazãarɛ dee yɛta yetɩ: «Waɩ, waɩ! Tẽn-kãtɛ
la, Babilɔnɩ tẽŋa n tarɩ pãŋa la, karf-ayɩla pʊam tɩ fõn
yẽ sɩbgrɛ wãna!»
11 Tɩ dũnia leebdõma mẽ wʊn kɛlla fabla a yelle, nẽra
nẽra n ka le da'ara ba bõn-kɔɔsla la ĩyã. 12 Ba bõn-kɔɔs-
la la de la sãlma, la zũuro, la kug-sõma buuri ligri n
zo'oge, la tãn-sõma, la tãn-mõlsɩ n de gomusga, la tãn-
saalsɩ n yẽgrɩ, la dɔɔrɔ buuri wuu n tarɩ yũuŋ-yẽlga, la
lɔg-sɛba tɩ ba dɩkɛ wɔbgɔ yẽna mãalɛ, la lɔg-sɛba tɩ ba
dɩkɛ dɔɔrɔ n tarɩ yõorɔ mãalɛ, la lɔg-sɛba tɩ ba dɩkɛ
yõgõm, la kuto, la sãlm-kuga mãalɛ. 13 La tɩɩsɩ pɔgrɔ n
tarɩ yũuŋo, la bõnɔ n ãn wʊ kakadule, la tɩdarɛ kaam,
la miiri, la tɩdarɛ tɩ ba yõ'orɩ, la dãam, la kaam, la zom,
la bõnkɔɔla, la niigi, la piisi, la wiiri, la toto, la halɩ baa
nẽrsaalba.
14 Ba wʊn yele tẽŋa la yetɩ: «Bõn-sɛba wuu tɩ fʊ yɛm
boorɩ la fõrgɛ dee basɛ fʊ mɛ. Fʊ bõntarsõm, la fʊ
nẽnnõm lɔgrɔ la tole mɛ dee basɛ fɔ, tɩ nẽra nẽra kãn
le malɩn yẽ ba.»
15 Leebdõma n leebe lɔg-bãma yẽ bõntarsõm tẽn-ẽŋa
pʊam na, wʊn zoe la dabeem la a nãmsgɔ la. Ba wʊn
zɛ la zãazãarɛ kaasra dee fabla 16 yetɩ: «Waɩ, waɩ! Tẽn-
kãtɛ la n daan ãn wʊ pɔka n yɛɛrɩ fu-sõma, la fu-mõlsɩ
n de gomusga, dee ɩta nẽnnõm la sãlma lɔgrɔ, la kug-
sõma buuri ligri n zo'oge la. 17 Karf-ayɩla pʊam tɩ a
bõntarsõm na wuu darɛ sã'am.»
Õornɔ kɛ'ɛndõma, la nẽr-sɛba n kẽ'erɩ õornɔ sẽnna
sore, la sɛba n tõnnɩ õornɔ na pʊam, la nẽr-sɛba n
kẽ'erɩ õornɔ na ɛɛra lɛɛbra la ze la zãazãarɛ, 18 la ban
yẽtɩ tɩ bugum diti tẽŋa la tɩ zũ'usi gulla la, ba kaasrɩ mɛ
yɛta tɩ: «Tẽŋa nãn ka boe n de tẽn-kãtɛ wʊ ẽna.»
19 La ba vaarɩ la tẽntõnnɔ pukra ba zuto, kaasra, dee
fabla yetɩ: «Waɩ, waɩ! Tẽn-kãtɛ ẽna bõntarsõm ĩyã tɩ
nẽr-sɛba n tarɩ õornɔ ɛɛra ko-kãtɛ la pʊam lɛɛbra la
lebge bõntatba. La karf-ayɩla pʊam tɩ a bõntarsõm na
wuu darɛ sã'am.»
20 «Sɛba n boe Nawẽnnɛ yire, ẽŋɛ-ya sũ-yẽlga sɛla n
paagɛ ẽ na ĩyã. Yãma n welge to'ore dɛna Nawẽnnɛ
nẽrba, a Tõntõnɩba, la a nõtɔ'ɔsrɩba, ẽŋɛ-ya sũ-yẽlga.
Se'ere n soe la, Nawẽnnɛ di tẽŋa la sarɩya sã'am ẽ mɛ,
be'em sɛka tɩ a ẽŋɛ ya la ĩyã.»
21 Tɩ malɛka n tarɩ pãŋa õbgɛ kug-kãtɛ n ãn wʊ nẽerɛ
la lobge ko-kãtɛ la pʊam dee yetɩ: «Ba wʊn lobge Ba-
bilɔnɩ n de tẽn-kãtɛ la basɛ la bɛla la pãŋa, tɩ ba kãn le
malɩn yẽ ẽ. 22 Ba kãn le wõm kõl-wẽ'erba wẽ'a, la
yõonyõonɩba yõoma, la wɩɩsɩ, la benkɔma peebgo, la
ba kãn le yẽ nẽra n tarɩ nu'ugo tõonɛ a pʊam, la ba
kãn wõm nẽerɛ dãmnɛ mĩ. 23 Fɩtla bugum peelem kãn
le nẽegɛ mĩ. Ba kãn le wõm pɔgdire kõa mĩ. Tẽŋa la
leebdõma daan de la dũnia nẽrzuto. La tẽŋa la tɩɩm
tõoma pã'asɛ so'olʊm buuri wuu nẽrba mɛ.»
24 La de la Babilɔnɩ tẽŋa la pʊam tɩ ba yẽ Nawẽnnɛ
nõtɔ'ɔsrɩba, la Nawẽnnɛ nẽrba, la nẽr-sɛba tɩ ba daan
kʊ dũnia wuu la zɩɩm.

19 Bɛla poorʊm, mam wõm na kõa n tɔgrɩ
ke'enke'em Nawẽnnɛ yire wʊ nẽr-kʊʊŋɔ kõosɩ la
yetɩ:
«Aleluya! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ!
Fãarɛ, la nã'asgɔ, la ke'eŋo de la tõma Wẽnnaam n
soe.
2 Ẽŋa sarɩyadia la masɛ mɛ, dɛna sɩra.
Se'ere n soe la, a di pɔg-tutulga la n daan tõnnɩ yalsɩ
tõoma zozo'e sã'ana dũnia la sarɩya mɛ sɩbgɛ ẽ, ẽn
botɩ a tõntõnɩba ki la ĩyã.»
3 Tɩ ba le yetɩ:
«Aleluya! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ.

Tẽn-kãtɛ la tɩ bugum laŋɛ dita la bug-zũ'usi zonnɩ na
saazuum wakatɛ wuu.»
4 Tɩ kẽma pisyi la anaasɩ, la bõn-vɔɔsɩ banaasɩ la ka dũ-
ma tẽŋa nã'asra Nawẽnnɛ n zĩ a na'am bĩmbĩnne zuo la
yetɩ:
«Amina. Aleluya! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ.»

Pebila pɔgdire kibsa

5 Tɩ kõa ze'ele na'am bĩmbĩnne na zẽ'am yetɩ:
«Yãma n de Nawẽnnɛ tõntõnɩba n zotɩ ẽ na, tarɩmdõ-
ma, la kɛ'ɛndõma, nã'asɛ-ya tɩ Nawẽnnɛ.»
6 Tɩ mam le wõm kõa n ãn wʋ nẽr-kʋʋŋɔ zozo'e n tɔgrɩ,
dee ãna wʋ ko-kãtɛ dãmnɛ, dee ãna wʋ saaga n tãsrɩ
ke'enke'em yetɩ:
«Aleluya! Nã'asɛ-ya Nawẽnnɛ.
Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo dãana la n soe
na'am.
7 Basɛ-ya tɩ tɩ ẽŋɛ sũ-yẽlga sɩrʋm nã'asɛ Nawẽnnɛ,
se'ere n soe la,
Pebila la pɔgdire wakatɛ paagɛ mɛ,
tɩ pɔka la mẽ mãasʋm a mẽŋa ba'asɛ.
8 Tɩ ba bɔ ẽ fu-sõŋɔ n yẽgrɩ ka tara dẽgrɔ, tɩ a yɛ.»
Fu-sõŋɔ la de la Nawẽnnɛ nẽrba tõon-sõma.
9 Tɩ malɛka la yele mam yetɩ: «Gʋlsɛ yetɩ: Sɛba tɩ ba
wi ba tɩ ba wa'am wa di Pebila la pɔgdire kibsa la tarɩ
zu-yẽlga.» Dee le yetɩ: «Yetɔg-bãma de la Nawẽnnɛ
yetɔga sɩra sɩra.» 10 Tɩ mam ka dũma tẽŋa a nẽŋam tɩ
m nã'asɛ ẽ, tɩ a yele mam yetɩ: «Da ẽŋɛ bɛla! Mam mẽ
de la Nawẽnnɛ tõntõnna wʋ fõn, la fʋ sɔbiisi la n sakɛ
sɩra tɩ Azezi pa'alɛ la. La de la Nawẽnnɛ n de fʋ nã'asɛ.»
Sɩra la tɩ Azezi puke pa'alɛ la n bɛla tɩ Nawẽnnɛ Sɩa
botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba tɔ'ɔsra tɔgra.

We-bã'ara n bã wemõ-pɛɛlga

11 La mam yẽ la Nawẽnnɛ yire n yo'oge, tɩ wemõ-pɛɛl-
ga bɔna mĩ, tɩ sɛka n bã ẽ na yʋ'ʋrɛ dɛna Atẽntẽa, la
Sɩra Dãana. A diti la sarɩya tɩ la masɛ, dee zɛbra zɛbrɛ
tɩ la masɛ. 12 A nini ãn wʋ bugwitum na, dee vuge
mũnsi zozo'e a zuum. A tarɩ la yʋ'ʋrɛ n gʋlsɛ tɩ nẽra ka
mina ẽ, sãn dagna a mẽŋa mã'a. 13 La a yɛ la fu-woko n
lʋsɛ zɩɩm pʋam. A yʋ'ʋrɛ de la Nawẽnnɛ yetɔga. 14 Tɩ
Nawẽnnɛ yire zɛbzɛbrɩba yɛ fu-pɛɛlsɩ n ãn sõŋa ka tara
dẽgrɔ, bã wemõ-pɛɛlsɩ dɔla ẽ. 15 Tɩ sʋkɔbgɔ n saasɛ
tara nõorɛ ze'ele a nõorʋm yɛsra. A wʋn dɩkɛ la sʋ'a la
zɛbɛ yãŋɛ so'olʋm buuri wuu. A wʋn tara la kuto
dasaarɛ sɔna ba. A wʋn mẽrɛ ba la viinye biɛ wẽkrɛ
bõnɔ n pa'alɩ ke'eŋo dãana Nawẽnnɛ sũ-isgre la pʋam.
16 Yʋ'ʋrɛ n gʋlsɛ a fuugo zuo, la a gere zuo yetɩ:
«Na'adõma Naba, la zuudãandõma Zuudãana.»
17 Tɩ mam yẽ malɛka n ze wẽntulle pʋam n tɔgɛ
ke'enke'em yele bõn-ẽgla wuu n ẽgrɩ saazuum yetɩ:
«Wa'am-ya wa lagsɛ Nawẽnnɛ di-kãtɛ la zẽ'am. 18 Ya
wʋn di la na'adõma nẽnnɔ, la kɛ'ɛndõma, la sʋdaasɩ
nẽnnɔ, la wiiri, la wi-bã'arba nẽnnɔ, la nẽrba wuu,
burkĩndõma, la yamsɩ, la kɛ'ɛndõma, la tarɩmdõma
wuu nẽnnɔ.»
19 Tɩ mam yẽ dũŋa la, la dũnia na'adõma, la ba
zɛbzɛbrɩba n lagsɛ taaba tɩ ba zɛbɛ la sɛka n bã
wemõa, la a zɛbzɛbrɩba la. 20 Tɩ ba yõkɛ dũŋa la, la
põmpɔrŋɔ nõtɔ'ɔsa la n daan ẽŋɛ bõn-yãlma dũŋa la
nifum pã'asɛ sɛba n to'oge dũŋa la dãalgɔ, dee nã'asɛ a
bõnɔ tɩ ba mãalɛ la. Ba lobe dũŋa, la põmpɔrŋɔ
nõtɔ'ɔsa la wuu la vɔɔsɩ basɛ bugum mõgrɛ n diti kidi-
bre pʋam. 21 Tɩ sʋ'a la n ze'ele we-bã'ara la nõorʋm
yɛsra la, kʋ sɛba n weege la. Tɩ bõn-ẽgla wuu di ba
nẽnnɔ na tɩgɛ.

Yʋʋma tʋsrɛ na'am

20 Bɛla poorʋm, mam yẽ la malɛka n ze'ele
Nawẽnnɛ yire sigra. A zãlɩ la bog-ko'ogo la
saafɩbiire, la zɔrgɔ n ãn kãtɛ. 2 A yõkɛ la pʋryõŋ-yãlma
la n de kʋrʋm kʋrʋm bõnsɛla, n de dõta, n de
Asũtãana la lʋ ẽ yʋʋma tʋsrɛ ĩyã. 3 A lobe ẽ basɛ la
bog-ko'ogo la pʋam yʋ, dee bɩ taasɛ, tɩ a da le yãŋɛ
pã'asɛ dũnia so'olʋm nẽrba, gu'ura halɩ tɩ yʋʋma tʋsrɛ
la wa paagɛ. Yʋʋma tʋsrɛ la poorʋm, dẽnɩ tɩ ba lorge ẽ
basɛ wakatɛ fẽfẽe.
4 Tɩ mam yẽ na'am bĩmbĩna, tɩ ba bɔ nẽr-sɛba n zĩ ba
zuto la ke'eŋo tɩ ba di sarɩya. Tɩ mam yẽ nẽr-sɛba tɩ ba
daan wige ba zuto, ban bɔ Azezi sɩra, dee mõolɛ
Nawẽnnɛ yetɔga la sɩɩsɩ. Nẽr-bãma daan ka nã'asɛ
dũŋa la, la a bõnɔ na tɩ ba mãalɛ la, la ba ka to'oge a
dãalgɔ ba dĩa zuto bɩɩ ba nu'usi zuto. Ba vo'oge mɛ
lagɩm na Krisi di na'am yʋʋma tʋsrɛ la pʋam. 5 Ẽna de
la pɔspɔsɩ kũm vo'ore. La kũm basɛba la ka vo'oge, sãn
dagna yʋʋma tʋsrɛ la n wʋn wa tole. 6 Nẽr-sɛba n wʋn
po vo'oge pɔspɔsɩ kũm vo'ore la, tarɩ zu-yẽlga, bãma
de la Nawẽnnɛ nẽrba. Kũm bʋyi dãana la ka tã wʋn
ẽŋɛ ba sɛla. Bãma n wʋn dɛna Nawẽnnɛ la Krisi
kãabgɔ kẽma, la ba wʋn lagɩm na Krisi di na'am yʋʋ-
ma tʋsrɛ.

Ba yãŋɛ Asũtãana

7 Yʋʋma tʋsrɛ la sãn wa tole, ba wʋn yese Asũtãana
yʋ'a zẽ'a na basɛ mɛ. 8 Tɩ a yese pã'asɛ dũnia so'olʋm
buuri wuu nẽrba, Gɔɔgɩ la Magɔɔgɩ. A wʋn lagsɛ ba mɛ
tɩ ba zɛbɛ zɛbrɛ. Ba wʋn lagsɛ zo'oge wʋ tẽntõnbĩ'isgo
n boe ko-kãtɛ nõorʋm se'em na. 9 Ba wʋn yese mɛ dũ-
nia wuu lagsɛ kaagɛ Nawẽnnɛ nẽrba n boe zẽ'e-sɛka,
tẽn-sɛka tɩ Nawẽnnɛ nõŋɛ la. La bugum n wʋn ze'ele
Nawẽnnɛ yire sige di ba. 10 Tɩ ba wʋn yõkɛ Asũtãana n
pã'asrɩ dũnia nẽrba la lobe basɛ bugum mõgrɛ n diti
kidibre pʋam, zẽ'e-sɛka tɩ ba daan põn lobe dũŋa, la
põmpɔrŋɔ nõtɔ'ɔsa la. Bilam ba wʋn nãmsra la wʋn-
tɛɛŋa la yʋ'ʋŋɔ wakatɛ n ka ba'asrɩ.

Nawẽnnɛ di ba'asgɔ sarɩya

11 Tɩ mam le yẽ na'am bĩmbĩnne kãtɛ n de pɛɛlga, la
sɛka n zĩ a zuo. Tɩ tẽŋa la saazuum zoe fõrgɛ a nẽŋam,
tɩ ba ka le yẽ ba. 12 Tɩ mam yẽ nẽr-sɛba n ki la, kɛ'ɛndõ-
ma, la tarɩmdõma n ze na'am bĩmbĩnne na nẽŋam. Tɩ
ba lagsɛ gõnnɔ. La ba lakɛ la gõŋɔ ayẽma n de vɔm
gõŋɔ. Tɩ ba di sɛba n ki la sarɩya masɛ wʋ ba tõoma n
de se'em, wʋ lan gʋlsɛ gõnnɔ na pʋam se'em na. 13 Tɩ
ko-kãtɛ basɛ sɛba n ki a pʋam na, tɩ kũm, la kɩ'ɩn-tẽŋa
mẽ basɛ nẽr-sɛba n ki bɔna ba zẽ'am na. La ba di ba
wuu sarɩya masɛ wʋ ban tõm se'em na. 14 Tɩ ba lobe
kũm, la kɩ'ɩn-tẽŋa basɛ bugum mõgrɛ la pʋam. Bugum
mõgrɛ la de la kũm bʋyi dãana. 15 Sɛka yʋ'ʋrɛ n ka gʋl-
sɛ vɔm gõŋɔ la pʋam, ba wʋn lobe ẽ basɛ la bugum
mõgrɛ la pʋam.

Saazuum paalga, la tẽn-paalga

21 Tɩ mam yẽ saazuum paalga, la tẽn-paalga.
Pɔspɔsɩ saazuum, la pɔspɔsɩ tẽŋa la bɔɩ mɛ, la
ko-kãtɛ mẽ ka le bɔna. 2 La mam yẽ la Nawẽnnɛ tẽŋa n
de Zerizalɛm paalga n ze'ele saazuum Nawẽnnɛ zẽ'am
sigra. A malgɛ mɛ ãna sõŋa wʋ pɔka n yɛ nẽnnõm futo
mãasʋm a mẽŋa tɩ a ele a sɩra. 3 Tɩ mam wõm kõa n
ze'ele na'am bĩmbĩnne na zẽ'am tɔgɛ ke'enke'em yetɩ:
«Nawẽnnɛ kẽ'a zẽ'am boe la nẽrsaalba tẽŋasʋka. A
wʋn kẽ'era la ba lɛ, tɩ ba dɛna a nẽrba. Nawẽnnɛ mẽŋa
n wʋn bɔna la ba lɛ. 4 A wʋn duuse ba nintãm wuu. La
kũm kãn le bɔna, sũ-sã'aŋɔ la kaasga, bɩɩ toogo kãn le
bɔna. Yel-kɛgsɩ la wuu tole mɛ.»
5 Tɩ sɛka n zĩ na'am bĩmbĩnne zuo la yele yetɩ: «Bɩsɛ,
mam ɩtɩ sɛla woo la paalsɩ.» Dee yele mam yetɩ: «Gʋlsɛ
wãna, se'ere n soe la, mam yetɔga wã de la sɩra dee
masɛ tɩ ba bɔ sɩra.»
6 Dee le yele mam yetɩ: «La ẽŋɛ ba'asɛ mɛ. Mam de la
Alfa, la Omega, sɛla woo pĩ'iluŋo, la ba'asgɔ. Koyũuro n
tarɩ sɛka, mam wʋn bɔ ẽ ko'om n bulli n bɔ'ɔrɩ vɔm
zãŋa tɩ a yũ. 7 Nẽr-sɛka n yãŋɛ, a wʋn to'oge la bõn-bã-
ma mam zẽ'am. Mam wʋn dɛna a Wẽnnaam, tɩ a mẽ
dɛna mam bia. 8 La sãn dɛna dabeto, la sɛba n ka bɔ
sɩra, la sɛba n tõnnɩ tõon-dẽgrɔ, la nẽr-kʋʋrba, la yalsɩ
dõma, la sɛba n tõnnɩ tɩɩm tõoma, la sɛba n nã'asrɩ
bõndõma tɩ ba mãalɛ, la põmpɔrndõma la wuu, bãma
zẽ'a de la bugum mõgrɛ n diti kidibre pʋam. Bɛla de la
kũm bʋyi dãana.»

Zerizalɛm tẽn-paalga

9 Tɩ malɛkadõma bayopɔɩ la n daan zãlɩ laasɩ bayopɔɩ
n pɩrɛ la tooro bayopɔɩ n de ba'asgɔ tooro la, ayɩla
wa'am wa yele mam yetɩ: «Wa'am tɩ mam wʋn pa'alɛ
fʋ pɔka la n yetɩ a ele la, Pebila la pɔga la.»
10 Tɩ Nawẽnnɛ Sɩa bɔna la mam, tɩ malɛka la tarɩ
mam zom tãn-kãtɛ n wɔgɛ zuo. La a pa'alɛ mam na
Nawẽnnɛ tẽŋa n de Zerizalɛm n ze'ele saazuum
Nawẽnnɛ zẽ'am sigra, 11 n yẽgrɩ la Nawẽnnɛ na'am
pãŋa. A sõŋa la yẽgrɩ wʋ kug-sõŋɔ n tarɩ yõorɔ, ãna wʋ
kugre tɩ ba wi'iri tɩ zaspɩ, dee yẽgra wʋ bɩsga tɩ ba
wi'iri kristalɩ. 12 Tẽŋa la tarɩ la lal-kãtɛ n wɔgɛ gilge ẽ,
tara nõa pia la ayi. Tɩ malɛkadõma pia la ayi gu'ura nõa
la. Ɩsrayɛlɩ buuri pia la ayi la yʋ'ʋra n gʋlsɛ nõa la zuto.
13 Nõa batã n boe lalga la dapoore bɔba, tɩ batã bɔna
zʋʋgɔ bɔba, tɩ batã bɔna gɔbga bɔba, tɩ batã bɔna
zanõa bɔba. 14 Tẽŋa la lalga ẽebɛ la kuga pia la ayi zu-
to. Tɩ Azezi n de Pebila la Tõntõnɩba pia la ayi la yʋ'ʋra
gʋlsɛ kug-bãma zuto.
15 Malɛk-sɛka n daan tɔgɛ la mam na, tarɩ la sãlma
dɔɔgɔ tɩ ba tarɩ makra, tɩ a makɛ tẽŋa la, la a nõa, la a
lalga la. 16 Tẽŋa la de la tẽn-wẽkɔ tɩ a lalsɩ banaasɩ la
wuu zõna taaba. Tɩ malɛka la dɩkɛ dɔɔgɔ la makɛ tẽŋa
la. Tɩ a yɔlŋɔ dɛna sɩtaadɩ tʋspia la ayi. A woglʋm la a
yɔlŋɔ, la a saazuum woko zõn na taaba. 17 La a makɛ
lalga la mɛ, tɩ a woglʋm dɛna kãntɩɩsɩ kɔbga la pinaasɩ
la anaasɩ. A kãntɩɩsɩ la de la bʋyɩla la nẽrsaala kãntɩɩsɩ.
18 Ba dɩkɛ la kug-sõma yʋ'ʋrɛ n de zaspɩ mẽ lalga la.
La tẽŋa la mẽŋa de la sãlma mẽŋa mẽŋa n yẽgrɩ ãna
wʋ bɩsga la. 19 Lalga la, ba dɩkɛ la kug-sõma buuri
to'oto'ore n tarɩ yõorɔ ẽebɛ ẽ, tɩ a ãna sõŋa.
Ẽbrɛ la pɔspɔsɩ kugre la yʋ'ʋrɛ de la zaspɩ,
tɩ bʋyi dãana yʋ'ʋrɛ dɛna safɩɩrɩ,
tɩ bʋtã dãana dɛna kalsedʋanɩ,
tɩ bʋnaasɩ dãana dɛna emerɔdɩ.
20 Tɩ bʋnuu dãana dɛna sadonigsi,
tɩ bʋyoobɩ dãana dɛna sardʋanɩ,
tɩ bʋyopɔɩ dãana dɛna krizoliti,
tɩ bʋnii dãana dɛna berili,
tɩ bʋwɛɩ dãana dɛna topaazɩ,
tɩ pia dãana dɛna krizoprazɩ,
tɩ pia la ayɩla dãana dɛna yasẽntɩ,
tɩ pia la ayi dãana dɛna ametisti.
21 Nõa pia la ayi la kʋlɩnsɩ, ba dɩkɛ la kug-sõma buuri n
tarɩ yõorɔ yʋ'ʋrɛ n de pɛrlɩ pia la ayi ẽŋɛ ba. Ba dɩkɛ la
pɛrlɩ ayɩla ẽŋɛ nõorɛ ayɩla woo kʋlɩŋa. Tẽŋa la pallɛ de
la sãlma mẽŋa mẽŋa n yẽgrɩ wʋ bɩsga la.
22 Mam ka yẽ Wẽndeego tẽŋa la pʋam, se'ere n soe
la, Zuudãana Nawẽnnɛ n de ke'eŋo wuu dãana, la Pe-
bila la n boe mĩ. 23 Tẽŋa la ka boorɩ wẽntulle, bɩɩ wõrga
tɩ ba nẽegɛ ẽ, se'ere n soe la, Nawẽnnɛ na'am pãŋa
peelem n nẽerɩ ẽ, tɩ Pebila la dɛna a fɩtla. 24 Dũnia
so'olʋm wuu nẽrba wʋn sẽnna la a peelem na pʋam.
La dũnia na'adõma wʋn tara ba bõntarsõm sẽŋɛ mĩ.
25 Tẽŋa la nõa kãn malɩn yʋ, se'ere n soe la, yʋ'ʋŋɔ ka
boe mĩ. 26 Ba wʋn tarɩ dũnia so'olʋm wuu nã'asgɔ, la
ba bõntarsõm sẽŋɛ mĩ. 27 Sɛla n de bõn-dẽgrɔ wuu, bɩɩ
nẽr-sɛka woo n tõnnɩ tõon-dẽgrɔ, la põmpɔrndõma
kãn kẽ tẽŋa la pʋam. Nẽr-sɛba yʋ'ʋra n gʋlsɛ Pebila la
vɔm gõŋɔ la pʋam mã'a n wʋn kẽ tẽŋa la pʋam.

22 Tɩ malɛka la pa'alɛ mam ko'om n bɔ'ɔrɩ vɔm
kʋlaaga. Kʋlaaga la yẽgrɩ wʋ bɩsga la. A ze'ele la
Nawẽnnɛ, la Pebila na'am bĩmbĩnne na zẽ'am 2 zɔta
tẽŋa la pʋam pallɛ tẽŋasʋka. Tɩa n bɔ'ɔrɩ vɔm n boe
kʋlaaga la sakʋgrɔ bayi la wɔnna biɛ nõorɛ pia la ayi
yʋʋnɛ pʋam. A wɔnnɩ na nõorɛ ayɩla wõrga woo
pʋam. Tɩa la võorɔ bɔ'ɔrɩ la dũnia so'olʋm wuu
ĩmã'asʋm. 3 Sɛla tɩ Nawẽnnɛ kã be'em bɔ ẽ kãn le bɔna
tẽŋa la pʋam. Nawẽnnɛ, la Pebila la na'am bĩmbĩnne n
wʋn bɔna mĩ. Tɩ Nawẽnnɛ tõntõnɩba wʋn nã'asra ẽ.
4 La ba wʋn yẽ a nẽŋa, la a yʋ'ʋrɛ wʋn gʋlsɛ ba dĩa zu-
to. 5 Yʋ'ʋŋɔ kãn le bɔna. Nẽrba kãn bɔɔra tɩ fɩtla, bɩɩ
wẽntulle nẽegɛ peelem, Zuudãana Nawẽnnɛ n wʋn
nẽegɛ peelem bɔ ba. La ba wʋn di la na'am wakatɛ n
ka ba'asrɩ.

Azezi lemŋo

6 Tɩ malɛka la yele mam yetɩ: «Yetɔg-bãna wã wuu de
la sɩra, masɛ tɩ ba bɔ sɩra. La de la Zuudãana Nawẽnnɛ
mẽŋa n botɩ a nõtɔ'ɔsrɩba tɔ'ɔsra a yetɔga tɔgra la, n
tõm a malɛka tɩ a wa'am wa pa'alɛ a tõntõnɩba sɛla n
kãn yuuge dee ẽŋɛ.» 7 Azezi yetɩ: «Selse-ya! La kãn yu-
uge dee tɩ mam wa'am. Sɛka n sakrɩ gõŋɔ wã yetɔga tɩ
ba to'osrɩ Nawẽnnɛ zẽ'am tɔgra la tarɩ zu-yẽlga.»
8 La de la mam Azã n wõm dee yẽ bõn-bãma. La
mam n wõm dee yẽ ba la, mam ka la dũma tẽŋa malɛ-
ka la n pa'alɛ mam bõn-bãma la nẽŋam tɩ m nã'asɛ ẽ.
9 Tɩ a yele mam yetɩ: «Da ẽŋɛ bɛla, tɩ mam mẽ de la
tõntõnna wʋ fõn, la fʋ sɔbiisi n de nõtɔ'ɔsrɩba, la nẽr-
sɛba wuu n sakrɩ gõn-ẽna wã yetɔga la. Nawẽnnɛ n de
fʋ nã'asɛ.»
10 A yele bɛla dee yele mam yetɩ: «Da sʋgɛ gõŋɔ wã
yetɔga tɩ Nawẽnnɛ puke pa'alɛ fʋ la, se'ere n soe la,
wakat-sɛka tɩ bõn-bãna wʋn ẽŋɛ la lɛm mɛ. 11 Sɛka n
de tõon-be'ero dãana, a ken tõnna be'em. Sɛka n de
tõon-dẽgrɔ dãana, a ken tõnna tõon-dẽgrɔ. La sɛka n
ɩtɩ sɛla n masɛ, a ken ɩta sɛla n masɛ. Tɩ sɛka n de
pʋpeelem dãana, ken sẽŋɛ nẽŋa la pʋpeelem.»
12 Azezi yele yetɩ: «Selse-ya! La kãn yuuge dee tɩ mam
wa'am. La mam tarɩ la yɔɔrɔ sẽna tɩ m yɔ nẽra woo
masɛ wʋ ẽn tõm se'em. 13 Mam de la Alfa, la Omega,
pɔspɔsɩ dãana, la poorʋm dãana, sɛla woo pĩ'iluŋo, la
ba'asgɔ.»
14 Sɛba n peege ba futo tarɩ zu-yẽlga. Bãma n wʋn
tara nõorɛ tɩ ba di vɔm tɩa la biɛ, la bãma n wʋn doose
tẽŋa la nõa kẽ tẽŋa la pʋam. 15 La nẽr-sɛba n tõnnɩ
tõon-dẽgrɔ, la sɛba n tõnnɩ tɩɩm tõoma, la sɛba n tõnnɩ
yalsɩ tõoma, la nẽr-kʋʋrba, la sɛba n nã'asrɩ bõndõma
tɩ ba mãalɛ, la nẽr-sɛba wuu n nõŋɛ põmpɔrŋɔ dee
parna la, wʋn weege la yẽŋa, ba kãn kẽ tẽŋa la pʋam.
16 «Mam Azezi n tõm m malɛka tɩ a wa'am wa tɔgɛ
bõn-bãma wuu pa'alɛ m nẽrba. Mam de la naba Adavi-
di yɩɩŋa, la bewã'arɛ n nẽerɩ.»
17 Nawẽnnɛ Sɩa, la pɔka la n mãasʋm a mẽŋa tɩ a ele
la yetɩ: «Wa'am!»
Sɛka n wõm bɛla, a mẽ yetɩ: «Wa'am!» Koyũuro n tarɩ
sɛka, a wa'am, sɛka n boorɩ ko'om n bɔ'ɔrɩ vɔm, a
wa'am wa to'oge zãŋa.

Ba'asgɔ yetɔga

18 Nẽr-sɛka woo n wõm Nawẽnnɛ yetɔga wã n boe
gõŋɔ wã pʋam, mam Azã kã'anɩ ẽ yetɩ, nẽr-sɛka sãn
pa'asɛ sɛla yetɔga wã pʋam, Nawẽnnɛ wʋn botɩ a yẽ
tooro sɛba n gʋlsɛ gõŋɔ wã pʋam na. 19 La nẽr-sɛka
sãn yese sɛla gõŋɔ wã yetɔga pʋam, Nawẽnnɛ wʋn
yese a pʋrɛ tɩ a kãn po di vɔm tɩa la biɛ, la a kãn kẽ
Nawẽnnɛ tẽŋa la pʋam wʋ lan pa'alɛ se'em gõŋɔ wã
pʋam na.
20 Sɛka n tɔgɛ yetɔg-bãna bɔ la yetɩ la de la sɩra, a
yetɩ: «Asɩra, la kãn yuuge dee tɩ mam wa'am.»
Amina! La dɛna bɛla. Zuudãana Azezi, wa'am.
21 Tɩ Zuudãana Azezi yel-sõnnɛ bɔna la ya wuu.